

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לפלפול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

מפתח כללי

להקונטרסים א-י
שנה ג', שנת תש"מ

יוצא לאור ע"י תלמידי כ"ק
מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א

1533 48th Street
Brooklyn, New York
Tel. 871-6623

מפתח הענינים

מדור אמרי קודש

כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

לשמחת תורה

לקשר סוף התורה עם תחלתה — המשך הכתובים
בראשית ברא, והארץ היתה תוהו, וירא אלקים את
האור כי טוב.

א-ה

לפרשת תולדות

עה"פ ראה ריח בני כריח שדה — פי' הפסוק ויתן
לך אלקים ממל השמים ומשמני הארץ.

ב-ה

לפרשת וישלח ולנשואין

ביאור המדרש עה"פ וירץ עשו לקראתו וישקוהו
— כוונת סמיכת הפסוקים אח"ז ויבן לו בית,
ויבא יעקב שלם.

ג-ו

לפרשת ויחי

עה"פ וירא יוסף כי ישית אביו יד ימינו על ראש
אפרים — ביאור הכתוב ויברכם כיום ההוא
לאמר.

ד-ה

לנתינת ס"ת וחנוכת ביהמ"ד

עה"פ ועתה כתבו לכם את השירה הזאת וגו' —
פי' הכתוב ויאמר משה אל האלקים מי
אנכי וגו' — ביאור המדרש עה"פ ואני אשיר עוזך
וארנן לבוקר חסדך — המשך הפסוקים ויושע ר'
כיום ההוא וגו' אז ישיר משה — ביאור הפסוק ד'
עוז לעמו יתן וגו'.

ה-ה

לשביעי של פסח

ביאור מר"ר עה"פ אז ישיר משה — כוונת
המדרש הים ראה וינס, ברייתא דר' ישמעאל ראה.
וגם כוונת המדרש, מה דאח ארונו של יוסף.

ו-ה

לפרשת אמור

ביאור רברי המדרש עה"פ אמור אל הכהנים —
פי' רברי המדרש עה"פ והבאתם את עומר
ראשית קצירכם — פי' מאמר הכתוב וזכרתי לך
חסד נעודיך וגו'.

ז-ה

לחג השבועות

כוונת ברכת אהבה רבה, והאר עינינו בתורתך
וכו' — ביאור פסוקי תהלים הללו נפשי את ד'
אהללה ר' בחיי וגו' — פי' הפסוק ויגש יעקב ויגל
את האבן וגו' — פי' דברי המשנה גדולה תורה
היא נותנת חיים — ביאור רברי הוזה"ק עה"פ
נעשה אדם.

ח-ה

לסיום הש"ס

המשך תושבע"פ תחלתה עם סופה — פי' הפסוק
על נהרות בבל שם ישבנו גם בכינו — כוונת
לשון חפ' שלום שלום לרחוק ולקרוב — ברברי
המדרש פ' צו גדול שלום וכו' — ביאור הכתובים
בריש פ' בראשית.

ט-ו

לפרשת האזינו

עה"פ ורכבהו על במתי ארץ ויאכל תנובות שדי
וגו' — פי' הפסוק בסוף הפרשה כי מנגר
תראה הארץ וגו'.

י-ו

מדור זכרון לראשונים

הנאון ר' מעביל שיאר זצ"ל

א-ז

בענין אתרוג הגזול

הנאון ר' עקיבא איגר זצ"ל

א-י

סוכה תחת חגג, וסוכה דף י'

הנאון ר' בצלאל רנשבורג זצ"ל

א-יא

סוכה לד, וברין מהב"ע

ב-י	הגאון ר' אשר לעמיל אב"ד אייזענשטאט זצ"ל	דרוש לפ' חיי שרה
ב-ח	הגאון ר' אשר אבי הגאון בעל שאג"א זצ"ל	בדין מינקת חבירו
ב-יב	הגאון ר' יעקב מו"ץ דק"ק שקלאוו זצ"ל	לימוד כשהגיע זמן ערבית
ב-טז	הגאון ר' אברהם מרדכי רימאלט זצ"ל	חיתוך ביצים ובצלים בשבת
ג-ח	הגאון בעל שב יעקב זצ"ל	דרוש לנישואין
ג-י	הגאון ר' זרח איירליץ זצ"ל	בקדושין דף י' ע"א
ג-יב	הגאון מהרש"ם מבערזאן זצ"ל	נשואי בת כהן לת"ח
ג-טו	הגאון רש"ש קליין אבד"ק סעליש זצ"ל	לפיוס מס' כתובות
ד-ו	הנה"ק בעל הפלאה זצ"ל ובית דינו	בדין קדושת ביהמ"ד
ד-ט	הגאון ר' אברהם טיקטין זצ"ל	הערות שונות
ד-יב	הגאון ר' אברהם ביק זצ"ל	בענין אי אפשר לצמצם
ה-ט	הגאון ר' לייב פישלס זצ"ל	דרוש לפרשת שקלים
ה-י	הגאון ר' יעקב אורנשטיין אב"ד לכוב זצ"ל	גזיות שערות קודם השחיטה
ה-יא	הגאון ר' יואב אב"ד צעהלים וסאנטאב זצ"ל	בדין טוען טענת שמא
ה-יב	הגאון ר' עקיבא איגר זצ"ל	חידושים עמ"ס בכא בתרא
ה-טו	הגאון ר' מנחם אויערבאך זצ"ל	חידושים יקרים
ה-טז	הנה"ק ר' מרדכי דוב מהארנסטייפל זצ"ל	בדין טבח המבזה ת"ח
ו-ו	הגאון ר' וואלף באסקאוויץ זצ"ל	הוראות בענינים שונים
ו-ח	הגאון ר' סנדר מרגליות זצ"ל	איסור קטניות בפסח
ו-י	הגאון ר' ארי' ליב מאמסטרדאם זצ"ל	ישוב לדברי הרמב"ם
ו-יא	הגאון ר' יהודה ליב קארלבורג זצ"ל	קמח שאכלו עכברים
ו-יג	הנ"ל	דרוש לפרשת נגעים
ו-טז	הגאון ר' דוב אבד"ק בירנבוים זצ"ל	בפסחים דף ט.
ו-יח	הגאון ר' שמעון סופר זצ"ל אב"ד קראקא	בסוגיא דקיבל עליו אחריות
ז-ט	הגאון ר' יעקב עמדין זצ"ל	גליוני ספר המהרי"ל
ז-יד	הנ"ל	גליוני ספר סדר היום
ז-טז	הנ"ל	גליון התשובה בס"ס שו"ת רמ"א
ז-יח	הגאון ר' ש"ש טויבש אבד"ק יאס זצ"ל	נאמנות ע"א בעדות אשה
ח-ז	הגאון מהר"ם שיק זצ"ל	חידושים עמ"ס מכות
ט-י	הגאון ר' שמחה לוצאטו זצ"ל מוויניציא	בענין מסים וארנונית
ט-יב	הגאון ר' ברוך אבד"ק פיורדא זצ"ל	דרוש לפרשת מטות
ט-יד	הגאון ר' ידידי' טיאה ווייל זצ"ל	בדין סעודת מצוה וברוך שפטרני
ט-טז	הגאון ר' מעביל שייאר זצ"ל	דרוש לפרשת מטות
ט-יח	הגאון ר' יוסף שאול הלוי נאטאנזאהן זצ"ל	בחולין ב. ושבת צא:
י-ח	הגאון ר' מרדכי הענא מהאמבורג זצ"ל	לקט חידושים יקרים
י-יד	הגאון ר' ישראל יהושע אבד"ק קוטנא זצ"ל	בדין גירושין מנשתתית
י-טו	הגאון רא"י גליק אבד"ק טאלטשאווא זצ"ל	בסוגיא דתוס' יוה"כ

מדור אגרות קודש

א-יד	מכ"ק מרן הרהגה"צ מצאנז זצ"ל (שני מכתבים)
ב-כב	מהרה"ק ר' יעקב ישראל מטשערקאס זצ"ל
ג-טז	מהגה"ק ר' מאיר יחיאל מאוסטראווצא זצ"ל
ב-יד	מהרה"ק ר' אשר מסטאלין זצ"ל
ד-טו	מהרה"ק בעל בית אהרן מקארלין זצ"ל
ה-יח	מהגאון ר' שלמה קלוגר זצ"ל

ה-יט	מהגאון ר' הלל ל"ש מקאלאמייט זצ"ל אל חתנו הגרע"י שלעזינגער זצ"ל
ו-כב	מהגאון ר' עקיבא איגר זצ"ל
ו-כד	מהגה"ק בעל ישמח משה זצ"ל
ז-כב	מהרה"ק ר' מאיר מפרעמישלאן זצ"ל
ז-כב	מהגאון ר' יואל אשכנזי אבד"ק זלאטשוב זצ"ל
ח-טז	מהרה"ק בעל אוהב ישראל מאפסא זצ"ל
ח-יט	מהרה"ק ר' משה צבי מסאווראן זצ"ל
ט-כא	מכ"ק מרן אדמו"ר הראשון מוהר"ש זצ"ל
ט-כב	מהגאון ר' שמואל ראזענבערג אבד"ק אונסדארף זצ"ל
י-כא	מהגה"ק בעל ייטב לב זצ"ל
י-כב	מהגאון בעל כתב סופר זצ"ל

מדור זכרון לאחרונים

א-טז	הג"ר מאיר אריק ז"ל אבד"ק טארנא	ברין קדושת עוז"נ ופינוי המת
ב-כג	הג"ר ארי' צבי פרומער אב"ד קאזענלב הי"ד	ברין טעה בהזכרת גשם
ב-כד	הג"ל	בענין לכישת טלית גדול וט"ק
ב-כה	הגה"צ ר' יחזקאל הלוי אב"ד אוסטראווצא הי"ד	מריקה ושיטיפה בקדשים
ג-יז	הגה"צ מוהר"ח הלברשטאם רומ"ץ סאטמאר ז"ל	בסוגי' דהמקדש במלוח
ד-טז	הגרי"פ באמבאך אבד"ק אושפיץ ז"ל	ברין איסור נהפך להיות היתר
ה-כא	הג"ר שמואל פיהרער אבד"ק קראס הי"ד	במגילה דף ד', וכתובה בחה"מ
ו-כה	הג"ר יוסף לעוונישטיין אבד"ק סעראצק ז"ל	חידו"ת בענינים שונים
ו-כח	הג"ר יהושע בוקסבוים אבד"ק נאלאנטא הי"ד	בסוגי' דהמקדש באספה"נ
ו-ל	הג"ר א"י נעבענצאהל ראב"ד סטאניסלאוו ז"ל	מצות הנעשים ע"י מאשין
ז-כד	הגר"ש ענגיל אבד"ק ראדאמישלא ז"ל	שותפות עם מחלל שבת
ז-כה	הג"ר חיים עוזר גראדווענסקי מווילנא ז"ל	בענין הנ"ל
ז-כו	הגרא"י הורוויץ אבד"ק פראבונא ז"ל	בענין הנ"ל
ח-כ	הג"ר יוסף הירש אב"ד טארנא ז"ל	הערות בענין חלות תורה
ט-כג	הג"ר יוסף ראזין מראנאטשאו ז"ל	ברין טבול יום, ומפסיד קדשים
ט-כד	הג"ר אבא דוד נאלרפיין ז"ל	גירושין על תנאי
י-כד	הג"ר מרדכי יעקב ברייש אבד"ק ציריך ז"ל	בסוגיא דשופר של עולה

מדור פלפול והלכה

א-יח	הרב מוהרי"י פיעקארסקי שליט"א	לחה"פ רוחה שבת ויו"ט
א-כב	הרב ארי' איזראעל נ"י	פריקת בהמה בשבת, וצעב"ח
ב-כז	הרב מו"ה יצחק שטערנעהלל ז"ל	ברין לכם בנר חנוכה
ב-לב	הרב מו"ה משה דוד שטיינזארג שליט"א	ביטול חמץ בפסח לענין אכילה
ג-יח	הרב מו"ה ברוך אברהם צבי הורוויץ שליט"א	בענין ברכת אירוסין
ד-כ	הרב מו"ה נתן נעשטעטענער שליט"א	עישון סיגריות ביו"ט
ד-כד	הרב מו"ה יונתן בנימין נאלדבערגער שליט"א	חיוב מזונות לארוסה
ה-כג	הרב מו"ה אברהם מאיר איזראעל שליט"א	ברין מצות משלוח מנות
ה-ל	ר' מנחם מענדיל שטרם נ"י	מרטת נוצות לצורך שחיטה
ה-כה	ר' חיים אהרן צבי היילפרין נ"י	קמן בעבודה ובנשיאת כפים
ו-ל	הרב מו"ה אלחנן היילפרין שליט"א	ברין בדיקת חמץ ע"י קמן
ו-לב	הרב ארי' ליב ריינמאן שליט"א	קביעת חצות בק"פ

כסוגיא רמצה של טבל	הרב בן ציון צבי ליפשיץ שליט"א	ו-לח
כסוגיא רמצה של טבל	הרב יהושע פיהרער נ"י	ו-מ
בענין תשכיתו	ר' יעקב דוד גארדאן נ"י	ו-מד
בענין עשה דאיתו תאכלו	הרב מו"ה פנחס הירשפרונג שליט"א	ז-כח
בדין ספירת העומר בקטן	הרב מו"ה בן ציון בלום שליט"א	ז-לב
פלפול בענין שלכד"א	הרב מו"ה בן ציון קאהן שליט"א	ח-כג
בענין מוקצה מחמת ח"כ	הרב שאול קנאבלאך נ"י	ח-כח
עבר הורדן לשביעית, וכוה"ז	גאב"ד ירושלים שליט"א	ט-כח
בענין מתנה ע"מ שכ' בתורה	הרב מנחם בערגער שליט"א	ט-לו
בדין חיוב כ' שוחטים	הרב גדלי' פעלרער שליט"א	י-כה
בדין הושטה וזריקה לנדה	הרב שלמה בן ציון הערבסט שליט"א	י-כו
בדין ח"ע וחב"ח	ר' מררכי ברוך בלום נ"י	י-לג

מדור עולת שבת בשבתו

לסוכות	הגאון ר' יוסף ענגיל זצ"ל	א-כה
כמרדש, ולקחתם לכם	כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א	א-כה
לשמיני עצרת	הגאון ר' עקיבא דרשן דק"ק פ"פ זצ"ל	א-כו
במס' תענית דף ח:	כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א	א-כו
בתפלת הגשם	הגאון ר' מתת' נויגערישעל מפראג זצ"ל	א-כו
קהלת	הנה"ק רמ"י מאוסטראווצא זצ"ל	א-כו
עה"פ מתוקה שנת העובר	כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א	א-כו
לשמחת תורה	הגאון ר' יוסף פרידמאן זצ"ל	א-כו
במס' סוכה נג.	הנה"ק רמ"י מאוסטראווצא זצ"ל	א-כו
לפ' בראשית	כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א	א-כו
עה"פ בראשית ברא	הגאון בעל חתם סופר זצ"ל	ב-לו
לפ' נח	הגאון ר' שמחה רפ"פ זצ"ל אב"ד לובלין	ב-לו
עה"פ והנה עלה זית	הגאון ר' יוסף תאומים בעל פרמ"ג זצ"ל	ב-לז
לפ' וירא	הגאון ר' אברהם טיקטין זצ"ל אב"ד ברעסלא	ב-לז
עה"פ ואברהם ושרה זקנים	כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א	ב-לז
עה"פ ויתפלל אברהם אל האלקים	מקדמון אחד	ב-לח
עה"פ שמע אלקים אל קול הנער	הרה"ק ר' יחזקאל מקאזמיר זצ"ל	ב-לח
לפ' חיי שרה	כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א	ג-כה
עה"פ לא תקח אשה לבני	הגאון ר' גבריאל אבד"ק ניקלשבורג זצ"ל	ג-כה
עה"פ ויצא יצחק לשוח בשדה	הנה"ק ר' שלום רוקח אבד"ק בעלזא זצ"ל	ג-כה
לפ' תולדות	הגאון ר' יהונתן אייבשיץ זצ"ל	ג-כו
עה"פ ותקח רבקה את בגדי עשו	הנה"ק בעל הפלאה זצ"ל	ג-כו
עה"פ ויהי אך יצוא יצא יעקב		
לפ' ויצא		
עה"פ והנה אנכי עמך		
לפ' וישלח		
עה"פ ויירא יעקב מאד		
לפ' וישב		
עה"פ ויהי כהיום הזה		
לפ' מקץ		
עה"פ ושכח טבח והכן		
עה"פ הלא ידעתם כי נחש ינחש		

ג-כו	כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א	לחנוכה לפ' ויגש
כז-כז	כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א	עה"פ ואת יהודה שלח לפניו לפ' ויחי
כז-כז	הגאון ר' מאיר פישלס זצ"ל ראב"ר פראג	כמד"ת יהודה אתה יודוך אחיך לפ' שמות
כח-כח	הגאון ר' יחונתן אייבשיץ זצ"ל	עה"פ ויצו פרעה לכל עמו לפ' וארא
כח-כח	הנה"ק ר' צבי אלימלך אבר"ק בלאזיב זצ"ל	עה"פ ונתתי לכם מורשה לפ' בשלח
הגאון ר' משה יעקב שארף זצ"ל ראב"ר ק אושפיץ	הגאון ר' נחום וויידענפעלד זצ"ל אב"ר ראמבראווא	עה"פ מה תצעק אלי עה"פ כי אני ר' רופאיך
הגאון ר' פנחס הלוי אבר"ק שערשאב זצ"ל	הגאון ר' מאיר אריק אבר"ק טארנא זצ"ל	עה"פ מדוע אתה יושב לדרך לפ' שקלים
הגאון ר' מאיר אריק אבר"ק טארנא זצ"ל	כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א	כמ' תנחומא לפ' כי תשא לפ' תרומה
הגאון ר' מאיר אריק אבר"ק טארנא זצ"ל	כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א	עה"פ והקמות את המשכן לפ' תצוה
הגאון ר' מאיר אריק אבר"ק טארנא זצ"ל	כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א	כמסורה ג"פ ואתה לפורים
הגאון ר' צבי מ"מ מוואיריסלאוו זצ"ל	כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א	עה"פ ויספר המן וגו' אשר קרהו עה"פ כי נפל פחד היהודים עליהם
הגאון ר' צבי מ"מ מוואיריסלאוו זצ"ל	כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א	לפ' תשא
הגאון ר' משה ררשן זצ"ל	הגאון ר' בצלאל רנשבורג זצ"ל	עה"פ כי תשא את ראש בני' עה"פ והרגו איש את אחיו
הגאון ר' משה ררשן זצ"ל	הגאון ר' בצלאל רנשבורג זצ"ל	לפ' החודש
הגאון ר' משה ררשן זצ"ל	כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א	כמכילתא כפ' בא לשבת הגדול
הגאון ר' משה ררשן זצ"ל	כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א	טעם לשם שבת הגדול
הגאון ר' משה ררשן זצ"ל	הגאון ר' ארי' לייבוש הורוויץ זצ"ל אב"ר סטריא	כהפטורה הנה אנכי שולח וגו' לחג הפסח
הגאון ר' משה ררשן זצ"ל	הגאון ר' משה ררשן זצ"ל	כמתני' ריש ערכי פסחים
הגאון ר' משה ררשן זצ"ל	כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א	כמדרש עה"פ זאת חוקת הפסח לשביעי של פסח
הגאון ר' משה ררשן זצ"ל	כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א	כמדרש עה"פ אז ישיר משה לפ' אחרי
הגאון ר' משה ררשן זצ"ל	הגאון ר' יצחק רראהביטשער זצ"ל	עה"פ ולא יבוא בכל עת אל הקודש הרה"ק ר' יצחק רראהביטשער זצ"ל לפ' קדושים
הגאון ר' משה ררשן זצ"ל	הנה"ק ר' צבי אלימלך אבר"ק בלאזיב זצ"ל	עה"פ לא תקיפו פאת ראשכם לפ' אמור
הגאון ר' משה ררשן זצ"ל	כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א	עה"פ אמור אל הכהנים לפ' בהר
הגאון ר' משה ררשן זצ"ל	כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א	עה"פ ולא מצאה ידו די השיב לפ' בחוקותי
הגאון ר' משה ררשן זצ"ל	הרה"ק רי"י הלברשטאם זצ"ל הי"ד אבר"ק טשחוב	עה"פ אם בחוקותי תלכו

הנאון ר' אברהם תאומים זצ"ל אבר"ק זאלישטשאק	ז-לו	עו"פ ונתתי שלום בארץ לשובעות	
כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א	ח-ל	עו"פ וירא העם וינעו במס' שבת פח.	
הנאון ר' ברוך הכהן ראפפורט אב"ר פיוררא זצ"ל	ח-ל	במררש הובא ברש"י פ' יתרו במגלת רות	
כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א	ח-לא	עו"פ ותאמר רות המואביה לפ' בהעלותך	
כ"ק מרן ארמו"ר מוהר"ש צוק"ל	ח-לב	בהפטרה רני ושמחי בת ציון לפ' שלח	
כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א	ח-לב	עו"פ ועשו להם ציצית לפ' קרח	
הנה"ק רמ"י מאוסטראווצא זצ"ל	ח-לג	בפרש"י קרח שפקח היה עו"פ בוקר ויודע ד' וגו' עו"פ וכל ישראל נמו לקולם לפ' חקת	
הרה"ק ר' יעקב יצחק הלוי החוזה מלובלין זצ"ל	ח-לג	עו"פ על כן יאמרו המושלים בהפטרה עו"פ וידר יפתח נדר לד' הנאון ר' יוסף שמואל אבר"ק פפר"מ זצ"ל	
הנאון ר' יעקב בר"פ זצ"ל הי"ד מטאמאשאב	ח-לד	לפ' בלק עו"פ ויחר אף אלקים כי הולך הוא עו"פ כי הכיתנו זה שלש רגלים לפ' פנחס	
הרה"ק ר"א הלבדשטאם אב"ר צאנז והקרנייז	ח-לד	עו"פ אשה ריח נחוח לד' לפ' מטות	
כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א	ט-לו	עו"פ ויקצוף משה על פקודי החיל איכה	
כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א	ט-לו	עו"פ ויקצוף משה על פקודי החיל איכה	
הנאון בעל פני יהושע זצ"ל	ט-לט	עו"פ היתה כאלמנה רבתי בגוים לפ' ואתחנן	
הנאון ר' יוסף ענגיל זצ"ל	ט-מ	עו"פ שמע ישראל ד"א ד' אחד לפ' עקב	
הנה"ק ר' יחזקאל שרגא אב"ד שינאווע זצ"ל	ט-מ	עו"פ שמלתך לא בלתה מעליך לפ' ראה	
הנה"ק בעל אר"י רבי עילאי זצ"ל	ט-מ	עו"פ וצרת הכסף בידך לפ' תצא	
כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א	ט-מא	עו"פ וכי יהי באיש חטא לפ' תבא	
כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א	י-לד	עו"פ ארמי אויב אבי עו"פ ובאו עליך כל הכרכות לפ' נצבים	
הנאון ר' יוסף דרשן מפוזנא זצ"ל	י-לד	עו"פ והיטבך והרכבך מאבותיך לפ' האוינו	
כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א	י-לה	עו"פ יערוף כמטר לקחי לראש השנה	
הנאון ר' צבי הירש זצ"ל אבר"ק ברלין	י-לה	רמזים על קול שופר ליום כיפור	
הרה"ק ר' משה מראזוואראו זצ"ל	י-לו	עו"פ לפני ד' תטהרו	
הנאון ר' אפרים מ"מ בק"ק בראד זצ"ל	י-לו		

נוסחאות והערות ברש"י עה"ת

(נלקטו מקונטרס „יוסף הלל" להר"ר מנחם בראכמפלד שליט"א)

לפ' ברכה	(1) לגילו בר"ה וזאת ליהורה (2) לגייר בר"ה גרש ירחים	א-כז
לפ' בראשית	(3) לגיחיים בר"ה ויששכר ובר"ה עמים (1) א"א בר"ה בראשית (2) א"טז בר"ה המאורות הגדולים (3) בייר בר"ה פרת (4) גייג בר"ה השיאני (5) ריכב בר"ה נעמה	א-כח
לפ' נח	(1) וייר בר"ה קנים (2) זיטז בר"ה ויסגור ה' בערו (3) חייג בר"ה חרבו (4) טיכו בר"ה יפת אלקים ליפת	א-לא
לפ' לך לך	(1) יכיו בר"ה ואת ביתו (2) יגייח עה"פ ויאהל אכרם (3) טורב בר"ה הולך עדייר (4) יזיו בר"ה ואם שרה	ב-לח
לפ' וירא	(1) יחכר בר"ה אולי יש (2) כא"טו עה"פ תחת אחר השיחים (3) כא"יו בר"ה כאשר הוא שם	ב-לט
לפ' חיי	(1) כג"ט בר"ה בכסף מלא (2) כדיר בר"ה ובה ארע (3) כריכה מספוא (4) כדילב בר"ה ויפתח	ב-מ
לפ' תולדות	(1) כורה עה"פ עקב אשר שמע (2) כו"ז בר"ה לאשתו (3) כורכח בר"ה ויתן (4) כז"לו בר"ה ולכה איפוא	ב-מא
לפ' ויצא	(1) ליו בר"ה בא גר (2) ל"טז בר"ה בלילה הוא (3) לאיר בר"ה ויקרא לרחל וללאה	ג-כט
לפ' וישלח	(4) לאימח בר"ה יגר שהרותא ובר"ה גלעד (1) לב"י בר"ה ואלקי אבי יצחק (2) לב"טז בר"ה גמלים מגיקות	ג-ל
לפ' וישב	(3) לב"כו בר"ה ותקע (4) לה"כו בר"ה ממרא (1) לז"יט עה"פ הגה בעל החלומות (2) לזיכר בר"ה והבור רק	ג-לב
לפ' מקץ	(3) לחייר בר"ה ותתעלף (4) מ"א בר"ה חטאו (1) מביה בר"ה בתוך הבאים (2) מבי"ט בר"ה ערות הארץ	ג-לג
לפ' ויגש	(3) מגייר ואל שרי (1) מרייח בר"ה כי כמוך כפרעה (2) מורכט בר"ה ויבך על צואריו	ד-כט
לפ' ויחי	(1) מחד"ד בר"ה וגתתיך לקהל עמים (2) מחיכ בר"ה בחרבי ובקשתי (3) מט"י בר"ה ומחוקק (4) גייג בר"ה וישאו אותו בניו	ד-כט
לפ' שמות	(1) א"טו בר"ה פועה (2) גייב בר"ה ויאמר כי אחיה עמך	ד-לא
לפ' וארא	(1) ו"ו בר"ה סבלות מצרים (2) ז"ב בר"ה אתה תרבר (3) זיכח עה"פ ובמשארותיך	ד-לב
לפ' בא	(1) ייכו בר"ה לא נרע מה נעבור (2) יכייא בר"ה פסח הוא לר' (3) יבימה בר"ה ושכיר	ה-לח
לפ' בשלח	(1) ירייטיכ בר"ה ויסע עמוד הענן (2) מורכט בר"ה שבו איש תחתיו	ה-לט
לפ' יתרו	(1) יחיא בר"ה את כל אשר עשה (2) יחייב עה"פ ויבא אהרן וכל זקני ישראל (3) כ"ו בר"ה נוצר חסד	ה-מא
לפ' משפטים	(1) כא"ח בר"ה אשר לא יערה (2) כג"ח בר"ה ויסלף (3) כג"טו בר"ה חרש האביב	ה-מב
לפ' תרומה	(1) כהייח בר"ה מקשה תעשה (2) כורה בר"ה מקבילות הלולאות (3) שם	ה-מג
לפ' תצוה	(1) כט"כו בר"ה סביב (2) כט"כר בר"ה תנופה	ה-מד
לפ' תשא	(1) לאייח בר"ה לחת (2) לגי בר"ה את עדים מהר חורב	ה-מד
לפ' ויקהל	(1) לז"א עה"פ ועשה בצלאל ואהליאב	ה-מה
לפ' פקודי	(1) לט"מג בר"ה ויבך אותם משה	ה-מה
לפ' ויקרא	(1) א"א בר"ה ויקרא אל משה (2) א"טו בר"ה ומלק והקטיר וגמצה (3) ב"א בר"ה ויצק עליה שמן (4) ד"י בר"ה כאשר יורם	ו-מח

לפ' צו	(1) ורג בר"ה והרים את הרשן (2) ורג בר"ה הרשן אשר תאכל האש	
לפ' שמיני	(3) זילד עה"פ לקחתי מאת בני	ו-מט
לפ' תזריע	(1) יא-מ בר"ה ואוכל מנבלתה	ו-ג
לפ' מצורע	(1) יב-ב בר"ה דותה (2) יג-לו בר"ה ושער שחור	ו-נא
לפ' אחרי	(1) יד-יו עה"פ על דם האשם (2) טו-כג בר"ה ואם על המשכב הוא	ו-נב
לפ' קדושים	(1) מזיכה בר"ה ואת חלב החטאת	ז-לו
לפ' אמור	(2) יח-יא בר"ה ערות בת אשת אביך	ז-לח
לפ' בהר	(1) יט-יא בר"ה ולא תכחשו (2) יט-ג בר"ה לא תלין	ז-לט
לפ' בחוקותי	(3) יט-כח עה"פ ושרט לנפש	ז-מ
לפ' במדבר	(1) כב-ב בר"ה וינורו (2) כב-טז בר"ה והשיאו אותם	ז-מא
לפ' נשא	(3) כב-כד בר"ה נתוק	ז-מא
לפ' בהעלותך	(1) כה-א בר"ה בהר סיני (2) כה-ז בר"ה לך לעבדך ולאמתך	ח-לד
לפ' שלח	(1) כו-ט בר"ה משפטי תנעל נפשכם (2) כו-טז (בפירוש	ח-לו
לפ' קרח	אגרת ת"כ) עה"פ והפקרתי עליכם (3) שם עה"פ שחפת	ח-לו
לפ' חקת	(1) א-ב עה"פ שאו את ראש (2) ג-טו בר"ה מבן חרש ומעלה	ט-מא
לפ' בלק	(1) ה-יב בר"ה ומעלה בו מעל (2) ה-יג אותה שכבת זרע	ט-מב
לפ' פנחס	(3) ה-טז עה"פ והקריב אותה הכהן	ט-מד
לפ' מטות	(1) ט-י בר"ה בדרך רחוקה (2) ט-יח בר"ה ועל פי ה' יחנו	ט-מה
לפ' מסעי	(3) יא-לא בר"ה ויגז	ט-מו
לפ' דברים	(1) יג-ג בר"ה כולם אנשים (2) יג-כג בר"ה וישאוהו כמוט בשנים	ט-מז
לפ' ואתחנן	(3) יד-מה בר"ה ער החרמה	ט-מח
לפ' עקב	(1) טז-א בר"ה ורתן ואבירם (2) טז-יא בר"ה לכן	י-לג
לפ' ראה	(3) יח-ט בר"ה כל	י-לח
לפ' שופטים	(1) יט-טז בר"ה פתיל (2) כ-א בר"ה ותמת שם מרים	י-לט
לפ' תצא	(1) כ-י בר"ה כהלים (2) כב-מא כמות בעל (3) כד-יו דרך כוכב	י-מא
לפ' תבוא	(1) כו-ט בר"ה הצו (2) כו-טז, בר"ה לאוני	י-מב
לפ' נצבים	(1) ל-י בר"ה כל אשר אסרה על נפשה (2) לב-לח בר"ה ואת נבו	י-מג
לפ' וילך	(1) לג-נה בר"ה ולצנינים (2) לה-כב בר"ה בפתע	י-מג
	(1) א-א בר"ה אלה הרברים (2) א-טו בר"ה ראשים עליכם	י-מא
	(1) ג-כב בר"ה החר הטוב הזה (2) ג-לז בר"ה ויוצאך בפניו	י-מא
	(3) ו-ז בר"ה ובשכבך	
	(1) ט-ז עה"פ ממרים (2) יא-טו-טז בר"ה ואכלת ושבעת	
	(1) יכ-י בר"ה ועברתם את הירדן (2) יג-ט בר"ה ולא תשמע אליו	
	(1) טז-ה בר"ה לשבטיך (2) כ-ג בר"ה אל ירך לבבכם	
	(1) כב-ט בר"ה פן תיקרש (2) כה-ד בר"ה ברישו	
	כ-ב בר"ה והקמות לך (2) כח-מ בר"ה יירש ובר"ה צלצל	
	(1) כט-טז בר"ה גלילים (2) ל-יט בר"ה ובחרת בחיים	
	(1) לא-יא בר"ה וילך משה (2) לא-ז בר"ה כי אתה תבוא	

מדור תמיהות וישובים

פליאה בדברי הישוע"ק והפרמ"ג	ר' שמריהו ציטראנענבוים נ"י	א-לב
הערה בדברי המכ"ט	ר' שמריהו ציטראנענבוים נ"י	א-לב
תמ' בדברי הגאון מהרש"ק וצ"ל	ר' שלמה זאב שטייער נ"י	א-לג
תמ' בסוכה לו ע"ב	ר' יוסף חיים לערנער נ"י	א-לג
תמ' בדברי רבינו ירוחם	הרה"ג ר' חיים ישכר גראס ו"ל אב"ר פעטריווא	ב-מג
תמ' כגליון הש"ס	ר' אשר זעליג גאלדמאן נ"י	ב-מג
ישוב לדברי הערבי נחל	ר' יצחק ישעי' ווייס נ"י	ב-מג

ב-מר	ר' נפתלי צבי זאפרען נ"י	ישוב על תמי' בסוכה לו:
ג-לה	הרב יצחק לעבאוויטש נ"י	פליאה בס' ראש יוסף
ג-לה	הב' הח' בן ציון רוב הלברשטאם נ"י	תמי' בס' ערבי נחל
ר-לג	ר' שלמה זאב שטייער נ"י	תמי' בס' בנין אריאל
ר-לד	הב' אליהו צבי קרוין נ"י	תמי' בדברי חכ"ח
ה-מה	הגאון ר' מאיר בומסלא זצ"ל ראב"ד פראג	תמי' ברש"י בס' תשא
ה-מו	הרה"ג ר' צבי אלימלך בלאנדוויין הי"ד מקרעניץ	פליאה בשו"ת שואל ומשיב
ה-מו	ר' משה חיים מאנדלבוים נ"י	תמי' בדברי הקרני ראם
ה-מו	ר' יחיאל פאפיר נ"י	תמי' בס' תהלה לדוד
ו-נג	הרב חיים יהושע הלברשטאם שליט"א	תמי' בדברי החת"ס
ו-נג	הרב ברוך חנה גרינפעלד נ"י	תמי' בדברי הצל"ח
ח-לט	א. מ. ה.	גירסא כמדרש ס"פ כמדבר
ח-לט	ר' אלעזר אלימלך מיללער נ"י	פליאה כספר מאיר עיני חכמים
ט-ג	הרה"ג ר' חיים ישכר גראס ז"ל אב"ד פעטריווא	תמי' בערבי נחל ובהגהות ח"ש
ט-ג	א. מ. ה.	פליאה בס' פנים יפות
י-מה	ר' חיים יעקב מאיר רובין נ"י	תמי' בהגהות רעק"א
י-מה	ר' יודא ליכטער נ"י	תמי' על כמה אחרונים
י-מו	הב' אלי' צבי קרוין נ"י	קושיא בדברי המבאר

מדור הנאחכים והנעימים

א-לד	הב' יעקב גלייכער הי"ד מסאניק	הערות שונות
ב-מה	הר' מנשה טייטלבוים הי"ד מטארנא	הערות שונות
ג-לו	הב' מאיר ראטה הי"ד מקראקא	כריש מס' קידושין
ד-לד	הב' יעקב אייכענשטיין הי"ד מלימאנוב	בענין ספק טומאה ברה"ר
ה-מו	הר' אהרן יוסף גרינבערג הי"ד מפארגורזע	שני מכתבי ידידות
ו-נד	הר' זאב רוב בוכהייסמער הי"ד ממישלעניץ	קושיא בפסחים דף ו'
ז-מב	הב' שלום הענדלער הי"ד ממישלעניץ	כתובות לה: וריש מס' חולין
ח-מ	הר' ישראל יצחק קאנענגיסמער הי"ד מקראקא	בענין ביטול איסור לכתחילה
ט-נא	הרה"ח ר' יחזקאל שרגא ראטטענבערג הי"ד מקראקא	חידושים יקרים
י-מב	הב' הח' ראובן איינהארן הי"ד מקראקא	פלפול בסוגיא דיקדש

מדור זכור ימות עולם

ב-מו	כרוז משנת תקמ"ט בק"ק מיץ	כרוז משנת תקמ"ט בק"ק מיץ
ג-לז	תקנת חברה קדישא של משמורת דק"ק קראטשיין יע"א	תקנת חברה קדישא של משמורת דק"ק קראטשיין יע"א
ד-לח	מכתב ממנהיגי ק"ק קראקא למנהיגי ק"ק אובן ישן (משנת תקנ"א)	מכתב ממנהיגי ק"ק קראקא למנהיגי ק"ק אובן ישן (משנת תקנ"א)
ה-נא, ז-מג	תולדות הגה"צ מוה"ר טובי' ליפשיץ זצ"ל אבד"ק בריגעל	תולדות הגה"צ מוה"ר טובי' ליפשיץ זצ"ל אבד"ק בריגעל
ו-נה	לקט ענינים מכ"ק מרח' הגה"ק מצאנז זי"ע	לקט ענינים מכ"ק מרח' הגה"ק מצאנז זי"ע
ח-מר	תקנת כיד"צ דקראקא למען החזקת ח"ק ת"ת (בחג השבועות)	תקנת כיד"צ דקראקא למען החזקת ח"ק ת"ת (בחג השבועות)
ח-מה	כרוז מגדולי סלאוואקיי למען החזקת הישיבות (כש"ק פ' כמדבר)	כרוז מגדולי סלאוואקיי למען החזקת הישיבות (כש"ק פ' כמדבר)
ט-נד	מגילת חברה לומדי שו"ע או"ח בק"ק ברעסלא	מגילת חברה לומדי שו"ע או"ח בק"ק ברעסלא
י-מו	צוואת הגאון מוה"ר יוסף שאול הלוי נאטאנזאחן זצ"ל אבד"ק לבוב	צוואת הגאון מוה"ר יוסף שאול הלוי נאטאנזאחן זצ"ל אבד"ק לבוב

* * *

ג-כו	לקט דברים נחמדים וענינים שונים לנשואין
ח-מח	ציונים והערות

צילומי כתבי קודש

א-ט, לז	הגאון ר' עקיבא איגר זצ"ל
א-יז	הגאון ר' מאיר אריק זצ"ל
ב-כב	הרה"ק ר' יעקב ישראל מטשערקאס זצ"ל
ג-מג	הגאון מהרש"ם אבד"ק ברעזאן זצ"ל
ד-מה	הגאון ר' יצחק הלוי זצ"ל אבד"ק קראקא ומנהיגי העיר (החתומות)
ה-מו	הרה"ק ר' אשר מסטאלין זצ"ל
ו-מז	הרה"ק ר' אהרן מקארלין זצ"ל
ז-מח	הגאון ר' אברהם טיקטין זצ"ל
ח-נח	הגאון ר' הלל ל"ש זצ"ל מקאלאמייט
ה-נש	הגאון בעל ישועות יעקב זצ"ל
ה-ס	הגאון ר' יואב אבד"ק צעהלים וסאנטאב זצ"ל
ה-סא	הגאון ר' בצלאל רנשבורג זצ"ל
ו-יט	הגאון ר' שמעון סופר זצ"ל אבד"ק קראקא
ו-כג	הגאון ר' עקיבא איגר זצ"ל
ו-נו	הגאון ר' יהודה ליב קארלבורג זצ"ל אבד"ק קרעטער
ז-נז	הגאון ר' וואלף הלוי באסקאוויץ זצ"ל
ז-מז	הגה"צ ר' טובי' ליפשיץ זצ"ל אב"ד בריגעל (חתי"ק)
ז-מח	הרה"ק ר' מאיר מפרעמישלאן זצ"ל
ח-יז	הרה"ק מאמטא בעל אוהב ישראל זצ"ל
ח-יט	הרה"ק ר' משה צבי מסאווראן זצ"ל
ח-מו	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א
ט-סג	הגאון ר' שמחה לוצאטו זצ"ל
ט-סד	הגאון ר' יוסף ראזין זצ"ל האבד"ק דווינסק
י-גר	הגה"ק בעל יוטב לב זצ"ל
י-נה	הגאון בעל כתב סופר זצ"ל
י-נו	הגאון ר' ישראל יהושע מקוטנא זצ"ל
י-נז	הגאון ר' אברהם יצחק גליק זצ"ל אבד"ק טאלשאוו

מפתח השמות עפ"י סדר א-ב

כ"ק מרן אדמו"ר הראשון מוהר"ש זצ"ל ח-לב, ט-כא
כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א א-ה, א-כה, א-כו, א-כז, ב-ה, ב-לח, ג-ו, ג-כה, ג-כז, ד-ה, ד-כז, ה-ה, ה-לה, ה-לו, ח-לז, ו-ה, ו-מו, ו-מז, ו-מח, ז-ה, ז-לה, ז-לו, ח-ה, ח-ל, ח-לא, ח-לב, ט-ו, ט-לז, ט-מא, י-ו, י-לד, י-לה
הגאון ר' אבא דוד גאלדפין ט-כד
ר' אברהם אהרן לעזער ב-מח
הגאון ר' אברהם ביק ד-יב
ר' אברהם חיים מאנהייט ח-מב
הגאון ר' אברהם טיקטין אבד"ק ברעסלא ב-לז, ד-ט, ט-לח, ט-נו
הרה"ק ר' אברהם יהושע העשיל מאמטא בעל אוהב ישראל ח-טז
ר' אברהם יהושע סג"ל הורוויץ ד-מד
הגאון ר' אברהם יעקב הלוי הורוויץ אב"ד פראבוזנא ז-כו
הגאון ר' אברהם יצחק גליק אבד"ק טאלטשווא י-טו
הרב אברהם מאיר איזראעל ה-כג
הגה"ק ר' אברהם מרדכי רימאלט אבד"ק דאבראמיל ב-טז

הב' אברהם משה שאי א-נו
הגאון ר' אברהם שמואל בנימין סופר בעל כתב סופר י-כב
הגאון ר' אברהם תאומים אבד"ק זאלישטשיק ז-לו
הרה"ק ר' אהרן מקארלין בעל בית אהרן ר-ט
ר' אהרן יוסף גרינבערג מפאדגורזע ה-מו
הגאון ר' אהרן יעקב דיסקין ט-כה
הרב אלחנן היילפרין, ו-ל
הגאון ר' אלטר יחיאל נעכענצאהל ראב"ד סטאניסלאוו ו-ל
הב' אליהו צבי קרוין ר-לר, י-מו
הגאון ר' אלכסנדר סנדר מרגליות אב"ד סאטנאב ו-ח
ר' אלעזר אלימלך מילער ח-לט
א. מ. ה. ח-לט, ט-ג
הגאון ר' אפרים מ"מ רק"ק ברארי י-לו
הרב אפרים גרינבלאט ט-נח
הרב ארי' איזראעל א-כב, ט-נו
הגאון ר' ארי ליכוש הורוויץ אבד"ק סטריא ו-מו
הגאון ר' ארי ליב מאמסטרדאם ו-י
הנה"ק ר' ארי' ליכוש ליפשיץ בעל ארי' דבי עילאי ט-מ
הגאון ר' ארי ליב צינג אבד"ק פלאצק ג-כח
הרב ארי' ליב ריינמאן ו-לב
הגאון ר' ארי' צבי פרומער אבד"ק קאזעגלוב ב-כג
הגאון ר' אשר אבי הגאון בעל שאג"א ב-ח
הגאון ר' אשר אנשיל מפרעמיסלא ג-כח
ר' אשר זעליג גאלדמאן ב-מנ, י-נג
הגאון ר' אשר לעמיל סג"ל אבד"ק אייוענשטאט ב-ו
הרה"ק ר' אשר מסטאלין ד-יד
הרב בן ציון כלום ז-לב
הב' הח' בן ציון דוב הלברשטאם ג-לה
הרב בן ציון צבי ליפשיץ ו-לח
הרב בן ציון קאהן ח-כג
הגאון ר' בצלאל רנשבורג א-יא, ה-לו
הרב ברוך אברהם צבי הורוויץ ג-יח
הרב ברוך חנה גרינפעלד ו-נג
הגאון ר' ברוך הכהן ראפפורט אבד"ק פיורדא ח-ל, ט-יב
הגאון ר' גבריאל אבד"ק ניקלשבורג ג-כה
הרב גבריאל צינגער ז-מט
הרב גדלי' פעלדער י-כה
ר' דוד גוטשער-מייזליש ב-מט
ר' דוד אברהם מאנדלבוים י-גא
הגאון ר' דוב בער אב"ד בירנבוים ו-טז
הגאון ר' הלל ל"ש מקאלאמיא ה-יט
הגאון ר' וואלף הלוי באסקאוויץ ו-ו
ר' זאב דוב בוכהייסער ממישלעניץ ו-גר
הגאון ר' זלמן טריר כ"ץ ראב"ד ספר"מ ד-ו
הגאון ר' זרח איידליץ מפראג ג-י
ר' חיים אהרן צבי היילפרין ה-כח

הב' חיים בן ציון פאלגער ה-נז
 כ"ק מרן הגה"ק ר' חיים הלברשטאם אבד"ק צאנז א-יר, ו-נה
 הגה"צ ר' חיים הלברשטאם דומ"ץ דק"ק סאטמאר ג-יז
 הרב חיים יהושע הלברשטאם ו-נג
 ר' חיים יעקב מאיר רובין י-מה
 הרה"ג ר' חיים ישכר גראסס אב"ד פעטרווא ב-מג, ט-ג
 הגאון ר' חיים עוזר גראדענסקי ז-כה
 הגה"צ ר' טובי' ליפשיץ אב"ד בריגעל ה-נא, ז-מג
 הגאון ר' טעביל שייאר אבד"ק מאנצא א-ז, ט-טז
 הגאון ר' ידידי' טאה ווייל אבד"ק קארלסרוה ט-יד
 הגאון ר' יהודה ליב קארלבורג אבד"ק קרעפעלד ו-יא
 ר' יהודה ליכטער י-מה
 הגאון ר' יהונתן אייכשיץ אבד"ק אה"ו ג-כו, ד-כח.
 הגאון ר' יהושע בוקסבוים אבד"ק גאלאנטא ו-כח
 הרב יהושע פיהרער ו-מ
 הגאון ר' יהושע פנחס באמבאך אבד"ק אושפיץ ר-טז
 ר' יהושע צבי הלוי יונגרויז ג-מב
 הגאון ר' יואב אבד"ק צעהלים וסאנטאב ה-יא
 הגאון ר' יואל אשכנזי אבד"ק זלאטשוב ז-כב
 הרב יונתן בנימין גאלדבערגער ד-כד
 הגאון ר' יוסף הירש אב"ד טארנא ח-כ
 ר' יוסף חיים לערנער א-לג
 הגאון ר' יוסף דרשן מפוזנא י-לה
 הגאון ר' יוסף לעוויןשטיין אב"ד סעראצק ו-כה
 הגאון ר' יוסף ענגיל א-כה, ט-מ
 הגאון ר' יוסף ראזין מראגאטשאו ט-כג
 הגאון ר' יוסף שאול הלוי נאטאנזאהן אב"ד לכוב ט-יח, י-מח
 הגאון ר' יוסף שמואל אב"ד פפר"מ ט-לח
 הגאון ר' יוסף תאומים בעל פרמ"ג ב-לז
 הגאון ר' יוסף כ"ר אלקנה מקאליש ב-יז
 הגה"צ ר' יחזקאל הלוי האלשטאק אב"ד אוסטראווצא ב-כח
 ר' יחזקאל מנחם גראס ט-סא
 הרה"ק ר' יחזקאל מקאומיר ב-לח
 הגה"ק ר' יחזקאל שרגא הלברשטאם אב"ד שינאווא ט-מ
 הרה"ח ר' יחזקאל שרגא ראטטענבערג מקראקא נ-נא
 ר' יחיאל פאפיער ב-נא, ה-מז
 הגאון ר' יעקב אורנשטיין בעל „ישועות יעקב" ה-י
 הב' יעקב אייכענשטיין מלימאנוב ד-לד
 הב' יעקב גלייכער מסאניק א-לד
 ר' יעקב דוד גארדאן ו-מד
 הגאון ר' יעקב בר"פ מטאמאשוב ח-לד
 הגאון ר' יעקב יהושע בעל פנ"י ט-מ
 הרה"ק ר' יעקב יצחק הלוי החוזה מלובלין ח-לג
 הרה"ק ר' יעקב ישראל טווערסקי מטשערקאם ב-כב
 הגאון ר' יעקב כ"ץ בעל „שב יעקב" ג-ח
 הגאון ר' יעקב אב"ד לינסק ו-מו

הגאון ר' יעקב עמדין ז-ט

ר' יעקב ציטראנענבוים ט-נט

הגאון ר' יעקב מו"ץ דק"ק שקלאוו ב-יב

הרב יצחק דוב לעבאוויטש ג-לה

הרה"ק ר' יצחק דראהביטשער ז-לה

הגאון ר' יצחק הלוי אב"ד קראקא ד-לח

הגאון ר' יצחק ב"ר יואל דיין בקראקא ר-לט

הרב יצחק יעקב ווייס הגאב"ד ירושלים ט-כח

הרה"ק ר' יצחק ישעי' הלברשטאם אב"ד טשחוב ו-לו

ר' יצחק ישעי' ווייס ב-מג

ר' יצחק צבי שרייבער א-לוז

הרב יצחק שטערנהעלל ב-כו

הגה"ק ר' יקותיאל יהודה טייטלבוים בעמח"ס ייטב לב י-כא

הב' ירמ' שמואל מרדכי בראכפעלד ה-נו

הגאון ר' ישראל יהושע טרונק זצ"ל אבד"ק קוטנא י-יר

הרב ישראל יצחק פיעקארסקי א-יח

ר' ישראל יצחק קאנענגינסער מקראקא ח-מ

ר' לייביל מאנדלבוים ט-נט

הגאון ר' לייב פישלס ח-ט

הגאון ר' מאיר אריק אבד"ק טארנא א-טז, ה-לד

הגה"ק ר' מאיר יחיאל מאוסטראווצא א-כו, ג-טז, ח-לג, ט-לח

ר' מאיר נתן נטע סג"ל לנדא ח-מא

הגאון ר' מאיר פישלס ראב"ד פראג ר-כו, ד-מה

הרה"ק ר' מאיר מפרעמישלאן ז-כב

הב' מאיר ראטה מקראקא ג-לו

הגאון ר' מנחם אויערבאך אבד"ק אסטראווע ה-טו

הרב מנחם בערגער ט-לו

הר"ר מנחם בראכפעלד א-כו, ב-לח, ג-כט, ד-כט, ח-לח, ו-מח, ז-לו, ח-לד, ט-מא,

י-לז

הרב מנחם זכריה זילבער ג-מא

הגאון ר' מנחם מענדל זאמושט דיין בפד"מ ר-ו

ר' מנחם מענדל שטרום ה-ל

ר' מנשה טייטלבוים מטארנא ב-מה

הגאון ר' מרדכי הענא מהאמבורג י-ח

ר' מרדכי ברוך כלום י-לג

הגה"ק ר' מרדכי דוב טווערסקי מהארנסטייפעל ה-טז

הרב מרדכי דוד אונגער ד-מ

הגאון ר' מרדכי יעקב ברייש אב"ד ציריך י-כר

הרב משה דוד שטיינזארציל ב-לב

הגאון ר' משה דרשן ה-לו

ר' משה חיים מאנדלבוים ה-מו

ר' משה חנוך גרינפעלד ז-מט

הגה"ק ר' משה טייטעלבוים בעל ישמח משה ו-כר

הב' משה יהודה דוב היילפרין ו-נג

הגאון ר' משה יעקב שארף ראבד"ק אושפיצין ה-לב

הגאון ר' משה סופר בעל החת"ס ב-לו
הרה"ק ר' משה צבי מסאוראן ח-יט
הרה"ק ר' משה מראזוואראו ג-כח, י-לו
הגאון מהר"ם שיק אבד"ק חוסט ח-ז
הגאון ר' מתת' נייגרעשיל מפראג אבד"ק רודניץ א-כו
הגאון ר' נחום ווירענפעלד אבד"ק דאמבראווא ה-לג
הגאון ר' נפתלי הכהן שווארץ אבד"ק מאד י-לה
ר' נפתלי צבי זאפרען ב-מר
הרב נתן געשטעטנער ד-כ
הגאון ר' עקיבא איגר אבד"ק פוזנא א-י, ה-יב, ו-כב
הגאון ר' עקיבא דרשן דק"ק פ"פ א-כו
ר' פסח הלוי מילער ה-נר
הגה"ק ר' פנחס הלוי איש הורוויץ בעל הפלאה ג-כו, ר-ו
הרב פנחס הירשפרונג ז-כח
הגאון ר' פנחס הלוי אב"ד שערשאב ה-לג
הרה"ג ר' צבי אלימלך בלאנדרוויץ מקרעניץ ה-מו
הגה"ק ר' צבי אלימלך שפירא אב"ד בלאזוב ד-כח, ז-לה
הגאון ר' צבי מ"מ מוואדיסלאוו ה-לה
הגאון ר' צבי הירש הכהן אבד"ק קראטשין ג-לח
הגאון ר' צבי הירש אבד"ק ברלין י-לה
הגאון ר' קאפעל דומ"ץ בק"ק לובלין ט-לח
הב' הח' ראובן איינהארן מקראקא י-מב
הרב שאול דוד ארי' קנאבלאך ד-מג, ח-כח
הב' שלום הענדלער ממישלעניץ ז-מב
ר' שלום יעקב גרינשטיין ב-מט
הגאון ר' שלום מרדכי הכהן שווארראן אבד"ק ברעזאן ג-יב ג-כח
הגה"ק ר' שלום רוקח אבד"ק בעלזא ג-כה
ר' שלמה געשטעטנער ה-נו
הרב שלמה בן ציון הערבעס י-כו
ר' שלמה זאב שטייער א-לג, ד-לג
הרב שלמה לאבין ט-נח
הגאון ר' שלמה קלוגר אבד"ק בראדי ג-כח, ה-יח
הגאון ר' שמואל ענגיל אבד"ק ראדאמישלא ז-כר
הגאון ר' שמואל פיהרער אבד"ק קראס ה-כא
הרב שמואל עקיבא יפה שלעזינגער א-לו
הגאון ר' שמואל ראזענבערג אב"ד אונסדארף ט-כב
הגאון ר' שמואל שמעלקא טויבש אבד"ק יאס ז-יח
הגאון ר' שמואל שמעלקי קליון אב"ד פעליש ג-טו
הגאון ר' שמחה הכהן ראפפורט אב"ד לובלין ב-לו
ר' שמחה פנחס שטראלי ט-סא
הגאון ר' שמחה לוצאטו מוויניציאה ט-י
הגאון ר' שמעון סופר אבד"ק קראקא ו-יח
הגאון ר' שניאור זיסקינד גונדרשהיים ראב"ד פראנקפורט דמיין ד-י
ר' שמריהו ציטראנענבוים א-לב

חותמין בברכה

כצאת השנה מקדימין אנו את פני

כבוד קדושת עט"ר מרן אדמו"ר שליט"א

בברכותינו הנאמנות

ברכת כתיבה וחתימה טובה לאלתר לחיים טובים ולשלום

בבריות גופא ונהורא מעליא ובחיוזוק ואימוץ כח להשפיע עלינו כל מיני
השפעות טובות כשאיפת נפשו המהורה.

ונזכה כולנו יחד במהרה לקבל את פני משיח צדקנו
תחת דגלו של כ"ק רבינו שליט"א, אכ"ר.

ופה מקום אתנו לאחל ולברך לכל אנ"ש וידידינו החותמים הנכבדים שיחיו
שנה טובה ומאושרת.

תמלה שנה וקללותי — תחל שנה וברכותי.

כעתירת וברכת,
המערכת

Printed in the U.S.A. by
Simcha Graphix Associates
4914 13th Avenue, Brooklyn, N.Y. 11219

הרדצה להשיג קובצי „ברם שלמה“, וכן בכל עניני המערכת,
לפנות אל האדרעסין דלהלן:

בארץ ישראל

ברם שלמה

שע"י אוצר הספרים

רישיבת קרושת ציון

קרית באבוב ת.ר. 204 בת-ים

במאנטרעאל

KEREM SHLOMA

c/o Goldberg

5659 Hutchison St.

Montreal H2V-4B5, Canada

בטאראנטא

KEREM SHLOMA

c/o Lemel

127 McGillary Ave.

Toronto, Ont. M5M-2y7, Canada

בארצות הברית

KEREM SHLOMA

1533 - 48th St.

Brooklyn, N. Y. 11219

בענגלאנר

KEREM SHLOMA

c/o Safern

2 Rookwood Ct.

Castlewood RD.

London N. 16, 6-D.R.

בעלגיע

KEREM SHLOMA

c/o Kwadrat

28 Nervier St.

Antwerpen 2000, Belgium

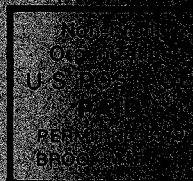
From:

KEREM SHLOMO

B.Y.B.Z. of Bobov

1533 - 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

ADDRESS CORRECTION REQUESTED

FORWARDING & RETURN POSTAGE GUARANTEED

(Please send P. S. form 3547)

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב וצ"ל

קובץ מוקדש לפלסול ולהלכה ואגדה ומילי רחסירותא
אבות קורש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
להבחי"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

מנהל: קונטרס א' תשרי תש"מ ברוקלין, נ. י.

יוצא לאור ע"י תלמידי כ"ק
מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א

1533 48th Street
Brooklyn, New York
Tel. 871-6623

© 1995 Rimon Publications

Copyright © 1995
by Cong. Shalom Zeev

ברכת תודה

לידידינו היקר האברך המופלג והנעלה
מו"ה יהושע זאב לערנער נ"י
אשר נדבה לנו אותו לסייע בדבר מצוה
בתרמו סכום הגון להדפסת קובץ הנוכחי

לעילוי נשמת זקנתו החשובה
מרת רחל גיטל בת ר' אביגדור הלוי ע"ה
למשפחת לערנער-איראם
נפטרה יום כ"ד אייר ט"ל למכ"י שנת תשל"ט לפ"ק
ת. נ. צ. ב. ה.

ישלם ד' פעלו הטוב ותהי משכורתו שלמה מעם ד' אלקי ישראל
להתברך בכל מילי דמיטב כאוות נפשו וישבע רב נחת מיוצ"ח,
אכ"ר.

המערכת

ברכת תודה

לידידינו האחים היקרים האברכים המופלגים
מו"ה ברוך חנה נ"י ומו"ה מרדכי דוד נ"י
גרינפעלד
אשר נדבה לבם אותם לסייע בדבר מצוה
בתרמם סכום הגון להדפסת קובץ הנוכחי

לעילוי נשמת אביהם
הנה"ח מו"ה יצחק צבי ב"ר יחיאל מאיר ע"ה
נפטר ביום שמיני עצרת שנת תשל"ט לפ"ק
ת. נ. צ. ב. ה.

ינשאם ד' על גפי מרומי ההצלחות להוושע בכל מיני ישועות
בשמחה ובטוב לבב, ושיתמלאו כל משאלות לבכם לטובה
ולברכה, אכ"ר.

המערכת

התוכן

מדור אמרי קודש

ה לשמחת תורה כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א

מדור זכרון לראשונים

ז דרוש לחג הסוכות הגאון מוה"ר טעביל שייאר זצ"ל
 י סוכה תחת הגג וסוכה תחת סוכה הגאון מוה"ר עקיבא איגר זצ"ל
 יא ביאור בתוס' סוכה דף ל"ד הגאון מוה"ר בצלאל רגשבורג זצ"ל
 יג בענין מצוה הבאה בעבירה הנ"ל

מדור אגרות קודש

יר שני מכתבים מכ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע

מדור זכרון לאחרונים

יז בדיון קדושת עז"נ, ופינוי המת הגאון מוה"ר מאיר אריק זצ"ל

מדור פלפול והלכה

יח לחה"פ דוחה שבת ויו"ט הרב מוהרי"י פיעקארסקי שליט"א
 כב פריקת כהמה בשבת וצעב"ח הרב ארי' איזראעלי נ"י
 עולת שבת בשבתו

כה ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים המערכת
 כז נוסחאות והערות ברש"י עה"ת הר"ר מנחם בראכפעלד שליט"א

מדור תמיהות וישובים

לב הערות קצרות בענינים שונים

מדור הנאהבים והנעימים

לד הערות שונות הב' יעקב גלייכער הי"ד

צילומי כתבי קודש ש, יז, לז

לה מכתבים אל המערכת

לח ברכות והודאות

אמרי קודש כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

לשמחת תורה

ולכל היר החזקה ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל, בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ וגו'. כדי לקשר סוף התורה עם תחלתה, נקדים דברי כ"ק אא"ז הנה"ק מצאנו זי"ע עה"פ בפ' בשלח, מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו, ואמר הכוונה, רבעת ההוא כשהיו בני"י נתונים בצרה, אמר משה רבינו להקב"ה מי אנכי כי אחי' להם לעזר ולמושיע, כי בגדול ענוותנותו לא האמין שהוא ראוי והגון להיות השליח שעל ידו יהא נעשים כל הנסים שהיו בעת קריעת ים סוף, וע"ז ענה לו הקב"ה, מ"ה תצעק אלי, כלו' מדת ענוותנותך הנקרא מ"ה (ערה"כ ונחנו מה) מדה זו נאה וחביבה אצלי בעת שתצעק אלי' דברי תפלה ותחנונים, כיני ובינך, אבל כשאתה מרבה אל בני"י, אז נהוג נשיאותך ברמה, ודבר אל בני"י ויסעו, עכרה"ק. (בהקדמת ס' דברי יחזקאל להנה"ק מקלאסנא כ' ששמע ר"ז מפ"ק).

עוד נקדים מש"כ בספה"ק נועם מגדים (בפ' ויקרא) לפרש מאמרם ז"ל במס' מועד קטן (דף ט"ז ע"ב) אמר רב אמר לו הקב"ה (לרוד) הואיל והשפלת עצמך תהא כמוני שאני גזור גזירה ואתה מבטלה, ויש לומר בטעמו של דבר, עפי"ד רבינו יונה ז"ל בטעם אומרים ז"ל כל ריין שרין דין אמת לאמתו כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית, דהטעם הוא עפ"י אוז"ל על שלשה דברים העולם קיים על הרין ועל האמת ועל השלום, ולכן הריין שרין דין אמת ועושה שלום בין הבעלי דינים, הרי זה כאלו נעשה שותף, שהקב"ה ברא העולם והוא מקיימו, עכ"ד הרבינו יונה ז"ל. והנה מכלל דבריו נמצינו למדין דכל העושה דבר הגורם קיום העולם הרי זה כאלו נעשה שותף, והנה אמרו חז"ל שאין העולם מתקיים אלא בשביל מי שמשים עצמו כמי שאינו שוא' מתחת זרועות עולם, הרי כי ענוי ארץ הם מקיימי עולם, ולפ"ז גם המה משפטים כאלו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית, וזהו שאמר הקב"ה, הואיל והשפלת עצמך תהא כמוני, כלו' מאחר שדין שותף יש לך, ושותף אחד אינו יכול לעשות כלום בלא דעת חבירו, ואם עשה יכול השותף לבטלו, א"כ יפה ונעים השכר שתהא כמוני, עכת"ד הנועם"ג.

ועפי"ז יש לנעץ סיום התורה לתחלתה, ולכל היר החזקה ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל, כלו' שכל הנסים שעשה משה לבני ישראל וכל המורא שהטיל עליהם כדי לנהוג נשיאותו ברמה, כל זה לא עשה רק לעיני כל ישראל, למראית עין בלבד, אבל הוא בעצמו הו' שפל ברך ולב נשבר ונרדפה, וכדמצינו שהי' עומד וצווח לד' מי אנכי כי אלך וגו', ולזה פתח הכתוב בתחלת התורה, בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ, עפ"י אוז"ל במדרש בראשית, בשביל משה שנקרא ראשית, שבשבילו נברא העולם וכנ"ל שאין העולם מתקיים אלא בשביל מי שמשים עצמו כמי שאינו.

ולדרכינו נוכל להמשיך לזה גם הפסוקים שאח"ז, דהנה לכאורה יפלא, מאחר שהאיש משה הי' עניו מאוד מכל האדם אשר על פני האדמה, ובשבילו העולם מתקיים, א"כ הרי נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית, והקב"ה אומר לו הואיל והשפלת עצמך תהא כמוני שאני נוזר גזירה ואתה מבטלה כדברי הנועם"נ הנ"ל, א"כ למה זה לא הי' היכולת ביד משה רבינו לבטל גזירת הקב"ה שלא יכנס לארץ ישראל. אמנם ידוע מה שכ' במדרש תנחומא (ס"פ ואתחנן) מפני מה נקבר משה רבינו בחו"ל כדי שיהיו המתים שבחו"ל חיינ בזכותו שנא' וירא ראשית לו כי שם חלקת מחוקק ספון ויתא ראשי עם, מה טעם שם חלקת מחוקק ספון משום ויתא ראשי עם. ועוד כתבו טעם אחר שלא נכנס משה לארץ ישראל, עפ"י אוז"ל (סוטה ט' ע"א) משה ודוד לא שלטו שונאיהם במעשיהם, נמצא שאם הי' נכנס לארץ ישראל והי' בונה הביהמ"ק לא הי' נחרב לעולם, והקב"ה צפה שעתידין ישראל לקלקל מעשיהן ואז יתחייבו ח"ו שונאיהן של ישראל כליי', מש"ה לא הכניס את משה רבינו לארץ ישראל כדי שלא יבנה הביהמ"ק על ידו, ואח"כ כאשר חטאו בני' למקום ונתחייבו, ריחם הקב"ה עליהם, ושפך חמתו על העצים ועל האבנים, שנחרבו חומות הביהמ"ק תמורת בני ישראל. (עיין אוהה"ק פ' ואתחנן עה"פ אעברה נא).

וזהו המשך הכתובים, אחרי שאמר בראשית ברא אלקים וכאז"ל במדרש בשביל משה שנקרא ראשית, והטעם הוא כי מגדל ענוותנותו נעשה שותף למעשה בראשית וכאמור לעיל, א"כ יוקשה אמאי לא הועילו תפלותיו לבטל הגזירה שלא יכנס לארץ ישראל, לז"א והארץ היתה תוהו, וכמ"ש במדרש (ב"ר ב' ד') והארץ היתה תהו זה גלות בבל שנאמר ראיתי את הארץ והנה תוהו, שהתועלת מזה נתגלה בזמן חורבן הבית, ואז נודע הסיבה שלא הועילה תפלתו של משה רבינו, כי המסכב כל הסיבות עשה כן לטובתן של ישראל בימי חורבן הבית. ואח"כ ממשיך הכתוב, לרמוז גם על טעמו של המדרש שהבאנו לעיל, שיהי' לתועלת למתי חו"ל לעמוד בתחיית המתים, ואמר, וירא אלקים את האור כי טוב, את האור, זהו אורו של משיח כמבואר במדרש שם, כי טוב, זה קאי על משה רבינו דכתיב בו בלדתו ותרא אותו כ"י שו"ב הוא, והכוונה, שהקב"ה ראה את האור — כי טוב, שיחד עם זריחת אורו של משיח, יהי' להם לתועלת מה שנקבר משה רבינו בחו"ל, שעל ידו יחיו כל מתי חו"ל, וכמאה"כ כי שם חלקת מחוקק ספון ויתא ראשי עם, בב"א.

דרוש לחג הסוכות – בענין אתרוג הגזול⁽¹⁾

מהגאון מוה"ר טעביל שיאר זצ"ל אבד"ק מאגנצא⁽²⁾

במדרש רבה (פ' אמור) ולקחתם לכם ביום הראשון ה"ד (תהלים כ"ו) ארחץ בנקיון כפי כמקח ולא בגזל רתנינן תמן לולב הגזול והיבש פסול של אשרה ושל עיר הנדחת פסול וכו', ד"א לכם משלכם ולא הגזול עכ"ל. והוא תמוה, חדא במאי קמפלגי הני תרי לישני, ותו למאי אצטריך להביא סיפא דמתני' של אשרה וכו' הול"ל רק רישא דמתני'. ועוד יש להקשות במאי רקאמר לכם ולא הגזול, הא אמרינן במס' סוכה (מ"ג ע"א) לכם להוציא את השאול ואת הגזול, ובתוס' (דף ל' ע"א) בר"ה משום הקשו ע"ז דלגזול ל"צ קרא דפסול משום מצוה הבאה בעבירה, וכתבו דבאמת לא ממעטינן מתיבתא לכם רק שאול, וא"כ קשה אמאי קאמר במדרש דממעטינן גזול מלכם.

וכדי ליישב כ"ז נקדים דברי הגמ' בריש פרק לולב הגזול דתנן התם לולב הגזול והיבש פסול של אשרה ושל עיר הנדחת פסול, וקאמר עלה בגמ' קא פסיק ותני (פירש"י, פסול) לא שנא ביו"ט ראשון ולא שנא ביו"ט שני בשלמא יבש הדר בעינן וליכא אלא גזול בשלמא יו"ט ראשון רכתיב לכם משלכם אלא ביו"ט שני אמאי לא, א"ר יוחנן משום רשב"י משום דהו"ל מצוה הבאה בעבירה שנא' והבאתם גזול וגז' גזול דומיא וכו' לא שנא לפני יאוש ולא שנא לאחר יאוש בשלמא לפני יאוש לאו רירי' הוא אלא לאחר יאוש הא קניי' ביאוש אלא לאו משום דהו"ל מצוה הבאה בעבירה וכו' ופליגא רר' יצחק דא"ר בר נחמני לא שנו אלא ביו"ט ראשון אבל ביו"ט שני מתוך שיוצא בשאול יוצא נמי בגזול עכ"ל הגמ'. ויל"ד על דברי ד' יצחק מרוע קאמר הלשון מתוך, הלא אין הדינים דומים כלל זל"ז, דבשלמא בשאול שפיר יוצא ביו"ט שני דלכם לא כתיב אלא גבי יו"ט ראשון אבל בגזול אכתי פסול משום מצהב"ע. אמנם יש לתרץ דהנה הרמב"ם פסק (פ"ח מהל' לולב הלכה א' והלכה ט') דלולב הגזול פסול ביו"ט ראשון בין לפני יאוש ובין לאחר יאוש וביו"ט שני לא פסול כלל, והקשו עליו כל נושאי כליו דזהו נגד הגמרא דמסיק דלאחר יאוש פסול משום מצוה הבאה בעבירה ואין חילוק בין יו"ט ראשון ליו"ט שני, וגם הרמב"ם עצמו סותר דבריו, שהרי פסק

(1) הועתק מכת"י תלמיד א'.

(2) נולד בשנת תע"ב בערך בק"ק פראנקפורט לאביו מו"ה מיכל שאייעד. חי' תלמיד מובהק להגאון בעל שב יעקב אב"ד רשם. בתחלה שימש כר"י בק"ק פראנקפורט, ואח"כ חי' אב"ד בק"ק באמבורג, ומשם נתקבל לאבד"ק מאגנצא. חי' לו ישיבה גדולה ומפוארה אשר יצאו ממנה תלמידים גדולי תורה יושבים על כסא ההוראה. השאיר אחדיו ברכה בכתי' חיבורים רבים ונכבדים בהלכה ובאגדה, ולא נרפסו. תשובה א' ממנו נרפסה בס' תורי זהב עמוד שצ"א. — בליל הושענא רבה שנת תקמ"ב, הוסיפו לו שם „משה" לרגלי מחלתו, אבל לא הועיל כי נתבקש בישיבה של מעלה למחרתו ביום שמיני עצרת.

דביו"ט ראשון פסול וביו"ט שני לא פסול אלמא דלא קסבר הפסול דמצהב"ע מדמכשיר ביו"ט שני, ומהא דפסק דביו"ט ראשון פסול בין לפני יאוש בין לאחר יאוש משמע דס"ל הפסול דמצהב"ע. אמנם י"ל דלק"מ על הרמב"ם דהתוס' כתבו בד"ה מתוך שיוצא בשאול, הכא דווקא שהוא מדרבנן לא חייש למצוה הבאה בעבירה, עכ"ל. א"כ י"ל דלאחר יאוש דלא פסול אלא משום מצהב"ע, פסלינן דוקא ביו"ט ראשון שהוא מדאורייתא אבל ביו"ט שני שהוא מדרבנן לא פסלינן, וא"ש דברי הרמב"ם.

אמנם עדיין יש להקשות על הרמב"ם, שהרי דוקא בגבולין הוי מדרבנן מיום שני ואילך אבל במקדש ה"י לולב ניטל כל שבעה כמבואר בסוכה דף מ"א ע"א וא"כ עדיין תקשי על הרמב"ם דפסק סתם ביו"ט שני כשר ל"ש במקדש ול"ש בגבולין והרי במקדש הוי כל שבעה דאורייתא. אך בלחם משנה בריש פ"ה מהל' לולב מפרש דעת הרמב"ם, שהרי הא דפסלינן מצוה הבאה בעבירה ילפינן לה מקרבן א"כ צריך להיות דומיא דקרבן מה קרבן לא שייך בו שאול אף לולב נמי היכי דלא שייך בו שאול אז פסלינן ג"כ היכי דהוי מצהב"ע, והיינו ביו"ט ראשון, אבל ביו"ט שני דיוצא בשאול לא חיישינן למצהב"ע דלא הוי דומיא דקרבן, ושפיר פסק דביו"ט שני כשר. ועפי"ז שפיר מובן דברי ר' יצחק, "מתוך" שיוצא בשאול יוצא נמי בגזול, דכיון דיוצא בשאול לא הוי דומיא דקרבן, יוצא נמי בגזול דלא שייך ב' מצהב"ע.

ועפי"ז יתיישב קו' התוס' בפ"ק דסוכה (דף ט' ע"א) ד"ה ההוא, לרבנן דדרשי בפ"ב דסוכה (דף כ"ז ע"ב) חג הסוכות תעשה לך למעוטי גזולה אבל שאולה כשירה, למה לי למידרש מתיבת לך למעוטי גזולה תיפ"ל משום דהו"ל מצהב"ע, ולפי"ד הלחם משנה הנ"ל לק"מ, דכיון דשאולה כשירה לא הוי דומיא דקרבן שוב לא שייך פסול דמצהב"ע. והתוס' שהקשו כן, לשיטתם אזלי דלא סברי כשיטת הרמב"ם, שהרי כתבו דטעמא דר' יצחק דמכשיר ביו"ט שני בגזול משום דהוי מדרבנן, משמע מזה דאי הוי דאורייתא הוי פסלינן גזול מטעם מצהב"ע, אע"ג דלא דמי לקרבן, נמצא שהתוס' לשיטתם הקשו שפיר ל"ל קרא גבי סוכה תיפ"ל משום מצהב"ע.

אבל עם כ"ז עדיין אין דברי הרמב"ם מיושבים, שהרי גבי יבש פסק נמי דאינו פסול רק ביו"ט ראשון, ולכאורה ביבש ליכא שום חילוק בין יו"ט ראשון לשני דהפסול הוא משום הדר. ויתכן לתרץ, דהנה על הא דמקשה הגמ' קפסיק ותני לא שנא ביו"ט ראשון ול"ש ביו"ט שני, הקשו התוס', משמע דדייק מדרקתני סתם ולא מפליג, ותימא הא אמרינן לקמן ניקב וחסר כל שהוא פסול אע"ג דביו"ט שני כשר. ויש לפרש כוונת המקשן, דלכאורה יש לדקדק בלישנא דמתני' דקתני הגזול והיבש פסול של אשרה ושל עיר הנדחת פסול, הא הפסול דגזול לא הוי בלולב עצמו, ופסול דיבש הוי בלולב עצמו, וא"כ הו"ל למיתני גזול בהרי אשרה ועיר הנדחת דגם הם אינם פסול מצד עצמם, ותו יל"ד מדוע מחלקן לג' בבות, דמשמע דכל השנויין בכבא אחת יחד יש להם דמיון אהדרי, אך י"ל, דהוה גופא כוונת המקשן, קפסיק ותני, דהיינו דתני פסול דגזול ויבש כהדרי, בבבא כפני עצמו, ע"כ דבא להורות דגזול דומיא דיבש דפסול בין ביו"ט ראשון ובין

והנהגה אי' במס' בבא קמא (ק"ד ע"א) דר"ש סבר דקא בגזל שייך יאוש אבל בגניבה ליכא יאוש כלל ורבנן סברי איפכא, ואיפליגי בה דבה ועולא, דעולא סבר מחלוקת בסתם אבל בידוע דברי הכל יאוש קני בגניבה ובגזילה, ורבה אמר בידוע נמי מחלוקת. נמצא לפי"ז דרשב"י דסבר הכא דגזול פסול לא שגא לפני יאוש ל"ש לאחר יאוש לשיטתי' אוזיל דסבר התם דבגזילה שייך יאוש בעלים, אבל לרבנן י"ל דלא פסול לזולב הגזול רק ביו"ט ראשון דכתיב לכם אבל ביו"ט שני לא. והשתא נבוא לבאר דברי המדרש שהתחלנו בו, ולקחתם לכם ביום הראשון ה"ה"ר ארחץ בנקיון כפי ולא בגזול, המדרש הזה אוזיל בשיטת רשב"י דבגזילה שייך יאוש ולכן אין למעט גזול מלכם, דאחר יאוש שפיר הוי לכם, ומביא דא"י על זה מהא דתנינן תמן לולב הגזול והיבש פסול של אשירה ושל עיר הנדחת פסול, וקשה למה מחלקן לב' בבות, ועכצ"ל כנ"ל להשוות דין כל השנוין יחד, וקשה קו' הנמרא בשלמא יבש פסול משום הדר-אלא גזול וכו' וצ"ל כדמתרץ רשב"י דפסול משום מצהב"ע, ואירך מ"ר במדרש סבירא ל' כד' יצחק דמעמיטין גזול מתיבתא לכם, וביו"ט שני כשר דלא שייך ב' מצהב"ע, לז"א, ד"א לכם משלכם ולא הגזול, ודו"ק.

[illegible]

פאקסימיליא מכת"ק חגאון מוה"ר עקיבא איג"ר זצ"ל אבד"ק פוזנא הדרפס בעמוד שאח"ז.

בדין סוכה תחת הגג וקושיא בדברי התוס' סוכה דף י' ע"א¹

מהגאון מוה"ר עקיבא איגר זצ"ל

ב"ה ב' כ"ב אלול פ"ה לפ"ק פ"ק פוזנן
ישנת ט"כ וברכה ואורך ימים ושנים לכבוד ידידי הרב החרוץ הנגיד
מו"ה געצל נ"י ובניו האחים הנאהבים והנעימים הרב המופלג השנון
מו"ה שכנא נ"י והרבני מו"ה משה נ"י².

מכ"ק הגיעני תמול, בפשוטו רדינא³ רסי' תרכ"ו והמג"א סק"ז ראפי' ביתו
ממש היינו דרר בה כל השנה מועיל הסרת הרעפים דהוי היכר ממש ואין חילוק
בין עושה בסכך עצמו כסוכת היוצרים דמגביהו⁴ הסכך וחוזר ומניחו לשם צל
דאינו ניכר להדיא אח"כ שום שינוי, לבין הסרת הרעפים רמינכר יותר השינוי
רכל השנה הסכך תחת הגג ועתה הוסר הגג, ואעפ"כ לדעתי טוב לתלוש
המסמרים לצאת ידי המחלוקת הפוסקים במעמיר הסכך בדבר המקבל טומאה,
וההיא דינא דתרכ"ו הנ"ל כיון רמניח סכך כשר בין העצים ליכא חשש וגם
העצים עצמם מתכשרים וכמ"ש במניח בין השפודים עי' מג"א סי' תרכ"ט
סק"ט, ומ"מ יש לחלק קצת, ובנ"ד גרע דהסכך עצמו רהיינו הקעריב⁵ נסמך
בדבר המקבל טומאה. ידירכם רש"ת,

הק' עקיבא גינז מא"ש

* * *

סוכה י' ע"א תד"ה אמר, אע"ג דלקמן וכו'. לא זכיתי לעמוד על כוונת
דבריהם הקרושים דאיך תלו הקושיא על ר"ה דנראה כאלו באו להקשות מטפח
דהכא על טפח דהתם, והא אין הנושאים שוים, דהכא מיירי בטפח בנובה העליון
מתחתון והתם מיירי אף שהקנים שלמעלה נבוהים יותר מג"ט, אלא כיון דרחבן
טפח אמרינן חבוט, וא"כ אין הקושיא לר"ה רוקא רלכ"ע יקשה איך משכחת
סוכה שתחת סוכה הא רוחב העליונה יותר מטפח ונימא חבוט רמי, ועל ר"ה
הו"ל להקשות בלא"ה דנימא לבוד והוי הכל סכך א', וצלע"ג.

-
- (1) שניהם הועתקו מגובתי"ק. ראה הפאקסימיליא בעמוד ט' ועמוד ל"ז.
 - (2) הרבני ר' אליקים געצל ב"ר ראובן עם שני בניו ר' שלום שכנא ור' משה דרו
בעיר ארנשוואלד במדינת אשכנז. בשו"ת רעק"א מהדו"ת יש כמה תשובות לר' שכנא
הנ"ל, עיין שם בס' ל"א, קמ"ג, וקנ"א.
 - (3) כפי הנראה מהתשובה, היתה השאלה בדין בית שדרים בו כל השנה, והסכך
מונח תחת הגג על גבי נסרים כל ימות השנה, וקודם החג מסירים את הגג.
 - (4) פי' מחצלאות.

ביאור נחמד בדברי תוס' סוכה ל"ד ע"ב⁽¹⁾ ובדין מצוה הבאה בעבירה⁽²⁾

מהגאון מוה"ר בצלאל רנשבורג זצ"ל⁽³⁾

[הערתקני] את זה מחבורי עמק סוכת, לכבוד מאהבי וידידי החכם
השלם הרבני המופלג . . . אברהם פישלס בן לארמ"ו הגאון האמתי
מו"ה ליב פישלס זצ"ל.

[בסוכה דף] ל"ד ע"ב תוס' ד"ה ולדרוש להו כר"ע כו' תימה הא לא ס"ל
כר"ע כו' וי"ל כו', וא"ת אי ס"ל כר"ט לדרוש להם כוותי כו' עכ"ל. ונלע"ד
דהתוס' לשיטתם הקשו הני תרי קושיות, אבל לולי שיטתם יש ליישבן בפשוטות,
ודרך אנב יתבאר התימה וי"ל, שכתב השל"ה בכללי הש"ס שלו דמצוה ליישב
בכל מקום שנכתב בתוס' תימה בה"א, דמניחין בקו', וא"כ הכא דתירצו על
התימה צריך לדעת מדוע הקשו בלשון תימה קיימת, בה"א.
ונלע"ד ליישב כל זה, דהרמב"ם פ"ז מהל' לולב הלכה ז' פסק דאם רצה
להוסיף בהרס מוסיף ואפי' מצוה נמי איכא, אבל שאר המינין אין רשאי להוסיף
עליהן כו', והראב"ד השיגו והכשיר להוסיף בכל המינין, וכבר כ' הרא"ש שחכמי
פרובינצא שאלו על כך להרמב"ם, וחזר בו והכשיר להוסיף בכל המינין כדעת
הראב"ד, וכן דעת התוס' בסוגיין כר"ה ערבו כו', ועיין בהרב המגיד רכ'
שהרמב"ם (מקמי חזרה) נתן טעם שהכשיר רק בהרס להוסיף, משום דלא אשכחן
בגמ' שמותר להוסיף ורק בהרס נמצא כן בגמ', והכ"מ תמה ואמר שלא ידע
המקום אי' איפוא הוא דמו בגמ' דמותר להוסיף.

ולדעתי יש להוכיח כך מסוגיין, דהנה במה שתירצו התוס' לקושייתם הב'
דאי סבר כר"ט לדרוש להו כר"ט, ותירצו דהניח כך משום הידור מצוה, הק'
הגאון מוהר"א ברודא דלפ"ז הדרא קו' תו' הראשונה לדוכתי', דמאי פריך
ולידרוש להו כר"ע הא לא ס"ל כר"ע, ושוב א"ל כתירוצם דכל זה מן הדיוק
להוכיח דס"ל כר"ט, דאי הוי מפחידם במאי דלא ס"ל, ה"ל להפחידם בדר"ע,
דז"א דאם הפחידם בדר"ע יבינו שהוא רק הפחדה, ראי ס"ל כר"ע לידרוש להו
כר"ע (וכדמקשי התוס' אח"כ אמאי לא דרש להו כר"ט) דבשלמא השתא
דהפחידם בדר"ט לא ירגישו שהוא רק הפחדה מדלא דריש להו באמת כר"ט
די"ל כתירוץ התוס' דהניח משום הידור מצוה, אבל אם הפחידם בדר"ע הלא

(1) הועתק מכת"י הג"ר אברהם פישלס אשר אליו נכתב חידו"ת הללו מהג"ר
בצלאל רנשבורג. חשיבות יתירה יש בחידו"ת הללו, כי כפי ידיעתנו זהו הקטע היחירי
שנשאר מחיבורו עמק סוכת עמ"ס סוכה. (הכת"י הי' קרוע באיזה מקומות והשלמנו
התיבות עפ"י השערה).

(2) הועתק מכת"י הג"ר בצלאל רנשבורג זצ"ל.

(3) ראה אודותו בכר"ש שנה א' קונט' ט' עמוד ח'.

יבינו כי הוא רק הפחדה מדלא דריש באמת כר"ע, ובזה הא ליכא הידור מצוה אם נוטל א' או ב' וג', ומתוך קו' זו אני אומר הוכיח הרמב"ם דינו דבהרס נמי מצוה הוא להוסיף, וא"כ גם בזה שייך לתרץ דמשום הידור מצוה הניח ליטול שלשה ולא דרש כר"ע, וזהו שאמר הרמב"ם בהרס אשכנח כך בגמ'. (ועוד תרצתי הרמב"ם בזה באופן אחר יותר נאות וקרוב לאמת אלא שאין כאן מקומו).

ובזה מיושב התימה וי"ל בתוס', לשיטתם דפליגי על הרמב"ם וסברי דבכל המינין רשאי להוסיף וא"כ שפיר הקשו תימה הא לא ס"ל כר"ע, ומה שו"ל בתירוץם דכל זה מן הדיוק, על זה תקשי וא"ת אי סבר כר"ט לידרוש להו כר"ט וצ"ל כתירוץם משום הידור מצוה הניח א"כ קו' הראשונה הדרא לדוכתא וכקו' הנאון מוהרא"ב הנ"ל, והוי התימה בזה תימה קיימת להתוס' לשיטתם ודו"ק. ומעתה אומר אני דרך להתוס' לשיטתם הוי זה תימה, אבל לפי דרכינו יתיישבו הני תרי קושייתנו בפשיטות, דהנה הרי"ף והרמב"ם והרא"ש דחו המשנה דהרס דנקטם ראשו פסול מהלכה, מכא סוניין דפסק שמואל כר"ט דמכשיר בקטומים, והראב"ד חולק ומחלק בין קטום דמתני' דלעיל דהוא נקטם ראשו וקטום רסוניין מיירי באמצעיתו, ויעויין מזה בפוסקים באורך, אבל הט"ז סי' תרמ"ז כתב בשם ר"א ממין בספר יראים [דהא דמכשיר ד"ט] בקטומים היינו בדיעבר דוקא, ומתני' דלעיל דפוסל היינו לכתחילה [והא דקנתין] פסול, כבר כ' המרדכי בריש פירקין דאיכא פסול דמשמע לכתחילה וכדאי' בפסחים ע"ז ע"ב, ולדבריו הא דפסק שמואל כר"ט היינו [בריעבר]. ולפ"ז יל"ד מה הפחידם שמואל דידרוש כר"ט הא ר"ט עצמו לא מכשיר [בקטומים] רק דיעבר, וכיון דאיכא לאשכוחי שלימין ביוקר, זה לא מקרי דיעבר, אך י"ל דהני דמזבני אסא לאו בני תורה היו, ושפיר ה' מפחידם שמואל אף במידי דליתא להלכה בדורות. ולפ"ז לק"מ קו' התוס' אמאי לא דריש באמת כר"ט, ז"א דהא לכתחילה אף לר"ט שלימים בעי, וזה ברור ופשוט ואמת.

ומעתה גם קו' התוס' הראשונה שהקשו הא לא ס"ל כר"ע נמי לק"מ, דהא השתא עדיין נמי הפחידם במה ראינו הלכה ברורה לדינא, דהא בעי שלימים לכתחילה. אעכ"ל דלפי רלא היו בני תורה הפחידם אף במה שאינו אמת, וא"כ שפיר פריך הש"ס דלידרוש להו כר"ע דמיקל טפי להס"ד, כנלע"ד ברור ודוק ליישב תרי קו' התוס' הנ"ל. וזה שאמרתי דהתוס' לשיטתם מקשין שפיר, דלפמ"ש לעיל ליישב כוונת התימה וי"ל על פי קו' הנאון מוהרא"ב, בהכרח ה' צ"ל להתוס' דהני דמזבני אסא בני תורה היו ויבינו שלהפחיד אומר כך, ואזלו להם, לפ"ז דברינו אלה האמורים רק אם אינן בני תורה. ועוד דבלא"ה התוס' לשיטתם שהקשו בריש פירקין לפירש"י שפי' יבש פסול משום זה א"לי ואנוהו דפסול משמע דיעבר, והקשו התוס' לשיטתם שפיר, אבל לספר היראים והמרדכי מתורצים שפיר קו' התוס'. וחלקי אמרה נפשי נפש נאנח מבגידת הזמן, הק' בצלאל רנשבורג

בעה"י. חידשתי לסוכות תקע"ד לפ"ק

סוכה דף ל' ע"א תוס' ד"ה משום כו' וא"ת לקמן דפסלינן לולב של אשירה וכו' ת"ל משום מהב"ע וכו' וי"ל דל"ד לנזל דמחמת עבירת הנזל באה המצוה כו' מיהו תימא כו' מצה בטבל כו' תיפוק ל' משום מהב"ע ע"ש. והקשיתי בחיבורי עמק סוכות זה יותר מעשרים שנה לפמ"ש התוס' לקמן דף ל"ה ע"א בר"ה אתי' לחם כו' דהך קרא מיירי גבי מצה כשאוכל ממנה כמה זיתים ויש משלו כזית, א"כ אין המצוה באה מחמת העבירה דהא אי בעי מפריש ממנה התרומה דמן התורה מותר להפריש תרומות ומעשרות ביו"ט, וא"כ מצד מהב"ע הי' יוצא בה ואיצטריך קרא למיעוטי, ושם בחיבורי הנחתי זה בצריך עיון.

ועוד הקשיתי שם ומצאתי כעת בשו"ת נ"ב מהדורא תניינא⁴ שנשאל על זה, דמאי קשיא להו להתוס' מלולב של אשירה דת"ל משום מהב"ע, הא הסוגיא דלקמן רף ל"א ע"ב גבי אשירה, לרבא קאי, ורבא הא לית ל' מהב"ע, דהא רבא מתרץ הכא בסוגיא דברי שמואל דאמר לא שנו אלא ב"ט ראשון כו' ולא מבעי' קאמר, אלמא לית ל' מהב"ע, ובחיבורי שם כתבתי לישב על פי סברת הרמב"ן והר"ן והרא"ש והריטב"א והאחרונים דגרסי רב אשי במקום רבא, אבל לגירסא שלפנינו דגרס רבא קשה.

ונלע"ד ליישב, דהתוס' כתבו בר"ה מתוך שיוצא בשאול יוצא בגזול, הכא דוקא שהוא מדרבנן לא חייש אמהב"ע, ע"ש. וכתב הפ"י דלולי דבריהם י"ל דוראי סובר שמואל לחוש למהב"ע אף בדרבנן אלא שסובר רבזה ליכא מהב"ע, דהא אפשר לו לעשות המצוה בלא העבירה, דהא ב"ט שני שאול כשר, וא"כ הרי א"צ לגזול דאפילו אם נטלה ע"מ להחזירה לאלתר נמי יוצא, וא"כ אין המצוה באה ע"י עבירה ואז ליכא מצוה הב"ע וכסברת התוס' לעיל בר"ה משום כו' עכ"ל. ואני אומר דזה בעצמותו כוונת התוס' שכיוונו לכל זה, וז"ש הכא דוקא שהוא מדרבנן, ר"ל ב"ט שני דשאול פסול רק מדרבנן⁵, לא חייש אמהב"ע, ור"ל כיון שיכול לעשות המצוה בלא העבירה וכנ"ל דיכול ליטלו ע"מ להחזירו, וכן כתב בספר מרר"ע⁶, ומתרץ בזה קושיית מהר"ם לובלין בדיבור זה, יעושה, שהמתיק בזה הלשון, מתוך שיוצא בשאול, ר"ל כיון דיכול ליטלו בתורת שאלה, ואין המצוה באה ע"י העבירה, א"כ יוצא נמי בגזול וכנ"ל, ודו"ק.

ולפי זה עלה בידינו רשמואל ורבא נמי סברי מצוה הב"ע אף בדרבנן ורק היכא דאין המצוה באה ע"י העבירה בזה לית להו מהב"ע, א"כ מתורץ קושיות

(4) בחאו"ח סי' קל"ב.

(5) צ"ע הכונה בר' תיבות הללו, ואולי חסר איזה תיבות וצ"ל, דשאול אינו פסול כיון דיו"ט שני רק מדרבנן.

(6) הוא ספר משנת ררכי עקיבא להג"ר עקיבא איגר (הראשון) אבר"ק פרעשבורג. וכן כתב הגאון מהר"ש לגרא בתשובתו שנרפסה בנוב"י מהדו"ת סי' קל"ד ר"ה ולפ"ז, יעו"ש.

הנודע ביהודא הנ"ל, רהא באמת אף רבא אית לי' מהב"ע, ושפיר מקשה התוס' מלולב של אשדה, והוצרכו לתרץ כתירוץם דהיכא דאין המצוה באה ע"י העבירה לית לי' מהב"ע ודו"ק.

אך קשה לפי זה איך אמר ר' יוחנן משום ר' שמעון משום רה"ל מהב"ע, הא ב"ט שני אינו מהב"ע רהא יוצא בשאול ויכול לעשות המצוה בלא העבירה וכדאמר שמואל באמת, וצ"ל דר"י משום ר' שמעון חולק בזה, וסבירא לי' דאף היכא שיכול לעשות המצוה בלא העבירה, אפ"ה הוה מהב"ע, וכיון שזה מוכרח לר' שמעון שפיר הקשו התוס', ומיהו תימא במצה של טבל ל"ל קרא, ת"ל משום מהב"ע, רהא הך ברייתא דרריש לאסור מצה של טבל מקרא, מוקי לה הש"ס בפסחים דף ל"ה ע"ב בר' שמעון, ולר' שמעון לשיטתו שפיר קשה ת"ל משום מהב"ע, רהא ר"ש אית לי' מהב"ע, אף היכא ריכול לעשות המצוה בלא עבירה וכנ"ל, ומתורצת קושייתי הרק היטיב, ודו"ק.

שני מכתבים מכ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע⁽¹⁾

ב"ה.

שלום וברכה לירידי ריעי ואוהבי יראי השם בק' קראשנזוב.

קבלתי מכתבם, ועתה יירידי אל תראו ואל תפחדו אף כי בני נ"י⁽²⁾ לא טוב עשה ברבר שהתריז נגד צדיק הרור⁽³⁾, הנה ירעתי כי אין ארם נתפס על צערו ומסתמא המרו את רוחו למאד וכבר צויתי לבני הרב שיפייס את הצדיק במקום שחטא וגם כתבתי להרב הקרוש שימחול לו לבני ויזהיר להסרים למשמעתו שיסירו השטמה והריב מתוכם, ולזה אני בשוח בזכות אבותינו הק' שלאנשי הריב יהי' להם . . . אם לא ישלימו כאשר ידוע לכל בזכות אא"ז חח"צ צ"ל אשר זרעו מושלים, וה' יריב ריבם ולא יאחר לשלם להקמים עליהם, ידרשו נא מה שנעשה בקהלתנו בעה"ש למתקוממי, וכה יוסף להקמים עלינו, ולכם יוסיפו ברכות שלום ואמת וכל טוב בזה ובבא, רק תחרישו נא אחיי, ובפרט שלא לזלזל ח"ו בכבוד הצדיק, וה' הטוב יראנו נפלאות במהרה בקרב.

(1) המכתב הראשון הועתק מכת"י מעתיק אחר, והמכתב השני העתקנו מצילום מנוכת"י ק.

(2) הוא בנו הרח"ק מוה"ר רוד אבר"ק קראשנזוב וצ"ל.

(3) הוא הגה"ק מוה"ר שלמה אבר"ק ראדאמסק וצ"ל בעמח"ס תפארת שלמה. ונודע ששררה ירירות עצומה בינו ובין מרן הגה"ק מצאנז זי"ע. — בס' אהל שלמה עמוד י"ח י"ט נרפס חליפות מכתבים ביניהם, יעיי"ש.

ותזהירו את בעלי הריב שידעו שאין טוב המחלוקת ולא יבטחו כי הקדוש הרב מנוס להם, כי כן קבלתי, מה שתלמיד חכם אחר מענש, לא יוכל שום צדיק בעולם להסיר ממנו, ולכן ידעו כי שבר מוכן, וד"ל. ויזהרו מאד לנפשם, וד"ל. ואני נפשינו הצלתי, והי' שלום ואמת. כנפש דו"ש ומצפה לטובתם,

הק' חיים הלברשטאם

* * *

ב"ה. עש"ק בהעלותך תרי"א לפ"ק.

שלו' רב ליריד נפשי ה"ה הרב המאה"ג בוצינא קרישא החסיד המפורסם שלשלת היוחסין פ"ה ע"ה נ"י כקש"ת מו"ה מנשה⁽⁴⁾ נ"י. מוכ"ז השו"ב מו"ה נפתלי נ"י⁽⁵⁾ הי' פה כמה שבועת עדי עמדתו על אומנתו ובחנתיו היטב והוא בקי בדינים ואומן בהשחזות סכין, וגם השו"ב דפה העידו שהוא אומן ומומחה ולזה ראוי למעכ"ת לקרבו אל המלאכה הזאת והגם שאין בידי קעת לתת קבלה לשום שוחט ולזה לא יכולתי לצאת מדרכי ולתת לו כתב קבלה, עכ"ז הנני מודיע בכתב הזה לכ"ת כי הוא ראוי ונכון לתת לו קבלה ולאכול משו"ב ומחמת טיררת ש"ק הבע"ל אפסיק ואומר שלו'. כנפש ש"ב מחו' רב"ש ומשתוקק באהבתו,

הק' חיים הלברשטאם

וד"ש לחתנו ירד נפשי שיחי' עם כב"ב.
בני יחי' רבש"כ.

(4) הוא הרה"ק מוה"ר מנשה רובין זצ"ל אבר"ק ראפשיץ בנו של הרה"ק ר' אשר ישעי' מראפשיץ זצ"ל. נרפס ממנו ספר קטן „לחם שמנה" עה"ת. נפטר בשנת תרי"ג ומנ"כ בראפשיץ.

(5) הוא הרה"ח מו"ה נפתלי בירנבוים שו"ב בק"ק ראפשיץ בנו של הרה"ח המפורסם מו"ה שמואל זיינוויל הנקרא ר' זיינוויל ראפשיצער. בסוף ימיו נסע לאה"ק ונפטר בצפת תובב"א ושם מנ"כ. — צילום מכתב זה קבלנו מנכדו ירדנו הרבני החסיד הנכבד מו"ה שמואל זיינוויל לעזער נ"י מראפשיץ. ישא ברכה מאת ד'.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועזו להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

בדין קדושת עזרת נשים ובדין פינוי המת¹

מהגאון מוה"ר מאיר אריק זצ"ל אבד"ק טארנא²

ב"ה. יום ו' עש"ק תבא תרפ"ד טארנא

שו"ד לכבוד הרב הגדול החרף ובקי מו"ה משה זיידנער נ"י מו"צ

דק' וואסלימץ³.

יקרתו הגיעני, ולרוב טרדותי ותשות כוחי ל"ע לא הי' הזמן גרמא להשיב עד כה. — ע"ד שאלתו בדבר ביהמ"ד דשם אשר בצד מערב לביהמ"ד הוא העז"נ, וקעת צריכין דירה עבור חזן ביהכ"נ, וקעת מראשי הקהל דוצין לעשות דירה מהעז"נ גם מהפרוזדור שלפני ביהמ"ד לחזן הכנסת ובוה האופן יהיו מוכרחין לפרוץ פירצה בכותל ביהמ"ד מצד אחר לעשות שם פתח פתוח לביהכ"נ בדלת. והנה הדבר פשוט דאסור לעשות מעז"נ דירה לחזן דהוי הורדה מקדושה, רגם עז"נ קדושה יש בה, כמ"ש בפמ"ג בא"א סי' קנ"א ס"ק א' וכ"כ בתשו' בית שלמה או"ח סי' כ"א וכ"ג רגם עז"נ יש בה קדושה ומסופק אם קלה קדושתה מקדושת ביהמ"ד אנשים אבל עכ"פ קדושה יש בה, ודלא כדברי חיי"א כלל פ"ו שמותר לסתור מעז"נ⁴). ועי' תשו' תשורת ש"י סי' תקמ"ה האריך ג"כ דיש בעז"נ קדושה יעו"ש שהביא מאגור ה' שבילה דמבואר שם דעז"נ יש בה קדושה.

וגם מה שינתצו מהכותל בעזרת אנשים לפתוח שם דלת ג"כ איסור יש אף דאפשר הוי כסותר ע"מ לבנות, דזה דוקא כשעושה ע"י כך תיקון לגוף הביהמ"ד אבל הכא אין [הביהמ"ד] נצרך לזה כלל רק כדי לבנות בנין דירה לחזן, וכ"כ בתשו' ביי"ש או"ח סי' כ"ד דאף למ"ד דמקיל אף באינו ממלא לגמרי מקום הנתיצה היינו רק לצורך תיקון בביהכ"נ, ועי' בתשו' דברי חיים או"ח ח"ב סי' י"א דמתיר אף כשהתיקון הוא בעז"נ דעכ"פ קדושה יש בה אבל כשאינו לתקן כלל פשיטא דאסור בכה"ג שאינו ממלא כל מקום הנתון, ואף בממלא לגמרי, כל שאינו צריך כלל ואינו מתקן, סותר הוי, אף שבונהו אח"כ, לכן הדבר פשוט שאין שום היתר לעשות כן, ול"ת כן לה' אלקיכם.

ובדבר ענין המת שנקבר מחמת דוחק על קבר אחר בלי הפסק רק טפח, והתנו ע"מ לפנותו, אם מותר לפנותו. הדבר פשוט דשפיר דמי לעשות כן כיון דשורת הדין בכה"ג לפנות האחרון, ונהי דבעוננו בקעת מקומות מקילין מחמת דוחק מכ"מ כל שאין שם מנהג לעשות כן, ובפרט בהתנו לפנותו וראי צריכין לעשות כן, ועי' תשו' דברי חיים יו"ד ח"ב סי' קל"ו שהחמיר מאוד בזה. והש"י יגדור פרצות עמו ישראל ברחמים.

והנני דוש"ת בלונ"ה,

הק' מאיר אריק אבדפ"ק הנ"ל.

(1) הועתק מנוכתי"ק. ראה הפאקסימיליא בעמוד שאח"ז.

ויבשר ויין ודבש וכל טוב
 וכל חסד וכל נחמה וכל
 וכל שש וכל חסד וכל
 וכל חסד וכל נחמה וכל
 וכל שש וכל חסד וכל
 וכל חסד וכל נחמה וכל
 וכל שש וכל חסד וכל
 וכל חסד וכל נחמה וכל
 וכל שש וכל חסד וכל

for ever yours
John G. Thompson

- (2) ראה אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ג' עמוד י"ז.
(3) ראה אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ב' עמוד י"ב.
(4) גם בספרו מנחת פתים על שו"ע או"ח כסי' קנ"ב הביא דברי החי"א, וכתב רבמהרי"ט סי' קל"ב לא משמע כן.

בענין לחם הפנים דוחה שבת ויו"ט*

ישראל יצחק פיעקארסקי

רב ואב"ד רק"ק בית יעקב

מח"ס חקרי הלכות עשרה חלקים

פארעסט היללס, נ.י.

הנה הרמב"ם הלכות תמידין ומוספין פרק ה' הלכה ו' כתב אין אפיית לחם הפנים דוחה את השבת ולא יום טוב אלא בע"ש היו אופין אותו כו'. ובפ"ה גבי שתי הלחם כתב ואין עשייתן דוחה יו"ט ואין צריך לומר בשבת אלא אופין אותו מערב יו"ט שנאמר הוא לברו יעשה לכם לכם ולא לגבות ע"כ.

והוא תמו' הלא במשנה מנחות צ"ה ע"ב וברף ק' ע"ב כולל התנא שתי הלחם ולחם הפנים ביחד שאין אפייתן דוחה שבת ויו"ט, ולמה פלגינהו הרמב"ם ז"ל ומפסיק להו בסכינא חריפא שהביא על שתי הלחם הטעם ממיעוטא דקרא שמדאורייתא אין אופין ביו"ט וגבי לחם הפנים כ' סתם שאין אופין ביו"ט משמע שהוא רק מדרבנן, וכבר התעורר בזה בהגהות טעם המלך על שעה"מ פ"ג מהל' יו"ט ה"ט בשם הרב ר"א פלעקלש ז"ל, וכן בשו"ת דברי רב משולם בן הח"צ ז"ל האריך לתמו' בזה עיי"ש, ועי' בשו"ת הרי בשמים סימן ז'.

ונלענ"ד לומר דבר חדש, דהנה עי' בספר שו"ת ארץ צבי סימן ס"ו שרצה לחדש דרבר שאינו אוכל נפש עצמו רק מותר משום מתוך לא חשוב הותרה אלא דחוי', כמו מכשירין דאינו מותר אם אפשר מאתמול דמבאר באבני נזר או"ח סימן ת"ט משום דאו"נ הותרה והיכא דהותרה אפילו אפשר לאהדורי לא מהדרינן, משא"כ מכשירין אינם אלא דחוי' ע"כ באפשר מעיו"ט לא שרי, וס"ל לרש"י ז"ל דרבר שאינו או"נ עצמו רק שמותר מצד מתוך ל"ח הותרה כיון שאינו מפורש בתורה רק שהותר אגב או"נ.

ויש לבאר דבר זה על פי מה ששמעתי מהגאון ר"י ענגיל ז"ל שביאר הא דאמרינן מתוך על פי הגמ' ב"ק (דף ג' ע"א) תולדה דשן מה היא טינפה פירות להנאתה ונתחככה בכותל להנאתה, הרי רכל הנאות הם תולדות לאכילה, וע"כ כמו דאתרבי תולדות בשבת ויו"ט לענין איסור כמו כן אתרבי תולדות לענין ההיתר כדאמרינן בעלמא כהיתרו כך איסורו ועי' ברש"י חגיגה כ"ב כטומאתו כן שהרתו עיי"ש, וכיון דהותרה מלאכה ביו"ט לצורך אכילה ביו"ט הותרה נמי תולדות ראכילה שהם שאר הנאות לצורך יו"ט, וע"כ אמרינן מתוך שהותרה לצורך הותרה נמי שלא לצורך ומ"מ בעינן צורך יו"ט קצת שיהי' תולדה, א"כ מבואר רמתוך הוי כגדר תולדה, ותולדה לא הוי מפורש בקרא רק אב (עי' ב"ק דף ב').

והנה ברמב"ם פרק ז' מהל' בכורות הלכה ה' בהא דילפינן מעשר בהמה ממעשר דגן שאין מעשרין משנה לחברתה, כ' ויראה לי ראם עישר בהמה משנה זו על שנה זו הר"ז מעשר שהרי לא הקפידה תורה בפירוש על מעשר בהמה

(* פלפול זה נאמר לפני תלמידי מתיבתא עץ חיים דבאבוב בחודש סיון תשל"ט.

שיהי' שנה שנה, והלח"מ שם הק' כיון דילפינן ממעשר דגן ובמעשר דגן גם בריעבר מעכב א"כ גם במעשר בהמה ראוי שיהיה כן, אמנם בספר החינוך מצוה ש"ס ביאר יותר דברי הרמב"ם דכיון דאינו מפורש בגופי' רק דילפינן ממעשר דגן דיו שנלמד לענין לכתחלה ולא לענין דיעבר וע"כ אינו מעכב עיי"ש.

ועי' ספר שו"ת ארץ צבי סימן צ"ח שהביא ראוי לזה מירושלמי פ"ק דיומא דמצינו דברים שאין מעכבין מרבירי המעכבים למדים הובא בתוי"ש יומא דף ג' ע"ב, ועיין שיה יצחק שם, וכן כזה מצינו בתוס' מנחות דף מ' דכלאים בציצית שמפורש בתורה דשרי הותרה לגמרי ואפי' באלקוי"ש משא"כ בשאר עשרל"ת, ולכאורה תמו' דכל ערל"ת ילפינן מכלאים בציצית ומ"ש, וצ"ל דמ"מ כלאים בציצית שהתירו מפורש בתורה הוא בגדר הותרה וע"כ אפילו אפשר לאהדורי לא מהדרינן משא"כ שאר ערל"ת אף דילפינן מכלאים בציצית שידחה מ"מ כיון שאין זה גופא מפורש אינו בגדר הותרה אלא דחוי, א"כ דין מתוך, דהוי רק תולדה ולא מפורש, לא הוי אלא דחוי, וא"כ אם אפשר לעשותו מעיו"ט אסור לעשות ביו"ט.

ועי' בספר שו"ת ארץ צבי הנ"ל שכתב שמצא ראוי לזה בשו"ע מאדמו"ר בעל התניא בהלכות פסח סימן תמ"ו ס"ה שכ' ואפילו לשורפה במקומה אסור ול"א מתוך משום דמה"ת אפשר לקיים המצוה בלא חילול יו"ט, וכזה כ' בשאגת ארי' סימן פ"ג ד"ה והנה עיי"ש, וקשה דהרי הרב בעצמו בסימן תק"י בקו"א ס"ק ב' כתב דאו"נ הותרה ואפילו היכא דאפשר בהיתר לא מהדרינן וכן הלכה רווחת בפוסקים, וע"כ כרבירינו דחיינו דוקא גוף או"נ אבל מה דשרי מצד מתוך הוי רק דחוי ולא הותרה עיי"ש. א"כ מבואר מכל זה דמתוך הוי רק דחוי ולא הותרה כלל, ע"כ אם אפשר לעשות מעיו"ט אסור לעשות ביו"ט.

לפי זה אפילו בלא הפסוק לבם ולא לגבות ג"כ צריך להיות אסור מטעם דהוי עיקר משום גבוה ומותר דק מטעם מתוך כמו בכל מצוה דהוי רק צורך קצת ויש עצה לאפות ערב יו"ט ומתוך הוי רק דחוי א"כ אם יש עצה לאפות בעיו"ט אמאי יהי' מותר ביו"ט אפילו בלא הפסוק, רק דיש לומר כמו שכתב דש"י ריש פרק אין צדין רבאפי' לא אמרינן אפשר לאפות מאתמול, מטעם דיפה פת חמה שנאפה היום מפת שנאפה אתמול, א"כ הוי לא אפשר, וצריך להיות מותר מטעם מתוך, וע"כ גבי שתי הלחם הביא הרמב"ם הפסוק לבם ולא לגבות. אמנם זה נוחא גבי שתי הלחם דאי אפי' מאתמול לא הי' חס כל כך כמו היום, אבל גבי לחם הפנים אין הרמב"ם צריך להביא את הפסוק, דלא שייך למימר דאי לאו קרא הי' מותר מטעם מתוך, מפני דמתוך הוי רק דחוי, והרי אפשר לאפות מאתמול, והכלל הוא, דהיכא דאפשר גבי דחוי, אסור, ואין לומר דלא הוי אפשר מפני שהפת שנאפה היום הוא יפה מפת שנאפה אתמול, דגבי לחם הפנים שמונח על גבי שלחן שמונה ימים אין נ"מ אם נאפה היום או אתמול, דאמרינן סילוקו כסידורו שהי' חס בשעת סילוקו א"כ אפי' נאפה מאתמול ג"כ יהי' חס, (וזה דוחק לומר סילוקו כסידורו אם הי' ישן מאתמול, בשעת סילוקו ג"כ הי' ישן, א"כ הוי לא אפשר, דמשמע מצד הגם הי' חס). ע"כ אפילו בלא קרא ג"כ אסור לאפות ביו"ט מטעם מתוך דהוי דחוי ואפשר לעשות מאתמול, ולכך לא הביא הרמב"ם הקרא.

עוד י"ל לתרץ דברי הרמב"ם, דהנה עי' בספר כרתי ופלתי סימן ק"ח שהקשה לפי דעת התוס' פסחים דף מ"ו גבי חלה שמא דאיירי בנתבשלה ע"ג נחלים דאי בתנור הא הפת נאפה יפה כשהתנור מלא פת, וקשה אם כן שתי הלחם למה אינם רוחים יו"ט יאפו שתיים ושלש פת לצורך יו"ט ויאפו שתי לחם עמו ופת נאפת יפה יפה ומותר משום יו"ט ושתי לחם נאפת בזמנה ואין ב' לחם אוסרת שאר הפת, כיון דאין תנור מקדש, דאל"כ יפסול בלינה, אם כן אין עליהם קדושת הנוף ואינם אוסרים, כדתנן קדשים מקדשים בכ"ש, אלא צ"ל דהא דשתי הלחם דתנור אין מקדש להו יש להם פדיון כמ"ש התוס' בפסחים דף מ"ו ע"ב ד"ה הואיל וא"כ אוסר במשהו דה"ל דבר שיש לו מתירין בשאלה ובפדיון וא"כ אוסר הנאפה עמם מחמת ריחא, דמשהו מיהו איכא, ושתי לחם קדשה קדושת דמים ולא חזי לאוכלה ביו"ט ואסור לאפותם ודו"ק ובחידושי הארכתי עיי"ש.

והנה הא דרשיל"מ לא בטל יש ב' טעמים דהר"ן בנדרים דף ג"ב כ' וז"ל דחוינא לרבנן ולר' יהודה דאיפלגי במין במינו אי בטל או לא ואמרינן בפרק הקומץ רבה דף כ"ב ע"א דשניהם מקרא א' דרשו דכתיב ולקח מדרם הפר ומדרם השעיר שאע"פ שדרמו של פר מרובה שרי ליה דם השעיר אלמא לא בטיל וקסבר ר' יהודה דהיינו טעמא משום דמין במינו לא בטל, לפי שכל דבר שהוא דומה לחבירו אינו מחלישו ומבטלו אלא מעמידו ומחזקו ומשום הכי סבירא לר' לר' יהודה בכולהו איסורי דמין במינו לא בטל, ורבנן לא משמע להו הכי דמכל מקום מין במינו דאיסור והיתר אין דומין זה לזה כיון דחד אסור וחד שרי שאין ראוי לילך אחר דמיון בעצם אלא אחר חילוקן באיסור והיתר אלא היינו טעמא דדם הפר אינו מבטל דם השעיר משום דכיון דשניהן עולין כלומר שכשרים לזריקה אין מבטלין זה את זה דכי היכי דר' יהודה אזיל אחר דמיון העצם אזלו רבנן אחר דמיון ההיתר ולפיכך כל שחלוקין באיסור והיתר אפי' מין במינו בטל דהוה ל' כמין בשאינו מינו ומשום הכי אמרינן דבדבר שיש לו מתירין נשו דבנן משום חומרא לדרבי יהודה דכיון שאין דבר זה חלוק מן ההיתר לנמרי באיסור והיתר שהרי אף הוא סופו להיות ניתר כמותו אמרינן שאינו בטל במינו עיי"ש באדיכות, וכמה אחרונים סבירא דלשיטת הר"ן הא דרשיל"מ לא בטל הוא דק מדרבנן, דבאמת עתה לא הוי היתר אלא לאחר מכאן אע"פ שמצטרפין מין במינו בעצם כמו שכתב הר"ן מ"מ זה גופא דהוי קצת מין במינו באיכות ומין במינו בעצם ומצטרפין לרבנן שיהא מין במינו זה הוי דק מדרבנן, דמראווייתא בעי שניהם עולין. ורש"י ביצה דף ד' סובר דהא דרשיל"מ לא בטל זה הוא מטעם ער שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר עיי"ש.

ולכאורה צריך להבין אם בטל מאי שייך לומר ער שתאכלנו באיסור, הא לא הוי איסור אלא היתר, וביארתי במקום אחר דרש"י סובר כמו שאמר הכס"מ דהא דפקוח נפש בשבת דיש מחלוקת בזה בפוסקים אי הותרה או דחוייה תלוי בפלוגתא הנמ' יומא דף ו' ע"כ אי שומא דחוי' בציבור או הותרה בציבור, וה"ה בכל דבר שהתורה התירה י"ל דהוי רק דחוי' או הותרה, א"כ גבי שומא בציבור ס"ל דר' מ"ד דהותרה וחד מ"ד סובר דדחוייה, כמו כן גבי פקו"נ בשבת דהתורה אמרה דמותר תלוי ג"כ בזה אי כוונת התורה שהותרה או דחוי'. כן יש לומר

רהתורה אמרה איסור בטל ברוב ולדעת רש"י חולין הוא מטעם אחרי רבים להטות (עי' חולין דף צ"ח ע"ב ברש"י ד"ה מדאורייתא) א"כ למ"ד דסובר שומאה דחוי' בציבור דאם התורה מתיר הוי הותרה, כמו כן הכא תורה התירה אם נפל איסור לרוב הוי היתר גמור, ולמ"ד שומאה דחוי' בציבור כמו כן הכא שהתורה אמרה איסור בטל ברוב הוי רק דחוי', ועי' פסחים דף פ"ד ע"א בסוף העמוד דלמ"ד שומאה דחוי' בציבור מותר לשבור עצם דפסח פסול מקרי ובפסח פסול מותר שבירת עצם עיי"ש, א"כ מבואר משם דאע"פ שומאה דחוי' מ"מ הוי פסח פסול, כמו כן הכא אע"פ דהתורה אמרה שבטל ברוב היתר מ"מ איסור מקרי רק המותר לאכול איסור כזה שנפל לרוב היתר, א"כ כמו גבי שומאה דחוי' בציבור אם יש עצה כגון דאפשר לאהדורי בשתרה מהדרינן כמו שמבואר בכל הסוגיא דיומא דף ז' כן אם נפל איסור בתוך ההיתר ברוב אם יש עצה לאכול בהיתר גמור אז אסור לאכול עתה, א"כ מובן שפיר דברי רש"י עד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר דלמ"ד שומאה דחוי' בציבור הוי עתה איסור כמו דהוי פסח פסול, ואם אפשר לאהדורי בהתירה, אסור לאכול עתה באיסור, כנ"ל לבאר דברי רש"י.

ולפי זה יש לומר דרש"י קאי אליבא דמ"ד שומאה דחוי', ולמ"ד דס"ל שומאה הותרה בציבור לא שייך לומר עד שתאכלנו באיסור תאכל בהיתר, כיון שעתי' ג"כ מותר, ע"כ ס"ל דהא דרשיל"מ לא בטל הוא מטעם הר"ן דהוי מין במינו. והנ"מ יהי' דלמ"ד שומאה דחוי' בציבור היבא דאפשר לאהדורי בשתרה מהדרינן זה הוי דין דאורייתא, א"כ גבי דשיל"מ דהוי איסור ויש עצה לאכול אחר זמן ולאהדורי אהתירה, אסור לאכול מדאורייתא, א"כ דשיל"מ דלא בטל ואסור לאכול עתה, הוי מדאורייתא.

ובזה ניחא דברי המל"מ פ"ו מהל' מעילה דאמר דלהרמב"ם דשיל"מ לא בטל מדאורייתא, דהרמב"ם פסק כמ"ד שומאה דחוי' בציבור א"כ לדירי' דשיל"מ לא בטל מדאורייתא. ועי' מעילה דף כ"א ע"א ובתוס' שם ודו"ק.

ולפי זה מובן היטב דברי הרמב"ם הנ"ל דאמאי גבי לחם הפנים לא הביא הרמב"ם הפסוק לכם ולא לגבוה לאסור לאפות ביו"ט משמע דהוי רק איסור ררבנן, וגבי שתי הלחם כתב הרמב"ם דמשום לכם ולא לגבוה אסור, דהוי איסור דאורייתא לאפות ביו"ט, דהנה לכאורה קשה קו' הפלתי דהא יש עצה דיאפו שתיים ושלש חלות לצורך יום טוב ויאפה שתי הלחם עמו והפת נאפה יפה יפה ומותר משום יו"ט ושתי לחם נאפות בזמנה ואין ב' לחם אוסרת שאר הפת דאין תנור מקדש דאל"כ יפסול בלינה א"כ אין עליהם קרושת הגוף, אך דתנור דאין מקדש דיש להם פדיון דהוי קרושת דמים א"כ הוי דשיל"מ מתירין ואוסר במשהו וא"כ ריח ג"כ אוסר דכל רבב הנאסר במשהו אוסר ריח א"כ אוסר הפת ולא חזי לאכילה ביו"ט ואסור לאפותה כנ"ל, וא"כ כיון דרשיל"מ מדאורייתא לא בטל לדעת הרמב"ם כנ"ל, א"כ כל הפת אסור מדאורייתא ואסור לאפות ביו"ט מטעם לכם ולא לגבוה וזה שייך גבי שתי הלחם, אבל לחם הפנים נאפה בדפוס, ועי' תוס' מנחות דף צ"ד ע"א בתוס' ד"ה ובדפוס שכתבו שם התוס' אי אפשר לברר אם היה מתקן הלחם חוץ לדפוס שהיה הדפוס בתוך הלחם או הלחם בפנים, ותוס' שם

סובר שהיה מתקן הלחם מחוץ לדפוס, אבל הרמב"ם סובר דבתוך הדפוס היה מתקן א"כ אם היה אופה פת עם לחם הפנים ה' הדפוס מפסיק בין שאר הלחם ללחם הפנים ובכח"ג לא אוסר כלל ריח עי' יור"ד סימן ק"ח סעי' ב', א"כ יש עצה לאפות הלחם הפנים ביו"ט עם שאר הפת (בזה יש לעיין קצת אם שייך הפת נאפה יפה יפה אם מפסיק רבר בין פת לפת), ולא יאסור הלחם הפנים שאר הפת מפני שמפסיק, רק רמזרברנן אסור שמא יאפו הלחם הפנים לברו, ושפיר לא הביא הרמב"ם הפסוק לכם ולא לגבוה, רמזאורייתא יש עצה לאפות הלחם הפנים, ור"ק היטב בזה ונכון בס"ד.

(המשך יבוא אי"ה)

בענין פריקת בהמה בשבת וצער בע"ח

ארי' איזראעל

ראש הכולל

„בית משה אהרן" דבאבוב

בני ברק

איתא בגמרא שבת קנ"ר ע"ב אמר רב הונא היתה בהמתו טעונה כלי זכוכית מביא כרים וכסתות ומניח תחתיה ומתיר את החבליים והשקים נופלים, והאנן תנן נוטל את הכלים הניטלים בשבת, כי קאמר ר' הונא בקרני אומנא, ובהמשך דברי הגמרא תניא ר"ש בן יוחי אומר היתה בהמתו טעונה שליו של תבואה מניח ראשו תחתיה ומסלקה לצד אחר והוא נופל מאיליו, חמורו של ר"ג היתה טעונה רבש ולא רצה לפורקה עד מוצ"ש, למוצ"ש מתה, והאנן תנן נוטל את הכלים הניטלים, בשחרביש. ודברי הגמרא צריכים ביאור רמה הק' הגמרא והאנן תנן, הוי לה להקשות בפשיטות דכלים הניטלים מה איסור יש כאן ליטולן שאינן מוקצים. ועל המשנה עצמה י"ל דכתבה דין זה משום כלים שאינם ניטלים שמתיר את החבליים רקתני בסיפא. ואין לומר דכאן הוי שלטול שלא לצורך כלל ואף בכלים הניטלים אסור, ולכן מק' מהמשנה דכלים הניטלים נוטל, דזה הוי תירוצ' על קושיית הגמרא אליבא דר' הונא, אבל קושיית הגמרא לר"ג לא מיושבת בזה שהרי מדובר ברבש ורבש הוי אוכלים ואוכלים ניטלים אף שלא לצורך כלל וכן נפסק בשו"ע או"ח ש"ח סעיף ר' ראוכלים ניטלים אף שלא לצורך כלל. ורוחק לומר רמשום הרבש הנמצא בכלי אסרו לשלטול הרבש שלא לצורך כלל, דנראה דבטל לגבי האוכלים וניטל אף שלא לצורך כלל. וגם אין נראה לי כלל שזה נקרא שלא לצורך כלל, שהרי ודאי יש צער לבהמה.

ועיין ברמב"ן שחקשה איך מותר לשלטול השליו בראשו, הרי שלטול מוקצה אסור אפילו שאינו משלטול לגמרי ע"ש בדבריו, ותירץ דאפשר לומר רביון דלא הוי שלטול כי אורחיה הוא דשרי ליה משום צער בע"ח, ויותר נראה לומר דמכנים ראשו תחתיה אפי' בעלמא בליכא צער בע"ח שרי משום דשלטול כגופו לא גזרו בו

רבנן, כרתנן הקש שע"ג המטה לא ינענע בידו אבל מנענעו בגופו ואמר' נמי כפ' מפנין, עושה בו שביל ברגלו בכניסתו וביציאתו, עכ"ל הרמב"ן. וכ"כ הרשב"א, אלא רבתירין הראשון כתב משום הפסד בהמתו, משמע משום הפסד ממונו התירו לטלול בצורה זו, וברמב"ן כתב משום צער ב"ח, אבל בתירין השני שוים.

והנה בשו"ע סימן ש"ה ס"ח כתב אין רוכבים ע"ג בהמה ולא נתלים עליה ואפי' בצדה אסור להשתמש אבל צירי צדדים כגון שדכר אחר מונח על צדה והוא משתמש בו מותר ואם עלה עליה אפילו כמזיד ירד משום צעב"ח וממעם זה פורקים משאוי שעליה כיצד עושה מכנים ראשו תחתיה ומסלקו לצד אחר והוא נופל מאיליו, עכ"ל. וע"ש ב"ב, ביאור הלכה" במשנה ברורה, דהקשה שם באדיקות, ותוכן דבריו, דלמה צריך למעם צעב"ח ולכן מותר, תיפוק ליה משום שטלול בגופו מותר כמו דפסק הוא עצמו בסי' שי"א ס"ח כהרא"ש דטלול בגופו שרי בכל גווני וכן הקשה על הטור. ותידין שחיסרו כלשון הרמב"ם וסמכו על מה שהעתיקו סוף דבריו כבר בסי' רס"ו ס"ט ע"ש. ובלשון הרמב"ם הדבר מבואר פכ"א ה"י שעיקר כונתו הסיפא של דבריו שכתב שם שכלים שאינם ניטלים אם אינו יכול לפרוק בשום אופן מהאופנים שביאר מותר לפרוק בנחת בידיו אף שהיו מוקצה, מותר משום צער ב"ח, ולזה כיוונו שהתירו לפרוק משום מעמא של צער ב"ח. והנה זה התירין ודאי הוי דוחק גדול משום שהעיקר חסר. וגם למה הביא דין זה של פריקת שליף בסי' ש"ה ה' לו להביאו בסי' דס"ו דשם מיידו ברין פריקה בשבת וכאן הנידון הוא בענין משתמש.

והנה החזו"א סימן מ"ז (אותיות י"א י"ב י"ג י"ד) מכאן שם שאין היתר אף לפי דברי הרא"ש לטלול בגופו, אלא כששוכב, שאין בשכיבה על הקש שם לטלול הקש אלא שם תשימש השכיבה הילכך אף אם כונת השוכב לנער את הקש מותר, שהוא דבר הנמשך מפעולת השכיבה. וכתב שם עור דלפי האמור אין היתר לטלול מוקצה בדחיפת הרגל לצורך המוקצה אף לדעת הרא"ש, וכש"כ לפי דברי הרשב"א והרמב"ן, והאיסור מבואר, עכת"ד. ולפי דברי חזו"א אלו וראי לא קשה קושיית הביאור הלכה דמעם לטלול בגופו ודאי אסור לטלול בראשו לפי שפעולתו אינה אלא לטלול המוקצה, ולפי החזו"א נאסר הרבר, ולכן צריך להיתר של צער ב"ח שהביאו בשו"ע ובטור, וממעם זה פורקים, ולכן הביאו בסי' ש"ה דההיתר הוא משום צער ב"ח, אבל לטלול בידים אסור, דאף שהתירו משום צער ב"ח, לא התירו לטלול ממש, ואם אין ברירה מפרק בנחת בידיו שגם זה אינו לטלול גמור, כמבואר במ"א סי' רס"ו ס"ק י"ד דשם הוי לטלול קצת.

אלא שדברי החזו"א צ"ע שהרי ברשב"א ובדמב"ן מבואר דלא כמו שכתב החזו"א, שהרי הקשו (הבאנו דבריהם לעיל) דאסור לטלול מוקצה אפילו מזיזו במקצת, ותיצרו בתירין הראשון דמשום צעב"ח התירו לטלול בראשו, ובאמת בתירין זה סברו כהחזו"א. אבל נראה דבתירין זה לא חששו לגמרא דקש שע"ג המטה. אבל בתירין הב' כתבו דמותר אף בעלמא שלא במקום צער ב"ח משום שזה לטלול בגופו ומותר כמו בקש שע"ג המטה, הרי שהתירו לטלול בגופו ולא

חילקו החילוקים דכתב החזו"א, והם כתבו על התירוץ הב' דיותר נכון הוא, ועיקר ראיית החזו"א היתה מהרמב"ן והרשב"א, והרי כאן כתבו להדיא שלא כדבריו עיי"ש, וא"כ חוזרת קושית הביאור הלכה למקומה. והמשנה ברורה בעצמו דהקשה כן ודאי משום דלא סבר כרעת החזו"א, עיין שם לגבי קש שע"ג המטה שהתיר משום טלטול בנופו מותר.

ונראה ביאור אחר בדברי השו"ע והטור, ולשונו מוכיח עליו. וגם דברי שו"ע הרב אי אפשר ליישב עם דברי החזו"א כמו שנבאר. דהנה הרמ"א בס' של"ו ס"א כתב [גבי אין משתמשים באילן] ורוקא אדם שעלה ירד, אבל אם הניח חפץ מבע"י אסור ליטלו משם בשבת, הרי שבאיסור השתמשות באילן כלול הורדת חפץ מהאילן, ואסור משום שיעלה ויתלוש, וא"כ נראה דה"ה ריש איסור לפרוק בבחמה משום משתמש בבעלי חיים שאסור משום תלישת זמורה דהוי מעין אותה גזירה. ולפי זה מתבארים היטב דברי השו"ע והטור, דקודם כתבו חילוק בס' ש"ה בין אילן לבחמה דבאילן אם עלה לא ירד ובחמור ירד משום צעב"ח שזה חילוק אחד שביניהם, ואח"כ כתבו ומטעם זה פורקים משאוי שעליה, שזה חילוק הב', שבאילן אין מוריד חפץ וכאן מותר משום צער ב"ח, ולשונו לפי זה מדויק היטב, וא"כ צריך בשליף ב' התרים, (א) עצם הפריקה מותרת משום צעב"ח, (ב) איסור טלטול המוקצה מותר באמת משום טלטול בנופו רמותר, כמו דפסק השו"ע בעצמו, וכמו שכתב הרשב"א והרמב"ן. ובשו"ע הרב הדבר מדויק בלשונו, שכתב וז"ל, וכן פורקים המשווי מע"ג בחמה משום צער ב"ח ואפילו היה הדבר מוקצה ואסור בטלטול הרי זה מכניס ראשו תחת המשווי ומסלקה לצד אחר שאין איסור טלטול אלא בידיו, הרי שכתב כאן, במקום שאין איסור טלטול אלא בידיו, ואעפ"כ צריך למעם צב"ח, וגם כתב פורקים, ואח"כ, אפילו היה הדבר מוקצה, הרי דאף בשאין הדבר מוקצה צריך למעם צעב"ח, אלא שבמוקצה צריך לשני הטעמים כמו שביארנו. ולפי זה מתיישבים דברי הגמרא דהיטב, דשפיר מקשה והאנן תנן נוטל את הכלים הניטלים, דלולי המשנה הי' נאסר הפריקה, והמשנה חידשה החיתר משום צער ב"ח, אף שע"י הפריקה משתמש בבע"ח. אלא דהדבר עדיין צל"ע נראה מהמ"א ס' של"ו (הביאום בשערי ציון אות ז' ס' של"ו) דבחמור אין איסור להוריד החפץ אף שבאילן נאסר הדבר. וכתב שם וכן משמע בריטב"א עירובין, ולא מצאתי משמעותו. ונראה דלכן הקשה בביאור הלכה את הקושיא שהבאנו לעיל, דהרי כתבו שלא נאסר כלל אף בלי הטעם של צער ב"ח, אבל נ"ל דבשו"ע הרב, ודאי הפירוש כן, דלא כהמ"א, דאף לפריקה של דבר היתר צריך למעם של צער ב"ח. ואף לפי דברי המ"א נראה דהגמרא מבוארת, דלולא דברי המשנה לא הייתי מתיר הפריקה, משום דמשתמש בחמור, כמו דבאילן לא התרנו דבר זה, ובמשנה נתבאר רמותר, ואולי באמת מהטעם שכתב המ"א לחלק בין אילן לחמור ע"ש, ולכן מקשה הגמרא והאנן תנן נוטל כלים הניטלים. ומה דהמ"א לא הביא ראייה זו משום דאפשר לומר דהטעם של המשנה הוי משום צער בע"ח כמו דרצינו לבאר דברי השו"ע, אבל ודאי דצריך לחתור בחמור ולחלק מאילן.

עולת שבת בשבתו

לסוכות

במרדש, ולקחתם לכם ביום הראשון, ראשון לחשבון עונות. וי"ל בזה, דירוע רענין החטא הוא לפי האדם ויש חטאים רקים אשר באדם בינוני אינם נחשבים לחטא כלל ורק בצדיקים הקרובים אל ד' נחשבים לחטא וכמו שדרשו ז"ל עה"כ ונורא על כל סביביו וסביביו נשערה מאור, שהקב"ה מדרקק עם סביביו כחוט השערה. והנה כי כן, אחרי עבור עשי"ת ויוה"כ שנתכפרו החטאים ע"י התשובה נעשה האדם קרוב להשי"ת, מתחדשים אותם החטאים הדקים שיש לאדם, אשר מתחלה לא היו נחשבים לחטא כלל כי ה' רחוק מהשי"ת מחמת מסך המבריל כמאה"כ (ישעי' נ"ט) עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלקיכם. ומטעם זה יש ד' ימים בין יוה"כ לסוכות, לחפש אותם החטאים הדקים, כענין ביקור שמצינו בקרבן שזמנו אדבעה ימים (פסחים צ"ו ע"א) וענין הביקור הוא על מומים דקים שאינם גלויים ונראים, ובא אח"כ חג הסוכות זמן תשובה שנית על אותם החטאים הדקים.

וזהו כוונת המרדש, ראשון הוא לחשבון עונות, דתיבת חשבון יתכן לפדשו מלשון דקרוק כדמצינו בגמ' (ב"ק ק"ג ע"ב) עה"פ וחשב עם קונחו, ידקק עם קונחו, וזהו ראשון לחשבון עונות, כי ביום א' לסוכות מתחיל זמן תשובה לדקרוק העונות אשר הקב"ה מדרקק עם סביביו.

(הגאון מוה"ר יוסף ענגיל זצ"ל)

לשמיני עצרת

במס' תענית (ח' ע"ב) אמר רבי יצחק גדול יום הגשמים שאפי' פרוטה שבכיס מתברכת בו. וי"ל ע"ד הרמז, בהקדם מש"כ בס' דברי יחזקאל להגה"ק משינאווא זצ"ל בשם חו"ז הגה"ק בעל ישמח משה זצ"ל על אוז"ל (סנהדרין צ"ז ע"א) אין בן דוד בא עד שתכלה פרוטה מן הכיס, דאין הכוונה שתכלה הפרוטה מן הכיס שלא ישאר ח"ו פרוטה בכיס, אך מקובלני הפירוש שיצא מפי אליהו ז"ל, דהיינו עד שתכלה הפרטיות מכיס הלב, שלא יהא מבקש על שום דבר שנוגע לעצמו רק על כבוד הבוית"ש שיתגדל ויתקדש לעיני כל ישראל, עכדה"ק. והנה ביום שמיני עצרת מותר להתפלל אף על צרכי עצמו וכאוז"ל בזוה"ק, על יום שמיני עצרת, שאל מאי דבעי ויהיב לך. וזה יתכן להעמיס ברברי הגמרא הנ"ל, גדול יום הגשמים, היינו שמיני עצרת, יום שמתפללים בו על הגשמים (עיין בספה"ק עבודת ישראל, לשמ"ע), שאפי' פרוטה שבכיס מתברכת בו, שהתפילות פרטיות של כל אחר ואחר מישראל, מתמלאין ביום זה למנוחה ולברכה.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

תפלת גשם

י"ל טעם וסבה למה שתקנו חז"ל לומר משיב הרוח ומוריר הנשם בברכת אתה גבור בענין תחיית המתים, לפי שגם הוא הוראה על ענין המיתה, משיב הרוח, ערה"כ והרוח תשוב אל האלקים (קהלת י"ב, ז'), ומוריר הנשם, היינו הגשמיית שהוא העפר מוריר למטה כרכתיב (שם) וישוב העפר על הארץ. (הגאון מוה"ר עקיבא ררשן רק"ק פראנקפורט²)

קהלת

מתוקה שנת העובר אם מעט ואם הרבה יאכל והשבע לעשיר איננו מניח לו לישון (קהלת ה'). ובס' מלאכת מחשבת (להגאון מוה"ר משה חפץ זצ"ל) בפ' ויגש, כתב לפרש פסוק זה ע"ר ררש, שאין כוונת הפסוק להגיד כאן רבר והפוכו, דהיינו שהעני ישן במנוחה והשקט, והעשיר מנרד שינה מעיניו מראגת נכסיו, רק שכל הפסוק מיירי בארם אחר, ששולט עליו מרת הקנאה, והכוונה, שהעובר לא ירע בעיניו עמלו ורלותו, ומצרו ה' שנתו ערבה עליו, רק מחמת שרואה השובע אצל שכנו העשיר, זו היא סבה שלא ינום ולא יישן, כי הקנאה נזול מנוחת נפשו, עכ"ד. ועפ"ז יש לפרש הפסוק (תהלים ד') נתתה שמחה בלבי מעת דגנם ותירושם רבו, בשלום יחדיו אשכבה ואישן, כלו', ע"י שנתתה שמחה בלבי אף בעת שדגנם ותירושם של אחרים רבו, ולא נתעורר בי רוח קנאה עליהם, ע"ז בשלום יחדיו אשכבה ואישן, בהשקט ושאנן.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

לשמחת תורה

במס' סוכה (נ"ג ע"א) תניא אמרו עליו על הלל הזקן כשהי' שמח בשמחת בית השואבה אמר כן, אם אני כאן הכל כאן ואם איני כאן מי כאן. וכבר תמחו כל המפרשים הלא הלל הי' איש עניו מאוד כאו"ל (שבת ל' ע"ב) ענוותן כהלל, ואיך אמר אם אני כאן הכל כאן. ויש לומר בדרך מוסר, דכ' בספר גלגולים רהלל הזקן הי' גלגול משה רבינו והביא על זה סמך מן התורה, כי בסיומה של התורה כתיב אשר עשה משה לעיני כ'ל ישראל, סופי תיבות היל"ל. והנה ישנם המון עם, שששים ושמחים עם התורה ביום שמחת תורה ורוקדים עמה, ובשאר ימות השנה עוזבים ומניחים את התורה בלי להשים עלי' לב כלל, ועל זה אמר הלל הזקן תוכחה לבני ישראל, אם אני כאן הכל כאן, כלו' ביום שמחת תורה כשמסיימים את התורה, ואני כאן, שנרמז בו שמי היל"ל, אז הכל באים כאן להיות משמחים עם התורה, ואם איני כאן, היינו בשאר ימות השנה, מי כאן.

(הגאון מוה"ר מתת' נייגרעשיל זצ"ל מפראג אכד"ק רוידיניץ³)

(2) הובא בס' מכלול יופי (קהלת י"ב, ז') לתלמידו הג"ר אליהו בעל שם, בשמו.

(3) מכת"י תלמיד א', המונה אצל ידידנו הרגול הרבני החסיד הגנדר מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפן.

בראשית

בראשית ברא. י"ל כי התוה"ק רמזה תיכף בתחלה בתיבת „ברא" ברכה משולשת של בני חיי ומזונת. בנים, כי תיבת בן מתרגמין ברא. חיים, כי הוא מגזירת בריאות. מזונות, עדה"כ וירדו אחי יוסף עשרה לשכור בר (בראשית מ"ב). ויש להוסיף ברמז, כי תיבת „ברא" עולה בגימט' בנ"י חיי מזונ' (הנה"ק רמ"י מאוסטראוצא זצ"ל)

נח

והנה עלה זית טרף בפ', טר"ף ב' במסורה, הכא, ואידך, לכו ונשובה אל ד' כי הוא טרף וירפאני (הושע ו'). י"ל הקישור, עפ"י אוז"ל (קידושין פ"ב ע"ב) הרעותי את מעשי וקיפחתי את פרנסתי, שע"י שחוטאים ח"ו מתפרנסין בצער. והנה אמרו חכמז"ל (הובא ברש"י) עה"פ והנה עלה זית טרף בפ', שהיונה אמרה יהיו מזונותי מרורין כזית בירו של הקב"ה ולא מתוקין כרובש בירי בשר ודם, הרי דהפסוק עלה זית טרף בפ', מורה על פרנסה בצער. וזהו כוונת המסורה, והנה עלה זית טרף בפ', כשרואה האדם שמונותיו מרורין כזית ובאין לו בצער ובקישוי, אז העצה היעוצה, לכו ונשובה אל ד' כי הוא טרף וירפאנו, דכשיעשה תשובה אל ד' אז לחם חקו יטריפהו מתוקים כרובש ביר הקב"ה. (כ"ק מרן ארומז"ר שליט"א)

נוסחאות והערות ברש"י על התורה

(נלקטו מקונטרס „יוסף חלל" להר"ר מנחם בראכפעלד שליט"א)

ברכה

קאפ' ל"ג פסוק ז'.

בא"ד ועוד פירשו רבותינו שכל מ' שנה שהיו ישראל במדבר היו עצמות יהודה מתגלגלים בארון מפני נדוי שקבל עליו שנאמר וחטאתי לאבי כל הימים, אמר משה מי גרם לראובן שיודה יהודה וכו': שמע ה' קול יהודה, תפלת דוד ושלמה ואסא וכו'.

הנה רש"י הביא פירושם של רבותינו ומעתיק את כל הענין, וכשבא לפירוש הפסוק שבקי' לקרא ומסתפק בתיבת וכו'. וברפה"ר הנוסחא הוא, מי גרם לראובן שהודה במעשה בלחה, יהודה, שמע ה' קול יהודה, ד"א שמע ה' קול יהודה זו תפלת דוד ושלמה ואסא וכו'. הרי שהביא פירושם שמע ה' קול יהודה להתיר לו נדוי.

וגם מה שהביא בנוסחתנו הפסוק שנאמר וחטאתי לאבי כל הימים, פסוק זה הוא בפ' ויגש בדרך סיפור רברים שאמר אל יוסף כי עברך ערב את הנער מעם אבי לאמר אם לא אביאנו אליך וחטאתי לאבי כל הימים, ואין זה קבלת הנדוי. ובדפוס הראשון הביא הפסוק מפ' מקץ (מ"ג, ט') וחטאתי לך כל הימים שזהו קבלת הנדוי. וכן בב"ק (ק"ב) הביא רש"י הפסוק הזה.

שם פסוק י"ד.

גרש ירחים, יש פירות שהלבנה מכשלתן ואלו הן קשואין ודלועין, ד"א גרש ירחים שהארץ מגרשת ומוציאה מחדש לחדש: לפי נוסחא זו שהם שני פירושים, לא פירש לפי פירוש הראשון תיבת גרש מהו.

אבל ברפח"ר הכל הוא פירוש אחר, וכן היא הנוסחה, גרש ירחים, לפי שיש פירות שהלבנה מכשלתן כגון קשואין ודלועים שהארץ מגרשת (מוציאה) [ומוציאה] פירות מחדש לחדש. לפי נוסחה זו שהכל פירוש אחר, ניחא, שאותן הפירות שהלבנה מכשלתן הארץ מגרשתן ומוציאתן מחדש לחדש, בהתחדשות הלבנה, וכמו שת"א מריש ירח בירח. ועיין ברמב"ן שנוסחתו קרובה לנוסחה זו. ובספר יוסף רעת הביא ג"כ מרש"י כת"י רלא גרס ר"א.

שם פסוק י"ח, י"ט.

ויששכר, הצלח בישיבת אהליך לתורה לישב ולעבר שנים ולקבוע חדשים כמ"ש ומבני יששכר יודעי בינה לעתים ראשיהם מאתים ראשי פנהדראות היו עוסקים בכך, ועל פי קביעות עתיהם ועבוריהם: (יט) עמים, של שבטי ישראל: הר יקראו, להר המורי' יאספו וכו' ושם יזכחו כרגלים זכחי צדק:

הרא"ם הקשה וז"ל אך איני יודע מה ענין אסיפת השבטים אל הר המורי' בתוך ברכתן של יששכר וזבולון, ועיין גו"א ולבוש. והרב בצרה לדרך כתב עליו שהרי הוא מבואר ברכי רש"י, וע"פ קביעות עתיהם ועבוריהם עמים של שבטי ישראל הר יקראו, הרי שרש"י גופי' בא ליישב זה מה עניין אסיפת השבטים לברכת יששכר וזבולון. ותמה בזה על המקשה, ועל המתרצים, וכתב וז"ל וכלי ספק שגורסא אחרת הי' להרא"ם ז"ל ראל"כ לא הי' טח עיניו מראות רבר ברור כזה עכ"ל. כל זה הוא לפי נוסחת ס"ש שנמשך פסוק י"ט למעלה, אז שפתי רש"י ברור מללו וע"פ קביעות עתיהם ועבוריהם עמים הר יקראו. אבל בנוסחת רפה"ר אין המשך בין שני ריבורים אלו שכך היא הנוסחה, ראשיהם מאתים, מאתים ראשי פנהדראות היו עוסקין בכך, ועל פיהם קביעות עתיהם ועיבוריהם של ישראל: ע"פ לשון זה, הרי זהו סיום הרביר. ואולי בנוסחה זו הי' ג"כ לפני הרא"ם, ע"כ הקשה מה שהקשה.

בראשית

קאפ' א' פסוק א'.

בא"ד שאם יאמרו או"ה לסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים וכו'. הקשו המפורשים הרי כתב רש"י בפ' לך עה"פ והכנעני אז בארץ, שהי' הולך וכובש

את א"י מזרעו של שם שבחלקו של שם נפלה כשחלק נח את הארץ וכו', א"כ של ישראל היתה והכנעני נזלה מעמנו, ועל מה שתירץ הרא"ם שלמסטים אתם היינו שלא נתתם גם לשאר בני שם חלקם, הקשה הגור ארי' שאין זה במשמעות לסטים אתם יעוי"ש.

אמנם יובן היטב, ע"פ דברי רש"י במיכה (א' ט"ו) עה"פ עוד הוירש אביא לך וגו' כתב וז"ל, ומ"א שמעתי משמו של ר' מנחם ראויים היו בני עולם לירש את א"י שהוא הי' הבכור לבני שם ובשביל אהבת אבותיכם הסיכותי לבני ארפכשד עתה אביא את הכשרים ואת בני עולם עליהם, ע"כ. הרי שהוירש הי' עולם ורק מאהבת ה' נתנה לנו, וע"ז יבואו במענה לסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים ששייך לבני עולם, וע"ז תבא התשובה כל הארץ של הקב"ה ומאחבתו את האבות שעשו את הישר בעיניו ברצונו נתנה להם.

שם פסוק ט"ז.

המאורות הגדולים, שוים נבראו ונתמקטה הלבנה על שקטרגה ואמרה א"א לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד.

פשוט הוא שרש"י רצונו בזה לתרץ הרומיא כמו ררמי ר"ש בן פזי בנמ' (חולין ס' ע"ב) כתיב את שני המאורות הגדולים וכתיב את המאור הקטן. ולפי מה שנרשם לפנינו הר"ה אין רמז להקושיא, לכן הביא בספר יוסף רעת גירסא ברש"י שהוסף בר"ה תיבת וגו' וזה רומז אל הקושיא. וגם מסיים בה אחר תיבות בכתר אחד, אמר לה לבי ומעטי את עצמך.

הגור ארי' הביא יש מקשים על דברי חכמים, שהרי הכתוב מתיישב כפי פשוטו שני המאורות הגדולים, לפי ששניהם גדולים. המאור הגדול שהוא גדול נגר הירח. עיי"ש מה שתירץ, והנראה שרש"י במתק לשונו נשמר מזה שכתב שוים נבראו, והוא ע"פ דרשת חז"ל ביומא (דף ס"ב ע"ב) עה"פ יקה שני שעירי עזים, מיעוט שעירי עזים שנים, מה ת"ל שני, שיהיו שניהם שוים, וכן בכבשי מצורע וגבי צפרי מצורע עיי"ש. וכן כאן מיעוט מאורות שנים, ומלת שני מורה על השוויות שהיו שניהם שוים, ואמר הכתוב הגדולים שהיו שוים בגדלות, וע"ז קשה שהרי אמר הכתוב את המאור הגדול ואת המאור הקטן, הרי שאינם שוים, וע"ז באת דרשתם.

קאפ' ב' פסוק י"ב.

פרת, שמימי פרין ורבין ומברין את האדם, מקורו בגמרא דבכורות (דף נ"ה ע"ב) שאמרו שם למה נקרא שמו פרת שמימי פרים ורבים. והנראה מפרש"י כאן שהוא פועל יוצא שהן פרין ורבין את האדם ומברין אותו לא שהמים פרין ורבין, אבל שם בבכורות פירש"י פרין ורבין שגדל ורבה בלא שום מסד ולפ"ז קאי על המים, שהמים פרין ורבין. ובמדרש (ב"ר פט"ז ג') איתנייהו תרי לישני פרת שפרה ורבה עד שעוברין אותו בספינות, פרת שמימי פרין ורבין, ופירש המ"כ שפרין ורבין הזרעים והנטיפות, כמו שאמר שם במדרש אומרים לפרת, למה אין קולך הולך א"ל איני צריך מעשי מודיעים אותי, אדם נוסע בי נטיפה

והיא עושה לשלשים יום, זורע בי ירק והיא עומדת לג' ימים ע"כ, ולפירוש המ"כ שני הלשונות שבמדרש אינם כשום פירש"י, כי רש"י מרגיש שגדל בלא מטר והיינו פרה ורבה מאליו, ובמדרש לא נזכר זה רק שמתרחב עד שעוברין אותו בספינות, ולשון הב' אם הכוונה על הנטיעות נ"כ אינו כרש"י שפירשו על האדם. ובספר יוסף רעת כתב על דברי רש"י שלפנינו בספרים אחרים אינו, וגם כרש"י קלף לא מצאתי עכ"ל.

אכן כמו שפירש"י כאן, איתא בנמרא דכתובות דף עז: דאמר ר' יוחנן מפני מה אין מצורעין בכבל מפני שאוכלין תררין, ושותין שכר, ורוחצין במי פרת. הרי שמימי פרת מברין את האדם.

ואולי כוונת רש"י לשני דברים, הא' שמימיו פרין ורבין, היינו כמו שכתב בכבורות שהמים עצמם פרים ורבין בלא מטר, והשנית, שמברין את האדם כמ"ש בכתובות, והראי' לזה שאמר פרין ורבין, דאלו היתה כוונתו שפרין ורבין את האדם, הול"ל שמפרין ומברין את האדם כמ"ש בנמ' דברכות דף מ' ע"א על דגים קטנים שמפרין ומברין ומברין כל גופו של אדם. אך יוקשה היאך יועמם במלת פרת, האי שמברין את האדם.

קאפ' נ' פסוק י"ג.

השיאני הטעני כמו (ישעי' ל"ו) אל ישיא אתכם חזקי': בספר יוסף רעת הגיה שצריך למחוק תיבת אתכם וצ"ל תחתיו מלת לכם עכ"ל. אבל לא נכוננו דבריו, כי הגם שבישעי' ל"ו (שנרשם בספרים) כתוב בו „לכם" וכן במלכים ב' (י"ח כ"ט), אבל ברברי הימים ב' (ל"ב ט"ו) כתוב אל ישיא אתכם חזקי', כמו שכתב כרש"י שלפנינו. ומה שבחר רש"י להביא הפסוק של דברי הימים כי בישעי' ובמלכים כתיב ישא בלא יו"ד (עין שם במנחת שי) ובד"ה כתיב ישיא ביו"ד לפיכך הביא מן הרומה לו. רק שצריך להג' הציון שציינו לישעי' ולרשום דה"ב, כי גם במדרש (סוף פ' י"ט) הביא הפסוק הזה, עיי"ש שהביא ג' לשונות על השיאני, ועל לשון הטעני הביא כד"א אל ישיא אתכם חזקיהו.

קאפ' ד' פסוק כ"ב.

ואחות תוכל קין נעמה. כתב רש"י נעמה, היא אשתו של נח. כב"ר: המפורשים נתחבטו בזה מה בא רש"י להשיענו בזה. ועור רבמ"ר אמר כן רבי אבא בר כהנא ורבנן פליגי עלי' ואמרו שאין זו אשתו של נח רק נעמה אחרת ולמה שמה נעמה שהיתה מנעמת בתוף לע"ז. ולפ"ז למה שבק רש"י שיטת רבנן ותפס שיטת היחיד.

ויתכן בזה דהנה לעיל בפסוק שבעתים יקם כתב רש"י לסוף שבעה דורות אני נוקם נקמתי ממנו שיעמוד למך מבני בניו ויהרגהו וכן כתב רש"י להלן (כ"ג) שהי' למך סומא ותוכל קין בנו מושכו וכו' ובפסוק כ"ד כתב ע"ז שזה מדרש ר' תנחומא, ובמדרש ב"ר, לא הרג למך כלום ונשיו פורשות ממנו לפי שנגזרה גזרה לכלות זרעו של קין לאחר שבעה דורות אמרו מה אנו יולדות לבהלה למחר המבול בא ושושף את הכל וכו', ויקשה רבשלמא למדרש ר' תנחומא נתיימה הנקמה

לאחר ז' דורות שהרי תובל קין חי' דור שביעי לקין אבל לרעת המדרש רבה שנקמת קין נתקיימה במבול, (וכן הוא במ"ר ר' לוי בשם רשב"ל תלאו ברפיון ובא מבול ושטפו), הלא מאדם עד נח עשרה דורות ואיך נתקיימה נקמתו לאחר שבעה דורות.

ע"ז בא רש"י לתרץ דנעמה הוא אשתו של נח והיא היתה דור שביעי לקין כמו אחי' תובל קין, ובימי' בא המבול. והגם דנח חי' דור עשירי לאדם מבניו שנת, אבל מקין חי' רק שבעה דורות שהרי אחות תובל קין (שהוא דור שביעי קין, חנוך, עירר, מחויאל, מתושאל, למלך, תובל קין), היתה בימי המבול ובוזה נתקיים שבעתים יקם קין. ובא רש"י בזה להודיענו פירוש הפסוק.

נח

קאפ' ו' פסוק י"ד.

קנים, מדורים מדורים לכל בהמה וחי': י"ל אם בא רש"י לפרש תבת קנים שפירושו מדורים למח כפל תיבת מדורים, ואם בא לומר שהי' המדורים נחלקים זה מזה, והיו מדורים הרבה לכל חי' ובהמה בפ"ע למח לא כתיב כן בפסוק, קנים קנים תעשה את התבת. אבל ברפח"ר הנוסחה היא, קנין, מתרגמינין מדורין, מדור לכל בהמה וחי' ולכל בריה: ולפ"ז אין כאן כפל לשון.

קאפ' ז' פסוק ט"ז.

ויסגור ה' בערו. רש"י הביא כאן שני פשטים, וביחזקאל (י"ד, י"ד) הביא פירוש שלישי, בשעה שנכנס לתיבה בקשו כל החיות ליכנס ולא הניחו הקב"ה דכתיב ויסגור ה' בערו, אין ויסגור אלא מחיות כמא דאת אמר וסגר פום אריותא ולא חבלוני. ארי בא ליכנס והיו שני קחות דוב בא ליכנס והיו רגליו מתערסלות (נכוות) וכו' בב"ר.

קאפ' ח' פסוק י"ג.

חרבו, נעשה כמין מיט שקרמו פני' של מעלה: וברפח"ר הנוסחה היא חרבו פני האדמה, נעשו כמין מיט שקרמו פני' מלמעלה. והוא נכון מכמה טעמים, א) הד"ה, שהרי רש"י בא לפרש תיבות פני האדמה שקרמו פני' ולא רק את תיבת חרבו. ב) שפנים הוא לשון רבים ושייך לומר נעשו ולא נעשה. ג) פני' של מעלה אין לו מובן שהרי אין לה פנים אחרים רק שמלמעלה על פני' נעשה קרום.

קאפ' ט' פסוק כ"ז.

יפת א' ליפת, מתורגם יפת ירחיב: נדחקו המפורשים בפירושו, והבאר יצחק כתב, מדלא שינה אונקלוס תרגומו (כמו שמתורגם ביונתן ישפר) על כרחך אינו מלשון יופי רק שהוא מלשון ירחיב, שהוא שוה בעברית וארמית, יעו"ש. מ"מ קשה להעמיס פירושו בדברי רש"י.

אבל ברפח"ר הנוסחה היא, יפת א' ליפת, ירחיב מתורגם יפתי. וכוונתו פשוטה שעל כי ירחיב (דברים י"ב, כ') מתרגם אונקלוס ארי יפתי, ומזה שיפת פירושו ירחיב.

תמיהות וישובים

פליאה בדברי הישועות יעקב והפרי מגדים
והערה בדברי המכ"ט

המג"א בסי' תרל"ב סק"א הביא בשם הר"ן דלא אמדינן בסוכה דופן עקומה רק אם הרפנות מגיעות לסכך. וכ' ע"ז הישועות יעקב בסק"ב דטעמו של הר"ן בזה משום דבאמת הא דמהני כשאנו מגיע לסכך הוא משום גור אסיק, ולומר נבי' דופן עקומה ג"כ, אין לנו ראי'. ואח"כ כתב הישוע"ק ריש לו מקום ספק היכי דאין הסכך רחוק מהרפנות ג' טפחים דאז שייך תורת לבוד אי מודה הר"ן דאמדינן דופן עקומה, עיי"ש. ולכאורה אין מקום להסתפק אי מודה הר"ן בזה, שהרי הר"ן כתב בהדיא בסק"ב דסוכה דף י"ח ע"ב „דלא אמדינן דופן עקומה ולבוד כי הדר"י עכ"ל, וצ"ע. והנה הגאון דעק"א בתשובותיו סי' י"ב ובהנהגותיו לשו"ע כאן בסי' תרל"ב הסביר ברעת הר"ן דהא דלא אמדינן לבוד ודופן עקומה כהרד"י זהו רק היכי דהלכה אחת באה מכת הלכה האחרת, (וכ"כ המחצה"ש כאן ובשו"ת אבני נזר חאו"ח סי' צ"ב), אבל היכי דלא תלוי זה בזה אפשר דשייך למימר כמה הלכות כהרד"י, כגון היכי דיש פחות מר"א סכך פסול מצד הרופן ואח"כ פחות מג' טפחים אור, שפיר יש להכשיר הסוכה ע"י דופן עקומה ולבוד, יעוי"ש. אבל באופן שמתפק בו הישוע"ק שהסכך רחוק מהרפנות פחות מג"ט, הרי תלוי זה בזה, ואז בוודאי סובר הר"ן דלא אמדינן תרתי כהרד"י. — והנה גם הפרמ"ג כאן מסתפק אם י"ל דאף הר"ן מודה דאמדינן לבוד ורופן עקומה, ועיין בסי' בכורי יעקב על הל' סוכה (מבעמח"ס ערוך לנר) בסי' תרל"ב סק"ב שהביא ספיקת הפרמ"ג, וכתב שפשוט דכה"ג אמדינן דופן עקומה ולבוד, ולכאורה הר"ן כתב בהדיא להיפך.

* * *

בספר „בית אלקים" להמכ"ט (שער היסודות פרק ל"ז) כתב וז"ל: ואפשר כי גם שחג המצות והשבועות נהגו במרבך, חג הסוכות לענין ישיבה בסוכה לא נהגו, שהרי היו מסוככים בענני כבוד, ואיך יעשו סוכה תחת שם סוכה, ולכך אמר הכתוב למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי וגו', כי לא נצטוו במצוה זו מיר כ"א לרורות הבאים אחרי רור המרבך, עכ"ל. ויש להעיר ע"ז ממש"כ הגאון מוה"ר מאיר שמחה הכהן אבר"ק רווינסק בעל אור שמח במכתב לחתנו הג"ר אברהם לופטביר (נרפס בשו"ת זרע אברהם סוף סי' ו') וז"ל: ורע מחמרי, הנה מפשטיות הכתובים ובספרי בהעלותך מוכח דהענן ה' עליהם מלמעלה רק בעת נסיעתם מהמחנה אבל בחנייתם ה' הענן קפול על המשכן, ועינין ילקוט פקודי בשם ברייתא דמלאכת המשכן, עכ"ל. ולכאורה לפי"ז שפיר היו יכולין לקיים מצות סוכה במרבך, בעת חנייתם.

שמריהו ציטראנענבוים

ברוקלין, ניו יארק

תמי' בדברי הגאון ר' שלמה קלוגער זצ"ל

בס' אמרי שפר להגאון מהרש"ק (בראשית א', כ"ב) כתב לפרש מה שבירך הקב"ה לרגלים בל' נוכח ולעופות בל' נסתר ולחיות לא בירך כלל, עפ"מ"ר בסנהדרין (נ"ט: ט: א"ר א"ר ארם הראשון לא הותר לו בשר לאכילה דכתיב „לכם יהי" לאכילה ולכל חית הארץ וגו'" ולא חית הארץ לכם, ובהאי קרא קחשיב חיות ועופות אבל לא דגים, וכיון דרגים הותרו לו, לכן הוצרכו לברכה וכמו שפירש"י מפני שמחסרים אותם וצדים מהם, משא"כ העוף ממילא ירב בארץ, דכלא"ה נאסר, עיי"ש. — וצ"ע, דהא באותה סוגיא תיכף אח"ז גרסינן מיתיבי „וררו ברגת הים" מאי לאו לאכילה ומשני לא למלאכה, הרי בהריא רגס דגים נאסרו לו, והדיוק מקרא ד„ולכל חית הארץ וגו'" כבר תירץ ביד רמ"ה שם ובפנים יפות כאן, וע"ע רמב"ן נח (ט' ג') וכלי יקר (ט' ב').

שלמה זאב שטיינער

חבר בכולל עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

תמי' בנמ' סוכה ל"ז ע"ב

במס' סוכה דף ל"ז ע"ב, אמר רבה הדרס של מצוה אסור להריח בו אתרוג של מצוה מותר להריח בו מ"ט הדרס דלריחא קאי כי אקציי' מריחא אקציי' אתרוג דלאכילה קאי כי אקציי' מאכילה אקציי'. ותמוה לי דהא אמרינן במס' שבת (דף מ"ב ע"ב) גבי שמן המשפט מן הנר אין ניאותין ממנו דאסור רק בהנאה ולא בטלטול, וכתבו שם התוס' בד"ה ואין, דמשעם הוקצה למצותו לא ה' אסור לטלטלו שאין ביטול מצוה כמה שמטלטלו, וא"כ בהדרס נמי למה יאסר להריח בו משום דהוקצה למצותו, הלא אין ביטול מצוה בזה.

יוסף חיים לערנער

ברוקלין, ניו יארק

כוס תנחומין

לידידנו הנה"ח האחים מו"ה אברהם שמואל בנימין, ומו"ה מרדכי, ומו"ה אשר אנשיל, למשפחת בלוי יחייו, בהלקח מאתם אביהם ע"ה.

ולידידנו האברך ר' ישראל ליכט נ"י ולאחיו הב' שמעון נ"י תלמיד ישיבתנו, כמות עליהם אחותם הבתולה ע"ה.

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים
ומחה ר' דמעה מעל כל פנים לנצח.

המערכת

הנאהבים והנעימים

(מרור זה מוקדש להרפסת חירו"ת בפלפול ואגדה שרידי אש שנשארו לפליטה מחירושי האברכים והבחורים תלמידי ישיבות „עץ חיים" דבאבוב בנאליציע, שנחרגו ונשרפו על קידה"ש בשנות הזעם ת"ש-תש"ה לפ"ק).

הערות שונות

מהב' המופלג כמר יעקב גלייכער הי"ד מסאניק⁽¹⁾

ב"ה סאניק. ב' וישלח לס' „כה אמר עבדך יעקב".

אל כבוד אדמו"ר הגאון הנורא, שר התורה, תנא

ירושלמאי ר' יוסף סיני שליט"א (בעל צפנת פענח).

אחרי הקידה מול הדרת גדלו, באתי בבקשה שמוחה לפני כת"ה שיאיר עיני באיזה מקומות בש"ס אשר אני מתקשה בהם זה כמה ואבקש שימחול ברוב טובו להשיבני דבר.

ראשון לציון. בפסחים ל"ו דתניא אין לשון עיסה וכו' ר' עקיבא אומר לשתי עיסה ביין שמן ורובש וכו'. ושי' הרי"ף רמירי עם מים וסכר ר"ע מי פירות עם מים נמי אין מחמיצין. תמה אני לפי מה דמסיק במנחות נ"ז ע"ב דאיפוך וסכר ר"ע דאשר תקריבו לרבות מנחת נסכים לחימוץ משום דמנבלה במים, והא לר"ע אפי' במים עם מי פירות אין מחמיצין לשי' הרי"ף יע"ש⁽²⁾.

(ב) במכות ב' ע"ב, ת"ר ד' דברים וכו' ואין נמכרין בעבד עברי בעדים זוממין וכו' ואמר רבא דשעמא דכתיב ונמכר בגנבתו ולא בזממו. וק"ל למ"ל קרא הלא קי"ל בסנהדרין מ"א. לענין נערה המאורסה ריבולין לומר לאוסרה על בעלה באנו והו"ל עדות שאי אתה יכול להזימה א"כ הכא נמי יכולין לומר סבורין היינו שיש לו לשלם, והלא דברים ק"ו, מה התם כשבאים לאסרה, ע"כ מחייבין אותה, יכולין לומר כן, כ"ש הכא דאין מוכרח שאין לו. ועיין ברש"י ג' ע"א ד"ה אמר ר"פ יע"ש.

(1) נולד בשנת תער"ב בערך לאביו ר' נחום גלייכער מסאניק. למד בישיבת עץ חיים דבאבוב — סניף סאניק, והי' מהתלמידים המובהקים והגנונים. נתעשר סמיכת חכמים מגדולי הרור וביניהם מהג"ר טעבלי זעהמאן אבר"ק דוקלא. גם הי' לו משא ומתן בפלפול והלכה עם גדולי הרור, ונרפסו תשובותיהם אליו בשו"ת צפנת פענח סי' ק"ע, רכ"ג, רכ"ד, רכ"ה, רכ"ו, דפ"ה. ובשו"ת מנחת יחיאל ח"ב סי' ע"ט, ובמנחת סולת סוף ח"ב סי' י"ד. — בשנות הזעם נהרג עקה"ש, ולא גורע מתי ואיפה. ד' ינקום רמו, ותנצב"ה. מכתב זה קבלנו מידידנו הנכבד הרבני החסיד המפואר מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנטווערפן. תשח"ח לו.

(2) עיין בכר"ש שנה ב' קונט' ה' עמוד כ"ז ד"ה והנה, מש"כ בזה בשם „ספר יהושע" סי' ב'.

ג) במכות דף ג' ע"א במשנה. כיצר שמין, פירש"י ריפה כוחו יותר מכוחה מפני שהוא מוחזק ואוכל פירות. וצ"ע למה לא פי' ממאי דאיתא בכתובות פ"ג ע"ב רבאשה שכיחא מיתה יותר מבאיש מפני הלידה. ומבואר בירושלמי דלחכי תקנו מעשה ידי' תחת קבורתה מפני שנשים מתות קודם ודאי' מאמהות שמתו קודם יע"ש.

ד) בקידושין דף י"א ע"ב נחלקו התוס' עם רש"י מה הוה מטבע הפחותה שבצורי, ופי' התוס' דמעה לא הוה מטבע הפחותה שבצורי רבימי משה לא הוה מעה. וקשה דהא לקמן דף י"ז ר"ה ונילף מייתי התוס' הירושלמי דשתי מעות כסף רעולת דאי' הוה מן התורה. ועיין ירושלמי קידושין דף ג' ע"ב דסוף כסף צורי הוה מעה, וצ"ע³.

המתאווה לשתות בצמא את רבריו,

יעקב גלייכער

ואני שולח לו על הוצאות הכי דואר.

מכתבים אל המערכת

בס"ר. מוצש"ק פ' נשא תשל"ט לפ"ק.
לכבוד מערכת הקובץ התורני „כרם שלמה" בברוקלין יע"א.
אחרשה"ט וברכת כט"ס,

הקובץ לחורש סיון (שנה ב' קונטרס ח') הגיעני כיום אתמול כי יעבור לטובה בשעה שאין הלבליד יוצא בקולמסו, וקראתי לשבת עונג בעבדי על הקובץ הנאה, והנני להעיר איזה הערות כדרכה של תורה.

א) במדור „עולת שבת כשבתו", במנילת רות הבאתם את פירושו של הגאון בעל ישועות יעקב וצ"ל, להפסוק, ויאמר לקוצרים ר' עמכם וגו', ובהערה שמתחת לקו, הערה 1, הערתם כי לא מצאתם כגמרא את המאמר, דהמקרים שלו' לחבירו, או לכל אדם, מאריכין לו ימיו ושנותיו, ורציתם לבאר הכוונה עפ"י הגמ' בברכות וביבמות. הן אמת כי מאמר זה לא נמצא בש"ס, והוא מהמאמרים השגורים בפי העולם ולא נורע מקורם, אולם יש להעיר ממה ראיתא במסכת דרך ארץ זוטא (סוף פרק השלוש), ומי שהוא אוהב שלום ודורף שלום ומקרים שלום ומשיב שלום הקב"ה מורישו חיי העולם הזה והעולם הבא, וא"כ מצינו שהמקרים שלום יורש חיי עולם הזה, אולם ממאמר זה יסתר הפירוש של הישועות יעקב, כי לא רק המקרים שלום אלא אף המשיב שלום יורש ומתכרך בחיי העוה"ז. והנה הרמב"ם בהל' תלמוד תורה פ"ה ה"ה פסק, ואם נתן לו רבו שלום יחזיר לו שלום עליך רבי ומורי, וכן הוא בשו"ע יו"ד סי' רמ"ב סעי' ט"ז, א"כ חזינן שאף המחזיר שלום, מקרים בתיבת שלום. ובבאר הגולה אות כ"ז ציין כמקור להגמרא בברכות כ"ז ע"ב, ובגליון הש"ס שם ציין כי ברי"ף ובדרא"ש ליתא להא, והמחזיר שלום לרבו. ובגמ'

(3) הרב הגאון מסטאניסלאוו כמפרו מנחת יחיאל ח"ב סי' ע"ט אות ב', כתב לו, שכבר קרמו בהערה זו בפנ"י במקומו.

סנהדרין צ"ח ע"א מבואר שם, כרבי יהושע בן לוי ראול לגבי משיח צרקנו אמר ליה שלום עליך רבי ומורי, אמר ליה שלום עליך בר ליואי, אך משם אין ראי' כי משיח חי וקים, וע"כ יכול ה' גם להשיב בשלום, ובחידושי רעק"א שם ביו"ר על הטו"ז ס"ק ה', ציין להנמרא בכרכות ג' ע"א, בר' יוסי ואליהו, ראלהו אמר לר' יוסי שלום עליך רבי ור' יוסי השיבו שלום עליך רבי ומורי, וא"כ יוצא דאין לחלק, ואחר המקרים ואחר המשיב שלום הקב"ה מורישו חיי עוה"ז וחיי עוה"ב ובהבחיית דמס' ררך ארץ זוטא הנ"ל, ופירושו של הישועות יעקב צ"ע. ועל עצם תקנת חז"ל לשאול את שלום חבירו בשם ומדוע השמטוהו הפוסקים עיי' בשו"ת יהודה יעלה (אסאר) חאו"ח סי' ט'. ואולם יש להעיר עוד רבד מה על הישועות יעקב, מה שהביא בשם הירושלמי שאין לומר לר' קרבן רחיישין שמא ימות בין אמירת ר' לאמירת קרבן, וקא מפיק שם שמים לבטלה, וביושועות יעקב לא ציין היכן הוא הירושלמי הזה, ובספר כתנות אור כפ' ויחי (בר"ה ואמרת ליישב), הביא כן שראה במדרש רבד זה, ובספר בנין אריאל על התורה כפ' תרומה כתב כן בשם השל"ה, ובשל"ה הוא כמס' פסחים עמוד מצה עשירה בר"ה וידבר ר', עיי"ש. ועיי' בשדי חמד כללים בפאת השרה אות ה' כלל ל"ה, שהאריך בזה, והביא מפירוש הרא"ש בגררים ' ע"א בר"ה לשון שכור, והטעם שמא יתחרט ונמצא מוציא שם שמים לבטלה, וכן נראה מפירוש רש"י שם, ומרש"י על בראשית רבה פרשה א' י"ג, וברושב"א יומא ל"ט ע"א, ותמה השר"ה על החתם סופר בחירושו לגררים שם בר"ה מנין שלא, שכתב ג"כ מטעם החשש שמא ימות, שלא נמצא טעם זה בשום מקום. וע"ע בשו"ת מהרש"ם ח"ב סי' ל"ו מה שהביא מהחיד"א בספרו נחל קדומים בפרשת בראשית אות ה' שאין הטעם שמא ימות, והובא ג"כ בשו"ת הנ"ל. וראה במפתחות לשו"ת מהרש"ם הנ"ל שכתב, דהחיד"א הביא בשם הזוהר בפרשת ואתחנן (דברים דף רס"ז ע"ב), רמפורש הטעם דשמא ימות, אולם הביא שם סתירות כרברי הזוהר, ועיי' עוד בנחל קדומים ריש פ' מטות, ובהנחות מהרש"ם למס' פסחים ג"ט ע"א בר"ה עוד יש לומר, ובהשמטות לדף זה בתערות המו"ל, ועוד האריך בכל זה בשו"ת כללים בפאת השרה אות ב' כלל נ"ו, עיי"ש ותרוה צמאונך. בכל אופן, בירושלמי לא מצינו טעם זה שהביא הישועות יעקב.

(ב) במדור „תמיהות ויושבים“ הכאתם בשם הגאון ר' גדלי' טיקטין זצ"ל, לתמוה על הפלתי בסוף סי' ס"ג, שנעלם ממנו דברי הרמב"ם בפ"א סנהדרין ה"ה, וא"כ לא קשה קושיית הפלתי. הנני להוסיף כי עוד גדולים עמרו בזה, בתפארת ישראל למשניות סוטה פ"ט בכוז' אות א' הביא לתמוה כן בשם הגאון ר' יעקב צבי האב"ד קענינסכער, וכבר נדפסה תמיהה זו בספרו עה"ת הכתב והקבלה בפרשת שופטים (דברים כ"א סוף אות ב'), עיי"ש. ותראה שגם בכאר שבע למס' סוטה מ"ד עמד בקושיית הכו"פ בחלקה, ועיי"ש בכוז' מה שיישב קושיית הפלתי באופן אחר. וכן הגאון ר' מאיר אריק זצ"ל בספרו מנחת קנאות עמ"ס סוטה מ"ד ע"ב, הביא קושיית הפלתי ותמה עליו מהרמב"ם הנ"ל, ולא ראה המנחת קנאות שכבר קדמוהו הכתב והקבלה והתפא"י הנ"ל. וע"ע מה שיישב את קושיית הפלתי הגאון ר' פנחס עפשטיין ז"ל בספרו מנחה חריבה עמ"ס סוטה שם.

ובסיום מכתבי הנני לעורר את המעיניים ב„כרם“, על דבר תימה שראיתי היום בזוהר בפרשת נשא (דף קכ"ז ע"א), שכתב וזה לשונו: כתיב גדל שער ראשו, בעי דיתרבי שער רישה ודיקניה וכו'. וזה פלא, דהיכן מצינו שזינר מחוייב לגדל גם זקנו ויהא אסור בתגלחת זקנו, הלא רק שער ראשו כתיב בתורה, ובשו"ת הרשב"א ח"א סי' ת"ז, נשאל אם נזיר מותר בתספורת זקנו, והשיב הרשב"א שרק שער ראשו אסור ולא זקנו, עיי"ש. ולא זכיתי להבין לשונו הקרוש של הזוהר, ור' יאיר עיני, ומצוה ליישב. והנני בזה בברכת תזכו להגדיל תורה ולהאדירה.

שמואל עקיבא יפה-שלעזינגר

אב"ד רקהלות החרדים שטראסבורג, צרפת

ראיתי ב„כרם שלמה“ שנה ב' קונטרס ז' (אייר תשל"ט) שנתקשו בדברי רביה"ק בעל דברי חיים בתשובותיו בא"ח סימן ט'. ותוכן הרברים דבר"ח מבאר שיטת הרמב"ם דלא מהני ביטול בחמץ ידוע עפ"י דברי הר"ן דלכן מהני ביטול מטעם הפקר כיון דכלא"ה אין החמץ ברשותו של אדם אחר זמן איסורו, והרמב"ם ס"ל דחייב להשיבת החמץ קודם זמן איסורו וע"כ אינו יכול לסמוך על הביטול ראינו חל רק אחר זמן איסורו, עכת"ר. ועל זה הק' איך יתכן שהרמב"ם יסבור כהר"ן שהביטול חל אחר זמן איסורו הלא כתב הרמב"ם (בפי"א מהלכות ברכות הל' ט"ו) וז"ל וכך הוא מברך על ביעור חמץ וכו' שמשעה שנמר בלבו לבטל נעשית מצות הביעור קודם שיברוק, עכ"ל. ואי סביא ליה כהר"ן אז בשעה שנמר בלבו לבטל עריין לא קיים מצות ביעור רהא הביטול אינו חל רק אחר זמן איסורו, ע"כ.

אמנם כוונת רביה"ק ברברי הרמב"ם נראה פשוט, ולא כתב הרמב"ם שמשעה שגמר בלבו לבטל חלה הביעור ונתבטל החמץ מן העולם, אלא מצות הביעור נעשית עכשיו כמה שגלה דעתו ולא ניהא ליה בחמץ בפסח, ועי' יוצל מב"י ובי', ועל כן מברך ב"על, אבל אין הביטול חל עד לאחר זמן איסורו וכרברי הר"ן.

יצחק צבי שרייבער

לונדון

[illegible]

פאקסימיליא מכת"ק הגאון מוה"ר עקיבא איגר זצ"ל אבד"ק פוזנא הנדפס לעיל עמוד י'.

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אשר ראובן פרנס נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' דוב גליק נ"י מקרית באבוב להולדת הבן
להאברך היקר ר' יחזקאל מנחם גראסס נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה ירמיה זאב וואקסמאן נ"י להולדת הנכד
להנה"ח מו"ה ליבוש אטלאס נ"י להולדת הנכד
להאברך היקר ר' משה חיים מאנדלבוים נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' נפתלי צבי זאפערן נ"י מלונדון להולדת הבן
להאברך היקר ר' צבי גליק נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה שלמה קנאבלאך נ"י להולדת הנכד
יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך רב נחת והרחבת הרעת לאויט"א.
המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אלי' ליפשיץ נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' בן ציון אלימלך וואקסמאן נ"י להולדת הבת
להאברך היקר בנש"ק ר' בן ציון יהושע אונגער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' בעריש לעזער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר בנש"ק ר' חיים יעקב מאיר רובין נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' חיים שמעון מיללער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' ישראל ארי' פארסטער נ"י להולדת הבת
להנה"ח מו"ה מנחם מענדל לעבען נ"י להולדת הנכדה
להאברך היקר ר' שמואל קורץ נ"י להולדת הבת
יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג אכי"ר.
המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה בצלאל פיקסלער נ"י לנישואי בתו תחי'
להרב מו"ה יחיאל הלברשטאם שליט"א ממאנסי נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל
הי"ר לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה משה דוד שטרם נ"י מלונדון לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה שלמה הלוי ניכטבורגער נ"י לנישואי בתו תחי'
להאברך היקר ר' זאב כ"ץ נ"י לנישואיו
להאברך היקר בנש"ק ר' מאיר חיים סג"ל לנדה נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו

להאברך היקר בנש"ק ר' משה יהושע הלברשטאם נ"י נכר כ"ק מרן אדמו"ר
זצוק"ל הי"ד תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' שמעון דאמב נ"י מלונדון תלמיד ישיבתנו בלונדון לנישואיו
יעזור השי"ת שיוזכו לבנות בית נאמן ונשא על דרך ישראל סבא
מתוך עושר ואושר ורב מזל והצלחה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להרב יצחק גראספ שליט"א ר"מ במתיבתא עץ חיים דבאבוב לארוסי נכרתו
תחי'

להב' החתן הנעלה כמר מרדכי יצחק אייזען נ"י ממאנטרעאל תלמיד ישיבתנו
לאירוסיו

להב' החתן הנעלה כמר חיים שלמה גראסמאן נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו
להב' החתן הנעלה כמר שלמה אליעזר קערפעל נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו
להב' החתן הנעלה כמר שמואל אייזענבאך נ"י מירושלים עיה"ק תלמיד ישיבתנו
בקרית באבוב לאירוסיו

בורא עולם בקנין השלם זה הבנין ערי עד
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

**נבקש מאת אנ"ש שכל מי שנתן השי"ת
שמחה במעונו יודיע נא אל המערכת.**

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

מנוחה הכרית = 10 דאלער לשנה

מנוחה = 12 דאלער לשנה

מנוחה = 10 פונט לשנה

מנוחה = 500 פראנק לשנה

דאלער חרות מעבר לים = ברואר רגיל 12 דאלער לשנה וברואר אויר 20

דאלער לשנה

המחירים הללו הוקבעו כפי הוצאותנו אנו

המערכת

From:

KEREM SHLOMO

B.Y.B.Z. of Bobov

1533 - 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

ADDRESS CORRECTION REQUESTED

FORWARDING & RETURN POSTAGE GUARANTEED

(Please send P. S. form 3547)

MR. MOTEL GROSS
1451 52 ST.
BKLYN, NY 11219

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הנח"ק ארמו"ד מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לסלסול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהכחל"ח מרכנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה ג' קונטרס ב' חשוון תש"מ ברוקלין, נ. י.

יוצא לאור ע"י תלמידי כ"ק
מרן ארמו"ד מבאבוב שליט"א

1533 48th Street

Brooklyn, New York

Tel. 871-6623

התוכן

מורה אמרי קודש

ה ב"ק מרן אדמו"ר שליט"א

מורה זכרון לראשונים

ו הנאמן מוה"ר לעמיל מנלוגא זצ"ל
 ח הנאמן מוה"ר אשר ממינסק זצ"ל
 יב הנאמן מוה"ר יעקב מו"ץ דשקלאוו זצ"ל
 מז הנאמן מוה"ר אב"ר דאבראמיל זצ"ל

מורה אגרות קודש

כב מוה"ר יעקב ישראל ממשערקאס זצ"ל

מורה זכרון לאחרונים

כג המו"ר אדמו"ר צבי פרומער אב"ד קאזענבלוה הי"ד
 כד הנ"ל
 כה המו"ר מוה"ר יחזקאל אב"ר אסטראווצא הי"ד

מורה פלסול וחלכה

כז הרב מוהר"י שבערנהעלל שליט"א
 לב הרב מוה"ר משה דוד שטיינאווארצל שליט"א

קצות שבת בשבתו

לו המערכת
 לח הר"ר מנחם בראכפעלד שליט"א

מורה תמיתות וישובים

מג

מורה הנאהבים והנעמים

מה הר"ר מנשה טייטלבוים הי"ד

מורה זכור וזמות עולם

מו
 מח
 מג

ב"ח חובית שמורות אל המערכת

Copyright © 1979
 by Cong. Shaare Zion

ברכת תורה

לידידנו הגדול והנכבד, שמו מפארים
הרב משה קעספלער נ"י
מנהל דישיבתנו בני ציון דבאכוב
אשר נדבה לבו אותו לתרום סכום חשוב מאוד
להדפסת קובץ הנוכחי

לעילוי נשמת אמו החשובה
מרת חיה בת מו"ה משה יאראסלאוויטש ע"ה
נפטרה כ"ב כסליו שנת תש"ב לפ"ק

ת . נ . צ . ב . ה .

ישלם ד' פעלו הטוב ותהי משכורתו שלימה מעם ד' אלקי
ישראל להתברך בכל מיני השפעות טובות ולשובע רב נחת
מיוצ"ח, ויזכהו ד' לעשות תמיד רב פעלים לתורה ולתעודה
לאורך ימים ושנים, אכי"ר.

המערכת

ברכת תורה

לידידינו היקרים והנכבדים
מו"ה אפרים סג"ל לאנדא נ"י
מו"ה יצחק יהודא ליבוש סג"ל לאנדא נ"י
מו"ה ניסן גינזבורג נ"י
אשר נדבה לכם אותם לסייע בדבר מצוה
בתרמם סכום הגון להרפסת קובץ הנוכחי

לעילוי נשמת
הנה"ח מו"ה שמחה ב"ר אהרן זאב קאלפוס ע"ה
נפטר ביום כ"ה ניסן שנת תשכ"ד לפ"ק

ולעילוי נשמת בנו
הנה"ח מו"ה משה ב"ר שמחה קאלפוס ע"ה
נפטר ביום כ' תשרי שנת תשכ"ה לפ"ק

ת. נ. צ. ב. ה.

בזכות המצוה יברכם ד' בכל מילי דמיטב, ישבעו אושר
ועושר עד בלי די, וירווי רב נחת מיוצ"ח, ויתענגו על רוב
שלום כל הימים, אמן.

המערכת

ברכת תורה

לידידינו היקר האברך המופלג והנעלה
מו"ה אברהם גאלדפינגער נ"י
אשר נדבה לכו אותו לסייע בדבר מצוה
בתרמו סכום הגון להרפסת קובץ הנוכחי

לעילוי נשמת
הנה"ח מו"ה קלונימוס קלמן ב"ר אברהם זאב ע"ה
ראשטענבערג

נפטר י"ח לחודש מנחם אב תשל"ו לפ"ק
ת. נ. צ. ב. ה.

ינשאהו ד' על גפי מדומי ההצלחות ויתברך בכל מילי דמיטב
לנצח, ויזכה לראות רב נחת מכל יוצ"ח כל הימים, אכ"ר.
המערכת

אמרי קודש כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת תולדות

ויברכהו ויאמר ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ד', ופירש"י זה שדה תפוחים כן דרשו רז"ל, וצ"כ מהו כוונתם בזה ע"ד הפשט. גם ראוי לבאר המשך הכתובים ראה ריח בני כריח שדה וגו' ויתן לך האלקים מטל השמים ומשמני הארץ, עוד דקדקו המפרשים למה כשבירך את עשו הפך הסדר והקדים משמני הארץ יהי מושבך ואח"כ מטל השמים מעל.

אמנם יתבאר הכל בחדא מחתא, דכבר אמרו חכמז"ל במדרש עה"פ אנכי עשו בכורך, אנכי עתיד לקבל עשרת הברכות, אבל עשו בכורך. ופי' במת"כ דכתיבת אנכי רמזי קמרמז לי' עשרת הברכות שהתחיל בהם אנכי. וגם זה צ"ב מרוע דמז לו עכשיו כבואו לקבל הברכות ענין קבלת התורה. ויתכן בזה, דהנה אמרו במס' שבת (דף פ"ח ע"א) עה"פ כתפוח בעצי היער, למה נמשלו ישראל לתפוח מה התפוח פדיו קורם לעליו כך ישראל הקרימו נעשה לנשמע. והענין שהקרימו נעשה לנשמע י"ל, דלפי משמעות הלשון, נעשה היינו בחי' אתערותא דלתתא ונשמע היא בחי' אתערותא דלעילא, ולכן הקרימו אז בני' נעשה לנשמע שדצו להקרים לעורר מעצמם מלמטה כרי שיבא אח"כ התעוררות מלמעלה (עיין טו"ז בריש שו"ע או"ח).

והנה אא"ז הגה"ק מצאנו זי"ע בספה"ק דברי חיים פי' הפסוק ויתן לך האלקים מטל השמים ומשמני הארץ, דטל השמים היינו אתערותא דלעילא, ואעפ"י שהארס אינו כדאי וראוי, הקב"ה מתעורר למענו, וזהו בחי' טל שאינו נעצר לעולם, ומשמני הארץ היינו אתערותא דלתתא שהקב"ה משפיע ע"י מעש"ט בחי' גשם שאדים עולים מלמטה ומתעוררים למעלה יעו"ש מש"כ לפי דרכו. ועוד נקדים מה שידוע ויכוח השי"ת כביכול עם כנסת ישראל, דהשי"ת אומר שובו אלי ואח"כ ואשובה אליכם, היינו שבנ"י יפתחו הפתח תחילה להמציא את עצמם אליו באתערותא דלתתא ואז יתקרב כביכול אלינו באתערותא דלעילא, וכנס"י אומרים השיבנו ד' אליך ונשובה, שהוא ית"ש יקרב אותנו בתחלה אליו באתערותא דלעילא ועי"ז ונשובה באתערותא דלתתא. והרעת מברעת רכיון שאמרו חכמז"ל שהקב"ה משלם מדה כנגד מדה, א"כ מאחר שבנ"י הקרימו בקבלת התורה נעשה לנשמע רהיינו באתערותא דלתתא תחלה כנ"ל, שורת הדין נותן לזכותם מדה כנגד מדה באתערותא דלעילא בתחלה, אעפ"י שעדיין אינם ראויים.

ועפ"ז יתבארו לנכון מקראי קודש הנ"ל, דיעקב אבינו כבואו לקבל הברכות פתח דבריו הי' באנכי לרמוז שעתידים בניו לקבל התורה כנ"ל, ויברכהו יצחק ויאמר ריח בני כריח שדה, ודרשו חז"ל שדה תפוחים, שפריו קורם לעליו וישראל נמשלו לתפוח שהקרימו בקבלת התורה נעשה לנשמע כאז"ל הנ"ל, וא"כ מאחר

שהם התחילו באתערותא דלתתא בלי התעוררות מלעילא, מהראוי לברכם מרה כנגד מרה, ויתן לך האלקים מטל השמים, באתערותא דלעילא תחלה אעפ"י שאינם ראויים, ואח"כ משמני הארץ באתערותא דלתתא, וכשבא אח"כ עשו אל אביו ויאמר בדכני גם אני כברכת יעקב, ויען יצחק ויאמר אליו הנה משמני הארץ יהי' מושבך, כלו' שאם תהי' ראוי וכדאי באתערותא דלתתא בחי' משמני הארץ, אז תתברך מטל השמים מעל, באתערותא דלעילא, אבל מאחר שהאומות ברחו מלפני הקב"ה ביום מתן תורה ולא רצו לקבלה, איזה פתחון פה יש להם שיתברכו מטל השמים היינו באתערותא דלעילא תחלה, לא כן עם בני ישראל שהקדימו נעשה לנשמע המה ראויין במרה כנגד מרה להקדים להם ברכת שמים מעל.

דרוש לפרשת חיי שרה

מהגאון מוה"ר אשר לעמיל סג"ל אבר"ק אייזנשטאט¹

בפרשת חיי שרה, ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה, ובמדרש רבה, רב יהודה אמר זו הגר, א"ל רבי נחמי' והכתיב ויוסף, א"ל על פי הדיבור נשאה. ולכאורה צ"ב מה תירוץ הוא זה על קושייתו של ר' נחמי'. אך נקדים מש"כ בספר נזר הקודש על המדרש כאן דמש"כ ויוסף אברהם, הוא עפי"ד הפרקי דר"א רמש"כ בפ' וירא (בראשית כ"א, י"ד) וישלחה, היינו ששלח אברהם את הגר בגט פטורין, וא"כ שפיר שייך בת לשון ויוסף, כי עתה החזיר גרושתו ונשאה והרי הוא כתוספת אשה מחדש, עיי"ש.

אמנם יש להקשות ע"ז מהא דמבואר בגמ' (יומא כ"ח ע"ב) אמר רב קיים אברהם אבינו כל התורה כולה שנא' עקב אשר שמע אברהם בקולי וגו',

(1) הגאון מוה"ר אשר לעמיל הלוי אבר"ק אייזנשטאט הוא בנו של מו"ה משה סג"ל מגלוגא, וחתן הגאון בעל נזר הקודש. בתחילה נתקבל כמו"ץ בק"ק גלוגא ואח"כ בשנת תק"ל נתקבל לאבר"ק א"ש. בשו"ת נוב"י יש כמה תשובות אליו ומכנהו „מחותני". העמיר תלמידים הרבה וחיבר ספרים רבים. הספרים שחיבר הם: מלא פי מלה עמ"ס מגילה, אהל מועד על המועדים, אימרא יאה על הפטרות, אלון בכות—הספרים, שער אשר, ומטה אשר. ספרו שער אשר עה"ת נדפס בספר חוט המשולש עה"ת, אבל שאר חיבוריו נשארו בכת"י. — נפטר בק"ק אייזנשטאט בשמחת תורה שנת תק"נ ושם מנ"כ.

ד"ז הועתק מכת"י תלמיד א'. ותח"ח לידרנו הרבני הנגיד החסיד הנכבד כש"ת מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנטווערפן שהמציאו לנו.

ובמהרש"א בח"א שם הק' א"כ איך נשא אברהם את הגר שהיתה מצרית, ומתוך דקודם שנימול לא קיים עדיין כל התורה, ואברהם נשא את הגר קודם שנימול, (וכ"כ המהרש"א ביכמות דף ק' ע"ב). ולפי"ז קשה על דברי הנזר הקורש שכ' שגירשה וחזר ונשאה, הלא הגירושין ה' כבר לאחר שנימול, שהרי גרשה אחר שנולד יצחק ויצחק נולד אחר שנימול, וא"כ איך חזר ונשאה. אך ע"ז נוכל לתרץ דבריו הנזר הקודש עולים יפה עפ"י מה שתירץ המהרש"א⁽²⁾ עוד תירוץ אחר דהא דאמרו דאברהם קיים כל התורה היינו אותן רשייך בהן טעם קודם מ"ת אבל מצרי לא שייך הטעם קודם מ"ת דהטעם הוא במצרי משום שהשליכו הזכרים במים, וכימי אברהם עדיין לא ה' שייך טעם זה, ולכן שפיר ה' מותר לנשאה אף אחר שנימול.

אמנם ב' תירוצים הללו תלויין בפלוגתא דגמ' במס' ב"ב (דף קמ"א ע"א) תניא, ור' ברכך את אברהם בכל, רבי מאיר אומר שלא ה' לו בת רבי יהודה אומר שהיתה לו בת ובכל שמה. והקשו שם התוס', וא"ת ולמה לא השיאה ליצחק, ותירצו דבת זו מהגר היתה לו ולא משרה ולכך לא רצה להשיאה ליצחק יעווי"ש. ולכאורה קשה אם ליצחק לא רצה להשיאה איך נשא הוא את הגר, אמנם לפי תירוץ הא' של המהרש"א נחא, שהוא נשאה קודם שנימול, וליצחק לא רצה להשיא את בתה דזה ה' אחר שנימול, אך לפי תירוץ הב' של המהרש"א קשה קו' הנ"ל מרוע ליצחק לא רצה להשיאה והוא נשא את הגר. אבל כל זה קשה רק לרבי יהודה דאמר בת ה' לו ובכל שמה, אבל לר"מ דאמר שלא ה' לו בת לק"מ דיכול לומר אף כתירוץ הב' של המהרש"א דלכן הותר לו לישא את הגר משום דאז עדיין לא ה' שייך הטעם לאסור מצרית, ומיצחק לא קשה דהרי לא ה' לו בת. והנה מבואר במס' עירובין (דף י"ג) היינו ר' נחמיה⁽³⁾, א"כ סבר ר' נחמיה דלא ה' לו בת.

ולפי"ז אתי שפיר דברי המדרש, דרבי יהודה אמר קטורה זו הגר, ע"ז אמר לי' ר' נחמיה, בשלמא לדירי דאמינא שלא ה' לו בת י"ל כתירוץ הב' של המהרש"א רכיון דלא שייך הטעם הותרה מצרית קודם מ"ת וא"כ שפיר נוכל לומר גירשה וחזר ונשאה ולכן כתיב ויוסף אברהם, והא דקשה ע"ז למה לא השיא את בתו ליצחק, הלא אנא סבר שלא ה' לו בת, אלא לדירך דאמרת שהי' לו בת, ע"כ אי אפשר לומר כתירוץ הב' של המהרש"א דא"כ תיקשי למה לא השיא את בתו ליצחק, וצ"ל כתירוץ הא' של המהרש"א שקודם שנימול לא קיים את התורה, א"כ קשה איך נשאה אחר שגירשה הלא אז כבר נימול, וא"כ מה כוונת הפסוק ויוסף אברהם, על זה מתרץ לו ר' יהודה, לעולם י"ל שגירשה, והא דנשאה אח"כ באמת עפ"י הדיבור היתה, ודו"ק.

(2) במהרש"א שם ליתא, ואולי במקום אחר כתוב כן.

(3) עיין בתשובות נוב"י מהר"ת חו"ד סי' קנ"א מה שהביא כזה בשם הרמב"ם.

בדין מיניקת חבירו

מהגאון מוה"ר אשר זצ"ל¹⁾
אבי הגאון בעל שאגת ארי' זצ"ל

שאלה: בדבר המעשה באשה אחת שמת בעלה תוך שנה ראשונה ובעת המיתה היו מסופקים ולא הי' נודע אם היא מעוברת אם לאו, ומחמת חשש זה שמא אינה מעוברת, בקשו מהבעל שיתן לה גט כריתות שלא תזקק ליבום, ונתרצה לדבר ושלחו אחר מורה א' שיסדר הגט, וכשבא המורה קורם שהתחיל לסרר, נטרפה רעת הבעל ונתכשל סידור הגט, ואחר כמה ימים מת הבעל ולא הניח לה בעלה עזבון אפי' כרי כתובתה, ואח"כ נודע שהיתה מעוברת וילדה בן ולא הניקה אותו רק תיכף נתנה אותו למינקת, ומענה בפי' שהרגישה כאב ברחי' בעת עיבורה וכו' והוצרכו לרפאות אותה עד אחר זמן לידתה, ומכאן זה נמנעה מלהניק את הולד, והעירו כן כמה נשים שכבריו' כן הוא והוסיפו עוד להעיר נשים הנ"ל שהמה מסופקים שאפשר שמכא המכות הנ"ל לא תוכל האשה הנ"ל להניק שום ולד שיהי' לה עד עולם, וכבר חלף ועבר זה שנה ומחצה ויגדל הילד ויגמל רק שלא שלמו עדיין הכ"ד חורש שתקנו חכמים והאשה רוצה להנשא לבעל, מה דינה.

תשובה: הנה כבר נשלח אלי הדבר פעמיים בנידון הנ"ל ומשכתי את ידי מלחוות דעי באמרי הלא יש רבנים גדולים חקרי לב סמוכים ונראים להקדילה ההיא שהאשה שכונה שם אך אחר אשר הפצירו כי לכתוב שלישית לגלות דעתי בנידון הנ"ל, ונוסף על זה ששלחו לי תשובת אחי הרב הגדול מ' יודא נר"ו והיא מגילה עפה כתובה פנים ואחור ומן הראוי הי' להתעלס באהבים ולהתווכח עמו תוכחת מגולה באהבה מסותרת כמה שרצה להכניס ראשו ולהכריע נגד סברת ר"ת ז"ל שאוסר אפי' בנרושה נמורה והוא רצה להתיר אפי' בנתן עיניו לגרשה וכבר הארכתי לתרץ קושיית הרב הר"ש לוצאטי אשר הקשה על ר"ת הובא בתשובת אמונת שמואל ובתשובת גיסי כנסת יחזקאל סי' נ"ט דילמא בהתכטלות טעם הראשון יתבטל לגמרי, וישבתי ע"פ לשון התוס' דפרק אע"פ (דף ס' ע"ב ר"ה והלכתא), אשר לכאורה דבריהם תמוהים שכתבו ועוד דמפרש

1) הג"ר אשר הוא בנו של הג"ר ליב ממינסק הנקרא ר' ליב בעל התוספות (נפטר בערך בשנת תס"ח), ואביו של הגאון בעל שאגת ארי' אבד"ק מיץ. הג"ר אשר הי' אבד"ק בגליל העליון במדינת רוסיא. חיבר ס' מעונות אריות על חו"מ ולא נרפס. בתשובה זו מכנה את הגאון בעל כנסת יחזקאל בשם „גיסי“. (וראו לציון כי בשו"ת כנסת יחזקאל סי' מ"ט כתוב ע"ג התשובה — „שאלה מגיסי הרב הגדול הגאון מוהר"ר אשר כהנאון מהר"ש אב"ד רק"ק פינסק והגליל“ — וכנראה שאין זה הג"ר אשר אבי בעל שאגת א, שהרי שם מכנהו „בהנאון מהר"ש“, והג"ר אשר רנו הי' בנו של הג"ר ליב). תשובה זו וגם התשובה שלאח"ז נעתקו מחיבור כתי' הנקרא „מורה צדק וקהילת יעקב“. תח"ח להנה"ח הנכבד מו"ה שמעון קעמפלער נ"י שהרשה לנו להרפסו בקובצנו.

מעמא רסתם מעוברת וכו' היינו טעמא דמעוברת ולמאי דמפרש מעיקרא וכו' וזה תימא שמרכיבין התוס' שני הסברות דהיינו סברת הס"ד שעלה על דעת הש"ס ולפי אותו הס"ד א"א לומר טעם א' למעוברת ולמניקה ואלו למסקנא ודאי שטעם א' לשניהם והם מביאים ראי' מן המסקנא למאי דס"ד, ולכל אלה יש לאלו' מילין לפרש ולבאר מהם דברי ר"ת ז"ל, והם דברים הראויים לאמרם ולפרש דברי העמקן הגדול כמאור שמאיר לארץ ולדרים עלי' באור תורתו ר"ת ז"ל, אך בהיות כל אלה שפת יתר שאינו נוגע כלל לעניננו וביתר שאת ועזו שהזמן בוגד בי באשר סבכוני כתרוני העם אשר הייתי לעבד למזל כל א' מבקש תפקידו, כגלל כן א"א להאריך [אלא] בדבר שנחוץ למבוקשתינו, לכן באתי עם אחי באת והב בסופה, סוף דבריו אמת, אשר כתב להתיר מכח היתר שהמציא הרא"ש ז"ל פ' אע"פ ובתשובה כלל י"ב סי' ב' מחמת צמקו דרי האשה, שכתב הרא"ש ז"ל בפשיטות להתיר, וכן הטור והש"ע סי' י"ג כתבו היתר זה בלי שום חולק.

והנה הרא"ש ז"ל בתשובה הנ"ל כתב בלשון זה, אבל אשה שיש לה צימוק שדים ואינה מניקה בשום פנים אותה אשה ודאי לא מיקרי מניקה ואינה צריכה להמתין כ"ד חורש עכ"ל, ולשון זה משמע כיון שיש לה צימוק שדים עתה אף שאין זה תמיד אצלה ולא הוי' לה צימוק בשאר וולדות הקודמים כיון דיש לה עתה צימוק שדים ואינה מניקה בשום פנים, לא מיקרי מניקה וא"צ להמתין כ"ד חורש, ומעתה אנו צריכים לומר שמ"ש הרא"ש פ' אע"פ (סי' כ') וז"ל, ומטעם זה נראה להתיר אשה שרדי' צמקו ואינה יכולה² להניק לעולם וכו' אין פ' שאינה יכולה להניק לעולם אף בשאר וולדות שהיו דא"כ הוי' לו לפרש כן בתשובה, אלא ודאי פירושו שאינה יכולה להניק ולד זה כל ימי הנקתו, ומ"ש לעולם, דנקט בלשונו דרך קצרה, ותדע שהדבר כן כמ"ש, מדלא כתבו הרא"ש והפוסקים הנמשכים אחריו בהיתר זה של צימוק שדים רק היתר להנשא בימי מניקתה ולא כתבו היתר לאשה שיש לה צימוק דרים בוולדות הקודמים שמותרת להנשא בימי עיבורה כיון שמסקנת הש"ס שאיסור נשואי מעוברת חבירו הוא משום מינקת רסתם מעוברת למניקה קיימא וכמ"ש הרי"ף והרא"ש ז"ל פ' החולץ, ולאפוקי מרעת הרמב"ם ספי"א מהל' גירושין שכתב טעם הראשון שנרחה בש"ס, א"כ אשה זו שצמקו דרי' ואינה דאוי' להניק תהי' מותרת להנשא בימי עיבורה, וזה לא נראה ולא נשמע בשום פוסק, אלא ודאי דאף האשה שצמקו דרי' אין הכרח שתשאר כך לעולם ולא תחזור לבריאותה ולחזור להניק ולד אחר שתלד, לכן בימי עיבורה אין לה היתר דאף שהי' לה צ"ר בוולדות הקודמים אין הכרח שתהי' גם עתה צ"ד, לכן אין היתר אלא למינקת שיש עתה צ"ד, ואין לה היתר בימי עיבורה. שמעינן מזה שצימוק דרים המוזכר בפוסקים אין כוונתם שנרע שיהי' לה צ"ד לעולם אף בשאר ולדות שתלד להבא אלא צימוק בוולד זה שאנו עוסקים בו להתירה בימי שיעור הנקתו שהוא שיעור כ"ד חורש.

(2) ברא"ש שלפנינו הגירסא ואינה „רגילה" להניק לעולם.

ועוד אם הי' כוונת הפוסקים שיהי' לה צ"ד אף להבא עד לעולם א"כ היו הפוסקים עוסקים איך נדע הרבר שהוא דבר שקיים לעולם אם עפ"י מומחה או שיש איזה בחינה, ואם באנו לומר שהוא ע"י חזקה כגון שלא הניקה שלש וולדות זה אחר זה מחמת צימוק דרים, אף כגון זה הי' להפוסקים ז"ל להודיענו שאין היתר למינקת מחמת צ"ד אלא בולד שלישי, אלא ודאי זה בדותא דאף שאין אנו יודעים שיהי' לה צ"ד לעולם אפ"ה אחר שיש לה צ"ד מתחילתה עד סוף כל ימי הנקתה, בולד זה מותרת להנשא, וזה אנו יודעים תיכף אחר כלות ג' חדשים מן הלידה וכמ"ש הר"מ בסמ"ג בשם הגאונים מביאו הרא"ש בתשובה כלל י"ג סי' ג' ומביאו ב"י, שבג' חדשים שפסקה מלהניק הוה צ"ד, ע"ש. ואפשר שגם מן הלירה הוה השיעור כך, ואפשר בפחות, ועכ"פ לא יותר, וזה דבר שהמושכל מחייב, דמאי דהוה לא הוה כי נאבד בג' חדשים ומיקרי צ"ד, כ"ש דלא הוה שלא התחילה כלל להניק מחמת שלא נמצא חלב בדדי' בשעת לידה, שאין תקוה לומר אולי אחר ג' חדשים ימצא חלב בדדי', ומיקרי צ"ד בודאי. כללו של דבר, נלענ"ד פשוט דמ"ש הרא"ש ז"ל בפסקיו „לעולם" אין כוונתו דבעינן שתשאר כך בצ"ד לעולם אף לשאר וולדות שתוליד להבא, דאל"כ הי' לנו להתיר היתר זה אף למעוברת חבירו וכנ"ל.

ובזה יובן היטב מה שאמרו בש"ס פ' החולץ (דף מ"ב ע"א) סתם מעוברת למניקה קיימא, ודקדק גיסי הרב נר"ו בספרו כנסת יחזקאל שם וגם אחי הרב נר"ו דקדק אמאי אמרו תיבה מיותרת סתם מניקה וכו' ומאי אשמעינן בתיבת סתם מניקה, וכל א' מפרש לפי דרכו, ולפי מ"ש הוא נכון, דודאי לשון סתם אתיא לרבות אף באשה דהוה סליק אדעתין דלא קיימא למניקה אפ"ה כיון דסתם מעוברת למניקה קיימא לכן אף אשה זו אסורה, וזה הי' אפשר לפרש לכאורה שכוונתו, אף האשה שצמקו דדי' וידעינן בה שלא תהי' בת הנקה וסד"א בימי עיבורה נמי נתיר להנשא קמ"ל כיון דסתם נשים מעוברות למניקה קיימא לכן אף אשה זו אסורה אף דלא קיימא למניקה, אך א"א לומר כן אחר שהסכים הרא"ש והפוסקים להתיר מינקת שצ"ד, אלו הי' הרבר ברור בימי עיבורה שאשה זו צמקו דדי' ולא תניק איך נאסור אותה בימי העיבור ונתיר אותה בימי הנקה, והלא העיבור אינו אסור אלא משום הנקה, יציבא בארעא וכו', א"ו כוונת הש"ס הוא להיפך, סתם מעוברת למניקה קיימא ור"ל אף שאשה הזאת הוחזקה שלא להניק שצמקו דדי' וסד"א שנשמוך ע"י זה להתיר בימי עיבורה קמ"ל דסתם מעוברת למניקה קיימא וכו' פי' שאין זה יתד תקועה לאשה זאת שיהי' לה בוודאי צ"ד, רק סתם מעוברת אף שהי' לה עד הנה צ"ד אעפ"כ למניקה קיימא ואסורה לינשא. ואין להקשות דמ"מ מי הכריח להש"ס לומר [כן] ולומר תיבה יתירה תי' סתם כנ"ל, נלענ"ד שההכרח להש"ס הוא מכח שינוי ב' הברייתות דהתם בפ' אע"פ דף ס' תני מניקה שמת בעלה לא תנשא ולא הזכיר מעוברת עם המניקה, וע"כ הטעם הוא שא"צ להזכיר מעוברת כיון שהזכיר איסור המניקה ממילא ידעינן איסור המעוברת דהא למניקה קיימא. ומעתה יש לדקדק על הבדייתא דפ'

החולץ רף מ"ב דקתני לא ישא אדם מעוברת חבירו ומינקת חבירו מעוברת למה לי וע"כ צ"ל דקמ"ל אף שהמניקה תהי' מותרת אפ"ה בימי עיבורה אסורה, וה"ד כגון בנרין צ"ר אף שבהנקה מותרת להנשא, בימי עיבורה אסורה, והטעם בזה אף שהיא הוחזקה בצ"ר עד הנה אעפ"כ אין זה דבר ידוע בודאי שגם עתה יהי' לה צ"ר, לכן בימי עיבורה אסורה להנשא כי סתם מעוברת למניקה קיימא וכנ"ל, ואף שאפשר לרחות ולומר שאין זה ברור שאשה שיש לה צ"ר שיהי' כן לעולם בצ"ר, וכמו שהוכחתי מרין מעוברת וכנ"ל, אך מ"מ צריכים אנו שתהי' אשה זו בצ"ר מתחילה קודם הנקה זו, לאפוקי אם אשה הניקה ולר' א' או שתים ואח"כ אירע לה צ"ר ומת בעלה אסורה להנשא תוך כ"ד חודש, ויש טוב טעם להימצא בזה כיוון רהאי אתתא הוחזקה להניק עד הנה, ועתה נתיר אותה להנשא, מתחלפא באשה אחרת, ויבואו להתיר אשה אחרת תוך כ"ד חודש, וכמ"ש הר"ן סברא זו דאחלופי בפ' אע"פ (וע"ש בתוס' דף ס' ע"ב ר"ה ואמר ר"נ וכו') דלא ס"ל סברא דאחלופי ע"ש). משא"כ באשה שלא הוחזקה מעולם להניק כי יש לה צ"ר מנעורי' ולא הניקה מעולם לא אתי לאחלופי באשה אחרת.

וזה הי' אפשר לפרש דעת הטור ז"ל בס' י"ג שמביא דעת הרא"ש ז"ל בנידון צ"ר ושינה לשונו שכתב או שאינה חולבת לעולם כגון שיש לה צ"ר, הרי שכתב לשון עבר שאינה חולבת לעולם ואלו הרא"ש ז"ל פ' אע"פ כתב שאינה יכולה³ להניק לעולם לשון עתיד לכן בא הטור לתקן לשון אביו ז"ל דאף רלא בעינן שתהי' כן לעולם להבא ידוע שלא תניק וכמו שהוכחנו לעיל מרין מעוברת, מ"מ בעינן שמעבר לא הניקה מעולם, ולשון הש"ע הוא ג"כ כלשון הטור, מ"מ אף אם באנו לפרש כן אין סתירה לנר"ד, שהרי אשה זו ראשונה הוא לה שזה בנה הבכור פטר רחם ולא הוחזקה בהנקה מעולם, ואין לומר רבעינן הוחזקה בצ"ר, זה לא שמעינן לא מלשון הטור ולא מלשון הרא"ש ז"ל, לכן אשה זו שריא להנשא תוך כ"ד חודש בלי פקפוק.

דברי הטורוד והנחפז, יום ה' ר' אב תצוא"ו לפ"ק.

הקטן אשר חופ"ה גליל עליון יצ"ו.

3) כבר הערנו למעלה שברא"ש שלפנינו הגירסא ואינה רגילה להניק לעולם, ולפי"ז לכאורה אי אפשר לפרש כוונתו לשון עתיד, וצ"ע.
4) עיין עוד בשו"ת ארי' דבי עילאי חאהע"ז ס' ד'.

בדין אם מותר להתחיל ללמוד כשהגיע כבר זמן תפלת ערבית

מהגאון מוה"ר יעקב זצ"ל מו"ץ דק"ק שקלאוו¹

שאלה: אם מותר להתחיל ללמוד משהגיע זמן ק"ש ותפילה של ערבית ואם כבר התחיל אם צריך להפסיק כשיגיע זמנם אף כשיש שהות עדיין לקרוא ק"ש ולהתפלל, או לא.

תשובה: הנה דבר זה הוא מחלוקת בין הפוסקים ראשונים, דעת רש"י בפ"ק דברכות (דף ה' ע"ב) גבי הא דאמר אבא בנימין ועל תפילתי שתהא סמוך למשתי פ' רש"י דאף ללמוד אסור קודם שיקרא ק"ש ויתפלל והא דתניא בפ"ק שם אדם בא מן השרה בערב אם רגיל לקרות קורא לשנות שונה וקורא ק"ש ומתפלל אלמא דשרי ללמוד קודם ק"ש ותפלה, תירצו תלמידי רבינו יונה דהתם מיירי שלא הגיע זמן ק"ש עדיין אלא סמוך לזמנה ומש"ה אסור לאכול וללמוד שרי דוראי ליכא שעה בעולם שיהא האדם יושב ובטל מלימוד ומעשיות המצוה שהרי נאמר והגית בו יומם ולילה, אמנם משהגיע זמנה אפי' ללמוד אסור עד שיקרא ק"ש ויתפלל. אמנם התוס' הקשו שם אפרש"י מהא דאמרין בפ' ב' (דף י"ד ע"ב) דרב מקדים ומשי יר' ומתני לן פרקין ומנח תפילין וקרי ק"ש כי מטא זמן ק"ש וכו', והנה תיבת כי מטא זמן ק"ש שסיימו התוס' הוא לכאורה מיותר דוראי קרא ק"ש כי מטא זמן ק"ש ולא קודם לכן.

ונראה דהא שסיימו כי מטא זמן ק"ש קאי אכולה מילתא דהא דמתני להו פירקי ומנח תפילין וקרא ק"ש הכל ה' כי מטא זמן ק"ש, והיינו דגם התוס' פ' דברי רש"י כמו שפ' תלמידי רבינו יונה דאין איסור בלימוד אלא אחד שהגיע זמן ק"ש אף לפי רש"י, ומש"ה לא הקשו אפי' רש"י מההוא ברייתא דלעיל שמפורש להדיא דשרי ללמוד משום דההיא ברייתא אפשר לאוקמא קודם שהגיע זמן ק"ש וכמו שכתבו תר"י, אמנם מההוא מעשה דרב הוכיחו דשרי ללמוד אף כשהגיע כבר זמן ק"ש וכוונתם דאמרי' התם רב ס"ל כריב"ק ופריך מי ס"ל לרב כריב"ק והאמר רב חייא בר אשי זימנין סניאין הוה קאימנא קמי דרב ומקדים ומשי ידי ומתני לן פרקין ומנח תפילין והדר קרי ק"ש וכ"ת בדלא מטי זמן ק"ש א"כ מאי אסהדותי דר"ח בר אשי, ומשני לאפוקי ממ"ד למשנה א"צ לברך וכו', משמע דלא הוצרכו לאוקמא דרב בדלא מטי זמן ק"ש, ממילא מוכח דאף ברמטא זמן

(1) הג"ר יעקב הוא בנו של הג"ר יהודא אבד"ק קלעצק ומציט שהוא ה' בנו של הג"ר ליב ממינסק אשר לעוצם חריפתו ה' נקרא ר' ליב בעל התוספות. (עיין לעיל עמוד ח'). נדפס ממנו ספר קטן „מורה צדק" על הל' בציעת הפת. בתחלה ה' רב בקראסנאפאליע ואח"כ נתקבל למו"ץ בשקלאוו. (הג"ר יעקב אבד"ק קארלין בעל משכנות יעקב ואחיו הג"ר יצחק אבד"ק קארלין בעל קרן אורה היו נכדיו). נלב"ע ביום ד' תשרי שנת תקל"ה לפ"ק, ומנ"כ בשקלאוו.

ק"ש נמי שרי ללמוד ע"ש ודו"ק, ומיושב קושית מהרש"ל ומהרש"א שם.
והנה לכאורה ה' נראה ליישב פי' רש"י דשאני התם דהוה מתני לרבים
כדקאמר התם ומתני לן פרקין, ובוזה אפשר דאף רש"י מודה דשרי ללמוד אף
משהגיע זמן ק"ש, וכן משמע מתר"י. אמנם אחרי העיון זה אינו, דאהא דפריך
התם ומי ס"ל לרב כריב"ק והאמר ר"ח בר אשי וכו', פי' רש"י דהקושיא היא
מהא דמתני לן פרקין בתחילה אלמא מקדים הוא לעסוק בתורה דהיינו עשי'
דמצוה מקמו מלכות שמים ואם איתא מאי קושיא, שאני התם גבי רב דהוה מתני
לרבים ובוזה אף ריב"ק מודה, אלא ודאי דזה לא מיקרי רבים מה שמתני לכמה
תלמידים, ועיין במ"א הלכות מגילה סי' תרפ"ב ובב"ח שם מה נקרא תורה
דרבים.

והנראה לענ"ד דמה שפי' רש"י דללמוד נמי אסור קודם ק"ש, יצא לו
מסוגיא דהתם דאמרין התם רב משי ידי' וקרא ק"ש ואנח תפלין וצלי והיכא
עביד הכי והתניא החופר כוך וכו' הגיע זמן ק"ש עולה ונוטל ידיו ומניח תפילין
וקרא ק"ש קשיא לרב, רב כריב"ק ס"ל דאמר עול מלכות שמים תחילה ואח"כ
עול מצות, אימר דאמר ריב"ק להקדים קריאה לקריאה קריאה לעשי' מי שמעת
לי' ותו מי סבר לי' כריב"ק והאמר ר"ח בר אשי זמנין סגיאין הוה קאימנא קמי'
דרב והוה מקדים ומשי ידי' ומברך ומתני לן פרקין ואנח תפילין והדר קרא ק"ש
וכ"ת בדלא מנא זמן ק"ש א"כ מאי אסהרת' דר"ח בר אשי לאפוקי ממ"ד
למשנה א"צ לברך קמ"ל דצריך מ"מ קשיא לרב, ומשני שלוחא הוא דעוית, ופי'
רש"י ומתני לן פרקין אלמא מקדים הוא לעסוק בתורה דהיינו עשי' דמצוה מקמי'
מלכות שמים. ויש לדרקד דמאי דוחקי' לפרש דהקושיא היא מהא דמתני לן
פרקין ואמאי לא פי' דהקושיא היא מהא דמנח תפילין והדר קרי ק"ש אלמא לית
לי' דריב"ק.

ונראה דקשיא לי' לרש"י דפריך התם ותו מי אית לי' דריב"ק והאמר ר"ח
בר אשי וכו' משמע דהקושיא היא מהברייתא ואמאי לא קשיא להו בפשיטות טפי
דרב אדרב דהתם קרא ק"ש והדר אנח תפילין והכא אנח תפילין והדר קרא ק"ש,
לכן פי' רש"י דהמשך הסוגיא הוא כך, דמתחילה פריך מהברייתא אדרב דתני
התם תפילין והדר ק"ש, ואזה משני דרב כריב"ק ס"ל דקבלת מלכות שמים הוא
תחילה, ואזה פריך, חדא אימר דשמעת לי' דריב"ק קריאה לקריאה קריאה לעשי'
מי שמעת לי', וממילא לא פליג כלל ריב"ק אברייתא, ותו מי אית לי' לרב הא
דריב"ק, כלומר דאף בקריאה לקריאה נמי פליג רב אדריב"ק, וס"ל דבקריאה נמי
לא מקמינן ק"ש לשאר מצות, דהא הוה מתני להו פרקין קודם ק"ש, ואע"ג
דרש"י פי' דהיינו עשי' דמצוה כוונתו אקריאה דעשי' דמצוה, וממילא כ"ש
דקשיא לרב דהתם דהקדים ק"ש אף לעשי', ואזה משני דלא פליג אריב"ק דהתם
מייירי בדלא מנא זמנא, ופריך דמ"מ קשיא לרב והיינו מהברייתא ומהא דאנח
תפילין ואח"כ קרא ק"ש ומשני שלוחא הוא דעוית, ובוזה מיושבים כל הקושיות
שנתקשו המפרשים בסוגיא זו וס"ל לרש"י דכיון דמשני דריב"ק לא פליג אההיא

ברייטא ומחלקינן בין קריאה לקריאה לקריאה ועשי' ממילא בוראי קיימ"ל כריב"ק דגבי קריאה וקריאה מלכות שמים קרים ומרמי בגמרא עסק התורה לקריאה דעשית המצות ממילא מלכות שמים קרים לעסק בתורה. ומסתברא ראף רב לא פליג אריב"ק, ואף שאפשר לומר רב תנא הוא ופליג, מ"מ לא משני כן אלא היכא שמוכרח לומר כן, אמנם כל היכא שאפשר לשנות דרב לא יפלוג אשום תנא בוראי שפי עדיף, כדמוכח בכולי' תלמודא, ויש לנו לומר דההיא שינוי' דלא משי זמן ק"ש קאי אף למסקנא, אמנם היכא דמשי זמן ק"ש כ"ע מורי דמלכות שמים קרים כריב"ק רליכא מאן דפליג עליו.

והשתא לא קשה מידי מה שכתבנו לעיל, שהרי לא הוצרך לשנות דלא משי זמן ק"ש אלא שלא תקשי מריב"ק, הא בלאו הכי ניהא דבאמת הא שאסור ללמוד קודם ק"ש נפקא לן מדריב"ק ובלאו הכי הוי ניהא אף אי נימא דמיירי בדמטא זמן ק"ש אלא מדריב"ק מוכח דמיירי בדלא מטא זמן ק"ש והכי קיימ"ל אף למסקנא דליכא מאן דפליג אריב"ק. ובזה מיושב קושי' הרא"ש שהקשה אפי' רש"י דמנ"ל הא שאסור ללמוד קודם, ולפי מ"ש דרש"י מיירי בדמטא זמן ק"ש הוכיח כן מן הש"ס מדריב"ק ודו"ק היטב בסוגיא הנ"ל.

וכן נראה דעת הרמב"ם בפ"ב מהל' ק"ש ובפ"ו מהל' תפלה שמוכח שם מדבריו דאף אם התחיל ללמוד קודם שהגיע זמן ק"ש צריך להפסיק כשיגיע זמן ק"ש ותפלה אפי' אם יש שהות עדיין וכמ"ש הכ"מ והלח"מ, ונראה לי ראי' לדברי הרמב"ם מהא דאמרינן בפ"ק דשבת (רף ט' ע"ב) לא ישב אדם לפני הספר וכו' ואם התחילו אין מפסיקין, מפסיקין לק"ש ואין מפסיקין לתפלה, ואמרינן בגמ' סיפא אתאן לד"ת דתניא חבירים שהיו עוסקים בתורה מפסיקין לק"ש ואין מפסיקין לתפלה אמר רבי יוחנן ל"ש אלא כגון רשב"י וחביריו שתורתן אומנתן אבל כגון אנו מפסיקין לק"ש ולתפלה, והתניא כשם שאין מפסיקין לתפלה כך אין מפסיקין לק"ש כי תניא ההיא בעיבוד שנה וכו', והנה יש להקשות למה לי' לאוקמא ההיא ברייתא בעיבוד שנה רילמא ההיא ברייתא מיירי כשיש שהות וקמ"ל כשם שאין מפסיקין לתפלה כשיש שהות כך אין מפסיקין לק"ש כשיש שהות וקמ"ל ראע"פ שק"ש דאורייתא וצריך להפסיק משארי דברים השנויים במתני' אף כשיש שהות וכדמוכח בסוכה פ' לולב הגזול וכמ"ש התוס' וש"פ, אפ"ה בד"ת א"צ להפסיק, ואע"ג דברייתא סתמא קתני אין מפסיקין הא במתני' נמי סתמא קתני ואם התחילו אין מפסיקין ואפ"ה מוקמינן לה כשיש שהות וכמ"ש התוס', ה"נ אפשר לומר דההיא ברייתא מיירי נמי כשיש שהות ומיירי אף מדידן דמפסיקין אף לתפלה כשאין שהות, ואין לומר דס"ל דלק"ש שהוא דאורייתא צריך להפסיק אף מד"ת ואף כשיש שהות, דא"כ אכתי' תיקשי למה לי' לאוקמי למתני' דסיפא אתאן לד"ת וכגון רשב"י וחביריו, והשתא אין מפסיקין דסיפא לא הוה רומיא דרישא, דרישא מיירי דווקא כשיש שהות ובסיפא מיירי אף כשאין שהות, דילמא הסיפא מיירי נמי דומיא דרישא כשיש שהות וכגון אנו שמפסיקין לתפלה אף מד"ת כשאין שהות, מ"מ כשיש שהות אין מפסיקין אלא

לק"ש ולא לתפלה, אלא ע"כ רגבי לימוד לא שייך לחלק בין יש שהות או לא, ומטעם שכתב הכ"מ שם או מטעם שכ' הח"י בס"י תל"א, ואותן שאין תורתן אומנתן מפסיקין אף לתפלה אף כשיש שהות, והשתא הוצרך לאוקמי ההיא ברייתא בעוסקים בעיבור שנה וגם מתני' הוצרך לאוקמי בכגון רשב"י וחביריו דכגון אנו מפסיקין אף לתפלה לעולם אף כשיש שהות, וגם רשב"י וחביריו מפסיקין לק"ש אף כשיש שהות, והיינו כדעת הרמב"ם. וא"כ לפ"ז כיון שצריך להפסיק מלימודו אף כשיש שהות, כ"ש שאסור להתחיל לכתחילה ללמוד משהגיע זמנה, והיינו כפי' רש"י.

והנה כרי שלא תיקשי לשיטת התוס' מההיא סוגיא דפ"ק דשבת, נראה דהתוס' אזלי לשיטתיהוה דס"ל דאפי' להתחיל לכתחילה שרי אף כשהגיע זמנה כשיש שהות, והשתא לא מצי לאוקמי ההיא ברייתא דכשם שאין מפסיקין וכו' מיירי מאין תורתן אומנתן וכשיש שהות, דא"כ קשיא מאי קמ"ל דאין מפסיקין הא אפי' להתחיל נמי שרי כשיש שהות, וכ"ש שאין מפסיקין, אמנם הרמב"ם ס"ל כדעת רש"י דלהתחיל בודאי אסור כשהגיע זמנם וכדמוכח מההיא דרבי יהושע בן קרחא, וא"כ ממילא מוכח דצריך להפסיק אף כשיש שהות, דאל"כ תיקשי אמאי לא מוקמינן לההיא ברייתא כשיש שהות וכגון אנו דמפסיקין אף לתפלה ודו"ק.

אמנם אפשר לומר, דע"כ לא פליגי התוס' ארש"י אלא בק"ש של שחרית, אבל בק"ש של ערבית דכולי לילה זימנא הוא, אפשר דאף התוס' מודי דאסור להתחיל, ואף אם התחיל נמי פוסק, משום דכיון דכולי לילה זימנא הוא חיישינן דילמא אתי למפשע, ואף שכבר כתבתי בשם התוס' דבק"ש שאינו אלא פסוק א' או פרשה אחת ליכא למיחש לדילמא אתי למפשע היינו דווקא נגד תפילת ערבית דרגבי תפלה איכא למיחש טפי לדילמא אתי למפשע אמנם מ"מ יש לחלק בין ק"ש של שחרית לשל ערבית, דבק"ש של ערבית איכא למיחש טפי דילמא אתי למטרד בגרסי' וישכח לקרות כיון דכולי לילה זימנא הוא.

אמנם מרבירי התוס' בפ"ק דברכות משמע דאף משהגיע זמן ק"ש נמי שרי ואף בשל לילה, שכתבו אההיא ברייתא דאדם בא מן השדה בערב וכו' וז"ל, מכאן משמע שמשעה שהגיע זמן ק"ש של לילה אסור לאכול סעודה עד שיקרא ק"ש ויתפלל, והנה מדכתבו משעה שהגיע זמן ק"ש וכו' מוכח דס"ל דההיא ברייתא איירי משהגיע זמן ק"ש ואפ"ה קתני כברייתא אם דגיל לקרות קודא וכו' משמע דאף משהגיע זמן ק"ש נמי שרי אפי' להתחיל, וכ"כ הרשב"א בחידושו להדיא דאף לכתחילה רשאי להתחיל ללמוד בערב ולקרות אח"כ ק"ש קודם חצות ע"ש שהאריך, ולא תיקשי דא"כ אמאי לא הקשו התוס' אפי' רש"י מההיא ברייתא משום דאפשר לדחות דההיא ברייתא מיירי כשלא הגיע זמן ק"ש, ומש"ה הביאו ראי' מההיא דרב וכנ"ל.

ולענין הלכה נראה, כיון דהוה פלוגתא דרבוותא בודאי יש לו לכתחילה לקרות ולהתפלל ואח"כ ילמוד, וכ"פ בש"ע סי' פ"ט אף בק"ש ותפילה של

שחרית, וכ"ש בשל ערבית, ונראה רבשל ערבית אפי' אם התחיל נמי צריך להפסיק אף כשיש שהות ואע"פ שהרב ז"ל פסק בסי' ק"ו ראם יש שהות א"צ להפסיק וע"ש במ"א, מ"מ נראה בק"ש ותפלה של ערבית דכולי לילה זימנא ואיכא למיחש לפשיעוּתא צריך להפסיק כמו באכילה ושאר דברים דצריך להפסיק מטעם פשיעוּתא, וכראמרינן בפ"ק דשבת, ואע"פ שהרב ז"ל פסק בסי' רל"ה דאם התחיל כבר לאכול א"צ להפסיק אף לתפלה, והוא מדברי הרשב"א בחידושו, דרוקא שרי המיינא הוא דמטרחינן ל', מ"מ כיון דחוינן דלדעת דש"י והרמב"ם אף בק"ש ותפלה של שחרית צריך להפסיק מר"ת אף כשיש שהות דבזה לימור קיל טפי משאר דברים עכ"פ יש לנו לפסוק כן בק"ש ותפלה של ערבית דאיכא למיחש לפשיעוּתא, והיינו רווקא בלומד בביתו דאיכא למיחש רילמא אתי למטריד בגירסתו, אמנם המתפלל בכה"כ עם הציבור ליכא למיחש למידי וכמבואר בש"ע סי' פ"ט וכו"ל.

יעקב כהרב הגדול מ' יודא זלה"ה.

בדין חתיכת ביצים ובצלים בשבת⁽¹⁾

מהגה"ק מוה"ר אברהם מרדכי רימאלט זצ"ל
אבד"ק דאבראמיל⁽²⁾

(שאלה)

מאן דלא חזינא קמברכינא בברכת חיים ושלום, ה"ה יודי ד' ואנשים וידידי הרב הגאון מפורסם במעלות ומדות טובות, בקי בחדרי תורה כקש"ת מו"ה אברהם נ"י אב"ד דק' דאברמיל יע"א. דבר לי אליו להעמידני על רעוּתו הרמה, בעסקי עתה בהלכות שבת לומר שיעורין לפני בני עירנו, בהלכות אשר כהררים תלוים בשערה, עמדתי נכון בדבר אשר נתפשט המנהג בשבת, אשר חותכין הבצלים דק דק ונותנים שמן או שומן אווז כרי שיוכלו למלוח אותם, ומולחין אותם ואח"כ גובלין את הבצל בשומן, וכמה אנשים אשר חותכים הבצלים דק דק עם ביצים אשר נעשה כעין עיסה עבה,

(1) עיין עוד בדין זה בשו"ת האלף לך שלמה סי' קל"ט שמסיק להיתר. וכנראה שהתשובה שם נכתבה לשואל דגן, יעוי"ש.

(2) הגה"ק מוה"ר אברהם מרדכי רימאלט זצ"ל אבד"ק דאבראמיל הוא בנו של הג"ד צבי מניר מישרים דק"ק חירוב, ואמו היתה בתו של הגה"ק מוה"ר מענדל אבד"ק לינסק זצ"ל. ה' תלמיד להגה"ק מוה"ר מענדל מרימאנוב זצ"ל. (בנו ה' חתן הגה"ק מהרצ"א מדינוב זצ"ל ונטבע בנהר שנתיים אחר חתונתו). מגדולי תלמידיו ה' הגה"ק מוה"ר שלו' מקאמינקא זצ"ל. גדולי הדור דפקו על פתחו בשו"ת, והניח אחריו ברכה

לא יכולתי לעמוד על ההיתר של המנהג, לפי מ"ש הפמ"ג במ"ז סימן שכ"א ס"ק י"ב רלש לאו דווקא עם מים אלא אפילו בדבש או בשומן אווה, ובדבש הוא תוספתא שהביא המג"א סוף סימן שי"ט, לפי מה שפירש רש"י המעם משום לש, והפמ"ג הוסיף אף בשומן אווה רק דכתב אפילו להפוסקים כרבי שבנתינת מים תיכף חייב משום לש, אבל בשומן שהוא קרוש ואין נכנס בדבר שמגבלין אותו רק ע"י גיבול, אינו חייב רק עם גיבול, אבל עכ"פ משיגבל חייב, ודעת כל האחרונים כשיטות התוס' והראב"ד אפילו במידי רלאו בר גיבול שייך ב"י לישא מדאורייתא, דהא לפי ס"ד דגמרא חייב . . . מידי רלאו בר גיבול, דאפילו ר"י בר"י מודה במידי רלאו בר גיבול רבנתינת מים חייב תיכף אף בלא גיבול, רק כל ההיתר שהביאו האחרונים בשום וחרדל והט"ז בקריין שיעשו ע"י שינוי כמבואר בהגה, וכפי הנראה ברעתי הוא לש גמור, ולא יכולתי לומר בזה איסור, שאפשר שיש להם על מה שיסמכו, ובאמת אין עולה על זכרוני, שכל ימי שיצקתי מים ע"י כבוד אדמו"ר מאור הגולה הרב הגאון מהר"י מליסא, אין עולה על זכרוני האיך נהג עצמו בדבר הזה, ע"כ לא אומר בזה לא איסור ולא היתר, עד שאדע מרעת כבודו האיך נוטה ויעמירנו על דעתו הרמה בלי שום עיכוב כי הוא נצרך להלכה למעשה.

וגם יגיד לי דעתו אם מה שנוהגין ולוקחין השומן מהעריגה שקורין „מילעך" אם הוא בכלל שומן, ואבקש להודיענו תיכף דעתו הרמה, ושכרו יהא כפול מן השמים.

כ"ד הרש"ת דמר ומצפה לתשובתו,

חק' יוסף בהמנוח מו"ה אלקנה ז"ל

חונת בק' קאליש

(תשובה)

אורך ימים ושנות חיים, יושפע עליו ממל שמים, טוב וחסד ככפלים, ירדפוהו עד יופיע נחמות ציון וירושלים, ה"ה ידיד השם וידיד ישראל הרב הגדול החריף ובקי בחדרי תורה, אוהבה באמונת אמת

כשליש חבורים בכל מקצועות התורה, ולא נרפסו. תשובות אחדות נרפסו בקונטרסים שונים. ב' תשובות נרפסו בקובץ אחיאסף (לר' חיים ספרין מסטריזוב), תשובה אחת בקונטרס בנין מנחם (לר' צבי הירש מזאמאשטש) סי' ו', ותשובה אחת בקובץ העץ (לר' דוד צוועקין מלובלין) סי' ב'. נפטר בשנת תרי"ד לפ"ק.

העתקה מתשובה זו הגיעה לידינו ע"י האב"ד היקר בנש"ק מו"ה חיים יעקב מאיר רובין נ"י מגנוי אביו האדמו"ר מציעשינוב שליט"א, אשר העתיקו מכרך שו"ת הנמצא אצל הרב המפורסם וכו' מו"ה יחזקאל שרגא הלברשטאם שליט"א האדמו"ר מגאליץ. תשח"ח לו.

וביראת טהורה, מלבשתו ענוה עטרת תפארה, משיב מלחמה שערה,
שמו נודע בשערים, הכל מחללים ומפארים, מו"ה יוסף נ"י יופיע
לנצח נצחים, וימים ושנים ארוכים.

נוראות נפלאותי איך ממרחקים שלוחים אלי הדרת יפעת ניצוצי תורת אש,
המסורים מאש, ללבושים שלהבות אש, אשר כל דבריהם כגחלי אש, מתנוצצים
ממטה למעלה למקום מחצב אש, לא כן אנכי כל השומע יצחק לי, ואם יש פיות
משמיעות שמי וזכרי, הלא שוברו עמו לאמר כי ביתי ריקן מן החכמה וסברא, ומן
הקבלה והגמרא, אולם לכבוד התורה לא אאריך בחנם שלא לגרום ביטול תורה,
אבל אשר אנלה עם לבבי אולי באפרקוסתא דעניא, מן השמים ימציאו בה
מרגניתא, כי גדול כבוד הבריות לפני המקום, ויהא רעוא דלא אבוא לירי חוכא
איטלולא לפני נפשות הרמות והנשאות, דלא איעול בכסיפא, ולא יכסו פני
בכלימות בפני הרחוקים.

והנה ז"ל מעכת"ר במכתבו, נתפשט המנהג בשבת אשר חותכין בצלים דק
רק ונותנים שמן או שומן אווז כדי שיוכלו למלוח אותם, ומולחין אותן עכ"ל. —
הנה נמשכו אחר מה שנמצא במגן אברהם בסימן שכ"א סק"ז וז"ל דאסור למלוח
איגריקוס חיים דהא רגילין לעשות מהן כבשים, ועוד דהמליחה מועלת להם, והוי
כצנון, ומיהו כשנותן שמן תיכף שרי אפילו לר"י עכ"ל, ובס"ק ד' כתב המ"א
וז"ל מעט לצורך טיבול אותה סעודה [ר"ן], משמע דלצורך סעודה אחרת אפילו
מעט אסור, אפילו נתן שמן אסור עכ"ל, וקשה עליו סתירה למה בסעיף קטן זי"ן
מתיר נתינות שמן אפילו בצנון ודומה לו, והרי צנון דומה למי מלח מרובים לדירן
דקיי"ל במי מלח מיעוט להתיר לגמרי אפ"ה צנון אסור אפילו מעט לצורך אותה
סעודה, ואם נימא (ר' יוסי) [דת"ק] מתיר בשמן אפילו מרובה, א"כ לצורך סעודה
אחרת נמי יהא מותר, ולמה אסור בס"ק ד', ועוד דכל הפוסקים השמיטו היתר של
שמן, ולא הובא ברמב"ם וש"ע, מכלל דסברי מאחר דהתנא קמא לא מפליג
רק בין מרובה למיעוט ולא דבנותן שמן מותר אפילו במרובה, בהכרח דגם בזה
פליג על ר' יוסי, ולית ל' הך היתירא, ואע"ג דהש"ס מסיק דר' יוסי לחומרא פליג,
מכלל דבבב"ב של ר' יוסי מודה הת"ק, ע"ז נאמר דהש"ס לא קאי רק לענין דישא
דר' יוסי, דלישני' דר' יוסי מסופק אם מחמיר או מיקל להכי הוכיח דודאי לחומרא
פליג, אבל בסיפא דר' יוסי הרי דבריו מפורשים דלקולא פליג, וכמו דלית הלכתא
כר' יוסי לענין החומרא, כמו כן וכ"ש הוא דלא הוה הלכה בקולא שהוא מיקל נגד
הת"ק, ותו היאך מיייתי המ"א ס"ק זי"ן ראיה להיתר צנון על ידי שמן ממה
דמתיר ר' יוסי גבי מים, והרי ת"ק מתיר גבי מים במיעוט, ואילו בצנון אסור
אפילו במיעוט, כמו כן אית לן לומר לר' יוסי שאין היתר בשמן רק גבי מים ולא
גבי צנון, ותו דגבי שמן דר' יוסי פירש"י וז"ל, נותן שמן לתוך מים תחילה קודם
שיתן המלח, או נותן שמן לתוך המלח תחילה קודם שיתן המים דהשמן מעכב
שאין המלח מתערב יפה עם המים ומתיש את כחו מהיות מי מלח עזין, אבל לא
יתן מים ומלח תחילה אפילו נותן שמן לבסוף, דבשעה שנותן מים ומלח ביחד

נראה כמעבר עכ"ל, א"כ האיך הזכיר המ"א ס"ק זי"ן ליתן מלח תחילה על איגרקס וצנון ואח"כ להטיל שמן.

ובפרי מגדים במ"א ס"ק ד' תירץ על סתירה שיש ברברי המ"א בס"ק זי"ן, כי בס"ק ד' מה שאוסר המ"א מיירי בשנתן תחלה מים ומלח ביחד, ואח"כ נותן שמן, ובס"ק זי"ן כשנותן השמן קודם נתינת המלח, ותקשי על דבריו דהא המ"א ס"ק זי"ן כתב נותן שמן תיכף ולא כתב נותן שמן תחילה, מוכח דמתיר אפילו מלח תחילה ואח"כ נותן שמן ועוד גם בס"ק ד' כתב סתם ליאסור, ולא הזכיר דרוקא במים ומלח תחילה אוסר, ובמדרכי כתב וז"ל מותר לעשות מי מלח מועטין כרבנן לערב מים ומלח ולשפוך על נתחי העוף צלויין, דהא אין הלכה כר' יוסי בהילמיו, וכ"ש ליתן מלח ושמן על העוף קודם ואח"כ ליתן מים, דהא החיא אפילו רבי יוסי מורה עכ"ל, מכבאר מדויק לשונו שאין היתר בנותן שמן אלא במי מלח מועטין מדרגת דק כ"ש ולא נקט רבנותא דרבנותן שמן מותר אפילו במרובין אפילו לרבנן, מכלל דבמרובין אין שום היתר, ובהגהות מיימוני כתב בפרק כ"ב וז"ל ושמן (ומחל) [ומלח] אפילו רבי יוסי מתיר לתת אח"כ מים או יין ולפיכך מותר לתת מלח על נתחי העוף או רגים, ואח"כ נותן עליו מים או יין עכ"ל, נראה מדרעתו כי נתחי העוף או רגים נחשב כמו שמן, וחולק על המדרכי דלעיל, דמצריך גם בנתחי העוף ליתן מלח ושמן קודם, אלמא שהעוף אינו נחשב כשמן, וגם מוכח שאין היתר במלח ושמן רק במים מועטין, מרקאמר אפילו ר' יוסי מורה מכלל כי אליבא דרבנן כ"ש דמותר, ואי במרובין מנ"ל כי רבנן מתירין, אלא ע"כ כי במעוטין מיירי.

והכי מוכח לשון ספר התרומה סימנים סי' שמ"ב, וז"ל ואפילו לר' יוסי ראסר מים ומלח בתחלה כי אם שמן ומלח טעם ליחלוחת הגוף הוה כמו שמן תחילה, והשתא דאין הלכה כר' יוסי ראסר מים ומלח מועטין, א"כ מותר לכתחילה לערב מים ומלח מועט, ולטבול בו פתו או לשפוך על העוף עכ"ל, מכבאר להריא שאעפ"י שהעוף נחשב כשמן, אפ"ה אין היתר רק במים מועט, ולמה לא כתב להתיר ליתן המלח על העוף, ואח"כ ישפוך מים מרובין, הלכך העיקר כי במים מרובים ליכא שום דיעה להתיר אפילו על ידי שמן תחילה אליבא דרבנן, ובצנון ובצללים נראה רגם ר' יוסי אינו מתיר ע"י שמן תחלה, דלא גרע מן מים, לפי שהמים עצמן מחלישין כח המלח כמבאר ביו"ד ריש סימן ס"ט, הלכך דברי המ"א תמוהין מה שמתיר גבי צנון ואיגרקס עם שמן, וגם סותר דברי עצמו כראמון.

והמערב בצלים צלויין או מבושלים וחותכן רק דק, והכצים המה הרוכ, בזה נראה כי לכ"ע מותר למלחן אפילו בלי שומן מחמת שהבצלים בטלים ברוב, ואע"ג שעדיין ניכרים, ואין ביטול לרבך הניכר, מכל מקום כיון שעיקר טעם האיסור מחמת דמחזי כמעבר או כובש כבשים, אין כאן גזירה על המיעוט, לפי שאין דרך עיבוד או כבישה בכך, והכי מסיק האליה רבה להלכה כי במרובין אסור אפילו נותן שמן תחילה, ומסיק כי כן מפורש ברמב"ם ורבינו ירוחם ומדרכי וכבר התפרש הכל למעלה.

(ב) כתב מעכ"ת וז"ל וכמה אנשים אשר חותכין הבצל דק דק עם ביצים עד שנעשה כעין עיסה עבה עכ"ל, הנה אם הביצים הם הרוב, לא תקשי מירי, לפי שבביצים לא שייך איסור לישא שאינם מגדולי קרקע, ולא דמיון לעפר ואפר — שכן ררכן לגבל לצורך בנין, משא"כ ביצים או בשר או גבינה שמחתכין דק דק שאין בהם ענין לישא וגבול כלל, והבצלים בטילים בהם, ואע"ג דניכרים, מכל מקום אין דרך לישא בכך ללחם או לבנין, ואע"ג שבמ"א ס"ק כ"ד כתב שבטריפת ביצים יש איסור, נראה שלמד כן מפיו רש"י על הא דאמר הש"ס (דף ק"מ.) על חרדל, ולא יטרוף, ופירש"י וז"ל, כדרך שטורפין ביצים בקערה דרך טריפה שטורפין בכח, מזה למד כי כשם שהחרדל אסור בטריפה, כך טריפתו של ביצים אסורה, ואין בלימודו ממש כי החרדל אסור משום לישא, אבל בביצים לא שייך לישא, ורש"י לא כיוון ללמוד מביצים, רק לפרש מילת טרופה, גם מ"ש שם במ"א דכל דבר אסור לטרוף כמ"ש סי"ז, כוונתו על מ"ש שם בשם הש"ג איסור לטרוף יינומליו (יין ישן רבש ופלפלין) וסובר דהוי רק משקה צליל, ואינו אמת, שא"כ תקשי על הש"ג מנא לי' חידוש איסור זה, ותו שהרי מייית רא' מחרדל, והתם מחמת איסור לישא קאמר, א"כ בע"כ בכחאי גוונא מיירי הך דיינומליון. ולענין לערב הבצלים דק דק עם השומן הרי מפורש בפוסקים בחרדל ושחליים דסני בשינוי ממה שעושה בחול, רהיינו שיתן השומן תחילה ויערב באצבע ולא בסכין או בכף, וכ"ש שלא יטרוף אותן בכח, ולא דמי לתוספתא שבמנן אברהם סוף סימן שי"ט, דהתם ברבש נרבק היטב זה בזה, ומיירי לטרוף בכח ובלי שינוי, ובלא"ה כל הנך מילי דמחשבין לישא, היינו כשנשחן דק דק כמו קמח, אבל דק דק של בצלים שלנו הרי יכולין להפריד כל חתיכה בפני עצמן, ולית כאן איסור לישא כלל, כמו שזורקין חתוכים דקים תוך כוס יין ולא חיישינן ללישא כלל, שאין מתדבקין זה בזה אפילו אחר הבישול, משא"כ אגוזים ברבש שפיר מתדבקין זה בזה בבישול, וכן אפילו בלי בישול ברבש הרי מתדבקין כאילו הם חתיכה אחת, וכל זה אפילו במירי רלאו בר גיבול ומחייבין עליו, דהא חרדל ושחליים ושומן לאו בר גיבול נינהו כמבואר בספר התרומה על הנך תלתא דלעיל, וז"ל ולא דמי למורסן דאסור ליתן מים בשבת דרמי ללישא טפי עכ"ל, ואפילו ברין דהוי טפי לאו בר גיבול מן מורסן כתב שם סה"ת שאסור ליתן בו מים בשבת, ואפ"ה בהני תלתא הוא מתיר, וסה"ת מן המחייבין בלאו בר גיבול, אלמא דע"י שינוי מותר כדאמרן, והט"ז ס"ק י"ב הביא כי מהרש"ל כתב להקל עתה בקריין בחומץ, דבזמניהם עשו כמו עיסה, והב"ח חולק שאין להקל מאומד הרעת, על זה נשוב א"כ גם אגוזים ולוזים ביין יהא אסור לדירן, וכן גרויפין וקטניות ברובט יהא אסור, אלא דע"כ כל שעומר בפני עצמו אין בזה לישא, והגרויפן כבר נידוכו ונילושו מערב שבת בשעת בישול, וכדרך שמתיר בסה"ת במורסן שנתן עליהם מים מערב שבת אליבא דרבי שמותרין בשבת ע"ש.

אבל קשה דבשלמא סה"ת פוסק כרבי דס"ל נתינת מים חייב משום גיבול, ושוב אין מוסיף חיוב אח"כ, לאפוקי הרמב"ם דאוסר ומחייב בבישול עד שיתבשל כולו כל צרכו, א"כ כל זמן שלא גמר בישולו ממש, האיך טורפין

לאכילת הגרויפן, ועוד דלפעמים יש גרעיני גרויפן שלא נרסקו עדיין, ובפרט במיני לפת כגון מייראן ריבין כשמטפר אותם הוי גיבול ממש, הלכך ע"כ נראה כיוון שאין מתכוין לשם גיבול רק לרכך המאכל ה"ז מותר, ואע"ג דהוה פסיק רישא דלא ניחא לי' מ"מ הואיל ואפשר לאכול בלא זה, התירו, כמ"ש המדרכי לענין מחליק פני המאכל, (הובא ברמ"א סוף הסימן), והמ"א ס"ק כ"ח שהניח דברי הרמב"ם בקושיא וכתב שמש"ה השמיטה בש"ע, תקשי עליו הרי הבי' לא הוקשה כלום על תשובת הרמב"ם, אלא שהי' פשוט ברעתו לתרץ כמו שכתבתי כאן, הלכך בצלים שבשומן דג הערינג אין לאסור מפני שאין מתדבקין יפה, ותינוק בן יומו יכול להפרידן, וא"כ מה לישא שייך בזה, מאחר שאינן נשחנין כקמח, והנך רש"ע בע"כ רבנשחנין כקמח מיירי, רומיא דקמח קלי ועפר ואפר שהזכיר בש"ס, לאפוקי כשהן חתיכות גסין קצת אין כאן ריבוק וגבול כלל ואין מרמין לגיבול כלל, ובלעדו יכול לאכול, ואינו רק ליופי ואחיזת עיני האוכלים, הלכך אין בזה חשש איסור כלל, והכי מוכח ממאי דנקט הש"ס גבי חרדל וממחהו, הרי לך דאינו חשוב למעשה רק כשיש מיחיו, אבל אם כל חתיכה עומדת בפני עצמו אין בה משום לישא אפילו שופך עליהם מים, (או) [רק] כשנרסקין לגמרי כקמח ונרסקין יחדיו כמו עיסה של קמח.

ועל מה שכתבתי לעיל שהביצים אין בהם איסור לישא, היינו עפ"י מה שכתב המ"א סימן שכ"א סק"י בשם התרומת הרשן לענין טחינה שאינו נוהג בכשר אפילו חתכו רק דק משום שאין טחינה אלא בגדולי קרקע, ובאמת בש"ס לא אשכחן האי כללא אלא בעימור ורישה אמרו בפירוש אין עימור אלא בגדולי קרקע ואין רישה אלא וכו', והתה"ר מסבדא קאמר כי אין טחינה אלא בגדולי קרקע הואיל ונמנית במלאכת התבואה. והנה הרמב"ם (פ"ח ה"ח) כתב דחולב וחובל חייב משום מפרק, והקשה הרב המגיד הא מפרק תולדה דרש הוא, ואין רישה אלא בגדולי קרקע, ותידיך כי בהמה נקרא גידולו מן הקרקע, כראיתא בב"ק ג"ר, דבקר וצאן הוה הוי גדולי קרקע ואינו ממעט רק רגים הגדילים מן המים, ובכסף משנה שם הביא כי הרמ"ך חולק על הרמב"ם וסובר ריש עימור ורישה אפילו שלא בגדולי קרקע, וזהו לפי גרסתו בסוגיא, אבל לפי נסחא דירן, הובא שם בהרא"ש והיא עיקר, ומה שהתיר תה"ר לחתוך כשר מבושל אפילו של בהמה נוכל לישבו מחמת שמצרף שם רעת הרבה פוסקים דסברי אין טחינה באוכלין, והא ראי' רבבשר חי גם הוא מסיק לחייב בו משום טחינה, וכדעת הרמב"ם דלעיל, נמצא מדין תה"ר הללו כי בכיצים אין בהם משום לישא, הואיל ולא מגדולי קרקע נינהו, אעפ"י שנמעט רק רגים, אבל עופות שנבראו מן הרקק אית לן לומר דשוה לבהמה, מ"מ יש לנו צירוף כשם שאין טחינה באוכלין כך אין לישא באוכלין, והתוס' דף צ"ה כתבו דחולב דק דרבנן, דחולב לאו גידולי קרקע הוא, לפי שהבהמה אינו בכלל גידולי קרקע, ובסימן ש"מ סתמו כל הפוסקים כי כל העוקר שער מבהמה הוי בכלל תולש מגידולי קרקע, ועכ"פ באוכלין סמך התה"ר על מ"ר רבשר לאו בכלל גידולי קרקע.

כל זה ראיתי בעיני, והעשיר ברעתו יוסיף חכמה ובינה כי תן לחכם ויחכם

עוד והחכמה תחי' בעלי' לאורך ימים ושנים.
(וגם מה שפי' רש"י ברף ק"ט על פיעפוע בצים אסור דהיינו לטרופ בצים מגולגלים בקערה עכ"ל, כשכיל זאת אין להחמיר כיון דכל הפוסקים השמיטו דין זה³).

ובמה שכתבתי לעיל דהתוס' כתבו דהחולב אינו אלא מדרבנן, באמת תוס' גופא סבירא להו דהוה דאורייתא וכמו שכתבו דף ע"ג אלא ממה שכתבו שהחולב אינו חייב אלא לר' יודא, א"כ אנן דקיי"ל כרבנן שפיר לא הוה רק מדרבנן ומשום שבות, אלא שהתוס' פסקו כר' יהודא⁴).

מכתב מהרה"ק מוה"ר יעקב ישראל טווערסקי זצ"ל מטשערקאס¹

ב"ה. בעז"ה פה"ק זיטאמיר

כבוד כל אנשי שלומי הקבועים תוך עומק נפשי ולבבי אשר בקהל ק'
קמפון, לכל הבעלי בתים והנגידים והחסידים שבקהלתם קודש ולכל
בהן חיי רוחי ר' עליהם יחיו ולכב"ב שיח'.

ככל אשר תשמעון כעת מפה ידידינו היקר המ' ר' דובער מקהילתם ק' כך
עלה ברצוני מכבר לתת לכם פקודה עולמית בדבר הצדקה הזאת, מעתה ולדורות,
שירע כל אחד מאנשי שלומי את רבוננו, ולמסור את הצדקה לידי דווקא, או ליד
משולחי, וכאשר אמירתי ואזהרתי פרוסה כעת על כל אנשי שלומי בכנף הארץ
להתנהג מעתה בדרך הוה ובוה יהי' לכם פתחון פה ליום הדין בזכות הצדקה
הזאת ובאופנים שרברתי אנוכי אטהר אתכם בזה ובכא ולהמשיך עליכם שפע
החיים בהצלחה ברו"ג ומבטחוני כי לא יסיר דבר אחד מדברי הנאמרים לטובת

(3) כנראה שהג"ה זו מקומה למעלה סוד"ה כתב מעכ"ת.

(4) כנראה שהג"ה זו מקומה למעלה בסוד"ה ועל מה שכתבתי.

(1) הוא בנו השלישי של הרה"ק מוה"ר מאטעלע מטשערנאכל זצ"ל, אשר נולד לו
בטשערנאכל בשנת תקנ"ד. עיקר חינוכו קיבל מאביו הרה"ק זצ"ל. כיום ו' שבט שנת
תקע"א נשא אשה בתו של הרה"ק מוה"ר דובער מליובאוויץ זצ"ל. אחר חתונתו
הסתופף בצל אבי חותנו הגה"ק בעל התניא מליאזנע זצ"ל, ואחר פטירתו נשאר אצל
חותנו, וכשנפטר חותנו שב לבית אביו לטשערנאכל. בשנת תקצ"ד נתמנה למגיד
מישרים בעיר הארנסטייפל, ובשנת כת"ר תקע אהלו בעיר טשערקאס. נפלאות יספרו
ממדרגותיו הקדושות והנבואות, ורכים נהנו ממנו עצה ותושי'. נרפס ממנו ספר „עמק
תפלה" עה"ת. נפטר בטשערקאס בש"ק בעת רעוא דרעוין י"ג אלול שנת תרל"ו לפ"ק,
ושם מנ"כ.

מכתב קודש זה הגיע לנו מאוצרו של ידידנו הנגיד החסיד הנכבד והמפואר כש"ת
מו"ה שאול הטשערער נ"י מאנטווערפן. לישרים נאווה תהלה וברכה.
פאקסימיליא מכת"ק לחץ בעמוד נ"ב.

נפש כל חי ליהיות חלקם בחיים איתי במחיצתי. הנני באומ"ש ואזהיר אתכם על השלום והשלוה וחלילה לכם ידירי נפשי לבטל אפילו שעה אחת מתורה ודרך ארץ, ולהשיב נכוחות נגד כל העומד נוכח רצון ר' בכל פרטי פרטיות המסתבכים בקהילתם ק' קודש, גם שלא להתווכח ביותר עם זקן ביתם הנגיד הר' מיכל שי"ו בכל פרט כי רצוני אל השלום, ואקווה שאם יזכה לראות בחיים כבדתי אותו, לא ישים חלקו עוד עם יושבי קרנות שהם עמלים להסיר לב אבות מעל בנים חלילה ולהפריך לבבות ר"ל ויראה חיים אם יקיים כאזהרתי עליו אז, וזוה אסיים באומ"ש וכן יגידו לידידי זה הר' מיכל כשמי כדברים האלה להשיב ידו אל חיקו בכל פרט הנוגע לרצוני אשריו אם ידע את שמי ולא יחתה גחלים בידו ומכש"כ בראשו וכולי שלא יהיו מאתו שום גרם עגמת נפש לאנשי שלומי המקושרים אלי. רברי המעתיר בעדם ובעד כב"ב ככו"פ ברו"ג תכ"ה בכל עת מצא זו תפלה,

יעקב ישראל כהרב

בדין מי שצריך לחזור לראש התפלה אם מותר להפסיק

(קודם שחזור¹)

ובענין לבישת טלית גדול וטלית קטן

מהרב הגאון מוה"ר ארי' צבי פרומער אבר"ק קאזעגלוב הי"ד²)

יש להסתפק בשכח המלך הקדוש, או שאמד בברכת אתה גבור, גשם במקום טל, ונזכר כשכבר התחיל ברכת אתה קדוש דצריך לחזור לראש, אם מותר לענות שם קדושה ואיש"ר, וגם אם מותר להפסיק קודם שחזור לראש, מי אמרינן כיון דצריך לחזור לראש חשוב שעומד לפני התחלת התפלה ומותר להפסיק או לא. וי"ל דתלי בב' דיעות דתוס' ברכות כ"ו: בשכח יעלה ויבא בר"ח דצריך לחזור אם אין שם תפלה עלה כלל או שם תפלה עלה ומ"מ צריך לחזור בשביל חיוב יעלה ויבא במקומה, עי' בפנים³ סי' כ"ד שהארכתי בזה, ואם אין שם תפלה עלה כלל י"ל דמותר להפסיק דחשיב עומד לפני השמו"ע, אבל אם שם תפלה עלה א"כ נכון לחברה לשמו"ע השני, דהרי כל ברכות שמו"ע מעכבות זו את זו כמ"ש טו"ז סי' ק"ד, ואם יפסיק אין לתפלה ראשונה ח"י ברכות, וממילא נעשית תפלה לבטלה, אבל אם יחברנה להשני' חשוב כאילו יש גם לראשונה ח"י ברכות.

1) הועתק מגוף כתי"ק בדף שבראש ספרו שו"ת ארץ צבי, ובראש הדף כתב: שייד לארץ צבי סי' כ"ד.

2) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ב' עמוד ט'.

וקצת ראי' לזה, מש"ס נדרים פ"ג. ואין קרבן לחצאין, מיתבי האשה שנררה בנוזר והפרישה בהמתה ואח"כ הפר לה בעלה מביאה חטאת העוף ואינה מביאה עולת העוף [פירש הר"ן שנממאת שאז מביאה חטאת העוף] ואי אמרת אין קרבן לחצי נזירות אמאי מביאה חטאת העוף, ולכאורה ק' טובא למה פריך דוקא מהפר לה בעלה תקשי ל' בכל חטאת נזיר טמא דכתיב והימים הראשונים יפלו וצריך למנות מחדש וא"כ במה שמנה קודם טומאה ליכא ל' יום, ואיך משכחת לה קרבנות נזיר טמא הא אין קרבן לחצי נזירות, וצ"ל דכשלא הפר לה יש צירוף לימים הראשונים [אף שאין בהם בעצמם כשיעור] עם הימי נזירות של אח"כ, וע"כ לא הוי חצי נזירות, ה"נ כשאינו מפסיק יש צירוף לברכות שמו"ע הראשונים שמעך בהם עם ח"י ברכות שמתפלל אחריהם וחשיב כאלו הם ח"י ברכות. וכ"ת א"כ אפי' לדיעות דאין שם תפלה עלה כן, דהרי התם נמי כתיב והימים הראשונים יפלו, נראה דז"א דהתם אע"ג דכתיב יפלו היינו שלא יצטרפו לחשבון השלשים יום דנזיר, אבל מ"מ ודאי גם עליהם ח"י שם ימי נזירות דאל"כ איך מייתי קרבן על שנממא, וע"כ צ"ל דחשיב שנממא בימי נזירות, וזה רומה להדיעות דשם תפלה עלה ומ"מ מחזירין אותו, כנלע"ד בזה. ועי' בספרי' סי' ל"ו ד"ה וחזן דלרכנו בשם סידור נהורא דאם שכח ואמר מוריד הגשם בקיץ שמחזירין אותו אסור להתפלל תפלה זו השני רק עד ד' שעות, הנה דכל תפלת חזרה ל"ח תפלה עצמיות רק מצורפת להתפלה שהתפלל לפני', וזה סמך גדול לרבינו⁴).

נלע"ד טעם לשבח לזה דנוהגין ללבוש טלית גדול וטלית קטן. דמצינו בשעטנזו ב' לאווין וב' עשים, א' לא תלבש שעטנז, ב' בגד כלאים שעטנז לא יעלה עליך, וכזה מצינו בציצית פסוק א' ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם, וסתם בגד היינו כדרך לבישה, עוד כתיב בפ' תצא גרילים תעשה לך על ד' כנפות כסותך אשר תכסה בה, ע"כ עושין ב' טליתים, ט"ג שאינו דרך לבישה והוא רק בכלל אשר תכסה בה, וט"ק שיש לו בית ראש ודרך לבישה ובזה מקיימין קרא דעל כנפי בגדיהם.

והנה בתשב"ץ כ' הטעם דרווק אינו מתעטף בטלית גדול משום דכתיב כי יקח איש אשה וסמך ל' גרילים תעשה לך. וקשה א"כ ט"ק למה לובש, ולהנ"ל א"ש, דט"ק אינו מקרא דגרילים תעשה לך רק מקרא דעל כנפי בגדיהם דשם אינו סמוך לכי יקח איש אשה, וא"ש.

(3) כוונתו על ספרו שו"ת ארץ צבי.

(4) עיין עוד בשו"ת שואל ומשיב מהדו"ק ח"ג סי' קס"ט.

פלפול בענין מריקה ושטיפה בקדשים

מחנה"צ מוה"ר יחזקאל הלוי האלשטאק הי"ד אבר"ק
אוסטראווצא⁽¹⁾

יחזקאל הלוי

בלאאמו"ר וצוקללה"ה
האבר"ק אוסטראווצא

ב"ה. ב' במדבר מ"ג למסב"י ברכ"ת חי"ם

אריכות ימים ושנים טובים ארוכים לכבוד הדרת גאון ישראל כל רז
לא אניס לי' פאר ישראל והדרו וכו' הר"ר יוסף ראזין שליט"א
הגאבד"ק דווינסק.

אחד"ש כ"ג שי'.

שמעתי שהוציא לאור חלק ז' מס' צ"פ, אבקשו לשלוח לי והנני מרציף פה
א' דאלד וישלחני לידי במוקדם ואולי יש תח"י חלקי צ"פ על הל' קדשים נא
לשלחו לי ואשלח מחירו אי"ה.

חביב עלי להשתעשע אתו בר"ת אכתוב מה שהערתי עתה בהא דתענית
(י"ט ע"א) שאמר להם וכו' צאו והביאו תנודי פסחים משמע דהי' של חרס⁽²⁾
ולאבעיות הש"ס רבישול בלי בלוע בעי שבירה בכ"ח למה הי' להם תנור חרס
לשברו ולמ"ד רבישול דוקא, התם צ"ל דהי' נזהר שלא ליגע בחרס התנור, וכבר
הק' כן הכו"פ בס' ק"ג, והי' נ"ל דבר חדש בס"ד, דהנה צליית הפסח הי' גם
כלילה, ובע"פ שחל בשבת הי' דוקא כלילה, ולשי' הרמב"ם (פ"ח ממעה"ק הי"ד)
דעקב אכילה קודם שיעשה נותר, וא"נ רבישול בלא בלוע צריך מריקה ושטיפה
ושבירת הכ"ח, הי' צריך לעשותם כלילה (וא"נ דהמו"ש לאחר שנעשה נותר י"ל
דכלילה אסור המו"ש דהוי כביעור נותר וכמש"כ הר"ן בע"ז, אבל לשי' הרמב"ם
לא יתכן זה). והנה שבירת כ"ח הוי איסור דאו' ביו"ט לשי' הפוסקים דסתירה
גמורה יש גם בכלים, ומקלקל לא הוי דהוי תיקון מצוה, ואפי' לר"ש דתיקון מצוה
לא הוי תיקון מ"מ ל"ה מקלקל כיון דהכ"ח אסור להשתמש בו קודם שבירתו

(1) נולד בשנת תרמ"ז לאביו הגה"ק מוה"ר מאיר יחיאל הלוי וצ"ל אבר"ק
אוסטראווצא, וממנו קבל רוב תורתו. בהיותו צעיר לימים נתקבל כאב"ד בק'
אינוואלאדו ואח"כ בק"ק נאשעלסק ובשנת תרפ"ח אחר פטירת אביו מלא מקומו
כאבר"ק אוסטראווצא, ושם הקים ישיבה על שם אביו „בית מאיר“. חידו"ת נדפסו ממנו,
בקונטרס קדשי יחזקאל הנדפס בס' מאיר עיני חכמים מהר"ק, ובמהדו"ת בסופו
(הגרמ"ח) נספח שני קונטרסים ממנו, מראה יחזקאל ודברי יחזקאל. גם מפוזרים ממנו
חידושים בקובצים שונים. — נהרג עקה"ש יחד עם שבעה בניו בעיר ציוזימיר עשרה
בסבת שנת תש"נ לפ"ק. הי"ד.

(2) כן הוא בהדיא שם בפירש"י.

כמש"כ התוס' בזבחים צ"ו, [ור' התוס' תמוהים לכאו' ויעי' בפנים מאירות שם] ושי' התוס' בסנהדרין רהיבא דלא הוי מקלקל אף רל"ה מתקן מחייב משום שבת ועי' במהר"ם שיף שם, וכ"כ התוס' יבמות ע"ב לענין נותר דהיבא דאסור ביו"ט ל"ה זמנו כ"א בוקר שני, וממילא ה"נ כיון דמה"ת אסור שבירתו ל"ה זמן שבירה כ"א לאחר יו"ט, אבל מו"ש דמה"ת מותר לעשות ביו"ט דהגעלה אינו אסור רק מדרבנן משום מתקן [ואפשר דאסור מה"ת לבשל המים לצורך זה שיהי' נשפך לאיבוד דאסור להשתמש באותן מים, אך אפשר לעשות בישול המים לצורך שתי' ומותר אח"כ לעשות בהם כל רצונו] אבל מה"ת מותר לעשות המו"ש, רל"ה רק משום מתקן, דלשי' התוס' דאסור להשתמש קודם מו"ש בוודאי הוי מתקן עכשיו, ואפי' א"נ כשי' הפ"מ, מ"מ הוי תיקון שלא יאסר לבשל לאחר שיעשה נותר, ומר' הש"ס יומא נ' משמע רתיקון לאח"כ ג"כ הוי מתקן דלא כשי' הצ"ח בהזאה ג³), והארכתי בתשובה.

וכ"ק אאמו"ר הגאון הקדוש מאור הגולה זצ"ל העיד⁴) בד' התוס' זבחים צ"ב ברם שנשטמא ראיירי דאינו על מצחו, דק' דהא יכול ללבוש הציץ, והעיד דרם שנשטמא כשלבוש הציץ מה"ת מותר לזרוק, אך חכמים אסרו לזרוק לכתחילה וכיון שכן אם ילבוש הציץ יתכשר הרם מה"ת ואעפ"כ יבואו לבית הפסול דהא יש כח ביד חכמים בשוא"ת ונמצא דתבוא עכשיו דם טהור מה"ת לביה"פ שלא יזרוק, לכן אסור ללבוש הציץ דכשיפסל יהי' פסול גמור גם מה"ת. נמצא לפי"ז דהי' אסור לבשל בכ"מ בזמן שא"א לעשות תיכף המו"ש קודם שיהי' נותר דמה"ת הוי זמנו לבערו בלילה ואעפ"כ חכמים אסרו נמצא מביא קדשים לביה"פ. ויתיישב בזה הרבה קו'. גם מה שמק' התבו"ש בהא דחל ע"פ בע"ש דמקדמין משום צלייתו, הא יוכל לשלשל, די"ל דאין תקנה שיהי' הצלי' בלילה לבטל המצ"ע רמו"ש ושבירה רכ"ח, ורק אם אירע שהחשיך מותר לשלשל, וכתבתי בזה באריכות בחרושינו תלי"ת.

הנני מסתפק⁵) במנחת מאפה וחביתי כ"ג אם היו צריכים הכלים שנאפה בהם מו"ש, דמדברי הש"ס דמשני דאיכא שירי מנחות משמע דדוקא שירי מנחות שנאכל לכהנים אבל המנחת מאפה שהוא קודם קמיצה דלא קרינן כל זכר

(3) כוונתו על דברי הצ"ח בפסחים פ' ע"א ד"ה ואי לאו דמסתפינא שכ' רבהזאת יום שלישי ליכא משום מתקן דעדיין הוא בטומאתו כמו שהי'. ועיין בספר, "מקוה טהרה" (להג"ר חיים משולם קויפמאן אבר"ק פולטסק) ברף כ"ד ע"ב שהביא שם תשובה מהנהג"ק מוהרמ"י מאוסטראווצי זצ"ל, ובא"ר שם האריך להביא דא"י דהיבא שאין התיקון בא מיד לא הוי תיקון, עיי"ש בד"ה והנה אמרתי.

(4) כן כתב בהסכמתו לספר, "עשת שן" על המכילתא, והועתק משם לספר מאיר עיני חכמים מהר"ק ח"א סי' כ"ה יעווי"ש.

(5) עיין בספר מקדש דוד (להג"ר דוד הכהן ראפאפורט) על עניני קדשים סי' ל"א ר"ה ומחבת, שגם הוא נסתפק בזה, ופשיט לי' ג"כ מדברי הנמדא דמשני דאיכא שירי מנחות, יעו"ש.

בכהנים יאכלנו כמש"כ רש"י דף צ"ו, או מז"ח, לא בעי מו"ש דהוי כמו קודם זריקה וחטאת הפנימיות. ובוזה תמוהים לי דברי הכו"פ סי' ק"ג עיי"ש. אבל מצאתי בקרית ספר להמבי"ט שכ' דחטאת הפנימיות וקודם זריקה א"צ מו"ש משום דלא קרינן אשר תבושל דא"ר עתה לבישול עיי"ש, וממילא הנך דהם בכלל בישול צריך להיות מו"ש, ועלה ספק זה כעת בדעת. אם רצונו לעיין בדברי ולהשיבני, מה מאוד ינעם לי להשתעשע בד"ת.

הנני ידירו דו"ש באהבה, המצפה לישועת ד' על תורתו ועמו.

הק' יחזקאל הלוי בלאאמו"ר זצוקלה"ה

החופ"ק אסטראווצא

ת"י יש הצ"פ ח"ר מהל' יסה"ת עד הל' תרומות, אבקש לשלוח כל החלקים מהל' תרומות ולחלקן, ואשלם מחירם אי"ה כפי שידרוש מעכ"ג שיחי'.

הנ"ל

לאחר כתיבת מכתבי בא לירי ספרי צ"פ בהל' מאכ"א פ"ו ה"י שדעתו בדעת הרמב"ם (פ"ח מהל' מעה"ק הי"ד) דשונה ומשלש מיד ... דמשמע השמנונית הדבוק בכלים ומה שנשאר זה הוי כמו בלוע וכהא דנדה ס"ב, ולפי"ז גם ביו"ט ה' מותר המו"ש דל"ה רק כהדחת כלים, אבל מסתימת כל הפוסקים לא משמע כן רק דלהרמב"ם בעי מריקת חמין — וגם אינו מוכן מה הפי' ומשלש דמהגמ' משמע דמבשל כל זמן אכילה כמו שכ' הכ"מ שם ולדרכיו נאסר מחמת פעם הג'. — ובגוף הערתו דהוי בלוע, הארכתני כבר בזה, וכ"כ בזה הראב"ן והתה"ד בענין איסור בלוע, ובוזה פלפלתי בד' הרמב"ם [שמחלק] בין כ"ח לכ"מ דאפשר להוציא הבליעה ע"י בישול, ובשו"ת הרי"ם פלפל בזה הדבה דהא בקדירות בפסח ישברו, ואכמ"ל.

בענין אם בנר חנוכה בעינן לכם

יצחק שטעררנהעלל

אבד"ק זאלצבורג

כעת רב דקהל שארית הפליטה בבאליטימאר

מח"ס כוכבי יצחק ג' חלקים

הנה בשו"ת בית שערים או"ח סי' שס"א פשיטא לי' דלקיים מצות נ"ח צריך השמן או הנרות להיות שלו כמו בד' מינים וכל שאינו שלו לגמרי כגון גזול ושואל אינו יוצא, וכ"ה דעת השואל שם הרב הגאון מוה"ר נפתלי סופר ז"ל. גם בס' זכר יהוסף להגאון משאוועל ז"ל עמ"ס שבת ר"פ במה מדליקין נרפסה תשובה בנר"ז עיי"ש באריכות גדול, ומסיק דלא בעי לכם. ובס' מקראי קודש על עניני חנוכה הנרמ"ח סי' כ"א דן בזה, ודייק כן מלשון הר"ן בפסחים דף ז' לענין

נוסח הברכה אם מברכין בעל או בלמ"ד שהחילוק הוא שאם הוא מצוה שאפשר לעשות ע"י שליח מברכין בעל, ואם הוא מצוה שא"א ע"י שליח מברכין בלמ"ד והקשה לעצמו מנר חנוכה שאפשר ע"י שליח ומברך בלמ"ד, ומתרג' דאמרינן בגמ' דצריך לאשתתופי בפריטי „וכיון שאינו יוצא אלא בשל עצמו" מיחשב שאין המצוה יכולה להתקיים על ידי שליח. ובס' זכר יוסף הנ"ל בתשובת חותנו הגאון ר' מרדכי גימפּעל ז"ל העיר ג"כ מדברי הר"ן, וחתנו הגאון משאוועל מרחא ראיין זו מרדכי הר"ן עיי"ש.

אמנם באמת אף בלא דברי הר"ן יש להוכיח מלשון הגמרא דבג"ח צריך לכם, דאמרינן התם (שבת כ"ג ע"א) אכסנאי צריך להשתתף בפריטי, ולכאורה צריכין להבין למה נקט בפריטי, הלא ה' די לומר דצריך להשתתף, אך נורע דברי רש"י בסוכה דף כ"ז ע"ב דהיכא דצריך להיות שלו צריך להיות לו חלק עכ"פ בפרטה ובפחות לא מיקרי שלו, מש"ה נקט הגמרא דצריך להשתתף בפריטי. ובוזה יש לציין דבר תמוה בד' הקרבן נתנאל ע"ד הרא"ש שם בפסחים, שהביא ג"כ הקושיא מנר חנוכה, ותירץ משום ראורחא דמילתא הוא שכל אדם מדליק בביתו מפני חביבות הנס, וע"ז הביא הק"נ דברי הר"ן שמתרג' משום דצריך להשתתף בפריטי בנר חנוכה ובשבת. והוא תמוה דלא מצאתי בד"ן שיקשה מנר שבת.

ובאמת ראיתי באבודרהם בסדר תפלת החול שהביא קושית הר"ן ומתרג' כהר"ן וכתב, אי נמי דרך העולם הוא שכל אדם מדליק בביתו מפני חביבות הנס וכן נר של שבת עכ"ל. ונראה דכוונתו דהקושיא היא גם על נר שבת דאם אפשר גם ע"י שליח איך מברכין בלמ"ד, ועל זה מתרג' כיון דגם נר שבת מדליק כל אחד בביתו מיחשב כאלו אינו ע"י שליח. — ולכאורה יש לתמוה מדוע אינו מתרג' גם על נר שבת כתירוצ' הראשון דבעי להשתתף בפריטי, אלא ע"כ דלא ס"ל דגבי נר שבת בעי לאשתתופי בפריטי, והוא רק חידושו של רבינו אליעזר ברבי יואל הלוי בראבי"ה פ"ב דשבת ומוכא בהג"מ שם, רק תימה שבראבי"ה כתב דאכסנאי משתתף בפריטי לנר של שבת כמו לנר של חנוכה ובמדרכי כתוב בשם ראבי"ה שהוא הדין לכל נר מצוה נר שבת ויום טוב, וכן הוא בב"י או"ח סי' רס"ו אבל בשו"ע כתבו המחבר שם רק אצל נר שבת. ומצאתי בס' אגודה בשבת שהביא דברי ראבי"ה בזה"ל כתב רבינו אבי"ה הוא הדין לכל נר מצוה כגון נר שבת ונר יום טוב דיו בשיתוף, עכ"ל. ובפוסקים לא הובא ג"כ רק לענין שבת, ובעה"ש באו"ח שם תמה שלא נהגו כן.

ויש לחקור אם אין לו רק פרוטה אחת והוא גם חנוכה אם משתתף לנ"ח או משתתף לנר שבת, והגם ראיתא בגמ' נ"ח ונר שבת נר שבת קודם משום שלום בית, שאני התם דנוגע לשלום בית, משא"כ הכא נוגע לחיובו י"ל דחיוב השתתפות לנר חנוכה קודם כיון דמוזכר בגמרא לענין חנוכה. ועיין מג"א סי' תרע"ח סק"ב, ועי' גם בס' יד יוסף על הל' שבת שחקר אם ב' בעלי בתים

שאוכלים במקום א' אם יכולין להשתתף בפריטי, ועי' במ"ב סי' רס"ג סק"ל רס"ל יכולין להשתתף.

נחזור לדברי הבית שערים שכ' צריך להיות שלו רומיא דר' מינים, רבאמת הוא מילתא רתמוה לומר כן, רשאני התם רכתבה התורה תיבת לכם, ולרעת ר"א בסוכה כ"ז. גם בסוכה הדין כן דילפינן לה מרכתיב חג הסוכת תעשה לה, אבל נ"ח אינו מן התורה רק מדברי קבלה רמחויבים לעשות שום זכרון לכל גם מק"ו ריצאות מצרים ומסרן לחכמים ותקנו להרליק נרות לפרסם הנם מממונו כמ"ש הב"ח בס' תרע"ו וסי' תרע"ז, וגם המצוה להסתכל בנ"ח, וכמו כן בפורים המצוה היא לקרות המגילה ומשלוח מנות ומתנות לאכיונים, אבל שיהא נצרך שיהי' הממון שלו לגמרי כמו בר' מינים לא מצינו, ואין כוונת הר"ן לזה כלל, רק כוונתו פשוט, רכיון ראינו יוצא בהרלקת אחרים רק צריך להיות שותף בהשמן מיחשב כדבר שא"א לעשות ע"י שליח ומש"ה מכרכינן בלמ"ר, וכלשון הר"ן כתב הרמב"ן בפסחים שם.

ועור יש להביא ראי' לדברינו, ראם נאמר רבנר חנוכה בעי' לכם אמאי קאמר הגמ' ראם משתתף בפריטי מהני והיינו ריוצא בשותפות וכן נפסק בשו"ע, הרי במקום רבעי לכם יש פלוגתא בין רש"י ותוס' אם יוצאין בשותפות, ולרעת התוס' בסוכה שם, אין יוצאין בשותפות, ובס' יר' שאול על יו"ד סי' ע"ר כתב שגם אם יוצאין מ"ע רועתה כתבו לכם את השירה הזאת תלוי במחלוקת רש"י ותוס' הנ"ל, ומסיק ריוצאין, ולבסוף העיר מתשו' בית אפרים חיו"ד סי' ס"ג שכתב קצת כדבריו, וכן בשו"מ מהר"ק ח"א סי' רס"ו פוסק ריוצאין. ובאמת דברי היר' שאול תמוהים, רהבית אפרים רייק מדברי התוס' להיפך דהיא דכתיב לכם יוצאין בשותפות, והב"א מסיק דאין יוצאין בשותפות, ועי' בדע"ק שהביא דברי הב"א, ובגדולי הקרש פשימא לי' דאין יוצאין. ועי' בתשו' חסל"א חיו"ד סי' פ"ד שהביא דברי הב"א ומסיק דהך רינא אם יוצאין בשותפות או לא תלוי במחלוקת הפוסקים אם כזה"ז איכא מצוה בכתיבת ס"ת. ומצאתי בספר יהושע סי' ל' שכתב שנשאל בשאלה זו מהגאון בעל בית אפרים ז"ל וכתב דמתוס' סוכה הנ"ל משמע ריוצאין בשותפות, וכתב שאף שכדברי התוס' יש לרחוק ולפרש כוונתם באופן אחר מ"מ בדברי הר"ן מפורש כוונתו כנ"ל, ולפי דברי הר"ן גם רש"י ס"ל כהתוס'. אך מסיק דמשיגרא דלישנא דהרמב"ם והמחבר נראה דאין יוצאין בשל שותפים, וכן מסיק נכרו הגאון במנחת חנוך, אך לא הביא מדברי זקינו. ובשו"ת באר יצחק סי' י"ט נשאל ג"כ אם יוצאין בשותפות והאריך בראיות דיוצאין, ובסופו העיר מתוס' סוכה הנ"ל דמשמע ג"כ ריוצאין בשותפות. ובפ"ת יו"ד שם מתחלה ציין בסתם לתשובת ב"א, ואח"כ הביא מספר פ"ד ריוצאין בשותפות, והגאון מהרש"ק ז"ל בכמה תשובות ס"ל דאין יוצאין בשותפות ומובאים בס' מנחת אברהם על דיני סת"ם, וכ"כ בס' ערוך השלחן על יו"ד, ובס' חררי דעה על יו"ד הניח ד"ז בצ"ע, ובס' בית דור על יו"ד ס"ל דאין יוצאין והביא שכ"כ גם בס' כרם שלמה, וכ"כ

בש"ת מנחת כרוך או"ח ס"ס צ"ה, והאור שמח הל' ס"ת מסיק דיוצאין. ולפי"ז היכא דבעי לכם אם יוצאין בשותפות תלוי בפלוגתא, וגבי נר חנוכה כ"ע סבירא להו דמשתתפי בפרטי, ומה שפסק הרמ"א בס' תרנ"ח סעיף ז' כרשב"א בתשובה (מובא בה"ה פ"ח מלולב הי"א והובא גם בב"י) דיוצאין באתרוג בשותפות אע"ג דכתיב לכם, הוא משום דאמרין דבשעה שמשתמש בו הוברר הדבר למפרע דבשלו הוא משתמש, א"כ בנר חנוכה דלא שייך לומר כן בודאי ל"ה יוצאין בשותפות.

וראה זה חידוש דבשו"מ מהר"ק ח"א סי' רס"ו הנ"ל (דף ק"ה ע"א) הביא דברי הרא"ש בתשו' כלל ל"ה בשם רבינו אביגדור דמחלק בין קנו בדמים לשם מצוה דכשר שותפות משא"כ בקנו לסחורה לא יצאו. וכתב הש"מ שהוא פירוש חדש וצוין לכפות תמרים בסוכה דף מ"א שתמה עליו. ואני תמה על רב האי גאון שלא הרגיש שדברי רבינו אביגדור מפורשין ברשב"א המובא בה"ה ובב"י סי' תרנ"ח וכן פסק הרמ"א שם, ועוד יותר תמוה דלעיל בדבריו שם ברף ק"ד ריש ע"ב הביא בעצמו דברי הרשב"א המובא בב"י, דק נשמט ממנו שכן כתב גם הרמ"א להלכה.

ובעיקר דברי הרשב"א, עי' בבית מאיר על או"ח שם שהניחו בצ"ע, ובס' כף החיים על או"ח העיר מתשו' הרשב"א סי' ס"ב שכתב כן להלכה ולא למעשה וכן בתשו' סי' ת"י המובא בה"ה כתב שראה למקצת גדולי המורים הראשונים שכתבו בנדרון זה באתרוג שלקחוהו הצבור שצריך שכל יחיד ויחיד יתן ע"מ להחזיר, ולכן כתב המג"א שטוב להכריז שיתן כל אחד חלקו לחבירו במתנה, וכ"כ המ"ב, ועי' בס' חיים וברכה או"ח דף ט"ז וכ"כ בעמק יהושע סי' י"א מובא בשד"ח מערכת ל' כלל קמ"א אות ל"ו.

עוד יש לומר בכוונת הרמב"ן והר"ן המובא לעיל במאי דנקטו הלשון דנר חנוכה צריך להיות משל עצמו דהיינו שהבעה"ב צריך להוסיף נר אחרת בשבילו. והוא עפ"י ס' אשי ישראל עמ"ס שבת שהעיד דפרוטה זו למה, ומ"ש מכל הברכות כגון קידוש והבדלה דיכול להוציא את חבירו משלו בלא שותפות, ועוד למה לא הדליק בפני עצמו. ותידין עפ"י ד' הס' גליא מסכת או"ח סי' ו' בענין דמהדרין צריכין נר לכל אחד בס' תרע"א שהשיג ע"ד הרמ"א שם שכתב לשיטת הרמב"ם דכל אחד בביתו מדליק ומכרך לעצמו, אלא דבעה"ב בעצמו מדליק כ"כ נדות לפי מספר אנשי ביתו ואותן הנוהגין לברך לכל אחד בפני עצמו הוא קרוב לברכה לבטלה, וזהו דקאמר ר' זירא דמריש הוי משתתפנא בפרטי כלומר שנתן פרוטה כדי שיוסיף לו נר אחרת בשבילו, והשתא לא צריכנא דמדליק עלי בתוך ביתאי, שמדליקין נר לכל אחד מאנשי ביתו ומוסיפין עוד נר בשבילו. וראיתי בס' אבודרהם שם בסדר תפלת החול שמפורש כדברי האשי ישראל, שכתב שם עוד תירוץ ליישב הקושיא הנ"ל מנר חנוכה שאפשר בשליח ומבדכין בלמ"ד, וז"ל: וי"ל שהדלקה עצמה היא המצוה והוא „נותן השמן והפתילה

משלו" כראמרינן בפ' ב"מ דצריך לאשתתופי בפריטי לא קרינן שאפשר לעשות ע"י שליח עכ"ל. ומשמע דס"ל רהאי משתתף בפריטי אינו פרוטה כמשמעו אלא מעות עבור נר אחרת בשבילו, (ובדברי ס' האגודה הנ"ל משמע רהאי משתתף בפריטי הוא להקל דא"צ נר בפ"ע), וכן כתב להדיא בס' א"ר על או"ח סי' תרע"ז סק"ב וז"ל, לכן נ"ל טעמא שהמדליק מחוייב ליתן כשיעור חצי שעה מממונו לכך צרך להוסיף כאילו ראל"כ לא הוא כרי חיובו, עכ"ל.

אבל באמת נראה דאף שמלשון הרמב"ן והר"ן לא מוכח להדיא שההשתתפות בפרוטה היינו שיהא לו חלק בהשמן, אבל מדברי המאירי בפסחים יש ללמוד שהבין בדבריהם שמה שכתבו שאינו יוצא אלא בשל עצמו היינו שצריך להיות ממש שלו, שכתב וז"ל: אלא שהם דוחקים שמאחר שצריך שיהא השמן שלו הרי הוא כגופו וכמה חלוש טעם זה, ומה ענין כשהשמן צריך שיהא שלו שיהא נידון כאלו צריך לעשות בגופו והרי שחיטת פסחו וקדשים הן על ידי עצמו והן על ידי שלוחו צריך שיהא שלו, עכ"ל. ובס' תמים דעים ס"ס קפ"ו משמע דרי בפרוטה כמשמעו, שכתב ג"כ על הקושיא מנר חנוכה וז"ל: משום דא"א ג"כ אלא (בזמן) [בשמן] שלו או לאשתתופי בפריטי עכ"ל, ומרמחלקו לשתים, משמע רהאי משתתף בפריטי הוא כמשמעו. וכן משמע בפסקי ד"י אחרון וז"ל (הנרמ"ח) במס' שבת וז"ל, אכסנאי חייב בנ"ח ומשתתף במעות עם בעל ביתו לקנות נר של שמן ולחיות משותף במצוה עכ"ל, וכן באלפסי זוטא להרמ"ע בפסחים שם כתב, אבל חנוכה מברכין עלי' בלמ"ד משום דבעיא לפחות אשתתופי בפריטי ורמאי למצוה שבעצמו עכ"ל, ומשמע ג"כ שרי בפרוטה כרי שיהא שלו, ועכצ"ל בדברי הראשונים אלו רמש"כ דבעינן שיהא שלו, אין הכוונה דצריך שיהא שלו רק שלא יהי' משל אחרים.

ומדברי המאירי הנ"ל שמדמה נ"ח לפסח משמע ג"כ קצת דבנ"ח לא בעי לכם, כמו בפסח, וכמ"ש בתשו' הרי בשמים מהדות"ל סי' ע"ז בארוכה מכ"ד בש"ס וירושלמי.

וכן מצאתי בספר החיים להנאון מהרש"ק ז"ל בס' תרע"ז (ברף ע"ו) דבנר חנוכה לא בעי לכם שכתב וז"ל, ודבר תמוה אמר להיות צריך בנ"ח דין ממון להיות משלו דוראי בנ"ח אין צריך להיות בו דין ממון רבזה ודאי לא בעינן שיהי' שלו להיות בו זכו' רק אם מדליק בשל הפקר אף אם אינו מכוון לזכות בו ולא עשה בו קנין רק מצא נרות מופקדן מונחין יכול הוא להדליק לנ"ח ויוצא בו, דק דבשל חבירו אינו יוצא בו' ובפרט ד"ל דנ"ח הוי החיוב על האדם בעצמו לעשות כמו תפילין ולא שייך בזה שליחות כמו דלא מהני בתפילין, רק אם משתתף בפריטי מהני ראו נעשה כשותף ושותף עדיף משליחות עכ"ל, הרי שס"ל דבנ"ח לא בעי לכם. ומש"כ דמשתתף בפריטי אינו מטעם שליחות, כיוון כזה לדברי הראשונים הנ"ל. אך סותר עצמו עם מש"כ כריש הסימן שם וז"ל, א"כ ה"נ ס"ל דבאמת אף אם משתתף בפריטי אינו מקיים מצוה מן המובחר כיון דסוף סוף הוא

אינו מדליק בעצמו רק השני והוא אינו יוצא רק מטעם שליחות דשלוחו כמותו ואנן קיי"ל מצוה בו יותר מבשלוחו, וכן מה שאשתו מדלקת בשבילו הוי ג"כ רק מטעם שליחות ראשתו נעשית שלוחו עכ"ל, הרי דס"ל שהוא מטעם שליחות. ובאמת מש"כ שאשתו מדלקת עליו מטעם שליחות ומצוה בו יותר מבשלוחו הם דברי המג"א שם סק"ז בשם הב"ח.

שוב ראיתי בתשו' בית יצחק חיו"ד ס"ס קמ"ה שנסתפק בנ"ח אי בעי לכם והעלה בקיצור דלא בעי לכם. וכן בשו"ת פני מבין האו"ח סי' דכ"ג כתב ג"כ דבנ"ח לא בעי שיהי' שלו רק שיהא נקרא על שמו והעיר מדברי הישי"ע: אך מה שמחלק בין המדליק שיוצא אף בגזול לבין המשתתף דצריך שיהי' שלו, לפי דברינו אין חילוק ושניהם שווים. וכן ראיתי עתה בס' יומין דחנוכה סי' ל"ז שהאריך להוכיח דלא בעי לכם בחנוכה.

בדין ביטול חמץ בפסח לענין אכילה

משה דוד שטיינזוארצעל

רב דקהל בית אפרים

ור"מ דמתיבתא עץ חיים דבאבוב

ברוקלין

במס' ע"ז דף ע"ד ע"א איתא, אמר ר' חייא בר אבא ואי תימא ר' יצחק נפחא האי תנא תרתי אית לי' דבר שבמנין ואיסורי הנאה, ופרש"י דאיכא תרתי לחשיבותא דבר שבמנין ואיסור הנאה הוא דלא בטיל אבל חמץ פרוסה בפסח הואיל ואין דרכו למנות בטיל ומשליך אחד מהן לנהר והשאר נותן לכלבו וחתיכת נבלה אע"ג דדבר שבמנין הוא כיון דלאו אסור הנאה הוא בטיל ברובא וחרא שרי לכלבים ואינך שרו באכילה, נמצא דבכרי שדבר חשוב לא יבטל בעינן תרתי דבר חשוב ואיסור הנאה ורש"י ס"ל דבכל ביטול ברוב צריך להשליך אחד, והנה הרא"ש חק' על רש"י דמדוע כתב ונותן לכלבו גבי חמץ אי ס"ל דחומרא רחמץ דפסח במשהו אף ביבש ביבש א"כ הי' לו לאסור אף בהנאה ואי ס"ל דהאי סוגיא לא ס"ל כהך חומרא או דאינו נוהג ביבש ביבש א"כ מדוע כתב ונותן לכלבו על הנשאר בחמץ, הי' לו לומר ואוכלו, כמ"ש גבי נבלה ואוכל השאר ע"ש, ואפשר לומר דרש"י ס"ל כרעת הראב"ד שהובא בר"ן דחומרא דמשהו לא הוי רק לענין אכילה ולא לענין הנאה, אבל ע' היטב ברש"י דלא פי' הסוגיא כרעת הראב"ד, ע"ש.

ונראה לומר על דרך הפלפול, דהנה ידוע דעת האחרונים דביטול פועל רק לסלק דינים אבל לא לחדש ולהוסיף דינים על החפץ דהיינו אם נתערב חוט שנשטוה שלא לשם ציצית עם הרבה חומין שנשטו לשם ציצית לא חל רין לשמה על החוט הזה, דביטול כחו דק לבטל ולסלק שם מעל החפץ אבל לא להטיל ולהוסיף, ודין לשמה הוא חלות מחורשת וזה לא יופעל על ידי ביטול, וכן כתבו דהיתר לא בטל באיסור משום דאיסור הוא שם מחודש ויוכל להסתלק ע"י ביטול אבל להוסיף שם איסור על דבר של היתר על ידי ביטול זה א"א [וע' בנחלת יעקב להנתיבות ב"מ ז', וקובץ הערות בפרק הערל, ובתשו' עונג יו"ט חאו"ח סי' ד']. עי' עוד נקדים דברי האבני נזר חאו"ח סי' שע"ז בביאור שי' בעה"מ שהק' מרוע מברכים על סוכה כל ז' ימי החג ועל מצה אין מברכים רק כלילה ראשונה של פסח, ותי' דסוכה א"א ליפטר ממנה בשאר ימי החג דא"א בלתי שינה ג' ימים, ולפיכך בע"כ ישב בסוכה, אבל לענין מצה אפשר לאכול דברים אחרים ולא פת ולפיכך אינו מברך רק כלילה ראשונה. ודבריו צדיכים ביאור, דהלא אין כאן קושיא כלל, דבסוכה אין כאן רשות בשאר הימים דאם עושה מעשה דירה כגון אכילה או שינה מחויב לעשות זה בסוכה ורק דאינו מחויב לאכול או לישן אבל אם רוצה לעשות כן מחויב לעשותו בסוכה, ולפיכך מברך אבל בשאר ימות הפסח אין כאן מצוה של אכילת מצה כלל אלא איסור אכילת חמץ, ובאם אוכל מצה אין כאן שום מצוה רק מניעה מאיסור כמו שדרשו חז"ל ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת וכתוב אחר אומר שבקעת ימים תאכל מצות מה שביעי רשות אף שאר הימים רשות ואין כאן מצוה כלל ואיך יברך ומדוע הוצרך לדחוק גדול כזה דבסוכה מברך מצד שא"א בלתי שינה ג' ימים.

ומוכרח מזה דבעה"מ ס"ל רבפסח מצות אכילת מצה נוהגת גם בשאר הימים, ולא דק כהגר"א דהוי רק מצוה קיומית, אלא דהוי מצוה ממש, וביאור המצוה הוא כך, אם אדם רוצה לאכול פת דיכול להיות חמץ מחויב לאכול בתורת מצה ואם אוכלו חמץ מבטל מצות עשה ועובר בלא תעשה וכתב וגם נ"מ בהמ"ע, לו יצויר פת שהיא איננה חמץ אבל גם מצה איננה כמו שאור בפ"ק רחולין להך מ"ד ראינו חמץ וגם מצה איננה, הגם דלא עבר על איסור אכילת חמץ מ"מ לא אכל מצה וביטל מצות עשה ונמצא דמצה היא מ"ע כמו סוכה כמו בסוכה אם רוצה לעשות מעשה דירה מחויב לעשות בסוכה ולא בכית, כ"כ אם רוצה לאכול פת מחויב לאכול רק מצה ולא חמץ, א"כ הוי מ"ע ממש, ולפיכך הק' מדוע אינו מברך על אכילת מצה בשאר הימים, ותי' דמצוה שיכולים לבטל עשייתה לגמרי אין מברכים עלי', ולפיכך הגם דכשרוצה לאכול פת מחויב לאכול מצה אבל יכול להיות כלי אכילת פת כלל וא"כ אין כאן שום חיוב, ולכן א"א לברך על מצוה כזה, הגם דכשאוכל פת מחויב לאכול מצה, אבל יוכל ליפטר בלתי אכילת פת כלל, משא"כ בסוכה הגם דאם אינו רוצה לעשות מעשה דירה יכול להפטר מן הסוכה אבל כיון דא"א בלתי שינה א"כ הוי מחויב, וצריך לברך, אבל גבי מצה כיון דאין

כאן שום חיוב כלל אם אינו רוצה לאכול פת אין שייך לברך על מצוה כזו. ורבים שאלו ע"ז, דא"כ גבי ציצית נמי יהי' כן דיכול ליפטר ולא ללבוש בגד ר' כנפות ויכול להסתלק מחיוב ציצית לגמרי, וא"כ מדוע מברך, ונראה דלק"מ רשם לאחר לבישת הבגד מחיוב לתת ציצית, וציצית הוי דבר נוסף על הלבשה שמחויב רק מצד המצוה, משא"כ גבי מצה כיון דאינו עושה דבר נוסף, רק אוכל מאכל זה דהיינו מצה, וזהו המצוה לאכול הפת באופן זה, ואין כאן שום דבר נוסף על האכילה ויכול ליפטר מאכילת פת לגמרי, א"כ אין שייך ברכה במצוה כזו, ופשוט. תמצית דברינו, דיש מצוה כשאוכל פת לאוכלו דוקא בתורת מצה, ולו יצויר שיהי' פת שאינו חמץ, אבל גם מצה אינה, מחויב לאכול דוקא מצה, ואם אוכל מה שאינו מצה הגם שאינו חמץ, מקרי מבטל מצוה ממש.

ולפי שתי הקדמות האלו נוכל ליישב דעת רש"י שהבאנו דלפיכך כתב גבי חמץ ונותן לכלבו ולא כתב דיכול לאוכלו דכיון דאמרנו דרק לבטל ולסלק שם מהני ביטול ולא להוסיף ולהטיל שם, נמצא דכשבטל החמץ במצה נסתלק השם חמץ אבל לא חל השם מצה, וא"כ הגם דמצד איסור אכילת חמץ אין כאן איסור מ"מ איכא ביטול מצות אכילת מצה דביטול אינו משים שם מצה על החתיכה, וא"כ עבר על מצות אכילת מצה והוי כמו שאוכל חוץ לסוכה בשאר הימים, ולפיכך כתב דנותן לכלבו, אבל לעצמו אסור מצד ביטול מצות אכילת מצה, ודו"ק.

והנה הגם דדברינו נכונים בעצם, אבל לתרץ כן דעת רש"י יש להעיר בשני דברים. (א) דמשמע מרש"י בשתי מקומות דביטול יכול גם להטיל דינים על החפץ, דבבכורות כ"ב ע"א כתב רש"י גבי ציר שיש על זה דין מי פירות ואינו מטמא וערב בה מים טמאים ואח"כ מוסיף מים טהורים על הציר דחוזר וניעור כ' רש"י דהמים רבים על הציר ומטמאים אותו ותוס' כ' שם שלא הי' לו לומר כן ולא דק דציר לאו בר קבולי טומאה אלא דהמים טמאים שנתבטלו מקורם חוזרים וניעורים ע"ש, משמע דרש"י ס"ל דע"י דהציר בטל במים גם הציר נתהפך למים ומקבל טומאה, אבל התוס' ס"ל דא"א להטיל דינים חדשים על הציר. ובזבחים ע"ח ע"א כ' רש"י גבי פסול נותר וטמא שנתערבו זב"ז דחייב על השם של הרוב, למשל אם מיעוט פיגול נתערב ברוב נותר חייב מצד נותר והמיעוט פיגול משלים להשיעור, והתוס' שם הק' עליו „ועוד ק' היכא מיחייב כלל משום חד מינייהו דמיעוט הבטל ברוב לא מצטרף עם הרוב להשלים השיעור“, חזינו ג"כ דרש"י לשי' בבכורות דמיעוט הבטל ברוב חל עליו השם המחודש, ותוס' לשי' שם דאינו חל ואינו מצטרף להשלים שיעור האיסור, וא"כ ק' לפרש בדעת רש"י כאן בע"ז דס"ל דביטול רק מסלק דינים ולא מחדש שם, שהוא דלא כשיטתו בזבחים ובבכורות.

עוד יש להעיר דהנה בכתבי הגד"ח מבררסק על הש"ס ביאר בדברי רש"י ע"ז דצריך להשליך אחר, והרא"ש הק' עליו דאינו כן ואינו צריך להשליך כלום,

דרש"י לשי' רפסק רמב"מ לא בטל מה"ת וגם ס"ל ביבמות פ"ב דגם כיבש כיבש לא בטל מין במינו, וא"כ בע"כ צריך להשליך אחר דלא יהי' קבוע ושוב מותר התערובת מטעם הלך אחר רוב ע"ש, נמצא דההיתר הוא מצד הלך אחר רוב היכא דמשליך אחר וא"כ אנו אומרים דאוכל המצה וא"כ גם המ"ע מקיים, וא"א לומר כדברינו רק אם ההיתר מצד ביטול, ולא כשההיתר מצד הלך אחר הרוב, דבביטול י"ל דרק מסיר שם חמץ אבל אינו מטיל שם מצה, אבל אם ההיתר מצד הלך אחר הרוב, אנו אומרים דאוכל המצה וא"כ גם המ"ע אינו מבטל, ומותר אף באכילה.

ואולי יש לתרץ הקו' האלו חדא בחברתה, דבאמת אם משליך אחר מדוע נימא דהשליך האיסור דלמא השליך ההיתר, ובע"כ דגם ע"ז יש שם ביטול דאימתי אמרי' דאינו בטל מב"מ כיבש כשיש שם האיסור כודאי, אבל לא כשיש ספק שנסתלק משם האיסור, אבל אינו מצד הלך אחר הרוב גרידא, אלא שהוא ג"כ מצד ביטול, כיון דאין כאן ודאי איסור וכל חתיכה עומדת בפני עצמה ונוכל לומר על כל אחר דהיא היתר, וגם ככל התערובת אינו כרוך דיש כאן איסור אזי בטל ויכול לאכול הכל, אבל ביטול גרוע כזה גם רש"י מודה דאינו מטיל דינים. ועוד דאפשר דבכל ביטול יבש כיבש לא נוסף שם על החתיכה, ורק בלח נעשה כל התערובת אחר ויש עליו שם הרוב, אבל כיבש א"א לחול עליו שם הרוב, דק שם של המיעוט נסתלק, וא"כ עדיין דברינו נכונים, ודו"ק.

וע' בערוך השלח ה' פסח ס' תנ"ג מסעיף כ' עד כ"ג דס"ל שם בדעת הר"ף והרמב"ם דמחוייב לאכול שמורת כל ימי הפסח ואולי הוא כדברינו דמצוה לאכול מצה אם אוכל לחם וא"כ צריך להיות גם שמור מחימוץ. והנה נר' דאף אם נסבור דציר בטל במים וגם מקבל טומאה או דהיתר נתהפך לאיסור מ"מ י"ל שזה דבר בעצם החתיכה אבל גם הם יודו דאם נשווה חוט שלא לשמה ונתערב ברוב חומץ שנשוו לשמה שאינו חל עליו שם לשמה דלשמה הוא דבר הנוסף על החתיכה ואינו בעצם החתיכה, וזה כודאי לא יחול ע"י ביטול, דצוני, דעצם של המיעוט נתבטל בעצם הרוב ונתהפך לדיון הרוב, אבל מה שיש על הרוב שם מבחוץ כמו לשמה, זה כודאי אינו חל על המיעוט מצד דיני ביטול כרוב, וא"כ כיון דיש מצות אכילת מצה ובעינן לשמה א"כ ע"י ביטול לא יחול הלשמה גם לדעת רש"י דנתוסף שם ע"י ביטול על המיעוט, וא"כ יכול החמץ להתהפך למצה אבל לא להדין לשמה, ושפיר אסור לאכול. אבל עי"ש בערוך השלח דהביא דדעת רש"י אינו כן, ולא בעינן לשמה לכל ימי הפסח, וע"כ צ"ל כמ"ש מקודם, ודו"ק היטב בכ"ז.

עולת שבת בשבתו

וירא

ואברהם ושרה זקנים באים בימים חדל להיות לשרה ארח כנשים. יש לפרש כוונת הפסוק, דהנה אמרו חכמז"ל צדקה מארכת ימיו של אדם, ועוד אמרו חכמז"ל (כ"מ דף פ"ז) ראשה עיני צרה באורחים, וא"כ לכאורה יוקשה תינה אברהם אבינו האריך ימים ובא לימי הזקנה שהרי ה' עמוד החסד, אבל שרה שהיתה אשה שדרכה להיות עיני צרה באורחים, איך זכתה לימי זקנה, על זה ממשיך הכתוב, חדל להיות לשרה ארח כנשים, שלא היתה כשאר נשים אשר עיניהם צרה באורחים, ולכן זכו שניהם להיות זקנים באים בימים. (הגאון בעל חתם סופר זצ"ל)

ויתפלל אברהם אל האלקים וירפא אלקים את אבימלך וגו'. — במס' בבא קמא (דף צ"ב ע"א) תנן במתני', אע"פ שהוא נותן לו (דמי בושת) אין נמחל לו ער שיבקש ממנו שני' ועתה השב אשת וגו' ומנין שאם לא מחל לו שהוא אכזרי שני' ויתפלל אברהם אל האלקים וירפא אלקים את אבימלך וגו'. ופירש"י שם, סתמא היא ולא רבי עקיבא קאמר לה עכ"ל. וי"ל דהנה להלן בגמרא (באותו עמוד) איתא, מנא הא מילתא דאמור רבנן כל המבקש רחמים על חבירו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחילה, שני' ויתפלל אברהם אל האלקים וירפא אלקים את אבימלך וגו' וכתוב ור' פקד את שרה כאשר אמר וגו', כאשר אמר אברהם אל אבימלך. ולכאורה עפ"ז יש להקשות על מתניתין מנ"ל שלא יהא אכזרי מלמחול דילמא הא דהתפלל אברהם על אבימלך ה' לטובתו כדי שיהא הוא נענה תחילה, אמנם יש לרחות דמשום זה לא הוצרך להתפלל דאיתא במדרש עה"פ ור' פקד את שרה כאשר אמר, כאשר אמר בתורה ואם לא נטמאה האשה וטהורה היא ונקתה ונזרעה וזרע, זו שנכנסה לביתו של פרעה ולביתו של אבימלך ויצאת טהורה אינו דין שתפקוד.

אכן כל זה ניחא לר' ישמעאל (ברכות ל"א ע"ב) דס"ל ונקתה ונזרעה זרע שאם היתה עקרה נפקדת, אבל לר"ע דס"ל התם שאם היתה יולדת בצער יולדת בריוח וכו', הדרא קו' לדוכתי, דילמא התפלל אברהם על אבימלך כדי שיהא הוא נענה תחילה על הפקידה להריון, לזה פירש"י, סתמא היא ולא ר"ע קאמר לה, ודו"ק.

(הגאון מוה"ר שמחה זצ"ל אב"ד דק"ק לובלין²)

(1) מכת"י אחר מתלמידיו.

(2) הובא בשמו בס' עמורי עולם (להג"ר שמואל אבד"ק שטרים) דף ט' ע"א, (והוא הג"ר שמחה ב"ר נחמן הכהן ראפפורט אביו של הגאון מוה"ר חיים הכהן ראפפורט. ה' אבד"ק דובנא, הורדנא, לובלין, ולבוב. נפטר ז' אב שנת תע"ז לפ"ק ומנ"כ בשעברעשין).

כי שמע אלקים אל קול הנער באשר הוא שם. אני אבאר עפ"י משל כפשוטו, מלך בו"ד א"א לבוא אליו אם לא עפ"י השתדלות המליצים, ומכ"ש שאר בני המדינה אשר רחוקים ממנו, ואם איש א' אהוב לכל, ופ"א חטא למלך אזי ע"י המליצים פועל שלו, גם אם צריך איזה טובה מהמלך פועל ע"י המליצים כי כולם אוהבים אותו ויבואו רבריו לפני המלך ויפעול מה שירצה כי מדרך המלך שיהא רחמן, משא"כ איש רע מעללים מריע לבריות וסני שומעני' שצורך לו טובת המלך, ... שא"י להשיג ע"י המליצים, וכ"ש להמליץ, אם חטא, ואם יצק עד למחר אין עונה, כי המלך אין שומע כי רחוק הוא ממנו. משא"כ אם יפגע במלך יחירי ויפיל עצמו לארץ ויבכה ברמעות שליש, ויאמר, אנא אדוני המלך שא נא לפשע עברך ומה פעלתי כך, כי אתה מלך ואני שפל כו', מיד ימחול לו. וממ"ה הקב"ה מלא כל הארץ כבודו בכל מקום אשר אזכיר את שמי וכו', וז"ש וישמע ה' קול הנער, באשר הוא שם, קאי על הקב"ה, בלי מליצים, שע"י מליצים ישמעאל ה' פרא אדם רובה קשת והמלאכים השטינו עליו כידוע.

(הנאון מוה"ר יוסף תאומים בעל פרמ"ג זצ"ל³)

חיי שרה

בזוהר פ' חיי שרה ביאר על פסוק לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני אשר אנכי יושב בקרבו וכו' אנכי היינו השכינה יתעלה, ועי' מקרש מלך שם, כי הכונה כי השכינה מתלבשת בס"א כביכול להכניעם ואם תקח לבני אשה מהם תתן להם כח ע"ש. ואילולי דבריו ה' נ"ל כי בקרבו קאי על בני, היינו כי השכינה שורה בו, לזאת לא תקח לו אשה מארורים האלה, וק"ל.

(הנאון מוה"ר אברהם טיקטין זצ"ל⁴)

ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב, ב' במסורה, הכא, ואירך והי' לפנות ערב ירחץ במים (דברים כ"ג). וי"ל ע"ד המוסר, דהנה כשמגיע האדם לפרק הנושא צריך להתפלל לר' שינצל מעצת היצה"ר, וכמאה"כ על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא, ודרשו חכמו"ל (ברכות ח' ע"א) לעת מצוא זו אשה, והעצה להינצל ממנו הגידו לנו חכמו"ל (קידושין ל' ע"ב) בראתי יצה"ר ובראתי לו תורה תכלין. והנה היצה"ר מכונה בשם ערב ע"ד אוז"ל (מר"ד ריש פ' מקץ) עה"פ קץ שם לחושך זהו היצה"ר, והתוה"ק נקראת מים כאוז"ל (ב"ק פ"ב ע"א) עה"פ הוי כל צמא לכו למים.

וזאת תורת המסורה, ויצא יצחק, כשיוצא האדם לישא אשה, לשוח בשדה, צריך לשפוך שיחו לפני ד', ועל מה צריך להתפלל, לפנות ערב, לפנות ולחסיד ממנו היצה"ר המחשיך עיני הבריות, ובאה המסורה ליעצו עור, והי' לפנות ערב,

3) מכת"ק באמצע ררוש לר"ה. נמסר לנו ע"י ידידנו האברך היקר מו"ה חיים יקותיאל רייכבערג נ"י חבר בהנהלת „מכון פרי מגרים" בניו יארק. תשואח"ח לו.

4) הועתק מכת"ק.

ירחץ במים, שאם רצונו באמת לבקר ולפנות היצה"ר מקרבו, ירחץ במים, ואין מים אלא תורה, ואז אם אכן הוא נימוח כמאה"כ אבנים שחקו מים.
(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

תולדות

ותקח רבקה את בגדי עשו בנה הגדול החמודות אשר אתה בבית ותלבש את יעקב בנה הקטן ואת עורות גדיי העזים הלבישה על ידיו ועל חלקת צואריו.
בנה הגדול החמודות גימ' בגז"ל לקח"ם מנמרו"ר: הלבישה על גימט' בתי"ם רמז לבתים של תפילין ורצועות שמצותה מן המובחר לעשותם של גדי: ואת עורות גדיי העזים הלבישה על ידיו, אלו רצועות של יד: ועל חלקת צואריו, אלו רצועות של ראש:
(מקדמון אחד⁵)

ויהי אך יצוא יצא יעקב מאת פני יצחק אביו ועשו אחיו בא מצידו. הרמז בזה, שאם יעקב יוצא מדרכי בית אביו, תיכף בא לו עשו מן הצד, אל תקרי מצידו אלא מצדו (עי' ליקו"ת להאריז"ל). שתיכף עומד עשו מן הצד מוכן לקלקלו ח"ו.
(הרה"ק ר' יחזקאל מקאזמיר זצ"ל⁶)

נוסחאות והערות ברש"י על התורה

(נלקטו מקונטרס „יוסף הלל" להר"ר מנחם בראכפעלד שליט"א)

לך לך

קאפ' י"ב פסוק י"ז.
ואת ביתו, כתרגומו ועל אינש ביתי. (ומדרשו לרבות כותליו ועמודיו וכליו, ברש"י ישן). לפי נוסחה זו משמע קצת שהמדרש חולק על התרגום ומפרש ואת ביתו בית ממש. רק לפ"ז למה אמר „לרבות", אם זהו פירוש הפסוק אינו צריך רבוי, והול"ל ומדרשו כותליו וכו'. ועוד שבמדרש תנחומא שה"ה המקור לדברי רש"י הביא ג"כ פירושו של התרגום שכתב, ואף אפרכין והשרים וכב"ב לקו עמו, א"כ אין לפרש כלל שהוא חולק על התרגום, ע"כ הנכון הוא כמו נוסחת דפה"ר, ואת ביתו, ועל אינש ביתי, ומדרש זאת, לרבות כותלים ועמודים וכלים. לפי נוסחה זו אין המדרש חולק, רק שמתיבת את, שהוא בא לרבות, הוא מרבה כותלים ועמודים וכלים.

(5) הועתק מכת"י ישן נושן.

(6) בקובץ „תפארת ישראל" דף ל', בשמו.

קאפ' י"ג פסוק י"ח.

ויאהל אכרם, שחזר לאשתו כשראה שאינו מוליד פירש ממנה כיון שאמר לו הב"ה ושמתי את זרעך חזר לה: כן הוא בדפח"ר, ואינו בספרים שלנו. והוא ע"ד שדרשו עה"פ שובו לכם לאהליכם שהתיר להם תשח"מ (ביצה דף ה'), וכן דרשו עה"פ וילכו לאהליהם, שהלכו ומצאו נשיהם במהרה (מו"ק דף ט'), וכן בכ"מ.

קאפ' ט"ו פסוק ב'.

הולך ערירי. מנחם בן פרוק פירשו לשון יורש וכו' ול"נ ערירי לשון חורבן, וכן ערו ערו. ובירמי' י"ז ו' עה"פ והי' כערער בערבה, פירש"י כערער כעץ יחירי, לשון ערירי. הרי זה פירוש שלישי על תיבת ערירי, יחירי.

קאפ' י"ז פסוק י"ז.

בא"ד וצא ולמד מעשרה דורות שמנח עד אברהם שמיהרו תולדותיהן בני ס' ובני ע'. ובדפח"ר הנוסחה היא: בני שלשים ובני שבעים. והנראה שהוא רק טעות בספרים שלנו שבמקום שלשים נשתבשו לכתוב ששים, שהרי כולם הולידו בשנות השלשים חוץ מתרח שהוליד לשבעים ולא מצינו לאחר מהם שהוליד לששים. ובספר יוסף דעת הגיה שצ"ל בני ס'. כנראה שהיתה הנוסחה לפניו בני שלשים, ולא ידעתי כוונתו בזה.

וירא

קאפ' י"ח פסוק כ"ד.

אולי יש חמשים צדיקים וגו'. רש"י לא פירש כאן משמעותו של אולי ומתרגום אונקלוס משמע שהוא לשון שמא שתרגמו מאים, כמו שמתרגם אולי לא תאבה האשה (לקמן כ"ד ל"ט), אבל לקמן בפ' ויחי (נ' ט"ו) בפסוק לו ישטמנו יוסף כתב רש"י שתבת לו משמש בלשון שמא והוא לשון אולי כמו אולי לא תלך האשה אחרי לשון שמא הוא, ויש אולי ל' בקשה כגון אולי יראה ה' בעניי, אולי ישיב ה' אותי הרי הוא כמו לו יהי כדברך, ויש אולי לשון אם אולי יש חמשים צדיקים, הרי שחולק רש"י בזה על התרגום שאין פירושו כאן שמא, ולרברי רש"י יש לתרגמו, אם אית חמשיין זכאין.

קאפ' כ"א פסוק ט"ו.

ותשלך את הילד תחת אחד השיחים. אחד השיחים יש לפרשו בשני פנים (א) אחד מן השיחים (ב) המיוחד שבשיחים, כמו שפירש רש"י לקמן (כ"ו י') כמעט שכב אחד העם המיוחד שבעם זה המלך. וכן פירש כאחד שבטי ישראל (מ"ט ט"ז) המיוחד שבשבטים זה דוד. והי' מקום לפרש כן פה שבחרה במיוחד שבאילנות שענפיו מרובין וצלו נאה שלא יצטער מחום השמש. אכן מן התרגום שתרגם חז מן אילניא ולא דמיחד באילניא כמו שתירגם להלן על אחד העם דמיחד בעמא, נראה שמיאן בזה, והוא מאחר שאברהם כל תקוה שיוכל עוד לחיות, כמו שאמרה ואל אראה במות הילד, הרי שהוברר אצלה שהוא מת, ומה לה תחת איזה אילן

ימות, על כן השליכה אותו תחות חר מן אילניא. וכן פרש"י בישעי' (ל"ו ט') עה"פ אחד עברי אדוני, אחד מעברי אדוני כמו אחד השיחים. הרי שפירשו אחד מהשיחים, ולא המיוחד שבשיחים.

שם פסוק י"ז.

כא"ד וחיכן המית את ישראל כצמא כשהגלם נבוכדנצר שנאמר (ישעי' כ"א י"ג) משא בערב וגו' לקראת צמא התיו מים וגו' כשהיו מוליכים אותם וכו' שנאמר אורחות דודנים אל תקרי דודנים אלא דודים וכו'. בישעי' שם כתב רש"י שהי' ענין הזה בגלות-אשור ולא בגלות נבוכדנצר, אמנם במדרש איכה (ב' ר') ובמדרש תנחומא (פ' יתרו) ובילקוט, איתא שמנים אלף פרחי כהונה בקעו בחיילותיו של נבוכדנצר וכו' והוא כמ"ש רש"י כאן. אך מה שכתב רש"י כאן א"ת דודנים אלא דודים, ליתא בכל המדרשות וגם בדפח"ר ליתא, ואולי צ"ל א"ת דודנים אלא דודנים.

חיי

קאפ' כ"ג פסוק ט'.

בכסף מלא, אשלם כל שווי' וכן דוד אמר לארונה בכסף מלא: הנה רש"י בא לפרש תיבת בכסף מלא ופירשו שהיוני כל שווי' ולמה לו להוסיף תיבת אשלם. אבל בדפח"ר הנוסחה, בכסף מלא, שָׁלַם, כל שווי': וכתב ע"ז בספר זכרון לפי שבכסף לא שייך לשון מלוי, אמר ז"ל שר"ל שלם, ואין פירושו שלם במשקלו ולאפוקי שלא יהי' המטבע עצמו חסר [במשקלו] אלא כלומר כל כסף שוויו' בשלמות. וכן נראה מפירוש המזרחי שהיתה לפנוי נוסחה זו הגם שנעתק שם בד"ה אשלם כמו שהוא בנ"ש, אבל מהמשך דבריו נראה להדיא שהי' לפנוי הנוסחה כמו בדפח"ר.

קאפ' כ"ד פסוק י"ד.

ובה אדע, לשון תחינה הודע לי בה: כי עשית חסד, אם תהי' ממשפחתו והוגנת לו אדע כי עשית חסד:

מה שעשו נקודות הפסק אחד תיבות הודע לי בה, ותיבות כי עשית חסד עשו דיבור המתחיל, אינו נכון, רק הכל בדיבור אחד נאמר, הודע לי בה כי עשית חסד, וע"ז קמפרש רש"י היאך יודיעו, כי לא התחנן אליעזר שיודיעו בדרך נבואה כי לא הי' נביא, רק שאם תהי' ממשפחתו והוגנת לו בזה ידע. וכן הוא בדפח"ר.

שם פסוק כ"ה.

מספוא, כל מאכל הגמלים קרוי מספוא כגון תכן ושעורים: ובדפח"ר הנוסחה היא, מספוא, כל מאכל הגמלים כגון עצה שעורים:

ונתקנו בנוסחה זו כמה דיוקים, הא', שמוסחתנו משמע שרק מאכל הגמלים קרוי מספוא ובאמת מצינו לקמן (מ"ב כ"ז) לתת מספוא לחמורו, הרי שגם מאכל החמורים קרוי מספוא וכן בכ"מ. ועוד שאין התבן מיוחד לגמלים רק העצה

כמו שמצינו במשנה (שבת דף ע"ו) המוציא תבן כמלא פי הפרה, עצה (מפרש שם כגמרא תבן של קטניות) כמלא פי גמל. ובפרט בפסוק זה אין לפרש שהמספוא הוא תבן שהרי אמרה גם תבן גם מספוא רב עמנו הרי שפרטה את התבן ולמה לה לכללו בתיבת מספוא, וכן בפסוק לקמן כתיב ויתן תבן ומספוא לגמלים, וכן בספר זכרון הביא כנוסחת דפה"ר, ופירשו ע"פ גמ' הנ"ל.

שם פסוק ל"ב.

ויפתח הגמלים, התיר זמם שלהם, שהי' סותם את פיהם שלא ירעו בדרך בשדות אחרים.

כפירוש מלת ויפתח הביא רש"י מחלוקת התרגום יונתן ומנחם בן סדוק עיין בירמ' (מ"ד) בפסוק הנה פתחתך היום מן האזיקים וגו', פרש"י פתחתך, ל' ויפתח הגמלים וכן תרגם יונתן הא כען שריתך, ומנחם פתר כולם לשון פתיחה ממש עכ"ל. הרי דליונתן פירושו מלשון התרה ולמנחם מלשון פתיחה. ומדברי רש"י כאן שפתח התיר זמם שלהם הרי שאזיל כשימת היונתן הו"ל לסיים שהי' קושר, או אוסר, את פיהם דלגבי סתימה שייך פתיחה והרי פירשו מלשון התרה ולא מלשון פתיחה, והנה הרכיב רש"י ב' הפירושים. ובאמת בכל מקום שפירש מלשון התרה הביא לדוגמא את הפסוק שלפנינו עיין (ישעי' ה' כ"ז) בפסוק ולא נפתח איזור חלציו, כתב נפתח מלשון ניתר כמו ויפתח הגמלים, וכן בתהלים (ל' י"ב) בפסוק פתחת שקי, פירש"י כמו ויפתח הגמלים, הרי שפשוט לו שכאן פירושו מלשון התרה. וצריך לדחוק ולפרש שהי' סותם את פיהם לא מוסב אל העבד רק אל הזמם, שהעבד התיר את הזמם שהי' סותם וכו'. אך מהמשך הלשון אינו נראה כן.

ואגב ראוי לעורר שהגם שבכל המקרא פרש"י כפירושו של יונתן מ"מ באיוב (מ"א ו') בפסוק דלתי פניו מי פתח שתרגמו מאן שרי כפירושו של יונתן, בכ"מ, רש"י נמה שם מפירושו ופירושו מלשון פתיחה, והטעם פשוט שאצל דלתות שייך יותר לשון פתיחה. ולעומת זה בתהלים (ק"ה כ') בפסוק שלח מלך ויתירחו, מושל עמים ויפתחחו, שכפילת הלשון מורה שהוא לשון התרה וכמ"ש שם המצודות, אבל התרגום תרגמו ופתח לי' מלשון פתיחה. אמנם אין זה תרגומו של יונתן כידוע.

תולדות

קאפ' כ"ו פסוק ה'.

עקב אשר שמע. רש"י לא פירשו כאן וכן לעיל בפ' עקרה עקב אשר שמעת בקולי (כ"ב י"ח). ומה שפירש בפ' עקב (רברים ז' י"ב) והי' עקב תשמעון, אם המצות הקלות שאדם דש בעקביו תשמעון, אין לו ענין לכאן. אמנם בתהלים (י"ט י"ב) עה"פ בשמרם עקב רב, כתב נזהרתי בשמירתה בשביל רב טובך אשר צפנת, ול' הזה עקב כמו עקב אשר שמע אברהם בקולי ע"כ, הרי שפירשו בשביל ששמע אברהם, וכן פירושו לעיל בשביל ששמעת בקולי, והוא קרוב למה שת"א חלף.

שם פסוק ז'.

לאשתו, על אשתו, כמו אמרי לי אחי הוא: כוונתו דאין לפרש דשאלו לאשתו כמשמעות הלשון, דא"כ יקשה מש"כ ויאמר אחותי היא, דאם שאלו אותה למה השיב הוא, ע"כ צריך לפרש ששאלו על אשתו, אבל עדיין לא נתקן למה השיב הוא, מה שלא שאלו אותו.

אבל בדפח"ר הנוסחה היא, וישאלו אנשי המקום לאשתו, וישאלו אותו על אשתו וכו'.

קאפ' כ"ז פסוק כ"ח.

ויתן לך, יתן ויחזור ויתן. (כ"ר) ולפי פשוטו מוסב לענין הראשון ראה ריח בני שנתן לו הקב"ה כריח שדה וגו' ועוד ויתן לך מטל השמים וגו': מטל השמים, כמשמעו, ומ"א יש להרכבה פנים.

ונוסחת דפח"ר היא, ולפי פשוטו מוסב לענין ראשון ריח אשר נתן לך הקב"ה כריח שדה ועוד ויתן לך, מטל השמים, כמשמעו ומדרשי אגדה יש הרכבה לכמה פנים. נוסחה זו מדויקת, שהרי רש"י בא לתרץ וי"ו המוסיף של ויתן דלא שייך בהתחלת הענין וי"ו המוסיף, וע"ז הביא דרשת המ"ר וכתב דלפי פשוטו הו"ו הזה מוסב לענין ראשון, ריח אשר נתן לך הקב"ה כריח שדה, זהו כבר נתן לך, ועוד ויתן לך, ודו"ק.

שם פסוק ל"ז.

ולכה אפוא מה אעשה, אי' איפה אבקש מה לעשות לך. בהכלעה פירש תיבת לכה שהוא כמו לך, הגם שכתוב בה"א אינו מלשון הליכה. כמש"כ בתהלים (פ' ג') עה"פ ולכה לישועתה לנו, אין זה לשון הליכה אלא כמו ולך, וכן הוא במסורת ולכה אפוא דיעקב (ואולי צ"ל ריצחק) ולכה אין בשורה (ש"ב י"ח) שמלה לכה (ישעי' ג') עכ"ל.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועזי להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

תמיהות וישובים

תמי' בדברי רבינו ירוחם

הרמב"ם פ"א מהל' אבות הטומאה הל' י"ז כתב, נבילה שנתערכה בשחוטתה אם רוב מן השחוטתה בטלה הנבילה בשחוטתה ואין הכל מטמא במגע אבל אם נשא הכל נטמא שאי אפשר לשחוטתה שתחזור נבילה וכו'. והשיג עליו הראב"ד ז"ל כיון דהלכה כרבנן ראפי' מב"מ בטל למה לו לרבינו לתלות הטעם משום דא"א לשחוטתה שתחזור נבילה. והנה ראיתי בכנסת הגדולה ליו"ד סי' צ"ח בהגב"י סעיף כ"ב הביא מ"ש רבינו ירוחם בנתיב ט"ו אות כ"ט דהרמב"ם כרש"י ס"ל דמין במינו לא בטל, א"כ מיושב שפיר קושית הראב"ד. — אמנם כאמת דברי רבינו ירוחם תמוהים, דמבואר להדיא בדברי רבינו בהל' מאכ"א שסובר דמב"מ בטל, וצ"ע.

(הרה"ג מוה"ר חיים ישכר גראסס הי"ד אכד"ק פעטריווא*)

תמי' כגליון הש"ס

בסוטה כ"ב ע"ב. ת"ר שבעה פרושין הן וכו'. ומציין הגאון האדיר ר' עקיבא איגר ז"ל בגהש"ס, עיין ירושלמי פ"ט דברכות עלה דמתניתין חייב אדם לברך על הרעה וכו', ע"כ. ופלא דנעלם מעיניו הברולחים לפי שעה שהתוס' כאן ד"ה פרוש מביאין את הירושלמי פ' הרוואה הנ"ל, ומה מוסיף. וצ"ע.ג.

אשר זעליג גאלדמאן

מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון
ברוקלין, ניו יארק

ישוב לדברי הערבי נחל

במה שתמה הר"ר מנחם בראכפעלד שליט"א בקונטרס ח' (שנה ב') על דברי הערבי נחל פ' ויחי שהביא שהגיהנם א' מס' בגן וגן א' מס' בערן, ובגמ' פסחים צ"ד ע"א מבואר להיפך שעולם א' מס' בגן וגן א' מס' בערן וערן א' מס' בגיהנם נמצא כל העולם כולו ככיסוי קדירה לגיהנם, עכ"ל. נראה שהע"נ סמך על היוצא ממסקנת הגמ' תענית י' ע"א שהביא ג"כ ברייתא זו והוסיפה המשך לזה וגיהנם אין לה שיעור וי"א ערן אין לה שיעור. [כן הוא גירסת הרפוסים הישנים והעין יעקב, והיינו שיש רק שתי דיעות, ובדפוסים חדשים הרפיסו וי"א גיהנם אין לה . . . כאילו חולק על הקודם שערן א' מס' בגיהנם ויש ג' דיעות, והוא טעות] וכונת הברייתא שלגיהנם אין שיעור כמה שנאמר שהוא ס' פעמים יותר ממנו, ול"א ערן אין לו שיעור היינו שערן הוא הגדול מכולם ואין כמה לשער בו, כמ"ש

(*) הועתק מקונטרס כת"י שלו המונח ברשותו של ירדנו הרבני הנגיד הנכבד מו"ה יצחק אייזיק הכהן האנדלער נ"י. טוב עין הוא יבורך.

המהרש"א ע"ש. וא"כ לשיטתם נ' שהסדר הוא כמו שהעתיק הערבי נחל. ואולי י"א אלו הם בעלי המדרש (שהש"ר פר' ו' פסוק ט') שכתבו ז"ל ארכו של עולם מהלך ת"ק שנה . . . והוא אחד מארבע מאות (שנה) לגיהנם, ומוצא הילוכה של גיהנם שני אלפים מאה שנה, [היינו ת"ק פעם ת' עולה ב' אלפים פעם מאה] מצינו שכל העולם כולו ככיסוי קדירה לגיהנם, ועולם [צ"ל ועולה — עין יוסף] אחד משישים בערך, ועדן אין לה שיעור עכ"ל. [ואולי ג"כ צריך לתקן ועולה א' מס' בגן וגן אחד מס' בעדן, ונשמט מפני הרומות].

ובגוף דברי הערבי נחל אמרתי להעתיק מ"ש בספר כבוד הבית על אנדות הש"ס מהגאון רבי שמעון וואלף מפנימשוב (האמבורג תס"ז) שב' הדעות אי גיהנם גדול או ג"ע פליגי בפלוגתא בפ' חלק אי יש לחסידיו א"ה עה"ב, וכן מ"ד כלם יהי' להם חלק עה"ב, ע"כ לדידהו ג"ע גדול כי לכ"א יש לו חלק בג"ע, וכמו בגיהנם ומדה טובה מרובה, אבל מ"ד פה גיהנם גדול ה"ט משום שסובר כסתם מתני' שם וככל מ"ד שמחמירין מאוד וסוברים שגם חסידיו א"ה אין להם חלק לעה"ב, א"כ ג"ע אינו רק לישראל וגיהנום הוא לע' אומות ע"כ גדול, עכ"ל.

יצחק ישע'י ווייס

בני ברק

ישוב על תמי' בגמרא סוכה לו:

בקונטרס א' שנה ג' במדור ה"תמיהות וישובים" הקשה ש"ב ר' יוסף חיים לערנער נ"י על הא דאמרינן בסוכה לו: דבהרס של מצוה אסור להריח דכשאקצי' מריחי' אקצי', והקשה מהא דשבת דבנר המטפטף כתבו התוס' דלא אסור לטלטל מטעם הוקצה למצותו שאין ביטול מצוה כמה שמטלטל, וא"כ גבי הרס נמי אין ביטול מצוה כמה שמריח ולמה יהא אסור, זהו תוכן קושיתו. ולענ"ד נראה דלא קשה מיד, דשנא ושנא, דהיסוד דהוקצה למצותו הוא, דכיון דהחפץ עומד לתכלית מצוה אסור להשתמש בו לתכלית אחר דהרי מה שהוא משתמש בו לתכלית אחר מנגד להמצוה, והרי זה הוקצה למצותו להשתמש בו רק לתכלית המצוה והוקצה מכל השתמשות שיעשה בו תכלית אחר ומש"ה אסור להריח בהרס של מצוה, כיון דעומד להשתמש לשם נטילת לולב הוקצה להשתמש בו לשם ריח, משא"כ בטלטול שמן המטפטף, דאין בטלטול חפץ דבר שיורה בו תכלית אחר כיון דיכול לטלטלו לשם תשמיש מצותו, לכך אין זה מנגד לתשמיש דמצוה ולא הוקצה לטלטול כ"א כשיש ביטול מצוה בטלטולו כמו שכתבו בתוס' הנ"ל, דאז מנגד לתשמיש דמצוה משא"כ כשמריח בהרס מודה שיש תכלית אחר להרס [אף שיוכל להריח וליטול הלולב ברגע אחר]. ובזה מוסבר היטב ג"כ החילוק בין אתרוג להרס, דאתרוג כיון דעומד לאכילה א"כ מה שמריח בו אין זה תכליתו ולכן אין זה מנגד למצותו, ולא הוקצה להריח.

נפתלי צבי זאפערן

לונדון

הנאהבים והנעימים

(מרוד זה מוקדש להדפסת חירו"ת בפלפול ואגדה שירי אש שנשארו לפליטה מחידושי האברכים והבחורים תלמידי ישיבות „עץ חיים" רבאבוב בנאליציע, שנהרגו ונשרפו על קידה"ש בשנות הזעם ת"ש-תש"ה לפ"ק).

הערות שונות מהאברך החו"ב בנש"ק מו"ה מנשה מייטלבוים הי"ד מטארנא⁽¹⁾

(א) התוס' בפסחים (דף ל"ח ע"ב) ד"ה נאכלים, כתבו דבכורים אע"ג דהוה חובה הקבוע לה זמן מעצרת ועד החג מ"מ מיקרי חובה שאין לה זמן קבוע כיון שאם אין לו פירות אינו מביא בכורים. ולפי"ז קשה על הא דאמרינן להלן בפרק אלו דברים (ס"ו ע"ב) דקרבן פסח מיקרי חוב שקבוע לו זמן, הרי מי שאין לו קרקע פטור מפסח כמבואר בתוס' פסחים (ג' ע"ב) ד"ה מאליו⁽²⁾.

(ב) במס' סנהדרין (ל"ג ע"א) טיהר את הטמא מה שעשה עשוי וישלם מביתו. ובתוס' שם הקשו לפי הס"ר דלא מוקמינן לה בעירבן עם פירותיו, אמאי בטיהר את הטמא ישלם הא לא הפסירו כלום. ויש לתרץ עפ"י הא דקיי"ל (חגיגה כ"ב ע"א) שאם הטביל כלי בתוך כלי אם גם החיצון טמא אמרינן דמינו דסלקא טבילה לכלי החיצון סלקא נמי טבילה לכלי הפנימי אבל אם החיצון טהור לא עלתה טבילה לכלי הפנימי יעו"ש. א"כ שפיר משכחת לה שהפסירו כמה שטיהר את הטמא, כגון שטיהר את כלי שהוא טמא, והטבילו בתוכו כלי טמא, וע"י שטיהר את הכלי החיצון לא עלתה טבילה לכלי הפנימי וטהרות שעשה בתוכו נשמאו לפי רביריו, ושפיר הפסירו, ולכן צריך לשלם⁽³⁾.

(1) נולד בשנת תר"ע לאביו הרה"צ מוה"ר נפתלי מייטלבוים זצ"ל מברניצל. הי' תלמיד מובהק להרב הגאון מוה"ר אלקנה זאבערמאן אבר"ק יארדינאו, ולמד בישיבת עץ חיים רבאבוב — סניף טארנא. עורר צעיד לימים התחיל לחדש חירו"ת ועמד בחליפת מכתבים בתדירות עם הרב הגאון מוה"ר שלו' יוסף הלוי פייגענבוים אבר"ק לאקאטש. ג' תשובות אליו נרפסו בספרו שו"ת משיב שלום כסי' ע"ח, ק"ג, דפ"ח. (ממש"כ שם כסי' ע"ח נראה שר' מנשה הי' ג"כ תלמיד הגאון מוה"ר מאיר אריק זצ"ל). בשנת תרצ"א נשא אשה, והי' מהאברכים החשובים בעיר טארנא. כ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל הי"ד השתשעשע עמו וכבדהו מאור.

נהרג עקה"ש יחד עם אשתו וששה ילדיו בער"ה שנת תש"ג לפ"ק. הי"ד ותנצב"ה.

(2) בס' גור ארי' יהודא (בקונטרס המועדים דיני פסח סי' ר' אות ה') הביא בשם אביו הגאון מוה"ר מנחם זעמבא הי"ד שמצא בס' יר יוסף דבר חדש, דמי שאין לו קרקע רפטור מפסח היינו מאכילת הפסח אבל בהקדבת הפסח חייב אף שאין לו קרקע יעו"ש. ולפי"ז לק"מ דשפיר מיקרי חוב שקבוע לו זמן, כמובן.

(3) ע"ין בס' שירי טהרות (להגאון מוה"ר מאיר אריק זצ"ל) בקונטרס אחרון דף קס"ה ע"ג מרפה"ס ד"ה ובהך, שהביא לתרץ כן בשם בנו מוה"ר דוד אריק ז"ל. ועיין עוד בישוועות יעקב חיו"ר סי' קי"א סק"ו.

ג) הטורי אבן במס' ר"ה (דף יג.) כתב לחדש דבהמת הפקר חייבת בבכורה⁴, וקשה ע"ז מדברי הרא"ש בריש פ"ב דבכורות שכתב דישאל שקנה בהמה מעכו"ם בכסף פטורה מן הבכורה עד שימשוך, ואמאי הא עכו"ם מכי מטא זוזי לירי' איסתלק והו"ל בהמת הפקר וכראי' בבבא בתרא דף נ"ד ע"ב, וא"כ יתחייב בבכורה.

ד) הרמב"ם בפ"ו מאבות הטומאה הל' ט"ז כ' דאין הטמא נטהר במקוה רק בעלייתו ולא בעורו בתוך המקוה עיי"ש בכסף משנה⁵. ולפי"ז קשה על מ"ש ברב"ז חלק ה' (והוא חלק הנקרא ללשונות הרמב"ם) בסו' אלף ת"כ, בשם מי שכתב רמי ששם כתוב על בשרו טובל טבילה של מצוה כדרכו אם לא מצא גמי לכרוך עליו כמ"ש הרמב"ם בפ"י מהל' יסורי התורה, משום דעדל"ת כיון דא"א לקיים שתיהן. והרי לא הוי בעירנא, רבשעה שהוא במים נמחק השם, ועדיין לא נתקיימה העשה.

כרוז משנת תקמ"ט בק"ק מיץ

ב"ה

אתם בית ישראל האזינו קולנו, הקשיבו אמדותנו, נעירה אוזן עמנו, מהמעשה הרע הנעשה בסביבותינו, זה שנה ומחצה אשר דרך עובר אורח בארצינו, ויקרא שמו גבריא'ל פירדא סופר סת"ם, ובירו ספר חתום, מהרב רנסיך אב"ד רמדינת לוטרדינגן וממ"ץ רסארלווי וממ"ץ רסארנמין, כי הוא מוסמך, ועליו ראוי' לסמוך, מראהו כמראה איש ממוצע, לא אריכא ולא נוצא, שעדות ראשו וזקנו שחורות, הראה שלפיו כאלו הוא מהטהורות, וברעיונו מחשבות זרות, יכהו ה' בשאת ובהרת, עשה עצמו כחדש וחדש זמות לחבל ענוים, להטות בתוהו תמימים וישרים, לא חדל פשע ברוב דבריו מעשה יריו להתפאר, כי הוא סופר מהיר, ובהשוטטו על המרינה, ששו לקראתו כגיל ורינה, כי מצאו פועל אשר אליו יסכו בלכתם, לתקן מלאכתם מלאכת שמים, נתנו לו להגיה ספרי תורת, לברוק תפילין ומזוזות, אין איש שם על לב להביט אחריו, היראת ה' בלבבו, או און ועמל בקרבנו, והלך מכפר לכפר ומעיר לעיר במדינה זו ובכל מדינות לוטרדינגן, ובאלה מסעיו, שימא כזב בהכרעיו, ויהי כי ארכו לו הימים והשלים פעלו אשר פעל ועשה

(4) עיין בזה בשו"ת שו"ט מהר"ג ח"ב סי' קמ"ב, ובשו"ת עין הברלח (להג"ר חיים צבי מאנהיימער אב"ד קאונגוואר) סי' ל"ה.

(5) עיין בזה בשו"ת בי"צ חיו"ר ח"ב סי' ל"ח ול"ט, ושו"ת בנין דוד סי' ה' אות ז' ואות ח'.

(*) כרוז זה נכתב שנת תקמ"ט בק"ק מיץ על אודות סופר סת"ם שעשה מלאכת שמים ברמי'. לא מצאנו בהעתקה שלפנינו שמות החתומים וגם אינו מוזכר שמות המשתתפים „בהתועדות זו של מורי הוראות ובראשם הרב דבה"מ". וקרוב לוודאי שהרב דבה"מ הוא הנאון מוה"ר אורי פייביש הכהן מח"ס הלכה ברורה (נפטר שנת

עשייה שלא לשמה, נשא רגליו למרינות אחרות להחטיאם גם המה, ובחרש אב העבר שב למרינה זו ושנה ברשעו לספות חטאת על חטאת כמעשהו בראשונה, כך מעשהו באחרונה, ומאז ועד עתה לא נודע לשום ברי' שבלבו שינא, לחשוב מחשבות כהנה, אך עתה נבעה מצפוני, עלה צחנותו ובאשו, כי הגריל לעשות רשעו, ברקו אחריו ומצאו, כי לא לבר אשר שם בכסף מחסו, כי אף נקל לו להכעיס בוראו, כי גנב הפרשיות מהתפילין אשר נבדקו על ידו כרי להראותם לאחרים את יופי כתיבתם, כאלו הוא עשאם, ומילא חסרונם בפספסים קטנים ובקלפים חלקים, יש מהם התך נליונותיהם, מלעיל ומלתחת עם שורות מפרשיותיהם, הפרשיות מהמוזות שם בכליו ושם תחתיהם עוד חלק בשופרת של קנה סתום, ועל גבו נכתב השם, על זאת ידו כל הרוזים, ולבם ישתבר בקרבם, הנמצא כזה איש אשר העיז פניו לשחת ררכו, ולהפר בריתו, לשלוח ידו באות ה' אשר בו תלוי יחור וקרושת השם, וקבלות עול מלכות שמים, ראוי לרונו במארה, יבער בו אש תבערה.

ויהי כאשר שמענו הקול ענות הזה פרסמנו הרבר בשתי בתי כנסיות שלנו וחרמנו אותו כרת וכראוי, לעושי מלאכת ה' ברמי', והזהרנו את העם שמי ומי אשר נכשל במכשלה הזאת תחת ידו כי יהי' מהתפילין ומוזות של התועב ההוא אף אם תהי' כראויים, גנוזי ינזם, כי המה מטמאים במשאם, ולפרסם הרבר להיות קרן נשמע לרבים העלינו על הרפוס לעשות כיון מלאכת המוע"ד הזה שישוט בכל ארצות, קול זרונות ופריצות וכל מקום אשר ירדוך כף רגל שמא הזה, רדוף ירדפו אותו ברדיפה מלא יקראו אחריו קולי קולות, ורימו עליו בכל הקהילות, לפרסם קלונו, נפול יפול כנכול עלה מגפן וכנבלת מתאנה, פגרו יעלה באשו, תעמיקי ותרחיבי שאול מדורתו, באשר נפל שרור שם תהא קבורתו, וכל בר לבב ישמע לנו לרחק ולא לקרב אל המלאכה מלאכת ה' לאיש אשר לא נודע טבעו ומהותו, שלא יצא עליו שם רע בילדותו, וממנו תראו וכן תעשו, לרורות שלא ליתן ערותו, לשום אדם שאין מכירין אותו, כרי שלא להשחית נחלתו, נחלת ה' עמו ישראל, וראוי לגרור גדר זה לרורות, ובוזה יבארו הקוצים מן הכרם כרם ה' צבאות, וכל בית ישראל יהי' נקיים וזכים, וה' יכפר בערם על שגגתם, ויסיר לב האבן שלא יעלה עוד על לב אדם לסלול במסלול עקום, עד כי גואל צרק יקים. נעשה פה מיץ בהתוועדות מורי הוראות ובראשם הרב רבה"מ נר"ו בצידוף הרוזנים הקצינים פו"מ י"ץ, ובפקודתם באנו אנחנו נאמני הקהלה על החתום פה מיץ.

היום יום ב' ח"י אדר והיו **לטטפת לפ"ק**.

תקס"ו) שהי' דרכו לחתום עצמו רב רבה"מ במיץ (עיין בהסכמה הנרפסת בסוף שו"ת קרית חנה, מיום כ"ג אלול שנת תקמ"ה, ובהסכמה הנרפסת בס' מאורי אור חלק ראשון, מיום יו"ד אלול שנת תקמ"ט). הריינים ומורי הוראות שהתווערו אתו עמו, יש לשער שהם, הג"ד מאיר שרלוויל, הג"ד יוסף גונגחיים, והג"ד אהרן ווירמס (מח"ס מאורי אור י"ב חלקים. — נולד שנת תקי"ד, וסוף ימיו נתקבל לאבר"ק מיץ, נפטר שם בשנת תקצ"ו).

מחמת יופי הסגנון ונועם המליצה בחרנו להדפיסו, להנות בו בני אדם.

מכתבים אל המערכת

לכבוד מערכת „כרם שלמה“.

באתי לעורך בזה כמה שנדפס בכר"ש שנה ב' חוברת י' עמוד ה' בשורה האחרונה שהרה"ק בעל נועם אלימלך זצ"ל אמר עה"פ אז תשמח בתולה במחול, שקאי על חורש אלול ששמים בו במחילת עונות. — דבר זה צריך תיקון, כי אין זה מדברי הנועם אלימלך רק מבנו הרה"ק מוה"ר אלעזר מליוענסק זצ"ל, שהרי בספה"ק נועם אלימלך לא נדפס ד"ו, ובספה"ק בני יששכר במאמרי חורש אלול מאמר א' אות ה' הביא דבר זה בשם „ש"ב הרב החסיד הקדוש מהר"א זצ"ל מ"כ בליוענסק" — וכוונתו על בנו של הנועם אלימלך זצ"ל, כי הנועם אלימלך ה' דודו. בכבוד רב, יידיכם עוז,

אברהם אהרן לעזער
ברוקלין, ניו יארק

כבוד המערכת.

בכרם שלמה" שנה ג' קונטרס א' דף ל"ב ברברי האברך ר' שמרי' ציטראנענבוים שהקשה על המבי"ט שכתב רשיבת סוכה לא נהג במדבר שהרי היו מסובבים בענני כבוד ואיך יעשו סוכה תחת סוכה, וע"ז העיר ממש"כ הנאון בעל אור שמח (נדפס בשו"ת זרע אברהם סוף סי' ו') רהענן ה' מלמעלה רק בעת נסיעתם אבל בחנייתם ה' הענן קפול על המשכן, ולפי"ז היו יכולים לקיים מצות ישיבת סוכה במדבר בעת חנייתם, עב"ק. — ונראה לי רכונות המבי"ט היא, דלכן לא היו עושין סוכה במדבר משום דענני הכבוד היו מנינים עליהם וזהו בחינת סוכה, ולכן מיקרי סוכה תחת סוכה, אבל באמת אין שום נפק"מ אם הענן ה' מלמעלה או מן הצד, רהענן הגין עליהם בכל מקום שהוא. תרע, רמבואר בסוכה דף כ"ג. רסוכה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצוי' לאו כלום היא, וביבמות דף עב. איתא דלכן לא מלו בני' במדבר משום דלא נשבה להם רוח צפונית, ומ"ט לא נשבה להם רוח צפונית אבע"א דלא נברור ענני כבוד, הרי מבואר דענני הכבוד לא היו יכולין לעמוד ברוח מצוי' דהא רוח צפונית רוח מצוי' היא עיי"ש ברש"י ד"ה רוח צפונית ובתוס' ד"ה דלא ניברור, וא"כ איך קורא לענני הכבוד סוכה, אלא ע"כ כראמרינן דענני הכבוד נקראו סוכה ע"ש שהנינו על בני', וא"כ אפי' ה' הענן קפול ע"ג המשכן, עריין נקרא סוכה כיון שהגין עליהם.

ועור י"ל, ראפי' אי נימא רבעת חנייתם לא מיקרי סוכה תחת סוכה, אעפ"כ לא ה' יכולין לקיים מצות סוכה אז, שהרי מבואר בסוכה כנ. רבעינן סוכה הראוי' לשבעה, והנה בילקוט פ' במדבר סי' תרפ"ו ובתנחומא פ' במדבר איתא בזה"ל סימן ה' למשה בענן כיון שה' רואה שמסתלק ה' אומר נסתלק הענן ה' כולם מתקדבים ליסע, ובתנחומא גרים ה' כולם מתקעים ליסע, ופי' העץ יוסף וז"ל, ה' משלפין יתירות האהלים התקועים בארץ ואח"כ היו מפקדים אהליהם ומישבים כליהם, עיי"ש, א"כ לא ה' יכולים לעשות סוכה בעת חנייתם שהרי לא היו יורעין בתחלה מתי יסתלק הענן, וכמה פעמים לא ה' אלא י"ב שעות בין מסע למסע, וא"כ לא ה' סוכה הראוי' לשבעה, ולכן שפיר כתב המבי"ט דלא היו עושין סוכות במדבר, ודו"ק.

(ב) בקונטרס ח' שנה ב' דף ל"ו מובא דבר נפלא מהאברך המפואר חו"ב מו"ה נפתלי מעהר ה"ר מטארני, שהעלה עפ"י גמ' ברכות י"ט רמה שת"ח עובר עבירה בלילה אמרינן וראי עשה תשובה, דרוצה לקיים מצות תשובה שהוא אחר מתרי"ג מצות לכן

עושה עבירה לשמה, אבל זהו רוקא כלילה, אבל כיום צריך למיחש שמא יכריע את העולם לכף חובה ראין דנין את ישראל כלילה אלא כיום. ולפי"ז נראה לי לתרץ הריוק בהפסוק (בפרשת קרח) וידבר אל קרח ואל כל עדתו לאמר בוקר ויורע ר' את אשר לו, ורקדקו המפרשים למה הוצרך להמתין עד הבוקר, ולהנ"ל אתי שפיר, שהרי קרח תלמיד חכם הי' לכן הי' אפשר להצדיק את מעשיו שרוצה לקיים מצות תשובה לכן עובר עבירה כלילה וכלשון רש"י עה"פ ויקהל עליהם קרח את כל העדה, כל הלילה ההוא הלך אצל השכטים ופתה אותם וכו', לכן אמר משה בוקר ויורע ר' את אשר לו, שאם יחזיק במחלוקתו גם כיום אז לא נוכל להצדיקו עוד שעובר עבירה כרי לקיים מצות תשובה וכו"ל.

(ג) בקונטרס ח' שנה ב' רף ל' הובא רברי הגמ' (נדרים י" ע"א) שאין לומר לר' קרבן רלמא אמר לר' ולא אמר קרבן וקא מפיק שם שמים לבטלה, והביא הגאון בעל ישועות יעקב בשם הירושלמי הטעם דחיישינן שמא ימות בין אמירת ר' לאמירת שם הקרבן. (ובכר"ש שנה ג' קונטרס א' רף ל"ו האריך למצוא מקור לטעם זה). ועפי"ז י"ל הכוונה ברברי הפייטן בזמירות לשב"ק. נעשה ונשמע אמרו כאחר, ופתחו וענו ר' אחר, שהרי מבואר בגמ' שבת רף פ"ח רבשעה שהקדימו ישראל נעשה ונשמע נעשו כמלאכים ופסקה מהם מיתה, ושפיר יכולים להקדים תיבת ר', וזהו נעשה ונשמע אמרו כאחר, לכן יכולים לומר ר' אחר, רלא חיישינן שמא ימות, ודו"ק.

(ד) אנב מכתבי אציע מה שהערת על דברי התוס' במס' שבת דף ה' ע"ב ר"ה בשלמא, שכתבו רבי'רשמי פריך על דעת' רבן עזאי רסובר דמהלך כעומר דמי אין אדם מתחייב על ר' אמות ברה"ר לעולם דיעשה כמי שהונחה על כל אמה ואמה ויפטר ומשני משכחת לה בקופץ, והש"ס דירן לא חשיב לה פירכא כראמר בחזורק (דף צו: רד') אמות ברה"ר הלכתא גמירי לה ולהכי לא מקשה עלה וכו' וריב"א מספקא לי' אם חייב לבן עזאי כשעמר לפוש תוך ר' אמות ברה"ר כיון רלבן עזאי בעלמא מהלך כעומר דמי אפילו הכי בד' אמות ברה"ר הלכתא גמירי לה רחייב א"כ אפשר ראין נפק"מ ואפי' עומר לפוש גם כן יהי' חייב, יעו"ש. ונראה לי ריש חילוק גרול, רבקרבן נתנאל כאן (אות ז') כתב הטעם רבן עזאי סובר מהלך כעומר דמי משום דמהלך חשבינן כל רגל זה אחר זה כשהוא מצינו על הארץ. הוי כעומר לפוש ברגל אחר. ועיין תשובות אבני נזר חאו"ח סימן ר"מ שמביא מקור רעמירת רגל אחר הוי עמידה מגמ' שבת צ"ג ע"ב רגלו אחת על הרצפה ורגלו אחת על האבן רואין כל שאילו ינטל האבן ויכול לעמוד ברגלו אחת על הרצפה כשר, הרי רעמירת רגל אחת חשוב עמידה, וזהו סברת בן עזאי. לפי"ז י"ל במעביר ר' אמות ואינו עומר לפוש שפיר הוי הלכה למשה מסיני שהוא חייב כיון שאינו עומר רק על רגל אחת, משא"כ בעומר לפוש על שתי רגליו חשוב עומר ממש ועל זה לא נאמרה הלכה למשה מסיני שיתחייב, ודו"ק.

דוד גוטסער-מייזליש

ברוקלין, ניו יארק

בס"ד. יום א' פ' נח א' דר"ח מרחשון תש"מ לפ"ק.

כבוד מערכת „כרם שלמה“.

(א) ב„כרם שלמה“ לחורש סיון כתב האבכר החשוב ר' יהושע פיהרער נ"י בסוגיא רברי' לתרץ שיטת התוס' שהם יסברו דאם היה איסור אחר עליה מתחלה אע"ג דאיסור זה לא היה עליה מיקרי שפיר נאסר מתחלת כרייתה מחמת האיסור הראשון וחילי' רילי' מרביר התוס' שם (רף צ"ו) רתרומה מותר עד שימרח וק' הא תרומה אינה אסורה עד שיפרש, אלא כיון שימרח חל עליה שם טבל שוב הוי נאסר מתחלת כרייתה. ולא ידעתי מאי קאמרי רבנן רהאיך בונה יסור לומר שהתוס' סברי רתרומה מקרי נאסר מתחלת

ברייטה מחמת איסור טבל להיפך מדברי התוס' שם דהא כל דברי התוס' שם הם באים לתרץ האיך תרומה עולה בק"א לדברי ר"ש דחשיב חטה בריה ותיצרו דתרומה לא נקרא נאסר מתחלת ברייתה. ועי' בתוס' רעק"א למס' מכות (אות י"ג) דחק' דלפי דברי התוס' דתרומה לא מיקרי נאסר מתחלת ברייתה דלא נאסר עד שימרח א"כ גם טבל לא יהי' ברי' דקורם מירוח לא חל איסור טבל וא"כ לא מיקרי נאסר מתחלת ברייתה ונשאר בצע"ג. ועי' ברש"ש מה שתי' תמיהת הגרעק"א לפ"מ שגרס בדברי התוס' עד שיפרש במקום עד שימרח. מ"מ זהו מלתא דפשיטא דהתוס' סברי רמחמת איסור אחר לא מיקרי ברי' נאסר מתחלת ברייתה.

(ב) ב"כ, כרם שלמה" להחרשים תמוז-אב כתב הרב יחזקא' דוד הכהן שלאף נ"י לבאר שיטת הר"מ מרוטנבורג דאנון במוצ"ש חייב בהבדלה ביום ראשון אחר הקבורה וכל יום ראשון נחשב כמוצ"ש ולא הוה תשלומין של מוצ"ש דכיון דיום אחר הלילה כל יומא מוצ"ש הוא. ורצה לבאר כזה דברי המחבר ביו"ד ס' שמ"א ס"ב. ותמ' לי טובא ראיך יעמים סברה זו בדברי הר"מ מרוטנבורג, רשימת הר"מ מר"ב הוא דלא ביום הראשון לבר צריך להבדיל אלא עד יום ר' צריך האונן להבדיל, ורבר זה מבואר בדברי הר"מ מר"ב שהובאו ברא"ש במס' ברכות שהוא בעצמו ציין, וז"ל שם: וביום המחלת לאחר שנקבר מתו אסור לאכול עד שיבדיל רהא קי"ל בערבי פסחים טעם מבדיל ואמר' נמי מי שלא הבדיל במוצ"ש מבדיל והולך כל השבת כולה וכו' וא"כ בנרדן זה כיון דזמן הבדלה כל יום המחלת וכל השבת כולה וכו'. הרי מפורש שיטת הר"מ מר"ב דאינו תלוי ביום ראשון לבר. ועי' בסור יור"ד שמ"א שכתב וז"ל ובענין ההבדלה איכא פלוגתא הר"מ מר"ב כ' שצריך להבדיל רקי"ל מי שלא הבדיל במוצ"ש מבדיל והולך כל השבת כולה. הרי להריא שכן הבין הטור בפשיטות שיטת הר"מ מר"ב. ועי' בט"ז שם עמ"ש המחבר דיבדיל אחר שיקבר המת (ומצוין שם שהוא דעת מהר"מ) דהיינו עד סוף יום ג' (ועי' בערוך השולחן שם ס' כ"ה מה שמבאר פלוגתא הר"י והר"מ מר"ב ומש"כ ברעת הכה"ג). ועכ"פ שיטת הר"מ מר"ב ברור שאין נפק"מ בין יום ראשון לשאר הימים עד יום ד' לענין הבדלה.

(ג) במדור "תמיהות וישובים" ב"כ, כרם שלמה" לחורש תשרי ראיתי מה שתמה הרב שמריהו ציטראנענבוים נ"י על ספיקת הישויע"ק והפמ"ג דאם אין הסכך רחוק מהרפנות ג' טפחים דאז שייך לבור אי מודה הר"ן ראמר' דופן עקומה דהא הר"ן כתב מפורש דלא אמרינן דופן עקומה ולבוד כי הדרי. ולחומר הנושא דלא לשווי' הישויע"ק והפמ"ג כטועים אפשר לומר שהם מפרשים דברי הר"ן שם לא כמו שפי' הגרעק"א והאבנ"ז אלא כמו שרצה לפרשם בקהלות יעקב עמ"ס סוכה סי' ד' דהא רלא אמרינן דופן עקומה ולבוד כי הדרי שם, משום דדופן עקומה עושה להסכך פסול שיהיה לו רין דופן דכך הללממ"ס, מ"מ אין לו שם מחיצה, ועיקר טעמא רמ"ד אין לבוד באמצע משם דדין לבוד לא נאמר אלא במחיצה ומשו"ה במן הצד שייך לומר לבוד דהמחיצה נמשכת לסכך אבל אא"ל לומר דופן עקומה ואח"כ לבוד ראין כאן מחיצה לומר לבוד. וזהו רוקא למד"א דל"א לבוד באמצע, ומיעט את האויר מצד הדופן כצויר הר"ן שם, ולפ"ז באופן שמסופק בו הישויע"ק והפמ"ג אפשר ריורה הר"ן ראמר' דופן עקומה ולבוד רכאן ע"י לבוד נמשך המחיצה עד הסכך הפסול ואז נתעקם (ובפרט דקייל"ן כמ"ד ראמר' לבוד באמצע).

(ד) באותו מדור שם ראיתי מה שתמה האברך החשוב ר' יוסף חיים לערנער נ"י על התוס' במס' שבת דף מ"ב שכתבו רל"א דמשום הוקצה למצותו יש איסור לשלטול לפי שאין ביטול מצוה כמה שמלטול מש"ס סוכה ל"ז: דא"ר הרס של מצוה אסור להריח בו וכו' מ"ש הרס דלריחא קאי כי אקציו' מריחא אקציו' אע"פ ראין ביטול מצוה כמה שמריח ההרס. וכמו שכתבו התוס' שם כן הוא להריא שם בתוס' ברף כ"ב. ד"ה אבותון וברף מ"ה: ד"ה אמר. ובאמת כבר האריכו האחרונים בד"ז. עי' בשו"ת עונג יו"ט סי' מ"ט

שכתב שהתוס' לא כ"כ לדינא ומביא רא' לזה מדברי הש"ס לגבי הדם ועיי"ש שהאריך בר"ז ועי' ברעת תורה להג' מהרש"ם או"ח סי' תרל"ח ס"ק א' וסי' תרל"ט ס"ק ג' ועי' שם בהג' נכדו שהק' על רברי העונג יו"ט מרבירי התוס' שם בדף מ"ב שכתבו מפורש כן לדינא. וכן הוא בט"ז סי' תרל"ח ס"ק ג' כדברי התוס' דדוקא ביטול מצוה אסור. ועי' בהעמק שאלה להג' נצי"ב על השאלות שאילתא קכ"ו ס"ק ב' שכתב לחלק דהרם אסור להריח בו דאקצי' אע"פ דאין בזה ביטול מצוה, דכלל הוא דכל מצוה שעיקר תשמישה הוא בהנאה (רהיינו קיום מצותה) כמו סוכה ונר שבת לא נאסר ליהנות ממנה אפי' שלא בשעת מצוה אפי' תשמיש שאינו כדרך מצותו שרי, אם לא שיהא באופן המבטל המצוה, משא"כ הרם שאין תשמישה בהנאה. ובאמת נלענ"ד דחילוק זה מבואר בט"ז שם סי' תרל"ח שכ' וז"ל דשאני הרם שבלולב שהוא צריך למצותו ואי אפשר בו אלא לריחיה שהוא עומד אקצי' עיי"ש דהיינו דכיון רמזות הרם אינו ע"י הנאת ריחיה א"כ כשאקצי' למצותו אקצי' לריחי' דאם מריח בו הוה כמו שמבטלה ממצותה רעושה עם ההרם היפך ממה שצריך לעשות כשעושה מצותה משא"כ הרם שתלה אותה לנו סוכה אז מצותו ע"י הנאה וע"י מה שמריח בה אינו מבטלה ממצותה, והוה כמו סוכה ונר שבת, ודו"ק.

ואסיים בברכה כמו שזכיתם להיות אכסניא של תורה כן תזכו עוד להגדיל תורה ולהאדירה.

שלום יעקב גרינשטיין
ברוקלין, ניו יארק

ב"כרם שלמה" שנה ב' קונטרס י' סוף עמוד כ"ו הובא מש"כ בס' לקח טוב (סוף כלל ז') מטעם למה נשים פטורות ממ"ע שהז"ג, דהנה במעשהז"ג, הקרושה הוודדת מן השמים בעת ההיא, גורם החיוב למצוה שבאותו זמן, והנשים מקבלות הקרושה מן האנשים וממילא בא להן ברנע מאוחרת ולכן ראוי לפטרן מטעם דרחוי, ברנע ראשונה הן פטורות, רק בלאוין אין ריחוי, אבל במ"ע שפיר פטורות מטעם דרחוי. רק שהקשה ע"ז דא"כ אשה העושה מלאכה ברנע ראשונה של יו"ט ושבת תיפטר, עיי"ש באריכות. — ועל זה תמה שם, דהא הוא בעצמו כתב לעיל רלגבי לאוויין לא שייך דרחוי, ואיסור מלאכה אית ב' לאו. ובאמת אין כאן קושיא, דקושיית חלקה טוב היא על "ברנע הראשונה" ואז פטורה מטעם שלא קבלה עדיין הקרושה המחייבת אותה, ואין זה ענין לריחוי, רק לפטור אח"ז מחמת שרנע הראשונה נרחה, וע"ז כ' ראין ריחוי בלאוין, והוא פשוט.

יחיאל מאסיער
כולל עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק.

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם זילבערשטיין נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' בן ציון מרדכי הכהן קוואדראט נ"י מאנטווערפען להולדת הבן
 להאברך היקר ר' דוב מרדכי פישער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' דוד רייפער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' דוד יהושע הכהן ראזענגארטען נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' חיים איינהארן נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' חיים שמעון ברוינפעלד נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יוסף הורוויץ נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יעקב שלום העניג נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' לוי יצחק זעליחאווסקי נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' ניסן גינזבורג נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' פייוויל בערגער נ"י מאנטווערפען להולדת הבן
 להרב מו"ה צבי הורוויץ שליט"א בן הארמו"ר מסטריזוב להולדת הנכד
 להנה"ח מו"ה שלמה גאלרשטיין נ"י להולדת הנכד
 להאברך היקר ר' שמואל ציטראנענבוים נ"י להולדת הבן
 יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט
 מתוך רב נחת והרחבת הרעת לאויט"א

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם ווינער נ"י מבני ברק להולדת הנכרה
 להאברך היקר ר' זאב אלי' הכהן מייער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' חיים הלוי פאזנער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' חיים יחזקאל הלוי ראדזינסקי נ"י מלונדון להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יודל לעזער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר כנש"ק ר' יונה באראן נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יוסף יהודא הערכסט נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יחזקאל העסקעל נ"י מקרית באבוב להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יעקב פיהרער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' ישעי' שלאמאוויץ נ"י מאנטווערפען להולדת הבת
 להאברך היקר ר' מרדכי יהודא קורץ נ"י מקרית באבוב להולדת הבת

להרב מו"ה משה אליקים כריעה הלברשטאם שליט"א רב דקהל חסידי באבוב
באנטווערפן להולדת הבת

להאברך היקר ר' משה יצחק בריננער נ"י מלונדון להולדת הבת

להאברך היקר ר' שמואל פנחס רומפלער נ"י להולדת הבת

להאברך היקר ר' שמחה פנחס שטראהלי נ"י להולדת הבת

יזכו לגדלן לבט"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג אכיל"ר.

המערכת

ברכת מזל טוב

להרבני הנה"ח מו"ה אלי' שארף נ"י ולבנו הנה"ח מו"ה אשר ישעי' שארף נ"י
לאירוסים נכדתו-בתו תחי'

להנה"ח מו"ה אהרן קעספלער נ"י לאירוסים בנו הב' הח' כמד פסח נ"י תלמיד
ישיבתנו

להב' החתן הנעלה כמד ישעי' אלעזר שטאהל נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסים

להב' החתן הנעלה כמד מרדכי קאוואלענקא נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסים

בורא עולם בקנין השלם זה הבנין ערי עד

למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

נבקש מאת אנ"ש שכל מי שנתן השו"ת

שמחה במעונו יודיע נא אל המערכת

הרוצה לחשיג קובצי "כרם שלמה", וכן בכל עניני המערכת,
לסנות אל האדרעסין דלהלן:

בארץ ישראל

כרם שלמה
שע"י אוצר הספרים
דישיבת קדושת ציון
קרית באבוב ת.ד. 204 בת"ם

במאנטרעאל

KEREM SHLOMA
c/o Goldberg
5659 Hutchison St.
Montreal H2V-4B5, Canada

בטאראנטא

KEREM SHLOMA
c/o Lemel
18 Rondale Blvd.
Toronto, Ont. M6A-1H5, Canada

בארצות הברית

KEREM SHLOMA
1533 - 48th St.
Brooklyn, N. Y. 11219

בענגלאנר

KEREM SHLOMA
c/o Safern
2 Rookwood Ct.
Castlewood RD.
London N. 16, 6-D.R.

בעלגניע

KEREM SHLOMA
c/o Kwadrat
28 Nervier St.
Antwerpen 2000, Belgium

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

מנומרת הכרית = 10 דאלער לשנה

מנומרת = 15 דאלער לשנה

מנומרת = 10 פונם לשנה

מנומרת = 500 פראנק לשנה

מנומרת איצט מעבר לם = כדאר רניל 15 דאלער לשנה וכדאר אויר 20 דאלער לשנה

המחירים הללו חוקקען כפי הוצאותנו אנו

המערכת

m:

KEREM SHLOMO

B.Y.B.Z. of Bobov

1533 - 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

ADDRESS CORRECTION REQUESTED
WARDING & RETURN POSTAGE GUARANTEED
(Please send P.S. form 3547)

MR. MOTEL GROSS
1451 52 ST.
BKLYN, NY 11219

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הנה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב וצ"ל

קובץ מוקדש לסלסול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מנאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

הקובץ הזה מוקדש
לשמחת הנשואין בבית כ"ק מרן רבינו שליט"א

שנה ג' קונטרס ג' כסלו תש"מ ברוקלין, נ. י.

יוצא לאור ע"י תלמידיו כ"ק
מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א

1533 48th Street
Brooklyn, New York
Tel. 871-6623

ברכת תודה

לירדינו האחים היקרים והנכבדים

מו"ה שלום וויינרייך נ"י

ומו"ה חיים וויינרייך נ"י

אשר נדבה לבם אותם לסייע בדבר מצוה
בתרמם סכום חשוב מאד להדפסת קובץ הנוכחי

לעילוי נשמת אביהם

הרה"ח מו"ה שרגא ברוך כמו"ה יוסף צבי ע"ה

נפטר ח' כסליו שנת תשי"ז לפ"ק

ולעילוי נשמת אמם החשובה

מרת שרה בת מו"ה משה ברייט ע"ה

נפטרה ד' כסליו שנת תשי"ג לפ"ק

ת . נ . צ . ב . ה .

בזכות המצוה יברכם ד' בכל ברכות האמורות בתורה, ויזכו
לישב בצל העושר והכבוד ברוב עוז ושלום, לאורך ימים
ושנים, ויזכו לעשות תמיד רב פעלים לתורה ולתעודה, אמן.

המערכת

בהזרמנות זו רואים אנו לחובה נעימה להביע רגשי תודתנו ומיטב ברכותינו
לירדינו הדגול הנ"ל מו"ה שלום וויינרייך נ"י בעל הדפוס, "נאבל אַפּסעס" ולבנו
היקר והנעלה כמר שרגא ברוך נ"י העומד לימינו, על התמסרותם בלב ונפש
בהדפסת קובצנו, "כרם שלמה", להוציא מתחת ידם דבר מתוקן ומהודר בתכלית
היופי והשלימות, כראוי לכבוד התורה.
יברך ד' חילם ופועל ידם ירצה.

ברכת תודה

לידידנו הנה"ח הנכבד הרגול והמרומם
מו"ה אשר ישעי' שארף נ"י
אשר נרבה לבו אותו לסייע בדבר מצוה
בתרמו סכום חשוב מאד להדפסת קובץ הנוכחי

לעילוי נשמת בנו
האברך היקר והנעלה שלשלת היוחסין
מו"ה אלכסנדר זיסקינד בנימין ביינוש ע"ה
תלמיד חביב בשיבתנו
שנקטף לדאכוננו באבי ימיו
ביום ד' לחודש כסלו שנת תשל"ב לפ"ק
ת. נ. צ. ב. ה.

ישלם ד' פעלו הטוב ותהי משכורתו שלמה מעם ד' אלקי
ישראל להתברך לנצח בכל מילי דמיטב בהרחבת הדעת
וישבע רב נחת מכל יוצ"ח לאורך ימים ושנים, אכי"ר.
המערכת

ברכת תורה

לידידנו הרגול והנכבד, שמו מפארים
הרב משה קעססלער נ"י
מנהל דישיבתנו בני ציון דבאבוב
אשר נדבה לבו אותנו לתרום סכום חשוב מאוד
להרפסת קובץ הנוכחי

לעילוי נשמת אמו החשובה
מרת מינדל חיה בת מו"ה משה יאראסלאוויטש ע"ה
נפטרה כ"ב כסליו שנת תש"ב לפ"ק

ת . נ . צ . ב . ה .

ישלם ד' פעלו הטוב ותהי משכורתו שלימה מעם ד' אלקי
ישראל להתכרך בכל מיני השפעות טובות ולשכוע רב נחת
מיוצ"ח, ויזכהו ד' לעשות תמיד רב פעלים לתורה ולתעודה
לאורך ימים ושנים, אכ"י"ד.

המערכת

לראבוננו נפלה טעות בשם הנפטרת בקונטרס הקדום, לכן הרפסנוהו כאן עוד הפעם.
וטעות לעולם חוזר.

התוכן

מדור אמרי קודש

- ו לפרשת וישלח ונישואין כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

מדור זכרון לראשונים

- ח דרוש לנישואין הגאון בעל שב יעקב זצ"ל
 י בקידושין דף י' ע"א הגאון מוה"ר זרח איירליץ זצ"ל
 טו לסיום מס' כתובות הגאון מוה"ר שמעלקי אבר"ק סעליש זצ"ל
 יב נשואי בת כהן לת"ח הגאון מהרש"ם אבר"ק בערזאן זצ"ל

מדור אגרות קודש

- טז בענין איחור זמן הנישואין הגה"ק מוהרמ"י מאוסטראווצא זצ"ל

מדור זכרון לאחרונים

- יז בסוג' דהמקדש במלוה . הגה"צ מוהר"ח הלברשטאם רומ"ץ סאטמאר זצ"ל

מדור פלפול והלכה

- יח בענין ברכת אירוסין . . הרב מו"ה ברוך אברהם צבי הורוויץ שליט"א

עולת שבת בשבתו

- כה ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים המערכת
 כז לקט דברים נחמדים וענינים שונים לנישואין המערכת
 כט נוסחאות והערות כרש"י עה"ת . . . הר"ר מנחם בראכפעלד שליט"א

מדור תמיהות וישובים

- לה הערות קצרות בענינים שונים

מדור הנאהבים והנעימים

- לו בריש מס' קידושין הב' מאיר ראטה הי"ד

מדור זכור ימות עולם

- לז חברה קדישא של משמורת דק"ק קראטשין יע"א
 מג צילומי כתבי קודש
 מא מכתבים אל המערכת
 מד ברכות והודאות

אמרי קודש כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

לפרשת וישלח ולנשואין

וירץ עשו לקראתו וישקהו, ובמדרש רבה (פרשה ע"ח) א"ד ינאי למה נקוד עליו, אלא מלמד שלא בא לנשקו אלא לנשכו, ונעשה צוארו של יעקב אבינו של שיש וקהו שיניו של אותו רשע, ומה ת"ל ויבכו, אלא זה בוכה על צוארו וזה בוכה על שיניו, ר' אבהו בשם ר' יוחנן מיייתי לה מן הכא דכתיב (שיר השירים ז') צוארך כמגדל השן וגו'. ולכאורה יש לתמוה למה בכו שניהם, הלא אדרבה ה' לו ליעקב לשמוח ולהודות ולהלל לר' על גודל הנס שנעשה לו שניצל מנשיכת עשו, וגם על עשו קשה למה זה הלך ילך ובכה, אם לא ה' יכול להוציא מחשבתו הרעה מכח אל הפועל. עוד צריך ביאור, מה שהוסיף ר' אבהו בשם ר' יוחנן מן הפסוק בשיר השירים צוארך כמגדל השן, ועמדו בזה המפרשים, שהרי פסוק זה לא קאי על יעקב אבינו ע"ה.

וכרי להבין ולהשכיל דברי חז"ל, נראה בהקדם דברי העוללות אפרים (מאמר שפ"ב) עה"פ בפרשתו, ויבא יעקב שלם, ופירש"י שלם בגופו שלם בממונו ושלם בתורתו, ומפרש דמש"ה הזכיר הכתוב את זה בכואו מפרן ארס דייקא, לפי ששם נשא אשה והעמיד תולדות, ועי"ז זכה לשלש אלה, שלם בגופו, ע"ד שאמרו חכמיו"ל (יבמות ס"ג ע"א) כל מי שאין לו אשה אינו נקרא אדם רק נקרא פלג גופא, ולכן דייקא עתה אחר שנשא אשה נעשה שלם בגופו, וגם נעשה שלם בתורתו ע"י הנשואין ע"ד שארז"ל השרוי בלא אשה שרוי בלא תורה, וגם שלם בממונו כארז"ל שם, שרוי בלא ברכה, כי כל כך גדלה מעלת זיווגי ישראל שבעת הנשואין נעשה שלם בגוף בתורה ובממון. ומבאר שם עוד במעלת זיווגי ישראל, דהנה איתא במדרש עה"פ ויבן ר' את הצלע כמד"א ולצלע המשכן, וגם אחז"ל ויבן את הצלע עשאה כבנין, הרי שדימו חז"ל הזיווג לבנין המשכן, והענין הוא עפ"י ארז"ל (ברכות ו' ע"ב) כל המשמח חתן וכלה כאילו בנה אחת מחורבות ירושלים, ומרקאמרו, "אחת" מחורבות ירושלים, למדנו דכוונתו על החורבה המיוחדת בירושלים, והיא בית מקדשינו ותפארתנו, שהזיווג בישראל מקרב גאולתנו ופדות נפשינו, ולכן ארז"ל כל מי שמתה אשתו ראשונה כאלו חרב ביהמ"ק בימיו, ולהיפך ע"י שמחת חתן וכלה יבנה חומות ירושלים ובית המקדש. ויתכן לתת טעם ע"ז, דהנה כל זיווג בישראל המיוסד על דרך הסלולה מרבתינו הקדושים נ"ע בטהרת הקורש, הוא בחינת בנין ביהמ"ק, כי בונים עי"ז בית ומכון לשבת השכינה הק', כארז"ל (סוטה דף י"ז) איש ואשה שזכו שכינה שרוי' ביניהם, רבאיש יש אות יו"ד, ובאשה יש אות ה"א, לרמז על שמו ית' ששורה ביניהם, וכיון שע"י זיווגי בני' בונים בית לשכינתו ית', לכן ממחר עי"ז את בנין בית המקדש השלישי שעתיד הקב"ה להשרות שכינתו בתוכו לנצח. והנה על הפסוק כמגדל דוד צוארך בנוי לתלפיות (שה"ש ד'), אמרו במדרש

רבה, זה ביהמ"ק שהוא תל שכל פיות פונים בו. ובספר קול יעקב האריך בביאור דברי המדרש, ותמצית דבריו, שתכלית כל הבקשות היא שיבנה ביהמ"ק, כי אז ממילא יתמלאו כל משאלותינו לטובה, וזהו שאמרו, כמגדל דוד צוארך בנוי לתלפיות זה בית המקדש שהוא תל שכל פיות פונים בו, הכוונה שכל פרטי משאלות בני ישראל כולם תלוים בו ומתמלאים ע"י בנין ביהמ"ק, ולכן הוא תכלית המבוקש מכל התפלות, עיי"ש באריכות.

והנה ב' ויגש בהתוודע יוסף אל אחיו, כתיב, ויפול על צוארי בנימין אחיו ויבך ובנימין בכה על צואריו, ומקשה שם במדרש (סוף פ' צ"ג) וכי שני צוארים היו לו לבנימין, אלא אמר ר' אלעזר בן פרתי, יוסף ראה ברוח הקודש ששני בית המקדשות עתידין ליבנות בחלקן של בנימין ועתידין ליחבר, ובנימין בכה על צוארו ראה שמשכן שילה עתיד להעשות בחלקן של יוסף ועתיד ליחבר, עכ"ל המדרש. הרי דהצואר רומז על בית המקדש, ובמהרש"א במגילה (דף ט"ז ע"ב) כ' דבהמ"ק נקרא צואר עדה"כ כמגדל דוד צוארך, וצוארך כמגדל השן, דכמו שהצואר כגובה של האדם והודו, כן בית המקדש כגובה ארץ ישראל והודו של ישראל.

ועפ"ז יבואר היטב המדרש שלפנינו, וירץ עשו לקראתו וישקהו, מלמד שבא לנשכו ונעשה צוארו שיש וכו' זה בוכה על צוארו וזה בוכה על שיניו. ולהג"ל י"ל בכוונת המדרש, דצווארו של יעקב רומז על בית המקדש, שעשו הרשע וכל האומות מבקשים לנשכו ועיניהם כלות ומייחלות כל היום להחריבו ולהשוותו תל עולם, והנה בשתי בתי מקדשות הראשונות הצליח מעשה שמן בעוה"ר ועלתה ביד עשו לנשכו, אולם בבית המקדש השלישי שיהי' בנוי ומשוכלל בזכות יעקב אבינו לא יהי' להם שום שליטה כלל, רק אדרבה בעת שהוא המה יכלו ויאבדו ויתמו מן הארץ. ולזה נעשה צוארו של יעקב שיש, לרמז שבית המקדש השלישי שהוא כנגד יעקב, יעמוד בעמוד שיש וכבצורה חזקה ולא יכלו לשלוט בו ידי זרים. ולזה בכו, שניהם, יעקב אבינו עומד בזוית זו ובוכה מאין הפוגות עבור צוארו, כלו' בשביל ב' בתי המקדש שעלתה ביד עשו להחריבו, ועשו הרשע עומד בזוית זו ובוכה בשביל ביהמ"ק השלישי אשר אין לו היכולת להחריבו, כי הרשעים כאשר אין עולה בירם להוציא זממם הרע מכח אל הפועל לכלות את עם ישראל ח"ו אז הם מתאבלים ובוכים. וזהו שמוסיף ר' אבהו בשם ר' יוחנן ומייתי סיעתא לדבריו מרכתיב צוארך כמגדל השן, דמשם יש להביא ראי' ברורה דצואר רומז על בית המקדש, וכמו כן הכא הכוונה על ביהמ"ק השלישי שהי' עשו מתאוה להחריבו ח"ו, לולא ד' עזרתה לנו שעשה צוארו של יעקב שיש כמגדל השן.

ובזה יש להבין סמיכת הפרשה, דאחר פגישת יעקב עם עשו כתיב, ויעקב נסע סוכותה ויבן לו בית וגו' ויבא יעקב שלם וגו', דאחרי פגישת יעקב עם עשו שרצה לנשכו, צפה אז ברוח קדשו שעתיד עשו להחריב את ביהמ"ק, ולכן תיכף הי' יעקב אבינו משתדל לעשות פעולות המקרבות את הגאולה שלימה ובנין

בית המקדש השלישי, שזהו תכלית כל הבקשות כמבואר לעיל, וז"ש ויעקב נסע סוכתה ויבן לו בית, ע"ר אוז"ל (פסחים פ"ח ע"א) לא כאברהם שקראו הר וכו' אלא כיעקב שקראו בית, וזהו ויבן לו "בית", ר"ל שהיתה עיקר עבודתו עבור בנין בית המקדש השלישי הנקרא בית, ובאיזה אופן, ויבא יעקב שלם, היינו ע"י הזיווג, וכאמור לעיל, דע"י הזיווג זוכה האדם להיות שלם בגופו בממונו ובתורתו, והזיווג מקרב את גאולתנו ובנין בית מקדשנו בביאת משיח צדקינו בב"א.

דרוש לנישואין

מהגאון מוה"ר יעקב כ"ץ אבד"ק פראנקפורט דמיין
מח"ס שו"ת שב יעקב¹

איתא במס' קידושין פרק עשרה יוחסין דף ע"א ע"א בימי רבי פנחס בקשו לעשות בבל עיסה לארץ ישראל אמר להם לעבדיו כשאני אומר שני דברים בבית המדרש טלוני בעריסה ורצוני (פירש"י שלא יפשפשו אחר דבריו ויהא צריך לנלות משפחות והוא הי' זקן ולא הי' יכול לדון), כי עייל אמר להם אין שחיטה לעוף מה"ת, אדיתבי וקמעייני בה אמר להו, כל ארצות עיסה לארץ ישראל וארץ ישראל עיסה לבבל, נטלוהו בעריסה ורצו, רצו אחריו ולא הגיעוהו וכו'. ויל"ד רמהלשון בימי ר"פ משמע דענין זה הי' לו שייכות רוקא עם ר"פ, וצריך להבין מהו השייכות.

ויש ליישב עפ"י מה דאי' בגמ' (סוטה ב' ע"א) אר"י אמר רב ארבעים יום קורם יצירת הולד בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני. והקשה היפ"ת א"כ אמאי הזהירו חז"ל בפרק עשרה יוחסין להרחיק ממשפחה שאינה מיוחסת, הלא אין ביד האדם לישא אשה כרצונו אלא כפי מזלו, ומתרץ עפ"י אומרים ז"ל (ברכות ר' ע"א) ר' יעקב בר אידי רמי כתיב והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך וכתוב ויירא יעקב מאד, אמר שמא יגרום החטא, ואם החטא יכול לבטל את ההבטחה שהבטיח הקב"ה בעצמו, כ"ש שיכול לבטל את הבת קול, ולכן שפיר צריכין לדיוק להתרחק ממשפחה שאינה מיוחסת רהא יכול לשנות זיווגו ע"י מעשיו. אמנם לכאורה יש להוכיח ראין יכולין לשנות דברי הבת קול, דאמרין התם במס' סוטה דקשה זווג של איש ואשה לפני הקב"ה כקריעת ים סוף, וכתבו המפרשים דהקושי בקרי"ס הי', רמדת הרין קטרגה לפני הקב"ה הללו ע"ז והללו ע"ז ומה זכו אלו להינצל, נמצא שמצד הדין לא הי' ראוי לקרוע לפנייהם הים, רק שבקע ים ויעבירם מחמת תנאי שהתנה הקב"ה במעשה בראשית שיקרע הים לפני ישראל, הרי דלא רצה הקב"ה לשנות מתנאו אף שלא היו ראויים לכך בשעה שיצאו ממצרים, וזהו הענין שקשה לזווגן כקרי"ס, שגם בזיווגים אין משתנה מהבת קול אפי' אם אינו ראוי, ולכאורה לפי"ז הדרא קו' הנ"ל לדוכתא, דכיון

(1) ראה אורותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ט' עמוד ט'. — ד"ז הועתק מכת"י תלמיד

דהכת קול שמכרזת מ' יום קודם יצירת הולד בת פלוני לפלוני אינה משתנית, מדוע מדרקקין להרחיק ממשפחה שאינה מיוחסת.

אמנם יש להוכיח מגמ' דתנאי יכול להשתנות, דאיתא בגמ' (חולין ז' ע"א) רבי פנחס בן יאיר הוה קאזיל לפדיון שבויין פגע ב' בגינאי נהרא א"ל גינאי חלוק לי מימך ואעבור כך א"ל אתה הולך לעשות רצון קונך ואני הולך לעשות רצון קוני אתה ספק עושה ספק אי אתה עושה (פירש"י שמא לא יתנו לך בפדיון), אני ודאי עושה א"ל אם אי אתה חולק גוזרני עליך שלא יעברו כך מים לעולם, חלק ל'. והנה זה ווראי דאם לא ה' תנאי כמעשה בראשית גם על גינאי נהרא שיחלוק, לא ה' חולק, דהא סוף כל סוף ה' רק ספק מצוה דרילמא לא יהא סיפק בידו לפדות, וע"כ דה' תנאי שיחלוק, רק שבתחלה לא רצה לחלוק דשמא אינו ראוי לכך, הרי ריכול תנאי להשתנות אם אינם ראויים לכך, א"כ גם נבי זיווג ניחא, דאף שב"ק יוצאת מ' יום קודם יצירת הולד יכול להשתנות אם אינם ראויים, ולזה שפיר אמרו חז"ל דצריכין לברוק אחר היחוס.

ולפי"ז אתי שפיר, דדוקא בימי ר' פנחס התחילו להקפיד על היחוס, דקודם ימי ר' פנחס היו סוברים ראין להקפיד על היחוס מאחר דבת קול יוצאת ומכרזת בת פלוני לפלוני, ומנס דקריעת ים סוף הוכיחו רבן הווא, דאין תנאי משתנית כיוון דנקרע הים לפנייה אעפ"י שלא היו ראויים, אבל מאחר שראו בימי ר' פנחס העובדא בגינאי נהרא, שגינאי לא רצה לחלוק דשמא אינו ראוי, הוכיחו מזה, דתנאי שפיר משתנית כשאינם ראויים לכך, ומש"ה התחילו לדקדק על היחוס, ובקשו לעשות ככל עיסה לארץ ישראל, ואמר להם ר"פ אדרבה א"י עיסה לבבל. ואגב יש לפרש כמה שאמר להם ר' פנחס טלוינ בעריסה ורצו, דלכאורה לאיזה תועלת אמר להם שירצו, הלא בוודאי אם ירדפו אחריו ושיגוהו, דיותר קל לרוץ למי שאין עליו משאוי ממי שיש עליו משאוי. אמנם יובן, עפ"מ"ד בגמרא (ברכות ו' ע"ב) אמר ר' חלבו אמר רב הונא היוצא מבית הכנסת אל יפסיע פסיעה גסה, אמר אביי לא אמרן אלא למיפק אבל למיעל מצוה למרהט, ודקרק המהרש"א שם מה הוסיף אביי, הלא רב הונא נמי לא אמר אלא על היוצא, ומתרג' המהרש"א דאביי הכי קאמר, לא אמרן אלא היוצא ע"מ למיפק, דהיינו לילך לדרכו לעשות שם צרכיו, אבל היוצא מב"ה ודעתו לחזור לב"ה מצוה למירהט אפי' ביציאתו עיי"ש. ולפי"ז ו"ל דזה ה' כוונת ר' פנחס, דידע דאם ילך לבה"מ לדרוש דא"י עיסה לבבל ירדפו אחריו ויבקשו ממנו לגלות יחוסייהו וזהו עבירה גדולה להוציא דבה על משפחות בישראל, לכן צוה לעבריו שירצו עמו, ואז יסברו הרואים מדקא רהיט ש"מ ררעתו לחזור לבה"מ, ולא ירדפו אחריו⁽²⁾, דאי אין דעתו לחזור איך שרי לרוץ, אבל באמת לא ה' דעתו לחזור, והא דקא רהיט, דמותר למרהיט מבח"מ כדי שלא להוציא דבה ח"ו, ודו"ק היטב כי נכון הוא.

(2) ולפי"ז צ"ל דמה שאיתא בגמ' שרדפו אחריו, זה לא ה' תיכף, רק אחר שראו שאינו חוזר לבה"מ, ועפ"י שפיר מוכן מדוע לא השיגוהו באמת, אף שלהם ה' קל לדרוך, ולא רדפו אחריו תיכף.

בקידושין דף י' ע"א

מהגאון מוה"ר זרח איידליין זצ"ל מפראג¹

במס' קידושין דף י' ע"א איבעיא להו תחלת ביאה קונה או סוף ביאה קונה וכו' אמר אמימר משמי' דרבא כל הבועל דעתו על גמר ביאה. ובתור"ה כל הבועל הקשו מהא דילפינן במס' יבמות (דף נ"ה ע"ב) ראשה נקנית לבעלה בהעראה והעראה היינו תחילת ביאה והכא מסיק דסוף ביאה קונה, והריב"ם תירץ דהתם מיירי במפרש שרוצה לקנות בהעראה אבל בסתם גומר דעתו על גמר ביאה, ורבינו נסים גאון תירץ דההיא דיבמות איירי אחר קידושין ואז ע"י העראה הוי כנשואה כמו חופה דלאחר קידושין, עיי"ש. והנה הרמב"ם בפ"ג מהל' אישות ה"ה כתב, והמקדש בביאה מסתמא דעתו על גמר ביאה וכשיגמור ביאתו תהי' מקודשת, ושם בפרק י' ה"א כתב, והכא על ארוסתו לשם נישואין אחר שקידשה משיערה בה קנאה ונעשית נשואה וכו', הרי דפסק הרמב"ם כהנך ב' תירוצים בתוס' כהריב"ם וכרבינו נסים גאון, ורבים תמהו ע"ז דבשלמא הא דכתב הרמב"ם דמיירי בסתמא דמשמע אבל במפרש ואומר שרוצה לקנות בתחלת ביאה מקודשת, הכריח שפיר הרמב"ם מלשון הגמרא דמשמע דמיירי דוקא בסתמא, אבל אידך דינא דהעראה גומר אחר קידושין מנ"ל להרמב"ם, הלא כיון דפסק דבמפרש קונה, תו לא קשה מהך דיבמות, ושוב אינו צריך לומר כתיובין הר"ן גאון. (עיי' בלח"מ פ"ג ה"ה מהל' אישות).

וכדי לתרץ דברי הרמב"ם, נקדים דברי הגמרא בסמוך, איבעיא להו ביאה נשואין עושה או אירוסין עושה וכו' ת"ש וכבר שלח יוחנן בן בג בג אצל דיב"ב לנציבין שמעתי עליך שאתה אומר ארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה שלח לו ואתה אי אתה אומר כן מוחזקני כך שאתה בקי בחדרי תורה לדרוש בק"ו אי אתה יודע ומה שפחה כנענית שאין ביאתה מאכילתה בתרומה כספה מאכילתה בתרומה זו שביאתה מאכילתה בתרומה אינו דין שספה מאכילתה בתרומה אבל מה אעשה שהרי אמרו חכמים אין ארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה, היכי דמי וכו' בביאה שלא ע"י חופה, וכסף שלא ע"י חופה, אא"ב נשואין עושה מש"ה פשיטא לי' דאלימא לה ביאה מכסף אלא אי אמרת קידושין עושה מ"ש הכא דפשיטא לי' ומ"ש הכא דמספקא לי', אדנב"י לעולם אימא לך בביאה שע"י חופה וכסף שלא ע"י חופה ודקאמרת הכא תרתני והכא חדא ק"ו מיהא אית' וכו'. עיי"ש. ובתוס' ר"ה זו הקשו על הק"ו דנימא דיו דלא יאכיל כסף אלא אחר חופה, ותירצו דסברי כר' טרפון דאמר לא אמרינן דיו היכא דמיפרך ק"ו. והקשה בס' עצמות יוסף כיון דר' טרפון הוא דלא כהלכתא איך שלח לו, לדרוש

(1) ראה אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ז' עמוד ו'. — ד"ז הועתק מכת"י תלמיד א', המונח אצל ידידנו הנכבד המשובח והמפואר הרבני הנגיד החסיד מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפן. תח"ח לו, ושלומו ישנה לעד.

בק"ו אי אתה יודע וכו', דילמא סבר כרבנן דאמרינן דיו אף היכא דמיפרך ק"ו וכקושיית התוס'.

אמנם יש ליישב קו' זו, דהנה לעיל דף ה' ע"א אמר רב הונא חופה קונה מק"ו וכו' ומה כסף שאינו גומר קונה חופה שנומרת אינו דין שתקנה ובתור"ה חופה מקשי ג"כ דנימא דיו אסוף דינא ולא תקנה רק לאחר כסף, ומתרגי דאתיא כר' טרפון דהיכא דמיפרך ק"ו לא אמרינן דיו עיי"ש. נמצא דלדידן רקיי"ל כרבנן דר"ט דאמרינן דיו אף היכא דמיפרך ק"ו ליכא ק"ו וממילא לא ידעינן דחופה קונה. ולפי"ז קשה מה פריך הגמ' הכא אי בביאה שלא ע"י חופה וכסף שלא ע"י חופה מ"ש הכא דפשיטא לי' ומ"ש הכא דמספקא לי', הלא איכא לתירוצא דבשלמא בביאה איכא ק"ו מחופה שאינו קונה, כמו שאמרנו עתה לרבנן דר"ט, ואפ"ה מאכיל בתרומה, כ"ש ביאה שקונה אינו דין שיהא מאכיל בתרומה, ואין להקשות מה לחופה שכן גומרת, דהא ביאה נמי גומר לשיטת ר"ן גאון הנ"ל, וא"כ על ביאה איכא ק"ו מחופה, אבל כסף לא אתיא מהאי ק"ו דאיכא למיפרך מה לחופה שכן גומרת תאמר בכסף שאינו גומר, וא"כ מאי פריך הגמרא מאי שנא וכו', וצ"ל דכוונת הגמרא להקשות הכי, דמה שלח לו לדרוש בק"ו אי אתה יודע, דילמא ס"ל כר"ט דלא אמרינן דיו היכא דמיפרך ק"ו וא"כ חופה קונה, וממילא ליכא ק"ו על ביאה שתהא מאכיל בתרומה, וכעין קושיית העצמות יוסף הנ"ל, ועי"ז משני רנב"י ק"ו מיהא אית'.

ועפי"ז מתורץ קו' העצמות יוסף על נכון, די"ל דשלח לו בדרך מ"ג, אי ס"ל כר"ט איכא ק"ו מביאה שע"י חופה וכסף שלא ע"י חופה כתירוצו של רנב"י, ואי ס"ל כרבנן וליכא למימר הק"ו דרנב"י כקו' התוס' דנימא דיו אסוף דינא, מ"מ איכא ק"ו מביאה שלא ע"י חופה וכסף שלא ע"י חופה, ואין להקשות עי"ז כקו' הגמרא דמ"ש הכא דמספקא לי' ומ"ש הכא דפשיטא לי', דהא לרבנן דר"ט שפיר פשיטא לי' בביאה דאיכא למילף מחופה דהא חופה אינו קונה לרבנן, וכסף לא מצי למילף מחופה דמה לחופה שכן גומר, ועל ביאה ליכא להקשות כן, דהא ביאה נמי גומר כר"ן גאון הנ"ל, נמצא דשפיר מיושב קו' העצמות יוסף. אמנם כל זה ניחא אם נימא כשיטת הר"ן גאון דביאה גומר, אבל אם נימא דביאה אינו גומר, הדרא קושיית העצמות יוסף לדוכתי, מה שלח לי' לדרוש בק"ו אי אתה יודע וכו', א"כ שפיר הוכיח הרמב"ם מגמ' זו, מחמת קו' העצמות יוסף, דביאה נמי גומר, ודו"ק.

נשואי בת כהן לת"ח, וגדר ת"ח

מהגאון מוה"ר שלום מרדכי הכהן שוואדראן זצ"ל⁽¹⁾
אבר"ק בערזאן

ב"ה. יום ד' בלק כת"ר לפ"ק זלאטשוב
אבן שיש טוהר, כעצם השמים לטוהר, יפה פרי תואר, ה"ה כבוד
מחותני יד"נ האברך המופלג חרוץ ושנון זית רענן משכיל מפואר
כ"ש מו"ה משה ישכר לנדא נ"י.

היום קבלתי מכתבו, ראה ראיתי כי ללא יועיל החל רו"מ לשבר, ויהי מה, בא
להתווכח עמי על אשר כתבתי ראסור לשרך בת כהן לע"ה ואדרבא בעי"ת ת"ח,
ותמה מדברי כ"י יו"ד [סי'] ר"ה ואגודה פ"ק דחולין דאין ת"ח בזמנינו וכ"ע
כע"ה רייני' להו, ודיבר קשות כאלו מצא מציאה, הלא דברי אגודה וכ"י הנ"ל
הובאו בש"ך יו"ד סי' י"ח ס"ק כ"ט ובר כי רב דחד יומא יודע מזה. ויעוין
ברמ"א יו"ד סי' רמ"ג וכמה דוכתי לענין לישראל דרהבא דאין ת"ח בזמנינו ועיי'
תוס' שבת דף קנ"ד א' ובש"ך חו"מ סי' א' בסופו שהביא תשו' מהרי"ט שחולק
ע"ז יעו"ש, ועיי' בש"ע או"ח סי' שי"ד סעיף י"א ובמג"א שם ובסי' של"ט
מג"א ס"ק י"ג בשם המ"מ שכ' ג"כ דאין דין ת"ח בזמנינו להקל יעו"ש. והנני
מראה לו כמה מקומות אשר לא ידעם כלל כבודו, ואולם אין למדין מהכללות,
ואראה לו כמה מקומות בד' חלקי ש"ע להיפוך, אשר גם בזמנינו דנין דין ת"ח.
בעט"ז בא"ח קל"ה מ"ש בשם המרדכי ועיי' בסי' קל"ו, בש"ג הובא במג"א
סי' קצ"ט מוכח ג"כ דאין דנין לכל העולם כדן ע"ה, במג"א סי' רל"ט בסופו
יעו"ש, בסי' תע"ב גבי הסיבה, בש"ע יו"ד סי' קכ"ד סעיף כ"ד בהג"ה בדן מגע
ע"י דבר אחר מותר ואין לגלות בפני ע"ה יעו"ש, וביו"ד סי' ק"ס גבי ריבית ע"י
שליח עיי' ברמ"א, ויעוין כיוצא בזה ברש"י תענית י"ז גבי מלאכה בליל ט"ב
ולא הובא בש"ע, ובסי' רמ"ג לענין מס, ובסי' רמ"ד, ובסי' ש"מ ת"ח פטורים
מקריעה זו. בחו"מ סי' ט"ו וי"ז מבואר כן, ובסי' ל"ד סעיף י"ז, ובסי' ע' סעיף י"ז
ת"ח שהללו זה לזה יעו"ש, הרי דגבי איסור דיבית הקילו בה. בש"ע אהע"ז סי'
ב' עם הארץ לא ישא כהנת, ועיני רו"מ טחו מראות דמפורש כן בש"ע, ובסי'
ל"ח סעיף כ"ז יעו"ש. ולדברי רו"מ נתבטלה עשה דמפני שיבה תקום בת"ח
צעיר, ובכל מקומות שציינתי לא הגיהו האחרונים רבזה"ז ל"ש זה, ומוכח כמ"ש.

(1) נולד ביום כ"ז ניסן שנת תקצ"ה לאביו מו"ה משה הכהן מזלאטשוב. בימי נעוריו
למד אצל הג"ר יואל אישכנזי אבר"ק זאלטשוב מח"ס שו"ת מהר"י אישכנזי. אחר חתונתו
נשאר בק"ק זלאטשוב כמה שנים עד שנתקבל לאבר"ק פאטיק, ומשם נתקבל לאבר"ק
יאזלאוויץ ואח"כ הו' אבר"ק כושטאטש, ולבסוף עלה ונתעלה על כסא הרבנות בק"ק
ברעזאן יע"א. הסתופף בצל צדיקי רורו, דהיינו אצל הגה"ק מוהר"ש מבעלזא, זצ"ל,
הרה"ק מהר"א מסטרעטין זצ"ל, והרה"ק מהרי"א מוידושיטוב זצ"ל. הו' עמור התוראה
בימיו, והשיב הרבה אלפים תשובות לכל קצוי תכל. (בשו"ת מהרש"ם ח"ד סי' קל"ה

ועתה הראיתי לדעת דלאו כללא היא, ודברי הב"י דסי' ר"ה אין להם ענין כלל לזה, דמשום לא פלוג החמירו כמבואר למעיין ברמ"א ובגוף תשובת הרשב"א שם, והארכתי בזה במ"א ברין שבועה בכתב שכ' בשו"ת טט"ו דצריך התרה מטעם דכ"ע כע"ה רייני' להו, והבאתי חבל נביאים רס"ל רשב"כ ל"ב התרה כלל, ופלפלתי בזה בפלפול רב מכמה דוכתין סגיאין, וסוגיות עמוקות, ואכ"מ. — ולא פסק חוכא מפומי כולא יומא שרוצה רומ"מ לעשות כל העולם לע"ה, הלא ירגמו אותו אבן, הלומדים היגיעים יום וליל בתוה"ק, ויאמרו הכי לריק יגענו ותרד שינה מעינינו, הלא בוז יבוזו לו.

וע"ד הלציו ועפ"י הנ"ל יתכן מה ראי' בש"ס דשכת פ' כמה אשה דאמר רב כהנא בר הוינא בר י"ח שנין הוי גמירנא לכולא הש"ס, והיינו, כי רב כהנא נשא אשה כהנת וכמ"ש תוס' קידושין ח' א' דבשביל אשתו לקח מתנות יעו"ש, וכן י"ח לחופה, ולכן רצה לגמור הש"ס שלא יהי' בכלל ע"ה²). — וברברי תוס' קידושין הנ"ל יעויין בפנ"י שם שנעלם ממנו דברי הרא"ש סוף בכורות³) ודברי הרא"ה בס' החינוך פ' קרח סי' שצ"ב ויעויין בטו"ד סי' ש"ה, ובש"ע יו"ד סי' ס"א בזה.

ואף בזה"ו ווראי יש להקפיד שלא יהא ע"ה, רק בוודאי לא נמצא בעולם עלם ת"ח, רק צריך שיהי' לו יר עכ"פ בגפ"ת וש"ע⁴), ומעולם לא עלה על דעתי שיהי' בקי בר' ש"ע, רק שיהי' בקי בסדר לימוד ר' הש"ע, ורומ"מ הוסיף מדילי' ועבר על כל תוסף כי לא הבין כוונתי כלל, ובמקום אשר עמד לא ישב ולא חשב.

בתשובתו להגאבד"ק פרעמישלאן כותב בזה"ל: זה ימים הגיעני קונטרסו בין המון חבילות מכתבים ואז ישב בכיתי רב א' ממדינת פולין גדול, וספר ומנה המכתבים הבאים, ובמשך ח' ימים נקבצו ובאו במספר מאה וחמשה עשר מכתבים מכל קצוי ארץ וכו'). בעיקר הצטיין בבקאות הנפלאה בכל מקצועות התורה, וד"ו ניכר גם ממכתבו הלז, שמשוטט בר' חלקי שו"ע בבקאות נוראה עד להפליא כאשר יראה המעיין, ובכתבו מכתב זה, הי' אברך בן כ"ה שנה. חיבר הרבה ספרים, ורובם נדפסו. שו"ת מהרש"ם ז' חלקים, משפט שלו' על חו"מ, דעת תורה על או"ח ויו"ד, דרכי שלום — כללים, תכלת מרדכי עה"ת, ועוד. — נפטר ט"ו שבט שנת תרע"א בברעזאן ושם מנ"כ.

גוף הכתיב"ק מונח בכית עקר ספרים הגדול בירושלים באוצר הכתבי"ד (אוסף לאנדא). ותורה נתונה בזה לר' מרדכי נדב נ"י מנהל אוצר הכתבי"ד שהרשה לנו להרפסו. הפאקסמיליא נרפס להלן בעמוד מ"ג.

(2) יש להעיר ע"ז מרבירי הגמרא (פסחים מ"ט ע"א) אמר רב כהנא אי לא נסיכנא כהנתא לא גלא, ועיי"ש במהרש"א דמשום ענותנותו לא החזיק עצמו לת"ח לכן חשש שאין זיווגו עולה יפה שהוא ישראל ונשא כהנת. ועיין עוד בזה בשו"ת צמח צדק (להנה"ק מלויבאוויץ וצ"ל) חאהע"ז סי' י"א שרוצה לומר רב כהנא חולק על הא דא"ר יוחנן דאע"ג דבת כהן לישראל אין זיווג עולה יפה היינו בישראל עם הארץ אבל בת"ח כש"כ שתורה וכהונה מעשרת, עיי"ש מש"כ בטעמו של רב כהנא שחולק ע"ז.

(3) כבר תפס על הפנ"י בזה בחירושי רעק"א על יו"ד בס' ס"א, ובשו"ת חת"ס חיו"ד סי' ש"א ד"ה ודאתן. ועיין בדעת תורה (להמהרש"ם) על יו"ד סי' ס"א סעיף ח', שהביא דברי הפנ"י, והרא"ש והחינוך, וציין גם לשו"ת החת"ס הנ"ל. ועיין עוד בהנהגות אמרי ברוך על יו"ד ריש סי' ש"ה.

וכבר ציינתי לו דברי שו"ת חו"י רבוה"ז ליכא ע"ה, ושו"ת חו"י אינו ת"י, רק נהירנא שהובא באחרונים באיזה מקום ונשכח מלבי אי' איפה מקומו. — ונהנה לשלוח זה ע"י פאסט אינו כראי להוציא הוצאות, לכן הנני שולח המכתב תיכף ליד גיסו נ"י, והוא ישלחהו ליד רו"מ, והאמת אניד ולא אכחד שלא הי' בדיוני להשיב לו כלל על דבריו כי חרה אפי עליו כמה שדיבר גבוהות כאלו הראה בקיאות עצום, אך אח"ז תיכף אמרתי להשיב מפני הכבוד, והשבתי על אתר כמו רגע כל הנ"ל. ומהיום והלאה לא יראה ולא ימצא בגבולינו שום דברי קנטור, רק אדרבא את והב בסופה כמו שדרשו חז"ל, ויעוין בשו"ת נו"ב חאו"ח סי' ל"ג⁵).

כ"ד ידירו דוש"ט וחפץ בהצלחתו,

הק' שלו' מרדכי הכהן

ואם יתחדש לו איזה ענין בלימוד גפ"ת, ויודיעני דבר מה, הנני מוכן לקבל דבריו באהבה וחיבה עזה, רק זאת אבקשהו לבל יציין קושיות ותירוצים בציוני לשון דייטש הנהוגים בזה"ז בעוה"ר, כי בהדי הוצא לקי כרבא, ויש לי חשש בזה משום בחוקותיהם לא תלכו [ע"ד גוזמא], ויעוין במד"ר פ' שמות שלא שינו לשונם. ודי לחכימא ברמיזא.

כ"ד ידירו הנ"ל

הן ראיתי מליצתו אל גיסו נ"י והוטבה בעיני, אך את אשר דרש דרש משה בסוף מכתבו בשולי היריעה, יפרש בשלו' אשתו, נעלם ממנו דין מפורש בש"ע אהע"ז סי' כ"א סעיף ו' יעו"ש בשם הב"ח רבסוף המכתב אסור לשאול אף ע"י בעלה, יעו"ש בח"מ וב"ש. ויעוין בש"ס קידושין בעובדא דר' יחזקאל, ר' שבסקאל יעו"ש⁶).

-
- (4) בשו"ת צמח צדק הנ"ל סי' י"א אות ז' כתב בזה"ל: אין להחמיר כל כך בהתלמיד חכם שיהי' ממדרגה הגדולה, רק כל שיודע מסכת אחת, עכ"ל. (ועיין עוד בענין ת"ח בזה"ז בשו"ת אמרי דוד להגאב"ד סטאניסלאוו, בריש סי' צ"ב).
- (5) צ"ע מה כוונתו בציון הלז. ואולי צ"ל סי' ל"ז, יעו"ש בסופו בר"ה אמר יחזקאל.
- (6) עיין בקידושין דף ע' ע"א, בעובדא דר' יהודה בר יחזקאל.

אזהרה המורה

הננו אוסרים ככל תוקף ועזו להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

לסיום מס' כתובות

מהגאון מוה"ר שמואל שמעלקי קליין זצ"ל אבד"ק סעליש¹

בשילחי מס' כתובות, אמר רב חייא בר אשי אמר רב עתידין כל אילני סרק שבארץ ישראל שיטענו פירות שנא' כי עץ נשא פרו וכו'. — הדרן עלך מס' כתובות. וכדי לקשר ולנעוץ סוף המסכת בתחילתה נקדים מה שפירשו המפרשים על מאמר הנ"ל, שקאי על פושעי ישראל שהמה כאילני סרק שאין עושין פירות, ולעתיד גם הפושעים הללו יטענו פירות, ע"י שיחזרו בתשובה. והנה לכאורה יש להקשות איך מהני תשובת הרשעים הלא מבואר בשו"ע אהע"ז סי' ט' סעיף א' ברמ"א דאשה שנתגרשה שני פעמים אין לישא אותה, וא"כ אנחנו בני"י שהקב"ה קידש אותנו בעת מתן תורה, ואח"כ גירש אותנו בעת עשיית העגל, וחזר וקידש אותנו בעת שהכניסנו לארץ ישראל ובנה לנו את בית הבחירה, ואח"כ כשחוטא האדם, ומתגרש מאת פני הקב"ה, הלא כבר נתגרש ב' פעמים, וא"כ איך מהני תשובה אח"כ². אך זה לא קשה, דהא מוכן מאלו דאם היו הקידושין הראשונים בע"כ לא שייך דין זה, ורק אם נתגרשה ב' פעמים אחר קידושין גמורים, אז אין לישא אותה, וא"כ ה"ה הכא, כיון דקבלת התורה ה' בע"כ דכפה עליהן הר כניגית (שבת פ"ח ע"א), לכן שפיר מועיל תשובה.

והנה התוס' בריש מס' כתובות ד"ה נשאת, הקשו על הא דקתני בתולה נשאת ולא קתני נושאין את הבתולה, ותירצו דאי תני הכי הוי אמינא אפי' בעל כרחא כדמשני בריש קידושין על הא דפריך התם וליתני האיש קונה. — ולפי"ז מקושר היטב סוף מס' כתובות עם תחילתה, דבשילחי המסכת אמר רב דעתידין כל אילני סרק שיטענו פירות, דהיינו שהפושעי ישראל יחזרו בתשובה, וקשה קו' הנ"ל, איך מהני תשובה הא נתגרשו כבר ב' פעמים, ע"ז אמר, הדרן עלך מס' כתובות, דקתני בתולה נשאת, ולא קתני נושאין את הבתולה, והטעם הוא דבא להורות רקידושין לא מהני בע"כ, וא"כ מתורץ קו' הנ"ל, וא"ש.

(1) נולד בשנת תקס"ה לאביו מו"ה יוסף. רבו מובהק ה' הג"ר שלמה זלמן אולמאן מח"ס יריעות שלמה, שהי' לו ישיבה גדולה ומפארה בלאקענבאך. בשנת תקצ"ג נתקבל לאב"ד בק' בולקאן, ומשם גתעטר בכתר הרבנות בק"ק חוסט, ואח"כ בשנת תר"כ נתיישב על כסא הרבנות בק"ק סעליש, ושם יסד ישיבה גדולה אשר יצאו ממנה תלמידים רבים מופלגים בתורה. אחר פטירתו נרפס ממנו ספר צדור החיים על סוגיות הש"ס. גם יש אליו איזה תשובות בשו"ת דברי חיים חלק שני. — נפטר ביום ט' אדר שני שנת תרל"ה בק"ק סעליש ושם מנ"כ. — ד"ז הועתק מכת"א מתלמידיו.

(2) באמת מבואר בס' נתיבות לשבת על אהע"ז שם סי' ט' סעיף א' וכו' בספרו הפלאה בכתובות דף מ"ג ר"ה בא"ר, דבעל אחר שגירש את אשתו ב' פעמים מותר לישא אותה פעם שלישית עי"ש שכ' דהכי מוכח ביבמות דף ק"ח ע"א.

מכתב מהגה"ק מוהרמ"י מאוסטראווצא זצ"ל⁽¹⁾

בעה"ת.

אל כ"ק מחו' הרב הגאון הקדוש כנש"ק חסו"פ
כנש"ק הר"ר נתן⁽²⁾ שליט"א האבד"ק בארדיוב.

מכתבו קבלתי. והנה גם אנחנו מסכימים שהחתונה תהי' למזו"ט בעה"ת ברוב רחמיו וחסדיו בצאנו, ושלחתי זה שבוע מאה דאלאר, ואי"ה בשבוע זו אשלח עוד מאה דאלאר על הוצאת החתונה. וח"ו כל ישנה מהנבלת זמן החתונה רק יעשה ברוב רחמי' החתונה ביי"ב אלול אי"ת, ירחם השי"ת עלינו לישועה, ויראה תיכף להשיב תשובה.

ונבהלתי משתומם שכ"ק שליט"א רצה לאחר זמן החתונה בשביל המעות, הלא דבר זה לאחר ח"ו זמן חתונה אינו דבר קל, ושמעתי מאדמו"ר הקדוש ממאגליניצא זצ"ל⁽³⁾ שאמר בשם המגיד הקדוש זצ"ל⁽⁴⁾ שיותר טוב להבע"ד לאחר זמן חתונה יום אחד מלהביא את צדיק גמור לעבירה גדולה ח"ו⁽⁵⁾, ע"כ נא שיראה שלא לאחר מועד זמן החתונה אי"ה.

הק' מאיר יחיאל הלוי
והש"י ירחם ע"ז.

(1) ראה אודותיו בכד"ש שנה א' קונט' ד' עמוד י"ג.

(2) הוא הגה"צ מוה"ר יחיאל נתן הלברשטאם אבד"ק בארדיוב, בנו של הגה"צ מוה"ר משה הלברשטאם זצ"ל אבד"ק בארדיוב. נולד בשנת תרכ"ה. הי' אב"ד בק"ק צאנז ישן, ואח"כ בק"ק מושינא, ובשנת תרס"ד מילא מקום אביו כאבד"ק בארדיוב. חידו"ת ממנו נרפס בראש ספר גן דוד (להג"ר דוד שליסקל ראבד"ק מונקאטש) בדף כ"ד ע"ב עיי"ש. גם יש אליו תשובות, בשו"ת כנף רננה ח"ב על יו"ד בסי' ז' ובשו"ת מהר"ש ענגיל הרבה תשובות בחלק ז' ובחלק ח', עוד נרפס ממנו חידו"ת בקובץ „החיים" שנה ב' חוברת ב' סי' י"ב. — נפטר ביום ז' ניסן שנת תרצ"ד לפ"ק.

מכתב זה נערך לרגלי נשיאת בתו הרבנית מרים עם הג"ר ישראל משה סולמאן הי"ד דומ"ץ בבארדיוב בנו של הג"ר דוד סולמאן אבד"ק גאסטינין שהוא הי' חתנו של הגה"ק מאוסטראווצא זצ"ל.

(3) הוא הרה"ק מוה"ר חיים מאיר יחיאל אבד"ק מגאליניצא זצ"ל בן בתו של המגיד מקאזניץ זצ"ל. — מובן מאליו שאין כוונתו ששמע בעצמו מפ"ק, שהרי נולד אחרי פטירתו, ושמו נקרא עליו.

(4) הכוונה על הגה"ק מוה"ר ישראל המגיד מקאזניץ זצ"ל.

(5) בס' מאה שערים (דף ה' מדפה"ס) נרפס מכתב מהגה"ק בעל התניא זצ"ל, וזלה"ק: קבלה בירנו מרבותינו קדושי עליון נ"ע, שלא לבטל השידוך בעבור שום דרא דממונא, ויש חשש סכנה בזה ח"ו, וגם שלא לאחר עוד זמן הנשואין ח"ו. ועיין עוד בזה בספר מדרש פנחס להרה"ק מוה"ר פנחס מקאריץ זצ"ל בפרק ד' אות כ"ב. (ועיין גם בס' מכתבי קודש לכ"ק רבותינו מבאבוב זצ"ל ח"ב מכתב מ' ומ"א).

פלפול בסוגיא דהמקדש במלוה

מהגה"צ מוה"ר חיים הלברשטאם זצ"ל
דומו"ץ דק"ק סאטמאר⁽¹⁾

גרסינן בגמרא קידושין (דף מ"ז). אמר רב המקדש במלוה אינה מקודשת מלוה להוצאה ניתנה, נימא כתנאי המקדש במלוה מקודשת, וי"א אינה מקודשת מאי לאו בהא קמיפלגי, דמ"ס מלוה להוצאה ניתנה ומ"ס לאו להוצאה ניתנה, ומקשה על רב ותסברא ושווין במכר שזה קנה, ואי אמרת מלוה להוצאה ניתנה אמאי קנה. ותמהו המפרשים מכאן על הרמב"ם שפסק גבי אשה אינה מקודשת, ובמכר קנה, והוא נגד הש"ס דירן דאמרינן דשוין.

ונלענ"ד בס"ד לתרץ על נכון, ונקדים קו' הפנ"י שהק' מאי קאמר הגמ' מאי לאו בהא קמיפלגי, הא איתמר בפירוש דפליגי במקדש במלוה יע"ש, עוד הקשו המפרשים לעיל דף ו: דאמר אב"י המקדש במלוה אינה מקודשת, אמאי לא קאמר הגמ' נימא כתנאי. גם הקשיתי אמאי לא קאמר הגמ' נימא כתנאי על ד' אמי (לעיל מ"ו ע"ב) דאמר ש"מ המקדש במלוה אינה מקודשת, וראיתי בעצמות יוסף שהעיר בזה. ונלע"ד לתרץ הכל, דהנה הרי"ם והאבני מילואים סי' כ"ח הקשו מאי פריך הגמ' ושוין במכר שזה קנה, דהמהרי"ל בתשובה כ' רכשם שאמרינן בגיטין טלי מעל גבי קרקע לא מהני כך אמרינן בקידושין יע"ש, והרשד"ם והרש"ך ז"ל כתבו דלא הוי אלא ספק, יעיי' במל"מ ובח"ס סי' פ"ב באה"ע שהאריך לבאר דברי המהרי"ל, ועיין באבני מילואים סי' ל' שהאריך לחלוק על דברי מהרי"ל עיי"ש. (ויש לי ת"ל להאריך בזה אך אכ"מ). והנה הקשו איך מהני בפקדון, ותרצו דחשבינן נתינה ראשונה כאלו יהיב עכשיו, ועיין בח"ס הנ"ל שהקשה ע"ז, וכתב דפקדון הוי ברשות המפקיד יע"ש באריכות, א"כ קשה הכא במלוה דעיקר המלוה לא יהיב עכשיו כלל, דלהוצאה ניתנה, והמחילה הוי טלו מע"ג קרקע ולא מהני, וא"כ במכר, דטלו מע"ג קרקע מהני, שוב מאי פריך הגמ' יע"ש, ולכאורה קשה לי על רב אמאי צריך לטעם דמלוה להוצאה ניתנה, נימא דהטעם משום טלו מע"ג קרקע, רק ו"ל שרב ס"ל דמהני כמו שיטת החולקים על מהרי"ל, או דס"ל כשי' הרשד"ם והרש"ך הנ"ל שס"ל דהוי ספק, ורב קמ"ל

(1) נולד בשנת תרמ"ה לאביו הרה"ק מוה"ר שלום אליעזר הלברשטאם זצ"ל הי"ד מראצפערט. (אחותו הרבנית הצדיקת מרת ח' פראדיל ע"ה היתה אמו של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א). זקנו (אבי אמו) הגה"ק מהארנסטייפל זצ"ל השתעשע עמו עד למאור, ונרפס חליפות מכתבים ביניהם בסוף ספר שושנת העמקים להגה"ק הנ"ל. גם נרפס חידו"ת ממנו בקובץ עץ חיים שיצא לאור ע"י תלמידו מתיבתא עץ חיים דבאכוב (בקובץ השני — עמוד י"ד). וסנמן א' באגדה נרפס בכר"ש שנה א' קונטרס ר' עמוד ל"ב. כיהן בדומו"ץ בק"ק סאטמאר. נפטר שם י"ט כסלו שנת תש"ב ושם מנ"כ. — ד"ז הועתק מכת"י מעתיק א'.

ראינה מקורשת וראי, משום רמלוח להוצאה ניתנה. א"כ שפיר מיושב קו' הפנ"י הנ"ל דאם לא הי' אמר הגמרא מאי לאו וכו', הוי אמינא רבהא קמיפלגי, רמ"ר מקורשת ס"ל דטלו מע"ג קרקע קירושך מהני, ומ"ר אינה מקורשת ס"ל דלא מהני, ע"כ צריך שפיר הנמ' לומר מאי לאו וכו', דלרב ליכא למימר רבהא קמיפלגי כנ"ל, ומתורץ ממילא קו' המפרשים הנ"ל על אבוי ורב אמי, דהם אמרו סתם אינה מקורשת, ואיכא למימר טעמם משום טלו מע"ג קרקע קרושיך, א"כ לא קשה כלל נימא כתנאי, כמובן.

ולפ"ז ממילא ניחא דברי הרמב"ם ז"ל הנ"ל, שדווקא בקירושין לא מהני טלו מע"ג קרקע, אבל במכר מהני, א"כ מחלק שפיר, וא"ל א"כ למה להרמב"ם ז"ל טעם משום מלוח להוצאה ניתנה נימא משום טלו, י"ל דהרמב"ם מתרץ הקו' מפקרין דחשבינן נתינת ראשונה כנ"ל, א"כ מוכרח לטעם רמלוח להוצאה ניתנה כנ"ל, אבל הגמרא אזלי לשיטת החולקין כנ"ל, וא"ש דהא דקאמר הנמ' ושוין, היינו לשיטת רב כנ"ל, אבל להרמב"ם דהטעם משום טלו, שפיר מחלק כנ"ל, וא"ש בעזה"ש ע"ר פלפול.

בענין ברכת אירוסין

ברוך אברהם צבי הורוויץ

חרב"ן כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א
ברוקלין, ניו יארק

(א) בשו"ע אהע"ז סי' ל"ד כתב המחבר, כל המקדש אשה בין ע"י עצמו בין ע"י שליח מברך אקב"ו על העריות והתיר לנו את הנשואות וכו' ואחר שיגמור הברכה יקדש, עכ"ל. ובב"ש וח"מ שם מבואר דאם לא בירך קודם הקידושין יכול לברך בריעבך גם אחרי הקידושין, אבל זה מבואר דרוקא אם הוא תיכף אחר הקידושין, אבל לאחר זמן רב אינו יכול לברך עוד, וכן ראינו בהריא מהא דהביא המחבר בסעיף ג' מחלוקת אי יכול לברך בשעת נישואין, משמע מזה דרוקא כיון שהוא עכ"פ בשעת נישואין, אבל בלא זה לא הי' יכול לברך.

וראיתי בשו"ת האלף לך שלמה להגרש"ק זצ"ל חלק אהע"ז סי' ק"ט שהקשה ע"ז דלמה לא יכול לברך אפי' אחר זמן רב, דמאי שנא מהא דפסק הרמב"ם פ"א מהל' ברכות והובא במנ"א או"ח סי' ד"ד דכל מצוה שיש לה משך זמן מברך כל זמן שהמצוה נמשכת, כגון אם שכח ולא בירך על טלית או תפילין, מברך כ"ז שהם עליו, וא"כ ה"נ יהא רשאי לברך כל זמן שהאשה יושבת תחתיו כיון דהמצוה נמשכת תמיד. ותירץ הגרש"ק זצ"ל וז"ל אך י"ל דבשלמא אם היו מברכין על מצות נישואי אשה או לישא אשה, כאמת הוי מברכין ברכה זו לעולם שהרי המצוה נמשכת תמיד, אבל כיון שאין מברכין ברכה זו, ומטעם שכתב ברא"ש דיכול לקיים פו"ר בפלגש ועיקר הברכה רק על הקידושין,

והקידושין כבר היו מקודם, והיו כאילו כבר כלה עשיית המצוה, עכ"ל. וכדי להבין דבריו נביא בזה דברי הרא"ש כלשונו בפ"ק רכתובות וז"ל, ונ"ל כי ברכה זו אינה ברכה לעשיית המצוה כי פו"ר היינו קיום המצוה, ואם לקח פלגש וקיים פו"ר אינו מחויב לקרש אשה וכו', וברכה זו נתקנה לתת שבח להקב"ה אשר קרשנו במצותיו. והבדילנו מן העמים וצונו לקרש אשה המותרת לנו ולא אחת מהעריות עכ"ל הרא"ש. היוצא מדברי הרא"ש, דברכת אירוסין לא הוי ברכת המצוה, אלא הוא ברכה כללית לשבח להקב"ה שהבדילנו מן העמים וגו', וחכמים תיקנו הזמן לברכה זו בשעת קידושין אבל אין ברכה זו מיוחדת לקידושין אלו, וכעין מה שכתבו התוס' בפסחים ז' תור"ה בלבער לענין ברכת אקב"ו להכניסו בכריתו של אברהם אבינו, דאין ברכה זו מיוחדת למילה זו, רק שהוא ברכה כללית לשבח להקב"ה והזמן לברכה זו נתקנה בשעת המילה, והא דכתב הגרש"ק זצ"ל ועיקר הברכה על הקידושין, ר"ל בשעת מאורע הקידושין אבל אין הברכה מיוחדת לקידושין אלו, וע"כ מובן שפיר למה אם קידש אינו חוזר ומברך, דבשלמא אם ה' הברכה על המצוה שעושין בשעת הקידושין, אפ"ל דכיון שהמצוה נמשכת יכול לברך כל זמן שנמשך המצוה, אבל כיון שאין הברכה מיוחדת להמצוה שעושין בעת הקידושין, אלא הוא ברכה כללית שתקנו חז"ל לאומרו בשעת קידושין, ע"כ אם עשה הקידושין אינו חוזר ומברך.

אך לכא' עדיין לא נתיישב קושייתו, דבשלמא לפי שיטת הרא"ש ודעימי' דס"ל רלא הוי ברכת המצוה כנ"ל, מובן שפיר למה אם בירך אינו חוזר ומברך, אבל עדיין יקשה לן לשיטת הרמב"ם בפ"ג מהל' אישות הכ"ג וז"ל כל המקדש אשה בין ע"י עצמו בין ע"י שליח צריך לברך קודם הקידושין הוא או שלוחו ואח"כ מקדש בדרך שמברכין על כל המצוה, ואם קידש ולא בירך לא יברך אחרי הקידושין שזו ברכה לבטלה מה שנעשה כבר נעשה עכ"ל הרמב"ם, הרי מבואר להריא מדבריו דס"ל דברכת אירוסין הוי ברכת המצוה, כמו שאמר בדרך שמברכין על כל המצוה, וא"כ היאך כתב דאם קידש אינו חוזר ומברך, והא כיון שהמצוה נמשכת, הרי ס"ל להרמב"ם בהל' ברכות הנ"ל דמברך כל זמן שהמצוה נמשכת, וכן קשה גם לשיטת החינוך מצוה תקנ"ב בדיני קידושין עיי"ש בסוה"ד וז"ל, וחייבנו חכמים לברך על מצוה זו, הוא או שלוחו והוא עונה אמן בדרך שמברכין על כל המצוה, עכ"ל, הרי מבואר להריא דס"ל דהוי ברכת המצוה, ואח"כ מביא מחלוקת אם קידש אי יכול לחזור ולברך, ומשמע מלשונו דהמחלוקת הוא רק אי יכול לברך תיכף אחרי הקידושין, אבל לאחר זמן רב פשיטא דאינו מברך, ולכא' כיון שהמצוה נמשכת למה לא יברך כל זמן שנמשך המצוה.

(ב) ובפשטות ה' אפשר ליישב קושייתו בהקדם לבאר מהו המצוה שעושים בשעת הקידושין שמברכין עליו לשיטת הרמב"ם והחינוך, אם הוא נכלל במצוה פו"ר, או דמצוה קידושין נחשב למצוה בפ"ע, ומדברי הרמב"ם בסהמ"צ מצוה רי"ג מוכח להריא דהמעשה קידושין הוי מצוה בפ"ע חוץ ממצוה פו"ר, רבמצוה רי"ב מנה מצוה פו"ר, וז"ל שם שצונו לפרות ולרבות לקיום המין, והוא מצוה

פז"ר וכו', ובמצוה רי"ג כתב וז"ל שצונו לבעול בקידושין ולתת דבר ביד האשה או בשטר או בכיאה וזו היא מצות קידושין והרמז עליו כי יקח איש אשה ובעלה וגו' עכ"ל. הרי מוכח להדיא דס"ל להרמב"ם דהמעשה קידושין הוי מצוה בפ"ע, וכ"כ הרמב"ם בהדיא בפ"א מהל' אישות ה"א וה"ב וז"ל קודם מתן תורה ה' אדם פוגע אשה בשוק וכו' וכיון שניתנה תורה נצטוו ישראל שאם ירצה האיש לישא אשה יקנה אותה תחילה בפני עדים ואח"כ תהי' לו לאשה שנא' כי יקח איש אשה ובא עלי', וליקוחין אלו מצות עשה של תורה הן וכו' עכ"ל, משמע להדיא דקידושין הוי מצוה בפ"ע מקרא דכי יקח איש אשה, ולפי"ז לכאור' מה שכתב הרמב"ם דברכת אידוסין הוי ברכת המצות ר"ל על המצוה של קידושין, וכן לשיטת החינוך הנ"ל ג"כ צ"ל דהברכה הוא על עצם הקידושין ולא על פז"ר, שכתב שם בתחילת דבריו שנצטוונו לקנות האשה באחת משלשה דרכים קודם הנישואין וכו' ועז"נ כי יקח איש אשה וגו' כלומר אם ירצה איש ליקח אשה שיקנה אותה תחילה, ובסוה"ד כתב וחייבנו חכמים לכרך על מצוה זו המקדש או אחד בעבורו וכו' הרי מוכח להדיא מלשונו דהברכה הוא על עצם הקידושין ולא על פז"ר. ולכאור' לפי"ז נתיישב שפיר קושייתו דבשלמא אם הברכה ה' על מצות פז"ר אפ"ל דהמצוה נמשכת תמיר, אבל כיון שהברכה הוא על מצות קידושין, ומצות הקידושין הרי אינה נמשכת, ע"כ מובן שפיר דאינו חוזר ומכרך. אבל באמת זה אינו דהנה מלשונו בסהמ"צ וגם במשנה תורה מוכח להדיא דס"ל להרמב"ם דהמצוה של קידושין מיתלי תלי בהמצוה של פז"ר, דהיינו שמה שיושבת האשה תחת רשות בעלה יהי' ע"י קידושין מקודם, כמו שמדוקדק מלשונו במשנה תורה, שנצטוו ישראל שאם ירצה האיש לישא אשה שיקנה אותה תחילה לפני עדים ואח"כ תהי' לו לאשה עכ"ל ולכאורה למה צריך הרמב"ם להוסיף ואח"כ תהי' לו לאשה, כיון דאיירי כאן ממצות קידושין ולא ממצות פז"ר, ומוכח מזה דס"ל להרמב"ם רזוהו גופא המצוה של קידושין, שיקיימו ישראל מצות פז"ר ע"י עשיית קידושין מקודם, ומשו"ה הוסיף הרמב"ם ואח"כ תהי' לו לאשה, וגם מלשונו בסהמ"צ מוכח כך שכתב שם, מצוה רי"ג הוא שנצטוונו לבעול בקידושין ולתת דבר ביד האשה או בשטר או בכיאה עכ"ל ולכאור' הלשון שצונו לבעול בקידושין הוא משולל הבנה, דוודאי שאין ר"ל שיקדש בכיאה דהרי אח"ז כתב ולתת דבר ביד האשה או בשטר או בכיאה, ולפי דברינו מובן מאד, דהיינו שציווי התורה הוא לקיים מצות פז"ר, ע"י עשיית קידושין מקודם, רק שחלקן הכתוב למצות נפרדות לשיטת הרמב"ם והחינוך. ודברינו אלו נשמעין גם מלשון השאלות פר' נצבים קס"ה, וז"ל שאילתא רמחייבין דבית ישראל למינסיב אשה ואולורי בנים ומעסק בפז"ר דכתיב קחו נשים והולידו בנים ובנות עכ"ל, ורייק הנצי"ב בפירושו העמק שאלה במ"ש השאלות למינסיב אשה ואולורי בנים, וז"ל ביאר רבינו דעיקר מצות פז"ר הוא ע"י חופה וקידושין, כדרך נישואי אשה עכ"ל, ור"ל רמשו"ה הרכיב השאלות אלו ב' הרכיבים למינסיב אשה ואולורי בנים, משום רהא בהא תליא דהקידושין הם אופן לקיום מצות פז"ר כנ"ל, והביא הנצי"ב ראי' נפלאה לשיטה זו מרברי הרמב"ם פט"ו מהל' אישות

ה"ב שכתב וז"ל האיש מצווה על פו"ר ולא האשה ומאימתי האיש נתייב במצוה זו מבין שבע עשרה וכיון שעברו עשרים שנים ולא נשא אשה הרי זה עובר ומבטל מצות עשה, עכ"ל הרמב"ם, הרי ראינו מזה דס"ל להרמב"ם דבעבר כ' שנה ביטל מצות פו"ר, ולכ' בגמ' קידושין כ"ט לא נזכר זמן זה אלא לענין לישא אשה, וז"ל הגמ' אמר רב וכן תרברבי עד כ' שנה יושב הקב"ה ומצפה לאדם מתי ישא אשה, כיון שהגיע כ' שנה ולא נשא וכו' וא"כ הרי מבואר בגמ' הזמן של כ' שנה רק לענין לישא אשה, ומיחזיק לקח הרמב"ם זמן זה לענין פו"ר, כיון שהרמב"ם ס"ל דהם מצות נפרדות כנ"ל, ומוכיח מזה הנצי"ב דעיקר מצות קידושין הם אופן קיום מצות פו"ר כנ"ל, ומשו"ה אומר הרמב"ם דביטל מצות פו"ר.

היוצא מרברינו רמצות קידושין הוא אופן לקיום מצות פו"ר ונמשכת תמיד כל זמן שדר עם אשתו ומקיים מצות פו"ר, וע"ז מברכין ברכת אירוסין לשיטות הרמב"ם והחינוך, וא"כ הררא לנו קושיית הגרש"ק זצ"ל דכיון שהמצוה נמשכת למה לא יברך אפי' אחר זמן רב, רק שהוא הקשה דהמצוה של פו"ר נמשכת, ולפי רברינו הקושיא הוא דהמצוה של קידושין נמשכת, כיון דעיקר הברכה הוא על הקידושין כמו שביארנו לעיל.

ג) ונראה דהנה בנימין דף מ"א תנן, מי שחציו עבר וחציו ב"ח וכו' ב"ש אומרים וכו' לישא שפחה אי אפשר שכבר חציו ב"ח, לישא בת חורין א"י שכבר חציו עבר וכו', ובתוס' שם בר"ה לישא שפחה א"י הקשו וליתי עשה דפרו ורבו ולירחי ל"ת דלא יהי' קרש ותיירצו בתירוצי הב' רכי מעקרא לאו לא מקיים עשה אלא בגמר ביאה דחזייה להתעבר וכו' עכ"ל ובמנח"נ מצוה א' הקשה על דברי התוס' לפי מה שביאר שם דעיקר מצות פו"ר הוא מה שיש לו בנים, ומשו"ה אם היו לו בנים ומתו לא קיים המצוה כיון דסו"ס הרי אין לו בנים, וכמו"כ עכו"ם שהי' לו בנים מישראלית ונתגייר ג"כ לא קיים המצוה, כיון שעיקר המצוה הוא שיהיו לו בנים, ובנים אלו אין מתייחסים אחריו אלא אחרי האם, א"כ איך כתבו התוס' דמקיים פו"ר בגמר ביאה, והא אפי' בגמר ביאה נמי לא קיים, דער שיש לו בנים לא קיים המצוה, ולמה לא תירצו התוס' בפשטות דלא שייך לומר על הביאה עדל"ת כיון דאינו מקיים המצוה עד שיהי' לו בנים.

וראינו בס' קובץ ביאורים ובקונטרס דברי סופרים מהג"ר אלחנן וואסערמאן ז"ל שמיישב קושיא זו, דהנה בכל מצוה יש חלק המעשה וחלק הקיום, חלק המעשה נקרא מה שעלינו לעשות בפועל, וחלק הקיום נקרא תכלית המצוה דהיינו תכלית וסיבת חלק המעשה, ובכמה מצות אין שני ענינים אלו באים ביחד, אבל עיקר ציווי התורה לנו הוא חלק המעשה, וע"ז ווראי שייך לומר עדל"ת הגם שעדיין לא נתקיים חלק הקיום של המצוה, וממילא נבי פו"ר, בקושיית התוס' דנתי עשה רפו"ר ולירחי ל"ת וכו' הגם דעדיין לא נתקיים חלק הקיום עד שיהי' לו בנים, אבל מ"מ חלק המעשה של המצוה הרי קיים, ולכן ווראי אפשר לומר עדל"ת כיון דהוא חלק המעשה של מצות פו"ר, ומ"מ מובן גם למה הי' לו בנים ומתו לא קיים המצוה, כיון דסו"ס לא נתקיים תכלית המצוה, אבל

חלק המעשה של המצוה כבר קיים, ומשו"ה הוצרכו התוס' לחלק בין תחילת ביאה לסוף ביאה, ובזה מישב הג"ר אלחנן זצ"ל מה שהקשה השאגת ארי' בסו' ל"ב על רברי התוס' ובמות צ' ע"ב בד"ה כולוה נמי דאיסור שעטנז עובר תיכף בשעת לבישה דכתיב לא יעלה עליך, ומצות ציצית לא מקיים עד אחר שלבוש כבר דכסותך משמע שמכוסה כבר, והק' השאג"א דא"כ היאך אמרינן דלבוש אדם כלאים בציצית דעדל"ת, והא לא הוי בעידנא, דלאו דשעטנז עובר תיכף בשעת לבישה, ומצות ציצית אינו מקיים עד אחר שלבוש בה כבר, ולהנ"ל מובן שפיר, דאע"ג דמצות ציצית אינו מקיים עד אחר שלבוש כבר, זהו רק לענין תכלית המצוה, אבל מ"מ חלק המעשה של המצוה מתחיל תיכף בשעת הלבישה, ע"כ שפיר שייך בזה עדל"ת.

(ד) ונקדים עוד דיוק בדברי הרמב"ם הנ"ל בפיו"א מהל' ברכות וז"ל, העושה מצוה ולא בירך אם מצוה שעדיין עשייתה קיימת מברך אחר העשי' ואם דבר שעבר הוא אינו מברך וכו' עכ"ל. ואפשר לדיוק למה כתב הרמב"ם אם מצוה שעדיין עשייתה קיימת חוזר ומברך, מאי הוסיף לן במלת "עשייתה" הול"ל אם מצוה שעדיין קיימת חוזר ומברך, ונלע"ר שהרמב"ם התכוין על ביאור הנ"ל, שיש בכל מצוה חלק המעשה, וחלק הקיום, וביאר לנו הרמב"ם דהכרעה לא ניתקן אלא על חלק המעשה ולא על חלק הקיום, וע"כ אם נמשך חלק המעשה של המצוה כגון סוכה ציצית ותפילין דנקט הרמב"ם, דבאלו כל זמן שהם עליו או שהוא יושב בסוכה הרי הוא מקיים המצוה גם כמעשה משו"ה חוזר ומברך, אבל במצוה שחלק המעשה כבר נגמר רק שנמשך עדיין חלק הקיום ע"ז א"י לברך, וזה מה שהוסיף הרמב"ם אם הוא מצוה שעדיין עשייתה קיימת חוזר ומברך, דהיינו עשייתה ריקא, שנמשך חלק המעשה אבל אם לא נמשך אלא חלק הקיום א"י לברך.

ואם כנים דברינו תתיישב שפיר קושייתנו הנ"ל למה א"ח ומברך ברכת אירוסין אחרי הקידושין דאע"ג שהמצוה נמשכת תמיד כיון שהוא מקיים פו"ר ע"י עשיית קידושין, מ"מ זה לא הוי רק חלק הקיום של מצות קידושין דהיינו התכלית של המצוה, אבל חלק המעשה של מצות קידושין לא הוי אלא עצם מעשה הקידושין ואח"כ נמשכת רק חלק הקיום של מצות פו"ר, וכיון שאמרנו שהכרעה לא ניתקנה אלא על חלק המעשה, מובן שפיר דאם כבר קירש א"ח ומברך, כיון שחלק המעשה של המצוה כבר נגמר, וכמו שדריקנו מרברי הרמב"ם דא"ח ומברך רק אם חלק המעשה נמשכת, משא"כ כאן דחלק המעשה כבר נגמר ולא נמשך רק חלק הקיום שפיר פסק הרמב"ם דאם קירש א"ח ומברך, ודו"ק. (ה) ובעמרנו בענין זה לא אמנע מלהעיר מה שקשה לי אישית הרמב"ם והחינוך הנ"ל דברכת אירוסין הוי ברכת המצוות, מהא דראיתי בתשובות הרשב"א תשובה י"ח וז"ל, שאלת למה אין מברכין על המצוות כולן כגון המלוה את חבירו והטוען עמו וכיו"ב, תשובה. שאלה זו עמוקה וכו' ודבר שעמדו עליו הראשונים זצ"ל ונסתבכו בו הרבה מפני מה מברכין על מקצתן ואין מברכין על כולן ואיזו שמברכין עליו ואיזו שאין מברכין עליו ואין הענין תלוי בטעם אחד

שאתן לך כלל אחד בהם, אלא כל מצוה שאין בה מעשה אין מברכין עליו כגון השמטת כספים וכיו"ב וכן אין מברכין על מצוה שאינו תלוי ביד העושה, מפני שאפשר שלא יתמצה בה חבירו ונמצא מעשה מתבטל כגון מתנות עניים והלוואת הדלים ונתינת צדקה והענקת וכיו"ב עכ"ל הרי מבואר מדבריהם דכל מצוה שאינו תלוי ביד העושה אינו יכול לברך עליו, וכן מצאתי בספר אבודרהם, בשער השלישי ברכת המצות ומשפטיהן וז"ל יש לדעת טעם המצות שמברכין עליהן ושאין מברכין עליהן ועל זה שאל ה"ר אברהם ב"ר יצחק את ה"ר יוסף בן פלאט למסור לו מפתח בהן עכ"ל השאלה, והאריך שם בהתשובה בכמה כללים ובא"ד כתב וז"ל ואיכא נמי דלא מברכין עלייהו משום דתלוי בדעת אחרים דרחמנא אזהר לאתנויי להו והואיל ואפשר דמימנעי מהאי הנאה או דמחלי ל' ומיעקר ל' עשה לא מברכין עלייהו, כגון נתינת צדקה או מעשה עני לעני וכו' עכ"ל המבואר מדבריהם דכל מצוה שאינו תלוי ביד העושה אין מברכין עליו, וא"כ היאך כתב הרמב"ם דהבעל מברך על מצות קידושין, והא כיון שצריך להסכמת האשה על הקידושין הרי אין המצוה תלוי בידו. — וכעת ראיתי בספח"ק דרך פקודין מצוה א' אות ו' שהביא הקושיא למה אין מברכין ברכת המצוות על מצות פו"ר, עיי"ש מה שהביא בשם הנועם אלימלך, ואח"כ כתב וז"ל ול"נ עפ"י הסברא שכתב הרמב"ם דאין מברכין על המצוה התלוי ביד אחרים כמו שאין מברכין על הצדקה דתלוי בדעת אחרים אם ירצה המקבל לקבל ה"נ בנידון דידן דאסור לכופ את האשה וכו' עכ"ל. חזינן מזה דהדרך פיקודין נקט סברא זו לאמיתית. אך דלפי"ז יקשה לשיטת הרמב"ם היאך מברכין על הקידושין כנ"ל*).

(ו) ונלע"ד להקדים דברי הר"ן בנדרים ל' וז"ל, כיון שהתורה אמרה כי יקח איש אשה ולא אמרה כי תלקח אשה לאיש לא כל הימנה שתכניס עצמה לרשות הבעל וכו' אלא מכיון שהיא מסכמת לקידושי האיש היא מבטלת דעתה ורצונה ומשווי נפשה אצל הבעל כדבר של הפקר והבעל מכניסה לרשותו, הלכך אין אנו דנין בקידושין מצד האשה אלא מצד הבעל, עכ"ל הר"ן. המבואר מדבריו, דבמעשה קידושין אין האשה עושה כלום, ואין זה כדוגמת מקנה וקונה, שאין האשה מקנה האישות שלה לבעלה, אלא שהיא משווה עצמה להפקר, והבעל הוי כמו זוכה בהפקר, ובאמת צדיכין להסביר דאם האישות הוא קנין בהפקר א"כ מאי שייך בזה קנין כסף, דבשלמא בכל מקנה וקונה אמדי' דבזה שנתן הקונה פרוטה להמקנה נעשה שיעבוד מהמקנה להקונה וע"י שיעבוד זה קונה החפץ אבל כאן כיון שהבעל הוא כמו קונה מן ההפקר מאי שייך בזה קנין כסף, וצ"ל לשיטת הר"ן דבאמת הקנין כסף של אישות שאני מהקנין כסף של כל התורה כולה, והתורה גילתה לנו בקרא דכי יקח איש אשה, דילפינן קיחה קיחה משדה עפרון, דהיינו דאותה המעשה שעושים גבי שדה לעשות קנין, דהיינו נתינת כסף,

(*) עיין בשו"ת חת"ס חאו"ח סי' נ"ד ר"ה תו כתב, שכן הקשה לו המהר"ץ חיות. וע"ע מש"כ בזה הג"ר יעקב שור אבד"ק קוטב בקובץ אוהל מועד (רישא) שנה ג' סי' טו.

כשעושין אותו גבי אישות זוכה הבעל בהאישות, אבל אין זה מאותו הטעם שמהני הקנין גבי שדות דשם הוא מדין שיעבוד כנ"ל, וכאן הוא גזירת הכתוב רבאיזה אופן זוכה הבעל בהאישות ההפקר, ע"י שיעשה אותו המעשה שעושין גבי שדה לקנות שדות. היוצא מרבירינו דבמעשה קידושין אין האשה נחשבת למקנה רק שע"י הסכמתה משוי נפשה לגבי הבעל כהפקר*).

ובעת נחזור לתשו' הרשב"א ואבודרהם הנ"ל דס"ל דמצוה שאינה תלויה כולו ביד העושה אין מברכין עליה, ולכאור' אפשר לחקור לפי דבריהם מה יהיה באדם חלוש שאינו יכול להניח תפילין או ליטול לולב וכדו' בלי שיסייעהו אחר, היאך יכול לברך על המצוה והא כיון שאינו תלוי בידו, אין מברכין עליו, אבל בווראי אין זו שייך כלל לרבירי הרשב"א ואבודרהם, דהא דאמרו שמצוה שאין תלוי כולו ביד העושה אין מברכים, הפשט הוא במצוה שעצם המצוה אינו מצומצם לאדם אחר, אלא נעשה ע"י שני בני אדם כגון מצות צדקה, שנעשה ע"י נתינת הנותן, וקבלת העני, וכמו"כ בהלואה והענקה וכיו"ב דבכל אלו, עשיית המצוה נחלקת לפעולת שני בני אדם, משא"כ במי שאינו יכול ליטול לולב בעצמו, אע"ג רצריך הוא לסיוע חבירו מ"מ אין עצם המצוה מיוחד לשני בני אדם, שהרי המצוה מיוחדת רק להעושה, רק שהמציאות אינו כולו ביד העושה, זה לא איכפת לו לענין הברכה, ואע"ג דהסיבה שאין מברכין על מצוה שאינו תלוי כולו ביד העושה הוא משום ששמא לא יתרצה חבירו וא"כ הרי גם בהצויר שמפני המציאות אינו יכול לקיים בעצמו, שייך חשש זה, מ"מ נראה דבכה"ג דלא הוי החשש בעצם המצוה לא חששו, דאם תחשוש הרי אין לדבר סוף דבכל מצוה איכא למיחש שמא לא יעלה בירו לקיימו, אלא בווראי שלא חששו חכמים אלא במקום שהעיקוב יהי' בעצם קיום המצוה דהיינו במקום שהמצוה מיוחדת לשתים רצריך לחשוש שמא לא יתרצה חבירו, אבל בכל שאר הציורים במקום שהמצוה מיוחדת לאחר, לא ביטלו הברכה כנ"ל.

ולפי"ז נחזור לענינינו גבי ברכת אירוסין ששאלנו דהאך יכול לברך על הקידושין לשיטת הרמב"ם והחינוך, שהרי צריך להסכמת האשה ואין המצוה תלויה ביד העושה, ולפי דברינו לק"מ, רכיון שביארנו מרבירי הר"ן נדרים ל' רעצם מעשה הקידושין לא נעשה אלא ע"י הבעל, והאשה אינה משתתפת כלל בהמעשה קנין, רק שאנו צריכין להסכמתה של האשה כדי שיוכל הבעל לעשות הקנין נמצא שהמצוה מיוחדת רק לאחר ואז אין אנו חוששין להא דצריך סיוע משני, וממילא כאן בקידושין כיון שהמצוה מיוחדת רק לעשיית הבעל, ואין האשה עושה כלום בעצם מעשה הקידושין, הגם שאנו צריכין שהיא תפקיד האישות בכרי שיוכל הבעל לעשות קנין, מ"מ כיון שהמעשה קידושין בעצמו אינו מיוחד רק להבעל, אין אנו חוששין לעיקוב האשה כנ"ל, ושפיר יכול לברך על מצות קידושין, ורו"ק.

(*) יעוין באבני מלואים סי' מ"ג סק"ב ד"ה ובמשנה, שכ' דאפי' לפימ"ש"כ הר"ן דאשה משוית עצמה לבעלה כדבר של הפקר, עכ"ז לדעת רש"י והנמוקי' הפקר חשיב דעת אחרת מקנה. ועיין עוד בכר"ש שנה א' קונט' ז' עמוד מ"ה אות א' שהובא שם בשם ספר מעשי למלך על הרמב"ם ח"א דף רי"ז. דרבירי הר"ן אמורים רק לענין נשואין ולא לענין אירוסין, עיי"ש.

עולת שבת בשבתו

ויצא

והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך. י"ל ע"ד הרמז, דידוע דתיבת אנכי רומז על התוה"ק שפתח בה באנכי במעמד הר סיני בקבלת התורה, וזשאה"כ, והנה אנכי עמך, אם התוה"ק היא עמך, שתעסוק בה, ותהנה בה, אז ושמרתיך בכל אשר תלך, כי התורה מגינה ומצלי בין בעידן דעסיק בה ובין בעידן דלא עסיק בה.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

וישלח

ויירא יעקב מאד ויצר לו, וברש"י, ויירא שמא יהרג, ויצר לו אם יהרוג הוא את אחרים. ורבים תמהו ע"ז מה היצר לו אם יהרוג את עשו הלא קי"ל דהבא להרגך השכם להרגו, רק י"ל דסיבת פחדו וצערו של יעקב היתה, דהא רבקה אמו אמרה (בראשית כ"ז) למה אשכל גם שניכם יום אחר, וכאשר באמת נתקיימה נבואתה כדאי' במס' סוטה (דף י"ד ע"א), וזהו שאמר יעקב ממ"נ, אני מתיירא שמא יהרוג אותי, ואי נמי אני אהרוג אותו, הרי אז אמות גם אנכי באותו יום כנבואת אמי כנ"ל, ולכן ויצר לו.

(הגאון מוה"ר גבריאל אבר"ק ניקלשבורג זצ"ל)

וישב

ויהי כחיום הזה ויבא הביתה לעשות מלאכתו ואין איש מאנשי הבית שם בבית. ואמרו ע"ז כגמרא (סוטה דף ל"ז) הובא ברש"י כאן, דחד אמר לעשות צרכיו עמה אלא שנראית לו דמות דיוקנו של אביו. ולכאורה צריכין להבין איפה מרומז כאן בפסוק שנראה לו דמות דיוקנו של אביו. וי"ל דהנה כתיב בפ' וישלח, ויקרא לו אל אלקי ישראל, והביא רש"י שם, שרבותינו דרשו שהקב"ה קראו ליעקב א"ל. וידוע מ"ש בגמרא (פסחים פ"ח ע"א) דאברהם אבינו קרא למקום המקדש הר, ויצחק קראו שדה, ויעקב קראו בית. ועפ"ז מרומז היטב בפסוק כאן שנתגלה לו דמות יעקב, ויבא הביתה לעשות מלאכתו, דבעת שבה לעשות צרכיו עמה כחד מ"ר, אז, ואין איש, היינו יעקב אבינו שאינו בחי' איש אלא בבחי' א"ל, מאנשי הבי"ת, וזה ג"כ תואר ליעקב אבינו, מחמת שקרא למקום המקדש בי"ת, שם בבית, הוא הי' שם בבית לשמרו.

(הנה"ק מוה"ר שלום רוקח אבר"ק בעלזא זצ"ל²¹)

(1) מכת"י תלמיד א'. (הג"ר גבריאל הנ"ל הי' בנו של הג"ר יהודה ליב עשקלים מקראקא. הי' אב"ד בק"ק עלקוש, פראג, מיץ, רישא, ולבסוף בק"ק ניקלשבורג. הי' תלמיד מובהק להג"ר שמואל קאידנובר זצ"ל. ר"ת ממנו הובא בכמה ספרים, בשו"ת פנים מאירות ח"א סי' י"ט וסי' מ"ב, ובקול יהודה, טללי אודות, מדרש יונתן, ועוד. נפטר בניקלשבורג כיום ב' אדר ראשון שנת תע"ח לפ"ק ושם מנ"כ).

(2) בס' באר משה להרח"ג מו"ה משה קרויז מקעזמארק (מערכת י' אות י"ט) ששמע ר"ז מחותנו הרח"צ מוה"ר ארי' הלכרשטאם אבר"ק מושינא בשם חו"ו הנה"ק מבצלזא זצ"ל.

מקץ

ויאמר לאשר על ביתו הבא את האנשים הביתה וטבוח טבח והכן. במס' חולין (דף צ"א ע"א) אמר רבי יוסי ברכי חנינא מאי דכתיב וטבוח טבח פרע להן בית השחיטה, והכן טול גיר הנשה בפניהם כמ"ד גה"נ נאסר לבני נח. והקשו בתוס' שם דילמא לא נאסר גה"נ לב"נ ואפ"ה היו מקיימין כמו שחיטה דקאמר ל' פרע להן בית השחיטה עיי"ש. ויש לתרץ עפ"י מה דאיתא שם (דף פ"ט ע"ב) גה"נ נוהג במוקדשין, ופריך בגמ' מוקדשין פשיטא, משום דאקדשין פקע איסור גיר מיני' וכ"ת יש בגידין בנ"ט ואתי איסור מוקדשין וחייל איסור גיר האי מוקדשין נוהג בגיר מבע"ל אלא קסבר אין בגידין בנ"ט ובמוקדשין איסור גיר איכא איסור מוקדשין ליכא, ופריך למ"ד יש בגידין בנ"ט מא"ל, ומשני הכא בולדות קרשים עסקינן וכו' ואע"ג דאיסור מוקדשין קדים אתי איסור גיר וחייל עליהו שכן איסורו נוהג בב"נ עיי"ש. נמצא מגמ' זו, דלמ"ד אין בגידין בנ"ט אין הכרח לומר דאיסור גה"נ נוהג בב"נ, ולמ"ד יש בגידין בנ"ט צריך לאוקמו בולדות קרשים והא דאיסור חל על איסור משום גה"נ נוהג בב"נ. והנה זה פשוט, דאם אמרינן אין בגידין בנ"ט שרי לבשל הגיר עם הירך דהא אינו נו"ט להבשר, וקולף ואוכל עד שמגיע לגיר.

ולפי"ז מתורץ שפיר ק' התוס', דמה שאמר טול גה"נ בפניהם, ליכא למימר דמשום חומרא בעלמא צוה להטיל גה"נ בפניהם, דהרי יכולים לבשל הבשר עם הגיר ואח"כ לקלף ולאכול, אלא ודאי דקסבר יש בגידין בנ"ט, וממילא מוכח שאיסורו נוהג בב"נ וכחוכת הגמ' הנ"ל, ודו"ק היטב.

(הגאון מוהר"ר יהונתן אייבשיץ זצ"ל³)

ויאמר להם יוסף מה המעשה הזה אשר עשיתם הלוא ידעתם כי נחש ינחש איש אשר כמוני. י"ל מ"ש הלא ידעתם כי נחש ינחש כו', שלא יאמרו כי לקחתם הגביע שא"י לנחש ולידע מי גנבו, כי הנחש שלי ה' רק על הגביע, וע"ז [אמר] הלא יש עוד אחרים שיכולים לנחש, ואפשר, איש אשר כמוני, ירמוז על פרעה, דכתיב כי כמוך כפרעה.

(הגאון בעל הפלאה זצ"ל⁴)

לחנוכה

י"ל הענין שנעשה נס חנוכה דוקא ע"י פך קטן של שמן, לרמוז על מאמר הקדמונים, כי מעט מן האור דוחה הרבה מן החושך, וכמו כן ה' בנס חנוכה שאפי' מעט השמן של אור התורה דחה הרבה מן חשכת המינוח.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

(3) מכת"י תלמיד א'.

(4) הועתק מגוף כתי"ק.

המפרשים מקשים מדוע קבעו חכמז"ל חנוכה לזכר נס השמן ואין עושין זכר על נצחון המלחמה, ותימצו דהעיקר הוא התנכרות אור התורה וכח הקדושה והטהרה בעולם הנרמז בשמן טהור שמצאו, ולכן קבעוה רק על נס השמן. וי"ל שהנביא רמז כבר על ענין זה (בהפסטה לשבת חנוכה) בזכרי' ב', ויאמר אלי מה אתה רואה, ואומר ראיתי והנה מנורת זהב כולה וגלה על ראשה ושבעה נרותי עלי' וגו' ואען ואומר אל המלאך הרובר כי לאמר, מה אלה אדוני, ויען המלאך הרובר כי ויאמר אלי הלוא ידעת מה המה אלה, ואומר לא אדוני, ויען ויאמר אלי, זה דבר ר' אל זרבבל לאמר, לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי אמר ר' צבאות. ויתכן לומר, שהמלאך שהראה לו מנורת זהב עם זיתים, רמז לו על נס חנוכה שיהי' במציאת שמן זית להדלקת המנורה, וכששאל לו מה אלה, כלו' מהו תוקף של הנס, ענה לו, לא בחיל ולא בכח, שהעיקר אינו נצחון המלחמה, כי אם ברוחי אמר ר' צבאות, שהעיקר הוא התנכרות רוח אלקים חיים, רוח התורה, רוח הקדושה, ורוח טהרה.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

לקט דברים נחמדים וענינים שונים לנשואין

א.

במס' ברכות (דף ל"א ע"א) אמרו לי' רבנן לרב המנונא זוטרי בחלולא דמד ברי' רבינא לישרי לן מר אמר להו ווי לן רמיתנן ווי לן רמיתנן. וי"ל בזה, עפ"י מה דאיתא בגמרא (כתובות ט"ז ע"ב) כיצר מדרין לפני הכלה כ"ש אומרים כלה כמות שהיא וב"ה אומרים כלה נאה וחסודה. והנה מבואר במס' ברכות (דף י"א ע"א) עשה כדברי בית שמאי חייב מיתה. ועוד סיפרו לנו חכמז"ל במס' סנהדרין (דף צ"ז ע"א) דההוא אתרא וקושטא שמי' לא הוו משני בדיבוריהו ולא הוה מיית איניש מהתם בלא זימני, ופעם אחת דיבר איש א' שקר ומתו שני בניו עיי"ש. ועפ"י יובן מה שאמר להם בלשון כפול, ווי לן רמיתנן ווי לן רמיתנן, כלו' ממ"נ יש בזה חיוב מיתה, ראם יאמר כלה כמות שהיא, ווי לן רמיתנן רעשה כב"ש וחייב מיתה, ואם יאמר כלה נאה וחסודה כב"ה, אם הוא שקר, ווי לן רמיתנן מחמת דיבור שקר, וא"ש.

(כספר פתח עינים להרחיד"א ז"ל, בברכות דף ל"א ע"א,

בשם רבני אשכנז)

ב.

הנה מצאתי בתקוני זהר (תקון י') שכל העולם חייבין לעמוד עם החתן והכלה כשמברכין שבע ברכות תחת החופה עיי"ש, ואסור להם לישב בשעת הברכות, ובודאי ראוי לחוש לדבריו דברי אלקים חיים.

(הגאון מוה"ר שלמה קלוגער זצ"ל

בספרו שו"ת האלף לך שלמה האהע"ז סי' קט"ו)

ג.

יש ליתן טעם לזה ראמרינן אין ביתו אלא אשתו וכראיתא נמי בנמ' (שבת ק"ח ע"ב) מימי לא קריתי לאשתי אלא ביתי, הטעם הוא משום דכל כבודה בת מלך פנימה (תהלים מ"ח), ואין דרכה של אשה לצאת מתוך הבית, וא"כ היא עיקרת הבית, ולכך קרוי ביתו, וק"ל.

(הגאון מוה"ר אשר אנשיל מפרעמיסלא זצ"ל,

בספרו שמנה לחמו ח"ב בדרוש לגשוואין סוף פרק א')

ד.

הענין של שבע ברכות, י"ל שהוא בסוד אין ברכה של הקב"ה פחות מאלף, ולכן שב"ע ברכו"ת גימט' אל"ף.

(בשם הרה"ק מוה"ר משה מראזוואדאוו זצ"ל)

ה.

בדבר הפרצה של הנשים היוצאות פרועי ראש וכו', לא אכחד כי זה איזו שנים שאיני רוצה לומר תחת החופה ז' ברכות גם אם יפצירו בי, ורק ברכת אירוסין שהוא הכרחי, הנני סומך ע"ד הב"י דבסגירת עינים מותר, אבל בשבע ברכות שאינו הכרחי לומר בעצמי אני חושש לדעת רוב אחרונים החולקים על הב"י בזה דלא מהני עצימת עינים נגד שער באשה ערוה, ויכבדו לאחר לומר הז' ברכות, ובעוה"ר הפרצה רבה והולכת, והש"י ירחם.

(הגאון מהרש"ם אבד"ק בערזאן זצ"ל

בספרו שו"ת מהרש"ם ח"ד סי' קכ"ו ד"ה ובדבר)

ו.

בברכת נישואין. שמח תשמח רעים האהובים כשמחך יצירך בנן ערן מקרם. י"ל הכוונה בזה, דהנה בעת שהארס בא לישא את אשתו, לפעמים יוכל להיות שאין שמחתו שלימה, כי מורא יעלה על ראשו, שמא אין זה בת זוגו, לכן מבקשים מאת השי"ת, שישמח את החתן והכלה כשמחת אדה"ר בעת שנשא את חוה, שאז בוודאי היתה שמחתו שלימה, מאחר שלא הי' עוד שום אשה אחרת בעולם, וממילא ידע בבירור כי חוה היא זיווגו מאת ד', כן תהי' שמחתו שלימה בלי שום חשש וספק כלל.

(בקונטרס תפארת ארי' למו"ה אברהם יהודא ארי' קעסטענבערג מראדום,

בשם הגאון מוה"ר ארי' ליב ציניץ זצ"ל אבד"ק פלאצק)

נוסחאות והערות ברש"י על התורה

(נלקטו מקונטרס „יוסף הלל" להר"ר מנחם בראכפעלד שליט"א)

ויצא

שאפ' ל' פסוק י"א.

בא גר, בא מזל טוב, כמו גר גדי וסינוק לא, ודומה לו העורכים לגר שלחן, ומ"א שנולד מהול כמו גורו אילנא, ולא ידעתי על מה נכתב תיבת אחת, ד"א למה נקראת תיבה אחת בגר כמו בגדת כי, כשבאת אל שפחתי כאיש שבגר באשת נעורים. לפי נוסחה זו קושית רש"י למה נכתב תיבה אחת מוסב על שני הפירושים, כי בין אם פירושו הוא בא מז"ט, בין אם פירושו בא חתוך, לא הו"ל למכתב תיבה אחת, ולפ"ז יקשה מה שכתב ד"א למה נקראת תיבה אחת, הלא עדיין לא פירש כלום על זה ואין זה ד"א. ועיין בספר יוסף דעת שהקשה כן והכריח מש"ז דלא כנוסחה זו.

וברפה"ר הנוסחה, בא גר, בא מזל טוב לי, כמו גר גדי וסינוק לא, [לא] ידעתי על מה נכתב תיבה אחת. ומדרש אגדה שנולד מהול: מנוסחה זו אנו רואים שהקושיא למה נכתב תיבה אחת מוסבת רק על הפירוש הראשון, ומזה שלא הובא הפסוק גורו אילנא נראה שלפי המ"א אין פירושו בא חתוך רק שמתיבת בגר דריש שנולד מהול, ואולי הכוונה ע"פ אמרם ז"ל (מנחות מג:): בשעה שנכנס דוד לבית המרחץ וראה עצמו עומד ערום אמר אוי לי שאעמוד ערום בלא מצוה וכיון שזכר במילה שבבשרו נתיישבה דעתו עיי"ש, ולפ"ז כל ילד הנולד עד שלא נימול הרי הוא ערום בלא מצוה אבל הנולד מהול הרי הוא לבוש במילה שבבשרו וע"ז קראתו בגר כלומר שהוא לבוש, וכן ראיתי בכת"י ישן נושן בשם ר' יהודה החסיד שמפרש קָגֶר, שנולד מלובש, ואע"פ שבנוסח זה ליתא הפירוש שהוא מלשון בגירה (וראיתי בכת"י הנ"ל שמביא פירוש זה בשם ר' יוסף קרא, והרבה מפירושויו הוסיף על פירוש רש"י כידוע), מ"מ נכון הלשון ד"א למה הוא תיבה אחת.

וכן מה שלא הובא בנוסחה זו הפסוק מישעי' העורכים לגר שלחן כמו שהוא בנוסחאות שלנו יובן כי לפי פירושו של רש"י שם הוא שם של ע"ז, וכן הוא בסנהדרין דף ס"ג: ודף צ"ב, ועיין בשבת דף ס"ז שהביאו שם פסוק זה לראי' דגר הוא שם ע"ז ולא יתכן שקראה לאה את הבן ע"ש ע"ז. וכן הוא בספר יוסף דעת וז"ל על ודומה לו העורכים לגר שלחן בספרים אחרים אינם אלו ה' תיבות, ונ"ב על ונכרת ערלתו כמו גורו כו' עד סה"ר בס"א אינו, והוא נוסחאות רש"י קלף ודפוס ישן נושן, ולער"נ שהוא אמיתית וכו', עכ"ל.

שם פסוק ט"ז.

כלילה הוא, הקב"ה סייעו שיצא משם יששכר: לכאורה הו' צ"ל סייעה, וכן הוא הלשון ברש"י (נדה דף ל"א) הוא קורשא בריך הוא סייעה וכו' ובנמרא שם הלשון הוא מלמד שהקב"ה סייע באותו מעשה. וקרוב ללשון זה הוא נוסחת

רפה"ר, הקב"ה סייע בו שיצא יששכר משם, ויהי' פירוש סייע בו באותו מעשה. וכן הוא נוסחת הרא"ם.

קאפ' ל"א פסוק ר'.

ויקרא לרחל וללאה, לרחל תחלה ואח"כ ללאה שהיא היתה עקרת הבית וכו'. הלשון עקרת הבית הנאמר בתהלים (קי"ג ט') מושיבי עקרת הבית פירשו כל המפרשים שהיא מלשון עקרה, שציון שהיא כעקרה יושבנה אם הבנים. וא"כ אין שייך לומר כאן על רחל שהיא היתה עקרת הבית. אבל בנוסחת רפה"ר הוא, שהיא היתה עקרת הבית. ועיין במ"ר (ע"א ב') שררשו על הפסוק ורחל עקרה, א"ר יצחק רחל היתה עקרו של בית וכן במדרש דות (פ"ז י"ג).

שם פסוק מ"ז מ"ח.

יגר שהדותא, תרגומו של גלעד: (מ"ח) (ע"כ קרא שמו) גלעד, גל עד: וברפה"ר הנוסחה, יגר תרגום של גל. על כן קרא שמו גלעד, גלעד: פשוט הוא שרש"י לא בא להודיענו ששהדותא הוא תרגומו של עד דזה ידוע לכל ולא בא אלא לפרש תיבת יגר שאונקלוס תרגמו דגורא, ובתרגום יונתן בן עוזיאל מתורגם אוגר ובא רש"י להשמיענו שגם יגר הוא תרגום של גל, וכמו שתירגם יונתן בירמ' (ט', י') בפסוק ונתתי את ירושלים לגלים, ליגדין. ועיין בתוספות ב"ק (פ"ג ע"א) ד"ה לשון סודסי, שלבן דיבר בלשון סודסי שאינה ארמית צחה כארמית של אונקלוס, עיי"ש.

גם מ"ש בנוסחאות שלנו גלעד גל עד, שמשמע מזה שרש"י בא להשמיענו שחולקין את תיבת גלעד לשנים הוא ג"כ משנה שאינה צריכה, רק שכוונת רש"י לומר שגלעד הוא גלעד, כי לא מצאנו בכל המקרא מקום ששמו גלעד, והרי זה כהקרמה לפסוק שלאחריו והמצפה אשר אמר שכתב בו והמצפה אשר בהר הגלעד כמ"ש ויעבר את מצפה גלעד וכו', הרי שהמדובר כאן מארץ גלעד וע"ז הקדים גלעד גלעד. ועיין בספר הזכרון מה שכתב בזה.

וישלח

קאפ' ל"ב פסוק י'.

ואלקי אבי יצחק, ולהלן הוא אומר ופחד יצחק וכו'. וברפה"ר הר"ה הוא, ויאמר יעקב אלקי אבי אברהם ואלקי אבי יצחק, ולהלן הוא אומר וכו'. כי באמת קושיתו אינה על שכתוב אלקי יצחק רק על מה שיעקב קרא לו כן, וכן כתב לעיל אע"פ שהקב"ה אמר לו ואלקי יצחק, יעקב נתייחד לומר כן, וכאן כתוב ויאמר יעקב וע"ז סובבת הקושיא. וע"ז קמתרץ אלא כך אמר יעקב לפני הקב"ה, ג"כ הרגיש לתרץ את הויאמר יעקב.

שם פסוק ט"ז.

גמלים מיניקות ובניהם שלשים, ובניהם עמהם, ומ"א ובניהם כנאיהם זכר כנגד

נקבה וכו'. וכתב ע"ז הרא"ם, הוסיף מלת עמהם להודיע שהנמלים המיניקות הם שלשים עם בניהם יחד שהם הזכרים לפי האגדה, כאלו אמר גמלים מיניקות עם בניהם שלשים, לא שבניהם לברם היו שלשים עיי"ש שנרחק לפרש לפ"ז מנ"ל שהיו נקבה אחת לזכר שהרי לא נאמר רק מנינם ביחד הי' שלשים ואפשר שהיו י' זכרים וכ' נקבות עיי"ש, ובאמת שכ"כ הטור בפירושו שהיו כמו החמורים, ועיין באור החיים הקדוש מה שהביא בשם זקנו ששלח לו יעקב תק"פ בהמות כחשבון שעיר ושלח לו ששים גמלים, וזהו רלא כפירוש הרא"ם שלא היו רק שלשים גמלים הזכרים והנקבות. וכן הביא בצד"ל בשם מהר"א אשכנזי ע"ש. וברפה"ר הנוסחה ברש"י היא, גמלים מיניקות שלשים ובניהם עמהם, ומ"א בניהם בנאיהם הזכרים כנגד הנקבות וכו'. ולפי נוסחה זו שסמך שלשים לגמלים מיניקות היינו שהנקבות לברן היו שלשים והזכרים כנגד הנקבות היינו ובניהם עמהם בין לפשוטו בין למדרשו היו הנקבות שלשים, רק שלפשוטו לא רייקינן כמה היו מבניהם, ולפי המדרש היו זכרים כנגד הנקבות, ועיין בגו"א שפירש כן אף לפי נוסחתנו. וכן כתב החזקוני, שלפי פירוש רש"י היו שלשים נקבות ול' זכרים.

שם פסוק כ"ו.

ותקע, נתקעקע ממקום חברתה ודומה לו (ירמ' ו') פן תקע נפשי ממך לשון הסרה, ובמשנה לקעקע ביצתן, לשרש שרשיהן. הלשון אינו מובן מה הוא מקום חברתה וכי שתי כפות הן שהאחת נתקעקעה ממקום חברתה, וגם שכף הוא לשון נקבה ולמה כתב רש"י נתקעקע בלשון זכר. וברפה"ר הנוסחה הוא, נתקעקעה ממקום מְחַבְרָתָה, היינו ממקום שהיא מחוברת.

ומ"ש שהוא לשון הסרה לא ביאר כאן מה שייך לשון תקוע ללשון הסרה, ובירמ' שם ביאר בקצרה עיי"ש, אמנם ככל דברי תורה שהן עניים במקום זה ועשירים במקום אחר כך בא רש"י בביאור רחב ביחזקאל (כ"ג י"ח) בפסוק ותקע נפשי מהם שכתב וז"ל ותקע, כמו ותקע כף ירך יעקב, הוקעה לשון חיבור ותקיעת עץ בארץ היא, וכן בהשתלפו מן הארץ יפול בו לשון קעיי', כאשר תאמר ותשרש שרשי', לשון קליטה, ובכל תבואתי תשרש לשון עקור. וכן בסעפי' פור' לשון ענפים, ומסעף פארה לשון קוצץ ענפי העץ ופארותיו, עכ"ל. ואולי לזה נתכוון כמה שמסיום לשרש שרשיהן שכמו לשרש שרשיהן לעקור השורש, כן לקעקע כיצתן להסיר ולשלוף תקיעתן.

קאפ' ל"ה פסוק כ"ז.

ממרא, שם המשור; קרית הארבע, שם העיר, ממרא קרית הארבע איל משור של קרית ארבע. לפמש"כ רש"י לעיל (י"ד ו') בפסוק עד איל פארן וז"ל ואומר אני שאין איל לשון מישור, אלא מישור של פארן איל שמו וכו', א"כ כאן ששם המשור הי' ממרא לא שייך לומר בו לשון איל שהוא שם מישור אחר. וברפה"ר הנוסחה היא, אל מישור של קרית ארבע ונכון הוא.

והראוי לעורר שאין זה אלוני ממרא אשר בחברון הנזכר לעיל (י"ג ו"ח) ששם כתב רש"י ממרא, שם אדם: ושם המשורר חי' אלוני כמ"ש רש"י בפסוק הנ"ל (י"ד ו') של ממרא אלוני שמו. וכאן שם המשורר הוא ממרא.

וישב

קאפ' ל"ז פסוק י"ט.

הנה בעל החלומות הלזה בא. רש"י לא פירש כאן תיבת הלזה, והרשב"ם כתב שכל הלזה כשרואים אותו מרחוק וכן מי האיש הלזה (לעיל כ"ד ס"ה) צי"ל בלע"ז, אבל הזה ציש"ט בלע"ז וכו'.

ורש"י כתב קרוב לפירוש זה בש"א (י"ד א') בפסוק מצב הפלשתים אשר מעבר הלז כתב כל הלז ולזה שבמקרא אינו לשון הזה, אלא לשון דבר שכנגדו והוא מראהו באצבע ובלע"ז אינו לשון ציש"ט אלא צי"ל בלע"ז. אבל ברניאל (ח' ט"ז) כתב רש"י הלז לשון חשיבות כמו שקראו חמדות, כל מקום שנאמר הלז בעל צורה הוא ומכאן למרו באגדה יצחק נדמה לאביו בצלם ובדמות שנקרא האיש הלז בפ' ויהי כי זקן יצחק.

שם פסוק כ"ד.

והבורר רק אין בו מים, ממשמע שנאמר והבורר רק איני יודע שאין בו מים מה ת"ל אין בו מים, מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו: והקשה הרא"ם א"כ שהיו בו נחשים ועקרבים מה הצלה חי' בזה שדוה"ק מעידה על ראובן שכוונתו היתה להציל (עיין ברא"ם לעיל פסוק כ"ב) וכן הקשו המפרשים בנמ' דשבת עיין עליהם אכן רש"י כתב תירוץ ע"ז בפירושו לרניאל (ו' י"ז) וז"ל אם הותנה במעשה בראשית על הים שיקרע לבני ישראל, ועל האש שיצטנן לחנני' וחבריו ועל האריות מהזיק לרניאל, לא הותנה על זריקת אבן וזיין שלא יזיק באדם, והמלך אמר מעם האריות אי אפשר לסלקו שכבר נגזרה גזירה, אזדוהר בו מהזקת אדם והנס אם יבוא יבוא, עכ"ל. וכן היתה הצלת ראובן מהזקת אדם שעל זאת לא הותנה, ועל הנחשים ועקרבים יבוא הנס. וכעין זה כתבו המפרשים מדעתם עיין עליהם.

קאפ' ל"ח פסוק י"ד.

ותכם בצעף ותתעלף. אונקלוס תרגמו ואתקנת, ובתרגום יב"ע מתרגם ואעטפת. ומפירש"י כאן שכתב ותתעלף, כסתה פני' שלא יכיר בה, נראה שמפרשו כמו תיב"ע שנתעטפה וכסתה פני' אבל לא כן פירשו בשה"ש (ה' י"ב) בפסוק מעולפת ספירים, פירש"י מקושטת ומתוקנת בספירים לשון ותתעלף דמתרגמינן ואיתקנת, ע"כ. הרי שנמטה לרברי האונקלוס. ולפ"ז דבריו שבכאן שכתב שכסתה פני' שלא יכיר בה נמשכים לתבת ותכם בצעף לא למלת ותתעלף. והי' צריך להיות הר"ה ותכם בצעף ותתעלף והראב"ע פירש כאן ושם מלשון הסתרת פנים וגם ויתעלף ריונה (ר' ח') שרש"י פירשו מלשון התעלפות פירשו הראב"ע שנתעטף בכנריו, וכן תתעלפנה הבתולות בעמוס ח' י"ג.

קאפ' מ' פסוק א'.

חטא, זה נמצא זכוב בפיילי פוטירין שלו וזה נמצא צרור בגלופקין שלו. פיילי פוטירין שניהם הם כוס רק שבל"י נקרא פיילי ובלשון רומי פוירי כן פ' הערוך (ערך פטר ה'), וע"ש במוסף שנרחק בטעם הכפל. ועיין גם כאן בשפ"ח. אבל ברפה"ר הנוסחה הוא, זה נמצא זכוב בפיילי פושרין שלו וזה נמצא צרור בגלופקא שלו. ולפי נוסחה זו אין כאן כפל לשון רק פיילי הוא כוס והי' מלא יין מזוג פושרין, כמ"ש במדרש לעיל (פ"ו אות ה') עה"פ וירא ארוגיו כי ה' אתו א"ל מזוג רותחין והיו רותחין, מזוג פושרין והיו פושרין, ע"ש. ועיין בספר זכרון שכתב הנוסחאות שכתוב בהן בפיילי פושרין מוטעות הן שאין כאן ענין לפושרין כלל וכו', אמנם מן המדרש הנ"ל נראה שיש כאן שפיר ענין לפושרין.

מקץ

קאפ' מ"ב פסוק ה'.

בתוך הבאים, מטמינין עצמם שלא יכירום, לפי שצוה להם אביהם שלא יתראו כולם בפתח אחד אלא שיכנס כ"א בפתחו כדי שלא תשלוט בהם עין הרע שכולם נאים וכולם גבורים. מוצא שפתיו ברור מללו שמקורו הוא במדרש תנחומא, שכן לשון המדרש עה"פ למה תתראו, אמר יעקב לבניו אתם גיבורים אתם נאים אל תכנסו בשער אחד ואל תעמדו במקום אחד שלא ישלוט בכם עין רע עכ"ל ועל כן דייק רש"י בלשונו שלא אמר שלא יכנסו כולם בפתח אחד כלשון המדרש, רק דקדק לומר, שלא יתראו, לרמוז לנו היכן צוה להם כן, שהוא באומרו למה תתראו. והגם שרש"י בפסוק למה תתראו לא פירש כן (עיין בזה בשם אפרים) מ"מ דמזו כאן. אכן לפ"ז הי' יותר מתאים להביא כאן שכן צוה להם אביהם שלא יתראו ולא יעמדו במקום אחד, ע"כ היו מטמינים עצמם בתוך הבאים, ולמה לו להביא כאן הענין שיכנס כל אחד בפתחו.

ומה מאד יאתה בזה נוסחת דפה"ר, בתוך הבאים, מטמינים עצמם שלא יכירום, לפי שצוהם אביהם שלא יתראו, שלא ישלוט בהם עין רעה, שכלם נאים וכולם גבורים: ובלשון זה נכלל הכל, שלא יכנסו בפתח אחד, ולא יעמדו במקום אחד, שכן צוהם אביהם.

שם פסוק ט'.

ערות הארץ, גלוי הארץ, מהיכן היא נוחה ליכבש וכו' ותרגם אונקלוס בדקא דארעא, כמו בדק הבית, רעוע הבית, אבל לא דקדק לפרשו אחר לשון המקרא: גם האונקלוס כוונתו שבאו לראות מהיכן היא נוחה ליכבש וכן הוא בנוסחת דפה"ר ואונקלוס תרגם בדקא דארעא, היא היא, כמו בדק הבית וכו'. והנה בדק הבית פירש"י במלכים ב' (י"ב ח') בקיעה וסדק בחומה. ולפ"ז פירוש הפסוק הוא שבאתם לראות סדקי ובקועי החומה לידע מהיכן היא נוחה ליכבש. א"כ פירושו הוא כמו פירוש הרשב"ם שפירש ערות, פרצות החומה ומאיוזה מקום נוח ליכבש, כדכתיב ערות היסוד, ערו ערו עד היסוד, ערות על היאור. וצריך להבין מש"כ

רש"י שלא דקדק לפרש אחר לשון המקרא. אמנם רש"י פירש בתהלים (קל"ז ז') בפסוק ערו ערו עד היסוד שאין הלשון הזה נופל אלא על דבר שעוקרין שרשיו מן הארץ, וזהו מה שלא דקדק כי כאן אף אם יש סדק ובקוע בחומה מ"מ אינו נופל בו הלשון ערות שהוא מורה על חורבן מוחלט שוראי לא ה' כאן.

וראיתי להעיר כאן על מה שכתב רש"י שאין הלשון הזה נופל אלא על דבר שעוקרין שרשיו, והלא המדובר כאן הוא בחומה וכן הפסוק שהביא לרונמא ערות היסוד (חבקוק ג' י"ג) פירש ג"כ ערות היסוד, חומות אויביהם ובחומה שייך לשון נתיצה או שבירה לא לשון עקירה ובפרט שאין שרשין לחומה ולמה השתמש בלשון. שעוקרין שרשיו מן הארץ, והוא כי בתהלים (ל"ז ל"ה) בפסוק ראיתי רשע עריץ ומתערה פרש"י משריש כמו ערות על יאור (ישעי' י"ט ז') וגם שם פירש ערות לשון דבר המעורה ונשרש יפה יפה וכו'. א"כ הוא מהמלות המתחלפות בפתרון לשמש בנין וסתירה, וכמו שהאריך רש"י בזה בשמות (כ"ו ג') בפסוק לרשנו וכמו ערות שפירושו שנשרש יפה כן פירושו שנעקרו השרשין מן הארץ כמו מלת שרש, ותשרש שרש' לשון קליטה, ובכל תבואתו תשרש, לשון עקירה, לכן הגם שהמדובר כאן ערו ערו עד היסוד הוא בחומה הושאל הלשון מלשון שרש, כי משם שרשו.

קאפ' מ"ג פסוק י"ד.

כא"ד ומדרשו, מי שאמר לעולמו די יאמר די לצרותי שלא שקטתי מנעורי צרת לבן צרת עשו צרת רחל צרת דינה צרת יוסף צרת שמעון צרת בנימין: לפי נוסחה זו לא הזכיר הצרות על סדר זמניהם. כי בלבן ועשו חיתה צרת עשו קודמת שבשבילו ברח מבית אביו ושלח אחריו את אליפז להרגו ונטל את כל אשר לו, וכ"ז ה' קודם צרת לבן וכן במדרש רבה וישב (פ"ד ג') עה"פ לא שלותי ולא שקטתי דריש לא שלותי מעשו ולא שקטתי מלבן הרי שהקדים עשו ללבן. אמנם בזה"ק וישב (רף קע"ט) איתא לא שלותי בביתא ללבן ולא שקטתי מעשו מההיא צערא דצער לי ההוא ממנא דלי' וכו', ובאמת במדרש תנחומא בפרשתנו שהוא המקור לדברי רש"י כתב וז"ל מה ראה יעקב לברכם בא"ל ש"די ללמדך שהרבה יסורין עברו על יעקב, עד שה' במעי אמו ה' עשו מריב עמו וכו', ברח מפני עשו ללבן וה' שם עשרים שנה בצרות רבות וכו' נמלט ממנו בא עשו וכו' הרי שהזכיר צרת עשו קודם צרות לבן ולאחריו, ובכן נכונים נוסחת המדרש ונוסחת הזוהר, ובחנם הגיה הר"ל שם במדרש. שצ"ל לא שלותי מלבן ולא שקטתי מעשו, כמ"ש בזהר.

אבל מה שכתוב ברש"י צרת רחל קודם צרת דינה זהו כודאי אינו על סדר הזמנים, ובדפ"ר הנוסחה הוא, כי לא שקטתי מנעורי צרת לבן אחר צרת עשו, צרת רחל אחר צרת דינה וכו'. ולנוסחה זו הכל מסודר לפי סדר הזמנים.

תמיהות וישובים

פליאה בס' ראש יוסף

בס' ראש יוסף על מס' שבת דף כ"ד ע"א בר"ה והנה לרב חסרא סיים שם בסוף רבריו וז"ל, ולפ"ז נ"מ לרב חסרא ג"כ בנר חנוכה למ"ד רמפלג המנחה ואילך יצא ירי נר חנוכה וערב שבת יוכיח, וע"כ י"ל די"ט ע"ש מותר בנ"ח רתוה בעידנא וכו' עיי"ש. והוא פלא.

הק' יצחק לעכאוויטש

ר"מ דשיבת ישדש יעקב

ברוקלין ניו יארק

תמי' בס' ערבי נחל

בערבי נחל פ' חיי שרה בדרוש המתחיל ואברהם זקן בר"ה ובוה נבאר וכו' כתב וז"ל בענין דיני התנאי דקי"ל שאם אינו כתנאי בני גר ובנ"ר אזי אף שנתבטל התנאי המעשה קיים, ופסק הרמב"ם דדווקא אם מתחלה נתן לה הקידושין ואח"כ הגיר לה התנאי אז בעינן דוקא שיהי' כתנאי ב"ג וב"ד אבל אם הגיר מתחלה התנאי ואח"כ עשה המעשה דהיינו נתינת הקידושין אזי אף אם לא אמר כדיני תנאי מ"מ התנאי קיים כי באופן זה לא עשה המעשה רק על מה שהגיר מתחלה ועל תנאי ההוא עשה המעשה עכ"ל ע"ש. ודבריו נפלאים שהרי הרמב"ם כתב בפ"ו מה' אישות ה"ד אם אמר לה הרי את מקודשת לי בדינר זה ונתן הדינר בידה ואמר אם תתני לי מאתים וזו תהיי מקודשת ואם לא תתני וכו' הרי התנאי בטל מפני שהקדים המעשה וכן כהל' ה' כתב אם אמר לה אם תתני לי מאתים וזו הרי את מקודשת לי בדינר זה ואח"כ נתן הדינר בידה הרי התנאי בטל מפני שלא כפל תנאו וכן כהל' ו' כתב אם אמר לה אם לא תתני לי מאתים וזו לא תהיי מקודשת לי ואם תתני וכו' ואח"כ נתן הדינר בידה הרי התנאי בטל עכ"ל הרי דהרמב"ם ס"ל ממש להיפוך.

גם מ"ש הער"ג שם דהראב"ד מחולק עם הרמב"ם בזה ופלוגתתם מובא בטור אה"ע סי' ל"ח והאריכו הב"י והב"ח בזה, תמוה דשם אינו מוזכר כלל מחלוקת כזה אלא אי פירוש תנאי קודם למעשה היינו אמירת התנאי קודם עשיית המעשה או פירושו שיקדים בלשונו אמירת התנאי קודם לאמירת המעשה.

בן ציון דוב הלברשטאם

נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד

תלמיד במתיבתא עץ חיים דכאכוב

ברוקלין, ניו יארק

הנאהבים והנעימים

(מרור זה מוקדש להרפתת חירו"ת בפלפול ואגדה שרירי אש שנשארו לפליטה מחירושי האברכים והבחורים תלמידי ישיבות „עץ חיים" רבאבוב בנאליציע, שנהרגו ונשרפו על קידה"ש בשנות הזעם ת"ש-תש"ה לפ"ק).

בריש מס' קידושין

מהב' המופלג כמר מאיר ראטה הי"ד מקראקא)

במס' קידושין דף ב': וניתני הכא האיש קונה, אי תנא קונה הוי אמינא אפילו בע"כ תנא האשה נקנית דמרעתה אין שלא מרעתה לא, והקשו התוס' בר"ה אי תנא, אמאי קתני בריש פרק ב' האיש מקדש דמשמע בע"כ, עיי"ש. ונ"ל לתרץ בהקדם דברי התוס' כתובות דף מ"ז ע"ב בר"ה שלא כתב לה וכו' שכתבו דלהכי לא פריך הנמ' התם מאשה שנעשה בעלה בעל מום תפוק בלא נמ' ראדעתא דהכי לא קידשה נפשה, כיון דתלוי נמי ברעת המקדש עיי"ש, נשמע מדברי התוס' דאם נימא ראשה מתקדשת אפי' בע"כ, א"כ המקדש אשה ונמצא בה מומין, הקדושין נעקרין למפרע, דמידו היא טעמא דכתבו התוס' דאין הקדושין נעקרין הוא משום דתלי נמי ברעת המקדש, וא"כ אם נימא דמקדשת אפי' בע"כ א"כ לא תלי כלל ברעתה.

והנה להלן בריש פ"ב פרכינן בנמ' עלה דמתניתין דקתני האיש מקדש בו ובשלוחו, השתא בשלוחו מקדש בו מיבעיא, ומשנינן דקמ"ל דאיסורא נמי אית בה כדבר יהודה אמר רב דאמר אסור לארם שיקדש את האשה עד שיראנה שמא יראה בה דבר מגונה ותתנגה עליו ורחמנא אמר ואהבת לרעך כמוך עיי"ש, והנה מסתברא דאיסור זה לא שייך אלא אם נימא דמחויב לרור עמה אז יעבור על מצות עשה דואהבת וגו' אם לא יאהבנה, אבל אם נימא דהקידושין בטלין ל"ש

(1) גולד בחורש סבת שנת תרע"ח לאביו ר' ישראל צבי ראטה ע"ה מקראקא, שהוא הי' בנו של החסיד המפורסם ר' נחמן ראטה הנודע בשמו ר' נחמן איסדריקער שהי' מהחסידים היושבים בצל מרן הגה"ק מצאנז זי"ע. ופ"א התבטא כ"ק מרן מצאנז אודותיו בזה"ל: איך פאס עם פאר א רבי'ן, אין ער פאסט מיר פאר א חסיד". הב' מאיר הנ"ל למד בישיבת עץ חיים רבאבוב בעיר קראקא, והי' תלמיד מובהק להרה"ג מו"ה מענדלי ראטטענבערג הי"ד ולהרה"צ מו"ה משה סטעמפעל הי"ד חתן כ"ק מרן אדמו"ר מוהרב"צ צוק"ל הי"ד. הוא הי' ממוכחרי התלמידי אוצר בלום של תורה ויר"ש וחסידות, נחבא אל הכלים, אהוב למעלה ונחמד למטה. זמן קצר לפני פרוץ המלחמה הרצה שיעורים בנפ"ת לפני בחורים צעירים. — באמצע שנות המלחמה בדיותו בגולה בווישניצא בא בקשר השירובין ולא הניע לפרק הנושא את האשה כי נהרג עקה"ש, ולא יכולנו להתוודע מתי ואיפה. הי"ד ותנצב"ה. אנב כראי להזכיר כאן את שני אחיו הצעירים, הב' המופלג שמעון הי"ד שנהרג עקה"ש במחנה אושוויץ בשנת תש"ר אחר סבלו ענויים קשים וגוראים ע"י הרשעים ימ"ש, והב' המופלג נחמן הי"ד. תנצב"ה. — ד"ז העתקנו ממכתבו שערך אל ידידו (להבחל"ח) הנה"ח הנכבד מו"ה שמואל הכהן ראזענגארטען גי"י. תשח"ח לו, ושכמ"ה.

איסור זה, רמה איכפת לי' אם יש בה דבר מגונה, וכן משמע בפי' המשניות להרמב"ם ז"ל שרקדק במתק לשונו וכ' „כשיעמוד עמה ולא יאהבנה" עיי"ש, הרי רלא שייך חשש זה אלא על אח"כ, כשמחויב לדור עמה. ולפי"ז שפיר מיושב קו' התוס' הנ"ל, דאף דקתני האיש מקדש, ליכא למיטעי ראפי' בע"כ, כיון דתני בו ובשלוחו, וקשה קו' הגמ' השתא בשלוחו מקדש בו מיבעיא, וצ"ל כתירוץ הגמ' ראשמעינן רבהא אפי' איסורא איכא משום דחיישינן וכו', ואי נימא ראפי' בע"כ יכול לקדש, לא שייך חשש זה, דמיד שיראה בה דבר מגונה יהי' הקירושין בטילין דעל מנת כן לא קדשה, וא"כ לא יהי' שום איסור, ואמאי תני בו ובשלוחו, נמצא דכיון דקתני בו ובשלוחו שוב ליכא למיטעי ראפי' בע"כ, ושפיר תני האיש מקדש.

חברה קדישא של משמורת

דק"ק קראטשיין יע"א¹

אנחנו אלה פה כולנו עומרים היום לפני ר' אלקינו אמרנו וענינו הלא אב אחר לכולנו ותורה אחת . . . פרנס אחר אמרן מרבון ארון כל המעשים, בשומינו על לבנו כי זה שנתיים או שלש הרעב בקרב הארץ, לא רעב ללחם וגו' כי אם לשמוע דבר ר' זו הלכה, כי מיום שריפת קהלתנו תוב"ב והנהו יומי רקא גרמי בחורש מנחם אב תקל"דלית יען היתה הסיבה מאת ר' מן השמים ממרום שלח אש ואכלה כל ארמנות ב"י אשר היו לומדי תורה מתרבים בבית המדרש רק', גדלו והצליחו וגם עשו פרי ועשו משמורת למשמרתם כל הימים לרבות הלילות לילה כיום יאיר להם ועתה אמרנו להחזיר העטרה ליושנה, וזאת תורת העולה על רוחינו רוח ר' בקרבינו לחזק את ברק בית ר', כבר קרמו חז"ל מיום שחרב בהמ"ק אין לו להקב"ה אלא ר' אמות של הלכה בלבד, והנה מן היום הזה והלאה נתננו אל לבנו להיות מחזיק יד תורתנו הקדושה ונדר גדול נדרנו לאלקי ישראל להחזיק במעוזו לקים כל דבר האמור למטה בלי שום שנוי בעולם, והנה קבלנו על עצמינו לעשות חבור לטהרה כל המחובר לטהור טהור גברא ואנחנו נעמוד על

(1) עיר קראטשיין היא סמוכה לעיר פוזנא, אשר משך הרבה שנים היתה עיר ואם בישראל, כי גדולי ישראל כיהנו בה כאב"ד ור"מ, הרבה ספרים חשובים נרפסו בקראטשיין, ולומדים מופלגים ררו שם. — תקנות הח"ק של משמורת המורפסות בזה, הועתקו משני עלים נפרדים שנשארו לפליטה, אשר כנראה נקרעו מפנקס הקהלה רקראטשיין. — החברה קדישא הנ"ל נתייסדה אחרי שפרצה שריפה גדולה בעיר קראטשיין בשנת תקל"ד והביהמ"ד יחד עם רוב בתי בני ישראל ניתנו למאכולת אש, וכעבור שלש שנים אחר השריפה, בחורש מנחם-אב שנת תקל"ז נמנו וגמרו שראוי לקבוע שיעורי תורה בבמה"ד אשר ילמדו שם חבורות חבורות בזה אחר זה כל הכ"ד שעות של היום בלי שום הפסק. האב"ד דק"ק קראטשיין הי' אז הגאון מוה"ר צבי הירש הכהן זצ"ל, והוא עמד וזירז את העם לעמוד על המשמר. — יתר הפרטים יקרא הקורא ברברי התקנות.

המשמר בבית ד' לאורך ימים כלילות בבית המדרש דקהלתינו, דהיינו שני לומדי תורה בכל שלשה שעות חוק ולא יעבור ועפ"י הגורל יחלק העם אשר התגברו נפשם ולכם לדבר זה כפי אשר רשום וחתום כל א' בשמו בפנקס הלז ואת אשר יהי' עליו הגורל לו יהי' העת והזמן לקום ולעמוד על המשמר לקרוא בספר תורת משה כפי השגתו אשר חננו ד', לכל איש ואיש מה שלכו חפץ וקבלנו עלינו בקבלה גמורה ככל אלות הברית ולא יעבור שום א' מאתנו מן המועד אשר ייעדו הגורל, מחויבים אנחנו לבוא לכה"מ וללמוד השלשה שעות רצופים כנ"ל, רק הותנה בפירוש בשעת הקבלה באם שיתעכב א' מאתנו מלבוא הן מחמת אונס או טרדה אחרת אף של דבר הרשות יכול לשלוח איש אחר במקומו ללמוד בעבורו עת המשמר שחל עליו, וזולת קבלנו עלינו לאשר ולקים את כל הרבדים האלה כל יפול דבר ארצה אף קש"י⁽²⁾.

כ"ד הבאים עה"ח לכבוד השם ותורתינו הקדושה, דברינו אלה למשמרת לדורות, היום יום ד' יו"ד מנחם אב תקל"זיין לפ"ק.

נאום צבי הירש⁽³⁾ כהנאון המפורסם מו"ה רפאל כהן נ"י חו"פ ק"ק קראטשין יע"א

ונאום הק' שלמה בר"ש ז"ל	ונאום הק' משולם זלמן
ונאום יצחק אייזק בר"ד ז"ל	כהמנוח מו"ה שלמה כ"ץ זצ"ל ⁽⁴⁾
ונאום הק' מנחם ברש"פ זצ"ל	ונאום הק' משה ברא"פ זצ"ל
ונאום ה' יהודה ליב ברא"פ	ונאום הק' אלכסנדר זאב כממ"י זצ"ל
ונאום ישראל צורף מקראטשין	ונאום הק' שמחה נאמן
ונאום מאיר כהר"ר ארי' ליב ז"ל	ונאום מאיר כהמח"א ז"ל מקראטשין תוב"ב
ונאום צבי הירש ברלין	ונאום הק' הצעיר מרדכי
ונאום יהודה ליבש ב"ר מאיר מליסא	כהרבני המנוח מו"ה נפתלי הכהן זצ"ל
ונאום הק' שלמה ברש"פ זצ"ל	ונאום הק' צבי הירש בן כ"ה יהונתן יצ"ו
ונאום ארי' כמחור"ר אברהם מלאסק	ונאום איצק ליב כמחור"ר מאיר בר"א
ונאום יוסף ברי"צ מקראטשין	ונאום מרדכי כמ"ה מרדכי ליפשיץ

(2) קוצו של יו"ד.

(3) הוא הנאון מוה"ר צבי הירש הכהן אבר"ק קראטשין זצ"ל בנו של הנאון מוה"ר רפאל הכהן זצ"ל אבר"ק אה"ו. נתקבל לאבר"ק קראטשין בשנת תקל"ו בערך. חידו"ת ממנו נרפס בסוף ספר „שאלת הכהנים תורה" על סדר קרשים לאביו הג"ר רפאל הנ"ל. גם בספר זכר צדיק עמוד י"ו נרפס ממנו הספר וקינה אשר נשא על אביו ונקרא „צבי לצדיק". נלב"ע ביום י"ט כסלו בש"ק בשעת מנחה תקפ"ח לפ"ק. (ובספר רור רור ורורשו אות ה' ס' קל"ד טעה במש"כ שנפטר בשנת תק"ס).

(4) קרוב לזוראי שהוא הג"ר משולם זלמן הכהן אבר"ק פיורדא אשר הי' ריש מתיבתא איזה זמן בק"ק קראטשין, ואולי נשאר שם גם אחרי שנתקבל לאבר"ק הג"ר צבי הירש הכהן הנ"ל. הג"ר משולם זלמן הנ"ל הי' תלמיד של הנאון מוה"ר יונתן אייבשיץ זצ"ל. הי' ר"מ בק"ק קראטשין, ואח"כ בקעמפנא. ומשם נתקבל לאבר"ק צילץ, ולבסוף כיהן כאבר"ק פיורדא. נרפס ממנו שו"ת בגדי כהונה, ס' משען המים, ונחלת אבות. נפטר בחנוכה ביום עש"ק כ"ט לחורש כסלו שנת תקפ"פ לפ"ק. ונרפס עליו הספר בררשות חת"ס ח"ב עמוד ש"כ, ובספר שער הזקנים לתלמידו הג"ר וואלף האמבורג מפיורדא. (5) ה„פלעט" הוא הגורל.

אלה שמות בני ישראל קרואי ערה ערת ישורן מבחר גברינו לבא בתורה וקול זמרה בנמירתא גמיר וסביר כיצד מברכין על הפירות פרי קודש הלולים להעמיד הח"ק משמורת על תילה להיות משמר נכנס ומשמר יוצא ידי חובתינו לעמוד ולשרת בקודש להיות מהעומדים בבית ד' בלילות לקיים קומי רני בלילה לראש אשמורת, ולקיים מה שנאמר וזכרתי בלילה שמך ד' ואשמרה תורתך [אמרות] ד' אמרות טהורות שאמרו חז"ל כל העוסק בתורה בלילה הקב"ה מושך עליו חוט ש"ח ביום, ואמרנו וענינו בהרמת קול, לאשר ולקיים ככל הכתוב בספר הזה מה שקיבלו למעלה בדף הדבוק באר הישב, וקבלנו על עצמינו הח"מ לעורר לבבינו לעמוד על משמרת הקודש בשלשה משמורת שבילילה, ללמוד באורין תליתאי חק הקבוע לעיל המשמורת ללמוד איש לפי שכלו יהולל בהלל וזמרה, כה יהי' וכה יקום בקימה שיש בו הידור הוד והדר לפנינו עוז וחדוה במקומו, ואלה מוסיף על הראשונים מה הראשונים ברצון ובלב ונ"ח קבלנו אנחנו ח"מ פה היום לקיים אלה דברים הדברים ככתבן. וזאת למודעה רבה שעשינו משמרת למשמורת שאנחנו ח"מ קבלנו עלינו לעת מצוא אליו לו יגיעו הפלעט² ביום מנבאי דמשמורת, להיות זרזי ונשכר לילך ללמוד בלילה הסמוך ולבית אלקים נהלך ברגש ולא יעבור כתיב, אכן אם יגיעו אליו הפלעט הנדרש על הסדר, ומצאתיו דאתי לידו אונס דניכר ונראה בעליל שדבריו נאמנים ונחמדים, או כלך לדרך זו שזה האיש יורנו בדרך יבחר ושם לדרך פעמיו, אזי יותן דניחא לי' ליתן בעד המשמר שלו לפחות ששה ג' להנבאים והמה ישכירו לומדים שילמדו בהריקאן לכל יחסר המזג, ועץ חיים היא למחזיקים בה, ובתום לבבינו הח"מ עשינו למשמורת שלו' לעשות בראשון דמעיקרא גורל בינינו טרף בקלפי מי ומי ההולכים וגאמרו ונשנית על הסדר המשמורת, ומי שילך עפ"י הגורל שבוע זו במשמר הראשונים לו יחליפינו וימיר לילך שבוע שני' במשמר השני ומהשני לשלישי, ויהא חוזר חלילה להיות כולם שווין לטובה ואיש על מקומו יבא בשלום לאוהבי תורתך, הכ"ד פה קהלתינו ק' קראטשין תוב"ב יום שנכפל כי טוב ז"ך מרחשון פ' אלה תולדת צדיקים תורה ומעש"ט תקל"טית.

נאום מנחם מענדל	ונאום הק' איצק ליב
בן כמהור"ר יהודה ליב זצ"ל	במהור"ר מאיר בר"א
ונאום הק' משולם זלמן	ונאום הק' מאיר בהמה"א ז"ל
בהמנוח מו"ה שלמה בן זצ"ל	מקראטשין תוב"ב
ונאום הק' משה ברא"פ זצ"ל	ונאום הק' יצחק אייזיק בר"ד זצ"ל
ונאום הקטן אברהם בן מו"ה יעקב יצ"ו	ונאום הק' שלמה בר"ש ז"ל
ונאום הק' הצעיר מרדכי	ונאום הק' יצחק במהרי"ל ז"ל
בהרבני המנוח מ"ו נפתלי הכהן זצ"ה	ונאום הק' שמחה נאמן
ונאום הק' שמואל זאנוויל	ונאום הק' שלמה ברש"פ זצ"ל
בן כמהור"ר מאיר יצ"ו	ונאום הק' אלכסנדר בר"א מקאליש
ונאום הק' יעקב בן מהור"ר מרדכי יצ"ו	ונאום הק' יהונתן בהרמ"י ז"ל
ונאום זאב וואלאף בר"מ בן מק'	ונאום הק' יוסף ...
ונאום הק' יהודא ליבש מליסא	שוחט דק"ק קראטשין
ונאום הק' ישראל צבי	ונאום הק' מאיר בר"א סג"ל ...
במ"ה כתריאל זצ"ל	ונאום הק' נחום ...

אלה יעמדו על הברכה בכרכה המשולשת בתורה, שעלו עפ"י הגורל בשלשה משמורת הוי הלילה, לעסוק תדיר בתורת ד' התמימה, והי' לנו הלילה למשמר לעבדה ולשמרה, קרנם ירום בכבוד מעלה מעלה, בזאת תורת העולה, ויזכינו לראות ציון ברונה, ולעלות שלש פעמים בשנה במהרה, יום שנכפל כי טוב ז"ך מרחשון ק"ם כתולת ישראל.

משמר הראשונה ר' יהונתן חר"ל ר' דוד שתדלן	משמר השנית ר' זלמן ר' ישראל צבי	משמר השלישית ר' מאיר בר"א ר' מרדכי ברוך
ר' משה ברא"פ ר' יצחק חרא"ך	ר' סענדר וואלף ר' שמעלקי כ"ץ	ר' שמחה נאמן חתנו ר' סענדר קאלישר
ר' אביש חזן ר' מאיר חרמ"ק	ר' מרדכי בראך בנו ר' יעקב	ר' ברוך כץ ר' ליבוש סופר
ר' שלמה ברש"פ ר' יוסף שוחט	ר' וואלף חר"מ ר' איצק ליב	ר' מענדל ריין ר' ארי' ח"ר אייזיק
ר' איצק ח"ר אשר ר' ליור מלמד ח"ז	ר' ארי' ליב ר' מאיר חרה"ס	ר' שלמה בר"ל ר' מרדכי ש"ץ שני
ר' ליבוש חריף ר' מיכאל ברכ"ך	ר' משה בר"כ ר' אייזיק ברי	ר' כתריאל ברמ"ס ר' ליב חרי"ש
ר' חירש ברי אחיו ר' איצק	ר' שלמה ברד"ק בנו ר' גרשון	ר' אברהם בר"א ר' לאור חר"א
ר' מאיר בר"א ר' פיבש חר"ס	ר' יאקב סג"ל חר"ה ברי"מ וניסו ר' עקיבא	ר' שמעון ברי"ס ר' שלום מלמד חרה"ק

אפדיון נמטי' לידידנו הרבני הנגיד החסיד המפורסם מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפען אשר מסר לנו בטוב לבב תקנות הללו, לפרסמם בקובצנו. וזכרה לו אלקי לטובה.

מכתבים אל המערכת

אל כבוד ידידיי היקרים המופלגים בתו"י, עורכי הקובץ כרם שלמה, כ"א בשמו יבורך.
הקובץ של חורש אלול העבר קבלתי לרונמא, נהנית ממנו, ורצוף תמצאו רמי מנוי
לשנה. ויה"ר שחפץ ה' בירכם תצליח. וכרי שלא יהא ביאתי ריקם מרבירי תורה אכתוב
הערה קטנה.

בשו"ת רעק"א (סי' ח') העלה רמתעסק באיסורין מיקרי שונג, אלא שפטור מקרבן
מלימוד מקרא עי"ש. ולפי"ז צריך כפרה כמתעסק בחייבי כריתות, וכן בחייבי לאוין למ"ר
רשונג צריך כפרה כח"ל. וכן ראייתי בספר חלקת יואב (סי' ז') ר"ה הן, שכ', אך לפענ"ד
א"צ ראי' רוראי מתעסק מעשה עבירה הוא וצריך כפרה, ככל הרבדים שאין חייבים
עליהם חטאת מ"מ צריך כפרה, רהרי אפילו בשנגת לאו כ' התוס' ביצה (כ"ה ע"ב) ר"ה
אורח רנענש על שנגת לאו, וגם אטו אם א"י אם נותר אכל או חלב אכל רפטור מחטאת,
אטו לא יהי' צריך כפרה עכ"ל ועי"ש.

ויש להעיר על רבריהם מהכ"מ (פ"א מהא"ב הל' י"ב), וז"ל הרמב"ם שם הבא על
ערוה מן העריות כמתעסק אעפ"י שאין כוונתו לכך חייב, וכן בחייבי לאוין ושניות עכ"ל.
וכ' הראב"ד כמתעסק. א"א חייבי לאוין ל"י למה קרבן אין כאן ע"כ, והה"מ אחר שהביא
מקור לר' הרמב"ם מהגמ' רמתעסק בחלבים ועריות חייב, כ' ופשוט רכ"ז לענין קרבן,
דמיתה ומלקות לא שייך רק במזיר ובהתראה, ומ"ש בספרי רבינו ובחייבי לאוין ושניות
ט"ם, שהרי חייבי לאוין שונגין פטורים הם מכלום, וא"א ליישב זה בשום פנים, וכ"כ
בהשגות, ע"כ. ובכ"מ כ' ול"נ ליישב רה"ק וכן בחייבי לאוין עבר על לאו, כרין מי שלא
התרו בו שאעפ"י שאינו לוקה ה"ה חייב לשמים, וכן בשניות עכ"ל. משמע רמפרש
בכוונת הרמב"ם דכמו מתעסק בחלבים ועריות חייב חטאת שכן נהנה, כן חייב כפרה
מתעסק בלאוין ושניות דעריות, אבל כמתעסק בשאר איסורים רל"א בהן שכן נהנה פטור
מכפרה, אף שבשנגת לאו צריך כפרה*).

ורעת הה"מ רא"צ כפרה כלל בחייבי לאוין שונגין, ור"ז במחלוקת שנוי' ברמב"ן
עה"ת (ויקרא א' ר') ס"ל רא"צ כפרה כלל, וכ"כ בחי' הר"ן סנהדרין (פ"ר ע"ב ר"ה ורב).
ושיטת התוס' ביצה (כ"ה ע"ב) הנ"ל, ס"ל רצריך כפרה עי"ש. והכ"מ פליג עלי' בזה.
עכ"פ גם לר' הה"מ אי לא ה' חייבי לאוין שונגים פטור מכלום, י"ל רהרמב"ם רבותא
נקט רמתעסק בחייבי לאוין דעריות חייב עכ"פ איזה כפרה, משום שנהנה, משא"כ בשאר
איסורים רא"צ כפרה, וכמו שמפרש הכ"מ וע"כ רמתעסק גרע משונג. וצ"ע ברבריהם.
ידירכם רורש טובתכם בלונ"ה,

מנחם זכרי' זילבער

מו"צ רהתאחה"ר ראצה"ב וקא'

(*) עיין עוד כזה בשו"ת מהרש"ם ח"א סי' ק"פ ד"ה ומ"ש, ובשו"ת בית נפתלי סי' ר' ד"ה
ונם.

לכבוד המערכת, „כרם שלמה“ בברוקלין יע"א.

ראיתי בירחונכם מחורש אלול שנת תשל"ח שהובא בשם ר"ת שהשיא את בתו בכ"ב לחורש, ובירחון מחורש תשרי שנת תשל"ט (עמוד ל"ז אות ט') הובא בשם הגה"ק מציעשינוב זצ"ל שאין לעשות נשואין אחר כ"ב לחורש.

והנה בספר שער יששכר במאמר הירחים סימן ב' מביא בשם צדיקים שער כ"ב או כ"ג לחורש יכולין לעשות נשואין, ונסתפק שם אם הוא ער כ"ג ועד ככלל או רק יום כ"ב ולא הוי עד ככלל, ומחרש שם בזה שהעיקר הוא שיהי' לפני ז' ימים קודם חירוש הירח, ולפי זה תלוי אם הוא מלא אז גם כ"ג ככלל ואם הוא חודש חסר אז רק ער כ"ב עיי"ש. וראיתי בספר שלחן העזר סימן ר' שמביא ששמע מפי הגאון ממונקאטש שיש קבלה מפי צדיקים עד כ"ג לחורש עכ"ל. ופלא בעיני שאינו מחלק בין חורש מלא או חודש חסר כמפורש בספר שער יששכר כסימן הנ"ל. ועיין בשו"ת מהר"א (מהגאון ר' יודא אסאד זצ"ל) חאה"ע סי' כ"ד, מביא קצת רא"י דנראה רהנשואין של יצחק ורבקה ה' כ"ג תשרי כמבואר במסכת סופרים פרק כ"א ורבקה כשיצאה מבית אבי' היתה בת ג' שנים וג' ימים, ומבואר בפרקי דר"א פרק ט"ו ורבקה נולדה בשעת העקירה, והעקירה היתה ביום הכפורים כמ"ש בע"מ, א"כ ה' י"ג תשרי כשיצאה מבית אבי' והגיעה לעת ערב כמ"ש בפרד"א שם, זה ליל י"ד, ואין נושאים בערב הרגל ולא במועד, א"כ ה' הנשואין אחר הרגל כ"ג תשרי עיי"ש. וחורש תשרי הוא מלא, ואתי שפיר לפי"ד שער יששכר הנ"ל. וכן הגה"ק בעל קרושת יו"ט זצ"ל השיא את בנו הגה"ק מסאטמאר זצ"ל הכ"מ עם בתו של הגה"ק מפלאנטש זצ"ל (בזו"ר) ביום כ"ג שבט תרס"ד, וחורש שבט הוא מלא.

ככבוד רב,

הק' יהושע צבי הלוי יונגרייז
באאמו"ר הגה"צ מטשענענער שליט"א
ברוקלין, ניו יארק

קול רנה וישועה באהלי צדיקים

בלב מלא גיל ורגשי שמחה וחדרה אנו מגישים

ברכת מזל טוב חמה ונאמנה

לעטרת תפארת ראשנו

כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

לרגלי נישואי בתו הצעירה

מרת אסתר שינדל תחי'

עב"ג

הרב מו"ה ברוך אברהם צבי הורוויץ שליט"א

תלמיד ישיבתנו

בן הרה"ג המפורסם וכו' מו"ה יחזקאל הורוויץ שליט"א

רב דביהמ"ד צאנזער קלויז במאנסי יע"א

ביום י"ג לחודש כסליו דנא

יעזור השי"ת שיוזכו לבנות ביתם ברמה, וכ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

יראה מהם רב נחת ועונג ודורות ישרים, לאורך ימים ושנים, אמן.

מאחלים

ביהמ"ד בית משה דחסידו כאכוב
לונדון

ביהמ"ד דחסידו כאכוב
אנטווערפן

ביהמ"ד שערי דוד דחסידו כאכוב
מאנטרעאל

ביהמ"ד דחסידו כאכוב
טאראנטא

ביהמ"ד דחסידו כאכוב
וויליאמסבורג

ביהמ"ד קהל שערי ציון דכאכוב
בארא פארק

ביהמ"ד בית יהושע
קרית כאכוב

ביהמ"ד כרם שלמה דחסידו כאכוב
ירושלים עיה"ק

ביהמ"ד בית משה אהרן דחסידו כאכוב
בני ברק

ביהמ"ד כרם שלמה דחסידו כאכוב
זכרון מאיר

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להרב המפורסם וכו' מוה"ר אברהם יהושע העשיל כאראן שליט"א מירושלים-
קאמינקא להולדת הנכד

להאברך היקר ר' אברהם משה הלוי קליין נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' אלי' בר"ש באכנער נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' בצלאל יחיאל הלוי שטיינבערג נ"י להולדת הבן

להנה"ח מו"ה גדלי' סאלאמאן נ"י להולדת הנכד

להנה"ח מו"ה יחיאל קורץ נ"י להולדת הנכד

להאברך היקר בנש"ק ר' יחיאל מיכל הלברשטאם נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' ישראל יעקב הכהן קאהן נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' ליכוש יצחק הערשלאג נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' מרדכי צבי סאלאמאן נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' שמעי' ישראל ריענער נ"י להולדת הבן

יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הדעת לאויט"א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' חיים ארי' געללער נ"י להולדת הבת

להאברך היקר בנש"ק ר' יחזקאל חורוויץ נ"י להולדת הבת

להאברך היקר ר' יצחק אליעזר ריינהאלד נ"י להולדת הבת

להאברך היקר ר' ישראל יוסף זיידמאן נ"י להולדת הבת

להאברך היקר ר' מנחם ריינער נ"י להולדת הבת

להאברך היקר ר' מרדכי שטערן נ"י מקרית באבוב להולדת הבת

להאברך היקר בנש"ק ר' משה רובין נ"י להולדת הבת

יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג אכי"ר.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אלימלך ציילער נ"י לנשואי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה יצחק ליב ראזענסקי נ"י מבראזיל לנשואי בתו תחי'

להאברך היקר בנש"ק ר' אלטר ישכר אליהו קופערמאן נ"י תלמיד ישיבתנו
לנישואיו

להאברך היקר ר' יוסף גרינצווייג נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו

להאברך היקר ר' יעקב משה יונה סג"ל גאלדשטיין נ"י מאנטווערפן תלמיד
ישיבתנו לנישואיו

להאברך היקר ר' מנחם מענדל אפעל נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר בנש"ק ר' מנחם נפתלי טייטלבוים נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' שמואל הלוי הורוויץ נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' שמחה הלוי האממער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
יעזור השי"ת שיוכו לבנות בית נכון ונשא על דרך ישראל סבא מתוך עושר
ואושר והצלחה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנח"ח מו"ה אהרן שלו' ברארט נ"י לאירוסיו בתו תחי'
להרב צבי הורוויץ שליט"א לאירוסיו בנו הב' הח' הנעלה כמר טובי' ארי' ליכוש
נ"י תלמיד ישיבתנו
להרב המפורסם וכו' מוה"ר פנחס הירשפרונג שליט"א ראב"ד מאנטרעאל
לאירוסיו בנו הב' הח' הנעלה כמר יעקב משה נ"י
להב' החתן הנעלה כמר ברוך שמעון קאצענבערג נ"י תלמיד ישיבתנו בלונדון
לאירוסיו

להב' החתן הנעלה כמר מרדכי ראזענבערג נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו
בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

הננו מתכבדים להזמין
את כל ידירינו ומעריצינו
חובבי תורה ותומכי'
למסיבת
מלווה מלכה השנתית
לשובת ישיבתנו הק'
ישיבת כאכוב בני ציון

שתתקיים אי"ה מוצש"ק פ' ויחי תש"מ
בשעה שמונה
באולם מנורה

5000 14 טע עוועניו, ברוקלין, ניו-יארק

כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א יפאר את המסיבה.

בברכת התורה וברגשי כבוד

הנהלת הישיבה

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארצות הברית = 10 דאלער לשנה

בקנאדע = 15 דאלער לשנה

בענגלאר = 10 פונט לשנה

בעלגיע = 500 פראנק לשנה

בשאר ארצות מעבר לים = ברואר רניל 15 דאלער לשנה וברואר אויר 20 דאלער לשנה

המחירים הללו הוקבעו כפי הוצאותנו אנו

המערכת

מ:

KEREM SHLOMO

B.Y.B.Z. of Bobov

1533 - 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit
Organization
U.S. POSTAGE
PAID
PERMIT No. 6579
BROOKLYN, N.Y.

ADDRESS CORRECTION REQUESTED

FORWARDING & RETURN POSTAGE GUARANTEED

(Please send P.S. form 3547)

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מכאבוב וצ"ל

קובץ מוקדש למסלול ולהלכה ואגדה ומילי רחסירותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה ג' קונטרס ד' טבת תש"מ ברוקלין, נ. י.

יוצא לאור ע"י תלמידיו כ"ק
מרן אדמו"ר מכאבוב שליט"א

1533 48th Street

Brooklyn, New York

Tel. 871-6623

ברכת תודה

לידידנו הנעלה האברך המופלג היקר והמפואר
מו"ה אשר לערנער נ"י

אשר נרבה לבו אותו לסייע ברבר מצוה
לתרום סכום חשוב מאד להרפסת קובץ הנוכחי

לעילוי נשמת אביו הנה"ח
מו"ה חיים יהודה ב"ר שלום לערנער ע"ה
מאנטווערפען
נפטר כ"ג טבת תשל"ג לפ"ק

ת. נ. צ. ב. ה.

ישלם ר' פעלו ותהי משכורתו שלימה מעם ר' אלקי ישראל
להתברך בכל מילי דמיטב ולשבוע רב נחת מכל יוצ"ח
ולהתענג על רוב שלום כל הימים, אכ"ר.

המערכת

כל הזכויות שמורות אל המערכת

Copyright © 1979

by Cong. Shaare Zion

ברכת תודה

לידידינו האחים הנגידים החסידים הנכבדים
מו"ה שלמה נ"י ומו"ה יהושע נ"י העננענבערג
אשר נרבה לבם אותם לתרום סכום הגון להדפסת הקובץ
הנוכחי

לעילוי נשמת אחיהם
הב' המופלג יצחק אייזיק כמו"ה חיים יוסף העננענבערג
ע"ה הי"ד
נהרג עקה ש"כ' טבת תש"ג לפ"ק
ת. נ. צ. ב. ה.

בזכות המצוה ישלח להם הקב"ה ברכה והצלחה בכל מעשה
ידיהם ויתברכו מן השמים בכל מילי דמיטב, אכ"ר.

המערכת

ברכת תודה

לידידנו הנעלה האברך המופלג היקר והמפואר
מו"ה ישראל יעקב הכהן קאהן נ"י
אשר נרבה לבו אותו לתרום סכום הגון להדפסת הקובץ
הנוכחי

לעילוי נשמת אכיו הרב החסיד המפורסם משרידי דור הישן
מוה"ר דוד צבי כמו"ה אשר ישעי' הכהן ז"ל
נפטר בש"ט י"ט טבת שנת תשל"ו לפ"ק
ת. נ. צ. ב. ה.

ישלם ד' פעלו הטוב בהצלחה מרובה בכל אשר יפנה ורב
נחת ועונג מכל יוצ"ח כאוות נפשו לאויו"ש, אמן.

המערכת

התוכן

מדור אמרי קודש

ה לפרשת ויחי כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

מדור זכרון לראשונים

ו בדיון קדושת ביהמ"ד הגה"ק בעל הפלאה זצ"ל ובית דינו

ט הערות שונות הגאון מוה"ר אברהם טיקטין זצ"ל

יב בענין אי אפשר לצמצם הגאון מוה"ר אברהם ביק זצ"ל

מדור אגרות קודש

יד מכתב מהרה"ק מוה"ר אשר מסטאלין זצ"ל

טו מכתב מהרה"ק בעל בית אהרן מקארלין זצ"ל

מדור זכרון לאחרונים

טז בדיון איסור נהפך להיות היתר . . . הגרי"פ באמבאך אבד"ק אושפיצין זצ"ל

מדור פלפול והלכה

כ עישון סיגריות כיום טוב הרב מוה"ר נתן געשטעטנער שליט"א

כד חיוב מזונות לארוסה הרב מו"ה יונתן בנימין גאלדבערגער שליט"א

עולת שבת בשבתו

כו ליקוטים וקרים לשבתות ומועדים המערכת

כט נוסחאות והערות ברש"י עה"ת הר"ר מנחם בראכפעלד שליט"א

מדור תמיהות וישובים

לג הערות קצרות בענינים שונים

מדור הנאהבים והנעימים

לד בענין ספק טומאה ברה"ר הב' יעקב אייכנשטיין הי"ד

מדור זכור ימות עולם

לח מכתב ממנהיגי ק"ק קראקא למנהיגי ק"ק אובין ושאן (שנת תקנ"א)

מ מכתבים אל המערכת

מה צילומי כתבי קודש

מט ברכות והודאות

אמרי קודש כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת ויחי

וירא יוסף כי ישית אביו יד ימינו על ראש אפרים וירע בעיניו ויתמוך יד אביו להסיר אותה מעל ראש אפרים על ראש מנשה, ויאמר יוסף אל אביו לא כן אבי וגו' וימאן אביו ויאמר ידעתי בני ידעתי וגו' ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו וגו'. וראוי לשים לב להבין כמה נחלקו יעקב ויוסף בענין שימת יד ימין. גם יל"ד בפסוק שאח"ז ויברכם ביום ההוא לאמר כך יברך ישראל לאמר ישימך אלקים כאפרים וכמנשה וגו', בשלמא אומרו כך יברך ישראל לאמ"ר, פירושו פשוט, שככה יאמרו הכל בעת הברכה, אבל ברישא דקרא, ויברכם ביום ההוא לאמ"ר, לכאורה נראה כשפת יתר. תו איכא למידק על אומרו כך יברך ישראל לאמר בלשון יחיד, דהול"ל בכם יברך ישראל, שהרי קאי על אפרים ומנשה, וכאומרו ברישא דקרא, ויברכם ביום ההוא, בלשון רבים.

אמנם יתבאר, בהקדם דברי דו"ז בספר אמרי נועם בפרשתו, שכתב אשר אפרים ומנשה רומזים על בחינת יששכר וזבולון כי זבולון עסק בפרקמטיא והוא מתומכי אורייתא ויששכר עסק בתורה תמיד, כמו כן מנשה דומז על העשיר שאין לו עמל ויגיעה ויש לו הרחבה ולכן כתיב ב' כי נשני אלקים את כל עמלי, והדמז לזה דתיבת מנש"ה עולה בגימט' פרנס"ה, ואפרים נקרא ע"ש כי הפרני אלקים בארץ עניי, רמז על התלמידי חכמים הלומדים תורה מתוך הדחק, עיי"ש בדב"ה ק"כ כי נעמו.

עוד נקדים מש"כ בספה"ק שפע טל על אוז"ל (תענית דף י' ע"א) כל העולם כולו ניזונין בשביל חנינא בני, דהכוונה רכל העולם ניזון ע"י הצניור של חנינא בני, (כי תיבת בשביל יתכן לפרשו מלשון נתיב ודרך, ע"ד אוז"ל שני שבילין), שהוא מקור שפע הפרנסה של כל העולם, עכרה"ק. וכעין זה מבואר גם בספה"ק נועם אלימלך (פ' תרומה) עה"פ מאת כל איש אשר ירבונו לבו תקחו את תרומתי, כל' על ידי אותו הצדיק המנדב את לבו לשמים, על ידי הצדיק הזה תקחו את קרואתו, וגם נוסף על זה שיהי' לכם השפעות על ידו, וזהו וזאת אשר תקחו מאתם זהב וכסף ונחושת, וי"ו מוסיף על ענין ראשון, שתקחו על ידו גם השפעות גדולות ברכות וטובות עכרה"ק.

ועפ"ז נבוא לביאור הפסוקים, דידוע דימין מורה על התעוררות דחמים וחסדים, וכיון שידע יוסף שמנשה דהיינו העושר טרור במשא ומתן כל היום ואין לו פנאי לעסוק בתורה חשש אולי לא יהי' לו העוז ותעצומות לעמוד נגד יצרו, כי דק התורה היא תכלין נגד היצה"ר, לכן נתן את מנשה מימין ישראל כדי לעורר עליו רחמים ושמירה מן השמים לבל ימוטו רגליו, אבל על אפרים לא חשש, כי אין סכנת היצה"ר מרחפת עליו כ"כ מאחר שעוסק בתורה התורה מגינא ומצלא, אמנם יעקב טען דמאחר שכל הברכות והשפעות הזורדות מן השמים

באים בשביל התלמיד חכם העוסק בתורה כנ"ל, א"כ מהראוי להקרים את אפרים בימין ישראל, כרי לעורר רחמים עליו, כי כל כספו וזהבו של העשיר באים ע"י השביל שעשה הצדיק, וזהו שאמר יעקב אבינו ידעתי בני ידעתי גם הוא יהי' לעם וגם הוא יגדל ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו, שע"י נפתחים גם צינורי השפע לעולם, ולכן לו יאות לעמוד בימין שיתעורר על ידו רחמים וחסדים מן השמים עבור אחיו העושר.

והנה העושר העוסק במשא ומתן כל היום יוכל לחשוב ח"ו כי כוחו ועוצם ידו עשה לו את כל החיל הזה, וע"ז רצה יעקב להזהיר את העושר ולהוריעו שכל הצלחתו ועושרו בא לו ע"י החזקת הת"ח העוסק בתורה. וזהו שאמר הכתוב, ויברכם ביום ההוא לאמר, שיעקב האציל ברכתו על שניהם, אבל הוסיף כך יברך ישראל בלשון יחיד, שעיקר הברכה בא רק ע"י אחד, דהיינו אפרים העוסק בתורה. והוסיף תיבת לאמר, שמנשה העושר צריך שיאמר כך יברך ישראל, דהיינו שידע ויורה כי לית לי' מנרמי' כלום, רק כל מקור השפעתו בא ע"י העוסק בתורה, ואז יזכה לרב טוב סלה.

פסק בית דין מהגה"ק בעל הפלאה זצ"ל ובית דינו⁽¹⁾ בענין קדושת בית המדרש

בע"ה.

באשר שבאו האלופים נכאי הקהל י"ץ להגאון אב"ד נר"ו ובקשו ממנו להושיב עמו ב"ד ח"מ לעיין בשאלות החכמה רב"ח [רבקור חולים] אשר יבואר להבא ואח"כ באו לפנינו ה"ה התורני כהר"ד מדרכי אדלער כץ והו"ה התורני כהר"ר אברם שטערן והו"ה כהר"ד גבריאל מאז בהרשאות החכמה רב"ח ה"ה הנ"ל ושאלו מאתנו באשר שהחכרא ב"ח הנ"ל שכרו מהו"ה גובי' י"ץ חדר אחד א' שמעג הויך לצד הסוכה בבית דירה שבה דר כעת נ"ה כ"ה מיכל נייגר בעד שלשים זהובים לשנה כדי לפרוץ הכותל שבין חדר של החכמה שהי' שייך להם מקרמת דנא לתוך אותו חדר שכבית ר' מיכל הנ"ל ולעשות אותו בית משכב לחולים ר"ל אשר יהי' להם מאנשי חכרא י"ץ וכן עשו [והתחילה] [והתחילו] לפרוץ הכותל המפסקת הנ"ל, ובתוך שעסקו בפרצה הנ"ל שלח להם הגאון אב"ד נר"ו שלא לפרוץ ולא לבנות עוד בהחדר הנ"ל באשר שהי' עד הנה בית המדרש ובית תפלה לרבים מכמה שנים, עד שיוצע הרב ר' לפניו ולפני ב"ד נרם, לירד

(1) הועתק מגוף הכת"י.

לעומק הדין אם יש רשות להשתמש בחדר הנ"ל לצורך החברה הנ"ל, ככן בקשו מאתנו ב"ר ח"מ לעיין בדיונים, כאשר שצורך גדול הוא להחברה מחמת שאנשי רבים וצר להם המקום וחדר הנ"ל כאשר שסמוך הוא לחדר שלהם המיוחד למשכב חולים הוא תועלת גדול להחברה למנוע מהם רב הוצאות אם יוכלו ג"כ להשתמש בזה החדר לצורך החולים, ככן בקשו מאתנו לעיין בדיונים אם יש רשות בידם להשתמש ולעשות אותו חדר בית משכב לחולים, ובאם שלא יהא להם רשות לעשות אותו בית משכב לחולים, שאלו מאתנו כאשר שיש להם עתה חדר אחד מיוחד מקום שמתועדים שם אנשי החברה לעת הצורך גם להצניע בו מעות ופנקסאות ולחשוב בו חשבונות שלהם וגם להתפלל בו במנין עשרה בעתים הנצרכים הנהוגים בחברה שלהם, גם מתאספים בתוכו ללמוד בכל ער"ח שיעור קבוע אם יש להם רשות לעשות מקום הועד הנ"ל ולהשתמש בו תשמישים הנ"ל בתוך החדר שבבית ר' מיכל הנ"ל כאשר שמתפללין בו ג"כ במנין עשרה בעתים ידועים כנ"ל גם לומדים בו לפרקים כנ"ל כדי לעשות מהחדר מקום הוועד הנ"ל בית משכב לחולים כאשר שאין רי להם בהחדרים אשר יש להם עתה וע"כ צריכין להרחיב גבולים, זה תוכן שאלתם.

ובאשר שראינו הצורך ותועלת גדול שיש בזה להחברה אם יוכלו להשתמש בהחדר הנ"ל לזאת נזקקנו להם ואחר שעייננו הדק הטיב בדבר שאלותיהם מצאנו מקום היתר באופנים המבוארים.

הראשון, שאין להם רשות לעשות אותו חדר בית משכב לחולים או להשתמש בו שום תשמיש של גנאי אבל יש רשות בידם לעשות אותו חדר לבית וועד שלהם ולהשתמש בו כל תשמיש שהיו משתמשים עד עתה בחדר הוועד שלהם הנ"ל חוץ מתשמיש של גנאי כנ"ל.

השני, שמחוייבים לעולם להתפלל בעשרה בחדר הנ"ל בימים הנוראים, רהיינו מן יום א' דסליחות עד אחר יוה"כ וכן בכל שלשה רגלים וגם בשאר ימות השנה בכל עתים אשר יצטרכו להתפלל בעשרה בחדרים של החברה כפי מנהגיהם יתפללו בתוך אותו חדר גם בכל הזמנים שמתפללים בעשרה בתוך חדר הנ"ל לאחר כלות התפלה ילמדו שיעור משניות, ויבחרו להם ללימוד השיעור הלז בר אוריין הראוי לכך, גם אותו שיעור קבוע שיש להם ללמוד בכל ער"ח ילמדו בתוך חדר הנ"ל.

השלישי, בכל עתים שיתפללו בתוך חדר הנ"ל בעשרה צריכין לפתוח אותו פתח שהיו הולכים עד עתה לתוך אותו חדר דרך בית דירה של ר' מיכל גייגער כדי שיוכל כל מי שירצה להתפלל לכנוס דרך שם.

הרביעי, שאין רשות להם לשנות מקום ארון הקודש שהי' עד עתה, גם לא ישנו בהחדר הנ"ל שום סתירה ובנין בלא שאלה ורשות ב"ד.

החמישי, שהמעות תשלומין מן החדר הנ"ל יותן להספקת ת"ת בקהלתינו

כדי לעשות אותו עליו בקדושה והטוב והישר בעינינו בעת שנתחדש חברה חרשה מלמדי ת"ת דקהלתנו עם תינוקות של בית רבן שיתנו המעות הנ"ל לצורך החברה הנ"ל ליד גבאי חברה הנ"ל.

גם מצאנו על צד היותר טוב שהקהל י"ץ יתנו להחברה החדר הנ"ל שנתנו להם דרך שכירות שיתנו להם ררך מכירה בעד התשלומין של כל שנה ושנה כמו שהי' בדרך שכירות והחדר יהי' אפותיקי על התשלומין הללו, וע"פ האופנים הנ"ל מצאנו היתר להשתמש בו כנ"ל.

יצא מאתנו היום יום א' ד' סיון תקנטי"ת לפ"ק.

הק' פינחס הלוי איש הורויץ⁽²⁾

הצעיר שניאור זיסקינד גונדרשהיים⁽³⁾

הקטן מנחם מענדל בן המנוח מוהר"ר איצק זאמשט זללה"ה⁽⁴⁾

הק' זלמן בלא"א מ"ו הגאון המנוח מהור"ר אברהם טריר כ"ץ זצלה"ה⁽⁵⁾

הקטן אהרן משה ש"ץ

(2) נולד בערך שנת ת"צ לאביו הגאון מוה"ר צבי הירש הלוי אבר"ק משארטקוב זצ"ל. הי' תלמיד מובהק להרה"ק ר"ר בער המניד ממעזריטש זצ"ל. ראשית נשיאותו הי' כאבר"ק וויטקאווע ואח"כ בק"ק לעכאוויטש. בשנת תקל"ב עלה ונתעלה לישב על כס הרבנות בעיר המהוללה פראנקפורט-רמיין. העמיד תלמידים רבים גדולי ישראל וכיניהם הגאון בעל חתם סופר זצ"ל. נרפס ממנו ספר הפלאה, המקנה, פנים יפות עה"ת, שו"ת גבעת פנחס, נתיבות לשבת על אהע"ז, פי' על הגש"פ, ועוד. — נלב"ע כיום ד' לחודש תמוז שנת תקס"ה לפ"ק בק"ק פפר"מ ושם חלקת מחוקק ספון.

(3) נולד בפפר"מ לאביו מוהר"ר צבי גונדרשהיים והי' תלמיד מובהק להגאון בעל שב יעקב אבר"ק פפר"מ. הי' אבר"ק במדינת טריר ואיתן מושבו בעיר קאבלעניץ משך ל"ג שנה והי' לו שם תלמידים רבים. אח"כ שב לעיר מולדתו פפר"מ ושמש שם כראב"ד. נרפס ממנו ס' מקור חיים ותפארת צבי על הל' נדה. נפטר במוצש"ק י"ד תשרי שנת תקס"ג לפ"ק ומנ"כ בפפר"מ.

(4) הוא אחד מראשי הדיינים בק"ק פפר"מ. נפטר ביום ב' ערב תשעה באב לאחר שהתפלל מנחה בציבור, ונקבר למחרתו ביום תשעה באב שנת תקע"ה לפ"ק, בפפר"מ.

(5) הג"ר שלמה זלמן טריר כ"ץ נולד בפפר"מ כשנת תקי"ח לאביו הג"ר אברהם טריר. הי' ראש ב"ד ור"מ בפפר"מ. בס' אגרות סופרים ח"א מכתב נ' נרפס מכתב מהנרעק"א זצ"ל אליו. — האריך ימים והגיע לזקנה מופלגה ונפטר י"ד חשון תר"ז לפ"ק ומנ"כ בפפר"מ.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועזי להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

הערות שונות¹

מהגאון מוה"ר אברהם טיקטין זצ"ל אבר"ק גלוגא וברעסלויא²

(א) עי' ס' עיר מקלט מצוה קי"ד בענין בשר בחלב מה שהוציא בלשון בישול ע"ש, רבריו תמוהים מדוע לא הביא הדרש הפשוט דרך בישול אסרה תורה. גם דינו שם שכ' אפילו בלעו חם ששורף את גרונו שלא נהנה כלל באכילתו חייב, מנ"ל הא, אף דחייב שלא כדרך הנאתו מ"מ היכא דלא נהנה כלל מנ"ל, וק"ל.

(ב) זוהר פ' ויחי הזהיר על המתפלל שצריך לסדר תחילה שבחי' דמארי' ע"ש, ומשמע רכן הדין בכל התפילות, וקשה קצת מתפילת הדרך וק"ל.

(ג) בזוהר פ' ויחי בענין נלות ס"ת, ושם בענין בעת צרה ח"ו, בענין להוציא ס"ת על ביה"ק, ושם כ' כי אף מבי כנישתא לבי כנישתא אסור, ועי' מקדש מלך כאן כ' כי דעתו לבאר כל הענין בס' אחרי מות בזוהר דף ע"א ולא זכינו למצוא שם ע"ש בזוהר מ"ש מענין זה, ועכ"פ יראה דלא אסור אף לש' הזוהר רק אם עושה לפי שעה ודעתו להחזירו למקום ראשון משא"כ אם רצונו כי ישאר שם הס"ת, וגם לפי שעה נוהגין להתיר, וצ"ע.

(ד) בזוהר (ח"ג) דף כ"ד ע"א תראה הטעם שלא לשלוב אצבעות אלו באלו כי רומז ח"ו כאילו כולם הסכימו לדין ע"ש, וכפי הנראה שם הוא דוקא אם משלב ימין תוך שמאל דנראה כי ימין נכלל בשמאל, אבל להיפוך שרי, אכן כפי הנראה מלשון אחרונים אף כה"ג יש להקפיד.

(ה) מכות דף י"א ע"א קללת חכם אפילו על תנאי בא ושם יליף לה מאחיתופל שאמר רוד כל הודע ולא יאמר יחנק בגרונו ואע"פ שאמר אחיתופל אפ"ה נתקיימה הקללה. עוד יליף שם מהא דקאמר עלי לשמואל כה יעשה אלקים וכה יוסיף אם תכחד ממני דבר ואף שאמר שמואל לו מ"מ נתקיימה שנ' ולא הלכו בניו בדרכיו וכו'. ויש לספק אם הכונה דוקא שקילל לנוכח אבל אם אמר לרבים מי שלא יאמר רבר פלוני שיודע יהא בקללה ח"ו ואחר יודע ואומר אם ג"כ נתקיימה. וקצת ראי' מאחיתופל דמשמע שם שלא הי' לנוכח, אולם יש לספק קצת ראפשר דוקא שם הי' להם קצת אשם בדבר שהי' להם להגיד מיד משא"כ היכא שלא שאל כלל תחילה רק מיד אומר הקללה אם לא יאמר וכו' ואומר מיד מי שיודע, אפשר לא באה וק"ל. אכן באחיתופל קשה טובא, דמשמע אחר הקללה נשא ק"ו בעצמו וא"כ מדוע נתקיימה בו שפי מאחריני, אם נימא שהי' לו ללמוד ק"ו, גם לאחרים הי' להם ללמוד, וכעת לא עיינתי במהרש"א בח"א שם.

(1) הערות הללו לקטנו מעלים בודדים ומדפים שבראש ספריו מה שציין לעצמו ררך לימודו. ורגיל הי' להביא הרבה דברים בשם ספרים שונים בלי להוסיף על דבריהם כלל, ואותן הרברים לא הרפסנו כאן. תורתנו נתונה לירידנו הנכבד הרבני החסיד הנגיד המפורסם מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנטווערפן שהמציא לנו הכתי"ק.

(2) ראה אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ח' עמוד ט"ו.

(ו) מה שנתקשיתי תמיד על מה שאנו רגילים לומר כי כבר אנחנו בערב שבת אחר חצות דהיינו אחר ת"ק שנה לאלף השישי, והלא היום כ"ר שעות עם הלילה, א"כ אנו עדיין רק בתחילת היום איזה שעות ח"ו, עד כי פעם אחת זיכני ה' כי מצאתי כמדומה בספר יושר לכב, כי יומו של הקב"ה אלף שנים, היינו רק שיעור היום לכר ע"ש, ועתה מצאתי ראיתי ג"כ במקדש מלך פ' וירא דף קי"ז ע"ב ד"ה כבר נש שכ' שם כן להריא דעכשיו אנו ערב שבת אחר חצות ולילה לא נחשב יעו"ש.

(ז) זוהר פ' שמיני ביאר פי' פ' כל עמל האדם לפיהו היינו כל העונשים לאדם בשביל פיהו היינו מאכלות אסורות וגם הנפש לא תמלא היינו אף הנשמה לא תעלה למדרגת הראוי' לה יעו"ש, ועפי"ז י"ל ג"כ שומר פיו ולשונו וכו' פיו היינו מאכלות אסורות, ולשונו היינו לה"ר, שומר מצרות נפשו, וק"ל.

(ח) בסליחות סי' מ"ו נואש ולא שב אין תקנה לעוולו, סדר כל אילי נביות וכו', עותר וצועק ואין שומע לו, היינו רלאחר יה"כ שוב לא יועיל וכן בס' נ"ד יסד ג"כ בן ע"ש, ויראה דזה דלא כחילכתא ראנן קיימל"ן יפה צעקה לאדם בין קודם נזר רין ובין אח"כ, עי' רמב"ם פ"ב מהל' תשובה ח"ו ע"ש.

(ט) בס' הברית ראיתי שני דברים שאינם נראים לי, א' — שהביא כמה פעמים גבעת המורה⁽³⁾, ומה לו להזכיר שם רשע זה. ב' — מה שפי' על אנדה ביתוש שנקרה מוחו של שיטום שהי' משקלה דרך גוזמא, עי' בעשרה מאמרות מאמר עתים סי' י"ז פ"א הכונה ע"ז ע"ש.

(י) בס' יונת אלם (פ"ד) קח אותיות סוכה שהן פ"ה (כלו' חסר) ותרבע אותו על מספר ו' שהוא שיעור להחזיק ראשו ורובו (בלא שולחנו) הרי תק"י, הסר עשרים לעובי' של סכך ראנן חלל סוכה תנן עולה תמי"ם וכו' אתאן לב"ה המכשירין בסוכה קטנה אעפ"י שאין הלכה כמותן וכו'. וצ"ע הרי באמת קיימל"ן כן שיעור סוכה ז' ע"ז, ואפשר כונתו כיון דנקט רק ו' והיינו משום דשולחנו טפח וע"כ אין עומד על מקום טפח אלא הרובו בבית והיינו כב"ה, ועדיין צ"ע.

(יא) י"ל מה שאנו אומרים בשבת זה שבח של יום השביעי שבו שבת א"ל מכל מלאכתו וכו', היינו כי נודע שפי' מ"ל על פ' כי ששת ימים עשה ה' ולא נאמר בששת, ועי' ס' עבודת הקודש הביאו השל"ה שפי' דכל יום ברא על ידי יום השביעי ואילו עשה יום השביעי פעולה בפני עצמו הי' נראה ח"ו כשני רשויות, לזה אמר זה שבח, כלומר, לכאורה הי' נראה ח"ו זה פחיתות ליום השביעי אשר לא נעשה בו פעולה, לזה אמר לא כן אלא זה שבחו, והבן היטיב.

(יב) בעטרת זקנים סי' ק"ט כ' דיש אומרים הני שבחים, ומשבחים ומפארים וכו' בממין ויש בנוני"ן, והאומרים במ"ם צריכין להפסיק בין ממליכים לאת שם ע"ש. ולכאורה אף בנוני"ן כן, וק"ל⁽⁴⁾.

(3) הוא פירוש על ספר מורה נבוכים הנדפס בברלין שנת תקנ"א.

(4) צ"ע להבין כוונתו.

(יג) יוה"כ שחל בשבת אומרים מזמור שיר ליום השבת. ופה ק"ק גלוגא נוהגין לאומרו קודם כל נדרי.

(יד) מה שבוודאי יה"כ שאמר בפעם ב' אני וביתי ובני אהרן וכו' א"כ בפעם ג' אמאי אומר רק עם קדושך ולא כולל ג"כ עצמו ובני אהרן עמהם ויאמר אני ובני אהרן וכו', ועי' ביומא דף מ"ד ע"א רקאמר כפרתו קודמת לאחיו הכהנים, ועי' תוס' ישנים שם משמע קצת מדבריו שם דלהכי כולל עצמו תחילה עם אחיו הכהנים כדי ללמד דין דכפרתו קודמת ע"ש, כי הלשון מגומגם קצת, לא אדע אם הכוונה כן ע"ש. וכ' בזה במג"א⁽⁵⁾.

(טו) של"ה פ' בשלח הביא כלל, כל מקום שאמרו במדרש הדא הוא דכתיב וכו', הי' קשה לו איזה קושיא בפסוק שהביא ומכח מה שנאמר כאן מיושב, ע"ש. וכמדרמה ראיתי במ"א דכל מקום שאמרו במדרש זה שאמר הכתוב וכו', הי' קשה לו קו' בפסוק כאן ומכח פסוק שהביא מיושב.

(טז) בתשובת נחלת שבעה סי' פ"א בדיון א' שנדר מעות הרבה לעניי א"י אך הי' בטעות מחמת שבאותו פעם הי' כמעט שגור בפי כל שלא יאחר עוד ביאת הגואל צדק לכל היותר שנתיים ע"ש, והשיב שבטל הנדר, ועיין בתשובת שבות יעקב ח"ב סי' ע"ב שהשיג עליו, ויש לפקפק ועיין היטב.

(יז) הא דקיימל"ן על כת"י אין להוציא מיד המוחזק ונאמן לומר פרעתו, נסתפקתי כת"י היוצא מת"י יורש והלוה טוען א"י אם פרעתי, וידוע כי יש הרבה פוסקים סוברים דא"י אם פרעתי אם גם המלוה לא ידע פטור, עי' ש"ך סי' רצ"א וביש"ש ריש הגזול ומאכיל, אך בנ"ד יש צד לומר דטענינן ליורש שזא אילו הי' אביו חי הי' טוען ודאי או לא, ונראה דאין לחלק ופטור, עי' ריש סי' ק"ט, ובאמת לאו דוקא בכת"י ה"ה במלוה ע"פ כן, רק מעשה הי' כן בכת"י פה, ועי' בזה.

(יח) עי' סי' ס"ב קיימל"ן בבן שנושא ונותן תוך הבית ושטרות יוצאת על שמו אם חלוק בעיסתו נאמן לומר שלי הן, ועי' ש"ך שם שכ' דשטרות עדיפי יותר ממטלטלין שהן תחת ידו ועי' פ"מ קע"ט גבי שותפין דבר הירוע משל שותפות אין נאמן לומר לקוח הוא בידי וכדומה ע"ש, ונסתפקתי אם כן בשט"ח היוצא מתחת ידו כתוב על שמו דיש ראי' שמכרו לו אע"פ שהי' משל שותפות תחילה, עי' בזה, וק"ל.

(יט) ריש פ' הספינה (ב"ב ע"ד ע"א) בההוא עובדא, יצא ב"ק אוי לי שנשבעתי ועכשיו שנשבעתי מי מיפר לי וכו'. לכאורה צריך להבין קצת לדעת קצת מפרשים בי"ד סי' רכ"ח סעיף ה' דמי שאסר הנאתו על בני עירו אין נשאל לחכם שבעיר דהוי כמיפר נדרי עצמו הואיל ונוגע בדבר ע"ש בשו"ז, א"כ היאך הי' יכול רבב"ח להפר השבועה, וק"ל. עוד צריך להבין לשון ועכשיו שנשבעתי וכו', מה לשון עכשיו, גם לשון מי מיפר לי, מה לשון הפרה שייך גבי חכם רק לשון התרה. ולכאורה יש ליישב הכל עי' יו"ד סי' רכ"ח בב"י הביא תשו' רשב"א

(5) עיין עוד בזה בספרו דבר בעתו על הל' יוה"כ (אות ל"א).

שהוכיח אף רחכם עוקר הנדר מעיקרא וצריך חרטה מעיקרא זה דוקא במקום שהי' כונתו על הנדר אבל לא במקום שהי' הכונה על הסיבה שבשבילה נדר ראז סני בחרטה דהשתא, והוכיח זה מהא דאלמנה שנודרת, ופריך הש"ס ודילמא אזלא לגבי חכם וכו' ות"ל הא לא שייך חרטה מעיקרא דהרי אי לא נדרה לא הי' נותנין לה הכתו' א"ו כיון דלא הי' כונתה על הנדר מהני חרטה דהשתא ע"ש, ובמ"א הארכנו בזה. ומעתה י"ל דוראי נהי דכל ענינים אלו המה בדרך סוד, עכ"פ אין יוצאין גם מידי פשוטן, וא"כ בו כביכול לא שייך חרטה ח"ו, אך ג"כ כיון שהכונה לא הי' על השבועה רק כדי שנשוב בתשובה שלימה א"כ יוכל להתיר לו מכאן ואילך וזה הי' כמו הפרה דבעל דמיגז גיזי ושייך ג"כ לשון הפרה וגם לשון מעכשיו וכו'. וגם יש ליישב בזה הקו' ראשונה ד"ל לענין זה ג"כ החילוק כיון דלא הי' הכונה על השבועה יוכל להתיר אף בדבר הנגיעה כמו בעל שמיפר נדרי אשתו ואין להאריך.

ועפ"י הנ"ל יתיישב ג"כ קצת לדעת הסוכרים דגוף הנדר צריך לפרוט מראו' א"כ לכאורה תקשה כאן, ולהנ"ל י"ל ג"כ בנדר כזה א"צ לפרוט, ובמ"א הארכנו.

בענין אי אפשר לצמצם

מהגאון מוה"ר אברהם ביק זצ"ל מח"ס בכורי אביב⁽¹⁾

הקשה חכם אחר על דעת ר' שמעון מיינבלא שבתוס' בכורות י"ז ע"ב וכן בחולין כ"ח ע"ב ר"ה לפי, דהא דאמרינן בידי אדם אי אפשר לצמצם היינו שאין בירור על הצמצום אבל ספק יש ומשו"ה למ"ד פרוץ כעומד מותר אתי שפיר דיש שני צררין דשמא שוה ושמא עומד נפיש, וכן לענין שחיטה במחצה על מחצה כרוב יעויי"ש, א"כ קשה בשבת (דף כ"ח ע"ב) אמתניתין דתתילת הבגד דמפרש ר"א א"ר אושעיא דפלוגתת ר"א וד"ע בג' על ג' מצומצמות עסקינן ומשו"ה כי מתחיל להדליק ביו"ט שחל להיות ערב שבת מבטל לה מתורת כלי והויא לה שברי כלים ואסור אח"כ להדליק רוב היוצא, יעויי"ש בגמרא, הא איכא

(1) נולד בעיר מאהליב לאביו הרה"ג מו"ה יעקב. מי היו רבותיו לא נודע. (בחידו"ת הנדפסים כאן מזכיר את „מורי הגאון מלובוב", אבל בספריו מביא הרבה פעמים את הגאון מלובוב ואינו מכנהו בשם „מורי"). לא דר בקביעות במקום א' כי רגיל הי' לנסוע ממקום למקום. הי' איזה זמן שדר בקביעות בפרעשבורג, ולבסוף השתקע באה"ק בעיה"ק ירושלים. הי' לו פתחון פה בפלפולה של תורה עם רוב גדולי דורו. נדפס ממנו ספר בכורי אביב עה"ת, פרי הארץ, אהל יוסף, יסוד אהל מועד, ברכה משולשת, גם חיבר ס' ימין משה על הרמב"ם ולא נדפס.

חידו"ת הללו נשלחו לנו מאת נכדו הרב המפורסם וכו' מוה"ר יעקב יצחק ניימאן שליט"א רב בביהמ"ד חסידים בעלזא ומחזיקי הדת כמאנטרעאל. תשח"ח לו.

שני צדדין שמא היה פחות מג' ולא כלי הוא והוא לה שברי כלים מקודם, ושמא הוא יותר מג', וכשמדליק רוב היוצא, עוד לא נתבטל מתורת כלי, ובשני צדדין כתב הר"ש מיינבלא דמותר, ע"כ קושיתו. ואמינא אנא מ"ט לא מותבת לן בלא שני צדדין אפילו צד אחד יועיל להתיר בדרבנן כי הכא דנולד ממש כיו"ט דרבנן והפר"ח פסק בסימן ק"י דסדר מותר לכתחילה, (מיתו קי"ל ספק מוכן אסור כראיתא בביצה דף כ"ד ובשו"ע או"ח סימן תצ"ז סעיף ג'), ולא מיקרי עושה ספק דרבנן בידיהם והפתילה כבר יש עליו ספק והוא רוצה להשתמש בה ולהרליקנה מכח ספק, אך לא קשיא כלל וכלל דהא הכא אליבא דר"א קיימינן דאיהו אמר אין מדליקין בה, ור' אליעזר ס"ל בכרייתא דאייתי לה הש"ס בבכורות שם דנמצאו שתייהן קרובות כאחת יביאו שתי עגלות, ומפרש הש"ס דס"ל אפשר לצמצם ואפילו קרובות טובא מביאין, דרבנן דס"ל אי אפשר לצמצם ס"ל דיביאו בשותפות וייתנו מי שקרוב יותר יוכה בחלק השני, וא"כ לשיטתיה סבר הכא דאפשר לצמצם. ור"ע ככל אופן א"ש, אפי' סבירא ליה אפשר לצמצם, דס"ל לענין טומאה דקיפול מועיל וטהורה היא והיא כבר בטלה מתורת כלי, ומשו"ה לא איצטריך למימר דר"ע יסבור אי"א לצמצם אף דהלכה כן לפי מסקנת התוס', דאפילו אפשר לצמצם, ס"ל לר"ע דקיפול מועיל בלא זה לענין טומאה. וקשיא זאת נשאלה לפני מורי הגאון מלכו"ב ועינתי ואמרתי דמיקרא לא קשיא כלל.

(הגה: ועוד דלדעת שאר בעלי התוס' שם דהא דאמרינן בידי אדם ג"כ אי אפשר לצמצם לאו ספק הוא אלא דאי אפשר כלל, בוודאי תקשה אר' אליעזר דאוסר להדליק, כמוכן, אלא דר' אליעזר לשיטתיה כמוש"כ, ור"ע נמי אע"ג דס"ל התם במתני' דבכורות דאי"א לצמצם בידי שמים וע"כ אין שני הבכורות קדושים ומשמנן ביניהם ונוטל כחוש, מ"מ הא הגמרא מספקא לה התם אי מאן דאמר אי"א לצמצם ביד"ש אם בידי אדם ג"כ אי"א לצמצם ומשו"ה אמר לר"ע טעם פשוט דהא ס"ל דקיפול מועיל לענין טומאה, ואפילו לפי מסקנת הגמרא לא נפשט רק דרבנן דר"א ס"ל גם בידי אדם אי"א לצמצם, ובפרט לפי דעת שאר בעלי התוס' ס"ל להילכתא רבידי שמים אי"א לצמצם ובידי אדם אפשר מסוגיות דפרוץ כעומד ומחע"מ כרוב עיש"ה. וידיד נפשי הרב החריף מו"ה אורי זאב נ"ו מלכו"ב אמר לי' רבלא"ה לא שייך כלל הכא הסברא הזאת, דאפילו באמת אינו מצומצם, כיון דלענין אדם היה עד עתה כלי וכשהרליק נראה לעין שאין בו ג' והוקצה מכלי הו"ל נולד, דהכא ברבר המסור לבני אדם איירינן עכ"ד. ואמרתי לו יישר, וסברא נכונה היא, וכיוצא בזה כתבו התוס' בבכורות שם ריצאו עשירי וי"א כאחת קרשי ועשירי וי"א מעורבין ולא אמרינן דאחר חולין דהעשירי מאליו קדוש וכל שלא נעקר שם עשירי ממנו אין י"א קדוש והכא אחר קדים דא"א לצמצם שאני הכא כיון דנראין כבתי אחת אינו דומה לי"א הבא אחר עשירי וע"כ חל עליו שם עשירי למיקרשה לשלמים, והבן. ועיי"ש בתוס' כי כן הוא).

ובענין זה הקשה לי הרב החריף מו"ה יצחק ... דיין ומו"צ דק"ק אייזנשטאט במנחות כ"ג ע"ב דפריך הש"ס במתני' דמנחות שלא נקמצו

ונתערכו וליתי שיריים ומבטלי לטיבלא, ומאי קושיא דילמא מתני' כמ"ד אפשר לצמצם בידי אדם ויקמצו שני כהנים כאחד, ותו ליכא למימר כיון דקמין הו"ל איך שיריים ומבטלי לטיבלא עכ"ד. ונענית לו דלכאורה קושיא גדולה היא, ומה גם דעיקר הקושיא לרב חסרא דאמר בתר מבטל אזלינן לר' יודא ושיריים לא הוו טיבלא, ולר' חנינא ל"ק כמבואר שם, ורב חסרא גופיה אוקי במס' שבועות דף ל"ב ע"א מתני' דכפרו שניהם כאחת כר' יוסי הגלילי דס"ל אפשר לצמצם אפילו בידי שמים וכש"כ בידי אדם כמתבאר בסוגיא דבכורות י"ז ע"ב, ועיי"ש בתוס' ד"ה אפשר לצמצם, וכיון שכן מאי קושיא דגמ', וצ"ע. ואולי מכיון ששנינו אם יכול לקמוץ מזו בפני עצמה משמע דבחד כהן מיירי וע"כ בזה אחר זה דקמיצה בשמאל פסול כדתנן במנחות דף ו' ע"א, ודוחק. ועיין בזה.

מכתב מהרה"ק מוה"ר אשר (הראשון) מסטאלין זצ"ל⁽¹⁾

אהובי ר' אהרן שיחי'.

הנה אני שולח את המכ"ז הרבני הוותיק בני חורגי ר' משה בער שיחי'⁽²⁾ ומוכרח אני ואתה לעשות הגמילות חסד באהובינו ידידנו הנצמד בקירות לבי הוא ניהו ר' אהרן מהרדאק ובעז"ה אני קיימתי עד הנה ועזרתי (לה) [לו] במעות מקיץ העבר, עד הנה מגיע לי מאה ושלושים אדומים כסף, והנה כעת זמן השלוחין יוצאין מוכרח אתה לעזור לי ולר' אהרן יחי' שלא להכניס אותנו בדוחק וביוש

(1) נולד בשנת תק"כ לאביו הרה"ק מוה"ר אהרן הגדול מקארלין זצ"ל. נתייתם מאביו בהיותו בן י"ב שנה, ונתגדל על ברכי הרה"ק מוה"ר שלמה מקארלין זצ"ל הי"ד. אחר פטירתו מילא את מקומו. נפטר כ"ו תשרי שנת תקפ"ז בקארלין ושם מנ"כ. מכתב זה ומכתב שנרפס בעמוד הבא קבלנו בתשוא"ח מנכרם הרב מו"ה שלמה בידערמאן שליט"א מקרית באבוב בהשתדלות נכדו הב' היקר והנעלה כמר יחיאל נ"י. ישאו ברכה מאת ר'.

וסיפר הרב מו"ה שלמה הנ"ל, שהוא קיבל ב' מכתבים הללו מזקנתו קודם פטירתה, והיא קיבלה המכתבים מזקנה הרה"ק מוה"ר אהרן מקארלין בעל בית אהרן זצ"ל בעת שנפרדה ממנו לנסוע לאח"ק. פאקסימיליא להלן בעמוד מ"ה, מ"ו.

(2) מוה"ר משה בער הוא בנו של הרה"צ מוה"ר אהרן מזעליצוב הנקרא ר' אהרלי שותק. אמו הרבנית פייגא נשאה אח"כ להרה"ק מוה"ר אשר מסטאלין זצ"ל (בזו"ש) ונתגדל על ברכיו. אשתו היתה בתו של הרה"ק מוה"ר שלמה מקארלין זצ"ל הי"ד. הי' חסיד מפורסם ובעל מדריגה. לעת זקנתו נסע לאח"ק ונתיישב בטבריא, ושם נפטר כיום י"ב מנחם אב שנת תר"ז. מנ"כ סמוך לתלמידיו הרה"ק המגיד ממעזריש זצ"ל.

חוץ מכמה ענינים שאתה יודע עד (הכין) [היכן] הרבר נוגע, הטובה הגדולה שתעשה לי ולו, ע"כ עליך מוטל הרבר שתלווה עלך מעות הנ"ל וגם זה עדיין אינו בשלימות עם הרווח עכ"ז פחות מזה הסך אי אפשר, ולשנות הרבר מהורענא לך ומזרו אני אותך שלא סגני בלאו הכי ואתה בעצמך יודע גודל התשואות חן וחסד שיחזיק לך אהובינו ר' אהרן שיחי' ובפרט אי"ה לא יאחר עוד בדרך ובוא יבוא ברנה לביתו לשלום, וליתר בטחון אם תרצה ליקח חתימת ירי אני שולח לך ועל ריוח לא תקפיד הגם ליתן כמה ובוודאי אי"ה יהי' לכולנו ובפרט לטובת ארץ הק' טובה שלימה כי מה אעשה (והכין) [והיכן] אפנה פא"פ* הושלש בערכות וידידות נעימות מואב(?) אב הרחמן וכלל אחינו בני ישראל, ונזכה לשמוח בשמחת ישראל בחיים ושמחה ושלוש על ישראל. שלום מנאי הכותב לטובתי ולטובת אחינו ולטובת כלל ארץ החיים והשלום על ישראל שלום.

מנאי אהובו מחותנו,

הק' אשר מסטאלין

פ"ש לכל בני ביתו ובפרט להכלה תחי'.

מכתב מהרה"ק מוה"ר אהרן מקארלין זצ"ל¹ בעל בית אהרן

ב"ה.

לאנשי עיר אברושט והררים עליו ברחמים וחיים ושלוש יהיו להם ולנשיהם ובניהם ובנותיהם בחיים טובים וארוכים בכל טוב סלה יעמדו על הברכה.

כפי שידוע להם, העת הזאת ומאז ימי קדם היתה נסיעתי בכל שנה דרך מחנם ותמיד קבלו אותי בעזה"י בספ"י כדרך אהובים ומכירים, בדוכים יהיו, ועתה שלא עלתה בידי להיות במחנם בראיית פא"פ, אני שולח אהובי ידידי ש"ב המוכיז ובידים רשומים ונקובים בשמותם יחיו וידוע לכאו"א נתינתו בכל שנה וכמה מהם שהתחייבו א"ע ליתן מעמד וקיימו וקבלו עליהם לשלוח בכל שנה לביתי וכעת מחמת גודל עול החובות שהשתרגו ועלו על צווארי וכמה פעמים העריכו א"ע אנ"ש ליתן לבד מנתינתם ואחרי ראיתי שלא הועיל מחמת גרעון

(* פעם אחר פעם.

1) נולד ער"ה סיון שנת תקס"ב לאביו הרה"ק מוה"ר אשר מסטאלין זצ"ל, ונתגרל על ברכי אביו. אחר פטירת אביו בשנת תקפ"ז מילא הוא את מקומו ונהרגו אליו הרבה חסידים מפורסמים. נדפס ממנו ס' בית אהרן ועוד ליקוטים שונים. נלב"ע י"ז סיון שנת תרל"ב בעיר מאליאנוו (פלך וואהלין) ושם מנ"כ.

נתינת המעמד ע"כ עלה ברצוני לבוא במכתבי רנא בפקודה לכל הסרים למשמעתי שלא יוגרע מהנתינה שנתנו בכל שנה בהיותי במחנם והמוסיף מוסיפין לו ברכה, וגם מהמעמד לא יוחסר כמאז, ונוסף לזה שיכפלו כאו"א נתינתם לא פחות מהנתינה ושיסולק לא יאוחר עד חג השבועות הבע"ל, וגמירי רציבור לא מעני, ואולי ע"י זה יקולו מעלי עול החובות וביותר אולי יעזור השי"ת בימים ושנים האילו שב"ה הגיעני לימי השיבה והזקנה יאריך השי"ת ימינו ושנותינו בתוך כלל ישראל שאוכל להיות בשלוה ובמנוחה והשקט בכיתי לאוי"ט, ובטוח אני באהובים אשר אהבתי תקועה בלבכם מאז ומקדם שיטו אונם לקיים ככל הכתוב, לכן באתי בקולמס לשוני בדברים היוצאים מן הלב לברכם בכרכה משולשת בני חיי ומזוני, ויצו השי"ת את הכרכה באסמיהם ובכל משלח יריהם בגורל ברכה ממקור הברכות, ויותר ממה שכתוב כאן יהיו טעונים מברכת השי"ת ביתר שאת ועזו והוא יברך אתכם כאשר דבר בלי קצבה ובלי שעור בכרכה עד בלי די ויקבלו אהובי הרורשים שלומינו החיים והש' מארה"ש ומנאי אה' ד"ש באהבה וחיבה,

הק' אהרן בהרב מ"ה אשר זצ"ל

בענין איסור נהפך להיות היתר

מהרב הגאון מוה"ר יהושע פנחס באמבאך זצ"ל אבר"ק
(אושפיצין¹)

ב"ה. אור ליום ב' ה' שבט תרס"ב לפ"ק פה"ק דרהאביטש

סימן טוב ומז"ט לכבוד ידירי הרבני הנגיד מ' נח וועג נ"ו ולבנו תלמידי חביבי האברך יקר הערך החריף ובקי חתן תורה מו"ה חיים נ"י² ולכל המחנותנים והירידים הקרואים אנשי שם, לכולם אושיט ברכתי ברכת מז"ט מז"ט מז"ט.

לשמחת לבבי בא אלי מכתב קול מבשר מבשר ואומר ברכת מז"ט כי הגיע תור כלולת תלמידי חביבי מחמד לבבי החריף ידא ה' חתן תמים במעלות רמות, והן היום יצאתי לברך אתכם כולכם ברכת מז"ט ע"י דילוגרוב, וכעת יצאתי בקולמסי בכותכת הגסה לברך אתכם ממקור לבבי אשר יום חופת החתן עב"ג יהא להם למז"ט ושטו"מ לאוויש"ט ולגרא טבא לכ' הורס ומורס שיזכו לראות מהם דור ישרים יבורך גבר בעלמה זרע ברוכי ה' עוסקים בתורה לילות וימים

(1) נולד בשנת תרכ"ו לאביו הרה"ג מוה"ר יוסף מיאכרוב ונתגדל על ברכיו. בהיותו בן י"ח נשא את בתו של הג"ד ארי' ליבוש אבר"ק אוהניב. בשנת תר"ן נתקבל לאבר"ד דק' מעדיניץ ומשם נתקבל לק"ק בולקאמין. בשנת תרנ"ז נתיישב על כס הרבנות בק"ק

ולזויות נחת מהזוג בעושר ואושר האמיתי, יהי ביתם כבית פרץ בית ועד לחכמים, זאת משלי הקלה כמות שהיא, וה' יוסיף עליכם אלה פעמים ככה, לברך אתכם ממקור הברכה, סלה.

ועתה אהובי תלמידי, בד"ת אשר באת והבאת אומר מהחדש בדברי הכ"מ פ"א דמעילה שכ' לתרץ דלכך לא בטל הפרוטה של הקדש משום דדבר שיש לו מתירין הוא, ותמהו עליו דהרי התוס' דחו תירוץ זה דרשיל"מ אינו רק מדרבנן, ואתה בני הארכת בזה בפלפול ארוך, ולדעתי נראה דברי הכ"מ נכונים, והנה בענין ביטול כרוב כבר נחלקו הפוסקים אי הוא מטעם דעל כל אחד תלינן שהוא מרוב היתר ואף דאם אכל כולם א"כ נתודע לנו שאכל חד דאיסורא מ"מ בשעת אכילה כל חד היתר הוא, ואף בשעה שאכל האחרונה הרי את הראשונה כבר אכל ותלינן שהראשון דאיסור ה' והאחרון היתר, ודעת הרא"ש ז"ל דהאיסור נהפך להיות היתר ומותר אף לאכול כולם כאחד והדברים עתיקים, והנה לפי דעה ראשונה לכאורה בחתיכת חלב שנתערב בכמה חתיכות ואכל כולם בשוגג ואח"כ נתודע בבירור שאכל חלב, יתחייב חטאת, ואף שאם ה' בא לב"ד וה' שואל על אכילת כל אחד ואחד ה' מותר לו מ"מ עכשיו שאכל בשוגג ובודאי אכל דאיסור א"כ יתחייב חטאת, וכמו דמצינו לענין ביאת מקדש בשני שבילין דנכנס בזו ואח"כ בזו חייב קרבן, אף דמיירי ברה"ר וס"ט ברה"ר טהור, מ"מ חייב קרבן בודאי, ועיין מ"ש בהג"ה שבספרי אהל יהושע סימן י"ט אות א' שם בדברי תוס' דשבועות, אך אמנם יש לומר לפי המבואר בהוריות ב' גבי נתחלק לו שומן בחלב ואכלו דאינו חייב חטאת משום דאינו שב מיריעתו ומאן דמחייב משום דאי מתירע ל' כו' חשיב שב מיריעתו וא"כ כאן שאם ה' שואל לב"ד היינו מתירים לו לכתחלה לאכול שוב אין לחייב חטאת בשוגג דלא שב מיריעתו הוא, ורק שם

דראהביש, ומשם נתמנה בשנת תרס"ב לאבר"ק אושפצין וכיהן שם י"ט שנה. בכל המקומות ששימש בהן ברכנות העמיר תלמידים רבים ומצויינים, ונסעו אליו גם מעיירות רחוקות ללמוד אצלו. — בעיקר הראה גבורתו בפלפול וברורש. נרפס ממנו שו"ת אוהל יהושע שני חלקים (נרפס מחדש זה לא כביר). גם חיבר ס' כבוד המועד ועוד שאר חיבורים ונאברו. נלב"ע אור ליום ועש"ק כ"ח ניסן תרפ"א באושפצין ושם מנ"כ.

(2) נולד בשנת תר"מ בצאנז לאביו מו"ה נח וועג. ה' תלמיד מובהק של הג"ר יהושע פנחס באמבאך אבר"ק אושפצין, ונתעטר ממנו בכתר החוראה. גם נסמך בסמיכת חכמים מהגאון מו"ה ר' שמואל פיהרער אבר"ק קראס זצ"ל הי"ד. אחר חתונתו דר בגארליץ ומשם נתקבל לאב"ד בעיר קישעמבין (במרינת הגר), ואח"כ חזר למרינת גאליציע ונתיישב ביאריסלאוו ושימש שם כרומ"ץ. משם נסע לארה"ב ואח"כ לארה"ק. הרפס ספר קמן „זכר לאברהם אליעזר", מחירושי בנו שנהרג עקה"ש, ונספח שם גם קצת מחירושו. גם בשו"ת אהל יהושע ח"א סי' ז' יש תשובה ארוכה אליו. נפטר י"ד אדר ראשון תשכ"ה ומנ"כ בירושלים ע"ה ק.

תורתנו נתונה להאחים הנכבדים מו"ה ברוך וועג נ"י יליד גארליץ כעת בברוקלין ואחיו מו"ה יהושע וועג נ"י מאה"ק, שהרשו לנו להרפס חירו"ת הללו מגוף כת"י הגאבד"ק אושפצין שנשאר בעזבון אחיהם המנוח מוהר"ח הנ"ל. ישלם להם ר' פעלם המוב.

בביאת מקדש כיון דס' טומאה בר"ה הלכה ואין מורין כן ומדרבנן אמרינן להו הא מיא בשקיעותא דנהרא כמבואר בש"ס ע"ז (דף ל"ז ע"ב), וא"כ כה"ג חשוב שב מיריעתו אף דאינו שב רק מחמת איסור דרבנן כמ"ש בחידושי.

וגם לפמ"ש בחידושי שהגאון מהרע"א ז"ל צידד לומר דבקרנן עולה ויורד ל"ב שב מיריעתו, ושם בביאת מקדש עולה ויורד הוא ולכך שפיר חייב, משא"כ בחיוב חטאת, והנה לפ"ז הי' נראה לענין אשם מעילות למה שחידש הגאון מהרע"א בחידושי פסחים דבאשם מעילה ל"ב שב מיריעתו³ (והאדכתי בזה בחי' להקשות עליו מכמה דוכתי ואכמ"ל) וא"כ ממילא כשנתערב הקדש בחולין ואכל כולם א"כ הרי מעל ממ"נ, ואף דאם הי' בא לב"ד מותר לאכול כ"א בפ"ע מ"מ עתה בשוגג והרי יודע שודאי אכל איסור חייב אשם מעילה ממ"נ, וא"כ שפיר קתני דאם הוציא כל הכיס מעל ולא קשה לכאורה קושית הכ"מ.

ובזה מרוקק מה שהקשו התוס' רק אר"ע ולא ארבנן משום דודאי לר"ע דסובר בפרומה מעל שפיר הקשו דליבטיל ברוב, משא"כ לרבנן ל"ק כלל, וא"כ הרמב"ם דפסק כרבנן ל"ק כלל הקושיא, וצריך לומר דהכ"מ אזיל בשיטת הרא"ש דנהפך האיסור להיות היתר ושפיר הקשה גם על הרמב"ם, ומעתה יובן שפיר תירוצו של הכ"מ ז"ל.

ואומר אני לפ"מ שראיתי להגאון רי"מ ז"ל בתשובותיו אסברה בטעם נהפך האיסור להיות היתר משום דכל דבר מיעוט שבא להרוב ואם במקומו יקום ולא יתבטל אז יגרום שהרוב יתהפך להיות כמוהו ויאסר גם הוא לכך הרוב מתחזק ומבטלו ומהפכו להיות כמוהו יעו"ש בדברים נחמדים, וא"כ נראה דהיינו בדבר שאין לו תקנה מאליו ואם לא יתבטל המיעוט יאסר הרוב לכך הרוב מהפכן, משא"כ כאן בהקדש הרי אין אנו רוצים שיאסר הרוב ורק שלא יותר המיעוט שהיא פרוטה של הקדש, ומ"מ אין שאר הפרומות נאסרים מספק, דהרי כיון שאין אנו רוצים לאסור רק פרוטה אחת א"כ יכול ליטול פרוטה מן הכיס ולחללה על כל הפרומה של הקדש בכיס הזה, כיון רקדושת דמים הוא ויש לו פדיון, ואף דפדיון צריך שלשה ולחר תנא תשעה וכהן במקרקע, מ"מ אינו דבר קשה, וא"כ לא יהא הרוב נאסר ע"י המיעוט וכה"ג שפיר אין המיעוט נהפך להיות היתר, כמו שאין המיעוט מכריח את הרוב להאסר ע"י, כן הרוב אינו מכריח המיעוט ואינו דומה לשאר דשיל"מ שתלוי בזמן או בנדרים שתלוי בשאלה וכ"ז שאינו שואל האיסור על כולו, משא"כ כאן דהפדיון מיני' ובי' הוא א"כ בזה אינו נהפך כלל להיתר ושוב שפיר מעל אם הוציא כל הכיס ממ"נ וכנ"ל. והתוס' הקשו רק אמילתא דר"ע בפרומה אחת בזה שפיר אזלינן בתר רוב ואף דשיל"מ הוא, זה אינו רק מדרבנן, משא"כ במילתא דרבנן שודאי מעל ורק שתמצא להפך להיתר ובפרומה

(3) גם המנחת חינוך (מצוה קכ"ז) כ' דבאשם מעילות לא בעינן שב מיריעתו, ועיין עוד בזה בבית יצחק חחו"מ סי' ל"ט אות ג' וגם בסוף הספר שם בדרוש לשבה"ג מחתנו הרה"ג אבד"ק רישא, ועיין עוד בשו"ת מהרש"ם חלק ז' (הנדרמ"ח) סי' ק"א שהביא בשם הרי"ם דגם במעילה בענין שיהא שב מיריעתו יעו"ש.

של הקדש דיש לו מתירין אינו נהפך להיתר ושפיר מעל ממ"נ, וזה נכון מאוד בביאור דברי הכ"מ ז"ל, ורוק היטב.

(ב) ובוה יתורן מה שקשה לכאורה בהא שהקשו תוס' בב"מ ו' ע"ב גבי קפיץ אחר מן המנויין לתוכן דיהי' כולם חייבים במעשר דליבטול ברוב ולכאורה לפמ"ש הפרמ"ג ביו"ד והמ"כ בשער התערובות דרק איסור נהפך להיתר אבל היתר אינו נהפך לאיסור א"כ כאן אין הפטור מתבטל בהחייב, וכבר העיר בזה זקינו הרב זלה"ה בס' מנח"י חיו"ד⁴), אכן להנ"ל אתי שפיר דהרי עיקר הטעם שאין ההיתר מתבטל בהאיסור משום דאף אם לא יבטלו ברוב האיסור לא יכריח ההיתר את הרוב איסור להמשך אחריו דהרי גם עכשיו אסור משום ס' לכך אין הרוב מבטל, וא"כ היינו בעלמא, משא"כ במעשר דהמיעוט פטור רוצה לנרר גם הרוב אחריו משום דעשירי ודאי אמר רחמנא כו' וא"כ שפיר הרוב שהוא החיוב מתחזק ומהפכו להיות גם הוא חייב, ושפיר הקשו התוס', וזה נכון.

(ג) אך בל"ז דברי התוס' שם תמוהים אצלי במ"ש וקבוע נמי לא הוה כו' דמאי קבוע שייך כאן כיון שבטל והרי דין פשוט הוא דחד בתרי בטל, וכמו שצריך לתרץ בכל ביטול דל"ה קבוע, כן הוא כאן, ואמאי הוצרכו בזה לפרש דל"ה קבוע, ולכן הי' נראה כוונתם דאף אם נימא דרק בשאר איסור מתבטל בהיתר ומתהפך להיות היתר ל"ש קבוע כמ"ש הר"ן בפ' גה"נ, משא"כ כאן דאין היתר מתבטל באיסור וכמ"ש הר"ן בנדרים וא"כ ל"ש שיתהפך, ורק דעל כל אחד יש לתלות שהוא מהרוב שוב יש לומר דכל קבוע כמע"מ הוא, ע"ז כתבו דל"ה קבוע כיון שאינו ניכר, אך א"כ כונתם מאי זה שכתבו וברי' נמי לא הוה, מלכד דהדבר תמוה דברי' ג"כ ל"ה רק מדרבנן, אף גם אם נימא דאין ברי' מתבטל מ"מ מדאורייתא יש לתלות על כל חדא שהיא מהרוב החיוב, ואי דקבוע האיסור הרי קבוע בתערובות ל"ה רק מדרבנן, אף גם אם נימא דאין ברי' מתבטל מ"מ מדאורייתא יש לתלות על כל חדא שהיא מהרוב החיוב, ואי דקבוע האיסור הרי קבוע בתערובות ל"ה רק מדרבנן, ואי ס"ל להתוס' דגם בתערובות במקום שאינו מתבטל הוה קבוע דאורייתא א"כ שוב יש לומר דכיון שאין היתר מתבטל שפיר חשיב קבוע מה"ת, ולכן דברי התוס' בזה תמוהים מאוד, ועיין בשטמ"ק מ"ש בשם הר"ש⁵) דעשירי ודאי ולא עשירי ספק אינו מועיל רוב, ובאמת לשיטת

(4) עיין בזה בארוכה בתפארת ישראל על משניות מס' בכורות פ"ט משנה ז' (עיי"ש בביעז אות ב').

(5) צ"ל הרא"ש. ועפ"י יוקשה ביותר, דהרא"ש הוא רס"ל דביטול נהפך האיסור להיות היתר. ועיין עוד בזה בשו"ת שואל ומשיב מהר"ק ח"א סי' רנ"ו בסופו. ועיין בשו"מ מהר"ג ח"א סי' רמ"ו שמתרץ דמש"כ השטמ"ק בשם הרא"ש דרוב לא הוי ודאי זהו רק ברובא דליתא קמן אבל ברובא דאיתא קמן הוי היתר גמור, עיי"ש. ובשו"ת חת"ס חאה"ע ז"ח ח"א סי' מ"א ד"ה ויש לעורר ובה"ב סי' קמ"ז כתב להיפך. — ובאמת יש להביא רא' לדברי השו"מ ממש"כ דש"י בפסחים (דף ט' ע"א) ד"ה התם ודאי ווראי הוא, ואין גמגום וחילוק אחד הרוב בדבר עיי"ש, הרי רס"ל כדברי השטמ"ק בשם הרא"ש הנ"ל, דרוב הוי גמגום וספק, והרי שם הוי דובא דליתא קמן, ומוכח כדברי השו"מ.

הפוסקים דנהפך המיעוט לגמדי ל"ש תי' זה וכמ"ש למעלה, וע"כ סובר דכה"ג אינו מתבטל לגמרי ורק מטעם רוב הוא דהקשו התוס', וצ"ע בכ"ז. גם בדברי התוס' דמעילה שתירצו דמטבע חשוב ולא כשיל, דמאי בכך, מ"מ נימא על כל חדא שהוא מהרוב, ובפרט בהוציא פרוטה אחת, ואי דקבוע הוא הרי הוה קבוע בתערוכות ואינו רק דרבנן, ומוכח לכאורה מזה דבמקום שאינו מתבטל גם קבוע בתערוכות מה"ת, ומדברי התוס' חולין צ"ה משמע דלא אזלו בשיטה זו רק דלכך מתבטל משום רל"ח קבוע יעו"ש היטב, ובכ"ז צריך עיון וביקור, ויבואר איה"ש במק"א.

ועתה ידירי, הנה בדברי התוס' דמעילה יש לי הרבה והרבה ענינים אך כעת שרידנא טובא ולא כתבתי רק זה המעט שעלה כרעיוני לפום רהיטא דרהיטנא בדבריו בלי עיון ורשמתי על ספר למען שמח לכך בר"ת, ואתה בני שמח בחברתך אשת בריתך עשה חיל בתורה ויראת ה' אז תשכיל ואז תצליח כנפשך ונפש מורך דו"ש באהבה,

הק' יהושע פנחס כאמכאך החופ"ק

בדין עישון סיגריות ביו"ט

נתן געשטעטנער

אב"ד קרית אגודת ישראל

ור"מ דמתיבתא „פנים מאירות“

בני ברק

(תשובה לחכם אחר)

א) ע"ד עישון סיגריות ביו"ט כשיש עליהן אותיות, ויש נוהגין שכשמוגיעין לאותיות אינם שואפין אלא מניחים שתישרף מאליה, וכ"ת העיר ממש"כ הנמוק"י בבא קמא (כב:) גבי אשו משום חציו דלכן מותר להדליק נר בערב שבת דחשבינן כאילו נעשה כל המעשה בשעת ההדלקה, וא"כ גם כנ"ד נחשב כמעשה ריליה עכתו"ד. הנה כבר העיר בזה בתשו' מהר"ם שיק (או"ח סי' קנ"ז) דלדעת הנמוק"י דהוי כנעשה הכל מתחלתו ובשבת מתחייב ככהאי גוונא אין גרמא עיי"ש. אולם בתשו' מחזה אברהם (או"ח סי' מ"ב) כתב דלכאורה בכל מלאכת שבת גרמא פטור משום דבעינן דומיא דמשכן שנעשו המלאכות מיד כידים, אולם בהבערה דכתיב כהריא לא תבערו אש לא בעינן למילף ממשכן וחייב אף בגרמא, ולכן דוקא בהבערה כתב הנמוק"י דחייבין משום אשו ולא פטרינן מחמת גרמא, אבל בשאר מלאכות י"ל דמודה הנמוק"י דגרמא שרי עכ"ד. ובאמת בפשיטות י"ל דהרי בש"ס שבת (קכ:) אמרו לא תעשה כל מלאכה עשייה הוא דאסור גרמא שרי עיי"ש, וא"כ במבעיר דלאו מלא תעשה כל מלאכה ילפינן אלא מלא תבערו, גם גרמא חייב. ומעתה כנ"ד דאיסור הבערה חלא הותרה ביו"ט באוכל נפש אלא

דאיכא איסורא רמוחק בשעת ההבערה, הנה לענין איסור מוחק שפיר נאמר דליכא אלא גרמא דשרי מן התורה, דאף להנמוק"י לא שייך לאסור משום אשו משום חציו אלא בהבערה בלבד הואיל דגם גרמא אסור בה וכו"ל.

(ב) אולם יעויין בשו"ת חת"ס (אהע"ז ח"א סי' כ') שכתב דבבשר וחלב דכתיב ביה לא תבשל אם בישל בדרך גרמא פטור, והוא הדין בלאו דלא תבערו אש אם נימא דבכל מלאכת שבת גרמא לאו דאורייתא הכי נמי בהבערה עיי"ש. ומבואר רהא דממעטינן בשבת (קכ:) לא תעשה עשייה הוא דאסור גרמא שרי, לאו מלשון לא תעשה ממעטינן, דהוא הדין בכל לאו שנאמר בתורה בתורת איסור על הגברא שלא לעשותו וכגון לא תבשל גדי בחלב אמו ולא תבערו אש, אינו אסור בדרך גרמא. ויש להביא סמוכין לזה ממש"כ הרא"ש חולין (לא:) דלשון וזבחת הוי כמו ועשית וצריך להתכוין לשום דבר מעשה ובענין אחר לא מקרי כח גברא עיי"ש. ובאמת בהדיא מבואר במאירי שבת (קכ:) סור"ה במשנה השלישית דגרם הבערה מותר עיי"ש. ומעתה אין חילוק בין הלאו דלא תבערו אש ובין שאר מלאכות שבת דבכולהו גרמא שרי. וא"כ בהכרח צ"ל להנמוק"י שכתב ראי לאו דחשבינן כאילו נגמרה מלאכתו בערב שבת הוי אסרינן להדליק נר בע"ש כדי שידלוק בשבת רהא אשו משום חציו, ולא הוי שרינן משום דליכא אלא גרמא בעלמא, על כרחך רס"ל דלמ"ד אשו משום חציו אין זה כנגד גרמא אלא מעשה ממש, וא"כ גם בנדרון שאלתנו אין להתיר מטעם גרמא, רלדעת הנמוק"י אין זה גרמא אלא מעשה.

(ג) ועוד יש להעיר, דהנה בשו"ת חת"ס שם כתב דלמאן דס"ל דמלאכת שבת אסורה ע"י גרמא היינו משום דכתיב במלאכת שבת לא ייעשה בקמץ עיי"ש. וכבר תמה בשו"ת מאור החיים למו"ח זצ"ל (ח"א סי' א') דהא בשבת לא כתיב לא ייעשה אלא ביו"ט כתיב (בא י"ב ט"ז), ואדרבה בש"ס שבת (קכ:) אמרו לא תעשה עשייה אסור גרמא שרי, ועיי"ש מש"כ בזה וכן במאורות נתן שם. ומעתה י"ל דלענין גרמא יו"ט חמירא משבת דהא ביו"ט נאמר לא ייעשה דמשמע לאסור גם גרמא. ושוב מצאתי שכבר העיר על החת"ס בס' כלי חמרה (פ' ויקהל) עיי"ש. ויש להעיר ממשנה מגילה (ז:) אין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד עיי"ש, ולכאורה יש חילוק גם לענין גרמא דביו"ט אסור ובשבת שרי. וצ"ל דהמשנה מיירי רק לענין המלאכות עצמן דמה שאסור בשבת אסור ביו"ט, אבל לענין חיובן באופני עשייתן אם במעשה או בדרך גרמא יש חילוק ביניהם. ועכצ"ל כן למש"כ הפני יהושע שבת (מו:) דביו"ט מלאכה שאצל"ג חייב לכולי עלמא הואיל דלא בעינן מלאכת מחשבת עיי"ש, ולא תקשי ממשנה מגילה כנ"ל, דלענין אופני החיוב יש חילוק ביניהם, ועל דרך שכתבנו. ובנוף דבריו הפנ"י כבר השיגו עליו, עיין בהגהות מהרש"ם לס' ארחות חיים (סי' רע"ח ס"א) ושם (סי' תקי"ד אות ב') ובמילואים לשו"ת מאור החיים הנ"ל ואכמ"ל.

(ד) ובעיקר קושיית הנמוק"י דלמ"ד אשו משום חציו איך שרי להדליק נר מערב שבת ודולק בשבת ונימא דהוי כאלו הדליקו בשבת — נראה ליישב למאי

שכתב בס' בית מאיר לאהע"ז (סי' ה') ובשו"ת חת"ס (או"ח סי' פ"ר) ובכמה רוכתי רעיקר חיוב השביתה בשבת הוא על הגברא שלא יעשה מלאכה ואין קפירא על המלאכה שלא ייעשה, ומהאי טעמא אין שליחות במלאכת שבת עיי"ש והרברים עתיקין, א"כ אף אי נימא רלנזקין הוי אשו כחציו, מ"מ לגבי שבת כיון רעכ"פ גופו שובת בשבת ליכא איסורא. ובמק"א הארכתיו וכעת אכ"מ.

(ה) ומש"כ כ"ת להתיר למחוק האותיות בשעת ההבערה עפ"י מש"כ המג"א (סי' תק"א סקי"ג) רהא רמסיקין בכלים שלמים ולא חיישינן משום איסור סתירה בכלים רכיון רבהבערה גופא איכא מלאכה והותרה לצורך הוא הדין סתירה הותרה עכ"ל המג"א, והוא הדין נימא הכא כיון דהותרה הבערה הותרה נמי מחיקה — יפה העיר. וכיוצא בזה העיר בס' אמרי בינה להגר"מ אורבך ז"ל (ריני יו"ט סי' י"א) על מש"כ הפרמ"ג או"ח (סי' תקי"א א"א סק"ט) בהנוהגים היתר בשתיית טיטון ביו"ט דמ"מ אסור ליתן בתוכו בושם דזה לא הוי שוה לכל נפש, ולדברי המג"א הלא אמרינן כיון דאשתרי אשתרי. ובס' הנ"ל הסיר כמה פקפוקים מחירושו של המג"א עיי"ש. ועיין מחצית השקל שם שביאר בכוונת המג"א רכיון רבשעת הבערה הותרה אב מלאכה של הבערה לצורך אוכל נפש א"כ מה לי אם עושה באותה שעה מלאכה אחת או שתיים עיי"ש. וא"כ גם בני"ד כיון דהותרה מלאכת הבערה הותרה גם מלאכת מוחק.

(ו) אולם נלע"ד לרזן בזה, דהנה יש לעיין בשורף סיגריא בשבת אם חייב דק על שריפת עלי הטבק או גם על שריפת הנייר שהסיגריא כרוכה בתוכה, דהרי כתב הרמב"ם (פי"ב משבת ה"א) המבעיר כל שהוא חייב והוא שיהיה צריך לאפר אבל אם הבעיר ררך השחתה פטור מפני שהוא מקלקל. ובכס"מ שם הביא מרמ"ך שאם הקלקול יותר מהנאתן פטור. והנה בסיגריא באה הנאת הריח ע"י שריפת הטבק והו"ל כצריך לאפרה וחייב, אבל משריפת הנייר שהסיגריא כרוכה בתוכה אין לו שום הנאה והוי מקלקל בעלמא. ואע"ג דאינו יכול לעשן בלא שריפת הנייר, מ"מ לא מצינו שמקלקל לצורך תיקון יחא חייב אלא אם באותו דבר עצמו שקילקל הניע לירי תקון, אבל אם קלקל דבר זה כדי לתקן דבר אחר אע"ג דהנאתו יתר על קלקולו, נראה דבכה"ג לא מתחייב על הדבר שקלקל [ועיין בזה בסוגיא דשבת (קו.) והמסתעף, וכעת לא נפניתי לעיין בכל המקורות של דין מקלקל, אבל בראשית ההשקפה נראה כמו שכתבנו]. וא"כ בנדרן דידן אע"ג שאינו יכול ליהנות משריפת עלי הטבק אלא אם שורף את הנייר מ"מ כיון דמעצם שריפת הנייר אינו נהנה כלל ממילא הו"ל לענין שריפת הנייר מקלקל בעלמא ופטור.

וכעין סברא זו מבוארת בשלטי גבורים שבועות (לה:): דאף אם מותר למחוק שם על מנת לתקן, היינו רק כשמתקן אותו שם עצמו אבל כשמחוק שם זה כדי לתקן שם אחר אסור עיי"ש. והנה כבר הוכיח בס' אמרי בינה שם דסברת המג"א להתיר מטעם כיון דאשתרי אשתרי לא יתכן אלא כשבאותו דבר עצמו יש מלאכת מבעיר וגם מלאכה אחרת, רבוה אמרינן דהואיל והותרה בו מלאכה אחת הותרה

גם האחרת, אבל כשעשה מלאכת הבערה בדבר אחר ואנב זה עשה גם מלאכה אחרת בדבר אחר לא אמרינן הואיל ראשתי אשתרי, ולכן אסור לבשל ביו"ט בקדרה חרשה משום ליבון רעפים וכמבואר ברא"ש ביצה (לד.) ולא אמרינן הואיל ראשתי איסור כישול אשתרי גם איסור תקון הקדרה שהוא משום מכה בפטיש, דכיון דמלאכת הכישול הוא בהתבשיל עצמו ואילו מלאכת התקון הוא בהקדרה, בזה מודה המג"א דלא אמרינן כיון ראשתי אשתרי עיי"ש. ומעתה בנ"ד כיון דמלאכת ההבערה שהותרה היא רק בשריפת עלי הטבק דאיכא בו תקון אבל בשריפת הנייר לא שייך לומר אשתרי דהרי בשריפת הנייר ליכא איסורא דאורייתא כלל דהא מקלקל הוא, ואילו איסור מחיקה הוא על הנייר בלבד שעליו כתובים האותיות, ממילא לא שייך בזה ההיתר דכיון ראשתי אשתרי כיון דבשריפת האותיות של הנייר ליכא איסור הבערה כלל אלא איסור מחיקה בלבד.

(ז) אלא דהותר זה חוזר וניעור, עפ"י מה שחידש הפני יהושע שבת (מו:): דכיו"ט חייב לכולי עלמא במלאכה שאינה צריכה לגופה דסתמא כתיב ביה כל מלאכה לא יעשה בהם (פ' בא י"ב), ועדיין לא נאמרה מלאכת המשכן דנילף מיניה דבעינן מלאכת מחשבת עיי"ש, ומכיון דכיו"ט לא בעינן מלאכת מחשבת, א"כ גם מקלקל חייב כיו"ט, דהרי מבואר בתוס' ב"ק (לה.) דהא דמקלקל פטור היינו משום דלא הוי מלאכת מחשבת עיי"ש, וא"כ כיו"ט דלא בעינן מלאכת מחשבת גם מקלקל חייב. ונמצא דכיו"ט דאיכא מלאכת הבערה גם בשריפת נייר הסיגריא ואע"ג שהוא מקלקל, וממילא אמרינן ביה סכרת המג"א דכיון ראשתי אשתרי והותרה גם מלאכה המחיקה. אולם לדינא קשה לומר כן, דמכל הפוסקים מוכח דגם כיו"ט פטור במלאכה שאצל"ג ובודאי דגם מקלקל פטור, וכמו שהבאנו מהגהות מהרש"ם לעיל שהביא כמה ראיות לזה. כרם יעויין ס' ערוך השולחן או"ח (סי' תק"א סי"ג) דבשורף כלים להסקה ליכא משום איסור סתירה כיון שאינו סותר בידיו ממש דהוא עושה את ההבערה והסתירה ממילא נעשית עיי"ש. ולפ"ז י"ל גם בנ"ד כשמיניח את האותיות שיישרפו מאליהן והמחיקה נעשית מאליה יש מקום להתיר.

(ח) ולדינא הנה כבר כתבו כמה גדולים להתיר מחמת כמה טעמים — עיין בהגהות מהרש"ם לס' ארחות חיים לאו"ח (סי' תקי"ד אות א') ובשו"ת יד סופר (סי' ל"ג) — וכ"ת ציין עליו — ועיין בקובץ שערי תורה (ח"ו קונט' ז' סי' נ"ז) תשובת הגר"ח לערמן מקראשנוויץ ז"ל שהעלה להתיר, וכן התיר בתשו' מהרש"ג (ח"ב סי' מ"א) שהעלה דליכא איסור מחיקה אלא כשעיי"ז מתקן מקום לכתוב עליו ב' אותיות, אבל כשמוחק דרך שריפה ליכא מחיקה עיי"ש. ויש להביא סמוכים לזה ממש"כ בשו"ת חת"ס יו"ד (סי' צ"ב) שהמבשל בשבת והדבר כלה והולך לגמרי פטור עיי"ש, וה"נ כשמוחק ולא נשאר מקום המחק י"ל דפטור. האמנם בתשו' זקינו כתב סופר (או"ח סי' ס"ו) כ' דאסור להדליק נייר כיו"ט שיש עליו אותיות משום מוחק עיי"ש, וכן בקיצור שו"ע (סי' צ"ח סל"ב). ומקור דבריהם הוא ממש"כ הפרמ"ג (סי' תקי"א מש"ז סק"ב). מ"מ כשמוחק

דרך עישון י"ל דשרי גם להאוסרים דהוי שלא כדרכו וכמש"כ הנאון מהרש"ם הנ"ל, ומכש"כ כשמניח מלשאוף ולשרוף בשעה שמגיע להאותיות דאיכא גם היתרא דגרמא, והסומך על המקילין אין מזחיתין אותו. וזכורני כי אאמו"ר זצ"ל נהג למחוק את האותיות בדיו מערב יו"ט, ובזה יוצאין מידי כל החששות. ואשר שאל אהא דמכואר בכמה דוכתי דנשבע ועומד מהר סיני (שבועות כא:) דהיכן מצינו שבועה על קיום התורה בהר סיני — יעויין ש"ס סוטה (לז:) ת"ר ברוך בכלל וכו' וכן בסיני. ועיין מהרש"א שם.

ברין חיוב מזונות לארוסה

יונתן בנימין גאלדברגער

הרב"נ כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

ראש כולל עץ חיים דבאבוב

ברוקלין, ניו יורק

במתני' ריש פרק המדיר תנן, המדיר את אשתו מליהנות לו עד ל' יום יעמיד פרנס וכו', ומקשינן בגמ' וכיון דמשועבד לה (למזונות) היכי מצי מדיר לה, ומתרג' רב אשי דאמר לה צאי מעשה יריך במזונותיך ובמספקת לדברים גדולים ואינה מספקת לדברים קטנים, ואיבעית אימא שהדירה כשהיא ארוסה והגיע הזמן ולא נשאו דאוכלת משלו, ופירש"י שהגיע זמן ולא נשאו, דמדאורייתא לא משועבד לה לפיכך חל הנדר דאיסור דאורייתא הוא ומדרכנן חייב לזונה לפיכך יעמיד פרנס, והקשו בתוס' דא"כ מן הנשואין נמי יחול הנדר מהאי טעמא דהא קיימא לן דמזונות נשואה דרכנן, ועוד קונם שאני עושה לפיך אמאי אין הנדר חל והא מעשה ידיה לכו"ע לא הוי אלא מדרכנן, ונראה לפירש שהגיע זמן ולא נשאו כלומר דהא דקתני יעמיד פרנס אשהגיע זמן ולא נשאו קאי אבל כשנדר עדיין לא הגיע הזמן לפיכך חל הנדר, עכת"ר.

והנה באמת צ"ע להבין דברי התוס' שכתבו דכיון שנדר קודם שהגיע הזמן דעדיין לא חל עליו השעבוד יכול לאסור אפילו הגיע הזמן, ואז חל השעבוד כיון שכבר חל הנדר, והרי זה דומה למי שחייב לחבירו מנה ע"מ לשלם לו ל"ב חודש וכי איפשר לנדר נדר קודם הי"ב חודש שלא לשלם המנה והתירוץ משום דבשעה שחל הנדר באמת אין כאן שעבוד אבל הוא עושה נדרו שיחול כשיבא שעבודו וזה נקרא נדר להפקיע שעבודו וה"ה בהגיע הזמן למה חל הנדר, ולכאן צ"ע בדבריהם, ועוד הקשו המפרשים (עי' בר"ן) על דברי הר"ף וכן פסק הרא"ש כלישנא קמא בגמ' דהיינו דא"ל צאי מעשה יריך במזונותיך ובמספקת לדברים גדולים ואינה מספקת לדברים קטנים והשמיטו תירוץ השני דאדרה כשהיא ארוסה.

ואפשר ליישב קושיא זו ולבאר מחלוקת רש"י ותוס' וסברת התוס' בדרך זה, וזה החלי בעזרת צורי וגואלי. אקדמות מילין נקדים דברי התומים בס' ע"ח ס"ק י"ב, דכ' המחבר דהא דאמרינן חזקה אין אדם פורע תוך זמנו היינו דוקא בקובע זמן אבל בסתם הלואה אעפ"י שזמנה ל' יום נאמן לומר פרעתין בתוך ל' יום, וכתב התומים דהרמב"ן כתב דאפי' נותנים זמן ביד מכל מקום יכול לומר פרעתי ת"ז, והש"ך דחה דין זה, ושעמו של הש"ך דהנה הסמ"ע כתב דטעם דאמרינן אין אדם פורע תוך זמנו הוא כיון דקובע זמן מגלה דעתו דעד הזמן הוא צריך להמעות, וא"כ לפי"ז בשלמא בסתם הלואה ל' יום דלא גילה דעתו עד מתי יהיה צריך להמעות נאמן לומר פרעתי ת"ז אבל בזמן ביד דלהכי נותנין לו הזמן כדי שימצא המעות לשלם א"כ יש כאן ג"כ גילוי דעת דעד הזמן לא יהיה לו המעות וא"כ קשה דין הרמב"ן דנאמן לומר פרעתין ת"ז, וכתב התומים לתרין שיטת הרמב"ן בדרך זה, דהנה פסקינן בס' ס"ז דבסתם הלואה ל' יום שביעית משמטתו ובקובע זמן אין שביעית משמטתו ואם תפס הלוח תוך זמנו לא מפקינן מיניה משא"כ בקובע לו זמן ותפס הלוח לתשלומין מפקינן מיניה, והסבר הדברים דברין של סתם הלואה ל' יום יש חיוב על הנכרא לשלם חובו רק שאין ביד נזקקין לו עד ל' יום ואם יש לו כסף צריך לשלם ולפיכך אי תפס משל לוח לא מפקינן מיניה ושביעית משמטתו משא"כ בקובע לו זמן אז אין כאן חיוב נכרא לשלם עכשיו עד הזמן ואפי' ביתו מלא כסף וזהב וא"כ לא מהני תפיסת המלוה וכמו"כ אין שביעית משמטת ועם זה ביאר הדין של אאפת"ז הוא מטעם דאין עליו חוב עכשיו לשלם, וא"כ בסתם הלואה דיש לו חיוב לשלם אמרינן אדם פורע ת"ז, וה"ה בזמן ביד ג"כ דיש עליו חיוב לשלם רק דביד נותנים לו זמן וא"כ שפיר נאמן לומר פרעתין בנו זמניה, עכת"ד התומים.

והנה הש"ך בחו"מ סי' ע"ב ס"ק קס"ב הביא תשו' הרשב"א וז"ל שאלת שנים שהלוו לעכו"ם בזה אחר זה ואין בנכסי העכו"ם כדי לזה ולזה וכשבא ראובן המוקדם לגבות שטרו קרן והרבית טען שמעון קרן והרבית שהרוחת קורם אתה נוטל ומן המותר אנכה קרן חובי לפי שלא חל חוב הרבית מזמן השטר אלא בכל יום הוא מתרבה והוא יכול לפורעו בכל עת ולסלק שעבודו תשובה אין בדברי שמעון כלום לפי שמשעת זמן חיוב הקרן חייב עצמו בכל הרבית שיעשו מעותיו ובהדיא שנינו גבי פסק לזון את בת אשתו שניזונית מנכסים משועבדים אע"פ שהמוזנות דבר יום ביומו נתחייב בהם אלא שהשעבוד חל עליו משעה שקבל עליו המוזנות והטענה ג"כ שאמרת כיון דאי בעי למפרעיה ולסלוקי מצי לסלוקי נמצא שלא חל אלא בו כיום מההוא נמי שמעינן דליתא כלל דהתם נמי הא מצי לסלוקי שעבודי אי כתב לה כ"ז שאת עמי שהרי אם גירש את אשתו נמחל אותו שעבוד, עכ"ל הרשב"א והוכיח מזה הש"ך דאפי' הרבית שעלה אחר החוב של שמעון ג"כ נובה, אבל הב"ח חולק ע"ז וס"ל דאין ראובן יכול לגבות לפני שמעון רק הרבית שעלה עד זמן חוב שמעון, היוצא לנו מזה שיש לנו מחלוקת בין הש"ך

והב"ח אליבא דהרשב"א, אם חוב דהיינו רבית שנתרבה לאחר זמן אם שיעבודו חל תיכף בשעת ההתחייבות רק שאין אנו יודעין כמה יעלה או חל רק כשבא זמנו, ומחלוקת זו היא בכל חוב כעין זה כמו שהביא הרשב"א ראייה מפסק לזון את בתה חמש שנים.

והיה נ"ל להביא ראי' דהחוב חל מזמן ההתחייבות, מפרק איזהו נשך דף ע"ב ע"א ראי'א התם ת"ר ישראל שלוח מעות מן הנכרי ברבית וזקפן עליו במלוה ונתנייר אם קורם שנתנייר זקפן עליו במלוה גובה את הקרן וגובה את הרבית ואם לאחר שנתנייר זקפן עליו במלוה גובה את הקרן ואינו גובה את הרבית ע"כ, והנה יש מחלוקת בין הת"ה ומהרי"ק בשיטת הרא"ש עי' בב"י טו"ד סי' קע"א דמהרי"ק ס"ל דהא דאמרינן דכי זקפן קודם שנתנייר דגובה קרן ורבית היינו דוקא רבית שעלה קודם שנתנייר אבל רבית שעלה משנתנייר אינו גובה, והת"ה ס"ל דגובה אפי' הרבית שעלה משנתנייר, וכן פסק הרמ"א בסס"י ק"ע, והש"ך בסי' קע"א דגובה אפי' הרבית שעלה משנתנייר, והנה לפי השיטות שסוברין דשיעבוד של חוב הבא לאחר זמן חל בשעת התחייבות שפיר שייך לומר דכיון דזקפן עליו במלוה רואין אנו כמו שהיא גבוי משא"כ אם סוברין דלא חל עריין בכלל ההתחייבות האידך אפשר לומר דהוה כגבוי ויכול לגבות לאחר שנתנייר הרבית הרי לוקח רבית דאורייתא, אע"כ לפי מה דפסקינן דגובה אף הרבית שעלה אחר שנתנייר נראה בעליל דהחיוב הוא כבר משעת ההתחייבות כשיטת הש"ך בדברי הרשב"א.

היוצא לנו מזה דחיוב הבא לאחר זמן חל השיעבוד כבר מזמן ההתחייבות, ולכאור' קשה דברי התומים שכתב בקובע זמן בהלואתו דאין כאן חיוב גברא לשלם ולכן שביעית משמטתו, אבל האמת יורה דרכו דפירושו בדבריו הוא דבוראי יש עליו חוב ושיעבוד לשלם חיובו רק החיוב הוא בדרך הזה דיש לו חיוב עכשיו לשלם אחר זמנו אבל אין לו חיוב עכשיו לשלם עכשיו משא"כ בסתם הלואה יש לו חיוב עכשיו לשלם עכשיו, ואם כן יצא לנו שיש ג' חילוקים (א) בסתם הלואה דיש עליו עכשיו חיוב גברא לשלם, (ב) בקובע זמן דאין עליו חיוב גברא בנו זמניה לשלם רק יש עליו חיוב ושיעבוד דכר מטא זמניה ישלם וזה חיובו עכשיו אלאחר זמן, (ג) ציור הרשב"א דכל החיוב לא בא אלא לאחר זמן ובזה יש לנו מחלוקת אם החיוב בא לאחר זמן או תיכף בשעת ההתחייבות.

ולפי"ז נבאר מחלוקת רש"י ותוס' רהנה הקשינו לעיל מאי סברת התוס', רהנה בהניע הזמן ולא נשאו הוא כמו חיוב רבית שבכל שנה נתחדש עוד חיוב שהתחייב עצמו בשעת ההלואה או כמו פסק לזון את בתה חמש שנים דכמו כן הכא בשעת אירוסין היה עליו ההתחייבות דכשיניע הזמן מחייב את עצמו לזונה, וא"כ ע"כ ס"ל להתוס' כמו שיטת הב"ח דההתחייבות לא בא עד דמטא זמניה וא"כ בציור הרשב"א שטר שמעון הוא קודם הרבית של ראובן שיעלה אחר שטרו ואסור ליקח הרבית אחר שנתנייר כמו שביארנו דכל חיוב אינו בא אלא עד לאחר זמן וא"כ שפיר יכול לעשות נדר דאינו רומה להלואה שיש לו עכשיו חיוב

אלאחר זמן כמו שביאר התומים, וזהו שיטת התוס' אבל רש"י ס"ל כמ"ש הש"ך בדברי הרשב"א וכמו דפסקינן בהל' רבית דהחיוב בא תיכף בשעת ההתחייבות וא"כ א"א לומר בדברי התוס' דיעשה הנדר כיון שכבר חל עליו השעבוד, לכן פירש רש"י כפירושו.

עכ"פ נחזור לדברינו שהקשו המפרשים על הרי"ף והרא"ש למה השמיטו האיבעית אימא דאדרה כשהיא ארוסה, ואיפשר לומר בדרך זה דהרא"ש לא היה נוחא פירושו של התוס' כמו שכתבנו דהרא"ש ס"ל אליבא דהלכתא דנוכין הרבית שעלה משנתנייר א"כ חזינן דהחיוב הוא משעת ההתחייבות וא"כ א"א לומר כפי' התוס' דכיון שעשה נדר בשעת ארוסה קודם שהגיע הזמן דיחול, וע"כ צריך לומר כפירוש רש"י והנה לפירוש רש"י צ"ל דכל התירוץ אלא דק אם נקטינן דמוזנות דאורייתא ולהכי בהגיע הזמן ראינו אלא מדרבנן חל הנדר והרא"ש פסק בפרק שני דייני דמוזנות דרבנן וא"כ ע"כ השמיט תירוץ שני ואולי היה זה נ"כ מעמו של הרי"ף, והכל על מקומו יבא בשלום, בעזה"ת.

עולת שבת כשבתו

ויגש

ואת יהודה שלח לפניו, ובמדרש ילקוט, א"ר נחמי' להתקין לו בית תלמוד. וכ' בספר כתנות אור הכוונה, דיעקב תיקן זה משום דהשכינה אינה שורה אלא במקום ד' אמות של הלכה כדאמרינן בברכות א"ר חנינא בר אמי משמי' דעולא מיום שחרב כהמ"ק אין לו להקב"ה אלא ד' אמות של הלכה בלבד, והקב"ה הבטיח ליעקב אבינו אנכי ארד עמך, ואין לשכינה מקום לשרות בחו"ל, לכך שלח את יהודה לתקן לו בית תלמוד ללמוד עם בניו, כדי שתשרה השכינה שם, עכרפח"ח. ועפ"י יש לפרש בחרוז לליל ש"ק שחיבר האר"י הקדוש זצ"ל, יהא רעוא קמי' דתשרי על עמי', דיתענג לשמי' במתיקין ורובשין, הכוונה, שאנו מתפללין, שישרה הקב"ה את שכינתו על עמו בנלות, ואין זוכים לזה, ע"י שבנ"י יתענגו ויעסקו לשמה בדברי תורה שנאמר בהם ומתוקים מרבש ונופת צופים, ואז יש מקום לשכינה לשרות ביניהם.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

ויחי

במדרש תנחומא, יהודה אתה יורוך אחיך, א"ל אתה הורית כמעשה תמר, יורוך אחיך להיות עליהם מלך. וי"ל הכוונה עפ"מ"ר בס' נפתלי שבע רצון בשם גאון א' למה ה' יהודה מלך שנא' מקרב אחיך תשים עליך מלך, מאי מקרב, מן האמצעי, וכיון שאין ללוי חלק ונחלה בין אחיו, נמצא שנשתתירו מבני לאה דק חמשה, ולכן הוי יהודה האמצעי, ואצל שאר בני האמהות לא שייך אמצעי כיון שלא ה' אצלם רק שנים שנים. והנה כ"ז א"ש דק אם ראובן נמנה בכלל

השבטים, אז הוי יהודה האמצעי, אבל אם ראובן אינו נמנה בכלל השבטים, אז הויין בני לאה רק ד', אז אין יהודה האמצעי. והנה אם לא ה' ראובן מורה במעשה בלחה לא ה' נמנה בין השבטים, ומכאור במס' מכות עה"פ יחי ראובן ואל ימות וזאת ליהודה, מי גרם לראובן שיורה, יהודה, עיי"ש. וזהו כוונת המדרש, בשביל שהודית במעשה תמר, מכח זה הורה ראובן במעשה בלחה, ועי"ז נמנה בכלל השבטים, ואז הוי יהודה האמצעי, ושפיר הוי מקרב אחיך כנ"ל, ולכן יודוך אחיך להיות עליהם מלך.

(הנאון מוה"ר מאיר פישלס זצ"ל¹)

שמות

ויצו פרעה לכל עמו לאמר כל הבן הילוד היאורה תשליכהו. ולכאורה למה לא צוה שיהרגו אותם, ונראה הטעם ראי' בגמ' (סנהדרין דף ס"ז ע"ב) פעם אחת הלך אחר אל מצרים ליקח חמור ונתנו לו דף באחיות עינים ונרמה לו שהוא חמור, ולעת ערב ביקש להשקות את החמור אצל המים ראה שהוא דף, לפי שבמים אין כישוף שולמ, וזה ה' ערמת פרעה שאמר כל הבן הילוד היאורה תשליכהו, דאם יחליפהו באחיות עינים לא יעמוד במים.

(הנאון מוהר"ר יהונתן אייבשיץ זצ"ל²)

וארא

ונתתי אותה לכם מורשה אני ד'. וכתבו המפרשים שלכן נאמר מורשה ולא ירושה, לפי שבאמת לא ירשו יוצאי מצרים את הארץ רק בניהם שנכנסו לארץ לכן לא נאמר בלשון ירושה רק לשון מורשה. ולכאורה יש לתמוה דהא על פסוק לשמות מטות אבותם ינחלו וגו' (במדבר כ"ו) דרשו חז"ל ששינה הכ' נחלה זו מכל הנחלות שבתורה, שכל הנחלות החיים יורשים את המתים וכאן המתים יורשים את החיים, וא"כ שפיר מצו למיכתב לשון ירושה יען שהם יורשים את החיים שיהי' לשמות מטות אבותם, ואע"פ שבעצם לא היו הם היורשים, אעפ"כ שפיר מצו למיכתב ירושה, דשפיר יאות לקרותם יורשים מפאת החלוקה שהי' על שמותם, אמנם י"ל שתיבת מורשה הנאמר כאן חוזר על האבות הקדושים הנזכרים בתחילת הפרשה, והבאתי אתכם וגו' לתת אותה לאברהם ליצחק וליעקב וגו' מורשה, ואצלם בוודאי לא שייך לשון ירושה כי הם לא ירשו משום בן אדם, רק השי"ת בכבודו ובעצמו נתן להם את הארץ במתנה עבור בניהם וכני בניהם עד עולם, לכן לא נאמר לשון ירושה רק מורשה.

(הנה"ק מהרצ"ה מבלאזוב זצ"ל³)

(1) מכת"י תלמיד א'. (ראה אודותיו בכר"ש שנה א' קונטרס ב' עמוד ט').

(2) בספרו אחבת יהונתן כהפסרת פ' וארא.

(3) מכת"י תלמיד א'.

נוסחאות והערות ברש"י על התורה

(נלקטו מקונטרס „יוסף הלל" להר"ר מנחם בראכפערד שליט"א)

ויגש

קאפ' מ"ד פסוק י"ח.

כי כמוך כפרעה, ומדרשו סופך ללקות עליו בצרעת כמו שלקה פרעה ע"י זקנתי שרה על לילה אחד שעכבה. ובדפח"ד הנוסחה, ע"י זקנתו, ונכון הוא שהרי בא להפחידו שלא יעכב את בנימין שלא ילקה על ידו כמו שנלקה פרעה ע"י זקנתו וכן הוא הלשון במדרש זקנתו של זה ע"י שמשכה פרעה וכו'.

קאפ' מ"ו פסוק כ"ט.

בא"ד זכן (איוב ל"ד) לא על איש ישים עוד, לשון רבוי הוא אינו שם עליו עילות נוספות על חטאיו. ובדפח"ד הנוסחה אין שם עליו עילות וכו', והגם שעילות יש ג"כ לפרש עילות כמו שפירש"י בכתובות דף כ' עילה מצאו וטהרו א"י, ופירש"י עילה בעלמא, וכן בדניאל (ו' ה') הוּוּ בעין עילה פירש"י היו מבקשין עילה, מ"מ גם באיוב (שם) כתב רש"י וז"ל לא ישים הקב"ה עילות תוספת על פשעם וכן שם (כ"ג ו') במענה איוב שאמר לא אך הוא ישים כי כתב רש"י ג"כ אך הריב של תוכחות פשעי ולא תשומות עילות, ועל זה באת תשובת אלהיה כי לא על איש ישים עוד. הרי שבכל המקומות השתמש בלשון עילות כמו שהוא בדפח"ד כאן.

ויחי

קאפ' מ"ח פסוק ד'.

ונתתיך לקהל עמים, בשרני שעתידים לצאת ממני עוד קהל ועמים ואע"פ שאמר לי גוי וקהל גוים גוי אמר לי על בנימין קהל גוים הרי שנים לכד מבנימין וכו'. המפרשים האריכו לתרץ סתירת רש"י מכאן למה שכתב בפ' וישלח בפסוק גוי וקהל גוים. עיין ברא"ם שם וכאן, שמפרש קהל ועמים, קהל חר ועמים חד זה אפרים ומנשה והקשה ששם אמר קהל גוים על אפרים ומנשה ולא אמר קהל וגוים רק שקהל גוים משמע שנים וכמו כן הול"ל כאן קהל עמים הם שנים ולמה אמר קהל ועמים בתוספת וי"ו. והוסיף שם דליכא למימר דכאן נמי עמים מורה על אפרים ומנשה ומה שהוסיף וי"ו על מלת עמים הוא כדי שתפרש מלת קהל על בנימין במקום גוי שכתוב שם דא"כ מהו זה שמקשה ואעפ"י שאמר לי גוי וקהל גוים הרי פירש כאן קהל במקום גוי ועוד וכו' עיי"ש שהאריך, ומסיים וצ"ל שהנרסאות משובשות בהכרח וכו'.

ובדפוס הראשון הנוסחה כאן היא, ונתתיך לקהל עמים בשרני שעתידין לצאת ממני עדיין קהל ועמים הרי שלשה וכבר נולדו לי אחד עשר בנים על בנימין ורמז לי שיהו בני בני השבטים ועתה אותה ברכה אני נותן לך. לפי נוסחה זו אין כאן שום קושיא, ומתפרשין היטב דברי רש"י כמו שרצה הרא"ם לפרש, ומפורש יוצא מדברי רש"י שקהל עמים הם שלשה ולא כמו שמפרש ע"פ נוסחתינו קהל

חד ועמים חד כי כבר הקשו על ראיותיו שכתב שעמים יתכן להיות חד ונקרא האחד בלשון רבים כמו אף חובב עמים המורה על עם ישראל לברו שהרי רש"י גופי' פי' שם עמים השבטים שכ"א קרוי עם שהרי בנימין לברו נקרא גוי. ועיין בגור ארי' ושם אפרים שהאריכו, ולפי נוסחת דפה"ר אתי הכל כפשוטו.

שם פסוק כ"ב.

בא"ד ושכם לשון חלק הוא כתרנומו והרבה יש לו דומים במקרא כי תשיתמו שכם, תשית שונאי לפני לחלקים וכו'. השם אפרים הגיה חלקים במקום לחלקים ופירש שיהיו נרפים כל אחד לברו ולא יתלכרו ואוכל להתגבר עליהם, ובקצת חומשים כתוב בהם לשני חלקים ואין זה נכון ועיין רש"י בתהלים פי' בענין אחר שיחלק ממון כו' עכ"ל הש"א. וז"ל רש"י בתהלים שם (כ"א י"ג) כי תשיתמו שכם, אשר תשית אותם לחלק שיחלקו לישראל את ממונם כמו שנאמר והי' סחרה ואתננה וגו'. וכן הוא נוסחת דפה"ר כאן כי תשיתמו שכם תשית שונאי לפני לחלקם. והוא מתאים עם פירושו בתהלים.

קאפ' מ"ט פסוק י'.

ומחוקק מבין רגליו, תלמידים אלו נשיאי א"י: רש"י לא פירש למה נקרא הנשיא מחוקק, ובישע' (ל"ג כ"ב) כתב הדר"ק כי המושל קרוי מחוקק שהוא משימ חוקים, וכן נראה שם מתרגום יונתן שתירגם ה' מחוקקנו ה' מלפנא דיהב לנא אולפן אורייתא מסיני. אבל אונקלוס תרגם כאן ספרא כי כן הוא פשטות הלשון מחוקק וכן תרגם בפסוק כי שם חלקת מחוקק ספון (רברים ל"ג כ"א) משה ספרא רבא דישאל, וכן פירש הראב"ע בישע' שם. וכן כתבו התוס' בפסחים (ג' ע"ב) בד"ה יוחנן חקוקאה, פר"ח סופר. ולפ"ז למה הושאל שם זה לנשיא. ביאר לנו רש"י ז"ל בתהלים (ס' ט') בפסוק יהודה מחוקק, וז"ל מחוקק לשון שררות, שמחוקק ושולח ספרים ומצוה, כמו לא יסוד שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו, עכ"ל. וכן מצינו בנשיאי א"י כמ"ש בסנהדרין (י"א ע"ב) מעשה ברבן גמליאל שהי' יושב ע"ג מעלה בחר הבית והי' יוחנן סופר הלז עומד לפניו ושלש איגרות חתוכות לפניו מונחות אמר לו טול איגרתא חרא וכתוב לאחנא בני גלילאה וכו' וטול איגרתא חדא וכתוב לאחנא בני דרומא וכו', הרי שנשיאי א"י היו שולחים ספרים ומצוים לעם, ע"כ נקראו מחוקק.

שם פסוק י"ג.

בא"ד וזהו איש על דגלו באותות, באות שמסר להם אביהם לישא מטתו. ובדפה"ר נתוספה תיבת וגו' אחר תיבת באותות, ונכון הוא, כי עיקר הדרשה נסמכת על המשך הפסוק היינו באותות לבית אבותם, ומפרשו האות שנמסר בידם מבית אביהם יעקב, ותיבת באותות לחודא לא משמע על האות שיש בידם מיעקב וכן הוא הלשון ברש"י בפ' במדבר שבפירושו הראשון שפירש באותות שהי' לו לדגל אות, מפה צבועה, שם העמיד דבריו דק על תיבת באותות, וכשכא לפרש על האות שמסר להם אביהם הוסיף תיבות לבית אבותם ע"ש.

שמות

קאפ' א' פסוק ט"ו.

(ושם השנית) פועה, זו מרים ע"ש שפועה ומדברת והוגה לולד בדרך הנשים המפייסות תינוק הבוכה, פועה לשון צעקה כמו כיולדה אפעה: בסוטה דף י"א ע"ב כתב רש"י שהיתה פועה לולד, משעשעת אותו בדרך שמשחקים לתינוקות בדברים ערבים לשעשעו; פועה צועקת כמו כיולדה אפעה ובתוס' שם פירש רבינו חננאל לוחשת לחישה ויוצא הולד כמו שעושים אלו עכשיו באוני האשה. וצל"ד איך יפרש ר"ח תיבת פועה כי מלשון צעקה הוא מתפרש בכל מקום כמו בסוכה (ל"א) פעיתא היא דא, פירש"י קולנית, ובחולין קל"ג סתם עכו"ם מפעא פעי פירש"י תמיר הוא צועק. וכן בכ"מ אכן לפי מה שפירש ר"ח היאך יתפרש פועה מלשון לחש.

ואולי פירושו הוא כפי' רש"י בחולין מ"ג ע"א בד"ה ופע' ב', שפירשו ג"כ צועקת הוסיף לומר ואני שמעתי פעיא, מנשמת; והנראה שזה הוא פר"ח כי הלוחש באוזן אינו נשמע רק נשימתו וכן יובן לפ"ז כל הפסוק כיולדה אפעה אשום ואשאף יחד ויהיו כולם מלשון נשימה כמו (ירמיה ב' כ"ד) באות נפשה שאפה רוח.

שם פסוק י"ב.

בא"ד ד"א כי אהי' עמך, וזה שתצליח בשליחותך לך האות על הכטחה אחרת שאני מבטיחך שכשתוציאם ממצרים תעבדון אותי על ההר הזה שתקבלו התורה עליו והיא הזכות העומדת לישראל, ודוגמת לשון זה מצינו (ישעי' ל"ז) וזה לך האות אכול השנה ספיח וגו', מפלת סנחריב תהי' לך לאות על הכטחה אחרת שארצכם חרבה מפירות ואני אברך הספיחים:

בבאר יצחק כתב בביאור דברי רש"י שלפירוש הראשון שיש כאן שתי תשובות על שאלת משה כי אהי' עמך ב' בהוציאך את העם הכריח לפרש גם שאלות משה שהיו שתי שאלות, מה אני חשוב, והשנית מה זכו ישראל, אבל לפי פירוש הר"א שמ"ש וזה לך האות בהוציאך אינו מוסב על שאלת משה, גם שאלת משה הוא כפשוטו מי אנכי כי אלך אל פרעה ובפרט בשליחות נשגבה כזאת וכי אוציא את בני' שאפי' אחר מרואי פניו לא יהיו לומר לו כזאת לשלח חפשי עם רב כזה, ובאת ע"ז רק תשובה אחת כי אהי' עמך וזה רי שתצליח בדרךך אף שיהי' רבר נשגב ומ"ש וזה לך האות הוא ענין בפ"ע כמו שמפרשו רש"י עיי"ש שהאריך. לפי ביאור הרברים יקשה לפי נוסחת ספרים שלנו שרש"י לא פירש כלום על כי אהי' עמך מה היתה התשובה כזה, ויותר יקשה מש"כ והיא הזכות העומדת לישראל, הלא לפי פירוש זה לא שאל כלל על זכות הגאולה. אבל לפי נוסחת דפח"ר יבא הכל על נכון כי כן הוא הנוסחה, לשון אחר ויאמר כי אהי' עמך, ותצליח על ידי, וזה אשר תצליח ותבין כי אני שלחתיך יהי' לך אות לקיים הכטחה אחרת שאני מבטיחך ליתן תורה על ירך בהר הזה. ויש דוגמתו במקרא וזה לך האות אכול השנה ספיח, כמו שפרשתי במקומו:

וארא

קאפ' ו' פסוק ו'.

סבלות מצרים, טרח משא מצרים: כל המפרשים יגעו לפרש למה נטר רש"י לפרש תיבת סבלות ער כה וכבר הוזכר כמה פעמים בפ' שמות עיין עליהם. אמנם ברפח"ר הנוסחה היא סבלות, עול משא מצרים. הנה פירושו כאן אינו כלל מלשון טורח כמו הקורמים רק הוא מלשון עול ושיעבור והלשון הזה נמצא גרף עם תיבת עול בכמה פסוקים בישעי' (ט' ג') כי את עול סבלו וגו' ושם (י' כ"ז) והי' ביום ההוא יסיר סבלו מעל שכמך ועולו מעל צוארך ושם (י"ד כ"ה) וסר מעליהם עולו וסבלו מעל שכמו יסור. ויונתן תרגמו בכל המקומות מרות, ולפ"ז הקורמים הי' פירושם טורח עבודה כמו למען ענותו בסבלותם, וירא בסבלותם, וכאן פירש"י שהוא מלשון עול ושיעבור.

קאפ' ז' פסוק ב'.

אתה תדבר, פעם אחת כל שליחות ושליחות כפי ששמעת מפי ואהרן אחיך ימליצנו ויטעימנו באזני פרעה. הרמב"ן לעיל (ו' י"ג) פירש שמשה ריבר אל אהרן ולא שמע פרעה את רבריו ואהרן השמיעם אל פרעה כמו שהאלקים מצו' לנביא והנביא משמיע רבריו, והביא רברי רש"י שלפנינו וכתב ואין זה נכון כלל. היינו שהקשה לו למה לו למשה לרבר בפני פרעה הרי בלא"ה צריך להמלצת אהרן. ועיין ברא"ם שהקשה על הרמב"ן מבריייתא, מ"מ קושית הרמב"ן במקומה עומרת.

ובנוסח רפח"ר תחת, כפי ששמעת מפי, כתוב שם לפי ששמעתן מפי, ואולי הכוונה ע"פ מה שאמרו בעירובין (רף ג"ר ע"ב) כיצר סדר משנה וכו' רפריך שם וניעול אהרן וניגמר ממשה וליעילו בניו וליגמרו מאהרן, וליעילו זקנים ולילפו מבניו, וליזלו וליגמרינהו לכלהו ישראל (ולמה היו צריכין כולם ללמוד ממשה רבינו) ומשני כיון רמשה מפי הגבורה גמר מסתייעא מלתי' ע"כ הגמ' ולזה כוון רש"י לתרץ מה שהי' קשה להרמב"ן ואמר הטעם שצריך אתה לומר כל שליחות ושליחות, לפי ששמעתן מפי ובזה תסתייעא מילתא.

שם פסוק כ"ח.

ובמשארותיך, רש"י לא פירשו כאן, ואונקלוס תרגמו ובאצותך שהוא עיסה כמו שתרגם ג"כ ראשית עריסותיכם (במרבר ט"ו כ') ריש אצותכון. וכן פירשו רבותינו ז"ל בפסחים רף נג: שאמרו שם אימתי משארות מצוות אצל תנור וכו' הרי שפירשו עיסה אבל מה ענין עיסה למשארות פירש רש"י בפ' תבא בפסוק ברוך שנאך ומשארתך, שנאך רבר לח וכו' ומשארתך רבר יבש שנשאר בכלי ואינו זב. הרי שהוא מלשון שארית מפני שנשאר בכלי, וכן בפ' בא (להלן י"ב ל"ד) בפסוק משארותם צרורות בשמלותם כתב רש"י שיירי מצה ומרור, פירשו שם ג"כ מלשון שיריים ושארית. הגם שלא פירשו שם מלשון עיסה מפני שכתוב

וישא העם את כצקו הרי העיסה אמורה. אמנם ביחזקאל (כ' מ') בפסוק ושם אררוש את תרומותיכם ואת ראשית משאותיכם (שהמרובר הוא מתרומת חלה) כתב רש"י משאותיכם כמו משארותיכם, לשון מזון כמו (שמות כ"א) שארה כסותה ועונתה לא יגרע, וכן חברו מנחם. ראינו מזה שרש"י מפרש הפ' שארה כמו משארות שהוא הלחם והגם רבשאר מקומות כמו אם יכין שאר לעמו (תהלים ע"ח) פירשו שהוא בשר, גם הלחם נקרא שאר. ולפ"ז סרה קושית הרמב"ן מעל דברי רש"י שם במשפטים שהקשה לרש"י שמפרש שארה, מזונות, וז"ל למה יזכיר במזונות שאר שהוא הבשר, והראוי שיזכיר לחמה כי על הלחם יחי' האדם ובו יחי' החיוב עיי"ש אכן לפי מה שרמזו רש"י ששארה הוא מלשון משארות שהיא העיסה, והבשר והלחם נכללו במלת שאר, לק"מ, שהפסוק אחז בחיובו כל מיני מזון, הלחם והבשר. וכמו שפסק הרמב"ם (פי"ב מהל' אישות הל' י' וי"א) שעני מישראל פוסק לאשתו שתי סעודות לחם בכל יום ובשר לשבת והעשיר אם הי' ממונו ראוי לעשות לה כמה תבשילי בשר כופין אותו על כך, וכ"ז נכלל במלת שארה. וכן ראיתי בספר יוסף דעת בפ' משפטים שהוסיף נוסחה שנשמט מרש"י שלפנינו וז"ל, דבר אחר ועונתה מדור כמו וענתה שמה [הושע ב' י"ז] מזון וכסות ובית מדור כל אלה היא צריכה, שארה לשון מזון כמו ובתנוריד ובמשארותך, ע"כ. והיא כמש"כ רש"י ביחזקאל לפרש ובמשארותיך לשון מזון.

תמיהות וישובים

תמי' בס' בנין אריאל

בס' בנין אריאל בחדרי תורה פ' שמות הביא קו' הרא"ם (בשם הרמב"ן) עמ"ש רש"י בפ' „והנה נער בוכה" ופירש"י קולו כנער, וקשה דזהו שיטת ר"י (סוטה יב:) וכבר השיב לו ר"נ א"כ עשיתו למשה רבינו בעל מום, והאיך תפס רש"י דברי ר"י. וכתב הוא לתרץ דתשובת ר"נ היתה דוקא לשיטתו דס"ל לר"י (זבחים קיג.) אין מנחה בבמה, וא"כ לפי הסוגיא דפ' טב"י (שם ק"א סע"ב) משמע דס"ל מרע"ה לוי הי', ונפסל בקולו כנער, משא"כ רש"י ס"ל כמ"ד יש מנחה בבמה, וא"כ הי' מרע"ה כהן, ואינו נפסל בכך, ודפח"ח. אמנם תמוה, הרי בפ' אמור (ויקרא כ"א כ"ב) פירש"י בהדיא הצריכותא אליבא דמ"ד מרע"ה לוי הי'. (ולכאורה טעמו רסתם ספרא ר"י, וכמו שהעיר הרש"ש שם בפ' טב"י).

שלמה זאב שטייער

חבר כולל עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

תמי' בדברי הב"ח

בטור או"ח סי' ש"ח בב"ח וכל דבר שהוא כלי אייתי מפ' בתרא דעירובין עובדא דההיא אסיתא בי מר שמואל שהיתה גדולה מחזקת לתך שהוא ט"ו כורין והתיר לטלטלה וכו'. ולפ"ז משמע דלא קי"ל כרבה ור' יוסף דאסרי לטלטל כוורת בת ד' כורין בפ' במה מדליקין דהא הכא מתיר אפי' ט"ו כורין, עכת"ד עיי"ש. ולכאורה דבריו תמוהים מאד, שנתחלפו לו סאין בכורין שהלתך הוא ט"ו סאין שהוא חצי כור כמ"ש בהושע (ג' ב') עיין רש"י שם, ועיין קידושין ס"א ע"א ועירובין ק"ב ע"א. ולפ"ז לכאורה אין מקום לדבריו ז"ל, דאדרכא אפשר דמר שמוא' ס"ל כוותיהו ולפיכך התיר לטלטל לתך שהוא חצי כור דהא לא אסרו רבה ור' יוסף אלא ד' כורין, וגם לא נחלקו אלא בג' כורין אבל פחות מג' ד"ה מותר (עיי"ש שבת ד' ל"ה ע"א). והוא פלא גדול.

אליהו צבי קרוין

תלמיד במתיבתא עץ חיים ד'כאבוב
ברוקלין, ניו יארק

הנאהבים והנעימים

(מרור זה מוקדש להדפסת חידו"ת בפלפול ואגדה שרירי אש שנשארו לפליטה מחירושי האברכים והבחורים תלמידי ישיבות „עץ חיים" דבאבוב בגאליציע, שנהרגו ונשרפו על קידה"ש בשנות הזעם ת"ש-תש"ה לפ"ק).

בענין ספק טומאה ברה"ר

מהב' המופלג כמר יעקב אייכענשטיין הי"ד מלימאנוב⁽¹⁾

ב"ה ה' דעשי"ת שנה טוב"ה ומבורכ"ת לפ"ק פה משעבין יע"א.

נהורא לי' ימטי וברכאן רנפישין לכבוד אחובי מחמד נפשי ש"ב
החריף ובקי נפלא מפלפ"ל דבריו כמשפט ידיו רב לו בפלפול וסברא
יו"ש בנש"ק כש"ת אלחנן הלפרין שיחי' לאויט"א.

אחרש"ה באה"ר כמשפט. את קולך שמעתי בק"ן, קול קול ליעק"ב קבלתי
במועדו בשב"ת ויו"ט ומאד מאד נתת שמחה בלבי בפלפולים היקרים והראתי
מכתבך וגם את הדרשה אשר דרשת בעיר ראבשיץ' למו"ר הגאון אבר"ק דפה
שליט"א והפלא אותך מאוד והשי"ת יעזור לך שתזכה לעלות מעלה מעלה
בתוה"ק. בשבוע זו באתי לעיר משעבין [להיות] אצל כ"ק ארמו"ר הגה"ק

(1) נולד בשנת תרע"ח בערך לאביו הרה"ח מו"ה אלטר שמואל אייכנשטיין מלימאנוב נכד הרה"ק מוהרי"א מזיריטשוב זצ"ל. (אמו של ר' אלטר שמואל היתה בתו של הרה"צ משענדיטשוב זצ"ל, ובזוו"ש היתה זוגתו של הגאון מהר"ש ענגיל זצ"ל). ר' יעקלי הנ"ל ה' מנעוריו מתמיר גדול ובמשך השנים רכש לו ידיעה רחבה בכל חדרי תורה

שליט"א, וברעתי להתעכב ככאן על זמן החורף איה"ש אצל מו"ר הגאון אבר"ק רפה שליט"א. ועתה אפלפל קצת בדברדיך היקרים. במש"כ לתרץ קו' הגה"ק מצאנו זי"ע שהקשה אהא דכתבו התוס' בשבת ד' כ"א דאותו פך ע"כ הי' מונח בקרקע דאי לא תימא הכי הא עכו"ם הם כזבים וניחוש שמא הסיטו. הא עכ"פ לא עדיף מס"ט ועזרה היא רה"ר וס"ט ברה"ד טהור. וכתבת לתרץ עפמש"כ התוס' במסכת סוטה (כ"ח: ד"ה ברשות) דכלילה לכל רה"ר הוי דינו כרה"י א"כ חיישינן שמא הסיטו בלילה. נמצא לדברדיך דאם נולד ס"ט ואינו ידוע אם הס"ט נולד ברה"י או ברה"ר ספיקו טמא. וזה כאמת פלוגתא בירושלמי פסחים סוף פ"ח ד' יוחנן ור' הושעיא דר"י ס"ל דבספק אם נולד ס"ט ברה"ר או ברה"י אינו טמא ורבי הושעיא ס"ל דטמא כדון ס"ט ברה"י ועיין בקרבן העדה שפי' כן הובא ברי"ט אלגזי פ"ה, ועיי"ש עוד שהביא בשם ס' בתי כהונה שכ' דבכה"ג טהור, דרוקא ברה"י ווראי טמא, והכו דלא לוסף עלה והרי"ט חולק עליו דבכה"ג נמי טמא עיי"ש.

ולע"ד נראה לתרץ קו' הגה"ק וצלה"ה עפמש"כ לך במכתב הקודם דהפרי חדש בהלכות חנוכה חידש דלא אמרינן כמגע זב טומאה הותרה בציבור שכ' על קו' הרא"ם שהקשה האיד הדליקו באותו שמן של הפך באותן ח' ימים הא עדיין היו טמאי מתים א"כ בשעת הדלקתן טמאו את השמן ומה בין שמן של אותו הפך לשאר השמנים, וע"ז תירץ דשמן של אותו הפך נטמאו בטמאי מתים ובטמא מת אמרינן טומאה הותרה בציבור אבל שאר שמנים נטמאו בזבים ובזב לא אמדינן טומאה הותרה בציבור. [ועיין בהגהות חשק שלמה על מסכת שבת דף כ"א שהשיג עליו דזה דוקא אם זב עצמו עבר עבודה לא אמדינן טומאה הותרה בציבור, אבל הכא לא נעשה השמן אלא מגע זב ומה בין מגע זב למגע מת, והביא ג"כ בשם ס' עמק שאלה פ' וישלח שהשיג עליו. ועיין בס' דורש לציון שהקשה עליו מנמדא נדה דאיתא שם דראשה מטמא לאחר מיתה משום נדה ומשום זיבה ופריך שם הא סוף סוף יש לה טומאת מת ומאי נפ"מ, ולפי דברי פר"ח הנ"ל יש נפ"מ גדולה אם אותו שנגע בה עבר עבודה בקרבן ציבור דמשום טומאת מת אמרינן טומאה הותרה בציבור אבל משום טומאת מגע זב לא אמדינן טומאה הותרה בציבור. וגם מרש"י במסכת יומא דף ו' שהבאתי לך במכתב הקודם משמע נמי דלא כפר"ח הנ"ל, דכתב דכוהל נדה כנדה דלא אמדינן טומאה הותרה

ונתפרסם כחריף ובקי ובעל מחדש נפלא. הי' תלמיד מובהק להרב הגאון מששעבין ז"ל וגם בשיבת עץ חיים דבאבוב סניף לימאנוב. יירדנו מו"ה שאל הוטמערעד נ"י מאנטווערפן מסר לנו, כי בעת מלחמת העולם בחיותו במחנה פלאשאוו הי' יחד בחדר אחר עם ר' יעקלי הנ"ל ועם הרה"ג מו"ה מענדלי הורוויץ הי"ד רב הצעיר דק"ק דיוקוב, פ"א הקיץ באמצע הלילה ושמע איך שניהם חוזרים בע"פ דיבורי התוס' במס' יבמות זא"ו. — נהרג עקה"ש י"ט אלול תש"ג. הי"ד ותנצב"ה.

מכתב זה נשלח לנו מאת מקבל המכתב הרב המפורסם וכו' מוה"ר אלחנן היילפרין שליט"א רב ור"מ בלונדון. טוב עין הוא יבורך.

בציבור ואמאי נקיט בועל נדה תיפוק לי' דלא אמרי' שומאה הותרה בציבור משום
מנע נדה, מש"ה שפיר כתבו התוס' דע"כ הי' מונח בקרקע דעכו"ם הם כזבים
ובמנע זב לא אמרינן שומאה הותרה בציבור וממילא לא אמרי' ס"ט ברה"ר
טהור², כהתוספתא שהבאתי לך במכתב הקודם.

ועפ"י מיושב נמי קו' התוס' פסחים ט"ו והר"ש פ"ח דתרומות שהקשו
אהא דכתב רש"י שם על חבית שגולד ס"ט דמיירי כגון שנכנס אדם שמה וספק
אם ננע או לא והקשו אי ברה"ר ספיקו טהור ואי ברה"י ספיקו שמה ועפ"י ? נחא
דחיישינן שמה נכנס שם אדם בועל נדה או זב דלא אמרינן בהם שומאה הותרה
בציבור ממילא ג"כ לא אמרינן ס"ט ברה"ר טהור ומיירי שהי' ברה"ר ואפ"ה
הוי תרומה תלויה דהא ספק אם ננע. אם לאו וס' אם בועל נדה או זב אם לא³.
וכה"ג תירץ שם הר"ט אלגזי בפ"ה דמיירי כגון שנכנס אדם שמה ואינו יודע אם
ננע אם לאו ויש עוד ספק אחר אם בשעת שנכנס שמה זה הי' שם שלשה בני
אדם והוי רה"ר או לא הי' שם שלשה בני אדם והוי רה"י והוי תרומה תלויה.
ומיושב נמי קו' התוס' סוטה כ"ח שהקשו אהא דשלש נשים ישינו במטה אחת
ונמצא דם מתחת אחת מהן כולן טמאות והקשו הא שלשה הוא רה"ר א"כ הוי
ס"ט ברה"ר דספיקו טהור. ולפ"י נחא דבגדה לא אמרינן שומאה הותרה בציבור
לא אמרינן ג"כ ס"ט ברה"ר טהור כהנ"ל.

ומש"כ בשולי מכתבך נדה היא משום איסור ולא משום שומאה. משונך וכי
החשש דחיישינן שמה יבוא על אשתו ותמצא ספק נדה הפירוש ויהי' עובר
עבירה, עיי"ש ברש"י שכתב ויהא אסור לבוא למקדש. ולא הכנתי כוונתך בזה⁴.

(2) עפ"י יתיישב קו' הפנים יפות המובא בשו"ת מהרש"ם ח"ב סי' צ"ר, שהקשה
לפימש"כ התוס' בסנהדרין (דף נ"ב) דלמ"ר נרדב ואביהוא נשרפו ממש צ"ל דשלרן
קיימת הוי, וכיון שהכניסו חנינות של ברזל להוציאן מבית קה"ק כמ"ש התוס' בעירובין
(דף נ"ד) א"כ כשנגע האחר נתקלקל השלרא ואינו מטמא, והרי קו"ל רא"א לצמצם
ואמאי הוי מישאל ואלצפן טמאים, הרי הוי ס"ט ברה"ר כיון דהעזרה דה"ר הוי, עכ"ק.
ולפי מה שהעלה כאן דהיכא דלא אמרינן שומאה הותרה בציבור לא אמרינן ספק שומאה
ברה"ר טהור, נחא, דנודע מה שהקשו רבותינו בעלי התוס' עה"ת בפ' שמיני מדוע לא
הקריבו שעיר של ר"ח הלא כל קרבנות צבור קרבינן בשומאה דשומאה הותרה בציבור,
ותירצו האחרונים דבעת שמחנכים בביהמ"ק מחדש לא שייך דין שומאה הותרה בציבור,
עיינן בזה בשו"ת כנף דננה חאו"ח סי' ע"ז ובגליוני הש"ס שבת כ"א ע"ב, וכיון שכן, י"ל
דגם דין ס"ט ברה"ר טהור לא אמרינן בעת שמחנכים בביהמ"ק מחדש, ולכן הי' אז דין
שומאה על נרב ואביהוא.

ובעיקר הדבר שרצה לחדש עפ"י התוספתא שם"ט ברה"ר טהור לא אמרינן כמנע
זב, עיינן מש"כ בזה רבו בספרו דובב מישרים ח"ב סי' י"ד ד"ה ועפ"י (הראשון).
(3) גם יש ליישב קו' התוס' עפ"מש"כ בס' מקדש דוד חלק ג' על עניני טהרות (סי'
מ"ו אות ז') דבמשקין לא שייך כלל דין דס"ט ברה"ר ורה"י, א"כ י"ל, דמיירי שם בחבית
שיש בתוכה משקין.

(4) עיינן ברש"י שם בסוטה כ"ח, ומ"ש ע"ז בס' מנחה חריבה שם ובס' תורת
הקנאות שם, ועיינן גם בס' אתון דאורייתא כלל כ"א.

וראיתי במנ"ח רס"ג שהבאת במכתבך שמסופק אם כהן מוזהר שלא ישמא עצמו בספק שומאה ברה"י ובס"ם ברה"י מסופק שיהא מותר לטמא עצמו לכתחילה דבאמת ס"ם בכל התורה שרי רק לענין שומאה גילתה התורה דאפי' ס"ם טמא אבל לענין שיהא מוזהר עלי' ה"ה כשאר איסורי תורה עיי"ש. ונלע"ד להביא ראיו' מש"ס בכורות ד' כ"ט דקאמר שם במתני' גבי הנוטל שכר לרון דינו בשלים ואם הי' כהן משמאהו מתרומתו מאכילו וכו' ופריך שם איהו גופי' היכי אויל הא קעבר על לאו דלא ישמא וכו' ואם איתא דס"ט ברה"י אינו מוזהר ובס"ם שרי אפי' לכתחילה נוקמא שם דמייירי בס"ט ברה"י או בס"ם דטמא ואינו עובר כלום א"ו דמוזהר על ספק שומאה ברה"י. ועיין בצל"ח ברכות ד' י"ט גבי אהא דקאמר שם מדלגין היינו על ארונות של מתים לקראת מלכים וכו' וקאמר שם דבר תורה אוהל שיש בו חלל טפח חוצץ ורוב פתוחות טפח וכו' ומשום כבוד המלך לא גזרו. והקשה שם בצל"ח אפי' לא הוי רוב אלא מחצה על מחצה נמי טהור דמסתמא לקראת מלכים הי' שם שלשה בני אדם וא"כ הוא רה"ר וס"ט ברה"ר ספיקו טהור. ותי' עפ"ש"כ שם בתוס' דלענין שומאה לא נפ"מ דעכ"פ כיסוי זה הוא גולל והספק הוא רק לענין שומאת כהן אם הכהן מוזהר עליו או לא ואין זה נקרא ס"ט אלא ה"ה כשאר ספיקות באיסורין שספק תורה לחומרא, הרי מפורש דהכהן מוזהר על ס"ט ברה"י עיי"ש.

עוד ראיתי שם במנ"ח שמסופק אם נטמא בס"ט ברה"י ונכנס למקדש אם חייב על ביאת מקדש, עיין שם ברי"ט אלגזי בפ"ה שהביא מכמה מקומות שחייב והביא שזו מחלוקת בירושלמי הנ"ל⁵). ויש לי להאריך הרבה בזה הענין, אך בא העת להאסיף הקנ"ה.

הכל הולך אחר החתומים ואף אני מתכוין כנגד המברכים בברכות השנים שד' יגמור בערך לטובה החתימה שנה טובה ונעימה ואל תהי' ברכת הדיוט קלה בעיניך, וימלא ד' כל משאלותיך, כאשר עם לבבך, ותזכה לעלות מעלה מעלה, זו משלי ברכה, וד' יוסיף אלה פעמים ככה.

כנפשי וכןפשי אוהבך הדו"ש תמיד בלונ"ח ובאה"ר, ומברכך בנמח"ט,

ש"ב,

יעקב אייכענשטיין

גם אני שמרתי ארחות פרו"ם לאבותיך היקרים ומברכם בנמח"ט. ובקשה שטוחה לפניך שתשמחני במעשה ידיך במכתב כתב הדור, ותכתוב לי תשובה, כי טובים וערכים עלי דכריך.

הנ"ל.

(5) בס' פדרס יוסף (פ' אמור) הביא לתמוה כן על המנ"ח, כשם ס' זרע אברהם סי' ו'.

אות י"ד.

מכתב מהגאון מוה"ר יצחק הלוי אבד"ק קראקא זצ"ל⁽¹⁾ עם בית דינו

להגאון מוה"ר משה מיניץ זצ"ל⁽²⁾ אבד"ק אובין ישן

ב"ה. יום ו' ג' אלול תקנ"א לפ"ק קראקא.

המשכילים יזהירו כוזהר הרקיע ושחקים, החסונים כאלונים כראי מוצקים, פרוח יפרחו כחבצלת השרון ושושנת העמקים, לחיים טובים יוחקו בספרן של צדיקים, כבוד הור אהובינו ירדינו האלופים ראשים רוזנים נגידים קצינים חכמים ונבונים מנהלי ערת ישורן רק"ק אובין ישן כ"א לפום מעלתו, ברוך לעומתו, וממעל להם כרוב ממושת הסוכך באברתו, החכמה לבושו והתבונה חתולתו, כבוד הרב הגאון המופלג המפורסם נ"י פ"ה ע"ה מו"ה משה נר"ו אב"ר ור"מ רק"ק הנ"ל.

גלילי זהב ממולאים בתרשיש אותיותיהם המחכימות האירו מול עבר פנינו, ותהי ראשית מוצא שפתינו לברך לא-ל עליון בהאצילו מרוחו עלינו להצמיח על ידינו תשועת אדם מארץ מרחק, ועתה הרבר אשר עליו אדני המכתב הוטבעו להגיד להדרת מעלתם הנשאה גופא דעובדא היכי הוי. הנער נתן נטע בא לפה עם אנשי עיר מולדתו מק' עיר חדש אשר העירו עליו דשלימא עבירתי ואין בו עול, ולזאת דיברו בו נכבדות ונשתדך עם בת איש אחר מאנשי קהלתנו, אחר כן יצא הקול כי הנער נטע הנ"ל מכר פה טבעת אחר שזה סך מסוים, ובהגיע הרבר

(1) הג"ר יצחק הלוי הי' בנו של הג"ר מרדכי הלוי אבד"ק קאמינקא ואח"כ ר"מ בלכוב (שהוא הי' בנו של הג' הקדוש ר' יהושע רייצין מלכוב אשר נהרג עקה"ש יחד עם אחיו הקדוש ר' מרדכי רייצין מלכוב בערב חג השבועות שנת תפ"ח) חותנו הי' הג"ר ארי' ליב אבד"ק אמסטרדם. — בימי עלומיו הי' אב"ד בק"ק לעשנוב ואח"כ נתקבל לאב"ד בק"ק חעלמא, ובחודש שנת תקל"ו עלה ונתעלה על כס הרבנות דק"ק קראקא יע"א. (אף שבתחלה הי' מראשי הלוחמים נגד החסידים בעיר קראקא ונגד מנהיגם הרה"ק בעל מאור ושמש זצ"ל עד שהכריז חרם נגדם בשנת תקמ"ו, אבל לבסוף התחרט, וביקר פעמים תכופות את הרה"ק בעל מאור ושמש זצ"ל בירידות נאמנה ובהכנעה). תשובה ממנו נרפסה בספר בית יעקב, ומכתב ממנו נרפס בס' כתבי הגאונים דף ג"ח. — נלב"ע בק"ק קראקא ביום עש"ק י"א סיון שנת תקנ"ט לפ"ק ושם מנ"כ.

ואנב ראוי להעיר כאן דברי ביקורת במש"כ בס' לוחות זכרון (תולדות רבני עיר קראקא) עמוד מ"ב, כי בספר פנים יפות פ' במדבר מובא ר"ת בשם הג"ר יצחק הלוי אבד"ק קראקא, המעיין היטב שם יראה כי יש לפקפק בזה, דהן אמת שמובא שם בתחלת הפרשה ד"ת בשם הגאון מו"ה יצחק הלוי, אבל מאן יימר לן שהכוונה על הג"ר יצחק הלוי דגן, כי זה לשונו שם: „ושמעתי מפי אב"ד הגאון מהו" יצחק הלוי ז"ל... ולא מוזכר אב"ד של איזה קהילה, וקרוב לומר שבטעות נרפס שם אב"ד, וצ"ל ושמעתי מפי ב"ד, והכוונה על בן דורו הגאון מו"ה יצחק הלוי אבד"ק אה"ו זצ"ל (הנודע בשם ד' איציקל האמבורגער). כי אביו הג"ר יעקב יוקל הלוי אבד"ק גלוגא ובראדי הי' אחיו של הג"ר צבי הירש אבד"ק טשארטקוב אבי הגאון בעל פנים יפות זצ"ל.

(2) ראה אודותו בכר"ש שנה ב' קונטרס ב' עמוד ז'.

לאזנינו ותהי נפלאה בעינינו מאין עשה את כל העושר הזה, והנער נער, ואמרנו כולנו אין זה כי אם גנוב הוא אתו, וה' עשה זאת למען הציל הטבעת מידו להשיבו לבעליו כאשר סופו מוכיח על תחילתו, ושלחנו אחריו והרבינו לחקרו בדרישות וחקירות אם זך וישר לקחו והרבה להשיב אמתלאות ודבריו לא נכנסו בלבינו, וצוינו לקחת ממנו הכסף הנמצא באמתחתו ולא נמצא בידו רק סך שבעה ועשרים אדומים במזומנים גם זייגל העולה דמי שווי בערך שלשה אדומים, וכאשר עמדנו על המחקור כמה ניתן לו בעד הטבעת ונתוודע לנו שנתנו לו סך חמשים אדומים עוד עלו הוצאת הכרחים ששה אדומים, ושאלנו אותו על דמי היתרון והשיב כי שילם לאנשי עיר חדש דמי החוב שה' חייב להם, גם הלביש א"ע איזה בגדים וגם ה' לו הוצאות עד שלא נשאר בידו דק סך כ"ז אדומים, ולאשר כי לא ה' נודע לנו בכירור אם האמת אתנו, נפסק מאתנו שהקונה הטבעת ישליש הטבעת ת"י אחד מאנשי קהלתנו יצ"ו והגבלנו זמן שבאם לא יוודע תוך הזמן מאיזה מקום נצמח הטבעת ההוא אז יוחזר הטבעת להקונה והמעות כ"ז אדומים עם הזייגל יוחזר להנער נטע הנ"ל, ובאמת אם הדרת מעלתם לא היו זרזים בדבר לכתוב תיכף, כבר ה' נשלם הזמן אשר הגבלנו, ועתה עם היות כי עדן יש מקום לפקפק עפ"י הסימנים המבוארים במכתב כבוד מעלתם הרמה, אמנם נכרין דברי אמת.

ולזאת ימחלו מעלתם הרמה לצוות להק' הר"ר אברהם אבריל לשלוח לכאן דמי הסך ששה ועשרים אדומים הנחסר לתשלום דמי הקנין, והיות כי אנשי קהלתנו יש להם עוד טו"ת על איזה אדומים כאשר מוכנים לברר דבריהם במקום המשפט, לזאת ישלח לכאן הר"ר אבריל הנ"ל איש אחד בחריקאו או ישלח לאחד ממורעיו מפה או מאיזה מקום הסמוך לפה כתב כח והרשאה, ויוקב הדין בין הבא בהרשאה ממנו ובין אנשי קהלתנו עפ"י דין ודת תוה"ק, וכשיסולק הכל אזי יוחזר הטבעת ליד אשר יצו הדרת מעלתם הנשאה, ועל תשובתם הרמתה נייחל בבי דואר היותר מוקדמת, והא"ל היודע ועד גם עשתותינו הוא יודע כי כל מנמותינו להציל העשוק מעושוקו.

הכ"ר כבוד רוזני נגיד אבירי הרועים מנהיגי קהלתנו יצ"ו ובראשם כבוד אדמ"ו הרב הגאון המפורסם מאור הגולה אב"ד ור"מ דקהלתנו והגליל יצ"ו, הבעה"ח יום הנ"ל.

נאום הק' יצחק הלוי מלכוב השב"ק קראקא והגליל יצ"ו

ונאום יוסף נחמן בהמנוח הר"ר יהודא צבי ז"ל

ונאום הק' יצחק בא"א מ"ר הרב ה"ה המנוח מ' יואל זלה"ה⁽³⁾

ונאום הק' אפרים פישל בהמנוח הר"ר א"א זצ"ל

ונאום הק' פנחס הלוי איש הורוויץ

ונאום הק' צבי הירש בהרב מ' אהרן זצלה"ה

(3) הוא ה'י' חד מבי דינא רבא בקראקא. אביו הג"ד יואל ה'י' אבר"ק לעלוב. —
נפטר ביום כ"ז סבת שנת תקע"ג.

מכתבים אל המערכת

(א) בכרם שלמה שנה ב' קונטרס ד' עמוד מ', הקשיתי על האחרונים (מההר"ם מינץ כח' כפ' גה"ג הנדפס בכרם שלמה שנה ב' קונטרס ב' עמוד ז', והמנ"ח מצוה רפ"א, ורמותי שם לתשו' מרן ד"ח ח"א או"ח סי' כ"ה) שכתבו דהא דאין בנידין בנו"ט לא משוי' ל' לגיד הנשה אלא שלכד"א, דהאיך יפרנסו דברי ר"ש בכריתא במס' חולין (דף ק"א) דפוסר בגיד של טמאה משום איסור טמאה ג"כ, וקמפרש הגמ' טעמ' משום דאין בנידין בנו"ט והרי כתב המהרש"ל ז"ל במס' שבועות דלר"ש דכ"ש למכות, הוא הדין דשלכד"א למכות עכת"ד שם. הגה ציינתי אז לספר דברי חיים בחי' עה"ס כפ' וישלח. ועיינתי עוה"פ שם וראיתי דדברי תורה עניים במקום זה ועשירים במקום אחר, ולק"מ דהנה מרן זק"י זי"ע מביא דברי הכו"פ (והוא בס' ס"ה בס' ק"ב) דגיד לא הוי סרוחה מעיקרא, אלא מהשתא (ע"ש בפלתי) והא דקאמר הגמ' במס' פסחים (כ"ב) דגיד לא הוי בכלל נבילה הוא דוקא לר"ש לשיטת' (דהגמרא קאי שם לר"ש) דסובר במס' ע"ז (ס"ז) דנותן טעם לפנס מותר דנבילה שאינה ראוי' לגר השתא אפי' לא הוי סרוחה מעיקרא נמי מותר, אבל לרבי מאיר דסובר דדוקא סרוחה מעיקרא מותר הרי גיד בכלל נבילה. ועפ"ז מתרץ קושיית חכמי לוניל על הרמב"ם ז"ל עיי"ש.

ומעתה לק"מ דר"ש לשיטתו דסובר דסרוחה מהשתא נמי מותר שפיר פוסר בגיד של טמאה, דהרי סרוחה נטלפ"ג עדיפא להיתרא משלכ"ד, דהרי הכי הוא בכל האיסורין וכמו שמבאר הפלתי בהריא בס' פ"ז ס"ק ט"ו שיטת ר"ש דאע"פ דשלכ"ד חייב מ"מ נטלפ"ג מותר ע"ש ועיי' עוד בחוות דעת סי' ק"ג ס"ק א'. וכ"ז לדעת ר"ש אבל הרמב"ם ז"ל דפסק כר"מ כמו שמביא מרן ז"ל בשם הלח"מ, שפיר כתבו האחרונים דבריו דלא הוי אלא שלכד"א שהרי לא הוי אלא סרוחה מהשתא ולר"מ אין בו היתרא דא"ר לגר רק משום שלכד"א. ודו"ק. והדברים ברורים בס"ד.

גם לפמ"ש המנ"ח מצוה קי"א דהרמב"ם ז"ל ס"ל דלא כמהרש"ל ז"ל, דשלכד"א גרע מכ"ש לק"מ.

(ב) כח' מהר"ם מינץ הנ"ל, כתב שם דר"מ ס"ל כר"ש דשלכד"א לוקין עליו, עיין באור חרש עמ"ס קידושין ד' ג"ו שהכריח כן, ובילקוט הרועים, ערך שלכד"א, הביא כן בשמו (ויש שם ט"ס וצ"ל ג"ו במקום ע"ט) ובשם ספר חי' הרו"ם עיי"ש, והבית יצחק בחלק הדרשות דרוש ל"א אות י' הביא ג"כ דברי האור חדש וכתב דמשו"ה סובר ר"מ (עיי' פסחים ע"ז ומס' ע"ז ס"ו) דריחא מילתא, דריחא הוי כשלכ"ד ע"ש. אמנם עיי' בפלתי סי' פ"ז ס"ק ט"ו [ובתשו' ח"ס יו"ד סי' צ"ח ד"ה ולענין כיון לדבריו ע"ש], דלפי"ר מוכרח דר"מ לא ס"ל כר"ש.

(ג) עוד כח' מהר"ם מינץ ז"ל שם, כתב לדחות (באופן הג') הוכחת התוס' דרבי מאיר סובר יש בנידין בנו"ט מדרמחייב בגיד של נבילה משום איסור נבילה, ד"ל דר"מ לשיטת' דס"ל במס' ע"ז דהא דממעטינן אינה ראוי' לגר מאיסור נבילה, דוקא אסרוחה מעיקרא קאי, והנה כתבו התוס' דגיד, מתחלה הוי כשר ואח"כ מתקשה, הרי לא הוי סרוחה מעיקרא ומשו"ה אף דאין בנידין בנו"ט, מ"מ חייב איסור נבילה שהרי מתחלה ה' בו טעם, ועפ"ז מתרץ נמי סתירת הרמב"ם שפוסק אין בנידין בנו"ט ופוסק כר"מ דמחייב שתים בגיד של נבילה, ולהנ"ל לק"מ דהרמב"ם סובר כר"מ דמס' ע"ז דא"ר לגר בא למעט דוקא סרוחה מעיקרא, וגיד לא הוי סרוחה מעיקרא כנ"ל עכת"ד.

ודבריו צע"ג רחן אמת רעפ"י רברי התוס' שכ' רגיר תחלתו בשר ואח"כ מתקשה, שפיר י"ל רגיר לא הוי סרוחה מעיקרא (ובאמת כבר קדמו בסברא זו הפלתי בס' ס"ה, ס"ק ב', הבאתיו לעיל באות א') מ"מ זהו דוקא בנוגע לאיסור מוקרשים או באיסור שמאה דהל' מחיים ובעור שה' הגיר בשר, ראו כיון רבשעה שחל האיסור ה' עדיין בשר וזהו הוי אינו סרוחה מעיקרא, ואפי' לאח"כ נסרחה וא"ר לגר לא נפקע האיסור (חוי' אם נסרחה לגמרי אפי' לכלב), אבל באיסור נבילה שחל לאחר שמתה בהמה ואז כבר נתקשה והוי גיר, הרי הוי סרוחה מעיקרא לגבי איסור נבילה, ומה שה' עליו שם בשר פעם אחת, עכ"פ קודם שחל האיסור לא משוי' לי' לסרוחה מהשתא רק לשיטת הראב"ד ז"ל בפ"ב דהל' טומאת אוכלין הל' י"ד, אבל לרעת הרמב"ם ז"ל שם הכל תלוי אם בשעת חלות האיסור או הטומאה אי הוי ראוי' או לא, והרי המהר"ם מינץ קאי לתרץ דברי הרמב"ם ז"ל ודרו"ק וצ"ע.

(ד) שנה ב' קונטרס ז' עמוד ג"ז הק' אתשו' מרן זק"ר ד"ח ח"א או"ח סי' ט' שכ' לבאר שיטת הרמב"ם ז"ל בנוסחא ישנה רל"מ ביטול בחמץ ידוע, עפ"ד הר"ן ז"ל, דלפי"ד חל הביטול לאחר זמן איסורו, ונמצא דמבטל מ"ע דתשכיתו קודם זמן איסורו כמ"ש הרמב"ם ז"ל, דמ"ע להשכיתו קודם זמן איסורו, את"ר מרן ז"ל. והק' שם הכותב מהא דכתב הרמב"ם בפ"א מהל' ברכות דמברך על ביעור חמץ, שמשעה שנמר בלבו לבטל נעשית מצוה ע"ש. והשתא אי ס"ל כהר"ן הרי לא נעשית המצוה אלא לאחר זמן איסורו זת"ק.

ואין אני רואה שום קושיא (ומרן ז"ל בעצמו מביא דברי הרמב"ם דהל' ברכות בס' הקרום סי' ח'). דהרי אפי' לרעת מרן ז"ל עשיית מעשה המצוה הוי בשעת הביטול, אלא דלא חל ער לאחר זמן איסורו, ורוק בלישנא דרמב"ם ז"ל שכ' שמשעה שנמר בלבו לבטל „נעשית" מצות הביעור ולא קאמר שנמר המצוה דיהא משמע דחל אז הביטול. ומה שנוגע לחילוק נוסח הברכה, דלגבי זה מיירי שם הרמב"ם, וודאי תלוי בעשיית המצוה ולא בחלות המצוה כמ"ש הרמב"ם, שהמברך אחר „שעשה" מברך על העשייה עכ"ל ופשוט מסברא כן דהרי מברכין רק על „מעשה" המצוה, ובשעת חלות הביטול לא ה' שייך לברך ברכה כמ"ש התרומות הרשן סי' רס"ט (הביאו המג"א בס' של"ט ס"ק ח') דאם חל זמן חיוב פרה"ב בשבת, דאין לעשות הפיריון בע"ש ע"מ שיחול בשבת, דהרי בשבת אין יכול לברך „רהשתא לאו מירי קעביר" עכ"ל והבן. ומ"מ בשעת הביטול ה' שפיר שייך לברך, אע"פ שכ' שם התה"ד רגם בערך שבת אין לברך, שאני התם דבערב שבת לא חל עליו חיוב המצוה, משא"כ הכא בליל י"ד חל עליו חיוב דייקא שזהו התחלת ההשבתה, מדרבנן עכ"פ, [ועוד דהכא כיון דא"א לעשות הביטול לאחר זמן איסורו, וראי' שייך לברך בשעת עשייתה כמ"ש התה"ד שם בסוף הסי' דהיכי דא"א בענין אחר מברכין בשעת עשייתה, אפי' קודם זמן החיוב, כמ"ש רמיון מנר חנוכה בערב שבת, וע"ש עוד בס' ק"ב (ובסוף סי' רס"ט יש שם ט"ו צ"ל ק"ב במקום רי"ח)].

ודברי תה"ד הנ"ל יש לציין לדברי הפמ"ג בס' תל"ב שכ' וז"ל ואכתי פש גבן לברורי הא רכל המצות מברך עובר לעשייתן ומצוה שיש לה משך זמן מברך עדיין, היינו כשעושה מצוה או לבוש תפילין ומעוטף בציצית, הא עשה מעקה ולא בירך שוב אין מברך וכו' עכ"ל [וג"ח האברך כמדרשו הרב החו"ב וכו' מוה"ר ברוך אברהם האדאווטץ הוציא כן מדברי הרמב"ם דהל' ברכות, עיי' בכרם שלמה שנה זו חוברת ג' עמוד כ"ב, ויפה כיוון, לסברת הפמ"ג] וזה באמת מבואר בתה"ד הנ"ל שכ' דאין לברך בשבת „רהשתא לאו מירי קעביר", והוא באמת חידוש יותר מגוונא דהפמ"ג, דהרי כאן לא

נתקיים שום מצוה עד שבת, מ"מ אין לברך בשבת, "דהשתא לאו מירי קעביר" כ"ש בנונא דהפמ"ג רכבר קיים המצוה בשעת עשייתה, והשתא הוא רק המשך דהמצוה.

והסברא לדברי התה"ד נראה שהוא עפ"י מש"כ הבית יוסף באו"ח סי' תל"ב הא דאין מברכין על ביטול חמץ, משום דביטול הוי כלב ואין מברכין על דברים שבלב, כלומר ריש כלל בהל' ברכות דאין מברכין רק אמצעיה ולא אמצעיה, וכ"ש בנונא דתה"ד דאין כאן אפי' מחשבה רק חלות המצוה ממילא ופשוט.

ובדיותי בזה אעיר על הישי"ע באו"ח סי' מ"ז ס"ק ד' שכ' אהא דכתב המחבר שם בסעי' ד' דהמהרהר בדברי תורה אינו צריך לברך ברכת התורה, דלכא' קשה דלימוד תורה מקרא והגית קאי על הרהור, ומקיים בהרהור מצות לימוד תורה, ואמאי אין מברכין, וכ' עפ"י ד' הב"י הנ"ל דאין מברכין על מחשבה שבלב עכ"ל וכתשו' קול אר"י סי' י' כיון ג"כ לזה [והוא הביא הקשיא מס' ביאור הגר"א]. וכראי' להעיר שכבר קדמם בזה הלבוש שם בס' מ"ו סעי' ד' וז"ל ודוקא כותב שעושה מעשה בכתובה לפיכך מברך אפי' אינו קורא, אבל המהרהר בתורה א"צ לברך, "שאין מברכין על המחשבה" עכ"ל ועיי' עוד במש"כ המהר"ל מפראג ז"ל בהקדמה לספר תפארת ישראל וז"ל ואין הברכה רק על מעשה המצוה ואם למד בעיון לבד אין לו לברך וכו' ויל"ע בדבריו.

ורדך אנכ נימא מילתא דמתורץ עפ"י ד' מרן ז"ל, קושית הקול אר"י בס' כ"ב, דהרמב"ם ז"ל סותר עצמו, דשם בהל' חמץ ומצה פ"ג ה"ח כתב, לפיכך אם לא בטל קודם שש ומשש שעות ולמעלה מצא חמץ וכו' ה"ז עובר על לא יראה וכו' ואין הביטול עתה מועיל לו כלום לפי שאינו ברשותו וכו' עכ"ל הנה משמע דאי לאו האי טעמא משום דאינו ברשותו ה' יכול לבטלו, והא לדברי הרמב"ם הנ"ל דלחמץ ידוע אינו מועיל ביטול, בלא זה א"י לבטלו, משום דהוי חמץ ידוע, וכתב שם הקול אר"י שהוא לכא' קשה מאד על הרמב"ם עיי"ש. אמנם לפי מה שביאר לנו מרן ז"ל הנה דין זה דהרמב"ם שייך דוקא בחמץ לפני זמן איסורו, שאז מבטל העשה דתשבותו אם מבטל חמץ ידוע, אבל לאחר"ז איסורו אם ה' מועיל ביטול שפיר ה' מקיים התשבותו דאז. [חוץ ממה שיש לתרץ עוד דלפי"ד מרן ז"ל דברי הרמב"ם ל"ש אלא לגבי תשבותו ולא לגבי כל יראה וכו', ע"ש בדברי חיים, והנה הרמב"ם ז"ל כאן בפ"ג ה"ח, כתב ה"ז עובר על כל יראה, וע"ז קאמר הטעם דאינו ברשותו, ובלא טעם זה, הרי לא ה' עובר על כל יראה עכ"פ אע"פ דהוי חמץ ידוע והכן. ומיהו תירוצו זה י"ל ג"כ לפי"ד הפנ"י (הביאו מרן ז"ל ריש הסי') שכ' להריא דהרמב"ם לא קאמר אלא לגבי תשבותו. וכן תירץ שם נכדו ז"ל בהג"ה ע"ש].

(ה) שנה ב' קונטרס י' עמוד כ"א בתשו' הנאון בעל לפלגות דאובן בענין תכיבת השם, אי בעינן שיכתוב רוקא כסדרן, כתב שם ראיות השואל משבועות ל"ה ע"ב ע"ש, הנה כבר קדמו בראי' זו בתשו' גינת וורדים או"ח כלל ב' סי' י"ב. ועיי' בתשו' מרן ר"ח ח"א יו"ד סי' נ"ז וח"ב יו"ד סי' קכ"א מש"כ לדחות דאי' זו ועיי' עוד שם בס' קכ"ח, קכ"ט ובח"א סי' נ"ז שרעתו נוטה רכשר בנכתב שלא כסדרן ע"ש.

עור שם שו"מ בדברי "המנה"ח" כנראה רצ"ל המנ"ח, וכונתו לרברי המנ"ח במצוה תל"ז שהקשה בכלל כותב שם הוי"ה כ"ה, דכותב בתחלה י' ה' והוי שם, ואח"כ כותב ו', וקודם שמסיים שוב ה' באותו רגע הוי קלקול ע"ש. ועל קושיא זו סובב דברי השואל והמשיב ורו"ק.

מורדכי דוד אונגער

(בן הרה"צ מראמבראווא שליט"א)

וחתן הרה"צ מוה"ר נפתלי צבי שליט"א

בן כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

ברוקלין ניו-יורק

לכבוד מערכת „כרם שלמה“.

(א) ראיתי בקונטרס א' שנה ג' במדור הנאהבים והנעימים קושיא מאת חב' המופלג כמר יעקב גלייכער הי"ד בהא דאמרינן במכות (כ' ע"ב) ד' דברים נאמרו בעדים זוממין וכו' ואין נמכרין בעבר עברי ואמר רבא דכתיב ונמכר בגנבתו ולא בזממו, והקשה למ"ל קרא הלא קי"ל בסנהדרין מ"א לענין נערה המאורסה דיכולין לומר לאוסרה על בעלה באנו והו"ל עדות שאי אתה יכול להזימה, א"כ הכא נמי יכולין לומר סבורין היינו שיש לו לשלם ע"ש. ונראה לי ראינו דומה, דבשלמא התם בהגדת העדות נכלל שני ענינים, דהיינו להרוג את הבועל ולאסור האשה על בעלה, אנו אומרים רכונת העדים ה' רק לאסור האשה ולא כיונו כלל להרוג את הבועל, אבל כאן העדאת העדים הוא רק על ענין אחר, שהוא גנב, וזה שהתורה חייבתו לשלם אם יש לו ממון או למכור אותו אם אין לו ממון, אין לזה שייכות להגדת העדות כלל רק תוצאה ממנו. ועיין בקצות החושן סוף סימן ל"ח עד המעיד לחייב שבועה ולא היה יכול לישבע שטען אינו יודע בענין דנתייב לשלם משום משוא"ל והואם אם שייך ביה כאשר זמם, והנה כל ספיקת הקצוה"ח היא, אם הא דכתיב בקרא כאשר זמם מיירי דוקא בשני עדים או לא, ע"ש. אבל מטעם דהוי עדות שאי אתה יכול להזימה דהעד יכול לטעון שהי' סובר שמסתמא ישבע, מטעם זה אינו פוסד אותו, דזה לא נקרא עדות שאי אתה יכול להזימה, כמו שכתבתי. (ויש לדחות).

(ב) שם באות ג' הקשה הנ"ל במכות דף ג' במשנה כיצד שמין דפירש"י ריפה כוחו יותר מכוחה מפני שהוא מוחזק ואוכל פירות, וקשה למה לא פירש ממאי דאיתא בכתובות פ"ג ע"ב דבאשה שכחא מיתה יותר מבאיש מפני הלידה ע"ש. באמת הרש"ש שם במשנה כתב וז"ל ורע שנוכל עוד לומר טעם יפוי זכותו מזכותה דדרך נשים על הרוב למות קודם בעליהן כמ"ש התוספות בכתובות דף פ"ג וכן הרמב"ם בפיה"מ לנדה פ"ה מ"ו, עכ"ל.

(ג) בקונטרס הנ"ל במדור תמיהות וישובים הקשה ניסר ר' יוסף חיים לעדנער נ"י הא דאמרינן בסוכה ל"ז דבהדס של מצוה אסור להריח בו דאקציי' מריחא והקשה בשבת מב. נבי שמן המטפטף מן הנר כתבו התוספות דמטעם הוקצה למצותו לא היה אסור לשלטו דאין ביטול מצוה במה שמטלטלו א"כ בהדס נמי אמאי אסור להריח הלוא אין ביטול מצוה בזה ולי נראה ראינו דומה דבהדס שהוא חפץ המצוה וכיון דאקציה מהנאת עצמו ממילא אסור להריח בו שזמה אקציה משא"כ בשמן המטפטף דאין זה ראוי עוד למצוה בשבת רק דבשעת הרלקה הוקצה למצותו כדאמרינן לקמן מ"ה ע"א הואיל והוקצה למצותו הוקצה לאיסורו בזה כתבו התוספות שאם אין מבטלו מהעולם אין זה ביטול מצוה.

עוד אדבר באותו ענין במסכת ביצה ו' ע"ב כתבו התוספות ד"ה השתא ותימה הא דתנן בשבת ואין נאותין הימנו לפי שאינו מן המוכן והתם מאי דרשינן מן היתור ולא שייך לרבות יום עכ"ל והעיר הרש"ש לכאורה יש לומר דאף ביו"ט יש לאסור לפי שהוקצה למצותו. ואינו מכין דבריו לפי מה שפירש תוס' שבת מב: בשמן המטפטף מן הנר בשלמא בשבת דאי אפשר ליהנות מן השמן כיון דאי אפשר להדליקו מחמת איסור שבת שייך שפיר הוקצה למצותו, משא"כ ביום טוב דאפשר להדליק השמן המטפטף לצורך יום טוב וליהנות מאורו, האיך אפשר לומר הוקצה למצותו, ושפיר הקשו התוספות.

שאל דוד ארי' קנאבלאד

משגיח במתיבתא עץ חיים דבאבוב

ברוקלין, ניו יארק

עש"ק לס' ופרצת ימה וקרמה ג' תש"מ לפ"ק.

לכבוד מערכת „כרם שלמה" נ"ו.

בשילולי בכרם לחורש חשון ש"ז ראיתי במדרור הנאהבים והנעימים מה שתמחו על התוס' בפסחים ל"ח ע"ב שכתבו דביכורים אע"ג דקבוע להן זמן מעצרת עד החג מ"מ הוי חובה שאין קבוע להן זמן כיון שאם אין לו פירות אינו מביא. והק' לפי"ז למה הוי פסח חובה הקבוע לה זמן כראי' בפסחים ס"ו ע"ב הרי כתבו התוס' בפסחים ג' ע"ב דמי שאין לו קרקע פטור מפסח. ע"כ.

ולענ"ד אפ"ל ריש חילוק בין חובה הקבוע לה זמן יום אחד לחובה הקבוע לה זמן ארוך כמבואר בתוס' פסחים ע' ע"ב דאע"ג שאחז"ל (יומא נ' ע"א) נקוט האי כללא בירך כל שזמנו קבוע דוחה את השבת מ"מ חגיגה אינו דוחה את השבת אע"ג שזמנו קבוע רהכלל הנ"ל לא איירי אלא בקבוע לה זמן יום אחד אבל חגיגה לא חשיב כ"כ זמן קבוע כיון שיש לה תשלומין כל שבעה.

היוצא לנו מזה רחובה שאין להן זמן קבוע יום אחד אע"ג שיש להן זמן קבוע לתקופה מסוימת לא חשיב כ"כ זמן קבוע א"כ ביכורים נמי שאין להן זמן קבוע יום אחד אלא מעצרת עד החג לא חשיב כ"כ זמנה קבוע ואע"ג דהתוס' לא ס"ל דמטעם זה לבר לא חשיב זמנה קבוע כמו שס"ל בתי' ראשון מ"מ כיון דלא חשיב כל כך זמנה קבוע מועיל הסברה דמי שאין לו פירות אינו מביא שלא יחשב חובה שיש לה זמן קבוע משא"כ קרבן פסח אע"ג דמי שאין לו קרקע פטור מפסח מ"מ שפיר חשיב חובה שיש לה זמן קבוע כיון דזמנו קבוע ליום אחד.

ובאמת יש להעיר על התוס' שם בפסחים ל"ח ע"ב שכתבו בתי' ראשון דביכורים הואיל ויש לה זמן גדול כ"כ לא חשיב זמנה קבוע. וק' הרי חגיגה ריש לה תשלומין כל שבעה חשיב זמנה קבוע כיון שאם עבר החג אינו חייב באחריות כמבואר בביצה כ' ע"ב א"כ בביכורים נמי נימא הכי כיון דאם עבר חנוכה אינו מביא חשיב זמנה קבוע ואי נימא דביכורים זמנה ארוכה יותר מחגיגה א"כ מהו הגדר בזה. ואולי אפ"ל דשאני חגיגה דבאמת זמנה הוא רק יום אחד אלא שיש לה תשלומין כל שבעה שפיר חשיב זמנה קבוע כיון שאם עבר החג אינו חייב באחריות משא"כ ביכורים עיקר זמנה הוא זמן ארוך מעצרת עד החג מש"ה לא חשיב זמנה קבוע. וצ"ע.

אברהם יהושע סג"ל הורוויץ

בהרה"ג ר' שרגא זאב שליט"א

בני ברק

come sono questi e per me più che per me
per me. Ma sono (sono) per me e non per me

11

[illegible]

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר בנש"ק ר' אברהם אבא סג"ל הורוויץ נ"י מלונדון להולדת הבן
 להאברך היקר ר' אהרן אייזענבערג נ"י מקרית באבוב להולדת התאומים
 להאברך היקר ר' אליעזר ווימער נ"י מקרית באבוב להולדת הבן
 להאברך היקר בנש"ק ר' יצחק טובי' רובין נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' ישראל יחיאל שטרום נ"י מלונדון להולדת הבן
 להאברך היקר ר' מרדכי ברוך גיפס נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' משה טאדער נ"י מטאראנטא להולדת הבן
 להאברך היקר ר' נחום בארטה נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' צבי דוב קליין נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שמעון האנפלינג נ"י ממאנטרעאל להולדת הבן
 יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ש מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א
 המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' בן ציון הכהן בארנפריינד נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר בנש"ק ר' דוד ארי' עהרנפעלד נ"י מלונדון להולדת הבת
 להאברך היקר בנש"ק ר' זאב יהודה קארנרייך נ"י מירושלים עית"ק להולדת
 הבת
 להאברך היקר ר' חיים קאהן נ"י מקרית באבוב להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יהושע יחזקאל אייזענבערג נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יצחק משה קרויניק נ"י להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה כתרילאל געללער נ"י מטאראנטא להולדת הנכרה
 להאברך היקר ר' שאול הלוי בארנשטיין נ"י מקרית באבוב להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה שבתי הלוי שטורם נ"י להולדת הנכרה
 להאברך היקר ר' שלמה לאם נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שמואל צבי ביים נ"י להולדת הבת
 יזכו לגדלם לבע"ת ולחופה ולמעש"ש ולשבוע מהן רב נחת ועונג אכי"ר.
 המערכת

ברכת מזל טוב

להרב מו"ה אהרן דוד טווערסקי שליט"א נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד
לנישואי בתו תחי'

להרב חיים מרדכי בערנשטיין שליט"א ר"מ בשיבת קדושת ציון בקרית באבוב
לנישואי בנו נ"י

להרב יצחק גראסס שליט"א ר"מ במתיבתא עץ חיים דבאבוב לנישואי נכדתו
תחי'

להנה"ח מו"ה מרדכי אליעזר דעמביצער נ"י לנישואי נכדתו תחי'

להנה"ח מו"ה מרדכי באלדינגער נ"י לנישואי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה נחמן ערער נ"י לנישואי נכדתו תחי'

להאברך היקר בנש"ק ר' אלעזר אלימלך מיללער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו

להאברך היקר ר' מאיר דוב קלעפנער נ"י תלמיד ישיבתנו בקרית באבוב
לנישואיו

יעזור השי"ת שיוזכו לבנות בית נכון ונשא על דרך ישראל סבא
מתוך עושר ואושר והצלחה מרובה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה ברוך גרינפעלד נ"י מקרית באבוב לאירוסיו בנו הב' הח' הנעלה
כמר שמואל צבי נ"י תלמיד ישיבתנו בקרית באבוב

להרב מו"ה ברוך דוד הלברשטאם שליט"א נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד
ולחותנו הרב המפורסם וכו' מוה"ר חיים מייזליש שליט"א אבר"ק
סארוואש לאירוסיו בנו-נכדו הב' הח' הנעלה כמר בן ציון דוב נ"י תלמיד
ישיבתנו

להנה"ח מו"ה מנחם מענדל הלוי האממער נ"י לאירוסיו בנו הב' הח' הנעלה כמר
אשר לעמיל הלוי נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה מנחם מאנים שניידער נ"י מבני ברק לאירוסיו בנו הב' הח' הנעלה
כמר יהודה חיים נ"י תלמיד ישיבתנו בקרית באבוב

להרב מו"ה שמואל יהודה סטעמפל שליט"א מלונדון נכד כ"ק מרן אדמו"ר
זצוק"ל הי"ד ולחותנו הרב מו"ה שלמה קליינמאן שליט"א מלונדון
לאירוסיו בתו-נכדתו תחי'

בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי ער
למזל ולברך לשם ולתפארה.

המערכת

הרוצה להשיג קובצי „כרם שלמה“, וכן בכל עניני המערכת,
לפנות אל האדרעסין דלהלן:

בארץ ישראל

כרם שלמה
שע"י אוצר הספרים
דישיבת קרושת ציון
קרית באבוב ת.ד. 204 בת"ם

במאנטרעאל

KEREM SHLOMA
c/o Goldberg
5659 Hutchison St.
Montreal H2V-4B5, Canada

בטאראנטא

KEREM SHLOMA
c/o Lemel
18 Rondale Blvd.
Toronto, Ont. M6A-1H5, Canada

בארצות הברית

KEREM SHLOMA
1533 - 48th St.
Brooklyn, N. Y. 11219

בענגלאנר

KEREM SHLOMA
c/o Safern
2 Rookwood Ct.
Castlewood RD.
London N. 16, 6-D.R.

בבעלגיע

KEREM SHLOMA
c/o Kwadrat
28 Nervier St.
Antwerpen 2000, Belgium

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארצות הברית = 10 דאלער לשנה

בקאנאדע = 15 דאלער לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

כבעלגיע = 500 פראנק לשנה

בשאר ארצות מעבר לים = בדואר רגיל 15 ראלער לשנה ובדואר אויר 20

דאלער לשנה

המחירים הללו הוקבעו כפי הוצאותנו אנו

המערכת

.....

From:

KEREM SHLOMO

B.Y.B.Z. of Bobov

1533 - 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

**Non-Profit
Organization
U.S. POSTAGE
PAID
PERMIT No. 6579
BROOKLYN, N.Y.**

ADDRESS CORRECTION REQUESTED

FORWARDING & RETURN POSTAGE GUARANTEED

(Please send P.S. form 3547)

MR. MOTEL GROSS
1451 52 ST.
BKLYN, NY 11219

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הנה"ק ארמו"ר מוהר"ש מאבוב וצ"ל

קובץ מוקדש לפלמול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה ג' קונטרס ה' שבט-אדר תש"מ ברוקלין, נ.י.

יוצא לאור ע"י תלמידיו כ"ק
מרן ארמו"ר מאבוב שליט"א

1533 48th Street

Brooklyn, New York

Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

ה דרוש לנתינת פ"ת כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

מדור זכרון לראשונים

ט דרוש למרשת שקלים הגאון מוה"ר ליב פישלס זצ"ל
 י גיוזת השערות קודם השחיטה הגאון בעל ישועות יעקב זצ"ל
 יא בענין טוען טענת שמא הגאון מוה"ר יואב אבד"ק סאנטאב זצ"ל
 יב חידושים עמ"ס כ"ב הגאון מוה"ר עקיבא איגר זצ"ל
 טו חידושים יקרים הגאון מוה"ר מנחם אויערבאך זצ"ל
 טז טבח המבזה ת"ח הגה"ק מהארנסטייפל זצ"ל

מדור אגרות קודש

יח מכתב מהגאון מוה"ר שלמה קלוגר זצ"ל
 יט מכתב מהגאון מוה"ר הלל ל"ש זצ"ל לחתנו הגרע"י שלעזינגער זצ"ל . . .

מדור זכרון לאחרונים

כא בענין מקרא מגילה, וכתובה בחוה"מ הגאון מוהר"ש פיהרער זצ"ל הי"ד

מדור פלפול והלכה

כג בדיון מצות משלוח מנות הרב מוה"ר אברהם מאיר איזראעל שליט"א
 ל מריטת נוצות לצורך שחיטה ר' מנחם מענדל שטרום נ"י
 כה קטן בעבודה ובנשיאת כפים ר' חיים אהרן צבי היילפרין נ"י
 עולת שבת בשבתו
 לב ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים המערכת
 לח נוסחאות והערות כרש"י עה"ת הר"ר מנחם בראכפעלד שליט"א

מדור תמיהות וישובים

מה הערות קצרות בענינים שונים

מדור הנאהבים והנעימים

מז שני מכתבי ידידות הר"ר אהרן יוסף גרינבערג הי"ד

מדור זכור ימות עולם

נא תולדות הגה"צ מוה"ר טובי' ליפשיץ זצ"ל אבד"ק בריגל
 נח צילומי כתבי קודש
 נד מכתבים אל המערכת
 סב ברכות והודאות

כל הזכויות שמורות אל המערכת

Copyright © 1980
 by Cong. Shaare Zion

ברכת תודה

לידידנו הדגול והמרומם הנה"ח הנכבד כש"ת
מו"ה יוסף מאנדלבוים נ"י
אשר נרבה לבו אותו לתרום סכום הגון
להרפסת קובץ הנוכחי

לעילוי נשמת אביו

הרה"ח מו"ה משה דוד במו"ה אברהם אבא שלמה ע"ה
נפטר פורים קטן שנת תרפ"ד לפ"ק
ת. נ. צ. ב. ה.

ינשאהו השי"ת על גפי מרומי הצלחות להתברך בכל מילי
דמיטב ולהתענג ימיו בטוב ושנותיו בנעימים ולרוות רב
נחת ועונג מכל יוצ"ח לאורך ימים ושנים, אמן.

המערכת

ברכת תודה

לידידנו הדגול והמפואר הנה"ח הנכבד
מו"ה חיים דוב גרינפעלד נ"י
מנהל דמתיבתא עץ חיים רבאבוב
אשר נרבה לבו אותו לתרום סכום הגון
להרפסת קובץ הנוכחי

לעילוי נשמת אביו

הרה"ח מו"ה שלום במו"ה יששכר דוב ע"ה הי"ד
אחיו מו"ה בצלאל דוד ע"ה הי"ד
אחיו הב' יצחק ע"ה הי"ד
אחותו מרת ריבא ע"ה הי"ד
כולם נהרגו על קדה"ש
ביום ז' אדר שנת תש"ה לפ"ק
ת. נ. צ. ב. ה.

בזכות המצוה נביע לו מיטב ברכותינו שיתברך ממעון
הברכות בהרמת קרן הצלחתו מעלה מעלה עד בלי די ויזכה
לראות נחת מלא חפנים מכל יוצ"ח כאוות נפשו, אמן.

המערכת

ברכת תודה

לירידנו היקר האברך המופלג והנעלה
מו"ה יצחק שלום לעזער נ"י
אשר נרבה לבו אותו לסייע בדבר מצוה
בתרמו סכום חשוב מאוד להדפסת קובץ הנוכחי
לעילוי נשמת הרה"ח הישיש
מו"ה נחום ב"ר משה זאליץ ע"ה
נפטר ביום ט' לחודש אדר-א' שנת תשל"ג לפ"ק
ת. נ. צ. ב. ה.

ישלם ד' פעלו הטוב להתברך בכל מילי דמיטב במדה גרושה
ויוזכה לעשות תמים פעלים לתורה ולתעודה כאות נפשו
וישבוע רב נחת מכל יוצ"ח, אכ"ר.

המערכת

יען לא הניח אחריו זש"ק, ביקש ירידנו האברך הנ"ל נ"י, להנציח זכרו
בשורות אחרות. ר' נחום זאליץ ע"ה — הי חסיד הי עניו — הי' רבוק ומקושר
בכל נימי נפשו לכ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל הי"ד ולהבחל"ח לכ"ק מרן
ארמו"ר שליט"א, וזכה לשמשם בעליצות הנפש ובחדות הלב. יוספר עליו
נפלאות מגדל צדקותיו ומפעליו הכבירים לשובת אחב"י ובפרט בצוק העתים
בשנות הזעם אשר במס"נ ממש עמד לאחיעזר ולאחיסמך לעשרות-עשרות יהודים
וביניהם גדולי התורה צדיקים ואנשי מעלה, להציל ממות נפשם ולחיותם
ברעב. — עבד את ד' בהצנע בפשטות ובתמימות. בשנות הזעם אבד את כל בני ביתו
ונשאר יחיד וגלמוד, ועכ"ז התחזק והי' תמיד בשמחה. כל הונו ורכושו פיזר
לצדקה במדה נפלאה ועסק בגמ"ח בהסתר. זכה לשיבה טובה, לא נס לחה ולא פג
טעמו ער סמוך לפטירתו. יהא זכרו ברוך!

אמרי קודש כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

דרוש לנתינת ס"ת ולחנוכת ביהמ"ד לחסידיו באבוב בעיר אנטווערפן יע"א
מוצש"ק פ' שמות שנת תש"מ לפ"ק*)

במצות כתיבת ספר תורה כתיב, ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם וגו' כי אביאנו אל האדמה אשר נשבעתי לאבותיו וגו' (דברים ל"א). ודקדקו המפרשים על תיבת לכם לשון רבים, הלא מבואר ברמב"ם בהל' ספר תורה (פ"ו ע"א) מצות עשה על כל איש ואיש מישראל לכתוב ספר תורה לעצמו וכו', הרי שהיא מצוה על כל יחיד ויחיד, ובאמת בתפילין ובציצית מצינו שכתבה התורה בלשון יחיד, וקשרתם לאות על ירך, וכתבתם על מזוזות ביתך, עוד הקשו המפרשים מדוע מכנה את התורה בשם שיר"ה, גם צ"ב המשך הפסוקים, דאיזה שייכות יש למצות כתיבת ס"ת עם ביאתם לארץ ישראל. וכרי להבין הכוונה, נקרים מקרא שכתוב בפרשתו, ויאמר משה אל האלקים מי אנכי כי אלך אל פרעה וגו' ויאמר כי אחי' עמך וזה לך האות כי אנכי שלחתיך בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה. וברש"י, מי אנכי, מה אני חשוב לרבר עם המלכים, וקשה על משה עבר נאמן איך התווכח עם הקב"ה ואמר מה אני חשוב, ובמדרש איתא עה"פ מי אנכי, מה זכות יש בידם,

(*) לרגלי הרפסת דרשה זו, ראוי לרשום בקיצור נמרץ פרשת הנסיעה. — אור ליום ד' פ' שמות שנת דנא נסע כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א עם קהל גדול מאנ"ש לאנטווערפן לרגלי חנוכת הביהמ"ד החדש לחסידיו באבוב, ומתיבתא להוראה, ולרגלי נתינת שני ס"ת לביהמ"ד אשר א' ניתנה ע"י הציבור והב' ניתנה ע"י הנגיד הנכבד ר' שמואל שאכנער נ"י מאנטווערפן. — הקבלת פנים נערכה ברוב פאר והדר כראוי בהשתתפות רבנים וראשי ישיבות. במשך השני ימים שאח"ז הגיעו כמה מאות חסידים מארה"ק ומשאר ארצות להסתופף בצל כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א. — לתאר בפרטיות התפלות ועריכת השלחנות ואמירת ד"ת ושמחת נתינת הב' ס"ת והדרשה אין כאן מקומו, ות"ל נשאר רושם כביר על כל תושבי העיר ועל כל הנאספים משאר ארצות, והי' כבוד שמים כבוד התורה וכבוד החסידות. — וראוי להזכיר לשבח ולהתלה את כבוד ידירנו הנעלה הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנטווערפן, אשר זכה לבנות בית נאמן זה המוקדש לתורה ולתפלה ולחסידות ועומד לגם לשם תהלה ותפארת, כן יעזור לו ר' להלאה מתוך נחת והרחבה כאוות נפשו הטובה. — להפצת מנהלי הישיבות דשם, ביקר כ"ק מרן שליט"א את שאר המוסדות דשם, והאציל ברכתו עליהם יחד עם דברי עידוד והתחזקות, והעיד אנטווערפן צהלה ושמחה.

ביום ג' לפנות ערב עזב כ"ק אדמו"ר שליט"א את עיר אנטווערפן, בדרכו לעיר הבירה לונדון יע"א, לרגלי חגיגת חנוכת מוסדות באבוב בלונדון, הביהמ"ד החדש לחסידיו באבוב, בנין החדש לישיבת באבוב בני ציון, תלמוד תורה, ומקוה מפוארה, וכו', יחד עם נתינת ס"ת אשר ניתן ע"י הרב מו"ה שמואל יהודה ספעמפל שליט"א מלונדון נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד. — מארצות שונות להסתופף בצל כ"ק אדמו"ר שליט"א, והנגיד ד' לעשות עמנו גם בלונדון שהפיה כ"ק מרן שליט"א רות חרש והתחזקות והתלהבות בלב כל הנאספים בתפלותיו ועריכות השולחנות ואמירת ד"ת ודרשתו הנלהבה ושיחות קודש להנגיל תורה ולהאדירה. — כאמור, אין קובצנו מויער לתאר כל הרברים באדיקות ובפרטיות, לכן קצרנו כמקום הראוי להאריך, ואת כבוד קוראינו הסליחה.

הברכה אחת היא, לר' ית"ש שהנחה אותנו במעגלי צדק, אשרנו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו שזכינו להסתופף בצל כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א ולשאוב מלא חפנים תורה חסידות ויר"ש ומדות ישרות והשפעות טובות מבארזי באר מים חיים שאינו פוסקת, כה יתן ד' וכה יוסף שיאריך כ"ק מרן שליט"א ימיו ושנותיו בנעימים עד ביאת גוא"צ בב"א.

וגם על זה קשה, הלא משה ראה בסבלותם אשר מצרים לוחצים אותם, ונהג בהם מנהג אחים מחמת גורל אהבתו אליהם, איך יקטרנ עליהם, מה זכות יש בירם. עור מרסקים המפרשים בלישנא דקרא, וזה ל"ך האות ונו', בלשון יחיד, הלא אות זה של מתן תורה ה' גלוי ומפורסם לעיני כל העמים ולא למשה לבדו. גם צריך ביאור אומרו, תעבדון את האלקים ע"ל החר הזה, הלא בני ישראל הוזהרו שלא לעלות בהר ולנגוע בקצהו, ורק משרע"ה עמר על ההר, וא"כ איך קאמר שיעבדו את האלקים, ע"ל החר.

עור נקרים רברי המדרש (הובא בילקוט) עה"פ ואני אשיר עזך וארנן לבוקר חסרך (תהלים נ"ט). ואני אשיר עזך, זה שירת הים, וארנן לבוקר חסרך, זהו בוקרו של מתן תורה שנא' ויהי ביום השלישי בהיות הבוקר. ולכאן צ"ב מהו השייכות של שירת הים עם מ"ת, ועור צריכין להבין מה שאמרו רהפסוק וארנן לבוקר חסרך קאי על מ"ת, איפה מצינו רנה ושירה בעת מתן תורה, ובאמת הא נופא צריכא טעמא, מרוע לא שרו אז בעת מתן תורה, הלא אז במעמר הנבחר נתעלו בני' למעלה מן המלאכים, וזה ה' תכלית כל הבריאה כאו"ל בראשית בשביל התורה שנקרא ראשית, ומרוע לא מצינו בתורה שירת בני' לכבוד מתן תורה.

אמנם יתבאר הכל על נכון, בהקדם רברי אא"ז הגאון בעל ברוך טעם וצ"ל בספרו מרגניתא רר"ב עה"ת (בפרשת יתרו) שהביא רברי המכילתא עה"פ אנכי ר' אלקיך, מפני מה לא נאמרו עשרת הרברות בתחלת התורה, רבי אומר להוריע שבחן של ישראל שכשעמרו כולן על הר סיני לקבל התורה השוו כולם בלב אחד לקבל מלכות שמים בשמחה ולא עור אלא שממשכנין זה על זה. וצ"ב הכוונת. ופי' בו אא"ז וצ"ל רהנה המפרשים הקשו למה כתיב אשר הוצאתיך מארץ מצרים ולא כתיב אשר בראתיך, ומתרץ רקבלת התורה ה' מצר ערבות ישראל אשר נעשו ערבים זל"ז בעת יציאת מצרים, רירוע ראינו נשאו בני' במצרים עור רגע אחר ח"ו ה' מגיעים לכלל שער הנו"ן שבטומאה ושוב לא היו נגאלים, וכרברי המגיד בהגדה, ואלו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים חיינו לפרעה במצרים, גם ירוע טעם הנאמר במפרשים, שריבוי העם השלים זמן השיעבור של ארבע מאות שנה, נמצא שאם ה' נפקר אפי' אחר היו צריכין להיות עור במצרים ח"ו, הרי רכאו"א מישראל ה' סיבה לכלליות הנאולה, ואז קבלו בני' הערבות ונעשו כולם כאיש אחד באהבה ובשמחה, וזהו כוונת רבינו הקדוש במכילתא, מפני מה לא נאמרו עשרת הרברות בתחלת התורה רק אחר יציאת מצרים, להוריע שבחן של ישראל שהשוו כולן בלב אחד לקבל מלכות שמים בשמחה, רגאולת מצרים מורה על ערבות ישראל, ואז הרגיש כל אחד בחבירו שהוא ה' סיבה וסיוע לנאולתם, ושפיר מובן מרוע אמר אנכי ר"א אשר הוצאתיך, שאז השוו כולם ונתאחרו ונעשו ערבים זל"ז, ועי"ז זכו לקבל את התורה, עכרפח"ח. ויש להמתיק הרברים, כי אותיות התוה"ק הם נגר נשמות ישראל, וס"ת שחסר בו אות אחת פסול, ומה"ט בעת קבלת התורה ה' צריך להיות אצל ישראל אחרות נמורה, שלא יהי' ח"ו תורה חסירה.

ועפי"ז נוכל להוסיף בביאור הפסוק, ר' עוז לעמו יתן ר' יברך את עמו

בשלוש (תהלים כ"ט), דידוע דאין עוז אלא תורה, ולזה אמר ד' עוז לעמו יתן, באיזה זכות, משום ד' יברך את עמו בשלום, שהושוו כולם בלב אחד באהבה ואהבה, ונעשו ערבים זל"ז. וזהו ג"כ כוונת מאמר רע"ק, ואהבת לרעך כמוך, וזה כלל גדול בתורה, דזה תלוי בזה, אחדות וערבות ישראל עם קבלת התורה.

ועפ"ז יש לפרש המשך הפסוקים בקריעת ים סוף, ויושע ד' ביום ההוא את ישראל מיר מצרים וגו' אז ישיר משה ובנ"י וגו', דבאמת דקדקו המפרשים מדוע כתיב אז ישיר משה ובנ"י, בלשון יחיד, הלא משה אמר שירה יחד עם בנ"י, והול"ל אז ישירו, וגם להלן כתיב אשירה לר', הול"ל נשירה לר', ובאות"ח הק' כתב הטעם, שלא הי' אז שום הפרדה ביניהם רק כולם היו כאיש אחד בלב אחד, ולכן כתיב אז ישיר, אשירה לר', לשון יחיד.

ועפ"י דבריו י"ל דהשירה אז, הי' הכוונה על קבלת התורה, שלתכלית זה יצאו ממצרים כמ"ש בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את וגו', ולזה כתיב שם בשירת הים, עז"י וזמרת י"ה, היינו התורה הנקראת עז"י כאוז"ל הנ"ל אין עוז אלא תורה, זה א"לי ואנוהו, קאי ג"כ על התוה"ק כאוז"ל בילקוט, התנאה לפניו במצות, כתוב ס"ת לשמו בריו נאה בקולמוס נאה בלבלר אומן וכורכו בשיראין נאין. וזהו הסמיכות, ויושע ד' ביום ההוא את ישראל מיר מצרים, ואז נתאחדו והושוו כולם כאחד, כי בלא"ה לא היו זוכין ליציאת מצרים כנ"ל, ולכן כתיב אז ישיר משה ובנ"י, בלשון יחיד, להורות על האחדות, ותיכף אח"ז אמרו, עזי וזמרת י"ה, דקאי על התורה, שזכו לה רק ע"י האחדות והערבות.

היוצא לנו מזה, דשירת הים הי' ג"כ שירה על קבלת התורה שיהי' ששה שבועות אח"ז. ועפ"ז יומתק מאוד דרשת הילקוט המובא לעיל, ואני אשר עוזך, זהו שירת הים, וארנן לבוקר חסדך, וזה בוקרו של מ"ת, דבאמת היינו חך, דתיכף בעת יציאת מצרים וקרי"ם שרו ג"כ על בוקרו של מ"ת, כי זה תלוי בזה, וכנ"ל. ועפ"ז יתורץ ג"כ דקרוק עצום, על לשון הכתוב וארנן לבוקר חסדך, דהול"ל וארנן בבוקר, ולהנ"ל ניחא, דבאמת לא שרו בבוקרו של מתן תורה, רק בשעת קרי"ם אמרו שירה על לאחר זמן, ושפיר אמר וארנן "ל"בוקר חסדך, לבוקרו של מתן תורה. (והטעם שמכנה את התורה בשם חסד, יתכן עפ"י המבואר בתוס' יו"ט (ברכות פ"ז מ"ג) דמח"ט מכריז על התורה ברכו את ד' המבורך, שם החסד ורחמים, כי נתינת התורה לבנ"י הי' מצד החסד ולא מצד הרין ועיו"ש).

ועפ"ז יתבארו הפסוקים בפ' שמות שדקדקנו בהם, ויאמר משה אל האלקים מי אנכי כי אלך אל פרעה, ובמדרש מה זכות יש בידם. לא אמר מפני מה יזכו לגאולה, רק "מה", כלו' מהו העצה שיוזכו בנ"י ליציאת מצרים, וע"ז אמר לו הקב"ה, וזה "לך" האות, דמשרע"ה כלל בקרבו נשמות כל ישראל, וכאוז"ל במדרש, ילדה אשה אחת במצרים ששים ריבוא, והכוונה על משרע"ה שנשמתו כוללת את הכלל ישראל, ודבר זה מורה על אחדות כלל ישראל, וזה הי' מענה הקב"ה, שבזכות האחדות והערבות יגאלו. וממשיך הכתוב, בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על החר הזה, דכיון דנשמות ישראל כלולים במשה, ומשה עלה על הר סיני, א"כ נחשב כאילו כל ישראל עמדו, "על" החר בעת קבלת התורה.

ומעתה הדרא לקמייתא, להבין הפסוקים במצות כתיבת ס"ת, ועתה כתבו לכ"ם את השירה הזאת, שבכל פעם שאחד כותב ס"ת מתאחד עי"ו עם הכלל ישראל, כי באותיות התורה יש בהם נשמות כל ישראל כידוע, לכן כתיב תיבת לכם לשון רבים, כי כל ישראל כלולים בה, וגם מובן מדוע קורא אותה שירה, לרמוז על השירה שנאמרה עלי' בעת קי"ם בלשון יחיד להורות מדת האהבה והאחדות אשר גרמה לקבל התורה. — והנה האלשיך הק' מפרש המשך הפסוקים בסוף מלאכי, זכרו תורת משה עבדי וגו' הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא וגו' והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם. דידוע רבית ראשון נחרב על עון ביטול תורה, ובית שני על שנאת חנם, ובעת שיתקנו שניהם אז יזכו לגאולה שלימה, וזהו אומרו, זכרו תור"ת משה עבדי וגו' חקים ומשפטים, היינו תיקון עון ביטול תורה, ועל העדר השלום הוא אומר, והשיב לב אבות על בנים וגו', ובזכות זה, הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא, ות"ר. ועפי"ז יובן שפיר סמיכת הפסוקים, שאחר הפסוק ועתה כתבו לכם וגו', אמר, כי אביאנו אל האדמה אשר נשבעתי לאבותיו וגו', כי מצות ועתה כתבו לכם, מורה על ב' תיקונים הנ"ל, לימוד התורה, ואחדות בניי, וזה יגרום כי אביאנו אל האדמה וגו' בגאולה שלימה ובכנין ביהמ"ק במהרה.

ודבר בעתו מה טוב, עתה בעת שמחנכין ביהמ"ד חרש ומפואר עם מקוה נאה המוקדש לתורה ולתפלה בטהרה, הזמן מוכשר לעורר ולהזכיר, שהעיקר של התייחסות, „שמיבעל" הוא לקבוע עתים לתורה, שיעורים תמידים בבוקר ובערב, ולעלות מעלה מעלה ביר"ש ובחסידות, ולקרב את בני' תחת כנפי השכינה לתורה ולמעש"ט, ולהתרחק משנאה וממחלוקת ח"ו עד קצה האחרון, רק שיתנהל הכל בדרכי נועם ובנתיבות שלום, כמו שמצינו בתהלים, שהסמך דהמע"ה הפסוק ד' עוז לעמו יתן ד' יברך את עמו בשלום — מזמור שיר חנוכת הבית, שזהו עיקר חינוך הבית המדרש, שהוא מקדש מעט, לעורר מדת אהבת ישראל ושיתחברו איש עם רעהו בשלום ובשלום כדי שיהא הכיהמ"ד מקום הראוי להשראת השכינה, כדבר האמור בספר פרשת דרכים (דרוש ט"ז) על אוז"ל במדרש עה"פ עיר קטנה ואנשים בה מעט, עיר קטנה זה בהכנ"ס, ואנשים בה מעט זה צבור, וכא אליו מלך גדול, זה ממ"ה הקב"ה שמשרה שכינתו בכתי כנסיות. ומדקדק מדוע מכנה את הציבור בלשון ואנשים בה „מעט", ומכאן שם לפי דרכו עפ"י אוז"ל, א"ל הקב"ה לישראל חושקני בכ"ם שאפי' בשעה שאני משפיע לכם גדולה אתם ממעטים עצמיכם, וגם אוז"ל מי שיש בו נסות הרוח אמר הקב"ה אין אני והוא יכולין לדור בעולם, וזהו כוונת המדרש, ואנשים בה מעט, כי דוקא אם האנשים אשר בבהכנ"ס ממעטים את עצמם לאחוז במדת הענוה, אז יבא אליו מלך גדול, להשרות בו שכינתו, ות"ר. וכן יעזור השי"ת שבהכמ"ד החדש יתנהגו בו כמדת הענוה אשר מונעת כל מיני מחלוקת ושנאה ותחרות ואדרבה היא המביאה למדת השלום והאהבה, ועי"ז ישרה השכינה הק' בתוכנו ויתרום קרן התורה והחסידות, ונזכה לשיר מזמור שיר חנוכת הבית בכנין ביהמ"ק בב"א.

דרוש לפרשת שקלים

מהנאון מוה"ר ליב פישלס זצ"ל⁽¹⁾

בפ' כי תשא עה"פ ויתן אל משה וגו' פירש"י אין מוקדם ומאוחר בתורה מעשה העגל קודם לציווי מלאכת המשכן כו' שהרי ביי"ז בתמוז נשתברו הלוחות ולמחרת יוה"כ התחילו בנרבת המשכן, ע"כ. ומקשים העולם דלמא לעולם ציווי מלאכת המשכן הי' במ' יום הראשונים כשהי' בהר לקבל הלוחות, ואח"כ ביי"ז בתמוז נשתברו, ומשה רבינו ע"ה לא אמר לישראל עד למחרת יוה"כ, וכ"כ הרמב"ן באמת.

ונ"ל, רזה תליא בפלוגתא דתנאי במשנה ד' פ"א דשקלים, דאי' שם, אר"י העיר בן בוכרי ביבנה כל כהן ששוקל אינו חוטא אמר לו רבן יוחנן בן זכאי לא כי אלא כל כהן שאינו שוקל חוטא אלא שהכהנים דורשים מקרא זה לעצמן וכל מנחת כהן כליל תהי' לא תאכל הואיל ועומר ושתה"ל ולחה"פ שלנו היאך נאכלין. ולכאורה לשון ריב"ז צריך פי' דאמר לא כי וכו', מאי מוסיף בתיבות לא כי. ונ"ל דהרע"ב פי' טעמא רבן בוכרי דס"ל כל העובר על הפקודים מבין כו', ולויים לא היו נמנים מבין כו', ועיי"ש בתוס' יו"ט, ובפסמות ה"ל לפרש דטעמא רבן בוכרי משום דרדיש כל מנחת כהן, אלא דלפ"ז חוטא הוא אם שוקל דהא מנחת כהן כליל תהי', ולהכי פי' משום כל העובר על הפקודים וכו', ולפי"ז כהן לאו דוקא דה"ה לויים. (ואפשר לומר דנקט כהן, דהלוי וראי אינו חוטא אם שוקל, אבל כהן ס"ד שחוטא מדכתיב כל מנחת כהן כליל תהי', קמ"ל דאפ"ה אינו חוטא, וזהו כוונת התוס' בערכין דף ד', ואין כאן דוחק קצת, עיין בתוי"ט).

והשתא איכא תרי נפקותא בין הני שני טעמים, דאם אמרינן טעמא רבן בוכרי משום וכל מנחת כהן כליל תהי', א"כ להכהן הוי איסור לשקול, אבל הלוי מחויב לשקול, ולפי הטעם שפי' הרע"ב דשאי הכהן לשקול דק שאינו צריך, וה"ה הלוי א"צ לשקול. ולפי"ז אתי שפיר הא דקאמר ריב"ז לא כי אלא כל כהן שאינו שוקל חוטא, כלומר, לא כי, דערות רבן בוכרי א"א להיות, דממה נפשך, מרנקט כהן דוקא, משמע דלוי מחויב לשקול, וע"כ טעמא משום כל מנחת כהן וגו' א"כ חוטא הכהן אם שוקל, ואם לא דריש מהפסוק כל מנחת כהן וגו' אלא מהפסוק כל העובר על הפקודים, א"כ כהן לאו דוקא, ומש"ה סבר דכל כהן שאינו שוקל חוטא, והא דכתיב כל העובר על הפקודים היינו כל העובר בים סוף, כפי' הרע"ב שם, אלא שהכהנים דורשין מקרא זה לעצמן וכו', ודו"ק.

ועדיין חל עלינו חובת ביאור כפי' הרע"ב שם שכ' דבתרומת ארנים לא הי' שבט לוי, דמאי שנא תרומת ארנים משאר תרומות, וצ"ל רזה תלוי אם נצטוו על מלאכת המשכן לאחר מעשה העגל או קודם לכן, דאם נימא שנצטוו על מלאכת

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קנ"ט ב' עמוד י'. הועתק מכת"י בנו הנ"ר אברהם פישלס ז"ל, המונח באוצרו של ידידנו הנגיד החסיד הנכבד והמפורא מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנטווערפען. טוב עין הוא יבורך.

המשכן אחר מעשה העגל, א"כ שבט לוי שלא חי' במעשה העגל לא נתנו מחצית השקל לארנים שהי' לכפר על נפשותיהם שחטאו בעגל, והרי הלויים לא חטאו מש"ה לא נתנו, אבל אם ציווי מלאכת המשכן חי' קודם לעגל, לא שייך לומר כן. והשתא שפיר מובן איזה הכרח חי' לרש"י ראין מוקדם ומאוחר בתורה רלמאי רקוי"ל כריב"ז שכל כהן שאינו שוקל חוטא, ע"כ צ"ל ראין מוקדם ומאוחר בתורה, וציווי מלאכת המשכן חי' לאחר מעשה העגל, ראל"ה ליכא טעמא על מה שלא חי' שבט לוי בתרומת ארנים, ולהכי פירש"י אין מוקדם ומאוחר בתורה. אבל הרמב"ן לשיטתו בלא"ה לק"מ, רס"ל רגם שבט לוי היו בתרומת ארנים, ואפ"ה לא עלתה אלא למנין שש מאות אלף ושלשת אלפים וכו', רבשנה ראשונה גם שבט לוי התפקדו עמהם, ובמנין השני לא התפקדו עמהם, ומה שחסרו הלויים השלימו שארי ישראלים שנכנסו בבן עשרים, עיי"ש ריש פ' כי תשא באריכות, ולא כרעת רש"י שם שכ' רלמנין שנות אנשים שנה אחת היתה, ודו"ק היטב כי קצתו.

בענין גזיזת השערות קודם השחיטה⁽¹⁾

מהגאון מוה"ר יעקב אורנשטיין זצ"ל אבד"ק לבוב⁽²⁾

להשו"ב רק' סקאהל.

אשר ררש מאתי לאשר לפי דעתו אין הסכין של שחיטה יפה לאחר השחיטה כמו קודם השחיטה אם לא יגלחו שערות הצואר. זאת אשיב לו, כי אין איסור ברבר לטול במספרים שערות הצואר למען לא יזיק לו לבריקת הסכין אחר השחיטה, ויותר טוב שיניח קצת משערות למען לא יגע בעור הצואר, וזולת זה לא ירעתי איסור א' ברבר, וגם פה נהגו כן לטול קצת משערות במספרים.

דברי ידידו,

יעקב אורנשטיין

(1) הועתק מנוכתי"ק המונח בבית עקר ספרים הגדול בירושלים באוצר הכתב-יד (אוסף שכררון). ותורה נתונה בזה לר' מרדכי נדב נ"י מנהל אוצר הכת"י שהרשה לנו להדפיסו. פאקסמיליא להלן בעמוד נ"ט.

(2) הוא הגאון הנודע והמפורסם ע"ש ספרו „ישועות יעקב" בנו של הגאון מוה"ר מרדכי זאב זצ"ל אבד"ק לבוב. נולד בשנת תקל"ה בערך. אחר נישואיו דר ביערסלאב ומשם נתקבל לאב"ר בעיר זאלקאווא. בשנת תקס"ה עלה על כסא הרבנות בק"ק לבוב למלאות מקום אביו. הספרים שנדפסו ממנו הם: ישועות יעקב על ר"ח שו"ע, ישועות יעקב עה"ת, ושו"ת ישועות יעקב. בספרו ישועות יעקב חיו"ד פוס"י י"ח סק"ח מזכיר את ספרו „קונטרס התשובה וכללי התורה", חבל על ראבדין. בשער ספריו מזכיר שמו „יעקב משולם" ובמכתביו חותם שמו „יעקב", ואולי הוסיפו לו שם זה בזקנותו. — נלב"ע ביום כ"ה מנחם אב תקצ"ט לפ"ק בעיר לבוב ושם מנ"כ.

בענין טוען טענת שמא

מהגאון מוה"ר יואב זצ"ל אבר"ק צעהלם וסאנטאב⁽¹⁾

ב"ה. יום ה' י"ג א"ר תקמ"ח לפ"ק, ווארשי.

שו"ר לכבוד אהובי מחו' ידידי אהבת נפשי הרבני המופלג החריק
המושלם כ"ש תפארתו מוהר"ר ישראל נ"י ויזרח.

מכתבו הנחמד מטא לירי ע"י הרבני מ' דוד מפרשיסוחא, ועלן לבי בראותי
מראתו בנוצתו, וכי תקח אזני משלומי ושלוי תורתו, ומה מאד נכסף נכספתי
להשתעשע אתו עמו ימים אחדים, וגם להעמיק אתו מועצות נמרצות בנידון דירי,
וכבוד אביו הרבני הנגיד שי' הבטחני שרפ"מ יכפול הני פרסי וחדות הוא לי,
והנני הנני מחכה ביאתו הנה במוקדם.

וכרי לטייל בהרי מר בדברי תורה, אמינא לי' מאי דקשיא לי על הרמב"ם
שפסק (עיי' מ"מ הל' שאלה ופקדון פ"ה ה"ז) בחמשין ירענא וחמשין לא ירענא
אפי' היכי דליכא לחייבו מחמת מתוך שא"י לישבע מ"מ חייב דכיון דמורה
בדררא דממונא הו"ל כא"י אם פרעתי כמבואר נמי בש"ך סי' צ' סעיף יו"ד,
ופסק נמי (בפי"א מחל' אישות) בהיא אומרת משארסתני נאנסתי נאנסת מטעם
מנו ולא משום חזקת הגוף דלא כהרי"ף רפסק כהאוקימתא דחזקה, א"כ קשה
מאי מק' בר"פ [שני] דכתובות לימא תנן סתמא דלא כר"ג, וכ' התוס' דלמ"ד
הטוען אחר מעב"ד לא אמר כלום פריך, והרי מרא דהאי דינא הוא ר' יוחנן ור"י
ס"ל בכתובות דף י"ג ע"א כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה יש לה כתובה
מנה, ושם דף י"א מפרשין למ"ד זה הא דקתני עד שלא ארסתיך נאנסת והי'
מקחי מקח טעות דהיינו מקח טעות ממאנים אבל מנה אית לה א"כ לר' יוחנן ו"ל
טעמא דר"ג הוא משום דהו"ל כא"י אם פרעתי כיון שהוא מורה בדררא דממונא
כסברת הרמב"ם הנ"ל, משא"כ במשנה דרפ"ב שניהם טוענים ברי כקושית
הש"ס שם ברפ"ב דקארי לי' מאי קארי לי' הא ברי וברי הוא, ומה שתירץ הש"ס
שם כיון דרוב נשים בתולות נישאות כברי ושמא דמי, שפיר הוא למאי דס"ד
דטעמא דר"ג הוא משום חזקה וברי ושמא, שפיר קס"ד דה"ה נמי בחזקה ורובא,
ואפי' למ"ד אין הולכין בממון בתר רובא כמ"ש ג"כ הפ"י שם בתוס' ד"ה כיון
דרוב נשים, אבל לפי הנ"ל ו"ל אליבא דר' יוחנן דר"ג לא אויל כלל בתר חזקה

(1) הוא בנו של הגאון מוה"ר ירמיה אבר"ק מאשערסראף וסאנטוב (בנו של הנ"ר
יצחק אייזיק אבר"ק אושפיץ). בתחלה הי' אבר"ק זארנאפצי, ואח"כ באונצדארף
ובצעהלים, ובסוף ימיו מילא מקום אביו כאבר"ק סאנטוב. נדפס ממנו ספר שערי בינה, חן
טוב, אמרי נועם, חידושים בתוך ספר אביו מודעא ואונס, וספר אמרי יואב (הנדפס
בהסכמת כ"ק מרן אדמו"ר הראשון מוהר"ש זצוק"ל). הועתק מנוכתי"ק שהגיע לנו מאת
הנגיד הנכבד מו"ה גדלי' פרענקל נ"י נכד הרה"ג מו"ה ישראל פרענקל ממאקאווי, אשר
אליו נכתבו חידו"ת הללו. — טוב עין הוא יבורך. צילום מכת"י להלן בעמוד ס'.
(2) יעויין בזה גם בספרו שערי בינה (שער י"ב אות ג'), וקצת מדבריו כאן הובא שם.

הגוף, וא"ש דקושית הש"ס הוא אליבא דהילכתא דקיי"ל הטוען אחר מעב"ד לא אמר כלום וקיי"ל נמי כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה אין לה כלום, דז"א להרמב"ם רס"ל דהילכתא כהאוקימתא דטעמא דר"ג הוא משום מגו ולא משום חזקה, א"ו להרמב"ם הש"ס לא פריך אליבא דהילכתא אלא אליבא דר"י ויחנן דס"ל הטוען אחר מעב"ד לא אמר כלום וי"ל נמי טעמא דר"ג הוא משום חזקה כמ"ש תוס' כתובות דף י"ב, והרי להרמב"ם על ר' יוחנן גופא נמי לק"מ. ות"ל תרצתי בדרך נכון, וגם תרצתי מאי דקשיא לכאורה בחמשיין ירענא וחמשיין לא ירענא ל"ל לחייבו מכח מתוך שא"י לישבע ת"ל רחייב מטעם הנ"ל²), וחפץ אני לדעת אשר עס לבבו בזה, ופא"פ ארבר בו, ומפני שכעת עשתנותי בלתי שאננות עצרתי.

מנאי מחו' רבק לאחבתו, משתוקק לחזותו, בזיו נועם, יפה אף נעים,
נא' הק' יואב בהגאון מ' ירמ'י נ"י חוב"ק זארנפצי

חידושים עמ"ס בבא בתרא¹

מהגאון מוה"ר עקיבא איגר זצ"ל

ב"ב מ"ד ע"א. דתנן הגזול ומאכיל את בניו, תמורה לי מאר וכי עד כה לא ירענו דהבן א"צ לשלם חוב אביו משלו ואביו לא הניח לו נכסים, וחידושא דמתני' דהגזול ומאכיל את בניו, אף דבניו נהנו מהגזילה, מ"מ א"צ לשלם, אבל הכא במית גזול, ומכר הגזילה, רלא [נהנה] [נהנו] הבנים מהם, והוא לא הניח נכסים, פשיטא ופשיטא דהבנים פטורים לשלם בעד אביהם, וצע"ג.

* * *

שם ע"ב. בהרשב"ם ד"ה שנמצאת וכו' אלא הדרא ארעא והדרא פירי, קשה לי א"כ היכי פרכינן על פרה וטלית כמ"ש הרשב"ם וה"נ גבי פרה וטלית, הא בזה לא הדרא פירי, רכל מה שעשה הגזולן ושימש בפרה וטלית אומר לו הרי שלך לפניך, וא"צ לשלם מה ששימש בהם כראיתא להריא בכ"ק צ"ז, א"כ בזה הוי כמו בע"ח וטרפו דאינו חוזר עליו, ור"פ מיירי בקרקע, דהדרא פירי, דקרקע אינה נגזלת, אבל בפרה וטלית הא לא הדרא פירי, וצע"ג.

ועי' בהגהת ש"ע סי' שס"ג ס"ה הביא דברי הטור בשם הרמ"ה דבשוכר מגזול משלם השכירות לבעלים, [והב"י חולק בזה] מ"מ זהו רק בשוכר דנחית לשלם השכירות, משלם לבעלים, אבל במכר הגזולן הממלטלין וקיבל דמיהם, דהלוקח משמש בהם שלא ע"ד לשלם, בזה כיון דממלטלין נגזלים, בודאי א"צ

(1) מכת"ל תלמיד א' שהעתיקו מנוכתי"ק. — כפי ידיעתנו, לא נרפסו חידו' הללו עד הנה בספריו של הגאון דעק"א.

לשלם להנגזל, ובשוכר ג"כ כ' הש"ג פ"ה רבב"מ צ"ט ע"א דאם כבר קיבל הגזול
דמי השכירות דמיו להגזול, וא"צ ליתנו להנגזל, וא"כ הכא במכר ושילם להגזול
דמי כל הפרה, דכל הפירות בכלל, א"צ הלוקח לשלם להנגזל, וצ"ע.
ובעיקר דברי הרמ"ה נלע"ד⁽²⁾ מדברי הרשב"א בחי' בב"ק ל"ג ד"ה מכור
לדריא מוכח דלא ס"ל כן, ועי' בשיטה מקובצת בשם המאירי.

* * *

דף קכ"ט ע"ב. תיובתא דכולהו. תמוה לי, לשיטת הרמב"ן במלחמות
בסוגיא דסבתא דהוכיח דקיי"ל דאחריו לאו כאומר מעכשיו, דאל"כ ל"ש לומר
דנחלה אין לה הפסק, כיון דאחריו זכה למפרע, ועוד הוכיח מדס"ל לרשב"ג דאם
מכר הראשון קיים, ואם איתא דאחריו כמעכשיו נהי דס"ל ק"פ כקנין הגוף, מ"מ
א"י למכור כמו דהאב א"י למכור, ועוד הוכיח מדרה"ל ראוי, ואם איתא דכאומר
מעכשיו וזכתה הבת למפרע לא מקרי ראוי, ולזה ביאר הסוגיא דר"ה ס"ל דאחריו
כאומר מעכשיו, היינו דס"ל דרבי ורשב"ג פליגי בהא, דתרווייהו ס"ל דק"פ
כנה"ר, אלא דרבי ס"ל דאחריו כאומר מעכשיו מש"ה א"י למכור כמו האב דא"י
למכור, ורשב"ג ס"ל לאו כאומר מעכשיו ופסק ר"ה כרבי, (ורנב"י ס"ל דמעמא
דרבי דלאו כקנה"ר) ועלה אמרינן מסתברא כבני מערבא דבאמת קי"ל כרשב"ג
דיכול למכור, והיינו דקיי"ל דלאו כאומר מעכשיו, וממילא הוי ראוי, זהו תמצית
דברי הרמב"ן.

לפ"ז היאך מסקינן תיובתא דכולהו, הא י"ל דהנך ס"ל כר"ה דגם רבי ס"ל
רק"פ כקנה"ר אלא דמ"מ א"י למכור דאחריו כאומר מעכשיו, א"כ ממילא כיון
דרבי ס"ל קנין פירות כקנה"ג, הדין דיחזור ליורשי ראשון, א"כ י"ל דהברייתא
אתיא כרבי מש"ה ל"ש נחלה אין לו הפסק, כיון דאחריו כאומר מעכשיו וזכה
למפרע כמ"ש הרמב"ן, וההוא דשלח ר"א דאין לו הפסק, היינו לפסק הלכה
דקיי"ל כרשב"ג דלאו כאומר מעכשיו, וצע"ג.

גם לשיטת תוס' דס"ל דגם רשב"ג ס"ל כמעכשיו, ומ"מ יכול הראשון
למכור, והיינו כשיטת המאור דהוי כאומר מה שישיר הראשון קנוי לפלוני
במעכשיו, ומ"מ הוי ראוי כיון דהראשון יכול למכור, וע"כ הא דאמרינן נחלה אין
לו הפסק אף דזכה מאחריו למפרע, היינו כיון דזכה הראשון למכור אמרינן ב'
נחלה אין לו הפסק כמ"ש הנ"י דף רי"ד ע"א, בזה יקשה הא מבואר בתוס' לקמן
דף קל"ו בפירושם במה דאמרינן אחריו תנאי היא, דאם קפכה"ג אף אם לא
אמרינן אחריו שאני, מ"מ הדין דיחזור ליורשי ראשון, אבל א"י למכור כמו האב
דא"י למכור אא"כ דאמרינן אחריו שאני, א"כ יקשה ג"כ האיך אמרינן תיובתא
דכולהו, דדלמא ס"ל דהברייתא כרבי דלא אמרינן אחריו שאני וא"י למכור, אבל

(2) קושיא זו הקשה הגרעק"א לחתנו הגאון בעל חת"ס, עיין בשו"ת חת"ס חחו"מ
סי' קס"ה ד"ה תו בדיק. (ואגב, יש שם ט"ס, שצ"יין סי' שס"ג ס"ג, וצ"ל סי' שס"ג ס"ה).

מ"מ יחזרו ליורשי ראשון, דק"פ כקהנ"ד, וכיון דא"י למכור וגם אחריו כאומר מעבשיו וזכה הב' למפרע ל"ש לומר נחלה אין לו הפסק, דהא לא זכה הבן כלום בנוף, וההוא דשלח ר"א נחלה אין לו הפסק, היינו להלכה דקיי"ל כרשב"ג דאחריו שאני ויכול למכור, מש"ה שם נחלה עליו וא"ל הפסק, ואדרבא יתיישב הברייתא יותר לאוקמי כרבי דמרווחנא ב' קושית תוס' אמאי לא קתני בברייתא בחד אחריו, והיינו דלרבי דא"י למכור, באמת בחד אחריו ינתן ליורשי אחריו, דכמו דבמהיום ולאח"מ ומת הבן בחי האב דמוריש לבנו, וכמבואר בתוס' קל"ו ע"ב ד"ה לוקח, דעיקר החילוק דבן יש לו זכות גמור דהאב א"י למכור, וא"כ ממילא לרבי באחריו א"י למכור, דומה לבן ומוריש לבנו, ואתיא הברייתא כפשוטו, וצ"ע.

ועיין בג"י דף רי"ט ע"א בשם הרשב"א דאפי' חל קנין השני מחיים כגון שנתן לו בקנין ומעבשיו, מ"מ אמרינן ב' נחלה א"ל הפסק, משמע אף דהראשון א"י למכור דבלשון מעבשיו מפורש בודאי א"י למכור כמ"ש הנ"ד דף ר"י ע"ב, אפ"ה כיון דזכה לענין פירות שם נחלה עליו, וא"ל הפסק, וכן הוא בתשו' רשב"א סי' תש"ד וכתב שם וכדמוכח בגמ' בהדיא עכ"ל, ואפשר דכוונתו לדברינו מדפרכינן תיובתא דכולהו ולא מוקי הברייתא כרבי, אע"כ דמ"מ אמרינן לגבי נחלה א"ל הפסק, אבל לשיטת הרמב"ן הנ"ל וכן לדברי הנ"י דף רי"ד הנ"ל דנחלה א"ל הפסק הוא רק כיון דיכול למכור, קשה כנ"ל דלוקמי הברייתא כרבי, וצ"ע ג.

עוד יש לעיין לשיטת הרמב"ן הנ"ל דר"ה דסבר דבעל ירית דאחריו כאומר מעבשיו ס"ל כרבי, הא ר"ה ע"כ סבר דק"פ לאו כקה"ג, דאל"כ בודאי הוי ראוי מבח אכילת פירות כמבואר ספ"ד דגיטין דמתני' מסייע לר"ל מדקתני בכור נוטל פי שנים בשדה החוזרת לאביו ביוכל ע"ש, הרי דאם קפכה"ג דמי אין הבכור נוטל פי שנים דהוי ראוי, וכיון דר"ה סבר ק"פ לאו כקה"ג, א"כ כיון דרשב"ג בודאי סבר דאחריו לאו כמעבשיו, מנ"ל דרבי פליג ביסוד זה, הא טעמא דרבי כפשוטו, כיון דקפלכנ"ד ממילא א"י למכור, אלא דרשב"ג ע"כ ס"ל אחריו שאני, אבל רבי רלא ס"ל אחריו שאני ממילא הדין נותן דא"י למכור כיון דק"פ לכקה"ר, א"כ היכי מצינו דרבי פליג בזה על רשב"ג דאחריו כאומר מעבשיו, וצ"ע ג.

פני' דחופה!

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם במקום האפשרי בלי שום שהיות.

חידושים מהגאון מוה"ר מנחם אויערבאך זצ"ל¹⁾

אבד"ק אסטראווע

בקצוה"ח (סי' ר' סק"ה) ובס' דברי משפט מאאמ"ו וצללה"ה (סי' קצ"ז) סעיף נ' ר"ה ולפי"ו) כתבו בראובן שנתן שטר מתנה לשמעון על ביתו ונתן השטר בביתו ולא מהני, דדוקא גבי גט ושטר שחרור אמרינן גיטו וחצירו באים כאחד ע"ש, לע"ד יש ראי' מדברי התוס' גיטין דף ל"ט ע"ב ד"ה מה אשה דהקשו איך העבד משוחרר לאבא שאול ע"י שטר שחרור אם לא יפקירו ע"ש, ולכאורה צ"ל דנהי דלשון הכתוב בשטר שחרור אינו לשון הפקר, אכתי יכול לומר שכתוב לשון מתנה ומהני לענין הפקעת ממון, ובאותו שטר שחרור מוציא אח"כ (קנין) איסור, אלא מוכח דקודם שמוציא את האיסור אינו יכול להפקיע את קנין ממון ע"י שטר שחרור דיד עבד כיד רבו והו"ל כנותן שטר מתנה ונתנו בחצר שרוצה להקנות דלא קני, כמו כן בשטר שחרור, רק מתחילה מפקיע השטר שחרור (קנין) איסור דבזה לא בעי זכ"י ואמרינן גיטו וידו באים כאחד ואח"כ קנין ממון, ושפיר הקשו התוס' לאבא שאול היכא דאיכא ממונא בשעת הפקעתו אינו יכול להוציא את איסור דמה אשה איסורא ולא ממונא ע"ש, ומוכח דין הנ"ל.

ובקצוה"ח הביא ראי' מדרק"י"ל בשטר שחרור שלא לשמה פסול אמאי אינו קונה בשטר שחרור את עצמו אף דלהתירו בת חורין בעי לשמה, מ"מ תקשי לשמואל דסובר המפקיע עבדו יצא לחירות וא"צ גט שחרור, ומוכח דלא מהני, ע"ש. ולע"ד מזה אינו ראי' דהא אין רוצה האדון להקנות לעבד קנין ממון לבד רק לשחרר לגמרי (בקנין) איסור להתיר בב"ח וממילא קנין ממון יוצא מהאדון, א"כ בשטר שחרור שלא לשמה דאינו מתירו לב"ח אינו יוצא מן האדון קנין ממון. וראי' לזה מהא דמבואר בגיטין דף מ"ב ע"א גבי הכותב נכסיו לשני עבדיו ומסיק בגמרא בשטר אחד לא קני ועי' ברש"י הכותב נכסיו לשני עבדיו שזיכה שליח אחד בכ"א לשניהם, ואמאי לא קני שניהם לענין ממון, וגם במשחרר חצי עבדו דל"ק איירי בזיכה ע"י אחד, א"ו אם אין האדון משחרר להתיר בבת חורין ממילא אינו נפקע קנין ממון, אבל לעולם אם אמר בפירוש לשחרר קנין ממון קונה העבד את קנין ממון ואמרינן שטרו ומתנתו באין כאחד, ואין ראי' משטר שחרור שלא לשמה, וצ"ע.

1) נולד בליסא בשנת תקל"ג לאביו הג"ר חיים אויערבאך זצ"ל אבד"ק לונגשיץ בעמח"ס דברי משפט. נשא אשה את בתו של הרה"ג מו"ה יואל בנו של הגאון מהרצ"ה הלברשטאט. בשנת תקפ"ג נתקבל לאב"ד בק"ק אוסטראב. נדפס ממנו חידושים בסוף ספר דברי משפט של אביו הנ"ל, והוא הביא ספר זה לדפוס. נלב"ע בפורים שנת תר"ח לפ"ק. — חידו"ת הללו הועתקו מכת"י בנו הג"ד יעקב אויערבאך אבד"ק יארטשיין במדינת פרייסין. גוף הכת"י מונח אצל ידידנו הרה"ח הנגיד הנכבד כש"ת מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנטווערפן יע"א.

הקשו התוס' בנישין (י"ב ע"ב ד"ה שאם) אמאי הוצרך ר"מ למנקט נבי עבד רחוב הוא לו מחמת תרומה דהא אף בעבד ישראל חוב הוא לעבד משום שפחה. וקשה הא ר"מ קאי אף בעבד כהן קטן (עיין תוס' שם י"נ ע"א ד"ה עבדא) ראין חוב הוא לעבד מטעם ראסור בשפחה דהא לא טעים טעם דאיסורא ולא שייך עבדא בהפקורא ניהא ל', ומש"ה נקיש ר"מ רחוב הוא לעבד ראינו אוכל בתרומה א"כ אף בעבד כהן קטן נמי חוזר לר"מ רחוב הוא לו מחמת דהוא אסור בתרומה, ועי' בתוס' כתובות דף י"א ע"א ד"ה מטבילין ע"ש, ויש ליישב.

בענין טבח המכזה ת"ח

מהנה"ק מוה"ר מרדכי דוב מהארנסטייפל זצ"ל⁽¹⁾

לשמע אוזן שמעתי ותרנזו בטני על אשר הניעני לימים האלה, אשר נערים מנוערים מכל, בבלי רעת, המה ידברון נבוחה בנוחי נפש קדושי עליון, אשר מי יורע אם יזכו להיות עפר תחת רגלם, מלבד אשר החציפו פנים לבזות ש"ב הרה"ח מטאמישפיל, בבזיונות האלה, אך מה אדבר מאנשים החוטאים בנפשם, אך כאשר המה מוכרי בשר כשר, וסומכים רבים על חזקת כשרותם, אמרתי כדי לאפרושי מאיסורא מוכרח אני לברר הדבר עפ"י דין תורתנו הק'.

הנה בחולין דף יח. בטבח שלא סר סכינו לפני חכם, דסבר רבא רמעיבירין אותו ומכריוזין על בשרו רחוא טריפה, ואמרינן שם בגמ' דלא פליגי, דכאן בשלא נמצא סכינו יפה וכאן בשנמצאת סכינו יפה, וכ' בחי' ריטב"א דע"כ הא דלא נמצא סכינו יפה לא באותה שחיטה עצמה ששחט בלא הראת סכינו לפני החכם, דאל"כ פשיטא שמעבירין אותו ומכריוזין על הבשר שהוא טריפה משום זה לחור שנמצא סכינו פגום, ומה זה שייכות להא רחכם, אלא כשנמצא סכינו פגום בשחיטה אחרת אח"כ, וא"כ אף שמן הרין לא נאסר למפרע וכמ"ש הרמ"א בס' א' היכי דנטל קבלה, כאן אסרינן אותו למפרע ומכריוזין רכל מה ששחט מזמן שלא הראה סכינו לחכם היא טריפה, ובשם יש אומרים כתב הריטב"א בהאי שלא נמצאת סכינו יפה היינו שנאבר ולא נבדק, והיינו אף דבזה מן הרין כשר בלא בדיקה, אבל משום ריעותא דלא הראה סכינו לחכם, משריפין הבשר ומעבירין אותו ג"כ.

אך בלשון הטור צ"ע, שכתב וז"ל, טבח שלא הראה סכינו לפני חכם אלא בדקו לעצמו ושחט בה וכו' ואם נמצאת פגימה מעבירין אותו ומכריוזין על כל בשר שיצא מת"י שהוא טריפה, הרי רהטור כתב להדיא רמיידי הא רנמצאת

(1) דאה אודותו בכד"ש שנה א' קונט' א' עמוד ט"ו. — תשובה זו הניעה לירדנו ע"י אחר מנכדי הנה"ק מהארנסטייפל זצ"ל.

סכיננו פגום באותה שחיטה עצמה, וא"ל ראתי למ"ש הרא"ש בתשו' והובא ברמ"א סי' קי"ט דבפ"א תלינן שהוא שוגג וסני בקבד"ח (בקבלת דברי חברות) וכאן מעבירין אותו בפ"א למה שהאריך הרא"ש בתשו' דבמי ששוחט לעצמו דיש בו שייכות חימוד ממון מעבירין אותו לעולם אפילו בפ"א, והרי הטור מיירי כאן באותן ששוחטין ובודקים לעצמן, והי' נראה לומר דמה שמסיים הטור ומכריזין על כל בשר שיצא, אינו בא להורות על להבא אלא על עבר, וניקודו בקמ"ץ, וכן מורה לשון הרמב"ם, וא"כ הרבותא דאפי' מה ששחט כבר וקודם שאיתרע חזקתו, מטריפין.

אך באמת לכאור' קשה למה שכתב הש"ך בסי' א' ס"ק ח' דאפי' מי שהמיר לא חשדינן אותו למפרע, ולמה כאן חשדינן אותו למפרע ומטריפין הבשר שכבר יצא מת"י, ובשלמא למה שכ' הריטב"א ניהא, דמטריפין למפרע עד זמן שאיתרע חזקתו במה שלא הראה סכיננו לחכם, אבל למ"ש הטור דמיירי שנמצא סכיננו פגום באותה שחיטה עצמה שלא הראה סכיננו לחכם, א"כ קשה על איזה זמן נחשוד אותו למפרע, ומי נדע ממומר.

ע"כ נראה דהטור סובר דכאן הרבותא דוראי מה שנמצא סכיננו אינו לאחר שחיטה תיכף, אלא דהטבח אומר שבדק אותו גם לאחר שחיטה ונמצא יפה, אלא שאח"כ נמצא פגום, ובזה אף שמן הדין תלינן דאימר בדבר אחר נפגם, וכהא דש"ע יו"ד ס"ז וחי', אבל כיון דאיכא ריעותא שלא הראה לחכם, אבד הטבח נאמנותו לומר שנמצא יפה לאחר שחיטה, ומעבירין אותו ומכריזין על כל בשר שיצא מת"י להבא שהיא טריפה. הארכתני בזה קצת מפני שלא ראיתי מי שהעיר בזה.

עכ"פ מבואר דמשום זה לחוד שלא הראה סכיננו לחכם, מאבד הטבח נאמנותו, אף שאין זה רק שאינו מקיים כיבוד לחכם כמו מצות כיבוד והידור, כ"ש מי שמבזה ח"ו ת"ח, דאבד נאמנותו, והרי מבואר בש"ע סי' ס"ה דאין לוקחין בשר מכל אדם אלא א"כ מוחזק בכשרות, ובסנהדרין בפ' חלק אמרינן איזה אפיקורס רב ור"ח אמרו זה המבזה ת"ח, ובכ"מ פ"ג מהל' תשובה כתב דהלכה כמותם, א"כ איך לוקחין בשר אצל מי שהגיע ח"ו לכוז, דקרי כיון שאבד חזקת כשרות שוב אין לו שום נאמנות לא על הניקוד ולא לאמר שבשר זה כשר, הרי ביארתי שהטבחים עקיבא משה, ושלמה, שע"י אשר חרפו את ש"ב הרה"ח וקללו אותו עד שנגעו בכבוד אבותיו הק' נוחי נפש אשר עורן חיים בגן עדן העליון, מלכד מה שמבואר הדין בש"ע ע"ש, הן הנה הראתי לכם דין תורתינו הק' שאבדו בזה חזקת כשרותם, ואינן נאמנים על הניקוד ואין לוקחין מהם בשר, שמא טריפה הוא, שאין סומכין עליהם שאומרים שהוא כשר. את זה באתי להודיע להם הדין, ובזה יצאתי ירי חובתי לאפרושי מאיסורא.

מכתב מהגאון מוה"ר שלמה קלוגר זצ"ל מבראדי¹

בעזה"י יום ה' לסדר והיתה להם לחק עולם לו ולזרעו לדורותם תרי"ד לפ"ק.

שלו' רב לאוהבי תורתך ה"ה כבוד הרבנים המופלגים הגבירים
היראים ושלמים הולכי תמים מנהלי ערת ישורון עיני העדה וכבוד
הנגידים המופלגים יחירי סגולה והחכמים והחסידים רק' בערשטין
ה' עליהם יראה ויעלו לציון ברנה.

הנה מה טוב ומה נעים התקון גדול אשר עשה כבוד הרב המאה"ג הירא
ושלם מו' יוסף² בקהלתכם אשר גזר להיות ב' חניות למוכרי בשר כשר, אחד
לאנשים ואחר לנשים אחרי דרך מבוא שמה להיות אנשים הולכין לבשר, יהי חלקי
עמו כזה ומדעת קונו יש בו. הנה נמצא כזה מפורש בפ"ה דסוכה דף נ"ב
ומתקנים שם תקון גדול וכו' עד ומה לע"ל שעוסקין בהספד ואין יצה"ר שולט
אמרה תורה אנשים לבר ונשים לבר עכשיו שעוסקין בשמחה ויצה"ר שולט בהם
על אחכ"ו יע"ש, והנה לנו יש ללמוד ק"ו בן בנו של ק"ו, אם בזמן המקדש הי'
כך, ושם בשמחת בית השואבה וראי היו גדולי ישראל וחסידים כמפורש שם, היו
חוששין לכך, אגן אם הם כבני אדם אנו כחמורים ובשוק בבית המטבחים וראי
לקנות בשר אין הולך אדם נכבד רק מדלת העם והריקים איך יש לנו לחוש לכך,
ולזה וראי תקון גדול תקן, יהי חלקי עמו, ומקום הניחו לו להתגדר, ואין ראי'
ממקומות אחרים שאינו כך, חרא ריש כמה חנותים ואין הלחץ דוחקם ועוד כמה
מקומות הייתי ולא ראיתי שילכו זכרים אחר בשר כי זה משפט הנשים, אבל
במקומות שהולכין זכרים והשעה רחוקה חס להזכיר מלהיות זכרים ונקבות
בחנות אחר (גוף הכת"י נקרע, וחסר כאן שתי שורות) בתורתינו הקדושה בפ'
ויקהל מ"ש ויבואו האנשים על הנשים חח וגזם טבעת עגיל וכומז וכו', ויש לדייק
למה נקט כלים אלו הפחותים תחלה והו"ל למנקט תחלה זהב וכו' ואח"כ כלים
אלו, אך התורה באה לתרץ איך באו האנשים על הנשים הרי יש לחוש ליצה"ר,
לכך אמר כך, רהנה כלים הללו חח וכומז הוי כלים של בית הסתרים של אשה
והמה גלוי ערוה ועיין רש"י בפ' משות דכלים הללו הביאו לכפר על הרהור בכנות
מדין, כן ה"נ כיון דנרבת המשכן הוי לכפר על מעשה העגל, והנה בעגל הוי ג"ע
ג"כ כמ"ש במדרש ויקומו לצחק ואין צחוק אלא ג"ע, א"כ הוי צריכין לכפר גם
על זה לכך הביאו כלים הללו לכפר על עריות ולכך עוד לא חששו על יצה"ר ע"ד

1) ראה אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ג' עמוד י"א. תורתנו נתונה להרב וכו' מוה"ר
אלי' שמואל שמעלעקר שליט"א ראש ישיבת קרית צאנו בנתני', שהרשה לנו להדפיס
בקובצנו מכתב זה מגובתי"ק. ישא ברכה מאת ד'.

2) הוא הג"ר יוסף שווארץ אבד"ק בורשטין.

משחזו"ל בפ"ק רפסחים גבי גזירה דלמא אתי למיכל מני', דהיכי דהוא עצמו מחזיר עליו לשרפו מיכל קאכיל מני' ייע"ש, כן ה"נ כיון דהם הביאו כלים הללו לכפר על עריות לא חששו אז על הרהור, וז"ש ויבואו האנשים על הנשים, ולמה לא חששו על יצה"ר, לכך אמר דהביאו חז ונזם טבעת וכמוז לכפר על ג"ע, אז לא שייך פחד יצה"ר, וזה פירוש נכון בעזה"י, ומוכח הא בעלמא יש לחוש לג"ע אם הם ביחד, ולכך ידעו דתקנה גדולה וקבועה עשו בזה, התחזקו ואמצו לקיים הדבר על מכונו ביתר שאת ויתר עז, ויהי ח' עמכם.

כנפשכם ונפש המעטיר,

שלמה קלוגר

מכתב מהגאון מוה"ר הלל ליכטנשטיין זצ"ל מקאלאמיא⁽¹⁾ לחתנו הגאון מוה"ר עקיבא יוסף שלעזינגער זצ"ל⁽²⁾

בע"ה יום ג' נח תרל"ה קאלאמיא.

לידירי ואהובי חתני כבני הי ניהו הרב הגדול בתורה וביראה כקש"ת
מו"ה עקיבא יוסף נ"י וזוגתו היא בתי שתחי' מרת ליבא שלום יאמר
ולכל ביתכם.

ספרך הגיעני בחג העבור, ואני אומר לך מולא טבא, תזכה כל ימי חיך עד
זקנה ושיבה ללמוד וללמד ולעשות נחת דוח ליוצרך ולחבר חבורים הרבה, ושה'
יסכים עמך בהלכה, ותזכה לישב בארץ כנען⁽³⁾, כמג"ע שמשא רצה להשלים עצמו
שם במרת ענוה⁽⁴⁾, יען אשר שאלת ממני לעיין בו, אהובי חתני נ"י לא כימים

(1) נולד בעיר וועטש ביום י"א לחורש כסליו שנת תקע"ה לאביו מו"ה ברוך בענריט.
ה' תלמיד מובהק וחביב להגאון בעל חתם סופר זצ"ל. כ"ק מרן הגה"ק מצאנו וי"ע
בהסכמתו על ספרו משכיל אל דל כותב עליו שכל כוונתו לשמים. — ה' אב"ר בק"ק
וועטש, סיקס, מארגרעטען, קלויזענבורג, ולבסוף בק"ק קאלאמייע. ה' נערץ מאור אצל
כל גדולי דורו. נרפס ממנו ספר מקדי דרדקי עה"ת, משכיל אל דל, אבקת רוכל, עת
לעשות, ותשובות בית הלל. נלב"ע ביום י' לחורש אייר שנת תרנ"א בעיר קאלאמייע ושם
מנ"כ.

מכתב זה הגיע ליריני מנכדו הרב המפורסם וכו' מוה"ר הלל שלעזינגער שליט"א
מירושלים עיה"ק בהשתדלות חתנו הרב המפורסם וכו' מוה"ר משה הלברשטאם
שליט"א רומ"ץ דעדה החרדית בירושלים עיה"ק וד"מ דישיבת רברי חיים. ישאו ברכה
מאת ר'. — פאקסימיליא מכת"ק להלן בעמוד נ"ח.

(2) נולד בפערעשבורג ביום ה' כסליו שנת תקצ"ח לאביו הרה"ג מו"ה יחיאל
שלעזינגער, מח"ס רברי יחיאל, חוסר מגזע הגאון רעק"א הראשון בעל משנת דרע"ק.
למד תורה בישיבת הגאון מהר"ם שיק, הגאון ר"ש קוועטש, והגאון בעל כת"ס. —
בשנת כת"ר נשא אשה את בתו של הגאון מוה"ר הלל ליכטנשטיין זצ"ל מקאלאמייע.

ראשונים, כי בעו"ה אני נחלש ל"א, ואין ביכלתי לעשות כן, ואם רצונך רוקא שאסכים עמך באיזה פרטים אזי תציין אותם לי, ונא תזכירני בתפלתך שאזכה לבוא לאה"ק כי נפשי אותה מאר, אם מר' הוא, ויורע אני כי הרבה שלוחים למקום, כי לשאול עזר, רחוק ממני כעת, ובכל עת בוא זמן הנורלת אני עומד ומצפה מתי אבוא ואראה, וגם אני אומר לך מזלא טבא על חיתון אחיך הוא גיסי' הבחור המופלג יעקב שמואל נ"י.

רבני חמ"ך,

הק' הילל ל"ש מוועטש

ואני עושה אותך שליח לשפוך שיח אצל כותל מערבי, וכה תאמר, אבי שבשמים אם כשר הרבר לפניך שנפש הילל בן ליבא יבוא לאה"ק רק שמעשיו מעכבים, בבקשה ממך טהרני מחטאי ועונתי מחה והרב כבסני מעוני [ומחול] אותן ברחמך הרבים, אבל אם רצונך שאשב בח"ל [הנני] מקבל עלי מצותיך ואיני מהרהר אחריו.

אחר חתונתו דר בעיר סיקס, מקום מושב חותנו, ושם הרביץ תורה לתלמידים. בשנת תר"ל נסע לארץ ישראל להשתקע, ושם לחם מלחמת ר' נגר הפושעים ויסר חברה ליסר מושבות באה"ק על טה"ק. (מכתבו של כ"ק מרן מוהר"ש זצוק"ל לחיזוק התייסרות חברה זו, נרפס בספר „מכתבי קורש" ח"א מכתב כ"א יעו"י"ש). — נרפסו ממנו הרבה ספרים וקונטרסים שונים, לב העברי על צוואת החת"ס, בית יוסף החדש, שמרו משפט, תורת יחיאל, תוספות בן יחיאל ועוד. גם הו"ל ירחון בשם עמוד היראה. — נפטר בש"ק בבוקר ב' דר"ח אייר שנת תרפ"ב, ומנ"כ בהר הזיתים בירושלים עיה"ק. — תולדותיו בארוכה נמצא בראש ספר תורת יחיאל על ס' בראשית.

(3) הכוונה דארץ ישראל נקראת ארץ כנע"ן, כי סגולתה להחזיק במדת ענוה והכנעה, וכמו שהביא מס' מגלה עמוקות שמטעם זה רצה משרע"ה ליכנס לארץ ישראל.

(4) מגלה עמוקות רנ"ב אופנים על פ' ואתחנן, אופן קע"ט.

(5) בזו"ש נשא הנאון מוה"ר הלל ל"ש את אחותו של חתנו הנ"ר עקיבא יוסף שלעזינגער.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועזו להדפיס שום חידו"ת או אנרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

בענין מקרא מגילה, ובדין כתיבה בחוה"מ¹

מהגאון מוה"ר שמואל פיהרער זצ"ל הי"ד אבר"ק קראָס²

ב"ה קראס י"א אדר תפר"ח.

ארבע לשונות של גילה, דנה, דיצה וחדוה ושמחת פורים ישיגו את כבוד האברך הרב החו"ב סו"ע"ה בפלולים יקרים כש"ת מו"ה נטע שלמה שליט"א בר חכים לאהובי ידידי הרב הגאון מו"ה דוד שליסקל שליט"א מו"צ בעיר מונקאטש יצ"ו.

אחדשה"ט באה"ר, ספרו הנחמד נטע שעשועים בצירוף מכתבו עם ח"ת נכון הניעני, אולם לא הי' פנאי ועת מוכשר לעיין בהם מפאת כמה טרדות וגם לא הייתי בבית ג' ימים, וביום אתמול כי יעבור בש"ק השגתי הק"ק והי' לי פנאי לעיין בהם, והנני בזה להשיבו מה שעלתה ברעתי במשקל ראשון מפני הכבוד, כי ראוי לחכמו ביותר ואי"ה אקח לי מועד בל"ג לעיין בספרו ובמכתבו ואשיב לו כיד ד' הטובה עלי.

הנה כ"ת העיר על קו' הישועות יעקב בריש מגילה (דף ג' ע"ב) דמקשה הגמ' ות"ת ריחור קיל והתנן נשים במועד וכו' ואמר רבה בר"ה אין מועד בפני ת"ח כ"ש חנוכה ופורים, והקשה הישו"ע לפימ"ש התוס' הא דנשים חייבות במקרא מגילה שאף הן היו באותו הנס היא רק מדרבנן וא"כ י"ל דדוקא נשים ראין חייבות רק מדרבנן ע"כ נדחה אצלם מקרא מגילה מפני כבוד התורה אבל אנשים רחייבין במקרא מגילה מדברי קבלה אפשר ראין נדחות מפני ת"ת, וע"ז תמה כ"ת רהא עיקר מימרא זו ראין מועד בפני ת"ח כ"ש חנוכה ופורים נאמרה על משנה ראין מניחין המטה ברחוב וכו' ושם לא נאמר חילוק בין אנשים ונשים, זת"ד.

ואפשר ליישב רברי גאון יעקב בדרך זה, רהנה השו"א הקשה מאי צריך הש"ס להביא המשנה דנשים במועד, ועוד הקשה על דברי רבה בר"ה דקאמר כ"ש חנוכה ופורים אמאי לא אמר ג"כ כ"ש ר"ח דהא במשנה תני בר"ח חנוכה ופורים מענות ומטפחות.

ואפשר לומר דקו' אחת מתורצת בתברתה, דלכאורה קשה מנ"ל דרבה בר"ה מיירי לענין ביטול מקרא מגילה דלמא דוקא לענין הספד אין מועד בפני ת"ח וכ"ש חנוכה ופורים דעשה דכבוד התורה עדיף, אבל לענין מקרא מגילה

(1) הועתק מקובץ „אחיאסף" (שיצא לאור בשנת תרפ"ט ע"י ר' חיים ספרין מסטריזוב) ס' ז' וס' י'. — אף שאין דרכנו להרפס דברים שראו כבר אוד הדפוס, אך למען גורל חביבתנו לגאון אדיר זה זצ"ל הי"ר, וקובץ אחיאסף הנ"ל אינו מצוי, החלטנו להרפס חירו"ת הללו בקובצנו. (בספרו הר שפר, שנדפס זה לא כביר עם תוספות חרשות, לא נכללו בו חירו"ת הללו).

(2) ראה אודותו בכר"ש שנה א' קונט' א' עמוד ט"ז.

דאיכא משום פרסומי ניסא כדאיתא בגמ' בסמוך אפשר דאין נרחה בפני כבוד ת"ח, אמנם י"ל דאם כוונת רבה בר רב הונא רק לענין הספד אמאי לא נקיט ג"כ ראשי חרשים אלא וראי דאתי לאשמעינן ראף דע"ז יבטל ממקרא מגילה או מנר חנוכה שמצותה משתשקע החמה ער שתכלה רגל מן השוק ויש בהם משום פרסומי ניסא אעפ"כ כבוד הת"ח רוחה, ולכך לא נקט ר"ח רבהם ליכא רק משום איסור הספד לבד, א"כ שפיר הוכיח הש"ס דהא [ראמר] רבה בר"ה כ"ש חנוכה ופורים, מיירי דע"ז יבטל ממקרא מגילה, אמנם רב פפא דאמר מימרא זו על המשנה דאין מניחין את המטה ברחוב שפיר י"ל דקאי רק לענין הספד לבד והא דלא נקיט ר"ח משום דר"פ קאמר זה מצד הסברה כ"ש חנוכה ופורים שהם רק מדברי סופרים ודברי קבלה ולכך לא קאמר כ"ש ר"ח והוא ג"כ דאורייתא והוא בכלל אין מועד בפני ת"ח דר"ח איקרי ג"כ מועד כמבואר בפסחים דף ע"ז. אמנם רבה בר"ה דקאי על משנה דנשים מענות אבל לא מטפחות, בר"ח חנוכה ופורים מענות ומטפחות אבל לא מקוננות, וע"ז קאמר אין מועד בפני ת"ח כ"ש חנוכה ופורים, דעל ת"ח גם מקוננות, א"כ כיון דקאי על משנה זו דמבואר ריש חילוק בין מועד ובין ר"ח חנוכה ופורים א"כ הול"ל ג"כ כ"ש ר"ח אלא ודאי עיקר חידושי' דרבה בר"ה לאשמעינן דאף דיבטלו ע"ז ממקרא מגילה ונר חנוכה דאיכא פרסומי ניסא אעפ"כ כבוד ת"ח דוחה אותם.

ומעתה שפיר הקשה הישו"ע מאי ראי' מדברי רבה בר"ה כיון דהוא קאי על משנה דנשים מענות דהתם ליכא חיובא רמגילה רק מדרבנן ע"כ אף דאיכא משום פרסומי ניסא נרחה מפני כבוד ת"ח, אבל באנשים ריש בהם חיוב מרבני קבלה וג"כ משום פרסומי ניסא אפשר דאין נרחה רק דסמכו על בית רבי, כמובן. והנני בזה ידירו דוש"ת בלונ"ח ומברכו בשמחת פורים הבע"ל.

שמואל פיהרער האבר"ק הנ"ל

ב"ה קראם.

כ' המופלג החרף ושנון זית רענן בנש"ק

כש"ת מוה"ר חיים ספרין נ"י.

ע"ד שאלתו אם מותר לכתוב בחוה"מ בכתב סטענאגראפיע³, לפימ"ש הרמ"א בס' תקמ"ה, דלצורכי רבים נהגו להקל בכתב שלנו שאינו מעשה אומן, א"כ בכתב הנ"ל שהוא אומנות גדול אפשר שאין להתיר, והאריך כ' בזה שיש

(3) בקובץ אהל תורה (שיצא לאור בדוקלא ע"י הרב המפורסם וכו' מוה"ר פנחס הירשפרונג שליט"א ראב"ד במאנטרעאל) בקונט' א' סי' א' נרפסה תשובה מהרה"ג ר"ל צירלסאהן אבר"ק קישענוב לשואל הזה, ומסיק לאסור כתיבה זו בחוה"מ, רכתב סטענאגראפי הוא כתב ישן נושן מימים קדמונים. והיטב אשר תפס עליו חכ"א בקובץ הנ"ל סי' ל"ה שכתב סטענאגראפיע אינו כתב ישן, רק סימנים וקיים חצי אותיות או חלק מכל אות, ומחברים יחד.

פנים לאיסור ולהיתר, ועלה ברעיוני לכאורה עפ"י הגמ' שבת דף ע"ד ע"ב א"ד יוחנן הטווה צמר שעל גבי בהמה בשבת חייב ג' חטאות כו' דב כהנא אמר אין דרך גזירה בכך ואין דרך מנפץ בכך ואין דרך טווי' בכך. ולא והתניא משמ' דר' נחמי' שטוף בעזים וטוו בעזים אלמא טווי' על גבי בהמה שמה טווי' חכמה יתירה שאני, ופרש"י ד"ה חכמה יתירה דכתיב כל אשה חכמת לב אבל להדיוט אין דרכו בכך והו' כלאחר יד, ולפ"ז ו"ל דגם כתב סטענאגראפיע שהוא חכמה יתירה לא חשיב מלאכה גמורה, א"כ שרי בחוה"מ לאיזה צורך כמבואר במג"א סי' תקל"ג ס"ק ז' דלכך מותר למלוח הרבה חתיכות דגים בדרך העדמה משום דלא חשיב מלאכה גמורה דאין עיבוד באוכלין וגם בשבת ויו"ט לא אסור רק מדרבנן עיי"ש. כן עלה ברעיוני לפום הדין כי אין הזמן מוכשר לפני להעמיק בזה. יש לעיין עוד כי אפשר שנידון זה תלוי בפלוגתת רש"י והרמב"ם ז"ל אם הלכה כר' יוסי שבת דף ק"ג אם רושם חשיב ככותב ועיי"ש בחידושי הר"ן. והנני בזה ידירו דו"ש.

שמואל מיהרער אברק"ק הנ"ל

בדין מצות משלוח מנות

אברהם מאיר איזראעל

אבר"ק הוניאר

מח"ה ילקוט המאירי על הש"ס

חופ"ק ברוקלין תצ"ו

בחדש אדר, שלמא אשדר, לגמיר וסכיד, הרב האברך המופלג בתורה, עושה אורה, ביראה טהורה, חו"ב נפלא, עושה פלא, עריו לגאון וכו' מוה"ר מאיר צבי גר"ב נ"י ויזרח כאור בהיר.

אחרשה"ט ושתוה"ר כיאות, הנני בזה להשיב לו תשובה מאהבה כנחיצה רבה, כי חבילי טרדין מקיפין עלי בעניני הכלל והפרט, ע"ד שאלתו בא' ששלח מעות לחברו על הרואר קודם הפורים כתנאי קודם למעשה שאם יגיעו המעות לידי חברו קודם הפורים, שלא יזכה בהן עד יום הפורים אחר קריאת המגילה, ואף שראיתי שכבר דשו בהך הלכתא כמה מגדולי האחרונים, אמרתי אענה גם אני חלקי מה שנראה לענ"ד בענין זה, בקצרה לפי מיסת הפנאי אשר לפני.

הנה כמה שנסתפק אם יוצאין י"ח מצות משל"מ במעות, כבר הראה מקום למש"כ בבאה"ט סי' תרצ"ד בשם יד אהרן, וכן למש"כ הגאון מכרעזאן ז"ל בס' אורחות חיים, וע"ע מש"כ בזה בערך ש"י על שו"ע או"ח, שהעלו דיוצאין ירי מצות משל"מ במעות, וכ"מ נמי במש"כ בשע"ת שם בשם זרע יעקב בשיעור משל"מ במעות עיי"ש, ונראה, דתליא במש"כ הפוסקים ז"ל כשעם מצות משל"מ, דלפי מש"כ המג"א בשם מנות הלוי שמעמה היא להראות חיבה ודיעות

ולחזק האהבה מאיש לדעהו, ודאי דיוצאין אף במעות, אכן למעמו של התה"ד משום דלמא לא יספיק לו סעודתו, בעינן דוקא שליחת מזון הראוי לאכילה, דאף דיכול לקנות צרכי הסעודה במעות ההוא, וכמ"ש הרא"ש בב"מ (דף ס"ג ע"א) גבי מה לי הן מה לי דמיתהו, דיכול ליתן להנגזל מעות כיון שיוכל לקנות בהן כעין שגזל, עיי"ש, מ"מ בנ"ד יש לחוש אולי לא יודמן לקנות לו מזונות ראויים לאכילה לזמן הסעודה התלוי' בזמן, וכמ"ש מרן החת"ס ז"ל (או"ח סי' קצ"ו) לענין אם חברו אינו רוצה לקבל אם יצא י"ח משל"מ דתליא בב' טעמים אלו עיי"ש וכן בתשו' מהר"ם שיק (או"ח סי' שמ"א). ועיי' פי' רשיו"ל עה"ת פ' בשלח (ט"ז ט"ו) מן, הכנת מזון, וי"ל דאף דלשון מן פירושו מזון, מ"מ מצינו לשון מן שפירושו הכנת המזון, כלי' הפסוק (דניאל א') וימן להם המלך, מל' הכנת המזון, א"כ י"ל דיוצאין י"ח משל"מ גם ברבדים שיש בידו להכין לו מזון, היינו מעות שיוכל לקנות לו מזון בהם, ופשוט.

וע"ד אם יוצא י"ח משל"מ אם שלחו קודם הפורים, הנה באו"ח שם (סעי' י"ג) הביא בשם תיקון משה דלא יצא, אכן בא"א כ' דאם קבלו בפורים יצא, וכ"כ בתשו' מהר"י אסאד (סי' ר"ד ור"ז) שהביא במכתבו, וי"ל דתליא אי אזלינן בתר המשלח או בתר המקבל, דש"י הסוברים דיצא, ס"ל דאזלינן בתר המקבל, ואם קבלו בפורים יצא, אף דשלחו קודם הפורים, ואירך ס"ל דבתר המשלח אזלינן והא שלחו קודם חלות המצוה ולא יצא, וכמ"ש"כ הערוך השולחן (סעיף י"ז) רבעינן משל"מ בפורים עצמו עיי"ש, ואם שלחו קודם הפורים לא יצא, וכ"מ נמי מסוף דבריו שם, שכ' דעיקר מצות משל"מ הוא מטעם שמחה, ואיזה שמחה י"ל (להמשלח) עתה ממה ששלח מקורם, ע"כ, ואי בתר מקבל אזלינן, בודאי הגיע לו להמקבל שמחה ממנו, אף אם נשלח לו מקורם, כיון שקבלו בפורים, א"ו דס"ל דבתר המשלח אזלינן, ובעינן שמעשה השליחה תהי' בפורים עצמו ולא קודם זמנו, ועיי' באו"ח שם בענין אם שלח לחולה דבר האסור, ולהחולה עצמו שרי אם יצא בה יר"ח שכ' האחרונים ז"ל דתליא בזה אי בתר המשלח או בתר המקבל אזלינן עיי"ש. והלם ראיתי בתשו' חלקת יעקב (להגאון המנוח מוהר"י ברייש זצ"ל אבר"ק ציריך) חלק ראשון (סי' ק"ב) דבכה"ג יצא רכיון שהגיע ליד המקבל באיזה אופן שיהי' ועי' מי שהוא, אפי' ע"י קטן או עכו"ם שאינם בני שליחות יצא יר"ח משל"מ, שהעיקר הוא שגיע ליד המקבל בפורים, ועיי"ש שהאריך בטומו"ד בענין זכ"י.

אמנם, כ"ז אם הגיע לירו ביום הפורים, רק שמעשה השליחות היתה קודם פורים, אבל בנ"ד שהגיע ליד המקבל קודם הפורים, רק שהמשלח התנה, שלא יוכה בו עד יום הפורים, נראה דלא יצא, דהרי גם שניהם, מעשה השליחות של המשלח, וכן קבלת המקבל לא היתה בפורים, ובכה"ג ל"ה המצוה בפורים למר כראית לי' ולמר כראית לי' לא מצר המשלח ולא מצר המקבל, וכמ"ש בא"א שם (אות א') רמבדרי בעה"מ (הובא שם במג"א) משמע, ראם שולח מעות פורים לאכיונים שבמדינת הים, ומגיעים לירי האכיונים ביום פורים עצמו לא קודם ולא

לאחר פורים יצא י"ח אף שהוא שלחו קודם הפורים, כיון שהגיעו ליריהם ביום הפורים עיי"ש וכן בתשו' בית שערים (חאו"ח סי' שפ"א) מש"כ בזה. וי"ל בטעם הדבר כמ"ש המג"א (ר"ס תרצ"ד) לענין מתנות לאביונים שלא יתנם קודם פורים דלמא אכלי להו קודם פורים וא"כ י"ל דה"ה במשל"מ דאם יאכלו קודם הפורים לא הועיל כלום בתנאו בינו לבין עצמו שלא יזכה בו עד יום הפורים, כמובן, ואז לא יצא מכל הני טעמי, היינו מטעם להראות לו חיבה וריעות בפורים, או מטעם שיוסיק לו סעורתו, בין כך ובין כך לא הועיל כלום בשליחתו, ולא יצא יד"ח המצוה, רק אם הגיע ליד המקבל ביום הפורים עצמו וכנ"ל.

והנה במש"כ בשלהי מכתבו, בענין משל"מ בר"ת, הנה זה כמה שנשאלתי אם יוצא י"ח מצות משל"מ בפרחים ושושנים (במקום שיש בהם חשיבות, והמה רברים הראויים להתכבד) והשבתי, שלענ"ד לא יצא, לפימ"ש כ"השו"ז (סי' תר"ע) בטעם הדבר שלא תקנו בחנוכה משתה ושמחה כדרך שתקנו בפורים, כי בפורים ה' נס בהצלת נפשות משא"כ בחנוכה עיי"ש, הרי דעיקר תקנת שמחת פורים היא שמחת הגוף, ואמרי במס' ברכות (דף מ"ג ע"א) רמברכין על הריח מרכ' כל הנשמה תהלל וגו' שהנשמה נהנית ממנה, הרי שהנאת ריח חשובה כהנאה רוחנית ולא גופנית, וממילא לא יצא בהם ירי מצות משל"מ שטעמה משום שמחת פורים שנתקנה להנאת הגוף וכנ"ל, ולפי"ז בודאי רלא יצא מצות משל"מ בר"ת, שהוא בודאי שמחת הנשמה, וכמאה"כ פקורי ה' ישרים משמחי לב, ועוד יש להביא רא' דאין יוצאין בר"ת, מהא ראמרי' במס' מגילה (דף ז' ע"א) ראביי ור"ח הוי מחלפי סעורתי' להררי, וכ' הר"ן שעניים ה' ול"ה להם מה לשלוח זל"ז, ואם נאמר ריוצאין בר"ת, הלא ה' יכולין לצאת יר"ח בשליחת ד"ת זל"ז, ועוד יש מילין בפי' בענין זה, ומוכרח אני לקצר, ולקוצרים אומרים וברכך ה'. והנני לחתום בכרכת טוב לכם כל הימים, וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים, וכימי מור והרס יעשה לנו נסים, לגאלינו בנאות עולמים בכ"א.

ברין קטן בעבודה ובנשיאת כפים

חיים אהרן צבי היילפרין

בלאאמו"ר מוהרא"ח שליט"א

חבר כולל הרבנים

בק"ק מאנשעסטער יע"א

בחולין דף כד: אמרינן ת"ר נתמלא זקנו ראוי ליעשות שליח ציבור ולירר לפני התיבה ולישא את כפיו, מאימתי כשר לעבודה משיביא שתי שערות וכו' ת"ר איש מזרעך לדורותם מכאן א"ר אלעזר קטן פסול לעבודה ואפילו תם, מאימתי כשר לעבודה משיביא שתי שערות, ובתור"ה נתמלא כ' רבאמת גם בלא נתמלא זקנו יכול להיות ש"צ ולישא את כפיו, אבל באופן של קביעות בעינין נתמלא זקנו, והוקשו עור מהא דמבואר בסוכה דף מב. דקטן היורע לישא את

כפיו מחלקין לו תרומה בבית הנרנות, משמע דקטן אפילו בלא הביאו שתי שערות יכול לישא את כפיו, ותי' רביחך עם הנרולים רשאי לישא את כפיו, והא ראמרין בסוניין משיביא שתי שערות מיירי ביחיד באופן אקראי, והוכיחו כן מהא דמבואר בערכין דף יג: דהלויים הקטנים היו משוררים ביחד עם הנרולים, אעפ"י רבליים ג"כ פוסל כשהוא קטן, אעפ"י כ ביחד עם הנרולים לא איכפת לן, וכ"כ הראשונים כאן, אבל רש"י ס"ל דקטן אינו נושא את כפיו כלל אפילו עם הנרולים, והא ראמרין בגמ' סוכה שם דהיורע לישא את כפיו חולקין לו בבית הנרנות, פ"י ראז ידעינן שהוא גדול, רמקורם לכן לא היה יכול לישא את כפיו, אבל עכשיו כשרואין שהוא נושא את כפיו זה הוכחה שהוא גדול וחולקין לו בבית הנרנות, וכ"ר הראב"ר הובא ברשב"א שם, ויל"ע בשיטתם דמה הכריחם לומר דאין קטן יכול לישא את כפיו, דהא פשטות לשון הנמ' משמע דקטן משוררע לישא את כפיו חולקין לו, ולמה הוציאו הם מפשטות הלשון לומר דמיירי כשהוא גדול, ועורר הלא תוס' הכריח מסוגיית הנמ' בערכין דאעפ"י דקטן פסול לשירת הלויים, אעפ"י כ ביחד עם הנרולים אינו מעכב, ולמה יהיה דין כהונה שונה מדין הלויים.

הרמב"ם בפט"ו מהל' תפילה כ' ששה דברים מונעים נשיאת כפים, וא' מהם שנים, ומפרש שם בהל' ד' בשנים כיצר, כהן נער לא ישא את כפיו ער שיתמלא זקנו, ונחלקו מפרשי הרמב"ם בביאור דבריו, בהנהגות מיימוני כ' דנתמלא זקנו בעינן רק שישא כפיו בעצמו, אבל ביחד עם הנרולים יכול לישא את כפיו אם הוא בן י"ג, אבל בפחות מכן י"ג אינו נושא את כפיו כלל, דהיינו כשיטת רש"י, והלח"מ כ' ראפילו עם אחרים אינו יכול לישא את כפיו כל זמן שלא נתמלא זקנו, וזה ג"כ כשיטת רש"י (ואינו חולק עם ההנהגות מיימוני אלא כשהוא גדול אם יכול לישא את כפיו עם אחרים), אבל הכ"מ והב"י חאו"ח סי' קכ"ח כ' דהרמב"ם ס"ל כשיטת תוס' דקטן יכול לישא את כפיו עם אחרים, והא דכ' הרמב"ם רבעינן נתמלא זקנו היינו בעצמו (ובקביעות כמבואר בתוס' בחולין שם), ובאמת משמע כן מד' הרמב"ם בסופי"ב מהל' תרומות שכ' דקטן שאין בו דעת לפרוש חוקו אין חולקין לו תרומה, משמע רשייך שקטן ישא את כפיו כשיהיה לו הדעת לזה, וזה ראיה נכונה לר' הכ"מ, וקו' לר' הגהות מיימוני והלח"מ, ויש לעיין מה הכריחם לומר דהרמב"ם ס"ל דקטן אינו נושא את כפיו בכלל, דאולי עם אחרים שפיר יכול כמו שהוכיחו תוס' מערכין שם.

והנראה ליישב דהנה בגמ' בסוניין ממעטינן מאיש לפסול קטן לעבודה, והעירו המפרשים למה צריכים לקרא לפסול הקטן מעבודה תיפ"ל דפסול מטעם מתעסק, דהא בחולין דף יג: ובזבחים דף מז: ילפינן מקראי דמתעסק בקרשים פסול, וכ' תוס' בד"ה מנין, ראיכא תרי סוגי מתעסק, א' שמתכוין לחתיכת סימנים ולא לשם זביחה דבחולין היה כשר ובקדשים פסול, ב' שסובר ששוחט חולין ולא קדשים, וכ' ברק יב: בד"ה קטן דקטנים פסולים לשחיטה מטעם שאינם יודעים ששוחטין קרשים וא"כ הוי מתעסק בקדשים דפסול, וא"כ למה בעינן קרא לפסול

קטן מעבודה, תיפ"ל דפסול מטעם מתעסק, וכ' האבני נזר בתשו' חאו"ח סי' רס"א (וכ"כ האחיעזר בח"ב סי' ד' ובח"ג סי' נ"ב, ובספר מנחת ברוך חאו"ח סי' ג' ענף א') דפסול מתעסק הוא רק בשחיטה, דילפינן לה מושחט את כן הבקר, אבל בשאר עבודות ליכא פסול מתעסק להכי בעינן קרא לפסול קטן גם משאר עבודות, ובוה מיישבין קו' הגרעק"א שהק' (בשו"ת תנינא סי' ס"ד) אהך מתני' דבכורות דף מה: דאמרינן שם דחדש ושוטה עבודתן פסולה אבל אינם מחללים העבודה (עיי"ש בגמ'), וק' דהא חדש ושוטה אין להם דעת, וא"כ עשייתם בכלל מתעסק דמחלל העבודה, ולמה כ' בגמ' דחדש ושוטה אינן מחללים העבודה, אבל אי נימא דפסול מתעסק אינו אלא בשחיטה, א"כ שפיר אינו מחלל העבודה בשאר עבודות אלא בשחיטה, והגמ' לא איירי בשחיטה, ועי' באחיעזר (שם) שהוכיח מכמה מקומות דפסול מתעסק אינו אלא בשחיטה.

אלא רבספר חזון איש בחלק קדשים עמ"ס זבחים סי' כ' (ב) אות י' וי"א וי"ב, האריך להוכיח דאיכא פסול מתעסק בכל העבודות, והוכיח כן מדר' הגמ' בזבחים דף ס. שמבואר שם דבעינן שפיכה מכה אדם נגד היסוד, ובתוס' שם דף כו: בר"ה ואי, שכתבו דאם זרק לשם מים לא הוי זריקה משמע דבעינן זריקה לשם זריקת דם של זבח, ועוד מקומות דמשמע כן, (וכ' שכן דעת המלחמות בר"ה בסוגיא דמצ"כ, ובאכנ"ז שם ס"ל דמר' המלחמות משמע דליכא פסול מתעסק בשאר עבודות, ועי' באחיעזר ח"ג שם מש"כ ליישב השנות של גדול א' למש"כ בח"ב, וכנראה שהוא החזו"א, ומבאר שם היטב דברי המלחמות, ועי' בלחם שלמה חאו"ח סי' ז' מש"כ בזה), וכן ס"ל להגר"ח הלוי מבדוק שב' בחי' לחולין דפסול מתעסק שייך בכל עבודות, והא דבעינן קרא לפסול קטן מעבודה, הוא לסוג עבודה שא"צ לשמה או כוונה כגון הטבת הנרות וכדומה עיי"ש, (ובחזו"א שם משמע די"ל דאם קטן פסול רק מטעם מתעסק היה מועיל גדול עומד ע"ג, ולהכי בעינן קרא לפסול קטן מעבודה אפילו בעומד ע"ג, אבל הדמכ"ם בפ"א מהל' פסוהמ"ק הל' ו' כ' להדיא רבפסול מתעסק אינו מועיל עוע"ג, ועיי"ש בנו"כ שהוכיחו כן מהגמ', לכן ע"כ צ"ל כדברי הגר"ח).

ונלפע"ד דנחלקו בזה רש"י ותוס', דבדף יג. אמדינן מתעסק בקדשים דפסול פרש"י כגון מתעסק בסכין להגביהו או לזודקו ושחט בקדשים שלא נתכוין לשום שחיטה, והקשה תוס' דבכה"ג אפילו בחולין פסול לרבנן החולקין על ר"נ כמבואר להלן (דף לא). וס"ל דבעינן בחולין כוונה, וא"כ מאי קמ"ל בקדשים, ולכן פי' תוס' בענין אחר וז"ל (בר"ה מנין) ונראה דהאי מתעסק בקדשים היינו דמתכוין לחתיכת סמנים ולא לשם זביחה דבחולין כשר ובקדשים פסול עכ"ל, (ולא נתבאר מהו מהות הכוונה לשם זביחה יותר מחתיכת סמנים, ומד' התוס' זבחים דף מז. משמע דזה כוונה להתיר הבשר באכילה, מה דלא בעינן בחולין), וכ' הראשונים דרש"י אויל אליבא דהילכתא דהיינו לר"נ דלא בעינן בחולין שום כוונה, ולפיכך בעינן כוונה בקדשים, אבל עדיין קשה למה לא רצה רש"י לפרש אליבא דכו"ע, כד' תוס', ועי' בלב אריה מש"כ בזה, ונראה דרש"י ס"ל דפסול מתעסק הוא בכל

העבודות, ואעפ"י שהגילוי הוא בשחיטה ילפינן מינה לשאר עבודות, והנה בשאר עבודות א"א לחלק דבעינן איזה כוונה להתיר וכדומה, דבשלמא בשחיטה איכא ג' סוגים של כוונה דהיינו זריקת הסכין חתיכת סמנים ולשם זביחה, משא"כ בזריקה לא מצינו כוונה מיוחדת יותר מהמעשה שהוא עושה (רבשחיטה המעשה הוא חתיכת סמנים, ואפ"ה בעינן כוונה יותר, דהיינו על החלות, אבל זה לא מצינו בזריקה או בשאר עבודות) וא"כ מתעסק בזריקה הוא שכוונתו לזרוק מים וכדומה והכוונה בזריקה הוא לזרוק ע"ג המזבח, ולפיכך פרש"י לגבי שחיטה ג"כ באופן שכמותו שייך בשאר עבודות דהיינו הכוונה פשוטה, ואעפ"י דלרבנן א"א לפרש כן, אבל סוכ"ס הלכה כר"נ, משא"כ תוס' ס"ל דמתעסק שייך רק בשחיטה, וא"כ שפיר אפשר לפרש אליבא דכו"ע, וע"ע בחזו"א שם שהוכיח ג"כ דרש"י ס"ל דיש פסול מתעסק בשאר עבודות, ולפי"ז רבתי רש"י כאן נכונים הם.

ועכשיו דקאטינא להכי, יש לבאר מהו דינו של קטן לענין נשיאת כפים, דהנה בסוטה דף לח. למדין נשיאת כפים מעבודה בהיקש דכמו עבודה בעמידה כמו"כ נשיאת כפים, וכמו"כ למדין שאר דברים כמבואר בב"י לגבי שתה רביעית יין, אלא דהב"י ס"ל דאעפ"י שלמדין מעבודה אינו אלא אסמכתא בעלמא, אבל הט"ז בס"י קכ"ח ס"ק ל"ה ס"ל דהוי היקש נמור (ועי' בפמ"ג שבי' דאולי רק במקרה הוי היקש נמור משא"כ בגבולין), ובשו"ת נו"כ מהר"ק חאו"ח סי' ה' כ' שם לגבי כהן שידיו מרתתות ואינו יכול להגביה ידיו, שזה מעכב אפילו בדיעבר, כדילפינן שם מגז"ש וכיון דהיקש נמור הוא לעבודה ה"ז מעכב, (וע"ע בבנין שלמה ה' תפילה סי' י' מש"כ בענין ההיקש לגבי אבל ופרוע ראש), ונפסק להלכה כר' הנו"כ בשע"ת שם ס"ק כ"א. ובשו"ע הרב ז"ל סכ"ג, ובמשנ"ב ס"ק נ"ב (דלא כהשבות יעקב ח"ב סי' א'). נמצא דבשעת ברכת הכהן איכא עוד הלכה שצריך לישא את כפיו למעלה, ולפי"ז יש להסתפק דאם היקש נמור הוא לעבודה א"כ נימא דכמו דקטן פסול לעבודה כמו"כ קטן פסול לנשיאת כפים, אלא דז"א דמה דגמרינן מאיש לפסול קטן בעבודה הביאור שעדיין אינו בר חיובא לעשות העבודה וממילא עבודתו פסולה, אבל אין החסרון מצד המעשה שלו אלא מצד הגברא, וכיון שכן מה איכפת לי אם אינו בר חיובא הלא זה לא גרע משאר מצוות דמחנכין לקטן אעפ"י שאינו בר חיובא, אבל אי נימא שאיכא פסול מתעסק בכל העבודות (היכא דבעינן לשמה, וגם ברכת כהנים בכלל כמבואר ברמב"ם דאסור להסיח דעת) א"כ איכא למילף מעבודה דגם בנשיאת כפים איכא פסול מתעסק, נמצא לפי"ז דקטן הרוצה לברך כשהוא נושא את כפיו, ה"ה מתעסק בזה, והוי כאילו לא נשא את כפיו וממילא ה"ז מעכב בדיעבר.

ולבאר הענין יותר קצת יש להקדים מש"כ האחרונים לבאר החילוק בין פסול מתעסק במצוות (כמו בשופר ומצה כמבואר בר"ה כ"ח ובר"ן שם דאפילו למ"ד מצוות אצ"כ, אבל היכא דמתעסק לא יצא יד"ח, ונפסק כן להלכה בשו"ע חאו"ח סי' תע"ה ס"ד) למתעסק בקדשים, דמתעסק במצוות הענין הוא דלא יצא ידי

חובת המצוה, אבל אין זה פסלות בהמעשה, ול"א איכא כאן עכ"פ מעשה המצוה כנון לגבי כל תוסף (עי' חי' הנר"ח בסוף הספר ובקובץ שיעורים ח"ב סי' ל"ג, וזה דלא כהמלחמות שזכרנו לעיל) ולכן לגבי חינוך הקטן אעפ"י רכשהוא אוכל מצה ה"ה מתעסק, אבל עכ"פ עושה מעשה מצוה, ולכן יש ענין של חינוך, אבל לגבי קרשים ילפינן מקרא דמעכב, הביאור בזה דהוי פסלות בעצם המעשה, לא רק שלא יצא יד"ח, וזה ניתוסף בקרשים יותר משאר מצוות, (עי' אחיעזר ח"ג שם שביאר הענין בהרחבה), ולפי"ז אם אנו רנים בנשיאת כפים מדין שאר מצוות אעפ"י דאיכא דין מתעסק, אבל אין זה אלא דלא יצא יד"ח, אבל יש כאן מעשה של נשיאת כפים, וממילא איכא ענין של חינוך, אבל עכשיו דלמדין נשיאת כפים מעבורה דשם ענין מתעסק הוא פסלות בעצם המעשה, נמצא דכשקטן נושא את כפיו הרי יש כאן פסלות במעשה הנשיאת כפים, וכיון שנ"כ מעכב אפילו בדיעבר, לכן אין הקטן יכול לישא את כפיו כלל, כמו כהן שידיו מרתתין.

אלא רכל זה אי נימא דאיכא פסול מתעסק בשאר עבודות, אבל אי נימא דרק בשחיטה איכא פסול מתעסק משא"כ בשאר עבודות, שוב לא שייך למילף נ"כ מעבורה לגבי פסול מתעסק, ולפי"ז ניחא שיטת רש"י בס"ד, דלפי מש"כ לעיל ס"ל לרש"י דאיכא פסול מתעסק בכל עבודות, ולפיכך שפיר ילפינן נ"כ מעבורה, ולכך אין הקטן יכול לישא את כפיו אפילו ביחד עם אחרים, כיון דיש חסרון ופסלות במעשה של נשיאת כפיו המעכב בדיעבר כמו שביארנו, וזה הכריח רש"י לפרש דמה דאמרין קטן חידוע לישא את כפיו מחלקין לו תרומה הביאור שאז ידעינן שהוא גדול, דא"א לפרש קטן ממש דהא א"א לו בכלל לישא את כפיו, וכן לק"מ מהא דאמרין בערכין דהלויים הקטנים היו משודרים עם הגדולים, דשם אעפ"י דאיכא מצוה לשיר ואין הקטנים בכלל המצוה, אבל ליכא שום פסלות בהשיר ושוב יכולין לשיר להנעים הקול כמבואר שם בגמ', משא"כ בנשיאת כפים איכא פסלות בזה, ושוב אינו יכול לישא את כפיו כלל אפילו עם הגדולים, אבל תוס' דס"ל דליכא פסול מתעסק בשאר עבודות אלא בשחיטה, וממילא בשאר עבודות אינו אלא פסול של איש ולא קטן, וא"כ אעפ"י דהיה אפשר למילף מזה דגם בנ"כ איש ולא קטן, אבל אין בזה שום פסלות בעצם המעשה אלא דאינו בר חיובא, ושוב יכול לישא את כפיו כמו שיש ענין של חינוך בשאר מצוות אעפ"י שאינו בר חיובא.

ולפי מה שביארנו לעיל מיושב שיטת הרמב"ם לפי"ד הנהות מיימוני והלח"מ, דהם ס"ל כשיטת רש"י דמתעסק הוא פסול בכל עבודות, וממילא ע"כ קטן אינו יכול לישא את כפיו, והא דכ' בהל' תרומות עכצ"ל כמש"כ בכפות תמרים בסוגיא דסוכה שם דמיידי שידוע ההלכות איך לישא את כפיו (וכעין זה כ' הרשב"א בסוגיין) ואעפ"י דזה דוחק אבל ס"ל דע"כ צריכים לומר כן דהא קטן פסול לגמרי, אבל הכ"מ והב"י ס"ל דפסול מתעסק אינו אלא בשחיטה ולא בשאר עבודות, כדס"ל לתוס' ולפיכך שפיר יכול הקטן לישא את כפיו ביחד עם אחרים.

בענין מריטת נוצות לצורך שחיטה

מנחם מענדל שטרם

חבר כולל פנים מאירות

בני ברק

א. איתא בחולין ל' ע"א החליר תחת צמר מסובך מהו תיקו ע"ש, ובמרדכי תחת צמר מסובך וכו' תיקו לחומרא, ולכך נהגו העם למרוט הצוואר בעופות שלא יחלירו תחת הנוצה ואע"ג דאיכא צעב"ח*. ועי' שו"ע יו"ד סי' כ"ד סעי' ח' שכ' וכן יש לזהר בצמר כבשים וכו', וע"ש ש"ך בשם המרדכי שבעופות יש למרוט וכ"כ בעט"ז, ודייק שם דאמאי לא הביא הרמ"א דברי המרדכי, ותי' שם דסמך אמ"ש סוס"י כ"ג דלכתחילה אין למרוט, משמע דאם א"א לשחוט בענין אחר ימרוט עכ"ל.

ב. עי' סוס"י כ"ג בשם או"ז שיש לזהר שלא ימרוט נוצות אם יוכל לשחוט בלא זה הטעם שם לא רק משום צעב"ח אלא חשש נקיבת הושט בשעת מריטה, וע"ש בר"מ בשם מהר"ם פדוואה שיש להחמיר שלא למרוט נוצות וכו' משום חששא של נקיבת הושט, ואפילו שאין לחשוש, אבל סוף דבריו סיים בשם או"ז, דיש למנוע אפי' בחול משום צעב"ח. ועי' סי' כ"ד בפ"ת ס"ק ב' דאמ"ש הבאה"ט דיש למנוע וכו' העתיק דברי הרמ"א באהע"ז דמותר לצורך רפואה או סתם צורך אדם, וכן סיים שם הרמ"א דהעולם נמנעים מזה דהוי אכזריות, וסיים שם העה"ש דמורה על עצמו דאינו מזרע אברהם וכו' ע"ש.

ג. עי' דרכ"ת סי' כ"ד ס"ק נ"ה ובמשנ"ב סי' תצ"ח ס"ק ס"ח בשם ח"א כלל פ"ט סעי' ג' דאפילו רוב הפוסקים החמירו שלא למרוט נוצות ביום טוב דלא היה אלא מכשירי אוכל נפש כגון שלא היה יכול למרוט עי"ט והשוחטים אומרים דא"א לשחוט בלי מריטת נוצות נהגו למרוט אפילו ביום טוב, וא"א בלי זה, אסור למרוט רק יפנה הנוצות אילך ואילך, וכ"כ בתה"ז ט"ו ג' ובמנה"ז כלל כ"ז בעשרון סק"ה ובמנח"י סוף הל' שחיטה בלק' ס"ק מ"ו. הנה נראה מדבריהם דכיון דאי אפשר לשחוט מותר מפני שהוא עיכוב בשחיטה, והתירו איסור מריטה ביו"ט וסמכו על דעת יחיד הרמב"ן, וצעב"ח משום שמחת יו"ט, (אבל רק כשאי אפשר). ועוד הביא שיש חשש משום שהייה, כאשר אבאר לקמן בדברי הד"ק.

ד. בדרכ"ת סי' כ"ג ס"ק קי"ג בשם השמ"ח דמנהג כל השוחטים דיש למרוט, והביא עוד שם מדברי בית אברהם בשם שאר ספרי שו"ב דביונים וצפרים אין המנהג למרוט משמע לכאורה ריש מנהג כזה, ועוד דמתשובת שו"מ שהביא שם ג"כ משמע הכי, כשרצה להעביר שו"ב מחמת שלא מרט, (עי' לקמן שלפרש הכי בדברי השו"מ אין לו שחר).

אבל האמת יורה דרכו דאם יוכל לשחוט ולא לעבור על צעב"ח בודאי הכי

(* עיין עוד כזה בשו"ת שאלת שלמה ח"ב סי' ע"ח.

שפיר, דלרוב הפוסקים הוא איסור דאורייתא, (ורק המרדכי בפ"ק דע"ז סובר דהוא ררבנן), וכמו שכתב הש"ך בסי' כ"ד סק"ח, וכ"כ הפר"ח אות ט"ו, וברתי אות י"ד שפ"ר אות ח' וב"ת אות ק', וב"ג סי' כ"ד אות ט"ו, וחכ"א כלל כ' סק"א ע"ש אם יש חשש מחמת הנוצות דוקא, ועי' במנחת ישכר על ה' שחיטה סי' מ"ז ס"ג ג' נהנו השוחטים למרוט הנוצות במקוה"ש שא"א לישחט בל"ז, ואם אפשר לשחוט ע"י שיפנה הנוצות אילך ואילך לא ימרוט, ע"ש ס"ק ז' שהביא כמה שאוסרים למרוט אם אין צורך משום איסור צעב"ח, ומ"ש הריכ"ת בשם שמ"ח שנהנו למרוט, תשובתו בצידו שם בסי' כ"ד ס"ק י"ב כתב, וכן בעופות שנוצות גדול בצווארן יש למרטן, הרי כתב כשנוצתן גדול דווקא, וא"ת לאפקי יונים וכיוצא בהם, ראה בשמ"ח סי' כ"ג אות י"ג שכתב, ויש לזהר שלא ימרוט הנוצות שלא יבוא לידי קלקול אם אפשר לשחוט כך אם אינם ארוכים.

עי' שו"מ ח"א מהר"ו תליתאי סי' קמ"ז במעשה שרצו להעביר שוחט מחמת כמה סיבות ואחד מהם היה שהמשרתות אומרים שהוא לא מרט, כתב שם כמה סיבות שאין בזה תלונה עליו כלל, האחר שאין דבר זה קלות, שהרי יש לו התנצלות, כי המעיין בשו"ע ימצא שאין למרוט הנוצות אם יוכל לשחוט בלא כך וכי, ועוד כתב שם שאולי שידע שאפשר לו לשחוט כך, עכ"ל, קודם משמע דאם יכול לכתחילה למנוע גם השו"מ מסכים עם זה, ושנית שזה תולה בהשוחט עצמו, ושלישית משמע שאין מנהג בזה, (שהשו"מ בעצמו מראה מקום שיש למנוע אם אפשר).

ועל מה שהביא הריכ"ת בשם הר"ק ע"ש סי' י"א שתחילת דיבורו עומד על ההיתר של צעב"ח, על הסברא כיון ראין דעתו משום צעב"ח מותר למרוט הקשה שם בצע"ג ושקל וטרי וסיים, אפשר שיש עוד חשש של גמי והוי חשש של שהיה נמצא שזה עיכוב גדול בשחיטה ממילא אין לחשוש משום איסור צעב"ח כיון דא"א לשחוט בלא זה, וסיים שם שאין השו"ב מבחינים כלל במריטתן ומורטין יותר מכדי הצטרבות כיון שהותרה, (וקצת קשה על סברא של גמי כיון שלכתחילה יודע שהוא קשה כגון בקנה של אווז שלכתחילה הולך לשחוט דבר קשה, ולפעמים רק מוצא בין שתי טבעות וקל לשחטו כמו כן, ה"ה הכי אפילו לפעמים אינו שוחט ע"ג הקנה של הנוצה רק בשערה אפי' לפעמים שוחט בתוך הקנה של הנוצה כיון שהשוחט יודע שלפעמים יהי' קצת קשה לכתחילה שוחט עם קצת כח בחולכה ובהבאה, ועוד מה חשש השחי' הרי בבירור חותך הנוצה קודם העור ומחמת חשש רחוק שנוצה מהצר יעכב הוא דבר רחוק משא"כ גבי גמי שהוא בושט יש הרבה לספק בשהייתו, ומכל דבריו נראה שהולך להצדיק המנהג שלפעמים אין מקפידין על יותר מצדכם, או אפילו אין בצורך מריטה כלל ואפ"ה מורטים מחמת הרגל, הרי הוא אומר שאין בכך כלום.

ועי' בית דוד סי' כ"ד ביה"ב ס"ק ה' שהביא דברי דע"ק דיכולים למרוט, (רק ביונים ושאר עופות דקים אין למרוט), ואפילו כשאין צורך (פי' שמורטין יותר מכדי הצטרבות), ועוד בסי' כ"ג ס"ק ה' שכתב שנהנו כך, האדם יראה

לעינים שחקר שם למצוא היתר אפי' במקומות שאין צריכין למריטה. וקצת פלא על הר"ק והב"ד דנוגע הדברים לחשש דאורייתא של צעב"ח (שאפילו המדרכי בעצמו בב"מ סובר שהוא דאורייתא ולכאורה סותר את עצמו למה שכתב בע"ז ע"ש בחי' אנ"ש), ונראה יותר טוב להחמיר בזה, ושיבחי' השוחט בין עופות שצריך למרוט ובאיזה שאין צריך למרוט, וכמבואר בשו"מ סי' קמ"ז שהשוחט יודע בעצמו לכוון אם יוכל לשחוט בלי מריטה עש"ה, ובפרט העופות הנמצאים בזמנינו הם בני עשר שבועות לכל היותר ואין להם רק נוצות קטנים, והחלפים הנמצאים ביד השוחטים הם רחבים למדי שאי אפשר לנוצה לכסותם, ועוד אשר העיד שם השו"מ דאם הם גדולים יתקלקל החליף, בודאי השוחט הוא בעצמו נזהר שלא יתקלקל, ממילא הוא מפורש יוצא דמהיות טוב הוא שלא למרוט. ועי' בדרכי תשובה סי' כ"ד ס"ק נ"ח דאם אין לצורך שחיטה הביא בשם המשב"ז סי' י"ג ס"ק ט' דאין צער גדול כמו מריטת הנוצות ע"ש. ומי לנו גדול מהאדמו"ר הזקן בשו"ע שלו יו"ד סי' כ"ד ס"ק י"ד הסכים לפסק הרמ"א דיש למנוע היכא ראפשר ע"ש, ולא הביא אחד מהפוסקים שהבאתי לעיל בזה מנהג כלל שיש חיוב דווקא למרוט.

הכלל העולה, מי שהוא מזרע אברהם וחס על הבריות שיצר היוצר כל בודאי יש לחוש שלא לצער במקום שאפשר למנוע,*) וצריך לדקדק ברקדוקי מצוה ובפרט שנוגע לאיסור צעב"ח שהוא דאורייתא, וצריך בוחן גדול לומר שאין צער במריטת משחו. קצתני כי לא כתבתי רק דברים הנוגעים למעשה.

עולת שבת בשבתו

בשלח

ויאמר ד' אל משה מה תצעק אלי, ופירש"י למדנו שהי' משה עומד ומתפלל. כנראה שרש"י בא לתרץ דהיכן מוזכר מלפנים שהתפלל משה רבינו, וא"כ אינו מובן תירוץ רש"י, דסוף כל סוף אינו מוזכר שום תפילה מקודם. אך ידוע מדרך הצדיקים שמלבישים תפילתם בדברים איש אל רעהו, והשומע אינו מרגיש כלל שמכוין הצדיק לתפילה, וכן כאן, כשאמר משה ד' ילחם לכם וגו', זה הי' התפלה, אף שאמר בן דרך ריבור וציווי לישראל, וזהו שפרש"י, למדנו שהי' משה עומד ומתפלל, כלו' שלא הניף ידו והי' עומד בלי שום תנועה ונענוע, ועכ"ז הי' מתפלל. (הגאון מוה"ר משה יעקב שארף זצ"ל ראב"ד ק"א אישפצין)

*) אפשר למנוע בניקל, ע"י גזיזה במספרים, עיין בדברי הגאון בעל ישועות יעקב לעיל עמוד י'.

(1) בספרו דרכי יושר על הש"ס, בסוף הספר.

אם שמוע תשמע לקול ד"א וגו' כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ד' רופאך. ובעקירת יצחק שער מ' כתב, רבים מקשים במקום שאין חולי רופא למה, והיא קו' הגמ' סנהדרין (דף ק"א). ונ"ל עפ"י הגמ' שבועות (דף ט"ו) דאסור להתרפאות בדברי תורה רק להגן שאני. וזהו שרמזו הכתוב כאן, אם שמוע תשמע לקול ד"א אז כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך, שבזכות התורה לא יבא עליך מחלה, ומעמא דקרא, כי אני ד' רופאך, שהוא פועל יוצא מקיום התורה, וא"כ יהי' כמתדפא בר"ת, ע"כ ההכרח שלא אשים המחלה, דלהגן שאני.

(הגאון מוה"ר נחום וויידענפעלד זצ"ל אבד"ק דאמבראווא²)

יתרו

ויאמר מה הרבר הזה אשר אתה עושה לעם מדוע אתה יושב לכרך וכל העם נצב עליך מן בוקר עד ערב, ויאמר משה לחותנו וגו' כי יהי' להם דבר בא אלי ושפטתי בין איש ובין רעהו. ויל"ד על אומרו מדוע אתה יושב לכרך דלכאורה הוא מיותר דהא עיקר תלונתו הי' על מה שהעם עומדים לפניו, ב' מאי וכל העם ולא אמר וכל ישראל, ג' מאי בא אלי הול"ל באים אלי. אך י"ל עפ"י מש"כ בתוס' במס' שבועות (דף ל' ע"א) ד"ה למישרי, דכשכאים שני דינים בבית אחת וא' מהם של ת"ח אז מקדימין תחלה את הר"ת של הת"ח אבל אם בא הר"ת של הע"ה תחלה צריך להקדימו כדכתיב כקטן כגדול תשמעון, ואח"כ כתבו ראפ"י בא הע"ה קודם רוחין אותו ומקדימין את הת"ח דעשה רכבוד התורה עדיף, יעו"ש.

ועפ"י י"ל דיתרו דאח שכל העם (היינו הע"ה) נצבים מן בוקר עד ערב, וע"כ צ"ל הטעם שבא משפט של ת"ח והי' הע"ה נדחים כמבואר בתוס' הנ"ל, דעשה רכבוד התורה עדיף, א"כ מהראוי שיהא הדיין עומד ולא יושב דהעשה רכבוד התורה יהא רוחה העשה רישיבת הדיינים הנדרש מהפסוק ועמרו שני האנשים לפני ה' דררשינן דהם יעמרו והדיינים יהיו יושבים (עיין מהרש"א שבועות ל' ע"ב ובס' רצוף אהבה שם), וזהו שאמר לו, מדוע אתה יושב, דמאחר שאני רואה שכל העם רייקא היינו עמי הארץ, נצבים מבוקר עד ערב ונדרחים מפני עשה כבוד התורה דרוחה העשה רכקטן כגדול תשמעון, א"כ תדחה ג"כ העשה רישיבת הדיינים, על זה השיב לו משה, כי יהי' להם דבר „בא" אלי, כלשון יחיד, להורות שבאין כאחד הת"ח והע"ה, אז ושפטתי בין איש, שהוא לשון חשיבות, להקדימו, כשיטה הראשונה בתוס', דרק כשכאים בבית אחת אז הוי הת"ח מוקדם, אבל אם בא הע"ה קודם, אז אין העשה רכבוד התורה רוחה, ולכך שפיר אני יושב.

(הגאון מוה"ר פנחס הלוי אבד"ק שערשאב זצ"ל³)

(2) בהסכמתו לספר טללי אורות עה"ת, ונשנית בספרו שו"ת חזון נחום סוף סי' י"ג.

(3) בספרו נחלת עזריאל במס' שבועות דף ל' ע"ב ד"ה עפ"י.

שקלים

במדרש תנחומא פרשת כי תשא, וכן משה למד תורה לישראל והדריכן למצות ונתן להם סדרי תורה ופרשיות שקוראים בהם בכל שבת ובכל חרש וחדש ובכל מועד והם מזכירים אותו בכל פרשה ופרשה ובפרשת שקלים אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע משאני מת אין אני נזכר א"ל הקב"ה חיך וכו'. ועמדו בזה המפורשים מה זה שדוקא בפרשת שקלים דאג משרע"ה שלא יהי' נזכר מכל פרשיות שבתורה. וי"ל בזה דהנה אמרו בגמ' (עירובין ב.) דשיעורין הם הלכה למשה מסיני, ובתשובת הרא"ש כלל ט"ז כתב דמה דאמרינן בבן י"ג שנים ויום אחד שהוא בר עונשין וחייב במצות הוא בכלל שיעורין שהם הלל"מ עיי"ש, והנה בשאר מצות התורה כגון במצות מצה אם ישאל אדם הא דאמרה תורה בערב תאכלו מצות, כמה מן המצה צריך לאכול לקיים המצוה נאמר לו שהוא בזית, ואם ישאל מנלן הא, תבא התשובה הלכה למשה מסיני, וכן אם ישאל מי הוא החייב במצוה זו, ונאמר לו כל איש ישראל שהוא מבן י"ג ויום א' ואשה מבת י"ב שנה ויום א', ומנלן הא, הלל"מ, וכן בכל פרשיות ומצות שבתורה. אכן בפרשת שקלים כתבה התורה בפירוש כל השיעורים, ששיעורו מחצית השקל, ועשרים גרה השקל, ושחייב הוא מעשרים שנה ומעלה, ואין צריכין להלל"מ לידע השיעורין, לכן כשבא לפ' שקלים אמר משה שמא משאני מת אין אני נזכר, לזה השיב לו הקב"ה חיך כשם שאתה עומד עכשיו ונותן להם פרשת שקלים ואתה זוקף את ראשם, כך בכל שנה ושנה וכו', דהיינו שיהא נקראת על שמו.

(הנאון מוה"ר מאיר אריק זצ"ל אבד"ק טארנא)

תרומה

והקמות את המשכן כמשפטו אשר הראית בהר, הראי"ת ב' במסורה, הכא, ואירך אתה הראית לדעת (דברים ד'). וי"ל בזה, דבאמת ראוי להבין מדוע רק משה הי' יכול להגביה ולהקים את המשכן (עי' תנחומא פ' פקודי), אך הענין הוא, מאחר דמשה רבינו בעצמו הי' משכן ד' כמאה"כ אני אשכון את דכא, והאיש משה הי' עניו מאוד מכל אדם אשר על פני האדמה לכן דווקא הוא יכול להקימו ולא אחר. וזהו כוונת הפסוק, והקמות את המשכן, ובאיזה כח תוכל בעצמך להקים את המשכן, כמשפט אשר הראית בהר, שמשנה רבינו למד מדת הענוה ממתן תורה שניתנה בהר סיני וכאז"ל (סוטה ה' ע"א) לעולם ילמד אדם מדעת קונו, שהרי הקב"ה הניח כל הרים וגבעות והשרה שכינתו על הר סיני. והנה מרת הענוה נקראת דעת וכידוע מאמר העולם כל גאה שופת, ומקרא מלא הוא (משלי י"ד) בפי אויל חוסר גאווה, וזהו שממשיך המסורה, אתה הראית לדעת, ששם

(4) מפי השמועה מתלמידו הרב הנאון מוה"ר אלקנה זאבערמאן זצ"ל אבד"ק יארדינאוו.

במתן תורה ראה חשיבותו של מדרת הענוה הנקראת רעת, ואחז במדה זו ונעשה בעצמו משכן ר', ועי'ז נאזר בגבורה להקים את המשכן.
(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

תצוה

במסורה ג"פ ואתה בפרשתך, ואתה תצוה את בני וגו', ואתה הקרב אליך, ואתה תדבר אל כל חכמי לב. הנה תיבת ואת"ה בנימט' בי"ת, וי"ל שג' פסוקים הללו רומזים על ג' בתי מקדשות, דידוע רג' המקדשות הם נגר ג' אבות העולם אברהם יצחק ויעקב, שהם ג' עמודים העולם תורה עבודה ונמ"ח. וזהו, ואת"ה תצוה את בני יקחו אליך שמן זית זך, שמן הוא חכמת התורה כידוע רומז על בית שלישי שהוא נגר עמוד התורה, ואת"ה הקרב, זהו עבודה רומז על בית שני, ואתה תדבר וגו' ואלה הבגדים אשר יעשו, רומז על נמילות חסדים נגר בית ראשון.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

לפורים

במגילת אסתר. ויספר המן לזרש אשתו ולכל אוהביו את כל אשר קרהו ויאמרו לו חכמיו וגו' נפול תפול לפניו וגו' ויבהילו להביא את המן אל המשתה. ויל"ד בזה כמה דקדוקים, חרא, למה הוצרך לספר להם את כל אשר קרהו וכי לא דאו בעצמם שנדרה אל ביתו אבל וחפוי ראש, והשנית איך הרהיבו אוהביו להגיד לו נפול תפול לפניו, וכי זהו דרך האוהבים לפתור לרעת, ואיך לא חששו שינקם מהם, ועוד בה שלישית, בהא דכתיב ויבהילו את המן, צריך ביאור, מדוע הבהילו אותו, ומה הי' איכפת להם אם הי' הולך להמשתה שעה או שתיים אח"ז. אך הענין הוא כי ידוע שאומה"ע תולין כל המאורעות במקרה בלי השגחה פרטית, מהבוית"ש, לא כן ישראל עם קרובו מאמינים כי הכל מתנהג בהשגחה פרטית, וזהו כוונת הפסוק, ויספר המן וגו' את כל אשר קרה"ו, שהוא חשב שהכל הי' רק מקרה, ולכן חשב עצות ותחבולות איך להינצל מפח מוקשו, והעצה שיעצוהו חכמיו היתה, אם מזרע היהודים מדרכי וגו' נפול תפול לפניו, כלו' הלא ידוע דישאל רחמנים בני רחמנים הם, לכן העצה היא שנפול תפול לפניו, להכניע עצמך לפניו ולבקש רחמים ממנו, והוא בוודאי ירחם עליך כשבע בני' להיות רחמנים, ובעצה זו היתה ערמה בצדו, כי ידעו שאם בני' מרחמים על זרעם של עמלק נענשים כרמצינו בשאול שחמל על אגג, ועי'ז אמרו, לא תוכל לו, רק אם נפול תפול לפניו, ובאמת אם הי' עושה המן כן, אפשר שהי' מדרכי מרחם עליו והי' יכול להניע עונש עליהם, אך מן השמים הסיבו שיבהילו את המן אל המשתה

כרי שלא יהי' לו פנאי לחלות את פני מרדכי, וזה גרמה לו מפלתו, ואנחנו קמנו ונתעורר.

(הגאון מוה"ר צבי מגיד מישרים מוואוירסלאוו⁵)

במגילת אסתר. ורבים מעמי הארץ מתייהרים כי נפל פחד היהודים עליהם. איתא בגמ' (יבמות כ"ד ע"ב) ר"נ אומר אחד גרי אריות ואחד גרי חלומות ואחד גרי מרדכי ואסתר אינם גרים וכו'. והקשו בתוס' מהפסוק ורבים מעמי הארץ מתייהרים, ואפשר לומר דבפסוק ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר דרשו חז"ל (מגילה מז:) ויקר אלו תפילין וכה"א וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך, ונתיא ר"א הגדול אומר אלו תפילין שבראש. הרי שפחד היהודים הוא היראה דקרושה מקרושת התפילין, וזש"ה ורבים מעמי הארץ מתייהרים, ולא תקשה הלא גרי מרדכי ואסתר אינם גרים, ע"ז מתרץ דזה דוקא המתגיירים מחמת אימת המלכות דהיינו גרי מרדכי ואסתר, אבל אותם שנפל פחד היהודים עליהם מפחד דקרושת התפילין שפיר קבלום שהם היו גרי אמת. ובוה יתיישב מה שכתב כאן פחד היהודים ולקמן כתיב וכל שרי המדינות מנשאים את היהודים כי נפל פחד מרדכי עליהם, כי המתיהרים מחמת פחד מרדכי לא קבלו, רק אותם שנתגייירו מחמת פחד הקרושה.

(כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א)

תשא

וידבר ד' אל משה לאמר, כי תשא את ראש בני וגו'. ולכאורה צ"ב מהו תיבת לאמר. וי"ל עפ"י המבואר בירושלמי כשהתורם נכנס לתרום הי' צריך לדבר שלא יחשדוהו שנתן ממעות תרומת הלשכה לתוך פיו, וזשאה"כ, וידבר ד' אל משה, לאמר, שהקב"ה צוהו שהתורם צריך לדבר ולאמר בעת כי תשא.

(הגאון מוה"ר משה דרשן זצ"ל⁶)

ויאמר להם כו' עברו ושובו והרגו איש את אחיו ואיש את קרובו כו' ויאמר משה מלאו ירכם היום לד' כי איש בבנו ובאחיו כו'. ויש להקדק מדוע בפסוק הנ"ל אמר רק איש את אחיו, ובפסוק השני אמר נמי כי איש בבנו ובאחיו כו'. ונלע"ד עפ"י דיל"ד דרש"י פי' איש את אחיו, מאמו והוא ישראל עכ"ל, וכוונתו דהא כל שבט לוי נאספו אליו ולא עברו העגל, לכך צריך לפרש אחיו מאמו. אלא דקשה לפ"ז איך יתכן אומרו אח"כ כי איש בבנו כו', ואיך יצויר בנו בשבט לוי, ועיין גור ארי' ושפתי חכמים ודבק טוב נדחקו דקאי אבנו חורגו, או אבן בתו, ואף אם יהיבנא להו להעמים זה, ערן לא מתורץ דקרוק הראשון, ועיין ספורנו.

(5) במ' נחל אשכול (להרב הררשן מוה"ר חיים עוזר הכהן מק"ק בראד) בפ' נצבים,

בשמו.

(6) בספר מסורת הברית (במגילת אסתר), ששמע ד"ז מפיו.

ולוי נראה עפ"מ"ש בספר קומץ מנחה יעו"ש"ה (שנרפס אצל מקראות גדולות ר' א"ר) שהקשה בפסוק דוואספו אליו כל בני לוי, וז"ל, וקשה וכי לא היו בכל ישראל עוד מי לה' שבאו אל משה, ועוד איך נלחמו בני לוי נגד כל ישראל, וי"ל שבני לוי התחילו, ואח"כ באו כל הברכים אשר לא כרעו לבעל עב"ל. ולפ"ז מיושב אומרו כי איש בכנו, דזה אמר נגד האחרים מישראל שבאו גם המה אח"כ והרגו איש את בנו, אבל בפסוק רלעיל אצל הצווי דעדיין לא נאספו כי אם שבט לוי לחוד, לא ה' יכול לומר והרגו את את בנו, דזה לא יצויר בשבט לוי שכולם נקיים היו מחטא העגל, ולכך אמר רק איש את אחיו ואת קרובו, דהיינו מאמו וכפרש"י, כנלע"ד ברור ונכון, וק"ל.

(הגאון מוה"ר בצלאל רנשבורג זצ"ל)

פ' החודש

במכילתא פ' בא (פרשה ז') עה"פ וראיתי את הרים ופסחתי עליכם, רואה אני רם עקרתו של יצחק שנא' ויקרא אברהם שם המקום ההוא ר' יראה וגו'. וצ"ב מה ענין רם של פסח לרם עקרתו של יצחק, וי"ל עפי"ד ס' אמרי בנימין במה שאנו מבקשים וזכרנו בזכרון טוב לפניך ופקדנו בפקודת ישועה ורחמים ותראה לפניך עקרה שעקר אברהם אבינו את יצחק וכו' ועקרת יצחק לזרעו ברחמים תזכור. וי"ל דתחלה אנו אומרים ותראה לפניך, לשון ראי', ולבסוף אומרים ברחמים תזכור, לשון זכירה. ועוד הרי רש"י פ' בפ' בחקותי למה לא נאמר זכירה ביצחק כי אפרו נראה לפניו ית' מונח ע"ג המזבח. ותירץ דידוע דיש הפרש בין ידיעה לראי', שהראי' עושה רושם יותר גדול מידעה, והנה אמרו רז"ל נשבע הקב"ה שלא יכנס לבהמ"ק שלמעלה עד שיבנה בהמ"ק שלמטה, נמצא שכל זמן שביהמ"ק ה' קיים והי' הקב"ה נכנס לבהמ"ק שלמעלה אז הי' אפרו נראה לפניו ולא שייך לשון זכירה וכמאח"כ בהר ד' ירא"ה, אבל לאחר חורבן ביהמ"ק שאין הקב"ה נכנס לבהמ"ק שלמעלה אז שייך זכירה. והוא שמבקשים, ופקדנו בפקודת ישועה ורחמים, שיבנה בהמ"ק במהרה, ואז, ותראה לפניך עקרה, בבחי' ראי', ואף עכשיו בעת החורבן אנו מבקשים שעכ"פ עקרת יצחק היום, היינו בעת גלותנו, ברחמים תזכור, היינו בזכירה, עכ"ר.

והנה נורע דברי התרגום יונתן בפ' יתרו עה"פ ואשא אתכם על כנפי נשרים, שקרבן פסח מצרים הקריבו בביהמ"ק ע"י שהביאם הקב"ה למקום המקדש ושם עשו את הפסח. נמצא דבעת פסח מצרים שהקריבוהו בני' במקום המקדש אז נכנס הקב"ה לבהמ"ק שלמעלה, וא"כ הי' אפרו של יצחק נרא"ה לפניו ית"ש, ולזה אמרו במכילתא, וראיתי את הרים ופסחתי עליכם, דם עקרתו של יצחק שנא' ויקרא אברהם שם המקום ההוא ר' יראה, בבחי' ראי' שפועל יותר מזכירה.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

נוסחאות והערות ברש"י על התורה

(נלקטו מקונטרס „יוסף הלל" להר"ר מנחם בראכמער שליט"א)

בא

קאפ' י' פסוק כ"ו.

לא נדע מה נעבור, כמה תכבד העבודה, שמה ישאל יותר ממה שיש בידונו. עיין במפרשים שהשקלא וטרי' של פרעה היתה, כי מקורם בקש לעכב הטף ושיקחו בהמותם, וכאומרו אין דרך הטף לזכות, וכשלקה על זה, טען לכו עבדו את ה' בתפלה וגם טפכם ילך עמכם שכן נוהגין להביא הטף לבית התפלה רק עזבו הצאן והבקר לערבון, ומרע"ה אמר שצריכין לשניהם הטף לתפלה והצאן לזבחים. והקשה בס' תפארת יוסף למה פרש"י כאן ואנחנו לא נדע רק לענין הזבחים רהול"ל מה נעבור אם בתפלה אם בזבחים אם בשניהם דלשון מה נעבור מדוקדק בזה טפי ממה שנפרש כמה תכבד העבודה עיי"ש. אמנם בנוסחת דפה"ר תחת כמה תכבד כתוב כמה תכבד. ויתפרש היטב שמרע"ה טען אנו צריכים הטף לתפלה והצאן לקרבן רק מה שאמרתי גם אתה תתן כי לא נדע כמה תכבד העבודה, כי באם עיקר העבודה תהי' בתפלה אז די לנו בבהמות שלנו לזכות, אבל מחמת שאנחנו לא נדע כמה תכבד אולי תכבד בענין הקרבנות אז צריך אתה ליתן בידנו זבחים ועולות כי שמה ישאל יותר ממה שיש בידונו. אבל בין כך ובין כך העבודה תהי' בין בתפלה בין בזבחים.

קאפ' י"ב פסוק י"א.

בא"ר שהקב"ה מרדג בתי ישראל מבין בתי מצרים. וברפה"ר הנוסחה הוא, שהקב"ה מרדג בתי ישראל שבין בתי מצרים.

שם פסוק מ"ה.

בא"ר אלא כגון ערבי מהול וגבעוני מהול. וברפה"ר הנוסחה „וגבעוני מהול". ובגמ' דיבמות (דף ע"א ע"א) הנוסחה בגמ' גבעוני ונכתב על הגליון ס"א גבעוני, וכן בפרש"י שם, ובע"ז (דף כ"ז ע"א) לא הוזכר כלל גבעוני דק גבעוני ופירש"י שם אומה מהולה והוא כמ"ש שם ביבמות שם אומה שמוהלין את עצמן. והר"ח פירש (שם בע"ז) וז"ל הגבעונים מבני אברהם הם ומהולים ושוכנים בהרי גבעונים לפיכך נקראים גבעונים עכ"ל וכן פירש הערוך (ערך גבן ד') שהם בני קטורה שמצוין על המילה.

אמנם מי הם הגבעונים שהם גוים המוהלים א"ע, כי אותן שבאו בימי יהושע הרי נתניירו והנם שהגבעונים לא מבני ישראל הם וגזרו עליהם עבדות מ"מ הרי ישראלים נמורים הם ואינם בכלל בן נכר. אמנם מצאנו בהם שחזרו לסורם ונעשו כעכו"ם נמורים רבקירושין (דף ע' ע"ב) אר"י גובאי, גבעונאי, (פרש"י גובאי גבעוני כלומר ע"ש שהיו גבעונים נקראו כבבל גובאי קרוב לגבעונים בשמם)

והוא שם אומה, אע"ג דלעיל מינ' גבי מכריו רבא, בלאי, דנאי, מלאי, מלאי, זנאי, פירש"י שמות מקומות או משפחות, עכ"ל, מ"מ הגובאי אינם משפחה פסולה רק שם אומה כדמרנין בברכות (דף י"ז ע"ב) מאן אבירי לב גובאי טפשיא א"ר יוסף תדע דהא לא אינייר ניורא מינייהו ופרש"י גובאי שם אומה היא בבבל ובמס' קידושין אמרינן שהיו מן הנתינים ע"כ ומהא דקאמר דלא אינייר ניורא מינייהו, הרי שהיו גוים גמורים, ואולי עדיין הי' מנהג אבותיהם בדיהם והיו מוהלין א"ע.

ויעויין ברש"י מגילה (דף י' ע"ב) בצאת לפני החלוץ, ביהושפט כתיב בר"ה כשיצא להלחם על העמונים והגבעונים שבאו עליו עכ"ל, ובפסוק לא נזכרו גבעונים ועיין רש"י שהגיה שצ"ל מואבים. אכן אפשר לומר שכוונת רש"י בזה דהנה בפסוק שם (דה"ב כ' א') כתוב באו בני מואב ובני עמון ועמהם מהעמונים. ונתקשו בזה המפרשים מי הם העמונים שאינם בני עמון ופרשו שעמונים הם המעונים והוא הפוך ושכן כתיב להלן (כ"ו ז' ח') שהמעונים נקראו עמונים. והנה מצינו בעזרא (ב' ג') ונחמ' (ז' ג') במשפחות הנתינים משפחה בשם מעונים ואולי מאז היו מהם לנוי בפ"ע והם שבאו עם בני עמון וע"ז סובבים דברי רש"י שכתב שבאו עליו העמונים והגבעונים.

בשלח

קאפ' י"ד פסוק י"ט וכ'.

ויסע עמוד הענן כשחשכה והשלים עמוד הענן את המחנה לעמוד האש לא נסתלק הענן כמו שהי' רגיל להסתלק ערבית לגמרי אלא נסע והלך לו מאחריהם להחשיך למצרים: (כ) ויהי הענן והחשך, למצרים: ויאר, עמוד האש את הלילה לישראל והולך לפניהם כדרך ללכת כל הלילה והחשך של ערפל לצד מצרים: רש"י פירש כאן שכ"א מהעמודים עשה פעולתו שעמוד האש הי' מאיר, ועמוד הענן הי' מפסיק ואע"פ שלא נזכר בפסוק הזה עמוד האש כלל סמך על הירוע מראש הפרשה שבכל לילה האיר להם עמוד אש. אבל בירמ' (ל"ד כ') עה"פ אשר שמת אותות ומופתים בארץ מצרים עד היום הזה ובישראל ובארם, הביא רש"י מררש אנדה אותות שהיו שקולין לישראל ולמצרים כיצר, ויהי' הענן והחשך ויאר את הלילה, אותו מזל ששימש חשך למצרים שימש אור לישראל, עכ"ל. לפ"ז משמע שעמוד הענן הנזכר בפסוק הוא עשה שתי הפעולות החשך למצרים והאור לישראל, ועיין בשבת דף כ"ב ע"ב תוס' ד"ה וכו' לאורה, שעמוד הענן הי' מאיר להם.

ובתהלים (קל"ט י"א) עה"פ ולילה אור בעדני פירש"י והלילה יהי' מאפיל לנגדי, אור זה לשון אופל הוא כמו יפץ ענן אורו, וכן כל כוכבי אור, וכן ויאר את הלילה. לפי זה מתפרש ג"כ הפסוק על עמוד הענן רק שאין פירושו מלשון אור ונאמר שהאיר לישראל, רק כל הפסוק מתפרש מלשון אופל וחשכות למצרים. ועיין בראב"ע כאן שהביא שר' מרינוס פירש ויאר את הלילה ויחשיך וכמותו

ולילה אור בערני, ורחח דבריו בשתי ידי, וכתב עליו המפרש הזה השיש חשך לאור ואור לחשך. ובאמת פירש כן רש"י בכ"מ, עיין עמוס ח' ח' עה"פ ועלתה כאור כולה, אך בפסוק ולילה אור בעדני פלא הוא שבגמ' דפסחים פריך מיני' אלמא אור יממא הוא (פסחים ב:) ולפי פרש"י אדרבא האי אור לשון אופל הוא.

קאפ' ט"ז פסוק כ"ט.

שבו איש תחתיו, מכאן סמכו חכמים ד' אמות ליוצא חוץ לתחום, ג' לגופו וא' לפישוט ידיה ורגליה: אל יצא וגו', אלו אלפים אמה של תחום שבת, ולא במפורש וכו'.

דברי רש"י לקוחים מברייתא הובאה בעירובין דף נ"א הני אלפים היכן כתיבן דתניא שבו איש תחתיו אלו ד' אמות אל יצא איש ממקומו אלו אלפים אמה. מנא לן אר"ח למרנו מקום ממקום וכו' ובברייתא זו לא נאמר כלל שג' לגופו וא' לפישוט ידיה ורגליה רק לעיל (דף מ"ח) תניא שבו איש תחתיו, כתחתיו [וכמה תחתיו] גופו ג' אמות ואמה כדי לפשוט ידיו ורגליו דברי ר"מ ר' יהודה אומר גופו ג' אמות ואמה כדי שיטול חפץ מתחת מרגלותיו ומניח תחת מראשותיו. מאי בינייהו איכא בינייהו ד"א מצומצמות פירש"י לרבי יהודה מצומצמות ולר' מאיר גדולות. ע"כ הגמרא. ויש לתמוה על פירש"י (לפי נוסח ס"ש) למה הביא בכלל ההוא דשלש לגופו וא' לפשוט ידיה שלא נאמר שם בברייתא, ואם רצה להביאו לפירש תיבת תחתיו כתחתיו למה הביא דברי ר"מ ולא דברי ר"י שהלכה כמותו לגבי ר"מ. ובאמת גם הרמב"ם בפ"ב מהל' שבת הל' ט"ו הביא ג"כ דברי ר"מ ותמה עליו בכסף משנה למה פסק כר"מ לגבי ר"י ותירץ דהרמב"ם מפרש הא דאמר איכא בינייהו מצומצמות כמו שפירשו הר"ף והרא"ש דלר"מ מצומצמות ולר' גדולות, וכיון דאיסקנא בריש עירובין דמשחינן לחומרא בטפחים עצבות ולא מצומצמות לכן פסק כר"מ. והתיינח להרמב"ם אבל לפי מה שפירש"י כנ"ל דלר"י מצומצמות א"כ בודאי דהלכה כר"י לגבי דר"מ ולחומרא א"כ למה הביא רש"י דברי ר"מ. ובכן נכון הנוסח כמ"ש בדפח"ר ויש להאריך בזה רק שאכ"מ. ובדפח"ר הנוסחה היא שבו איש תחתיו, מכאן סמכו חכמים ארבע אמות ליוצא חוץ לתחום אל יצא איש ממקומו, אלו אלפים אמה, ולא במפורש וכו'.

וגם מה שבנס"ש הד"ה הוא אל יצא וגו' הגם שתיבת וגו' בא לרמוז על סוף הפסוק מ"מ נכון יותר לפי מה שהוא בדפח"ר מאחר שכל דיוק הגמ' הוא מתיבת מקום כנ"ל, אמר רב חסרא למדנו מקום ממקום.

וברישא דקרא ג"כ סמכו אל תיבת תחתיו, שהוא ג"כ כמו מקומו, והגם שרש"י לא פירשו כאן מ"מ פירשו בישע' (י' ד') בפסוק בלתי כרע תחת אסיר, תחת, מקום, כמו שבו איש תחתיו וכן פירש"י בעמוס (ב' י"ג) בפ' הנה אנכי מעיק תחתכם, פירשו רש"י חנייתכם. וכן ת"י אתרכון.

יתרו

קאפ' י"ח פסוק א'.

את כל אשר עשה, להם כירידת המן, ובבאר, ובעמלק;

המפרשים נתקשו למה הוסיף רש"י תיבת להם ופירשו בכמה אופנים עיין רא"ם וגו"א ועור. אבל ברפוס אלקבץ הנוסחה את כל אשר עשה אלקים, כירידת המן וכו'. והנראה מזה שתיבת להם שהוא בנס"ש נשתכש ממלת אלקים.

שם פסוק י"ב.

ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם עם חותן משה וגו'. בכרכות סג: פתח ר' נחמי' מ"ד ויאמר שאל אל הקני לנו סורו רדו מתוך עמלקי פן אוסיף עמו ואתה עשית חסד עם כל בני ישראל והלא דברים ק"ו ומה יתרו שלא קרב את משה אלא לכבוד עצמו כך, המארח ת"ח בתוך ביתו ומאכילו ומשקהו ומהנהו מנכסיו עאכו"כ. ופירש רש"י, עשית חסד, שהאכילם שנאמר ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם וגו', וכן פירש ג"כ שם (בשמואל א' טו"ו) עם כל בניי שנהנו מסעורתו משה אהרן וכל זקני ישראל.

אבל במדרש פ' בהר (פל"ד ח') נראה שקאי על מה שהאכיל לחם למשה שנאמר קראן לו ויאכל לחם עי"ש, ובמדרש שיה"ש פ"ב עה"פ סמכוני באשיות. וצריך להבין למה פירש"י בגמ' על הסעודה שעשה במדבר היפוך דברי המדרש. והנראה כי בגמ' שאמרו שעשה לכבוד עצמו זה אפשר לומר רק על הסעודה במדבר כי מה שהאכיל את משה לא ה' לו לכבוד, אף אם נימא בשכרו האכילו, אבל הסעודה במדבר היתה לו לכבוד. אמנם צל"ד היאך יפרנס המדרש את דברי הפסוק שכתוב שם ואתה עשית חסד עם כל ישראל בעלותם ממצרים, הלא מה שהאכיל את משה קדם ליציאת מצרים ימים רבים.

קאפ' כ' פסוק ו'.

נוצר חסד, שאדם עושה לשלם שכר עד לאלפים דור וכו'. כל העובר על דברי רש"י אלו ישתומם ויאמר מה הציון הלו אשר אני רואה, כי בפסוק כאן לא כתוב נוצר חסד, והפסוק נצר חסד הוא לקמן בפ' כי תשא (ל"ד ז'). וז"ל ספר יוסף דעת, בר"ה לשונאי כתרנומו כו' הוא דיבור אחד עד לאלפים, וצ"ל מלת נוצר, ונוצר חסד כו' וכן בס"א בהדיא, ויש נוסחאות שנמחק מלת נוצר וצ"ל תחתיו ועושה חסד כו' ברש"י קלף עכ"ל.

וכנוסחת ס"א כן הוא ג"כ נוסחת רפה"ר שכתוב שם ונוצר בוי"ו וכתוב ג"כ עד אלפים דור במקום עד לאלפים, ופשוט הוא שאין זה ד"ה רק שהוא לשונו של רש"י וע"ז סובבים דברי השפתי חכמים למה הביא רש"י בלשונו את הפסוק נוצר חסד ולא את לשון הפסוק שלפנינו. ועיין בדבריו. והיותר נראה בזה שרש"י נמשך בזה אחר לשונו של ר' משה הדרשן שהביאו רש"י בתהלים (ס"ב י"ב)

בפסוק אחת רבר אלקים, ששמעתי מתוכה שנים ומה הן השנים, כי עז לך לשלם לאיש כמעשהו, והשני' כי לך ה' חסר, ומאיוזה ריבר שמענו מריבור שני של עשרת הרברות שמענו ממנו שהקב"ה פוקר עון, נוצר חסר, שנאמר בו פוקר עון אבות וגו', הרי שגם שם הביא בלשונו נוצר חסר, והוא כי בזה יותר טוב מתפרש הפסוק ולך ה' חסר שאתה נוצר ושומר עליו, ומשם נמשך ג"כ כאן להשתמש בלשון נוצר חסר.

מ"מ הנוסחה כמו שהיא לפנינו בוראי משבששתא וצריכה תיקון.

משפטים

קאפ' כ"א פסוק ח'.
 אשר לא יעדה, שהי' לו ליעדה ולהכניסה לו לאשה וכו'. לפי מה דמסיק בגמרא (קידושין י"ח ע"ב) דייעור אירוסין עושה ולא נשואין לא שייך לומר בזה להכניסה לו לאשה שהי' הכנוסה היא הנשואה כמו שאמרו שומרת יבם וכנוסה. ובדפת"ר הנוסחה היא שהיה לו ליעדה ולהכניסה לו לאשה. ובזה רש"י מפרש תיבת יעדה שהוא מלשון הכנה והזמנה. וכן תרגם יונתן בירמ' (מ"ז ז') בפסוק ואל חוף הים שם יעדה, מתרגם לתמן מזמנה. וכן פירש הרד"ק (מכה ו' ט') יערה, הזמינה, כמו ואם לבנו ייעדנה. וכן תרגם כאן יב"ע. וכמ"ש התוס' בקידושין ב' ע"ב ד"ה דאסר, רפשמא דמילתא דקידושין מקודשת לי מיוחדת לי ומזומנת לי.

קאפ' כ"ג פסוק ח'.
 ויסלף, כתרגמו ויקלקל: דברי צדיקים דברים המצודקים משפטי אמת וכן תרגמו פתגמין תריצין ישרים:
 הנה רש"י הביא רא' מן התרגום שאין לפרש דברי צדיקים על הדיונים שאז הל"ל פתגמי צדיקיא אבל פתגמין תריצין פידוש דברים המצודקין אבל למה לו להוסיף ישרים שלא נאמר כאן. וגם מה שהביא את התרגום על ויסלף שהוא ויקלקל מה ה' המקרא חסר שצריך להביא את התרגום. ובפרשת שופטים (דברים ט"ז י"ט) שכתוב שם ג"כ ויסלף רברי צדיקים לא פירש כלל תיבת ויסלף כי אינו צריך שום פירוש.

ובדרום אלקבץ הנוסחה, ויסלף דברי צדיקים, כתרגמו, דברי צדיקים דברים המצודקים משפטי אמת וכן תרגמו ישרים תריצין: לפי נוסחה זו כתרגמו אינו מוסב על ויסלף שתרגמו ויקלקל, רק כתרגמו פתגמין תריצין ומפרש שפירשו בפסוק דברים המצודקין והביא שכן תרגם ישרים בפסוק פקודי ה' ישרים (תהלים י"ט ט') פקודיא דה' תריצין, ורצונו לתרץ בזה שלא תקשה דהרי עה"פ (דברים ר' ח') אשר לו חוקים ומשפטים צדיקים ששם מוסב ג"כ צדיקים על החוקים ומשפטים תרגמו קשיטין, ולמה תרגם כאן תריצין, ע"ז הביא שכן תרגום ישרים תריצין.

שם פסוק ט"ו.

חרש האביב, שהתבואה מתמלאת בו באביב, אביב לשון אב בכור לבשל הפירות: מתחלת לשונו של רש"י משמע שמפרש אביב מלשון אבי הנחל (שה"ש ו' י"א) ומסוף דבריו שהוא מלשון אב. ובדפח"ר הנוסחה לשון אחר (ובדפוס אלקבץ ד"א), שהן באמת שני פירושים. אמנם יש ליישב נס"ש עפ"י דברי הראב"ע (בשה"ש שם) שהביא יש אומרים שלשון באבי הנחל מן אביב ומן אב יוציאנו ופירושו המבוכר, לפ"ז הכל לשון אחר.

תרומה

קאפ' כ"ה פסוק ו"ח.

מקשה תעשה, שלא תעשה בפני עצמם ותחברם בראשי הכפרת לאחר עשייתם כמעשה צורפים שקורין שולדירי"ץ, אלא הטיל זהב הרבה בתחלת עשיית הכפרת והכה בפטיש ובקורנס באמצע וראשין בולטין למעלה וציור הכרובים בכליטת קצותיו: בתחלת דברי רש"י מדבר לנוכח בלשון צווי שלא תעשה, ותחברם, והוא כלשון הפסוק מקשה תעשה, ואח"כ מדבר בלשון עבר כדרך ספור אלא הטיל והכה וצייר, והול"ל ג"כ בלשון צווי.

וכן הוא בדפח"ר, אלא תטל זהב הרבה בתחלת עשיית הכפרת והכה בפטיש ובקורנס באמצע וראשיו בולטים למעלה וציור הכרובים בכליטת קצותיו:

קאפ' כ"ו פסוק ה'.

מקבילות הלולאות אשה אל אחותה, שמור שתעשה הלולאות במדה אחת מכוונות הברלתן זו מזו וכמדתן ביריעה זו כן יהי' בחברתה כשתפרוש חוברת אצל חוברת יהיו הלולאות של יריעה זו מכוונות כנגד לולאות של זו וזהו לשון מקבילות זו כנגד זו וכו'. ובדפוס הראשון הנוסחה היא, שמור שתעשה הלולאות מכוונות, במדה אחת הברלתן זו מזו וכו'. ונכון הוא כי פירוש מקבילות הוא מכוונות, כמ"ש רש"י בסוף הריבור וכן תרגם אונקלוס מקבילות מכוונן, ובאת האזהרה שיהי' הלולאות מכוונות אשה אל אחותה, ומפרש האיך יעשה שיהי' מכוונות, כשהיו במדה אחת הברלתן אז יהיו מכוונות. אבל לפי נוסחת ספרים שלנו שבאת תיבת מכוונות בין תיבות „במדה אחת“ ל„הברלתן“ אין לו מובן כ"כ. וכן הוא בדפוס אלקבץ. ועיין לקמן (כ"ו י"ז) בענין ידות הקרשים, ומ"ש שם.

שם.

בא"ר, זו מצאתי בברייתא דמס' מדות וכו'. אנו אין לנו תוספתא למס' מדות ומחו זה שנקרא ברייתא דמס' מדות. ובדפח"ר הנוסחה נכונה זו מצאתי בברייתא דארבעים ותשע מדות. ועיין לקמן (כ"ז ה') לענין כבש המזבח הביא רש"י ג"כ כך מצאתי במשנת מ"ט מדות. ופשוט הוא שמתיבת מ"ט נתחלף למס'. ובתהלים

(ע"ח ט"ז) הפליא הזעזער להוסיף טעות על טעות, ובמקום מ"ט מדות, כתב מס' מכות.

תצוה

קאפ' כ"ט פסוק ט"ז.

סביב, כך מפורש בשחיטת קדשים שאין סביב אלא ב' מתנות שהן ארבע האחת בקרן זוית זו והאחת בקרן שכנגדה באלכסון וכל מתנה נראית בשני צדי הקרן אילך ואילך נמצא הדם נתון בד' רוחות סביב לכך קרוי סביב: הלשון אינו מדויק שמתחיל שאינו סביב אלא ב' מתנות, ולכסוף כתב נמצא הדם ניתן בד' רוחות סביב, א"כ הרי הוא סביב ומה זה שוב שמסיים לכך קרוי סביב.

אבל ברפיה"ר הנוסחה היא, סביב, מפרש בשחיטת קדשים שאין [נ] אלא שתי מתנות שהן ארבע האחת בקרן זוית זו והאחת בשכנגדה באלכסון וכו' נמצא הדם נתון בד' רוחות לכך קרוי סביב. הלשון הזה מדויק, שבא לומר שהגם שאינו סביב ממש, מ"מ כיון שהוא בד' רוחות קרוי סביב.

שם פסוק כ"ד.

תנופה, מוליך ומביא למי שארבע רוחות העולם שלו ותנופה מעכבת ומבטלת פרעניות ורוחות רעות, תרומה מעלה ומוריד למי שהשמים וארץ שלו ומעכבת טללים רעים.

מ"ש שתנופה מעכבת ומבטלת פרענות ורוחות רעות, הנה לפ"ז הם שני דברים, ולא פירש איזה פרענות היא מעכבת, ובאמת הכל דבר אחד, וכן הוא בגמ' (מנחות ס"ב וסוכה ל"ח) זאת אומרת שירי מצו' מעכבים את הפרענות, דהא תנופה שירי מצו' הוא (פירש"י דלא מעכבא כפרה ולא עיקר מצו' היא) ועוצרת רוחות רעות וטללים רעים. ע"כ. הרי שהפרענות שהתנופה מעכבת הם הרוחות הרעות ופורענות שהתרומה מעכבת הם הטללים רעים. ולפ"ז כמה נכונה הוא נוסחת רפה"ר, ותנופה מעכבת פרענות רוחות (בלא וי"ו) רעות, ומעלה ומוריד וכו'.

תשא

קאפ' ל"א פסוק י"ח.

לוחות, לוחות כתיב שהיו שתיהן שוות. וכן כתב בפ' עקב (דברים ט' י"א), אבל לא ביאר לנו כמה היו שוות, ובשה"ש (ד' ה') בא ביתר ביאור שני שריך, ע"ש הלוחות תאומי צבי' שהם מכוונות במדה אחת, וחמשה דברות על זו וחמשה על זו מכוונין דיבור כנגד דיבור, אנכי כנגד לא תדצח, שהרוצח ממעט את הדמות של הקב"ה, לא יהי' לך כנגד לא תנאף, שהזונה אחר עכו"ם דרך אשה המנאפת תחת אישה תקח את זרים, לא תשא כנגד לא תגנוב שהגונב סופו לישבע לשקר, זכור כנגד לא תענה שהמחלל את השבת מעיד שקר בבוראו לומר שלא שבת בשבת בראשית, כבר כנגד לא תחמוד, שהחומד סופו להוליד בן שמקלה אותו ומכבד למי שאינו אביו עכ"ל, הרי שכל זה הוא בכלל שניהם שוים הן במדתם והן במנין הדברות ומה שהדברות היו ג"כ מכוונין זה כנגד זה.

קאפ' ל"ג פסוק ו'.

את עדים מהר חורב, את הערי שהי' בידם מהר חורב: ברפוס אלקבץ יש כאן תוס' וז"ל, דבר אחר ולא שמו, למעלה מן הענין כתיב ויקח משה חצי הדם ויזרוק על העם, לאחר שאמרו נעשה ונשמע הכניסם כברית ואמר להם הנה דם הברית אשר כרת ה' עמכם וזרק משה עליהם הדם לאות ולכריתת ברית עמהם על עשרת הדברות, וכשעשו העגל היו בושים ומכסים הערות שעליהם, אמר להם משה הורד עריך מעליך, שקרתם בהב"ה שאמר לכם לא יהי' לך אלהים אחרים ועברתם על בריתו, הסירו הערי מעליכם, וכן עשו ויתנצלו בני ישראל אותו ברית שקבלו עליהם בחורב בקבלת עשרת הדברות עתה לאחר שפרחו, ברית הדם שהיה אות ועדות בינם ובין השם הסירוהו מעליהם וזהו העדי:

ויקהל

קאפ' ל"ו פסוק א'.

ועשה בצלאל ואהליאב וכל איש חכם לב וגו'. ממ"ש בלשון יחיד דקדק הראב"ע שהכלים הנכבדים עשה בצלאל בעצמו. והרמב"ן הקשה עליו שגם בחצר המשכן נאמר בלשון יחיד אכן לא ביאר את לשון היחיד. ורש"י ביאר זה בב"ק (דף נ"ד ע"א) שאמרו רבנן דצריך „או" בפסוק ונפל שמה שור או חמור, דונפל טובא משמע והיה ס"ד שאינו חייב עד שיפלו שור וחמור, וכתב ע"ז רש"י, ונפל טובא משמע כמו ועשה בצלאל ואהליאב, הרי שבלשון ועשה משמעותו הרבה.

פקודי

קאפ' ל"ט פסוק מ"ג.

ויברך אותם משה, א"ל יה"ר שתשרה שכינה במעשה ידיכם וכו'. משמע מפירש"י כאן, שהוא מלשון ברכה, כאשר ראה שעשו את המלאכה כאשר צוה ה', ברכם, אבל בש"ש (א' ט"ו) עה"פ הנך יפה רעיתי פירש"י הנך יפה במלאכת המשכן שנאמר והנה עשו אותה וגו' ויברך אותם משה, הרי שקלסם על כך: נראה מזה שמפרש ויברך מלשון שבח וקילוס שהי' משבחם ומקלסם על טוב מלאכתם. כמו שפירש"י עה"פ ובוצע ברך (תהלים י' ג') שפירושו מל' שבח, וכן פירשו רש"י בסנהדרין (ו'): כל המברך את הבוצע פירש"י משבח וכן הרבה.

תמיהות וישובים

תמי' ברש"י בפ' תשא

ברש"י פרשת תשא (שמות ל' ט"ו) כ' שמנאן כשהוקם המשכן הוא המנין האמור בתחלת חומש הפקודים בא' לחורש השני בשנה השנית ונתנו כל אחד מחצית השקל והן לקנות מהן קרבנות צבור. וקשה כיון דהקמת המשכן הי' באחד

בניסן מהיכן הביאו תמידין ומוספין כל חודש ניסן. וכיותר יוקשה מהא דמכואר כפ"ק דשקלים תניא כיום שהוקם המשכן בו כיום פרשו תרומה חדשה, הרי דהביאו כא' בניסן. וצ"ע גדול.

(הגאון מוה"ר מאיר בומסלא זצ"ל ראב"ד דק"ק פראג*)

פליאה בשו"ת שואל ומשיב

בשואל ומשיב מהדורא שתיתאי סי' ט"ז כתשובה לחכ"א כתב וז"ל: מ"ש על דברת החינוך דנשים בכיכורים אינן אלא מדרכנן, ועל זה תמה המל"מ דמאי טעמא, ועל זה כתב מעלתו דו"ל הטעמו דהרי כיכורים אין מכיין אלא מעצרת ועד החג והו"ל מ"ע שהז"ג ולכך נשים פטורות, הנה לפ"ז למה יתחייבו מדרכנן, ואם כוונתו כשיטת ר"ת דכל מ"ע שהז"ג נשים חייבות אם כן מ"ש מצות כיכורים מכל המצות, וגם דכיון דלא נתחייבו רק מדרכנן, כדרכנן ל"ש מ"ע שהז"ג כמ"ש רש"י בברכות דף כ' וכו', ע"ש בדבריו.

הנה מש"כ אם כוונתו כש"י ר"ת וכו', אנה מצא ש"י ר"ת בזה, הר"ת לא קאמר רק דיכולות לברך עי' תוס' ר"ה ל"ג, יותר לא מצינו. ומ"ש עור, וגם כיון דלא נתחייבו רק מדרכנן כדרכנן ל"ש מעשהזמ"ג, אתפלא, דהתוס' בברכות דף כ' מחולקים רק במצוה דרכנן אי שייך בו פטור דמ"ע שהזמ"ג, אבל הכא אנו דנין לענין מ"ע דאורייתא אי חייבין עכ"פ מדרכנן. גם נעלם ממנו ש"ס דברכות (שם) דפטורין לגמרי עיי"ש.

(הרה"ג מו"ה צבי אלימלך בלאנדוויין הי"ד דמקדניץ**)

תמי' בדברי הקרני ראם

התוס' בריש ביצה (ב' ע"א) ד"ה דלמא כתבו דמוקצה דכעלי חיים חמיר טפי דאפי' למ"ד דלית לי' מוקצה מודה כע"ה, ועמד בזה המהרש"א שם אמאי בתרנגולת העומדת לגדל ביצים לא הוי מוקצה, ותירץ הקרני ראם דהיתר תרנגולת העומדת לגדל ביצים הוא מחמת הכיצה כיון דאויכלא דאפרת היא, ולכן אם אמרינן דנולד שרי והביצה מותרת גם התרנגולת אין בה משום מוקצה אע"ג דהיא כע"ה, ואם הביצה אסורה משום נולד, אז גם התרנגולת אסורה משום מוקצה דבע"ה.

ויש לתמוה ע"ז מדברי הגמ' להלן (ב' ע"ב) דמקשה הגמ' במאי אוקימתא בתרנגולת העומדת לגדל ביצים ומשום מוקצה אי הכי ארמפלגי בכיצה לפלגו

(*) מכת"י תלמיד א'.

(**) ראה אודותיו בכר"ש שנה כ' קונס' ח' עמוד י"ד. — הועתק מכת"י שהגיע לידינו מאת הב' החתן הנעלה כמר מנחם מענדל סג"ל לנדא נ"י מלונדון תלמיד ישיבתנו דשם, מגנזי אביו הרבני החסיד הנכבד מו"ה יהושע העשיל סג"ל לנדא נ"י מלונדון. תח"ח להם.

בתדננות, ומתרץ, להודיעך כחן דב"ש דבנולד שרי, ולכאו' לפי"ד הקרני ראם
דזה תלוי בזה, א"כ אפי' אי אשמעינן דלב"ש התדננות מותרת ממילא שמעינן
מינה דס"ל דנולד שרי, ראי הביצה אסורה אז גם התדננות אסורה משום מוקצה
דבע"ח, דכו"ע מודו בה.

משה חיים מאנדלבוים

ברוקלין, ניו יארק

תמו' בספר תהלה לדוד

בס' תהלה לדוד סי' שכ"ח ס"ק כ"ד (ועוד כמה מקומות), יצא לחדש
דמש"כ רמ"א בס' שכ"ח סעיף י"ז דקטן רינו כחולה שאין בו סכנת, הוא רק
לענין צרכי אכילה. — ולכאורה אשתמיט מיני' מש"כ בס' רע"ו ס"א בהג"ה,
דלצורך קטנים הוא כחשאב"ס, ושם מיירי להדליק נר בשבילו. וז"ל שו"ע הרב
שם ס"ו, וכן אם הדליק לצורך חולה שאב"ס או לצורך קטנים שדינם כחולה
שאב"ס, "לכל דבר", הרי להריא דלא כדבריו.

יחיאל פאפיער

חבר כולל עץ חיים דבאבוב

ברוקלין

הנאהבים והנעימים

(מדור זה מוקדש להרפסת חירו"ת כפלפול ואגדה שירידי אש שנשארו
לפליטה מחירושי האברכים והבחורים תלמידי ישיבות, "עץ חיים" דבאבוב
בנאליציע, שנהרגו ונשרפו על קידה"ש בשנות הזעם ת"ש-תש"ה לפ"ק).

שני מכתבי ידידות

מהאברך המפואר החו"ב מו"ה אהרן יוסף גרינבערג הי"ד
(מפאדגורזע¹)

בעה"י. ב' רר"ח תמוז הלולא רצריקיא הרב הגאון הקדוש בעל מחבר ספר מאור
ושמש ואדמו"ר הגה"ק מבאבוב זצלה"ה

אבקשה שאהבה נפשי ה"ה כבוד ירירי הב' כהלכה מושלם ונעלה

מופלג בתורה וראת ד' חופף עליו כל היום כמר יצחק אהרן נ"י.

לרב עונג קבלתי גלילת ירך הנחמדה ואשמח על שלומך הטוב ואמרתי כה
לחי בחוברת כל טוב סלה, ואקווה לשמוע ממך בכ"י תמיד שתעלה ממדרגה

(1) נולד בשנת תרע"ו בערך לאביו הרה"ח ר' אברהם גרינבערג הי"ד מפאדגורזע
(חתנו של הרה"ח מו"ה יעקב בייגעל מפאדגורזע). למד בישיבת עץ חיים דבאבוב סניף
פאדגורזע, ורבו מובחק הי' הרה"ג החסיד מוה"ר מעגלי ראטענבערג הי"ד. — הי' למרן
מופלג, מפלפל ובעל מחרש, ירא שמים מרבים, חכם ונכון, ונועם המדות, נוח לשמים ונוח

למדרגה למעלת צדיקים קרושי עליונים אשר בארץ המה, כי ידוע דאווירא רא"י מחכים, ולכאורה לפלא יחשב הלא אנו רואים כמה וכמה שומים שבעולם אשר המה שם (ע"ד אין אדם חומא אא"כ נכנס בו רוח שטות) ולא מחכים כלל. ולדעתי נראה פשוט שהוא כמו התורה הקרושה אשר גם שם נאמר מחכימת פתי, ועכ"ז אנו רואין כמה רשעים לומדים תורה ולא הועיל להם כלל, והענין הוא, דאיתא בחז"ל זכה נעשה לו סם החיים לא זכה ח"ו נעשה לו סם המות, והיינו אם לומדים לשמה או עכ"פ לבוא אל לשמה שמתנהג עצמו בדרגי התורה והיראה ומדבק עצמו עם חכמים כמאמר המשנה, ומדקדק על עצמו שלא יכשל ח"ו בשום נדנור עבירה כמאח"כ וסר מדע וגו' לזה וודאי נעשה סם החיים, ולזה מוסיפין לו בכל יום, והוא הולך וגדל עד כי גדל מאוד, ובאם ח"ו להיפך ואינו על כוונה הנ"ל לזה נעשה לו בהיפך, והבן. וזה בינוני מספרים הקדושים. וזהו ג"כ הענין דארץ ישראל, רבאמת אוירה מחכים, אבל למי, לאיש אשר רוצה לרבק בו ית' וכל מנמתו הוא להיות מעוברי ד' באמת, לזה וודאי נעשית לו סם החיים, אבל להזולת אשר לא כאלה חלק יעקב, להם וודאי נעשית סם המות, אשר עבדא בהפקירא ניחא להו להוציא כל מחשבתם הרעה לפועל, והן הן עזי פנים שברור אשר על ידם הוא עיכוב הנאולה, ואתה בוודאי מהכת הא' כאשר ידעתך מכבר בהיותך כאן שכל מגמתך ה' לשקוד על דלתי התורה והיראה יום יום ובוודאי עליך נאמר אווירא דארץ ישראל מחכים, להיות ערום ביראה ולחשוב מחשבות בתחבולות לעשות מלחמות ביצר אשר לזה צריך התחכמות גדול וכל ערום יעשה ברעת, ולזה הפליגו חכמים בשבחה רא"י ושבחותו רבנן לרצב"י.

ומדי דברי בו זכור אזכור לטובה מה שאמרתי מאותו ענין בנמ' ברכות רף ח', א"ל לר' יוחנן איכא סבי בבבל תמה למען ירבו ימיכם על האדמה כתיב אבל בח"ל לא, כיון דאמרו לי' דמקדמי ומחשכי בבי כנישתא אמר היינו דאהני להו, ולכאורה קשה וכי לא ה' יודע שיש סבי בבבל, וגם הלא עינינו רואות שיש כמה סבי אשר לא מקדמי בבי מררשא, וכי לא ידע ר' יוחנן מזה, אתמהה. אלא דהענין הוא, כפי המדובר, דידוע דזקן הוא מי שקנה חכמה, וראשית חכמה יראת ד', וזהו פי' הגמ', איכא סבי בבבל, היינו מהיכן יש בבבל יראי ד', דבשלמא בא"י אוירה

לבריות. — בשנות הזעם בהיותו בנעמא בפלאשאון נשא אשה, וזמן קצר אח"ז נשלחו שתייהם למחנה ההריגה אשר בבעלויץ ונהרגו עקה"ש. וראוי להזכיר כאן גם את אחיו הצעיר הב' מרדכי גרינבערג אשר נהרג במחנה פלאשאון ע"י הרשע הצורך נעמא ימ"ש על שה' מדקדק בלילתי אכול מאכלות אסורות ח"ו. — ר' ינקום רמס ותנצב"ה.

שני מכתבים הללו כתבם עוד בימי בחרותו לירידו שנסע אז מפארגודוץ לארץ ישראל (הוא ירדנו הנה"ח מו"ה יצחק אהרן שארף ג"י הרר כעת בירושלים עית"ק, ומאתו קבלנו העתק המכתבים), וכידוע היו אז הנסיונות שם בא"י מרובים לבחור יר"ש המתנהג בחסידות, ולזה כתבו אליו חביריו מפארגודוץ מכתבי ידידות וחיווק. ומאחר שנשארו איזה מכתבים לפליטה, ראוי להרפסם כאן, להעמיד מצבת זכרון לשמו הטוב.

מחכים ויש להם סיוע להיות יראי ד', אבל כבבל דאין אוירה מחכים, מנא יש סבי, היינו זקן שקנה חכמה. והנה אי' במדרש על הפסוק ואברהם זקן בא בימים, יש זקן ובא בימים ויש זקן שאינו בא בימים, הרי דמלת ימים מורה על שלימות העבודה, וזהו שאמר למען ירבו ימיכ"ם על הארמה כתיב, ולא בח"ל, ואיזה מעשה הועילה להם לנצח היצר שיהי' להם ימים, ולזה אמרו כיון דקמחשכי ומקרמי בבי מדרשא, זה אהנו להו לנצח היצר, כאשר אמרו אם פגע כך מנוול זה משכחו לבית המדרש וזה דאהנו להו לנצח היצר, ודו"ק.

ולדוגמא אציג כאן מה שראיתי בספר הקדוש מאור ושמש בפ' קדושים ד"ה וכו' שכ' בא"ר דהנה כוונת הבורא ב"ה וב"ש הי' בזה שנתן לבנ"י ארץ הקדושה מחמת שהוא ארץ אשר אווירה מחכים כי הוא מכוון כנגד ארץ עליונה אשר היא נקראת מלכות שמים וממילא יוכל האדם בקל לבא שם לעבוד ד' באמת, אבל אלי' וקוץ בה מחמת שהוא ארץ זבת חלב ודבש וכל התענוגים של העוה"ז ג"כ שכיחים בה, ע"כ יוכל האדם ח"ו למשוך עצמו לגשמויות ולשכוח לעבוד ד' באמת וכו' ע"כ עצה היעוצה וכו' עיי"ש לשונו הק', וכל זה העתקתי רק לדוגמא.

אתמול הי' רבינו הק' בקראקא והתפלל שם אצל ר' משה'לי שליט"א⁽²⁾, ביום א' בא רבינו הקדוש לעיר קראקא והיו שם על מסלות הברזל קרוב לאלף אנשים מאנ"ש הבאים לכבודו

בשבת זו הי' כאן גאון א' מאונגארן והוא בעל מחבר ספר בנין דוד, והיינו אצלו ודברנו עמו הרבה בלימוד גמרא ופוסקים ומפרשים, והוא היום אבד"ק אוהעל ויש לו ישיבה הרמה⁽³⁾.

הכ"ד ירידך אוהבך בלב ונפש חפיצה ומחכה להרמת קבננו בתורה ויר"ש ולראותך פא"פ בכל טוב במהרה,

הק' אהרן יוסף גרינבערג

ואבקשך בעמךך בתפילה לפני קברי צדיקים תזכיר אותי לברה"ג ונפש.

* * *

(קטע ממכתב שני מיום ב' לס' ועשית הישר והטוב)

. . . . בארץ הקדושה אשר שם התקיימות הקדושה גם שם מבקש הס"א להיפך, לאחוז בה, כי ידוע מאה"כ זה לעומת זה עשה אלקים, על כן צריך לזה חיזוק גדול לכל להתרשל אפי' רגע כמימרא מלבקש איזה עילה ותחבולה להנצל ממנה בכל מאמצי כוחות וכל ערם יעשה בהשכל וברעת לכל ילכוד ח"ו במצורתם. וזה יש

(2) הוא חתנא דבי נשיאה הרה"צ מו"ה משה סטעמפל הי"ד.

(3) הוא הרב הגאון המפורסם מוה"ר דוד רוב מיזליש הי"ד. מח"ס שו"ת בנין דוד

וס' בנין דוד עה"ת. (למד בווישניצא בישיבת כ"ק מרן אדמו"ר מוה"ר ש"צוק"ל, והוא השיא אותו. — חתונתו היתה בעיר באבוב).

לרמו בפרשה הלזה בפסוק והי' כי יביאך וגו' אל הארץ וגו' השמר לך פן תשכח וגו' לא תלכון אחרי וגו', לכאורה כל רואה ישתומם על המראה בראותו הכתוב הנ"ל, והי' כי יביאך אל מקום מקור הקדושה שיש ח"ו חשש שכחה מהקב"ה אשר הכתוב צריך לזרז פן תשכח, ולפי האמור לעיל מובן שפיר, כי אם ח"ו לא יחזק את עצמו בשם כמאה"כ שם את ד"א תירא וגו' שמור תשמרון את מצות ד' ועשית הישר והטוב, יכול לפגום נפשו לידר לעומקא דתהומא רבא ח"ו כאמדינו לעיל, רק אם יורז א"ע לאזור כנבור חלציו בתחבולות לעשות מלחמת מצוה לשמור מצות ד', אז מסיים הכ' למען ייטב לך וגו' וירשת את הארץ הטובה וגו', כמ"ש רבינו האלשיך ז"ל על מלת שדה וארץ דמורה על ארץ עליונה וכן הביא המאור ושמש בפ' קדושים ובס' אור פני משה על אנדות הש"ס במס' כתובות על המשנה העורך על השרה, דהיינו שדה עליונה ...

אוריעך שהה"צ ר' שלמה'לי שליט"א ר"מ בעיר באבוב בן כ"ק אדמו"ר שליט"א הי' כאן בר"ח אב והתפלל בביהמ"ר חדשים ואמר הלל לפני העמוד ואח"כ סעדנו ביחד עמו סעודת ר"ח אצל ר' מנשה יחזקאל פערלמאנץ והנאנו מאוד כי אתה מכיר אותו ואת שיחו בדעת שפתו ברור מללו אהוב למעלה ונחמד למטה. — אך לא הי' לנו כ"כ שמחה, מפני שבשבוע זו צרה ויוגן מצאתנו בהלקח מאתנו פאר החכמים והנכונים האי מאן דהוי חסידא ופרישא מדרכי העוה"ז והלך בכל יום בדביקות נפלא אשר לא שכח אפי' רגע דביקות הבורא ב"ה הי' ניהו מוה"ר ר' קלמלי קלאסנער זצ"ל נבנ"מ⁶, וגם קודם פטירתו כל רואיו ישתוממו, איש אשר נפל על ערש דוי ר"ל הי' שכלו וך ובחיר לצוות מי שיאמר קדיש אחריו, וגם שלא לקרותו צדיק כי העולם אינם יודעים מאי צדיק צריך לחיות, ושאר דברים המבחיילים ... והלוותו כמה אלפים מישראל עד שלא היו יכולין להלך מרוב הלחץ והרחק, בדרך הליכתו אצל בהמ"ד דר' אהרן ז"ל⁶ הספידו הרב הגדול מו"ץ דק"ק קראקא כמוה"ר אהרן ליב⁷ מספר מר אבל כבד

(4) מחשובי חסידו באבוב בקראקא, בן בנו של הרב הגאון מוה"ר נפתלי בנימין פערלמאן זצ"ל אבד"ק מישלעניץ. — הוא הי' אב לשלשה בנים מופלאים אשר לא הי' דוגמתם בעיר קראקא, אברכי משי למדנים מובהקים וכו' וכו', ה"ה מו"ה נפתלי, מו"ה לוי, ומו"ה שלמה הי"ר, ובלנ"ד בהזרמנות קרובה, כשנרפים מהם במדור זה איזה הערות שמצאנו מהם, נבוא בארוכה ברצ"ה. — ר' מנשה יחזקאל הנ"ל גלה בשנות הזעם מקראקא לעיר באבוב, ומשם הובל יחד עם כל תושבי עיר באבוב למחנה ההריגה בבבלוניץ ונהרגו שם עקה"ש ביום ו' לחודש אלול שנת תש"ב. הי"ר ותנצב"ה.

(5) הוא הרב החסיד המפורסם מוה"ר קלנימוס קלמן כמו"ה אברהם זצ"ל הנודע בשמו ר' קלמלי קלאסנער. הי' תלמיד מובהק וחסיד נלהב אצל כ"ק מרן אדמו"ר הראשון מוהר"ש זצוק"ל ואח"כ אצל בנו כ"ק מרן אדמו"ר מוהר"ב זצוק"ל הי"ר. — אי' סופר שיוכל לתאר אפס קצתו מתורתו ועבודתו, חסידותו ופרישותו, חכמתו ויראתו, קדושתו וטהרתו, וגורל מדרגותיו, הלא הי' יחיד במינו בין אלפי אלפים חסידים ואנשי מעשה. — לו דומי' תהלה. ...

מאוד, ואחר המהרה בבית עלמין הספידו חתנו החסיד המפורסם מורנו ודבינו ר' מענדלי שליט"א⁸) בקול גרול ובכיות גדולות ובשערי רמעות אשר לא ננעלו, בהקדם הנמ' כל המוריד דמעות על אדם כשר הקב"ה סופרן ומניחן בבית גזיו, ואמר בתוך דבריו אשר סופרן הוא מלשון ספיר גזרתם, אשר גם אם אין בוכין כדבעי, עכ"ז הקב"ה ספרן ומוהירן כזהר הרקיע לטוהר, ואמר עוד דברים היוצאין מן הלב אשר לא שמעתי מרוב הבכיות שהיו שם, וההעדר אשר אותו צדיק נעדר מאתנו ניכר היטב הן לעצות לעבודת ד' הן שיגין זכותו על עירנו כמו שאמר אדמו"ר הק' עליו, זכותו מגין על עיר קראקא, ואין איש שם על לב . . . חבל על דאבדון ולא משתכחין, ושמעתי פ"א מכ"ק אדמו"ר שליט"א פי' על מאמר זה, חבל על דאבדון, "על" היינו הבני עלי, אבדון, ולא, כלו' אותן שהן "לא" היינו הפושעים, משתכחין, שהם מצויין. יתן ד' שיקויים הפסוק ב"ב אני ר' בעתה אחישנה ואז יבולע המות לנצח ומחה ד' דמעה מעל כל פנים במהרה בימינו אמן.

תולדות הגה"צ מוה"ר טובי' ליפשיץ זצ"ל אבד"ק בריגל"

הגה"צ מוה"ר טובי' נולד בראפשיץ ערב פסח שנת תקפ"ה לאביו הגה"צ מוה"ר משולם זלמן יונתן ליפשיץ אבד"ק בריגעל בנו של הגה"ק בעל ארי' דבי עילאי זצ"ל אבד"ק ווישיניצא ובריגעל, ולאמו הרבנית בת הרה"ק מוה"ר אברהם חיים הורוויץ זצ"ל אבד"ק לינסק בנו של הגה"ק מוה"ר נפתלי מראפשיץ זצ"ל. ביום שביעי של פסח נכנס לבריתו של א"א בעיר ראפשיץ בנוכחותו של זקנו הגה"ק מראפשיץ זצ"ל, ובעת שהגיע זמן קריאת השם שלו רצה הגה"ק מראפשיץ לקרות לו שם משה לרגלי מאורע של היום, קרי"ס ושירת הים, אך

(6) הוא הביחמ"ד שיסד הרה"ק מוה"ר אהרן זצ"ל (בנו של הרה"ק בעל מאור ושמש זצ"ל) בקראקא.

(7) ה' מחסדי באבוב המובהקים ור"מ בישיבת עץ חיים דבאבוב בקראקא. אביו ה' הגאון מוה"ר שמואל פיהרער זצ"ל ה' אבד"ק קראקא, וחזתנו ה' הרב הגאון מוה"ר ניסן שענירער זצ"ל ה' אבד"ק זעקלעטשין ואח"כ מראשי הדיינים בי דינא רבא דק"ק קראקא.

(8) ראה אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ב' עמוד י"ח.

(*) נדפס לרגלי יומא דהילולא שלו, ח' ימים לחודש אדר. — ה' לו קשרי ידידות נאמנה לבית באבוב, וגם ה' לו קרבת-משפחה עם בית באבוב, כמבואר בדברי התולדה. תורתנו נתונה לירידינו האברך היקר בנש"ק ר' מנשה טייטלבוים נ"י שמסר לנו הרבה פרטים אשר שמעם מכבוד זקנו הרה"צ מוה"ר נפתלי טייטלבוים זצ"ל מבריגעל שנתגדל על ברכי זקנו הרה"ק מוה"ר טובי' ליפשיץ זצ"ל אבד"ק בריגעל.

תיכף נזכר שזקנו של הרך הנימול שמו משה, דהיינו הגה"ק בעל ישמח משה זצ"ל חותנו של הארי' דבי עילאי, שהי' אז עוד בין החיים, לכן שינה את שמו לשם טובי' שהוא אחד מהשמות שנקרא בו משה רבינו כמבואר במדרש ריש פ' ויקרא.

עוד בשחר ילדותו בהיותו כבן ד' שנים אמר עליו זקנו האדב"ע שבטוח שבגדלותו יהי' למדן. — בעת שהגיע לעונת חבר מצוה, נערכה סעודה גדולה בביתו בעיר וויזניצא. ובזקנותו סיפר כי זקנו האדב"ע זצ"ל הי' מקודם לזה איזה זמן בדרך, והגיע הביתה ביום שנעשה בו בר־מצוה, וכמובן שהשתתף בסעודה והי' ראש המסיבה. הפלפל שדרש לפני המסובים הי' מספר כתנות אור עה"ת, אשר למד בעצמו ממה שבחר לבו. אחד גמר סעורת הבר־מצוה, אמר האדב"ע בהתנצלות לפני בנו מוה"ר זלמי"ש אבי הבר־מצוה, מדוע לא הכינות איזה פלפול עבור בנך להגיד להמסובים, הלא הפלפול שהגיד כתוב בספר כתנות אור, כי בעת שקינתי הספר כתנות אור זה הרבה שנים, עברתי אז על כל הספר „מדרשקי לרשקי" ועדיין מונח בזכרוני שהפלפול הזה הי' כתוב שם, וממש נתביישתי מהמסובים, שבטח הרגישו גם המה שהפלפול לקוח מספר כתנות אור. . . . (מחמת גודל בקיאותו וזכרונו הנפלא, חשב כי בטח גם שאר המסובים שגור על לוח לבם דברי הספר כתנות אור).

אחר הבר־מצוה נסע לאוהעל לזקנו בעל ישמח משה זצ"ל על חצי שנה לשאוב מאור תורתו חכמתו וקדושתו. וסיפר אח"כ כי בעת בואו אצלו, אמר לו זקינו, רצוני לנסותך עד היכן מגיע מדרגתך בלימוד גפ"ת, וצוה עליו ללמוד לעצמו דף גמרא ותוס', ואחר שניסחו, אמר לו עכשיו אבקשך שתקשה מעצמך איזה קושיא בדברי התוס' שלמדת זה עתה, — ועיין קצת בהסוגיא ועלה ברעיונו תיובתא בדברי התוס' — אח"כ שוב אמר לו, אולי תוכל גם לתרץ תיובתא דא, ולא עלתה בידו. הוכיח אותו זקנו הישמח משה ואמר לו הסכת ושמע מה שאספר לך, כשהייתי בערך בגילך בן י"ב שנה, כבר ידעתי בע"פ את כל הספר אורים ותומים כאיש היודע בע"פ אשרי וגו'. — וכשהייתי עוד ילד בן ארבעה שנים למדתי יחד עם שאר הילדים אצל מלמד אחד חומש ופירש"י, ואחר גמר הלימוד כשלמד עם הנערים היותר גדולים גמרא, הייתי שוכב על ספסל באותו חדר, והקשבתי היטב לכל אשר לומד עמהם, ופ"א שאלתי אותו איזה קושיא בגמרא, ולא מצאה ידו די השיב. — תאמין לי, שער היום אינו יודע להשיב על מה שהקשיתי לו אז.

הי' מחונן בקול נעים וערב, ובעת ששהה אז בביתו של זקנו הישמח משה, כיברו פ"א בשב"ק לומר את הזמר „צור משלו אכלנו", ובעת שהגיע אל החרוז „יבנה המקדש", הי' עיניו של הישמח משה זולגים דמעות מרוב התרגשות, וצוה עליו לחזור את החרוז הזה כמה פעמים.

הי' מתמיד גדול, והוקיר מאוד את הזמן שלא ילך לבטלה ח"ו, וכך עלה ונתעלה בלימוד גמרא ותוס' ופוסקים, כאחד הלמדנים המובהקים שבדור. ונוסף

לזה התנהג בקדושה ובטהרה, והי' נחשב ונערץ מאוד אף בצעירותו אצל גדולי וצדיקי הדור.

בהיותו בן י"ד שנים בא בקשר שידוכין עם בתו של הרה"ק מוה"ר ישראל יצחק זצ"ל מראדישיץ בנו של הסבא קדישא הרה"ק מוה"ר בעריש מראדישיץ זצ"ל. הסבא קדישא הי' בשמחה עצומה לרגלי שידוך זה, ואמר אז, ראה כזה לא פללתי שאזכה עוד להיות מחותנו של הנה"ק מראפשיץ שהי' ידיד נאמן שלי עוד בבית הנה"ק החוזה מלובלין זצ"ל, זה שזה עכשיו יותר מכל חללי דעלמא. הסבא קדישא נתן אז שני מאות זהובים לנרן (שהי' סכום גדול מאוד בימים ההם) ואמר להרבנית שלו, „אפנים אז עם קאסט געלט, איז עם ווערט“.

החתונה שלו היתה בעיר ראדישיץ, ואחר חתונתו אכל מזונות כשנתיים וחצי על שולחן הסבא קדישא בראדישיץ, וזכה להכירו היטב, וכל ימיו רגיל הי' לספר בשבחו ענינים נפלאים מופתים ומעשים טובים עד אין שיעור, אשר ראה בעצמו אצל הסבא קדישא.

הסבא קדישא נפטר י"ח לחודש סיון שנת תר"ג. — אחר פטירתו חזר לעיר בריגעל, העיר אשר כיהן בה זקנו הארי' דבי עילאי בסוף ימיו, ולא מש מפתח ביתו של הארבע"ע עד יום פטירתו שו"ב שבת שנת תר"ו לפ"ק.

הוא זכה להכיר הרבה צדיקי הדור, וביניהם רוב תלמידי הנה"ק החוזה מלובלין זצ"ל. כמו, זקנו הנה"ק בעל ישמח משה, זקנו הנה"ק בעל ארי' דבי עילאי, חו"ז הרה"ק מראדישיץ, הרה"ק ר"ר אשר'ל מראפשיץ, הרה"ק ר"ר הערש מרימאנוב, הרה"ק מרזיון, הנה"ק מוה"ר שלו' מבעלזא, הנה"ק מוה"ר מרדכי דוד מדאמבראווא, הנה"ק מוה"ר שלו' מקאמינקא, ועוד.

אחר פטירת הארבע"ע התחיל לנסוע בקביעות, אל דו"ז הרה"ק מוה"ר אליעזר מדזיקוב זצ"ל, והוא קרבו והשתעשע עמו עד למאור. גם נסע מפעם לפעם להנה"ק מצאנז זצ"ל.

בעת ההיא עלה פ"א בדעתו לנסוע אל הרה"ק מרזיון זצ"ל, לראות פני קדשו, ונסע כארבע שבועות בדרך, וסיפר אח"כ, כי בעת שנכנס אליו, אמר לו הרה"ק מרזיון, אשר כידוע דרכו הי' למעט בדיבורו — „איינער זיידע איז געווען א טייערער אידען“, — דהיינו הנה"ק בעל ארי' דבי עילאי. והי' בעיניו לפלא כי הני תרי לא התראו זה עם זה מעולם.

אחר פטירת הרה"ק רר"א מדזיקוב (ג' חשון תרכ"א), התחיל לנסוע בקביעות אל הנה"ק מצאנז זי"ע, והי' מגדולי החסידים. הנה"ק מצאנז החשיבו עד למאור בהכירו רום ערכו ומקור מחצבתו, ורגיל הי' לקרותו בלשון חיבה, „מיינ טובי'עלע“. פ"א כשבא לצאנז יחד עם דודו (אחי אביו) הרה"ק מוה"ר אהרן זצ"ל מווישניצא, כיבד אותו עם ברכת הזימון בליל ש"ק, ואת דודו כיבד בבה"ז בש"ק בבוקר. — בשו"ת דברי חיים יש כמה תשובות אליו (כשכבר הי' אב"ד בק"ק בריגעל). עיין שו"ת ד"ח ח"ב או"ח סי' י"ג ויו"ר סי' קל"ד.

(המשך יבוא ברצ"ה בחוברת הכאה)

מכתבים אל המערכת

בקונטרס ה' שנה ב' במרדך הערות על דש"י עה"ת כ' להוכיח מתרגום יונתן תולעת שני היתה של משי ונשאר בקושיא על רבנו בחיי שכ' דלא היתה משי במלאכת המשכן עיי"ש. ולענ"ד נראה דהרב ר' מוכרח תולעת שני הוא צמר, מסוגיא ריבמות ר' ע"ב וממאי תכלת עמרא הוא מרשש כיתנא תכלת עמרא הוא, ופירש"י שם בר"ה ותכלת שאין בגדי כהונה אלא מצמר ופשתים דכתיב בס' יחזקאל (מר) ביוה"כ בגדי פשתן ילבשו ולא יעלה עליהם צמר ש"מ שעבודות החיצונות יש בהם צמר עם פשתן ולא מין אחר עכ"ל הרי לך בהריא דס"ל להש"ס רכל הצבועים היינו תכלת ארגמן ותולעת שני היתה של צמר. ועיי"ש בתר"ה מרשש דכתיבו רכל הצבועים מין א' ועכ"ה אי לאו דהוי צמר היתה של שש דמין אחר לא היתה כנ"ל. [וק"ק הרי היתה ג"כ זהב וי"ל לפי רחוט של זהב היתה רק מעורב א' עם ו' של כ"א מהר' מינים ולא בפ"ע כמש"כ דש"י בפ' תצוה (כ"ו ו') ע"ש ממילא לא חשיב ל', ופעמוני זהב י"ל דלאו שם בגד עליו לפי שהיתה קשה כמתכות ודו"ק]. הן אמת ראיתי בתוס' יומא פ' בא לו ע"א ע"ב בר"ה ואימא דמשמע דלא ס"ל כפירש"י הנ"ל דהרי פלפלו שם דילמא בר הוי נקבוס ע"ש היטב ורש"ש שם, אמנם גם התוס' שם מודו דלתנא דבר"י לא היתה בבגדי כהונה אלא צמר ופשתים מדכתיב בגדים. וגם לרבנן דפליגי אתרבר"י ג"כ מוכרח לומר כן לתוס' דאל"ה מנלן תכלת עמרא כציצית כיון דגמ' ריבמות הנ"ל אתיא רוקא לתרבר"י וצ"ל דגמ' יבמות שם איירי אי לא ילפינן סמוכין ציצית מכלאים כדפריך שם להדיא ולכן רוקא לר"י יליף תכלת עמרא מבגדי כהונה דכתיב בגד כנ"ל אמנם למסקנא דדריש סמוכים י"ל דילפינן דציצית בעי או צמר או פשתים מהא דצמר ופשתים דכתיב בשעטנו וע"כ תכלת הוי או צמר או פשתים וכיון דילפינן ביומא שם דשש כיתנא ע"כ תכלת וארגמן ותולעת שני לא הוי כיתנא כיון דשש לא כתיב ב' צבע והני כתיב בהו צבע. וע"כ דצמר הוא דהרי התכלת צריך שיהי' א' מן הב' כנ"ל וכיון דתכלת עמרא ה"ה ארגמן ותולעת שני גמי עמרא רכל הצבועים מין א' הוי כמש"כ התוס' יבמות הנ"ל והוכיחו כן מגמ' שם דאל"ה דילמא תכלת כיתנא ע"ש ודו"ק עכ"פ העולה דלכ"ע ס"ל להש"ס דכל הג' צבועים הוי צמר. ועוד מבואר בש"ס תולעת אין פירושו משי אלא שם הצבע, במנחות (מ"ב ע"ב) שהביא בקונ' הנ"ל דקאמר שם דתנאי פליגי אי בעינן צביעה לשמה ומעיקה פוסלת אי לאו ובכריתא שם רבי יוחנן בן רהבאי אומר אפי' מראה שני שבה כשר משום שנאמר ושני תולעת, והשתא אי תולעת הוי שם החומר כגון משי א"כ אין ענינו לשם כלל דאיידי בצבע אע"כ תולעת הוי שם הצבע שבא מתולעת כמש"כ רב"ז וכן פירש"י שם והנה כיון דתולעת שם הצבע ע"כ של צמר היתה כמו תכלת וארגמן דכיון דלא פירשה התורה איזה מין הוא ע"כ כאירך מיני הוי וכמש"כ בתוס' יבמות הנ"ל. העולה דמבואר בב' מקומות בש"ס תולעת הוי הצבע, ושל צמר. ודע דפי' תיבת תולעת היא השרץ אפי' לפי זה שהיתה של צמר והמעם מבואר ברמב"ם בפ"ב מה' פרה אדומה ה"ב וכן בתשו' ח"ס הנזכר בקונ' הנ"ל לפי שהצבע בא מגרעינין שיש בהו יתוש ע"ש. וכולהו מפרשים פירשו תולעת של צמר הוי רמב"ם הנ"ל ובכריתא דמס' פרה פ"ג מ"י ובריש פו"ד דנגעים ובפ' טרף בקלפי יומא פ"ד מ"ב פי' כן על לשון של זהרית ובגמ' שם מ"א ע"כ מבואר דהוא תולעת שני ע"ש וכן היא שו' רש"י בחומש ונמ'. מכל זה תראה דאין קושיא כלל על דבינו בחיי כיון דגמ' וכולהו פוסקים פסקו כן.

והנה משה עור שם בקונו' להוכיח מרש"י רצבע קרי זהורית א"י כוונתו אי רפי' זהורית הוי צבע או צבוע, זה אינו דזהורית הוא שם המראה דהיינו ארום ממתני' דיומא הנל רקושרין לשון של זהורית בראש השעיר המשתלח (מ"א ע"ב), ומבואר אח"כ בפ' שני שעירי ס"ז ע"א דה' מלבין שנאמר אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו הרי דזהורית פ' ארום עכ"פ מראה הצבע דהו עיקר רבא לאשמעינן שם ודו"ק, ועוד ראי' מרש"י פ' מצורע כמו שאבאר, ואי כוונתו ג"כ דזהורית הוי שם המראה לא ה' צריך לרשי' מנחות הנ"ל אלא בחומש פ' מצורע (ויקרא י"ד ד') כ' להריא בד"ה ושני תולעת לשון של צמר צבוע זהורית ע"כ ומשם ג"כ ראי' דזהורית היינו עצם המראה כנ"ל ודו"ק. ומש"כ מתרגום יונתן, הנה לענ"ד אדרבה משם מוכח ג"כ דס"ל כש"ס ופוסקים דתולעת הוי של צמר דאל"ה למה פ' משי דקרא לבושי צבעונין, וכי צבעונין פירשו משי, אתמהא, אין צבעונין אלא צבוע כמשמעו ומשי בלשון ארמי שיראי קרינן ל' כרתנא השיראין וכו' חייבין בציצית במנחות ל' ובשבת ריש פ' ב"מ (א"נ מטכסא כלשון הגמ' שם בב"מ א"נ כלך כלשון מתני' שם) אלא לפי דיונתן פ' הענין שם למשל על בגדי כהונה וכמש"כ רש"י שם בפסוק ט' עיי"ש וז"ל וכל הענין אינו אלא לשון משל ויונתן פ' את כולה ואין להוסיף על התרגום וכו' ע"כ. ולכן כיון דפ' יונתן דהנמשל הוא בגדי כהונה ובגדי כהונה לא ה' משי כנ"ל לכן הוצרך לפרש לבושי צבעונין. והפירוש דהכתוב לא נקט משי אלא למשל לפי דמשי היא חשובה כראיתא בסוף סוטה משחרב ביחמ"ק בטיל שירא פרדנא ופירש"י שם דהיינו המשי (ועיין תוד"ה אנן בריש פ' ב"מ דכתבו דלא בטיל לגמרי) אלמא דחשוב הוי וכמו אירך דחשיב שם זכוכית לבנה. ולכן נקט הכתוב משי למשל על בגדים חשובים דגם בגדי כהונה היו חשובים כדכתיב לכבוד ולתפארת וכמש"כ ברמב"ן שם שמות כ"ח ב' דכל הבגדי כהונה היו חשובים לבושי מלכות עיי"ש. והשתא פ' היונתן כפשוטו לבושי צבעונין פ' בגדים שצבועים בתכלת וארגמן ותולעת שהוא ארום, וזהו ג"כ כוונת אונקלוס צבע זהורי צבוע ארום ותו לא מיד. ותדע דרש"י שם ביחזקאל הביא פ' יונתן וקלס' והלא רש"י ס"ל בכמה דוכתי דתולעת של צמר. ומעתה יתיישב לך מה שהעיר בתשו' חת"ס הנ"ל על דברי רבנו בחיי דכ' טעם על העדר המשי במלאכת המשכן, דמה טעם היו עורות אילים דוקא ולא של שוורים עיי"ש, אמנם להנ"ל א"ש דלא בעינן טעם אלא למשי לפי שהיא חשובה והכתוב ביחזקאל ממשי' בגדי כהונה למשי מחמת חשיבותי' א"כ למה באמת לא נצטוו לעשות מלאכת המשכן במשי ולכן כ' לפי שאיננה טהורה אבל לאירך מינים לא בעינן טעם דלא חשיבי ודו"ק ונכון בס"ד.

ומש"כ באבן עזרא דרבים אמרו שהוא המשי, הנה המעיין שם יראה דהוא עצמו כ' דתולעת הוא ארום וא"כ תולעת הוי שם הצבע רק דרבים אמרו שהוא המשי אבל לא כ' דמסכים עמהם ואין דרכו בפירושו עה"ת לירד ולפלפל מסוגיות הש"ס כידוע.*

פסח הלוי מיללער

כולל עץ חיים דבאבוב

ברוקלין, ניו יארק

(*) האברבנאל בפ' תרומה כ' דתכלת וארגמן ותולעת שני כולם היו מין משי, וכבר תפס עליו הג"ר ראובן הכהן ראפפארט דין בטארנאפאל בהנהגות עישור ספרים על ס' מטפחת ספרים להגרע"ב ק"ץ — יעוי"ש בעמוד ע"ח.

כס"ד יום א' כ"ח מרחשון תש"מ לפ"ק פת הר הקודש יצ"ו.
כבוד מערכת „כרם שלמה" ניו יורק.
שלו' וברכה וכמ"ס.

בקובץ תשרי תש"מ במדור „תמיהות וישובים", ראיתי את אשר הקשה הר"ר יוסף חיים לערנער בדבר הרס של מצוה, אמאי אסור להריח בו, והקשה מש"ס שבת מב. גבי שמן המטפסף, וכתבו התוס' שם דמטעם הוקצה למצותו לא ה' איסור לשלול, שאין ביטול מצוה כמה שמטלול, וא"כ גם בהרס יהא מותר להריח בו דאין מבטל המצוה. עכ"ד.

ובקובץ חשון תש"מ ראיתי מתרצים על זה ברף מ"ד, ותמצית הדברים הוא, דפעולת הנוגדת לתשמיש המצוה זאת אסור עי"ש. ועדיין יש לפרוך זאת, דגם בשמן המטפסף כמה שמשמש בו להנאתו אמאי נאמר שהשתמשות זו נוגדת תכלית המצוה, הלא כעת כבר לא יוכל לבעור, ומאי נגוד מצוה איכא כאן לתכלית המצוה.

עוד שם ברף נ' תירצו כאופן אחר כטוט"ד בחריפות ובקיאות, ולענ"ד נראה ליישב בפשיטות, ואין הכרע לכל הנ"ל, די"ל אדרבה מש"ס שבת יש להביא דא' להרס של מצוה, דכמו בשמן המטפסף אסור בהנאה משום דהוקצה למצותו ומותר בשלול, כמו"כ, גם בהרס אסור בהנאה דהוקצה למצותו ומותר בשלול, ושניהם עולים בקנה אחד, דלכאורה אפשר להקשות גבי שמן עצמו אמאי אסור בהנאה הלא השמן שטפסף לתוך הכלי כבר אינו ראוי להשתמשות של מצוה בשבת זו משום מבעיר, ומאי איכפת לן אם משתמש בה, בזה לא מקרי בטול מצוה דהרי לא שייך כעת בזה מצוה שהשתמשות זו מבטל המצוה. אלא ע"כ צ"ל דמשום דהוקצה למצותו לשם הרלקת נר שבת אע"פ שאי אפשר שירדק יותר מזה השמן עכשיו, מ"מ הרי הוקצה למצותו לשם הרלקה ולא לשום השתמשות אחרת. וכמו"כ הרס כמו שאמרו בגמ' סוכה שם, דכל השתמשות של הרס הוי לריחא וכיון דאקציה אסורה בו השתמשות ריח, אע"פ שי"ל דאפי' אם מריחו שוב יכול לברך עליו מ"מ הרי אקציה למצותו, לאפוקי שאר תשמישו, משא"כ לגבי שלול לא אקצי' לזה כי לא השלול הוא ההשתמשות של ההרס. ושני הנושאים שווים. ולכן האתרוג מותר להריח דאתרוג אין השתמשותו לדיחו, ואע"פ שהוקצה למצותו הוקצה דק לאפוקי השתמשות של אתרוג היינו אכילה משא"כ ריח.

והעירני ת"ח אחר, לחלק דגבי שמן בזה שנהנה ממנו מחסרו לכן אסור להנות ממנו משא"כ בהרס בזה שמריחו אינו מחסרו ואמאי אסור.

ברם, זה אינו, דהרי כתבו להדיא כמתניתין שבת שם, אין ניאותין ממנו משום שאינו מן המוכן, וכתבו הראשונים משום דהוקצה להרלקה ומוקצה להשתמשות אחרת, ומשמע אע"פ שאינו מחסרו ג"כ אסור משום מוקצה, וכן הוא באתרוג של ערלה שאסור להריח בו אע"פ שאינו מחסרו דריח ג"כ מקרי הנאה, אע"פ שאמרו בש"ס פסחים כו. לגבי קשורת קול מראה וריח אין בו משום מעילה, כבר כתבו התוס' שם, דקרבן מעילה אינו חייב אבל איסורא מיהא איכא, וזה פשוט.

והנני בברכה מרובה חותם בכל חותמי ברכות שתזכו להרים קרן התורה ונושאי רגלה,

חק' שלמה בהגר"נ שליט"א געשטמנר
פעיה"ק ירושת"ו

בס"ר. יום ג' לסדר שמות שנת תש"מ לפ"ק.

יחא שלמא רבא מן שמאי לעורכי הקובץ „כרם שלמה" שיחיו.

היום הגיעני הכרם משנה ג' קונטרס ר', כרם חמר שנמעתם בכרם ה' צבאות, בית ישראל, ושמתי עיני עליו, ואמרתיו בלבי, אענה אף אני חלקי, להעיר לכם באיזה מקומן.

א) בעמוד ט' בהערות הנאון ר' אברהם טיקטין, הערה א', תמה אהא רכתב בס' עיר מקלט, לגבי בב"ח ראפילו בלעו חם ששורף את גרונו שלא נהנה כלל באכילתו חייב, והקשה הנאון הנ"ל, מנ"ל הא, אף רחייב שלא כדרך הנאתו מ"מ היכא דלא נהנה כלל מנ"ל. ותמיהני על תמיהתו, שהרי ברמב"ם הלכות מאכלות אסורות פי"ד, אחרי כתבו שבב"ח וכלאי הכרם עובר אף שלא כדרך הנאתו, כתב כהל' ו"א וז"ל, כיצר, הרי שהמחה את החלב וגמעו כשהוא חם ער שנכוה גרונו ממנו, או שאכל חלב חי, או שעירב רברים מרים כגון ראש ולענה לתוך יין נסך, או לתוך קדרה של נבלה, ואכלן כשהן מרין, או שאכל אוכל האסור אחר שהסריח והבאיש ובטל מאוכל אדם, הרי זה פטור. ואם עירב רבר מר בתוך קדרה של בשר בחלב, או ביין כלאי הכרם, ואכלו, חייב, עכ"ל. וכיאר שם בהנחות פרי חרש רבריו, וז"ל ואכלן מרין דקאמר הרב ז"ל, שבטלו מאוכל אדם לגמרי, רומיא דנבילה דבעינן שאינו ראוי לנר, ומש"ה בכשר בחלב ובכלאי הכרם מיחייב עכ"ל, וכן משמע בפלתי, ועוד כמה פוסקים. והחוות דעת בס' ק"ג חולק עליו, וסבר דהא דחמיר בב"ח, דעובר שלא כדרך הנאה, אבל הנאה מיהו בעי, והכריח כרביו מדברי הרמב"ם שהבאנו, מ"מ מצאנו כרביו העיר מקלט בכמה פוסקים, ואין מקום לחקשות מנ"ל הא.

ב) שם בהערה ב', העיר הנאון הנ"ל דבזוהר פ' ויחי וזוהיר על המתפלל שצריך לסדר תחילה שבחיה רמארי ע"ש, ומשמע דכן הוא בכל התפילות, וקשה קצת מתפילת הדרך עכ"ל. ונ"ל לתרץ, רבשו"ע סי' ק"ב כתב המחבר אל ישאל אדם צרכיו בג' ראשונות ולא בג' אחרונות ודוקא צרכי יחיד אבל צרכי ציבור שרי, ובמחצית השקל הסביר הטעם לחלק בין צרכי יחיד לציבור „שזה שבח וכבוד גדול לרב, שרבים צריכים לו והוי בכלל סיפור שבחים", עכ"ל. ובשו"ע סי' ק"י ס"ד כתב היוצא לדרך יתפלל יהר"מ וכו' וצריך לאומרה בלשון רבים. ובזה מיושב קושיתו דכיון שאומרים אותו בלשון רבים שפיר הוי סידור שבו.

ובזה אסיים ואומר שלום,

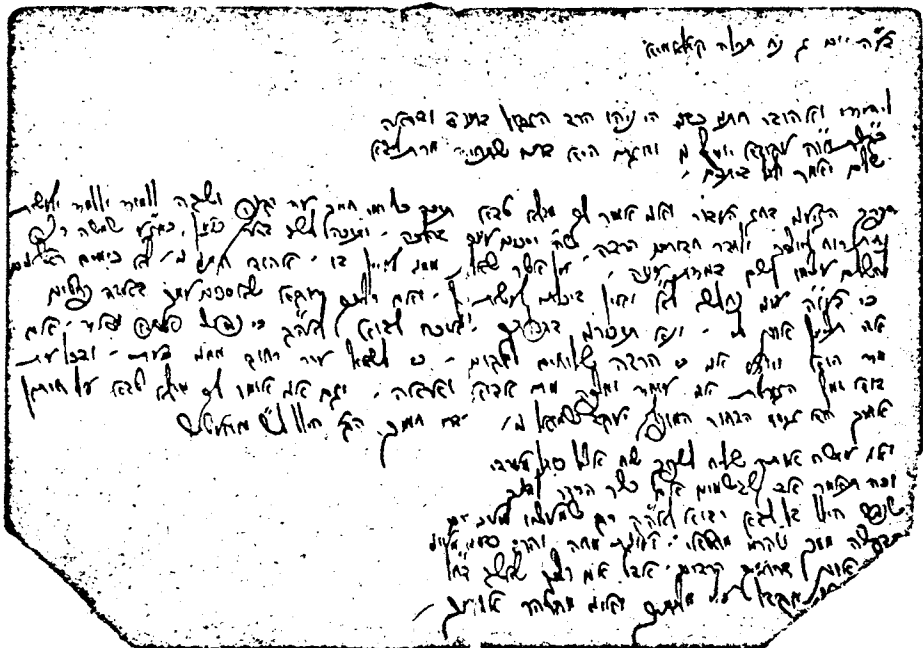
ירמ' שמואל מרדכי בראכפעלד
תלמיד במתיבתא עץ חיים רבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

בכר"ש חשוון תש"מ דף מ"ו הובא קושיית הרה"ח מנשה ט"ב הי"ד על הדרב"ז שכ' רמי ששם כתוב על בשרו טובל טבילה של מצוה כדרכו אם לא מצא נמי דערל"ת של מחיקת השם כיון דאי אפשר לק"ש. והק' לפמ"ש הרמב"ם בפ"ו מהל' אכזה"ט הט"ז דאין הסמא נטוה רק בעלייתו ולא בעורו בתוך המקוה, א"כ בעירנא רמיעקר לאו רמחיית השם כשהוא כמים עדיין לא קיים העשה עכתו"ד. ויש לתרץ עפ"מש"כ בסורי אבן במס' חגיגה דף ב' ע"ב, דהיכא דא"א לקיים העשה רק ע"י הכשר מקורם, ובשעת עשיית הכשר המצוה עובר על הל"ת, אז ג"כ מיקרי בעירנא, כיון דא"א להעשה להיעשות בלי ההכשר, ובזה מיישב שם ש"י הרמב"ם בספ"י מהל' כלאים שכ' רבנרי כהונה לא הותרו רק בשעת

עבודה, אבל שלא בשעת עבודה לוקין מפני האכנס שהוא כלאים, וקשה איך מותר בשעת עבודה מטעם ערל"ת הא בעידנא דמיעקר לאו דהיינו בשעת הלבישה עדיין לא קיים העשה, ולהנ"ל נוחא, דכיון דא"א לקיים מ"ע דעבודה כלתי לבישת כלאים, א"כ הלבישה הוי אתחלתא דעבודה, עיי"ש.

ולפי"ז יתיישב גם קו' הנ"ל, דכיון דא"א לקיים טבילה של מצוה, דהיינו בצאתו מן המקוה, אם לא יטבול א"ע מתחילה, א"כ בשעת הטבילה שהוא הכשר המצוה ג"כ מוקרי בעידנא ודוחה הל"ת. והרמב"ם ע"כ סבירא ל' הכי, מרכז' דבשעת עבודה ליכא איסור כלאים דערל"ת וכרדרי הטו"א.

חיים בן ציון פאלגער
תלמיד במתיבתא עץ חיים ר' באבוב
ברוקלין, ניו יארק

פאקסימיליא מכתי"ק הגאון מוה"ר הלל ל"ש זצ"ל מקאלאמייע
הנרפס לעיל בעמוד י"ט.

[illegible]

פאקסימיליא מכת"ק הגאון בעל ישועות יעקב זצ"ל הנדפס לעיל בעמוד י'.

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם משה פיללער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' אפרים פישל שטייעל נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר בנש"ק ר' זלמן הלברשטאם נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' זלמן יצחק ארי' פישגרונד נ"י מבני ברק להולדת הבן
 להאברך היקר ר' חיים דוד באקאן נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' חיים יוסף הכהן קוואדראט נ"י מאנטווערפען להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יהודא ליב קאוואלענקא נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר בנש"ק ר' יהוסף הלוי ראטטענבערג נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יוחאי כהן נ"י מבני ברק להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יעקב פויגעל נ"י מבני ברק להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יצחק פאפיער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' ישעי' פערל נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' ישראל יעקב ליפשיץ נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' מנחם מרגליות נ"י מלונדון להולדת הבן
 להאברך היקר ר' מנחם יהודא שטרום נ"י מבני ברק להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה מרדכי היימפעלד נ"י להולדת הנכר
 להאברך היקר ר' משה פערלמוטער נ"י מבני ברק להולדת הבן
 להאברך היקר ר' משה רובין נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' צבי הלוי כלומענבערג נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' צבי ברוק נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שלמה זלמן גארדאן נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שלמה רסאל הכהן בארנפריינד נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שמואל הורוויץ נ"י מלונדון להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה שמעון כ"ץ נ"י להולדת הנכר
 יזכו לגרלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם מאיר לענסקי נ"י מלונדון להולדת הבת
 להאברך היקר ר' אלי' דוד זיידמאן נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' אשר חיים הכהן ווייס נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' דוב קליינבערגער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' דוב ראזענפעלד נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' ר' חיים פרוינד נ"י מאנטווערפן להולדת הבת
 להאברך היקר ר' חיים דוד שמעון טראפ נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יוסף אייזיק גרינפעלד נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יוסף משה וויינרייך נ"י ממאנסי להולדת הבת
 להאברך היקר ר' ישראל דוב העניג נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' מנחם פרידמאן נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
 להאברך היקר ר' מרדכי גראסס נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' נפתלי עהרנרייך נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' נתן בריינער נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה צבי מנחם רייכבערג נ"י להולדת הנכדה
 להאברך היקר ר' צבי פרץ באטניק נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שלו' איסר בירנבוים נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר בנש"ק ר' שלום גרשון אונגער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שלמה זושא איינהארן נ"י להולדת הבת
 יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג אכי"ר.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אשר ישעי' שארף נ"י לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה ארי' ליבוש גרינבערג נ"י לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה דוד רובין נ"י מבני ברק לנישואי בנו נ"י
 להנה"ח מו"ה ישכר פינדער נ"י מבני ברק לנישואי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה משה שטוב נ"י מבני ברק לנישואי בנו נ"י

להנה"ח מו"ה ניסן לעזער נ"י לנישואי בתו נ"י

להאברך היקר ר' אברהם חיים גאלדבערג נ"י מאנטווערפען תלמיד ישיבתנו
בקריית באבוב לנישואיו

להאברך היקר ר' אברהם חיים גראפמאן נ"י לנישואיו

להאברך היקר ר' אלי' פערל נ"י מבני ברק תלמיד ישיבתנו לנישואיו

להאברך היקר ר' אשר לעמיל הלוי האממער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו

להאברך היקר ר' ברוך שמעון קאטצענבערג נ"י מלונדון לנישואיו

להאברך היקר ר' ישראל איסר פרוכטהענדלער נ"י מבני ברק תלמיד ישיבתנו
בקריית באבוב לנישואיו

להאברך היקר ר' משה דייפער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו

להאברך היקר ר' שלמה אליעזר שמעון קערפל נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו

יעזור השי"ת שיוכו לבנות בית נכון ונשא על דרך ישראל סבא

מתוך עושר ואושר מזל והצלחה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה חיים דוב גרינפעלד נ"י מנהל רמתיכתא עץ חיים רבאבוב ולחותנו

הנה"ח מו"ה ישראל משה גערמאן נ"י לאירוסיו בנו-נכדו הב' הח' הנעלה

כמר שלום נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה חיים שניטצער נ"י מבני ברק לאירוסיו בתו תחי'

להנה"ח בנש"ק מו"ה יהושע העשיל הלוי לנדא נ"י מלונדון לאירוסיו בנו הב' הח'

הנעלה כמר מנחם אליעזר שאול נ"י תלמיד ישיבתנו בלונדון

להנה"ח מו"ה יוסף אייזען נ"י לאירוסיו בנו הב' הח' כמר שאול נ"י

להרב מו"ה יחיאל מיכל טווערסקי שליט"א נכד כ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל הי"ד

לאירוסיו בתו תחי'

להרב מו"ה יצחק זינגער שליט"א רב דכיהמ"ד אנשי ביאליסטאק לאירוסיו בנו

הב' הח' הנעלה כמר אלי' צבי נ"י

להרב מו"ה מרדכי דוב טווערסקי שליט"א נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד
לאירוסים בתו תחי'

להרב מו"ה משה הלוי ראטטענבערג שליט"א לאירוסים בתו תחי'

להנה"ח מו"ה צבי מנחם רייכבערג נ"י לאירוסים בתו תחי'

להנה"ח מו"ה שלמה ראטה נ"י לאירוסים בתו תחי'

להב' החתן הנעלה כמר יהודה ליב זילבער נ"י מקרית באבוב תלמיד ישיבתנו
רשם לאירוסיו

להב' החתן הנעלה כנש"ק כמר מנחם מענדל סאנעטה נ"י תלמיד ישיבתנו
לאירוסיו

להב' החתן הנעלה כמר נתן נטע גראסס נ"י ממאנשרעאל תלמיד ישיבתנו
לאירוסיו

להב' החתן הנעלה כמר שמעון אליעזר קלעצקין נ"י מירושלים עיה"ק תלמיד
ישיבתנו בקרית באבוב לאירוסיו

בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד

למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

נבקש מאת אנ"ש שכל מי שנתן השי"ת שמחה במעונו

יודיע נא אל המערכת

יום תנחומין

משתתפים אנו בצערן של ירדינו
 האחים היקרים הנגידים החסידים הנכבדים
 מו"ה אשר ישעי, מו"ה יהודא לייבוש, מו"ה שלמה,
 מו"ה דוד, ודודם מו"ה נתן נטע יחיו
 למשפחת שארף
 בהלקח מאתם עטרת ראשם אביהם ואחיו היקר באנשים
 הרבני החסיד הישיש הנגיד הנכבד איש חמדות
 מו"ה אליהו שארף ע"ה

* * *

הנה"ח הנכבד מו"ה יהושע העשיל צעהנווירטה נ"י מבני ברק
 בהלקח מאתו אשתו החשובה ע"ה

* * *

הנה"ח הנכבד מו"ה מאיר יוחנן אקסלער נ"י מקרית באבוב
 ובנו הנה"ח הנכבד מו"ה יונה נ"י מלונדון
 בהלקח מאתם אשתוראמו החשובה ע"ה

* * *

הנה"ח הנכבד מו"ה שלום יהודא לעזער נ"י
 בהלקח מאתו אביו הרבני החסיד הישיש הנכבד
 מו"ה אברהם לעזער ע"ה

* * *

האברך היקר ר' חיים דוד שמעון טראם נ"י
 בהלקח מאתו אמו החשובה ע"ה

המקום ינחם אותם עם כל משפחתם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים
 ולא יוסיפו לדאבה עוד, אכ"ר.

המערכת

הרוצה להשיג קובצי „כרם שלמה“, וכן בכל עניני המערכת,
לפנות אל האדרעסין דלהלן:

בארץ ישראל

כרם שלמה

שע"י אוצר הספרים

רישיבת קרושת ציון

קרית באבוב ת.ר. 204 בת"ים

במאנטרעאל

KEREM SHLOMA

c/o Goldberg

5659 Hutchison St.

Montreal H2V-4B5, Canada

בטאראנטא

KEREM SHLOMA

c/o Lemel

127 McGillary Ave.

Toronto, Ont. M5M-247, Canada

בארצות הברית

KEREM SHLOMA

1533 - 48th St.

Brooklyn, N. Y. 11219

בענגלאנר

KEREM SHLOMA

c/o Safern

2 Rookwood Ct.

Castlewood RD.

London N. 16, 6-D.R.

בבעלגיע

KEREM SHLOMA

c/o Kwadrat

28 Nervier St.

Antwerpen 2000, Belgium

Printed in the U.S.A. by
Simcha Graphic Associates

4914 13th Avenue, Brooklyn, N.Y. 11219 (212) 854-4830

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה”

בארצות הברית = 10 דאלער לשנה

בקאנאדע = 15 דאלער לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בבעלגיע = 500 פראנק לשנה

כשאר ארצות מעבר לים = בדואר רגיל 15 ראלער לשנה ובדואר אויר 20 ראלער לשנה

המחירים הללו הוקבעו כפי הוצאותנו אנו

המערכת

From:

KEREM SHLOMO

B.Y.B.Z. of Bobov

1533 - 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

**Non-Profit
Organization
U.S. POSTAGE
PAID
PERMIT No. 6579
BROOKLYN, N.Y.**

ADDRESS CORRECTION REQUESTED

FORWARDING & RETURN POSTAGE GUARANTEED

(Please send P.S. form 3547)

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק ארמו"ר מוהר"ש מבאבוב וצ"ל

מובין מוקדש לפלסול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואמרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחי"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה כ' קונטרס ו' ניסן תש"מ ברוקלין, נ. י.

יוצא לאור ע"י תלמידי כ"ק
מרן ארמו"ר מבאבוב שליט"א

1533 48th Street

Brooklyn, New York

Tel. 871-6623

התוכן

מזרח אסרי קודש

ה ב"ק סרן אדמו"ר שליט"א

מזרח זכרון לראשונים

ו הגאון מוה"ר וואלף באסקאוויץ זצ"ל
 ח הגאון מוה"ר סענדר מרגליות זצ"ל
 י הגאון מוה"ר ליב מאמסטרדאם זצ"ל
 יא הגאון מוה"ר ליב קארלבורג זצ"ל
 יג הג"ל
 טז הגאון מוה"ר רוב אב"ד בירנבוים זצ"ל
 יח הגאון מוה"ר ש סופר אב"ד קראקא זצ"ל

מזרח אגדות קודש

כב פתח אגדה וצ"ל
 כר פתח אגדה וצ"ל

מזרח זכרון לאחרונים

כה הגר"ר יוסף אבר"ק סעראצק ז"ל
 כח הגר"ר יהושע בוקסבוים הי"ד
 ל הג"ר בעל מנחת יחיאל זצ"ל

מזרח סלסול וחלכה

ל הרב מוה"ר אלחנן היילפרין שליט"א
 לב הרב ארי' ליב ריינמאן שליט"א
 לח הרב בן ציון צבי ליפשיץ שליט"א
 מ הרב יהושע פיהרער נ"י
 מד ר' יעקב דוד גארדאן נ"י

עזרת שבת בשבתו

מו המערכת
 מח הר"ר מנחם בראכפעלר שליט"א

מזרח תשובות וישובים

נב

מזרח הנאמרים והנעשים

גר הר"ר זאב דוד בוכהיסטער הי"ד

מזרח זכור ימות עולם

נה
 נו, נז, נח
 נו
 נח

ברכת תורה

להרב המפורסם וכו' מוה"ר שלמה זלמן הורוויץ שליט"א
אבר"ק פאטיק
ומשפחתו יחיו
אשר נרבה לכם אותם לתרום סכום הגון להדפסת קובץ הנוכחי

לעילוי נשמת אחותו החשובה מרת שרה ע"ה
בת הרה"ג מוה"ר אהרן ז"ל מפאטיק
ששקבה חיים לכל חי ביום ה' לחודש אדר תש"מ לפ"ק
ת. נ. צ. ב. ה.

יברכם ר' בכל מיני ישועות והשפעות טובות
ורב נחת ועונג כל הימים מכל יוצ"ח, אכ"ר.

המערכת

ברכת תורה

לדירנו הרגול הנגיד הנכבד והמפואר רודף צדקה וחסד
מו"ה חיים הכהן קעניגסבערג נ"י
אשר נרבה לבו אותו לתרום סכום הגון להדפסת קובץ הנוכחי

לעילוי נשמת אביו
הנה"ח הנכבד מו"ה יהושע זעליג הכהן ע"ה
במו"ה ישראל קעניגסבערג ע"ה
נפטר בערב פסח שנת תשכ"ז לפ"ק
ת. נ. צ. ב. ה.

בזכות המצוה יתברך ממעון הברכות בכל מילי דמיטב
ויתענג על רוב שלו' כל הימים בנחת וברחבה, אכ"ר.

המערכת

ברכת תודה

לידידינו היקרים

הרבני הנגיד הנכבד מו"ה משה באכנער נ"י מיקירי חסידי באבוב,

ושני חתניו

האברך היקר והנעלה מו"ה מנחם ישראל מרידמאן נ"י

והאברך היקר והנעלה מו"ה יצחק מאיר בוימוזאהלשפינער נ"י

אשר נרבה לבם אותם לתרום סכום הגון

לסייע בהרפסת קובץ הנוכחי

יעזור להם השי"ת בזכות המצוה להוושע בכל מיני ישועות טובות

בשפע ברכה והצלחה בכל מעשה יריהם ברוב עוז ותעצומות

ובבריות השלימות לאורך ימים ושנים עם דב נחת מכל יוצ"ח,

אכ"ר.

המערכת

ברכת תודה

להב' המופלג היקר והנעלה

כמר שלמה האפשטעטער נ"י ממאנטרעאל

(נכד הרה"ח המפורסם מו"ה בנימין ביינוש האפשטעטער ע"ה

ראש הקהל דק"ק ווישניצא

בימי כ"ק מרן ארמו"ר מוהר"ש זי"ע)

אשר נרבה לבו אותו לתרום סכום הגון להרפסת קובץ הנוכחי

לעילוי נשמת

זקנו הנה"ח מו"ה יעקב ב"ר זאב האפשטעטער ע"ה

נהרג עקה"ש ביום כ"ב שבט

ואשתו החשובה מרת מינדל בת ר' שרגא סיבוש ע"ה

שנהרגה עקה"ש

זקנו הנה"ח מו"ה משה ב"ר מאיר לילינג ע"ה

נהרג עקה"ש ביום כ"ד אייר

ואשתו החשובה מרת רחל בת ר' שלמה ע"ה

שנהרגה עקה"ש

ת. נ. צ. ב. ה.

זכות המצוה יגן בערו להתברך בכל מילי רמיטב

והשי"ת ימלא לו את כל משאלות לבו לטובה ולברכה, אמן.

המערכת

אמרי קודש כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

לשביעי של פסח

במדרש דבה בפרשת בשלח, אז ישיר משה הה"ד פ"ה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה (משלי ל"א). להבין כוונת המדרש, נקדים דברי העוללות אפרים (חלק ג' מאמר תפ"ז) לפרש המסורה ג' פעמים ע"ס ז"ו, נחית בחסדך עם זו גאלת (שמות ט"ו), עם זו קנית (שם), עם זו יצאתי לי תהלתי יספרו (ישעי' מ"ג), וכתב שם דתיבת ז"ו עולה בנימט' י"ג, ובמספר י"ג מדומז ג' עמודי העולם, תורה, עבודה, וגמילות חסדים, כי התורה נדרשת ב"ג מדות, ועבודה היינו הקרבנות ומכללם המילה שנמשלה לקרבן נכרת עלי' י"ג בריתות, וגמ"ח הם י"ג מדות של רחמים וחסד, וג' הללו נרמזים במסורה הנ"ל, התורה נרמזת בפסוק עם זו קני"ת, דתורה נקראת קנין שנא' ר' קנני ראשית דרכו, העבודה, דהיינו תפלה נרמזת בפסוק עם זו יצאתי לי תהלתי יספרו, וגמ"ח נרמז בפסוק נחית בחסדך עם זו, זת"ד יעוי"ש.

ונוכל להוסיף על דבריו, דלכן נרמזו ג' עמודי העולם במספר י"ג, כי ג' עמודי העולם הם נגד ג' אבות העולם אברהם יצחק ויעקב כידוע, ומבואר בספה"ק שאבות הקדושים המשיכו הי"ג מדות של רחמים ועל זה אמרו חכמו"ל ברית אבות לא תמה, היינו ברית שלש עשרה, כי הני ג' עמודים יש בכחם לעורר י"ג מדות של רחמים, ומהאי טעמא מספר האותיות של שמות האבות הקדושים הם י"ג. ועפי"ז יובן הא דמצינו אחר חטא העגל כשבא משה רבינו לעורר זכות הי"ג מדות של רחמים, הזכיר ברית אבות, ואמר, זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך, כי זכות אבות העולם הוא זכות שלש עשרה מדות של רחמים. והנה מבואר בספה"ק זרע קודש על המועדים (לפסח, ד"ה ד' ילחם לכם) וכן הוא בשאר ספה"ק, כי קריעת ים סוף הי' משם אהי"ה מקור י"ג מדה"ר עיי"ש. והנה בני"ו היו נדונים באותה שעה אם ראויים להינצל או לא, ושר של ים הי' מקטרנ כידוע, רק בזכות ג' עמודי העולם המעוררים י"ג מדות של רחמים זכו לקרי"ם.

וזהו כוונת המדרש (חמובא בספרים) הים ראה וינס, מה ראה ברייתא דר' ישמעאל ראה, כל' הי"ג מדות שהתורה נדרשת בהן, זהו זכות עמוד התורה. וגם החזיקו אז בני"ו בעמוד העבודה זו תפלה כמאה"כ ויצעקו בני"ו אל ד', ואמרו חכמו"ל במדרש תפסו להם אומונות אבותם, וכן הוא בזוה"ק דבצלותא סליק לון מן ימא. ועוד נתעורר להם זכות עמוד השלישי גמילות חסדים, ע"ד אוז"ל במדרש הים ראה וינס, מה ראה ארונו של יוסף, י"ל הכוונה בזה, דהיינו זכות מדת החסד שלו כמאה"כ ויכלכל יוסף את אביו ואת אחיו ואת כל בית אביו וגו'. וג' עמודים הללו המשיכו על בני"ו באותה שעה הי"ג מדות של רחמים, ועי"ז זכו שיבקע הים לפניהם.

וברבר האמור, יתכן להוסיף עוד בכוונת המדרש הנ"ל, מה ראה ברייתא דר' ישמעאל ראה, רירוע מש"כ בספה"ק בשם הר"ק המגיד ממעזריטש זצ"ל רי"ג מרות שהתורה נדרשת בהן המה נגר י"ג מרות של רחמים, ולזה אמר, ברייתא דר' ישמעאל ראה, כי קריו"ם היתה בזכות י"ג מדה"ר.

ועפ"י יובן שפיר כוונת המדרש המוצב בראש, אז ישיר משה, ה"ד פירה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה, כי המדרש רצה לרמוז כאן על האמור לעיל, דקרי"ם היתה בזכות ג' עמודי העולם, וזהו שהסמך כאן את הפסוק, ותורת חסד על לשונה הרומז על ג' העמודים, ותור"ת, זהו עמוד התורה, חס"ר, זהו עמוד גמילות חסדים, על לשונ"ה, זהו תפלה שהוא עמוד עבודה, וג' עמודים הללו המשיכו על בני י"ג מדה"ר.

הוראות בעינים שונים

מהגאון מוה"ר וואלף הלוי באסקאוויץ זצ"ל⁽¹⁾

בע"ה יום ו' עש"ק ד"י מרחשון תקנ"ה לפ"ק פעמט.

ברכות לראש משביר, גמיר וסביר, רד עם א"ל כביר, ה"ה ירד

דרידי צמירי חמירי הרב המאה"ג המופלא ומופלג כש"ת כמוהר"ר

ליב סג"ל נד"ו.

אור כי יהל שני כתביו כתבי הקדש הבאים כאחד, א' מן כ"ה העבר וא' מן יו"ד רנא, א' ע"י הק' הר"ד ברוך ג"י וא' ע"י גיסו הק' הת' ג"י, שמחתי ושמחתי אחרים עמי כמעמדו ומצבו הטוב ת"ל ית' כן יאמר הא' מעתה וע"ע. וע"ד שאלותיו דמר ג"י, נפשו יודעת כי תמיד טרידנא טובא בהוויות ראב"י ורבא עם התלמידים ירד"ם ה"י, וכשאני לעצמי, נוסף עליו כעת טרדת השוק, אבל לרוב אהבתי לו אהבה שהיא תלויה ברבר רודש פיו יתבדך הוא צוה לאהוב כגופינו את יראי ד' וחושבי שמו והוגי תורתו לשמה, הנני משיכו אבל בקצרה מאד וכל הדברים הם מבוארים אצלי בעה"י בתכלית האריכות.

וזה יצא ראשונה. ע"ד המקוה וטבילה בנהר ביום ח', שהם יכולים לעשות מקוה כשרה, אך שהם מצטמקים ורע להם ולבניהם אשר יולדו להם מאותן הטבילות כי חובה עלינו לקדש עצמינו כדי לטהר נפשותינו ונפשות זרעינו אשר יולדו לנו, מלבד כמה חששות ותקלות שיש לחוש לקבוע בזה קביעות לטבול בכל עת בנהר ביום הח' וכמ"ש מר ג"י במכתבו, אף זו נוסף עליו החשש בעת ריבוי

(1) כתבנו אודותו בכר"ש שנה ב' קונטרס ז' עמוד י'. ד"ז הועתק מגוף כתי"ק שהגיע לירדנו מאת ירד"נו הנגיד הנכבד ר' יודל פרענקיל ג"י מעיר וויען יע"א. ישא ברכה מאת ד'. פאקסימיליא להלן בעמוד ג"ז.

הגשמים והפשרת שלגים חשש הראשונים ז"ל והובא בקיצור בש"ע סי' ר"א סעיף ב' כב"י ובהגהות רמ"א, א"כ בווראי יפה הורה לאסור עליהן טבילתן בנהר כיום ח' בקביעות, וכל כי האי מילתא לימרו משמאי בשוקי בראי.

זאת שנית בענין האשה הירועה שהפרישה מבעלה, ישר כחו וחילו לאורייתא, ואם אפשר שאחרי עומק העיון וסניפי צדדי הקולא מי שלבו גם בהוראה כולי האי ואולי אפשר הי' מקיל בדבר הזה, אבל חס לי' לזרעא דאבא להיות בזה מסייע להתיר אפי' סיוע כל דהוא, ואם ירצה הבעל ההוא להחזיק בהאשה הארורה הזאת ילך לרבני הדור המוטלים על הציבור יעשו הם מה שלבם חפץ, אני מה לי בכך ליטול עלי אפי' שיבא מכשורא מכזה וכיוצא בזה, סוף דבר יפה עשה מר נ"י מה שעשה ושכרו אתו מאת בעל הגמול האמיתי ית' וית'. בענין המשכנתא, לא הוריעני מר נ"י אם יש עדים חתומים על השטר משכנתא או רק חתימת ידם. ויהי מה, בלא"ה אין דרכי להשיב בדיני ממונות שאין בו לאפרושי מאיסורא, ותמימים יבצעו.

גם בענין האכילות שנוהג דברים שבצינעא, יפה הורה מר נ"י, וכל החולק עליו בזה לא ירע בין ימין לשמאל או שעושה לקנטר ואומר על זהב שהוא אבן ועל אבן שהוא זהב. וד' ישפות שלו' לו ולכל עמו ישראל יתן בלבם אהבה ואחזה וריעות.

רברי הטרוד מאד אותבו בלב ונ"ח,

הוא הק' וואלף הלוי באסקוויין

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

בדבר איסור קטניות בפסח

מהגאון מוה"ר אלכסנדר סענדר מרגליות זצ"ל
(אבד"ק סאטנוב¹)

ב"ה. תשובה להרב מבראד.

לכבוד אחובי ירד נפשי הגאון המפורסם מופת הדור
מוהר"ר צבי הירש נ"י²).

שמעתי שרומע"ל רוצה להתיר קטניות דהיינו פאסאליע"ש, ולא ידעתי מאין הרנלים דודאי הוא בכלל קטניות וכשנאסר קטניות ה' זה בכלל ונאסר במנין וצריך מנין אחר להתירו, ומכ"ש דבר הנאסר מחמת סייג וגדר חמיר טפי לענין שאם פשיט איסורו שאפילו אליהו וב"ד אינם יכולין להתירו, וכן מבואר ביו"ד ס' רכ"ח שאפילו מנהג שנהגו מחמת סייג וגדר אינם יכולין להתיר ומכ"ש מנהג שנהגו אבותינו אבות אבותינו וקיבלו עליהם. ויעיין רומע"ל שכתב מהרי"ל קטניות כל העובר על דברי חכמים חייב מיתה וכן נראה בהג"מ וסמ"ק שקדמונינו אסרו קטניות ומי יוכל להתירו, גם לא ידעתי שעת הדין כ"כ, והנה מהרי"ל לא רצה להתיר אקליו"א לרפואה רק מטעם דאינו בכלל קטניות. לזאת לדעתי יהי' רומע"ל מתון בדבר פן ע"י כן ח"ו יהי' נפרץ גדרן של

1) הוא בנו של הג"ר מרדכי מרגליות זצ"ל וחתנו של הגאון מוה"ר צבי הירש אבד"ק זבאריז זצ"ל. בתחלה נתקבל לאב"ד בק"ק זבאריז ומשם נתמנה לאב"ד בק"ק סאטנוב. ה' גאון עצום והעמיר תלמידים רבים, וביניהם שני בני אחיו, הלא המה, הגאון מוה"ר אפרים זלמן מרגליות מח"ס בית אפרים (עיין שו"ת בית אפרים חחו"מ סי' ע"ה ד"ה ובענין הברירה) ואחיו הגאון מוה"ר חיים מרדכי מרגליות מח"ס שערי תשובה על שו"ע או"ח. בנוב"י מהר"ת חאה"ע סי' נ"ר מפלפל בדבריו באריכות עיי"ש, ומכנהו „מחותני". נרפס ממנו שו"ת הרא"ם על אה"ע וס' תורת הרא"ם. (כ"ק מרן אדמו"ר הראשון מוהר"ש זצוק"ל בהסכמתו לספר זה כותב אודותיו: ודבריו הקדושים לאור יומם לנו אשר בהם נלך, ותורת אמת בכל קצוי תכל תרונה בתשובותיו היקרים). — נפטר בסאטנוב ער"ח שבט שנת תקס"ב לפ"ק ושם מנ"כ.

תשובה זו הועתקה מחיבור כת"י הנקרא תועפת רא"ם המונח בבית עקד ספרים הגרול בירושלים באוצר הכתבי יד (מספר 3768). ותורה נתונה בזה למנהל האוצר ר' מרדכי נדב נ"י שהרשה לנו להרפסו. — בשערי תשובה על שו"ע או"ח סי' תנ"ג (לבן) אחיו הג"ד חיים מרדכי מרגליות), מזכיר תשובה זו, וז"ל: ורודי מ"ו הגאון ז"ל בתשו' כת"י כ' שהמין שקורין במדינתנו פאסאליש פשוט שהוא מין קטניות וכו' ואף במקום שיש קצת דוחק אין להתירם במדינות אלו שלא יבואו לפרוץ גדר, עיי"ש.

2) הגאון מוה"ר צבי הירש זצ"ל נולד בשנת ת"ק לפ"ק בעיר זאמושט לאביו מו"ה בנימין באשקא. בשנת תקל"א נתקבל לאב"ד בק"ק בראדי, ומשם נתקבל בשנת תקמ"ח לאב"ד בק"ק גלאנוב, ושם ה' לו ישיבה גדולה עם תלמידים רבים. ובשנת תקס"ב עלה ונתעלה על כסא הרבנות בג"ק אה"ו. ה' מגאונים המובהקים בדורו, ועיין בנוב"י מהר"ת חאה"ע סי' קל"ד שמתארהו „ראשון שבראשון איג"הימנו למעלה". נרפס ממנו חיבור נחמד שו"ת תפארת צבי שני חלקים, ועוד הרבה תשובות מודפסים ממנו בכמה ספרי שו"ת מגרולי דורו. — נלב"ע ח"י אלול שנת תקס"ז ומנ"כ בעיר אלטונא.

חכמים ולא אכשור דרי, ואם הם לא היו בני תורה, אנן בני תורה, וחזי דקא מצווחא עלי' בבי' מדרשא, ועיין בלשון המדרכי שגזרו לאסור מפני שאין אנו בני תורה, וכיון שנאסר במנין מחמת סייג ולא נתבטל הטעם חלילה להתיר, ומעולם לא נשמע מי שהתירו אף בשעת הדחק³), ומהרי"ל כתב דעובר בלאו דלא תסור, וכל המנהגים שלנו עפ"י מהרי"ל ז"ל.

הק' אלכסנדר

* * *

תשובת הרב מבראד נאכרה, וזאת אשר כתבתי לו שנית.

מה שמעכ"ת כתב טעמים להקל, עדיין אין דעתנו נוחה מזה. ומה שכתב מעכ"ת שלא הי' שכיח במדינות אילו, ומי יודע אם הי' בכלל קטניות, הנה רש"י בראש השנה דף י"ב ובמנחות דף למ"ד ע"ב ובסוף פרק קמא דכלאים כתב הברטנורא פול המצרי פאזילא או פאסאליא, וכן הוא בשפה ברורה פאסליעש בלשון איטאליא פאזילא וכבר העירו זקנים דמעולם נהגו בו איסור, ופול המצרי הוא קטניות כמבואר שם וברש"י, וכן הוא בערוך ערך פול פירש שם דרך גידולם שהוא נראה בעליל שהם אותן פאסאליעש שלנו, וביותר שמבואר בכל הפוסקים סתם דכל הקטניות גזרו לאסור, ועיקר המחלוקת הביא על פול הלבן.

ומ"ש שלא הזכיר הגזירה רק מנהג, מלבד מה שכתבתי דאפילו מנהג א"י לבטל, אמנם בפירוש כתב המדרכי שכיון שאינם בני תורה גזרו, ובפירוש כתב

(3) גם בשו"ת מאמר מדרכי להגאון מוה"ר מדרכי זאב אימינגא סי' ל"ב בתשובתו אל הנאכר"ק פרעמישלאן מאריך בזה שאין להתיר בשום אופן קטניות בפסח אף בשעת הדחק, וכן בשו"ת תועפת דאם להנאכר"ק יאס בסוף חאו"ח בתשובתו להשואל הנ"ל מסיק ג"כ שאין להתיר אף לצורך שעה, ובשו"ת שו"מ מהר"ב ח"ד סי' קכ"ח כ' כי שנים רבות לא רצה להתיר אף בשעת הדחק, אך באותה שנה שהיתה שנה קשה מאד, דעתו להקל לעניים הנהנים מקופה של צדקה ויש חשש שמא ימותו ברעב, יעוי"ש. וגם שאר אחרונים חששו מאוד להתיר אף בשעת הדחק.

והואיל ואתי לידן הך מילתא, ראוי להעתיק כאן חות דעתו של הגאון אבר"ק קראס זצ"ל הי"ד, שאף בשעת מלחמת העולם השני' לא התיר קטניות לאותן שנשלחו לסיביר, רק עבור הילדים. — כי בשנת תש"א שלח הרה"ח מו"ה פנחס שמריהו ציטראנענבוים ע"ה מקראס (שה' אז בסיביר יחד עם בניו ונכדיו) מכתב להנאכר"ק קראס זצ"ל שהי' אז בקאזאוע, ובו שאלות בכמה דינים שיהי' נצרך להם לחג הפסח, ומחמת חולשתו לא ענה בעצמו, רק ע"י בנו הצעיר הרה"ג מוה"ר שלמה פיתרער הי"ד, אשר הביע דעת אביו בתוך מכתבו להי' הח' מאוד נעלה כמר ראובן איינהארן הי"ד מקראקא שדר אז בעיר סטריא, וז"ל: בדבר שאלת מחותנך הר"ש שליט"א, אם יש היתר לאפות מצות לפסח מאותו הקמח שלקחו אתם אלה האומללים שנסחבו לעמק הבבא, לי פקדנו אבא מארי שליט"א לכתוב לך בזה אשר דעתו לאסור, כי אין דיני בקמח זה דין קמח מן השוק, כי החטים שלנו מכבסים ושווין במים קודם השחינה והם חמץ גמור, ובדבר שאלתו אודות קטניות, דעת כאאמו"ר ש' להתיר בשעת הדחק עבור הילדים הי"ו באם אין להם תפוחי ארמה או שאר מירי דאכילה להאכילם למדי, כמובן צריכין מקורם לנקות הפולין מנרעיני תבואה ולבשלם בכלי מיוחד, אנא בטובך לכתוב למחותנך ש' אלו התשובות. עכ"ל.

מהרי"ל בשם מהר"ש דהאוכלו עובר בלאו דלא תסור והעובר על דבריהם חייב מיתה, ושנה ושילש דגורו על קטניות על כל מיני קטניות.

ומה שכתב שלא פשט איסורי' ברוב ישראל, תמהני דהיינו בדבר שתחלה גזרו על כלל ישראל כגון נשיא או ב"ר הגדול, אבל אותם גדולים שלא חי' בכוחם לגזור רק על אנשי מדינתם וגזרו וקיבלו עליהם גזירתם אין להתיר, וכן הוא בגיטין ברף ל"ו ע"ב בתוס' ד"ה אא"כ, ומה גם כי לדעת הרמב"ם לא פשט איסורו היינו שאין רוב הציבור יכולין לעמוד, וכבר הארכתי בזה במקום אחר. וראי' לזה ממה שכתב מהרש"ל ביש"ש בב"ק פ' מרובה סי' נ"ד דחרם רנמ"ה צריך ב"ר אחר גדול ממנו בחכמה ובמנין, ומ"ש דלפי שעה א"צ גדול ממנו בחכמה ובמנין כמבואר ברמב"ם (פ"ב מהל' ממרים הלכה ד'), תמהני דהרמב"ם למד בק"ו מאיסור תורה, וריו לבא מן הדין להיות כגדול, ודוקא למגדר מילתא ולחזק הדת, ובפירוש מבואר במהרי"ק הביאו הר"מ סי' כ"א והוא הלכה ראפילו מנהג שנהגו מחמת סייג אין להתירו אלא בשעת הרחק ומביא ראי' מעובדא דבני בישן בפסחים דף נו"ן ע"ב, ויש להאריך בענינים אלו הרבה, והארכתי בזה בתשובה מיוחדת, אבל א"צ להאריך בנ"ד כי לדעתי אינו אפי' אחר ממאה חלקים שיהא נקרא בשביל זה שעת הרחק, ויאמין לי מכ"ת שלאחבתו כתבתי כ"ז, ומאוד שמחני בדבריו שלא הסכימה דעתו להתירו בפומבי אם לא בכנופיא תחלה, ודעתי נוטה שרומע"ל ימשוך ירו מלמנות בהיתר זה וירחיק ממנו לזות שפתים.

ומה שהביא ראי' ממהרי"ל שמדמה פת של עכו"ם לדמאי, אין ראי' כלל דפת של עכו"ם מתחלה בעת התקנה חלקו בתקנה כמבואר בש"ס (דף ל"ה ע"ב), ומה שהביא ראי' מהספרדים, איני יודע מה זה ראי', הלא המה מתירים כל מיני קטניות, וגם מהטור אין ראי' אחר שהרמ"א העיר על מנהגינו וכן הב"ח וכן פשט המנהג, ואנו נמשכים במנהגינו אחר מנהג מהרי"ל וקיבלו קדמונינו הגזירה הנ"ל בוראי אין להתיר כמ"ש לעיל, אפילו במנהג שנהגו מעצמם הדין כן.

ישוב לדברי הרמב"ם

מהגאון מוה"ר ארי' ליב זצ"ל מאמסטרדאם⁽¹⁾

הרמב"ם פסק בפ"א מהל' חמץ ומצה הלכה י', מותר לאכול חמץ ביום ארבעה עשר עד סוף שעה רביעית, ואין אוכלין בשעה חמישית אבל נהנין בו, והאוכל בשעה ששית מכין אותו מכת מדרות, עכ"ל. והקשה הלחם משנה שם

(1) הוא בנו השני של הגאון מוה"ר שאול אבר"ק אמסטרדאם זצ"ל מח"ס בנין אריאל, וחתנו של רודו הגאון מוה"ר יעקב עמדין זצ"ל. חידו"ת ממנו נדפס בספר בנין אריאל בסוף חלק בית התלמוד, גם נדפס ממנו שיר ידירות בראש ספר בנין אריאל. — ד"ז הועתק מכת"י א' התלמידים.

אמאי לא כתב הרמב"ם גם על האוכל בשעה חמישית דלקי מכת מדרות רהא אסור מדרבנן, ועור הקשה אמאי נקט הרמב"ם רוקא האוכל בשעה ששית הלא אפי' ליהנות בשעה ששית אסור מדרבנן.

ויש לתרץ רבדי הרמב"ם, רהנה הרמב"ם פסק בהל' ערות פ"ב הלכה ה' אמר ער אחר בשתי שעות כיום והשני אומר בשלש שעות הרי עדותן קיימת שדרך העם לשעות בשעה אחת, אבל אם אמר האחר בשלש שעות והשני אומר בחמש עדותן בטלה. הרי רשיטת הרמב"ם דאדם טועה שעה אחת ואינו טועה שתי שעות. עור נקרים שיטת הרמב"ם בפ"ח מהל' סנהדרין הלכה ה' רמכת מדרות אין צריך התראה. והשתא יתורץ שפיר דברי הרמב"ם, רהא באמת מראורייתא אינו אסור אלא שעה שביעית וחכמים עשו סייג לאסור אפי' קורם דרילמא טעו אינשי בשעות, א"כ אין הרמב"ם יכול לפסוק דהאוכל בשעה ה' חייב מכת מדרות, רהא יכול לומר טעיתי בשעות וסברתי על שעה חמישית שהיא שעה רביעית, וכמו כן אין לחייב מכות מדרות את הנהנה בשעה ששית, רהא יכול לומר נמי כנ"ל, שחשבתי שהיא שעה חמישית ראינו אסור בהנאה, ואין להקשות על זה, איך יוכל לומר טעיתי בשעות הא מתרין אותו קורם האכילה או ההנאה, זה אינו, רהא שיטת הרמב"ם רעל מכות מדרות א"צ התראה, נמצא דברי הרמב"ם מדויקים היטב וכראוי מוצקים.

בדין קמח שאכלו ממנו עכברים, ובמס' ב"מ דף ל"ד ע"א, ודרוש לפרשת נגעים

מהגאון מוה"ר יהודא ליב קארלבורג זצ"ל אבר"ק קרעפעלד⁽¹⁾

ב"ה. קרעפעלד יום ב' י"ב ניסן הון עת"ק לפ"ק.

... ראיתי מ"ש הגאון בעל חק יעקב סי' תס"ו סק"ט לסתור דברי הגאונים ז"ל המחמירים בקמח שאכלו ממנו עכברים, וראיתו מהא דקיי"ל רעכבר אינו פוסל מי חטאת משום שאין ריר יוצא מפיו. ולפענ"ד לא אמר כלום, דודאי לא נעלם מעיני הגאונים משנה ערוכה, אבל מאן דחש לקימחא חושש שמא לעסו העכברים מקמח הנשאר אע"פ שלא אכלוהו, שכן דרך העכברים ללעוס אפי' מה שלא יאכלו, ואפי' גלימא גייצי, ונתחמץ הקמח בפיחה בשביל לחלוחית קצת שבפה שהוא חם ומחמיץ. ומה ראי' ממי חטאת, דהתם לא שייך לעיסה ואינו פסול אלא בהקאה, והמעין בשו"ת ב"ח סי' קט"ו ימצא שהאמת כדברי, אע"פ

(1) הגאון מוה"ר יהודא ליב קארלבורג נולד בעיר קארלסבורג בזיכענבערגען. הי' תלמיד להגאון מוה"ר נתן הכהן אדלער זצ"ל בפראנקפורט דמיין וגם למד בשיבות כבונא ובכערלין. בשנת תקס"ג בערך התיישב בעיר בונא. בחורש סיון שנת תקס"ט

שהתשובה מלאה טעיות מתחלה ועד סוף מ"מ דעת לנכון נקל לתקן דבר על מכוננו. דמתחלה כתב שיש מקום להחמיר יותר בקמח, דדוקא בחיטה שהיא קשה אפשר שלא לעסו אלא מה שאכלו, משא"כ בקמח הדק אפשר שלעסו אפי' מה שהותירו ונתחמץ מיד, ואח"כ כתב דאפשר להקל בקמח דדוקא בחיטה יש לומר שלעסו במקום הנשיכה אבל בקמח שהוא רך י"ל כל מה שלעסו נדבק בפה בעבור הליחה שבתוך הפה. וכתב עוד דאין לומר שמא בשעת האכילה נפל מן הפה אל השק שכן דרך הבהמות והעופות להקיא המשקים בשעת שתיה, ואפשר שדרך השרצים ג"כ כך הוא, אלא לגבי מי חטאת אינם פוסלים משום שאינם מקיאים ריר הרבה אלא ליחה מועטת והיא בטלה במשקה שבפה, (וזה לדעת הגדולים דמפרשי טעם הפסול משום רוק המתערב, משא"כ לדעת רש"י דטעם הפסול משום מלאכה או משום שאין חיותן בכלי ע"כ צ"ל דשרצים אינם מקיאים כלל, מיהו רש"י עצמו נראה כמסתפק בטעמא דמתני' דבחולין (ט' ע"ב) הביא טעם מלאכה וטעם חיותן בכלי, ולקמן (ס"ב ע"ב) גבי תסיל, הביא טעם רוק וטעם מלאכה, והרמב"ם בפירושו או בחיבורו לא הביא אלא טעם הריר, ולפ"ז ודאי י"ל דכל השרצים מקיאים אלא שאין בהקאתם ריר רק ליחה מועטת שאינה פוסלת מי חטאת), וע"ז השיב רש"י דוקא לענין שתיה אמרינן הכי אנב דציל, כן נ"ל לתקן דברי הגאון הנ"ל, ולא לחשרהו שהביא רישא דמתני' ולא ידע סיפא, מי האיש אשר בנה בית חדש ולא יראה סוף המתני' שהוא עוסק בה להורות הוראה בישראל, אמנם שגיאות המעתיק רבו מאד בתשובה זאת, כנראה בתחלת התשובה שבא לסתור סברת סמ"ק כתב וז"ל, והנה במ"ש ומסתמא הה"ד לאכילת העכבר דאין להקל בלא ראייה נראה דאין זה ראייה דאדרבה מסתברא וכו', כל מה שכתב משם ואילך עד גם מ"ש ועוד מי פירות וכו', הוא לשון תשובת הרמב"ן הובאה בתשו' רשב"א סי' תפ"ח, אלא שבאו בתוכה שגיאות רבות וצריכות תיקון גדול, והגאון בעל חק יעקב בלתי ספק לא ראה תשו' ב"ח בזמן שחיבר ספרו חק יעקב, מ"מ יש לתמוה איך יצא לדיב מהר ולא הפך בזכות הגאונים האחרונים ז"ל אשר מימיהם אנו שותים.

ועל הלבוש תמהני טובא שכתב בה' נט"י סי' ק"ם לדעת המכשירין לנט"י מים ששתו מהן התרנגולים והכלבים משום דהמים הנופלין מפיהם הוי דבר מועט ונתבטל לענין נט"י כש"כ שאם שתו מהן שאר בהמה וחיה שאין המים שקולטין חוזרין ונופלים שהנשארם כשרים עכ"ל, ודבריו תמוהים רנקט טעמא דרש"י

נתקבל לאב"ד בק"ק קרעפעלד. גם העמיד תלמידים גדולים בתורה (ראה להלן עמוד כ"ב במכתבו של רעק"א זצ"ל אודותו). נרפס ממנו כמה קונטרסים, דברי אכל — הספר על הנוכ"י זצ"ל, שלש יבבות — דרושים ודברי הספר, נפש דוד — הספר על הגאון מוהר"ר זינצהיים זצ"ל בעל יד דוד (נרפס בראש ספר יד דוד) ועוד חידו"ת נשאר ממנו בכת"י. נפטר ביום א"ך שבט שנת תקצ"ו לפ"ק. (בספר דרך הנשר עמוד ס"ג כתב שנפטר בפ"פ ז' אדר תקצ"ט וכן הועתק משם בספר יד דוד הנ"ל עמוד ל"ג — ושעות הוא, כי בשנת תקצ"ז כבר נתייסרה חברה „מחנה יהודה" לזכרון שמו אחר פטירתו, עיין להלן במכתב של הגאון רעק"א זצ"ל).

רגבי מי חטאת פסולים משום מלאכה וא"כ ע"כ צ"ל רכל הבהמות חוזרין ומקיאין רהא סתמא תנן, בהמה ששתתה פסולין, ומה רגקט א"ז כלב, היינו כמ"ש הרב"י רלרונמא בעלמא נקטיה, והה"ר כל בהמה וחיה, או כמ"ש הרב ב"ח רעיקר הטעם משום מאוס. והא"ל יורני נפלאות ישכילני באמתו ועינינו רואות, כנפשו ונפש אוהב נאמן בכריתו שוחר טובתו, יהודא ליב קארלבורג

* * *

... אשר שאל בסוגיא ראמר לשנים וכו' (ב"מ דף ל"ז ע"א) רמתמה פקרון אנזל קא רמית ואיך העלים עינו מסיפא רמיירי בפקרון, כזקן ואינו לפי כבודו רפעמים מתעלם, הנה וראי יפה הרגיש, וכבר נתקשה בזה הגאון בעל פני יהושע חלק שלישי ומתרץ באריכות, אמנם אני רגיל לישב רהא רמתמה פקרון אנזל קא רמית, לא בא לתרץ קושיות, אבל תמיהתו על המקשה ררמי פקרון אנזל ולא יצא לחלק בין פקרון לגזל רעביר איסורא, ראי ירע לחלק הי"ל להקשות מסיפא רמיירי בפקרון ולא מרישא אלא ודאי לא ירע לחלק והיינו רקא רמתמה פקרון אנזל קא רמית, ראע"ג ראשכחן לפעמים דמקשה מרישא לחור וסמך אסיפא כמ"ש התוס' רברכות דף מ"ה ע"א בר"ה שלשה שאכלו כו' אינן רשאים ליחלק וכו' מ"מ הכא ירע רלא רצה המקשה להקשות אלא מרישא לחורה, כי פנים בפנים ריכר עמו וירע כי כן כונתו, ועור יש לרבר בענין זה אבל מנחיצת הפאסט אקצר. והנני ר"ש וטובתו כל הימים, באמת ובתמים,

יהוד' ליב קארלבורג

* * *

בעזה"י.

אציגה נא חרושים בפרשת נגעים,

ובאורים בפסוקי וארבעה אנשים היו מצורעים.

הנה סדר הכתוב נגעי הראש בסוף נגעי ארם, נראה הטעם כמ"ש רז"ל, שאין בעל הרחמים פוגע בנפשות תחלה, אלא מתחלה מביא נגע צרעת בכית לעורר האדם לתשובה, לא חזר, יהי' נגע צרעת בכנר, לא חזר מביא נגע בעור בשרו. וכבר בארתי בזה הכתוב, לא תאנה אליך רעה ונגע לא יקרב באהלך, אמר לא זו בלבד שלא תאונה רעה אל גופך, אלא אפי' באהלך לא יקרב שום נגע, לא כן הרשעים אשר יקרב נגע באהליהם, ואם לא ישובו ויעמדו ברשעם מתחלתם ועד סופם, תאונה הרעה אל עור בשרם. ונראה שאפי' בנגעי הגוף לא כלו רחמיו ית', כי מתחלה יביא על הרשע נגע עור הבשר באבר שאין הנשמה תלוי' בו ואם לא ישוב יביא עליו נגע נתק בראש או בזקן בקרחתו או בגבחתו, וכמ"ש ישעי' (א"י) מכף רגל ועד ראש אין בו מתום פצע וחבורה וגו', לומר שהפורענות תתחיל למטה בגוף ותגמור למעלה בראש החוטא, וכ"ז להיותו ארך אפים לרשעים, למען ישובו מדרכם ולא ימותו.

והנה רבים חשבו בענין ננעים להיות חלי רע לסבת הפסד הלחות צוה הכתוב להסגיר המנוגע ולשלחו חוץ לשלש מחנות שלא יזוק כל אשר יקרב אליו, אבל אין זה נכון לפי ההלכה, שהרי אין המצורע משתלח אלא מן הערים המוקפות חומה מימות יהושע בן נון שנתקדשו קדושת ערי חומה, אבל משאר הערים שלא נתקדשו איננו משתלח, הנך רואה כי קדושת הערים סיבת השילוח, לא חשש עפוש האויר, כאשר חשבו קצת המבארים, אשר צללו במים ארירים, והעלו בידם חרסים שבורים.

אך האמת הברור, כי הננעים שהזכירה התורה הם בלתי טבעיים, ואינם גורמים עפוש האויר, אבל הם מטמאין מדין התורה, כאשר ישמאו שאר הדברים אשר יבואו על חטאים גדולים כגון שעיר המשתלח פרים ושעירים הנשרפים ופרה אדומה שכל העוסקים בהם מחוץ למחנה טמאים טומאה חמורה, כן משפט נגע הצרעת הבא על החטא (עיין כוזרי מאמר ב' סי' נ"ח, ומ"ג ח"ג פ' מ"ז) אמנם הצרעת הטבעית אשר תבא לסבת הפסד הלחות והיא חלי מתרבק, לא נזכרה בתורה, ויש לה סימנים אחרים ויכירם הרופאים הבקאים כמו שזכרו בספריהם. ונראה שזה ענין צרעת נעמן ונחזיו ובניו כמ"ש מלכים ב' (ה'ו') הנה שלחתי אליך את נעמן עבדי ואספתו מצרעתו, ופירש"י אסיפה במצורע הוא לשון רפואתו כי בהתרפאותו הוא נאסף בתוך בני אדם ובחליו הכל בדלין ממנו, וכ"כ רד"ק שם, נקרא רפואת הצרעת אסיפה מפני שהמצורע ישב בדר ובהרפאו ישב בין בני אדם. הרי נתברר שאפי' הארמיים היו משלחים מצורעים חוץ לעיר לסבת היות הצרעת חולי מתרבק, וכן מ"ש (שם ז') וארבעה אנשים היו מצורעים פתח השער וגו' לא מדין תורה היו יושבים חוץ לעיר, שהרי שמרון איננה מוקפת חומה מימות יב"ג, כי עמרי בנה אותה כמ"ש מלכים א' (ט"ז, כ"ד), ויקן את ההר שמרון מאת שמר בככרים כסף ויבן את ההר ויקרא את שם העיר אשר בנה על שם שמר וגו'. הרי נתבאר שאין לשמרון דין ערי חומה ואין מצורעים משתלחים מתוכה, אבל לפי מ"ש רז"ל דמצורעים הללו, גחזיו ושלשה בניו היו, שנצטרעו מקללת אלישע שאמר וצרעת נעמן תרבק כך ובזרעך, וזאת וראי צרעת טבעית היתה שאפי' האומות משלחים מצורעים כאלה מביניהם, אין לתמוה על שנשתלחו חוץ לשמרון (וכ"כ הנאון בעל אהבת יחונתן). אמנם מלשון רש"י ורד"ק משמע שנשתלחו לקיים בדר ישב מחוץ למחנה מושבו, צ"ל כדמתרגמינן ויקן את ההר וגו' וזבן ית כרכא דלשמרון מן שמר ובנא ית כרכא וכו', נראה מרבירו כי כרך גדול הי' שם מתחלה אלא שעמרי חזק הבנין וקרא שם העיר שמרון כ"כ רד"ק ועיין רלב"ג שם. ולפירוש זה וראי ו"ל שארבעה מצורעים הללו נשתלחו מדין התורה, כי הכרך ההוא מימות יב"ג הי' ואפי' תאמר ששמרון לא הוקפה מימות יב"ג, מ"מ אפשר שהי' נוהג שם שלוח מצורעים מדינא דמלכותא, כדי לדמות שמרון מטרפולין של מלכות ישראל לירושלים עיר הקדושה², כי כן היתה כונת עמרי לבנות עיר דומה לירושלים במעלה וחשיבות כראיתא בתנא רבי

(2) עיין בשו"ת בנין ציון ח"ב סי' ס' ד"ה עוד אזכיר, שכוון לדבריו. והביא שם גם דברי הג' רעק"א בתוספותיו על משניות מס' כלים פ"א מ"ז יעו"ש.

אלי' (פרק ז') מפני מה זכה עמרי וישבו לו שלשה מלכים על כסאו על שיתר עיר גדולה בירושלים, שהיתה ברעתו שכשם שירושלים ליהודה כך שמרון למלך ישראל שנאמר ויקן את ההר שמרון, ועיין ילקוט מלכים דמז ר"ז, וכבר אמרנו ע"ד הרמז שלסבה הזאת קרא עמרי עירו ע"ש שמד אדוני ההר בתוספת וי"ו נו"ן, שזה בגימטרי' ירושלים והוא ודאי רמז נפלא. (תמחני על בעלי הרמז שלא מצאוהו עד הנה ואני מצאתיו וכולו שלי).

והרמב"ם ז"ל פ"ב דנגעים משנה ה' הביא ראי' שהננעים התוריים אינם צרעת טבעית שהרי מדין התורה פרח בכולו טהור והוא תכלית הצרעת היותר גדולה וחזקה אצל הרופאים, ובגמרא דסנהדרין (דף צ"ז ע"א) אמר ר' יצחק אין בן דור בא עד שתתהפך המלכות למינות, (כן נ"י בעל ע"י והיא הגי' הנכונה), אמר רבא מאי קראה כולו הפך לבן טהור הוא. והנה לרעת התשבי נקראו הכופרים מינים ע"ש א' מן הכופרים הקדמונים מאנוס שמו, כמו שנקראו אפיקורסים ע"ש אפיקורס היוני, אמנם לדעת טיכסען נקראו כך האדוקים באמונת הנוצרים ע"ש התבודדותם בהיכליהם ובטירותיהם מלשון קאנחוס פי' מתבודד בלשון יוני. ואמת שכן משמע בכמה מקומות בלשון חז"ל שהמינין שהזכירו רז"ל הם תלמידי הנוצרי ותלמידי תלמידיהם, והמינות הוא שם אמונת הנוצרי (עיין ברכות י"ב ע"ב), אחרי לבבכם זו מינות, ופירש"י אותן ההופכין טעמי התורה למדרש טעות ואילול, ולדעתי קראום מינין על שהם מכנים עצמם קטנים וצעירים והוא מלשון מינוס שהוא בלשון רומי „מעט“. ועיין ש"ע א"ח סי' תרמ"ט סעיף ד' ננות הצעירים וכו' פי' ננות הכמרים שהם כלואים בכתים גדולים להתבודד בהם ואחורי הבתים יש ננות גדולות להתענג בהן ולאכול הצמח ופרי העץ אשר תוציא הארץ שם, וא"ר יצחק שקבלה בידו שאין ב"ד בא עד שתתהפך המלכות לרעת הנוצרים, והטעם נראה ע"פ מה שכתב הרמב"ם סוף פי"א רחל' מלכים: כל הרבירים האלה ושל זה שעמר אחריו (ר"ל נביא הישמעאלים) אינו אלא לישר דרך למלך המשיח ויתקן את העולם כולו לעבוד את ה' וכו' כיצד כבר נתמלא העולם כולו מדברי המשיח ומרברי התורה והמצות וכו' אלו אומרים מצות הללו אמת היו וכבר בטלו בזמן הזה, ואלו אומרים נסתרות יש בהם ואינם פשוטים וכו', וכשיעמוד מלך המשיח באמת ויצליח וידום וינשא מיר כולם חוזרים ויודעים ששקר היו, עכ"ל. שים לבבך לדברי דבנו ויערב לך מ"ש ר' יצחק אין ב"ד בא עד שתתהפך המלכות למינות, ומה שמצא דבא סמך לזה מן הכתוב, כולו הפך לבן טהור הוא, כי כאשר יורה התפשטות נגע הצרעת על טהרת הצדוק, כן יורה התפשטות טעות המינין על קירוב ישועת ה', כי אז יתפוך אל העמים שפה ברורה לעברו שכם אחר בטהרה, לקרא כולם בשם ה' מלך עולם, וישבו בנים לגבולם אמן וכו"ר.

העתק הדרוש הקצר הנ"ל שלחתי היום יום א' יו"ד תמוז תקפ"ח לפ"ק, לאהו' ידירי וחביבי התו' המופלג הק' הנכבד כ"ה ליוזר כ"ץ אזור מילתיים אשר בעבר הרהיין, הא"ל יברך אותו ואת כל אשר לו, אך ימים בימינו עשר וכבוד בשמאלו, קול רגה וישועה באחלו, וישמח לבי גם אני בטובו ורב גדלו.

יהודא ליב קארלבורג

בפסחים דף ט' ע"א

מהגאון מוה"ר דוב בער זצ"ל אבד"ק בירנבוים⁽¹⁾

בסוגיא דאין חוששין בפסחים (דף ט' ע"א) עיי"ש במשנה ובגמ', [רתנן התם אין חוששין שמא גיררה חולדה מבית לבית וממקום למקום דא"כ אין לדבר סוף, ומקשה בגמ' טעמא דלא חזינא דשקל הא חזינא דשקל חיישינן ובעי בדיקה ואמאי נימא אכלתי' מי לא תנן מדורות העכו"ם טמאים וכו' וכל מקום שחולדה וחזיר יכולין להלוך א"צ בדיקה עיי"ש], הנה המהרש"א ז"ל הק' בסוגיא זו לשיטת הרמב"ם ז"ל שסובר דמדורות הכותים אינם טמאות כ"א מדרבנן, ק' מאי פריך, דילמא דוקא במדורות כותים שעיקרו דרבנן אמרינן דאכלתי', משא"כ משנתינו מיירי כשלא ביטל דהבדיקה היא מה"ת לא אמרינן דאכלתי' עיי"ש, ועיין בס' אור חדש מה שתירץ בזה, ואמרתי גם אנוכי הצעיר אחרי עיון קצת נראה לי לתרץ ברבד.

רהנה הא דבדיקה בלי ביטול דאורייתא, כ' ארמ"ו המנוח הגאון דשכנח"ג מו"ה יעקב זצוק"ל בעה"מ ס' מקור חיים בספרו הנ"ל דטעמא נראה דס"ל דרמי להא דמבואר ביו"ד סי' פ"ד דפירות שדרכן להתלע במחובר דצריך בדיקה מדאורייתא, כיון שהוא דבר המצוי, וה"נ ענין בדיקת חמץ, דכיון דדבר המצוי הוא להיות חמץ בבית כיון שמשתמשין בו כל השנה, וסובר ג"כ דכשיש חמץ בבית דמי לאוכל חלב בשוגג כמש"כ המג"א סי' תל"ד ס"ק ה', דלא יראה משמע שלא יהי' במקום הראוי לראות עיי"ש, וא"כ כי דנין לחייבו בבדיקה מדאורייתא, מטעם שהוא דבר המצוי כמו בהאי דיו"ד סי' פ"ד, וודאי דאמרינן דדוקא צריך להיות כי התם, דידעינן שהוא מצוי להתלע במחובר, והוי כמו אתחזק איסורא, ובבדיקת חמץ נמי כה"ג במקום שמצוי להכניס שם חמץ, אז שפיר דצריך בדיקה מדאורייתא, משא"כ היכי שאין מכניסין בו חמץ, אף אם נאמר דהיכי דספק הוא ואינו מצוי צריך לבדוק אחריו עכ"פ מדרבנן, מ"מ היכי דידעינן שאין מכניסין בו חמץ וודאי דא"צ בדיקה אפי' מדרבנן, אמנם במקום שחולדה וברדלס מצויים שם ס"ד למיחש שמא הביאו שם חמץ מבית אחר שמצוי שם חמץ והניחום שם, א"כ נימא דעכ"פ צריך למבדקי' מדרבנן, ע"ז קאמר דאין חוששין שמא גיררה חולדה וכו' והביאתם לכאן וא"כ נימא רבעי עכ"פ בדיקה מדרבנן, זה לא אמרינן, מטעם דאלד"ס, והשתא שפיר דמועיל לזה טעמא דאלד"ס, כיון דאינו כי אם מדרבנן, אמרינן הם אמרו והם אמרו.

(1) נולד בלעסלא לאביו מוה"ר שרגא. הי' תלמיד מובהק להגאון מוה"ר יעקב מליסא זצ"ל בעל חוות דעת. חתנו הי' דודו הג"ר שמעון דיין בלעסלא. ראשית נשיאותו הי' כאב"ד בק' פין ובשנת תקצ"ג נתקבל לאבד"ק בירנבוים (הנקרא ג"כ מעזיחאר), כיהן שם כעשרים שנה, ואח"כ התיישב בבערלין. נרפס ממנו ס' נחלי רבש וקונטרס כבוד מלכים. נפטר בבערלין ושם מנ"כ. — חידו"ת הללו הועתקו מתוך חיבור כת"י המנוח אצל האב"ד היקר והנעלה מו"ה אליעזר כ"צמאן נ"י. טוב עין הוא יבורך.

וע"ז הק' הש"ס, דהא ווראי דהיכי דלא נוכל לתלות במצוי באותו מקום, אין כאן חיוב בדיקה מראורייתא וכהנ"ל, ומשו"ה מועיל טעמא דאלד"ס לומר דלא בעי בדיקה ואפי' מדרבנן, ל"ל לפי"ז למינקט רווקא בלא חיונן דשקל, ולמה לא נקטינן ג"כ להאי דינא היכי דחוינא דשקל, והביאתם לאותו מקום שאין מכניסין חמץ, או למקום הברוק, נימא ג"כ דא"צ בדיקה, דאף אי תימא דאכלתי לא ווראי הוא אלא ספק, כיון דמרודות כותים רק מדרבנן, וסד"ר לקולא לדעת הרמב"ם ז"ל, ואף דהכא גם חמץ מראורייתא הוא כ"ז שלא ביטלו, מ"מ הא הרמב"ם ז"ל לשיטתו דסובר סדאו"ר מראורייתא לקולא ומדרבנן לחומרא, וא"כ הכא, דס"ל אין לדבר סוף, נימא הם אמרו והם אמרו, ול"א הכא כיון דהביאתו לבית זה, הוי כמו אתחזק איסורא דאף לדעת הרמב"ם ז"ל מראורייתא לחומרא, דהיכי נימא דאתחזיק אותו הבית בחזקת שמונח שם חמץ, דבשלמא אי ידעינן בכירוד שהעכבר או החולדה הניחתו שם, אלא דאנן מספקינן בזה אי אכלתי או לא, אז שפיר הוי אותו הבית בחזקת שמונח שם חמץ, ויש לדון שעדיין מונח שם וניזל לחומרא מראורייתא אף דהוא ספק שמא אכלתי, משא"כ הכא דחיונן שבאתה העכבר או החולדה ממקום שאינו ברוק וחמץ בפ"י והלכתה לאותה בית, אדרבה נימא דכי היכי שלא נחתה, והתחזיק החמץ בפ"י מקורם בעת שראינוה, גם עתה עדיין החמץ בפ"י, ומשם הלכה בהליכתה מיד למקום אחר, וא"כ אין אותו הבית התחזק שמונח שם חמץ, והוי כמו אינו אתחזיק, דקלוטה לאו כמי שהונחה דמא, כמו בזורק מרה"י לרה"י דרך דה"ר, וא"כ עדיין לדעת הרמב"ם הוי רק כמו שאר סדאו"ר דמראורייתא לקולא ומדרבנן לחומרא וא"כ הכא נימא דמשום טעמא דאלד"ס יש להקל אף מדרבנן, מטעם דהם אמרו והם אמרו, כן י"ל קושיית הש"ס לדעת הרמב"ם ז"ל הנ"ל, ולא תיקשי לכאורה קושיית מהרש"א ז"ל הנ"ל.

וגם בזה נראה לי בדעת הרמב"ם ז"ל שסומך האי דינא דאין חוששין אל מתניתין דכל מקום שאין מכניסין בו חמץ א"צ בדיקה, דהא כ' בחל' חמץ ומצה בפ"ב שם, אין חוששין שמא גיררה חולדה למקום שאין מכניסין בו חמץ, וג"כ משום טעמא דאלד"ס עיי"ש, ולא ס"ל דקאי מתני' בפ"ע על מקום הברוק, משום שי"ל שהי' קשה לו אי קאי מתני' בדינים על בית הברוק מקשי באמת ל"ל טעמא משום דאלד"ס, נימא אכלתי, ואי מטעם דהוי גבי מדורת הכותים ס' וס', הא בלא חוינא דשקל נמי הוי ס' וס', ואי משום דגבי מדורת הכותיים הוי דרבנן, והכא איירי בלי ביטול דהוא דאורייתא, הא עכ"פ כיון דס"ס הוא אפי' מראורייתא מותר, ואי משום התירוץ שמתדן מהרש"א ז"ל, אמנם אם נאמר דקאי אמקום שאין מכניסין בו חמץ שפיר י"ל כך, דאי לאו משום טעמא דאלד"ס, הו"א כיון דלא קיים בהחדר הזה מצות בדיקה, דהא מבואר דכל מקום שאין מכניסין בו חמץ א"צ בדיקה, לקיים עכ"פ משום ספיקא מצות בדיקה היכי דחולדה וברדלס מצויים, ומשו"ה שפיר קאמר טעמא משום דאלד"ס, והבן. כן נ"ל לפום דהיטא בזה.

בסוגיא דקיבל עליו אחריות¹

(פסחים דף ה' ע"ב)

מהגאון מוה"ר שמעון סופר זצ"ל אבד"ק קראקא יע"א²

בעזה"י (יום ו' עש"ק כ"ט אדר תר"ך לפ"ק).

שלו' וברכה לאהובי גיסי רחים לבבי הרב החר"ף צדיק נשגב מו"ה
משה טובי³) נ"י ולנות ביתו הצדקת אחותי היקרה מרת שמחה
לעהמאן ת'⁴).

דיין שרייבען האבע אויגענבליקליך ערהאלטען, איך דאנקע הערצליך פיר
דיינע מיהע, למצוה רבה יחשב לכם, ותזכו לאכול מן הזבחים ומן הפסחים בהר
ה' בירושלים בב"א. אינליגענר איבער שיקע 5.35 לויט קאנטא, והמותר מנחה
קטנה מבני הרבני החסיד חרוץ ושנון מו"ה יואל, איש כפר בעלנא במדינת פולין,
אשר בא הנה לבקרני לשמחת לבבי. כימי צאתנו מארץ מצרים יראנו ה' נפלאות,
ויחיש לנו ישועות, כאות נפשכם ונפש אוהבכם אחיכם,

הק' שמעון כהגאון מהר"ם סופר

חתני הרב מו"ה עקיבא נ"י⁵) ובני שיחיו ווינשען שמחת יו"ט.

זונתי הצדקת גריסט הערצליך.

אנחנו עוסקים בסוגיא ראחריות פסחים דף ה' ע"ב. יעיין פלוגתת הרמב"ם
והראב"ד, בלא קבל עליו אחריות אלא שהנוי אלים ויוציא ממנו שלא כדון,
הרמב"ם ז"ל ס"ל דעכ"פ הוה גורם לממון ועובר עליו משום לא ימצא,
והראב"ד ז"ל חולק, וס"ל דוקא בחייב באחריות מצד הדון. ויעיין בטורי זהב
שהסכים לדעת הראב"ד ז"ל וכל דברי הט"ז אינם מובנים במח"כ. והנלע"ד
להביא רא' לשיטת הרמב"ם דהעיקר תליא בגורם ממון לא בקבלת האחריות,
דאלו לסברת הראב"ד, העיקר תליא בקבלת האחריות, דאלו מה שהנוי מוציא
ממנו כאלמות אינו מחשב החמץ כשלו, דלאו מכח החמץ מוציא ממנו ממון הוה
אלא גזל הוא ביד הגוי, משא"כ כשקבל אחריות מחשב כאלו יש לו קצת קנין
בחמץ הוה משעה שמשך אותו לרשותו, כאלו התנה אלו יאבד או יגנב יהי'
החמץ שלו ויתחייב ברמים, דוגמא לזה בר"פ המפקיר שילם ולא רצה יעוי"ש,
א"כ הי' נ"ל גם להפך אם הישראל קבל אחריות ויד ישראל תקיפה על הנכרי
שאעפ"י שקבל אחריות [נ]נתחייב מצד הדון, לא יוכל הנכרי להוציא ממנו,

(1) הועתק מגוכתי"ק המונח אצל הרב המפורסם וכו' מוה"ר ישכר בער הלוי
ראטענבערג שליט"א אבד"ק וואוידסלאוו אשר מסד לנו ברב טובו הכתי"ק כדי להרפסו
בקובצנו. ישא ברכה מאת ד' וזכות הדבים תלוי בו.

(2) הוא בנו השני של החת"ס אשר נולד לו בפרעשבורג ביום י"ג טבת שנת תקפ"א.
נתחנך על ברכי אביו ולמד בישיבתו הרמה בפרעשבורג. בשנת תר"ד נתקבל לאב"ד
בק"ק מאטערסדארף, וניהל שם ישיבה גדולה. בשנת תרכ"א עלה ונתעלה לאב"ד בעיר

לשיטת הראב"ד י"ל דמ"מ עבר אבל יראה כיון דקבל אחריות הוה כדירי' ומה שאינו משלם גזילה בירו, אמנם לפ"ז קשיא לע"ד קושיא גדולה מאי מתמה הש"ס לר"ש דס"ל דבר הגורם לממון כממון דמי לא ימצא ל"ל דלמא צריך לכה"ג שהישראל תקיף ולא יצטרך לשלם, מ"מ חייב משקבל אחריות מקרי מצוי אצלו, לפי שחייב באחריות מעיקר הדין ומחשב החמץ כאלו יש לו בו מציאות קנין לכשיגנב או יאבד ממנו, אעפ"י שבאמת אינו גורם ממון דהישראל תקיף על הנכרי, ומדמקשה סתם גמרא ללישנא בתרא, לא ימצא ל"ל, ש"מ דפשיטא לי' להמקשן כסברת הרמב"ם דהעיקר תלוי בתשלומין שיצטרך לשלם לבסוף, לא בקבלת האחריות וההתחייבות שבתחילתו, אלא הכל הולך אחר החתום אם יצטרך לשלם יהי' מאיזה צד שיהי' הוה גורם לממון, ואם לא יצטרך ויוכל לפטור עצמו אפילו באלמות לא הוה גורם לממון, וגם מלא ימצא אין סברא לרבותו, וצ"ל דהראב"ד ס"ל להפך, דזה הי' פשוט להמקשן מצד הסברא כיון דקבל אחריות ונכנס לחיוב הגורם לממון כדירי' דמי לר"ש, [אעפ"י] שיפטור עצמו ע"י אלמות, ולא צריך קרא לזה, אלא ראכתי קשה אהתרצן [למה לי' לתרץ דסד"א הואיל וכי איתא הדר בעיני'] לאו ברשותי קאי, טפי הוה לי' [למומר דאיצטרך קרא משום] דסד"א אם הוא גבר אלם ולא ישלם לעולם להגוי לא הוה גורם לממון, קמ"ל קרא דלא ימצא כיון שחייב מצד הדין עובר אעפ"י שלא יבוא לידי תשלומין מצד האלמות של ישראל, אלא ש"מ כשיטת הרמב"ם ז"ל דאין זה סברא כלל, דהעיקר תלוי אם הוי גורם ממון לבסוף, וידעת ההפכים א', ומוכח שיטת הרמב"ם, ממה דפשיטא להמקשן ולהתרצן כן.

ונלע"ד הא דפשיטא להמקשן להקשות כן, הוא ממה שנדחקו אביו ורבא לתרץ הברייתא אין לי אלא בנכרי שלא כבשתו, והוצרך אביו לתרץ איפוך, ורבא קאמר ארישא קאי, ואלו כן הי' להם לפרש פירוש פשוט בלי דוחק, דאסיפא קאי, והיינו במאי דסיים הברייתא יכול יקבל פקדונות ת"ל לא ימצא שאסור לקבל פקדונות באחריות, על זה מסיים אין לי אלא בנכרי שלא כבשתו דהיינו שאין יד ישראל תקיפה עליו א"כ יצטרך לשלם לבסוף ע"כ הוה גורם לממון ממש ואסור דזה מקרי מצוי והוה קצת לך מצד קבלת האחריות, וגם אין הנכרי שרוי עמך בחצר, ולא הוה בית נכרי אלא בית ישראל, נכרי שכבשתו דהיינו שיד ישראל תקיפה עליו ולא ישלם לו, או מגוי ושרוי עמך בחצר פירוש או אפילו לא כבשתו ויצטרך לשלם לבסוף מ"מ כיון שהגוי שרוי עמך בחצר הוה הרשות משותף להישראל והגוי והוה כקבל אחריות על חמצו של גוי בביתו של גוי או יחד לו קרן זוית בביתו כשיטת הר"ת לקמן, מנ"ל לאסור גם בכה"ג, ת"ל לא ימצא בבתיכם, ממה שנאמר לא ימצא ולא כתיב תמצא, כפירש"י, מרבה לאסור אפילו מציאות כ"ד אפילו לא ישלם לבסוף, וממה שנאמר בתיכם לשון רבים ולא נאמר בביתך כמש"נ בגבולך לשון יחיד, בא לרבות שאפילו אתה בבית א' בחצרך והשאור בבית ב' שבחצרך המיוחד לדירת איש נכרי, מ"מ (עתה) [אתה] עובר בלאו דלא

ימצא במציאת כ"ד רהיניו קבלת אחריות, ויהי' פשט ברור כפתור ופרח בלי רוחק כלל בלשון הברייתא, ומדלא תירצו אבוי ורבא הברייתא כך, ש"מ דפשיטא להו ראינ סברה כלל לומר שיעבור אבל ימצא בכח"ג שהוא אלים ולא יצטרך לשלם לבסוף, ע"כ שפיר הקשה המקשן בכ"ח(?) , א"כ לר"ש לא ימצא ל"ל. ומיושב בזה סדור השקלא וטריא דהש"ס, שהוא מהופך לכאורה, דמתחילה הי' לפרש דין האחריות שהוא תחילת הברייתא, ולבסוף יפרש דין נכרי שכבשתו שהוא סוף הברייתא, כמו שדקדקו כל המפרשים, ולדברי נוחא בעזה"י שהי' צריך להקרים המאוחר, ודו"ק היטב כי חריף הוא ואפשר גם נכון בעזה"י⁶.

(6) עיין בספרו מכתב סופר חלק שני כחאו"ח סי' י"ג אות ז' בהגהות „באר מרים" שהביא העתק קטע א' מכת"י הגר"ש סופר שהסיום חסר בו, — והוא הפלפול הנדפס כאן בשלימות וביותר ביאור מגוף כת"ק. ועיי"ש שציין לשו"ת בית אפרים חאו"ח רס"י ל"ז ושו"ת מהר"ם מינץ רס"י ז', שדנו באסתפקתא זו היכא דישראל קיבל אחריות וידו תקיפה על הנכרי ויוכל להשתמש שלא לשלם איך הדין בזה, יעויי"ש.

כוס תנחומין

משתתפים אנו בצעדו של

הרב המפורסם וכו' מוה"ר שלמה זלמן האראוויץ שליט"א אבר"ק פאטיק
בהלקת ממנו אחותו החשובה ע"ה

* * *

הרב אהרן ארליינסקי נ"י בהלקת ממנו אמו החשובה ע"ה

* * *

הנה"ח מו"ה אפרים מאטצנער נ"י מאנטווערפען
בהלקת ממנו אביו הנה"ח מו"ה שלמה ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אצו"י ולא יוסיפו לדאבה עוד.

המערכת

מכתב מהגאון מוה"ר עקיבא איגר זצ"ל¹

אבר"ק פוזנא

ב"ה ה' בשבת ל"ה למב"י צ"ז פ"ק פוזנא.

ברכות נשגבות עד בלי די לכבוד ירדי התו' האלופים יקרים נכבדים
מנהיגים וגבאי דחברת ת"ת וגמ"ח ונקרא בשם מחנה יהודי' ולכל
אנשי החברה יהי כבוד ד' חופף עליכם כל הימים.

יקרת מכתביכם הגיעני בשבוע העבר ואני בעו"ה הייתי מוטל על ערש רוי
זה איזה שבועות והגעתי לשערי _____, ובזכות תפלת רבים שעלה למרום הגדיל
ר' חסרו עלי ואני הולך ורפוא יום יום בעוזה"י, ועדן אני חלוש מאד,
ובהגיעי מכתביכם הנ"ל לבשתי שמחה וגיל וחיוזק כח בעוזה"י ונתתי תורה לר'
כי העיד רוחכם לטובה לכבד את התורה לקבוע ללמוד בחבורה יום יום גמרא
ולעשות יקר לרבכם הגאון הצדיק זצ"ל זכותו יגן עלינו, באין ספק לא ישאר א'
מתושבי קהלתכם אשר לא ילהיב לבבו להתחבר עמכם בזה, אשריכם, אשריכם,
כה תזכו להוסיף לעשות כוונים למלאכת שמים, הנני אומר לכם תשואת חן חן על
יסוד הענין הטוב והיקר למאד הן על שנתכברתי ממכם לספחיני להיות מהמגויין
בחברתכם ולחקוק שמי לזכרון בתוך פנקס החברה המיועד לזה, ואם אין לכם
לשורח תודיעו לי באיזה מסכת אתם עוסקים כעת ובאיזה דף ואת אשר הקצבתם
ללמוד יום יום אם עמור א' או ב' ואדע כפי החשבון תמיד לעסוק ג"כ בענין שהוא
בל"ג, ועוד זאת שבעת הזכרת נשמות ברגלים וימים הקדושים אשר בלי ספק
יוכר שם רבכם הגאון זצ"ל, אם בבהכ"נ הגדולה או במקום קיבוץ החברה, יעשה
כן בשמי שאני מנרר עבורו א' ד"ט מירי שנה בשנה כפי הזמן שיחייני ר', ואשלח
בל"ג מירי שנה בשנה, אחשוב בחדש אלול²,
יריכם דש"ת בלו"ג,

חק' עקיבא כמו"ה משה גינז

לאשר חברתינו חברת גמ"ח, מצאתי לנכון לכתוב לירדי הרב מו"ה מאיר . . . ,
רצוף מכתב לבנו הבח' המופלג נ"י, ואבטח שלא יהי' לכם לשורח למסור לו
הרצוף, שזה בכלל גמ"ח.

(1) מכתב זה הועתק מגוף כתי"ק. הפאקסימיליא בעמוד הבא. נכתב לתושבי ק"ק
קרעפעלד אשר יסרו בשנת תקצ"ז חברה „מחנה יהודה — חברת תלמוד תורה וגמילות
חסדים בקרעפעלד" לזכרון שם רבם הג"ר יהודה ליב קארלבורג זצ"ל (ראה אודותו לעיל
עמוד י"א).

(2) בחורש אלול אותו שנה, נחלה בעוה"ר, וניטל ממנו כח הריבוי, וביום י"ג תשרי
אח"ז, עלתה נשמתו לגנוי מרומים.

[illegible]

מכתב מהגה"ק בעל ישמח משה זצ"ל

שיל"ת, אור ליום ד' כ"ב אדר שנת תצד"ק.

חקקתי אותותי, ונתתי את בריתי, לאיש אפרתי, הכרתי והפלתני, לאחד מאלף מצאתי, ה"ה ידידי וא"נ הרב המאור הגרול איש צדיק כ"ב כקש"ת מהור"ר יהונתן בנימין¹ נ"י לנצח האב"ר דק"ק טשעננער ואגפי יצ"ו.

הנה ראבה נפשי על ששמעתי כי בעת אינו במזג הבריאות, השי"ת ישלח לו רפואה שלמה לרמ"ח אבריו ולשם"ה גיריו בתוך שאר חו"י ה' יסעדנו על ערש דוי כל משכבו הפכת בחליו, כי מערש דוי יהי עשר יו"ד² ויתמשך לו בריאות וחיים ושל' מהארת אות יו"ד שבאבא חכמה עילאה, והנני שולח לו קמיע אחת אשר לפי מיעוט וקוצר ידיעתי ראוי שתועיל מאוד מאוד לרפואה ברחמי שמים והכוונה הידועה לי השייכה לאותה הקמיע כוונתי עלי' ובטוח אני ברחמי שמיא שתמשך לו רפואה מן השמים רפואה גו"נ לרמ"ח אבריו ולשם"ה גיריו אמן כ"ר, רק לשום עינא פקחא על מה שנאמר בתוה"ק ונשמרתם מאד לנפשותיכם ואך את דמכם כו', ואם כל האסורים דרבנן התירו לחולה שאין בו סכנה שיכשל ע"י עכו"ם בשבת וגם התירו לו לאכול ממשולי עכו"ם בשבת, עאכ"כ דברים שאין בהם שום נדנוד איסור שאסור לחולה להחמיר, וכבר אמרו חז"ל דהיאך דלא מצי לצעורי נפשי נקרא חוטא אם מצער נפשי, ואין לך לא מצי לצעורי נפשי יותר מחולה, וכבר נאמר ועוכר שארו אכזרי, ולמען הש' יתברך יראה שלא יתחייב בנפשי ח"ו ודי כזה לחכם כ"ב. וה' יברך אותו ויתחדש כנשר נעוריו ויוכה לראות בשמחת ביאת הגואל האמתי במהרה בימינו אכי"ר.

דברי א"נ המעתיר בעדו א"ל נא רפא נא לו ליהונתן בנימין בן חי' בתוך שאר חולי ישראל.

חק' משה טייטלבוים

(1) הוא בנו של הג"ר משה ארי' עסטרייכער אב"ר קראלי (בנו של הג"ר מאיר יהורא אב"ר קראלי). בתחלה חי' דומ"ץ בק"ק קראלי ובשנת תקע"ח בערך נתקבל לאב"ד בק"ק טשעננער. נפטר יום ה' כ"ג אדר שני תקצ"ד (יום א' אחר שנכתב מכתב הנוכחי), ומנ"כ בעיר טשעננער.

(2) כוונתו על מה דמטו ב' משמ' דהאריו"ל על הפסוק ד' יסעדני על ערש דוי כל משכבו הפכת בחליו (תהלים מ"א), כי החולאת באה על האדם מחמת שפגם באות יו"ד שבשם הוי' ב"ה, ומאותיות יו"ד נעשה דו"י, וממספר עשר נעשה ער"ש, ומצטרף לתיבות ער"ש דו"י, וכשמתקן את אשר פגם, שוב מתהפך האות יו"ד כמקדש וחוזר לעש"ר יו"ד, וזשה"כ, ד' יסעדני על ער"ש דו"י, בעת שמתקן את הפגם שלו, אז כל משכבו הפכת בחליו, שמתהפך לאותיות עש"ר יו"ד. (ומה מתוק לחיך מה שרמז עפי"ז הגאון המקובל מוה"ר רפאל עמנואל חי ריקי זצ"ל בספרו חזה ציון על תהלים בפסוק (תהלים ק"ז) ישלח דברו וירפאם וימלט משחיתותם, רתיבות י"שלח ד'ברו וירפאם, ר"ת אותיות יו"ד, לרמז דהרפואה באה כשמתקן את האות יו"ד ומתהפך מלת דו"י לאותיות יו"ד).

מכתב חידו"ת בענינים שונים

מהרב הגאון מוה"ר יוסף לעוונישטיין ז"ל אבר"ק סעראצק¹

ב"ה.

שלמא רבא לכבוד היקר בכל השנן בנש"ק חתן תמים למעלות ש"ב
ירוחם² ש"י.

לזקנתי כבדו עיני וידי ומלאכתי נעשית ע"י אחרים לאהבת משפחתך ומקום
ביאתך המיוח"ל ההכרח לעיין במכתבך.

(א) הקשית בדברי הט"ז או"ח בס"ט תכ"ט שמתרץ דנ"מ לענין שאילה
בבעלים, דלמה יהי דינו כשואל אחרי שאינו מחויב מן הדין, כבר קדמך באלהיו
רבה שם סק"ב והניח בקושיא, ועי' בכרם שלמה וחוקת הפסח מ"ש בזה, ולחומר
הנושא י"ל דהנה הט"ז שם בסופו הביא מדברי התוס' שם דאף אי לא הוי חיוב
שואלין ודורשין, מ"מ מה שע"י שאלה, הווקף לומר הדין, וכן מה שנוהג בזמנו,
כגון שלא לעשות פסח ראשון הוי בזמנו, ומחויב לומר ע"ש, (ובחי' לברכת
אברהם (פסחים ז') כתבתי ליישב מה שהשמיט הרמב"ם הדין דשואלין ודורשין,
דהרמב"ם לשיטתי כר"י שם דף כ"ח, א"כ אי הוי אמר דק שלא לאכול פסח גם
מצה ומדור לא יאכל וזה הוי דבר שבזמנו וא"כ לא מוכח הא דשואלין כו' לכך
השמיט זה), א"כ שפיר כ' הט"ז, דאחרי שהוא שואל כענין ממילא מחויב ללמוד
הלכות הפסח עמו אחרי שהוא שואל כענין וכשהוא לומר הוי שאילה בבעלים,
דהא ע"י שאלה מחויב להשיב.

והנה התוס' במגילה (דף ר') ד"ה מאי כו' כ' דפורים מחויב לדרוש בענינו
של יום כיון שאין דורשין לפניו משא"כ פסח שדורשין לפניו ל' יום דאוי שלא
לדרוש ביומו ע"ש, ולפ"ז לק"מ קושית הר"ן מהא דמשה תיקן ללמוד של פסח
בפסח, דהא אדרבה מכח דדורשין לפניו הוצרך משה לתקן ללמוד גם בפסח. אך

(1) נולד בלובלין בשנת ת"ר לאביו מו"ה אברהם אביש חוטר מגזע הגאון מוה"ר
אברהם אביש זצ"ל אבר"ק פפר"מ. בשנת תרי"ח נתקבל למו"ץ בעיר חארזיל ומשם
נתקבל לאב"ד בק"ק זאקליקוב ואח"כ עלה על כסא הרכנות בעיר סעראצק. חוץ מגדולתו
בתורה וזכרונו הנפלא הי' נודע כבקי גדול בתולדות קרמוניות ישראל. הרפ"ס הרבה
ספרים מזקנו הגאון מוה"ר אביש אבר"ק פראנקפורט, והרכה מחירושי עצמו נפוצים
בקונטרסים וקובצים שונים. גם נרפס ממנו ס' דור דור ודורשיו וקונטרס דברי יוסף
(ירושלים תשכ"א). — נפטר ביום כ"ו ניסן שנת תרפ"ד ומנ"כ בעיר סעראצק.

(2) הוא הרב הגאון מוה"ר ירוחם ליינער מראדזין בנו של הנה"צ מוה"ר אברהם
יהושע העשיל. נולד בעיר ראדזין ביום ה' סיון שנת תרמ"ח, ונתגדל על כרכי אביו. הי'
בקי נפלא בכל מקצועות התורה, ורשם הערות מחכימות כמעט על כל ספריו. הרבה
מהערותיו נרפסו בספרים ובקובצים שונים. מהמפורסמים הם הערותיו על הירושלמי, על
המנחת חינוך, ועל הרמב"ם. גם נרפס ממנו ס' תפארת ירוחם. ועוד נשאר הרבה בכת"י.
— נפטר יום ל' לחורש מנחם-אב שנת תשכ"ד.

תורתנו נתונה לבנו הרב המפורסם וכו' מו"ר מררכי יוסף ליינער שליט"א רב רקלה
חסידו ראדזין, שהרשה לנו להרפ"ס מכתב זה בקובצנו. תשואות חן חן לו, ושכמ"ה.

רבילקוט ר"פ ויקהל איתא שא' הקב"ה להקהיל בכל שבת ולדרוש לפניהם מכאן תיקן משה ללמוד הלכות פסח בפסח, רהיכי מוכח מכאן רמחויב ללמוד בפסח אחרי שדרש ל' יום קודם, וע"כ רהלכותיו מרובות גם ליו"ט, וכן נראה דהא ה' ראוי למתני קודם לפסח ל' יום שואלים בהלכות פסח, כמו (יבמות מ"ג.) קודם לזמן, ועוד בכ"מ, אך דקודם פסח יש דינים הצריכים לזמנו כגון טחינה והנעלה וכל דיני חמץ, ובפסח יש דינים מאכילת פסח ומצה, לז"א רהלכות פסח מה שהוא קודם לפסח שואלים ל' יום. ומיושב קושית הר"ן דפסח צריך ללמוד דיני פסח ומצה, אבל אותן הדינים הוי בזמנו, רמחויב לעני"ד אף שלא שאלו אותו, ומכ"ש בשאלה. ומיושב קושית המק"ח מהא דחו"מ סי' שמ"ו סי"ג דאם אין יכולין לשנות ראין שואלים בבעלים ולהנ"ל י"ל דכיון שמחויב לפרוש להתלמידים לטובתם בעניני שקודם הפסח שאין יודעים, שפיר הוי שאל להו. ומיושב הא דכתב הרמ"א מנהג לקנות חטים לחלקו לעניים לצורך פסח, דמה ענינו לכאן, וזה הוי שייך ליו"ד הלכות צרקה, ולמה לא יתן מעות, אך דקמחא דפסחא יותר מבשאר יו"ט הוא, דרצה הקב"ה שיפרו שבי' בצרקה, ציוה משה (פ' בא) וקחו לכם צאן למשפחותיכם ד"ל ליתן למשפחתו העניים שאין להם, ולמד משה זה ממה שאמר הקב"ה ולקח הוא ושכינו העני או הקרוב אל ביתו, ונודע שבע"פ הקריבו והכל בפסח כמ"ש בתרגום יונתן, והיינו ממש (פ' בראשית) מק"ץ ימים ויבא קין — ק"צ ימים מר"ה הוא ע"פ, וקין הביא חטים והי' חרש ואל מנחתו לא שעה וביום זה פסח ומצות (קמח פסח עולה רימו"ן) שלחך פדרס רמונים הוא פסח וקמח שהקריבו, לזה ה' ראוי ליתן קמח, אבל מחמת שרוצים לזכות העניים בשמירה שהיא מעת הטחינה, כמ"ש באו"ח סי' תנ"ג ס"ד, ע"כ ראוי ליתן זה קודם פסח שיוכלו לטחון, ונוגע זה לשואלין ודורשין קודם ל' יום.

ומה שהבאת מרש"י בכ"מ דף צ"ז לפני הרגל, הנה בברכות (דף ו.) וב"ב (דף כ"ב) פרש"י בשבתות, אבל מצינו בברכות (דף ל"ה:) שביקש רבא מתלמידיו שלא יתראו לפניו ימי ניסן, ועכצ"ל שרק בשבתות ה' דורש לפניהם ואז ה' כבוד התורה רב, ואז דרשו בהלכות שלפני הרגל במה שצריך לקודם פסח, ולכך כתבו דכשחל ע"פ בשבת מקרימין לדרוש בשבת שלפניו, דאז הם ברינים אחרים של קרבן פסח ומצות. ומ"ש חב"ח מהא דאמרו חייב לטהר עצמו ברגל, דהיינו לפני הרגל, יש להביא רא' (3) גם מסנהדרין (דף פ"ט.) וממיתין אותו ברגל, והרי אסור ביו"ט, כמ"ש התוס' שם (דף ל"ז.) ר"ה ומה יו"ט כו'.

ובחיותי בזה אכתוב לך מה שכ' המהרש"א בסוכה (דף ט.) ד"ה ב"ש כו' תשובה לב"י באו"ח, הא רשואלין ל' יום קודם, היינו דוקא בפסח ולא בחג, ע"ש, והחק יעקב סק"ב תמה עליו דהיינו ממנהגא, וצדקו דברי המהרש"א דהא חב"י כ' דהיינו ב' ימים, ואי ממנהגא בעי' ל' יום, ומדינא א"צ כלל, וכמדומני שנרפס זה בשמי בס' זכר יהודא על ש"ס.

(3) גם בילקוט הגרשוני על או"ח סי' תכ"ט הביא רא' זו לדברי חב"ח.

(ב) מה שתמחת על המקור חיים סי' תל"א שכתב רתשביתו הוי רק ביטול, מרבירי התוס' בפסחים (דף ר') ר"ה מדאורייתא כו' רהאי השבתה הבערה היא, הנה זה כ' הפר"ח רהוי ביטול, וכבר תמה ע"ז המגן האלף בפתחה לס' תל"ד, ואולי בחמץ שא"י הוי ביטול תשביתו, ואכמ"ל.

(ג) קושייתך ביומא (דף ג' ע"ב) ר"ה תמורת חטאת, רהא אין שותפות עושה תמורה, כבר הקשה זה הג"מ משה יעקב האבד"ק אושפצין בספרו דרכי יוסף (דפוס פרמיסלא) על יומא שם והניח בצ"ע⁴). ולחומר הנושא י"ל רמ"מ לא הוי שותפין גמורים כיון שלא נתנו מעות, ובשבועות (דף י"ד). הטעם רכולן קרויים ביתו, עתוס' שם ר"ה וקאמר כולן, ביות"כ הוא דמצרכינן דיבוייא לפי שמצאנו חילוק בכפרה ע"ש.

(ד) הבאת בשם האור חרש (פסחים כ"ב). רהא דאיצטריך היתר הנאה בטריפה לגופי' בלא נילף מגז"ש דקודש קודש מבב"ח ע"ש, לכאו' נ"ל דאי טריפה אסורה בהנאה הוי איסור לרכוב על בהמה דרלמא טריפה היא, למ"ד דלכ"נ לא אויל בתר רוב רכשירות, ועור דא"כ גם טריפה שמתה תיאסר בהנאה, כראמר בחולין (דף ל"ז). השתא מחיים אסורה לאחר מיתה מיבעיא, והרי בפ' משפטים כי יגח שור איש את שור דעהו ומת, כתיב וגם את המת יחצון, והמת יהי' לו, והרי שם עשאו טריפה, ועור דא"כ למה צריך קרא (מנחות ה') למעט טריפה, בלא"ה הא אסור בהנאה ואינה שלו לחקריש⁵).

ובדרך אנב ראיתי להגאון ר"ע איגר שם, שהקשה מאי מקשי לר"מ ל"ל אותו, שמא אדרבא, בלא אותו [הו"א] דניפוק בלא תאכל איסור הנאה משמע, יותר ה' אומר דלרברים ככתבן הוא ראיתי, כיון דליכא קרא יתירה, ונשאר בצ"ע. ולענ"ד בחפזי ה' נראה דא"ל הכי, דבלא אותו הוי מוקי לקרא לרכ"כ, ומחמת אותו לא מוקים כנ"ל, דא"כ האריך מוקי ר"י לרכ"כ הא ליכא קרא יתירא דרריש אותו, הגם ד"ל דבשלמא ד' יהורא דס"ל בלאקדומי לא צריך קרא כלל, וא"כ לדירי' אף רכל איסורין שבתורה נודע שאסור בהנאה מאותו, מ"מ קשה לי' למה כתיב או, ויודע מזה לרכ"כ דיתורא הוא, אבל לר"מ אי הוה דריש אותו, ואו איצטריך לי' לאקדומי נתינה למכירה, אין לו שום יתור בקרא לדרוש לרכ"כ, דרי לו באקדומי, אבל אי לא ה' לי' אותו לא ה' דריש כלל אסה"נ מקרא דנבילה דק ה' דורש דאיצטריך לרכ"כ, מ"מ י"ל דשפיר מקשה הגמ', כיון דהתוס' כתבו (בר"ה בשלמא) דאם לא ה' קרא כלל לא איצטריך קרא לאקדומי והוי ידע

(4) הרבה מפרשים עמ"ס יומא הקשו כן. ועיין בס' דרך הנשר ח"ב (חידושים להגאון מוה"ר נתן הכהן אדלער זצ"ל) דף כ"ט ע"א, שכתב שם שהגרנ"א שאל זאת לחכמי פראג בעברו דרך שם ולא מצאו מענה, ועיי"ש מש"כ להגיה בדברי התוס'. ועיין עוד בס' רחש לבב (להג"ר חיים שמואל בירנבוים) סי' ה' אות ד', ובשו"ת הרי בשמים מהדורא ג' עמוד שכ"ח שור ב'.

(5) עיין שו"ת צפנת פענח סי' קמ"ב אות ג'.

מסברא כמו ר' יהורא, ואם הי' סברא לר"מ לדרוש ג"כ לר"כ כמו לר' יהורא בוראי הוה רריש או לדברים ככתבן כמו לר' יהורא ולאקדומי הוי ידע מסברא כמו שאמר ר' יהורא, ולא איצטריך קרא אף אם הי' כתיב אותו, ומנ"ל לעשות פלוגתא בזה, אך כ"ז דבר פשוט לא הצרכתי לכתבו.

והנני רו"ש באה"ר אביך הח"צ וחסיד מחו' שליט"א, אוהבך ומוקירך, הק' יוסף במוהר"א ז"ל האבר"ק סעראצק

ג' חיי ס"ח לפ"ק.

קושיא בסוגיא דהמקדש באיסורי הנאה

מהרב הגאון מוה"ר יהושע בוקסבוים הי"ר אבר"ק גאלאנמא¹

בעז"ה יום א' פאפא תרס"ב לפ"ק

תיתי שלמא רבא חייא אריכא ובריות נופא לאספקלריא המאירה עין הערה רישא גלוותא בוצינא קדישא חסידא ופרישא ה"ה כ"ק אדמ"ו² הרב הגאון הגדול מעו"ז ומגדל כבוד קדושת מדין שליט"א עכב"ב ה' עליהם יחיו וכנפן יפרחו עד עולם.

אחרי הקידה והשתחויו' אפים ארץ באתי בנפשי בשאלתי ובקשתי לשאול ברכת צדיק מורי הקדוש להשפיע עלי בכח ה' רב ברכות וישועות ברב עוז וחרוה על יום שמחת לבבי יום חתונתי שנקבע בע"ה על פ' חוקת הבעל"ט יום ד' או ה', לא ידעתי עדן דבר ברור, ואודיע את כבוד מדין הקדוש נ"י במכתב הקריאה של חיבה, והנה דבר שפתי אך למותר לאמר ולהגיד כי מאד מאד יערב לנפשי ויגדל שמחתי לו זכה אזכה לראות פני השכינה כבוד ש"ב קדושת מורי נ"י, אך ידעתי כי דבר זה בעו"ה קשה לי להשיג כי צעד לי מאד על טלסולא דגברא דבא קדישא, וידעתי כי משא המסע קשה מאד על קדושת מורי נ"י, גם לא ידעתי כעת מעמד ומצב בריאת מדין הקדוש שליט"א, אולם יד ה' לא תקצר ואין מעצור לה' להקשיב

(1) נולד בעיר פאפא בשנת תר"מ לאביו מו"ה יוסף שו"ב. הי' תלמיד מובהק וחביב להגאון מוה"ר שמואל ראזענבערג אבר"ק אונסדארף, וממנו שאב רוב חכמתו. בשנת תרס"ב נשא אשה בעיר אוהעל והתיישב שמה. משם נסע לעתים תכופות להסתופף בצל הנה"ק משינאווא וצ"ל. בשנת תר"ע נתקבל לאבר"ק מאגענדארף, ומשם נתקבל בשנת תרפ"ב לאבר"ק בק"ק גאלאנמא. שם יסד ישיבה גדולה ומפוארה שהיתה מפורסמת בכל רחבי מדינת אונגאריין, ויצאו ממנה אלפי תלמידים. — נרפס ממנו ס' אור פני יהושע עה"ת ועל סוגיות הש"ס. נהרג עקה"ש באושוויץ ביום כ"ו סיון שנת תש"ד לפ"ק. הי"ד. מכתב זה הגיע לירדנו מאת הרב המפורסם וכו' מוה"ר מאיר גרינבורג שליט"א אבר"ק קעזמארק אשר הרשה לנו בשובו להדפיסו בקובצנו. ישלם לו ד' כגמולו הטוב. (2) הוא הגאון מוה"ר שמואל ראזענבערג אבר"ק ור"מ דק"ק אונסדארף. נולד ביום ט"ז אלול שנת תר"ב לאביו מוה"ר ישראל יונה צבי אבר"ק טיסאפירעד. הי' תלמיד מובהק

בקול תפלינו לחדש כנשר נעוריו וליתן כח ועצמה רב אונים וחיל לכבוד קדושת מרן שליט"א, ואולי יש איזה צורך בלא"ה לקדושת מורי נ"י ליסע בדרך הנ"ל, אז אורה ואברך לה' אם נזכה לחזות הדרת שכינתו בתוכינו לחבק ולנשק עפר רגליו להריק עלי משפעו וטובו מתורתו ויראתו כאשר מעורי גברו עלי חסדיו, כן לנצח אל יעזבני ואל יששני להחסותי בצל כנפיו אז אלך לבטח עד עולם אמן.

ואתנפל לפני קדושת מורי נ"י לצוות להודיעני איך אתנהג שם בענין התפלה שהמה מתפללים בנוסח ספרד, האעשה כן גם אני, וירעתי כי זקני זצ"ל אשר נסע לעה"ק ירושלים תוב"ב אף גם בהיותו עוד פה פאפא, תמיד התפלל בנוסח ספרד. ואחת שאלתי מאת קדושת מורי נ"י למחול לי בל אהי' עליו למשא אולי ירשה לאחר מחבירי בני הישיבה הי"ו להעתיק לי מחירושי קדושת מרן על סוגיא דהמקדש באיסורי הנאה שלמדתי כעת קצת. ועמדתי קצת על דברי תוס' רי"ד סוכה ל"ה שכ' דערלה בחו"ל מותר בהנאה, והאיך נפרש המשנה דהמקדש בערלה אינה מקודשת הא שוה פרוטה במדי, דבחו"ל מותר בהנאה. גם צ"ע מגמרא ר"פ כיצד מברכין אר"ו א"ר צלף בחו"ל זורק האביונות ואוכל הקפריסין, ומדוע יזרוק האביונות הלא מותרים בהנאה, ועוד מכמה דוכתי, אלא שעליהם ועל קושיא הא' י"ל רכ' כך רק למ"ד ערלה הלכתא מדינא בחו"ל אבל לא למ"ד הלמ"מ, שכוותי קו"ל, גם בלא"ה מתניתין צריך לתרץ מכלאים שהוא מדברי סופרים בחו"ל, אבל לקושיא שגי' צ"ע, כי משמע שם שרב סובר בחו"ל מדרבנן, ולא רציתי להאריך בל אטריח את כ"ק מורי הנאון נ"י.

ועתה אצא בקידה וכריעה אשפוך שיחי לפני השי"ת, יאריך ימי אדמ"ו אורך ימים (ימים) ושנים טובים ונעימים, ועיניו הקדושים יראו נחת בבנים ובני בנים עד עולם, הכ"ד עבר נאמן תלמידו המוכן לשרתו אשר לו כרעים כרך כריעה מול דום הדרת קדושתו הנצרך לרחמי ה' וישועתו,

יושוע כן מלכה בוקסבוים

וד"ש לכבוד חתנא דבי נשיאה ר' יודה הלוי וכב"ב שי'.

אלף שלומים מכבוד מר אבי היקד נ"י.

(ג.ב.) כעת קבלתי מכתב מאוהעל אשר בה הודיעוני כי יהי' החתונה בע"ה למז"ט ובש"מ ביום ד' הבעל"ט.

להגאון בעל כתב סופר זצ"ל. — בשנת תרל"א נתמנה לאב"ד בק"ק טשאבק, ומשם קיבל עליו משרת הרבנות בק"ק אונסרדארף וניהל שם ישיבה גדולה ומפורסמת, והעמיד תלמידים רבים והגונים וביניהם גדולי התורה, רבנים, ואנשי שם. — חיבה יתירה נודעת לו לכ"ק מרן אדמו"ר הראשון מוהר"ש זצוק"ל, ובכל פעם שהי' כ"ק מרן מוהר"ש זצ"ל במרחצאות במדינת אונגארין, נסע לקבל פניו הק' יחד עם תלמידיו הישיבה, ויש בזה סיפורים רבים ואכמ"ל. (ועיין כר"ש שנה ב' קונט' ב' עמוד ל"ג). — נרפס ממנו ס' באר שמואל, תשובות, ועל מס' מקואות, ועה"ת והגרש"פ. — נפטר י"א סיון שנת עט"ת ומנ"כ בעיר אונסרדארף. פרטים נוספים אודותו, דאה בארוכה בס' תולדות שמואל.

בדין הלעטת העופות ומצות ע"י מאשין

מהרב הגאון מוה"ר אלטר יחיאל נעכענצאהל זצ"ל
ראב"ד סטאניסלאוו⁽¹⁾

ב"ה יום ה' פנחס תרצ"ד סטניסלאב

לכבוד ידידי מחו' הרב המאוה"נ חו"ב יקר ערך יו"ש כש"ת מו"ה
שמואל מאיר הכהן האללענדער⁽²⁾ נ"י רומ"ץ בק' משערנאוויטץ.
יקרתו הגיעני, והנני לתשובתו, הפלפול בזה אך למותר, וכבר ראה כ"מ כל
דברי הפוסקים האוסרים ומתירים, אך דעתי ומנהגי עירנו כרעת אוסרים, הן בדבר
המאשיען על המצות והן בדבר הלעטת העופות-אנחנו אוסרים כפי התקנה שלא
מהני . . . בריקת הוושט וכך נוהגים כל ישראל אשר יראת א' נוקף בלבכם בכל
מקומות מושבותיהם ואין לפרוץ הגדר ח"ו כי בקל יכולים להפגיע באיסור תורה,
ותקנו חכמינו הקודמים תקנה זאת שלא לבדוק הוושט רק לאסור הלעטה מכל וכל
וכן המאשיען על מצות צדקו דברי הפוסקים האוסרים ובפרט כאשר תיאר לי
כ"מ את המאשיען בעירכם שהוא מכונה חדשה שלא היו עדיין נראה שאין שום
פוסק מתיר מכונה כזאת שיש הרבה לפקפק בה יותר מהישנים.
הנני בזה ידירו ומחו' הרוש"ת בלונ"ח ובאהבה,
אלטר יחיאל נעכענצאהל ראבד"ק

בדיקת חמין ע"י קטן, וביטול חמין לאח"ז איסורו

אלחנן בהר"ד דוד ז"ל היילפרין

רב ור"מ בלונדון

חבר הרבנות דהתאחדות קהלות החרדים

בפרשיו"ל פסחים דף ר: על מה רקאמר בנמ' דמוחזק לן דלא ברק וקאמרי
הני בדיקני. כתב רשיו"ל כגון שראינוהו טרור או יצא מבטור יום לדרך, וקשה
לכאורה שלא נקט בפשיטות שצוה לקטן לבדוק והבעי' אם לסמוך שברק. ואמר
זקני הגוצ"ל, שרשיו"ל כתב בריש פרקין שתקנת הבריקה היא בכדי שלא יעבור
בב"י וב"י, והקשו בתוס' הרי מה"ת בביטול סני, וצריך לומר שרשיו"ל סובר רכל
הא רמהני ביטול בלב אף שקי"ל דברים שבלב אינם דברים, מ"מ מכח חזקת
כשרות שיש לכל יהודי הוי כמו דברים שבלב כל אדם. וא"כ אחר שחכז"ל תיקנו
לבדוק יחי' מאיזה טעם שיהי' אם מחשש דילמא לא יבטל בלב שלם או מכח

(1) ראה כד"ש שנה א' קונטרס א' עמוד י"ז.

(2) ראה אודותיו בכר"ש שם. ברכת תורה לאלמנתו תחי' ולבנה הרה"ח מו"ה זאב
הכהן האללענדער נ"י מכני ברק על שהרשו לנו להרפים מכתב זה מעזבון אביהם ז"ל.

חשש שמא יבוא לאכול ממנו, אם אינו בורק ועובר על תקנת חכז"ל, איתרע חזקת כשרות שלו, ושוב לא חשיב בכלל דברים שבלב כל אדם, ונמצא שאף אם ביטל בלב שלם אפילו הכי יש לומר שעבר על ב"י דאורייתא, ורק בראינהו טרוד ולא ברק מחמת טירדה, אזי לא איתרע חזקת כשרות שלו ושוב מועיל הביטול להצילו מבל יראה דאורייתא רתוי דברים שבלב כל אדם ושוב בדרבנן קטן נאמן, אלו דבריו ז"ל (ראה בשו"ת מהר"ש חלק א' סימן פ"ט וחלק שמיני סימן קצ"ה). והנה בחק יעקב סימן תל"ב כתב שלכתחילה לא יסמכו על בדיקת קטן. ויש לחקור אם ס"ל שנאמנות הקטן בבדיקת חמץ שהיא לכאורה נגד חזקת איסור (ע"ז צריך לברר מהו החזקת איסור בכאן, אם דוקא בראינו חמץ בבית [משלשים ואילך], או סגי במה שהבית הוא בשימוש תמיד ומכניסין בו חמץ מסתמא, ואם יש לחלק בזה, אזי יתיישבו סתירות דברי המחבר מהל' פסח, למ"ש ביו"ד סי' קכ"ז, עי' מג"א סוף סימן תל"ז שהניח בקושיא, והבן). עכ"פ יש לומר שזהו רק מטעם ספיא דרבנן לקולא, והקטן עושה רק ספק, וכיון שאין עושין ספד"ר לכתחילה לכן אין לברוק על ירו לכתחילה, או שחכז"ל נתנו לו נאמנות בדרבנן, ויוצאין על ירו לכתחילה. וכפי מסקנת דברי זקני הגוצ"ל נראה ברור שבכל אופן לא נשאר על בעה"ב העושה קטן לשליח לברוק, ריעותא בחזקת כשרות שלו, שאל"כ ה' נוגע ישר לראורייתא, שהרי הביטול בלב מיוסר על חזקת כשרות של בעה"ב, ובנפול העוזר נפול העוזר (וולת במבטל בפה כנהוג שאז שונה הדבר כמובן). א"כ שפיר רק מצוה מן המוכחר שלא לסמוך על קטן וכדומה, וכ"ה לשון בעל התניא בש"ע שלו סי' תל"ב סעיף י'. והרי גם בשליח גדול עיקר סמיכת בעה"ב על חזקה שליח עושה שליחותו, שלא סמכינו ע"ז רק בדרבנן, ובביטול רק בלב צריכים להגיע לסמוך על החזק"ב של בעה"ב, אמנם בגדול לא נסתפקנו מעולם שהשליחות פגמה חזק"ב שלו, כיון שזהו דין פשוט בכל התורה כולה שליחו של אדם כמותו, והמצוה של בו יותר מבשלוחו, אינה ריעותא לגבי חזק"ב. (וראה בתשו' מהר"ש חלק ד' סימן י"ט תשובה ארוכה לענין לסמוך על חזקה שע"ש לגבי חדר"ג לישא על אשה, במקום ששלח גט לראשונה ואין לו בירור אם הגיע הגט לידה).

והנה התוס' בסוגיין פירשו בחוכחת הגמ' דנאמנות הקטנים היא רק משום חזקת ברוק, שלגבי חיוב הברור מהני אמירת הקטן, שלכאורה דבריהם צ"ב שאם הקטן אין לו נאמנות איזה בירור יש כאן. ופ"י זקני הגוצ"ל לפ"ד הגינת ורדים שחיוב הברור ברובא וחזקה הוא רק בדרבנן, וכיון דכל החיוב לברוק אחר שביטל הוא רק בדרבנן, א"כ הוי כאן תרי דרבנן, וידוע מ"ש בחלקת מחוקק סימן כ"ח דתרי דרבנן הוי כאיסור דרבנן שאין לו עיקר בראורייתא (וזכור היטב האי כללא שהוא יסוד גדול ברכי הוראה להלכה ולמעשה) ובאיסור דרבנן שאין לו עיקר בראורייתא כתב בחו"ד סי' ק"י דמהני אף נגד חזקת איסור, ה"ה דקטן יש לו נאמנות, אתו"ד, ראה במהר"ש חלק ח' סימן ע"ה. אבל שוב צריך לבוא למ"ש למעלה שרק במקום דלא איתרע חזק"ב של בעה"ב וכגון בטרוד וכהאי גוונא, לא

זולת, שהרי לפי ההו"א כל שלא פשטנו שהימנותו רבנן דרבנן ורק מצד ספד"ר חשבנו להקל, הרי שפיר עבר על איסור דרבנן במה שעשה ספד"ר לכתחילה ומסר הבדיקה ביד קטן, והבן.

בספרי זקני הגז"ל (תחת ידי יש כעת רק חלק שמיני וראה שם סימן קצ"ג) מביא הרבה פעמים רברי הברכת אברהם רלמ"ד חמץ מהנשרפים מהני ביטול אף לאחר זמן איסור, רעל ידי זכות האפר חשיב כשלו ויוכל לבטלו. וצריך להתאים דבריו עם הידוע משיטת הרשב"א דהמקדש באיסוה"נ אינה מקודשת, אף שיכולה ליהנות מהאפר מ"מ האפר הוא פנים חדשות, ובאב"מ בתשובה שאסור לשרוף חמץ ביו"ט אף שיכול ליהנות מהאפר מ"מ האפר הוא פנים חדשות וגוף שריפת החמץ הוא שלא לצורך אוכנ"פ. ונלפע"ד לפי המעיין בתוס' סוכה דל"ו ובתוס' פרק מרובה בעניני כל העומד וכו' דרך במקום מצוה אמרינן כל העומד, והרי שונה דין שריפת איסוה"נ כגון ערלה וכלאי הכרם שהשריפה אצלם הוא רק דין איך לאבדם מן העולם כשרוצה לאבדם, משא"כ בחמץ בפסח יש מצות שריפה, ואפילו אם מועיל הביטול לאחר זמן איסור ג"כ לפ"ד הברכ"א, לא מפיק מצות שריפה שחל עליו מכבר בהגיע זמן המצוה, ואפילו את"ל שנפקע כיון שסוכ"ס אינו שלו לאחר הביטול, אבל פשיטא שלא מקיים המצוה של שריפה על ידי ביטול. בכל אופן החמץ עומד לשריפה ולעשותו אפר, שוב לא שייך לומר בכה"ג שהאפר הוא פנים חדשות, ושפיר אפ"ל דהוי שלו לפ"ד הברכ"א, ויש לפלפל בזה.

שרם אשים קנצי למילין, אזכיר מה ששמעתי בשם הגה"צ ר' מנשה מזידיטשוב ז"ל מח"ס אלפי מנשה עחו"מ ותורת האשם, במה שחכז"ל סידרו בכוונה ענין הדיבור בלשון נקי' בראש מס' פסחים, כי הביעור בליל י"ד הוא הכנה לליל ט"ו זמן „והגדת לבנך“, ולזה צריך לשון נקי', ופה"ס כדברי האריז"ל. הרחמן הוא יזכנו ללשונו נגביר בדתוה"ק.

בענין מותר הפסח, תמורת הפסח, וקביעת חצות

ארי' ליב ריינמאן

ברוקלין, ניו יארק

כתב הרמב"ם ז"ל בפרק ד' מהל' פסח הלכה ו': מי שאבד פסחו ומצאו אחר שהפדיש פסח אחר והרי שניהן עומדין יקריב איזה מהן שירצה לשם פסח והשני יקרב שלמים, מצאו אחר ששחט פסחו הרי זה יקרב שלמים, וכן אם המיר בזה הנמצא אחר שחיטה הרי תמורת זו תקרב שלמים, אבל אם מצאו קודם שחיטת זה שהפריש, הואיל וזה הנמצא ראוי להקריבו פסח וראוי להקריבו שלמים כמו שביארנו, אם המיר בזה הנמצא, בין קודם שחיטת זה המופרש תחתיו בין אחר שחיטה, אין תמורתו קריבה אלא תרעה עד שיפול בו מום ויביא בדמיה שלמים,

ועל זה כתב הראב"ד וז"ל: א"א זה שיבוש אלא ירעה עד שיסתאב ויביא בדמיו שלמים, והם דברי רבי עקיבא במתניתין דפסחים דף צ"ו ע"ב.

וזה"ל הכסף משנה: משנה שם (דף צ"ו), הפסח שנמצא קודם שחיטת הפסח ירעה עד שיסתאב וימכר ויביא בדמיו שלמים וכן תמורתו, אחר שחיטת הפסח יקרב שלמים וכן תמורתו, ופירש"י הפסח שאכר והפריש אחר תחתיו ונמצא הראשון קודם שחיטת השני והיה עומד לפנינו בשעת שחיטה הרי קבעתו שעת שחיטה בשם פסח וזה שלא תקריבו דחהו בידים לא יקרב עוד הוא עצמו שלמים דאין זה מותר הפסח וכו'. וכן תמורתו אם המיר הוא בו בהמת חולין אח"כ הרי הוא כמוהו אין קרב הוא עצמו שלמים אלא רמיו ואם אחר שחיטת השני נמצא הרי לא קבעתו שעת שחיטה בשם פסח ולא נדחה בידים ויביא ויקרב הוא עצמו שלמים. ובנמ', רבה אמר קודם שחיטה ולאחר שחיטה שנינו ר' זירא אמר קודם חצות ולאחר חצות שנינו וכו' כתנאי הפסח שנמצא קודם שחיטה ירעה, לאחר שחיטה יקרב ר"א אומר קודם חצות ירעה לאחר חצות יקרב, משמע דהלכה כרבה דקאי כת"ק דפליג על ר"א, ועוד דלקמן בנמ' אמר רבא ל"ש אלא שנמצא לאחר שחיטה והמיר בו אחר שחיטה אבל נמצא קודם שחיטה והמיר בו אחר שחיטה תמורתו מכח קדושה רחויה אתיא ולא קרבה. ופירש"י ל"ש דתמורה קרבה אלא שנמצא אחר שחיטה שאפי' הפסח לא נדחה אבל נמצא קודם שחיטה שהוא עצמו נדחה אע"פ שתמורתו לא נדחית בידים אינה קריבה שהרי מכח קדושה רחויה באה וכו', ומ"ש שהשני יקרב שלמים, יש לתמוה עליו שלא הול"ל אלא והשני ירעה עד שיפול בו מום ויביא בדמיו שלמים כמו ששנינו במשנה שכתבתי בסמוך. וכבר השינו הראב"ד וכתב א"א זה שיבוש אלא ירעה עד שיסתאב ויביא בדמיו שלמים עכ"ל, ואפשר לומר דרבינו סבר דמתני' דקתני השני ירעה אתיא כמ"ד בעלי חיים נרחים ומאחר דאיהו ז"ל סבר דאין בעלי חיים נרחים כמו שנתבאר בפ"ג מהלכות פסולי המוקדשים ובפמ"ו מקרבנות ממילא משמע שהשני עצמו יקרב שלמים, וא"ת האיך פסק רבינו דנמצא קודם שחיטתו שתמורתו אינה קריבה אלא תרעה והא אין בעלי חיים נרחים. וי"ל דלא מטעם ב"ח נרחים פסק רבינו כן אלא מפני שזה היה ראוי להקריבו פסח וראוי להקריבו שלמים וכיון שלא היתה בו קדושה אחת בלבד קבועה אין בו כח להתפס תמורתו להקרב וזהו פירוש מכח קדושה רחויה אתיא לדעת רבינו, עכ"ל הכסף"מ.

ויש לתמוה דהאיך אפשר לפרש בנמרא דילן דקאי על מתניתין דרבי עקיבא אומר ירעה עד שיסתאב ואליבא דר"ע לא שייך הא דראוי להקריב פסח וראוי להקריבו שלמים וא"כ איך אפשר לפרש אליבא האי מכח קדושה רחויה אתיא כדברי הכסף משנה, רחוא פסח וגם שלמים. ועוד קשה דהרי בהלכות תמורה פרק ג' הלכה א' כתב הרמב"ם: תמורת הפסח אם המיר בה קודם חצות יום ארבעה עשר אין תמורתו קריבה אלא תרעה עד שיפול בו מום ויביא בדמיה שלמים ואם המיר בה אחר חצות הרי התמורה עצמה תקרב שלמים ע"ש. הרי להדיא דהר"מ ס"ל בזה בעלי חיים נרחים דהרי כתב תרעה עד שיפול בו מום.

ועיין בכס"מ שם: בפרק מי שהיה טמא (דף צו:) אמתני' דאמר ר' יהושע שמעתי שתמורת הפסח קריבה וכו' איפלגו בה רבה ור' זירא ופסק רבינו כר' זירא ולא ידעתי למה דלכאורה משמע להלכה כרבה, עכ"ל. ובלחם משנה שם: הרב בעל כס"מ ז"ל תמה דלמה פסק דלא כרבה דתלי התם מילתא בקודם שחיטה ולאחר שחיטה דקאי [כת"ק] דר"א, ולדידי קשיא לי עדיפא מינה, דרבנו ז"ל פסק כהל' קרבן פסח פ' ד' כרבה, שכתב שם מי שאבר פסחו וכו' אבל אם מצאו קודם ששחט זה שהפריש וכו', הרי פסק כרבה דתלי מילתא בשחיטה וכ"כ הרב בעל כס"מ ז"ל שם וכאן פסק כר' זירא ונמצאו דבריו סותרים זה את זה וצ"ע, עכ"ל שם.

וקודם שנתרץ שיטת הרמב"ם בזה אקדים מה שהקשו האחרונים, עיין באור חדש פסחים שם, אמאי פירש רבי עקיבא הדברים ששמע ר' יהושע דמיירי בפסח שאבר ונמצא, למה לא פירש כמו שכתב הרמב"ם בהלכות תמורה דתמורת הפסח עצמו אם המיר קודם חצות ירעה ולאחר חצות יקרב. ועיין בתוס' יו"ט כאן שעמד על דברי רש"י ד"ה שתמורת פסח קריבה שלמים אחר הפסח וכן הוא בהרע"ב על משניות, והקשה דאמאי קריבה דוקא אחר הפסח, ואם נפרש דאחר הפסח היינו שחיטת הפסח היה לו לרש"י לכתוב זה על דברי ר' יהושע עיי"ש. עוד יש להקשות הסתירה בדברי רש"י רבמתניתין כתב: הרי קבעתו שעת שחיטה בשם פסח וזה שלא הקריב רחאו בידים ולא יקרב עוד הוא עצמו שלמים ראין זה מותר הפסח אלא פסח [רחוי], הרי רחא ראינו קרב שלמים משום דרחאו בידים, ולקמן דף צ"ח ע"א ר"ה הא קבעתו חצות, לפסח ואירחי משלמים רחא תנן (לעיל דף צ"ו) הפסח העומר בחצות ולא הקריבו ירעה, משמע מזה רתיכך כשנקבע בפסח הרי הוא נדחה משלמים. גם קשה מה שהביא ממתניתין: הפסח העומר בחצות, ובמתניתין לא נזכר רק שנמצא קודם שחיטת הפסח. עוד קשה להבין הסברא דאם לא הקריבו לשם פסח הוא נדחה משלמים, הלא פסח יש בו כח פסח וכח שלמים ואם לא הקריבו לשם פסח עכ"פ נשאר בו כח שלמים ומדוע לא יוקרב שלמים. ועיין בצל"ח כאן שהקשה על ר' זירא דמה בכך שלא היה בחצות, הלא כיון דנראה להקרבה ולא הקריבו הרי רחאו בידים ולמה יקרב שלמים. ועיין בתוס' כאן וקידושין דף ז' דהקשו דמאי קמ"ל ר' יוחנן דש"מ תלת, ש"מ דרחוי מעיקרו הוי ריחוי וש"מ בעלי חיים נדחים וש"מ יש רחוי ברמים, דהרי היא מתניתין בפסחים דף צ"ח לענין המפריש נקבה לפסחו דקאמר ש"מ בעלי חיים נדחים וכו' עיי"ש.

ונראה לי לומר דבר חדש דשיטת רש"י ורמב"ם ז"ל דענין חצות קובע או לדבה דשעת שחיטה קובע היינו דנקבע בשם פסח ואזרא לה ענין שלמים בזה ראינו עוד שלמים והוי דק פסח וכשלא הקריבו לשם פסח אין זה מותר הפסח דרינו ליקרב שלמים. ובוה מדויק הלשון ברש"י דמתני' ואין זה מותר הפסח אלא פסח, ומלת [רחוי] לא הוי' בנידסת רש"י. ואביא עוד ראיות לזה שכתבתי. ועתה נפרש היטב דברי הרמב"ם בזה דדעת הר"מ ז"ל דפוסק כר' זירא דתלי לה

הקביעות בחצות וכמו שמבואר להדיא בהלכות תמורה שהבאתי, ומשום הכי לא הביא הדין דרבי עקיבא לפי פירושו של ר' זירא במתניתין דקודם שחיטה היינו קודם חצות ואחר שחיטה היינו אחר חצות דירעה עד שיסתאב, שהוא כבר נכלל בהדין של הלכות תמורה דפסק להדיא דירעה עד שיסתאב כדברי רבי עקיבא, אבל דינו של הרמב"ם קאי בנמצא הפסח אחר חצות ולא קבע ליה חצות בפסח והוי לי מותר פסח דקרב שלמים ומשום הכי כתב הרמב"ם דמקריב איזה מהן שירצה והשני יקרב שלמים. והשתא דאתינן להכי דלהרמב"ם מתניתין מיירי בקודם חצות ולאחר חצות ועל זה אמר רבא [ולא רבה כגירסת הב"ח] לא שנו [ולאחר חצות גם תמורתו קריבה שלמים] אלא שנמצא אחר שחיטה [גם כן] והמיר בו אחר שחיטה דאז הפסח וגם התמורה קריבה שלמים, דהרי הוא מותר הפסח, אבל נמצא קודם שחיטה והמיר בו [אפילו] לאחר שחיטה (כן היא הגירסא בתוס' זבחים דף ל"ז) תמורתו מכח קדושה דחווה קא אתיא ולא קרבה, כלומר דכיון דהפסח ראוי להקריבו פסח וראוי להקריבו שלמים (כיון דנמצא אחר חצות) הרי היא קדושה דחווה, וכעין זה מצינו (בתמורה דף י"ט) לענין חציה שלמים וחציה עולה דקרי לה הש"ם קדושה דחווה, עיי"ש, ואין בו כח להתפס את תמורתו, ודינו של הרמב"ם דקודם שחיטה ואחר שחיטה הוא דינו של רבא בנמרא, ואין זה קודם שחיטה ואחר שחיטה דמתניתין ודו"ק. ודברי הרמב"ם מוצקים.

והנה מה רכתבתי דיש כאן גריסא אמר רבה ל"ש וכן ברף צ"ח ע"א בהא דפריך הש"ם הא קבעתו חצות יש ג"כ גירסא אמר רבא ויש גירסא אמר רבה, וצריכין להבין במה פליגי הני שתי הגירסאות. ונראה לי דהנה ברש"י דמתניתין כתב הלשון הרי קבעתו שעת שחיטה בשם פסח, וצריכין להבין מה כוונת רש"י בזה, אם כוונתו דבשעת שחיטת הפסח המופרש נקבע הנמצא בשם פסח ונדרחה תיכף משום שלא הקריבו, או דהפשט הוא דבשעת שחיטה, רצה לומר כל זמן שחיטה מחצות ואילך כיון דנראה לשחיטת פסח הרי הוא נקבע בשם פסח וזה הוא דינו של רבה כיון דנמצא קודם שחיטת הפסח בזמן שחיטה דמתחיל מחצות אף על פי שנמצא אחר חצות הרי הוא נקבע בשם פסח ונדרחה משלמים משום דהוא פסח ממש, והא דכתב רש"י דדחתו בידים היינו לפרש דאין זה מותר פסח כיון דמותר הפסח הוא דוקא בלא נראה לפסח והיינו שאבר קודם חצות ונמצא אחר שחיטה וכאן כיון דנראה לפסח ונקבע בשם פסח ושחט את האחר הרי הוא נדרחה מפסח ולא הוי מותר פסח, ועיין רש"י פסחים דף ע"ג ע"ב ד"ה ומתו בעלים אחר חצות: ונדרחה מפסח ושוב אינו חוזר ונראה לשלמים והא רקיי"ל תמורת הפסח אחר הפסח קרב שלמים כגון שאבר קודם חצות ונמצא אחר שחיטת הפסח דלא אתא חצות עלה למקבעה ולא נראה לשחיטת הפסח מעולם, עכ"ד רש"י שם. הרי להדיא כמו שכתבתי רעיקר תלוי בקביעת זמן שחיטה מחצות ואילך, וכן הוא להדיא ברף צ"ח ע"א ברש"י ד"ה ה"ג רבינא וכו' וקסבר תנא דידן חצות קובע ולא כל שאר זמן שחיטה, הרי להדיא דשעת שחיטה

דברש"י דמתניתין היינו כל זמן שחיטה מחצות ואילך. ולפי זה שפיר גרס רבה דגם לרבה חצות קובע גם כן אלא דרבה סבר דהקביעות הוא כל זמן שחיטה מחצות ואילך ואפילו נמצא אחר חצות הוא נקבע בפסח. אבל ראיתי באור חדש כאן דקאמר דלרבה שחיטה קבעה, משמע דלא זמן שחיטה קובע אלא השחיטה עצמה קובעת דגם הנמצא נקבע בשם פסח וכן הוא להדיא במאירי שם דף צ"ח ד"ה ואינו קרב וז"ל: ונמצאת למד מ"מ שחצות קובעת הפסח לשם המפרישו, שאילו שחיטה קובעת ולא חצות כל שלא נשחט לא נקבע הפסח לשם המפרישו וכו' עיי"ש הרי להדיא דהמאירי מפרש דלרבה שחיטה קובעת ולא חצות וממילא גם כל זמן שחיטה אינה קובעת, וא"כ קשה דהש"ס מקשה הא קבעתו חצות ואיך אפשר לגרוס רבה על זה דהא לרבה אין חצות קובע לדעת המאירי ואור חדש, אלא ודאי רצריך לומר אמר רבא, ונכון הוא.

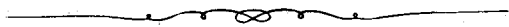
וכן בדף צ"ו הגירסא אמר רבא לפי הפירוש שכתבתי רבא קאי לפי ר' זירא דפירש במתניתין דאחר שחיטה היינו אחר חצות ועל זה אמר רבא דמייירי גם לאחר שחיטה וכמו שכתבתי לעיל וא"כ ע"כ א"א לומר דהגירסא אמר רבה כיוון דלדירי' הפירוש במתניתין דמייירי דוקא קודם שחיטה ולאחר שחיטה, אבל לפי פירש"י שיטת רבה היא דכל זמן שחיטה קובע מחצות ואילך ושפיר מקשה הש"ס גם אליבא דרבה הא קבעתו חצות ועל זה משני הש"ס אמר רבה ודו"ק. והשתא ניחא נמי מה דהביא דש"י ז"ל ממתניתין דהפסח העומד בחצות ירעה וכונתו דעומד מחצות ואילך כל זמן שחיטה וכמו שכתבתי.

ובענין זה נפלאתי מאד על דברי החזו"א זצ"ל בסוגיין וז"ל: לקמן צ"ח ע"א מבואר דפלוגתתן ג"כ לענין מתו בעלים ולר"ז דאמר חצות קבע אי הופרש לאחר חצות ומתו בעלים קרב שלמים ולרבה כל זמן שחיטה קובע ואפילו הופרש אחר חצות ומתו בעלים לאח"צ ירעה. והנה מבואר בסוגיין דאבוד לא חשוב דחוי ולפיכך כל שהוא אבוד בשעת שחיטה אע"ג דנאבד אחר חצות לא חשוב דחוי וקרב שלמים והא לרבה כל זמן שחיטה קובע ומ"מ אם נמצא אחר שחיטה קרב ומיני' ילפינן דגם לר"ז אם היה אבוד בשעת שחיטה אף שהיה קיים בחצות קרב. ואין לומר דהא דתנן לאחר שחיטה קרב היינו בנאבד קודם חצות אבל אם נאבד אחר חצות אף אם נמצא אחר שחיטה רועה דהא לקמן צ"ז ב' בעי לשנויי שמואל כרבה ס"ל דאמר שחיטה קבעה ואכתי תקשי דאבד אחר חצות בפסח ירעה ואילו בחטאת תמות א"ו דלרבה אף אם היה קיים שעה אחת בזמן חיוב כל שהוא אבוד בשעת שחיטה קרב וה"ה לר"ז אף אם קבעו חצות כל שהוא אבוד בשעת שחיטה קרב ונראה דה"ה אם מתו בעלים כשהוא אבוד לא חשוב דחוי, עכ"ל הגאון חזון איש זצ"ל. ותמוה מאד דהרי ברש"י דף ע"ג ע"ב מבואר להדיא דהא דמותר הפסח קרב שלמים הוא דק בנאבד קודם חצות ונמצא אחר שחיטת הפסח אבל אם נאבד אחר חצות כיון דכבר נקבע בשם פסח לא מהני מה שהיה אבוד בשעת שחיטה, וצ"ג בדבריו. וכן ראיתי בחידושי ר' ארי' לרב מהגאון ר' ליב מאלין זצ"ל ס' ס"ג שכתב גם כן כמו החזון איש דאם נאבד אחר חצות ונמצא אחר

שחיטה קרב שלמים מכח הרין דמותר פסח וגם דבריו תמוהים וכמו שמבואר להדיא מדברי רש"י דף ע"ג. ודבר מוזר ראיתי במאירי כאן דף צ"ח על קושיית הגמרא והא קבעתו חצות מתרץ המאירי דהרי הוא מותר פסח וקרב שלמים, ואין אנו צריכין לכל השקלא וטריא של הגמרא עיי"ש, ופלא גדול שבעל המאירי ז"ל ידבר רברים כאלה נגד הש"ס דילן, ואני חושב שאין זה מדברי המאירי ואיזה תלמיד טועה כתבו, וצע"ג בזה.

ולפי הנ"ל מיושבת היטב קושיית הצ"ח על ר' זירא דמה בכך שלא היה בחצות הלא כיון דנראה להקריבה ולא הקריבו הרי דחתו בידים, ולהנ"ל ניחא דאין הדבר תלוי רק בקביעות חצות או כל זמן שחיטה דכיון דנקבע בפסח הרי הוא תיכף נדחה משלמים ודו"ק. ומיושב ג"כ היטב קושיית התוס' על ר' יוחנן דמה קמ"ל ר' יוחנן הלא היא מתניתין בפסחים דף צ"ח, ולהנ"ל ניחא דאין זה ענין של בעלי חיים נדחים והוא רק ענין דנקבע בפסח ולא הוי עוד שלמים וכמ"ש.

ועתה נחזור למה שהקשו האחרונים דמדוע לא פירש רבי עקיבא דמיירי בתמורת פסח עצמו וכמו שפסק הרמב"ם בפ"ג מהלכות תמורה וגם מה שהקשה בתוס' יו"ט על דברי רש"י שכתב: שלמים אחר הפסח ואם כונתו אחר שחיטת הפסח היה לו לכתוב זה על דברי ר' יהושע במתניתין ולא על דברי רבי עקיבא. ונראה דחרא מתורצת בדרך חברתה, דר' יהושע שמע הלשון דתמורת הפסח קריבה אחר שחיטת הפסח, והיה קשה לו הא אין תמורה בנשחטין ועל זה פירש לו רבי עקיבא דמיירי בפסח שאבד ונמצא לאחר שחיטת הפסח [דגם לר' זירא דס"ל חצות קובע הפירוש של אחר שחיטת הפסח ע"כ מיירי גם לאחר שחיטת הפסח וכמו שביארתי לעיל] ולזה פירש רש"י בדברי ר' יהושע: אחר הפסח כדי ליישב קושיית האחרונים למה לא פירש רבי עקיבא דמיירי בתמורת הפסח עצמו. ועל פי שיטת הרמב"ם הנ"ל דנמצא אחר חצות וקודם שחיטת הפסח המופרש אין תמורתו קריבה כיון דהוי קדושה דהוי פסח והוי שלמים אין התמורה נתפסת, נבין דברי הגמ', דפריך ולימא פסח קרב ופסח אינו ומשני הא קמ"ל דאיכא תמורת פסח דלא קרבה, דלפי פירש"י קשה קצת להבין הס"ד והמסקנא, אבל לפי דברי הרמב"ם ניחא מאד דכיון דר' יהושע שמע דתמורת הפסח אחר שחיטת הפסח קריבה אע"ג דלפי פירושו של רבי עקיבא ואליבא דר' זירא הדבר תלוי רק בחצות ולמה אמרו דתמורת פסח קריבה רק בנמצא אחר שחיטת הפסח, ועל זה משני הא קמ"ל דאיכא תמורת הפסח דלא קרבה דהיינו בנמצא אחר חצות וקודם שחיטה דהוי קדושה דהוי פסח וגם שלמים ואז אין תמורתו קריבה וזהו דקמ"ל מתניתין דאיכא תמורת פסח דלא קרבה, מכח הדיוק דדוקא לאחר שחיטה אז תמורתו קריבה אבל בנמצא קודם שחיטה אין תמורתו קריבה וכמ"ש.

בסוגיא דמצה של טבל

בן ציון צבי ליפשיץ

נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד
ברוקלין, ניו יארק

במס' פסחים (ל"ה ע"ב) ת"ר יכול יוצא אדם יר"ח בטבל וכו' שנמלה ממנו תרומה גדולה ולא נטלה ממנו תרומת מעשר, מע"ר ולא מע"ש ואפי' מעשר עני מנין ת"ל לא תאכל עליו חמץ מי שאיסורו משום כל תאכל עליו חמץ יצא זה שאין איסורו משום כל תאכל חמץ אלא משום כל תאכל טבל וכו', ובמסקנא מוקי לה אליבא דר"ש דאין איסור חע"א. וידוע קושית התוס' (סוכה ל' ע"א) ד"ה משום, למ"ל קרא תיפ"ל דהוי מצוה הב"ע עיי"ש. והשאנ"א סי' צ"ו האריך בקושיא זו, ותירץ דאח"נ דלא בעינן קרא אלא לטבל הטבל למע"ש ומעשר עני דאין בו מיתה וסד"א ראתי עשה ודחי ל"ת, והני טבלים דנקט ברישא הוא אנב גררא דשני אלו, ושוב הקשה הא אפשר לקיים שניהם דהיינו ע"י שיפריש, ומתוך דמיירי כגון שהטבל אינו שלו, ומיירי בגזל עכו"ם למ"ד דשרי, או הפקעת הלוואתו לכו"ע, ולא הוי מצהב"ע, ולמ"ד מידוח עכו"ם פוטר מיירי שקודם שבא לירו ה' מירוח ביד ישראל ומכרו לעכו"ם ומ"מ אינו יכול להפריש מע"ש ומעשר עני דאינו שלו.

ולא הבנתי דבריו הק', דכי היכא דהוי אינו שלו לענין הפרשת מעשרות ה"ה לענין מצה דבעינן משלכם רילף לחם לחם בפסחים דף ל"ח, ואכתי קרא למ"ל, ועיין במג"א סוס"י תנ"ד שציון להך דנזל עכו"ם נבי מצה לס' תרל"ז ושם הביא דברי היראים שהוא בעל סברא זו, ומצוה ליישב.

(ויש להעיר דבנונא דהשאנ"א אפשר דלא הוי משלכם אף להני דס"ל דיוצא במצה גזולה מטעם דקניא בשינוי בשעת לעיסה, עי' בחי' רע"א סי' תנ"ד וכ"כ המקו"ח, והוא עפ"י מש"כ הנתיבות בס' שנ"א דהיכא דנוגב באיסור שבת דקלב"מ אינו קונה בשינוי מעשה ואם הנזילה בעין נוטלה הנזול דכיון דלא מחייב בהשבה אינו קונה עיי"ש, א"כ ה"ה גבי גזל עכו"ם דלא מחייב בהשבה אינו קונה בשינוי ואינו יוצא, והי' מיושב בזה קושית הפנ"י פסחים כ"ט שהקשה אמאי לא הקשו ארש"י דקניא בשינוי, ואכ"מ). יהי' איך שיהי', דוחק גדול לומר כדברי השאנ"א דכל הני דרישא הוא לאו דוקא.

והנלע"ד בדרך זה בעזה"ת, וארווחנא בזה שלא נצטרך לאוקמי בגזל עכו"ם ומירוח ישראל, והוא בהקדם ש"ס יבמות נ"ב, אמר דמב"ח הרי אמרו אמר לבלבל כתוב נט לארוסתו לכשאכנסנה אגרשנה הרי זה נט מפני שבידו לגרשה, ולאשה דעלמא אינו נט מפני שאין בידו לגרשה, ובתוס' ד"ה ולאשה כתבו דאפי' כתוב בו זמן דאחר נשואין כיון דאין בידו לגרשה בשעה שעשאו שליח לא מצי משוי שליח והרמב"ם פ"ג דנידושין כתב הטעם דנכתבו לא לשם גירושין, ועיין תשובות רע"א תניינא סי' ע"ג שהעלה דלא פליגי, דטעם התוס'

הוא אחיכא רמשוי שליח אלאחר שיכנסנה כמפורש בתוס' ואז תהי' בת גירושין וע"ז צריך הטעם דהוי רשלבל"ע דהא עכשיו אינו יכול לכתוב מטעם הרמב"ם דהוי שלא לשמה, נמצא רכולא חר טעמא הוא וכו"ע ס"ל כן. ומתבאר מזה דהיכא רמחוסר מעשה, וא"א להיות עכשיו הרבר בשביל מה שנעשה, חשיב שלא לשמה.

והנה גבי מצה רבעינן רבר הבא לירי חימוץ, חוץ מטעם רילפינן מהקישא דקרא רלא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות, רממעטינן מזה רברים שאינם באים לירי חמץ, יש למילף מהא דאמר קרא רבעינן שימור מחמץ לשם מצה, הרי רבעינן מצה הראוי לבא לירי חימוץ. ועיין ברמב"ן במלחמות לקמן דף ל"ו רמקשה על הרז"ה רס"ל רריב"ל דאמר מכאן ואילך לוי לי בדובשא רמירי בלא מים א"כ רישא ריומא קמא לא תלשי נמי מירי בלא מים והא ע"ז לא צריך קרא רלחם עוני, דהא בלא"ה אינו בא לירי חימוץ, ועוד רבעינן שימור לשמה עיי"ש, ועיין בצל"ח שנתקשה בזה דהא סני בטעם רשימור לשמה עיי"ש, וא"כ אפ"ל בכח"ג, דאחר שגנב טבל מחבירו ועשה ממנו מצה אף שאח"כ יפריש כל תרו"מ ברשות הבעלים או שיחזירם לבעלים והם יפרישו ג"כ לא יצא בו אף ראין בה עבירה, דהא עכ"פ בשעת עשי' לא היתה ראוי' שיחול עליו איסור חמץ ואף אם ישמרנה לשם מצה אלאחר שיחזירנה לבעלים או יטול רשות מהבעלים וכנ"ל לא מהני, דהוי רשלבל"ע, רתלוי ברצון הבעלים, משא"כ בכל מצות שמשמרם מאיסור חמץ הבא בזמן הפסח, זה לא הוי רשלבל"ע, רזמן ממילא קאתי, (עי' משל"מ פ"ו מהל' גירושין). משא"כ באופן הנ"ל שנתמעט מחפצא של מצה, רמאותו קרא רנתמעט אורז ורוחן לרירן, נתמעט לר"ש מצות של טבל אף ראינו מצהב"ע. ואין להקשות מכל מצה רבשעת לישא נעשה טבול לחלה, רכיון רבירו להפריש מהני ברשלבל"ע. וכמו שכתבו התוס' הנ"ל ריבמות נ"ב רלמ"ר ארם מקנה רשלבל"ע מהני בכותב אלאחר שאכנסנה וחשוב לשמה עיי"ש, וכן מבואר בכמה מקומות, וה"ה לרירן היכא דהוי בירו. (עיין קירושין ס"ב).

והא רמיבעיא בש"ס יבמות שם, ביבמותו מהו, אף דהתם נמי הוי בירו, דהא נקנית בע"כ, הנה בתוס' נזיר י"ב מפרשים רמבעיא ע"י שליח רוקא, ומ"מ כתבו שם רלענין הפרשת חלה יכול לעשות שליח בעורו קמח, רבירו להביא עיסה מגולגלת להפריש על קמח זה לכשיהי' נילוש, והגרע"א על הגליון ובתשובות מהר"ק ס' קמ"א נתקשה ברברי התוס' רמאי נפ"מ כינו לבין שליחו רכל ראייהו מצי עביר משוי שליח, וראי' מהא דכתבו ותנו גט זה ע"ש, ונראה מרכביו דס"ל ריבום לא מיקרי בירו, שכתב ,,אם נרון ליבום לרבר שהוא בירו יקשה כנ"ל", ועיין בקובץ הערות בסוגיא זו כמה דרכים אמאי לא חשיב בירו, ועוד אפ"ל כיון רמררבנן צריך מאמר, וזה גופא מבע"ל בש"ס. וכן כתב באורח מישור שם, ואכמ"ל.

והנה במנחת חינוך מצות י' ביאר מחלוקת הרמב"ן והרז"ה הנ"ל במה שהקשה הרמב"ן רבלא מים תיפו"ל רלא הי' שימור לשמה, ותידיך המנ"ח דלדעת

הרי"ף ורמב"ם דבעינן שימור משעת קצירה סגי באותו שימור עד שעת לישא כיון דבשעת לישא אינו ראוי להחמיץ הוי כאחר אפי', אלא דצריך לקיים מצות שימור בשעת שחייב מה"ת, משא"כ להני דס"ל דבעינן משעת לישא, שימור קודם לאו שימור הוא. ועפ"י דבריו ע"כ יהי' דברינו הנ"ל רק למ"ד שימור משעת לישא בעינן, דאי משעת קצירה, הא אפשר בשימור קודם שנתמרח ונעשה טבל או אפי' אח"כ מה ששמרו הבעלים.

אלא דגוף דברי המנ"ח הם מרפסין איגרא, דנראה מדבריו שהבין רקושיית הרמב"ן על בעה"מ הוא דכיון דנילוש במי פירות לא שייך שמירה כיון דאינו מחמיץ, והוא פלא דהא ודאי שייך שימור שלא יפול עליו מים דוראי מחמיץ אחר שנעשה עיסה במ"פ אם יבא עליו מים, וכן הוא להדיא בשו"ע הרב סי' תס"ה סעיף ד', אע"כ כוונת הרמב"ן דס"ל כהני דמשעת לישא בעינן שימור כמ"ש המנ"ח בעצמו, וטעם פלוגתתם הוא בזה, דמ"ד שימור משעת לישא ס"ל דהשימור הוא דוקא לאחר שבא עלי' כבר המים, דהיינו שמשמרה שלא תחמיץ, וכן הוא בשו"ע הרב סי' תנ"ג בשעה שקרובה להחמיץ והיינו משעת לישא, וממילא דלשיטה זו לא סגי בשימור כזה שלא יבא עלי' מים, כי היכא דלא מהני השימור קודם לישא, דהשימור צריך להיות בשעה שקרובה להחמיץ, משא"כ להני דס"ל שימור משעת קצירה, הם סוברים דזה נמי הוי שימור במה שמשמרה שלא יפול עלי' מים. ולפי"ז צ"ל דהרמב"ן לא הקשה דוקא לשי' הרי"ף, דהא הרי"ף ס"ל דבעינן שימור משעת קצירה, וכן צ"ל להמנ"ח עפ"י דרכו.

בסוגיא דמצה של טבל

יהושע פיהרער

ראש הכולל רחסידי באבוב

טאדאנטא, קאנאדע

(א) איתא בפסחים ל"ה: ת"ר יכול יוצא אדם ידי חובתו בטבל שלא נתקן וכו', ת"ל לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים וכו', מי שאיסורו משום כל תאכל עליו חמץ, יצא זה שאין איסורו משום כל תאכל חמץ אלא משום כל תאכל טבל, וקפריך ואיסורא דחמץ להיבן אזלא, אמר ר' ששת הא מני ר' שמעון היא דאמר אין איסור חל על איסור וכו', והנה הרמב"ם (פ"ו מה' חו"מ ה"ז) פסק הלכה זו דאין יוצאין במצה של טבל, והקשה הלח"מ דהא הטעם המבואר בנמרא אינו אלא לר"ש דסובר דאחע"א אפילו באיסור כולל, אבל הרמב"ם סובר דאחע"א באיסור כולל, א"כ למה אין יוצאין במצה של טבל. והנה התוספות (סוכה רף ל. בדר"ה משום רה"ל) הקשו ל"ל לטעם זה, תיפוק לי' דהוי מצוה הבאה בעבירה, והניחו בקושיא.

ונ"ל לתרץ בדרך חידור, רהנה איתא בכריתות דף ה. עה"פ ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו ער עצם היום הזה, ומקשה הגמ' נכתוב קרא קלי ולא לכתוב לחם ונילף מקלי, ומתרץ לחם מקלי לא אתי, משום דקלי איתי' בעיני' ולחם לא איתי' בעיני', ולחכי צריך לכתוב לחם, ופי' החת"ס (הובא בשו"ת נחלת יעקב מבעל חוות רעת תשובה ב') ראי הוי כתיב קלי, הו"א ראי אכיל כזית לחם אינו עובר ער שיאכל כזית חיטים של חרש, ובכזית לחם ליכא כזית חיטים רק בצידוף המים, קמ"ל לחם רחייב על כזית לחם עכת"ר, והנחלת יעקב חולק עליו וסובר דלזה לא בעי קרא רבכל האיסורים הרין כן, דאם אכל כזית לחם שנעשה מחיטים של תרומה ווראי חייב, והמים נעשה כחלק מהאיסור, כיון שהמים נשתנו ונעשה פת, וה"נ בטבל וכלאים הרין כן, עיי"ש שמביא ראיות לרבריו ומפרש הסוגיא בכריתות בדרך אחר, (עיי' במקור חיים סי' תס"ז ס"ק ר'), עכ"פ הרי לפנינו מחלוקת אחרונים בכל האיסורים שבתורה, אם לקחו חיטים אסורים ואפו מהם פת, אם צריך לאכול פת שיש בו שיעור כזית חיטים, ורק אז חייב, או דילמא חייב על כזית פת אע"פ שאין בו כזית חיטין אסורין, כי המים נצטרפו אל האיסור. והנה הקשה הגר"י ענגיל (בלקח טוב סי' ב') על החת"ס ממצה של טבל, ראמרין בגמ' דלא אתי איסור חמץ וחל על איסור טבל, דהא לסברת החת"ס ליכא כי אם חצי שיעור של טבל בכזית מצה או חמץ, ולגבי איסור חמץ בוראי עובר בכזית פת לכו"ע, כיון דהאיסור נעשה ע"י תערובת המים והקמח, א"כ הוי המים ג"כ חלק מהאיסור, וא"כ למה אינו חל איסור חמץ על איסור ח"ש של טבל, הרי איסור חל על ח"ש כמבואר בתוס' בשבועות (דף כ"ג: ב"ה רמוקי) וגם הרמב"ם פסק כן (בפ"ג מהל' מ"א) עכ"ת קושייתו. (והנה הגר"י ענגיל מתרץ שם רכיון רברייטא זו אולא אליבא דר' שמעון רס"ל דכ"ש למלקות (מכות י"ז). א"כ יש איסור גמור של טבל על החצי כזית ואינו יכול לחול עליו איסור חמץ, אבל קשה לי על זה מתוס' (ע"ז דף ס"ח.) שמביא שם שיטת רבינו יקר דאפי' ד"ש מורה דהיכי דהאיסור הוא בתערובת, רצריך כזית, וכאן נמי אין האיסור בעין, ושוב הוי רק ח"ש, והררא קושיא לדוכתה).

ונ"ל לתרץ רהת"ס אזיל לשיטתו ולק"מ, רהנה בחולין (דף קי"ג.) איתא המבשל חלב בחלב, אינו לוקה על איסור בשר בחלב, דלא אתי איסור בשר בחלב וחייל אאיסור חלב, והקשו האחרונים (הכרתי ופילתי ספ"ז ס"ק י"ג והראש יוסף שם) דהא אנן קיי"ל כלוי (חולין ק"ח:) דלוקין על חצי זית בשר וחצי זית חלב, א"כ למה לא אתי איסור גמור של בשר בחלב וחייל אאיסור ח"ש של חלב, ותרץ החת"ס (ביו"ד סי' צ"ב וכן בחירושו על חולין שם) דכי אמרינן רעל ח"ש חל איסור אחר, היינו היכי דעד השתא לא היתה חתיכה זו אסורה רק משום רחוי לאיצטרופי, והשתא ע"י האיסור השני נעשה איסור לעצמו בלי צידוף, כגון שנשבע שלא יאכל ח"ש נבילה (עיי' בתוס' שבועות כ"ג:) או בנבילה שנתנבלה ביוה"כ שכתב הרישב"א (בקידושין ע"ז) שהי' ראוי שתחול איסור נבילה על איסור יוה"כ משום דשיעור יוה"כ בככותבת ורנבילה בכזית, רבכה"ג נתחדש

עתה איסור בלא צירוף, משא"כ בנידון דידן דהשתא באיסור בשר בחלב צריכים ג"כ לצירוף של החצי זית חלב, לא אמרינן ראיסור חל על ח"ש עכת"ד. (עיין בברוך טעם שער הכולל דין ב' שכתב ג"כ סברא זו, ומביא שם ראיות לכך, ועיין בנפש חי' בסוגיא דאין אחע"א ס"ג, שהקשה על סברא זו מכמה מקומות), א"כ הכא נמי לא חייל איסור חמץ על החצי זית טבל, כיון דבחמץ צריכים ג"כ לצירוף של המים, ולכן אינו יכול לצאת בו מצות מצה ורו"ק.

ולפי"ז מיושב קושית התוס' (סוכה ל.) שהקשו דל"ל קרא, תיפוק לי' משום מצה"ב, רהא לפי מה שכתבנו ליכא רק חצי זית טבל בכזית של מצה, והנה בשו"ת מנחת אלעזר (ח"א סי' נ"א) כתב דהא דאסרה תורה ח"ש הוא רק על הגברא שלא יאכל ח"ז, שלא יבא לצרף עוד ח"ז, ויתהוו שיעור שלם, (כעין זה כתב הפרי מגדים שהוא רק כמו גזירה), והנה ידועים דברי הירושלמי (שבת פ' האורג ה"ב) גזל מצה ואכל לא יצא, והקורע בשבת על מתו יצא, תמן היא גופא עבירה, ברם הכא הוא עבר עבירה, ופי' האחרונים (עיין בתורת חסד ח"א סי' ל"א, אתון דאורייתא סי' י', בית יצחק או"ח צ"ט) דבגזל הוא עצם החפץ מאוס לפני הקב"ה, ושייך לומר מצוה הבאה בעבירה, ואינו יוצא, אבל בשבת האיסור הוא רק על הגברא שלא יעשה מלאכה, אבל החפץ גופא שנעשה בו מלאכה אינו מאוס, לפי"ז רוקא על איסור חפצא שייך לומר מצה"ב ולא על איסור גברא, א"כ כאן במצה של טבל, כיון דליכא כ"א חצי זית טבל, לא הוא האיסור רק על הגברא, ולא שייך לומר מצה"ב, ולכך צריך קרא, אבל הרמב"ם אפשר לומר שסובר כסברת הנחלת יעקב שהמים נעשו חלק מהאיסור, א"כ יש כזית טבל בכזית מצה, והוי איסור חפצא, ושפיר שייך לומר דאין יוצאין משום מצוה הבאה בעבירה. ורו"ק.

(ב) ולפי"ז אפשר ליישב קושית הלכה טוב (כלל ג' בסוגיא דטעם כעיקר) שכתב שם לחדש לפי דברי ר' אשי (חולין קי"ד:) דבשר בחלב אסור באכילה משום שנאמר לא תאכל כל תועבה, כל שתיעבתי לך הרי הוא ככל תאכל. והנה באיסור לא תאכל כל תועבה נכלל גם איסור הנאה כדר' אבהו (פסחים כ"א:) רכל מקום שנאמר לא תאכל וכו' אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה במשמע ער וכו', א"כ מי שאכל כזית נבילה שעבר בהנאת גרונו לר' יוחנן (חולין ק"ג:), ואח"כ פולטו, הוי חתיכה זו חפץ שנעברה בה עבירה, ונאסרה עתה עוד משום לא תאכל כל תועבה, ואסור גם בהנאה, זהו תוכן דבריו, והקשה הוא עצמו לשיטת הסוברים דאיסורי הנאה אין להם בעלים (רש"י פסחים ו:, סוכה ל"ה), דהנה ידוע מרכרי האחרונים דאע"ג דבאיסורים עוברים בהנאת הגרון, מ"מ במצוות צריכים הנאת מעיים, (עיין בכתב סופר או"ח סי' צ"ו מה שכתב בשם אביו), א"כ למה צריך קרא דאין יוצאין במצה של טבל, הרי כיון שנכנס בגרון ועבר על איסור טבל, נעשה חפץ של תועבה ונאסר בהנאה, וכיון דאיסור בהנאה אין להם בעלים, ולא הוי לכם, והתורה אמרה מצאתכם (פסחים ל"ח.), וכשנכנס למעיים לא הוי לכם, והניח זה בקושיא, ולפי מה שאמרנו מיושב, דהא כיון דליכא הכא רק חצי זית של טבל, הוי רק איסור על הגברא, ואין החתיכה חפצא של

איסור, ולא שייך האיסור של לא תאכל כל תועבת, רהא איתא בחולין קט"ו. רמעשה שבת לא שייך ב' לומר שהוא מתועב, שנאמר קודש הוא לכם, היא קודש ואין מעשי' קודש, וכתב שם הראש יוסף לפרש, רכל שאין האיסור על החפצא לא שייך לומר שנעבר בו איסור ולא נעשה החפץ מתועב, ול"ר באיסורי שבת, אלא ה"ה בכל האיסורים שבתורה, וממילא הכא נמי, כיון דלא הוי רק איסור נברא, לא שייך האיסור של לא תאכל כל תועבת, ושפיר צריך קרא ורו"ק. (ג) ועל דרך זה נ"ל ליישב רברי הרמב"ם (ה' חמץ ומצה פ"ה ה"ז) האוכל מן החמץ עצמו בפסח כל שהוא, הרי זה אסור מן התורה, שנא' לא יאכל וכו', והקשה המחלנ"ח רלמה לי קרא, הא בכל התורה אמרינן ח"ש אסור מן התורה, משום רחוי לאיצטרופי (עיין במל"מ שם).

וג"ל רבאמת יש לדרקק בלשון הרמב"ם שכתב האוכל מן החמץ וכו' הרי זה אסור וכו', רלשון בריעבר שייך במקום שיש עונש, כגון האוכל כזית נבילה חייב מלקות וכו"ב, אבל היכי דליכא כי אם איסור גדירא, כגון בח"ש, שייך יותר לשון לכתחילה, והכי הול"ל, אסור לאכול כל שהוא שנאמר לא יאכל, ואחר שכבר אכל מה נ"מ לומר שעבר האיסור (עיין בבית האוצר כלל מ"א אות כ"ג שעמר בזה). ואפשר לומר בהקדם רברי הנתיבות המשפט (סי' רל"ר) על מה שפסק המחבר (סק"ג) מי שמכר לחבירו רבר שאיסור אכילתו הוא מן התורה, ואכלו הלוקח ואח"כ נתוורע לו שאכל מאכל איסור, חייב המוכר להחזיר לו המעות, אבל רבר שאיסור אכילתו הוא רק מדרבנן, אינו חייב להחזיר. והקשה הנתיבות רכמו שבאיסור תורה לא מיקרי נהנה כיון דאכל איסור, ולכך חייב להחזירו, כמו כן באיסורי רבנן, ותיריך רכיוון רכאן איירי ראכלו בשוגג, א"כ רוקא באיסורי תורה רחייב בשוגג בכפרה ותשובה להגין עליו מן היסורין, א"כ לא שייך לומר שנהנה מאכילה זו, שחסרונו גדולה מהנאתו, משא"כ באיסורי רבנן דליכא שום עונש אם אכלו בשוגג, ואין צריך לעשות תשובה עלי', א"כ אינו נחשב כעבירה, והרי הוא להאוכלו כאילו אכל בשירה, ופירשו האחרונים רבריו (עיין אתון ראורייתא ס"י) כיון דאיסורי רבנן הם משום נזירה, שלא יבא לעשות איסור ראורייתא, א"כ הוי האיסור רק על הנברא, שלא יאכל זה, שלא יבא לאכול איסור חמור, ולכך היכי דאכלי' בשוגג, לא נחשב כלל שעשה איסור, כיון שלא ירע בשעת מעשה שהוא איסור. והנה לפי מה שכתבנו לעיל, בכל האיסורים שבתורה, הא ראסור לאכול חצי שיעור משום דחוי לאיצטרופי, הוי רק כמו נזירה שלא יבא לאכול שיעור שלם, והוי האיסור רק על הנברא, א"כ אפשר לומר ראם אכלו בשוגג לא נחשב כלל כאילו עשה איסור, כמו באיסורי רבנן, א"כ להכי באה התורה לומר רבחמץ אינו כן, אלא ראסור ממש, משום שנאמר לא יאכל, והאיסור הוא על עצם החפץ, כמו בשיעור שלם, אלא רצריך שיעור לחייבו בכרת. ולפי"ז מריויק לשון הרמב"ם שכתב לשון בריעבר, דלאסור לכתחילה לאכול ח"ש חמץ אין צריך קרא, דהוי ככל איסורי תורה ראסור משום רחוי לאיצטרופי, אלא דלהכי איצטריך דאפי' אם כבר אכלו נמי עבר איסור, וצריך כפרה ותשובה, וגם שהמוכר צריך להחזיר לו המעות, דלא נחשב כנהנה ורו"ק.

בענין תשביתו

יעקב דוד גארדאן

חבר כולל עץ חיים רבאבוב
ברוקלין, ניו-יארק

במס' פסחים דף כח: ר' יוסי הגלילי אומר תמה על עצמך האיך חמץ אסור בהנאה כל שבעה. והלשון הזה תמה על עצמך לכאורה תמוה הוא וכן הקשה בצ"ח בסוגיין בשם בנו. וגם דקדק שם על לשון עצמך דהוה לשון יחיד ובאמת קאי ריה"ג בין על ר' יורא ובין על ר' שמעון הנזכרים שם בכרייתא דסברי רחמץ אסור בהנאה בפסח וכמו שפירש"י שם. גם יש לבאר דברי הר"ן בתחלת המסכתא דמסביר ענין הביטול שהוא מטעם תשביתו רכיון רכתיב תשביתו ולא תבערו היינו השבתה בלב והיינו כפירש"י, ואח"ז כתב דענינו הוא מטעם הפקר וסגי בהפקר קל כזה דהיינו בינו ובין עצמו ומחשבה בלב כיון רחמץ אינו ברשותו של אדם ועשאו הכתוב כאלו הוא ברשותו. ויש להבין למה לא מפרש כפשוטו רגזירת הכתוב הוא מכח תשביתו דהשבתה בלב דמשוי אותו כעפר מהני וכמו דאיתא ברמב"ם פ"ב מהל' חו"מ ה"ב וגם ברמב"ן, עוד צריך להבין למה הביא הר"ן בתחילת דבריו גם לימוד של רבותינו הצרפתים (וכתב הב"י כס"י תל"א דהיינו שיטת התוס'), דנפקא לן מלא יראה, "לך" שאור — לך היינו בטל בלבך דזה מטעם הפקר, רכיון דהר"ן מסיק דנפקא מתשביתו, אי אפשר לסבור כתוס' דביטול מטעם הפקר, דלמה לי תרתי, וא"כ מה כוונתו בזה.

ולתרץ כל זה נקדים מה שהקשה בספר מהר"ם חלאווה (והוא ה') מראשונים מתלמידי הרשב"א, בפרק ו: על הא דביטול בעלמא סגי, דאי ביטול היינו שמשוה אותו כעפר א"כ יהי' חמץ מותר בהנאה בפסח כמו עפר, בשלמא באכילה איכא למימר כיון דאכלו אחשבי' וחייב עליו, אבל בהנאה יהי' מותר, (משמע דמסבירא ליכא למימר בהנאה אחשבי' כמו באכילה), ומוכח מזה דביטול הוא מטעם הפקר ולא משום גזירת הכתוב דתשביתו רישים אותו כעפר, זהו תוכן דבריו. ומצאתי דא"י לסבירא זו בשו"ת דהר"ן חלק א' סי' קל"ה דמבואר מרבנו רחצי זית חמץ אסור באכילה מדאורייתא אם לא בטלו ואם בטלו אסור מדרבנן. דלפי פשוטו אין לו הבנה כיון רחצי שיעור אסור מה"ת מה לי אם בטלו סוף סוף באכילה איכא חצי שיעור, ולפי סברת מהר"ם חלאווה הנ"ל ניחא, דהר"ב"ז סבר דביטול משווה אותו כעפר, ובזה פליג על הנ"ל דאיהו סבר רבין באכילה ובין בהנאה יש לומר אחשבי', ומשו"ה חמץ אסור באכילה ובהנאה, ואי תיקשי למה ח"ש מותר מדאורייתא, י"ל לפי מה דמבואר בשו"ת חכם צבי סי' פ"ו רחצי שיעור אינו אסור רק מטעם אחשבי' רכיון דאכלו מחשיבו כשיעור שלם, א"כ יש לומר דהאכילה יש לו כח להחשיבו חר רגא ולפעול פעולה אחת אבל לא שתיים, (כעין סבירא דאיתא בעירובין יט: חד רואין אמרינן תרי רואין לא אמרינן), לכן התייחד בכזית דאינו צריך רק להחשיבו מעפר לחמץ בזה אמרינן אחשבי', אבל בחצי זית

רצריך להחשיבו כמו שיעור שלם וגם צריך להחשיבו מעפר לחמץ, בזה לא אמרין אחשבי, ומש"ה פסק הר"ב"ז ראינו אסור אלא מררבנן אם בטלו. ובסברא זו אפשר לתרץ רברי הרמב"ם פ"א מהל' חו"מ ה"ז רחצי שיעור חמץ אסור מררתיב לא יאכל. והקשו עליו המפרשים עי' באריכות במל"מ, דלמה ל' הך קרא אמאי לא ילפינן מררתיב כל חלב כמו רילפינן כל איסורין שבתורה דאסור בח"ש כמבואר במסכת יומא ע"ר, ויש ליישב דהרמב"ם לשיטתו אזיל דפסק בפרק ב' ה"ב דתשבייתו שבתורה היינו ביטול בלב שמשים אותו כעפר, וכיון דטעם ראמרה תורה כל חלב לאסור ח"ש הוא משום אחשבי' כמו שהבאתי בשם החכם צבי, ממילא הו"א רבחמץ אי קיים מצות התורה דתשבייתו צריך להחשיבו גם מעפר וזה לא אמרין וכמו שכתבתי ברברי הר"ב"ז, לפיכך צריך קרא מיוחד בחמץ דהיינו לא יאכל רגם בחמץ ח"ש אסור דזה לא הוי ידעינן מכל חלב. ולפי סברת מהר"ם חלאווה דבהנאה לא שייך אחשבי' יש להסביר דברי הר"ן הנ"ל. דהי' קשה לו קושיית מהר"ם חלאווה דאי ביטול מטעם תשבייתו כפשוטו דהיינו דחשוב כעפר א"כ חמץ הי' צריך להיות מותר בהנאה, מש"ה הקדים הר"ן גם טעם רבותינו הצרפתים דנפקא ביטול מלא יראה לך — בטל בלבד — והיינו מטעם הפקר כמו דרשין מינ' דף ה' ע"ב לך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים דאינו ברשותך, וגם ביטול זה עושהו אינו ברשותך דהיינו הפקר, דזה בא לגלות דמצות עשה דתשבייתו דהיינו ביטול הוא ג"כ מטעם הפקר ומש"ה חמץ אסור בהנאה דאינו כעפר. נמצא דשניהם כאחד טובים, תשבייתו, ולך, דלך בא לגלות על עשה דתשבייתו דהוא מטעם הפקר, ומתורץ היטב למה הביא הר"ן דרשה ד"לך" וגם ההסבר משום הפקר.

אמנם כל זה לדירן, אבל לר' יוסי הגלילי דסבר דחמץ מותר בהנאה שפיר יכול לסבור דביטול היינו שמשוה אותו כעפר. ובאמת זה מוכרח לריה"ג רכיון דטעמא דביטול מהני משום הפקר אע"פ שאין זה הפקר מעלייתא, הוא רק משום דבאמת חמץ אינו ברשותו של אדם, ועשאו הכתוב כאלו הוא ברשותו, וממילא לריה"ג דמותר בהנאה הוה באמת ברשותו, ולא מהני מטעם הפקר. וכן מבואר בשאגת ארי' סי' ע"ז וצל"ח תחלת פסחים, והשאגת ארי' כתב דאליבא דרש"י דביטול מטעם תשבייתו אז מהני ביטול אפי' לריה"ג, ואפשר לומר דריה"ג ושאר תנאי לשיטתייהו אזלי, שהרי הר"ן מפרש רלא יראה לך מגלה על תשבייתו דהוא מטעם הפקר ור' יוסי הגלילי לית ל' האי סברא דלך מגלה דתשבייתו מטעם הפקר, דהרי הוא דורש מהך פסוק גופי' לקמן כג. לך שלך תהא שחמץ מותר בהנאה וא"כ ליכא לגלות על תשבייתו, רק תשבייתו היינו כפשוטו דמחשיבו כעפר, אבל שאר תנאי רלא דרשו היתר הנאה מלך, א"כ כמו דממעטינן חמץ של אחרים ה"ה דהפקר נמי אינו עובר עליו. וממילא הלימוד של לך, והמחלוקת אם תשבייתו הוא מטעם עפר או מטעם הפקר, תלוי זה בזה.

ועתה נחזור לתחלת דברינו, דלפי מה שביארנו דאליבא דריה"ג החמץ ברשותו א"כ אי אפשר לומר דביטול מטעם הפקר רק מטעם דתשבייתו. והנה

השאגת ארי' סי' ע"ח מחדש דאליבא דר' שמעון דחמץ אחר הפסח מותר בהנאה מן התורה א"כ אפילו בתוך פסח הוי חמץ דבר הגורם לממון, ור' שמעון ס"ל דבר הגורם לממון כממון רמי כדאיתא לעיל דף ו. וממילא לא מהני ביטול מטעם הפקר, דטעמא מאי משום דאינו ברשותו של אדם כמבואר בר"ן, ואליבא דר' שמעון דרהגל"מ כממון דמי, הוי ברשותו. ולפי דברי הש"א צריך לומר לר' שמעון רביטול מטעם תשביתו דמחשיבו כעפר.

ולפ"ז שפיר מתורץ הלשון בנמרא דר' יוסי הגלילי אומר תמה על עצמך, לשון יחיד, דקאי רוקא על ר' שמעון המוזכר לפני דיה"ג, דבשלמא לר' יהורא רס"ל רחמץ אסור בהנאה אפילו אחר הפסח א"כ אליבי' ליכא רבר הגורם לממון, אבל אליבא דר' שמעון חמץ הוי דהגל"מ ור' שמעון ס"ל כממון דמי, א"כ הוי ברשותו, וממילא ליכא למימר דביטול מטעם הפקר רק מטעם תשביתו דמשים אותו כעפר וא"כ הי' צריך להיות מותר בהנאה וכקושיית המהר"ם חלאווה הנ"ל, ושפיר קאמר לי' תמה על עצמך האיך חמץ אסור בהנאה כל שבעה.

עולת שבת בשבתו

לשבת הגדול

י"ל טעם למה נקרא שבת לפני חג הפסח שבת הגדול, עפימ"ש כ בספה"ק מאור ושמש (בסוף פ' דברים, ברמזי בין המצרים) במה שאומרים קרושי עליונים דשבתות שבין המצרים גבוהים עד למאור, הטעם הוא כי ששת ימי החול שבין המצרים הם נמוכים מאור והם בקטנות, ובשבת קודש יש עלי' לכל ששת ימי החול, וכל מה שימי החול נמוכים מטה מטה בעמקי התהום, כן בש"ק מתעלים עד למעלה למעלה עיי"ש בדבכה"ק. וכן הוא בספה"ק תפארת שלמה (סוף פ' דברים, לשבת חזון) דגדול מעלת יום השבת קודש בזמן הגלות יותר מבזמן שביהמ"ק קיים משום רבימי החול כביכול גם הקב"ה בגלות ע"ד עמו אנכי בצרה, וכשבא יום הש"ק נעשה היחוד למעלה כי הוא קביעא וקיימא גם בזמן הגלות, ולכן יש לו להשי"ת שמחה גדולה שנעשה היחוד ויוצא מהגלות. ובזה מפרש מ"ש רב לך שבת בעמק הבכא, אל תקרי שְׁבֶת אלא שְׁבֶת, כי ימי המצרים בין י"ז בתמוז לת"ב המה עמק הבכא כי גרול הצער מאור בימים הללו, ולכן יום השבת קודש אז רם וגבוה יותר מכל ימות השנה, ומתרבה השמחה למעלה, יעווי"ש. הרי רכל שיותר צער גלות השכינה בימות החול, כן לעומת זה בש"ק מתרבה השמחה למעלה.

והנה נודע דבנ"י בהיותם בגלות מצרים ידרו מטה מטה מרי יום ביומו וירירה בתר ירירה עד שהגיעו ר"ל לדיוטא התחתונה למ"ט שערי טומאה, ואם היו נשאים שם עור רגע היו יורדים לשער הנ', ואין לשער את גודל צער גלות

השכינה בימים הללו, ולכן כשבא אז יום השבת קורש, נתרבתה השמחה למעלה יותר מכל שבתות השנה, כי ה' שבת האחרון קורם הגאולה, ולכן שפיר נקרא בשם שבת הגדול.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

בהפטרות לשח"ג. הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא לפני בא יום ד' הגדול והנורא וגו' (מלאכי ג'). ויש לומר הכוונה בכפל הלשון הגדול והנורא, עפ"י הירוע פלוגתת ר' אליעזר ור' יהושע (ר"ת דף י"א) חר אמר בניסן עתידין להינאל וחר אמר בתשרי עתידין להינאל. והנה בעט"ז או"ח סי' ת"ל כ' דלכך אקרי שבת הגדול אף כשאנו חל בעשירי בניסן, שכל אלו הימים נקראים ימים גדולים. והנה יומי תשרי נקראים בשם ימים נוראים כירוע. וזהו כוונת הפסוק, הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא, לבשר בשורת הגאולה, לפני בא יום ד', ואיזה יום הוא זה, ע"ז קאמר, הגדול, והנורא, היינו או כשיטת ד"א רעתידין לינאל בניסן שנקראים ימים גדולים, או כשיטת ר"י שעתידין לינאל בתשרי הנקראים ימים הנוראים.

(הגאון מוה"ר ארי' ליבוש הורוויץ זצ"ל אבר"ק סטריא¹)

לחג הפסח

במתני' ריש פרק ערבי פסחים. אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיוסב. ולכאורה יל"ד מהיכי תיתי נימא דעני יהי פטור ממצות הסיבה. ויש לומר הכוונה, עפ"י ד' במס' עירובין (דף ד' ע"א) דהנכנס לבית המנוגע ובגדיו עליו ושהה שם בכרי אכילת פרס בהסיבה, בגדיו טמאים, ופירש"י, דמשערין בהסיבה ולא באכילה בעמידה דהאכיל בהסיבה אינו שוחה כ"כ באכילתו דק אוכל בחפזון ע"ש. ועפ"י ז"ל דהי' יכול לעלות על הדעת רטעם הסיבה בפסח הוא משום זכר לחפזון דמצרים, כי בחפזון יצאו בני"י ממצרים, ולכן אוכלין בהסיבה שהוא אכילה בחפזון, ולפי"ז עני שבלא"ה אוכל תמיד בחפזון כיון שהוא תאב לאכול, הוי אמינא דא"צ הסיבה, לזה קמ"ל מתניתין דטעם הסיבה הוא זכר לחירות, ומש"ה אפי' עני שבישראל לא יאכל עד שיוסב.

(הגאון מוה"ר יעקב זצ"ל אבר"ק לינסק²)

במררש דבה פ' בא עה"פ זאת חקת הפסח, זש"ה (תהלים קי"ט) יהי לבי תמים בחקך למען לא אבוש וכו', שלא ישעה אותי יצח"ד ואני מתבייש מן הצדיקים. וצ"ב מהו הכוונה באומרו שלא יתבייש מן הצדיקים. וי"ל בזה עפ"י ד' הנמרא (הוריות י' ע"ב) שני בני אדם שצלו פסחיהם אחד אכלו לשום מצוה ואחד אכלו לשום אכילה נסתה, זה שאכלו לשם מצוה, צדיקים ילכו בה, זה שאכלו לשם

(1) בקונטרס מפי ארי' אות ה', בשמו.

(2) בספר טהור רעיונים עה"ת (להנה"צ מוה"ר יו"ט נעטיל אבר"ק משעכיוו מתלמידי הנה"ק החוזה מלובלין זצ"ל) בפרשת בשלה, בשמו.

אכילה גסה, ופושעים יכשלו בם. הרי רשם, „צריק“ הוא כינוי למי שעושה מצוה בכוונה. וזהו שאמר רור המלך, יהי „לבי“ תמים בחקיקה, (ע"ר אוז"ל רחמנא לב"א בעי) היינו שבשעת אכילת קרבן פסח יהא לבי מכוון לשם מצוה, ולא ישעה אותי היצה"ר, ואז לא אבוש מן הצריקים, האוכלים פסחיהם לשם מצוה, כי אחר כוונת הלב הן הן הרברים.

(כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א)

לשביעי של פסח

במדרש רבה פ' בשלח, אז ישיר משה, הה"ר נכון כסאך מאז, א"ר ברכי' בשם ר' אבהו אע"פ שמעולם אתה, לא נתיישב כסאך ולא נורעת בעולמך עד שאמרו בניך שירה, לכך נאמר נכון כסאך מאז. וי"ל הכוונה בזה, עפימשי"כ בספה"ק נועם אלימלך פ' ויקרא לבאר הפסוק אתה ר' לעולם תשב (איכה ה'), כי עתה בעו"ה שהשכינה בגלות כשהקב"ה רוצה לרונ את ישראל צריך ברוב רחמיו לעמוד מכסא רין ולישב בכסא רחמים, אבל לעתיד לבא יהי' כולו רחמים גמורים ולא יצטרך לעמוד מכסא רין כלל ולשנות מכסא לכסא, וזהו אתה ר' לעולם תשב, עכרה"ק.

והנה אמרו חכמו"ל עה"פ אז ישיר, שר לא נאמר אלא ישיר, להורות על לעתיד, שעתידין ישראל לומר אז שירה, הרי ראו ישיר מורה על לעתיד. וזהו שאמר ר' ברכי', אעפ"י שמעולם אתה, לא נתיישב כסאך, כי לעת עתה צריך לשנות מכסא רין לכסא רחמים, עד שאמרו בניך שירה, היינו שירת אז ישיר הרומז על גאולה העתידה, שעל אותו זמן כתיב נכון כסאך מא"ז, שאז יהי' כסא של הקב"ה נכון ונשא ויהי' א"ל מלך יושב על כסא רחמים בקביעות.

(כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א)

נוסחאות והערות ברש"י על התורה

(נלקטו מקונטרס „יוסף הלל" להר"ר מנחם בראכפעלד שליט"א)

ויקרא

קאפ' א' פסוק א'.

ויקרא אל משה, לכל רבבות ולכל אמירות ולכל צוויים קדמה קריאה, לשון חבה, לשון שמלאכי השרת משתמשים בו שנאמר וקרא זה אל זה, אבל לנביאי האומות עכו"ם נגלה עליהן בל' ארעי וכו'. וכתב הרא"ם אבל לא ירעתי למה הביא האגדה של ויק"ר שהיא רחוקה ממשוטו של מקרא, כי למה תשתנה הקריאה הזאת משאר הקריאות שבתורה, כמו לקרוא לו לאמר, קראן לו ויאכל לחם וכו' עיי"ש. והנה באמת רש"י נשמר מקושיא זו שרש"י דקרק לכל רבבות וכו' קרמה קריאה, היינו שלא כל הקריאות הם לשון חבה, שאז תקשה קושיית הרא"ם, רק שבאם קודם וירבר או ויאמר, כתוב ויקרא אז הוא לשון חבה. ועפ"י נכונה נוסחת רפה"ר שכתוב בה וקרא זה אל זה ואמר קדוש, שכל הריוק הוא שלאמירה

קרמה קריאה, וכן הוא הלשון במדרש. וכן מה שכתב רש"י לנביאי האומות עכו"ם נגלה עליהן, ברפה"ר הנוסחה הוא אבל נביאי האומות נגלה עליהם, והוא מדוקדק יותר כי מאחר שאמר לנביאי האומות נגלה, שוב לא צריך לומר עליהם רק שגרם נביאי בלא למ"ד או שייך לומר עליהם.

שם פסוק ט"ו.

בא"ר אלא מה הקטרה הראש בעצמו והגוף בעצמו וכו' אף מליקה בן, תיבת „וכו" אין לו מוכן שהרי אינו מחסר כלום שירמז עליו „וכו". אמנם ברפוס הראשון הלשון הוא, אלא מה הקטרת הראש בעצמו והגוף וכולי. ולא הביא יותר, וזה ניחא שמפני שאינו מסיים דיבורו, כתב עליו וכולי, אבל בנס"ש שהביאו את כל הררשה אין מקום להאי „וכו" באמצע הדיבור. וכן כתב בס' יוסף דעת, מלת וכולי נמחק.

קאפ' ב' פסוק א'.

ויצק עלי' שמן, על כולה: ונתן עלי' לבונה על מקצתה וכו' ד"א שמן על כולה מפני שהוא נכלל עמה ונקמץ עמה ולבונה על מקצתה שאינה נכללת עמה ולא נקמצת עמה שנאמר וכו'.

מש"כ רש"י שיציקת השמן הוי על כולה מפני שהוא נכלל עמה יקשה הלא היציקה היתה אחר הכלילה כמו שמבואר ברמב"ם פי"ג מהל' מעה"ק ה"ה. ולא שייך לומר על שמן היציקה שהוא נכלל עמה. ומה גם לדברי הרא"ם שספוקי מספקא לי' אם מנחת סלת היתה בכלל נכללת או אולי אינה טעונה רק היציקה המפורשת בה בלבד, עיין ברבריו כאן ועיין במשל"מ (שם, ר"ה ודע), א"כ לא שייך כלל לומר שהי' נכלל עמה.

ונוסחת רפה"ר היא ד"א שמן על כולה מפני שהיה נכלל עמה ונקמץ עמה כמה שנאמר מסלתה ומשמנה, ולבונה על מקצתה שאינה לא נכללת עמה [ולא] נקמץ עמה שנאמר על כל לבונתה. הרי שלנוסחה זו לא הוזכרה כלל כלילה רק מפני שהשמן נכלל במנחה, והלבונה נלקטה הימנה ולא נכללת עמה.

קאפ' ד' פסוק י'.

כאשר יורם, מאותן אימורין המפורשים וכו'. הלשון מגומגם וכי מדימין מן האימורין הלא האימורין הם המורמים. וברפה"ר הנוסחה היא, כאותן אימורים וכו'. וכן הוא נכון. ועיין לקמן פסוק כ"ו כחלב זבח השלמים כתב רש"י ג"כ כאותן אימורים המפורשים בעז. וכן הוא הנוסחה בספר זכרון (ובהגרפס מחדש גרפס בשיבוש „כאותן") וכן הגיה בספר יוסף דעת בשם ס"א.

צו

קאפ' ו' פסוק ג'.

והרים את הדשן, הי' חותה מלא המחיתה מן המאכלות וכו'. במשנה דתמיד סוף פ"א שם הוא כלשון הזה, אבל כל הסדר שנוי שם כלשון עבר שהתנא מסדר סדר התמיד האיך הי' בזמן שבות המקדש הי' קיים, אבל כאן שרש"י בא לפרש את

הפסוק והרים את הרשן שהוא בל' צווי לא הי' לו לרכר בל' עבר. וברפה"ר הנוסחה היא והרים את הרשן, יהי' חותה מלא המחיתה וכו'.

שם.

הרשן אשר תאכל האש את העולה, ועשאתה רשן מאותו רשן ירים תרומה, ושמו אצל המזבח: צל"ר למה הוסיף בסיום רבריו „ושמו אצל המזבח" שאין לזה שייכות לפירושו.

וברפוס אלקבץ מאותו רשן ירים תרומה: והוא סוף הריבור, ואח"כ מתחיל הריבור, ושמו, כלו: והוא ע"פ ררשת חז"ל (פסחים כז:): ושמו, כולו, ושמו שלא יפור ע"ש. ובנס"ש הביאו הפסוק ולא הביאו הררשה מזה נעשה שנמשך לפסוק רלעיל. ואולי המרפס סבר שהאי כולו הוא כמו וכו', ע"כ הביא את כל הפסוק, והשמיט תיבת כולו.

קאפ' ז' פסוק ל"ר.

לקחתי מאת בני ישראל, כל אלה ראויים היו לישראל, וכשחטאו בעגל נטל מהן ונתנו לכהנים יכול אם יזכו יחזרו להם, ת"ל לחק עולם לעולם נתונים הם כמתנה לכהן שלא יחזרו לישראל: מאת בני ישראל, לרצונם: שני רבורים האלו אינם בנוסחאות שלנו, והעתקתים מרפוס אלקבץ.

שמיני

קאפ' י"א פסוק מ'.

בא"ר, ואין נבלת בהמה מטמאה בגרים באכילתה בלא משא, כגון אם תחבה לו חבירו בבית הבליעה, א"כ מה ת"ל האוכל וכו'.

ברפוס הראשון הנוסחה היא, שתחבה לו חבירו בכוש או בכרכר בבית הבליעה, וברפוס אלקבץ מוסיף עוד וז"ל, כגון שתחבה לו חבירו בטם או בכרכר בבית הבליעה, שהוא הפלך שטוין בו הנשים כרכר הוא עצם או עץ אחד וארוך א"כ מה ת"ל האוכל וכו'. הנה מ"ש עץ אחד נראה שצ"ל עץ חר, שכן פירש"י בשבת דף פ"א ע"א, כרכר עץ יש לאורגין וראשו חר עיי"ש. וכן נראה קצת משם שהוא כלי האורגין, אמנם בכ"מ מצינו שהפלך שהוא הכרכר הוא כלי הטוין. אמנם מה הכריח את רש"י לומר שתחבה לו בכוש או בכרכר ארוך ולא בירו. והי' נראה לומר דהנה בנדה (דף מב:) פליגי אב"י ורבא אי מקום נבלת עוף טחור בלוע הוי, אי בית הסתרים הוי, למאי נ"מ כגון שתחב לו חבירו, אי אמרת בלוע טומאה בלועה לא מטמא, א"א בית הסתרים הוי נהי רבמגע לא מטמא במשא מיהו מטמא, אב"י אמר בלוע הוי ורבא אמר בהס"ת הוי. (לפ"ז לרבא בתחב לו חבירו נטמא במשא). ואמר אב"י מנא אמינא לה רתניא יכול תהא נבלת בהמה מטמאה בגרים אבית הבליעה ת"ל נבלה וכו' יצתה זו שטמאה קורם שיאכלנה. והקשו בתוס' מאי יתרץ רבא מן הכרייתא, רלרירי' אף בהמה מטמא במשא, ותרץ בתוס' הרא"ש כי קאמר רבא רבית הסתרים הוי היינו רק בתחילת בית הבליעה

וברייתא איירי שתחב לו בעומק בית הבליעה ובוזה מודה רבא רבולע הוי עיי"ש, ולפ"ז שפיר כתב רש"י שתחב לו בכרכר שהוא עץ ארוך כרי שיתחב בעומק בית הבליעה. אמנם רש"י תירץ קושית התוס' (בחולין דף כ' ע"ב בר"ה מלק) באופן אחר, שכתב שם דאינו נטמא במשא אם לא זו. א"כ לא קשה לרבא מברייתא דרבא קאמר דנטמא במשא דוקא אם זו, והברייתא מיירי שלא זו. ותו לא צריך לרחוק שתחבו לו בעומק בית הבליעה.

אמנם מה שהכריח את רש"י לומר שתחבה לו בכוש או בכרכר, הוא ע"פ מש"כ הרמב"ם (פ"א ה"ג מהל' טו"מ) שטומאת מגע הוא אף בנגיעת לשונו או בנגיעת שיניו וע"ז כתב הרמב"ם אבל אם תחב ארס טומאה בכוש והכניסה לתוך גרונו של ארס טהור, ולא ננקה בלשונו לא נטמא הבולע משום מגע זה, וכן כתב בפ"ג מהל' אבוה"ט ה"ד ע"ש, ע"כ כתב רש"י שהכניסה לו בכרכר שלא נגע בפיו קודם שהגיע לבית הבליעה.

תזריע

קאפ' י"ב פסוק ב'.

בא"ד, ל"א, לשון מדרה וחולי, שאין אשה רואה דם שלא תחלה, ראשה ואברי' כבדי' עליה: ובדפוס אלקבץ הנוסחא הוא, ד"א לשון מדוי וחולי, שאין אשה רואה דם שלא תחלה ראשה ואברי' כבדים עלי'.

בגמ' נרדה (דף ט' ע"א) משמע דאררבה משום דמעוברת ראשה כבר עלי' ואברי' כבדים עלי' לפיכך דמי' מסולקין מחמת חלי', אך שם (ברך ס"ג ע"ב) בענין וסתות הנוף, מונה שם אשה שראשה כבר עלי' ואברי' כבדים עלי'. ומדמפליג שם בין תחלת וסת לסוף וסת מדרייק התוס' שהוא שעה או שנים בעת שרגילה לדאות עיי"ש. ומזה נראה כנוסחת האלקבץ, שקודם דאייתה בתחלה ראשה ואברי' כבדים עלי'.

קאפ' י"ג פסוק ל"ז.

ושער שחור, מנין אף הירוק והאדום שאינו צהוב ת"ל ושער ולשון צהוב דומה לתבנית הזהב צהוב כמו זהוב אורבל"א בלע"ז: הנה אם בא רש"י לפרש לשון צהוב מה הוא, כמו שנראה מנוסחה זו, יקשה למה נטר עד הכא, ולא פירשו במקומו לעיל בפסוק ל' שכתוב שם ובו שער צהוב, הו"ל לפרש לשון צהוב.

אבל בדפח"ר הנוסחה כאן היא, וְלָמָּה צָהוּב דוּמָה, לתבנית הזהב: הרי שלא בא רש"י כאן לפרש תיבת צהוב רק נמשך למ"ש למעלה שקאמר דכל המדאות טהורות בו ולא דוקא שחור, רקל שלא יהי' צהוב, ע"ז קאמר ואיזה מדאה הוא הצהוב שהוא טמא, וזה ששואל ולמה צהוב דומה? ומשיב לתבנית הזהב, וזהו הטמא, אבל כל מדאות אחרות טהורות. וכן הנוסחה בדפוס אלקבץ רק שהוסיף „צהוב כמו זהוב" שאינו בדפח"ר. וגם בספר יוסף דעת הביא נוסחה זו וכתב שהיא הנוסחה האמיתית.

מצורע

קאפ' י"ד פסוק י"ז.

על דם האשם, שיקדים הדם לשמן, ולערב:

הריבוי הזה אינו בנוסחאות שלנו והעתקתיו מדפוס אלקבץ, ובאמת בגמ' (מנחות דף ק' ע"א) על אמרם הקדים מתן שמן למתן דם ימלאנו (פירש"י ללוג) שמן, ויחזור ויתן שמן אחר, כתב רש"י, מתן דם צריך להקדים כמו שאמור בענין, על מקום דם האשם יתן השמן. והוא הפסוק כ"ח, ואולי משום שאמרו שם שאפי' בדיעבד יחזור ויתן שמן אחר הביא רש"י הפסוק השני ששנה עליו הכתוב לעכב. ומ"ש „ולערב" לא ידעתי כוונתו ואולי נתכוון לדרשת הגמ' במנחות דף י' דאי כתב רחמנא על מקום, הוה אמינא דוקא נתקנה אבל אית' אימא הוי חציצה קמ"ל על דם האשם, עכ"ל. וע"ז אמר שיקדים השמן, כדרשת התו"כ כאן, ולערב היינו שלא לקנח הדם רק לערב השמן עם הדם.

קאפ' ט"ו פסוק כ"ג.

ואם על המשכב הוא, השוכב או היושב על משכבה או על מושבה אפילו לא נגע בה וכו'.

פשוט הוא שכוונת רש"י שהשוכב או היושב נטמא אף שלא נגע במשכב כגון עשרה משכבות וע"ז מ"מ הוא טמא. והמשכב ומושב לשון זכר הוא בכל המקראות כדרכיב אשר תשכב עליו ואשר תשב עליו, א"כ צ"ל כאן ג"כ אפילו לא נגע „בו". וכן הוא בדפח"ר ובדפוס אלקבץ וכן הוא ברא"ם.

תמיהות ויישובים

תמ' בדברי החתם סופר

בחתם סופר עה"ת פ' דברים (בדרוש לו' אב) כתב בזה"ל, במה דאריו"ח מובילנא ליה מאנ' בתר' לבי מסותא וכו' ואמרתיו ריו"ח לטעמיה מצי למיעבד עובדא כי הא, דהרי אחז"ל המשמש בת"ח נעקר מן העולם ק"ו מבלשצר שימש בכלי מקדש שיצאו לחול דכתיב ובאו בה פריצים וחללוהו כיון שבאו בה פריצים נתחלל ואפ"ה נעקר מכ"ש המשמש בת"ח, והנה מאן דלא דריש ובאו בה פריצים י"ל מותר להשתמש בת"ח וכלי מקדש שאני, וריו"ח אמר אלו היונא התם הוה קבענא בעשירי דרובו של הבית בו נשרף אע"ג דמתחלת הבערה בט"ב כבר נתחלל לא ס"ל לריו"ח הכי, א"כ היה מותר להשתמש בת"ח, ע"כ ויתר עצמו להוליך כליו לבית המרחץ, עכ"ל (עיי"ש). ולכאורה דבריו תמוהים מאוד, דהרי ריו"ח עצמו הוא בעל המימרא דהמשמש בת"ח נעקר מן העולם ק"ו מבלשצר וכו' בנדרים דף ס"ב, וצע"ג.

(ובאמת כבר עמד בכיוצא בזה בשו"ת חזון נחום סי' ב' הובא בליקומי הערות ע"ד הח"ס בתשו' או"ח סי' ל"ג שכ' כנ"ל דע"כ קבעוהו במ' באב ולא ב' משום דס"ל הק' דובאו בה פריצים וחללוהו, והקשה החזו"נ דא"כ ריו"ח דקאמר הוה קבענא בעשירי ע"כ לא ס"ל הק' דובאו בה פריצים, והרי בנדרים חזינן להדיא דס"ל הא דובאו בה וכו'. אך דבריו בתשו' יש ליישב, עי' בליקומי הערות שם, ועי' בכרם שלמה שנה ב' קונ' ט', ועוד שמעתי מגדול א' להעיר בישוב דברי תשו' החת"ס הנ"ל עפ"י המדרש באיכה רבתי עה"פ ממרום שלח אש, אריו"ח בשם רשב"י וכו' הקב"ה אמר למלאך ומלאך אמר לכרוכ וכו' תן לי שני נחלים וכו' ולהלן במדרש שם, א"כ הוא תרד אש מלמעלה ותשרף מיד מה כתיב ממרום שלח אש בעצמותי, הרי דס"ל לריו"ח שכית המקדש נשרף מאש שלמעלה, וא"כ ל"ש לומר ובאו בה פריצים). וכל זה נחא בישוב דברי הח"ס בתשובה, אבל דבריו בח"ס עה"ת שכ' על ריו"ח גופי' דלא ס"ל הק' דובאו בה פריצים, צע"ג ליישב.

חיים יהושע הלברשטאם

(נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד)
ברוקלין, ניו יארק

תמו' בדברי הצל"ח

הצל"ח סוף פסחים דף קט"ו: יצא לחדש דמה דרריש ר"י הגלילי בדרך כ"ח: ובדף צ"ו: דפסח מצרים אין חימוצו נוהג אלא יום א' שנאמר לא יאכל חמץ וסמך ל' היום אתם יוצאים, שאין הכוונה על יום ראשון של פסח רק על ערב פסח משעת זביחה והלילה שאחריו זה קורא היום, והלילה שייך ליום הקודם, אבל למחר לאור בוקר של יום א' של פסח כבר התחיל יום חדש וכבר הותר להם אפי' אכילת חמץ וכו' עכ"ל, והמעם דבפסח מצרים הלילה הולכת אחר היום כבקדשים, עיי"ש שהביא ראיות לזה.

וצע"ג איך יפרנס הסוגיא במקומה שם צ"ו: שמקשה על המשנה שם דתנן מה בין פסח מצרים לפסח דורות דבפסח מצרים נוהג לילה אחד ופסח דורות כל ז', וע"ז הק' הש"ס אמאי קאי וכו' אלא אחמץ מכלל דפסח מצרים לילה א' ותו לא, והתניא ריה"ג אומר מנין לפסח מצרים שאין חימוצו נוהג אלא יום א' ת"ל וכו', ואי כהצל"ח מאי קו', הרי כוונת המשנה לילה א' היינו ליל א' של פסח חוץ מיום י"ד משעת זביחה, שהרי בהא דמסיים ופסח דורות נוהג כל ז', ג"כ הכוונה מליל ט"ו והלאה שהרי אם נחשוב עמו יום י"ד שגם פסח דורות אסור בחמץ משעת זביחה יהי' ח' ימים, אע"כ הכוונה מליל ט"ו והלאה ז' ימים, ונגד זה אמר פסח מצרים רק לילה אחד, וצ"ע.

ברוך חנה גרינפעלד

ראש הכולל כרם שלמה
קרית באבוב, בת ים

הנאהבים והנעימים

(מדור זה מוקדש להדפסת חידו"ת בפלפול ואגדה שרידי אש שנשארו לפליטה מחידושי האברכים והבחורים תלמידי ישיבות „עץ חיים" דבאבוב בגאליציע, שנהרגו ונשרפו על קידה"ש בשנות הזעם ת"ש-תש"ה לפ"ק).

קושיא במס' פסחים דף ו' ע"א

מהאברך החו"ב מו"ה זאב דוד בוכהייסמטער הי"ד ממישלעניץ⁽¹⁾

במס' פסחים (ו' ע"א) שואלין ודורשין בהלכות הפסח קודם הפסח שלשים יום וכו' שהרי משה עומד בפסח ראשון ומוזהיר על הפסח שני. וכתבו התוס' שם ברה"ה ומוזהיר, אע"ג שעל ידי שאילתו הוזקק לומר להן, מ"מ לא הי' צריך להאריך אלא אל תעשו פסח ותו לא, עכ"ל. ויש להקשות לפי המבואר בירושלמי הובא בתוס' סוטה (דף כ"ח ע"ב) ד"ה מכאן, מפני מה ספק רה"ר טהור אמר להו מצינו שהציבור עושין את הפסח בטומאה בזמן שרובו של ציבור טמאים, אם טומאה ווראית הותרה לציבור ק"ו לספק טומאה. וכן מבואר ברמב"ם (פס"ז מהאח"ט ח"א) ובפירושו למס' טהרות (פ"ג מ"ו) ובר"ש שם, ובמהרי"ט חיו"ד כ' דמה דקאמר הש"ס דהלכתא גמירי מסוטה היא על סמך הדרשה בירושלמי הנ"ל, וא"כ קשה דילמא משו"ה הוצרך לדרוש להם ריני פסח שני, דמאיז איש דרשינן דיחיד נדחה ואין ציבור נדחין, דמהא שמעינן דס"ט ברה"ר טהור כנ"ל, ולא סגי בלא"ה, דשמא היו שם גם אנשים שנטמאו בס"ט ברה"ר והיו דנין אותם לטמאים כמו בכל ספק איסור דאזלינן לחומרא, והיו מונעין את עצמם מלעשות פסח ראשון, וע"כ הי' צריך להתודיעם כדי שידעו הדין דס"ט ברה"ר טהור, ולא הוי די באומרו אל תעשו הפסח ותו לא, וא"כ מנ"ל דשואלין ודורשין.

(1) נולד בערך בשנת תרע"ב במישלעניץ לאביו מו"ה שמואל בוכהייסמטער בנו של הרה"ח ר' חיים ליב ע"ה. הי' תלמיד מובהק בישיבת עץ חיים דבאבוב במישלעניץ, ולמד איזה זמן אצל הרב הנאון מוה"ר צבי מייזליש ז"ל בניימארק והי' אצלו תלמיד מובהק. כשהגיע לפרק נישואין נשא את בתו של מו"ה יצחק הלוי טורנער הי"ד מוואראוויץ. הוא הי' ת"ח גרול בעל מחדש נפלא ידא שמים מרבים בר דעת גדול ונפש עדינה. הרכיז תורה במרץ רב והשקיע כוחות עצומים בתלמידיו ובשאר הבחורים לרומם אותם על במתי ההצלחה בתורה ובחסידות, וד' הצליח בידו. הי' ר"מ בישיבות עץ חיים דבאבוב, בסניף וואראוויץ, ובסניף סאניק. הי' מהאברכים החשובים, וחביב מאוד בעיני כ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל הי"ד. מוזכר בשו"ת רובכ מישרים ח"א סי' קכ"ז ובשו"ת בנין צבי ח"א סי' ל"ו, אשר משם הועתק הקו' המוזכרת כאן. בשנת תש"ב נהרג עקה"ש יחד עם ב"ב בעיר זאלישץ-מיעבוב. ד' יגקום דמו לעינינו במהרה, ותנצב"ה.

לקט דברים מכ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע⁽¹⁾

(לרגלי יומא דהילולא — יום כ"ה ניסן)

בירחון עמק הלכה (שיצא לאור ע"י העורך הג"ר ישראל בהג"ר קאפל רייך) מחדש כסליו שנת תרפ"ב לפ"ק סי' מ"ז במכתבו של הרה"ג מו"ה קלמן וועבער רב דק"ק פישטיאן כותב בא"ר בזה"ל: רכירנא שסיפר לי אמ"ו הגה"צ רפאקש (הוא בעמח"ס המקנה, עט סופר, רמשק אליעזר, ילקוט אליעזר) שפעם אחת שבת אצל הגה"ק רצאנז זצ"ל וסעד אצל שולחנו הטוהר, ואמ"ו ה' רגול בש"ק לומר על כל סעודה איזה דבר תורה והי' פלא גדול בעיניו שהגה"ק רצאנז המפורסם בעולם לאיש קדוש אינו אומר שום דבר תורה, והי' כאשר הרהר כך בהעתו פנה אליו הק' מצאנז בפנים שוחקות, ואמר לו, רב מאונגארן הוא מתפלא שאינו שומע על שולחני דבר תורה הטעם שאנו דבקים כ"כ בקרושת שבת שאין אנו יכולים לעסוק בשום ענין אחר, אונז זען מער אזוי רבוק אם הייליגען שבת דאס מיר קענען קיינען אנדערען געדאנקען האבען.

* * *

בירחון עמוד היראה (להגה"צ מו"ה עקיבא יוסף שלעזינגער) כותב אחד (בתוך החדשות בעולם היהדות), חדשות מעיר צאנז, וז"ל: אין אני כמוצא דיבה במבשרי בשורה רעה הזאת, הלא כבר נודע רבים שמתה הרבנית הצדקת דפה ז"ל יום אחד אחרי סעודת ברית בנה, והניחה אחרי' ששה ילדים ה"י, ומי יוכל לפרט את השבר הגדול וחרבן בית הצדיקים בעוה"ר, ואני הייתי אז בבית רבינו אור ישראל אב"ד דפה שליט"א ותמהתי עד היכן כחו של אהבת ר' מגיע, המיתה הזאת היתה בערב שבת קודש⁽²⁾, ובליל שבת הייתי אצל סעודת שולחן רבינו הי"י כנהוג וכל העם מסתכלין בו לרעת מה יעשה, והנה הוא כועד באשו הקדושה כבשבת הקודם ומזמר הזמירות באהבה ובנעימות שלחבת י"ה כאילו לא פגע בו מרת הרין כלל, וכן כל השבת לא ראינו שום תנועה אחרת במחות עבודתו כמירי שבת בשבתו, זולת בעת סעודת שחרית, כאשר בא אליו בנו היתום הקטן בעצבות, אז אמר אליו בזה הלשון, איזט וואהר הקדוש ברוך הוא איז גערעכט, ותו לא מירי. התבוננתי על המראה והבנתי המדרגה מה שאמרו חז"ל חייב אדם לברך על הרעה כעל הטובה, פי' הרע"ב בשמחה. — רחמנא ירומם בתי צדיקים ויחזיר חורבות ציון בב"א. (מ"ה).

(1) בימים הללו הגיע למערכת העתק משני מכ"ע, (ע"י א' מקוראי הכרם החפץ בעילום שמו, וטוב עין הוא יבורך) ובו ענינים שונים ממרן הגה"ק מצאנז זי"ע, לכן הנני מרפסים אותם לרגלי יומא דהילולא שלו שחל בחורש ניסן, ויהנו בו הקוראים.

(2) יום פטירתה הי' כ"ז אלול שנת תרכ"ו, וחל אז ביום ו' עש"ק.

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם לאנגער נ"י מטאראנטא להולדת הנכד
להרב ברוך פנחס לייפער שליט"א רב דביהמ"ד בני מרדכי להולדת הבן
להאברך היקר ר' חיים בן ציון ריגלער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יעקב יחזקי' געשטעטנער נ"י מטאראנטא להולדת הבן
להאברך היקר ר' יעקב מאיר הלוי שלעפערניג נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יצחק אפרים לעמלע נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' מנחם מרדכי מיללער נ"י מטאראנטא להולדת הבן
להאברך היקר ר' מרדכי יעקב (בר"מ) עליאם נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה משה בערקאוויטש נ"י מטאראנטא להולדת הנכדים
יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.
המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר בנש"ק ר' אברהם מרדכי סאפרין נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' אברהם משה מאשקאוויטץ נ"י להולדת הבת
להרב מו"ה בן ציון אברהם הלברשטאם שליט"א רב דביהמ"ד בית אברהם
בפלעטבוש להולדת הבת
להאברך היקר ר' דוד בירנבוים נ"י להולדת הבת
להרב מו"ה יהושע פיהרער נ"י ראש הכולל רחסירי באבוב בטאראנטא להולדת
הבת
להאברך היקר ר' יעקב אליעזר מיללער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' יצחק קאצענבערג נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' מנחם מענדל קליין נ"י להולדת הבת
להרב מו"ה נחום מאיר גערמאן נ"י מגיד שיעור בישיבת בני ציון דבאבוב
להולדת הבת
יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשובע מהן רב נחת ועונג אכי"ר.
המערכת

רטי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

מחיר דפוס = 10 ראלעך לשנה

מחיר דפוס = 10 ראלעך לשנה

מחיר דפוס = 10 ראלעך לשנה

מחיר דפוס = 10 ראלעך לשנה

מחיר דפוס = 10 ראלעך לשנה וברואר אויר 20

מחיר דפוס

המחירים הללו חוקקו כפי הוצאותנו אנו

המערכת

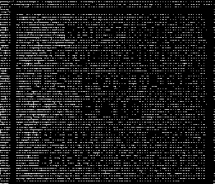
From:

KEREM SHLOMO

B.Y.B.Z. of Bobov

1533 - 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

ADDRESS CORRECTION REQUESTED

FORWARDING & RETURN POSTAGE GUARANTEED

(Please send P.S. form 3547)

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לסלפול ולהלכה ואגדה ומילי רחסירותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה ג' קונטרס ז' אייר תש"מ ברוקלין, נ.י.

יוצא לאור ע"י תלמידי כ"ק
מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א

1533 48th Street
Brooklyn, New York
Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

ה לפרשת אמור כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

מדור זכרון לראשונים

ט גליונות ספר מהרי"ל הנאון מוה"ר יעקב עמרין זצ"ל
 יד גליונות ספר סדר היום הנ"ל
 שז גליון התשובה בסוף ס' שו"ת רמ"א הנ"ל
 יח גאמנות ע"א בעדות אשה הנאון מוהר"ש טויבש אבד"ק יאם זצ"ל

מדור אגרות קודש

כב מכתב מהרה"ק מוה"ר מאיר מסרעמישלאן זצ"ל
 כב מכתב מהנאון מוה"ר יואל אשכנזי זצ"ל אבד"ק זלאטשוב

מדור זכרון לאחרונים

כד שוחרות עם מחלל שבת הנאון מהר"ש ענגיל זצ"ל
 כה בענין הנ"ל הגרש"ע גרדויענסקי זצ"ל
 כו בענין הנ"ל הגרא"י הורוויץ אבד"ק פראבוונא זצ"ל

מדור פלפול והלכה

כח בענין עשה דאותה תאכלו הרב מוה"ר פנחס הירשפרונג שליט"א
 לב בדיון פסירת העומר בקטן הרב מו"ה בן ציון בלום שליט"א

עולת שבת בשבתו

לה זקוקים יקרים לשבתות ומועדים המערכת
 לו נוסחאות והערות ברשי" עה"ת הר"ר מנחם בראכפלד שליט"א

מדור הנאהבים והנעימים

מב כתובות ל"ה ע"ב, וריש מס' חולין הב' שלום הענדלער הי"ד

מדור זכור ימות עולם

מג תולדות הגה"צ מוה"ר טובי' ליפשיץ זצ"ל אבד"ק בריגל
 מח צילומי כתבי קודש
 מט מכתבים אל המערכת
 נ ברכות וחודאות

ברכת תודה

לידידנו הדגול והמרום הנגיד הנכבד והמפואר
מו"ה שבתי ישעי' הלוי שטורם נ"י
אשר נדכה לבו אותו לסייע בדבר מצוה
לתרום סכום חשוב מאוד להרפסת קובץ הנוכחי

לעילוי נשמת אביו
הנה"ח מו"ה אברהם כמו"ה דוב בעריל הלוי ע"ה
נפטר כ"ט לחודש אייר שנת תשכ"ח לפ"ק

ולעילוי נשמת אמו החשובה
מרת ריזל בת מו"ה דוב פלאטנער ע"ה
נפטרה ל' סיון (אדר"ח תמוז) תש"ל לפ"ק

ת. נ. צ. ב. ה.

ישלם ד' פעלו ותהי משכורתו שלימה מעם ד' אלקי ישראל
להתברך בשפע ברכות והצלחות ובכל מילי דמיטב
ולשבוע רב נחת מכל יוצ"ח כאוות נפשו הטובה, אכי"ר.

המערכת

ברכת תודה

לידידנו הדגול הנגיד החסיד הנכבד

מו"ה אברהם מאנדלבוים נ"י

אשר נרבה לכו אותו לסייע בדבר מצוה

בתרמו סכום הגון להדפסת קובץ הנוכחי

לעילוי נשמת

אביו הנה"ח מו"ה חיים כמו"ה אברהם מאנדלבוים ע"ה

אמו החשובה מרת מירל בת ר' נחמ"י קורץ ע"ה

נהרנו עקה"ש ביום כ' סיון שנת תש"ג לפ"ק

חותנו הנה"ח מו"ה חיים הכהן כמו"ה נפתלי צבי קליין ע"ה

נפטר ביום י"א טבת שנת תרצ"ז לפ"ק

חותנתו החשובה מרת חוה לאה בת ר' נתנאל זאב בערגמאן ע"ה

נהרגה עקה"ש ביום כ"ה תמוז שנת תש"ב לפ"ק

אחותו החשובה מרת שרה בת ר' חיים ע"ה

אחיו האברך המפואר והנפלא מו"ה יעקב יאקל כ"ר חיים ע"ה

ת. נ. צ. ב. ה.

בזכות המצוה יתברך ממעון הברכות בשפע ברכות והצלחות
ובכל מילי דמיטב ולרוות רב נחת ועונג מכל יוצ"ח לאורך ימים
ושנים, אכ"ר.

המערבת

ברכת תודה

לידידנו היקר האברך המופלג והנעלה

מו"ה יצחק משה בריננער נ"י

אשר נרבה לכו אותו לסייע בדבר מצוה

בתרמו סכום הגון להדפסת קובץ הנוכחי

לעילוי נשמת אביו הנה"ח

מו"ה שלמה זלמן ב"ר יצחק בריננער ע"ה

נפטר ב' דר"ח אייר שנת תשכ"ח לפ"ק

ת. נ. צ. ב. ה.

בזכות המצוה ישלח לו הקב"ה ברכה והצלחה בכל מעשה ידיו
לאורך ימים ושנים ויוכה לראות רב נחת אצל כל יוצ"ח כאוות
נפשו, אמן.

המערבת

אמרי קודש כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת אמור

אמור אל הכהנים בני אהרן, ובמדרש, זש"ה יום ליום יביע אומר ולילה ללילה יחזה דעת. וראוי להבין מה ענין פסוק זה לפסוק אמור אל הכהנים בני אהרן. ונקדים דברי המדרש להלן בפרשתן עה"פ והבאתם את עומר ראשית קצירכם אל הכהן, הה"ד מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש. וצ"ב איזה שייכות יש לפסוק זה עם מצות הבאת העומר.

ולחבין דברי חכמים וחידותם י"ל עפ"י מש"כ בספר אהבת דורים על שיר השירים עה"פ ישקני מנשיקות פיהו כי טובים דורך מיין וגו', בהקדם לבאר אוז"ל (ברכות דף ח' ע"א) ואמר ר' חייא בר אמי משמיה דעולא גדול הנהגה מיגיעו יותר מירא שמים, דאלו גבי ירא שמים כתיב אשרי איש ירא את ד' ואלו גבי הנהגה מיגיעו כתיב יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך אשריך בעוה"ז וטוב לך לעוה"ב, ולגבי ירא שמים וטוב לך לא כתיב ב' עכ"ל. והנה המאמר הזה אומר ררשני, רצריך להבין האי ירא שמים מה הוא, אם יש לו פרנסה מיגיעו במלאכה או במשא ומתן א"כ שניהם בידו יגיע כפו וירא שמים. וע"כ צריך לומר דאין לו משא ומתן ומלאכה, רק שהוא מצפה לשולחן אחרים שיתנו לו צדקה, וא"כ איך כתיב אשרי בעוה"ז, איך יש לו עוה"ז, הא המצפה לשולחן אחרים עולם חשך בערו.

וכתב לפרש ע"פ מה ששמע בשם הגה"ק בעל תולדות יעקב יוסף זצ"ל, דנודע שבכל תורה ועבודה ומצוה צריך האדם להרגיש תענוג גדול רוחני יותר מכל תענוגי עוה"ז, כמו שהעידה לנו התורה הקדושה תחת אשר לא עבדת את ר' אלקיך בשמחה מרוב כל, ופרש"י ז"ל שהיה לו לשמוח בעבודתו ית' יותר מרוב כל תענוגי עוה"ז הנמצא בזה העולם, כי הוא תענוג רוחני מעין עוה"ב, ומי שלא טעם מימיו שום תענוג בעבודה, סובר שיוצא ידי חובתו בתורה ועבודה על צד היותר טוב, כי אינו מבחין שיכול אדם להרגיש תענוג ושמחה בעבודה. וד' ית' עושה לפעמים חסד עם האדם ונותן לו הרגשת תענוג ושמחה רבה בתורה ועבודה שלו, מעין תענוג עוה"ב, ואז מבחין שלמפרע לא עבר להשי"ת כתיקונו מימיו, וזה אצלו איזה זמן, ואח"כ לוקח השי"ת אותו תענוג ממנו, ונשאר בתורה ועבודה שלו בלי תענוג כמאז ומקדם. והחילוק הוא שבתחילה קודם שטעם המתיקות תענוג בעבודה, היה סבור בדעתו שיוצא ידי חובתו, ואי אפשר שיגיע האדם לעבודה יתירה יותר ממנו, אבל אחר שטעם פעם אחת טעם המתיקות שהוא תענוג רוחני וכל תענוגי עוה"ז כלא נחשב והוא מעין עוה"ב, מעתה יודע שאינו יוצא ידי חובתו כי אפשר לבא למעלה לעבודה יתירה, ואז מתחזק את עצמו בכל כחו ביגיעה רבה שיבא בעצמו להרגשת התענוג, וזה צריך זמן רב ושקידה רבה. וכמה מבני אדם כשרואין שמתחזקין עצמן ואינם מגיעים למעלה זו, אז מרפים ידיהם ונשארים בקטנות זה. והנה הפעם הראשון שבאה עליו מן

השמים הוא נק' גדלות ראשון, וכשלוקחים ממנו נק' קטנות שני, וכשמייגע את עצמו ביגיעה רבה ובא מצד היגיעה לגדלות ותענוג אז נקרא גדלות שני, וזה נשאר אצלו לעולם. ועל הגדלות ראשון שנותן לו השי"ת הנאה ותענוג גדול, אינו מקבל שכר בעוה"ב, כי די לו כמה שחננו אלקים בתענוג זה מעין עוה"ב, אבל על גדלות שני שבאה לו מצד היגיעה של עצמו, יש לו ג"כ שכר בעוה"ב חוץ מהרגשת התענוג מעין עוה"ב שיש לו בשעת עבודה. ע"כ דברי התו"י.

היוצא מזה שיש שני הנאות ותענוגים בעבודה, א' בגדלות ראשון, וע"ז אינו מגיע לו שכר בעוה"ב ודי לו בתענוג שמטעים לו השי"ת בעוה"ז, ועוד הנאה של גדלות שני שבאה לו מיגיעו, ועל הנאה זו מקבל ג"כ שכר בעוה"ב. וזהו אומנם גדול הנאה זו של יגיעו, ר"ל שהאדם מייגע עצמו שיבא מצד יגיעתו לגדלות שני ותענוג והנאה גדולה מעין עוה"ב בעבודתו ית', יותר מהנאה של ירא שמים, דאלו בירא שמים כתיב אשרי איש ירא את ר', כמו את האלקים התהלך נח שהי' צריך סער לתמכו ואין לו אלא ההנאה ותענוג בעוה"ז בשעת עבודה, ואלו וטוב לך לעוה"ב לא כתיב דאינו מגיע לו שכר לעוה"ב. ואלו ביגיעו שמייגע את עצמו עד שיבא לגדלות שני, חוץ מהנאה שיש לו בעוה"ז מקבל שכרו לעוה"ב, לכך כתיב אשריך בעוה"ז בשעת עבודתו, וטוב לך לעוה"ב שחוץ מתענוג שמקבל בשעת עבודתו מקבל שכר בעוה"ב על עבודתו שהי' בשמחה גדולה. ובזה מפרש שם החרוז בידר נפש, נפשי חולת אהבתך, שאני חולה על אהבה שלך ועדיין לא טעמתי אותה אהבה, ובקשתי מהשי"ת, אנא אל נא רפא נא לה בהראות לה נועם זיוך, שתתן לי הגדלות ראשון ותראה לי הטעם של התענוג בעבודתו, וע"ז תתחזק ותתרפא ר"ל שאתחזק בכל כחי לבא בעצמי לגדלות שני, ואז והיתה לה שמחת עולם, שלא ילקח ממני.

ועד"ז מבאר הפסוקים בשח"ש הנ"ל, ישקני מנשיקות פיהו כי טובים דודיך מיין, דמבואר בזוה"ק פ' ויחי רחמרא שירותא חרוה וסופי' עציבא, כלו', השותה יין בראשיתו משמח לבב אנוש ולכסוף גורם לו עצבות, וכן נועם ידירותו של הקב"ה ונשיקות פיהו ית"ש הוא דוגמת יין, שתחלתו נחת רוח ותענוג גדול, ולכסוף עציבא כשמסתלקת ממנו המתנה ונופל ממדרגת גדלות ראשון. וכן הי' בצאת ישראל ממצרים שקרבנו הקב"ה לעבודתו והראה לנו נסים ונפלאות והגביה אותנו למדרגה גבוה ונעלה של דביקות ושמחה ונהיד הוה האי ליליא כיממא, אבל אח"כ נסתלקה שכינה אל המדבר. וזשה"כ אח"ז, משכני, אחר כך נרצה, שהקב"ה משך אותנו לעבודתו והטעימנו נועם מתיקות דביקותו, כדי שנרוץ אחריו ית"ש מעצמינו להשיג גדלות השני, עיי"ש בדבריו הק' כי נעמו. ועפ"י דרכו הנחמד יתפרש מאה"כ (ירמי' ב') זכרתי לך חסד נעורייך אהבת כלולתיך לבתך אחרי במדבר בארץ לא זדועה קודש ישראל לר' ראשית תבואתה. שהקב"ה מזכיר רכותהון דישאל שבהיות במדבר בארץ לא זדועה נכספה וגם כלתה נפשם לשוב למדרגה עליונה ולטעום תענוג הקדושה שהרגישו בו בצאתם ממצרים, ומהיכן זכו להשתוקקות זה, ע"י שכבר הטעימם הקב"ה עריבות

ומתיקות הרביקות מקורם, ולזה אמר, קודש ישראל לר' ראשית תבואתה, תבואה היינו השפעות וברכת ר' על האדם, וזהו קודש ישראל לר', שלכן זכו בני"י לקרש ולטהר עצמם לר' במדבר, ע"י ראשית תבואה, שהקדים הקב"ה להשפיע עליהם השפעות קדושות בליל פסח שהראה להם מדרגות דמות ונשגבות ע"י שנהיד הוה ההיא ליליא כיממא, ושעמו מנועם זיו רביקותו ית"ש, וזה הכנים בלבם תשוקה נפלאה להגיע למדרגת גדלות השני במדבר ע"י עבודה ויגיעה.

ומעתה מה מאד יונעם כוונת המדרש עה"פ והבאתם את עומר ראשית קצירכם אל הכהן הה"ר מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש. רהנה מצות הקרבת העומר הוא כיום שני דפסח, וי"ל הענין מדוע לא נצטוו בה תיכף ביום ראשון, אך דנודע כי בני"י נשתקעו במצרים במ"ט שערי טומאה ר"ל עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה בכבודו ובעצמו והוציאם משם, ואז בהגלות נגלות אליהם כבוד ר', נתרוממו בני"י במדרגה קדושה ונשגבה מאד בחי' גדלות הראשון, אמנם זה ה' רק ביום ראשון דפסח בלכר כרי להטעימם מנועם עריבות עבודתו ית"ש, ואח"כ נפלו ממדרגתם, מאחר שלא טרחו עלי', והגיעו לבחי' קטנות שני, ולזה ציוה ר' אותם לספור שבעה שבועות ז' פעמים ז' נקיים כרי לטהר ולהזכך ולהתקדש מעצמם בעבודה ויגיעה רבה למען יהיו ראויים ומוכשרים לקבל את התורה בהר סיני, וזש"ה והבאתם את עומר וגו', וזה עבודת ספירת העומר לעלות מעלה מעלה במדות הקדושות עד מדרגה עליונה מאד, הבאה רק ע"י יגיעה, ומפרש הכתוב, שכל מה שזוכים ישראל להתעלות כ"כ הוא ע"י ראשית קצירכם, כי קצירה מורה על שפע ומדרגה קדושה ונקרא בזוה"ק בשם חצרי חקלא, אלו הצדיקים שזוכים לקצור השגות אלקות בפרדס העליון, ור"ל דרך ע"י ראשית קצירכם שהוא השפע הראשונה שהשפיע הקב"ה עליהם, בחינת גדלות ראשון, עי"ז נכנס בקרבם תשוקה לעבוד כיגיעה כרי לזכות לבחי' גדלות השני מעצמם.

ולזה שפיר מביא המדרש כאן הפסוק מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש, הפסוק מתמה, מה יתרון לאדם, כלומר איזה שכר ויתרון מגיע להאדם על שהגיע למדרגה רמה, הלא מאת ר' היתה זאת, ע"י שהשפיע עליו שפע קדוש (ע"ד אוז"ל עה"פ מי הקדימני ואשלם לו, מי עשה לפני מזוזה עד שלא נתתי לו בית, ומי עשה לי ציצית עד שלא נתתי לו בנר וכו') ובא הכתוב כמשיב, רהיתרון לאדם הוא, בכל עמלו שיעמול תחת השמש, שהרי השפע הקדושה שמשפיע עליו הקב"ה בתחלה, אינו קיים לעולם, כאמור לעיל, נמצא שאחר זמן הוא בבחינת שקיעת אור השמש, כי המדרגות מתבטלין ממנו ונופל לקטנות שני, ואז בהיותו „תחת השמש" למטה מן המדרגות, צריך שיעמול כיגיעה רבה לשוב למדרגתו הרמה, ועל העבודה הזאת ברין הוא שיטול שכרו. וזה נובל להעמיס גם בכוונת דברי המדרש השני המובא למעלה, אמור אל הכהנים בני אהרן וגו' הה"ר יום ליום יביע אומר ולילה לילה יחזה רעת. ררש"י מביא בשם רז"ל עה"פ אמור ואמרת, להזהיר גדולים על הקטנים, ופירש בה

הרה"ק מוהר"ר אלימלך מליזענסקי זי"ע, רהארם העובד את ד', יש לו תמיד עליות וירידות, ופעמים נופל ממדרגתו הקדושה לבחי' קטנות המוחין, ולזה צריך האדם לקשר מחשבתו בד' כל כך בעת גדלות המוחין עד שיהי' מחשבתו קשורה בו ית' גם בעת שילך ממנו ההארה הגדולה, וז"ש להזהיר גדולים על הקטנים, להזהירם בשעה שהם בגדלות שישארו בקדושתם אף כשיהיו בקטנות, עכרה"ק. ולזה הביא המדרש כאן את הפסוק יום ליום יביע אומר, יום היינו אור הרומז על הארת האדם בעבורת השי"ת, וזהו יום ליום יביע אומר, דיום הראשון היינו ההארה הקדושה שהגיע האדם לה בבחי' גדלות ראשון, יביע אומר וילמד את האדם שיעמול ויטריח עצמו להגיע ליום השני היינו לההארה הקדושה של גדלות שני. ולילה ללילה יחזה רעת, לילה רומז על ימי הקטנות כשנופל ממדרגתו הרמה, וזמן הזה שמגיע האדם לבחי' קטנות המוחין, יחזה רעת ותכונה להאדם שיבין וישכיל למפרע שלא יצא ירי חובתו עדיין בעבורת ד', ועי"ז יעמול בלי ליאות להגיע ע"י עבודת עצמו לרום המדרגות הקדושות בעבורת ד', והעיקר כזה הוא, שיתאמץ להשקיע כח רב בלימוד התורה ובתפלה בכוונה, כי שניהם אלו מעלים את האדם לרבות ד', ולזה מסיים הכתוב, אין אומר ואין דברים בלי נשמע קולם, כי מה שגדלות הראשון יביע אומר, לא יועיל לו שיתעלה מעצמו לגדלות השני, כל זמן שהוא, בלי נשמע קולם, היינו שאין משמיע קול תורה וקול תפלה, כי רק אם יעסוק בתורה בקול, וירם קולו בתפלה, יזכה למדרגות הרמות בחי' גדלות השני לחזות בנועם ד' ולבקר בהיכלו וירגיש מתיקות וערבות עבודתו ורכיקותו ית"ש, ואז אשריו וטוב לו, בעולם הזה ובעולם הבא.

אלון בכות

משתתפים אנו בצערן של ידירנו האחים היקרים מו"ה יחושע, מו"ה חיים אלעזר, מו"ה מנחם מענדל, והב' משה יחיו למשפחת שמערהנחעלל

במות עליהם אביהם

הרב הגאון המפורסם וכו' מוה"ר יצחק שמערהנחעלל ז"ל

רב דקהלת שארית הפליטה בבאלטימאר

ומחבר ספרים הנחמדים כוכבי יצחק ג' חלקים ועוד.

ת"ח שמת מי יתן לנו תמורתו

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים ולא ישמע עוד שוד ושבר
בנבולנו מעתה ועד עולם, אכ"ר.

המערכת

גליוני הגאון מוה"ר יעקב עמרין זצ"ל

מבוא

ברוך המקום אשר מסר עולמו לשומרים, ונשתמר אוצר יקר ונחמד רב הערך, גליוני הגאון מוה"ר יעקב עמרין זצ"ל, אשר אנו מגישים לפניכם בקובץ זה. העתקנו מעצם כתי"ק אשר רשם בגליוני ג' ספרים שהיו באוצר הספרים שלו, הלא המה, ספר מהרי"ל, ספר סדר היום, ושו"ת הרמ"א. — למותר להאריך בחשיבות הערות הללו, אשר כל אחת קובעת ברכה לעצמה, רק נבוא בקצרה אודות כותב הגליונות, ומחברי הספרים אשר עליהן נכתבו ההערות.

א. הגאון מוה"ר יעקב עמרין זצ"ל

הגאון מוה"ר יעקב ישראל המכונה יעב"ץ נולד ביום ט"ו סיון שנת תנ"ח בעיר אלטונא לאביו הגאון המפורסם מוה"ר צבי הירש אשכנזי זצ"ל בעל חכם צבי. נתגדל ונתחנך על ברכי אביו, ושאל ממנו הרבה תורה וחכמה. בשנת תע"ה נשא את בתו של הג"ר מרדכי כ"ץ אבר"ק בראד ונתיישב במדינת מעהרין. בשנת תפ"ח נתקבל לאבר"ר בק"ק עמרין. אחר ארבע שנים עזב את משרת הרכנות שם ונתיישב באלטונא. כל ימיו חי מקנא קנאת ד' צבאות, ובפרט נגד כת ש"ץ שר"י והכרוכים אחריו, וד' חנן אותו בלשון למורים ועט סופר מהיר (וגם חי' לו בית דפוס). ומה נצמח הריב הירוע שהי' לו עם הגאון מוה"ר יהונתן אייבשיץ זצ"ל, ואכמ"ל בזה. לרגלי הריב הוכרח לעזוב את עיר אלטונא וכיתת רגליו לק"ק אמסטרדאם. אחר שנה ומחצה שב לאלטונא. — נדפס ממנו שו"ת שאילת יעבץ ב"ח, לחם שמים על משניות, מור וקציעה על או"ח, סידור עמודי שמים, מגדול עז, עץ אבות עמ"ס אבות, הנהגות על הש"ס, חידושים על הרמב"ם הל' בית הבחירה, ועוד ספרים קטנים, דרושים ושונות. (חוצץ מן הספרים אשר נדפסו בענין הריב). גם נשאר ממנו חיבורים רבים בכת"י והנהגות על הרבה ספרים, ומפוזרים בארבע כנפות הארץ. — נלב"ע ביום עש"ק אדר"ח אייר שנת תקל"ו לפ"ק ומנ"כ באלטונא. — הנהגותיו הנ"ל בעצם כתי"ק, המודפסים בזה, מונחים בבית עקד ספרים אשר בבריטיש מוזעאום בלונדון.

ב. ספר מהרי"ל ומחברו

ספר מהרי"ל חיברו אחד מגדולי הקדמונים שבחכמי אשכנז מוה"ר יעקב הלוי מולין זצ"ל ממגנצא, ונכתב ע"י תלמידו מוה"ר זלמן משוטיגווערא. כל מנהגיו בנויים על יסוד ספר זה. הרמ"א בהנהגותיו לש"ע קבע מנהגי מהרי"ל בתוך פסקיו להלכה. (ועיין בכר"ש שנה זו קונטרס ו' עמוד ט', מש"כ הגאון מוה"ר סענדר מרגליות זצ"ל, כי כל המנהגים שלנו עפ"י מהרי"ל ז"ל). — גם נדפס ממנו שו"ת מהרי"ל, וזה לא כביר נדפס ספר תשובות מהרי"ל החדשות. על חלק חלקושים אשר בסוף ספר מהרי"ל נתחבר ספר מיוחד לבאר דבריו, ונקרא, "אז יקהל שלמה" להרה"ג מוה"ר שלמה זלמן ווייסבערג מהומנא, (ויובא להלן כרברינו).

(כרי שלא יפלא בעיני המעיין על דברי מהרי"ל, בעת קוראו ההערות של הגריעב"ץ, אשר איזה מהן, הם תמיהות עצומות, נעתיק כאן מש"כ הגאון מוה"ר שמואל בכרך זצ"ל בתשו' חוט השני סי' ל"א, וז"ל, "ואם לדרקק בלשון מהרי"ל, חי נפשי הדרקוק בו הוא מלאכה של בטלה ויגיעה לריק כי הוא לא כתב הענינים כל כך בדקדוק, והורק מכלי אל כלי כמ"ש הוא עצמו בהקדמה על כן לא עמד מעמו בו". ודי בזה).

ג. ספר סדר היום ומחברו

הרחי"ד א' כותב בספרו שה"ג: סדר היום, פי' התפלות בפרד"ס ודינים השייכים ומוסר גדול להרב משה ן' מכיר חד מרבנן קשישאי בעה"ק צפת ת"ו. — הספר נדפס הרבה פעמים (כשליש במספר) לרוב חביבותו. מחברו הי' ריש מתיבתא בכפר עין זיתום אשר בצפת. (בס' רור ודור ודורשיו קבע שנת פטירתו לשנת ה' ש"מ, — והוא טעות בלי שום ספק, שהרי ספר סדר היום נדפס לראשונה בוויניציה שנת שנ"ט לפ"ק, ומחברו נזכר שם על השער ר' משה ן' מכיר נר"ו).

וראו להעתיק כאן דברי הגריעב"ץ בסידורו אודות ס' סדר היום, ומרמז שם בדבריו על ג' הערות הראשונות שכ' על ס' סדר היום. וז"ל בסידורו (אצל סדר הקרבנות בשחרית), סדר מערכה ראב"י שהנהיגו חכמי הרורות לקובעו בסדר הקרבנות, הנה הוא קצר וצר מאד ובלתי מובן לא' מאלף, וע"כ בא החסיד בעל סדר היום וסידר הדברים בהרחבה הראוי, אמנם בקצת דבריו לא שווה לי, גם יש בו השמטות, כי נראה שסמך על נוסח ספר הר"ם המוטעה בהעתקה שהעיר עליו בכ"מ, שם חטא שור"ה ושיעורה נסמן, וקצת דבריו סתומים, וקצתן חסדים, וקצתן צ"ע, ומנין איזה מקומן, עכ"ל*).

ד. תשובה בסוף ספר שו"ת רמ"א, ומחברו

התשובה אשר נדפס בסוף שו"ת רמ"א, אשר נירון בה דין ירושת חזקת הרבנות וכו', מפורסמת מאד, ונכתבה ע"י הגאון מוה"ר שאול זצ"ל בנו השני של הגאון מוהר"ר העשיל מקראקא זצ"ל. — הוא נולד בעיר לובלין, ונתגדל על ברכי אביו. בתחלה כיהן כאב"ד בק"ק לאקאטיש, ואח"כ בק"ק בריסק, ובשנת תנ"ח עלה ונתעלה לאב"ד בק"ק קראקא. בשנת תס"ד נתיישב בעיר ברעסלויא. (ושם כתב תשובה הנוכחית). נדפסו ממנו איזה תשובות בספרי שו"ת מגדולי דורו. — נלב"ע בעיר גלוגא ביום י"ז אייר שנת תס"ז לפ"ק ושם מנ"כ. (ראוי לציין, כי בטופס שו"ת רמ"א הנ"ל, יש בו עוד הערה ארוכה על תשובת הרמ"א סי' צ"ו, אך מחמת שהי' קשה הקריאה וגם נחתכו הגליונות קצת, לא העתקנות, ואולי בהזדמנות אחרת, כשירחיב ד' את גבולנו, נוכל להרפוסה ברצ"ה).

הצננו תמונת „יר" במקום שציין הגריעב"ץ סימן להורות שעל זה יסובבו דברי ההערה.

* אנכי כראי לציין בזה שהגריעב"ץ עצמו, אף שהעיר על דבריו בעל סרה"י בסדר העובדה, העתיק הוא בעצמו דבר אחר מבעל סרה"י בטעות, כמה שכתב בסדר עובדות תמיד של שחר, שתלו את הקרבן בעת ההפשט בנקב שברגל ימנית. וזה אי אפשר, דא"כ בעת שיתנו רגל הימנית למי שזכה בו, יפול חלק הנשאר מהבהמה לאדן, דק צ"ל רגל השמאלית, ובמש"כ בפ"י הרא"ש שם במס' תמיד ובפ"י מלאכת שלמה על משניות מס' תמיד. — ובסידור הריעב"ץ הנדפס"ח (בשנת תשכ"ו) בחוספת הנהות המחבר (עמוד ט'), כותב הגריעב"ץ בעצמו, „טעות גודקד לפני כאן עפ"י סרה"י דגרים הכי", וכותב שם דתלוהו בשתי רגליו דא"א להיות באופן אחר, וצ"ע להבין איזה הכרח יש, הלא שפיר י"ל דתלוהו רק ברגל השמאלית, וכמבואר ברא"ש ובמלאכת שלמה הנ"ל.

הגהות על ספר מהרי"ל⁽¹⁾

בהלכות ראש השנה (בחג"ה). אמר מהר"ש שראה כתוב שאין לומר בעלינו לשבח ואין עוד, אלא וְאֵין עוֹד בְּלֹא ו'.⁽²⁾

נ.ב. דקדוק קלוש, ונעלם מהם שנמצא בו"ו ששה פעמים בפרשה א', בישעי' ס' מ"ה, מ"מ אנו אמרין ל' בלי וי"ו כדקאמר מרע"ה (דברים ד', ל"ט).

בהלכות עשׂי"ת ד"ה פתח מהר"י סג"ל, בא"ר. וכן ישמר שלא להתלוץ לומר אעשה ליצנות בפני חברות למען יאמרו עלי שאדם נחמד אני וארכה בתחבולות בפניהם וְיִחָכוּ שְׁקוּרִין לֹאכֶ"ן הלא עבירה גדולה היא וכו' אך לשמח חתן וכלה מצוה להתלוץ בפניהם לשמחם.

נ.ב. לשון חוכא, ונראה שענין ליצנות הוא דבר אחר, והוא שמלעיג על חברות ומכזה אותן ואת מעשיהם ודבריהם בדברי שחוק והתול, זהו הנקרא ליצנות במקרא ודרז"ל, אבל המרגיל דברי חוכא וטלולא, הם דברי בטלה, ומילי דבריותא, ובאלה יש לפעמים ענין משובח וקרוב למצוה רבה כגון לשמח עגומים, כדאשכחן בפרקא דחסירי ההוא גברא בדחנא דהוה בן עוה"ב, ורבה קמי דסתח בשמעתא הוה אמר מילי דבריותא לפתוח לב התלמידים, ובזוהר ממשיך דוד המע"ה לבדחנא דמלכא, אמנם לעסוק בהם בקביעות ולבטל מר"ת פשיטא שעבירה היא, . . . והכל לפי הענין והאדם, כי גם מצינו חסידים שהיו נזהרים שלא לשחוק כלל כמ"ש בנדה (כ"ג ע"א) ע"כ הביאו (ר"ל) [ר' ירמיה' לר' זירא] לירי גיחוך ולא גחיר, ורבי ביומא דגחיר אתיא פורענותא לעלמא, אבל אין זו מרת כל אדם, רק אסור שימלא שחוק פיו בעוה"ז, א"ל בשמחה של מצוה, כי הא דאיתא ר"פ א"ע דהוה קברח טובא, ואמר תפלין קמנחנא.

במנהגים לארבע פרשיות. אבל השמים וְכַסְאֵי וּמַחֲר וְחַדְשֵׁי אֵינָה כְּתוּבָה בְּנִמְ'.⁽³⁾

נ.ב. כגמרא שלנו שלחי מגילה תרוייהו איתא⁽²⁾.

בהלכות פורים. אמר מהר"י סג"ל שמקובל ה' בעינו מנהג של הר"ר שלום כ"ץ ש"ץ כשה' מגיע כלילה [ההוא] נדרה אז ה' מרים קול קריאתו ביותר ממה שעשה עד עתה, ומסתכר מנהגו משום דשם התחלת גאולת אסתר.

(1) ההערות כתובות על ספר מהרי"ל דפוס סביוניטה שנת שי"ו. (כפי הנראה לא ה' ס' מהרי"ל ביר הגריעב"ץ אף בעת שכבר ה' משיב לשואלים אותו דבר ד' זו הלכה. עיין בספרו שאילת יעב"ץ ח"א ס' נ"א שכותב בתחלת התשובה, ס' מהרי"ל אין בידי לע"ע, ובסוף התשובה אחר חתימת שמו, כותב, שוב זיכני השי"ת ובא לירי ס' מהרי"ל וכו').

(2) עיי"ש ברף ל"א.

(3) צ"ע אי מידי שהחלב ה' בלוע מקלב, איך ה' מותר להדליק קודם שהוסיף השומן, הלא אסור משום בישול בכ"ח.

נ.ב. יש לו סמך בתלמוד לרעת רשב"י יוצא י"ח קריאת מגילה אם מתחיל בלילה ההוא שהוא תקפו של נס (מגילה י"ט ע"א).

בהלכות איסור והיתר (איסור חלב נכילה וטריפה). אסור לשפוך מכלי שיש בו שומן כשר לנר הרולק מחלב טריפה.

נ.ב. לא ידענא טעמא מאי, אם לא היכא דהחלב טרפה מחמת שבלוע מחלב, ומשום בשול בב"ח נגע בה³), וחלב ודאי אסור לבשל בחלב ולקין עליו כמו על בשר⁴), כמ"ש בהגהות⁵) לש"ע סי' פ"ז, אלא שאני מסתפק עדיין בנדרון זה, אם יש בישול אחר בישול בב"ח⁶), וצ"ע.

בהלכות מזוזה. ⁷) אמר לי מהרי"ל רשאר"ה זלמן זאלצפור"ק ז"ל שאל מאתו אם רשאי למסור מזוזה לכותי, כי ההגמון מעירו בקשו למסור לו אחת ורוצה לקבוע אותה על מזוזת המבצר שלו, ואמר להשיב לו ולגמול לו חסד על זה כל ימיו והי' מתיירא שאם מחזיר פניו ריקם יארע לו תקלה ח"ו. והשיב לו בתשובה מכמה ראיות שאסור למסור להם, והי' מצטער על שהשליח הי' נחוי לרכו שלא הספיק להניחנו להעתיק את התשובה מקורם.

נ.ב. תלמוד ערוך בירושלמי⁸) רבי שלח לארשבון מזוזה (אף בלי שאלתו אותה ממנו) תמורת דבר שקבל ממנו במתנה, וארשבון ערל הי', ואף אם אולי הי'

4) פלוגתא הוא בנמ' חולין ק"ג ע"ב, והרמב"ם פסק כן בפ"ט מהל' מאכ"א ה"ו. ועיין בסוף ספר מגדול עוז להגרע"ב"ץ הל' בב"ח פרק א' אות ט"ו. ויש בזה אריכות בספרי האחרונים.

5) כאן המקום להעיר, כי בשו"ע יורה דעה (דפוס ווילנא) נרפס בסוף ח"א חידושים המיוחסים להגרע"ב"ץ. וכנראה שנתיחסו אליו בטעות. כי כל הבקי בסגנונו של היעב"ץ יכיר בהשקפה ראשונה כי קרוב לודאי שאין הגהות ההם פרי עטו, ויש לנו כמה הוכחות על זה, (ואחת מהנה במש"כ שם בהגהות על סי' צ"ג ש"ך סק"ד — אנו נוהגים כאן בפראג להקל, ועיי"ש עוד בסי' צ"ד סעיף ו'), ואכמ"ל. — ועתה נתחזק השערה זו, שהרי כאן מזכיר הג"ה לסי' פ"ז ושם לא נרפס שום הג"ה לסי' פ"ז.

6) גם בספרו מגדול עוז בסופו בהל' בב"ח פרק א' אות כ"ה, כתב וז"ל: נסתפקתי אם יש בשול אחר בשול בב"ח וכו' ונ"ל דאסור, עיי"ש. ועיין חירושי רעק"א על יו"ד ריש סי' פ"ז שכ' רבב"ח אין בישול אחר בישול (הובא בכר"ש שנה א' קונט' ר' עמוד ל"ט, ועיי"ש מה שהובא בשם ס' נפש חי'). ועיין עוד בפלתי סי' פ"ז סק"ד ד"ה והנה הש"ך, שצירד שם לומר דאין בא"ב בב"ח, ועיין עוד בתשו' חת"ם חיו"ר סי' פ"ב ד"ה אעוררהו. — ובס' מנחת פתים על או"ח סי' תער"ג, כתב שמצא בפי' רבינו נרשום חולין דף ק"ח ע"ב שכ' רבב"ח אין בישול אחר בישול וזלת היכא דלא נתבשל כל צרכו בבישול הראשון, אז חייב על בישול השני, ועו"ש.

7) קטע זה נשמט בספר מהרי"ל הנפוץ עתה במדינתנו, וראוי לתקן הדבר.

8) הוא בירושלמי פ"ק דפיאה. ועיין בזה בס' באר שבע בחלק התשובות סי' ל"ו. ובס' אחלי יעקב (להג"ר יעקב יצחק יוטעס מלכוב) סי' ג' בסופו בד"ה גם, העיר ג"כ על דברי המהרי"ל הללו מעובדא דירושלמי הנ"ל, ועיי"ש. אמנם לפימש"כ בפני משה (שם בירושלמי) דארשבון שם יהודי חשוב אחר, לק"מ. (ועיין יומא דף י"א ע"א).

נוהג כה כבוד כמו שנהג עם רבי, הלא גם ההגמון הלז ששאל אותו, וראי חשב לנהוג כה כבוד.

בלקוטים (בסוף הספר). שנים שרנו דיניהם דין אלא שנקרא ב"ד חצוף, רמתי שהן שלשה ומחייבין אחד ואם אח"כ פוגע בכל אחד וא"ל למה חייבתני, מצי ^נ להשיב שני חבירי חייבוך והוצרכתי לנטות אחר הרוב, משא"כ בשנים ראוקי חר בהר"י חר ובהסכמה אחת חייבוהו.

נ.ב. לא שיהא רשאי לומר כן שהרי שנינו (סנהדרין כ"ט ע"א) מנין כו' שלא יאמר מה אעשה שחברי רבו עלי כו', אלא ר"ל שהחייב נמנע מעצמו מלשאל לפי שיודע שהרדין יוכל להשתמט ולהתנצל נגדו בין באמת בין בשקר, משא"כ בשנים שדנו, שא"א לו להשמט, ואע"פ שלא ישאלנו, נכרת חוצפתו ונודעת ממילא⁹).

בלקוטים (שם). אמר שכיר יום היינו ^נ כ"ד שעות חייב לעסוק במלאכתו. נ.ב. צ"ע מ"ד (= מאי דעתי), אטו לאו מתנ"י היא ריש הפועלים¹⁰).

בלקוטים (שם). ראיתי בוירמייש"א ששמש העיר זרע ירק בגן הקהל והגפנים הקיפו את הירק מר' רוחותיו ^נ והצריך מהר"ל לנעוץ ר' קונרסים לר' פאות הירק ולמתוח חוט או משיחה בראשן מזה לזה להעשות כל צד כצורת הפתח, כרי להפסיק מכלאי הכרם וכו'.

נ.ב. צ"ע מאי דעתי' מי לא קי"ל כר"י דאין אסור בח"ל אלא ג' מינין במפולת יד דילמא כבני בשכר שוינהו¹¹).

(שם) אמר לנו שראה נוהג באושטריי"ך במוכרי יין והתחילו הבריות להביא מן היין לשתות, שוב לא מצי המוכר לחזור ולהחזיק אותו היין שבאותו חבית לעצמו, ואמר ששמע מרבותיו שאין אותו הדין נמצא בשום פוסק, אך ^נ סברא הוא לדמותו למיצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקל, ה"נ ל"ש. נ.ב. יותר יש לדמותו לאותה ששנינו בד"פ (= בד' פרקים) משחיטין את הטבח בעל כרחו כו' (חולין דף פ"ג).

(שם). אמר שיעור כזית בחצי ביצת תרנגולת ושיעור ^נ גרוגרת כשליש ביצה.

נ.ב. נגד [ה]חוש¹²).

(9) הג"ר יוסף ענגיל בספרו גליוני הש"ס בכתובות דף כ"ב ע"א כוון לרכריו.

(10) יעויין בזה בארוכה בס' אז יקהל שלמה.

(11) (ברכות כ"ב ע"א). — ובס' אז יקהל שלמה עמר ג"כ בזה, וכתב שאולי הכוונה, עפ"י דעת המחבר בשו"ע יו"ד סי' רצ"ו דעכ"פ אסור באכילה, לכן צוה לעשות הנדר כרי שיהא מותר אף באכילה.

(12) בס' אז יקהל שלמה צ"ן, שגם בנוב"י מהר"ק האו"ח סי' ל"ח עמר בזה, יעו"ש בר"ה עוד. ועיין עוד בזה בס' עליות אליהו בסוף הספר בקונטרס עלית קיר אות א'

(שם). אמר ר'אין ערלה נוהג בפירות הגדלים באילנות שקורין הינפר"ן פרוכבר"ן ערפר"ן ודומיהן.

נ.ב. צ"ע כי נטעי לחו מ"ש משאר פירי אילן, והא קרא סתמא כתיב ונטעתם כל עץ מאכל, ושמא באותן הגדלים ביערים קאמר, ועמ"ש בס"ד במז"ק א"ח סי' ר"ג¹³).

(שם). פעם אחת מת שר גדול בנו של דוכוס והי' אוהב ישראל, ואמר אחד בפני מהרי"ל צר לי על מיתתו, וא"ל הרב גם אם הי' איש כשר ות"ח גדול אין לומר כן דנראה כאילו מתרעם על מדרת הדין, רק יאמר יש חיוק גדול במיתתו. נ.ב. שכח מקרא מלא, צר לי עליך אחי יהונתן (שמואל"ב, א'), ומה בין לשון זה ללשון יש חיוק גדול, ובכל חיוק ודאי צר לאדם, ואפי' על או"ה הנביא משתמש בלשון צער וצרה, על כן אבכה בככי יעזר, על כן מעי למואב ככנור יהמו, על כן על מואב אייליל, והדומים, וכל המקונן, על צרתו הוא מקונן, ואין בו משום מתרעם על מדה"ד.

בליקוטים ממדה"ר שלום מאושטרייך. אמר הדין ונטל שכר על דינו, דינו בטל. וכן העדים שנטלו שכר מן חתימן או מעדותן עדותן בטילה, שהרי בגמ' תולה דין בעדות לומר כשם שעדות אם נוטלין שכר עדותן בטילה אפי' אם הוא אמת, כן דין בטל. נ.ב. מתני' היא¹⁴).

הגהות על ספר סדר היום¹

בסדר העבודה. וקודם שיתרום תרומת הרשן טובל שנית וטובש בגדי כהונה פחותים מאותם של שמוש וכו'. נ.ב. מנלי' הא.

שהביא בשם בעל תקלין חרתין רנפל ט"ס בכיאר הנר"א באו"ח סי' קצ"ו סק"ב כמה שנרפס שמה שנגזרת הוא פחות מכזית, וצ"ל והוא יותר מכזית, עיי"ש. (13) זה לשונו בס' מור וקציעה סי' ד"נ: הינבר"ן פרומביר"ן ודומיהן אע"פ שמצויין ביערות, אם נטען, ודאי דין פרי העץ יש להן לכל רבר, ואצ"ל שעדלה נוהגת בהם כי עץ מאכל הם, ובלקוטי [מהרי"ל] נמצא, שפטורין, ותמחתו על זה, שהרי אפילו העולה מאליו חייב בערלה, ושמא באותן הגדלים ביער איירי, עכ"ל. ובס' אז יקהל שלמה כ' דרכי מהרי"ל הם עפ"י דעת מהר"ם הובא במנ"א סי' ר"ג דעל כרוימבערן מכרכין בורא פרי הארמה, ומש"ה אין נוהג דין ערלה. — ועיין בשו"ת מהרש"ם ח"א סי' קצ"ו מה שכתב בדיון מאלניע"ס לענין ערלה וברכת בפה"א. (וכתב שם בסוף התשובה כי הימבערי"ן הוא בלשון פוליש מאלני"ע), עיי"ש. ועיין עוד בזה בשו"ת צור יעקב (להנאכ"ר פראבונא) סי' קצ"ב.

(14) במס' בכורות דף כ"ט ע"א.

(1) ההערות כתובות על ספר סדר היום רפוס וויניציא שס"ה.

שם להלן. וחותך את הכרעים נותנן לאחר ומשלים ההפשט וקורע הלב ומוציא את דמו וחותך הידים ונותנן לאחר ו וב' ביצים עמהם. נ.ב. כאן יש השמטה⁽²⁾.

שם להלן. השיר שהיו הלויים אומרים וכו' בשבת, מזמור שיר ליום השבת, ג' פרקים בכל א' בבקר ובערב, ביום השבת ו שירת הים בג' פרקים, ובמוסף בשבת שירת האזינו פרק א' מחזיקו ל"ד, וחזורין חלילה. נ.ב. כמה קלוקלים יש כאן⁽³⁾, וגם הסדר נתהפך שהקדים של מנחה לשל מוסף.

ברדני נטילת ידים קודם האכילה. ונראה שלא נגמר הענין עד שינגב ידיו וכו' כי לענין נטילת ידיו לאכילה צריך להרחיק כל צד וענין המביא לידי טומאה ועל זה כשהמים עדיין על הידים המשקים עלולים לקבל טומאה וכשנוגע בידיו באיזה דבר והוא טמא חוזר ו ומטמא ידיו ונמצא שלא הועילו מעשיו כלום וכו'. נ.ב. ול"נ משום ביזוי אוכלין נגעו בה⁽⁴⁾.

בסדר תפלת מנחה. והירא את ה' וחרר על דברו מבקש מקום להתבודד וענין ליישב את דעתו להכין את לבו לאביו שבשמים כמ"ש תכין לבם תקשיב אזנך שאם אין הכנת הלב אין הקשבת האזן ולא יאמר איך אעשה דבר שאין כל הקהל עושים אותה וילעיגו עלי והוא יוהרא וגסות הרוח כי אין יוהרא וגסות הרוח בעשיית המצות ואם אנו חוששין לכך אין לדבר ו סוף וכו'. נ"ב כמ"כ (= במחילת כבודו) לא כל הרוצה לטול השם ולהראות גדולה בצבור רשאי, בדבר שאינו חובה ודאי חיישינן ליוהרא, אלא מי שהוא מוחזק בחסידות ובכל מעשיו לשם שמים.

בסדר תפלת ערבית. כל הסומך גאולה לתפלה אינו ניזוק כל אותו היום ושכרו גדול כמו שמצינו בחזקי' מלך יהודה ששבח עצמו והשוב בעיניך עשיתי ואמרו חז"ל (ברכות י' ע"ב) שסמך גאולה לתפלה, וכו', וענין חזקי', לא ה'

(2) צריך להשלים כאן: עלה לרגל הימנית וחותכה ונותנה למי שזכה בראש וב' ביצים עמה וכו'.

(3) עיין בספרו מור וקציעה סי' תכ"ח ובסידור שלו בהקדמתו לסדר המעשרות. ויש בזה אריכות מהג"ר יצחק צבי לעבאוויטש אבד"ק טשאפ, בקובץ הנשר שנה י"א כנף ד' סימן מ"ו.

(4) עיין בספרו מור וקציעה סוף סי' קנ"ח שכ' וז"ל, לפת ודאי לא סני בלא ניגוב, ולא משום מאיסותא דארם האוכלו, דאי לאו איסתנים הוא ודאי לא הוי איכפת לן בהא, אלא משום דאסור לנהוג מנהג בויון בפת במידי דמימאס בי', דמשו"ה אסור אף להעביר כוס וקערה מלאה על הפת, מספק שלא ישפך עליו דבר לח וימאס, עי"ל סי' קע"א, ואיסור זה אינו תלוי כלל ברעת הארם, אם רעתו יפה, או לא, כי משום כבוד הלחם לבדו הוא, זה פשוט, עי"ש.

משתבח על ג' פעם אחד שסמך ולא פעמים ושלש אלא שהוא ה' מוחזק בזה כל ימיו מגדול הבטחתו והאמנתו הגדולה.

נ.ב. אינו מוכרח ... י"ל שאפי' בפ"א¹) נשתבח בה.

בסדר הקריאה (בשבת). יחיד בעם שנותן אל לבו לכבוד ס"ת וליקר דבר ה' בעיניו ועומד על רגליו ודאי שכרו גדול ובעל הגמול ישלם לו פעלו משלם ותהי משכורתו שלמה בעוה"ז ובבא ג' ואין ראוי למחות בו וכו'.

נ.ב. רא"י מאגריפס המלך שקרא מעומד ושבחוהו אע"ג דמלך שמחל על כבודו אינו מחול, אפ"ה כבוד תורה שאני⁶), עאכ"ו שאין למחות בהדיוטות לעמוד לכבוד התורה, ואין בו משום יוהרא. מ"מ לא כל הרוצה לטול את השם יטול, אלא דווקא בחסיד ידוע שכל מעשיו לש"ש כיהורא ב"נ (= בן נקוסא, עיין ב"ק פ"א:) אבל המראה גדולה לפני ת"ח חוששני לו מחטאת אם הוא עצמו אינו מופלג בחסידות, וקורא אני עליו, אל תהא עומד בין היושבים.

שם. לא ה' ראוי להפטיר כ"א א' מגדולי הקהל שדבריו נשמעים ולא ידעתי מאין הוציאו ג' המנהג הזה שמפטירים הקטנים ופחותי הקהל.
נ.ב. אטו לאו מתני' היא, וכמדומה דאישתמיטתיה משנה וגמרא ערוכה⁷).

בכוונת ברכות הברלה. ונהגו לחזור אחר הדם כמו שמצינו ג' בגמרא ב' בדי הדם להברלה א' כנגד זכור וא' כנגד שמור.
נ.ב. לא נודע לי זה המקום שאמרו בן, אלא אצל קבלת שבת בההוא סבא דהוה נקיט תרי מדאני אפא (שבת ל"ג ע"ב).

הגהות על תשובת הגאון מוה"ר שאול זצ"ל אבד"ק קראקא

בסוף ספר שו"ת רמ"א (דפוס אמסטרדם שנת תע"א) נדפסה שאלה ותשובה של הגאון מוה"ר שאול בן הגאון מוהר"ר העשיל זצ"ל, וז"ל:
נשאלתי בעיר אחת נעשה תקנה, וז"ל התקנה, שלא יקבלו לאב"ר שם רב מחוץ לעיר שיש לו איזה צד קורבה בעיר וכחיום יש שם רב א' מופלא ומופלג מפורסם ברורו והוא חתן הרב שהי' שם והחזיק בעורו בחייו קצת במעוז הרבנות

(5) סמוכין לרבריו, מהא ראמרינן שם (ברכות ט' ע"ב) דרב ברונא, זימנא חדא" סמך גאולה לתפלה ולא פסיק חוכא מפומי' כולי' יומא.

(6) במס' סוטה מ"א ע"ב איתא, מצוה שאני. ועיי"ש בתור"ה מצוה, דהוה דוקא משום כבוד התורה, שהוא כבוד השכינה.

(7) מגילה דף כ"ג וכו', וברכות נ"ג ע"ב.

הן בהוראה וכל דבר הקשה ה' בא לפני חמיו בצירוף חתנו הרב המופלג נר"ו ויש לו בעיר קרובי אשתו, מה דינו אם הוא בכלל התקנה או לאו.

תשובה. השואל העלים ממני תוכן הדברים וכו' שאין לנו אלא לשון התקנה וכו' וראי דוקא מחוץ לעיר שאין מכירין את מהותו ופן יטה לבבו אחר הקרובים, אבל מי שהוא מכיר ויודעו שהוא ירא אלקים ואינו נושא פנים לשום אדם ועל דעתא דגברא רבא כזה לא רצו לעשות התקנה ומה גם שנאמר שיש לו דוקא ולא קרובי אשתו, וכן משמע במשנה ר' רפ"ש דנגעים במהר"ש בהג"ה וכן בפי' הרמב"ם במשניות על המשנה שם וכו'.

ג.ב. אין שומעין לו שלא אמר כהלכה ואין ממש בראי' שלו שאין לה ענין לכאן כלל, ופשוט מאד שכוונת התקנה על כל פסול קורבה אליבא דדינא דכל דתקון כעין דאורייתא תקון וכיון שבעל כאשתו פסול לדון ה"ה לענין תקנה זו, שבכ"מ הולכין אחר כוונת המתקנים כמ"ש הפוסקים, אכן כנדרון שנשאל עליו בדין הורה כזה, כי ידענו שהשאלה היתה בקרובי אשתו שהיו שני בשני עמה, וכשר אפי' לדון מדאורייתא ודו"ק, אעפ"כ עדיין צ"ע.

שם להלן. וכן מוכח בגמרא דאף מי שהוא קורם בירושה כשיש אחר שהוא ג"כ מזרעו שהוא ממלא מקומו שהוא קורם, כתובות (דף ק"ג ע"ב) גמליאל בני נשיא אמר לוי צריכא למימר כו' הא קרא קאמר ואת המלוכה נתן ליהורם כי הוא הבכור כו', האי ממלא מקום אבותיו וכו', ולכך ה' צריך לצוות, וא"כ אף שר"ג ה' הבכור כשיש אחר שהוא ממלא הוא קורם וכו'.

ג.ב. נשתכש במ"כ לחמך הסכרא, כי א"כ רבי שלא כדון עשה ח"ו¹, אלא רבי הוצרך לצוות להוציא מלכב הטועים, וכיון דרבי עביר הכי, ש"מ דדינא הכי הוא, ומעשה רב, וזה ברור בלי ספק בעולם.

(1) לא ידעתי כוונתו, שהרי כנ"מ מביאר בהריא תירוץ ע"ז, דאמדינן התם, ורבי מאי טעמא עבר הכי, נהי ראינו ממלא מקום אבותיו בחכמה, ביראת חשא ממלא מקום אבותיו הוה, וצ"ע. — ועיין עוד בזה בשו"ת אמרי דוד (להגאבד"ק סטאניסלאוו) סי' מ"ה ר"ה ובהיותי.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להרמס שום חידו"ת או אנגרת קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

נאמנות עד אחד בעדות אשה

מהגאון מוה"ר שמואל שמעלקי טויבש זצ"ל אבר"ק יאס⁽¹⁾

(מה שהשכתי להג' מו' מרדכי זאב נ"י אורנשטיין⁽²⁾)

ראשון תחלה חקר מעב"ת בענין ע"א אי נאמן מה"ת וכמ"ש הרב אבר"ק סטאניסלב דלא הוי מילתא דעל"ג בעד מפי עד וכמ"ש הנ"ב (מהרו"ק חאהע"ז סי' כ"ז), ומעב"ת כ' דאף בעד מפי עד שייך טעמא דעל"ג והביא ראי' לדבריו מש"ס דשבועות רף ל"ג דאמר רב פפא הכל מודים בע"א דאמר לאשה מת בעלך דאמר לרידה ולא אמר לב"ד דאמר לה מה אפשרתיך דאם ה' בעצמה אומרת מת בעלה היתה נאמנת ונוטלת כתובתה משום מדרש כתובה ואם נימא דעד מפי עד ל"ש טעמא דעל"ג וא"כ אם העד בעצמו ה' אומר לב"ד ה' מהימן מדאורייתא מטעם דעל"ג א"כ היתה גובה אף תוס' כתובה, אכן כעת דאמר לאשה ולא לב"ד הוי עד מפי עד דליכא חק טעמא דעל"ג ואינה מהימנא רק משום דרייקא דאינה גובה רק עיקר כתובה ולא תוס' כתובה, אלא ודאי אם נימא דע"א מהימן מטעם דעל"ג אף בעד מפי עד שייך חק טעמא דעל"ג וא"כ לא אפשרה כיון דאמר לדירה, עכ"ת.

ובעיני נפלאו דבריו לומר דגבי עד מפי עד שייך חק טעמא דעל"ג הלא דברי הנ"ב ברור מללו דכיון דאיכא למימר דהעד שאומר משמו משקר האיך שייך עבירה לגלויי, אלא דבאמת איכא להקשות להיפך לש' הסוברים דע"א נאמן מדאורייתא מסוגיא זו, דאי נימא דנאמן מדאורייתא מהני בוראי אף לענין תוס' כתובה, וכן מצאתי שהקשה כן בכור אביו מרן הגאון⁽³⁾ בספרו סי' י"ז. ולפענ"ד

(1) הוא בנו של הגאון מוה"ר אהרן משה טויבש זצ"ל אבר"ק יאס מח"ס קרני ראם ותועפת ראם. דוב חכמתו קיבל מאביו. ראשית נשיאותו ה' כאב"ר בק"ק שינאווע. בשנת תרי"ג מילא את מקום אביו כאב"ר בק' יאס. נרפס ממנו ס' חיי עולם על שו"ע או"ח ח"א, ס' מלחמות ד' על הגש"פ, ס' מצות חליצה, ועוד קונטרסים קטנים, הגהות על הש"ס שנרפסו ברפס ווילנא, וכמה תשובות ממנו נרפסו בספר אביו שו"ת תעפת ראם. בהקרמה לספרו חיי עולם כותב כי בשנת תקצ"ח חיבר ספר על טור חו"מ עם הסכמות חשובות וביניהם „מצדיק יסוד עולם מחותני הגאון הקדוש מהר"צ אלימלך זצ"ל מרינוב". עוד נשאר ממנו בכת"י קונטרס שו"ת, ותשובה זו נלקחה משם. (הגה"צ מו"ה מרדכי מנאדבורנא זצ"ל ה' חתנו). — נפטר בעיר יאס ביום ח' לחודש מנחם-אב שנת תרכ"ה לפ"ק ושם מנ"כ.

אפריון נמטוי' להאברך היקר והמפואר מו"ה יצחק ישעי' ווייס נ"י מכני ברק אשר בהשתרלותו הניע אלינו העתק מתשובה זו להרפיסה בקובצנו. טוב עין הוא יבורך בכט"ם.

(2) הוא בנו ויחידו של הגאון בעל ישועות יעקב זצ"ל. הרבה תשובות וחיידושים ממנו נרפסו בספר אביו. נפטר בלובב על פני אביו ביום י"ז מרחשון שנת תקצ"ז לפ"ק, ושם מנ"כ.

(3) הוא הגאון בעל ישועות יעקב זצ"ל.

נראה בזה, והוא עפ"י מה שהקשה הגאון בספר שב שמעתתא (שמעתתא ז') אשיטת הריטב"א מובא בש"ע ברמ"א דהיכא תובעת כתובתה אף בהביאה העד לב"ד שהעיר שמת בעלה לא שרינן לה, מסוגיא זו ראמר דב פפא הכל מודים בער מיתה שהוא חייב ופירש"י בעד מיתה בע"א היודע שמת בעלה והשביעתו שיעיד לה כרי שתטול כתובתה מיורשין, והוכרח לפרש כן, רא"נ השביעתו להעיר שמת בעלה להתירה לינשא אין כאן כפירת ממון, ושבועת עדות ושבועות הפקדון בעי כפירת ממון, ואע"ג דממילא תטול כתובתה אזלינן בתר עיקר הדבר שתובעה וכדאמרינן בההוא דאנסת ופתית את בתי דפליגי ר"ש ורבנן מ"מ עיקר קנס קתבע דלא שביק מידי דקץ כו' ומש"ה פירש"י כדי שתטול כתובתה, והיינו דעיקר לממון תבעה, וא"כ לפ"ד הריטב"א היכא משכחת לה דהכל מודים בעד מיתה, דממ"ג אם עיקרו להיתרא בא והיא לא תבעה להעיד על ממון כתובתה אין כאן כפירת ממון, ואע"ג דממילא בא לה כתובתה כיון דאזלינן בתר עיקר תביעתה, ואם רעתה בפ"י להשביע את העד להעיד שתטול כתובתה וכמו שפירש"י וא"כ אין העד נאמן כלל ולא שרינן לה ולא תטול כתובתה, וצ"ע עכת"ד.

ולפענ"ד מעיקרא לק"מ דהא עיקר סברת הריטב"א דל"מ ע"א היכא תובעת כתובתה משום דחיישינן שמא משום חימוד ממון הוא דשקרת ושכרה העד להעיד שקר שמת בעלה, משום דאל"ה למה תובעת כתובתה לפני ב"ד ולא באתה לענין היתרא בלבד, משא"כ היכא דהוכרח לה לתבוע כתובתה כדי שעיי"ז תהי' לה עדות שמת בעלה להיות רשאי לינשא שפיר לא חיישינן למשקרת משום ראין כאן רא' דמשום חמדת ממון באתה, וא"כ כיון רשבועת עדות בעינן כפירת ממון א"כ מאשר רצונה להגיד העד בפני ב"ד שמת בעלה ומאשר יראתה על פני' שמא לא יעיד לה העד אם לא יתבע אותו על כתובתה רק על מיתת בעלה מכיון דליכא כפירת ממון לא חייב העד קרבן שבועה, מש"ה היא משבעת את העד להעיד לה לענין ממונא, כדי שאם לא יגיד העד יהי' עלימו משפט אם לא יגיד ונשא עונו, וא"כ אין לומר בזה משום חמור ממון באתה ואין לה כתובה ואינה מותרת לינשא, מאשר בהכרח לה להיות תובעת כתובתה, אולם באמת י"ל דעיקר רצונה רק על ענין מיתה ואינה משקרת כלל, וא"כ י"ל דתובעת בפ"י את העד להעיד [על] כתובתה ולא חיישינן למשקרת כיון דההכרח לה להשביע את העד כדי שיגיד ולא יעצור פיו, וז"פ וברור.

מעתה נאמר דכל זה לענין עיקר כתובתה משא"כ לענין תוס' כתובה שפיר פסור העד היכא דהגיד לדירה ולא אמר לב"ד אף שע"א נאמן מראורייתא אף לענין תוס' כתובה, משא"כ בער מפי עד, משום דלענין תוס' כתובה לא שייך כלל קרבן שבועה דהיכא ישיבוע אותו אם לא תזכיר לו על תוס' כתובה תו מצי העד למימר רלא ירע כלל אם יש לה תוס' כתובה רלאו כל אשה יש לה תוס', עיין ג"ב, ואם אמר בפ"י על תוס' כתובה תו אנו חוששין שמא מחמת חמור ממון משקרת, והכא א"ל דההכרח לה להשביע לענין ממון כדי שעיי"כ יהי' עליו קרבן שבועה וההכרח לו להגיד עדותו על מיתת בעלה מכיון רבלא"ה יהי' מוכרח לו לומר

משום רהוי כפירת ממון מפאת העיקר כתובה, למאי הוסיפה התוס' כתובה אם לא דמשקרת מחמת חמרת ממון, מש"ה שפיר אינו חייב על התוס' כתובה משום דל"ש שבועת עדות על תוס' כתובה, ודו"ק היטב כי היא עצה נכונה בס"ד. (חסד כאן שודותיים).

והנה מעכ"ת הביא ראי' להוליר דבר חדש במה שנחלקו הר"ש מנרכונא והרא"ש והר"ן בענין קטלנית, דרעת הרא"ש מנרכונא דאינה נוטלת כתובתה דלא קרינ' לגבי' לכשתנשאי לאחר תטלי מה שכתב לבי, ורעת הרא"ש והר"ן כיון דלא אגירי' גבי' משום לתא דירי' ורק משום לתא דירא שפיר קרינ' לכשתנשאי לאחר תטלי מ"ש לבי כיון דשפיר תפסי בה קידושין ורק דרבר אחר היא דגרם לה דאינה יכולה להתנסבא כיון שכבר מתו שני אנשי' גבי'. וכתב מעכ"ת דרברי הר"ן נכונים באם שנים מעידים שמת בעלה והי' קטלנית דאינה יכולה עוד להתנסבא לאיש ראז שפיר יש לה כתובה אף דאסורא להנשא מ"מ לאו משום לתא דירי' רק איסורא דחוץ הוא דרמי' עלי', אבל ע"א דאינו נאמן רק משום ראשה דייקא ומינסבא וא"כ בקטלנית דבלא"ה ל"ש גבה דייקא משום דאסורא להנשא א"כ הע"א אינו נאמן, שוב אין לה כתובה ולא קרינ' לגבי' לכשתנשאי לאחר תטלי מ"ש לבי אף דבעלמא ע"א נאמן מ"מ הכא כיון דהיא קטלנית ולגבי' ל"ש חזקה דדייקא ואין העד נאמן ושוב אגירי' גבי' משום לתא דירי' עכ"ד.

ואם כי דבר חכמה דיבר לא יתכנונו לאמיתתן, דלדבריו יקשה הא דקאמר הש"ס מה נ"מ אי הטעם דע"א מהימן משום מילתא דעל"ג או משום דייקא ומינסבא וקאמר דנ"מ בע"א בקטשה, ולדבריו איכא נ"מ דבתי היבא דע"א אמר לה מת בעלה והוא קטלנית דאם נימא דע"א מהימן משום מילתא דעל"ג דודאי אתי לירי בידור מהימן אף בקטלנית ושפיר גובה כתובתה משום דלא אגירי' גבי' משום לתא דירי', משא"כ אם נימא הטעם הוא משום דייקא ומינסבא א"כ כיון דבקטלנית איסורא להנשא תו לא דייקא א"כ ע"א לא מהימן ואכתי אגירי' גבי' ולא גבי' כתובתה.

אולם באמת כבר נתקשה הנ"ב סי' כ"ז מדוע לא נקיט הש"ס הנ"מ לענין קטנה דל"ש גבי' דייקא, והעלה בזה דשני טעמים צדקו יחדיו דאין עיקר הטעם משום דייקא דאל"כ האשה בעצמה תהי' נאמנת אלא הטעם הוא כיון דהיא דייקא א"כ תו עבירא לגלוי תו לו משקר העד, וא"כ בקטנה מאשר העד מתיירא שמה תגדול ותירוק תו אינו משקר, וא"כ הנ"ל בקטלנית מכיון דקידושין תופסין לגבה ורק איסורא מבחוץ הוא דרמי' עלי' תו שפיר מתיירא העד שמה יבא האשה לדקרק אם האמת אתו וכמו גבי קטנה וז"ב.

גם יש להוסיף תבלין לפמ"ש הנ"ב סי' ט' דלפמ"ש הרא"ש בתשובה דמה שאמרו מזל גורם אין הפי' שמזל גורם שימותו אנשי' כי מיתת האיש אינו תלוי במזל רק מזל גורם להחיות בעושר או להיפך, והאשה היתה כלוי' בבית ומתפרנס ע"י בעלה מזלה גורם שימותו אנשי' למען תחי' בעוני, א"כ כ"ז בסתם נשים משא"כ באשה שאנו רואים שגם אחר מיתת הבעלה היא מצלחת ומתפרנס שלא

בצער אז וראי שאין מולה גורם לעניות וא"כ מיתת אנשי' לאו ע"י הוא, עכת"ד עיי"ש. וא"כ כיון דבקטלנית אינו איסור ברור שלא תהי' רשאי להתנסבא לאיש כיון דכאשר אנו רואים דאחר מיתת בעלה הוא מצלחת ומתפרנסת שלא בצער אז יש היתר לאיסורה, א"כ בוראי חייש העד והוי מילתא דעל"ג וכמו גבי קטנה דמתירא שמא תגדל, וז"פ וברור.

אמנם לפי"ז יתעורר קושי' על שי' הסובדים דבע"א נאמן מה"ת משום מלתא דעל"ג משא"כ בעד מפי עד, א"כ הא דאמר רב פפא הכל מורים בעד מיתה דאמר לדירה ולא אמר לב"ד אמאי כללא כייל בכל עד מיתה, הא בעד מיתה בקטלנית הפסידה אף עיקר כתובה משום דאם הי' מעיר לפני ב"ד הי' מהימן מטעם על"ג משא"כ בעד מפי עד דהוי הטעם משום דייקא וא"כ בקטלנית דאינה דייקא אין לה כתובה משום דאכתי אניד' גבי', אלא ע"כ העיקר כמ"ש.

ומעכ"ת הביא דא' דע"א אינו נאמן מה"ת מהא דכתבו התוס' (כתובות ק"ז ע"א) דע"כ אינו מיירי בקול דאל"כ מה פריך הש"ס ומ"ש עד כרי כתובתה כיון דליכא אלא ע"א ומהימני' דאמרה דכבד נתגרשה ולכן אינה מתפרנס דק עד כרי כתובתה וכ' כיון דהעד מכחישה והיא מכחשת העד תו ל"ש דייקא ותו אינו נאמן העד אף לענין המזונות שהוא תנאי כתובה, ולכך הוצרך הש"ס לאוקמי דמיירי ששמעו בו שמת בשני עדים דאז אין צדיכי' לחזקת דייקא ושפיר מתפרנס והולכת עד כתובתה, דממ"נ אית לה או המזונות או הכתובה ושפיר פריך הש"ס ומ"ש עד כרי כתובתה וכו' אם נימא דע"א מהימן מטעם דייקא דאז ליכא לאוקמי בשמעו בו שמת בע"א כיון דהכא ל"ש דייקא דהרי איסורא להנשא, אבל אם נימא דע"א מהימן מטעם דעל"ג הרק"ל מה פריך הש"ס מ"ש עד כרי כתובתה כיון דליכא דק ע"א עכת"ד. והמה משוללי' הבנה, חדא דהא בש"ס אינו מבואר דמיירי בשני עדים והתוס' לא כתבו דק דבכול ל"מ מיירי משום דלא עדיף קול ממנה, משא"כ בע"א, וא"כ הוי ע"א למיתה כמו שני עדים דהא מהני עדותו לענין הורדת נחלה א"כ שפיר פריך הש"ס ומ"ש עד כרי כתובתה כיון דאיכא ע"א וע"א מהימן לענין מיתה כמו שני עדים, וכ"ד נפלאו למעיין היטב.

וז"ז מ"ש לענין עדות מפי כתבם ובענין חזקה שלע"ש להיות כי דבריו פשוטי' וברורי' לענין גוף הדין לא אאריך כאן, ובחי' בארתי דברי הירושלמי בעדות מפי כתבם באופן נאות. ומ"ש מעכ"ת דאף לשי' הרא"ש דהיכא דאומר לשלוחו צא וקדש לי אשה פלונית אסורה בקרובתי, מ"מ יש לחלק דבגט כיון דחוב הוא לה בוראי לא קבלה, יש לפקפק קצת לפמ"ש"ל בשם מהרש"ק ריכול למנוע ממנה שאר כסות ועונה כיון דאינה יכולה לבא לא"י והיא אינה רוצה לצאת א"כ אין כאן חוב לה והבן. ז"ז לגדול טדירותי וגם כי קצרה היריעה מהכיל לא אוכל להאריך יותר ויספיקו דברי המעשים, ונא ממעכ"ת להוריעני אם נמצאו דברי לשמחת לבבו, וימין שכלו יסעדני מנהרי נחלי רבש ואמדותיו היקרים למען ישמח נפש ידירו נצח,

שש"ט (שמואל שמעלקי טויבש)

מכתב מהרה"ק מוה"ר מאיר מפרעמישלאן זצ"ל*

אני השפל באמת באתי לאסהורי [א]חתימת יד הרב החסיד בנן של קרושים
גזע תרשישים הרב מסטאנב שיחי' שיש ת"י מוכ"ז המופלג שו"ב, וגם אנכי
תיכן ירי עם הבאים עה"ח רק אעפ"כ נכון שיתראה בפני הרב אב"ר שיחי' סמוך
למקומו והשוחדים העומדים בחזקת חכמים ז"ל אשר רוב מצויים וכו' כי נכון
משני טעמים מצד הבקאות ומצד שחכמינו ז"ל תומכים את המצוי אצל השחיטה
שהוא מומחה, והוכשר בעינים.

הכ"ר, הק' מאיר כהצדיק המנוח זלה"ה

מכתב מהגאון מוה"ר יואל אשכנזי זצ"ל

אבר"ק זלאטשוב¹

ב"ה. עש"ק פ' נצבים ה' אורי וישעי לפ"ק זלאטשוב

לשמוע קול שופר, יוחקו לחיים טובים בספר, כבוד המופלגים יראי

ה' נגידים וקצינים אפרתים קהל עדת ישורון וכל תושבי באי שער ק'

הארידענקא יצ"ו ה' עליהם יחי'.

הנה ביום אתמול קבלתי מכתב ידי השו"ב דקהלתכם ק' ובתוכו רצוף
הפס"ד מהרב הגאון נ"י אב"ר קהלתכם ק' על אורות אשר התלקטו אנשים בקהל
ערתם ונקלה בעיניהם למרות את פי כבוד הרב הגאון נ"י רקהל', להוסיף שו"ב א'
בהעיר על אלה השלשה הקבועים מכבר ובעולתה ידיהם לעשות זכאי ריב ולגרע
פרנסת השו"ב, וידוע שבקהלות גדולות יספיקו נ' שו"ב ועד ארבעה לא יגיע,
וכבר יצא הפס"ד מאת כבוד הרב הגאון אב"ר נ"י² שחלילה לשום שו"ב לבוא

(*) הועתק מנוכתי"ק המונח אצל ידידנו הרב מו"ה אהרן יעקב בראנדווין נ"י.

תשח"ח לו. פאקסימיליא להלן בעמוד מ"ח.

(1) נולד בשנת תק"ע בערך לאביו הגאון מוה"ר משה דוד אשכנזי אבר"ק
זלאטשאוו מח"ס תולדות אדם. למד אצל אביו הגאון זצ"ל, וגם ה' תלמיד מובהק
להגאון בעל חוות דעת זצ"ל. נשא אשה את בתו של הג"ר צבי תאומים חתנו של החוות
דעת זצ"ל. בתחלה נתקבל לאב"ד בק"ק חאדרוב, ומשם קבל עליו משרת הרבנות בק"ק
גאלינארי, ואח"כ עלה ונתעלה על כסא הרבנות בעיר ואם בישראל ק"ק זלאטשוב. ה'
מהגאונים המפורסמים בדורו, והעמיד תלמידים רבים, וביניהם הגאון מהרש"ם זצ"ל
מברעזאן. יש אליו תשובות בשו"ת דברי חיים ח"ב יו"ד סי' ז', וחזו"מ סי' כ"ט. גם יש
אליו תשובה בס' דברי יחזקאל להגה"ק משינאווע זצ"ל בקונטרס התשובות, תשובה ב'.
(אגב יש שם ט"ס בתחלת התשובה שכתוב שם עש"ק וארא תרמ"ז, ואז כבר ה' בעלמא
דקשוט). נרפס ממנו ספר שו"ת מהר"י אשכנזי. — נשמתו עלתה לגנוי מרומים ביום
כ"ב כסליו שנת תרמ"ג בעיר זלאטשוב ושם מנ"כ.

תורתנו נתונה להרבני הנכבד המפורסם מו"ה אברהם הלוי שישא נ"י מלונדון אשר
מסר לנו בטובו הגדול מכתב זה להרפסו בקובצנו. ישא ברכה מאת ר'.

(2) הוא הגאון מוה"ר משה תאומים אבר"ק הארדענקא מח"ס שו"ת רבר משה ועוד.

לגבולם, ונדרשתי מהם לאשר ולקיים ואהי' נטפל ואלך לימין משה, ואמת יהנה כחי כי הי' בעיני לפלא גדול מרוע יעמדו אנשים מישראל על סלע המחלוקת ח"ו על מגן, ודברי חכמים אינם צריכים חיזוק, כבר ידוע מפי רבנים קשישאי חוק גדולים חקרי לב גדרו נדר שכל שו"ב הבא לזכות ולהרים יד בלי דעת הרב רמתא ולקלקל פרנסת השו"ב להשיג גבולם אפס קצהו כלי משחיתו בידו, לו הכין כלי מות, וגם אני נדרשתי מאיזו מקומן של שבחים בנידון אלה הזבחים, וכתבתי באריכות מכמה אופנים לאסור איסור ע"ז הרב³, ועתה מחלישות כחי לא יכולתי להרים עטי בכפי, אשר על כן מלאכתי נעשית ע"י אחרים.

והגני מבקש ומזהיר באזהרה רבה ובאיסור גמור על זה השו"ב הרביעי שנקל בעיניו לכונוס בגבולם לזכות בהמה או עוף פיגול הוא, ואתם חדלו לכם מן האשמה הזאת, ומלבר כל הטעמים עפ"י שוה"ד לא יסתייע מלתא לשחוט בכשרות ולהנצל ממכשולות, ע"כ אהובי אחי ורעי נא אל תרעו ולא יחזיקו במחלוקת כי אבן נגף הוא חלילה וכמה דעות צומחות אחר מדיבות וקטטות⁴ לכן יחזיקו במעוז השלום, יהי' שלום בחילם שלווה בארמנותם, ובזכות השלום יתברכו ממעון הברכות וינשעו בישועות והצלחות להטיב לכם הכתיבה וההתימה בכללות ופרטות, ואז טוב לכם.

דברי הכותב בקצרה, ומחמת תשות וחלישות כחי כעת, מלאכתי ע"י אחרים, מפי יקרא הרברים האלה.

וחתמתי שמי, הק' יואל אשכנזי חונה ק"ק זלאטשוב

(המשך מלהלן עמוד ל"ד)

עוד זאת ראוי לעורר באחד שגולד למשל ביו"ד לחורש, דלכאו' באותו חורש שנעשה בר מצוה צריך להמתין מלקרש הלבנה עד אחד היותו בן י"ג שנים, שאז לא הוה רק חד דרבנן, וכשיקרש קודם אז הוה תרי דרבנן, ועי' היטב בשו"ע סי' תרע"ה סעיף ג' ובמג"א שם ובסי' תדפ"ט ס"ב כענין קטן שהוא תרי דרבנן להוציא לאחרים בגדות חנוכה או בקריאת המגילה שהם חד דרבנן ומשמע שם מרברי המג"א ומ"ב להלכה דאף בריעבד לא יצאו וא"כ גם הכא זמן היותו מחויב מחמת תרי דרבנן לא יוציאנו חיובו לאחר הבר מצוה שחיובו חד דרבנן, ועי' באו"ח סי' נ"ג סעיף י' ברמ"א שלא ירד לפני התיבה להתפלל ערבית של שבת, אף שיעשה בר מצוה ביום שבת, כיון שמתפללין מעריב מבעוד יום משום תוספות שבת והוא לא נעשה בר מצוה ער הלילה א"א לו להוציא את האחרים ע"ש, ומשמע דלעצמו מותר להתפלל אף דהוה עכשיו רק תרי דרבנן ולמה לא ימתין ער הלילה לאחר צאת הכוכבים שיהי' חד דרבנן, ומוכרח לחלק דרוקא להוציא לאחרים אינו יכול כשחיובו תרי דרבנן, אבל לעצמו מוציא אף בזמן היותו תרי דרבנן אף שנעשה אח"כ מחויב מחמת חד דרבנן, וצ"ע הסברא בזה. ולפ"ז לכאו' גם נכי קירוש לבנה א"צ להמתין ער זמן היותו בר מצוה, כיון רעצמו הוא מוציא, וצ"ע לדינא. (ועי' היטב בתשובת כ"ס או"ח סי' צ"ט).

(3) עיין בזה בשו"ת ר"ח ח"ב יו"ד סי' ז' בתשובתו אל הגאון מוהר"י אשכנזי רנן.

בענין שותפות עם מחלל שבת⁽¹⁾

מהרב הגאון מהר"ש ענגיל זצ"ל אבד"ק ראדאמישלא⁽²⁾

אחר"ש כת"ה.

יקרתו השגתי ואני חלוש מאוד ל"ע ועצור במטה ל"ע, עכ"ז אשיב בקצרה. הנה כבר מפורש בספרנו ח"א סי' י"א דאם עושה בשבת מלאכה ע"י עכו"ם יש [רעה] ריש בזה איסור תורה מקרא דלא יעשה, ועיין ט"ז סי' רמ"ג, ועיי"ש בפמ"ג דאם עשה העכו"ם מלאכה בחפץ של ישראל יש איסור תורה ואינו כלל מטעם שליחות רק רהתורה הקפידה שלא יעשה מלאכה בחפץ של ישראל, וא"כ אף רי"ל כסברת הבי"מ עיין בישו"ע שכתב דרך העשה דשבתון אינו עובר אם עשה מלאכה ע"י עכו"ם אבל הלאו עובר ובפרט ע"י ישראל בודאי יש לומר דחשיב איסור תורה מטעם שליחות ול"ש בזה לומר אשכח"ע דבמוחזק לעבור מפורש במ"ל ראמדינן ישלר"ע, ועיין בפמ"ג או"ח בפתחה להלכות יו"ט, ועיין ר"ן ביצה פ"ב דמי שלא הניח ע"ת אז אין קמחו נאסר מ"מ צריך להקנות קמחו דבלא"ח חשיב כשלוחו ועיי"ש בשעה"מ. וכתבתי דאף לרב סמא דס"ל גם בכהן שאמר לישראל לקרש גרושה אמדינן אשכח"ע, משום דרב סמא לא ס"ל כסברת האמונת שמואל רק דבכל מילי שייך לפ"ע, ועיין בפמ"ג בפתחה כוללת ועיין בספרי ח"א סי' ח', נמצא במי שמוחזק לעבור בפ"ע לכ"ע ישלר"ע, ועיין בספרי ח"ד סי' ל"ח באורך, ושם בסי' ס"ו וסי' ע"ב, יצא דע"י ישראל אם עושה מלאכה בשבת אף בעושה בשביל ישראל אחר י"ל דחשיב כשלוחו ויש בזה איסור תורה, ע"כ אם יש חשש שיעשה החייט גם להבא מלאכה בשבת בעסק השותפות בוודאי אין שום מקום להתיר.

ואף ששם בספרי ח"ד סי' ס"ו הבאתי משו"ת מהרש"ם דבשביל חשש לחור אין להפסיד כל פרנסתו, והבאתי מתוס' ע"ז דף ב' דבמקום הפסד מותר לפרוע מהן ביום אידן, מ"מ כ"ז ע"י עכו"ם אבל ע"י ישראל ריש חשש איסור תורה מטעם שליחות, והחייט בוודאי עובר איסור תורה, אף דמקח וממכר בשבת לשיטת רוב הפוסקים רק איסור דרבנן, חוץ לזה דלשיטת הרמב"ן במו"מ בקביעות יש עשה דשבתון, ועיין בספרי ח"ג סי' ר' ובח"ד סי' ע"ב, וגם יוצמח לפעמים שיצטרך לגמור מלאכתו בפועל בשבת, ע"כ קשה להתיר אף במקום הפ"מ.

אך עכ"ז אם יקבל עליו החייט בחיוב גמור ובקנס שלא יחלל עור שבת ויו"ט, עכ"פ בעסק השותפות, אז א"צ הישראל לחוש שמא יחלל שבת שלא

(1) תוכן השאלה, להלן בתשובת הגר"ח"ע מוילנא. — ג' תשובות הללו הגיעו לירדנו מאת ירדנו האב"ד היקר והנעלה מו"ה ישראל שמואל סג"ל חרדוויץ נ"י מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון בלונדון. טוב עין הוא יבורך.

(2) ראה אודותו בכר"ש שנה ב' קונט' ט' עמוד כ"א.

בידיעתו, ראוקמה אחזקת כשרות, ואף דכבר הרשיע לפניך, מ"מ אם יקבל עליו בתוקף חומר שלא יחלל עוד ש"ק לא הוא בעצמו ולא ע"י פועלים ישראלים, אז א"צ שותפיו לחוש, וז"ב. ומחמת תשות כחי אקצר ואומר שלו.
דברי הרוש"ת באהבה,

הק' שמואל ענגיל אבר"ק ראדמישל

עוד בענין הנ"ל

מהרב הגאון מוה"ר חיים עוזר גראדזענסקי זצ"ל מווילנא¹

בעז"ה יום ג' ח"י מ"ח (=מר חשוון) תרצ"ד.

אחרשת"ה. יקרת מכתבו הגיעני במועדו ומרוב טרדותי אחרתי מלהשיב וגם עתה אבוא בקצירת אומר לדינא. ע"ד שאלתו בשני אנשים כשרים ויראים שעשו שותפות זה כחמשה שנים עם חייט א' מחלל שבת והתנו תנאי שלא יחלל ולא יעשה שום מלאכה ומסחר בשו"ט והחייט שמר התנאי, ורק אחרי עבור שנתים ימים נתורע להם שפ"א חלל יו"ט עם הפועלים במלאכת הבגדים ומיחו בו והבטיח להם שלא יחלל עוד, וביו"ט של פסח נתורע להם עוד הפעם שחלל יו"ט עם הפועלים ומיחו בו בכל תוקף ועוז וקצבו להם גם סכום מיוחד על זה, ומזמן ההוא שמר התנאי ולא עבר בשו"ט, אך לב היראים נוקפם ונפשם מרה עליהם לשעבר וחוששים להבא.

וכת"ר האריך בזה בדברים נכונים לדינא, והנני מסכים אתו בזה, בודאי שאין לחוש לשעבר מה שחילל בלי ידיעתם ונגד רצונם ושמיחו בפירוש ואין אחריותו עליהם, אלא שגם להבא אין לחוש בזה לא משום לפ"ע מה שנותנים לו סחורה, שאפשר להשיג בעצמו מנכרים, וגם משום מסייע ידי עבירה אין כאן, לבד מה שהביא ר' הש"ך בס' קנ"א, וגם מה שהביא בשם תשוב' כתב סופר דרך כשעושה העבירה מיד הוי מסייע, וכ"כ בשו"ת בני ציון סי' ט"ו לישב דבהתוס'

(1) נולד ביום ט' אלול שנת תרכ"ג לאביו הרה"ג מוה"ר דוד שלמה אבר"ק אוויא. נתחנך על ברכי אביו ואח"כ למד בוואלאזין בישיבת הרב הגאון נצי"ב. כשהגיע לפרקו נשא את בתו של הג"ר אלי' אליעזר ראב"ד דק"ק ווילנא (חתנו של הג"ר ישראל סאלאנטר). אחר פטירת חתנו מילא מקומו כראב"ד דק"ק ווילנא, והעמיד שם תלמידים רבים גדולים בתורה. ה' גאון אדיר בכל מקצועות התורה, ובעיקר הצטוו בזכרונם הנפלא. חוץ גדלותו בתורה ה' עסקן נמרץ לטובת כלל ישראל בכל מקום שהם באופן נפלא. (כימי נזירת השחיטה בפולין, בא בחליפת מכתבים עם כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד, עיין ס' מכתבי קורש ח"ב מכתב ה'י"ח). נרפס ממנו שו"ת אחיעזר ג' חלקים, ועוד פזורים ממנו חידו"ת בהרבה קובצים. — נפטר בשנות הועם בוויילנא ביום ה' לחורש אב שנת ת"ש, ושם מנ"כ.

רריש שבת הוא לפי שעושה האיסור מיד, ובע"ז ו' מיירי דהאיסור נעשה אח"כ, ועיין ברמב"ם פ"ו ממעשר הל' י"ג, רופא לב שהי' מאכיל לחולה ע"ה מפירות ע"ה שנותן לתוך ידו ולא לתוך פיו, והוא מהירושלמי, ועי' במג"א סי' קפ"ג ס"ב, אלא דשם מיירי באיסור דרבנן, ויש לעי' מגישין דף ס"א, אלא העיקר בזה שאין לחוש משום מסייע ידי עובדיה דארבא השותפים הכשרים מונעים את החייט מחלול שבת ויו"ט.

ורק שראוי שישתדלו בזה על ידי השגחה יתירה ומיוחדת שלא יבוא לירי חלול בשום פעם, ולבר שלא יהי' בזה חשש איסור, אלא ששכרם הרבה מאד במניעת שותפם מחלול שויו"ט, ויצליחו בעסקיהם ויעלו מעלה. והדברים פשוטים, ובאתי בקצרה מפני הטרדה.

ואו"ש וברכה לכת"ר ולהשותפים היראים שיחי',

ברגשי כבוד ויקר ובברכת התורה,

(מקום החתימה)

עוד בענין הנ"ל

מהרב הגאון אבד"ק פראבונזא הי"ד¹

ב"ה. פראבונזא ב' לסליחות תרצ"ג.

ידידי ה"ה הרב החרף ובקי זית רענן יפ"ת מו"ה ...

מכתבו הגיע עדי בעת הייתי במרחץ, זה איזה ימים שבאתי לביתי וע"כ לא הי' הזמן להשיב עד כה. ברבר שאלתו, בשותפין שני אנשים יראי ד' השתתפו עם חייט א' מחלל שבת בתנאי שלא יעשה מלאכה בשבת ויו"ט באופן שהם יקבלו מחצה ריוח והחייט מחצה, והם הניחו בעסק ג' רבעי מעות והחייט רבע, ומסחרם לעשות בגדים ע"י החייט מסחורה שקונים ולמכרה לחניות בהארט², ומלאכתו

(1) נולד לאביו הרה"ג מו"ה שמואל בשנת תרכ"ד. נתייתם מאביו בהיותו כבן שנים ונתחנך על ברכי זקנו אבי אמו. בשנת תרמ"א נשא אשה והתיישב בעיר סאסוב. נסמך להוראה מהגאון מהרש"ם מברעזאן זצ"ל. בשנת תרמ"ט נתקבל לאב"ד בק"ק פראבונזא, והי' לו שם ישיבה גדולה. נרפס ממנו שו"ת צור יעקב ב"ח. — נפטר בפראבונזא בשנות הזעם בחורש אלול שנת תש"ב ושם מנ"כ. (ראוי להזכיר כאן את חתנו היקר האברך המצויין החרף ובקי ירא ושלם בנש"ק מו"ה משה הורוויץ הי"ד מבייש וגם את חתנו היקר האברך המצויין החרף ובקי ירא ושלם בנש"ק מו"ה יהושע ברוך זעלמענרייך הי"ד (נהרג עקה"ש בלבוב א' מרחשון תש"ג), בן הרב הגאון המפורסם מוה"ר יצחק אשר אנשיל זצ"ל הי"ד אבד"ק וואראוויץ. שניהם היו מחשובי תלמידי ישיבת באבוב, ונהרגו עקה"ש. תנצב"ה).

(2) בלשון הגמ' נקרא סיטון. והוא חנוני הקונה הרבה ביחד. (במדינתנו נקרא „האָלסעיל“)

נעשית בבית החייט ומשגיחים שלא יחלל ח"ו שבת ויו"ט הן בעצמו הן הפועלים, ונתורע להם שכבר עבר ב"פ לעשות מלאכה בזמן האסור בלא הודע, ומיחו בידו והבטיח שלא יוסיף, וכעת נפשם לידע עפ"י התורה אולי החטא על עקבם ח"ו, ואם יוכלו להוסיף בשותפות או לבטל השותפות מחשש איסור חילול שבת ויו"ט ח"ו, וכת"ר האריך בזה קצת בדברי תורה כראוי לת"ח ירא ד'.

והנה כת"ר הביא המכילתא דמלאכת ישראל ע"י עכו"ם אסור מה"ת, והרמב"ן כתב פ' בא רזה רק אסמכתא, אבל סמ"ג חובא בב"ח ס"ס [דמ"ד] כתב דחפצים של ישראל ע"י עכו"ם אסור מה"ת, וכתב כ"ת דלאו מטעם דהקפידה תורה על חפצי ישראל שלא יעשה מלאכה בהם דא"כ למה מותר בקצץ, ע"כ דהוא מטעם שליחות. והנה יש לדחות דאין אפשר לומר מטעם שליחות אסור אמירה לעכו"ם, הא אין שליחות לעכו"ם, איברא דמצינו ברש"י שבת קנ"ג ע"א ד"ה מ"ט שכתב והרי הוא שלוחו לישאנו בשבת, הרי דס"ל דאמירה לעכו"ם משום שליחות, אך דרש"י י"ל דאזיל לשי' בב"מ דף ע"א ע"ב דס"ל יש שליחות לעכו"ם לחומרא וע"כ צ"ל דאף דהוי שליח דלבר עבירה ואין שליח לד"ע, אף דלמ"ד ב"מ דף י' דבאין בר חיובא יש שליח לד"ע נוחא, דעכו"ם לאו ב"ח, אבל למ"ד דהיכי דאי בעי לא עביר אף דלאו ב"ח אין שליח לד"ע ועיין בש"ך חו"מ סי' קפ"ב סק"א א"כ איך אפשר לומר מטעם שליחות, אך ע"כ צ"ל דס"ל דלחומרא אמרינן יש שליח לד"ע ג"כ, וכ"כ בספר בית מאיר אה"ע סי' ה'.

וראיתי לכ"ת שהביא מ"ש הפמ"ג סי' ש"ד דבמומר י"ל יש שליח לד"ע, דלא שייך דברי מי שומעין, דבוראי ישמע לו, אבל הרי כבר דחה זה הש"ך בחו"מ סי' שפ"ח סקמ"ז רכיון דאי בעי לא עביר ובר חיובא הוא בודאי אין שליח לד"ע אפי' במומר. ובחי' הגרע"א ב"מ י' ע"ב כוון מאליו לסברת הש"ך שם, והביא ראי' לזה מש"ס ב"מ ח' בשותפין שגנבו דאף שראה שהשני גנב עמו ולא שייך לומר שסבר שלא ישמע לו מ"מ אמרינן אין שלד"ע ע"ש, אי לאו משום מגו דזכי לנפשי'.

ומ"ש כ"ת מסי' רמ"ה באו"ח דמשמע דשותף לא מקרי שליח הרי שם לא התירו רק בהתנה שיום השבת יהי' של עכו"ם ואז אינו שותפו, אבל באמת בשותף הוי שליח כמפורש בש"ס ב"מ שם בשותפין שגנבו, דלולי דאין שליח לד"ע הי' שלוחו, אך בזה שפיר כתב כת"ר דכאן דבפידוש מיחו בידו לעשות בשבת ויו"ט, א"כ הרי לא הוי שלוחו בע"כ.

אך שכת"ר חשש משום מסייע ידי עובדי עבירה, והביא דברי הש"ך ודג"מ סי' קנ"א ביו"ד דבמומר ליכא משום מסייע ידי עובדי עבירה, אך שהביא דברי הבר"י שמפקפק בדברי הש"ך וכן הגר"א בביאוריו ליו"ד הביא ראי' מש"ס נדרים ס"ב דמקשה על רב אשי הא איכא לפ"ע הא בודאי יכול לקנות במק"א, ע"כ דגם ביכול לקנות איכא איסורא, ובחיבור שו"ת צור יעקב שחנני ד' שם סי' כ"ט דחיתי דברי הנר"א לענ"ד, וכן מה שהקשה בשו"ת בי"צ או"ח על הש"ך ודג"מ הכל ישתבתי שם בתשובה לאונגרין לעיר סאטמור ובע"ה קיימתי דברי חכמים

הש"ך ודגמ"ר, וא"כ בג"ד רבלא"ה יש לו לחלל שבת במלאכתו והוא חשוד לכך ליכא משום מסייע ג"כ. ובלא"ה הבאתי שם משו"ת כ"ס שהובא בשו"ת רש"מ ח"ב סי' קפ"ד דרך כשעושה העובר תיכף האיסור הוי מסייע, אבל אם אינו עושה תיכף רק אח"כ לא הוי מסייע לכ"ע.

גלל כן י"ל לענ"ד ראין חייבין לבטל פרנסתם ע"י זה העובר, רק יזהירוהו בכל פעם למחות בידו, ואם ח"ו יעבור, לפי רעתי לא יתנו ממלאכת שבת, רק יתנו הריוח מזה לעניים. ור' יעזרני ע"ד כבוד שמו להרים קרן ישראל בכל הענינים. הק' אברהם יעקב הלוי הורוויץ אברפ"ק

נהנתי מדבריו שדבר בחכמה וראיתי בן ת"ח לאה' ירדי מנוער ע"ה, ויקבל ע"י פאסט חיבור שו"ת צויע"ק, מסתמא ישלח מחירו שהוקצב, אבקש אולי יוכל להפיץ שם איזה חיבורים בין ת"ח היראים, יודיעני ואשלח לו כי פה כעת הזמן קשה מאד, ועדן יש לי כשני מאות ספרים, והמרפס עור יש לו חוב על הספרים. ואברכו בכוח"ט בכלל כל ישראל,

כנפשו היפה ונפש רו"ש באהבה,
הנ"ל

בענין עשה דאותה תאכלו

פנחס הירשפרונג

ראש ועד הרבנים דמאנטרעאל
קאנאדע

הנה הרמב"ן בספר המצות שורש השישי השיג על הרמב"ם שמנה מ"ע דאותה תאכלו, הא הוי רק לאו הבא מכלל עשה לאסור הטמאים וכבר נמנה הלאו ואין הלאו הנאמר בלשון עשה מוסיף כלל ואין גמנה במנין כמו שלא מנה באיסור אחר שיש בו ג' לאוין כ"א בפ"ע, ועיין במגלת אסתר שמתרץ ראין כוונת חכמים דהוי לאו הבא מכלל עשה רק דהוי מ"ע הבדיקה, דאם הי' כוונתם דהוי לאו הבא מכלל עשה מה בא להשמיענו ע"ש. ובאמת עיין במכות דף י"ח וזבחים ל"ד רמוכח דהוי לאו הבא מכלל עשה ע"ש היטב, ועיין במעין החכמה כאן שמתרץ דכאן מחדש לאסור הספיקות רבכ"מ ספק לקולא לדעת הרמב"ם וכאן אסור מספק, ולחסוברים לחומרא מדאו', מחדש דכאן ל"מ אפי' רוב רק שיהי' מבורר להיותר ע"ש.

והנה באמת הריב"ש בסי' קצ"א קצ"ב כתב ג"כ כיון דהתורה אמרה להבריל בעינן שלא יהי' גם ספק איסור ויהי' בירור שאין בו שום ספק אפי' מיעוטא ע"ש. אמנם קשה לי מבכורות כ"ד ע"א דאמרינן ראה חזיר שכרוך אחרי רחל פטורה מן הבכורה ואסור באכילה וכו', וכ"ת מספקא לי' אם הלכה כרשב"ג

או כרבנן אי מספקא לי' אמאי פטורה מן הבכורה ע"ש, ומעתה אס"ד דבטמאים ל"מ רוב מה פריך הא י"ל דסובר דע"פ רוב אין מרחמת בלאו דירה לכן פטורה מן הבכורה, אבל לענין אכילה בחשש טמא חיישינן למיעוטא לכן אסור, וע"כ שגם בזה מהני רוב, הן אמת שעל המעין החכמה י"ל דרך בספק מעלה גרה ומפריס פרסה ל"מ רוב, שבוה בעינן לידע בבירור שיש בו הני סימנים, אבל בספק אחר גם בטמא מהני רוב לכן פריך שפיר דהוי ספק אם הוא מטהורה או לא. אמנם מריב"ש הנ"ל מוכח שבכל ספק בטמא ל"מ רוב שבעינן הכדלה בבירור שזה טהור וע"ז שפיר קשה מסוניין, ואולי י"ל לפמ"ש התוס' בבכורות דף כ' ע"ב להוכיח דלרשב"ג חיישינן למיעוטא מדלא מהני חלב בעצמו לפוטרה, וא"כ לפ"ז שוב י"ל ע"כ זה דלא מרחמא אלא דירה הוי ודאי, דאי הוי רוב, ל"מ לדירי', לכן פריך שפיר דגם באכילה ישתרי. אמנם לפ"מ שצידדן התוס' שמה דגם רשב"ג אויל בתר רוב ונפ"מ היכא שראינו שהי' לה חלב קודם לידה ע"ש, שפיר קשה, וזה י"ל אפי' לפ"מ שכתבו מעיקרא י"ל דהוי רוב ומ"מ מהני לרשב"ג דהוי תרי רובא, חד מכח חלב וחד מכח דלא מרחמא דלאו דירה והוי מיעוטא דמיעוטא ולא חיישינן, אבל לענין איסור אכילה בעינן שיחי' בירור בלי ספק, אמנם ז"א דבמיעוטא דמיעוטא מהני גם כאן, כמ"ש הריב"ש, דכיון דלא שכיחי בישוב והוי מיעוטא דמיעוטא דל"ח, אך באמת לענין אכילה ל"מ כלל הרוב דחלב פוטר וליכא רק חד רוב לכן אסורה, וא"כ בלא"ה תיקשי מאי פריך הש"ס, מיהו י"ל דלענין בכורה יש תרי רובא א' מכח חלב וב' מכח דלא מרחמי אלא דירה, אבל לענין אכילה אין כאן רק חד רוב, לכן אסורה באכילה, וע"כ קשה.

והנה לפ"מ שכתבו האחרונים דאע"ג דבכ"מ אין מושבע ועומד על ח"ש כאן אסור מכח העשה דהוי בכ"ש דאכילת רשות הוי בכ"ש, שוב י"ל דכאן מחדש העשה דהוי בכ"ש, ולכן נחשב במנין המצות. ובוה נ"ל לתרץ קו' הפנים יפות בקרא אך את זה לא תאכלו למה לא מקשה הש"ס בפסחים מטמאים שיהי' אסור בהנאה לר' אבות, ומ"ש שם לתרץ דכשהותרה נבילה גם שמאה הותר דאם אכל ח"ז מנבילה טהורה וח"ז מנבילה שמאה מצטרפין ע"ש היטב, תמוהין דבריו הקדושים דעיין במעילה ט"ז דרב ל"ס כן ע"ש היטב, ולפ"ז נכון בפשטיות דהא קיי"ל היכא דאיכא למידרש דרשינן ולא מוקמינן בלאוי יתירא, וא"כ גם כאן שמיותר עשה זו ע"כ מוכרחין לומר דמרבח דעל ח"ש מושבע ועומד, ומעתה הא בירושלמי תרומות פ"ו ה"א אמרינן מודה ר"ל באיסור הנאה דח"ש אסור והיינו מטעם דלא גרע מהנאה ובודאי הוי בזה מושבע ועומד, וא"כ ע"כ מותר בהנאה, דאל"כ למ"ל העשה. אמנם ז"א להרמב"ם דסובר דמש"ה לוקח בכל בהמות שמאות מק"ו מגמל, ואע"ג דאין עונשין מן הדין, מ"מ כיון דיש עשה עוהמ"ד, שוב בעינן העשה לזה, ולא מיותר כלל. ובאמת קו' הפנים יפות י"ל דהא מבואר בקרא שיותר לחרוש בחמור, דרך בכלאים אסרה, וכן בשבת אסרה, ומעתה אס"ד דאסור בהנאה, ה' בלא"ה אסור בחרישה וע"כ דמותר בהנאה.

והנה ראיתי בראש יוסף לחולין ל"ג ע"א על מה שפירשו התוס' שם דאע"ג

דלכ"נ אסור משהו גידין ועצמות ולישראל מותר וכו', וע"ז כתב דאין כוונתם בטהורים דשם גם לישראל אסור בכ"ש מחמת עשה דזובחת דהוי בכ"ש, רק כונתם על טמאים דשם ליכא העשה. ודבריו תמוהים רהא גם בטמאים יש עשה זו כמ"ש המפרשים, ואולי י"ל רכוונתו בטהור שנולד מטמא דילפינן בבכורות דף ו' מאך את זה לא תאכלו ממעלה גרה ע"ש, ובזה בודאי ליכא העשה ראותה תאכלו, כיון דהוי לי' ב' סימנים, וליכא רק הלאו, וע"ז שפיר ל"ה בכ"ש כיון דליכא העשה, ומש"ה מקשים שפיר דליכא מידי וכו'. אמנם לפמ"ש הפתחי תשובה ליו"ד סי' ע"ט ס"ק ב' בשם יר אליהו דבטחור הבא מן הטמא ליכא דין טומאה רק לאכילה אבל אבר מן החי נוהג בו שוב נדחה זה, רבזה גם לישראל אסור במשהו בשר גידין ועצמות.

והנה ראיתי בראש יוסף בחולין דף ק"ז ע"א בהא דאמרינן שם מים ראשונים האכילו בשר חזיר רפלפל שם רנבילה חמורה מחזיר ריש בו עשה דאינו זבוח משא"כ בחזיר ריש רק לאו ע"ש, ופלא לי מאד דבריו הקרושים הלא יש כאן עשה מאותה תאכלו ריש בכל הטמאים. והנה לכאורה י"ל דבר חדש רעיון באור החיים בקרא ואת החזיר שפירש שלעתיד לבוא יעלה החזיר גרה ויחזור להיות מותר וע"כ אמר הקרא וגרה לא יגר, ראסור רק כ"ז שלא יגר אבל אח"כ יהי' מותר כי יעלה גרה, ותורה לא תשתנה, ע"ש היטב. ודבריו הקרושים נפלאים דעכ"פ יהי' שינוי כי קיי"ל פרה שנולדה מגמל טמא דהיוצא מן הטמא טמא וא"כ למה ישתדי הני חזירים כיון ראמם הי' טמאים*).

ולכאורה י"ל רעיון בפרמ"ג במש"ז בס' פ"א סק"א שמסופק בטהור שנולד מטמא דאין לוקין כיון דלא מבואר בפירוש בקרא ומ"מ כתב דחלבו אסור דאע"ג דיוצא מאיסור עשה מותר כדברי הרב המגיד הירוע, מ"מ י"ל דרק באדם הוי כן ולא בכל יוצא מעשה ע"ש, אמנם מלשון כל הפוסקים משמע דיוצא מעשה מותר, ומעתה י"ל דגם האור החיים סובר כן, וא"כ שוב י"ל כונתו, דבאמת סובר דחזירים הראשונים שיעלו גרה יהיו אסורים, אבל בניהם שילדו כיון שהמה יהיו יוצאים מעשה, יותרו, ושוב ל"ה שום שינוי, והבן.

אמנם מלשונו משמע דתיכף שיעלו גרה ישתדי הם עצמם, וע"כ מוכרחים לומר דסובר דזה ל"ה שינוי כי התנה"ק בעצמה רמזה זה שאח"כ כשיהי' מעלה גרה, שוב יהי' מותר, ונהי רבכ"מ אסור, מ"מ כאן חירשה רחמנא דאח"כ שיגר יהי' מותר. ולפ"ז יל"ע בפרה שנולדה מחזיר אולי יהי' מותר כיון דרחמנא פרטה דאח"כ שיגר יהי' מותר. אמנם אלו הי' כן לא הי' משמץ בש"ס להשמיענו זה, וע"כ צדיכין לומר דרק לעתיד לבוא שכולם יהיו כן יהי' מותר, אבל עתה אם יארע סיבה שאחד יוליד מעלה גרה שפיר י"ל דאסורים.

והנה עיין עוד שם ברבריו, כל מפרסת פרסה וגו' אותה תאכלו שפירש שגם חזיר בכלל האי קרא כיון שלעתיד יעלה גרה רק אח"כ מסיים רעתה אסור. ולפי דבריו הקרושים נכון מאד מה דחז"ל פירשו אך את זה לא תאכלו ממעלה הגרה

(* עיין שו"ת פרי השרה (להגאבר"ק באניהאר) ח"ג סי' קמ"ה.

ומפריסי הפרסה דקאי על טהור הנולד מן הטמא ולכאורה אין שום רמז דכוון לזה, אך לפי דבריו נכון מאד דמקורם אמר שכל מפריס יעלה גרה וישתרי לעתיד אע"ג שכל היוצא מטמא טמא מ"מ ישתרי, ע"ז סיים אך עתה אסור טהור הנולד מן הטמא, ורק חזיר ישתרי, וכנ"ל.

והנה לפ"ז גם עתה, אע"ג דחזיר אסור כמו כל הטמאים מ"מ העשה דאותה תאכלו ליכא גביה, דאדרבא עשה זו באה להורות שגם חזיר יהי' מותר כשיעלה גרה לעתיד, רק שאח"כ ניתן עליו לאו כ"ז שלא מעלה גרה, וא"כ הוי רק בכלל הלאו אבל העשה אין בו, וממילא נכון דברי הראש יוסף במה שכתב דנכילה חמור מחזיר. ומתורץ ג"כ מה שהרגשתי על דברי הריב"ש מבכורות דפריך כיון דפטורה מבכורה למה יאסר באכילה, וע"ז הרגשתי דהא לאכילה ל"מ רוב, ולפ"ז ניחא דבחזיר דמיירי שם, לכן מהני הרוב כיון דליכא העשה בו. ונכון ג"כ דברי הראש יוסף הנ"ל דפירש דהתוס' קאי על חזיר שבב"נ אסור במשהו ולישראל ליכא העשה ולא נאסר במשהו.

ובזה נוכל ליישב מה שכתבו התוס' בבכורות דף כ"ד ע"א דמש"ה נקיט חזיר ולא גמל משום דקאי על ר"ש דאוסר קלוט כמעט פדה ע"ש, וכבר תמה במהרי"ט אלגזי בפרק קמא אות א' ע"ש דלד"ש גם חזיר אסור וזה תמיהה עצומה על רבותינו בעלי התוס', ולפ"ז י"ל דכוונתם דהוא מסופק איך הרין אם כר"ש או כרבנן לכן בכל הטמאים דיש עשה מחמיר, דילמא כר"ש, דאפי' רוב לא מהני לריב"ש, אבל כאן בחזיר דליכא עשה סמך על רבנן ומתיר. אמנם לפ"ז יל"ע דא"כ מה פריך כיון דפטורה מבכורה למה אסור באכילה הא י"ל דאסור באכילה דהוי ס"ס לחומרא דרלמא כר"ש ראסור אפי' הוא דיריה ושמא כרבנן דמרחם על לאו דירה ג"כ, אמנם באמת אם נסכים דבחזיר ליכא עשה י"ל טעם אחר דנקיט חזיר, לרבותא דאע"ג דבו ליכא עשה ומהני בו רוב, מ"מ אסור באכילה. ומה גם לא ידעתי אמאי הרגישו התוס' למה נקיט כאן חזיר, הא בכמה מקומות מצינו בש"ס שנקיט חזיר, עיין בנזיר דף כ"ג, והנה מגמרא בכורות הנ"ל מוכח דלא ישתרו חזיר לעת"ל, מדאמר אסור באכילה עד יבוא ויורה צדק לכם, ועיין בפירושו רבינו גרשום שכתב עד שיבוא משיח, ומעתה אס"ד דלעתיד ישתרי חזיר הא בלא"ה יהי' מותר וע"כ דלא יהי' מותר, דק כמו שכתב באור חיים דיהי' מעלה גרה, וז"פ.

והנה בעיקר הדבר נ"ל דהרמב"ם דחושב זה למ"ע, כוון כדברי החינוך הידוע (מצוה קנ"ג) דאם לא ברק כב' סימנים רק באחד, אף דאח"כ נתברר דהי' שניהם, עבר בעשה, דמוכרח לברוק אחרי תריוויהו, וכן כתב הקנאת סופרים בשורש הששי דזה הוי מ"ע בפעולה, דלפי הבנת המעין החכמה דאסור מכה ספק או רוב, וכן להאחרונים דאוסר כ"ש, הוא רק לאו הבא מכלל עשה, ועיין במצוה ב' נ' שהוסיף הרמב"ן על המ"ע של הרמב"ם, שכתב במגלת אסתר שם שהרמב"ם לא מנה לאו הבא מכלל עשה בין החשבון, וא"כ ע"כ כאן הוי בקום ועשה, אמנם בשבת חשיב העשה דשבתה אע"ג דהוי בשוא"ת. והארכתי בזה.

בדין ספירת העומר בקטן

בן ציון בלום

ח"ד ב"ן כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א
ור"מ במתיבתא עץ חיים רבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

הנה ידוע ספיקת האחרונים באותם שנעשים בני י"ג שנה בתוך ימי הספירה אם רשאים להמשיך לספור גם אח"כ בברכה, דלכא' כיון דבעינן מ"ט תמימות א"כ במאי שספר בהיותו קטן אין ספירתו דאז פוטרנו מחיובו לספור מ"ט תמימות שחל עליו כשנעשה גדול, כמו באכל מצה כשהוא שוטה שאין האכילה פוטרנו לכשישתפה, דעשיית המצוה בזמן הפטור אינו פוטרנו לזמן החיוב, כמבואר בר"ה כ"ח ע"א, וא"כ כשנעשה גדול אח"כ ונתחייב בספירת תמימות א"א לו לקיים זאת, (עיי' במג"ח מצוה ש"ו ובציונים לתורה כלל י"ב אריכות בזה). והנה המנהג לספור גם אחר הבר מצוה בברכה. ונ"ל לומר בזה, דהנה בשיטת הבה"ג דס"ל בשכח לספור יום אחד לא יספור אח"כ בברכה כתב עליו הרא"ש בסוף פסחים דאינו נראה לר"י דכל לילה ולילה מצוה בפני עצמה, ומשמע מקושייתו דס"ל דלהבה"ג כל הימי הספירה הם מצוה אחת הנמשכת למ"ט יום, ולפיכך בשכח יום אחד אבר כל המצוה, והר"י פליג עליו בזה וס"ל דכל לילה מצוה בפ"ע היא, וכן משמע באחרונים דבהא פליגי הבה"ג והר"י. ולפ"ז קשה קצת להסביר להבה"ג למה עושין ברכה בכל יום כיון דלא הוה רק מצוה אחת. ולולי דבריהם ה' נ"ל לומר בדרך אפשר, דבאמת גם הבה"ג ס"ל דכל יום הוא מצוה בפנ"ע אך ס"ל דכיון דכתיב תמימות צריך שיהי' המניין בשלימות מ"ט יום זאח"ז, וא"כ למשל בשכח לספור ג' ימים הראשונים אף דיום ה' הוא מצוה בפנ"ע מ"מ כיון דכתיב תמימות לא שייך מספר יום ד' רק אחר מספר ג' וכמ"כ בשכח לספור יום כ' א"א לו לספור כ"א דכיון דכתיב תמימות היינו מניין שלם כ"א אחר כ'. ולפ"ז דגם לשיטת הבה"ג כל יום הוא מצוה בפנ"ע, שפיר מברכין בכל יום, ומיושב ג"כ המנהג בקטן שנתגדל בתוך ימי הספירה דבשלמא בשכח לספור לגמרי יום א' י"ל כמ"ש לעיל דבעינן תמימות והיינו למנות כסדר זאח"ז, אבל הכא בקטן שנתגדל דעכ"פ ספר עד שנעשה בר מצוה, דק שלא הי' בזמן החיוב, זה לא הוי חסרון לשלול הספירה של אח"כ, כיון דבאמת כל יום הוא חיוב בפנ"ע והחסרון של תמימות אין לו, כיון שעכ"פ ספר עד היום, ומה שלא הי' בחיוב לא איכפת לן כיון דאין שאר הימים חלק מהמצוה של היום דק שהם תנאי בהמצוה של כל יום ויום והתנאי במצוה לא איכפת לן אם עושהו בקטנות. ונ"ל דאי' לזה, דהנה בחדושי הרעק"א ז"ל לאו"ח סי' קפ"ו סעיף ב' נסתפק בקטן שאכל ביום האחרון של שנת י"ג לעת ערב קודם הלילה ובתחילת הלילה שנעשה גדול עדיין לא נתעכל המזון אם מחויב מדאורייתא לכך, עייש"ה וספיקתו הוא מה הוא הגורם להתחייב בבהמ"ז אם האכילה לחוד הוא המחייב והא דמבואר בשו"ע סי' קפ"ד סעיף ה' שזמן בהמ"ז הוא עד שיתעכל היינו רק שזמן הברכה הוא עד שיתעכל אבל עיקר המחייב הוא רק האכילה, וא"כ בנ"ד אין

החיוב עליו רק מדרבנן כיון שזמן אכילתו ה' בקטנות, או דלמא חיוב בהמ"ז הוא על מה שהספיק לו הקב"ה מזונו, וכ"ז שהמזון לא נתעכל והמזון מזין אותו ומפרנסו הרי הוא כאוכל כל שעה, וא"כ בני"ד כיון שעכ"פ הוא שבע גם לאחר שנעשה גדול מחויב הוא מדאורייתא לברך ואפשר שאף במי שכבר בירך בקטנותו מחויב הוא לחזור ולברך שאין חיוב דרבנן מוציא חיוב דאורייתא (ועי' היטב בתשובת כתב סופר סי' ל"א ובחזון איש או"ח סי' כ"ח). והנה זה ודאי ראף לאותו צד של הספק שהשביעה היא ג"כ מחייב בבהמ"ז מ"מ ודאי שהשביעה צריך לבוא ע"י אכילה וכרתיב בהדיא בקרא ואכלת ושבעת, ושביעה בלא אכילה אינו מחויב לברך, וא"כ לכאור' כיון שעכ"פ האכילה ה' בקטנות מה בכך שהשביעה ה' בגדלות הא שביעה בלא אכילה לאו כלום הוא, ומוכח רס"ל רכיון דלאותו צד השביעה הוא עיקר המחייבו והאכילה הוה רק תנאי להשביעה, זה לא איכפת לן אם עושהו בקטנות, כיון שעכ"פ השביעה שהוא המחייב הוא בגדלות, (ועי' בספר תורת חיים סי' קפ"ו ס"ק ז' ד"ה עיין ולפענ"ד הדבר פשוט כמו שכתבתי), וא"כ גם בני"ד גבי ספירת קטן כיון דלדברינו אין שארי הימים חלק מהמצוה רק תנאי במצוה לא איכפת לן אם עושהו בקטנות. וע' בתשובות כתב סופר סי' צ"ט שכתב וז"ל אבל אם ספר בקטנותו הגם רלא ה' מחויב בספירה ג"ל דמצטרף האי ספירה דרשות לספירה דאח"כ שספר שבעה שבועות תמימות וליכא קפידא רק שיהי' ספורות למו שבעה שבועות תמימות עכ"ל, ולא ביאר כל צרכו, ולפענ"ד כוונתו כמו שכתבתי.

ולהנ"ל נ"ל ליישב מה שראיתי נוהגין שגם אותן הקטנים שלא ספרו בכל יום מחנכין אותן עכ"פ באותן הימים שבאים להתפלל (כש"ק וכדומה) לספור בברכה ולכאור' זה צ"ע דהרי זה ברור דצריכין לחנך הקטנים דוקא בצורת המצוה שיתחייבו כשהיו גדולים (עי' בחירושי ריטב"א סוכה ב' ב' ד"ה אמר ר"י מעשה וז"ל מהא שמעינן דקטן שמחנכין אותו במצוות לעשות לו מצוה בהכשר גמור כגדול וכו') מקרא מלא כתיב חנוך לנער עפ"י דרכו וכו' ועי' ברמב"ם הלכות חו"מ הל"י קטן שיכול לאכול כזית פת מחנכין אותו במצות ומאכילין אותו כזית מצה משמע ג"כ דבפחות מכזית אין בו משום מצות חינוך וכן הוא בפרמ"ג ובדה"ח לענין מצות ציצית בקטן דצריך שיהי' בו שיעור שיכסה בו ראשו ורובו של אותו קטן עכ"פ ועי' בבה"ל סי' תרנ"ז ד"ה כרי לחנכו במצוות שכתב ופשוט דצריך שיהיו ר' מינין כשרין כמו בגדול, וכן הוא בכל האחרונים) וכיון ראנן קי"ל כשישת הבה"ג רבשכח לספור יום אחר אסור לספור עוד בברכה א"כ באותן הקטנים שלא ספרו בכל יום לכאור' אדרבה מצד מצות חינוך ה' לנו להפרישם מאיסורא דברכה לבטלה ולצוות להן להריא שלא יספרו בברכה. אך לפמש"כ לעיל בשיטת הבה"ג יש ליישב קצת, דהנה המג"א והברכי יוסף מחולקין בחינוך קטנים באתרוג השאול דהמג"א בסי' תרנ"ח ס"ק ח' ס"ל דכיון דביום ראשון צריך להיות לכם ולא שאול א"כ גם הקטן אינו יוצא מצות חינוך באתרוג שאול ודייק כן מדברי הרא"ש סוכה בסוגיא דמתנה ע"מ להחזיר, והברכ"י שם חולק וס"ל דבאתרוג השאול יוצאין בו חינוך אף ביום א' ומדייק כן מירושלמי סוכה ומביא שם שגם המרדכי והראב"ד ס"ל כן ומיישב דאית' המג"א מהרא"ש שלא יהי' סותר דברי הירושלמי עש"ה.

(ועי' מ"ב סי' הנ"ל ס"ק כ"ח, ובשעה"צ ס"ק ל"ו) ולהלכה נקטינן כדברי הברכ"י, וכן הוא המנהג גבי אתרוג דנותנין אותו לקטן אחר קטן אף ביום א', ואם נאמר כדברי המג"א הנ"ל דצריך להיות שלו דוקא א"כ בקטן דקונה ואינו מקנה הוה לגבי קטן השני רק שאול (עי' בגמ' סוכה מ"ו ע"ב ובשו"ע שם ס"ו), ומוכרח דגם בשאול יוצאין מצות חינוך כדברי הברכ"י. וכדי שלא תקשה על הברכ"י מכל אותן הראשונים שהבאתי לעיל דמצות חינוך צריך שיהי' בצורת המצוה דוקא, צ"ל דבסוכה למעלה מכ' או פחות מכזית וכו' אז החסרון בעצם צורת המצוה ואין בזה כלל מצות חינוך, אבל שאול שאין זה רק פרט במצות לולב שפיר יוצאין אף בזה. ולפי זה י"ל דבאמת לשיטת האחרונים בשיטת הבה"ג דכל ימי הספירה הם מצוה אחת נמשכת א"כ באמת צ"ע אם מותר לחנך אותן בברכה כשאינו סופר כל הימים, דחסר בעצם צורת המצוה והדמיון לזה לולב בלא אתרוג, אך לפי רברינו הנ"ל בשיטת הבה"ג דכל יום הוא מצוה בפנ"ע והחסרון של תמימות שיהי' בסדר זאח"ז, זה לא הוי רק תנאי בהמצוה, אבל מצות היום קיים בשלימות, א"כ דומה קצת לאתרוג השאול, דלפי ההלכה קיים מצות חינוך, וצ"ע לדינא. (ובאמת צ"ע גם גבי שאר מצוות בכזית מצה וסוכה וכדומה שמברכין הקטנים הברכה על אכילת מצה או לישב בסוכה ואין מדרקין עליהם שיאכלו כזית בכא"פ, ולכאוי' ברכתם לבטלה, ואולי ראוי למונעם מזה, ואפשר דס"ל בשיטת הרא"ם בתוספותיו על הסמ"ג ריש מגילה דס"ל דמניחין לקטנים לברך ברכה לבטלה ומביאו הברכ"י סי' תרנ"ח סעיף ו', אך לצוות להם לברך זה לכאוי' אסור לכ"ע עי' שד"ח מערכת ל' כלל קמ"א או"ק י"ד וע"ה. ועי' בספר שמירת שבת כהלכתה פרק ל"ב סעיף כ"א ובציון שם אות ס' ודו"ק.

ובעיקר ספיקת הגרעק"א ז"ל הנ"ל, מה היא המחייבת בבחמ"ז, האכילה או השביעה, ג"ל ראי' מדברי הרמ"א בסי' ער"א ס"ו שפסק שם רבגמר סעודתו (היינו באוכל ע"ש) וקידש עליו היום קודם בהמ"ז מברך בהמ"ז על כוס ראשון ואינו מזכיר של שבת דאזלינן בתר התחלת הסעודה וכן עיקר עכ"ל, וכתב שם המג"א ס"ק ט"ו דבאכל כזית בשבת ודאי יורה הרמ"א דצריך להזכיר של שבת ודינו של הרמ"א דק בלא אכל כזית בשבת, ולכאוי' מזה ראי' דרק האכילה היא המחייבתו לבחמ"ז ולא השביעה, ראם נאמר דהשביעה היא המחייבת א"כ הרי עכ"פ שבע הוא בשבת ויתחייב להזכיר של שבת מטעם השביעה לחוד, ומאי נ"מ בין אכל ללא אכל, ואין לומר דהרי עכ"פ האכילה שהוא התנאי להשביעה הי' בחול, זה אינו שהרי גם בציור של הגרעק"א הי' האכילה בקטנות ואעפ"כ השביעה מחייבו (לאותו צד) לברך בהמ"ז מה"ת ודו"ק. ואף להמחבר שם דס"ל שצריך להזכיר של שבת אף בלא אכל כלל בשבת אין טעמו מטעם השביעה דק דס"ל דבאותו יום שהוא מברך אותו היום הוא המחייבו בהזכרה, ומדמה לי לתפלה ששכח להתפלל של ע"ש שמתפלל בשבת שתים של שבת, עש"ה בתשובת הרא"ש שהביא הב"י שהוא המקור לדברי המחבר, ותראה כדברי ודו"ק.

(המשך לעיל עמוד כ"ג)

עולת שבת בשבתו

אחרי

ואל יבא בכל עת אל הקודש. ו"ל הכוונה עפ"י אומרם ז"ל (כתובות נ' ע"א) עה"פ אשרי שומרי משפט עושה צדקה בכל עת, וכי אפשר לעשות צדקה בכל עת, דרשו רבותינו שביבנה זה הזן בניו ובנותיו כשהן קטנים. ולפי"ז יוכל האדם לומר שמקיים מצות צדקה ע"י שמפרנס את בניו ובנותיו הקטנים, ועי"ז יפטור א"ע מליתן צדקה לעניים אחרים, לזה אמר הכתוב, ואל יבא בכ"ל ע"ת אל הקודש, שע"י צדקה זו הנקרא „בכל עת" שמפרנס את בניו ובנותיו כשהן קטנים, לא יבא אל הקודש פנימה, רק עיקר מצות צדקה, המביאה קדושה על האדם, היא מה שנותן לעניים ואביונים אחרים.

(הגאון מוה"ר יצחק דראהביטשער זצ"ל¹)

קדושים

לא תקיפו פאת ראשכם. ו"ל בזה רמז וסמך לשיטת הרמב"ם פי"ב מהל' עבודת כוכבים הלכה ו', שכתב דחכמז"ל לא נתנו שיעור לפאת הראש, ושמענו מזקנינו שאינו מניח פחות מארבעים שעדות עיי"ש. וי"ל שהתורה"ק רמזה ר"ז כאן, כי אות הראשונה ואות האחרונה של תיבת ישראל הם אותיות ו' ל' בנימש' ארבעים, ונשאר תיבת רא"ש, וזהו, לא תקיפו פאת ראשכם, היינו הפאות והצדדים של תיבות ישראל, שהם אות יו"ד מקצה מזה, ואות למ"ד מקצה מזה, ונשאר ראש, לרמז על שיעור ארבעים שעדות.

(הנה"ק מהרצ"א מבלאזוב זצ"ל²)

אמור

אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם לנפש לא יטמא בעמיו. וכבר עמדו חז"ל בזה, על כפל הלשון הכהנים בני אהרן, הלא ידוע לכל כי הכהנים הם בני אהרן. וי"ל הכוונה בזה עפ"י השלח"ק עה"פ בסוף התוכחה בפ' בחוקותי וזכרתי את בריתי יעקב וגו', ודקדק מדוע הפסיק בפסוק של נחמה באמצע התוכחות, ותידין, ראינו רומה בן שפחה הפוגם ראין חטאו גדול כ"כ ריש לימוד זכות עליו דנמשך אחר שורשו, לבן מלך הפוגם, שהי' לו ממי ללמוד ולא למד, ועי"ז קאמר, וזכרתי וגו' כי אף גם זאת אזכור לכם, מחצבתכם הקודש, שאתם בני אברהם יצחק ויעקב, ולא הלכתם בברכיהם, ועי"ז יוגרל העונש ח"ו, נמצא שגם פסוק זה הוא תוכחת מוסר לבנ"י, עכרה"ק.

וזה יש להעמיס בכוונה הפסוק כאן, אמור אל הכהנים, בני אהרן, שזאת יאמר אל הכהנים, שיוכרו תמיד שהם בני אהרן, ולכן צריכין להיזהר ביותר,

(1) בספר נפש יהודה (להג"ר יהורא ליב מזאלקאווא) בליקושים על משלי ס"י י"ז,

בשמו.

(2) בקובץ אוהל מועד (שיצא לאור באיזביצא) בקונטרס אהל משה אות י"ז בשמו.

לנפש לא יטמא בעמיו, שלא לפגום את הנפש ח"ו, כי אז יוגרל עונשם ח"ו, רק יתאמצו לקדש ולטהר עצמם, ואז אדרבא, זכות אבותם מסייעת.
(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

בהר

במסורה מצא"ה ג' פעמים, ולא מצא"ה ירו די השיב, ואידך, ולא מצאה היונה מנוח לכף רגלה (בראשית ח'), ואידך, גם צפור מצאה בית וגו' אשר שתה אפרוחי' (תהלים פ"ד). ויש לפרש כוונת המסורה עפי"ד המדרש בפ' תולדות עה"פ הקול קול יעקב והידים ידי עשו, נתכנסו כל אומה"ע אצל אבנימוס הנרדי ואמרו לו תאמר שאנו יכולים ליזדווג לאומה זו, אמר לנו וחזרו על בתי כנסיות ועל בתי מדרשות שלהן ואם מצאתם שם תינוקות מצפצפין בקולן אין אתם יכולין להזדווג להם שכך הבטיחן אביהן ואמר להם הקול קול יעקב בזמן שקולו של יעקב מצוי בבתי כנסיות אין הידים ידי עשו, ואם לאו, הידים ידי עשו, ואתם יכולים להם. הרי רהעצה להינצל מידי עשו הוא רק ע"י הקול תורה של תינוקות אפרוחי ישראל המצפצפין בקולן.

וזהו מה שאמרה המסורה, ולא מצאה היונה מנוח, כי כנסת ישראל שנמשלו ליונה, לא מצאו מנוחה בגלות המר הזה מחמת הירי עשו השולטות בהם, וממשיך המסורה, לא מצאה ירו די השיב, כי בעוה"ר אין ירינו תקיפה עליהם להשיב להם כגמולם, וקמסיים המסורה, שהעצה היעוצה היא, גם צפור מצאה בית, שיש אופן שכנסת ישראל הנקראים צפור (כפירש"י שם) ימצאו מקום מנוחה, אשר שתה אפרוחי' וגו', כלו"ע אפרוחי ישראל כנים הקטנים המצפצפין בקולם קול תורה בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, שאז אין הידים ידי עשו שולטות בהם.
(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

בחוקותי

אם בחקותי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם ונתתי גשמיכם בעתם וגו'. ואמרו חכז"ל (ע"ז ה' ע"א) על פסוק זה, אין אם אלא לשון תחנונים עיי"ש. והכוונה שמאחר שהקב"ה כרוך רחמיו וחסריו רוצה בטובתנו להריק לנו כל מיני השפעות טובות, לכן מבקש ומתחנן לפנינו שנלך בחקותיו. והנה מבואר בגמ' (יומא ל"ח ע"ב) אר"י כיון שיצאו רוב שנותיו של אדם ולא חטא שוב אינו חוטא שנא' רגלי חסידיו ישמור. ומאחר דכתיב ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה, נמצא שרוב שנותיו של אדם הזוכה לגבורות היא מ"א שנה, לזה אמר הכתוב כאן, א"ם בחקותי תלכו, אותיות מ' א', לרמוז על מ"א שנה, שהקב"ה מבקש אותנו לילך בדרכיו מ"א שנה, ואז יש הכטחה של רגלי חסידיו ישמור, ועי"ז יישיב הקב"ה עמנו, ונתתי גשמיכם בעתם וגו'.
(תרה"ק מוה"ר יצחק ישעי' הלברשטאם זצ"ל הי"ד אבר"ק טשחויב³)

(3) מתוך מכתבו של יורדנו הרב מוה"ר יחזקאל גרובנער שליט"א רב ברעטרויט, ששמע ר"ז מפ"ק. ותורתנו נתונה לידינו הנה"ח מו"ה יהושע הענענבערג נ"י שמסר לנו מכתב זה כדי להרפסו בקובצנו. תשח"ח לו.

ונתתי שלום בארץ ונו' וחרב לא תעבור בארצכם. ו"ל בזה עפ"י אומרם ז"ל במס' אבות (פ"ה מ"ח) חרב באה לעולם על ענוי הרין ועל עוות הרין. נמצא דאם יהי' שלו' בעולם בין אדם לחבירו, הרי לא ילכו לרין זה עם זה, ושוב לא יוכל להניע לירי ענוי הרין או עוות הרין. וזהו, ונתתי שלום בארץ, אז וחרב לא תעבור בארצכם.

(הנאון מוה"ר אברהם תאומים זצ"ל אבר"ק זאלישטשיק⁴)

נוסחאות והערות ברש"י על התורה

(נלקטו מקונטרס „יוסף הלל" להר"ר מנחם בראכפעלד שליט"א)

אחרי

קאפ' ט"ז פסוק כ"ה.
ואת חלב החטאת, אמורי פר ושעיר: כתב הרא"ם, שלא נחשוב שחלב החטאת בלשון יחיד מורה על אמורי הפר או השעיר ולא על אמורי שניהם וכו'. ולכאורה יל"ד מנ"ל לרש"י דקאי על שניהם. וכתב בגו"א משום דהי מנייהו מפקת. אמנם ברפוס אלקבץ הנוסחה הוא, ואת חלב החטאת, מתרגמינן וית תרבי חטאתא, אמורי פר ושעיר: ודברי רש"י סובבין לפרש התרגום מדוע תרגמו בלשון רבים תרבי ביו"ד, ובפסוק נאמר בלשון יחיד, וע"ז קאמר מפני שהכוונה הוא על אמורי פר ושעיר שייך שפיר לתרגם בלשון רבים. — ובספר זכרון הוסיף עוד שמתורגם תרבי חטאתא בוא"ו באמצע לשון רבים על משקל וסגר פום אריותא ע"כ. אבל לפנינו בתרגום הכל בלשון יחיד וית תרבא (באל"ף) רחטאתא.

קאפ' י"ח פסוק י"א.
ערות בת אשת אביך, לימד שאינו חייב על אחותו משפחה ונכרית לכך נאמר בת אשת אביך בראוי' לקידושין.

מן הלשון „לכך נאמר" נראה וניכר שיש כאן חסרון בדברי רש"י והחסרון הזה נשלם ברפח"ר, שכן הוא הנוסחה שם, וכן ברפוס אלקבץ, ערות בת אשת אביך למד שאינו חייב על אחותו משפחה ונכרית לפי שאמר למעלה מולדת חוץ שאומרים לאביך הוצא יכול אפי' משפחה ונכרית לכך נאמר בת אשת אביך בראוי' לקידושין. ומנוסחה זו יהי' ראי' לפירוש הרא"ם לעיל בפסוק ט', שכתב רש"י בין שאומרים לאביך קיים את אמה ובין שאומרים לו הוצא את אמה כגון ממזרת או נתינה עכ"ל. וטען עליו הרמב"ן שיוצא מזה דאם הוא אחותו מחייבי כריתות לא יתחייב עלי' משום אחותו ואינו כן ע"ש, ופירש הרא"ם שכוונת

(4) בס' פורחת עלתה נצה עה"ת (לשו"ב מזאלישטשיק בעילום שם המחבר), כשמו.

רש"י אינו שאמה היא ממזרת דאז הוא אחותו מחייבי לאוין רק שאחותו היא ממזרת שאמה היתה ערוה על אביו מחייבי כריתות שבתה היא ממזרת, או שאמה נתינה והיא מח"ל עיי"ש. והנה אם נפרש כמו שהבין הרמב"ן בדברי רש"י שאומרים לאביך הוצא היינו בנש, דקידושין תופסין בחייבי לאוין, הול"ל כאן, יכול אפי' חייבי כריתות שאין קידושין תופסין ת"ל בת אשת אביך מגלן שהכתוב ממעט רק אינה ראוי' לאישות דהיינו שפחה ונכרית, דילמא ממעט חייבי כריתות שאינה אשתו. אלא בודאי בפסוק לעיל שאומרים לאביך הוצא היינו אפי' חייבי כריתות במשמע, ואומרים לו הוציאה מביתך א"כ לא ממעט כאן רק שפחה ונכרית שהולד כמותה, (ובאמת הביא הרא"ם ראי' לדבריו אף לפי נוסחתנו, אבל לפי נוסחת דפה"ר הרא"י בולטת), אמנם בנוסחת דפה"ר בפסוק דלעיל לא כתיב כגון ממזרת או נתינה והנוסחה היא כגון בת ממזרת ונתינה, וקשה להעמיס בלשון זה בת שהיא ממזרת, שמשמעותו שהיא בת ממזרת שאמה היא ממזרת והוא כמו שהבין הרמב"ן.

קדושים

קאפ' י"ט פסוק י"א.

ולא תכחשו, לפי שנאמר וכחש בה משלם קרן וחומש למדנו עונש כו' ולא תשקרו, לפי שנאמר ונשבע על שקר ישלם קרן וחומש למדנו עונש וכו'. עיין ברא"ם שכתב שהוא נוסחה משובשת דבגמרא (ב"ק ק"ה ע"ב) בין למאן דמוקי רישא בלא אשתבע וסיפא דאישתבע. ובין למען דמוקי תרווייהו בראישתבע עונש דרישא אינו אלא לשלם קרן לחורא ולחייבו באונסין אבל חומש לא ואיך כתב רש"י לפי שנאמר וכחש בה משלם קרן וחומש, ע"כ דנוסחה זו משבשתא היא עיי"ש.

ובדפה"ר הנוסחה היא, לא תכחשו לפי שנאמר וכחש בה משלם קרן וחומש למדנו לעונש אזהרה מנין ת"ל לא תכחשו. לא תשקרו, לפי שנאמר ונשבע על שקר ישלם למדנו לעונש אזהרה מניין ת"ל לא תשקרו. הרי שלא הביא בשניהם משלם חומש. אך לפי פירש"י שם דסיפא איירי שהורה, ומשלם חומש יש להפך כאן ולגרוס ברישא ישלם ובסיפא משלם קרן וחומש, ואולי מפרש רש"י כאן ררישא באשתבע והורה, ולכאורה משמע כן מלשון הגמ' רקאמר כאן שהורה כאן שבאו עדים, משמע ררישא כהורה וסיפא רבאו עדים, דמפרש מקורם את הרישא ואח"כ את הסיפא, דלפ"מ שפרש"י שם הול"ל כאן שבאו עדים כאן שהורה, עיי"ש.

קאפ' י"ט פסוק י"ג.

לא תלין, לשון נקבה מוסב על הפעולה: עיין ברא"ם ונו"א שפירשו מפני שלא מצינו בלשון הזה פועל יוצא, פירש כן, אבל הקשו שמצאנו אותו יוצא, בפסוק ערום ילינו מבלי לבוש (איוב כ"ד ז'). וכתב בספר זכרון וז"ל, אבל לא ידעתי למה ברח הרב וז"ל מזה הפירוש (היינו לפרש שהוא תי"ו הנוכח לזכר), והוא יותר נכון בעיני, לפי שכל הכתוב הולך בו על סדר אחר, לא תעשק, לא תגזול, לא תלין,

כולם לנוכח, ואם הוא כפירוש הרב, לצדדין קתני לא תעשוק לא תגזול לנוכח לא תלין נסתר עכ"ל. וברפוס הראשון כל הדיבור הזה ליתא.

שם פסוק כ"ח.

ושרט לנפש לא תתנו בבשרכם וכתובת קעקע לא תתנו בכם אני ה'; בכל הפרשה פירש"י אני ה' האמור אצל המצות נאמן לשלם שכר, והאמור אצל עונשין נאמן להפרע או דיין להפרע, ועיין לעיל בפסוק ט"ז שכתב רש"י את שניהם, נאמן לשלם שכר ונאמן להפרע, כי הוא מוסב על בצר תשפוט עמיתך לא תלך רכיל ולא תעמוד על דם רעך. ובפסוק זה לא פירשו כלום, ולכאורה הוי פירושו נאמן להפרע שהרי מוסב על אזהרה אבל בש"ש בפסוק חכו ממתקים (ה' ט"ז) כתב רש"י, רבריו ערבים, ושרט לנפש לא תתנו בבשרכם וגו' אני ה' הנאמן לשלם שכר, יש חיד מתוק מזה אל תחבלו בעצמיכם ותקבלו שכר. הרי שפירשו נאמן לשלם שכר.

אמור

קאפ' כ"ב פסוק ב'.

וינזרו, אין נזירה אלא פרישה וכן הוא אמר וינזרו מאחרי, נזורו אחור, יפרשו מן הקדשים בימי טומאתם. ד"א וינזרו מקדשי בני ישראל אשר הם מקדישים לי ולא יחללו את שם קדשי סרס המקרא ודרשהו: אשר הם מקדישים לי, לרבות קדשי כהנים עצמן:

האי ד"א שכתב רש"י קשה להולמו שאין זה פירוש אחר, והשפ"ח כתב שמצא בספר מונה רחאי ד"א צ"ל אחר סרס המקרא ודרשהו ד"א אשר הם מקדישים, ויעיין בספר משכיל לדוד שרחה רבריו וכתב שצריך למוחקו לגמרי עיי"ש, וכן כתב בלבוש האורה שטעות הוא וצריך למוחקו. אבל ברבריו רוד (טו"ז) החזיק ג"כ בנוסחת השפ"ח. וברפה"ר האי, "ד"א" ליתא כלל לא כאן ולא להלן.

שם פסוק ט"ז.

בא"ר ואונקלוס שתרגם במיכלהון בסואבא, שלא לצורך תרגמו כן: בנמרא רסנהרין (רף צ ע"ב) אמרו כל הנותן תרומה לכהן עם הארץ משיאו עון אשמה שנאמר והשיאו אותם עון אשמה באכלם את קדשיהם ופירש"י באכלם את קדשיהם ומתרנמין במיכלהון בסואבא ית קורשהון: וא"כ אף שרש"י פירשו על אכילת זרים מ"מ אונקלוס שפירשו ע"פ הבריייתא דנמ' לא הו"ל לכתוב דשלא לצורך הוא, רלפירושם קאי והשיאו אותם עון אשמה שאם יתנו ישראל את קדשיהם לכהנים החשודים שלא ישמרום בטהרה משיאים אותם עון אשמה. וברפה"ר הדיבור הזה ליתא. וכן הביא בס' יוסף דעת, בס"א אינו.

שם פסוק כ"ד.

נתק, תלושין ביד עד שנמסקו חוטים שתלויים בהם אבל נתונים הם בתוך הכיס, והכיס לא נתלש: וזרות כרותין בכלי ועורן בכיס: הנה מה שהתנה רש"י שהכיס לא נתלש והביצים כרותין ועורן בכיס בוראי אם נתלש גם הכיס כ"ש שאסור, והול"ל אע"פ שלא נתלש הכיס שגם בזה אסור להקריבו שהוא בע"מ. אמנם

ברש"י דפוס אלקבץ נתוסף כאן כמה תיבות, וכך הוא הנוסחה, כרותין ועודן
כנים (שלו) [שלא] יהו מחוסרי אבר. והנראה בכוונתו לפי שכתב אח"כ שהגוי
מותר להקריבם בבמה שבשרות, ועל דיוק זה כתב שדוקא אם הכים לא נתלש
דאם נתלש הכים הרי זה מחוסר אבר ואפי' בבמה שבשרות אסור להקריבם,
כמ"ש בגמ' (ע"ז דף ה' ע"ב) א"ר אלעזר מנין שמחוסר אבר אסור לב"נ וכו'.

בהר

קאפ' כ"ה פסוק א'.

בהר סיני, בא"ד למדנו שכללותי' ופרטותי' כולן נאמרו מסיני וכא הכתוב ולמד
כאן על כל דבור שנדרב עם משה שמסיני היו כולם כללותיהן ודקדוקיהן, וחזרו
ונשנו בערבות מואב: דברי רש"י מקורם בתו"כ, אך מה שמסיים וחזרו ונשנו
בערבות מואב הסיום הזה ליתא בתו"כ, ולכאורה הוא דלא כמאן, דהנה נחלקו ר'
ישמעאל ור' עקיבא בזה (סוטה דף לז:): דר"י סבר כללות נאמרו בסיני ופרטות
באוהל מועד ור"ע אומר כללות ופרטות נאמרו בסיני ונשנו באהל מועד ונשתלשו
בערבות מואב, עיי"ש בנמרא. א"כ לר"י נאמרו הפרטים באה"מ, וצ"ל
דהברייתא דתו"כ הוא אליבא דר"ע וכן כתב הרא"ם. רק שלפ"ז יקשה למה
מסיים רש"י שנשנו בערבות מואב הלא לר"ע נשנו באוה"מ ונשתלשו בערבות
מואב.

ובאמת בשה"ש (ב' ד') עה"פ הביאנו אל בית היין, פירש"י אל בית היין, אהל
מועד ששם נתנו פרטי' וביאורי' של תורה הרי שפירש אליבא דר' ישמעאל
דהפרטים נאמרו באה"מ, (הנם שאין זה קושיא דהרכה פעמים מצאנו ברש"י כן
שפ"א מפרש אליבא דמ"ד זה ופעמים אליבא דמאן דפליג). אבל בדפה"ר כאן
לא נזכרו כלל פרטותיהן, וכן הוא הנוסחא, מה ענין שמטה לחר סיני והלא כל
המצות נאמרו מסיני אלא מה שמטה נאמרו כללותי' ודקדוקי' מסיני אף כלן
נאמרו כללותיהן ודקדוקיהן מסיני כך שנוי' בתו"כ ונראה לי שכך פירושה לפי
שלא מצינו שמטת קרקעות שנשנית בערבות מואב במשנה תורה למדנו
שכללותי' ופירושי' כלן נאמרו מסיני וכא הכתוב ולמד כאן על כל וכו'. א"כ
אפשר דהברייתא הזאת אין לה שייכות לפלוגתת ר"י ור"ע שלא דברה דהברייתא
לענין הפרטות כלל, רק לענין הדקדוקין ופירושים, וצ"ע כי עדיין לא נתיישב
מש"כ רש"י בשה"ש שם שביאורי' נאמרו באהל מועד וביאורי' היינו פירושי'.

שם פסוק ו'.

לך ולעבדך ולאמתך, לפי שנאמר ואכלו אביוני עמך, יכול יהיו אסורים באכילה
לעשירים ת"ל לך ולעבדך ולאמתך הרי בעלים ועבדים ושפחות אמורים כאן.
מלשון הזה משמע שבא לרבות גם את העבדים ושפחות ותימא קצת, אם גם
אותם היינו ממעטים מדכתיב אביוני.

אכן בספר זכרון הביא נוסחה. הרי בעלי עבדים ושפחות אמורים כאן. כלומר הרי
עשירים שיש להם עבדים ושפחות כאן. ובדפה"ר הנוסחה, בעלים עבדים
ושפחות בלא וי"ו, והוא יכול להתפרש כמו נוסחת הזכרון.

בחוקותי

קאפ' כ"ו פסוק ט"ו.

משפטי תגעל נפשכם, שונא החכמים: קשה להעמים בתיבת משפטי שיהא פירושו חכמים, ובדפח"ר הנוסחה הוא, שונא את החכמה, רק ממילא כששונא את החכמה הוא שונא את החכמים, לכן להלן כשהוא סוכם את שבע העבירות שם כותב שונא את החכמים.

שם פסוק ט"ז (בפירוש אגרת ת"כ).

והפקדתי עליכם שיהיו המכות פוקדות אתכם מזו לזו עד שהראשונה פקודה אצלכם אינא אחרת ואסמכנה לה. הלשון פוקדות אתכם משמע שהוא מלשון מבקרים אתכם כלשון ופקודת כל האדם יפקד עליהם שדרשו חז"ל (נדרים ל"ט ע"ב) ופקודת כל אדם יפקד עליהם שיהיו בני אדם מבקרים אותם, עיי"ש בד"ן שפירש שזהו לשון ופקודת. אבל מה שמסיים שהראשונה פקודה אצלכם משמע שהוא מלשון פקדון אשר הפקר אצלו. אבל בדפוס אלקבץ הנוסחה והפקדתי עליכם שיהיו המכות מופקדות אתכם, מזו לזו וכו'. לפי נוסחה זו הכל הוא מלשון פקדון.

שם.

שחפת, חולי שמשחף את הבשר אנפולי"ש בלע"ז דומה לנפוח שהוקלה נפחתו ומראית פניו זעופה: מהו פירוש „שהוקלה“, בפשיטות נראה שהיקל הנפוח אבל איך יפרש כאן בשעת המכה שהיקל, ולהלן כתב שמכלות העינים שיקל וירפא ואינו בא. ובספר דעת יששכר פירש שהוא מלשון קלוי באש שהנפחות נשרף ונחרך. ובפירוש מראית פניו זעופה כתב השפ"ח שמראית פניו של הבשר הנפוח אינו ארום כשאר בשר של אדם בריא. ובדפח"ר הנוסחה היא, דומה לנפוח שהולקה נפחתו ומראית עיניו זעופה. ולפ"ז יהי פירושו פשוט שהנפחות נלקה, ועל כן מראית עיניו זעופה שלשון זה שייך על צבע המראה ותוארו שאינה כמראה בשר בריא.

במדבר

קאפ' א' פסוק ב'.

שאו את ראש, כמו שאומר לקוסטינר ארים רישי' דפלן ובשבת לוי לא נאמר ואת ראשם לא תשא אלא פקוד את בני לוי ולא כלשון שא, ועוד ישראל מנינם מכן עשרים ושבת לוי מנינם מכן חודש שצפה הקב"ה שעתיד לגזור גזירה על ישראל שימותו במדבר ואם שבת לוי נמנה ונתערב הי' הורגם עמהם ולכן הפרישם ממנינם, ר' משה הדרשן.

הריבור הזה העתקתי מנוסחת דפוס אלקבץ. ועיין במדבר רבה (פ' ז' ט') ומ"ש כאן ובשבת לוי לא נאמר ואת ראשם לא תשא הוא טעות דמוכח שהרי זהו לשון הפסוק לקמן פסוק מ"ט, ובמדרש, הלשון הוא, ולכך אף בלשון שכתוב בהן בישראל שאו את ראש לא נאמר בהם אלא פקוד את בני לוי, ע"כ. ובדברי רש"י צריך למחוק תיבת „לא“ מלא נאמר.

קאפ' ג' פסוק ט"ו.

בא"ז ונמנית בשבעים נפשות וכו'. בפ' ויגש (מ"ו כ"ו) כתב רש"י מצאתי בויקרא רבא, עשו שש נפשות היו לו והכתוב קורא אותן נפשות ביתו לשון רבים לפי שהיו עובדין לאלהות הרבה, יעקב שבעים היו לו והכתוב קורא אותן נפש לפי שהיו עובדין לא-ל אחד. לפ"ז נכונה יותר הנוסחה כמו שהיא ברפה"ר ונמנית בשבעים נפש וכו'.

הנאהבים והנעימים

(מרור זה מוקדש להרפסת חירו"ת בפלפול ואגרה שרירי אש שנשארו לפליטה מחירושי האברכים והבחורים תלמידי ישיבות „עץ חיים" רבאבוב בגאליציע, שנהרגו ונשרפו על קירה"ש בשנות הזעם ת"ש-תש"ה לפ"ק).

תרי תמיהות

מהב' המופלג כמר שלום הענדלער הי"ר ממישלעניץ¹

איתא במס' כתובות (דף ל"ה ע"ב) מתניתין כמאן מוקי לה אי כר' נחוניא בן הקנה קשיא אחותו, פירש"י, דר' נחוניא נהי דס"ל לוקה ומשלם קשיא אחותו דליפטר² מתשלומין משום כרת. וקשה לי הא שפיר מצי לאוקמי' כרנבה"ק ומ"מ יתחייב בתשלומין, כגון דאתרי ב' משום מלקות דקיי"ל חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כרת, וא"כ כרת ליכא ושפיר חייב בתשלומין כיון דלא שייך ב' קם לי' בדרכה מיני' דאיהו ס"ל לוקה ומשלם. ואין לומר דמ"מ בשעת שבא על חייבי כריתות נתחייב אז כרת ונפטרו מן התשלומין מטעם קלב"מ, זה אינו, לפי מה דמבואר במס' מכות (דף י"ג ע"ב) (רע"ק מאי טעמא, כדי רשעתו משום רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות, ומקשי הגמ' אי הכי חייבי כריתות נמי, מאי אמרת שאם עשה תשובה, השתא מיהת לא עבדי, ומבואר שם בפרש"י דאם הי' עושה תשובה שפיר הי' חייב מלקות אע"ג דמתחלה הי' פטור ממלקות מכח קלב"מ מחמת שהי' חייב כרת, וא"כ ה"ה הכא, שפיר נוכל לאוקמא כרנבה"ק.

* * *

(1) נולד בשנת תרע"ה לאביו מו"ה משה הענדלער ע"ה ממישלעניץ. הי' תלמיד מובהק בישיבת עץ חיים דבאבוב סניף מישלעניץ. הב' שלו' הנ"ל הי' עמוס בתורה, ירא שמים מרבים, בעל מדות תרומיות, ובעל כשרון. במחנה פלאשאו נהרג עקה"ש ביום י"ט אלול שנת תש"ג לפ"ק. הי"ד ותנצב"ה.

ד"ז הועתק ממכתבו המונח באוסף הכת"י של ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד כש"ת מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפען. שלמי תודה נתונים לו בזה.

איתא במס' חולין דף ב' ע"א בתוס' ד"ה הכל שוחטין, כתוב בהלכות ארץ ישראל דנשים לא ישחטו מפני שדעתן קלות. ובדרישה כתב דרעתן קלות היינו שאינן נוהרין על לאו דלפני עור. ולפי"ז יש להקשות הלא הרא"ש מביא בשם הלכות א"י דהשוטט בלא ברכה שחישתו נבילה, וא"כ קשה ממ"ג, היכי מיירי הכא, אם ברכו בתחלה לא יקלקלו בשחישתן שהרי אע"ג דלא קפדי על לאו דלפני עור, אבל הרי יודעין שמוזהרין בלאו דלא תשא, ואם לא ברכו, א"כ בלא"ה הוי נבילה.

תולדות הגה"צ מוה"ר טובי' ליפשיץ זצ"ל אבד"ק בריגל

(המשך מקונטרס ה' שנה זו)

בעת שכיחן אביו הגה"צ מוה"ר משולם זלמן יהונתן זצ"ל, כאב"ד בק"ק בריגעל, כיהן הוא כרב הצעיר. ביום ב' דר"ח אלול תרמ"ו לפ"ק נפטר אביו. והוא לא רצה לקבל עליו משרת הרבנות. כעבוד זמן קצר, נסע כ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע לבריגעל לשבות שם על שב"ק, וכשיקר את הגה"צ ר"ט בביתו, אמר לו, תדע שעיקר משרת ביאתי הנה, היא בגללך, כדי להכתירך כאב"ד פ"ק בריגל. הגה"צ ר"ט בשמעו זאת, סירב ואמר, כלום חסר לי, אי משום פרנסה, הלא שכירות בלא"ה אני מקבל מהקהלה עוד מעת שנתקבלתי לרב הצעיר, ואי משום תואר הרבנות, כשיחי' צורך לזה, יבוא מאליו. והסכים הד"ח לדבריו, ונסע משם מבלי להכתירו למרא דאתרא. אמנם לא ארכו הימים, ובעת שנתוועדו אח"כ ראשי הקהלה, נתגלגל השיחה ביניהם, אודות הגה"צ ר"ט, ואמרו לא טוב עבורנו מה שהגה"צ ר"ט אינו רוצה לקבל עליו משרת הרבנות, כי שכירות בלא"ה אנו נותנים לו, ודרשות שהאב"ד צריך להשמיע בשבתות ומועדים, אין אנו שומעין, נמצא שדבר זה גורם לנו פסידא, ומיד החליטו ביניהם עוד באותו מעמד, להכתירו כאב"ד, ותיכף הלכו לקבוץ חתימות מבני הקהלה, וכולם כאחד ברצון קבלו עליהם את הגה"צ ר"ט למרא דאתרא.

כשנתוודע הדבר להגה"ק מצאנז זצ"ל צוה להעמיד משקה על שלחנו השחור לרגלי המאורע החשוב. ותיכף ערך שני מכתבים לק"ק בריגל, אחד להגה"צ ר"ט, בברכת מז"ט, ושיזכה לנהוג עדרתו ברמה וכו', והשני לראשי הקהלה, ובו מברכם בברכת מז"ט ודברי שבח על הגה"צ ר"ט ושמגיע להם ברכת יי"ש"כ על שהשכילו לקבלו כאב"ד, וסיים אגרתו בזה"ל, „ואקוה שבזכותו תוושעו בכל מיני ישועות טובות, הק' . . . — השליח הביא שני המכתבים לביתו של הגה"צ ר"ט, והוא מרוב ענוותנותו לא מסר את המכתב השני לראשי הקהלה, והי' מונח בארגזו שלו בין גנזיו ער פטירתו.

הוא אחז את רסן הרבנות ביד חזקה והנהיג את בני קהלתו ביד רמה, כי חוץ

מגדלותו ה' גבר חכם בעוז, ולא ויתר על שום דבר הנוגע ליהדות, ועכ"ז ה' חביב ונערץ בעיני כל תושבי העיר, ויש בזה סיפורים רבים, ואכ"מ. — פ"א אירע שאלה חמורה בעיר בריגל, וכתבו השאלה אל הגה"ק מצאנו זצ"ל, וענה להם, שיש להם על מי לסמוך, על המרא דאתרא.

אחר פטירת מרן הגה"ק מצאנו זי"ע (כ"ה ניסן תרל"ו) ה' הרבה מחסירי צאנו שרצו לקבלו עליהם כמנהיג, ואחיו הגדול הרה"צ מוה"ר ירוחם זצ"ל*) מטאראנא שלח אליו שליחות לאמר, תכין עצמך, כי קיבוץ גדול של חסידים ואנשי מעשה מגלילתנו מתכוננים ליסע אליך על חג השבועות. הגה"צ ר"ט, בשמעו זאת, השיב לו, חלילה לך מעשות כדבר הזה, ואני מזהירך, שאם יבואו, אעזוב את ביתי בערב שבועות, ואסע לא' מירידי בעיר דאמבראווא.

כנורע, אמר כ"ק מרן אדמו"ר הראשון מהר"ש זצ"ל, אודותו, יש בדורנו שאינם ראויים להיות מנהיגים והם רוצים, והגה"צ ר"ט, ראוי הוא לאותה איצטלא, ואינו רוצה. — פ"א התבטא כ"ק מרן אדמו"ר מוהרב"צ זצ"ל ה'ר עליו, שהוא צדיק הרור. — קוויטלעך לא לקח, רק פ"א בשנה ביום טו"ב טבת יומא דהילולא של זקנו הארב"ע זצ"ל, ודוקא על הציון.

ה' מחונן בפה מפיק מרגליות, ודרכו ה' לרשום לעצמו הדרשות טרם שהגידם ברבים, אך אח"כ ה' מעביר עליהם קו, כי לא ה' רוצה שיודפסו. כחו ה' רב לעורר את בני' בדרשותיו לתשובה ולעבודת ד'. — כשנפטר בבריגל הרה"ח הגניד ר' וואלף בלזם**) שה' עשיר גדול ובעל צדקה בהפלגה יתירה, ולא הניח אחריו בנים ל"ע, אמר בהספידו, לפרש דברי הגמ' (מו"ק כ"ז ע"ב) עה"פ בכו בכו להולך, א"ר יהודה להולך בלא בנים, ואמר הכוונה, מדוע הולך אדם כשר כזה מן העולם, מחמת עוונותינו, שאין אנו בנים למקום. וה' מעורר כ"כ בהספדו, עד שאפילו אנשים פשוטים נמס לבם וזלגו עיניהם דמעות מרוב ההתעוררות.

אמר פ"א לפרש מה שאומרים, הושע נא סובלת סבלך, הכוונה, דבאמת ה' מן הראוי שבכל פעם שאומה"ע מצערים ומענים את בני', יענישם הקב"ה תיכף

*) הרה"צ מוה"ר ירוחם טייטלבוים זצ"ל מטאראנא נולד בשנת תקפ"ג, ואח"כ נתיישב באה"ק. ה' חסיד מפורסם ובעל מדרגה. (הרבה מכתבים מצריקי הרור אליו, נדפסו בספר גנוי מכתבים). נפטר שם ו' ניסן שנת תרנ"ט לפ"ק. אע"פ ששם המשפחה של אביו וזקנו הארב"ע ה' ליפשיץ, ה' קורין אותו בשם המשפחה טייטלבוים, כי נתחנך על ברכי זקנו הישמח משה. ואולי מטעם זה מצינו פ"א גם חתימתו של הגה"צ ר"ט — טובי' טייטלבוים, ראה בכר"ש שנה ב' קונטרס ה' עמוד ס', אף שרגיל ה' לחתום שם משפחתו, ליפשיץ. (ראה להלן בעמוד מ"ז הפאסקימיליא, וגם במכ"ע מחזיקי הדת (כסליו תרמ"א) נדפס מכתב קצר ממנו, וחתום בו הק' טובי' ליפשיץ).

**) פ"א נכנס אל מרן הגה"ק מצאנו זי"ע, והתאוונן לפניו על שמנע הקב"ה ממנו זש"ק, ולא ענה לו. וכשהפציר בו הרבה, אמר לו הגה"ק מצאנו, למה תתאוונן, הלא הקב"ה מונע ממך בנין רלא מעלי, מחמת גודל הזכותים שיש לך. כששמע זאת ר' וואלף הנ"ל, הניב, ומדוע מניע לי בנין רלא מעלי, ע"ז השיבהו, בהדי כבשי ררחמנא למה לך.

על אתר, רק שהקב"ה הוא סבלן, כי ינקום נקמתם לעת"ל, ועי"ז אנו סובלים בגלותנו כל מיני יסורים וצרות מאומה"ע בעוה"ר. וזהו שמתפללים, הושע נא, סובלת סבלך, שראוי להושיענו על שאנחנו סובלים בשביל מדת סבלנותך.

פ"א נכנס אליו איש א', ופרץ בבכי, כי בתו הקטנה היא חולנית במחלה קשה, ונתן לו רענדיל זהב שיתפלל הנה"צ ר"ט עבורה, ובתוך הדברים אמר, „ס'איז זעהר ביטער". אמר לו הנה"צ ר"ט, אל תדאג, „בטער" הוא נוטריקון ב'רכם ט'הרם ר'חמם, ובטח ירחמו עלי' מן השמים שתתראפ ברפוי"ש. וכך הוה. וכשהגיע עת הנשואין שלה, נתן לדורן דרשה עבור הזוג, אותו הרענדיל זהב שקיבל אז מאביו.

פ"א בליל יוה"כ נולדה בת אצל נכדו הרה"ג מוה"ר חיים מייטלבוים הי"ד דומ"ץ דק"ק בריגל, ונכנס לזקנו ושאל אותו איזה שם יקרא לה, ענה לו, הלא צריכים אנחנו לרחמים מרובים כי אין בדינו מאומה, לכן זה השם אשר תקרא לה, רחמה בלימה, כלו' אנו צריכה לרחמ"ה על שאנחנו בל"י מ"ה.

הי' בירידות עם הרבה מצדיקי רורו, ובפרט עם בניו של הנה"ק מצאנו זי"ע וכ"ק רבותינו מבאבוב זי"ע. — הנה"ק משינאווע זצ"ל בא פ"א לבריגל לשבות שם על שב"ק. עש"ק בבוקר ביקר את הנה"צ ר"ט, וכמוכן שהבית נתמלא תיכף עם אנשים מפה אל פה. והי' שם בבריגל איש א' ושמו ר' יחיאל גוטוויין, והשתוקק מאוד להיות בחדר א' עם הני תרי צדיקים ולשמוע שיחתם, ומאחר שראה שדרך הפתח לא יוכל ליכנס, קפץ החדרה דרך החלון, והרניש בזה הנה"ק משינאווע, ופנה אליו ואמר לו „גיי צוריק ארויס פון פענסטער וועסטו וואקסען" (כי יש פתגם העולם דילד העובר דרך החלון אינו מתבגר), וכעבור זמן קצר נתעשר בנו של ר' יחיאל הנ"ל בעשירות מופלגה שלא כדרך הטבע.

כ"ק מרן אדמו"ר הראשון מוהר"ש זצ"ל, נשא בזווג"ש, את נכדתו הרבנית רעכיל בריינדל ע"ה. הנישואין הי' בבאבוב בתחלת שנת תרס"ג לפ"ק, והנה"צ ר"ט הי' המסרר קידושין. ואמר אח"כ, כשנסתכלתי על החתן, בעת עמדו תחת החופה, ראיתי בו צורת זקינו הרה"ק ר"ר אליעזר מדזיקוב זצ"ל. והי' לו שמחה עצומה שיש לו הזכי' שכ"ק מרן מוהר"ש זצוק"ל נשא את נכדתו.

פ"א נסע אליו כ"ק מרן אדמו"ר מוהרב"צ זצ"ל הי"ד, והי' בדעתו לשאול אותו ג' ענינים, וסיפר אח"כ, דבר פלא, כי תיכף שנכנס אליו, התחיל הנה"צ ר"ט לדבר, ובתוך שיחותיו נתוודעו לו כל הג' ענינים שהי' בדעתו לשאול ממנו. בליל ב' דר"ח אדר שנת תרס"ו, כשנפטר הנה"ק מגארליץ זצ"ל, נפל הנה"צ ר"ט ממשתו ארצה, והי' אז אצלו א' מנכדיו ועוד בחור א' שהיו נעורים אצלו (כי באותו שנה נחלה ר"ל), ובשמעם קול הנפילה, מיד רצו לחדרו להגביהו. ובבוקר כששמעו מפטירת הנה"ק מגארליץ, נזכרו ששמעו פ"א ממנו, כי בעת שנפטר הרה"ק ר"ר אשר'ל מראפשיץ זצ"ל נפל זקינו הנה"ק האדב"ע ממשתו, ואמר אז, „מ'האט מיר צוגענומען רי רעכטע ריפ".

בשנת פ"א לימי חייו (תרס"ו לפ"ק) נחלה על מחלת השיתוק, והי' חלוש

קצת מעת ההיא והלאה עד יום פטירתו. עכ"ז ברעתו חי' שפוי כל ימי חייו. — פ"א כדברו למקורביו, אמר להם שמבקש אותם מאוד, לכל יקברו אותו בתוך אוהל אבותיו, כי אינו ראוי לזה, רק מחוץ לאוהל, והם ענו לו תיכף, שלא יצייתו לו בזה, כי ראוי הוא לשכב בתוך אוהל אבותיו הקדושים.

ביום ח' אדר שנת תרע"ב יצאה נשמתו בקדושה ובטהרה זקן ושבע ימים בשנת פ"ז לימי חייו, ובו ביום נקבר בתוך אוהל אבותיו הק' בכריגל סמוך לאביו הנה"צ מוה"ר זלמ"ש זצ"ל וזקנו הנה"ק בעל ארי' רבי עילאי זצ"ל. (האוהל נהרס כמעט כולו ונשאר רק חלק קטן מכותלי האוהל, אבל מצבתו נשארה שלימה, הנוסח הועתק להלן).

כראי להביא כאן ענין פלא, כי כששה שבועות לפני פטירתו, ביום כ"ה טבת, נולד בן אצל נכדו הרה"צ מוה"ר נפתלי טייטלבוים מכריגל זצ"ל (שדר אז כרידינק), ונסע אל זקנו הנה"צ ר"ט, ושאל אותו איזה שם יקרא לו, ענה לו, „וועסט שוין אליין וויסען“. וכשהגיע יום השמיני הכינו כל הדברים לסעודת הכרית וכו', וגם נמר ברעתו איזה שם יקרא לו, וכבוקר אור פתאום נעשה הילד חולה, והמוהל אמר שאין יכולין למולו. וכך ארכה מחלת הילד עד יום ח' אדר, שאז נעשה בריא, וביום ההוא באה היריעה מפטירת הנה"צ ר"ט, והמתינו שמונת ימים כדון, וביום הפורים הכניסוהו בכריתו של אברהם אבינו ונקרא שמו בישראל טובי' על שם זקנו זצ"ל. (הוא ירדנו הרה"ח בנש"ק מוה"ה טובי' טייטלבוים נ"י לאוי"ש). ואז נודע להם כוונת הנה"צ ר"ט, באמרו, הלא תדע מעצמך איזה שם לקרות לו.

ואלו הן יוצאי חלציו: חי' לו בן יחיד שמת עוד בבחרותו, ושמו אינו ידוע לנו, וג' בנות. — שלשת חתניו היו, א) הרה"צ מוה"ר מנשה טייטלבוים (נפטר ער"ח סיון תרס"ה ומנ"כ בכריגל על יד כותל האוהל) בנו של הרה"צ מוה"ר נחום צבי מדראהביטש בנו של הנה"צ מוה"ר אלעזר ניסן אבר"ק דראהביטש בנו של הנה"ק בעל ישמח משה זצ"ל, ב) הרה"צ מוה"ר מנחם מענדל שפירא אבר"ק בערהאמעט נכדו של הרה"ק מוה"ר פנחס מקאריץ זצ"ל, ג) הרה"ח מוה"ה נח שיף*** מטארנא.

מיוצ"ח שהסתופפו בצל כ"ק מרן ארמו"ר מוהרב"צ זצוק"ל הי"ד. — הרה"צ מוה"ר פנחס יוסף שפירא אבר"ק בערהאמעט, הרה"ג מוה"ר סיני

(*** זמן רב אחר חתונתו לא נתברך עדיין בזש"ק. ופ"א נמעה אשתו לצאנו על ר"ה, ונכנסה אל הקודש פנימה קודם התקיעות, והנה"ק מצאנו זצ"ל חי' מעיין בספר, וכאשר הגביה את עיניו והרגיש שאשה עומדת בחדרו, התחיל לצעוק אל משמשו, מה עושה אשה בחדרי, אמר לו הנכאי, הלא היא בת הדב ר' טובי'לע מכריגל, ומבקשת להפקד בזש"ק, וברכה הנה"ק מצאנו שבאותה שנה יפקד ר' אותה בזש"ק. והיא עמדה עדיין בחדר ובכתה. התחיל הנה"ק מצאנו לצעוק, כשבאת חנה אל עלי הכהן, ובירכה בכן, האמינה בברכתו, ומדוע אין דוצים להאמין בברכתו. ובזה שקשה ונחה דעתה, ויצאה בלב מלא תקוה. וברכתו נתקיימה.

דאכנער אבד"ק וואויניטש, (חתנו של הרה"צ מוה"ר הירשלי רובין ממישלעניץ)
הרה"ג מוה"ר חיים טייטלבוים דומ"ץ דק"ק בריגל ובניו, הרה"צ מוה"ר נפתלי
טייטלבוים מברוגעל ובניו, הרב המפורסם וכו' מוה"ר רוב דאכנער שליט"א
אבד"ק באניע כעת באנטווערפען, ואחיו הרב המפורסם וכו' מוה"ר יעקב שמעון
דאכנער שליט"א הרב מבכרהאמעט.

* * *

ואלה הטורים חקוקים על מצבתו:

טובי' עלה למרום

רץ כצבי

גבור כארי

פ. נ. .

אדומו"ר הרב המאוה"ג המפורסם בוצינא קרישא חסידא
ופרישא נזר ישראל והדרו פאר הנבונים חכם הרזים איש חי
רב פעלים חומר מגזע תרשישים כקש"ת מרן טובי' בן הרב
הצדיק מ' משולם יהונתן ז"ל אב"ר דפה בן הגה"ק בעל ארי'
רבי עילאי זללה"ה ונכר להגה"ק כקש"ת מרן נפתלי צבי
מראפשיץ זללה"ה ונכר להגה"ק בעל ישמח משה זללה"ה.
המנוח הזה ישב על כסא הרבנות פה נ"ו שנים ויצאה נשמתו
בקדושה ח' אדר תרע"ב לפ"ק בן פ"ו שנים. נשמתו תחי'
צרורה בצרור החיים וזכותו יגן על זרעו ועל כל ישראל.

* * *

וזאת חרות על מצבת אביו:

הילילו על הלקח ממנו פתאום מחמר עינינו אדומו"ר הרב
הגאון החריף החסיד חכם מפורסם פרי צדיק בנש"ק מ'
משולם זלמן יונתן בהרב הגאון הקדוש מ' ארי' ליבוש זללה"ה
אב"ר דפ"ק.

נ' ב' דר"ח אלול תרט"ו

* * *

פאקסימיליא מחתי"ק הגה"צ ר"ט זצ"ל

הא טורי' א. ר. פ.

הגיע לירינו מאת האחים הנגידים הנכבדים מו"ה שלו' ומו"ה חיים וויינרדיך נ"ו
מעזבון אביהם הרה"ח מו"ה פייבוש וויינרדיך ע"ה ממישלעניץ.

מכתבים אל המערכת

בס"ד כ"ה ניסן יומא דהילולא דרבה"ק מצאנו זי"ע.

לכבוד המערכת קובץ תורני הרגול כרם שלמה.

קבלתי הקובץ . . . ואכתוב איזה הערה על דברי מרן הנה"ק מצאנו זי"ע, בשו"ת דברי חיים בליקושים שבסוף חלק ב' סימן ל"ב. הקשה על המשנה מכות דף ה' ע"ב דאיתא שם ר' שמעון אומר אינן נהרנין עד שיהי' שלשתן זוממין ומנין אפילו מאה ת"ל עדים. וקשה למה צריך קרא דבעינן שיוזמו כולם הא בלא"ה אין נהרגים אם לא הוזמו כולם ריבולים המוזמים לומר נברא קטילא בעינן למיקטל, ולא מיבעי שנים האחרונים שיכולים לומר כן רהא כבר העירו הראשונים וכבר הוא מחויב מיתה על פיהם, אלא אפילו עדים הראשונים יכולים לומר כן כיון דתכ"ר העירו האחרונים יכולים לומר כיון דראינו שיתחייב עפ"י האחרונים העירו נבברא קטילא, עכרה"ק. ולא זכיתי להבין עומק קושיותו, שהרי קודם נמר דין למיתה אינו נברא קטילא אף שהי' קבלת עדים ע"ז כמ"ש התוס' לעיל ברף ה' ע"א בר"ה רבעירנא עיי"ש, ומכ"ש כשעריין לא נתקבלה עדות א"א לעשותו נברא קטילא ע"י שירוע שיעירו עליו האחרונים שמחויב מיתה, ואפשר לפרש כוונתו שהעדים יכולים לומר אנו חשבנו דכיון שהי' קבלת עדות הראשונים או קבלת עדות אחרונים עליו נעשה בזה נברא קטילא ולכך הערנו, אך הא בודקא דאי איתא להאי טענה אמאי באמת נהרנין אם הוזמו כולן הלא איכא לכל כת האי טענה שמברנו שהי' נברא קטילא ונמצא רלא משכחת חיוב מיתה בערים זוממין רק בכת אחת של שני עדים, וצ"ג לפי קט שכלי.

עור באותו סימן כתב הר"ח זו"ל במס' מכות דף ו' ע"א בתוס' בר"ה אמר ר' יורא הקשה זו"ל האך מצינו ירינו ורגלינו בגיטין וקרושין כשרים שנעשה בפומבי והי' שם קרובים והיה לנו לומר רעות הכשרים בטל ע"ש עכ"ל, ופלא שלשון זה לא נמצא בתוס', שתוס' לא הקשה רק מגיטין, וכבר האריכו המפורשים הטעם ואכמ"ל, ועכ"פ התוס' לא כתבו לשון זה. וראה זה פלא שגם הנתיבות בס"י ל"ו סק"ט העתיק לשון התוס' כמ"ש הר"ח וצ"ע*).

רברי ירירכם המאחל לכם הצלחה בעבורת הקורש,

הקטן גבריאל ציננער

מנהל רוחני בישיבה הקרושה

קהלת יעקב פאפא

* * *

כ"ה יום ר' שמיני אסרו חג תש"מ לפ"ק.

כבוד המערכת כרם שלמה.

יש תחת ירי העתק מכת"י הג"מ משה צבי לאנרא אבר"ק קליינווארדיין בעל המחבר ספר שלחן מלכים (הנשלח אלי מאת הג"מ ר' משה הלברשטאם שליט"א ר"מ בישיבת רכרי חיים בירושלים תובכ"א) ומביא שם רעת מרן הנה"ק הרבני חיים ובנו הנה"ק משינאווא זי"ע בענין מי שנעשה בר מצוה בחוה"מ, וראוי לפרסמו, וז"ל. סיפר לי הה"צ מו"ה חיים בנו של הה"צ מו"ה ר' שלום אליעזר שליט"א נכר מרן הרבני חיים, כשנעשה אביו בר מצוה, אמר אביו הר"ח, יען מנחנינו כהרמ"א והוא אמר

(*) עיין ברא"ש שם במס' מכות.

להניח תפילין בחוה"מ, אליו אנו צריכים לשמוע, ורק יען שהמחבר בש"ע פוסק שלא להניחם, והזוה"ק מקלל להמניחם, אפשר דנכון שלא להניחם, ועל כן לבחורים היה מורה להניחם, בלא ברכה, כי מעיקרא דרינא חייב להניחן, ורק מרת חסידות שלא להניחם, ובבחורים לא שייך מרת חסידות, והניחם. ודודו הקדוש משינאווע לא הניח לבניו שיניחו. והוא נעשה בר מצוה בחול המועד, ושאל לדודו הקדוש משינאווע, כרת מה יעשה, והשיב לו, אם שמן הרין שתניחם, יען שאביך הניחם בעת בחורותו, מכל מקום יען שאתה נעשה בר מצוה בחוה"מ, ולהתחיל להניחם פעם ראשונה בלא ברכה אין לו שום פירוש, ולחקרים להניחם ערב יום טוב בפעם ראשונה בכרכה, אי אפשר, שאביו הר"ח הקפיד מאד שלא להניחם קודם שנעשה בר מצוה*) ועל כן אין לו להניחם עד אחר חול המועד, וממילא טוב לא יניחם לעולם בחול המועד. עכ"ל.

משה חנוך הענוך גרינפעלד
ברוקלין

(*) יש לפקפק בזה אם אמת נכון הדבר שהנה"ק מצאנו הקפיד על זה כ"כ. כי ידענו שכ"ק מרן אדמו"ר מהרב"צ זצוק"ל הי"ד התחיל להניח תפילין אצל כ"ק אביו זצוק"ל ביום אסרו חג רפסח, ונעשה בן י"ג שנים ביום י' אייר אח"ז. ורחוק הדבר לומר, שכ"ק מרן מוהר"ש זצוק"ל שנתחנך על ברכי הנה"ק מצאנו, לא ידע מקפידא זו. וד"ל.

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר בנש"ק ר' חיים מאיר ענגלארד נ"י מירושלים עיה"ק להולדת
התאומים (הבן עם הבת)

להאברך היקר ר' חיים בראכפעלד נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה מאנים שניידער נ"י מבני ברק להולדת הנכר
להנה"ח מו"ה פנחס באקאן נ"י להולדת הנכר

יזכו לגרלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' דוב נייפעלד נ"י מאנשווערפען להולדת הבת
להאברך היקר ר' יהושע לויפער נ"י מבני ברק להולדת הבת
להאברך היקר ר' יעקב אפרים פישל ווישליצקי נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' משה דוד הלוי מייזעלס נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' שמואל צבי סג"ל לאווי נ"י להולדת הבת
להנה"ח מו"ה שמואל שמעלקא גריפפעל נ"י מתל-אביב להולדת הנכרה
יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג אכיר.

המערכת

ברכת מזל טוב

להרב המפורסם וכו' מוה"ר פנחס הירשפרונג שליט"א ראש ועד הרכבים
דמאנטרעאל לנישואי בנו האברך היקר ר' משה יעקב נ"י
יעזור השי"ת שיוכו לבנות בית נכון ונשא על דרך ישראל סבא
מתוך עושר ואושר מזל והצלחה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להרב המפורסם וכו' מוה"ר אפרים אשרי שליט"א רב דביהמ"ד הגדול באיסט-
סייד לאירוסו בנו הב' הח' הנעלה כמר אשר זעליג נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה אפרים גארדאן נ"י לאירוסו בתו תחי'
להנה"ח מו"ה אשר אמסטרדאם נ"י מבני ברק לאירוסו בתו תחי'
להנה"ח מו"ה וואלף ראזנער נ"י מפאריו לאירוסו בתו תחי'
להנה"ח מו"ה יעקב הלוי מייזעלס נ"י לאירוסו בנו הב' הח' הנעלה כמ"א אהרן
הלוי נ"י תלמיד ישיבתנו

להרב המפורסם וכו' מוה"ר משה הלברשטאם שליט"א דומו"ץ דעדה החרדית
בירושלים עיה"ק ור"מ דישיבת דברי חיים לאירוסו בתו תחי'
להרב המפורסם וכו' מוה"ר חיים שמחה ישכר בער רובין שליט"א רב דקהל קול
ארי' — טאמאשאוו לאירוסו בנו הב' הח' הנעלה כמר יחזקאל שרגא מאיר
נ"י תלמיד ישיבתנו

בזרא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד

למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

KEITH BILSON
B.Y.B. of Modern
1833 - 18th St.
Brooklyn, N.Y. 11219

PLEASE CORRECT READING
FORWARDING & RETURN POSTAGE GUARANTEED
(Please send 12¢ for postage)

Printed in the U.S.A. by
Simcha Graphic Associates

4914 13th Avenue, Brooklyn, N.Y. 11219 (212) 854-4830

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארצות הברית = 10 דאלער לשנה

בקאנארע = 15 דאלער לשנה

פענגלאנד = 10 פונט לשנה

בבעלגיע = 500 פראנק לשנה

כשאר ארצות מעבר לים = ברואר רגיל 15 ראלער לשנה וברואר אויר 20 ראלער לשנה

המחירים הללו הוקבעו כפי הוצאותנו אנו

המערכת

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100 101 102 103 104 105 106 107 108 109 110 111 112 113 114 115 116 117 118 119 120 121 122 123 124 125 126 127 128 129 130 131 132 133 134 135 136 137 138 139 140 141 142 143 144 145 146 147 148 149 150 151 152 153 154 155 156 157 158 159 160 161 162 163 164 165 166 167 168 169 170 171 172 173 174 175 176 177 178 179 180 181 182 183 184 185 186 187 188 189 190 191 192 193 194 195 196 197 198 199 200 201 202 203 204 205 206 207 208 209 210 211 212 213 214 215 216 217 218 219 220 221 222 223 224 225 226 227 228 229 230 231 232 233 234 235 236 237 238 239 240 241 242 243 244 245 246 247 248 249 250 251 252 253 254 255 256 257 258 259 260 261 262 263 264 265 266 267 268 269 270 271 272 273 274 275 276 277 278 279 280 281 282 283 284 285 286 287 288 289 290 291 292 293 294 295 296 297 298 299 300 301 302 303 304 305 306 307 308 309 310 311 312 313 314 315 316 317 318 319 320 321 322 323 324 325 326 327 328 329 330 331 332 333 334 335 336 337 338 339 340 341 342 343 344 345 346 347 348 349 350 351 352 353 354 355 356 357 358 359 360 361 362 363 364 365 366 367 368 369 370 371 372 373 374 375 376 377 378 379 380 381 382 383 384 385 386 387 388 389 390 391 392 393 394 395 396 397 398 399 400 401 402 403 404 405 406 407 408 409 410 411 412 413 414 415 416 417 418 419 420 421 422 423 424 425 426 427 428 429 430 431 432 433 434 435 436 437 438 439 440 441 442 443 444 445 446 447 448 449 450 451 452 453 454 455 456 457 458 459 460 461 462 463 464 465 466 467 468 469 470 471 472 473 474 475 476 477 478 479 480 481 482 483 484 485 486 487 488 489 490 491 492 493 494 495 496 497 498 499 500 501 502 503 504 505 506 507 508 509 510 511 512 513 514 515 516 517 518 519 520 521 522 523 524 525 526 527 528 529 530 531 532 533 534 535 536 537 538 539 540 541 542 543 544 545 546 547 548 549 550 551 552 553 554 555 556 557 558 559 560 561 562 563 564 565 566 567 568 569 570 571 572 573 574 575 576 577 578 579 580 581 582 583 584 585 586 587 588 589 590 591 592 593 594 595 596 597 598 599 600 601 602 603 604 605 606 607 608 609 610 611 612 613 614 615 616 617 618 619 620 621 622 623 624 625 626 627 628 629 630 631 632 633 634 635 636 637 638 639 640 641 642 643 644 645 646 647 648 649 650 651 652 653 654 655 656 657 658 659 660 661 662 663 664 665 666 667 668 669 670 671 672 673 674 675 676 677 678 679 680 681 682 683 684 685 686 687 688 689 690 691 692 693 694 695 696 697 698 699 700 701 702 703 704 705 706 707 708 709 710 711 712 713 714 715 716 717 718 719 720 721 722 723 724 725 726 727 728 729 730 731 732 733 734 735 736 737 738 739 740 741 742 743 744 745 746 747 748 749 750 751 752 753 754 755 756 757 758 759 760 761 762 763 764 765 766 767 768 769 770 771 772 773 774 775 776 777 778 779 780 781 782 783 784 785 786 787 788 789 790 791 792 793 794 795 796 797 798 799 800 801 802 803 804 805 806 807 808 809 810 811 812 813 814 815 816 817 818 819 820 821 822 823 824 825 826 827 828 829 830 831 832 833 834 835 836 837 838 839 840 841 842 843 844 845 846 847 848 849 850 851 852 853 854 855 856 857 858 859 860 861 862 863 864 865 866 867 868 869 870 871 872 873 874 875 876 877 878 879 880 881 882 883 884 885 886 887 888 889 890 891 892 893 894 895 896 897 898 899 900 901 902 903 904 905 906 907 908 909 910 911 912 913 914 915 916 917 918 919 920 921 922 923 924 925 926 927 928 929 930 931 932 933 934 935 936 937 938 939 940 941 942 943 944 945 946 947 948 949 950 951 952 953 954 955 956 957 958 959 960 961 962 963 964 965 966 967 968 969 970 971 972 973 974 975 976 977 978 979 980 981 982 983 984 985 986 987 988 989 990 991 992 993 994 995 996 997 998 999 1000 1001 1002 1003 1004 1005 1006 1007 1008 1009 1010 1011 1012 1013 1014 1015 1016 1017 1018 1019 1020 1021 1022 1023 1024 1025 1026 1027 1028 1029 1030 1031 1032 1033 1034 1035 1036 1037 1038 1039 104

From:

KEREM SHLOMO

B.Y.B.Z. of Bobov

1533 - 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

**Non-Profit
Organization
U.S. POSTAGE
PAID
PERMIT No. 6579
BROOKLYN, N.Y.**

ADDRESS CORRECTION REQUESTED

FORWARDING & RETURN POSTAGE GUARANTEED

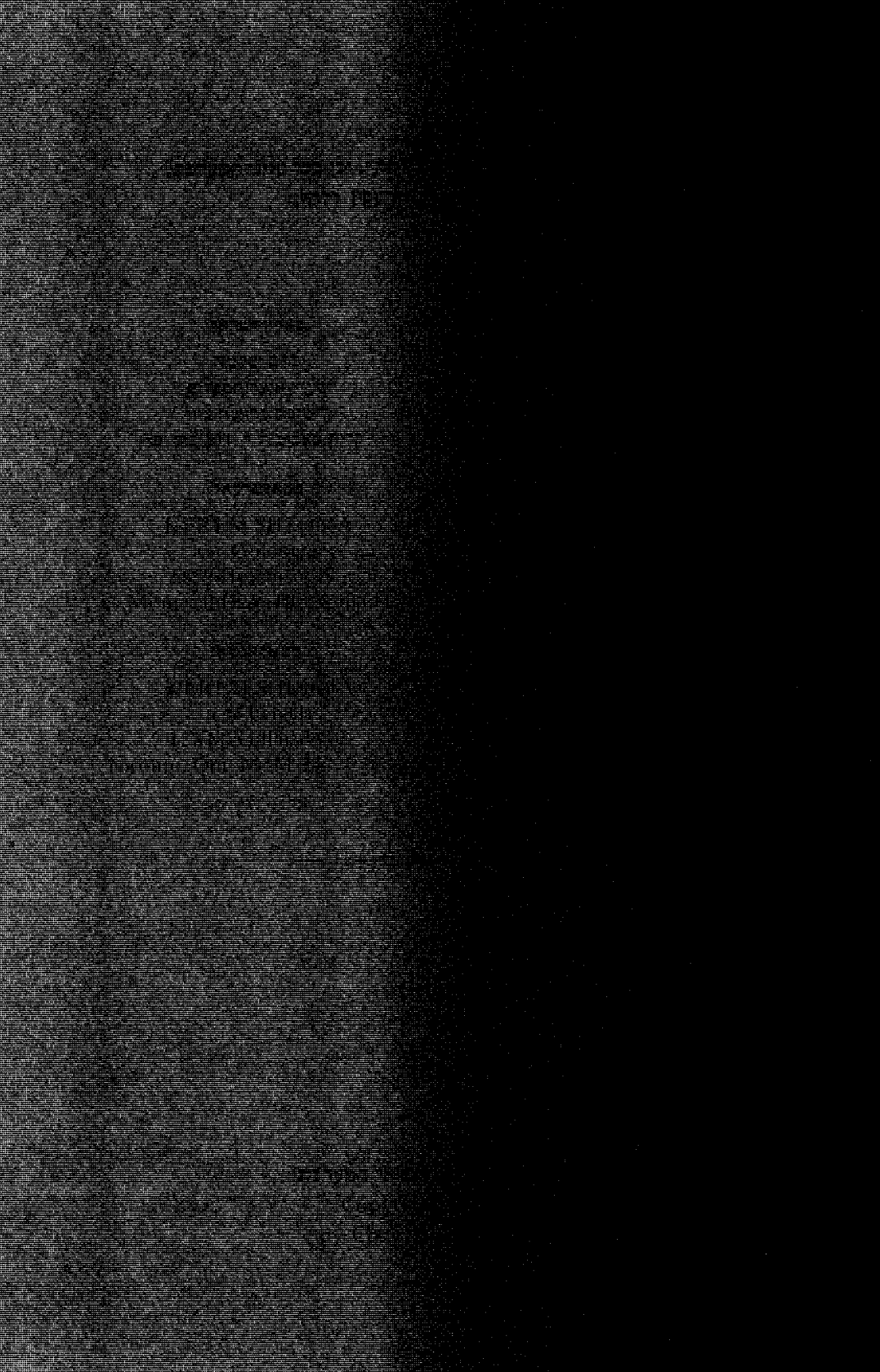
(Please send P.S. form 3547)

ממל

המחבר
המחבר
המחבר

המחבר

המחבר

ברכת תודה

להרבני הנגיד הנכבד שלשלת היוחסין

מו"ה חיים אלעזר ראבינאוויץ נ"י

מעיר וויען יע"א

אשר נרבה לבו אותו לסייע בדבר מצוה

בתרמו סכום חשוב מאד להדפסת קובץ הנוכחי

לעילוי נשמת אמו החשובה

הרבנית חי' פרומא רבקה ע"ה

בתו היחידה של הגאון הצדיק המפורסם

מוה"ר חיים אלעזר שפירא זצ"ל אבר"ק מונקאטש

מח"ס שו"ת מנחת אלעזר ועוד

נפטרה ביום כ"ו ניסן שנת תש"ה לפ"ק

ת. נ. צ. ב. ה.

ולעילוי נשמות

הנה"ח מו"ה אברהם מאשקאוויץ הי"ד

והנה"ח מו"ה יוסף שטערן ע"ה

ת. נ. צ. ב. ה.

בזכות מפעלו הטוב יברכהו השי"ת ברוב עוז ותעצומות,

ובהרמת קרן הצלחתו מעלה מעלה, ויזכה לרב טוב לאורך

ימים ושנים מתוך נחת והרחבה, אמן.

המערכת

התוכן

מדור אמרי קודש

ה לחג השבועות כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א

מדור זכרון לראשונים

ז חידושי מהר"ם שיק על מס' מכות

מדור אגרות קודש

טז מכתב מהרה"ק מאפטא בעל אוהב ישראל זצ"ל

יט מכתב מהרה"ק מוה"ר משה צבי מסאווראן זצ"ל

מדור זכרון לאחרונים

כ הערות בענין חלות תורה הג"ר יוסף הירש זצ"ל

מדור פלפול והלכה

כג פלפול בענין שלכד"א הרב מוה"ר בן ציון הכהן קאהן שליט"א

כח בענין מוקצה מחמת ח"ב הרב שאול רור ארי' קנאבלאך נ"י

עולת שבת בשבתו

ל ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים המערכת

לר נוסחאות והערות ברש"י עה"ת הר"ר מנחם בראכפעלר שליט"א

מדור תמיהות וישובים

לט הערות קצרות בענינים שונים

מדור הנאהבים והנעימים

מ בענין ביטול איסור לכתחילה הר' ישראל יצחק קאנענסיסער הי"ד

מדור זכור ימות עולם

מר תקנת ביד"צ דקראקא למען החזקת ח"ק תלמוד תורה בחג השבועות.

מה כרוז מגדולי פלאוואקיי למען החזקת הישיבות בש"ק פ' במדבר

מא מכתבים אל המערכת

מו צילומי כתבי קודש. יז, יח, מו

מז ברכות והודאות

אמרי קודש כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

לחג השבועות

בברכת אהבה רבה, והאר עיינינו בתורתך ודבק לבנו במצותיך ויחד לכבנו לאהבה וליראה את שמך למען לא נבוש ולא נכלם ולא נכשל לעולם ועד. להבין הכוונה בתפלה זו נקדים דברי דהמע"ה (תהלים קמ"ו) הללו' הללו' נפשי את ד' אהללה ד' בחיי אומרה לאלקי בעודי אל תבטחו בנדיבים בן אדם שאין לו תשועה תצא רוחו ישוב לאדמתו כיום שהוא אכדו עשתנותיו אשרי שאל יעקב בעזרו וגו'. והדקדוקים רבים הם, ראשית דנראה כאילו נכפלו הדברים, וגם מהו החמשך אל תבטחו בנדיבים וגו' למש"כ לעיל מיני', ועוד הקשה בזוה"ק (פ' ויקהל) מדוע נקט אשרי שאל יעקב בעזרו, שפי משאר אבות העולם.

אמנם יתבאר עפ"מש"כ בס' שב שמעתתא בהקדמה, בהא דאמרו חז"ל בשעה שרצה הקב"ה לברוא את האדם ברא כת מלאכים כו' אמרו מה אנוש כי תזכרנו. ולכאורה מה איכפת להו למלאכים בבריאת האדם, אלא דעיקר בריאת האדם על הארץ, אם כי הנשמה במחצבה תחת כסא הכבוד נהנית מזיו תפארתו ית"ש, וכלום חסר מבית המלך, אולם גזרה חכמתו ית"ש להורידה למטה לנסותה בקיום מצותיו ושמירת התורה, וכאשר תצדק הרבה כן תרבה וכן תפרוץ ותגדל למעלה עד אשר תשוב אל האלקים ביתר עוז ורב אונים, וכראיתא בזוה"ק עה"פ שתה מים מבורך ונוזלים מתוך בארך, כי בהיות הנשמה למעלה אינה אלא בבחינת בור שאינו נובע רק מתמלא מאחרים ומצר עצמו הוא דיק, ובידידתה אל עולם השפל הזה והשינה מה שעלי' להשיג כגזירת חכמתו ית"ש אז היא בבחינת באר ומעין המתגבר ונובע מעצמו, והענין הוא כמ"ש בגור אד"י למחר"ל כי כל זמן שהנשמה לא ירדה לעוה"ז לית לה מגרמה כלום, ואוכלת נהמא דכסופא, אין לה שום חיות רק היא בבחי' מת דוגמת עני החשוב כמת, שאין לו כלום מעצמו, לא כן כאשר יורדת למטה ונעשית בבחי' באר ע"י שנובעת מעצמה אז יש לה חיות דוגמת מי באר הקרויין מים חיים לפי שהוא נובע מעצמו, ומה"ט כתיב שונא מתנות יחי', כי בחינת חי היינו מה שיש להאדם מעצמו לא מזולתו, וזשה"כ ויפח באפיו נשמת חיים, דעיקר בריאת האדם על הארץ היתה בכדי שתהא הנפש בבחינת באר ותהא נקראת נשמת חיים, וע"ז אמר הכתוב אלה המצות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, עכת"ד השב שמעתתא יעו"ש שהאריך לפרש דברי המדרש הנ"ל.

ובזה יש לפרש מה דכתיב בפ' ויצא, ויגש יעקב ויגל את האבן מעל פי הבאר וגו', דהנה אחר שירדה הנשמה לעוה"ז יש לה ב' שבילין אחד שיהיה ואחר שמה, והיצה"ר אורב תמיד על האדם להכשילו, ואז ח"ו תשאר הנשמה בבחי' בור, והעצה לזה היא לעסוק בתורה כאו"ל (קידושין ל' ע"ב) אם פגע בך מנוול זה משכחו לבית המדרש ואם אבן הוא נימוח וכו', וזשה"כ, והאבן גדולה על פי הבאר, האבן היינו היצה"ר הנקרא אבן (סוכה דף נ"ב) הוא על פי הבאר, שאינו מניח את האדם להיות בבחי' באר הנובע מעצמו, ומייעצו הכתוב, ויגש יעקב ויגל

את האבן מעל פי הכאר, יעקב הוא עמוד התורה כנודע, והיינו שע"י התורה יכול לנרש את היצה"ר מעליו, ולהיות בבחי' באר הנובע מים חיים.

ועפ"י הנ"ל יבואר היטב מה שאמר נעים זמירות ישראל, הללי נפשי את ר' אהללה את ר' בחיי, כלו' אימתי תהלל נפשי לר' על שירדה לזה העולם, כשיהי' בחיי, בבחי' חיים, והוא ע"י עסק התורה והמצות המביא חיות להנשמה שאינה צריכה להתמלאות מאחרים ונקראת נשמת חיים. וממשיך הכתוב, אזמרה לאלקי בעורי, בעורי י"ל הכוונה על עוה"ב כשהנשמה יוצאת מחיי עוה"ז לחיות עוד הפעם בעוה"ב, שאז לא תהי' בהית לאיסתכולי באפי' מרה מאחר שאינה אוכלת נהמא רכסופא שהרי נובעת חיות מעצמה. וזהו אל תבטחו בנריבים, שהנשמה אינה צריכה לבטוח ולצפות על נרבות, כבוד המתמלא מאחרים, אלא נהנית מזיו השכינה בזכות עצמה. ואח"כ מזהיר הכתוב, בכך ארם שאין לו תשועה, שישנו בן ארם שאינו עוסק בתורה העוזרת ומסייעת לו שלא לפגום את נשמתו בתאוות עוה"ז, ועליו הכתוב אומר, תצא רוחו ישוב לארמתו, כיום ההוא אברו עשתנותיו, כי הנשמה טרם שירדה אל תוך הגוף חשבה שיעמוד הארם בנסיגות עוה"ז כרי שתהי' כבאר הנובעת מעצמה, אבל בכך ארם שאין לו תשועה חוזרת הנשמה למקור מחצבתה בחרפה ובושה, כי כל עשתנותי שתוכל ליהנות מזיו השכינה בזכות עצמה, כלא היו. ולכן מייעץ הכתוב, מה יעשה הארם וחי בהם, אשרי שא"ל יעקב בעורו, ריעקב הוא עמוד התורה כנ"ל, שיעסוק בתורה ובמצותי, ועו"ז יגל את האבן מעל פי הכאר, ויהי' בבחי' באר המתמלא מאליו, ואז תוכל נשמתו ליהנות מזיו השכינה בזכות עצמה.

ובזה יש לבאר גם מה שאמרו רז"ל בפרק קנין תורה (אבות פ"ו) גדולה תורה שהיא נותנת חיים לעושי' בעוה"ז ובעוה"ב שנא' כי חיים הם למוצאיהם ונו', רע"י התוה"ק וקיום המצות יש לו חיות בעוה"ז ונעשה כבאר הנובע מאליו מים חיים, וגם בעוה"ב אינו בוש להסתכל בפני השי"ת שנא' כי חיים הם למוצאייהם, כי התוה"ק גורמת שנשמתו תהי' בבחי' נשמת חיים.

ובזה יתבאר מ"ש הזוה"ק עה"פ ויאמר אלקים נעשה ארם בנין רעיתר לומר נעשה ונשמע, נאמר הכא נעשה ונאמר התם נעשה. ולכאורה צריך להבין מה ענין זל"ו, אמנם על פי רבדי השב שמעתתא הנ"ל ניחא, כי הוא מפרש טענת מלאה"ש להקב"ה מה אנוש כי תזכרנו וכן ארם כי תפקרנו, שהם טענו שהנשמה חיוורת לעוה"ז יש לה נסיון גדול מחמת יצרו של ארם המתחדש עליו בכל יום תמיד, וא"כ ח"ו הפסידו מרובה משכרו, ולזה השיב להם הקב"ה בנין רעיתר לומר נעשה ונשמע, שיקבלו התורה הקרושה, וע"י כח התורה ינצחו את היצה"ר כי אם אבן הוא נימוח, וא"כ אררבה קרוב הוא לשכר ורחוק מעונש.

ומעתה יובן היטב הכוונה בנוסח התפלה בברכת אהבה רבה, והאר עינינו בתורתך ורבך לבנו במצותיך ויחר לבבנו לאהבה וליראה את שמך, למען לא נבוש ולא נכלם ולא נכשל לעולם ועד, כלו' שנוכח לעסוק בתורה ועו"ז היצה"ר יהא נמוח ונוכל לעבור את ר' ולקיים מצותיו באהבה וביראה כרי שלא נבוש ולא נכלם להרים ראשינו ולהסתכל באפי' מדי בעוה"ב הנקרא עולם ועד, ונוכל ליהנות מזיו השכינה ויקויים בנו מקרא שכתוב, הביטו אליו ונהרו ופניהם אל יחפרו.

חידושי מהר"ם שיק
על מס' מכות*

בעזה"י במס' מכות

[ב' ע"א] תוס' בר"ה מעירין אנו וכו' וא"ת האיך הם יכולין לחייב גלות בערותן והא יכול לומר מזיר הייתי, והמהרש"א הקשה הא אין אדם משים עצמו רשע ואינו נאמן לומר מזיר הייתי ודוקא התם באומר אכלתי חלב במזיר נאמן לומר כן כי היבא רלא לייתי חולין בעזרת. ולענ"ד בלא"ה קשיא איך יאמר מזיר הייתי בלי התראה הא אמרינן בסנהדרין פ"א ע"ב בהורג מזיר בלי התראה מכניסין אותו לכיפה ומאכילין אותו לחם צר ומים לחץ ואח"כ שעורין ער שכרסו נבקעת הואיל הרציחה השחתת עולם וכמו שהאריך הרמב"ם בפ"ד מרוצח רין ח' וט', משא"כ בשאר עבירות, וא"כ איך יאמר מזיר הייתי א"כ יהי רציחה בעדים בלי התראה, וצריך לומר רכוונת התוס' לומר מזיר הייתי באומר מותר ואומר מותר אינו גולה וכדאי לקמן רף זי"ן ע"ב, ובזה אינו משוה נפשו רשע ויהי נאמן, ול"ק קו' המהרש"א ושפיר הקשו תוס'.

ע"ב תוס' בר"ה ומה הסוקל אינו נסקל וכו' והשתא לא ביטלת לגמרי ראיכא לאוקמי קרא רעשיתם [לו] כאשר זמם כשהן מעירין שמחוייב שאר מיתות, והנה המהרש"א ומהר"ם הקשו דגם בשאר מיתות יש לומר ק"ו זה רק אם הדג את חבירו בסייף עיי"ש, ורבריהם קשים רהרי קי"ל רחנק קל מהרג כת"ק רר"ש בסנהדרין רף מ"ט ע"ב וא"כ גם בהרג בחנק ררוצח רינו בסייף רהוא חמור ממיתה שהרג הוא בחנק, וא"כ ליכא ק"ו ושפיר יש לרון בכאשר זמם, וצ"ע על מהרש"א ומהר"ם.

ובאמת נראה ריש לפרש לשון התוס' בשאר מיתות ברוקא, רהנובי' במה"ק חאע"ז סי' ע"ב הקשה רמאי הקשו תוס' לרש"י רשאני הכא רגלי קרא, הא גם לר"ת גלי קרא רהרי אמרינן בשריפת בת כהן כאשר זמם לעשות לאחיו ולא לאחותו ומוכח דאם הי' הרין של אחיו ג"כ בשריפה היו העדים זוממים נידונים בשריפה, וא"כ גלי קרא רלא נימא ק"ו, עיי"ש מה שרצה להוכיח מזה, מיהו לענ"ד רנהי רגלי קרא רגבי שריפה היו עדים נידונים בשריפה ולא אמרינן ק"ו מ"מ סקילה שהיא חמורה עדיין נשאר הק"ו מה הסוקל אינו נסקל רדע"ג רגלי קרא רלא אמרינן האי ק"ו לענין שריפה, מאי רגלי גלי ואין לך בו אלא חירושו ואכתי נימא ק"ו, וא"כ שפיר כ' התוס' ריש לאוקמי קרא רכאשר זמם בשאר מיתות אפי' בשריפה.

(*) אפריון נמשי' להרבני הנגיד הנכבד שלשלת היוחסין מו"ה חיים אלעזר ראבינאוויץ ג"י מוויען יע"א ששלח לנו צילום מגובתי"ק להרפיוס בקובצנו. תח"ח לו ויתברך ממעון הכרכות. (וראו לציון כי אף שבאיזה מקומות קשה להבין הכוונה על בורר', לא הרחבנו לשנות מאומה מלשוננו).

דף ג' ע"א גמרא. עד זומם משלם לפי חלקו וכו' אמר רבא באומר עדות שקר העדתי כל כמיני' כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד, מכאן הקשה הב"י על הטור בח"מ סי' ע"ח שהביא כן בשם הר"ח, בעדים שאמרו שקר העדנו אפ"ה חייב לשלם דכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד והקשה הב"י הא ש"ס ערוכה היא בכאן, ולי נראה בדבר גדול השמיענו הר"ח דכאן יש לומר דוקא אי אין לו מינו אין נאמן אבל ביש להם מינו נאמנים, וא"כ בב' עדים שרוצים לחייב את שמעון ועכשיו אומרים ששקר העדנו הוי אמינא דיהיו נאמנים מטעם מינו דהרי אם ירצו היו יכולין לומר ידענו שפלוגי חייב לשמעון ממקום אחר ואע"ג ששמעון לא תבע זה לא הוי כהודאה, ולא הוי כטענו חטים והורה לו בשעורים דפטור לדעת מקצת מפרשים משום מחילה והודאה, רכבר הקשה שם הרא"ש עיין ס"פ המניח וכי יתבע אדם כל תביעותיו בבת אחת וכ"ש בנדון כזה, קמ"ל בעדים לא אמרינן מינו וכמ"ש התוס' בכתובות דף י"ח ע"ב בסוגיא דאנוסין היינו, וזה אינו מוכח מכאן, דגבי ע"א אין כאן מינו דאפי' יאמר שחייב לו מצד אחר אין דבריו מעלין ולא מורידין.

פ' אלו הן הלוקין

דף י"ג ע"ב גמרא. אי הכי חייבי כריתות נמי, הקשה בנוב"י מה"ת חא"ה סי' קכ"ח מאי פריך דלמא ס"ל כר' חנני' בן גמליאל לקמן סוף פרקין (כ"ג ע"א) דחייבי כריתות שלקו גפטרו מידי כריתתן, ואין כאן אלא חד רשעה. ולענ"ר ליישב דהרי טעמא דר' חנני' הוא כיון שלקה הרי הוא כאחיד, א"כ אי בחייבי מיתה הוי מחוייב מלקות ג"כ הוי' לן לומר כיון שלקה הרי הוא כאחיד ויפטר ממיתה ואיך ממעטי' מכרי רשעתו, ואי משום דזה אי אפשר דנימא דאי לקה גפטר ממיתה דלא משמע לי' לאוקמי מיתה דווקא בלא לקה א"כ בפשיטות הוי לי' למעוטי מחייבי מיתה מלקות מקרא ונקלה אחיד כיון שלקה הרי הוא כאחיד וכיון שלענין חייבי מיתות לא דריש הכי וממעט לה מכרי רשעתו, פריך שפיר חייבי כריתות נמי.

ועוד נראה לי מרברי הרמב"ן במלחמות ה' לקמן סוף פרקין דזה פשיטא לן דקים לי' בדרכה מיני' וכמ"ש התוס' בכתובות דף ל"ז ע"ב ר"ה וחדא וכו', והתורה אמרה והכהו לפניו כדי רשעתו ר"ל שבהכאה זו יהי' די לעונש רשעתו, ומזה ילפינן דמשום רשעה אחת אתה מחייבו דהרי הכתוב אומר שבהכאה זו יהי' די רשעתו ועכ"ח דשוב לא יענשו אותו ואם יענשו בדבר אחר לא יענשו בזה, וא"כ בחייבי מיתה דלא סגי בעונש מלקות עכ"ח לא חייבה התורה מלקות כלל כיון דמסתבר דקים לי' בדרכה מיני', ומבואר לקמן כ"ג ע"ב דהא דאמר רחמנא דמלקות פוטר מכרת היינו דווקא אם לא נאמר כר' יצחק דמלקות בחייבי כריתות ליכא, וא"כ ע"ז דנין אם נימא דבחייבי כריתות יש מלקות איכא למימר כר' חנני' דמלקות פוטר מכרת, א"כ כאן אנו דנין אי יש מלקות בחייבי כריתות, וע"ז פריך

כיון דיליף מכרי רשעתו למעט דמלקות ליתא בחייבי מיתה משום דלא הוי כרי רשעתו א"כ מזה נוכל למעט ג"כ חייבי כריתות וכיון דמלקות בחייבי כריתות ליכא, א"כ ממילא לא שייך דמלקות יפטר מכרת ע"כ מסיק דהכתוב ממעט רק רשעה המסורה לבית דין, וא"ש.

דף י"ד ע"א תוס' בר"ה ההוא מבעי' לי' וכו', וא"ת ל"ל וכו' תיפוק לי' גבי אזהרה כתיב אחותך היא. ולענ"ד נראה ליישב עפ"י מ"ש החינוך במצוה קנ"ד דהא דיליף בהמה דלית לה סימן טהרה כלל מק"ו ממנל ואיך דאית להו רק חד סימן טהרה הוא רק גילוי מילתא [ולוקה] עלי', והקשה שם הגהות מרי"פ ז"ל א"כ למה אמרו [בנמ'] במכות דף ה' ע"ב דאיצטריך יתירא דאחותך היא לדבות אחותו שהיא מאב ומאם דלולי כן אמרו דאין מזהירין מן הרין, ואמאי לא אמרינן דגילוי מילתא בעלמא. ולענ"ד נראה ליישב עפ"י מה שהסביר רש"י בסנהדרין ע"ו ע"א ד"ה גילוי מילתא בעלמא היא הואיל ובת בתו מקורבה רבתא אתיא אבל אחותו מאביו ואמו אם באתה מק"ו זה עונש מן הרין דהא לאו מכח קורבא דהא אתיא, א"כ נראה אם גילה לן טעם דלכך אחותו מאב אסורה הואיל וגם אחותו מאב נקרא אחותו א"כ כל איסור אחותו מאב או אחותו מאם אסורה לו הואיל וגם היא מקרי אחותו וכיון דכל איסור הוא בא מכח אחותו רגם היא מקרי אחותו א"כ אי מדבינן אחותו מאב ומאם הוי רק גילוי מילתא, בוודאי אי לא פריש קרא ואנו מסברא נאמר כן שוב לא הוי גילוי מילתא דאולי טעמא דקרא דאסרה התורה אחותו דווקא מאב או מאם יש לו טעם אחר ולא משום רגם זאת מקרי אחותך ונהי דמסברא מסתבר כן שוב הוי דק ק"ו ואין עונשין ומזהירין עליו. ועפ"י מיושב קו' התוס' הנ"ל דלכך איצטריך לענין עונש דיבוי לאחותו מאביו ואמו רגם לענין אזהרה אינו מפורש בקרא אלא דגלי טעמא ושורש איסור הוא משום דאחותך היא, וממילא נדע מק"ו וגילוי מילתא אחותו מאביו ואמו. ועפ"י הנ"ל יש ליישב גם דברי החינוך הנ"ל דס"ל גם באיסור בהמה טמאה כיון דגלי לן קרא מעיקרא כל מפרסת פרסה ושוסעת שסע ומעלת גרה שיש לה ב' סימנין תאכלו, שזה היכר וסימן שהיא מהטהורות, א"כ באם אמר לן הכתוב הנך דאין להם רק סימן אחד עכ"ח טעם הכתוב הואיל ואין להם ב' סימנים אין לסמוך להתיר א"כ כיון דטעמו הואיל דאין להם תריוויהו א"כ אם חסדים תריוויהו הוי רק גילוי מילתא, כנלע"ר. ועפ"י, טעם הרא"ם והח"מ בפ"ד ממאכלות אסורות הואיל ואיכא איסור עשה, יש לכוון דהוא טעם אחר עם טעם החינוך דהוי גילוי מילתא.

[י"ד] ע"ב תוס' בר"ה ההיא לתרומה אתא וכו', א"נ עכ"ח לתרומה אתי' רלקרשים נפקא מנז"ש טומאתו וכו'. עיין במהרש"א מה שהקשה דאיצטריך לנניעת קודש, ועוד יש להקשות דאיצטריך לאכילה קודם זריקה, דאי מטומאתו

י"ל לר' יוחנן דגז"ש רווקא לאחר זריקה מיירי, ואיצטריך לאו רבכל קורש לא תגע לאסור אכילה קודם זריקה, וצ"ע.

שם רש"י כל ל"ת שקדמו עשה לוקין וכו' ואפי' תקיימנו אחד עבירת הלאו וכו', הפ"י הקשה מאי קמ"ל הא לר' יהודה סוף חולין קמ"א דאם נטל אם על הבנים לוקה הוא משום רשלח מעיקרא משמע ואע"ג דכתיב לבסוף וכ"ש אם נכתוב בתחילה עיי"ש שהאריך. ולענ"ד רש"י יישוב זה בטוב טעם ודעת, בוודאי זה מוכח ומבואר דלר' יהודה היכא ראינו שייך אלא מעיקרא ולא לבסוף לוקין דלא כרבי ירמיה' אליבא דר' יוסי הגלילי ביומא ל"ו רע"ב דס"ל אפי' בכה"ג אין לוקין זה בוודאי לא אמרינן וזה כבר נשמע מר' יהודה דהתם, אמנם אם העשה שייך מעיקרא וגם לבסוף וא"כ הרי הוא ניתק לעשה קמ"ל ר' יוחנן דאפ"ה כה"ג לוקין ואע"ג דר' יהודה סובר בנותר דעל ניתוק עשה אין לוקין, ע"ז פרש"י רווקא בעשה ראינו שייך אלא בתר עבירת הלאו משא"כ בעשה השייכת גם קודם. והביאור עוד כשם שאמרו לא אתא חד עשה ועקר תרי לאווי הכי נמי לא אתי עשה ועקר לאו ועשה דמעיקרא, ותו כיון דלא בא עשה לעקור ולנתוקי לאו שהרי גם קודם הלאו ה"י אפשר לקיים עשה זאת ולכך לא מנתק כלל, עכ"פ א"ש לישנא דרש"י רזה עיקר דבותר דר' יוחנן ולכך קאמר לקמן דר' יוחנן קאי אליבא דר' יהודה משום דעיקר דבותר לר' יהודה, מיהו גם לרבנן היא חידוש זה, ולר' יוחנן צריך לומר מה דקאמר ר' יוחנן לוקה ואינו משלח, היינו דלא סגי בשילוח וכדמתרין לה בחולין קמ"א לחר אוקימתא עיי"ש.

דף ט"ז גמרא. אונס שגירש וכו' אם ישראל מחזיר ואינו לוקה וכו'. בנוב"י מה"ת חא"ח סי' צ"א הקשה למה לא נקט דין זה במוציא שם דע, ולי נראה דקמ"ל דגם באונס הוי לאו הניתק לעשה דהו"א רווקא במוציא שם דע דלו תהי' לאשה מיותר כדלקמן אם אינו ענין לפניו תניחו לאחריו, אבל אונס לא ידענא קמ"ל, וכדמשני משום כל ימיו, אמנם זה גופא קשיא כל ימיו דמוציא שם דע ל"ל, וכן הקשה בנוב"י שם, ונראה ליישב עפ"י מ"ש הפ"י במס' גיטין דלכאורה יש לומר דאע"ג דלו תהי' לאשה רווקא באשה הראוי' לו מ"מ לאו דלא יוכל לשלחה איכא למימר דגם באינו ראוי היא עיי"ש, אמנם כיון דכתיב כל ימיו בעמוד והחזר א"כ עכ"ח דגם הלאו לא הוי אלא בראוי' לקיימה ואי הוי אמרינן כדס"ד דפ"י דלאו הוי אפי' באינו ראוי' א"כ איכ"ל דלא הוי נתל"ע כיון דהלאו כולל יותר מהעשה כמ"ש הרמב"ם ריש הלכות תמורה וכיוצא בזה כ' התוס' ביומא ל"ו ע"ב וא"כ אע"ג דלו תהי' יתירא ואוקי על לאחריו מ"מ לא הוי נתל"ע, לכך איצטריך כל ימיו. ולפ"ז יש ליישב ... דאיצטריך גם במוציא שם דע כל ימיו ללמד דהוא נתל"ע.

ועפ"ז יש ליישב גם קו' הרישב"א דמקשה למה הדר ר' יוחנן מכח ברייתא דאונס הא ר' יוחנן גופא אמר כל ימיו בעמוד והחזיר קאי, ולהנ"ל יש לומר דר' יוחנן ס"ל אע"ג דכתיב כל ימיו, כיון דאפשר לו לקיים העשה גם קודם גירושין

רהיינו לקיימה כל ימיו וכשגרשה עובר על עשה ועל ל"ת ולכך אי מחזירה אי אפשר לנתוקי ואפי' מחזיר לוקה אי נימא כרם"ל לר' יוחנן לעיל דל"ת שקרמו עשה וכפרש"י לעיל ראפשר לקיים מעיקרא וגם לבסוף לוקה והסברתי משום דלא אפשר לעשה לנתוקי תרתי ולכך חזר ר' יוחנן ואפ"ה קמ"ל דכל ימיו בעמוד והחזר קאי כרי ללמר כנ"ל דלא יוכל לשלחה קאי ג"כ דווקא בראוי לשלחה והוי נתל"ע וברלעיל.

ועוד יש ליישב קו' הרישב"א הנ"ל דלמה חזר ר' יוחנן הא איהו גופא תירץ דכל ימיו בעמוד והחזר, ונראה אדרבה מטעם זה חזר, רהנה הפ"י הקשה מאי פריך מאונס הא באונס קיים עשה רלו תהי' קורם שגירשה, והכוונה עפ"י מה שהסברתי דלכך לוקה הואיל ועשה לא יוכל לנתק מה שעבר על עשה ועל ל"ת, וזה שייך בעלמא אבל באונס שלקחה וקיים עשה ולא עבר אלא אלאו דלא יוכל לשלחה וזה יוכל לנתק בעשה דמחזיר, ואין לומר דקו' הש"ס מנ"ל כלל עשה להחזיר דלמא דווקא מעיקרא משמע לו תהי', וממילא הי' לן לומר דלוקה, דלפ"ז קשה איך חזר ר' יוחנן מטעם זה דיהי' מוכח אפי' היכא דרך מעיקרא משמע אין לוקין, וזה בוודאי ליתא דזה כבר מוכח מר' יהודה דשלח מעיקרא משמע ורבנן לא פליגי עלי' אלא בשלח לבסוף משמע אבל בדינא מודו ל', אלא נראה ליישב קו' פ"י לפי מה שהסברתי דוודאי ר' יוחנן אסיק לומר כל ימיו בעמוד והחזר, אלא דבזה יש ב' פרושים כמ"ש התוס', או דקאי על לו תהי' לאשה, או דקאי על לא יוכל לשלחה, וא"כ ר' יוחנן סבר דקאי נמי על לו תהי' לאשה וא"כ כתיב דצריך להיות אשתו כל הימים ואי גרשה יחזירנה, ועכ"פ כשגירשה עבר על עשה רלו תהי' כל ימיו וגם הל"ת, וא"כ כשמחזירה אם הי' הדין דל"ת שקרמו עשה לוקין גם כאן הי' לו ללקות ולמה מחזיר ואינו לוקה, ועכ"ח דאפי' בכה"ג מנתק עשה ללאו ועשה ולכך הדר משמעתתי, וא"ש.

ועפ"ז אפשר לומר לפמ"ש התוס' בחולין פ' ע"ב ד"ה הנח וכו' שם דף פ"א ע"א דהא דאמרין דלא אתא עשה ועקר ב' לאווין היינו היכא דאינו מתקן הלאו בקיום עשה אבל היכא שמתקן כמו בהשבת גזילה יוכל עשה כזו לנתק אפי' ב' לאווין, וחילוק הזה שייך גם אי עשה יכול לנתק עשה ול"ת, וא"כ נהי דיש לו הוכחה מאונס היכא דמתקן בעשה גם בל"ת שקדמה עשה אין לוקין אבל לעולם אכתי היכא דאינו מתקן בעשה אית לן למימר ל"ת שקדמה עשה לוקין דלא אתיא עשה שאינו מתקן ומנתק תרי לאווי או לאו ועשה. ולפ"ז יש לומר וליישב דל"ק דאיך חזר ר' יוחנן, הא אמרינן דכתיבא ותנינא מטמא שבא למקדש מוכח דלוקין, דכבר הקשה הרמב"ן הא שם אינו מתקן דמאי דעבר עבר, ונהי דהרמב"ן דימה זה לביטול עשה ורש"י לא פירש כן אלא כ' לעיל בד"ה כתיבא ותנינא וכו' דלא סגי ל' בקיום עשה, א"כ מבואר דלא הוי ביטול עשה, ומ"מ בזה בוודאי צדק הרמב"ן דלא הוי תיקון ממש ללאו כמו באונס או גזילה, וא"כ היכא דלא הוי תיקון לגמרי שפיר אמרינן דלא אתא ועקר בל"ת שקרמו עשה ואין כאן סתירה וא"ש.

ולפ"ז יש לומר דחזרת ר' יוחנן שייך אי טעמא דנתל"ע הוא משום תיקון, והיינו למ"ד קיימו ולא קיימו וכמו שפי' הרמב"ן והרישב"א, אבל אי בטלו ולא בטלו דאין הטעם משום תיקון א"כ אין לחלק בין הא דבא למקדש לאונס, וקשיא לר' יוחנן, א"כ יש לפרש הניחא למאן דתני קיימו על חזרת ר' יוחנן וכדלעיל. ולפ"ז יש ליישב רעת הרמב"ם ולשונו, רמשמע בפ"א מהל' נערה דסובר כחזרת ר' יוחנן דלכך אונס אינו לוקה משום רהוי ל"ת שקדמו עשה ואינו לוקה, ופסק בהל' סנהדרין פ"ו קיימו ולא קיימו, ולהנ"ל א"ש.

ולפי האמור לעיל צריך לבאר דברי רבא, איך משני רבא רכל ימיו בעמור והחזר, ומאי בכך איך יכול עשה לנתק עשה ול"ת לפי מה ריישב רבא דברי ר' יוחנן הראשונים דל"ת שקדמו עשה לוקין, וצ"ל דרבא באמת מפרש דכל ימיו קאי רק על לא יוכל לשלחה וא"כ העשה רלו תהי' לאשה אינו משמע דצריך לקיימה לעולם ולא עבר על העשה כשגרשה רק על ל"ת, וזה יוכל לנתק בחזרה, ולכך אין לוקין, וא"ש דברי רבא.

ועפ"ז אפשר ליישב דברי רבא סוף גיטין צ' ע"א מקו' פ"י שם, דרבא הוכיח שם דאם עבר וגירשה מחני דאל"כ למה לי כל ימיו, ותמה הפ"י הא איצטרך לנתוקי להיות לאו הנתל"ע, ולהנ"ל יש לומר רחא דרבא עכ"ח מפרש (רלא) [דלוי] תהי' לאשה אין הפירוש עולמית, וזה אפשר לומר אם אין קנין אשה היא עולמית ויוכל לגרשה ולכל הפחות בריעבר מועיל, אבל אי סתם קנין אשה היא עולמית ואפי' בריעבר צריך להחזירה אלא באופן שהתירה תורה לגרשה אם ימצא בה או עדות או דבר א"כ כיון דכתיב ולו תהי' לאשה ואשה היינו כי יקח איש אשה היינו קנין עולמית, וא"כ אם גירשה עבר על עשה רלו תהי' לאשה וגם על לאו דלא יוכל לשלחה וא"כ לא אתא עשה דכל ימיו בעמור והחזר ומנתק הלאו ועשה, ובאמת הי' הדין דלוקין א"כ קשה למה לי כלל כל ימיו, ולכך שפיר הוכיח רבא דאין קנין אשה היא הכרח עולמית רק לכתחילה הקפידה תורה שלא יגרשה בלי סיבה וא"כ שפיר יש לומר רלו תהי' לאשה ואם ירצה לגרש יגרש, רק דלאו לא תוכל לגרשה [יוכל לשלחה], וזה שפיר מנתק בעשה דהחזרה, וא"ש. כנלע"ד נכון בעזה"י.

[שם] ע"כ גמרא. ואזרו למעמייתו. עיין ברישב"א שם דלפי המוכח דכאן קאי לר' יהודה א"כ עכ"ח גם הא דאמר ר' יוחנן לתנא, תני ביטלו, קאי לר' יהודה, וזה קשה טובא. ונראה דלפי מה דקאמר דתליא בפלוגתא דהתראת ספק א"כ לכאורה תליא זה בפלוגתא דתנאי לקמן בהכח זה וחזר והכה את זה וא"כ קשה מאי שתק ר' יוחנן לתנא רלמא התנא [נקט] מילתא דפסיקא אליבא דכ"ע, ובפלוגתא לא קמיירי, ולכך קאמר בקיים עשה לכ"ע פטור ובביטול לכ"ע חייב ואירך תליא בפלוגתא, וצ"ל דר' יוחנן סובר דליכא מאן דאמר התראת ספק לא שמה התראת ואפי' ר' יהודה מודה, וע"ז שפיר קאמר ואזרו למעמייתו, דשם ג"כ סובר ר' יוחנן [דלכ"ע הוי] התראת וברמסיק.

דף ט"ז ע"א נמרא. ר' יוחנן רייק טעמא רבא הכתוב וכו' אלמא התראת ספק שמה התראה וכו', עיין במהר"ם לובלין רקשה הא מזה מוכח נמי רלאו שאין בו מעשה לוקין ותי' רקרא בא לאשמעינן דין זה רהתראת ספק שמה התראה עיי"ש, ולבריו קשה א"כ מאי קאמר לקמן אי לר' יוחנן הא רירי' הא ררבי' הא לר' יוחנן לא קשיא כלל ר' יהודה אדר"י לענין לאו שאין בו מעשה, וכן בהיפך מאי קאמר לר"ל, קשיא ר' יתורה לענין התראת ספק הא לרירי' כשם ראריך תנא ווכל לסבור התראת ספק ל"ש התראה ה"נ ר' יהודה רנותר, וצ"ע על מהר"ם, וצ"ל רמהר"ם ה' לו גירסא אחרת כמו דאיתא בריטב"א, דלר' יוחנן חקשה ר"י אדר"י לענין התראת ספק ולר"ל לענין לאו שאין בו מעשה עיי"ש.

תוס' בר"ה אי רקטלה, וא"ת וכו' רהוי כמתה מאילי' וכו'. ולכאורה אכתי דלמא בלא אתרו בי' למיתה, וצ"ל הא יכול לומר שוגג הייתי וא"כ הוי כמתה מאילי' ואינו לוקה וכיון ריכול לפטור עצמו אפי' אינו פוטר עצמו אין אדם לוקה ע"י עצמו, ומה שתירץ המהרש"א קו' מהרש"ל רהכא לאו אמיתתה הוא רמילקי צ"ע רא"כ גם אפי' אם במזיד קטלה לא שייך קים לי' בררבה מיני' כיון רמלקות בא על שעת גירושין, ומזה באמת הוכיח הרמב"ן והריטב"א דעיקר גמר עבירה היא נעשית למ"ד בטלו בשעת ביטול העשה, וא"כ שוב עמדה קו' מהרש"ל ראפי' בשוגג הא חייבי מיתות שוגגין פטורין, וצ"ל דמהרש"א קאי לתוס' שהלכו בשיטת רש"י דלעיל רלא ס"ל דעיקר גמר העבירה הוא בשעת ביטול עשה, ולכך אי אפשר למיתרי בי' אז, אלא דביטל עשה איגלי מילתא למפרע רעשה עבירה בשעת גירושין ואפ"ה כיון רמיקטל על ביטול עשה זה רהיינו שהמיתה, אי אפשר לגרום לו מיתה ומלקות רמשום רשעה אחת אתה מחייבו אבל אם לא התרו בי' או שוגג ואין רשעתו בירי אדם שוב אין למעט מרשעתו כדאי' לעיל דף י"ג ע"ב ונהי רבעלמא חייבי מיתות שוגגין פטורין ממלקות לכ"ע היינו משום רהוי לאו שניתן לאזהרת מיתה וכרמסיק רבא לעיל דף י"ג ע"ב ובתוס' ד"ה רשעה אבל כאן רמלקות בא ממקום אחר שפיר יש לחייבו מלקות, ועיי' בכתובות ל"ז ע"א וגם שם ע"כ בתוס' ד"ה וחדא וכו' דמיתה וממון ומיתה ומלקות לאו מחד קרא נפקא ולכך אע"ג דממון ממעטינן מתנא רבי חזקי' גם בשוגג כדאי' בכתובות ל"ה ע"א אבל מלקות אינו ממועט מהתם וע"כ גם דברי מהרש"ל נכונים ול"ק קו' מהרש"א, אדרבה דברי מהרש"א תמוחים לי טובא, דהרי סוגיא ערוכה היא בחולין פ"א ע"כ דס"ל לר' יוחנן חייבי מיתות שוגגין אי לא אתרו אינו פוטר ממלקות ואע"ג דלענין ממון ילפינן מתנא רבי חזקי' דאין חילוק בין שוגג למזיד אבל מלקות מממון לא יליף ור"ל שם יליף מממון למלקות, וא"כ דברי מהרש"ל ברורים ושפתיו ברור מללו רבאן רקאי לר' יוחנן ואיהו לשיטתי' שפיר סובר דחייבי מיתות שוגגין אינם פטורין ממלקות, וצע"ג על מהרש"א.

תוס' בר"ה כגון וכו' ושפיר חל כגון כאמר קונם תשמישך וכו' משמע דלולי כן

אינו חל ולא ארע למה לא, נהי דבעלמא אמדינן דאינו חל היינו אם היא כבר אשתו אבל הכא שנירשה למה לא יחול, ואי משום מצוה הא נדר חל על דבר מצוה וצ"ע. ולפמ"ש ריש פ' המדיר דהיכא דהמצוה עליו והוא עצמו החפץ באוסר עלי' שוב לא שייך נדרים חלין על דבר מצוה דהתם כ' הר"ן משום דהחפץ אינו מצוה עליו משא"כ כאן דהחפץ עצמו מצווה על המצוה ולכך פי' התוס' רוקא באומר קונם תשמישך עלי, א"ש.

דף י"ט ע"ב רש"י בר"ה מעשר זו בצפונה בצד צפון שלה והוא אוחזה כנגד המזרח וכו' רברי רש"י צריכין ביאור ונראה דרש"י בא ליישב והא קי"ל ראיין מעבירין על המצות ואמאי נקט מעשר ראשון בצפונה א"כ מעביר על המצות כשבא להפריש ממנה לכך פירש רמירי דאוחזו בעוקצה כדרך שאוחזין והוא אוחזה כנגד מזרח ר"ל שהעוקץ שבו הוא אוחו הוא לצד המזרח והיינו שפני האוחז לצד מערב וא"כ ימין שלו הוא בצפון התאנה לפי רוחות העולם, והאוחז שהוא עומד מסתמא עם פניו נגד בית המקדש שהיא במערב לכך נקט בדרך שרגיל ואורחא רמילתא.

דף כ' ע"ב תוס' בר"ה לא וכו' וי"ל רשאני הכא רגלי קרא וכו' נראה דאי קרח בפעם אחת שיעור ה' קורחות בין מצד הראש ובין מצד היר היא קרחה אחת, אבל אם קרח כנשא בה' מקומות נהי דמצד היר מצרפן ואצלה היא קרחה אחת אבל מצד הראש הם הרבה קרחות ובהיפך אי קרח בזה אחר זה בחד מקום מצד היר הם ה' ומצד הראש הם אחת ואי קרח בזה אחר זה בה' מקומות בין מצד היר ובין מצד [הראש] הם ה' קרחות וא"כ הקרא דכתב לרבות על כל קרחה לעולם אמרינן רבא לרבות המסתבר שפי' וא"כ ה' לן לומר דרי לנו לרבות אם קרח בזה אחר זה בה' מקומות וקשיא מנ"ל לרבות בקרח בבת אחת עם נשא, ונראה משום ראסמין קרחה אל כראשם, משמע לי' דבתר ראש אזלינן וכיון דבראש הוא ה' קרחות חייב על כל אחת ולכך אמרינן רבא לרבות בסך אצבעותיו כנשא וקרח בה' מקומות, כנלע"ד טעם של תוס'.

כ"א ע"ב (גמרא) מתני'. והן מוקרשין, דש"י בפסחים מ"ה פי' דחייב ב' משום לא תעבוד מצד שור ומצד חמור רהוא הקדש בדק הבית איכא לאו דמעילה עיי"ש, ותוס' הקשו גם כלא חמור איכא למימר בשור הנך ב' לאווין, ותו הקשו הא לפי תי' הש"ס אמדינן דמירי בבכור משום דאיתא בשאלה לא קחשיב עיי"ש. ולענ"ד יש ליישב לפי מה שהקשה הדיוטב"א לקמן דאמאי לא אוקי במסר ליד הגזבר דליתא בשאלה, ולענ"ד זה שייך בבדק הבית אבל בקרבן למזבח לא שייך מסר ליד גזבר או כהן דכל זמן שלא קרב לא השלים נדרו ובשלמא בבדק הבית כיון דהשלים נדרו ומסרו לגזבר לית ב' כל יחל וקיים נדרו וכיון דלית ב' כל יחל ה"נ לית ב' אבל אחרים מוחלין לו, אבל בקרבן למזבח כל זמן שלא

הקריב אית בי' כל יחל ושייך [שאלה], ודווקא לאחר שהקריב וזרק כ' התוס' בכריתות י"ג ע"ב ר"ה ארבע דלית בי' שאלה, וא"כ מחמור ל"ק לש"ס ראיכא למימר דמיירי בכרך הבית, משא"כ בשור רמסתמא לא מיירי בכ' לאווין משם אחד וכפרש"י התם ובשמעתין וא"כ מיירי בקרבן מזבח וקשיא איתא בשאלה ומיושב קו' התוס', ומה שיש עוד בסוגיא זו עי' בתשובתי סי' פ"ב.

[שם]. ובשביעית וי"ט וכהן ונזיר. השער המלך כהל' מ"א פי"ד ובפ"ז דין וי"ו הקשה לפי מאי רמסיק רמתני' לית לי' כולל א"כ איך חל י"ט אשביעית ונזיר אכהן. ולענ"ר נהי דתוס' שביעית אסור שלשים יום קודם ר"ה מ"מ לאו מכח לאו רשביעית רשש שנים תזרע ובשנה השביעית לא תזרע נאסר וכשבא ליל ר"ה פקע איסור תוס' שביעית וחל לאו רשביעית ואז חל גם לאו די"ט והוי איסור בת אחת. וקו' שני' נמי נראה ליישב במקבל עליו נזירות בשעה שלא פי' עריין ממת והכוונה וכהן ונזיר בבית הקברות ששם קיבל נזירות וכל זמן שלא פירש לית בי' איסור לשמאות עוד, ואם קיבל אז נזירות קי"ל דחייל כדאי' בנזיר ובגדרים דף ד' ואז אח"כ ע"י חרישה כשהוא פורש מקבר לקבר ומטמא עצמו הוי איסור בת אחת וחיל, כנלע"ר. וכן מוכח מרכרי הרמב"ם פי' המשנה שכ' שבכל הנך רמתני' לית בהו אחע"א אלא שהורמנו בכת אחת עיי"ש, ועכ"ח היינו כנ"ל. ומה שהקשה עוד בשער המלך הא איכא לאו דבל יחל, נראה הא דעובר על כל יחל כשיטמא היינו הואיל ואסר לי' הכתוב על כל נפשות מת לא יבוא והוי כאילו פירש בנדרו שלא יטמא וא"כ כשיטמא עובר על כל יחל ובל תאחר, אבל לולי שאמר לי' הכתוב על כל נפשות [מת] לא יבוא לא הי' עובר כשיטמא משום כל יחל, וע"ד שכתבתי בתשובתי סי' פ"ב הנ"ל, וא"כ שאר איסורים נמשכים מאיסור לאו דכל נפשות מת לא יבוא ומתני' קתני וחייב משום שמונה לאווין, וא"כ נהי דאית בהו לאווין טפי, כולם נמשכים מאלו שמונה כנלע"ר.

דף כ"ב גמרא. תנא לית לי' איסור כולל וכו' עי' בנזיר מה"ת חא"ח סי' קי"ז כ' ליישב הא דלא קשיא רליתני בנדר שאסר כלי מחרשה בקונם, ותי' דלר"ש דלית לי' כולל ומוסיף גם נדר אינו חל על דבר מצוה עיי"ש, ובמחכ"ה ג' נעלם ממנו רברי הירושלמי שמביא הרמב"ן במלחמות ס"פ שבועות שתים דשם מבואר ראפי' לר"ש נדר חל על דבר מצוה והכי איתא התם בשם ר' יודן, ואפשר ליישב רכוונתו כיון דבירושלמי נראה דפליגי בי' אמוראי ור' מני הא ס"ל דלר"ש לית לי' קונם, איכא למימר מאי דמשני מתני' כולל לית לי' ס"ל כר' מני, ואידך לר' יודן וכדמסיק הירושלמי באמת י"ל תי' התוס' דתנא ושייר. והנה רש"י בנזיר דף ד' ע"א ד"ה והרי מושבע ועומד וכו' דמקשה מנדר חל על דבר מצוה ס"ל ג"כ כירושלמי הנ"ל דהרי התם לר"ש קאי ואפ"ה פסיקא לי' דחל נדר על דבר מצוה והיינו כירושלמי עיי"ש.

ע"ב נמרא. מנין שהוא סוכם ארבעים. יש להסביר שכתוך ארבעים יש בו תשעה ושלושים מספרים אבל אחד [כתבו] דאינו מספר, דווקא שנים הוא מספר, וא"כ כשכתב קרא דילקה מספר ארבעים היינו כדי מספרים שיש בארבעים והיינו ל"ט, וכזה נראה מדברי הריטב"א.

תוס' הא דאמדותו וכו'. לשון התוס' הוא מגומגם, ונלע"ד שהוא משובש וצריך הג"ה כמו שהגהתי בש"ס שלי, וכוונת התוס' דאם אמדותו ביומי וא"כ עכ"ח יש כאן טעות ולכך אמרינן לעולם להחמיר אם אומד ראשון הוא חומרא חיישינן דשני טעות ואם שני להחמיר אמרינן דראשון טעות, אבל אם אמדותו כיום אחר דאין כאן טעות אלא איכא למימר דשניהם אמת ונשתנה אולינן לעולם להקל אם אמדותו תחילה למ"ם ואח"כ לפחות כגון י"ח לוקין י"ח, ואם אמדותו תחילה לי"ח ואח"כ למ"ם כיון דלא ה"י טעות בראשון נפטר בי"ח, שכבר . . . באומד ראשון וזכה (חסר כאן איזה תיבות).

מכתב מהרה"ק מאפמא בעל אוהב ישראל זצ"ל¹

ב"ה

לראשים הנגידים ויחידים סגולה דק' מראחווע.

מהראוי ה' למנוע א"ע מלכתוב שום אגרת לקהלתכם כפי הנשמע דברי הריבות אשר בשעריכם, אך לא אוכל מלט לצעקות בני ישראל הבאה אלי, לזאת באתי להזהיר אותם, שאל תעשו באופן אחר רק לשלוח להביא לקהלתכם את כבוד שני הרכנים המפורסמים בתורה וביראה הרב מדזירין והרב מקראסני, ולפניהם או לפני אחד מהם יציעו כל עניניהם, וכפי אשר יצא מהרכנים הנ"ל עסק התנהגות העיר כן יקום, וחלילה לשום אחד להיות מעכב בדבר, והאיש אשר יעשה בזדון למרות פיהם אזי ענוש יענש ממרומים, ולשובתם אני מזוהרם בדבר לתקן כל קילקול, כראוי לעדת ישראל.

הכ"ד המדבר לטובות ישראל לנהלם ביושר,

חק' אברהם יהושע העשיל מאפמא

(1) הפאקסימיליא להלן בעמוד הבא. תודתנו לירידת הרבני החסיד הנגיד המהולל מו"ה שאול הוטטערער נ"י על אריבותו לשלוח לנו מכתב זה וגם מכתב קורש שאח"ז, להרפסם בקובצנו. תח"ח לו.

מכתב מהרה"ק מוה"ר משה צבי מסאווראן זצ"ל¹

ב"ה יום נ' לפ' חקת תקעוא"ו לפ"ק פה ק"ק סאווראין.

אל כבוד האלופים ראשים נגידים וקצינים תושבי ק' קראשי' בצירוף
הנבאים הממונים על קופה של צדקה מעות אה"ק מק' הנ"ל.

להודיע למאן דבעי למידע אורות מעות אה"ק ומעות רמב"נ כאשר מאז זה
זמן כבר נעשה ע"פ הצריקים נוחי נפש ז"ל שהמעות מק' הנ"ל יקבל הרבני
המופלג הותיק מוהר"ר יצחק ממאהליב כן גם עתה שייך המעות לידו וחלילה
לשנות ולעכב רק ימסרו תיכף לידו כאשר הי' ער עתה ובפרט כי כן צוה הרב
הגאון בוצינא קדישא מוהר"ר אברהם יהושע העשיל מאפטא כאשר יש ביד
הרבני מוהר"י הנ"ל כתוב וחתום מהרב הנ"ל, ובטחוני שבווראי ישמעו לרברי
צדיק המפורסם ברור והי' זה שלו' מאדוה"ש² הנם שאין ררכי להכניס עצמי
ברברים כאלה רק מחמת שאין זה דבר חדש רק לחיזוק מה שנעשה מכבר ע"י
הצריקים נ"נ וכאשר יש בידו מכתב קודש מהרב הגאון בוצינא קדישא אב"ד דק'
אפטא, אהי' סניף לרברי חכמים.

נאו' משה צבי בהרב מ' שמעון שלמה זללה"ה

(1) הפאקסימיליא בעמוד שלפני זה.

(2) עד כאן כתב הכותב, ומכאן ואילך גוף כתי"ק.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש
ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת
המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

הערות בענין חלות תורה

מהרב הגאון מוה"ר יוסף הירש זצ"ל אבר"ק טארנא¹

במס' שבועות ט"ו ע"א, התורה היתה באה מן חמש סאין ירושלמיות וכו' עשרים עשרון עשרה לחמץ ועשרה למצה וכו'. וז"ל הרשב"א שם, כתב הר"י הלוי בן מיגש ז"ל עשרה מהן שהוא מחצית הכל לחמץ חוץ מעשרון מהן שהוא לחלה, ובמצה ג' מינים חלות ורקיקין ורבוכין ונמצא שלשה מינים הללו יש בהן עשרה עשרונים והחמץ שבו יש בו ט' עשרונים חוץ מחלה, נראה מדברי הרב ז"ל שאפי' החלה שנוטל מן החמץ לא תאפה חמץ דכתיב לא תאפה חמץ חלקם, וזה תימה גדול בעיני שהרי חייב ליתן חלה א' מכל קרבן ואם אינו נותן מן החמץ ממש אינו נותן כלום מקרבן החמץ וכו' ועוד דהא תני במנחות פ' התורה שכולן באין עשרה עשרה ואם איתא החמץ אינו בא אלא תשעת, על כן נראה דכל עשרה עשרונים שבאין חמץ כולן חמץ הן ואעפ"י שכתוב גבי מנחה לא תאפה חמץ חלקם ואמר ר"ל אפי' חלקם לא תאפה חמץ היינו שיוירי מנחות שכולן באין מצה וכו' אבל במה שעיקרו בא בחמץ אף חלקם ממנו כן, והרי שתי הלחם יוכיחו שהם חמץ והם חלקם של כהנים שנאכלין להם, ע"כ.

אולם קושיית הרשב"א יש ליישב, רי"ל לפ"ר הר"י מיגש מייירי דאפרשינהו בלישה, וכ"ז שלא נטל ממנו העשירי נזהר שלא יתחמץ א"כ העשירי היה מצה והט' נתחמצו אחר כך ונתקיימו שניהם, הט' לחמין היו חמץ, והעשירי היה מצה. הגם רי"ל כיון רלשון הגמרא הוא כגון דאפרשינהו בלישה רהוא לשון דיעבר אבל לכתחלה אפשר ראסור לעשות כן להפריש בעודו עיסה, ולפ"ר הר"י מיגש צריך להפריש לכתחלה בעודו עיסה, אבל כבר כתבו התוס' במס' מנחות דף עו. דאפילו לכתחלה מותר לעשות כן, עיי"ש שכתבו וז"ל, בפ"ק דנדה גבי שפחתו של ר"ג שהיתה אופה ככרות של תרומה ומוקי לה בתרומת לחמי תורה ופריך תרומת לחמי תורה באפייה מאי בעי ומשני דאפרשינהו בלישה כדר"ט בר קיסנא וכי לא עשתה מצוה מן המובחר עי"ש, הרי דאפילו לכתחלה מותר. [אמנם לפ"ר התוס' שם שכתבו דשפחתו של ר"ג עשתה מ' חלות אלא שקורם האפייה הפרישה אותן של תרומה ולא הפרשה גמורה אלא שביררה אותן העתידות להיות תרומה לעשותן נאות עי"ש א"כ י"ל דאפרשינהו בלישה אסור לכתחילה, ואין לומר שיש עצה לעשות לכתחלה ע"י שיבורר אותן העתידות להיות תרומה כמו בשפחתו של ר"ג, ז"א דאם יאפה כל העשרה חלות ביחד ממ"נ לא מהני לשיטת הר"י מיגש, דאם נתחמצו קורם האפייה הרי הלחם העשירי נמי נתחמץ, ולדברי הר"י מיגש העשירי צריך להיות מצה, ואם לא נתחמצו א"כ כל העשרה המה מצה.

[ובדברי התוספות אלו אפשר לפשוט מה שנסתפקתי אי מהני בתרומת

(1) ראה אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ט' עמוד ט"ו. הערות הללו נלקטו מבין כתביו שחכין לספרו, "ארץ צבי", חלק שני (שלא זכה לגמרו) ונמסרו לידינו מבני הב' המופלג כמר יהודה צבי נ"י להרפסום בקובצנו. ישא ברכה מאת ר'.

לחמי תודה ע"י נותן עיניו בצד זה ואוכל בצד אחר, מי אמרינן כיון דילפינן תרומת לחמי תודה מתרומת מעשר במס' מנחות דף ע"ז אס כן אמר' מה תר"מ נישלת במחשבה דהוא נותן עיניו וכמ"ש רש"י בגיטין דף ל"א וז"ל ובתר"מ נישלת במחשבה דילף מונחשב בשתי תרומות הכתוב מדבר אחת תרומה גדולה ואחת תר"מ עי"ש בתוס' ד"ה כך וכו' כמו כן מהני בלחמי תודה, או דילמא דלא לכל דברים איתקש תרומת לחמי תודה לתר"מ, כאשר נשאר בגמ' בתיקו אי ילפינן מתר"מ לענין מיתה וחומש ולענין מדמעת. ולכאורה יש להביא רא' מדברי התוס' הנ"ל שכתבו דשפחתו של ר"ג גם היא עשתה ארבעים אלא שקורם אפיייה הפרישה אותן של תרומה ולא הפרשה גמורה אלא שביררה אותן העתידות להיות תרומה לעשותן עבות ויפות ע"כ, ולכא' הא בכה"ג הוי נותן עיניו וכו' א"כ מיד חלה התרומה, וע"כ דלא מהני, וא"ל כיון שנתכונה בברירה זו לעשותן עבות ויפות ולא לשום הפרשה דומה למה דפסקינן ביו"ד סי' ש"ל שהמתכוין לומר תרומה ואמר מעשר דלא אמר כלום דלא מהני נותן עיניו וכו' ועדיין צ"ע].

שוב עיינתי ומצאתי בירושלמי פ"ק דפסחים וז"ל, למה מפני קדושתה או משום שאין אוכליה מצויין מה נפיק מביניהון חלות תודה אין תימר שאין אוכליה מצויין אלו אוכלין מצויין אין תימר מפני קדושתה אלו יש להם קדושה, [ומפרש בקרבן העדה דהא דקאמר ר"ג שתרומה אוכלין כל חמש מפני קדושתה שיש בתרומה הוסיפו שעה אחת או דילמא משום שאין אוכלין מצויין בתרומה שהרי אסורה לזרים הלכך הוסיפו וקאמר מאי בינייהו חלות תודה שהן קדושות ומותרים לזרים, אלו אוכלין מצויין, ותולין כל חמש כחולין] ופשיט לי' מדר' נתן דאמר כשירות נשלו ושוהין לחן שעה אחת לאכילתן אית לך מימר מפני שאין אוכליה מצויין לא מפני קדושתה אף הכא מפני קדושתה ע"כ. ומדייק בצל"ח פסחים דאטו מי ליכא בלחמי תודה לחם שאינו נאכל לכל אדם רק לכהנים, כמו תרומה, והיינו ארבע חלות המורם מתורה, ודילמא ר"ג באותן ד' חלות מיירי ולעולם הטעם מפני שאין אוכלין מצויין ומהם היו נותנים שתי חלות על גבי האיציטבא לסימן, ואם שבאותן ד' חלות לא הי' חמץ רק חלה אחת מ"מ אטו תודה אחת הקריבו ודילמא משתי תודות לקחו מכל א' חלת לחם חמץ מהמורם מהם, אבל שאר חלות תודה הנאכלין לכל אדם מנ"ל להירושלמי שהי' דינם כתרומה, ע"כ. ואפשר לומר דמכאן יש רא' לרברי הר"י מיגש דהלחם העשירי הניתן לכהנים לא היה חמץ, ומתורץ היטב.

ואגב אפרש דברי הגמ' במנחות (ע"ז ע"ב) והקריב ממנו מן המחובר ופרש"י וז"ל דבעינן שיהיו כל החלות ביחד בשעת תרומה, ובכת"י פירש"י שיהיו כולן בכלי אחד ליטול תרומה ע"כ, וצריך להבין מחלוקתן. ואפשר לומר, דראיתי בס' בנין שלמה מהגאון בעל חשק שלמה שהקשה דרש"י סותר א"ע, דבמס' גיטין דף ל' על הא דמקשה שם וכי נחשדו חברים לתדום שלא מן המוקף כ' וז"ל דאסור לחבר לומר תבואה שיש לי במקום פלוני תהא תרומה על זו דשמא באותה שעה אינה בעין ע"כ, משמע דלא בעינן בכלי אחד, ובמס' עירובין דף ל'

כשמוקשה הגמ' וכי נחשדו חברים וכו' פי' וז"ל שלא מן המוקף מדבר שאינו סמוך לו באותו כלי דליהוי מיניה ובית ע"כ, הרי דמוקף בעי דוקא בכלי אחר. וכו' דיש לחלק בין מוקף דתרומה גדולה למוקף דתרומת מעשר, דמוקף דת"ג כיוון שהוא מה"ת צריך שיהיה בכלי אחר, אבל מוקף דתרו"מ דאינו אלא מדרבנן כדאמר' בירושלמי בכל התורה כולה למדה ומלמדה חוץ מתרומת מעשר דוהרמותם ממנו דכתיב בתר"מ מוקמינן את"ג ודרשינן ממנו מן המוקף אבל תר"מ אינו צריך מוקף מה"ת לפיכך די אם באותה שעה הוא בעין. ובזה יתיישבו דברי רש"י במס' עירובין דמיירי בת"ג לפיכך פירש"י דבעי בכלי אחר, ובמס' גיטין דמיירי בתר"מ ותנ"מ לא צריך מוקף מה"ת רק דחכמים גזרו שמא אינו בעין לפיכך די אם המה לפניו, אבל בכלי אחד לא בעינן ע"כ.

ובזה יש להבין ב' פירושים של רש"י אי מן המוקף בלחמי תורה אי צריך בכלי אחד או די אם המה לפניו, דהנה במנחות שם ילפינן מקרא ממנו הכתוב בלחמי תורה דבעי מוקף, לפיכך פירש"י דבעי בכלי אחר, ולפי פ"ב דכ' דרי אם המה לפניו, ו"ל דס"ל כיון דילפינן מתר"מ שצריך להפריש אחד מעשרה אם כן ילפינן הכל מתר"מ דלא צריך בכלי אחד רק די אם המה לפניו, אף דכתיב ב' ממנו.

ועתה עלה בדעתי לומר, דהנה נסתפקתי אם בעי שיהיו כל המ' חלות מן המוקף או די אם כל מין בפני עצמו צריך להיות מן המוקף, ומדברי רש"י נראה שכל המינים ביחד צריכין להיות מן המוקף עי"ש שכ' וז"ל דבעינן שיהיו כל החלות ביחד בשעת תרומה ע"כ. וי"ל דהנה הר"ש במס' מעשר שני פ"ג מביא בשם הירושלמי מס' חלה פ"ב דבר שמקפיד על תערובתן אין הכלי מצרף לחלה [בירושלמי גרים אין הבית מצרף עי' בביאור הגר"א יו"ד סי' שכ"ה מזה] עיסה שממנה עיסה שהורה עשו כדבר שהוא מקפיד על תערובתן עי"ש, א"כ אפילו אם יתן כל החלות בכלי אחד דהמה מצה וחמץ ביחד כיון שמקפיד על תערובתן ל"מ הנתינה בכלי אחד להחשיב מן המוקף, ראם יתן כל מין לברו בכלי אחד שפיר מיקרי מן המוקף אבל לא אם יתן כל המינים ביחד בכלי אחד. וגם לפ"ד הפמ"ג או"ח סי' תנ"ז וכן הוא דעת הגאון רע"א יו"ד סי' שכ"ה דלא אמרי' הסל מצרף רק במינו עי"ש, ממילא א"א לצרף כל המ' חלות בכלי אחד, לפיכך אפשר לחדש ולומר דב' פירושים המה אמת וכל מין לברו צריך שיתן בכלי אחד ראז הכלי מצרפן כיון דהם מין אחד ואינו מקפיד על תערובתן, אבל לענין זה שצריך מן המוקף כל המינים ביחד, אז רי אם המה לפניו ולא צריך בכלי אחד רבכה"ג לא מעלה ולא מוריד כיון דהמה ב' מינים, וגם מקפיד על תערובתן.

אמנם יש לפקפק ראפשר דגרע אם נותן כל מין לברו בכלי אחד מאם נותן כל המינים ביחד והמה לפניו ולא יתנם בכלי, רי"ל דהרשויות מחלקות ולא יחשב כלל מן המוקף כמו אם מפריש מאחד על חבירו אפילו אם נוגעות או נושכות זה בזה אם המה בב' כלים לא מהני, וע' באו"ח סי' תנ"ז וביו"ד סי' שכ"ה מזה, ואכ"מ.

פלפול בענין שלא כדרך אכילתן

בן ציון הכהן קאהן

מאבר"ק סענפעטער

מח"ס שערי ציון

בכרם שלמה שנה ב' קונטרס ב' בחידושי הגאון מהר"ם מינץ מכת"י לחולין (דף פ"ט ע"ב) כתב, דאף דאין בגידין בנותן טעם מ"מ לא גרע משלא כדרך אכילתן, ודאיתי בכר"ש שם קונטרס ד' ציין להמנ"ח (מצוה רפ"א) ושו"ת דברי חיים ח"א או"ח (סי' כ"ה) וד"ח עה"ת בסוף הספר בחידושים עה"ס (פ' וישלח), דיוצא מדבריהם ג"כ דלא גרע משלכר"א. ולדעתי אינו מוכרח כן מדבריהם דאף אם גרע משלכר"א מ"מ כיון דאכלו שייך אחשבי, וצ"ל דל"א אחשבי דאחזוקי אינשי ברשיעי לא מחזקינן לעבור על איסור, רק ביצא מחזקת כשרות כיון דעבר על חד איסור שפיר אמרי' אחשבי גם לאיסור השני, והראי', שמביאים שם מקור לדבריהם מד' הלח"מ ה' שבועות (פ"ה ה"ה) בשבועה שאוכל ואכל עפר פטור, ועפר ודאי גרע משלכר"א ומ"מ שייך אחשבי אי לאו הא דאחזוקי אינשי ברשיעי לא מחזקינן כמבואר שם בלח"מ, והמנ"ח הביא ענין שלכר"א רק לדמיון רבוה ג"כ הטעם דל"א אחשבי משום דלא מחזקינן ליה ברשיעי, וע"כ צ"ל כן, דבפירוש כ' המנ"ח (מצוה ג' אות ג') וז"ל והנה נה"נ אף דעץ הוא והתורה אסרתו מ"מ הוי כדרך אכילה ואם עירב דבר מר בודאי פטור ע"ש, וע"כ דלדעתו הא דאין בגידין בנו"ט הוא גדר אחר לא משום שלכר"א וז"ב. וכדברי מהר"ם מינץ הנ"ל מצאתי בראש יוסף חולין (דף ק' ע"ב) ד"ה משנה, לפי"ד הפני יהושע פסחים (דף כ"ב) שהביא מהרא"ש דג"ה ראוי לאכילת בהמה והוי שלא כדרך אכילה ואיסור תורה מיהא איכא עכ"ל, וכן כ' בצל"ח חולין (דף פ"ט ע"ב) ד"ה ועתה אקדים, דהוי כשלכר"א, וכן היא שיטת השעה"מ ה' מ"א (פ"ח ה"ו) ד"ה ודע וע"ע בערוגות הבושם זמלכ יו"ד (סי' ס"ה אות ד') ע"ש שהאריך בזה, ומה שהקשה הכותב בכרם שלמה (קונטרס ד' שנה ב' עמוד מ') שם מש"ס חולין (דף ק"א ע"א) דקאמר לר"ש ואי אין בגידין בנו"ט ליחייב משום גיד ופירש"י שם דמשו"ה פטור משום בשר טמאה כיון דאבגבנו"ט, וקשה לר' מהרש"ל שבועות רלר"ש דכ"ש למכות ה"ה שלכר"א חייב ע"ש (דף כ"ג ע"ב) א"כ לדירי' אפי' אין בגידין בנו"ט חייב דלא גרע משלכר"א ומדוע פטור לר"ש משום בשר טמאה, והיא קושי' עצומה לר' המהרש"ל וכבר הקשה כן בשו"ת משנת אליעזר מה"ק (סי' ה' אות א') ומהרדא תנינא (דרוש ב' אות י"ב).

והנראה לענ"ד ליישב קושי' הנ"ל, רהנה בספח"ק דברי חיים עה"ת שם (פ' וישלח) אחר שפירש דהא דבג"ה של נבלה חייב ג"כ משום נבילה ל"ה משום מינו דחייב על גיד חייב ג"כ משום נבילה כמ"ש השעה"מ ה' מ"א (פ"ח ה"ו) ופלת' (סי' ס"ה), רק אמרי' כיון דאכלו אחשבי לאכילה, ואי דאחזוקי אינשי

ברשיעי לא מחזקין הא כיון רחייב משום גיד רעץ הוא והתורה אסרתו שוב יצא מחזקת כשרות ושפיר שייך אחשבי' גם לענין נבילה [וכעין דבריו בשו"ת רברי חיים ח"א א"ח (ס' כ"ה) ומנ"ח (מצות רפ"א)], וכ' שם ראם אמרי' אחשבי' משום מינו שוב לא שייך אין איסור חל על איסור בג"ה של טמאה דהוי כאיסור בת אחת רמיד דחייב משום גיד חייב ג"כ משום טמאה וא"כ הוי כבאים בב"א, אבל לפמ"ש משום ראחשבי' באכילתו א"ש דלא מצי איסור טומאה לאחשבינהו באכילתו ראחשע"א, וכבר אסור משום גיד בלא חשיבותו משא"כ משום טמאה כו', משא"כ איסור גיד דחייל ממילא, ומש"ה לא אתי איסור טומאה וחייל על איסור גיד ע"י אחשבי' באכילתו עכ"ל, וביאור דבריו הוא דכיון דגיד חל מעצמו רעץ הוא והתורה אסרתו ואיסור בשר טמאה חל רק משום ראחשבי' באכילתו, הוי כחל איסור גיד קודם איסור טמאה דאיסור טמאה חל רק בשעה שאכלו ואחשבי' ושוב אין איסור טמאה חל על איסור גיד, וז"ב בפירוש דבריו העמוקים, והנה אף דלר"ש אינו נוהג איסור גיד בטמאה, כמבואר שם בחולין (דף ק"א ע"א) דמי שגידו אסור ובשרו מותר יצתה זו שגידו אסור ובשרו אסור, היינו רק למלקות אבל איסורא דגיד איכא גם בטמאה, דהא במתני' שם איתא אמר ר"י והלא מבני יעקב נאסר גיד הנשה ועדיין בהמה טמאה מותרת להן אמרו לו בסיני נאמר אלא שנכתב במקומו, וברמב"ם שם בפ"י המשנה ובהלכות מלכים (פ"ט ח"א) כ' דאפי' לת"ק יעקב הנהיג כן לבניו שלא יאכלו גיד הנשה וכשנאמר וניתן לנו התורה בסיני נאסר להם, וכיון דלכ"ע ג"ה הוי אסור לבני יעקב ואז הוי נוהג אף בטמאים דעדיין בהמה טמאה מותרת להן, שוב לאיסורא נשאר האיסור דקודם מ"ת אף בטמאים, והדרשה דמי שגידו אסור ובשרו מותר וכו' היא רק למלקות, דאל"כ הא קי"ל מי איכא מירי והתורה ניתנה להחמיר לישראל ולא להקל ולא מסתבר דהתורה בא להקל להיות פקע ג"ה מטמאה, וכ"כ התוס' חולין (דף פ"ט ע"ב) ד"ה אלא קסבר כו' ועי' בלב ארי' לקמן (דף ק' ע"ב) ד"ה בתוס', ואף דהתוס' כ' כך לר"י הא להרמב"ם לכ"ע כן, וע"כ דאיסור נשאר בג"ה של טמאה גם לאחר מ"ת דק ממלקות ממעטינן, וכה"ג ל"ש מא"מ כמבואר בתוס' חולין (דף ל"ג ע"א) סוף ד"ה אחד עובר כוכבים כו', דהיכא דאיכא עכ"פ איסור לישראל אף דכב"נ איכא עונש ל"ש מא"מ, וא"כ אף לר"ש עכ"פ איסורא איכא משום ג"ה אף בטמאה וכן מוכח הלשון ור"ש פוטר דפטור דק ממלקות אבל איסורא איכא וז"ב.

ומעתה מיושב היטב קו' המשנת אליעזר הנ"ל, דלר"ש דכ"ש למלקות ואף שלכד"א אסור א"כ אף דאין בגידין בנו"ט הא לא גרע משלכד"א ומדוע פטור לדירי' בג"ה של טמאה משום בשר טמאה וכנ"ל, דהנה בריטב"א מכות (דף י"ז) כ' בשם הרמ"ה בטעמא דר"ש דס"ל כ"ש למלקות ומחלק בין מלקות לקרבן, משום דכיון רחזינן דאכיל אחשבי' לאכילתו וזה דוקא כמזיר אבל בשוגג ל"ש אחשבי', ועי' בשו"ת בי"צ יו"ד ח"א (ס' צ"ג) דל"ש אחזוקי אינשי ברשיעי לא מחזקין ולא אחשבי', דהרי איתרע חזקתו דח"ש אסור מה"ת והוא ידע שאסור

ולא השגיח על האיסור וע"כ האכילה חשיב ליה ומשו"ה חייב מלקות לר"ש משא"כ בשוגג לענין קרבן ע"ש, וכ"כ בברוך טעם (שער הכולל דין א'), ולפי"ז צ"ל כן בשיטת המהרש"ל דלר"ש חייב בשלכר"א כמו בכ"ש שהוא משום אחשבי', רבלא"ה שלכר"א אסור מה"ת כמו ח"ש וכיון דאכלו אחשבי' וחייב מלקות, וא"כ שפיר פטור לר"ש בג"ה של טמאה אף דלדירי' שלכר"א חייב ואכילת ג"ה לא גרע משלכר"א, מ"מ כיון דהחויב הוא רק משום דאחשבי' באכילתו א"כ לא חל האיסור רק בשעת אכילתו והאיסור גיר חל מעצמו קודם אכילתו דעץ הוא והתורה אסרתו, שוב חשוב כחל האיסור גיר קודם איסור טמאה וכר' הרבני חיים הנ"ל ולא חל האיסור טמאה על איסור גיר לר"ש דאאחע"א, ואף ראין איסור גיר בטמאה היינו רק למלקות אבל איסורא איכא וכנ"ל, ושפיר פטור לר"ש אף משום טמאה דאינו חל רק בשעת אכילתו דאחשבי' ודאאחע"א דאיסור גיר חל מעצמו מקודם, וזה נכון ודו"ק.

והנה מבואר בשאגת אורי' (סי' ע"ו) דמעילה במוקדשים חייבים אף שלא בדרך אכילתו, כיון דלא כתיב אכילה בגופי' וחולק שם ע"ד התוס' פסחים (דף כ"ו ע"א) ד"ה שאני היכל כו', ופלא שלא הביא שם ר' התוס' זכחים (דף ע"א ע"א) ד"ה אפי' אחת ותוס' סנהדרין (דף פ' ע"א) ד"ה בשור כו' דמבואר שם כרבדיו דבמעילה חייב שלכר"א, וע"ש במהרש"א סנהדרין דמפורש כן בפ"י ד' התוס' שם, וכבר העיר בטהרת הקודש זכחים (דף ע"א) בסתירת ר' התוס' ובערוך לגר סנהדרין (דף ע"ט ע"ב), [ועי' מל"מ ושעה"מ הל' יסוה"ת (פ"ה ה"ח) שו"ת שואל ומשיב מהר"ל (ח"ג סי' קס"ו), ובקובץ על הרמב"ן (פ"ה מיסוה"ת ה"ח) כ' בשיטת הרמב"ם ה' מעילה (פ"ה ה"ה) כר' השאג"א דחייב במעילה שלכר"א ע"ש מש"כ בפ"י ד' הגמרא פסחים (דף כ"ו), וע"ע שו"ת מהרא"ש (סי' ב') שו"ת חזון נחום (סי' ג') ושו"ת רובב מישרים ח"א (סי' ו')], וא"כ קשה איך קאמר בגמרא חולין (דף פ"ט ע"ב) דאי אין בנידין בנו"ט איסור גיר איכא איסור מוקדשין ליכא, ולמה לא יחייב ג"כ משום מועל במוקדשין כיון דאף ראין בנידין בנו"ט לא גרע משלכר"א ובמעילה חייב אף שלכר"א, ומצאתי בספר ערוגות הבושם יו"ד (סי' ס"ה אות ד') שהקשה כן והוא קושי' עצומה. והנראה לענ"ד ליישב, דהנה בטהרת הקודש שם זכחים (דף ע"א) ושו"ת מהרא"ש (סי' ב' אות ח') כ' ליישב סתירת ר' התוס' הנ"ל, ריש לחלק בין מעילה דהוצאה מדרשות לדרשות שמוציא מדרשות הקדש ומכנים לדרשות הדרוש עי' תוס' מעילה (דף י"ח ע"ב) סוד"ה ואומר כו', בזה חייב אף שלכר"א והנאתו דבהוצאה מדרשות לדרשות חייב אף בלא הנאה, משא"כ במעילה דאכילה והנאה חייב רק בדרך אכילתו והנאתו ע"ש, והנה בתוס' קידושין (דף נ"ד ע"ב) ד"ה קרבן כו' כתבו, דבקה"ג אינו מועל אלא באכילה או בהנאת הגוף אבל לא בהוצאה מדרשות לדרשות כיון דבקה"ג יש מועל אחד מועל ואינו יוצא לחולין ע"י מעילה, ועי' בשעה"מ הל' מעילה (פ"ו ה"ה) שכ' כן בר' התוס', ועי' ברש"י ותוס' נזיר (דף כ"ח ע"א) ד"ה שהדי לא מעל כו' וברש"י כדיתות (דף כ"ז ע"ב)

ד"ה כיון דלא מצי מעל כד' התוס' קידושין הנ"ל, וא"כ בסוגיין דחולין (דף פ"ט) דמיירי במוקדשין דקדוה"ג וליכא מעילה דהוצאה מרשות לרשות שפיר פטור בשלכד"א ע"כ איסור מוקדשין ליכא בג"ה אי אין בגידין בנו"ט, אולם מצאתי לחד מן קמאי בשיטה לא נודע למי קידושין (דף נ"ד ע"ב) שכ', דבאכילה אף בקדוה"ג נתחללה החתיכה ומאי דאכל הוי כמאן דהוצי' לחולין באכילתו וחייב קרבן מעילה בהוצאתו לחולין עכ"ל, מבואר דהא דיש מועל אחר מועל בקדוה"ג הוא רק ע"י מכירה וכדו' אבל ע"י אכילה נתחלל הקדושה ויוצא לחולין וחייב משום הוצאה מרשות לרשות, והוא כד' התוס' מנחות (דף ס"ט ע"א) והתו"י יומא (דף פ"א ע"א) בתרומה דע"י אכילה נתחללה מקדושתה ונעשית חולין, אף דתרומה קדוה"ג כש"ס זבחים (דף מ"ה ע"א), ומקור לזה בש"ס כריתות (דף ז' ע"א), ועי' בספר ע' פנים לתורה (אות א') שכ' דגם בקדשים אמרי' כן דנתחללה ע"י אכילתו, וא"כ כיון דבאכילת קדשים חייב ג"כ משום הוצאה מרשות לרשות אף בקדוה"ג ובזה חייב גם בשלכד"א, ושוב מאי קאמר דאי אין בגידין בנו"ט איסור מוקדשין ליכא הא באכילה איכא גם משום הוצאה מרשות לרשות וחייב גם בשלכד"א כנ"ל, אך י"ל לפי"מ שוכיח במנחת פתים יו"ד בשידי מנחה (סי' ק"ס) מדברי רש"י כתובות (דף ק"ו ע"א) ד"ה מניחי ספרים שכ' וז"ל וראו בית דין שהיו מתעצלין בדבר והפקירו תרומת הלשכה לכך עכ"ל, וקשה איך יכולין ביו"ד להפקיר ממון הקדש א"כ נמעלו ביו"ד כמבואר בב"מ (דף צ"ו ע"ב) ומוכח דמפקיר הקדש לא מעל, ועי' תקנת עזרא על הרמב"ם הל' מעילה (פ"א ה"א אות י"ג) ושו"ת בית דוד לייטער (סי' כ"ו), וא"כ לפי"ד הר"ן נדרים (דף פ"ה) דאיסורי הנאה אין להם בעלים וכ"ד רש"י פסחים (דף ו' ע"ב), וכ"כ בחידושי הרשב"א סוכה (דף כ"ט ע"ב) בשם הראב"ד וריטב"א קידושין (דף נ"ו) ועי' אס"ז כתובות (דף ל') דאין זכו' באיסורי הנאה, וא"כ איסורי הנאה הוי כהפקר וכן מבואר בר"ן נדרים שם, וא"כ שפיר קאמר בחולין (דף פ"ט) דאי אין בגידין בנו"ט איסור מוקדשין ליכא, דכיון דאין בגידין בנו"ט שוב ג"ה אסור בהנאה כמבואר בפסחים (דף כ"ב ע"א), וא"כ אינו חייב באכילת ג"ה של הקדש משום הוצאה מרשות הקדש לרשות הדיוט, דאף דבאכילתו מתחלל ההקדש הא מעילה ליכא רק באתי ליד זוכה אבל מפקיר הקדש ליכא מעילה, והכא הא ג"ה אסור בהנאה והוי הפקר וליכא מעילה דהוצאה מרשות לרשות, וע"כ משום מעילה דאכילה והנאה ובה שלכד"א אינו חייב כד' הטח"ק הנ"ל וכיון דאין בגידין בנו"ט ליכא איסור מוקדשין, ודו"ק.

ומה מאד מיושב בזה ד' הרמב"ם הל' מאכלות אסורות (פ"ח ה"ו) האוכל ג"ה של נבילה או של טרפה או של עולה חייב שתים, והקשה בכ"מ שם בשם תשו' הרשב"א דהא מבואר בחולין (דף פ"ט ע"ב) דלמ"ד אין בגידין בנו"ט אין איסור מוקדשין נוהג בגיד דהרמב"ם הא פסק אין בגידין בנו"ט ע"ש, וי"ל לפי"מ שתי' בשעה"מ שם ובפלת יו"ד (סי' ס"ה) דברי הרמב"ם דחייב משום נבילה אף דאין בגידין בנו"ט, דאמרי' אחשבי' דכיון דאחשבי' התורה לאכילה לגבי גיד גם משום נבילה חייב ע"ש, וראיתי בשו"ת זרע אברהם (סי' ג' אות י"ד) הביא תשו'

חותנו בעל אור שמח ז"ל דלענין איסור מעילה לא שייך הא דאחשבי, דבהקדש החיוב גם באכילה רק משום דנהנה מהקדש והוא משום גזל ממון של הקדש ושיעורו בפרומה לא בכזית, ע"כ לא שייך לומר מדאחשבי רחמנא לאכילה גבי גיד יהא נחשב נהנה להקדש כיון דהוא שיעור ונדר אחר עכ"ל, וא"כ בג"ה של נבילה וטריפה שפיר שייך אחשבי, אבל בג"ה של עולה הא ל"ש אחשבי ומדוע חייב שתים להרמב"ם, אך לפי הנ"ל י"ל רשפיר חייב משום מוקדשין בג"ה של עולה דבמעילה חייב ג"כ בשלכד"א ואף דאין בגידין בנו"ט לא גרע משלכד"א ולא צריך בג"ה של עולה להא דאחשבי, וכבר הבאתי מקובץ על הרמב"ם ה' יסוה"ת (פ"ה ה"ח) דשיטת הרמב"ם דחייב במעילה שלכד"א, ואי דא"כ מאי קאמר בגמרא דאי אין בגידין בנו"ט איסור מוקדשין ליכא, דו"ל כנ"ל דכיון דאין בגידין בנו"ט ג"ה אסור בהנאה כש"ס פסחים (דף כ"ב) ושוב ליכא באכילת ג"ה של עולה משום הוצאה מרשות הקדש לרשות הדיוט, אף דבאכילתו נתחלל ההקדש כנ"ל מ"מ הא לאחר חילול נעשה הפקר ובמפקיר הקדש ליכא מעילה, וע"כ דחייב רק משום אכילת או הנאת הקדש וכזה שלכד"א מותר אף במעילה כד' הטה"ק הנ"ל, ושפיר קאמר דאי אין בגידין בנו"ט ואסור בהנאה איסור גיד איכא איסור מוקדשין ליכא, אך כ"ז לשיטת הגמרא שם דקאי לפי"ד הש"ס פסחים (דף כ"ב) דאי אין בגידין בנו"ט ג"ה אסור בהנאה, אבל הרמב"ם ז"ל הא פוסק ג"ה מותר בהנאה בהל' מ"א (פ"ח הל' ט"ו) אף דפוסק אין בגידין בנו"ט משום דממך אסוני' דפסחים (דף כ"ג) דילפי' מק"ו כמ"ש הרמב"ן ובפלתי (סי' ס"ה) וכיון דס"ל ג"ה מותר בהנאה שוב איכא באכילת ג"ה של עולה מעילה דהוצאה מרשות הקדש לרשות הדיוט כיון דנתחלל באכילתו ויוצא מרשות הקדש לרשותו, ובמעילה דהוצאה מרשות לרשות הא חייב אף בשלכד"א וכד' הטה"ק הנ"ל, ושפיר פסק בג"ה של עולה דחייב שתים דאף דאין בגידין בנו"ט לא גרע משלכד"א ובמעילה דהוצאה מרשות לרשות חייב גם בשלכד"א, משא"כ הש"ס חולין (דף פ"ט) קאי בשיטת הש"ס פסחים (דף כ"ב) דאי אין בגידין בנו"ט ג"ה אסור בהנאה וליכא מעילה דהוצאה מרשות לרשות, ודו"ק כי חריף הוא.

וע"ד פשוט יותר י"ל קושי' הנ"ל, על הא דקאמר בגמרא דלמ"ד אין בגידין בנו"ט איסור גיד איכא איסור מוקדשין ליכא, הא אף דאין בגידין בנו"ט לא גרע משלכד"א ובמעילה חייב גם בשלכד"א לפי"ד השאנ"א (סי' ע"ו) הנ"ל, וי"ל לפימש"כ הריטב"א מכות (דף כ"א) בהא דהמבשל ג"ה בחלב וכו' אפיק הכערה ועייל עצי הקדש ולוקה משום לא תעשון כן וגו', והקשה דא"כ לילקי שש דגם משום מעילה ליחייב, ותי' דכיון דאסור בהנאה משום בב"ח ליכא מעילה ע"ש, ועי' ספר יהושע פו"כ (סי' תי"ח) ושו"ת מהרש"ם (ח"א סי' נ"ט), וא"כ שפיר קאמר אי אין בגידין בנו"ט איסור מוקדשין ליכא, דכיון דאין בגידין בנו"ט א"כ אסור בהנאה כש"ס פסחים (דף כ"ב) ובאיסור הנאה הא ליכא מעילה כד' הריטב"א, וא"כ אף דבמעילה חייב בשלכד"א ואין בגידין בנו"ט לא גרע משלכד"א, מ"מ מצד אחר אין בו מעילה דכיון דאין בגידין בנו"ט א"כ אסור בהנאה ובאיסור"נ לית ביי' מעילה לפי"ד הריטב"א וא"ש.

בענין מוקצה מחמת חסרון כים

שאול דוד ארי' קנאבלאך

משגיח במתיבתא עץ חיים דבאכוב

ברוקלין ניו יארק

במתני' בריש מסכת ביצה תנן ביצה שנולדה ביום טוב כ"ש אומרים תאכל וב"ה אומרים לא תאכל ואוקימתא ראשונה בנמרא היא ר' נחמן דאמר דב"ש כר"ש סבירא להו דלית ליה מוקצה ולית ליה נולד וב"ה כר"י דאית ליה מוקצה ואית ליה נולד, ולגבי שבת הוא להיפך כ"ש אית להו מוקצה כר"י וב"ה לית להו מוקצה כר"ש. והטעם דגבי שבת סתם לן תנא כר"ש, וביו"ט סתם לן תנא כר"י, דתנן אין מבקעין עצים מן הקורות ולא מן הקורה שנשברה ביו"ט, וכתבו התוס' דלא מייתי מרישא דאין מבקעין קורות דהא מיירי בסואר של קורות ובהא אפילו ר"ש מודה דהוי מוקצה מחמת חסרון כים, אלא מייתי מסיפא ולא מן הקורה שנשברה ביו"ט, וא"ת הא ר' שמעון אינו מתיר אלא ביושב ומצפה וי"ל הואיל ונשתברה ביו"ט מסתמא היתה רעועה מאתמול והוי כיושב ומצפה עכ"ל. והגאון רע"א ז"ל הקשה על זה ב' קושיות דלפי דברי התוס' דהטעם דר"ש חולק בסיפא משום דהוי יושב ומצפה א"כ ברישא דאין מבקעין קורות דמיירי בקורות בריאות כיון דלא נשתברו ביו"ט ממילא לא הוי יושב ומצפה ור"ש מודה בזה דהוי מוקצה ואם כן אין ראיה מרישא דסתם לן תנא כר"י. ועוד הקשה על סברת התוס' שהרי מוקצה מחמת ח"כ הוא דוקא בסכין של שחיטה או מילה דרוצה להחזיקם לתכלית זה, אלא דלפי שעה רוצה להשתמש בהם לדברים אחרים, בזה אמרינן שמחמת ח"כ אינם עומדים למלט כלל, אבל אם באמצע יו"ט מיוחד הסכין של שחיטה או מילה לדבר אחר, משעה זו אינו עוד בכלל חסרון כים אלא רביה"ש הוה מוקצה מחמת חסרון כים ובוה צריכין לומר מינו דאיתקצאי ביה"ש איתקצאי לכולי יומא, ומוקצה כזה לא ס"ל לר"ש, א"כ בהאי רישא דסואר של קורות דמבקעו עכשיו ולא חזי עוד לבנין שרי אליבא דר"ש, עיין שם בדבריו.

ונראה ליישב שיטת התוס', דלהלן בריש פרק המביא תנן במתני' ומתחילין בערמת התבן אבל לא בעצים שבמוקצה ואמרינן בנמרא ומתחילין בערמת התבן אמר ר' כהנא זאת אומרת מתחילין באוצר תחלה מני ר' שמעון הוא דלית ליה מוקצה אימא סיפא אבל לא בעצים שבמוקצה אתאן לר' יהודה דאית ליה מוקצה ומתריך בנמרא הכא בארזי ואשוחי עסקינן דמוקצה מחמת חסרון כים ואפילו ר' שמעון מודה, וכתב רש"י ז"ל בר"ה ארזי ואשוחי אין אדם מסיק אותן דעומדין לבנין ע"כ, הרי גמרא מפורשת כשיטת התוס' דאפילו אדם רוצה להסיק ואין רוצה בהם עוד לבנין אעפ"כ ר"ש מודה דהוא מוקצה מחמת חסרון כים. וכדי ליישב הערה ראשונה אמאי לא כתבו התוס' דברישא מודה ר' שמעון

ראינו יושב ומצפה, נראה לי דהמחלוקת תוס' עם רעק"א במוקצה מחמת חסרון כים אם אינו רוצה עוד תשמיש זה, לכאורה מסתבר כדברי רעק"א דמהיום והלאה אין בזה חסרון כים דאינו רוצה עוד לשחוט או למול עם הסכין או לבנות עם הקורות, רק סברת התוס' דמה דאמדינן בגמרא דף ל' דארזי ואשוחי מוקצה מחמת חסרון כים הוא רק שם מושאל, דבאמת הטעם דר"ש מודה מחמת דאינו יושב ומצפה, והגמרא נקט חסרון כים להסביר אמאי אינו יושב ומצפה, דכיון דצריך ארזי ואשוחי לבנין ממילא אינו יושב ומצפה מתי ישתברו הקורות ויסיק בהם. ובוה י"ל כוונת דברי התוס' כאן, שהקשו אמאי לא מייתי מרישא דהא מיירי בסוואר של קורות דהוי מוקצה מחמת חסרון כים ובהא ר"ש מודה עכ"ל, ולהנ"ל י"ל שהתוס' רק נקטו לשון הגמרא בדף ל', אבל באמת הטעם הוא דר' שמעון מודה ברישא דאינו יושב ומצפה, ואח"כ הקשו אמאי חולק ר"ש בסיפא הא אינו יושב ומצפה, ועל זה תירצו דאינו כן דכיון דנשתברו ביו"ט מסתמא היתה רעועה מאתמול והוי יושב ומצפה, ומיושב שתי התמיהות של רעק"א.

ומענין לענין באותו ענין נראה ליישב קושיית רעק"א בתוספותיו על המשניות בריש פרק המביא, דתנן התם מתחילין בערמת תבן אבל לא בעצים שבמוקצה ובגמרא איתא שם שתי לשונות או דמתני' כר"ש דלית ליה מוקצה וסיפא בארזי ואשוחי דר"ש מודה בחסרון כים, או דמתני' אליבא דר"י ורישא בתבנא סריא ע"ש בגמרא, ורש"י במתני' בר"ה ומתחילין בערמת תבן כ' וז"ל, להסיק אע"פ שלא זימנה מבע"י ולא היה רגיל להסיק ממנה. והקשה הגאון רעק"א ז"ל ממה נפשך אם אינו אוצר מה מוקצה שייך בזה הגם דאינו עומד להסקה מ"מ כיון שיכול להאכילו לבהמה יכול לעשות בו כל צרכו דהא מסיקים באוכלים ובכלים אף לר"י, ואי דמיירי באוצר א"כ למאן דאית ליה מוקצה אסור להאכיל ממנו לבהמה א"כ למאי הלכתא נקט רש"י דמתחילין בהיסק ולא בפשוטו דמתחילין בערמת התבן להאכיל לבהמה, ומה חידוש יותר בהסקה מלהאכילו לבהמה, ונשאר בצ"ע. ואינו מבין דבריו הקדושים דבאמת מיירי באוצר, שהרי מבואר ברש"י בסוף הסוגיא, דמסתמא אוצרין אותו לבהמה, רואין אנו מכאן שהוא מאכל בהמה ולא עוד אלא שאוצרין אותו לתכלית זה, ולפי שיטת ד"י דאית ליה מוקצה לא מבעיא דאסור להסיק דאינו עומד לתכלית זה אלא אפילו להאכיל לבהמה ג"כ אסור דאין מתחילין באוצר, אבל רש"י במתני' אזיל בשיטת ר"ש דז"ל שם, והשתא משמע דלית ליה מוקצה, ולדירי' לא מבעיא דמתחילין בערמת התבן להאכיל לבהמה דלית ליה מוקצה ומתחילין באוצר, אלא אפילו להסיק מותר אע"פ שלא זימנה מבעוד יום ולא היה רגיל להסיק ממנה ואינו עומד לתכלית זה, מ"מ מותר. ומיושב קושייתו שפיר.

עולת שבת בשבתו

לשבועות

בסוף פ' יתרו, וירא העם וינעו ויעמרו מרחוק, ויאמרו אל משה רבך אתה עמנו ונשמעה ואל ידבר עמנו אלקים פן נמות. ו"ל בזה עפ"מ ש"כ בספח"ק אוהב ישראל עה"פ וירא העם וינעו ויעמרו מרחוק, כי ראוי רומז למדרגת גבוה, והאות שראשי ישראל נקראים עיני העדה, וזהו וירא העם שהסתכלו והביטו איך שהמצות הם גדולים וחזקים ומי יוכל לעמוד בהם, וינעו לבבם ויעמרו מרחוק, שנתנו עצה ותחבולה להעמיד הר"ת והמצות ע"י סייגים והרחקות שעשו רז"ל כגון שניות לעריות וכדו', וזהו, ויעמדו, שעשו העמדה להמצות, ע"י מרחוק, ההרחקות והסייגים שנדרו רז"ל, עכרה"ק. ויש להוסיף על דבריו לפרש, מה שאמר הכתוב וינעו, רמבואר בשור יור"ד רמשרבו הגלויות ותקפו הצרות ונתמעטו הלבבות החמירו וגזרו חכמז"ל כמה גזירות והרחקות, והנה הרמב"ן שם בפ' יתרו עה"פ וינעו, כ' שהוא מלשון נע ונר תהי' בארץ, ולפי"ד האוהב ישראל שפיר מדויק לשון הכתוב, וירא העם וינעו, שעני העם ראו והביטו, שבנ"י עתידין להיות נע ונר בארץ בימי גלותם, ועי"ז יתמעטו הלבבות, ולכן ויעמרו מרחוק, שעמרו ועשו הרחקות וסייגים.

והנה אמרו בנמצא לא חרבה ירושלים אלא על שהעמירו רבריהם על דין תורה, והיינו שלא עשו לפני משורת הדין. ועפ"ז יובן המשך הפסוק שאח"ז, שאמרו בנ"י אל משה, דבר אתה עמנו ונשמעה, כי משה יוסיף מרעתו סייגים והרחקות למען לא ישלכו בנופי תורה, ואל ידבר עמנו אלקים, כי אז לא נרע רק דיני התורה בלבד, ואז איכא למיחש פן נמות, כי ע"י שמעמדין רבריהם על דין תורה בא חורבן וכלי' לעולם ח"ו, לכן ידבר משה עמנו, למען נחי' ולא נמות. (כ"ק מרן ארמו"ד שליט"א)

במס' שבת (פ"ח ע"א) אמר חזקי' מאי רכתיב משמים השמעת דין ארץ יראה ושקטה אם יראה למה שקטה ואם שקטה למה יראה, אלא בתחילה יראה ולבסוף שקטה, ולמה יראה כד"ל ראמר ר"ל וכו' שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר להם אם ישראל מקבלים התורה אתם מתקיימין ואם לאו אני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו. וי"ל בזה עפ"מ ד' בגמ' (ע"ז ג' ע"א) שמים וארץ נוגעין בערותן שנא' אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי, ובתוס' שם כתבו לחד תירוצא דאף בשביל קבלת התורה לחור בלי קיום התורה קיימים שמים וארץ. והנה נודע, כי יראה פירושו על זמן רחוק, ופחד על זמן קרוב (עי' רש"י ס"פ עקב). ועתה אי נימא כאותו תי' בתוס' רתיכף בעת קבלת התורה נתקיימו שמים וארץ לא שייך לומר ע"ז ארץ יראה, שהרי ה' פחד רק זמן קצר כי תיכף בעת שקבלו בנ"י התורה, ידעה שתתקיים, אבל אם נימא שקבלת התורה לחור לא סגי רק קיום שמים וארץ תלויין בקיום התורה בפועל, אז שפיר שייך לשון יראה, כי זה תלוי ועומד ימים רבים.

וזה כוונת הנמ', אם יראה, כלו' אם שייך בזה לשון יראה, על זמן רחוק, ע"כ
דתלוי בקיום התורה, א"כ למה שקטה בקבלת התורה, הלא עדיין יראתה במקומה
עומדת שמה ח"ו לא יקיימו בני התורה, ואם שקטה, עכצ"ל דסני בקבלת
התורה, א"כ למה יראה, דהול"ל ארץ פחדה, וע"ז מתרץ הנמ' בתחילה יראה
ולבסוף שקטה, וכפירש"י דלבסוף, היינו בעת אמירת נעשה ונשמע, שאז פסקה
יצה"ר מהם, וא"כ בוודאי יקיימו התורה.
(הנאון מוה"ר ברוך הכהן ראפפורט זצ"ל אבר"ק פיורדא¹)

במדרש, דבקריעת ים סוף הקב"ה כביכול נדמה כבחור ובעל מלחמה, ובמתן
תורה נדמה כביכול כבחור הזקן ומלא רחמים. ולהבין שינוי הדמיון אחשבה לדעת
זאת, על פי דברי התוספות יו"ט פרק ז' דברכות דאיכא למידק על שינוי נוסח
ברכת הזימון מברכת התורה, דבברכת הזימון תקנו לומר ברוך אלקינו, ובברכת
התורה תקנו לומר ברכו את ד' המבורך, ונתן טעם לשבח כי כמזון הדין נותן
לכלכל את ברואיו שברא, שלא ימותו, ולפיכך תקנו לומר זה השם אלקינו, שהוא
מרת הדין והוראתו אלקות, אבל התורה ניתנה רק בחסריו הגדולים כדאמר למען
צדקו יגדיל תורה, וכי הדעת נותנת שיש איזה שורת הדין להודיע ררכיו ומשפטיו
וחכמתו לברואים, והרי לא עשה כן לכל הגוים שהם ג"כ ברואיו, ולפיכך תקנו
בברכת התורה שם ד' שהוא מדת הרחמים, עכת"ד.

ועפ"י יובן שפיר לענ"ד שבקריעת ים סוף שרצה הקב"ה להציל את ישראל
ממות לחיים, נדמה כביכול כבחור בעל מלחמה הפועל גבורות להורות שלפי מדת
הגבורה של מלך המשפט היא ע"פ שורת הדין להצילנו שלא נמות ולתכלית זה
הוציאנו ממצרים ובאמת הדין הוא להושיענו ולחיינו, אבל במתן תורה שהוא רק
בחסד וברחמים נדמה כזקן המלא רחמים.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א²)

(1) מכת"ק הנאון בעל פרמ"ג זצ"ל, בשמו. אמנם הוכרחנו לשנות מלשון הפרמ"ג
כרי להקל על המעינים, כי הפרמ"ג קיצר בלשונו כדרכו וילאה בו הקורא. עכ"ז למען
חיבת הקודש העתקנו כאן לשונו הק'. — בשם הנאון מו' ברוך מפירדא אם יראה למה
שקטה, כי אם לא ברית, י"ל או קיום התורה וזה גם לעולם יראה שאם לא מקיימין כו' או
קבלת התורה, ויראה שייך הבא לזמן רחוק ופחד בקרוב, וז"ש אם ירא"ה לא פחד למה
שקטה בקבלת התורה, התיורץ לסוף כפירש"י נעשה ונשמע פסק היצה"ר וודאי יקיימו
התורה, ודפח"ח. עכ"ל. — ברכת תורה להנהלת „מכון פרי מגדים" שמסרו לנו ההעתק
מכת"ק. תח"ח להם.

(גם בספר נחל אשכול ריש פ' במדבר הביא ד"ז בשמו, וחסר שם ביאור תירוץ הנמ'

הנרפס כאן).

(2) הועתק מגזכתי"ק כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א מתוך מכתבו שכתב בחייתו בקרית
חוצות לחתנו הצעיר הרב מו"ה ברוך אברהם צבי הורוויץ שליט"א. אפריון נמטי' שמסר
לנו צילום מגזכתי"ק, ישא ברכה מאת ד'. — לחיבת הקודש הרפסנו הפאקסימיליא
מהמכתב להלן בעמוד מ"ו.

מגלת רות

ותאמר רות המואבי' גם כי אמר אלי עם הנערים אשר לי תדבקין וגו'. ואמרו במדרש (פרשה ה', י"א) א"ר חנין בר לוי בוראי מואבי' היא זו, הוא אמר וכה תדבקין עם נעדותי, והיא אמרה עם הנערים אשר לי. כדי לתרץ את הצדיקת שלא שינתה מדברי בועז י"ל דהנה לעיל (פסוק י"א) כתיב ותלכי אל עם אשר לא ידעת תמול שלשום, ואמרו במדרש שאלו באת מתמול שלשום לא היינו מקבלים אותך, שאותו היום נתחדשה הלכה בבית המדרש עמוני ולא עמונית, והיינו שהיא מותרת לבוא בקהל ולהתדבק בעם ישראל. ועל זה אמרה לחמותה, כי אמר אלי עם הנערים אשר לי תדבקין, כי בועז אמר לה שנתחדשה הלכה שהיא מותרת לבוא בקהל.

(כ"ק מרן אדמו"ר הראשון מוהר"ש זצוק"ל³)

הפטרת פ' בהעלותך

רני ושמחי בת ציון כי הנני בא ושכנתי בתוכך נאום ד' (זכרי' ב'). י"ל בזה, עפ"י מה שמובא בספר ייטב פנים ח"א (מאמר אבני זכרון אות י"א) ששמע מזקנו בעל ישמח משה זצ"ל, כי בעת עמד על המחקר להבין דרכי החסידים והוטב בעיניו עלה בלבו קושיא אחת אשר מדרכי החסידים לשמוח תמיד והלא מבואר בש"ע ראוי לכל ירא שמים שיהי' מיצר ודואג על חורבן ביהמ"ק, ובעת נסעו לקבל פני רבו הרה"ק מלובלין זצ"ל עלה בלבו להתחנן אל ד' הבוחן לבו, אנא ד', אתה יודע מחשבותי ועומק לבבי כי רצוני לבל יקשה בעיני דבר, הי' נא עמדי וקומה בעזרתי אשר בבואי אל הצדיק הקרוש יתרץ לי קושיא הנ"ל, כי כבר אמרו חכמים (שבת ק"ר) הבא לטהר מסייעין אותו, לא אמרו מסייע לשון יחיד דהי' משמע שהשי"ת לברו מסייעהו כי אם מסייעין לשון רבים, ע"כ גם אותו הצדיק יסייע לי להעמידני על קוטב האמת, והי' כבואו אל הצדיק תק' זצ"ל תיכף שאל אותו, מדוע פניכם כחוישים היום, הן אמת שכתב בש"ע ראוי לכל יר"ש שיהי' מיצר ודואג על חורבן ביהמ"ק, אבל כבר אמר החכם, צהלתו בפניו ואבלו בלבו, הן תאמינו לי כי אנחנו אומרים תיקון חצות בבכי' והספר, ועם כ"ז הכל בשמחה, וכך למדני רבינו הקרוש ר"ר שמעלקא מניקלשבורג עפ"י משל למלך שנשבה למרחקים ועמד לפוש אצל אחד מאוהביו וכראותו את המלך בשבי' הלך ובכה מאין הפוגות, ועכ"ז שמח כי המלך מתאכסן בביתו, והנמשל מובן כי השכינה עמנו לכן צריכין להיות בשמחה, וסיים דבריו, ואם כי לא הי' מהראוי לגלות דבר זה כדכתיב והצנע לכת עם אלקיך, אבל כבר אמרו חז"ל הבא לטהר מסייעין אותו לא אמר מסייע אלא מסייעין, לכן צריכין גם אנחנו לסייע, עכדה"ק.

וזה שאח"כ, רני ושמחי בת ציון, שאף בזמן הגלות, שאז נאמרה נבואה זו, ראוי להיות בשמחה, הגם שמבואר בשו"ע דראוי לכל יר"ש להיות מיצר ודואג על

(3) מפי השמועה בשם כ"ק מרן מוהר"ש זצוק"ל, שאמר ד"ז בחג השבועות שנת תרס"ה. (ג' שבועות לפני יום הסתלקותו — בדר"ח תמוז תרס"ה לפ"ק).

חורבן ביהמ"ק, על זה בא כמשיב, כי חנני בא ושכנתי בתוכך נאם ד', שהרי השכינה עמכם ושורה בתוכם, לכן רני ושמחי בת ציון.
(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

שלח

ועשו להם ציצית. בכתבי האריז"ל דבשכר מצות ציצית מגיע לכל אחד מישראל אלף ושמונה מאות עבדים. וי"ל הטעם הזה עפ"י חשבון, דהנה מבואר בגמ' דשכר מצוה הוא עשרה זחוכים (ב"ק צ"א ע"ב עיי"ש), והוא שני סלעים ומחצה. ואיתא בספר הקנה דלענין מנין השנים אין אנו מונין רק ש"ס ימים לשנה דהיינו ל' ימים לחודש בסדרן. ועוד איתא בבעל הטורים (פ' משפטים) עה"פ את מספר ימיך אמלא, דשנות כל אדם הוא ע"ב שנים כמספר אמל"א. והנה עד י"ב שנים אין מגיע לאדם שכר בעשיית המצות, רק מן י"ב שנים ולמעלה שאז הוי סמוך לאיש מגיע לו שכר בעד המצות. נמצא שלכל שנה דהיינו ש"ס ימים כנ"ל מגיע להאדם המקיים מצות ציצית ש"ס פעמים שני סלעים ומחצה דהיינו סך תשעה מאות סלעים, וכיון שהאדם מקבל שכר על מצות ציצית משנת י"ב עד ע"ב, דהיינו ששים שנה מגיע לו שכר ששים פעמים תשעה מאות סלעים שהוא נ"ד אלף סלעים. והנה שווי של עבר הוא שלשים סלעים כדכתיב בפ' משפטים (שמות כ"א פסוק ל"ב). ושפיר יובן החשבון לדברי האריז"ל דבשכר מצות ציצית מגיע להאדם אלף ושמונה מאות עבדים, שהוא סך נ"ד אלף סלעים.
(הנה"ק מוהרמ"י מאוסטראווצא זצ"ל)

קרח

בתחלת הפרשה בפרש"י וקרח שפקח ה' מה ראה לשמות זה, עינו הטעתו ראה שלשלת גדולה יוצאה ממנו שמואל ששקול כנגד משה ואהרן וכו'. ואפשר לפרש בדרך הלצה דהנה הדין הוא שאין מעמידין פרנס על הציבור אא"כ קופה של שרצים תלויין לו מאחוריו (יומא כ"ב ע"ב), כרי שלא יתגאה על הציבור. וזהו הפירוש בדברי רש"י קרח שפקח ה' היינו שהי' יודע את התורה ומסתמא ידע דין זה ואיך ה' הוא רוצה להיות פרנס על ציבור הלא הוא מתייחס עד יעקב ולא ה' בו שום שמץ פסול ואין מעמידין פרנס כזה, אלא עינו הטעתו, פירוש שהי' חולק על דין זה, מכח שראה שמואל שהי' שופט את ישראל וממנו עד שמואל כולם מיוחסים ואין בהם שום דופי, מזה שפט קרח שאין הדין כן, ממילא גם הוא יכול להיות פרנס על הציבור, אבל באמת טעות היתה בידו, ועינו הטעתו, שנכדו שמואל באמת היתה לו קופה של שרצים מאחוריו, והיינו זקנו קרח, לכך ה' ראוי להיות שופט את ישראל.

(הרה"ק מוה"ר יעקב יצחק הלוי מלובלין זצ"ל)

(4) בקובץ דגל התורה (שיצא לאור בעיר סיטשעל) סי' נ"ו, בשמו.
(5) בספר חשק שלמה, שו"ת להג"ר משה שלמה אבר"ק נאשעלסק ופארציווע (דף ע"ג ע"ב) ששמע ד"ז משו"ב אחר מלובלין ששמעו מפ"ק הרה"ק מלובלין זצ"ל.

וירבר אל קרח ואל כל ערתו לאמר בוקר ויורע ר' את אשר לו. ויל"ר מרוע
 אמר בוקר ולא אמר מחר. ויתכן עפ"י מה שאמרו בגמרא (נדרים ל"ט ע"ב) שעלו
 שמש וירח מרקיע לזבול ואמרו לפניו רבונו של עולם אם אתה עושה רין לבן
 עמרם (פירש"י מקרח וערתו) אנו מאירים ואם לאו אין אנו מאירין. ולכן שפיר
 אמר משה, בוקר ויורע ר' את אשר לו, כי בעת הבוקר שלא תרצה החמה לצאת
 להזריח ותתבע עלבוני יהי' סימן שהצרק עמי.
 (הגאון מוה"ר יעקב בר"פ זצ"ל הי"ר מטאמאשוב)

וכל ישראל אשר סביבותיהם נסו לקולם. י"ל הכונה, שנסו לקול שלהם, הקול
 קול יעקב דהיינו ללמוד תורה, כי התוח"ק מגינא ומצלי מכל מיני פורעניות.
 (הרה"ק מוה"ר אהרן הלברשטאם זצ"ל אבר"ק צאנו והקרייז')

נוסחאות והערות ברש"י על התורה

(נלקטו מקונטרס „יוסף הלל" להר"ר מנחם בראכפעלד שליט"א)

נשא

קאפ' ה' פסוק י"ב.

ומעלה בו מעל, ומהו המעל: (י"ג) ושכב איש אותה, איש פרט לקטן ומי שאינו
 איש:

לא יפה עשו המרפיסים שהעמירו הנקודות הפסק אחר תיבת המעל, ועשו מן
 ושכב איש אותה ד"ה, רק הנקודות צ"ל אחר תיבת אותה, ואיש הוא ד"ה, וכן
 צ"ל ומהו המעל ושכב איש אותה: (י"ג) איש, פרט לקטן וכו'. ובנוסחת רפה"ר
 וכן ברפוס אלקבץ לא הובאה הררשה של איש פרט לקטן, וכן היא הנוסחא,
 ומעלה בו מעלה, ומהו המעל, ושכב איש אותה: ואח"כ מתחיל הריבור ונעלם
 מעיני אישה.

שם פסוק י"ג.

אותה שכבת זרע, שכיבתה פוסלת אותה ואין שכיבת אחותה פוסלת אותה,
 כמעשה בשתי אחיות שהיו דומות זו לזו: עיין בשפ"ח מה שכתב להגיה בדברי
 רש"י בשם הגאון מו"ה יצחק כהן, וכן הוא בלבוש האורה ביתר ביאור, ובספר

(6) הובא בס' ברכת טוב (להג"ר משה נראל הכהן זצ"ל מקרעמניץ) בפ' קרח, בשמו.
 — הג"ר יעקב מטאמאשוב נהרג על קידוה"ש בק"ק נאראל בעת גזירת ת"ח ות"ט.
 (7) מכת"י הרה"ג מוה"ר שמואל מאיר הכהן האלענדער ז"ל דומ"ץ בששערנאוויץ,
 ששמע מפ"ק.

הזכרון הביא ג"כ הפירוש ע"פ הגמ' ביבמות. וכתב, אבל הרב ז"ל מצד שהוא מפרש ולא פוסק דינים, אין זקוק להביא זה בפירושו (כוונתו על הפסק של שכיבת אחותה) וכבר חקרתי בכמה נוסחאות ישנות מאוד ואין בהם כלל מכל זה, ואלו הנסחאות המעטות שנכתבה בהן, זה שכתבו בסמוך לה „כמעשה בשתי אחיות“, טעות נמורה היא לפי שאין לה קשר כלל וכו'. קצרו של דבר, הנסחאות שלא נכתבה בהן כלל הן הנכוחות בעיני וכו', עכ"ל. וכן בנוסחת דפה"ר ובדרפוס אלקבץ, כל הדיבור הזה ליתא.

ובספר יוסף דעת הביא כאן ד' נוסחאות, (א) איש אותה שכבת זרע שכיבתה פוסלת אותה ואין שכיבת אחת פוסלת אותה כמעשה בשתי אחיות שהיו דומות זו לזו. (ב) איש אותה שכבת זרע שכיבתה פוסלת אותה ואין שכיבת אחת פוסלת אותה כשתי אחיות, והוא סוף הדיבור. (ג) ואין שכיבת אחותה פוסלת אותה, והוא סה"ר. (ד) ואין שכיבת אחת פוסלת אותה, מעשה בשתי אחיות שהיו דומות זו לזו. ובנוסחה הרביעית אינו מוחק רק הכ"ף מתיבת כמעשה, ואין זה נמשך ארלעיל להביא ראי', רק הוא מלתא באנפי נפשה.

שם פסוק ט"ז.

והקריב אותה הכהן והעמידה לפני ה': פי' הראב"ע והקריב אותה, המנחה: והעמידה לפני ה', לפני המזבח. הרי שמפרש שהפסוק נמשך על והביא את קרבנה. אבל רש"י הנם שכאן לא פירש כלום, אבל לקמן בפסוק י"ח והעמיד הכהן וגו' כתב רש"י, והלא כבר נאמר והעמידה לפני ה' וכו', הרי שמפרש את הפסוק דקאי על האשה ולא על המנחה.

אכן בסוטה (רף ח.) איתא אין משקין שתי סוטות כאחת, אמר קרא, אותה, לבריה. ופירש"י אותה והשביע אותה הכהן (שהוא בפסוק י"ט) מזה שלא הביא את הפסוק שלפנינו שהוא מוקדם וכמו שבאמת איתא כן בספרי על פסוק זה וכן בתוספתא דסוטה פ"א. ועיין ברמב"ם פ"ד ה"ב מהל' סוטה. נראה קצת שכאן יש לפרשו על המנחה לא על האשה, וכפירוש הראב"ע. ועיין שם במהרש"א דדיוק כן מדברי רש"י, וכתב דהתוס' פליגי על רש"י בזה, והלימוד הוא מפסוק שלפנינו דאין לפרשו על המנחה שהרי כתוב בפסוק כ"ה והניף את המנחה לפני ה' והקריב אותה אל המזבח. (ומה שהקשה עליו במשל"מ בהלכות סוטה רפ"ג וז"ל ולא ירעתי איך לפי פירושו ניחא דהא בתר הכי כתיב והעמיד הכהן את האשה לפני ה'. עכ"ל. תמוהין דבריו, שהרי זה הוא קושיית רש"י והלא כבר נאמר והעמידה לפני ה', אלא מסייעין היו אותה ממקום למקום, א"כ לדבריו ניחא שפיר לפרש על האשה, אבל לפרשו על המנחה קשה כקו' מהרש"א, ובמ"ד (ט' י"ז) יליף לה מפסוק והשביע אותה הכהן, ולקמן (אות ל"ב) יליף לה מוהקריב אותה הכהן. עכ"פ ליישב דברי רש"י נהי' מוכרחין לומר שמפרש והקריב אותה, את המנחה, והעמידה, את האשה.

כהעלותך

קאפ' ט' פסוק י'.

או בדרך רחוקה, נקוד עליו לומר לא שרחוקה וראי אלא שהי' חוץ לאסקופת העזרה וכו'. הוא במשנה רפסחים פרק ט' (צ"ג ע"ב) ופירש הר"ב אני שמעתי לררש רחוק ה' אמות מאסקופת העזרה שאפי' אינו רחוק אלא חמש אמות בלבד בסוף שעת הקרבת הקרבן נרון ברין ררך רחוקה. והתנו"ט הביא ירושלמי ה"א שברחוקה נקוד, איש רחוק ואין ררך רחוקה. ובס' זכרון הביא זה בשם תשובת הרשב"א, וברפוס אלקבץ יש כאן נוסחה ברברי רש"י, לא שרחוקה וראי אלא שהי' חוץ לאסקופת העזרה כל זמן שחיטה, שהיא חמש מאות אמה שנאמר כהלל ההיכל שש וכתל התא חמש: אמנם הלשון כולו מוקשה, הא' שאין זה פסוק רק הוא לשון המשנה במרות פ"ר ולא שייך לומר שנאמר, ב' שאף במשנה נאמר זה על אורך ההיכל, ולא על אורך הר הבית, שהר הבית הי' ת"ק אמה, ובפרט שהר הבית אינו מכלל העזרה, ואף אם הי' בהר הבית רק שהי' רחוק מאסקופת העזרה, כנראה שנרון ברין ררך רחוקה.

שם פסוק י"ח.

ועל פי ה' יחנו, כיון שהי' ישראל חונים עמוד הענן מתמר ועולה ונמשך ע"ג בני יהודה כמין סוכה וכו'. כתב בס' שם אפרים שאין הכונה על סוכה אלא סוכה (כ"ף רפוי' והסמך בחולם) ופירושו ענף עץ כמ"ש (שופטים י') ויכרות שוכת עצים וגו', וכן בב"ק (ק"ר ע"א) אבל לא יקוץ את סוכה. כי מה ענין תימור לסוכה, עיי"ש.

אבל המעיין בגוף ברבי הבריייתא רמלאכת המשכן, יראה שא"א לפרש כן, שכן הוא הלשון שם, כיון שהיו ישראל חונים הי' עמוד הענן מתמר ועולה ונמשך ע"ג בני יהודה כמין סוכה ומחפה את האוהל מבחוץ וממלא את המשכן מבפנים שנאמר ויכס הענן את אוהל מועד וכבוד ה' מלא את המשכן וזה אחר מעניי הכבוד ששמשו את ישראל במדבר וכו', (וכן הובא בילקוט סוף פ' פקודי), נראה בפירוש שררש מפסוק ויכס הענן שהי' כמין סוכה. ומה שהקשה לו לשון מתמר ועולה, אפשר כי בעת נסיעתן שהי' הענן מהלך לפנייהם ומשוה את הנבוה וכו' והורג את הנחשים, הי' מהלך בארץ, וכשבאו למקום חנייתן הי' מתמר ועולה מן הארץ, ונעשה כמין סוכה.

קאפ י"א פסוק ל"א.

ויגז, ויפריח, וכן כי גז חיש (תהלים צ') וכן נגזזו ועבר (נחום א'): הנה שם בשני המקומות פירש"י שהוא מלשון העברה, א"כ מה שכתב כאן ויפריח אין זה פירוש המלה של ויגז רק מפני שהעברת העופות היא ע"י פריחת פירשו ויפריח ופירושו שהעביר את השלויים מן הים אל המחנה, וכן בתהלים (ע"א, ו') עה"פ ממעי אמי אתה גוזי, פירש"י אתה מוציאי ומעבירי כמו ויגז שלויים, כי גז חיש ונעופה. אבל הראב"ע פירש שהוא מלשון כריתה, ויגז, כרת, כמו גוזי נזרך ומגזרת גז צאנך. ושם בפסוק גוזי נזרך (ירמ' ז' כ"ט) נטה רש"י מפירושו,

ומפרש הפסוק שלפנינו כפירושו של הראב"ע, שכתב שם, גוזי נזרך תלשי שערך כמו ויגזו שלום.

שלח

קאפ' י"ג פסוק ג'.

כלם אנשים, כל אנשים שבמקרא ל' חשיבות, ואותה שעה כשרים היו: עיין מה שנתחבטו המפרשים בדברי רש"י אלו כי באמת מצאנו כמה פעמים שאינו מלשון חשיבות, כמו והנה שני אנשים עברים, שהם דתן ואבירם, וכן וייתירו אנשים, ועוד כמה וכמה, עיין בדברי הרא"ם והגו"א ויתר המפרשים. אבל בדפח"ר הנוסחה היא, כלם אנשים, לשון חשיבות הוא וכו', הרי דלא כילל על כל אנשים שבמקרא, רק שכאן הוא מל' חשיבות, וכמו שפי' בפ' דברים עה"פ הבו לכם אנשים, וכי תעלה על דעתך נשים מה ת"ל אנשים, צדיקים. וכן כאן קשה לו מה ת"ל כלם אנשים, ע"ז מפרש שהוא לשון חשיבות.

שם פסוק כ"ג.

וישאוהו במוט בשנים, ממשמע שנאמר וישאוהו במוט איני יודע שהוא בשנים וכו'. מלשון זה לא ידוע אם הוא מרייק מתיבת וישאוהו שמשמעו שנים, או מתיבת במוט מפני שלכל מוט צריך שני בנ"א. ובגמ' דסוטה (דף ל"ד) הנוסחה היא ממשמע שנאמר במוט איני יודע שבשנים, הרי דיוקו מתיבת במוט. אכן ברש"י שם ישנם שני נוסחאות האחת ממשמע שנאמר וישאוהו וכו', והשנית כמו שכתוב בגמ' ממשמע שנאמר במוט ע"ש. ובנוסחת דפח"ר הוא כמו שהוא בגמרא, ממשמע שנאמר במוט וכו'.

אמנם מה שמסיים רש"י, הא כיצד שמנה נטלו אשכול, חסרון הניכר יש כאן, דאף אם נאמר שהיו שני מוטות אכתי אינו צריך רק ארבעה אנשים שנים לכל מוט, וברפוס אלקבץ נשלם החסרון, וכך הוא הנוסחה, וישאוהו במוט, ממשמע שנאמר במוט איני יודע שהוא בשנים מה ת"ל בשנים בשני מוטות הא כיצד טורטני וטורטני דטורטני, הא כיצד שמנה נטלו אשכול וכו'. וכן הוא בגמ' (שם), ופירש"י משאוי ומשאוי תחת המשאוי שהתחתונים מסייעין את העליונים ובכל אחר היו שני מוטות וכו', ועיי"ש בתוס'.

קאפ' י"ד פסוק מ"ה.

עד החרמה, שם מקום נקרא על שם המאורע: ברפוס אלקבץ הוסיף כמו עד השברים (יחושע ז', ה'). דהנה שם המקום הי' חרמה כמו שהוזכר בדברים (א' מ"ד) ויכתו אתכם בשעיר עד חרמה, ובשם מקום לא שייך לומר בה"א הידיעה, רק מפני שהשם נקרא ע"ש המאורע ע"כ אמר החרמה שנעשית שם, וע"ז הביא ראי' שנים בשם השברים שם כתוב ה"א הידיעה מפני שנקרא ע"ש המאורע.

קרח

קאפ' ט"ז פסוק א'.

בסה"ד זו שכולה תכלת לא תפטור את עצמה: ברפוס אלקבץ יש כאן תוספת

ו"ל, בית מלא ספרים מה שיהא פטור מן המזוזה אמר לו חייבת, אמרו לו תורה כולה מאה ושבעים וחמש פרשיות כלן אינן פוטרות את הבית ושתי פרשיות של מזוזה זו פוטרות את הבית אמר לו דברים אלו לא נצטוו עליהם: המאמר הזה הוא במדרש רבה ובמדרש תנחומא ושם הנוסחה, כל התורה רע"ה פרשיות, ועיין בחירושי הרש"ש והרר"ל שם, ששניהם כוונו לרבר אחר להגיה קע"ה והוא ע"פ הירושלמי (שבת פרק כל כתבי ה"א) מאה ושבעים וחמש פרשיות שכתוב בתורה, רבור, אמירה, ציווי, כנגד שנותיו של אבינו אברהם. וכן הוא במס' סופרים סוף פט"ז וע"ש בפירוש נחלת יעקב מש"כ בזה בשם מהר"ש אלגזי בספר שמע שלמה. והגה' זו נכונה ומכוונת לנוסחה זו שברש"י.

שם פסוק י"א.

לכן, בשביל כך, אתה וכל עדתך הנועדים אתך על ה' כי בשליחותי עשיתי לתת כהונה לאהרן ולא לנו הוא המחלוקת הזה. עיין במפרשים הרמב"ן והרא"ם ובלבוש האורה מה שפירשו ברברי רש"י, ומה שפירש הראב"ע שה"א הנועדים נוסף, ופירושו, לא עלינו אתם נועדים כי על ה'. ובדפנה"ר ובדפוס אלקבץ הנוסחה כמו שהוא ברא"ם. לכן, בשביל כך אתה וכל עדתך נועדים אתם על ה', כי בשליחותי וכו'.

ובדפוס אלקבץ יש אח"ז תוספת וז"ל, כל הדברים האלה פייס משה לקרח, ואי אתה מוצא שהשיבו דבר, שהי' פקח ואמר יודע אני שהוא חכם גדול אם אני משיבו עכשיו יקפחני בדבריו, ועל כרחי אני מתרצה לו, ראה משה שאין תועלת בו פרש ממנו ושלח לדתן ואבירם, ואף הם עמדו ברשעים ולא באו:

קאפ' י"ח פסוק ט'.

כל קרבנם, כגון זבחי שלמי צבור: כתב הרא"ם וז"ל והוסיף למ"ר במלת כל קרבנם וכתב לכל קרבנם, מפני שהנאכל מזבחי שלמי צבור הוא הבשר לברו ולא האימורים וכל קרבנם בלא למ"ר משמע שנאכלים האמורים עם הבשר, עד שמוזה הטעם עצמו נכתבו כל הבאים אחר מלת קרבנם עם למ"ר, לכל מנחתם, ולכל חטאתם, ולכל אשמים מפני שבכל אחד מהם יש לכהנים חלק בם וכו' עכ"ל. הרוואה דבריו ישתומם על איזה למ"ר הוא מרבר שאין שום הוספת למ"ר לפניו. אמנם בדפנה"ר הר"ה הנרשם כאן הוא „לכל קרבנם“, ושינה רש"י מלשון הפסוק שכתוב כל בלא למ"ר, וע"ז פירש לנו הרא"ם טעמו של רש"י שבהוספת הלמ"ר נרע פירוש הפסוק. והמרפסים שהשמיטו את הלמ"ר סברו לתקן, וקלקלו בתיקונם. וכן הוא בנוסחת רפוס אלקבץ, לכל קרבנם.

תמיהות וישובים

גירסא נכונה במדרש רבה ס"פ במדבר

במדרש רבה ס"פ במדבר (פרשה ה') עה"פ וזאת עשו להם וחיו ולא ימותו וגו' א"ר פנחס הכהן בר חמא וכו' בשעה שחלק קרח על משה בא מה"מ לצאת על ישראל ולחבל אותם וכו' והי' משה שרוי אצל אה"מ שהי' מבני קהת וכו' מיד אמר לאהרן קח את המחטה וכו' נמצאת למד שהלויים היו כלין את הפורעניות ומהן בני קהת שנושאי הארון היו. והנה כל המעיין יתקשה בהמשך הדברים, דכיון דמיירי כאן ממשה ואהרן איך מסיים שנושאי הארון היו. ועיין בפ' מהרזו"ו על המדרש מה שנדחק בזה.

ועתה אנה ד' לירי כת"י ישן נושן איזה דפים ממדרש רבה פ' במדבר ושם איתא בזה"ל, נמצאת למד שהלויים היו מכלים את הפורענות ומי הם בני קהת שמשה ואהרן מבני קהת היו וכו'. והדברים מאירים כספירים.

א. מ. ה.

פליאה בספר מאיר עיני חכמים

בס' מאיר עיני חכמים להגאון הק' מאוסטראווצא זצ"ל בחלק א' סי' ע' אות ט' הביא דברי הגמ' (ר"ה כ"ח ע"א) כפאו ואכל מצה יצא, והגמ' מוכיח מזה דמצות אצ"ב. וקשה דילמא מיירי שהי' מכוון לשם מצוה בשעת אכילתו. וכ' שם לתרץ דע"כ אי אפשר לומר כן, רהרי הלל סובר דאינו יוצא רק אם כורך פסח מצה ומרור ביחד, ומצוות אין מבטלות זא"ז, ועכשיו אם נימא דאיכוון למצוה בשעת שכפאו לאכול מצה, א"כ כבר יצא מצות מצה, וממילא אח"כ כי עבד כריכה עם מצה דרשות הרי מצה דרשות מבטל את המצוה ואיך יוצא מצות פסח, וע"כ דמצות אצ"ב, עיי"ש בדבריו.

ומה מאוד נפלאים דבריו, ראשית, אם נקטינן כשיטת הלל שצריכין לכרוך פסח מצה ומרור ביחד, א"כ בשעת שאכל בתחלה המצה לחוד לא יצא מצות מצה, דלהלל גם מצה בעי כריכה ואינו יוצא המצות בלא"ה, וכמבואר בהדיא בשו"ע הרב בהל' פסח דאינו יוצא מדאורייתא להלל רק בכריכה, וביותר יש להפליא במה דמסיים להוכיח דע"כ מצות אצ"ב, הלא אדרבה אם נימא מצות אצ"ב, יקשה ביותר, דאז אפי' אי לא איכוון לשם מצוה יצא כבר מצות אכילת מצה בעת שאכל המצה לחוד (לדבריו), וא"כ אינו יוצא מצות פסח אח"כ כשאוכלן כולן יחד, דמבטלות זא"ז, וצע"ג. וכמעט ברור שטעו בו המעתיקים.

אלעזר אלימלך מיללער

חבר כולל עץ חיים רבאבוב

ברוקלין, ניו יארק

הנאהבים והנעימים

(מרור זה מוקדש להדפסת חידו"ת בפלפול ואגדה שרידי אש שנשארו לפליטה מחידושי האברכים והבחורים תלמידי ישיבות „עץ חיים" רבאבוב בגאליציע, שנהרגו ונשרפו על קידה"ש בשנות הזעם ת"ש-תש"ה לפ"ק).

בענין אין מבטלין איסור לכתחלה

מהאברך המפואר החו"ב מו"ה ישראל יצחק קאנעניסער הי"ד
(מקראקא¹)

במס' ביצה (דף ר' ע"ב) אמר רב מתנה עצים שנשרו מן הרקל לתוך התנור ביו"ט מרבח עליהם עצים מוכנים ומסיקן, והא קא מהפך באיסורא, כיון דרובא דהיתרא נינהו כי קא מהפך בהיתרא קא מהפך, והא קא מבטל איסורא לכתחלה ותנן אין מבטלין איסור לכתחלה, הני מילי בדאורייתא אבל בדרבנן מבטלין, עיי"ש. ודקדקו המפרשים דמאי קס"ד רמקשן, וכי לא ידע דאיסור בטל ברוב היתר, ועוד למה לא מקשה תיכף האיך מבטלין איסורא לכתחלה, עיין במהר"ם שיף.

ונלע"ד ליישב, עפ"מ שנסתפקו המפרשים באיסור הבטל בהיתר אי נתהפך להיות היתר או לא, וכ' רבזה נחלקו הרשב"א והרא"ש אי מותר לאדם אחד לאכלן כולן כאחד עיין ביו"ד סי' ק"ט, דהרא"ש ז"ל סובר דנתהפך להיות ולכן מתיר לאכלן כאחד והרשב"א ז"ל דאוסר סובר באיסורי' קאי. והנה שיטת הראב"ד דלבטל איסור לכתחילה אסור מדאורייתא, ועיין בבית האוצר אות א' כלל צ"א דהטעם הוא, דנוף איסור התורה מורה על איסור הביטול, דאל"כ מה הועילה התורה בהא דאסרה, הלא הכל יבטלו עיי"ש.

אך י"ל דזהו דוקא אם נתהפך האיסור להיות ואין שם נידנוד איסור כלל אזי איכא למיחש שכל או"א יבטל איסורו, אבל אי נימא דאיסור באיסורי' קאי, אזי אף דמותר לבטל מה"ת אעפ"כ הועילה התורה באיסורה כיון דאף לאחר הביטול

(1) האברך המפואר מו"ה ישראל יצחק גרונער שהי' נקרא איטשע קאנעניסער נולד בערך שנת תרע"ג בקראקא לאביו מו"ה ר' ר' בשחר ילדותו נתייתם מאביו ואמו, והכניסו כ"ק מרן ארמור"ר שליט"א לביתו בעיר באבוב וגדלו וחנכו. אחר שנסע כ"ק מרן ארמור"ר זצוק"ל הי"ד לשעבין, ונתקבל להבחל"ח כ"ק מרן ארמור"ר שליט"א לאב"ד ור"מ בק"ק באבוב, וניהל שם ישיבתו הרמה, הי' הוא בין התלמידים המצוינים והשקיע כוחות עצומים בלימוד התורה. בשנת תרצ"ד נסמך להוראה ע"י הגאון האדיר מקרא"ם זצ"ל הי"ד. הי' בחור ירא שמים מרכים, חכם ונבון, יקר רוח ונפש עדינה, וכל תהלוכותיו היו בצניעות ובענות חן, וכ"ק מרן שליט"א חיבבו בכבת עינו. בעת הגיעו לפרקו השיאו כ"ק ארמור"ר שליט"א עם בתו של ר' אליעזר שו"ב דק"ק משענסקאוויץ ונתיישב שמה. המשיך גם אחר חתונתו לשקוד על דלתי התורה ונתעלה מעלה מעלה, עד עת כוא השכר לעם ישראל, כשלכד צר ואויב את מרינת פולין, אז עלה על המוקדה עקה"ש יחר עם אשתו ושלשת ילדיו. ר' ינקום דמם ותנצב"ה.

אינה היתר גמור, דלארס אחר אסור לאכלן יחד רק בואח"ז, והיתר כזה אינו היתר גמור, כדאיתא בש"ס בכמה דוכתי.

ובזה מתורץ הכל, דהמקשן הי' סוכר דאיסור באיסורי קאי ואינו נהפך להיתר, ושפיר קא מקשה והא קא מהפך באיסורא, ומתרץ הגמ' דמהפך בהיתרא, דאיסור גופא נהפך להיתר, וכיון שכן ביטול איסור לכתחלה אסור מדאורייתא כנ"ל, וע"ז שפיר קא מקשה הא אין מבטלין איסור לכתחלה, ולא ניחא לי' לחלק בין דאורייתא לדרבנן, כיון דביטול איסור אסור מדאורייתא, והתרצן השיב דאפ"ה יש לחלק בין דאורייתא לדרבנן, דבאיסור דרבנן מבטלין לכתחילה, ודו"ק.

מכתבים אל המערכת

בעזחשי"ת

לכבוד עורכי „כרם שלמה" נעימות בימינכם נצח.

בכרם שלמה שנה ג' קונט' ב' במדור הנאהבים והנעימים הובא קושיא מהאברך החו"ב ר' מנשה טייטלבוים ע"ה הי"ד על התוס' בפסחים ל"ח ע"ב ד"ה נאכלים שכתבו דבכורים אע"ג דהוי חובה קבוע לה זמן מעצרת ועד החג מ"מ מיקרי חובה שאין לה זמן קבוע כיון שאם אין לו פירות אינו מביא בכורים, ולפי"ז ק' על הא דאמרין להלן בפרק אלו דברים (ס"ו ע"ב) דקרבן פסח קבוע לו זמן, הרי מי שאין לו קרקע פטור מפסח כמבואר בתוס' פסחים (ג' ע"ב) ד"ה מאלו, עכ"ק.

והנראה בזה דלא קשה כלל, דהביאור במש"כ התוס' דבכורים אע"ג דהוי חובה שקבוע לה זמן מ"מ מיקרי חובה שאין לה זמן קבוע כיון שאם אין לו פירות אינו מביא בכורים, הכוונה שלא נקרא קבוע זמנו רק בדבר שהוא תלוי בהזמן כלו' הזמן גורם שיהא מביא מחיוב, אבל בבכורים אין הזמן גורם שיהא מחיוב בבכורים, דק תלוי באם יש לו פירות מחיוב בבכורים, ואם אין לו פירות אינו מחיוב, והגם דהזמן להביא הוא מעצרת ועד החג, מ"מ לא הזמן גורם רק הזמן נקבע להביא אז, משא"כ בקרבן פסח נקרא קבוע זמנו כיון דהזמן גורם שמחויב להקריב, וכמו שלא יתכן לומר דק"פ אין קבוע זמנו כיון דאם הוא חולה או רחוק מירושלים דפטור להביא הקרבן, דזה בוודאי אינו, דמ"מ קבוע זמנו דק הפטור מן הצד, משא"כ בכורים החיוב אינו תלוי כלל בהזמן רק בהפירות (ועיין טורי אבן על מגילה דף כ' ע"ב).

וביסוד הנ"ל י"ל דלא נקרא מעשהזמ"ג רק באופן שהזמן גורם המצות, כגון מצה שזמן ט"ו בניסן גורם החיוב, וכמו כן סוכה ולולב, וכן נמי תפילין היום גורם שיתחייב להניח תפילין ובכל יום יש חיוב מחמת היום, וכן ק"ש שחרית וערבית, היום והלילה גורמים החיוב, משא"כ מצות שנמשכן כל השנה ואין היום גורם החיוב, אף שאין המצוה נוהגת בלילה אין זה מעשהזמ"ג. ועפי"ז יש ליישב קו' הבית יצחק ז"ל בחאו"ח סי' ג' אות ז' על הרמב"ם הל' בית הבחירה פ"א הי"ב שכ' אין בונין ביהמ"ק בלילה שנא' וביום הקים את המשכן, ביום מקימין וכו', והכל חייבים לבנות ולמקד בעצמן ובממונן אנשים ונשים כמקדש המדבר, ודברי הרמב"ם סותרין מנ"י ובי' דהרי התחיל דאין בונין ביהמ"ק בלילה, ושוב כ' הנשים ג"כ חייבין, הלא כיון דאין בונין בלילה וכו"ט הו"ל מעשהזמ"ג. ולהנ"ל ניחא, דלא נקרא מעשהזמ"ג רק אם הזמן גורם לזה שיבא, וא"כ מצות בנין ביהמ"ק אינה תלויה כלל בהזמן רק שיש זמנים שאין בונים בהם אבל חיוב בנין ביהמ"ק הוא תמיד. ובזה מיושב נמי מה שהביא שם הבי"צ קו' השער משפט סי' כ"ח מדוע צריך קרא לפטור נשים מעדות דהרי מצות עדות נוהגת רק ביום א"כ הוי מעשהזמ"ג, ולהנ"ל

י"ל להגם ראין מקבלין ערות רק ביום מ"מ לא היום עושה את החיוב, רק אין מקבלין ערות בלילה, ודו"ק.

ב) בכרם שלמה שנה ב' קונט' ט' העיר שם ידידי ר' צבי גליק נ"י בדבריו הפייטן לי"ז בתמוז, הרסו אויבינו ההיכל וברחה שכינה מזוית היכל, וכ' ע"ז המפורשים (עי' בסידור שלי"ה ועור) דהיינו מכותל המערבי, ויש לתמוה ממש"כ במדר"ר פ' שמות (פ"ב, ב') דאין השכינה זזה לעולם מכותל מערבי. וי"ל עפ"י מש"כ זקינו ז"ל בשו"ת כנף רננה או"ח סי' ע"ו לתרץ הגמ' בר"ה ל"א ע"א עשרה מסעות נסעה שכינה, ובספ"ב דיומא (כ"א ע"ב) חמשה רבדים חסרו בכית שני ואחת מהם שכינה, וק' דהרי לעולם לא זזה שכינה, וכ' דבוראי הכוונה שנסעה מזה שלא תהא השראת השכינה גלוי' ומפורסמת, ולפי"ז מיושב קו' הנ"ל. וגם יתיישב כזה תמיהת רעק"א ז"ל בגליון הש"ס וביפה עינים, שהקשו דמשמע מכמה מקומות דלא זזה שכינה מבית שני, ולהנ"ל ניוחא, ודו"ק.

מאיר נתן נטע סג"ל לנרא

ברוקלין, ניו יארק

לכבוד מערכת „כרם שלמה" בנוי יארק.

אחרשה"ט וכו'.

ראיתי בקובץ של שבט-ארדר תש"מ במדור „תמיהות וישובים" (דף מ"ה) תמיהה ברש"י פר' תשא (בשם הגאון מוה"ר מאיר בומסלא זצ"ל ראב"ד דק"ק פראג דכיון דהקמת המשכן ה' בא' בניסן מהיכן הביאו תמידין ומוספין כל חודש ניסן (לפי"ד רש"י שהשקלים של המנין של א' באייר ה' עבור קרבנות ציבור), והנה ברמב"ן כבר תפס על רש"י והרבה להקשות על רשיו"ל (ולפי"ד הרמב"ן לא קשה קו' הנ"ל), ועיין במזרחי שתירץ באריכות גרול כל קושיות הרמב"ן על רש"י, ומק' שם שהלא במדבר לא היו מקריבין קרבנות ציבור ומביא רא' מחספרי עיי"ש, וכתב עוד ואף לרבני ד"ע ור"ש ב"י שאמרו שכל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר היו מקריבים כבשים שנים ליום עולה תמיד ושאר כל הקרבנות וכו' שבטו של לוי שלא עבד עבודה זרה הם הקריבו שנאמר וכו' ישראל שעבדו ע"ז לא הקריבו וכו' עיי"ש, וא"כ לפי"ז המחצית השקל של המנין של חודש אייר לא ה' עבור התמידין ומוספין של כל יום רק על סתם קרבנות אם יצטרכו להם (כמ"ש המזרחי שם עיי"ש בדבריו להלן) והיינו כגון קרבנות קיץ המזבח, ולפי"ז סרה קו' הנ"ל על רש"י, שבאמת התמידין ומוספין של כל יום ה' מהתרומה חדשה שפרשו ביום שהוקם המשכן כדא"ב בפ"ק דשקלים, ומ"ש רש"י והן לקנות מהן קרבנות ציבור דיינו לקיץ המזבח כנ"ל.

ולפי הנ"ל מדויק לשון רש"י שכתב לקנות מהן קרבנות ציבור „של כל שנה ושנה" ולכאן הלא אית' במס' מגילה (כ"ט ע"ב) זאת עולת חודש בחודשו חדש והבא קרבן מתרומה חדשה, תמידין ומוספין הבאים בר"ח ניסן נקנין משקלים חרשים, ומה הלשון של כל שנה ושנה (שהי' מהשקלים של המנין של חודש אייר), אלא ע"כ צ"ל שהמחצית השקל לא היו עבור התמידין ומוספין (שזה ה' מתרומה חדשה או משבטו של לוי כמ"ש המזרחי) אלא עבור סתם קרבנות כנ"ל. ואולי י"ל שהוא לפי שיטת „ר' עקיבא" במס' שקלים (פ"ד ה"ד) שמותר התרומה לקיץ המזבח ודו"ק.

ואסיים בקצירת האומ"ד שתזכו לפעול ולהפעיל להרמת קרן התורה והחסידות עבנצב"א.

אברהם חיים מאנהייט

מאנטריאל יצ"ו

שגיאות מי יבין

לצערנו נפלו טעותים באיזה מקומות בקונטרסים הקודמים, והקוראים מתבקשים לתקנם.

שנה ב' קובץ ב' עמוד ג' שורה ז' מלמעלה, תש"ב — צ"ל תש"ג
 שנה ב' קובץ ג' עמוד י' שורה ט' מלמעלה, וחוו"ד — צ"ל וחוו"ד
 שנה ב' קובץ ד' עמוד ל"ח שורה ט"ז מלמטה, הפרק — צ"ל הפרק
 שנה ב' קובץ ה' עמוד ה' שורה י"ב מלמעלה, חשוכה — צ"ל תשובה
 שנה ב' קובץ ה' עמוד י"ז שורה ט' מלמטה, תשעה — צ"ל תשעה עשר
 שנה ב' קובץ ה' עמוד ל"ו שורה י"ז מלמעלה, לארגכה — צ"ל לארכה
 שנה ב' קובץ ו' עמוד י"א שורה י' מלמטה, ריגיון — צ"ל ריגיון
 שנה ב' קובץ ו' עמוד כ"ו שורה ב' מלמטה, והעצים — צ"ל והעצום
 שנה ב' קובץ ו' עמוד ס"ז שורה י"א מלמטה, אינו חייב — צ"ל חייב
 שנה ב' קובץ ז' עמוד ט' שורה י"ז מלמטה, באותיו — צ"ל באותיות
 שנה ב' קובץ ז' עמוד י"ב שורה ט' מלמעלה, סי' צ"ט — צ"ל סי' צ"ח
 שנה ב' קובץ ח' עמוד י' שורה י' מלמטה, י"ז — צ"ל י"ד(?)
 שנה ב' קובץ ח' עמוד כ"ט שורה י"ד מלמעלה, ברייתא — צ"ל ברייתא
 שנה ב' קובץ ח' עמוד ל"ג שורה ה' ובשלימות — צ"ל ובשלימותם
 שנה ב' קובץ ט' עמוד ס"א שורה י"ט מלמעלה, מהרש"ק — צ"ל מהרש"ק
 שנה ב' קובץ י' עמוד י"ד שורה כ"א ע"ה — צ"ל מ"ה (מאור הגולה)
 שנה ב' קובץ י' עמוד כ"א שורה ד' מלמטה, עתא — צ"ל אתא
 שנה ג' קובץ א' עמוד כ"א שורה ג' מלמעלה, רחוי' — צ"ל הותרה
 שנה ג' קובץ ב' עמוד ז' שורה י"ד מלמטה, — צ"ל דר"מ היינו ר' נחמי
 שנה ג' קובץ ג' עמוד ל"ו שורה י"ד מלמטה, בנו — צ"ל נכדו
 שנה ג' קובץ ד' עמוד כ"ח שורה ד' מלמטה, מהרצ"ה — צ"ל מהרצ"א
 שנה ג' קובץ ד' עמוד ל"ד שורה ב' מלמטה, ר' — צ"ל חב'
 שנה ג' קובץ ד' עמוד ל"ח שורה י"ח מלמטה, ר' מרדכי — צ"ל ר' חיים
 שנה ג' קובץ ה' עמוד ד' שורה י"א מלמעלה, תמים — צ"ל תמיד
 שנה ג' קובץ ה' עמוד ה' שורה ז' מלמעלה, ע"א — צ"ל ה"א
 שנה ג' קובץ ה' עמוד כ"ב שורה י"ח מלמעלה, הישו"ע — צ"ל הישו"ע
 שנה ג' קובץ ה' עמוד נ"א שורה ח' מלמטה, הי"ד — צ"ל צריך למחקו
 שנה ג' קובץ ו' עמוד י"א שורה י"ד מלמטה, דף ל"ד — צ"ל דף ל"ז
 שנה ג' קובץ ו' עמוד י"ט שורה ד' מלמטה, תקפ"ח — צ"ל תקפ"ב
 שנה ג' קובץ ו' עמוד כ"ח שורה ט' מלמטה, משם — צ"ל למחקו
 שנה ג' קובץ ו' עמוד נ"א שורה ה' מלמטה, רקל — צ"ל רק
 שנה ג' קובץ ו' עמוד נ"ב שורה ד' מלמעלה, דף ק' — צ"ל דף ה'

תקנת וגזירת בי דינא רבא דפ"ק. אל כבוד האלופים הנבאים דבכנים ובמד דפה"ה הע"י!

הנה ידוע לכם היטב גודל יסרת ונחיצות החסיד תלמוד תורה המתנוססת פה"ס לתפארת ולתהלה אשר יוכלו בה לפס מפני מוריהם יותר מאלה ולרוב עיניהם ורוב מדה המדה בני עניים ובכוננים שאין ביכולתם לשלם שכר לימוד בניהם לפי ערך ומחיר ויקר העורא השורר כעת השית ורחם ובכית החסיד הנ"ל יוכלו נגד שכר זה רב או מעט לפי מסת ידם. ואמנם מפאת חובת העורא בעת הזאת יעלו ההוצאות אשר יוצרך לכלכל בית גרול ונשא כזה עם כל הוצאות' דאלפי אלפים לשנה אשר מפני זה יתרושפו עמדי החסיד כי לא תוכל להשעין עוד על הכנסות' הכבועים דזהו מא וע"כ למען יסרת ונחיצות הרבה וגדול המצוה כי רבה כתי שלא יושבת חזי הכל פיהם של תשכיר עומד שהעולם עומד עליה.

ראינו לתקן תקנה טובה וקבועה להרבות הכנסת החסיד והיא זה

ועממליבם שיהלעו בתי מדרשים. הכרות
אונד מנינים וינד פערפליכטעט דיא
עליות אין ביידע מאנע פון חג השבועות ויום
מתן תורתנו הקדושה צו גונסטען דער
העיוניגער חסיד תלמוד תורה צו פערטויפען
הלא מצער היא לפניכם ולהכנסת
והתמנה הזאת תהי' תקנה קבועה
וקיימה בתקפה ככל תוסף תקנות
וגזירות ביד"צ.

כי בכל בתי כנסיות ובתי מדרשות חברות
ומנינים אשר יתפללו בהם דפה"ס יומכרו
העליות בשני ימי יס' עצרת יום מתן תורתנו
הקדושה בשני הימים ומחרם אשר יביאו
יפיל לקופת החסיד הנ"ל
הלא מצער היא לפניכם ולהכנסת
והתמנה הזאת תהי' תקנה קבועה
וקיימה ככל תוסף תקנות
וגזירות ביד"צ.

בשורות אנו במדת טובה של אנשי עירנו שידעו להוסיף ערך דברינו אלה הנאמרים באמת למען כבוד תהום
הנשארה לנו מכל מהמדינו באיך גלותנו וימלאי אחרי תפניתנו הנל בא לפי השג ידנו ובזכות זה יתכרכו
ממעתי הכרבות ויזכו לראות בנט וב כ עוסקים בתורה ובמצות ושומים על ישראל.

אברהם משה הכהן ראפאפארט
שמאל לאנדא
משה שמאל בלייכער

מנחם אל"י דעמביצער

הכהן היום יום ד' פ' במדבר תרפ"ח.
מאיר ב"ר ראפאפארט
מסעף אברק ליקטא
מנחם מענדל דמשק

כ"ה

אנחנו ביד"צ מודיעים כזה כי יע"נ אשר בשנה העברה שמענו כי באיה הכרות ומנינים המילו לעצמם ולא מברו
את העליות בחג השבועות לכ"י אנו מחזקים עוד הפעם את התקנה משנה שעברה למכור
את העליות בשני הימים של חג השבועות והמעות יהי' שייך להח"ק תלמוד תורה דפה
ואסור לשנות ממעות זה לשום דבר אחר שבמדרושה. וכל איש ואיש יחיש לנפשו שלא יעבור חז
על דבריו אלה ובזכות הרבה מרן התורה נושע במדרה ככל מיני ישיעות במאמר חז"ל (שבת כ"ט) איז העולם
מתאים אלא בשביל הכל תנועות של בית רבנ.

באשר יום א' במדבר הפאר לש"ס פה קראקא.

שמאל לאנדא
יהודא מאיר לעווין

מנחם מענדל דמשק

אברהם משה הכהן ראפאפארט
משה שמאל בלייכער

והיא פאן דיא אביגע תקנת ביד"צ דפה"ס צו ערשט צו אונד עס איינע פפליכט תקנת וגזירת
ביד פ"ר אלע שיהלעו בתי מדרשים. מנינים דיא עליות אין ביידע מאנע שבועות
צו גונסטען דער ח"ק תלמוד תורה דפה צו פערטויפען. וידוע כי כל ביד בעירו יכול לעשות
תקנת כפי ראות עיניהם כמבואר בש"ס ובכוחם סימן רלא ובשורת רמא סימן ע"ג ובשורת חז"ל סי' פא ובדבריה
ראשונים ואחרונים וכל העובר על תקנתם היא בכלל פורש מן העיבור ומכאן וכו' כמבואר יש. וייר זינד אין דער
זיכע"ן ערווארטונג דאס עס ווירד זיך נעמאנר וואגען געגען דיעזער תקנה חז"ל צו האנערעלן אונד ערוויכען צונלייך את
כבוד הנבאים שיהי' נאכדער איינע נענויע אייפשמעלונג דער מייפער דער עליות צו מאכען וואפער וויר איהנען
העמיט דען דאנק אייפשמעלען.

הנבאים דח"ק ת"ת דפה.

Drukarnia W. Lenkiewicz w Krakowie

צילום מוקטן מכרוז של הביד"צ בקראקא אודות החזקת תלמוד תורה בחג השבועות.
נשלח לנו מידידנו הרבני החסיד הנגיד המפואר מו"ה שאול הוטמערער נ"י.

בעיה

2010 01 13

2010 01 13 10:10 AM

2010 01 13 10:10 AM

2010 01 13

From:

KEREM SWLOMO

R. P. Z. of Babov

1533 48th Street

Brooklyn, NY 11218

ADDRESS CORRECTION REQUESTED

FORWARDING & RETURN SERVICE AVAILABLE

2010 01 13 10:10 AM

התורה והנביא

התורה והנביא

התורה והנביא

התורה והנביא

התורה והנביא

התורה והנביא

התורה והנביא

התורה והנביא

התורה והנביא

התורה והנביא

התורה והנביא

התורה והנביא

התוכן

מדור אמרי קודש

לסיום הש"ס כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א 1

מדור זכרון לראשונים

י בענין מסים וארנוניות הגאון מוה"ר שמחה לוצאטו זצ"ל
 יב דרוש לפרשת מטות הגאון מוה"ר ברוך אבר"ק פיוררא זצ"ל
 יד בדין סעודת מצוה, וברוך שפטרני. הגאון מוה"ר שיאה ווייל זצ"ל
 טז דרוש לפרשת מטות הגאון מוה"ר טעביל שייאר זצ"ל
 יח בחולין דף ב', ושבת דף צ"א הגאון מוה"ר יוסף שאול נ"ו זצ"ל

מדור אגרות קודש

כא מכתב מכ"ק מרן אדמו"ר הראשון מוהר"ש זצ"ל
 כב מכתב מהגאון מוה"ר שמואל ראזענבערג זצ"ל אבר"ק אונסדארף

מדור זכרון לאחרונים

כג בדין טבול יום, ומפסיד קדשים הגאון ר"י ראזין מראנאטשאוו זצ"ל
 כד גירושין על תנאי (גיטין דף פ"ב) הג"ר אבא רור גאלרפיין זצ"ל

מדור פלפול והלכה

כח בדין עבר הירדן לשביעית, ובזה"ז. גאב"ר ירושלים שליט"א
 לו בענין מתנה ע"מ שכתוב בתורה הרב מנחם בערגער שליט"א
 עולת שבת בשבתו
 לז ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים המערכת
 מא נוסחאות והערות ברש"י עה"ת. הר"ר מנחם בראכפעלר שליט"א

מדור תמיהות וישובים

הערות קצרות בענינים שונים 1

מדור הנאהבים והנעימים

נא חידושים יקרים. הרה"ח מוה"ר יחזקאל שרגא ראטענבערג הי"ר

מדור זכור ימות עולם

נג מגילת חברה לזמרי שו"ע אורח חיים בק"ק ברעסלא.
 סג צילומי כתבי קודש.
 נז מכתבים אל המערכת
 סח ברכות והודאות.

ברכת תודה

להרה"ג מו"ה חיים יעקב יוסף טויבער שליט"א
חדב"ן ודומ"ץ דקהלתנו
ואחיו האברך היקר מאוד נעלה מו"ה יצחק נ"י
ואמם החשובה בת קדושים מרת ראכיל תחי'

אשר נרבה לבם אותם לסייע בדבר מצוה
בתרמם סכום הגון להדפסת קובץ הנוכחי

לעילוי נשמת אביהם ובעלה
הרבני המפורסם ותיק וחסיד אהוב לשמים ולבריות
מו"ה צבי ב"ר יצחק טויבער ע"ה
נפטר ביום כ"ג לחודש מנחם-אב שנת תשל"ז לפ"ק

ת.נ.צ.ב.ה.

זכות המצוה יגן בעדם להתברך ממעון הברכות בכל מיני
השפעות טובות ויזכו לראות רב נחת מכל יוצ"ח כל הימים,
אכ"ר.

המערכת

ברכת תודה

להני צנתרי דרהבא,
האברכים המופלגים, היקרים והחשובים, המסולאים בפז,

הלא המה

מו"ה חיים ארי' געללער נ"י

ואחיו מו"ה יצחק נ"י

וגיסם מו"ה משה חיים מאנדלבוים נ"י

אשר נרבה לבם אותם לסייע ברבר מצוה
בתרמם סכום חשוב מאוד להדפסת קובץ הנוכחי

לעילוי נשמת אביהם וחותנו

הרה"ח מו"ה דוד ב"ר יצחק געללער ע"ה

נפטר ביום ג' לחודש תמוז שנת תש"ל לפ"ק

ת.נ.צ.ב.ה.

ישלם ד' פעלם הטוב ותהי משכורתם שלימה מעם ד' אלקי
ישראל להתברך בכל מילי דמיטב במדה גרושה ולשבוע רב
נחת מכל יוצ"ח כאוות נפשם, אמן.

המערכת

אמרי קודש כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

לסיום הש"ס ביום ד' מנחם אב,

יומא דהילולא של כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק זצוקללה"ה הי"ד

זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל

בשילהי מס' עוקצין, אמר ר"ש בן חלפתא לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום שנאמר ר' עוז לעמו יתן ר' יברך את עמו בשלום. ותיכף מתחילין מאימתי קורין את שמע בערבין וכו'.

כרי להבין החיבור והקישור של סוף תושבע"פ לתחלתה, וגם לנעוץ סוף תושבע"פ עם תחלת תורה שבכתב, נקדים דברי הפסוק (תהלים קל"ז) על נהרות בבל שם ישבנו גם בכינו בזכרנו את ציון, ויש להבין מדוע בכו בכי' זו על חורבן ביהמ"ק רוקא בישבם אצל הנהרות. אמנם יתבאר בהקדם דברי הווי העמודים (בפרק כ"ה) על הפסוק (ישעי' נ"ז) בורא ניב שפתים שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר ר' ורפאתיו והרשעים כים נגרש כי השקט לא יוכל ויגרשו מימיו רפש וטימ, וראוי ליתן טוב טעם ודעת מה ענין תואר של בורא ניב שפתים לאמירת שלום שלום לרחוק ולקרוב, ועוד ראוי להבין אומדו כים נגרש, על איזה גירוש מרבר, ורש"י פירש שהים גורש כל היום רפש וטימ, וקשה דא"כ הול"ל כים גורש ולא נגרש בלשון נפעל, והאלישיך הק' כתב לפרש דלכן כתיב נגרש דהים נגרש ע"י הרוח הנכנס בים ועושה גלים, אמנם עדיין לא הונח דלשון גירושין שייך בדבר הנגרש ממקומו ואין חוזר אבל גלי הים הרי עולים ויורדים אבל אין נגרשין ממקומן, גם צריכין להבין אומדו לרחוק ולקרוב על איזה קרוב ורחוק מרבר. וכתב בס' ווי העמודים לתרץ כל הדקדוקים בהקדם לבאר דברי הגמרא (סנהדרין דף ק"ג ע"ב) מאי והמסכה צרה (ישעי' כ"ח), אמר ר' שמואל בר נחמני ר' יונתן כי הוה מטי להאי קרא הוה קא בכי מי שכתב בו כונס כנר מי הים תעשה לו מסכה צרה, וצריכין להבין מהו הדבר והפוכו בב' מקראות הללו, הלא הו"ל להזכיר מי שברא שמים וארץ תעשה לו מסכה צרה בהעמדת צלם בחיכל, ומהו הענין שמתאר כאן את הקב"ה בשבח של כונס כנר מי הים, הלא דבר הוא.

וכתב לפרש עפימ"ש כ' במדרש רבה (פ' בראשית) עה"פ יקון המים, אמר הקב"ה יקון לי מים שאני עתיד לעשות בהם, משל למלך שבנה פלשין והושיב בתוכה אלמים והיו משכימים ושואלים בשלומו של מלך ברמיוה ובאצבע, אמר המלך אילו היו פיקחין עאכו"כ, הושיב בה המלך דיוורים פקחין ועמרו והחזיקו בפלשין ואמרו אין פלשין זו של המלך אלא משלנו היא, אמר המלך תחזור פלשין לכמות שהי', כך מתחלת ברייתו של עולם לא הי' קילוסו של הקב"ה עולה אלא מן המים הה"ד מקולות מים רבים אדירים משברי ים, ומה היו אומרים, אדיר במרום ה', אמר הקב"ה מה אלו שאין להם פה ולא אמירה ולא ריבור הרי הם מקלסים אותנו, כשאברא אדם עאכו"כ, כשעמר דור המבול ומדרו בו, דור אנוש

ומדרו בו, דוד הפלגה ומדרו בו, אמר הקב"ה יפנו אלו ויעמדו ויבואו אותן שישבו בהן מקורם הה"ד ויהי הגשם על הארץ וגו', ע"כ. הרי שבתחלה ה' קילוסו של הקב"ה ממים ואח"כ כשנבדא האדם נדחו המים ממקומם, ולכן כשהגיע ר' יונתן להאי קרא בכה ואמר מי שכתוב בו כונס כנר מי חים, ולמה עשה זאת לגרשם ולהכניסם במקום אחד, כדי שיבוא האדם לקלסו ביותר, ועכשיו הם מחזיקים בפלשין של מלך והעמידו צלם בהיכל ומכעיסים להקב"ה, ועל דא שפיר קא בכה על שנעשה מסכה צרה, שהוא דבר והיפוכו ממש. וזהו כוונת הפסוק הנ"ל, בודא נ"ב שפתים, שהקב"ה ברא את האדם כי יש לו נ"ב שפתים ויוכל לקלסו יותר מן המים, והרשעים כים נגרש, כי הרשעים פה להם ולא ידברו דברי שבח וקילוס לשמו יתבדר, ואדרבה מורדים בו ומכעיסים אותו, לכן הרשעים הללו כים נגרש, שיפנו אלו ויבואו אלו, כמו שהים נגרש כדי שיבואו בני אדם לקלסו, כן יגרשו הרשעים שיבואו צדיקים במקומם לקלסו, עכ"ד יעו"ש.

ועפ"ז יומתק לנו מאוד כוונת הפסוק, על נהרות בבל שם ישבנו גם בכינו בזכרנו את ציון, דרייקא בעת ישבם אצל הנהר בכו, כי אז נזכרו שלכך נגרשו הנהרות כדי שיבא האדם לקלס את הקב"ה, ובזכרם את ציון החריבה, נזכרו כי ציון וערי נחרבו על עוונם, שבמקום לקלס להשי"ת מרדו ופשעו בו, ולכן בישבם על הנהר בכו מאין הפוגות.

ונחזור לדברי הווי העמודים, כי עדיין לא יצא ידי חובת הביאור בפסוק הנ"ל, שלום שלום לרחוק ולקרוב, שלום שלום תרי זימני למה לי, אמנם ירוע דברי המדרש עה"פ בראשית ברא אלקים בשביל התורה שנקראת ראשית, רתכלית הבריאה היתה בשביל התורה, ועיקר לימוד התורה הוא בפה כמאה"כ ולמדה את בני ישראל שימה בפיה"ם, ונאמר כי חיים הם למוצאתיהם, וכמו כן נתבאר מדברי המדרש הנ"ל רתכלית הבריאה ה' בשביל שיקלסו בנ"י להקב"ה בפה, והענין הוא, כי הדיבור מחבר שמים וארץ רהיינו הנשמה והגוף. וזהו ענין התפלה לשון התחברות (מלשון נפתולי אלקים נפתלתי), כי אדם המתפלל עומד למטה על הארץ, ותפלתו מגיע השמימה, כנודע. (עיין בזה בספח"ק קרושת ציון פ' ויצא), והדיבור כוחו רב לחבר שמים וארץ, כי הדיבור יוצא מן הגוף ע"י ה' מוצאות הפה, וכשמוציא בפיו דברי תורה, ותפלה, וקילוס, עולים הדיבורים הללו לשמים, ועל זה כתיב בבריאת האדם ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חי', ותרגומו, והות באדם לרוח ממללא, כי ע"י כח הדיבור מתחבר הגוף עם הנפש. ובאמת כל הענין בריאת האדם ה' להעלות כל עניני גשמיות לשורשן ע"י שיהפוך האדם אותם לרוחניות באמצעות מצות ומעש"ם, וכדברי כ"ק אאמו"ר זצוקלה"ה הי"ד על או"ל (אבות פ"ב מי"ב) וכל מעשיך יהיו לשם שמים, עפ"ד רש"י ז"ל בפ' בראשית עה"פ ויקרא אלקים לרקיע שמים שהוא מלשון אש ומים שמעורבין זה בזה, ואם כי אש ומים שני הפכים הם, עירבן הקב"ה יחד ועשה משניהם שמים. והנה רוחניות וגשמיות הם ג"כ שני הפכים ממש מקצה אל הקצה, ובמקום רוחניות אין מקום לגשמיות, רק כשמעלין הגשמיות לרוחניות

ע"י מצות ומעש"ט עם דברים גשמיים, אז נעשים גם הדברים גשמיים כולם רוחניים, ומתהפך החומר לצורה. וזהו, וכל מעשיך יהיו לשם שמים, כלו', כמו ששם שמי"ם מורה שהוא כלול מאש ומים, אע"פ שהם ב' מנגדים זה לזה, מ"מ הם מעורבין יחד, כן יהיו כל מעשיך לשם זה, להעלות כל עניני גשמיים לרוחניות, ואף שהם ב' מנגדים, צריך האדם לערבם ולעשות אחד, ע"י המצות והמעשים טובים שעושה, עכרה"ק. (עיין בקדושת ציון פ' בראשית מה שהוסיף שם עוד לפרש בזה).

ובזה נבין כוונת דברי המדרש בפרשת צו (סוף פרשה ט'), א"ר שמעון בן חלפתא, גדול שלום שכשברא הקב"ה את עולמו עשה שלום בין העליונים להתחתונים, וכשבא לכרוא את האדם אמר אם אני בורא אותו מן העליונים הרי העליונים רבים מן התחתונים בריאה אחת, ואם אני בורא אותו מן התחתונים הרי התחתונים רבים על העליונים בריאה אחת, מה עשה, ויצר ד' אלקים את האדם עפר מן האדמה מן התחתונים, ויפח באפיו נשמת חיים מן העליונים, ע"כ. וי"ל דכוונת המדרש על המבואר לעיל, דתכלית הבריאה ה' לחבר ולקשר דברים תחתונים עם דברים עליונים, ולכן ויפח באפיו נשמת חיים, כתרוממו רוח ממלא, כי על ידי כח הריכוז יתאחדו העליונים עם התחתונים.

וזהו כוונת הפסוק הנ"ל, בורא ניב שפתים שלום שלום לרחוק ולקרוב, הכוונה, דע"י שיבואו בני אדם ויקלסו להקב"ה בניב שפתים וילמדו תורה ויתפללו בפיהם, יעשו שלום בין העליונים והתחתונים, ולזה כתיב שני פעמים שלום, שלום לנוף ושלום להנשמה, לרחוק ולקרוב, דהנוף רחוק מן הרוחניות כי יסודו מעפר, והנשמה קרובה, כי מכסא הכבוד נחצבה, וע"י ניב שפתים יעשו שלום ביניהם.

ועתה נבוא לקשר בזה סוף תושבע"פ עם תחלתה ועם תחלת תושב"כ, דתושבע"פ מסתיימת במאמר ר' שמעון בן חלפתא לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום, שני' ד' עוז לעמו יתן ד' יברך את עמו בשלום, ולכאורה צריכין להבין, הלא ברכה היא דבר רוחני הביא משמים ממעל, ואיך שייך להחזיקה בכלי ובית קיבול. אמנם באמת הקב"ה משפיע לבני ישראל ברכות רוחניות, ובני ישראל מקבלים אותן בדרך גשמי, עדה"כ ויתן לך האלקים מטל השמים ומשמני הארץ, שטל השמים מתהפך להם למשמני הארץ ורוב דגן ותירוש וגו', ולכאורה יפלא איך מתהפך הברכה שהיא ענין רוחני להשפעות גשמיים, אך הענין הוא, דרצון הבורא ית"ש הוא דדברים גשמיים הללו יהפכו אותם בני ישראל אח"כ לרוחניות ע"י מצות ומעשים טובים, וממה שיתפרנסו יעשו משכן להבורא ב"ה, ע"ד ישראל מפרנסים לאביהם שבשמים, ומכל ההשפעות טובות ומרובות הבאות אליהם מן השמים ומתהפכים לגשמיים ומשמני הארץ, יהפכו אותם לרוחניות, ע"י שכל מעשיהם יהיו לשם שמי"ם וכנ"ל.

וזהו שאמר ר' שמעון בן חלפתא, לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל

אלא השלום, ר' שמעון בן חלפתא לשיטתו אזיל במדרש פ' צו הנ"ל, דשלום העולם נעשה ע"י שמהפכין החומר לצורה, כמו כן הברכה שהיא דבר רוחני, לא מצא הקב"ה כלי שיוכל לקבלה שתתהפך לגשמיות, אלא השלום, ע"י שעושים שלום בין העליונים והתחתונים, בעת שמהפכין הגשמיות לרוחניות כנ"ל, כי זה כל האדם, וזה ה' תכלית הבריאה.

וזהו ההמשך של סיום תושבע"פ עם תחלת תושב"כ, בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ, ואמרו חז"ל במדרש, בראשית בשביל התורה שנקראת ראשית ובשביל ישראל שנקראו ראשית, להורות שתכלית הבריאה היא, שיבואו בני ישראל ויקלסו להקב"ה ויעסקו בתורה"ק בפיהם, ועי"ז יתאחדו שמים וארץ. ונעוץ בזה היטב גם התחלת תושבע"פ, מאימתי קורין את שמע בערבין, וזה קבלת עול מלכות שמים בפה, שהיא קילוסו של הקב"ה, ודמו על זה בזה"ק (בראשית דף ל"ג ע"א) בפסוק יקוו המים אל מקום אחד ותראה היבשה, לאתר דאיברי אחד, הרומז על קריאת שמע, שהמים נגרשו ונקוו אל מקום אחד, כדי שיתנו מקום לבני ישראל לומר שמע ישראל ד' אלקינו ד' אחד, וישבחו ויפארו ויקלסו לשמו יתברך, בקבלת עול מלכות שמים, ועי"ז יעשו שלום בין הגוף להנשמה, שלום שלום לרחוק ולקרוב.

והנה כמו שגדול ענין השלום בין הגוף להנשמה, כן ראוי לעורר גודל ענין השלום בין איש לרעהו, אשר כ"ק אאמו"ר הגה"ק זצלה"ה הי"ד בעל ההילולא זי"ע דרכו ה' לדבר תמיד ממעלת דיבוק חברים, והזהיר מאוד להתרחק ממחלוקת ושנאה עד קצה האחרון, כי הקטנות והמריבות הן הן הגורמין לכל החורבנות, וע"י שנתאמץ בעז"ה לירבק במדת השלום ולנשוע אהבת ישראל בלבנו, ונעסוק בלימוד התורה הקדושה, וכל אחד ישפיע על זולתו, נזכה שהעושה שלום במרומיו יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל בגאולה האמיתית בב"א.

פני' דחופה!

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם
במוקדם האפשרי כלי שום שהיות.

פסק דין בענין מסים וארנוניות

הגאון מוה"ר שמחה לוצאטו זצ"ל (מוויניציאה)¹

ב"ה.

מלכי תרשיש ואיים נתגרו זה בזה, וכאן נמצאו וכאן היו תחת ממשלת כל אחד מהם, יהודים היושבים ראשונה במלכות שלהם, ונושאים ונותנים בחצריהם ובשירותם, ואת הארץ יסחרו, ויש מהם אשר זכו למנה אחת אפים, לישא וליתן ולהרויח במושבותם למקומותם תחת יד המלך האחד, ועוד נוסף להם שיש ושיג ומשא ומתן במלכות האחרת, וזה וזה נתקיים בידם.

ויהי היום ויקם מלך חדש אחד מהמלכים הנז' נתחדשו גזרותיו להיות שעת חירום בינו ובין המלך מנגדו, ויעבר קול בכל מלכותו לאמר כי כל איש בין שהוא בן ברית בין שאינו בן ברית אשר יש לו דירת קבע במלכות המלך האחר ויש לו עסק ג"כ במלכותו של זה יחרם כל רכושו הנמצא בידו ובברשותו של מלך זה הגזר, הדבר יצא מפי המלך, ויכתב כל ממונם למלכות וישלחו בו יד, עד ה' משמים השקיף על אחינו יצ"ו השקפה לטובה ויתנם לרחמים בעיני המלך והאנשים יוחשו וימהרו ויחלטו הממון וקבל היהודים עליהם להביא אל גנוי המלך סך רשום ובזה נתבטלה הגזרה בעז"ה.

ובכלל בני ישראל שנתפשטה עליהם הגזרה הנ"ל הי' מעשה בשני אחים שותפים בעסקי המדינות הללו הנז', שא' מהם יש לו דירה קבוע תחת המלך האחר מנגדו של זה, וא' מהם אינו דר בשום אחד משתי המדינות הללו הנז' רק במלכות האחרת ובדרך רחוקה להם ושל' בין שתי המלכויות הללו ובין המלכות ההוא, ולמען האמת יעשה דרכו, הביא ראיות ברורות ומספיקות שהוא ואשתו ובניו יצ"ו זה כמה שנים שדר במלכות ההוא, באופן כי לא עליו וכיוצא בו נשמע פתגם המלך וגזרתו זאת, רק כל מגמת פניו על המלך מנגדו, ויושבי מלכותו כאמור, זאת ועוד, כי הקיפו ימי המשתה של כוס התרעלה ההוא, בבוא כל ישראל, אשר עליהם נתפשטה אותה הגזרה לידי חילוק מדת הפורענו"ת ביניהם על ידי דיינים ופשרנים ולהשוות המדות שלא ישתה אדם בכוס זה ויתן עיניו בכוסו ובכיסו של חברו, גזרו מי שהי' ספק בידם כאמור להביא לפניהם כל א' ערכו ודרכו אשר דרך בעסק אותה המדינה של גזרה בלבד לנחתום הדרך אשר

1) נולד בוויניציאה בערך בשנת ש"מ לאביו מוה"ר יצחק לוצאטו. מרבתי המובהקים הוא מזכיר את הג"ר שמואל יהודה קאצינעלינבויגען הנודע בשם מהר"י מינץ. בשנת שס"ח בערך נתקבל כאחד מרבני ק"ק וויניציאה, ולאחר זמן נתמנה גם לר"מ, והעמיד שם תלמידים. נרפס ממנו קונטרס בשם משען מים בענין הריב הידוע אודות המקוה בראוויגן ונרפס בתוך ספר משבית מלחמות. גם נרפסו איזה תשובות ממנו בשו"ת נחלת יעקב להג"ר יעקב היילפרין. ובשו"ת דבר שמואל סי' קנ"ב כותב שיש לו קונטרס כת"י ממנו. — נפטר ביום כ"ז טבת שנת תכ"ג לפ"ק, ומנ"כ בעיר וויניציאה. תורתנו נתונה בזה לירידתו הנריב ושוער' יודל פרענקל נ"י מעיר וויען יע"א שמסר לנו תשובה זו להרפיסה בקובצנו. — פאקסימיליא להלן בעמוד ס"ג.

ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון, כי היכי רלא לית לאנצויי, יהי' מי שיהי' ונתקיימה גזרתם, אך ערך הב' אחים שותפים פנימי וחיצוני הנז' לא הובא לפני מעלת הדיינים ופשרנים הנז' יצ"ו, רק חציו כמציל מידם חלק השני, הלא זה אוד מוצל מאש, אשר אל האח הנז' שאינו דר ביניהם כאמור, ונתקבל בסכר פנים יפות אין פוצה פה ומצפצף בימים ההם ובזמן ההוא, אח"כ קמו מראשי אבות הנזיקין הנז' ותולדותיהן ונתנו עיניהם במה שאינו ראוי להם, בממון האח השני מהב' האחים הנז' הדר חוץ מהמדינות שתיים הנז' ורוצים לכופו בכל מיני כפי' לדעתו ושלא לדעתו לפרוע עמהם הסך הרשום הנז' ולא יהא רמ"א ריד' סומק טפי מדיריהו, אליכם המצוה הזאת יושבי על מדין יצ"ו, יודעי רת ודין לזכות הזכאי כפי הדין כי אין מרחמים בדין, ושכרכם כפול מאיל עורך דין, כי אם יש דין אין דין.

תשובה. רבר ברור ופשוט אצלי רהדין עם האח המסרב ליכנס בעול עם שאר קהלות ליתן חלק עמהם במה שנתפשרו שאר בני המרינה, איברא ראם יהי' זה הפרעון מענין המסים הי' נראה בו צר עיון לפי דברי מהר"ם הובא דבריו במדרכי פרק הגזול בתרא דמסיק בתירוץ האחרון דקודם הפשרה אף אם המלך מעצמו רוצה לפטור ראובן לאו כל כמיני' לפוטרו דכתב וז"ל, ועי"ל שאני הכא דלא היו שותפים ממש אלא סיועי הוו מסייעי בהרייתו במקצת בלא מצות המלך כי המלך פטר איסטרשיגי לגמרי אלא שמעצמם סייעו קצת ונודע שוב למלך שכך היו עושים, אבל היכא ששותפין היו לגמרי שכל אחד מהם נותן לפי ממונו יכול להיות דאפי' אם אמר המלך מעצמו פלוני לא יתן כלום, אעפ"כ חייב לפי שמה שהוא מקל מעליו הוא מכביר על האחרים וכו', והתם קודם הפשרה איירי כרמוכח שם דעלה קאי זה התירוץ, וכן מוכח מרקאמר לפי שמה שהוא מיקל מעליו הוא מכביר על האחרים וכדאיתא בת"ה סימן שמ"א בכיבוד דברים אלו של מהר"ם, מ"מ בנרון דידן פשיטא ופשיטא דהמלך יכול לומר זה יהי' פטור מזה הקנס וזה יהי' חייב, וכדמסיק שם מהר"ם ז"ל, וז"ל והני מילי למסיסודוקא הם שותפים אבל עלילות וארנוניות אינם שותפים בזה, ואם מעליל על מקצת הקהל שלא כדון לא יתנו האחרים עמהם, וראי' מפרק קמא דבתרא הנהו דמי כלילא רשרו [א] אינשי דטברי' אתו לקמי' דרבי (אבא), אמרו ליתבו רבנן בהדין עד ערקו פלגא פש (ההוא כובס) [להו פלגא] שדו לי' [א] פלגא, ולכאורה אותם שברחו פטורים היו, דאלי"כ לימא להו אפי' תברחו תצטרכו ליתן אלא עלילה היתה ולא היו שותפים בזה, לכך אעפ"י ששמו מתחלה על כולם הכורחים פטורים עכ"ל.

ובעל משא מלך דקרק לפי דברי מהר"ם דמתחלה אמר אבל עלילות וארנוניות אינם שותפים בזה משמע דאפי' אם השר מעליל על כל הקהל כל א' וא' מצי לאישתמושי כפי יכולתו, ולבתר הכי קאמר ואם השר מעליל על קצת הקהל שלא כדון לא יתנו אחרים עמהם וכו', ומתוך כך עשה חילוק בין כשישנן בעיר לשאינן בעיר, דכשישנן בעיר דוקא כשהעליל על מקצתן השאר פטורים אבל אם העליל על כל הקהל כיון שהם בעיר הכל חייבים אבל כשאין בעיר אפי' אם העליל על כל הקהל אותם שברחו פטורים, ולי [נראה] דהא לא אריא חלוק זה,

אלא נראה לי דמהר"ם דבר בהות, דאם השר מעליל על כל הקהל מסתמא הכל יפרעו ואין דרך לאשתמוטי, אבל אם הוא מעליל על קצת הקהל אז השר אינו שואל מהשאר כלום ולהכי כתב מהר"ם דשאר הקהלה מן הדין אינם חייבים ונקטינן מהא דאם העליל על כל הקהל וקצת מן הקהלה על צד תחבולה נצלו עצמן דפטורים הם, וכן כתוב באגודה בהריא, והביאו בעל משא מלך שם, וזיל בתר טעמא משום דליכא לענין עלילה שיתוף וא"כ מה לי שיהי' בעיר או חוץ ממנה כל כמה רעביר ריפטורנו המלך ויצא נקי מעלילה זו שפיר עבד.

וכן משמע מתשובת הרשב"א שהביאה בעל משא מלך שם, וכל הנאמר מייירי שהם שותפים כבר לענין המסים והעולים דאם אינם כבר שותפים במסים מאי אריא עלילה אפי' במסים מצי כל חר לאישתמוטי אפי' לפי רברי מהר"ם בתירוצו האחרון דס"ל רקורם פשרה אינו יכול למחול דהתם היינו טעמא מפני שכבר היו שותפים דהרי כשבא לתרץ ההיא ראיסטרטני כתב רשאני ההיא רמעיקרא לא היו שותפים אלא סיועי הוו מסייעי וכו' אבל היכא דשותפים היו לגמרי וכו' עכ"ל. הרי רבמס עצמו מטעם שמכבר היו שותפים אין מועיל מחילת השר, הא בלאו הכי הוי דומיא רעלילה.

וא"כ זכינו בנ"ר דכיון דהשר בא מעיקרא בהסכמה זאת שכל נכסי הדדים תחת אותו מלכות אשר נתגרה עמו יהיו מוכתבים למלכות ואין רוצה שיהי' נכלל בזאת ההסכמה הנכסים של אותן הדדים תחת מלכות אחרת אשר אין למלך עמה דין ודברים, הגם כי יש להם נכסים תחת המלך האחר אשר נהפך לו לאויב, פשיטא ראיין זה הדר במלכות האחרת, הגם כי פורע הוא [מסים] עם שאר בני המדינה, מחוייב מן הדין ליתן חלקו בפשרה זו, ונהי רלענין מסים הוי שותף, לענין דיוטגמא חרשה זאת לא מקרי שותף. הנלע"ר כתבתי.

הצעיר שמחה לוצאטו

דרוש לפרשת מטות

מהגאון מוה"ר ברוך כהנא ראמפורט זצ"ל אבר"ק פיורדא⁽¹⁾

במס' נזיר (דף כ"ג ע"א) ת"ר, אישה הפרם ור' יסלח לה באשה שהפר לה בעלה והיא לא ירעה הכתוב מרבר שהיא צריכה כפרה וסליחה, וכשהי' מגיע ר"ע אצל פסוק זה ה' בוכה, ומה מי שנתכוון לעלות בירו בשר חזיר ועלה בירו בשר טלה טעון כפרה וסליחה המתכוון לעלות בירו בשר חזיר ועלה בירו בשר חזיר על

(1) נולד לאביו הג"ר משה מאיר חכהן פו"מ בלוב כנו של הג"ר שמחה חכהן רפ"פ אבר"ק לובלין. בצעירותו ה' נקרא ר' ברוך חריף. בתחלה ה' איזה זמן רב בק"ק ווילנא, ובשנת תע"א בא לכהן פאר בעיר פיורדא. תשובה ממנו נדפסה בשו"ת אור נעלם סי'

אחת כמה וכמה. ויש להקשות מדוע אוקמא הגמ' פסוק זה דוקא באופן שהפך לה בעלה והיא לא ידעה, נוקמי בפשטות דצריכה כפרה וסליחה על שנדרה לכתחלה והיא רשות בעלה עלי' והי' לה לאסיק אדעתה דילמא מיפר לה בעלה, ובאמת כן פירשו המפרשים את הפסוק, עוד הקשו המפרשים (עיין בפ' הרא"ש כאן, ובמהרש"א בח"א קידושין פ"א ע"ב) מדוע בכה ר"ע דוקא כשהגיע אצל פסוק זה ור' יסלח לה, הלא כתיב ג' פעמים בפרשה זו ור' יסלח לה, ולמה שבק תרי קראי קמאי. גם צריכין להבין לשון הגמ' שהיא צריכה כפר"ה וסליח"ה הלא בפסוק כתיב רק ור' יסלח לה, לשון סליחה. והנה ברש"י בחומש (בפסוק ו') בר"ה ור' יסלח לה, כתב, כמה הכתוב מדבר באשה שנדרה בנזיר ושמע בעלה והפך לה והיא לא ידעה וכו' זו היא שצריכה סליחה, וצריך ביאור מה בא למעט במש"כ זו היא שצריכה סליחה.

אמנם יש ליישב הכל על נכון, רהנה יש נפקותא בין אי מפרשינן הפסוק ור' יסלח לה כאוקימתת הגמ' או אם נפרש כדברי המפרשים הנ"ל כקושיו, דאי אמרת דמיירי באשה שנדרה בנזיר והיא לא ידעה מהפדת הכעל ועברה, אז היא מזירה שהרי לא ידעה שבעלה הפך נדרה, אבל אי נימא כפ' המפרשים שחטאה הוא מה שנדרה מעיקרא, א"כ שונגת היא, רהא תוכל לחשוב שבעלה יקים לה את נדרה. והנה ידוע דסליחה קאי על מזיר וכפרה על שונג, ולפי"ז שפיר מדויק לשון רש"י, זו היא שצריכה סליחה, כי דוקא באשה שנדרה בנזיר וכו' שייך לשון סליחה, אבל אי נימא דהפסוק מיירי באשה שונגת אז הול"ל ור' יסלח לה. ובזה יבואר ג"כ דברי הגמ', באשה שהפך לה בעלה והיא לא ידעה הכתוב מדבר שהיא צריכה כפרה וסליחה, כלו' על שונג ועל מזיר, כי תיכף בעת שנדרה, ורשות אחרים עלי', נתחייבה בכפרה, דרילמא יפר לה בעלה, ועל שעברה על נדרה בעת שלא ידעה שהפך לה בעלה, צריכה סליחה.

ועתה נבוא ליישב מדוע דרשו דין זה דוקא מפסוק השלישי ולא מב' פסוקים הכתובים לעיל מיני', רהנה במס' נדרים (דף ע"ה ע"א) נחלקו ר"א וחכמים באומר לאשתו כל הנדרים שתדורי מכאן עד שאבא ממקום פלוני הרי הן קיימין לא אמר כלום, הרי הן מופרין ר' אליעזר אומר מופר וחכ"א אינו מופר, אמר ר"א אם הפך נדרים שבאו לכלל איסור לא יפר נדרים שלא באו לכלל איסור, אמרו לו הרי הוא אומר אישה יקימנו ואישה יפרנו, את שבא לכלל הקם בא לכלל הפך לא בא לכלל הקם לא בא לכלל הפך, נמצא דלר"א יוכל להיות אופן שתהי' מזירה על עצם עשיית נדרה, כגון שהפך לה בעלה מקודם, ראז מזירה היא, אבל מאחר

ל"ט, וחידו"ת ממנו מובא בס' אור חדש פ' חקת, קול יהורא, אמרי בינה, מאמר אברהם, הקרמת ספר הפרדס, מללי אורות ועוד, וגם בכר"ש שנה זו קונט' ח' עמוד ל"א. ובשו"ת שבות יעקב ח"ג סי' פ"ב יש תשובה אליו. הרחיר"א זצ"ל בשה"ג מערכת ב' כותב ששמע מכנו כמה חירושים ממנו. הגר"ר יהונתן זצ"ל ביער"ר ח"א דרוש י"ב כותב אודותיו אשר כל ימיו עסק בתעניתים וסינופים נודעים. — נפטר ביום אסרו חג פסח כ"ג ניסן שנת תק"ו לפ"ק. — החידו"ת המודפסים בזה הועתקו מכת"י תלמיר א'.

רכתיב כאן סמוך לפסוק השלישי של ור' יסלח לה, הפסוק של אישה יקימנו ואישה יפרנו, רמזה הוכיחו רבנן דלא כר"א, אלא כל שלא בא לכלל הקם לא בא לכלל הפר, שוב לא נוכל לפרש הפסוק שנדרה אחר הפרת הבעל כנ"ל, שהרי אין ביד הבעל להפר נדרי' קודם שנדרה, וע"כ דמייירי באשה שנדרה בנזיר והפר לה בעלה והיא לא ידעה, ושפיר אמרו ע"ז בגמ', כשהגיע ר"ע אצל פסוק זה, רייקא, חי' בוכה וכו', ורו"ק.

בדין סעודת מצוה, וברכת כרוך שפטרני

מהגאון מוה"ר ידידי' טיאה ווייל זצ"ל אבד"ק קארלסרוא'¹

קרלסרוא יום ה' י"ח כסליו תקל"ו.

נשאלתי, אחד מן חברא רג"ח שהוא אבל תוך ל' שמתה בתו, והמנהג יום מונבל בר"ח כסליו להתאסף יחד כל בני חברא ועושין סעודה, ושם בסעודה מפקחין על עסקי החברא וגם מקבלין לתוך החברא מי שרוצה לכנוס, אם מותר האבל תוך ל' לקרוביו לאכול עמם.

הנה הנראה מתוך דברי ש"ע סי' שצ"א משמע דנוהגין שלא לאכול אבל כל יב"ח בשום סעודה בעולם, משמעות אפילו אין בו שמחת. וכ' הט"ז ה"ה תוך ל' לשאר קרובים, ואם הוא בעל ברית כ' ש"ך סק"ג רלענין ל' שוין קרובים לאב ואם תוך ל' ראסור. והט"ז חולק ומתיר תוך ל' לקרובים ואוסר בל' של אביו ואמו, ובנה"כ חולק עליו, ואפ"ה לא הכריע לגמרי נגד הב"ח דס"ל רל' של קרובים שוה ליב"ח דאב ואם. ועיין במ"א סי' תע"ב סק"ה רג"כ אין מחלק. ועכשיו נבא לבאר דהמנהג בסעודת סיום ראוכלין האבלים תוך יב"ח מי שלמד עמם בחברא, וכ"כ ר"מ מינץ והביאו הש"ך סס"י רמ"ו ובית הלל. ועפ"ז נוהגים האבלים לאכול בסעודה זו שקבעו ביום המונבל, כי אומרים שעושים סעודה לגמר מצוה ומשמחים שלא בא לירם מכשול ופוקה בשנה זו, ואם אחר עשה שלא כהונג אזי יקנסו אותו, ומשמחים בגמר עשיית מצוה, ואעפ"י שכ' החוות יאיר סי' ע' (רף ק"ד ע"א) יום המונבל לחבורה בכל השנה לא הוי סעודת מצוה, ולענ"ד יש לומר דזה מקרי סעודת מצוה כיון דמצינו דחברה זו מצוה רבה היא, והסעודה היא קיום החברה, וכן תיקן הגאון מהר"ל סעודה זו לחברה כפראג, כה"ג וורא' סעודה זו מכשירי מצוה הן, אע"ג דהוא מכשירי אוכל נפש, מתוך שלא לשמה בא לשמה. וקצת ראוי יש לזה ממתניתין דר"ה (רף כ"ג ע"ב) דהוי עושין לערים הבאים להעיר סעודות גדולות כדי שיהיו רגילים לבא, עכ"ל. ולפי דעתי כל סעודה שנזכר

(1) ראה אורותיו בכר"ש שנה ב' קונטרס א' עמוד ה'ו. ד"ז הועתק מכת"י ירושלים

במשנה וגמ' נקרא סעודת מצוה, וגם ע"י סעודה שעושין החברה הוא כדי שיהיו רגילין לבא. אמנם בל' של קרובים לא רציתי להכריע בין הש"ך והב"ח, ולא הוריתי לא לאיסור ולא להיתר. ובענין מהו סעודות מצוה, עיין בתשו' ח"י הנ"ל ובמ"א סי' רמ"ט וסי' תמ"ד וסי' תקנ"א וסי' תקנ"ט ובס' א"ר.

וראיתי בס' חות יאיר שכ' דסעודה שעושין ביום שימלא שבעים שנה דמקרי סעודת מצוה ומברך שהחיינו. ותמהני על גברא רבה דכוותי', חדא מי הוא שממציא ברכה חדתא מה שלא נזכר בגמ', אעפ"י שהוכחתי בתשו' אחת דמהרש"ל סבר דברכת שהחיינו הוא דשות, וכ"כ א"ר וב"ח, אפ"ה לאו דשות גמור הוא, ועוד דלא מצינו לומר דעבדינן יומא טבא אם אומר הריני בן שבעים, רק במועד קטן איתא (דף כ"ח ע"א) דרב יוסף עבד יומא טבא כשנעשה בן ששים שנה דנפיק מכת דשנין, אבל לימי שנותינו בהם שבעים שנה לא מצינו שום רמז מזה כלל, ויותר נראה לעשות סעודה בשנת שיתין כרב יוסף וללבוש בגד חדש לכרך שהחיינו.

* * *

אחי מוהר"ר שמעון הרש"י נר"ו שאל מאתי מדוע מברכין ברוך שפטרני כשנעשה [הבן] בר מצוה, ולא מברכין ג"כ על בת כשנעשית גדולה בת מצוה. והשבתי לו, דהנה שני טעמים איתא, בלבוש כ' טעם הברכה דהאב מברך שנפטר הבן ממנו שאין נענש בעבורו, ואמרינן בגמ' דרעת של אב קרובה אצל בנו ולא אל בתו וכדאמרינן (ב"ב ט"ז ע"ב) בעובדא דר"ש ברבי כשנולדה לו בת דאמר ל' בר קפדא תנחומים של הבל נחמך, וכיון שאין מצטער כל כך על הבת לכך לא מברך ברכה זו, וגם הל"ח כ' טעם אחר דכוונת הברכה שער עתה הי' מחויב לחנכו במצות לגדלו בתורה ונמצא כשמתרשל מכל זה הוא נענש עליו עכ"ל, ואמרינן בנזיר דאמר ר' יוחנן דחייב אדם לחנך את בנו ואינו מחויב לחנך את בתו ומש"ה אין האב מדיר את בתו בנזיר, ולפי"ז היינו טעמי' דלא מברך ברכה זו על בתו⁽²⁾, ואע"ג דמ"א כ' לקמן בדס' שמ"ג דאף על קצת מצות החיוב לחנך בתו במצות שהיא חייבת בהן ע"ש, אפ"ה הואיל דאינו חיוב חינוך בכל המצות לא תקנו ברכה זו. ויותר נראה דהעיקר הוא בשביל חינוך התורה ולא שייך זה בבית דכל המלמד בתו תורה כאלו מלמדה תיפלות (סוטה כ' ע"א), וכ"מ קצת ברכה פ' תולדות דקאי לענין לימוד התורה, ונלע"ד דבעבור זה נהגו לברך ברכה זו בשעה שהבן עולה לתורה, ומנהגן של ישראל תורה היא.

(2) הוא בנו השני של הנ"ר נתנאל ווייל וצ"ל. נולד בפראג בשנת תפ"ט, ולמד אצל אביו. אחר חתונתו נתיישב בפוזנא שם הרפים את ספר אביו תורת נתנאל עה"ת ותשובות. חידו"ת ממנו נרפס בשו"ת זכרון יוסף סי' ק"י. גם חיבר ספר מרוצת נפתלי ולא נרפס.

(3) עיין פרמ"ג סי' רכ"ה בא"א סק"ה, וט"ס יש שם שנרפס עיין מ"א שמ"א, וצ"ל עיין מ"א שמ"ג.

דרוש לפרשת מטות⁽¹⁾

מהגאון מוה"ר טעביל שייאר זצ"ל אבד"ק מאגנצא⁽²⁾

בילקוט פ' מטות עה"פ וידבר ד' אל משה לאמר נקום נקמת בני מות המדינים, א"ל משה אתמול אמרת לי אל תצר את מואב ועכשיו נקום, א"ל הקב"ה כשאמרתי לך אל תצר את מואב לשם האב נקראו ותקרא שמו מואב, אבל עכשיו, שנשתנה רינם ביני ובין ישראל לכך קראן מדינים. ומאמר זה תמוה הוא, דמה דמקשה לא תירץ לו הקב"ה כלל, ועוד מה ענין מואב אצל מדינים. אמנם יתבאר, עפ"י"מ דאיתא בגמ' (ב"ק ל"ח ע"ב) עה"פ ויאמר ד' אלי אל תצר את מואב ואל תתגר בם מלחמה וכי מה עלה על רעתו של משה לעשות מלחמה שלא ברשות, אלא נשא משה ק"ו בעצמו אמר ומה מדינים שלא באו אלא לעזור את מואב אמרה תורה צרור את המדינים והכיתם אותם מואבים עצמן לא כל שכן, אמר לו הקב"ה לא כשעלתה על דעתך עלתה על רעתי, שתי פרידות טובות יש לי להוציא מהן דות המואבי' ונעמה העמונית וכו' אר"ה בר אבא אר"י אין הקב"ה מקפח שכר כל ברי' אפי' שכר שיחה נאה ראילו בכירה דקאמר מואב אמר לו הקב"ה למשה אל תצר את מואב ואל תתגר בם מלחמה, מלחמה הוא דלא הא אנגריא עביר בהו, צעירה דקאמרה בן עמי, א"ל הקב"ה למשה וקרבת מול בני עמון אל תצורם ואל תתגר בם כלל דאפי' אנגריא לא תעביר בהו. — ובס' קיוון דיונה כתב דהקשה אחר מן המשכילים מנ"ל דבשכר שיחה נאה הי' זה הלא אפשר דכיון דמסבדא הו"א דמואבים ראויים להרוג מק"ו לכן מצוה הקב"ה שלא לעשות מלחמה משום שתי פרידות, אבל אנגריא מהיכי תיתי שלא לעשות הא אפילו להרוג היו ראויים, וכתב לתרץ דריוק הש"ס הוא, דאל"כ לא הו"ל לכתוב דק אל תצר את מואב, והוי ידעינן דמלחמה היא ראסורה הא אנגריא שרי דאוקמא אדמסתברא דהא אפי' הדינה היתה הסבדא דשרי, וא"כ כל זמן דלא נאסר אנגריא בהריא פשיטא דמותר אנגריא, אלא דבא הכתוב להוריע בהריא מלחמה הוא דלא הא אנגריא שרי להורות דמצוה לעשות אנגריא מטעם אחר מצד שלא דברה שיחה נאה, עכ"ד יעווי"ש.

והקשה ע"ז בספר שבות יעקב, דהנה י"ל ב' טעמים מרוע חס הקב"ה על מואב בשביל הכ' הפרידות, חדא כפשוטו, כרי שיבואו הני ב' פרידות לעולם ראם יהרגו את המואבים הלא לא יבואו לעולם, והב' י"ל משום זכותא, דבזכות הני ב' פרידות שיצאו מהן חס הקב"ה עליהם. והנפקותא בין הני תרי טעמי הוא, דאי הוי הטעם כרי שיבואו לעולם א"כ דוקא מלחמה הוא ראסור הא אנגריא שרי, שהרי

(1) הועתק מכת"י תלמיד א', והגיע לידנו מאת ידידנו הרכני החסיד הנגיד הנכבד כש"ת מו"ה שאול הוטנערער נ"י מאנטוועדפן יע"א.

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' א' עמוד ז'. — ודאוי לציין שכין תלמידיו נמנה גם הגאון בעל חת"ס זצ"ל.

אף אי מינצי עמהם באנגריא עדיין ויכלו לבוא הני ב' פרידות לעולם, אבל אי אמרינן משום זכותא א"כ מסתבר דאפי' אנגריא אסור דזכות הפרידות מגין עליהם שלא לצערם כלל. עוד יש נפקותא, כשהפרידות הם כבר בעולם, דאי אמרינן טעמא כרי שיבואו לעולם, נמצא דכשהם כבר בעולם מותר להלחם עמהם, אבל אי הוי הטעם משום זכותא, א"כ כל שכן כשהן כבר בעולם דמגין זכותם עליהם. ולפי"ז הק' השבות יעקב, אי נימא דטעמא משום זכותא, שוב לא שייך לתרץ כתירוץ הקיקיון דיונה, דהא דדייקין דהקב"ה אינו מקפח שכר שיחה נאה, הוא משום דאל"כ לא הול"ל למיכתב ואל תתגר בם מלחמה, דהלא אי טעמא משום זכותא שפיר איצטריך למיכתב ואל תתגר בם מלחמה, להתיר אנגריא, דאל"כ הו"א דאפי' אנגריא אסור משום זכותא, ולכן כתבה התורה לאסור מלחמה לדיוק מינה דאנגריא שרי, ושוב הדרא קו' הקיקיון דיונה לדוכתה, מנ"ל דהיא בשביל שכר שיחה נאה.

אמנם יש להוכיח דע"כ טעמא לאו משום זכותא, אלא בשביל שיוכלו הב' פרידות לבוא לעולם, דהנה הוזה"ק בפ' בלק (דף קפ"ח ע"א) הקשה על הא דאמר הקב"ה אל תצר את מואב ואל תתגר בם מלחמה בשביל רות ונעמה דעתידין לצאת מהם, וקשה הלא צפורה אשת משה יצאה ממדין וגם יתרו ובניו, ומשה עצמו נתגדל במדין, ואעפ"כ אמר הקב"ה נקום נקמת בני"י מאת המדינים, וכי משוא פנים יש בדבר לרחם על מואב יותר מעל מדין, ותידין ר"ש שם בזה"ק, דלא רמי מי שעתיד ללקוט תאנים למי שכבר לקטם, רבמדין כבר היו בעולם כשנאמרה להם צרור את המדינים, אבל במואב היו עתידין לצאת ועדיין לא היו בעולם, יעווי"ש. הרי בהדיא בזה"ק דטעמא לא משום זכותא, דא"כ אין חילוק בין אם המה בעולם או לא, וא"כ לא איצטריך למימר ואל תתגר בם מלחמה, וע"כ להורות בא דמצוה לעשות עמהם אנגריא, וכתירוץ הקיקיון דיונה הנ"ל.

ולפי"ז יתפרש היטב דברי הילקוט הנ"ל דאמר משה להקב"ה אתמול אמת לי אל תצר את מואב ואל תתגר בם מלחמה, להורות דאנגריא שרי, וק' דאיזה הו"א הי' לאסור אנגריא, הא אפי' להודגם הי' מסתבר דשרי, וכקו' הקיקיון דיונה, אע"כ דטעמא משום זכותא, ושפיר הו"א דאפי' אנגריא אסור, ומש"ה כתיב ואל תתגר בם מלחמה, להורות דאנגריא שרי, וכיון דטעמא משום זכותא, שוב קשה למה מותר להרוג את המדינים, וע"ז השיב לו הקב"ה, מואב לשם האב נקרא, כלו' דטעמא דכתיב בקרא ואל תתגר בם מלחמה, הוא להורות דאנגריא לא רק דשרי אלא דמצוה הוא, דאין הקב"ה מקפח שכר שיחה נאה, ושוב אין הוכחה דטעמא משום זכותא, ולכן שפיר אוכל לצוות לך נקום נקמת בני"י מאת המדינים, ודו"ק היטב כי נכון הוא.

בענין לאו הניתק לעשה, ובמס' שבת דף צ"א

מתגאון מוה"ר יוסף שאול הלוי נאטאנזאהן זצ"ל
אבד"ק לכובי⁽¹⁾

ב"ה. מ"ש ר"ח אייר תקצ"ט. מס' חולין דף ב'.

תוס' ד"ה וסופג, וא"ת ללקי שמונים, והקשה המהרש"א דהא הוה לאו הניתק לעשה רק דלא אתי חד עשה ועקר תרי לאוי, אבל עכ"פ שמונים ודאי לא לקי ואיצטריך למיכתב כרי שלא ילקח⁽²⁾, והנה לדבריו יקשה האין דרשו בתמורה דף ט' חד בשלו וחד בשל חבירו, ראיצטריך למיכתב כרי שלא יהי' לאו הניתק לעשה וע"כ צריך לומר דאין סברא לומר שכל עיקר הלאו לא אתי להורות רק דלא ילקח⁽²⁾ דהי' לו למכתב בהדיא דילקה על לאו זה וא"כ אין מקום לדברי המהרש"א, וגם א"ל דסברת המהרש"א דעכ"פ חד לאו עוקר העשה ולא נשאר רק חד לאו דזה אינו סברא דכל שיש שני לאוין הלאו בעצמותו חמיר וכעין שכתבו התוס' בקידושין דף ל"ד לענין עשה ול"ת⁽³⁾.

אמנם ע"ד הפלפול נ"ל בישוב קושית מהרש"א, ומקודם נבאר דברי רבינו בפ"א מתמורה הלכה א' שכתב כל המימר לוקה וכו' ואעפ"י שלא עשה מעשה מפי השמועה למדו וכו' חוץ מנשבע ומימר וכו' ולמה לוקין על התמורה והא לאו שבה ניתק לעשה שנאמר ואם המר ימירנו והי' הוא ותמורתו יהי' קודש משום שיש בה עשה ושני לאוין ועוד שאין לאו שבה שוה לעשה שהציבור והשותפין אין עושין תמורה וכו'. ודברי רבינו נפלאו מכל צד, חדא במ"ש דהוי' לאו שאין בה מעשה והא ר"י אמר לא תתני מימר דבדיבורא עבר בה מעשה, וגם במה שחירש מעם חרש מה שאין הלאו שוה לעשה שזה לא נזכר בש"ס ועיין בכ"מ ולח"מ שם.

ולפע"ד נראה, דהנה באמת הדבר צ"ב דאמאי יהי' נקרא תמורה לאו הניתק לעשה דאינו דומה לשאר לאו הניתק לעשה רבשלמא גזל וכדומה שפיר מקרי ניתק לעשה דמקיים כוונת התורה שרצתה שלא יגזול אחד של חבירו וכל שמחזירו הרי עכ"פ לא נהנה משל חבירו, אבל כאן רעיקר הכוונה שלא ימיר וא"כ במה מקיים הלאו כל שחל הקדושה ע"ז ג"כ דמ"מ הוא המיר של זה בזה וניהו רלא יצתה לחולין אבל לא במה שנקרש חברתה קיים הלאו שבה ואפ"ה די שלא יועיל אמירתו והראשונה תשאר כקדושתה ואחרת לא תקדש וע"כ שזה

(1) ראה אודותיו בכר"ש שנה א' קונטרס ח' עמוד ט'. הועתק מנזכתי"ק המונח אצל יירינו הרגול העומר הכן תמיר בלב וגפש לשובת כרמנו ה"ה האבד"ק חיקר והמפואר מאור נעלה מו"ה אברהם אהרן לעזער נ"י. אלף עולות יעלה שלומו.

(2) צ"ע הכוונה בתיבות הללו.

(3) עיין בחידושי הגר"י בכרך על המהרש"א (הגרפס בסוף המס') שעמד ג"כ בזה. ובעיקר כוונת דברי המהרש"א עיין באריכות בספר מהרש"א הארוך עמ"ס חולין.

ענין בפ"ע שנתפס הקדושה ע"ז ג"כ, וא"כ אינו ענין לניתק לעשה כלל, והוא הערה גדולה.

אמנם נראה, רבאמת הא דאמר ר"י לא תתני מימר דבריבורא קעביר מעשה צריך להבין, רבמה עשה מעשה, ועכצ"ל כיון דגלתה התורה שתמורתה יהי קודש הרי הועיל שנעשה מעשה רב על ידו וז"ב. ולפ"ז י"ל דזה הסברא שיהי מקרי ניתק לעשה, רבאמת הוה לאו שאב"מ, ורק דע"י נעשה גם השני קודש וא"כ ממילא מהראוי שלא ילקה ממנ"פ, אם משום דהוה לאו שאב"מ, ואם נימא דזה מקרי מעשה א"כ ע"כ רצתה התורה שיהי זה מנתק הלאו דע"י המעשה הלז אתה מחשיבו ללאו ושפיר יוכל העשה לנתק, וז"ב.

ובזה האיר ר' עיני לפרש דברי הש"ס בתמורה דף ד', ומ"ש ממימר דלוקה משום דבריבורא עביר מעשה מקדים תרומה לביכורים נמי ללקי משום דבריבורא עביר מעשה אר"א ש"ה רלאו הניתק לעשה דכתיב מכל מעשרותיכם, א"ל אביו וכל לאו הניתק לעשה לא (לא) לקי והרי מימר וכו', והקשו התוס' קושיא גדולה דכי לא ירעינן (רלאו שאב"מ) [רלהנל"ע] לא לקי, ולפמ"ש א"ש, רבאמת לא מקרי כלל לאו הניתק לעשה, וכמ"ש גבי תמורה ה"ה בביכורים, וע"כ צ"ל כאן רבאמת גם ביכורים לא הוה מעשה ורק דבריבורא קעביר מעשה דהיינו דע"י שמה שעשה עשוי שפיר הוה לאו שיש בו מעשה, א"כ שפיר אמר רמקרי לאו הניתק לעשה, וע"ז שפיר פריך דא"כ מימר נמי שייך סברא זו, וע"ז משני דהוה להו שני לאוין, וז"ב.

ומעתה מיושבים רברי רבינו, רבאמת בצבור כיון דאין עושין תמורה שוב מהראוי לומר דהו"ל לאו שאב"מ דבריבורא לא קעביר מעשה ולכך קאמר רבינו דע"כ גלתה התורה דבמימר לוקה אף שאב"מ שאל"כ יקשה מציבור ור"י ראמר לא תתני מימר אפשר רס"ל דבציבור אינו לוקה ג"כ אבל רבינו דסוכר דלוקה שפיר צריך להטעם רמימר לוקה בלאו שאב"מ, ומעתה לכך לא אמר ברף ד' שם טעמו של רבינו משום ציבור ושותפין משום דשם דאזלינן דמימר דלקי הוא משום דבריבורא קא עביר מעשה א"כ ממילא ע"כ בציבור אין לוקין דהו"ל לאו שאב"מ וכמ"ש, אבל לדירן שפיר נקט רבינו, ומדויק מאד דברי רבינו, שאחר שכתב דמימר הוה לאו שאב"מ נקט הני שני טעמי. ומעתה מיושב קושיית המהרש"א, דלדירן באמת א"צ לומר דמימר הוה לאו הניתק לעשה, וי"ל כטעמו של רבינו האחרון, ורו"ק.

ובקצרה יש לומר, כיון דבציבור לא עביר מעשה שהרי אינו קדש א"כ צריך להבין האידן נתן רבינו טעם שהלאו כולל יותר דהלאו הוא גם בציבור והעשה ל"ש בזה, וכוונתו ע"כ כיון דבציבור ע"כ לוקה דשם ל"ש העשה ה"ה ביחיד, ולפמ"ש הרי בציבור פשיטא דלא לקי דהו"ל לאו שאב"מ ולכך הוצרך רבינו לומר דבמימר גלתה התורה דאף לאו שאב"מ חייב, וא"כ ממילא גם בציבור לוקה אף דאב"מ, ממילא לא הוה לאו הניתק לעשה, וכיון דבציבור לא ניתק לעשה, א"כ הלאו כולל יותר.

ומעתה ברף ר' שם ראזלינג אליבא רד"י דמימר הטעם משום רבדיבורא קעביר מעשה א"כ ממילא בציבור לא לקי, שוב א"א לומר טעמו של רבינו דהאי אינו כולל יותר מעשה, וז"ב. ומעתה לרד"י שפיר הלאו כולל יותר ושייך טעמו של רבינו, שוב הקשו התוס' שפיר רלילקי שמנים, ומיושב קושית מהרש"א ורו"ק.

* * *

מס' שבת רף צ"א כ' התם מראפקי לעזרה אפסיל לי' ביוצא. בשנת תרכ"א אור ליום ר' אמור כ"ט למב"י הי' אצלי האברך החרוף ושנון מו"ה יעקב⁴ חתן הרב מו"ה שבתי האבד"ק דאמברווא והקשה כיון דנפסל ביוצא מרם שנתחייב על החוצאה, שוב הו"ל כצמקה או כתפחה ולא מחייב רהא נפסל ביוצא ואינו ראוי והו"ל כמוציא עצי אשרה רלא חזי ואינו חייב וה"ה כאן לא נשאר כשיעור, ולק"מ רשאני התם רבעירנא ראפקי לא הוה כשיעור או אח"כ נשתנה השיעור אבל כאן הוא כמו שהי' מקורם וכיון שרצה להוציא לרה"ר וידע שנפסל עי"ז הרי נעשית מחשבתו וארי' ראסורא רביע עלה וזה לא מקרא פחות מכשיעור, וז"ב.

והנה במה שהקשו בתוס' רמה ג"מ בין כזית תרומה לחצי זית, דזית נמי ליכא אלא עשה ובחצי זית נמי אסור משום ח"ש, ולכאורה תמהתי רלפמ"ש הרמב"ם פ"ו מתרומות זר אף שאכל תרומה טמאה במיתה ולוקה וכ"כ (פח"י) [פי"ט] מסנהדרין וע"ש בלח"מ שביאר טעמו וא"כ גבי זר שייך לאו וחצי זית ליכא לאו, הן אמת דרבדי רבינו תמותה, דמה שנרחק הלח"מ רלגבי זר ל"ש שהיא מחולל דחוק מאד, וגם לשיטת אא"ז הח"ץ סי' פ"ו רבאיסורי שבת ל"ש ח"ש ע"ש, ועיין במל"מ פח"י משבת שרוחה רבדיו, וגם מכאן קשה רכאן קאי לענין הוצאה בשבת רל"ש ח"ש⁵, וצ"ע בכ"ז.

-
- (4) הוא הגאון מוה"ר יעקב וויידענפעלד זצ"ל אבד"ק הרימוליב מח"ס שו"ת כוכב מיעקב. ועיין בשו"מ מהרורא תנינא חלק רביעי סי' קמ"ב שמזכיר שם קושיא אחרת שהקשה לו הגאון ר' יעקלי מהרימוליב באותו היום.
- (5) צ"ע כוונתו, דהח"ש שם איירי לענין תרומה ולא לענין שבת.

כוס תנחומין

משתתפין אנו בצערו של ידידנו הרב מו"ה אליהו חיים קארלכאך שליט"א בהלקח ממנו אמו החשובה ע"ה.

המקום ינחם אותו בתוך שאר אצו"י, ולא יוסיף לראבה עור.

המערכת

מכתב

מכ"ק מרן אדמו"ר הראשון מוהר"ש זצ"ל⁽¹⁾

ב"ה.

לירירי הנגידים החסידים המופלגים יראים ושלמים
כאו"א בשמו הטוב יבורך.

הן ידוע לכם ירירי את גורל ההוצאות והצטרפות המוטל עלי, ונוסף לזה החובות אשר מכבר, אשר ברצוני מאוד בע"ה לחקל מעלי ולהסירם ממני, לכן נמרתי ברעתי לבקש מאת אחובי אנשי שלומי שי' שיקבל כ"א עליו בלג"ר איזה סך קצוב לשנה לשלם בד' פעמים בשנה, בכל רבע שנה. ואין רצוני להעמיס עול ח"ו רק כ"א כפי נדבת לבבו ולפי השגת ידו באיזה סך למען שיחי' לי לסיוע. ואקוה אשר זכות אבותינו הקדושים יגן על כל אשר יסייע באי[זה] [סך] הן רב או מעט, שיצליחו בעסקיהם ויתברכו בכרכה המשולשת, בבני חיים ומזונא רויחא. כנפש הרורש שלומכם וחפץ בטובתכם,

הק' שלמה הלברשטאם מכאכוב יע"א

(1) כנראה שהוא המכתב האחרון מכ"ק מרן אדמו"ר הראשון מוהר"ש זצוק"ל, שהרי מכתב זה כתב טרם נסיעתו למרחץ נאהיים (ראה מכתב בעמוד הבא) רהיינו אחר חג השבועות שנת תרס"ה לפ"ק, וג' שבועות אח"ז ביום ב' דר"ח תמוז נסתלק מן העולם בהיותו בנאהיים, וכל זמן שהותו אז בנאהיים ה' חלוש מאוד, עד שלא מסתבר שערך שם שום מכתב.

הנה כל העובר על מכתב זה יראה עד היכן הרברים מגיעים, איך מלך ישראל כמו כ"ק מרן מוהר"ש זצוק"ל שהי' אז כבר מפורסם בעולם עם הרבה אלפים חסידים ומעריצים וביניהם נגידים ועשירים מופלגים, עכ"ז הי' משוקע כ"כ בחובות עצומים. — וכל זה כנלל גורל צדקת פזרונו וגמ"ח בנוף ונפש במדה גרושה, כי הי' מעוז לדל ומחסה לאביון, החזיק אלמנות, השיא יתומים ויתומות, וכל מרי נפש השכימו לפתחו, ולכולם העניק ביד רחבת, והי' יחיד בדורו במדה נפלאה זו, אשר ידושה היא לו מכ"ק זקנו מרן הגה"ק מצאנו זי"ע, ונוסף לזה נותרו חובות עוד מהחזקת הישיבה הגדולה אשר יסד וניהל בווישניצא, ומזה נצטברו החובות העצומים. — זי"ע ועכ"א.

אפריון נמשי' להרב המפורסם וכו' מוה"ר מאיר גרינבורג שליט"א אבר"ק קעזמארק, שמסר לנו מכתב קודש זה יחד עם המכתב שלאח"ז, להרפסם בקובצנו. זכרה לו אלקי לטובה.

מכתב מהגאון מוהר"ש ראזענבערג זצ"ל⁽¹⁾

אבד"ק אונסדארף

ב"ה. יום ד' צום הרביעי תרס"ה לפ"ק.

יראה בנחמה, בעיר ד' שמה, יד"נ הרבני המופלג ירא ה' ועצום
עושה דברו הנגיד דודף צדקה וחסד כש"ת מו"ה שלמה שטיינר נ"י.

אם אמנם זה דרכי מעולם מבלי הטיל עול על הבריות, אבל הפעם מוכרח אני
לצאת חוץ מגדר, כי בשבוע זה באו לביתי שני אנשים מכובדים משולחים אלי
מבניו וב"ב של הגאון הצדיק המנוח דק' באבוב זצ"ל חבל על ראברין ולא
משתכחין, ומענה בפיהם כי הרה"צ ז"ל היות כי ה' משוקע בחובות הרבה כמה
וכמה אלפים, לכן הניחו בביתו טרם נסיעתו למרחץ מכתב הלומה פה⁽²⁾, ומתחנן
אל כל אנשי שלומי שיתאמצו לפרוע החובות, ע"כ בקשו בני משפחתו אותי
לכתוב לאיזה נגידים וחשובים מיודעי (חסר כאן ב' או ג' תיבות) חבל במצוה,
ויקבצו במקומם וסביבותם סך מסוים למען יוכלו להוציא הרבה מכח אל הפועל
ולעשות ניח נפשא להאי צדיק בן צדיקי יסודי עולם זי"ע ועכ"ל, ע"כ באתי
בשורות אלה לעורר את כמ"ע ומובטחני בנדיבותו ובאהבתו להמנוח המצוה
ומבקש תחנונים זצ"ל שישתדל בזה בכל מאמצי כחו, ובזכות זה יזכה לכל
הברכות הנאמרים במכתבו ויאריך ימים ושנים, ונזכה במהרה לראות בנחמת ציון
וירושלים,

כאו"נ ידירו רו"ש,

הק' שמואל ראזענבערג

ימחול לשלוח את המקובץ לבאבוב ולא לידי.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ו' עמוד כ"ח-כ"ט.

(2) הוא המכתב הנרפס בעמוד שלפנ"ז.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועזו להרפים שום חידו"ת או אגרות קודש
ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת
המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

בדין טבול יום, ובגדר מפסיד קרשים

מהגאון מוה"ר יוסף ראזין זצ"ל אבר"ק דווינסקי

יום ג' י"ח שבט תרצ"ה דווינסק.

קבלתי מכ', והנה כך, טבול יום כבר כתבתי לו דזה מחלוקת תנאי בטב"י⁽¹⁾ אם נקרא טמא, ור"ל אם מה שבקודש או בתרומה אסור, זה דין חדש, או התורה גזרה לתרומה ולקודש נשאר גדר טמא, ונ"מ כגון טבול יום שנגע בתרומה הנפסלה מה"ת ואח"כ בא כהן טמא ואכלה אם חייב מיתה או הוה בגדר מחוללת דסנהדרין דף פ"ג וכמה מקומות, ועיין תוס' סנהדרין שם וזכחים אם חייב מיתה טב"י שאכל תרומה כהן וזה ס"ל להרמב"ם וז"ל דנ"מ בין טב"י ארוך ושאר טב"י וכמבואר בהל' מטמיו"מ, ובהך דגדה דף ע"א ע"ב, וצריך אח"כ עוד טבילה עיין חגיגה דף כ"א ע"ש ודף כ"ג ע"ב ולא כהירושלמי דס"ל דרק לב"ש⁽²⁾.
הנה מבואר בכ"מ דגבי קרשים [חייב] אם מפסיד, פסחים דף מ"ח ומכות

(1) נולד בראגאטשאו בשנת תרי"ח לאביו הרה"ח מו"ה אפרים פישל ראזין. בהיותו בן י"ג בערך נסע לסלוצק ולמד אצל הג"ר יוסף רוב סאלאוויצקי אב"ד רשם, ומשם נסע לשקלאוו לישיבת הג"ר יהושע ליב דוסקין, והי' מפורסם כעילוי נפלא. אחר חתונתו התיישב בווארשא ורר שם כמה שנים. בשנת תרמ"ט נתקבל לרב לעדת החסידים בדווינסק. בשנות מלחמות העולם הראשונה התיישב בפעטערבורג וכיהן שם כרב לעדת החסידים, ואחר המלחמה שב לעיר דווינסק. הי' גאון אדיר ונפלא, יחיד במינו בזכרוננו הנפלא, המעיין בספריו ובמכתביו, יראה כי ש"ס כבלי וירושלמי תוספתא ספרא ספרי מכילתא וכו' וכל דברי הראשונים ובפרט לשונות הרמב"ם חרותים ממש על לוח לבו. מכל קצוי תבל כתבו אליו יום יום רבנים וראשי ישיבות, תלמידיו חכמים ובחורי חמד, ולכולם השיב באותו יום שקיבל מכתבם, והכל בקיצור נמרץ. לפלא כי בספריו אינו מזכיר שום ספר זולת מהראשונים, אפי' השולחן ערוך, כי אם במקומות אחרים.

כראי להעתיק בזה מה שכתב בא' מתשובותיו (נרפס בשו"ת צפנת פענח שיצא לאור בדווינסק בח"ב ס' ח') אורות אמירת הלל בליל פסח אחר תפילת ערבית, אחר שהביא הרבה מקורות למנהג זה, סיים בזה"ל: אך מה אני יוכל לכתוב למתנגד כמוד, כי (גם) [אם] אתה היית חסיד כמוני, הייתי מגלה לך בזה דיון מרדשי דשומות ודורשי חמורות, אך למתנגד כמוד, די בזה, ובפרט שאתה מגיד ומטיף ר"ל, לכן אני מקצר ובא, עכ"ל. — נרפסו ממנו ספר צפנת פענח על הרמב"ם ועל כמה מסכתות, שו"ת צ"פ כמה חלקים, וצפנת פענח עה"ת, ועוד. גם נשאר ממנו הרבה בכת". — נפטר ביום י"א אדר שנת תרצ"ו לפ"ק, ומנ"כ בדווינסק.

אפריון נמטי' לדידנו הרגול והמרומם הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שאול הוטמערער ג"י מאנטווערפן שהמציא לנו צילום ממכתב זה להרפסו בקובצונו. זכות הרבים תלוי בו. הפאקסימיליא להלן בעמוד ס"ד.

(2) בספ"ג רמ"ט טבול יום מחלוקת ר"מ וחכמים. — ועיין בזה צ"פ הל' תרומות פ"א דף י"א ע"ג, ודף י"ב ע"ב, ומכתבי תורה (מכתב קי"ד).

(3) כן הוא בירושלמי חגיגה פ"ג ה"ג עיי"ש. ועיין ברש"י נדה ע"א ע"ב שם דלקדשים מוורו בית הלל דצריך טבילה אח"כ.

כ"ב ומנהדרין דף נ"ו וברמב"ם בהל' יסח"ת (פ"ו ה"ז) ובהל' בהב"ח (פ"א הי"ז) ובהל' כה"מ (פ"ט ה"ג) גבי נותץ או קורע או סותר, ועיין בתוספתא מכות (פ"ג ה"א) וספרי ראה דלוקה, וזה חר גדר, וכן מחשב בקדשים כמו גבי חטאת ופסח מבואר בתוספ' דלוקה, ורק בזה אבל לא בשאר קדשים דלא כרש"י רפ"א דזבחים ועיין רפ"א דמנחות, ובאמת נ"מ מה דמבואר במכילתא משפטים וספרי ראה רמבשל פסח לא עבר כלל, למה, הרי מפסיד קדשים, ועיין בתוספתא מכות (פ"ג ה"א) דלא משמע כן¹). ועיין בתוס' בהך דזבחים דף ל"ג ומכות דף י"ד גבי מטמא תרומה ע"ש, וקודש כבר כתבתי די"ל דלא כהראשונים רק ר"ל כגון דלא הוה הכשר רק חבה"ק²). ועיין רש"י ערובין דף ק"ר ע"ב ואכמ"ל. באמת בתוס' זבחים דף י"ז מבואר לכאורה (מבואר) רלשחיתת קדשים טמא זב או יולדת חייבת ע"ש בזה, ועיין בסנהדרין דף פ"ג וזבחים דף ט"ו ע"ב וכ"מ בש"ס, רק ר"ל כמ"ש לגבי הפסד קדשים, ואף רלשון התוס' וכן התוספתא לא משמע כן, כן הוא הגדר. והרבה יש בזה להאריך, אך אני כעת חולה הציגה והצמרתא³ (ומוטל במטה ל"ע, לכן אקצר.

יוסף ראזין רב בפה הנ"ל

בענין גירושין על תנאי

מהרב הגאון מוה"ר אבא דוד גאלדפיין זצ"ל מח"ס זכרון דוד¹

ברכה וכ"ט להרב החריף כו' מו"ה אהרן יעקב גי"ל², לא ירעתי
אכנהו, שלו' וברכה ערי עד.

את מכתבו קבלתי. ע"ד מה שכתב הגאון רע"א ז"ל והעיר מדברי הרמב"ם בהל' נחלות מהא דחוץ מירושתך, יפה העיר, ונראה דחוץ מירושה הוא לנכסים שהיו בשעת גירושין ולא לנכסים שקנתה אחר הגירושין עיין ב"ב ס"ג, וניחא

(4) עיין בזה בשו"ת צפנת פענח סי' פ"נ, ובצ"פ על הל' כלאים פרק י' (דף כ' ע"ג).
(5) כוונתו, למה שכתב כמה פעמים בספריו, דהא דטמא הנוגע בקודש לוקה אין הטעם מחמת שמטמא את הקדשים, רק זה הו' דין בקדשים דטמא אסור ליגע בהם אפי' היכא דאינו משמאם, כגון קדשים שלא הוכשרו, ואי דקיי"ל רחיבת הקודש מכשיר, זהו רק מעלה מדרבנן. — ועל זה ציין דברי רש"י בעירובין דף ק"ר ע"ב שכ' דאסור לטמא את האבנט אף שיכול להטבילו, הרי אין הטעם מחמת שמטמאהו.

(6) חולי עצירת השתן, ניטין ס"ט ע"ב. וראה שו"ת צפנת פענח סי' קכ"ב.

(1) הרב הגאון מוה"ר אבא דוד גאלדפיין הי' חתנו של הגאון מראנאטשאוו מוה"ר ראזין זצ"ל מח"ס צפנת פענח. — למד בישיבת וואלאזין, וכיהן ברבנות במאסקווע ואח"כ בעיירות קטנות סמוך לרווינסק. נרפס ממנו קונטרס זכרון דוד בסוף ס' צפנת פענח על ברורי הלכות בש"ס, וגם בסוף ס' צ"פ על הל' מתנות עניים, ונקרא בשם קונטרס אחרון. — גם נרפס מכתבים מחותנו אליו, בשו"ת צפנת פענח (מהדורת א"י) סי' ס"ה, ובקובץ יגדיל תורה (היו"ל פה ברוקלין) שנה ד' חוברת א'. — עוד נשאר ממנו חיבור שלם בכת"י ועיין לא נרפס. — נלב"ע בשנת תרצ"ו זמן לא כביר אחר פטירת חותנו זצ"ל.

רברי הרמב"ם בנכסים של אחר גירושין או רנ"מ אם מכרה, רמחמת ירושה אינו יורש, אלא מחמת תקנת אושא רהוי לוקח ראשון, ומשום ראלים קנין פירות שלו כקה"ג כפירש"י בב"ק פ"ח, והכא גרשה הא אין לו קנין פירות, ואף אם הוי קה"ג בלא קנין פירות מ"מ היכי גירשה אף דשייר הירושה זה אם לא מכרה יורשה, אבל אם מכרה אינו יורש אותה, וכ"ש אם פירש כן, וניחא רברי הרמב"ם אם מכרה אינו יורשה רלא הוי לוקח ראשון מחמת תק"א וכמ"ש.

עוד נ"מ גבי יבם דאינו יורש כיון דהוי גט הא אינו ש"י כלל דאינה נופלת ליבום, משא"כ אם לא הוי גט, היבם יורש, ושפיר כתב דהוי ספק גירושין ואינו יורש אותה, ונ"מ גבי יבם וכמ"ש, זה כפתור ופרח.

עוד נראה אם סילק עצמו אח"כ מירושה מהני הסילוק, דהרמב"ם כתב בפ"ו דנחלות רלא מהני סילוק מחמת דעשו חיזוק לדבריהם כד"ת, וזה אם לא גירשה, אבל כאן גירשה אף דשייר הירושה מ"מ אם סילק מהני, דכאן א"צ לעשות חיזוק רהא איהו גרשה והוי ספק ראם לא הוי גט יורשה ולא מהני סילוק ומספק אינו יורשה, ולא מצאתי מבורר.

עוד נראה דאף אי מהני מה דשייר, זה כ"ז שלא נישאת אם מתה יורשה אבל אם נתקדשה או נישאת נתרוקן האישות ואינו יורשה, כמו דמורה ר"א גבי חוץ, ראם נישאת מותרת לו, וה"ה הכא, וא"כ ניחא רברי הרמב"ם אם נתקדשה אינו יורש דהוי ספק מגורשת אבל מחמת מה דשייר הא נתקדשה ונתרוקן, וגם השני אינו יורשה רהא הוי ארום, ואם זה אמת הוא כפתור ופרח.

(2) הוא הרה"ג מוה"ר אהרן יעקב דיסקין בנו של הרה"ג מוה"ר שמעון משה דיסקין אבר"ק לאכוויטץ פלך פולטאווע, וחתנו של הרה"צ מוה"ר יעקב ישראל שפירא הי"ד אבר"ק לובני (בן אחותו של הגה"ק מוה"ר מרדכי דוב מהארנסטייפל זצ"ל). אחר פטירת אביו מילא מקומו כאבר"ק לאכוויטץ, ובשנת תרצ"ז נאסר ע"י השלטון והובל לסיביר, ואחר שבע שנים עבודת פרך וענויים זכה לצאת משם, ונתיישב באה"ק. כיהן כרב בביהמ"ד צאנז בכני ברק. נפטר שם ביום כ"ו תמוז תשל"ה לפ"ק.

תורתנו נתונה בזה לבנו הרב שמעון משה דיסקין נ"י מבני ברק (חתן הרב מו"ה שלמה טייטלבוים הי"ד מלימאנוב נכד כ"ק מרן ארמו"ר הראשון מוהר"ש זצוק"ל) ששלח לנו מכתב זה להרפיסו בקובצנו. ישא ברכה מאת ד'.

כדי שיובנו דברי התשובה, העתקנו כאן דברי המכתב, שעליו נכתבה התשובה. —

וזהו:

גרסינן במס' גיטין פב. המגרש את אשתו ואמר לה הרי את מותרת לכל אדם אלא לפלוני ד' אלעזר אומר מגורשת וחכ"א אינה מגורשת. ומפרש בגמרא דלחכמים מחשב זה לשויר בגט. ובמשנה שניה דף פה. איתא הרי את מותרת לכל אדם אלא לאבא ולאביך ולאחיך ולעכו"ם ולעבד וכו' כשר אפילו לחכמים, שהרי בלאו הכי היתה אסורה לאלו, ונמצא דלא שייר מירי.

ויש להסתפק האין הדין אם נתגייר העכו"ם או נשתחרר העבד מי אמרינן רבשעה שחל הגט לא חל על אלו ונשארה האשה אסורה להם באיסור א"א, אלא רלא חשבינן זה לשויר, כיון דבלאו הכי אסורה להם, לפיכך אם נתגייר העכו"ם או נשתחרר העבד אע"ג דפקע איסור עכו"ם ועבד, אשתייר איסור א"א, או דלמא אמרינן כיון דלא חשבינן זה לשויר בגט שיוכלו לעכב חלות הגט ולהפקיע כחו שלא יחול, והרי הוא חל, ומכיון שהוא חל הרי הוא חל על הכל אפילו על אלו, נמצא דפקע לגמרי איסור א"א ממנה ואפילו להם,

[illegible]

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840.

הגרעק"א

וכמ"ש, או דנימא דהבעיא אם הוי שיוור נתרופן גבי תרומה ואם לא הוי שיוור אסורה וכמ"ש, ורבר מחורש הוא בס"ר.

עור נראה אם קירש השני חוץ מפלוני יתכן רלא נתרופן כיון רלא קירשה, וגבי פלוני נשאר האישות של המגרש לא נתרופן לו, וכן משמע בתוס' פ"ב ע"ב שהקשו גבי חוץ ולא הקשו תחילה, משום רשם שאמר חוץ מראובן נחא והא רלא משני הגמ' כן, משום דאז אינה נישאת . . . ואם זה אמת אפשר דגם גבי תרומה כה"ג וכמ"ש, ויש להתיישב בפרט זה.

עור נראה דלכאורה בארום שגירש חוץ מירושה הוי גט, כיון דאז וראי לא הוי שיוור, ומעתה לפי פסק הרמב"ם רמה"ת אין הבעל יורשה נראה רמה"ת לא הוי שיוור כלל כמו ארום, ועיין תוס' גבי חוץ מתרומה, והבעיא אם שרי להנישא מדרבנן, דמרבנן הוי שיוור או לא, ומעתה לכאורה נראה כיון רמה"ת נתגרשה אינו יורש אותה כלל אף רנשאר בה קנין אישות דרבנן מחמת שיוור לא דמי לקטנה דירושה, רשם תקנו, משא"כ כאן דהוי אשתו וגרשה, אף אם הוי רק מה"ת, והרשב"ם ב"ב ס"ל דאם נתן דעתו לגרשה וכו' ותוס' פליגי, אבל בגרשה מה"ת י"ל דא"י כלל, ומעתה מה בעי' רחוק מירושתך הא אינו יורשה כלל, וצ"ל דמ"מ שייך זכות ירושה, ואף דהא גרשה הא שייך הזכות לירושה, אבל זה אם הוי גט ושייר הירושה, יש בה זכות ירושה, אבל אם לא הוי גט אינו יורשה דהא מה"ת הא נתגרשה משא"כ אם הוא גט והרי שייר הירושה א"א להיות גט אם לא יתיה בה זכות ירושה וירושה, נמצא הוא להיפך אם הוי שיוור ולא הוי גט אינו יורשה, אבל אי הוי גט יורשה מחמת שיוור, ומספק א"י כמ"ש בהל' נחלות, ואם כנים אנו בזה הוא נפלא מאד בס"ר.

ולכאורה קשה על הרשב"ם דהא דעתו לגרשה ואינו יורשה ומה שיוור יש בה וכמו בארוסה רלא הוי שיוור, ודוחק רשם לר"ש ולא לרבנן ועיין יש"ש פ"ב דגישין, ונראה בזה דגבי דעתו לגרשה לא פקע ממנו זכות ודין ירושה מאשתו כלל דעדיין אשתו היא ואם חזר מלגרשה יורשה והוא אמר חוץ מירושתך ר"ל רהשאר דין אישות שיש לו בה זכות ירושה ושפיר הוי שיוור דהא השאיר בה אישות של ירושה וכמ"ש, ונ"מ טובא להירושלמי שהביא האלפס בריש הכותב רפלפלו בזה הר"מ והרמב"ן והר"ן רר"ל דשפיר יורשה אלא רהתנה להחזיר הירושה וברור דגם בזה אם אמר חוץ מירושתך הוי בעי' אף דא"י היינו דצריך להחזיר הירושה אבל הא יש בה זכות ירושה והוי שיוור, וזה נראה ברור, וה"ה כה"ג להרשב"ם יש לו בה דין זכות ירושה מחמת אישות אף דאינו יורשה כ"ז שרעתו לגרשה וכמ"ש, וכן נ"מ אם הוי מומר דכתב הרמב"ם דנותנין הירושה, ואם אמר חוץ מירושתך הוי ג"כ בעי' דהא יש בה אישות של ירושה והוי ספק גירושין, וגם בזה יש מקום לרברי הרמב"ם (ומה שהשיב על הגאון רי"א ז"ל לא מצאתי קושיא, ואטו הח"ס צריך לתרץ כן, הגרי"א כתב לסברא זו דאינו יורשה) ועיין כנ"י שחידש סברא כיון רתליא בירושה ואינו יורשה אינה נופלת ליבם, וכן כתב הא"מ, וכבר קדמו הגאון כנסת יחזקאל בסברא זו.

ומחמת שדרה אקצר ואסיים בברכה, ואשאר ירידו מברכו בכל מילי דמיטב

אבא דוד

ובכוח"ט,

בנדרון כננות מעבר הירדן בשביעית בשיטת שביעית בזה"ז דאורייתא או דרבנן, ובנדרון עבר הירדן לשביעית

יצחק יעקב ווייס

רב ואב"ד

לכל מקהלות האשכנזים
בעיה"ק ירושלים תובב"א

בס"ד. שנת השביעית תש"מ לפ"ק.

הנה לפני פסח נתעורר השאלה היות שהי' מחסור בננות בשדה נכרים כאשר שהעריבים מוכרים אותם לירדן שמקבלים שם מחיר גדול מכאן, משום שהמטבע היוצא שם שוה הרבה יותר מבכאן, ומחמת שבימי הפסח המה אחד מעיקרי האוכל להילדים, הרבה משפחות ובפרט הברוכי הילדים מודאנים מאד, ולפני י"ד שנים כשהי' ג"כ דוחק גדול בכננות, ישבו על מדוכה זו הגו"צ הבר"צ שלפנינו זלה"ה, ויצא הפס"ד כפי שנדפס במדריך הכשרות משנת תשכ"ו (ע' 22) בזה"ל: בננות הם רק מקומי ואין של ערבים, בחניות השמיטה של השנחתינו מובאים כננות ממקומות מיוחדים שלפי הוראות הבר"צ אפשר להקל בזה, אמנם יש להחמיר לנהוג בהם קדושת שביעית, וגם להפריש מהם תרו"מ עכ"ל. ובישיבת הבר"צ כעת הציעו הועד הכשרות אם גם כעת יודקקו להתיר כנ"ל. והנה כאשר שבהנדפס במדריך הכשרות כנ"ל, לא מבואר איזה הם המקומות והיסוד לפסק הנ"ל, רק הועד הכשרות מסרו לנו בע"פ, שהכוונה היא לבננות הגדלים בעבר הירדן, וכרי להבין טעמם ונימוקם של הבר"צ זלה"ה, יש לברר קצת מה דינם של עבר הירדן לשביעית.

הנה במתני' (פ"ו דשביעית מ"א) תנן שלש ארצות לשביעית, כל שהחזיקו עולי בבל וכו' לא נאכל ולא נעבר, וכל שהחזיקו עולי מצרים וכו' נאכל אבל לא נעבר וכו' מן הנהר ומאמנה ולפנים נאכל ונעבר עכ"ל, והרע"ב הביא ב' פירושים על לא נאכל ולא נעבר, א' דאם נעבדה וגדלה אסור לאכול מאותן גידולים, פ"א ועיקר לא נאכל לאחר שביעית בלא ביעור, וכן בנאכל ולא נעבר, א' דנאכל לאחר ביעור, ולאידך לישנא אם נעבר בשביעית נאכל, ולא נעבר דלענין עבודה החמירו לאסור מרבנן עכ"ד, והרמב"ם פ"ה הא דנאכל לענין ספיחים, וז"ל (בפ"ד מהל' שמיטה ויובל הכ"ו) כל שהחזיקו בו עולי בבל עד כזיב אסור בעבודה, וכל הספיחים שצומחין בו אסורין באכילה, וכל שלא החזיקו בו אלא עולי מצרים בלבד וכו' אעפ"י שהוא אסור בעבודה בשביעית הספיחין שצומחין בו מותרין בשביעית עכ"ל.

והנה להרמב"ם פשיטא דיש בכיבוש עולי מצרים קדושת שביעית, ורק בספיחים התירו, אבל להפ"י שהביא הרע"ב והוא מהר"ש דנאכל לאחר הביעור מסופק המל"מ שם, אם קודם הביעור מותר לאכול בלא קדושת שביעית, או

דצריך לאכול בקד"ש ורק בביעור הקילו עיי"ש, והביאו בתוספות רעק"א עה"ג במשניות שם, ובשנות אליהו מהגר"א שם, פי' להדיא נאכל ולא נעבר, ר"ל דאין מחויב לאכול בקדושת שביעית עיי"ש.

והנה במתני' (פ"ט דשביעית מ"ב) תנן שלש ארצות לביעור יהודה ועבר הירדן והגליל וכו' עכ"ל, ובוזה כתבו המל"מ, וגם בתוס' רעק"א (בפ"ט) שם עה"ג דלפי' הר"ש דבלא כבשו עולי בבל נאכל אחר הביעור, צ"ל דבעבר הירדן כבשו עולי בבל, דאל"כ לא עדיף מא"י גופא היכא דלא כבשו עולי בבל, וכה"ג כתבו התוס' (יבמות דט"ז ע"א ד"ה עמון ומואב), דהא דעבר הירדן דחייב בביעור, היינו שקדשו עולי בבל, וכתבו דג' עבר הירדן יש, סיחון ועוג שלא היתה של עמון ומואב, ושם קדשו עולי בבל, ב' ארץ סיחון שכיבש מעמון ומואב, ושם לא קדשו עולי בבל, ג' עמון ומואב שלא כיבש סיחון, ושם לא קדשו אף עולי מצרים עיי"ש, ועי' בר"ש (פ"ד רידים מ"ב) מזה.

והיוצא מרברי הפוסקים בזה, רבסיחון ועוג עצמן בודאי שביעית נוהגת בה, ובלא כבשו עולי בבל תלוי בפי' דמתני' (פ"ו) הנ"ל, ובעמון ומואב שלא טהרו בסיחון, בודאי שאין שביעית נוהגת בה, דאף קידוש עולי מצרים ל"ה שם, ובעמון ומואב שטהרו בסיחון פליגי, אם קדשו עולי בבל, ועי' מש"כ בספרי (ח"ו סי' קכ"ז).

והנה ברמב"ם שם (הכ"ח) איתא עבר הירדן שביעית נוהגת בה מרבדיהם, וספחי סוריא ועבר הירדן מותרין באכילה, לא יהיו ארצות אלו חמורין מא"י שהחזיקו בה עולי מצרים עכ"ל, וכתב ע"ז הראב"ד, א"א עבר הירדן מה הי' צריך להביאו מק"ו הרי לא החזיקו עולי בבל וכן סוריא עכ"ל, והכ"מ כתב ע"ז וי"ל דאין אנו יודעים אם כבשו עולי בבל קצת ארצות מעבר הירדן ומסוריא שהיו בבית שני מלכים תקיפים כמו שמצינו בינאי המלך שכבש ששים עיר כדאיתא בקידושין פ' האומר עכ"ל. והנה נודע מה דרנו הפוסקים בשיטת הרמב"ם בשביעית בזה"ז אם הוי דאו' או דרבנן, ויש בזה סתירה בכ"מ, דאילו שם (הכ"ה) החליט בשיטת הרמב"ם שכתב שם, ונוהגת בין בפני הבית בין שלא בפני הבית, דפשטא דמילתא דמדאו' קאמר דנוהגת אף שלא בפני הבית, וכ"כ שם (פ"י ה"ט), וכמה שכתב הרמב"ם שם (פ"י) ובזמן שאין היובל נוהג אינו נוהג אחר מכל אלו חוץ משביעית בארץ והשמטת כספים בכל מקום מרבדיהם כמו שביארנו, וכתב הכ"מ רלא קאי אלא לשמיטת כספים דאילו שביעית בארץ אף בזמן הזה הוא מה"ת עיי"ש, וכ"כ הכ"מ שם (פ"ט ה"ב), ואילו שם (פ"ד הכ"ה) כתב הכ"מ על הכו"פ, שכתב אכל מה שהוא אסור מה"ת מפני שבח הארץ וקדושתה לא הופקע וכו', לא דק דבהדיא כתב דבינו בפ"ט ובפ"י דשמיטת קרקע בזמן שאין היובל נוהג אינו אלא מרבדיהם עכ"ל, ועי' בספרי שם (פוס"י קכ"ח) מש"כ לפרש דבריו הנ"ל, וכ' שכנראה חזר ממש"כ (שם פ"ד הכ"ה וכו') דהוי מה"ת להרמב"ם, שכ"כ בתשו' אבקת דוכל ובת' הנרפס במהר"ט והתשו' הנ"ל כתב בסוף ימיו. ובטעם החזרה י"ל דל"ק מרברי הרמב"ם (פ"ד הכ"ה) דנוהגת בין בפני הבית ובין שלא בפני הבית, אף שכתב הכס"מ דאם הוה אמדינן שמה

שכתב רבינו דנוהגת אף שלא בפני הבית מדרבנן, הוה נוחא רל"ק ממש"כ הרמב"ם (כפ"י), אבל פשטא דמילתא דמרדאו' קאמר כנ"ל, מ"מ י"ל דשוב ס"ל כמ"ש הרדב"ז דאחר י"ד שנה התחילו למנות רבשנת כ"א לכיאתם לארץ עשו שמיטה, נמצאת למד שאינו תלוי בבנין הבית עכ"ר, א"כ שפיר י"ל דשלא בפני הבית היינו קודם בנין הבית, אבל לאחר החורבן אף לאחר כיבוש עזרא הוי רק דרבנן, ויש ראי' לזה ממש"כ הרמב"ם (כפ"י ה"ח) גבי יובל, יובל היא בכ"מ בין בפני הבית בין שלא בפני הבית עיי"ש. ואינו כן דעת המים חיים, דס"ל בשיטת הכ"מ אליבא דהרמב"ם דסמי חדא מקמי תלתא עיי"ש.

והנה כי כן נראה דס"ל המל"מ הנ"ל בשיטת הכ"מ אליבא דהרמב"ם, דשם (הכ"ו) הקשה על הכ"מ שכתב שם (הכ"ח) בישוב השנת הראב"ד הנ"ל, דאין אנו יודעים אם כבשו עולי בבל קצת מעבר הירדן, דא"כ למה כתב רבינו דעבר הירדן שביעית נוהגת מדבריהם, ה' לו לומר דבארצות אלו שכבשו עולי בבל יהי' שביעית נוהגת מן התורה, אלא ודאי דס"ל דעבר הירדן ל"ה מכיבוש בבל עכ"ר, הרי נראה מדבריו לפשיטות דכא"י אף בזה"ז הוי שביעית מה"ת אליבא דהרמב"ם כנ"ל. אבל קשה לפי"ז דאם ל"ה מכיבוש עזרא, אמאי צריך לק"ו וכקוש' הראב"ד, והנראה דלהכ"מ לפי"מ דס"ל אליבא דהרמב"ם דשביעית בזה"ז דאו', י"ל דשאני עבר הירדן, מכל הני טעמי המבואר בספרי שם (סי' קכ"ז), דלפי"ז י"ל דמיידי אף בכיבוש בבל, ומה דהוי מדבריהם, הוא משום דאף בזמן הבית שביעית בעבר הירדן הוי רק מדבריהם משום הני טעמי דאיתא שם. והנה לפי"מ דס"ל להכ"מ אחרי החזרה רשביעית בזה"ז הוי דרבנן, צ"ב דא"כ מ"ש עבר הירדן דהקילו בספיחים אף בכיבוש בבל, דמ"ש מבא"י גופי' דל"ה ג"כ רק מדרבנן בזה"ז, ונראה עפי"מ דאיתא בש"ס (ניטין דנ"ג ע"ב) ודמי דר"מ אדר"מ בדאורייתא, דתניא הנוטע בשבת בשוגג יקיים במזיד יעקר, ובשביעית בין בשוגג בין במזיד יעקר, ולטעמך תקשה לך היא גופא מכרי הא דאו' והא דאו' מ"ש שבת ומ"ש שביעית וכו' עכ"ל, וכתב ע"ז המהרש"א וז"ל ולא נוחא לי' לתלמוד למימד בשביעית בזמן הזה דל"ה רק מדרבנן כדאמרינן בפרק השולח ובפ"ק רמוע"ק ע"ש עכ"ל, והנה בספר העיטור (אות פ' בריני פרוזבול) הכריח מדברי הש"ס הנ"ל, דהלכה כרבנן (ולא כרבי) דשביעית בזה"ז דאו' עיי"ש, ועכ"ח דלא נוחא לי' לומר כדברי המהרש"א הנ"ל, והביאו בספר בית הלוי (ח"ג סי' ו'), וכתב שם דאין לומר דעיקר קוש' הש"ס דמרדקט ד"מ בסתם שביעית, משמע דאיידי גס בזמן הבית דשביעית דאו', דזה אינו דהרי הגמ' משני שם על ר' יהודה משום דבאתרי' ה' חמור שביעית, הרי דקאי על זמן הזה עיי"ש, וחידוש שלא הביא את דברי המהרש"א הנ"ל במקומו, שכתב לאורך גיסא דלא נוחא לי' לומר דמיידי בזמן הזה, ובאמת יוקשה על מהרש"א מדברי הש"ס במקומו דמוקמי בזה"ז כנ"ל וצ"ע.

והנה בס' בית הלוי שם כתב בישוב קושיא הנ"ל על המ"ד שביעית בזה"ז דרבנן, דהנה בטעמם של המקילים וסוברים שהיא מדרבנן, יש סברות מחולקות, בספר התרומה כתב משום דקרושה שני' ג"כ לא קרשה לע"ל, ודיעה שני' משום

רק"י"ל כרבי רשמיטה תלוי ביובל, ואם נאמר דקרושה שני' לא בטלה רק תלוי ביובל, וחיובו דעתה בכחו של התקנה שתקנו עולי גולה בימי עזרא וקבלו עליהם לשמור שמיטה אע"ג ראין יובל, א"כ לא נקרא שמיטה דרבנן, רק הוא דברי קבלה, דתקנת עזרא הרי בא בפסוק מפורש (בנחמ' י'), וכמו שכתוב שם ובכל זאת אנחנו כורתים אמנה וכותבים וחותמים וגו' ובאים באלה ובשועה וגו' וניטוש את השביעית ומשא כל יד, הרי רכל עולי הגולה קבלו באלה ובשבועה לשמור שמיטה, ובדוראי ריש לו דין כל חומר איסורא דאו' כרין דברי קבלה, וכרין שבועת צבור על דורותם, ואין מקום להקל בזה"ז יותר מבזמן הבית, ועי' בשו"ת נובי"ק (א"ע סי' ע"ז) שהביא ת' הר"ן דגם חרדר"ג שלא לגרש בע"כ הוא איסור דאו' עיי"ש עכת"ד. וכתב שם דמה"ט יש להחמיר בספיקו כמו בדאו' ועי' בספרי שם, ובקונטרס תוס' שביעית להגר"נ ויידענפעלד ז"ל (שהובא בספרי שם) מש"כ מדברי הפוסקים דפליגי אם אמדינן ספק ד"ק לחומרא עיי"ש. אבל צ"ע תירוצו הנ"ל, הרי כ"ן אם נאמר קרושה שני' קרשה לע"ל כנ"ל, אבל אם לא קרשה, הרי כל ריני שמיטה בזה"ז ל"ה מתקנת עזרא, רק מתקנת חכמים שהיו סמוכים להחורבן בית שני, ולפי"ז הוי רק כמו כל איסורי דרבנן וכמ"ש בבית הלוי שם, והרי בש"ס שם אזיל אליבא דר"מ, והוא ס"ל דבטלה קרושת הארץ, כמבואר בחולין (דף ו'), כהא דר"מ אכל עלה של ירק בבית שאן, וכמ"ש"כ בהגהות מצפה איתן הנרפס בהשלמות הש"ס רפוס ווילנא (גיטין) שם, אמנם איך שיהי' אפשר לכוון את תירוצו לדברי הש"ס (גיטין) שם, אבל הסברא קיימת ריש להחמיר יותר היכא דהוי ד"ק מברבנן לגמרי.

והנה שם בס' בית הלוי הביא בשם המשכנות יעקב לתרץ דקרי לשביעית דאו' משום דעקרו הוי דאו' בזמן הבית, אלא שכתב ע"ז הבית הלוי דהוא דוחק גדול, דאכתי מאי מקשה על ר"מ דקנים בדרבנן ולא בדאו', מ"ש שבת ומ"ש שביעית, הרי שני ושני, דשבת הוא ממש דאו', ושביעית היא עתה דרבנן ומש"ה קנים, ומנ"ל להמקשה רכל עיקרו דאו' לא קנים כמו בממש דאו' עיי"ש, אמנם גם בזה אף דקשה ליישב בסברתו דברי הש"ס, אבל הרבר מצד עצמו נכון דבעיקרו דאו' מחמדינן יותר מברבנן לגמרי, כמבואר בכמה דוכתי.

עוד כתב בס' בית הלוי שם (באות ז'), דלא כל תקנת חכמים דומים, דיש בהם חילוקים, דיש מה שתקנו ברבר שבעצמו של דבר אין בו איסור דאו', ורק משום סייג לגדר שלא יפגע בדאו' וכדומה אסרו, ובזה הוא דאמרו ספק דרבנן להקל, אבל מה שהרבר בעצמו הוא מצוה דאו', והמקיימה עושה אותה מצוה ממש אשר התורה ציותה עליו, ורק מצד אחר אינו מחויב בזה בזה"ז, וכמו איסור שביעית אם נאמר דלא בטלה הקרושה גם עתה, וא"כ הרי המקיימה עושה מצוה דאו', ורק אין החיוב בה עתה משום ראין חיובל נוחג, ורבנן תיקנו שיתחייבו בה עתה, אבל עצם המצוה הוא מצד עצמה מצוה דאו', הוא חמור יותר משארי דרבנן, וקרוב הרבר שמקיים בזה מצוה דאו', ובזה ניחא דקרי לשביעית דאו', ומש"ה החמיר ר' יוחנן (בגיטין דל"ז) בספיקא דרינא עכת"ד.

והנה כל הנ"ל שייך בארץ ישראל גופי', אבל בנוגע לעבר הירדן, בין אם

נאמר ראף קדושה ראשונה לא חל עלי' לענין שביעית, כמבואר בת"כ (בר"פ כהר), דנתמעט מקרא דכי תבואו אל הארץ, דררש ארץ המיוחדת, או עכ"פ בקדושה שני' לא חל עלי' קדושת עזרא, מכל הטעמים המבוארים בספרי שם (סי' קכ"ז) עיי"ש, א"כ ל"ה בכלל תקנת עזרא הנ"ל, ורק הוי איסור דרבנן ככל איסורי דרבנן, וכן אם נאמר דגם בקדושה ראשונה לא חי', ל"ה עיקרו בראו', וגם אין שייך בזה לומר דהרבר שבעצמו הוי מצוה ראו', רק מצד אחר ל"ה חיוב עתה, דגם מתחילה ל"ה מצוה ראו' בעבר הירדן, א"כ הוי רק כמו שאר איסורי דרבנן, וממילא יש חילוקא רבה בין האיסורי דרבנן בארץ ישראל גופי' אם נאמר דשביעית דרבנן בזה"ז, ובין עבר ירדן, דהוי רק מדרבנן, דבא"י יש להחמיר בספיקא וכי"ז כמו בראו' ממש, משא"כ בעבר הירדן, ולכן שפיר חילק הרמב"ם ג"כ בנוגע לאיסור ספיחין כנ"ל, וא"ש בעזה"י.

והנה דברר מש"כ בבית הלוי שם ליישב, ראף לפי מה שכתב ליישב מה דאמרו בש"ס להחמיר בספיקא דשביעית, וגם מה דאמרו שם (גיטין דנ"ג) דשביעית ראו', דהוי כמו ראו' דהוי ד"ק כנ"ל, מ"מ שפיר אמר אב"י על פרוזבול, וכן (בריש מוע"ק) על הא דמשקין בית השלחין, דשביעית בזה"ז דרבנן, דבתקנות עזרא יש ב' ענינים, א' תקנת ב"ד הגדול של כל ישראל עולי הגולה, ובזה אמרינן ראין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו אא"כ גדול ממנו בחכמה ובמנין, ב' אלה ושבועת הצבור שקבלו עליהם, בזה יש לו דין אחר דצבור שגזרו בחרם, הרי גם דור שבא אחריו יוכל להתירו בלי שום פתח כמבואר ביו"ד סי' ... ולא נזכר שם דצריך שיהי' האחדון גדול בחכמה מהראשון, וא"כ בדורו של הלל שתיקן פרוזבול, ודורו של חכמים בעלי המשנה שאמרו משקין בית השלחין, כיון שהיו אסיפתם של כל חכמי ישראל ומנהיגיהם בדורם, יכלו להתיר השבועה, ולא נשאר רק עצם תקנת עזרא דזה א"א לבטלו, וא"כ אינו רק מדרבנן, וכי"ז מה שהתירו הם, אבל מה שלא התירו הם והניחו באיסורו, הרי יש בו איסור שבועה, וכמו דאיתא ביו"ד דחרמי צבור שהתיר מקצתו לא הותר כולו עכת"ר.

והנה דבררי הבית הלוי שם חסר המראה מקומות למש"כ רמבואר ביו"ד כנ"ל, והנני להשלים החסר, דמה שכתב כמבואר ביו"ד דצבור שגזרו בחרם, גם הדור שבא אחריו יכולים להתירו, נראה רכוונתו למה דאיתא בש"ע (יו"ד סי' רכ"ח סעי' ל"ה), דאי אפשר להשביע הנולדים אחר זמן, אבל נירוי וחרם חל על דורות הבאים, ובפתחי תשובה שם (סק"ל) הביא מתשו' זכרון יוסף (חיו"ד סי' י"ד) כתב דהרשות בידם להתיר גם בלא פתח וחרטה, דודאי לא גרעו הנולדים מן אבותיהם הראשונים עיי"ש, ופשיטא דל"ש לומר כן היכא שהקהל קבלו עליהם ועל זרעם בחרם למיגדר מילתא, ראין להתירם לעולם, וכמו בחרדר"ג, ראף אבותיהם הראשונים לא יכולים להתיר כמבואר שם (סעי' כ"ח כ"ט), ועוד יש מטעם גזירה על הצבור דיכולים לגזור אף על דורות הבאים, עי' נובי"ק (יו"ד סי' ס"ו ד"ה ומעתה וסי' ס"ח) ובנובי"ת (חומ"מ סי' ג"א).

והנה בנוגע לשבועת התורה, עי' בתשו' חו"י (סי' קכ"ו), שהביא מה

שהתעוררו המפרשים על קבלת ישראל בכמה בריתות אלות ושבועות, איך הי' אפשר להטיל הברית והשבועה על רורות הבאים, וכ' שהבעל עקירה (פ' נצבים) והשל"ה רמ"ג הביאו הפליג להעמיק בעיון ע"פ מש"כ אשר ישנו וגו', שהיו שם כל הנשמות העתידין להבראות, וגם הרוחות ודיוקנ' הגופים, (והנה בשל"ה שם הביא ממר"ת (נצבים ג') לעברך בברית ר"א וגו' שלש כריתות כרת הקב"ה כשיצאו ממצרים וכו' ללמדך כשם שמשיבועים את הסוטה כך הקב"ה השיבוע את ישראל וכו', וכן אתה מוצא כשבקשו לפרוק עול שבועתו בימי יחזקאל וכו', א"ל יחזקאל לישראל והעולה על רוחכם היו לא תהי' וגו' וכו' ולא אתכם לברכם אלא אף הרורות העתידים לבא היו שם באותה שעה שנאמר כי את אשר ישנו פה וגו' ואת אשר איננו פה, לפי שהנשמות היו שם וכו' עכ"ל), וכתב השל"ה שם להלן, וז"ל ואין לומר א"כ נר חנוכה ומקרא מגילה ונש"י וכה"ג מה הכריח חובתם לאל דור ודור, וכן מ"ש רז"ל הדר קבלוהו בימי אחשורוש, רי"ל דאחר שנתנה תורה ונכתב בה לא תסור, ושאל אביו, ממילא כל תקנת חכמים וקבלת חכמי דור ודור הוי חובה לקיים, והעובר עובר בלא תסור, ואפילו לא קבלו בפירוש עליהם ועל זרעם כמ"ש במקרא מגילה וכו' עכ"ל.

ובזה א"ש רברי הבית הלוי הנ"ל, דהוסיף עוד לומר דהיכא יהיו תקנת חכמים בשבועה על דורתם, כל זמן שלא הותר השבועה יש משום ב', איסור דרבנן ולא תסור, וגם משום שבועה, ובמקום שהותר השבועה, עדיין נשאר איסור דרבנן דל"ת, (ומה שכתב משום אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו וכו', צ"ע דהרי פשיטא דאיסור דרבנן אין בכח בשום אדם לבטל, ואולי כתב זה רק ליתר שאת), ולכן כיון שבגד"ר כתב ובודאי דיש לו דין כל חומרא איסורא דאורי', כדיון דברי קבלה, וכדיון שבועת צבור על דורתם וכו', וכוונתו דזולת השבועה ל"ה רק איסור דרבנן, רק ע"י השבועה הוי כדברי קבלה, ובה היכא דסמי מכאן השבועה, נשאר רק איסור דרבנן משום ל"ת ודינו רק כמו בכל איסורי דרבנן כנ"ל.

ובזה יונח לנו אמאי בכיבוש מצרים לבר, אף דנוהג שביעית מרבנן, מ"מ חייב גם בתו"מ, לפי מש"כ במל"מ שם (הכ"ז) והיכא דכבשו עולי בבל, אף דלכ"פ שביעית בזה"ז רק דרבנן כנ"ל, ומ"מ פטור מתו"מ, ובהנ"ל י"ל כיון דהיכא דכבשו עולי בבל יש איסור דאורי' מחמת השבועה כנ"ל, לא החמירו בה בתו"מ, כרי שלא יבואו להקל עי"ז באיסורי דשביעית.

אמנם הי' נראה להוכיח בשיטת הרמב"ם דס"ל דשביעית בזה"ז דאורי', דהנה איתא (ביומא רפ"ג ע"א) ת"ר מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו הקל הקל טבל ונבילה מאכילין אותו נבילה, טבל ושביעית שביעית וכו', ופרש"י טבל ושביעית מאכילין אותו שביעית, לאחר זמן הביעור שהטבל במיתה ביד"ש והשביעית בעשה עכ"ל, ובמג"א (סי' תרי"ח סק"ט) כתב וז"ל תדומה חמורה מטבל, וטבל מנבילה, ונבילה משביעית וכו' עכ"ל, וברמב"ם (ה' מאכלות אסורות פ"ד הי"ז) כתב כיצד היו לפנינו טבל ונבילה מאכילין אותו נבילה טבל במיתה, נבילה וספיחי שביעית מאכילין אותו ספיחי שביעית שאסורים מדברי סופרים,

כמו שיתבאר בה' שמיטה, טבל ושביעית מאכילין אותו שביעית וכו' עכ"ל, ובס' תוספות יוהכ"פ (יומא שם) הביא דברי הרמב"ם הנ"ל והוכיח מדבריו דרוקא ספחיו שביעית קל מטבל ומנבילה, שהם מדר"ס, אבל שביעית לא התיר, ודחק בטעמו, דהרי נבילה בלאו ומכ"ש טבל דהוי במיתה ושביעית בעשה, וטפי עדיף שנאכלו איסור עשה משנאכל אותו איסור לאו ומכ"ש איסור מיתה, וכתב דצ"ל רס"ל להרמב"ם דאיסור עשה חמור מאיסור לאו, וכמ"ש הרמב"ן (יתרו) ולכן אמרינן עשה רוחה ל"ת עיי"ש, והביאו במהש"ק על המג"א שם, ועי' בהנהגות הרעק"א על התוס' יוהכ"פ הנ"ל מה שהעיר על דבריו.

והנה בנובי"ק (או"ח סי' ל"ו) כתב שנוראות נפלא בדברי הרמב"ם הנ"ל, מש"כ טבל ונבילה מאכילין נבילה, דאף שכן מבואר בהדיא בש"ס שם, מ"מ עכ"ח צ"ל דהך ברייתא ס"ל שתו"מ בזמן הזה מדברי תורה, אבל הרמב"ם שם"ל (בסוף א"א מה"ת) דתו"מ מדרבנן א"כ אתמחה איך נאכילנו נבילה שהוא איסור תורה ולאוי שיש בו מלקות, ולא נאכילנו טבל שהוא רק איסור דרבנן, ולומר שהרמב"ם שם מיירי בזמן בית ראשון, קשה לאומרו, שהרמב"ם כללא כייל שמאכילין אותו נבילה, ולא פרט שום זמן, ואיך נימא שכוונתו בזמן הבית של שלמה, ותי' שמשום שם (בה' תרומות) חילק בין תרומות למעשרות, דתרומה פשיטא ל' שהוא מדרבנן (דכתיב כי' ביאה וצריך ביאת כולכם) אבל במעשר ל"ה לו שום ראי' מהש"ס שהוא מדרבנן (משום דבמעשרות לא כתיב ביאה) ולכן כתבו בלשון יראה ל'. ולפי"ז צ"ל דגם תרומת מעשר מה"ת, וא"כ איכא טבל שגם בזה"ז מה"ת ובאיסור מיתה. ואף שהרמב"ם ס"ל דיראה לו דגם מעשרות הוי דרבנן, מ"מ שביק לה (בה' מאכ"א) שם ולא הזכירו לפי שלא הי' בו הכרעה הכרחית עכ"ת, וכו"ז שייך גבי טבל, אבל לגבי שביעית בזה"ז אם הי' ס"ל להרמב"ם דהוי רק דרבנן בזה"ז משום דתלוי ביוכל וכדברי רבי, איך סתם וכתב נבילה וספחיו שביעית, מאכילין אותו שביעית, ולא חילק בין זמן הזה ובין בזמן בית ראשון. וצ"ל דס"ל דשביעית בזה"ז דאו', אך אפ"ל כיון דמשום טבל ונבילה נקט רק דהוי בזמן הבית של שלמה, דלא לחלק בין אז לאח"כ, לא חילק לענין נבילה ושביעית ג"כ, ונקט רק הדין כמו שהי' בזמן הבית ראשון כנ"ל.

וכעת נפנה קרם בנוגע לשאלתינו, דמש"כ הבר"צ זלה"ה בהכנות מעבר הירדן דאפשר להקל בזה, עכ"ח אין הכוונה בלא קדושת שביעית, ולסמוך על הגר"א בפירושו בהחזיקו עולי מצרים ולא עולי בבל, דנאכל בלא קדושת שביעית, ונאמר ג"כ דעבר הירדן ל"ה כיבוש בבל, וכמו רס"ל להראב"ד כנ"ל, דהרי להגר"א לשיטתו עכ"ח צ"ל דעבר הירדן הי' מכיבוש בבל כמ"ש המל"מ, ממה דאמרינן במתני' (שביעית פ"ט) דעבה"י חייב בכיעור, והא דאמרינן בעמון ומואב דאין שביעית גוהג בהם כנ"ל, היינו בחלק שלא שטרו בסיחון, או אף במה שטרו בסיחון, ורק באותו חלק לא קדשו עולי בבל, וכדברי התוס' (יבמות) שם, דבאותן חלקים גם לר"ת שם בתוס' ליכא קרו"ש, אמנם מה שהחליט המל"מ שם כן גם אליבא דהר"ש צ"ע, דו"ל דהר"ש ס"ל דעבה"י שבמתני' דג' ארצות לביעור, היינו עבר הירדן שבמערב א", וכדמוכח מדברי הרמב"ם (פ"ה ה"ט), וכמ"ש בספר כו"פ (פרק מ"ח) עיי"ש, וזה דלא כהכ"מ, ולפי"ז אין להתיר בלא

קדושת שביעית אף בעבר הירדן בשום מקום, כמו דאין להתיר בא"י גופי' היכא דלא כבשו עולי בבל, משום דאין אנו בקיאים בגבולות, כן בעבר הירדן, כיון דעכ"ח יש מקומות גם בעבר הירדן ריש קרו"ש כנזכר (ועכ"ח חזא מתרתי, או דכבשם עזרא, או אף דלא כבשם עזרא יש קרו"ש דלא כהגר"א הנ"ל). אם לא דנאמר דעבה"י הנזכר במתני' הנ"ל דחייב בביעור, אינו עבה"י דסיחון ועוג, אלא עבר הירדן מגוף א"י וכמ"ש הכו"פ אליבא דהרמב"ם כנ"ל, ועי' בתוס' דעק"א שעה"ג משניות (שביעית פ"ט) שם, אבל אין כן דעת הגר"א בשנות אליהו שם, והביאו בתפא"י שם (אות ט"ו), שכתב דג' ארצות שבעבה"י לא פ"י התנא, דהמה מפורשים ביהושע (ט"ו), והנך ג' שזכר התנא לוד וחר המלך ובית חורין, הם ג' שבחלק בנימין, וא"כ הרי התנא דהשווה שם כדין עבר הירדן, הן שכבשן מרע"ה במזרח ירדן, והן שבחלק בנימין, יש חלק ג"כ בעבר הירדן מזרחה ששייך שם קדושת שביעית, ודעת הר"ש לא בריר כנ"ל, ולהקל בקרו"ש בעבר הירדן, היינו צריכין לצרף הרבה קולות, א' שיטת הגר"א דהיכא דלא כבשו עולי בבל ליכא קדושת שביעית, ב' דבכל עבר הירדן מזרחה לא כבשו עולי בבל, ולפרש דעבר הירדן במתני' (פ"ט) דחייב בביעור היינו עבר הירדן מצד מערב ולא כהגר"א ושאר מפרשים, ואין להעלות על הדעת להקל כל כך.

והנראה דהב"ד כווננו לשלול שאר חששות שישנם בפירות ישראל שאינם שומרים שביעית, היינו איסור ספיחין, ואיסור שמור ונעבר, ונזרע בשביעית, ושוב ראיתי בספר שו"ת משנת יוסף מהגר"י ליבערמן שליט"א (סי' כ'), שהוזמן ע"י הבר"צ זלה"ה לרדן בהצעה שהוצע לפניהם אז להביא כננות מעבר הירדן, דכפי היוצא מדבריו הוסכם שיש בהם קדושת שביעית, אבל הקילו בחששות האחרות הנזכרים, דאין בהם משום ספיחים כמבואר בדמב"ם כנ"ל, ועוד הובא שם מדברי החז"א שם"ל רבכלל אין בהם משום ספיחין מכמה טעמים המובאים שם, וכתב דכן עמא דבר לא לנהוג בכננות איסור ספיחין עיי"ש, אמנם הבר"צ בירושלים עה"ק ת"ו החמירו גם בכננות בספיחין, אבל בעבר הירדן פשיטא להקל כנ"ל, ושני החששות האחרונים הנ"ל, היינו נעבר ונזרע בשביעית אינם במציאות בהגדרן בהכננות שלפני הפסח דשביעית, שלא נשתל בשביעית ודוב העבודות המה לאוקומי, כמ"ש בס' ברית עולם (סי' ג' סעי' מ"ה), ועוד טעמים שבת' משנת יוסף שם, ולא נשאר רק משום שמור, ונזרע שהחז"א סמך על מקילין במשומר בשביעית, אמנם אנחנו פעה"ק ת"ו מחמירין מאד שכ"פ הגאונים זלה"ה שלפנינו כנודע, אבל בעבר הירדן דהוי תרי דרבנן, היינו לכ"פ שביעית בזה"ז דרבנן, ועבר הירדן דרבנן כנ"ל, והוי שעת הדחק כמבואר בפתח דברינו, יש לסמוך על המתירים, וכמ"ש במשנת יוסף שם, ועוד יש לצרף שיטת הגר"א רבמקום של"ה כיבוש בבל אין קדושת שביעית כלל, ואף דלירדי' עכ"ח ה"י כבוש עזרא בחלק מעבר הירדן, מ"מ דלמא באותו מקום ל"ה כיבוש עזרא, וגם דלהר"ש דס"ל כהגר"א דאין קדושת שביעית לפ"מ שכתב המל"מ, י"ל דס"ל דל"ה כיבוש בבל עבר הירדן כנ"ל.

לאור כל הנ"ל, הסכמנו להתיר עפ"י קדושת שביעית, ועשינו סדר שלא יהי' משום איסור סחורה כנודע.

בענין מתנה על מה שכתוב בתורה

מנחם בערגער

ר"מ בשיבת קדושת ציון
קרית כאבוב, בתיים

בנויר י"א ע"א במתני', הריני נזיר על מנת שאהא שותה יין ומשמא למתים הרי זה נזיר ואסור בכולן, יודע אני שיש נזירות אבל איני יודע שהנזיר אסור ביין הרי זה אסור ור"ש מתיר דס"ל אינו נזיר ער שיזיר מכולן, ובגמ' ולפלוג ר"ש ברישא אריב"ל חלוק חי' ר"ש אף ברישא, רבינא אמר ברישא לא פליג ר"ש משום דהוה מתנה ע"מ שכתוב בתורה ותנאו בשל. ובתוס' ד"ה דהוה חק' תיפוק ליה דנזיר א"א לקיים ע"י שליח והיכא דא"א לקיים ע"י שליח תנאו בשל, דילפינן כל תנאי מבני גר ובני ראובן והתם נתקיים התנאי ע"י יהושע שהי' שליח משה. ותי' דמאחר שקרבנות הנזיר יכולים להביא ע"י שליח נחשב כאלו המעשה בעצמו יכול לעשות ע"י שליח. וכבר נתקשו האחרונים בתי' רמ"מ עיקר קבלת הנזירות לא שייך ע"י שליח (חזו"א ומהר"ץ חיות שם). והרמב"ן בב"ב דף קכ"ו הביא בשם אחרים אומרים דנזיר משכחת ע"י שליח שאומר אדם לחברו הריני נזיר על רעתך וכל זמן שתצוה תדירני בנויר. אך גם ע"ז קשה דהא עיקר הקבלה קבל בעצמו רק תלה ברעת חברו ועיקר הקבלה לא שייך ע"י שליח. והרמב"ן בב"ב קכ"ו כתב דאף דנזיר לא מצינו ע"י שליח מהני תנאי בנזירות, דכי גמרינן מבני גר ובני ראובן הני מילי כיוצא בו שהוא תנאי שבין אדם לחברו, אבל תנאי שבינו לבין עצמו, בכל ענין הוה תנאי, ע"כ לא בעינן בזה אפשר לקיים ע"י שליח, ובפני' בגיטין דף ע"ה כתב משום דאתי ריבור ומבטל דיבור עיי"ש.

ונראה רתום' לשיטתם לא יכלו לתרץ כהרמב"ן דבנזירות לא בעינן ריני תנאים, וע"כ הוכרחו לדחוק דחשיב אפשר ע"י שליח, דהנה תוס' בכתובות נ"ו ע"א ד"ה הרי זו מקודשת כתבו, דהא דמתנה ע"מ שכתוב בתורה תנאו בשל הוא משום דילפינן כל התנאים מתנאי בני גר ובני ראובן והתם לא הוה מתנה ע"מ שכתוב בתורה ובעינן דומיא דהתם, עכת"ד. ולפי"ז היכא דלא בעינן דיני תנאי ולא ילפינן מבני גר ובני ראובן אף חסרון של מתנה ע"מ שכתוב בתורה ליכא, ע"כ לשיטתם לא יכלו לתרץ כהרמב"ן בב"ב דבנזירות לא בעינן דיני תנאי ע"כ מהני התנאי אף דליכא ע"י שליח דאי לא בעינן דיני תנאי אף חסרון של מתנה ע"מ שכתוב בתורה ליכא, ובגמ' מבואר דברישא מודה ד"ש משום דהוה מתנה ע"מ שכתוב בתורה, ע"כ הוכרחו לתרץ דנזירות איכא ע"י שליח, אך הרמב"ן שם בב"ב נתן טעם על הא דמתנה ע"מ שכתוב בתורה תנאו בשל, ולא ביאר כהתוס' משום דילפינן מבני גר ובני ראובן, א"כ לשיטתו לא תלוי חסרון של מתנה ע"מ שכתוב בתורה בדיני תנאי, ואף היכא דלא בעינן דיני תנאי איכא חסרון של מתנה ע"מ שכתוב בתורה, ולשיטתו שפיר תי' דבנזירות לא בעינן דיני תנאי, אף דבגמ' מבואר דחסרון של מתנה ע"מ שכתוב בתורה איכא בנויר.

עולת שבת בשבתו

חקת

על כן יאמרו המושלים בואו חשבון וגו' כי אש יצאה מחשבון, ואמרו ע"ז בגמ' (ב"ב דף ע"ח ע"ב) המושלים אלו המושלים כיצורם, בואו חשבון, בואו ונחשב חשבוננו של עולם הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה וכו' תצא אש ממחשבין ותאכל את שאינן מחשבין. י"ל הכוונה בזה, עפ"י המבואר בזוה"ק פ' לך (רף פ' ע"ב) עה"פ ויאמר אברהם אל לוט וגו' הפרד נא מעלי, לוט רא יצר הרע, וע"ז אמר, הלא כל הארץ לפניך הפרד נא מעלי, סגיאין חייביא אינן בעלמא זיל ושוט אבתרייהו ואתפרש מעמי, עכלה"ק. הרי דמדרך הצדיקים כשרוצים להיפטר מיצה"ר, אומרים לו לך אל הרשעים. והנה ידוע ריצה"ר מכונה בשם אש, כאו"ל (קידושין פ"א ע"א) דא"ל דב עמרם ליצה"ר, חזי דאת נורא ואנא בישראל ואנא עדיפנא מינך. וזהו כוונת הגמרא, תצא אש ממחשבין, שהיצה"ר הבורע כאש להחטיא את האדם, תצא מהמחשבין היינו הצדיקים המחשבין חשבוננו של עולם, ותאכל את שאינן מחשבין, שהיצה"ר ידרוף אחריהם להחטיאם עוד יותר, ויעזוב את הצדיקים.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

הפטרת חקת

וירר יפתח נדר לר' ויאמר אם נתון נתן את בני עמון בירי, והי' היוצא אשר יצא מדרלתי ביתי לקראתי בשווי בשלו' מבני עמון והי' לר' והעליתיהו עולה. ואמרו חכמז"ל על זה במדרש תנחומא פ' בחוקותי (פ"ה), באותה שעה הי' עליו כעס מן הקב"ה אמר אילו יצא מכיתו כלב או חזיר וכו' הי' מקריב אותו לפני, לכך זימן לו בתו כרכתיב והנה בתו יוצאת לקראתו וגו' ויאמר אהה בתי וגו' ואנכי פציתי פי אל ד' ולא אוכל לשוב, והלא פנחס הי' שם (כלו' להתיר לו נדרו), אלא פנחס אמר אני כ"ג בן כ"ג ואיך אלך אצל עם הארץ, יפתח אמר אני ראש שופטי ישראל ראש הקצינים אשפיל עצמי ואלך אצל הדיוט, מבין תריותון אברת ההיא עלובתא מן עלמא יעווי"ש. וקשה מאחר שפנחס צדיק גמור ועניו גדול הי' האיך איבר נפש א' מישראל משום גאוותו ח"ו בשביל שלא רצה לילך אצל יפתח. אך יש לומר טעם נכון בדבר, דהנה מה שנתן הקב"ה כח לת"ח להתיר הנדר הוא משום שהת"ח הוא ארון ומושל על העם הארץ באופן שהע"ה צריך להיות כפוף תחת הת"ח, כמו הכעל שהוא ארון לאשה שנא' והוא ימשול בך, וע"י זה הממשלה יש לו הכח להתיר נדרה, כמו כן הוא בת"ח לע"ה, נמצא רהא תינח אם הע"ה מקבל עליו אדנותו של הת"ח אז שפיר יכול הת"ח להתיר לו נדרו, משא"כ אם הע"ה מבזה את הת"ח ואינו מקבל עליו אדנותו, אז אין כח ביד הת"ח להתיר לו את נדרו. א"כ שפיר מוכן הטעם שלא רצה פנחס לילך אצל יפתח, כי אמר בלבו אם אני אשפיל את עצמי ואלך אצל יפתח, שוב לא יהי' הכח בירי להתיר לו את נדרו, ולפי"ז פנחס כוונתו לשם שמים היתה.

ועפ"ז יש לפרש הא דאמרינן בגמ' (שבת קי"ט ע"ב) כל המבזה ת"ח אין לו רפואה למכתו, וקשה מה ענין מכה דקאמר, וגם מאי מרה כנגד מרה יש בזה, אמנם להנ"ל יובן, רהנה ררשינן בגמ' יש בוטה כמרקדות חרב זה הנדר, ולשון חכמים מרפא שמתיר לו את נדרו. נמצא שהנדר קדוי מכה, [והתרתו הוא הרפואה], וזה שאמדו, כל המבזה לת"ח באופן שאינו מקבל עליו ארנותו, אין לו רפואה למכתו, מכתו רייקא, זה הנדר, שאינו יכול להתיר לו את נדרו. (הגאון מוה"ר יוסף שמואל אבר"ק פפר"מ זצ"ל¹)

בלק

ויחר אף אלקים כי הולך הוא וגו'. י"ל כי ה' לו לומר רבד זה לשרי מואב, כי ה' נותן לו רשות לילך, והוא עשה עצמו כאילו הולך מרעתו, וק"ל. (הגאון מוה"ר אברהם טיקטין זצ"ל אבר"ק ברעסלא²)

למה זה הכיתני שלש רגלים. אמר הקב"ה איך אתה רוצה לעקור אומה שמקיימין שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך, למה רווקא מצוה זו. כי במדרש, אמר ה' איך אתה רוצה לעקור ישראל ומי יקיים התורה תורתיו כו', אמר בלעם הוא יקיים, אבל עולה לרגל א"א לקיים כי החיגר פטור מעלי' לרגל כמבואר בחגיגה (רף ג' ע"א), ואמת [שגם] שאר המצות כמו כהונה וכרומה א"א לו לקיים, רק לבזותו אמר כן, עכ"ר פח"ח. וה"ה סומא בא' בעיניו פטור מראי'³ (ר"מ ז"ל פ"ב מחגיגה).

(הגאון מוה"ר קאפעל זצ"ל רומו"ץ בק"ק לובלין⁴)

פנחס

פ"א אמר הנה"ק מוהרמ"י מאוסטראווצא זצ"ל שעלה ברעתו, מרוע בכל הקרבנות שנמנו בפרשת פנחס כתיב אשה ריח ניחוח או לריח ניחוח, ובקרבנות שבת (פסוק ח' וט') לא כתיב ריח ניחוח, אך הענין הוא, רמבואר בכתבי האדריז"ל

(1) כס' בנדי אהרן (להנ"ר אהרן תאומים אבר"ק קראקא הי"ד) בפ' חיי שרה, בשמו. וכותב בנו שם ששמע זה מפ"ק בשב"ק פ' מטות שנת תמ"ט לפ"ק בדרוש הראשון אשר דרש בפפר"מ כשבא לכהן פאר שם. — הנ"ר יוסף שמואל אבר"ק פפח"מ, הי' בתחלה דיין בק"ק קראקא. ולאחר ששנה את הש"ס מ"ב פעמים זיקק את הש"ס והנהגותיו נדפסים בכל הש"סין. כ"כ בשנה"ג להרחי"א זצ"ל חלק א' אות יו"ד ס"ק קפ"א ועוד הרבה בשבחו, שלמד כ"ה שנה תורה מעומד ולמד תורה לשמה והיו דבריו נשמעים בשמים כאחר מהראשונים. נפטר ר"ח כסליו שנת תס"ד לפ"ק, בפפר"מ ושם מנ"כ. (2) הועתק מנוכתי"ק.

(3) ובלעם סומא בא' מעיניו הי', כאוז"ל (סנהדרין ק"ה ע"א) עה"פ גאון הגבר שתום העין, עיי"ש.

(4) מכתיו"ק של הגאון בעל פרי מגדים זצ"ל, וכתב ע"ז מלמעלה, בכתבי קודש של א"א בשם הדיין המופלג מוהר"ר קאפעל ז"ל מלובלין. — הניע אלינו ע"י הנהלת, מכון פרי מגדים. תח"ה להם.

החילוק בין שבת ליום טוב, רבשבת כתיב קורש היא לכם וביו"ט כתיב מקרא קורש, רשבת באה הקרושה מעצמה שלא ע"י מעשינו בבחי' איתערותא רלעילא, משא"כ ביו"ט אנחנו מזמינים הקרושה ע"י מעשינו בבחי' אתערותא רלתתא, לכן כתיב מקר"א קורש לשון הזמנה כמאח"כ אחר כן יאכלו הקרואי"ם. והנה רש"י פי' עה"פ ריח ניחוח (במרבך כ"ח, ח') נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני עכ"ל, הרי רענין ריח ניחוח, הוא ע"י מעשינו אתערותא רלתתא, לכן מוזכר ריח ניחוח בכל הקרבנות חוץ מבשבת. — ושאל אותו א' מן התלמידים הלא גם בקרבנות של פסח (בפסוק כ"ד) כתיב ריח ניחוח, וירוע רקרושת היום של יום טוב ראשון רחג הפסח הוא ג"כ שלא ע"י מעשינו (עיין בספה"ק בני יששכר במאמרי חורש ניסן מאמר י"ב אות ג'). ענה לו הנה"ק הנ"ל, ניתי ספר וניחזי, וכאשר פתח החומש ראה שהן אמת שבפסוק כ"ד מוזכר ריח ניחוח, אבל שם כתיב, כאלה תעשו ליום שבעת ימים לחם אשה ריח ניחוח לר', הרי רקאי על כל ימי חג הפסח, לא רק יום טוב ראשון, לכן שפיר כתיב ב' ריח ניחוח, ששאר ימי הפסח הם ככל יום טוב, אבל בפסוקים הקורמים לו, רהיינו מפסוק י"ט עד כ"ב, דמיידי מקרבנות יו"ט ראשון, לא מוזכר ריח ניחוח, — וכשראה זאת שמח, ואמר ב"ה שכוונתי להאמת.

(הנה"ק מוהרמ"י מאוסטראדוצא וצ"ל)

משות

ויקצוף משה על פקורי החיל וגו' ויאמר אליהם משה החייתם כל נקבה. ואמרו חכמו"ל (הובא ברש"י להלן פסוק כ"א) לפי שבא משה לכלל כעס בא לכלל טעות ונתעלמה ממנו פרשת גיעולי מדין. ולכאורה יש לתמוה מה ענין זה לזה. אמנם י"ל רהנה מבואר בתוס' שבת (דף ס"ד ע"א) ר"ה מירי, רבמלחמת מרין הותרה יפת תואר. ולכאורה יש להקשות הלא יפ"ת לא הותרה אלא במלחמת רשות⁵ כמו שפירש"י בריש פ' תצא, ובמלחמת חובה הרי נצטוו לא תחי' כל נשמה, אך רהתוס' סברי רהא רנצטוו רמלחמת חובה לא תחי' כל נשמה היינו דוקא במלחמת שבעה אומות משא"כ במלחמת מדין אע"ג שהיתה עפ"י הדיבור, אפ"ה לא רמי לו' אומות. אך צריכין להבין מנא לחו להתוס' לחלק בין מלחמת מרין לו' אומות, וי"ל דהוכיחו כן מרנצטוו ישראל אחר מלחמת מדין על הגעלת כלים, ואי נימא רמלחמת מרין כמלחמת ז' אומות רמי, א"כ ל"ל להגעיל הכלים הלא אפי' כתלי דחזירי הותרה להם כראיתא בפ"ק רחולין (דף י"ז ע"א), וכ"כ הרמב"ן רמה"ש לא הוזהרו על הגעלת כלים במלחמת סיחון ועוג משום ראפי' כתלי דחזירי הותרה להם, וכיון ראשכחן דבמדין נצטוו, עכצ"ל דמלחמת מדין רשות קרי לה לגבי מלחמת ז' אומות אע"פ שהי' ע"פ הריבור.

(5) נמסר לנו ע"י ידירנו האברך היקר ר' אלימלך ווישליצקי נ"י מפי השמועה מתלמיד א' ששמע ד"ז מפ"ק.

(6) יעויין עוד בזה בכרם שלמה שנה ב' קובץ י' עמוד ל"ו-ל"ז.

ועפ"ז יובן שפיר השייכות מדוע כשבא משה לכלל כעס נעלם ממנו פרשת גיעולי מדין, דבאמת דא ודא אחת היא, דמבואר במדרש דמה שקצף על פקודי החיל ואמר החייתם כל נקבה, היינו שאמר להם ה' לכם ללמוד ק"ו מ' אומות שנאמר בהם לא תח' כל נשמה, א"כ הא בהא תליא, דמחמת אותו הכעס שה' סובר דמלחמת מדין חמור ממלחמת ז' אומות, בא לכלל טעות, שלא אמר להם פרשת גיעולי מדין על הגעלת כלים, דאיהו לשיטת' ה' סובר דאפי' כתלי דחזירי הותרה להם, והוא כפתור ופרח.

(הגאון בעל פני יהושע זצ"ל⁷)

לתשעה באב

היתה כאלמנה רבתי בגוים (איכה א'). ואמרו ע"ז בגמ' (תענית כ' ע"א) אמר רב יהודה לברכה, כאלמנה ולא אלמנה ממש. וי"ל הכוונה בזה, דהנה הר"ת של ה'יתה כ'אלמנה ר'בתי בגוים הוא ברכ"ה, אמנם אילו ה' נכתב אלמנה בלא כ"ף לא היה זה הרמז של ברכה בר"ת, ועל זה קאמר ר"י, לברכה, כאלמנה ולא אלמנה.

(הגאון מוה"ר יוסף ענגיל זצ"ל⁸)

ואתחנן

שמע ישראל ד"א ד' אחד. ובגמ' ברכות (י"ג ע"ב) אמר רב אשי ובלבד שלא יחטוף בחי"ת. וי"ל בזה עפ"י מה שהובא בספרים, דסמוך למיתה בעת הגסיסה רח"ל, משתכח מן האדם כל האותיות מאל"ף עד תי"ו, ורק אות חי"ת נשאר אצלו עד רגע האחרונה. ונודע מש"כ המקובלים דסמוך למיתה אף ברגע האחרונה עומד הס"מ על האדם לפתותו לכפור ח"ו וכו', וזהו שכווננו חכמז"ל באומרים, ובלבד שלא יחטוף בחי"ת, כל' דביותר צריך לזרוז ברגע האחרונה כשכבר ניטל מן האדם כל האותיות ולא נשאר רק אות חי"ת, שאז לא יחטוף אותו הס"מ חלילה להסיתו כנ"ל, רק להיות באמונה טהורה אף ברגע האחרונה, עד שתצא נשמתו בטהרה.

(הגה"ק מוה"ר יחזקאל שרגא הלברשטאם זצ"ל אבר"ק שינאווע⁹)

עקב

שמלתך לא בלתה מעליך וגו' וירעת עם לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו ד"א מיסרך. ולכאורה אינו מובן דאחר אומרו שלא בלו שמלותיהם, איך מסיים

(7) בספרו פני יהושע עמ"ס שבת דף ס"ד ע"א. ובספר עדות ביוסף עה"ת כפ' מטות הביא ד"ז בשם הגד"ר יצחק זעליג קרא אבר"ק הנובר והמרינה.

(8) בספרו גליוני הש"ס, במס' תענית (דף כ' ע"א). וע"ע במ' עשרת תפארת ישראל עה"ת בליקושים בסופו.

(9) בס' שערי ישועה (פי' על הושענות — להרה"ג מו"ה אהרן זאב כ"ץ ממונקאטש) דף ג' ע"ב. — וכותב שם שהי' בשינאווע על שב"ק שבת חנוכה לקבל פני הנה"ק משינאווע זצ"ל, ושמע אז מהחסידים בבית המדרש שהיו אומרים זאת בשמו.

ע"ז ר"א מיסרך. אך יובן, דידוע דאם הבן חוטא לאביו והאב מייסרהו על סרחונו, אם יבא איש זר להכות את הבן, יכעוס האב עליו וימחה בו, לא כן ארון כי יכה את עברו על פשעו, אז אף אם יקום איש נכרי ויוסיף להכותו, לא ימנעוהו. והנה אמרו חכמז"ל (ברכות ו' ע"א) הני מאני דרבנן דבלו, מחופיא דירתו. והרי דהמזיקין גורמין להבנדים שיבלו.

ולפי"ז שפיר יובן המשך הפסוקים, שמלתך לא בלתה מעליך, כל' שאף שהקב"ה ה' מיסרך במדבר, לא הניח להמזיקין והמשחיתין לנגוע בכס אפי' בבנדיכם, ועי"ז וידעת כי כאשר ייסר איש את בנו ר"א מיסרך, ולכן לא הניח את המשחית לבוא אל תוך בתיכם.

(הנה"ק בעל ארי' רבי עילאי זצ"ל¹⁰)

ראה

וצרת הכסף בידך, במסורה וצר"ת ב', דין, ואידך וצרת אותם בכנפיך (יחזקאל ה'). י"ל בזה, דנודע דמרת הצדקה והחסד שייך הן ברוחניות והן בנשמיות, וכדברי כ"ק אאמו"ר זצ"ל הי"ד באגרת הקודש, בשם אא"ז הנה"ק מצאנו זי"ע, כי דרך החסידות הוא לסייע לוולתו הן במילי דשמיא הן במילי דעלמא, עכלה"ק. וזהו כוונת המסורה, וצרת הכסף בידך, וזהו מצות נתינת צדקה כפשוטו, להעניק לעניים כסף וזהב ביד רחבה, ועוד שנית יש בה במצות צדקה, וצרת אותם בכנפיך, דאם רואה את רעהו שנלכד בפח היצה"ר, יכניס אותו תחת כנפי השכינה, להחזירו למוטב.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

נוסחאות והערות ברש"י על התורה

(נלקטו מקונטרס „יוסף הלל" להר"ר מנחם בראכפעלד שליט"א)

חקת

קאפ' י"ט פסוק ט"ו.

פתיל, ל' מחובר בלשון עברי וכן נפתולי וגו'. אין הבנה להדברים לפי נוסחה זו שהרי ל' מחובר מצינו בתנ"ך עשרות פעמים, ופתיל שיהא מלשון חיבור מצינו רק כאן, ורש"י מצא לו חבר בנפתולי א' נפתלתי, אשר זה רק לפירושו של מנחם בן סרוק, ורש"י גופי' חולק עליו בזה עיין שם (בראשית ל' ח'), ואיך כתב שפתיל הוא הלשון עברי של חיבור.

ברפה"ר וכן ברפוס אלקבץ הנוסחה היא, פתיל לשון מחובר בל' ערבי וכן נפתולי

(10) בס' דבש וחלב (להרה"ג מו"ה מנחם מאנדיל קרענגיל מקראקא) בפ' עקב,

וכו', ולפ"ז יהי פתיל מן המלות הזרות שנמצאים בתנ"ך. וכן מצינו ברברי רש"י ז"ל בפ' בא בפסוק אל תאכלו ממנו נא (שמות י"ב ט') שאינו צלי כל צורכו קוראו נא בלשון ערבי, הרי שגם שם נסתייע מל' הערבי לפרש הפסוק, ועיין בפסחים דף מ"א ע"ב רש"י ר"ה כראמרי פרסאי שכתב שם רנא הוא בלשון הקודש עיי"ש, סתר מ"ש בפירושו לתורה שהוא לשון ערבי, ואולי מ"ש שם שהוא בלשון הקודש היינו בלשון התורה שהתורה קוראתו נא, וברפוס אלקבץ בפ' בא לא הביא שהוא בלשון ערבית רק כן הוא הנוסחא שם, נא, שאינו קלוי כל צרכו קרוי נא: והוא מתאים למה שכתב בפסחים שהוא לה"ק. ועיין בראב"ע מש"כ בזה שם, ועיין באיוב (ל' י"ז) בפסוק ועורקי לא ישכבון פירש"י גיר בלשון ערבי עורק וכן בכ"מ.

קאפ' כ' פסוק א'.

ותמת שם מרים, אף היא בנשיקה מתה, ומפני מה לא נאמר בה על פי ה' שאינו דרך כבוד של מעלה ובאהרן נאמר על פי ה' באלה מסעי: וכתב בספר זכרון רר"ל רילפינן לה משם שם, שנאמר באהרן וימת שם בשנת הארבעים ונאמר במרים ותמת שם, מה אהרן בנשיקה וכו', וא"ת מה למרנו והרי באהרן עצמו לא נאמר במיתתו ע"פ ה' לזה אמר ובאהרן נאמר וכו' רע לך שנאמר בו ע"פ ה' בפרשת מסעי עכת"ר וכן כתב הרא"ם ריליף שם שם מאהרן. ופלא גרול אהנהו רבוותא הרי מפורש יוצא בשני המקומות כגמ' היינו בב"ב (דף י"ז) ובמו"ק (דף כ"ח) ראתיא שם שם ממש. ועיין במהרש"א בב"ב שם שתפס על הרא"ם ויישב למה שבק התלמוד הפסוק האמור באהרן שהוא מוקרם וילפי' ממש. אבל הנראה שרש"י בא ליישב ל"ל לחז"ל ליתן טעם מפני מה לא נאמר בה ע"פ ה' מפני שאינו דרך כבוד של מעלה הלא כמה גופי תורה נלמדין בגז"ש (עיין כריתות דף ה' ע"א) ומה הוקשה להם כאן למה לא נאמר בהריא, ע"ז בא כמשיב ובאהרן נאמר ע"פ ה' באלה מסעי, ושם בפסוק הזה כתיב וימת שם ולמה לי למכתב בהריא נילף ג"כ מגז"ש שם שם ממש, אלא ע"כ שיש בזה מדרך הכבוד להצדיק לכתוב בו בהריא שמת בנשיקה, וא"כ קשה למה במרים לא נאמר בה בהריא לזה הוצרכו לומר משום שאינו דרך כבוד של מעלה. ועיין בשפ"ח. וברפח"ר כל הריבור, ובאהרן נאמר על פי ה' באלה מסעי" ליתא. וכן כתב ביוסף רעת, שאין דרכו של רש"י להיות מראה מקום בלבר.

בלק

קאפ' כ"ר פסוק ו'.

באהלים, בתרגומו (כבוסמאי) לשון מור ואהלות: נטע ה' בגז"ע לשון אחר באהלים נטע ה' כשמים המתוחין באהל שנאמר וימתחם באהל לשבת, (ולשון זה אינו דא"כ ה' לו לנקוד באוהלים הא' בחול"ם). על התוס' הזה כתב בספר יוסף רעת וז"ל ואני בעוני ברהיטי עטי אתי לדעתי שאין זה מלשון רש"י ז"ל כי לאו דרכו של רש"י ז"ל לעשות כזה, לכתוב ולמחוק, ואף גם ברש"י קלף לא מצאתי, ואולם שום תלמיד כתבו על הגליון ובעל המדפים טעה לומר שהוא מלשון רש"י

ז"ל. אכן טעמי' רקאמר שהי' לו לינקד כאוהלים אל"ף בחול"ם אומר אני שמצינו רבים כאלה שבכנוי הרבים נופל הנקודה הן בחולם והן במלאפום. עכ"ל. ובאמת שפליגי בזה רש"י ותוס' בברכות מ"ז במאמר למה נסמכו אהלים לנחלים ופירש"י אהלים לנחלים, כנחלים נשיו כאהלים נטע ה': אף אהלים, בתי מדרשות, אהלים, לשון נטיעה נופלת בהם שנאמר ונטע אהלי אפרדנן, עכ"ל. הרי שאף שפירשו כאן לפי פירוש א' כתרנומו מלשון בשמים מ"מ יש ג"כ לדרשו מלשון אהל. אבל התוס' כתבו בר"ה אהלים פי' הקונטרס רכתיב כנחלים נשיו כאהלים נטע ול"נ ראהלים רחאי קרא לאו לשון אהל אלא לשון בשמים, אלא נראה מרמזך מה טובו אוהליך לכנחלים נשיו, ע"כ. הרי שמאנו התוס' לפרש פסוק הזה מלשון אהל אפילו לררשה, ועיי"ש בחדא"ג מהרש"א ובוראי משום הנקודה כמ"ש כאן.

ובדרפוס אלקבץ הנוסחה בזה, ולשון זה אינו נכון שאם כן ה' לו לומר כאהלים.
מנוסחא זו נראה דאין הקושיא שה' לו לכתוב בחולם רבאמת מצינו כמה וכמה
פעמים לשון אהלים בחטף קמץ, וקושייתו היא רק על החטף פתח, שבנקודת פתח
לא מצינו בלשון אהל רק בלשון בשמים הוא נקור בחטף פתח. ובדפדף"ד כל
התוס' הזאת ליתא. והנוסחה היא כמו שמפרש בברכות שם. וכן היא הנוסחה
ל"א כאהלים נטע ה' (ב)כ]שמים המתוחים כאוהל, נטע ה' לשון נטיעה מצינו
כאהלים ונטע אהלי אפרנו:

שם פסוק מ"א.

במות בעל, כתרנומו לרמת דחלתו, שם ע"ז: דברי רש"י סתראינינהו בתכ"ד
 דאם הוא שם ע"ז היינו ששם הע"ז ה' בעל חול'ל לתרגם בשמו ולא לתרגמו
 דחלתו שהוא שם כולל על ע"ז, כמו שתירגם אלהי כסף ואלהי זהב (שמות כ' כ')
 דחלן דכסף ודחלן דזהב אבל בעל צפון ופעור וכל שמות הפרטים של מינ' ע"ז
 תרגמם בשמם, א"כ אם זהו שם ע"ז אינו כתרנומו וכרפה"ה הני תרי תיבות
 „שם ע"ז" ליתנייהו, וכוונתו ההפוך שאינו שם ע"ז, כי ידוע ששם שקץ מואב
 ה' כמוש מכבואר לעיל (כ"א כ"ט) ובכ"מ, והי' קשה לדש"ן למה העלות לבמות
 בעל, ע"כ פורש"י שאין זה הע"ז ששמו בעל רק שהוא כתרנומו לרמת דחלתו,
 ע"ז שלו ולא נזכר שמה. ומה שכתבתי למעלה, אין לי שום ספק בזה.

דרך כוכב, כתר־גוֹמֵז ל' דרך קשתו שהכוכב עובר כחץ. הנה התרגום הוא, יקום מלכא מיעקב, ואין בו רמז לפירושו של רש"י על תבת דרך שהוא כמו הקשת המורה חץ. **וְהָיָה כִּי יִשְׁמַח יִשְׂרָאֵל בְּיָמָיו וְיִשְׂרָאֵל יִשְׂמַח בְּיָמָיו** ובפרש"ר הם שני דיבורים נפרדים וכן הוא הדרך כוכב, כתר־גוֹמֵז: דרך כוכב, לשון דרך קשתו שהכוכב עובר כחץ. והמדפיסים השמיטו את הד"ה מדיבור השני ועשו מזה דיבור אחד. ובאמת מדיבור הראשון מפרש הכוונה שהוא כתר־גוֹמֵז יקום מלכא, ובדיבור השני פירש תיבת דרך לבאר המלה, איך שייך דריכה בכוכב, וע"ז כתב שהוא כמו דורך בקשת.

פנחס

קאפ' כ"ו פסוק ט'.

הצו, השיאו את ישראל לריב על משה וכו'. בדפוס אלקבץ נוסף כאן, הצו, לשון מריבה כמו שני אנשים עברים נצים: (שמות ב' י"ג). והראב"ע הביא הפסוק כי ינצו אנשים (שמות כ"א כ"ב), שהוא מאוחר.

שם פסוק ט"ז.

לאזני, אומר אני שזו משפחת אצבון ואיני יודע למה לא נקראת משפחתו על שמו: ובדפח"ר הנוסחה, ואיני יודע למה נקראת על שמו. עיין בלבוש האורה שתירץ מה שמקשין, דהא לעיל פירש"י שמשפחת אצבון בטלה, דבאמת משפחת אצבון בטלה ולא נשתייר מהם רק משפחת אזני שהי' מבניו של אצבון, וכמו שחשב שנתבטלה משפחת היצהרי אע"פ שנשתיירה מהם משפחת הקרחי, רק שקשה לו לרש"י כיון שמשפחת אצבון בטלה למה לא נקראו בני אזני על שמו וע"ש מה שתירץ על משפחת הקרחי שלא נקראה ע"ש יצהר. אמנם יש לומר כיון שקרח הי' אדם מסוים ומפורסם היו בני משפחתו מתייחסים אחריו. וזה שמקשה רש"י התיינה משפחת הקרחי נקראו ע"ש איש מפורסם אבל באזני זה שלא נמצא זכרו בשום מקום, לא ידעתי למה נקראו על שמו, וכנוסחת דפח"ר.

ממות

קאפ' ל' פסוק י'.

בא"ר אבל אלמנה מן האירוסין מת הבעל נתרוקנה וחזרה לרשות האב. לפי נוסחה זו משמע שנתרוקנה קאי על האשה שהאשה נתרוקנה וחזרה לרשות האב, אבל אי אפשר לפרש כן במשנה בנדרים שהוא המקור לדברי רש"י ששם איתא (דף ע' ע"א), מת האב לא נתרוקנה רשות לבעל מת הבעל נתרוקנה רשות לאב. הרי שהאי נתרוקנה קאי על הרשות והזכות שהי' לבעל בה שהיתה ברשותו ונתרוקן לאב, ועיין שם (ברף סח.) בפירוש הרא"ש שכתב נתרוקנה רשות לאב כמו אדם המריק שקו ונותן לחבירו כל מה שהי' בשק כן הבעל נשאר ריקן והוריש לאב כל זכות שהי' לו בה, עכ"ל. ובדפח"ר ובדפוס אלקבץ הנוסחה היא אבל אלמנה מן האירוסין מת הבעל נתרוקנה הרשות לאב, והוא כלשון המשנה, ונכון.

קאפ' ל"ב פסוק ל"ח.

ואת נבו ואת בעל מעון מוסכות שם, נבו ובעל מעון שמות ע"א הם, והיו האמוריים קורים עריהם ע"ש ע"א שלהם ובני ראובן הסבו את שמם לשמות אחרים וזהו מוסכות שם, נבו ובעל מעון מוסכות לשם אחר: ואת שבמה, בנו שבמה, והיא שבם האמורה למעלה. עיין ברמב"ן מה שמען על דברי רש"י אלו וכתב בא"ד, ועוד מה טעם שיזכיר אותם הכתוב בשם הע"ז, ויאמר כי בני ראובן בנו אותם והסבו שמם, ולא יזכיר השם הטוב המוסב להם וכו'. וכתב עליו הרא"ם

כי מה שכתב כי בני ראובן בנו אותם והסבו שמם, הוסיף מלת בנו על דברי הרב כרי שיטעון עליו עיי"ש בדבריו. ובאמת בדפוס הראשון הנוסחה בדברי רש"י וזהו מוסבות שם, ובעל מעון בנו מוסבות לשם אחר ולפי נוסחה זו רבינו משה אמת, ולא הוסיף מרעתו על דברי הרב כלום כי בודאי גם לפניו היתה כנוסחה הזאת. (אמנם לא כן העתיק את לשון רש"י, ואולי כבר נתקן שם ע"פ דפוסים שלנו).

וגם במ"ש רש"י בנו שבמה, והיא שבם, בדפח"ר הנוסחה היא ואת שבמה, בנו כשמה והוא שבם האמורה למעלה, ועיין בגו"א שהביא נוסחה זו ופירשה.

מסעי

קאפ' ל"ג פסוק נ"ה.
ולצנינם, פותרים בו הפותרים, לשון מסוכת קוצים הסוככת אתכם לסגור ולכלוא אתכם מאין יוצא ובא: וכן פירש הראב"ע שהוא מלשון קוצים חדים. אבל האונקלוס שתרגם ולמשידין מקפנכון, נראה שמפרשו מלשון מחנות וגדודים, הגם שאפשר לומר שרש"י פירשו ע"פ המשל שנמשלו למסוכת קוצים ואונקלוס פירשו לפי הכוונה כדרכו, שהכוונה היא על המחנות. אכן רש"י גופו בכ"מ מפרשו שהוא מלשון מחנות ומביא רא"י מלשון התרגום, כמ"ש ביחזקאל (כ"ג כ"ד) עה"פ ובאו עליך הצן כתב רש"י הוצן פירש דונש אחר מכלי המלחמה הוא ואני אומר לשון הקפות מחנות כמו ולצנינים בצריכם, ולמשריין מקפנכון ע"כ. וכן ביהושע (כ"ג י"ג) בפסוק ולצננים בעיניכם כתב רש"י שהוא לשון מחנות וכן ובאו עליך הוצן, כצנה זו שמקפת את האדם משלש רוחות וכו'. וכן במשלי (כ"ב ה') עה"פ צנים פחים בדרך עקש פירש"י צנים כמו לצנינים בצריכם, ובאו עליך הוצן, לשון גדודים ולסטים ע"כ, וגם שם פירש ראב"ע שענינו סלונים, ושם שלפי הענין יותר קרוב לפרשו מלשון קוצים שהם פחים ויוקשים בדרך מ"מ פירשו רש"י מלשון גדודים, הרי שנטה לו לגמרי מלפרשו בלשון קוצים ומפרשו מלשון מחנות כפי התרגומים יונתן ואונקלוס. ויש עוד להעיר במה שכתוב בנס"ש מסוכת קוצים הסוככת אתכם שלשון סוכך בכל מקום הוא למגן ולעזר, וכאן שמדבר להיפוך שהוא לכלוא ולסגור אין זה סוכך, ובדפח"ר הנוסחה היא הסוככות אתכם. וכן העתיק הרמב"ן.

קאפ' ל"ה פסוק כ"ב.
בפתע, באונס, ותרגומו בתכיף שהי' סמוך לו ולא הי' לו שהות לחזור עליו: חידוש גדול הוא שנאמר שעל האונס יהי' חייב גלות, ואונס רחמנא פטרי'. ולענין גלות אפי' שונג הקרוב לאונס פטור כמ"ש הרמב"ם פ"ו מהל' רוצח ה"ג, ועיין במכות דף ז': בגמ' אומר מותר אנוס הוא וברש"י שם, ולא עוד אלא שדברי רש"י הללו הם נגד גמרא מפורשת (בכריתות דף ט.) וכי ימות מת עליו בפתע פתאום פתע זה שונג וכה"א אם בפתע בלא איבה הרפו. ומגמ' זו הקשו על רש"י לעיל בפ' נשא (ו' ט') שכתב בפתע זה אונס פתאום זה שונג, ובאמרי שפר וצדה לדרך הניחו שם את דברי רש"י בצ"ע, אבל הרב ט"ז

בדברי דוד תירצו שם, אבל תירצו לא שייך לכאן עיי"ש, אדרבא משמע שכאן א"א לפרשו רק לשונג וע"ש שכתב שא"א שה' לו לרש"י נירסא אחרת בנמ' רהא קראי מפרשי כנרסתנו, עיי"ש. ולפלא גדול יחשב מה שעברו המפרשים כאן בשתיקה ולא ראיתי למו שעמר בזה. ובדפוס אלקבץ הנוסחה היא, פתע, פתאום, ותרגומו בתקף שה' סמוך לו ולא ה' שהות להזהר עליו. והאמת שגם תרגומו של פתאום בפסוק ויאמר ה' פתאום (בהעלותך י"ב ר') הוא בתקיף, והוא כפי' הי"א שהביא רש"י בפ' נשא שפתע פתאום דבר אחד הוא, ואולי מחמת רמיון האותיות נתחלף מתיבת פתאום לתיבת באונס וצ"ע.

דברים

קאפ' א' פסוק א'. דברים תוכחות, ומנה כאן כל המקומות שהכעיסו לפני אלה הדברים, לפי שהן דברי תוכחות, ומנה כאן כל המקומות שהכעיסו לפני המקום בהן, לפיכך פתח את הדברים והזכירם ברמז וכו'. בספר יוסף דעת הגיה תיבת בהן שצ"ל תחתיו תיבת ב"ה והם ר"ת ברוך הוא, וגם כתב כי תיבת לפיכך בספרים אחרים אינו. ובנוסחת דפה"ר כתוב לאמר, לפי שהן דברי תוכחות ומנה כאן כל המקומות שהכעיסו את המקום פתח את הדברים והזכירם ברמז וכו'. נשמטו תיבות בהן, ולפיכך, ובמקום והזכירם, כתוב והזכירן, שהרי באמת שמות המקומות הזכיר בפירושו, רק שהתוכחה באה ברמז.

שם פסוק ט"ו.

ראשים עליכם, שתנהגו בהם כבוד וכו' נכנס אחרון ויוצא ראשון: ופי' הרא"ם נכנס אחרון כדי שיהיו כל העם עומדין לפניו בכניסתו וכן ביציאתו, והקשה עליו הגור ארי' שהרי אמרו מניין לזקן שלא יסריח ת"ל זקן ויראת (קידושין ל"ב ע"ב) ואמרו (שם ל"ג) אביו מקיף (פירש"י מסבב דרך אחרת שלא לעבור בפני הצבור) וא"כ אסור לת"ח ליכנס אחרון לבה"מ שמטריח על הציבור ע"ש. ובדפוס אלקבץ הנוסחה היא, נכנס ראשון ויוצא אחרון. ובאמת שכן הוא לפנינו בספרי, רק שכתב בס' צרה לדרך שאיזה תלמיד טועה הגיה כן מפני שהוקשה לו מה שאמרו (בסנהדרין דף ז' ע"ב) מניין לדיין שאל יפסיע על ראשי עם קודש וכו' ולכך הגיה נכנס ראשון ויוצא אחרון כדי שלא יעמדו הציבור לפניו, ושעות הוא שהרי בספרי אמרו שם שיהיו מכובדין עליכם בכניסה ויציאה, הרי שהכתוב בא להזהיר את הציבור שיכבדו את הדיינים ולפי הגהתו הרי הוא אזהרה לדיינים שלא יסריחו על הציבור עכת"ר ועיי"ש שהאריך.

והנה קושיתו היא רק אם נפרש שנכנס ראשון לבה"מ, וזה לא נזכר כלל לא בספרי ולא בדברי רש"י, ומה שנתוסף באיזה דפוסים בדברי רש"י בין שני חצאי עיגול „מביתו לב"ה" הוא רק לפרש ע"פ נוסחתנו אבל אין זה מדברי רש"י, רק מה שנראה לפרש הספרי שכוונתו שצריך לכבדם בכניסה ויציאה הוא בכל פתח שראוי למזוזה שצריך לכבר את הגדול שייכנס ראשון וכמ"ש בבבבכות (דף מ"ז)

כי מטא לפתחא רבי כנישתא א"ל רבין לאבוי ניעל מר עיי"ש, ומבואר במס' דרך ארץ זוטא (פרק ו') לכניסה הגדול קורם ליציאה הקטן קורם עיי"ש שזהו כבודו של גדול. ועפ"ז יתפרשו ג"כ רברי הספרי שיהיו מכובדים עליכם ראשיכם, בכניסה ויציאה (ולא קאי כלל לענין שיעמרו בפניהם) ומפרש שהכבוד הוא נכנס ראשון ויוצא אחרון כרברי מס' ד"א, ואין כאן שום טעות, ונכונה היא נוסחת אלקבץ ברש"י.

ואתחנן

קאפ' ג' פסוק כ"ה.
ההר הטוב הזה, זו ירושלים: והלבנון, זה בית המקדש: וכתב השפ"ח למה נקרא בהמ"ק לבנון משום דמלבן האדם מן העבירות: וברפח"ר הוא מנוסח דש"י הלבנון, זה בית המקדש, שמלבן עונותיהם של ישראל: וכן הוא הלשון בגמרא (יומא ל"ט) ובספרי, אמנם מה שיש לתמוה, כי דש"י פירש ההר הטוב זו ירושלים ובספרי נראה שההר הטוב הזה קאי נמי אביהמ"ק שאמרו הכל קראו אותו הר, אברהם קראו הר, וכן רור וכן ישעי' ע"ש, וכן כתב דש"י (בהושע ג' ה') עה"פ ופחדו אל ה' ואל טובו באחרית הימים, ופחדו אל ה' ואל טובו זה ביהמ"ק כד"א ההר הטוב הזה.

קאפ' ד' פסוק ל"ז.
ויוצאך בפניו, כאדם המנהיג בנו וכו' ד"א ויוציאך בפניו בפני אבותיו במ"ש נגד אבותם עשה פלא וכו'. הלשון בפני אבותיו קשה להולמו, וברפוס אלקבץ הנוסחה בפני אבותיך וכו'. וברפח"ר כל הפירוש הראשון ליתא, וכן הוא הנוסחה, ויוציאך בפניו כמו שנאמר נגד אבותם עשה פלא ואל תתמה וכו'.

קאפ' ו' פסוק ז'.
ובשכבך, יכול אפי' שכב בחצי היום ת"ל ובקומך יכול אפי' עמד בחצי הלילה ת"ל בשבתך בביתך ובלכתך בדרך, דרך ארץ דברה תורה זמן שכיבה וזמן קימה: הנוסחה הזאת קשה לפרשה היאך נלמד מובקומך למעט שכב בחצי היום, עיין בגו"א מה שפירש. וברפח"ר וכן ברפוס אלקבץ וכן הביא הרא"ם הנוסחה, ובשכבך יכול אפי' שוכב בחצי היום ת"ל ובלכתך בדרך ד"א דברה תורה זמן שכיבה וזמן קימה. וכן הוא בספרי לפנינו. אלא שהגר"א הגיה בספרי כמו שהוא ברש"י בנוסחת ספרים שלנו וכן הביא הרא"ם את לשון הספרי.

ובספר יוסף רעת כתב וז"ל, הנוסחה שלפנינו אינה אמיתית וכך היא הנוסחה האמיתית, ובשכבך יכול אפי' שכב בחצי היום ובקומך יכול אפי' עמד בחצי הלילה ת"ל בשבתך בביתך ובלכתך בדרך וכו' כצ"ל. לפי נוסחה זו אינו מוחק מנוסחת ספרים שלנו רק תיבות "תלמוד לומר" ואח"כ כתב, ואולם ברפוס ישן גרסא שנית, והביא הנוסחה כמו שהיא ברפח"ר, ומסיים והוא נוסחאות דש"י קלף.

עקב

קאפ' ט' פסוק ז'.

ממרים הייתם, רש"י לא פירש כאן תיבת ממרים ובאמת מצינו לו ברברי רש"י שני פירושים שלכאורה הם שונים זה מזה, כי בפ' תצא (כ"א י"ח) עה"פ סורר ומורה, פירש"י ומורה מסרב, לשון ממרים; והוא כמו שתרגם אונקלוס כאן מסרבין, והמסרב הוא רק אינו שומע בקולו, אבל בתהלים (ע"ח י"ז) בפסוק למרות עליון פירש"י למרות להקניט כמו ממרים, והמקניט הוא גרוע מהמסרב שהמקניט הוא המרגיז. ונראה מברברי רש"י בירמ' (ר' י"ז) שה' כן לפניו בת"א, שכתב שם עה"פ כי אותי מרתת, הקניטה, כמו ממרים הייתם, מרגזין. ונראה שהאי מרגזין הוא לשון התרגום דאל"ה הול"ל מקניטים. אמנם בא הכתוב השלישי המלמד שאינם שני פירושים רק היינו הך, כי בפסוק ותהיין מורת רוח ליצחק ולרבקה (בראשית כ"ז ל"ח) כתב רש"י ל' המראת רוח כמו ממרים הייתם, כל מעשיהן היו להכעיס ולעצבון. הנה להכעיס הוא כמו להקניט ולעצבון הוא כמו לסרב שהמסרב הוא מעצב, וכן תרגם שם האונקלוס מסרבין ומרגזין על מימר יצחק ורבקה.

קאפ' י"א פסוק ט"ו ו"ט"ז.

ואכלת ושבעת, הרי זו ברכה אחרת, שתהא ברכה מצוי' בפת בתוך המעים ואכלת ושבעת: (ט"ז) השמרו לכם, כיון שתהיו אוכלים ושבעים השמרו לכם שלא תבעטו וכו'. הנך שתי תיבות ואכלת ושבעת שבסוף פסוק ט"ו הם הד"ה לפסוק ט"ז והד"ה הוא ואכלת ושבעת השמרו לכם, כיון וכו'. רק מחמת ששתי תיבות אלו הם בפסוק ט"ו עשו המדפיסים מה שעשו, ובדפח"ר וכן בדפוס אלקבץ שתי התיבות ואכלת ושבעת אינם בנוסחה כלל, ובס' יוסף דעת נראה ג"כ שהם הד"ה, ולא סוף הפסוק.

ראה

קאפ' י"ב פסוק י'.

ועברתם את הירדן וישבתם בארץ, שתחלקו' ויהא כל אחד מכיר את חלקו ואת שבטו: והניח לכם לאחר כיבוש וחילוק ומנוחה מן הגוים אשר הניח ה' לנסות בם את ישראל ואין זו אלא בימי דוד, אז והי' המקום בנו לכם בית הבחירה בירושלים וכה"א בדוד וכו' עד בתוך היריעה: כתב בס' יוסף דעת שהכל דיבור אחר עד בתוך היריעה, ויש להתבונן במה שכ' רש"י והניח לכם, לאחר כיבוש וחילוק ומנוחה וכו' הלא כבר למדנו מוישבתם בארץ שהוא אחר החילוק, וגם הלשון אחר כיבוש וחילוק ומנוחה יש להבין הלא אחר הכיבוש והחילוק הוא אחר שנגמר הכיבוש וחילוק, והמנוחה הוא משתתחיל המנוחה ואיך מחתינהו בחדא מחתא אחר הכיבוש וחילוק ומנוחה. ובדפח"ר הנוסחה היא, והניח לכם לאחר כיבוש וחילוק יתן לך מנוחה מן הגוים וכו', לפי נוסחא זו הוא נמשך לשלמעלה שלמד מוישבתם כיבוש וחילוק ואחריהם והניח יתן לך מנוחה. אך עדיין קשה

שהרי גם במצות מחיית עמלק כתיב והי' בהניח ה' אלקיך לך מכל איביך מסביב (לקמן כ"ה י"ט) והרי נתחייבו במצות זו כימי שאול אף שלא הי' להם מנוחה מן הגוים אשר הניח ה' לנסות כם את ישראל שהם חמשת סרני פלשתים וגו' כמבואר בפסוק (שופטים ג' ג') ואיך נלמד מכאן שהוא רק אחר המנוחה מן הגוים שהוא כימי דור עיין סנהדרין רף כ' ע"ב ובספרי כאן וברמב"ם פ"א מהלכות מלכים.

אמנם ברפוס אלקבץ הנוסחה היא, ועברתם את הירדן, משתחלקו ויהא כל אחד ואחד מכיר את נחלתו ואת ישיבתו (עיין מש"כ בזה בכרם שלמה שנה א' קובץ ח') והניח לכם, לאחר כיבוש וחילוק; וישבתם בטח, ומנוחה מן הגוים אשר הניח וכו'. לנוסחה זו אנו למדין מוישבתם בה שהוא לאחר חילוק ומוהניח לכם שהוא לאחר כיבוש (הגם שהכיבוש קדם) ומוישבתם בטח נלמד שהוא אחר שיהי' לכם מנוחה מן הגוים אשר הניח ה'. ולפ"ז במצות מחיית עמלק שלא נאמר וישבתם בטח נתחייבו אף קודם המנוחה מן הגוים. וכנוסחה זו משמע בספרי שכך הוא הלשון ועדיין אינו יודע איזה יקרים אם לבנות בית הבחירה אם להכרית זרעו של עמלק ת"ל אשר ה' אלקיכם מנחיל אתכם והניח לכם וגו' וישבתם בטח והי' המקום אשר יבחר ה'. ואומר ויהי כי ישב המלך בכיתו וכו'. הרי שאחר תיבת וגו' הביא עוד שתי תיבות האלו וישבתם בטח, שכל הלימוד על המנוחה מן הגוים נלמד מכאן, וכנוסחת רפוס אלקבץ.

ונכון לעורר שאין זה שלילת החיוב כמו שמשמע קצת, אלא שגם איסור יש בדבר כמ"ש רש"י (במלכים א' ה' י"ז) בפסוק כי לא יכול לבנות בית לשם ה' וגו' לא הי' רשאי מפני המלחמה והכתוב אומר והניח לכם וגו'.

קאפ' י"ג פסוק ט'.

ולא תשמע אליו, בהתחננו על נפשו למחול לו, לפי שנאמר עזוב תעזוב עמו, לזה לא תעזוב. לפי מה שפירש"י בפ' משפטים (כ"ג ה') את הפסוק עזוב תעזוב שעזיבה הוא מלשון עזרה אין לו ענין לכאן שבא לומר לזה לא תמחול. וברפוס אלקבץ הנוסחה היא, לפי שנאמר עזוב תעזוב עמו משבק תשבוק מה די בלבך עלוהי, לזה לא תעזוב. ונתכוון לתרגומו של אונקלוס שמפרש עזוב תעזוב שתמחול לו מה שיש בלבך עליו, וע"ז קאמר דלמסית לא תמחול.

ויש להעיר, דשם על וחדלת מעזוב לו כתב ג"כ בתרגום שלפנינו ותתמנע מלמשבק לי, הרי שגם את זה מפרש מלשון עזיבת השנאה כמו שמפרש עזוב תעזוב אבל רש"י הביא שם מלמשקל לי' מליטול משאוי ממנו, א"כ אפשר שגם על עזוב תעזוב היתה לרש"י הנוסחה בתרגום משקל תשקל, ומכאן משמע שעל עזוב תעזוב גרס גם רש"י משבק תשבוק כמו שהוא לפנינו בתרגום.

תמיהות וישובים

תמ' בס' ערבי נחל ובהגהות חכמת שלמה

ראיתי בס' ערבי נחל עה"ת (להגאון הקרוש בע"מ לבושי שרר ז"ל) פ' פנחס עה"פ ושם איש ישראל המוכה וגו', הביא הא רקי"ל רחבא על ארמית קנאין פוגעין בו רוקא בלא פירש אבל אם פירש ממנה, התורגו נהרג עליו, וכ' הטעם רבכל העבירות אף אחר גמר המעשה יכול להיות לו תיקון ע"י העונש שיש על כל עבירה, אבל הבעל ארמית א"א להיות לו תיקון, אא"כ הקנאי הורגו לשם קנאת ר' בעוד שלא גמר העבירה, אבל אחר גמר העבירה, אין לו תיקון בכל מיתות שבועולם, וזה ה' בזמרי, שהי' לו תיקון מאחר שהרגו פנחס כשעדיין לא פירש, עיי"ש באורך ודבריו גבוהים. אבל תמהני, רהרי בגמ' רסנהרין (פ"ב ע"ב) אמר רב ר' מאות וכ"ר בעילות בעל אותו רשע וכו' במתניתא תנא ששים ע"ש, הרי שגמר המעשה כ"פ ואפ"ה הרגו פנחס, ולמעמו כיון שגמר העבירה פ"א אין להרגו, ורו"ק כי היא הערה עצומה, אמנם אין משיבין על הדרוש. וראיתי בהגהות חכמת שלמה לאהע"ז סי' ט"ז, שכ' רהא רלאחר שפירש אין קנאין פוגעין בו, הטעם ראמרינן שעשה תשובה, ובאם הוחזק ג"פ, נהרג אף שפירש, יעוי"ש, ודבריו תמוהין מגמ' הנ"ל שזמרי בעל הרבה פעמים, ואפ"ה איתא שם דנעשה נס לפנחס שהי' להם לפרוש ולא פירוש, הרי דגם בעשה כ"פ אם פירש אינו נהרג, וזה ראי' ברורה.

(הרה"ג מוה"ר חיים ישכר גראסס ז"ל אבד"ק פעטריוואל)

פליאה בספר פנים יפות

בספר פנים יפות עה"ת (פ' שופטים) עה"פ ונחלה לא יהי' לו בקרב אחיו וגו', יש לפרש כיון שהתחיל הכתוב בכהנים שהם מזרע אהרן ואח"כ כתיב כל שבט לוי לענין שאין להם חלק ונחלה בתוך בניי ויהי' אחר ונחלה לא יהי' לו בקרב אחיו היינו זרע אהרן שלא יהי' להם חלק בתוך אחיו הלויים ממה שנתן ארבעים ושנים עיר ומגרשיהם סביב יעוי"ש. ודבריו נפלאים, דמקרא מלא הוא ביהושע (כ"א, י"ט) כל ערי בני אהרן הכהנים שלש עשרה ערים ומגרשיהן, הרי רהיו לכהנים נחלה באותן מ"ח עיר⁽¹⁾. א. מ. ה.

(1) הועתק מקונטרס כת"י המונח ברשותו של ירדנו הרבני הנגיד הנכבד מו"ה יצחק אייזיק הכהן האנדלער נ"י. תח"ח לו.

(2) עיין עוד במדרש רבה סוף פ' מסעי. — ובשו"ת שואל ומשיב מהרורא רביעא חלק ב' סי' קכ"א כתב רבהגהת אשרי' בברכות גבי נשים בבחמ"ז מבואר ריש לכהנים ולויים נחלה מ"ח עיירות, ותמה על מש"כ בשו"ת שי למורה דלויים יש להם חלק אבל כהנים לא יעוי"ש. והנה מה שהביא בשם הגהת אשרי', לא מצאתי שם דבר זה, דק כן כתוב שם במעורני מלך אות ק'. ובעיקר דבריו יש להפליא שהביא ממרחק לחמו, ולא הביא פסוק מפורש ביהושע הנ"ל. — ועיין עוד בזה בספר מכתבי תורה (חליפת מכתבים בין הגאון מראגאטשאוו עם הג"ר מרדכי קאלינא) במכתב פ"ז שהביא על זה דברי התוספתא פ"א דבכורים, וכותב שם דכהנים יש להם מציאות בערי מגרש רק בתואר לא בחומר יעוי"ש.

הנאהבים והנעימים

(מדור זה מוקדש להדפסת חידו"ת בפלפול ואגדה שרידי אש שנשארו לפליטה מחירושי האברכים והבחורים תלמידי ישיבות „עץ חיים" דבאבוב בנאליציע, שנהרגו ונשרפו על קידה"ש בשנות הזעם ת"ש-תש"ה לפ"ק).

חידושים יקרים

מהרה"ח המפורסם מו"ה יחזקאל שרגא ראטטענבערג הי"ד¹
מקראקא

במס' קידושין (דף ב' ע"א) וכסף מנ"ל גמר קיחה קיחה משרה עפרון כתיב הכא כי יקח איש אשה וכתוב התם נתתי כסף השדה קח ממני וקיחה איקרי קנין רכתיב השרה אשר קנה אברהם. ולכאורה צריכין להבין מרוע התכוון אאע"ה לומר בקיחת שרה עפרון הלשון קח ממני למילף מינה קידושי כסף, איזה שייכות יש לכסף קידושין עם קיחת שרה עפרון. וי"ל בדרך דרוש, דבאמת היינו יכולים למילף כסף קידושין מכיזת מצרים, דכתבו המפרשים דהא דנשלו ישראל בעת צאתם מארץ מצרים רכוש גדול, הוא משום דישאל נתקדשו אז להקב"ה והרכוש גדול הי' הכסף קידושין, ומה"ט ירד הקב"ה בעצמו למצרים אף שהוא מלא טומאה משום דאסור לקדש ע"י שליח, אמנם יש לרחות לימוד זה, שהרי כתבו המפרשים טעם אחר על כיזת מצרים, שהמצריים היו חייבים לשלם לישראל בשביל קושי השיעבוד, (ועיין בגמ' סנהדרין צ"א). ושוב אין דא' על דין כסף

(1) נולד בשנת תרנ"ט לאביו הרה"ח ר' וואלף ראטטענבערג מקראקא, ושמו נקרא ע"ש הנה"ק משינאווע וצ"ל שנפטר באותה שנה. תיכף בשחר ילדותו ראו בו הכל סימן ברכה כי נתחנן מחשי"ת בכשרונות נפלאים יוצאים מן הכלל. בהיותו כבן ט"ו שנה נסע לעיר באבוב ונתגדל ונתחנך תחת השנחתו ופיקוחו הפרטית של כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ר וחיבבו כבבת עינו. בשנת תרע"ט בשוב כ"ק מרן זצוק"ל מגלותו לרגלי מלחמת העולם והתיישב בעיר קראקא, המשיך להשפיע עליו מחכמתו וקדושתו, ועלה ונתעלה למדרגות רמות ונשגבות בתורה וביראה, בחסידות ובמדות. בשנת תרפ"א בערך נשא אשה את בת דודו הרה"ח מו"ה הערשל קלאסנער מקראקא (אחיו של הרב החסיד המפורסם מוה"ר קלמלי קלאסנער — דאה בכר"ש שנה ג' קונט' ה' עמוד נ'). זמן קצר אחר חתונתו יצא להמציא טרף לביתו, אבל לא הצליחו עסקיו, כי לא נסה בכל אלה, וסבל דחקות ועניות. בספר מכתבי קודש ח"ב (מכתב י"א) נדפס מכתב מכ"ק מרן אדמו"ר זצ"ל הי"ר אליו (בחורש ניסן תרפ"ב) מלא חיזוק ועידוד יחד עם דברי תוכחה, שיסיר מאתו הדאגה והאנחה, ויהי' לבו נכון בטוח שיומין לו השי"ת פרנסה בריות, יעוי"ש בלשונו הזהב. — לא עבר זמן רב, וכ"ק מרן זצ"ל נתן בו עניו, ולקחו לביתו, ומני אז והלאה הי' נאמן ביתו ויר ימינו עד פרוץ מלחמת העולם.

קשה מאוד לספר שבחיו ותהלותיו בשורות אחרות. כל אנ"ש הזוכרים אותו, אין נומרין עליו את ההלל, ואנחנו לא נדע, במה נפתח ובמה נסיים.
ר' יחזקאל הי"ד הי' איש האשכולות וכליל המעלות במלוא מובן המלה. נודע כתלמיד חכם מופלג, בקי נפלא, חריף ושנון, בעל מחדש ומפלפל, חכם מחוכם, ערום

קידושין. אמנם דבר זה אם ביזת מצרים הי' בשביל כסף קידושין או בשביל קושי השיעבוד, נוכל להכריח מקיחת שדה עפרון, דהנה המפרשים כתבו הטעם שהוצרך אברהם לפרוע בשביל השרה ולא לקחה בחנם, דמבואר בזוה"ק פ' תרומה (דף קכ"ח ע"א) דעל דבר חנם אינו נמשך עליו רוח קדושה, ואדרבה רוח הטומאה שורה תמיד במקום ריק או על דבר חנם, יעו"ש. ולכן נתן ממון עבור השרה כדי שלא יוכל הסט"א לשרות שמה, ומזה יש להוכיח כמ"ד (ב"ב דף קי"ט) דארץ ישראל אינה מוחזקת לנו מאבותינו, דאם נימא דמוחזקת מאבותינו למה הי' אברהם צריך ליתן ממון עבור השרה חלא בלא"ה לא הי' דבר של חנם כי הי' שלו (עיי' שו"ת חת"ס חיו"ד סי' של"א שעמד בזה), אלא ע"כ דאינה מוחזקת.

והנה אם נימא דא"י אינה מוחזקת מאבותינו, הרי היו בארץ לא להם. אך לפי"ז יוקשה מדוע הי' קושי השיעבוד, דבשלמא אם לא התחילו מלירת יצחק שפיר הי' קושי השיעבוד כדי להשלים הזמן, אבל כיון שהזמן התחיל מלירת יצחק למה נשתעברו בקושי, ועכצ"ל דקושי השיעבוד באמת הי' שלא כדיון, ובגלל זה זכו ישראל לביזת מצרים, בתורת פרעון עבור קושי השיעבוד. נמצא דמקיחת שדה עפרון מוכח דביזת מצרים לא הי' בשביל כסף קידושין רק עבור קושי השיעבוד. — ומעתה שפיר מובן שהוצרך אברהם לומר כאן בקיחת שדה עפרון,

ביראה, מתחסר עם קונו, ספרא רבה, נפש ערינה, ענוותן ושפל ברך, עסק בצדקות ובנמ"ח בעת שהוא עצמו הי' מטופל בבנים עם הוצאות מרובות, והכל בסתר ובהצנע. גם חנן ר' אותו בקול ערב ונעים, וחיובר ניגונים יקרים ומתוקים ופיוטים נחמדים, המושרים עד היום הזה בכל בתי החסידים, מהמפורסמים הם הניגונים אשר חיבר בשנות הזעם על הפיוטים ביוצר לימים אחרונים של חג הפסח, המלאים גענועין להשי"ת ולישועתן של ישראל. בשמחת נישואי בניו ובנותיו של כ"ק מרן זצוק"ל רגיל הי' לשמח את הנאספים ברברי ברחנות וחרוזים, וכל אימרותיו סלקא לגבוה. בכאבוב הי' עוד אחר שירע פרק בשיר, והי' אומר חרוזים בעל פה על אתר, ולעומת זה ר' יחזקאל'י הכל בכתב מיר ר' עליו השכיל, והתבטא כ"ק מרן זצוק"ל הי"ד ההבדל ביניהם, — „יענער זאגט פון אויסענווייניג, און יחזקאל'י זאגט פון אינעווייניג" — בא' מהחתונות הי' נוכח הנאב"ד קאזיגלוב הי"ד ונתפעל עד מאוד, ואמר להעומדים סביביו, „ער שיט דאך מיט פייער". — וכראי לציין, שלמרות טרדותיו המרובות, לרגלי עבודתו, עבודת הקודש בבית כ"ק מרן ארמו"ר זצ"ל, הי' לו שיעורין בש"ס ופוסקים, והי' מחדש חידושים. — בחצריהם של מנהיגים אחרים התקנאו בו בכ"ק מרן זצ"ל שנאמן ביתו הוא הרה"ח ר' יחזקאל'י הי"ד, וא' מהם התבטא פ"א, מי יתן ויעלה כירי לרכוש גבאי כר' יחזקאל'י מכאבוב, וכשהגידו ר"ז לכ"ק מרן זצ"ל, הגיב, — „אזא יחזקאל'י קויפט מען נישט, דאס דארף מען אליין מאכען און אויסארבעטין".

כנאמן ביתו של כ"ק מרן זצוק"ל, הי' מוטל עליו אחריות גדולה כמובן, ומילא תפקידו בשלמות ובנאמנות יתירה, לא פנה נפשו אל רחבים ותרקבי דריגרי, רק כל דבר גדול ודבר קטן סבל על שכמו ונשא בעול יחד עם כ"ק מרן זצוק"ל. בעיקר הצטיין, בדבר הבלתי רגיל אצל אנשי ביתו של צדיקים, שהי' אהוב מאוד וחביב ונערץ בעיני כל החסידים.

נתתי כסף השרה קח ממני, למילף מיני' בגז"ש דין כסף קידושין, שהרי מזה שקנה אברהם את השרה בכסף מעפרון, נסתר הלימוד של קידושין הקב"ה בכסף ביות מצרים, כנ"ל⁽²⁾.

* * *

בפ' בשלח, ויאמר אם שמוע תשמע לקול ד"א והישר בעיניו תעשה והאזנת למצותיו ושמרת כל חוקיו כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ד' רופאך. — י"ל בדרך צחות עפ"י מה דמכואר בספר פרשת דרכים (דרוש כ"א) דכשישראל עושין רצונו של מקום מקבלין ההשפעות ישר מהקב"ה ולא ע"י שליח, משא"כ כשאין עושין רצונו של מקום מקבלין הטוב ע"י שליח. והנה כל מה שהקב"ה מטיב לבנ"י בעצמו היא מתנת חנם, כי איך שייך לשלם להקב"ה אשר לו הכסף ולו הוזהב (ועיין במדרש ריש פ' ואתחנן ראין לברי' כלום אצל בוראו). ונקרים עוד רברי הנמ' (ב"ק דף פ"ה ע"א) אסיא דמגן במגן (שמרפא בחנם) מגן שוה.

וזהו, אם שמוע תשמע לקול ר"א וגו', שיהי' בבחי' עושה רצונו של מקום, אז כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך, כי אני ד' רופאך, ויהי' רפואה בחנם, לכן לא אוכל ליתן כך שום חולי⁽²⁾.

* * *

במס' ב"מ (רף כ"ה ע"ב) במתני', גוזלות מקושרים הרי זה לא יגע בהן, ואמרינן עלה בגמ' דלשבקינהו עד דאתי מרייהו ושקיל להו. י"ל בזה ע"ר הרמז,

בשילחי שנת תרצ"ט, בפירוש מלחמת העולם השני', כשעזב כ"ק מרן זצוק"ל את ביתו נאווה קודש בעיר באבוב, עלה בגורלו של ר' יחזקאל וי"ב להישאר בעיר באבוב, ושהה שם בעת מלחמת העולם כשנתיים ימים, יחר עם סגל חברות חסידים ואנשי מעשה. נפלאות יספרו אודות התנהגותו בימים קשים ונוראים כאלה. כשהגיע אליהם השמועה המחרידה כי בעוה"ד נהרג כ"ק מרן זצוק"ל הי"ר על קידוש השם בעיר לבוב, נתמלאו יגון ואנחה ואימה גדולה וחשיכה נפלה עליהם, אבל תומ"י התחזק, באומרו, — „אז דער גענעראל פאלט, דארפען די סאלראטען ווייטער אָנגיין מיט'ן קאַמף". כה התחזק ביניהם שלא יפלו ח"ו במכמורת היואש והעצבות, עד שהגיע יום המר ר"ח אלול שנת תש"ב, כשצדקו הרוצחים ימ"ש על אחב"י בעיר באבוב, והובילו אותם למחנה ההריגה בבעלזין, ועלתה נשמתם באחד על קידוש השם ביום ו' אלול שנת תש"ב לפ"ק. ר' ינקום רמם לעינינו במהרה, ותנצב"ה. — (מאפס המקום קצרנו במקום הראוי להאריך, וישמשו שורות הללו לזכרון לנשמתו הזכה והטהורה). — וראוי להזכיר כאן שמות בניו הקדושים והטהורים, שעלתה נשמתם על המוקדה אתו יחד ביום הנ"ל. הלא המה, הב' אברהם שלמה, הב' וואלף, והב' יעקב יצחק. (נכנס בבריתו של אאע"ה ביום ת"ב ונקרא ע"ש הגה"ק החוזה מלובלין זצ"ל שחל אז יומא רהילולא רילית). ועוד שתי בנות, ושמותם אלטא בילא, ושיינדל. — בימות המלחמה נתאדסה בתו עם בנו של ניסו הרה"ח מו"ה חיים סת"ם דרענגער מקראקא הי"ד. ולא זכו לשמוח בשמחת נישואין.

(2) נמסר לנו מירדנו הנה"ח מו"ה שמואל הכהן ראזענגארטען ג"י.

דידוע רכנסת ישראל נמשלו ליונה, וזהו, גוזלות מקושרים, כל זמן שכנסת ישראל מקושרין זה עם זה, באחדות גמורה, הרי זה לא יגע בהן, אין לשונאי ישראל שום שליטה ח"ו עליהם, עד דאתי מרייהו ושקיל להו, זהו הקב"ה מרן רבשמיא שיובילים לאחלהם לשלום בנאות עולם⁽³⁾.

* * *

תתן אמת ליעקב (מיכה ז'). הכוונה בזה, עפי"ר המדרש בפ' וישלח עה"פ עד אשר אבוא אל אדוני שעירה, א"ר אבהו חזרנו על כל המקרא ולא מצאנו שהלך יעקב אבינו אצל עשו להר שעיר מימיו, אפשר יעקב אמיטי הי' ומרמה בו, אלא אימתי הי' הוא בא אצלו לעתיד לבא, הה"ד ועלו מושיעים בחר ציון לשפוט את הר עשו. ועפי"ז י"ל דזהו שאנו מתפללים, תתן אמת ליעקב, שיתאמתו נא דבריו של יעקב אבינו, ולא יהי' בו מרמה, ע"י שיעלו מושיעים בחר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לר' המלוכה⁽⁴⁾.

מגילה עפה

מחברה לומדי שו"ע אורח חיים בכרעסלא בשנת תקע"ז לפ"ק
בנשיאות האב"ד הגאון מוה"ר אברהם טיקטין זצ"ל

בע"ה

אורח חיים למעלה למשכיל, וה' בירך את אברהם בכל,
תהנה בתורתו, כי אז תשכיל ואז תצליח.

בהתאסף יחד פק"ק ברעסלא, החפצים ליראה את ית"ש, במחשבה ובדבור ובמעשה, בפינו ובלבבינו לעשותו, ויאמרו בני ישראל במסילה נעלה, העולה בית אל, והיו עינינו פקוחות, הן ה' אלקינו בחר בנו מכל העמים, ונתן לנו את תורתו, אותה נתן לנו, ולא לזר אתנו, והנה כל כבודה פנימה, תלך ותסתתר, ואיש לא ידאנה, ובראש הומיות לא תקרא, דאח כי אין איש יכבדה נגר זקני עמינו, להרבות כבוד שמים, הזה כבוד אלקים הסתר דבר — אהה! התורה היכן היא, ייחרו לה הבעלים בקרן זוית, זה עומד בזוית זה, וזה עומד בזוית זה, לא ראו איש את אחיו, לבשר צדק בקהל רב, ועוסקים בתורה בר בבר, הוא שאמר ש"ה (=שלמה המלך). מי יתנך כאח לי וגו' אמצאך בחוץ אשקך וגו' — ותהי זאת

(3) נמסר לנו מירידנו הרה"ח מוה"ר מנחם בראכמפלד שליט"א, והניד שהרה"ח מו"ה יחזקאל הי"ד כתב לו זאת בתוך אגרת — בשנות מלחמת העולם.
(4) נמסר לנו מירידנו הנה"ח מו"ה יהושע העשיל פג"ל לנדא נ"י מלוגרון יע"א.

נחמתינו, אשר הבטיחנו יוצרנו ית"ש, שאפי' אחד שיושב ועוסק בתורה, ה' עמו, ומה' ישראל לא אלמן.

ראה ראינו כי מצות עסק התורה, היא המתהלכת על ארבע, הן הנה, ללמוד, וללמד, לשמור, ולעשות, זאת עבודת בני ישראל, והנה רצוננו לעשות רצונו ית"ש, ומי מעכב, למה זה זכינו ללמוד ולא זכינו ללמד, הלא זאת נחלת עבדי ה', הא למנמר הא לאגמורי, אולם זאת היתה לנו, הן המה, החמשה מונעים שזכר המורה, וא' מהם, רריפת המזון, וכל הנהנה מיגיע כפו, די לו כי יכול לקבוע עתים לתורה, וילך לרעות את עצמו, ואיך לקראת צמא יתא מים, כבר ממנו הרבר לא יוכל עשוהו לברו, כי מאין יבוא עזרו, ולא ניתנה התורה אלא לאוכלי המן.

על כן באה אלינו, כי איש אל עבר פניו ילכו, ואין איש שם על לב, מה אומר לאדוני, ובלתי ספק נהי' נשאלים על זה, ואם כי הרבר קצת בגדר הנמנע, להיות כל אחד מלמד לזולתו, הנה חז"ל שתו עצות בנפשינו, באמרם הרבה למדתי מרבתי ויותר מחברי וכו', ובהיות כן הנה הלימוד בריבוק חברים, יהי' בגדר ללמוד וללמד, הוא שאמר שלמה המלך ע"ה, ברזל בברזל יחד ואיש יחד פני רעהו, ומהראוי הוא לתת לב אשר לומדי למד עכ"פ יחד יתמלאו, וילמדו תורה ברבים. גם ענין הב' שיחי' למורינו לשמור ולעשות, הגם שבכל מקום אשר עינינו צופות בתורתנו הקדושה, יש לאל ידינו, להבין לבינו לשמור ולעשות, כאשר צוה ד' אליקינו אותנו, כי כל מקום אשר דבר מלך עולם ורתו מניע, סובב סבב הולך, על אחד משה הקצות, הן המה, אסור, ומותר, חייב וזכאי, שמא, וטהור, ולא יבצר מהם, ויהי' הנקל לכתינו אחריו, ולשים בלבינו, להרחיק משלשה ולהדבק בשלשה, עכ"ז הרבר היותר נחוץ הוא דיני ש"ע אורח חיים עם מגן אברהם, כי יתר ספרי ש"ע, בהיות כי יפלא דבר למשפט, ונעלם ממנו והוא לא ידע, ישהה מעט וילך אצל חכם וילמדנו, לא כן רברי הש"ע א"ח, כל הקרב הקרב, לעבודת ה' ית"ש, ויט שכמו לסבול עול מלכות שמים, לא יקום ולא יהי' ולא יכון, המרם ידע דיני ש"ע א"ח לרעת מה יעשה בישראל, עורנו עומד בעמרו ולשאול אין פנאי, כי הוא דבר המצטרך בכל עת ובכל זמן.

סולו סולו פנו דרך, אשר כבר חשבנו למשפט ללמוד שיעור ש"ע א"ח עם מג"א בכל יום באסיפה באגודה אחת, ונהי' כשאר קהלות קדושות, המזכירים את ה' אל דמי לנו, אמנם עד עתה היתה ערתינו ערת ה' פק"ק ברעפלא, כצאן אשר אין להם רועה שה פזורה בישראל, ואין מאסף, לא הי' לנו מנהל ולא מחזיק בירינו, ע"כ לא הי' בירינו לעשותו, כי איך יבנה בית באין עמוד התוך, אשר הבית ישען עליו, הלא מהר יפול בנופלים, עתה תה"ל נפתחו לנו ארובות השמים, והיו למאורות, מרגליות טובה היתה תלוי' בצוארו של אברהם, ותלאה בגלגל חמה, השמש יצא על הארץ, ה"ה כבוד ארמ"ו הרב הגאון הגדול המובהק הצדיק אמיתי מופת הרור מו"ה אברהם טיקשין בהגאון הגדול המובהק האמיתי המנוח

מו"ה גדלי' זצ"ל, שנתקבל תה"ל למז"ט לרב פק"ק ברעסלא והמדינה יע"א, אשרי עין ראתה כל אלה, הרואה אומר ברקאי, בו יבטח לבינו בעזה"י, כי ינהלנו על מי מנוחות, עלות ינהל כאשר ישא האומן.

לכן עתה באנו, כי הרחיב ה' לנו, ת"ה כבוד אדמ"ו הרב הגאון וכו' נ"י אליו יאתה העבודה הזאת, מזה בן מזה, מאן דלבש מרא ילבש מרא, יורה יורה, ויחזיק בידנו, להניף תנופה, אשר היינו נרפים בו, מארי דאברהם תלי' תניא בדלא תניא, ונחזיק במעוזו, ונאספנו יחד, אנחנו הרשומים למטה, וקבלנו עלינו ללמוד ברכים באסיפת כולנו שיעור ש"ע א"ח עם מג"א בכל יום בין מנחה למעריב, בבהכנ"ס המיוחד לכבוד אדמ"ו הרב הגאון נ"י למען יהי' כבוד אדמ"ו בראשינו ואתנו ישב, כי מי ראה אלו יוצאין ולא יצא, וסדר הלימוד, אחד יהי' קורא וכולם שומעין, הכל יסודר מפי כבוד אדמ"ו הרב הגאון נ"י ומדרכיו יורנו, לא נסור מן הרבר אשר יגיד לנו ימין או שמאל, כי כולו מחמדים וחכו ממתקים, חלק חכו מרובות נחלי שמן.

אולם בעבור זאת, העמדנו לאות, למען נרע בשל מי היתה זאת, ולמען ירעו דור אחרון, בנים יולדו יקומו ויספרו לבניהם כי כבוד אדמ"ו הרב הגאון נ"י ירה אבן פנת החברה לומדי ש"ע א"ח עם מג"א והוא יסרה ואדני' הטביע, יען עד ... בא עד הלום, ויחן את פני העיר, בתורה ועבודה וג"ה, ואחרי שזה יצא ראשונה, אשר איזן וחקר ותיקן ותיקן גדול, ע"כ נתננו בו סימן, אברהם הוא אברהם, ויהי כבוא אברהם כבוד אדמ"ו הרב הגאון הגדול נ"י הנה החל השיעור מג"א, ע"כ על שמו יקרא. עתה נעתיר אל ה' יהי ד' אלקינו עמנו ויחי אדוננו כבוד אדמ"ו הרב הגאון לעולם לתקן עולם במלכות שרי, ויערב נא ה' אלקינו את דברי תורתו בפינו, ונהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי צאצאינו וכו' כולנו לומדי תורתו ונזכה ללמוד וללמד לשמור ולעשות את כל דברי תלמוד תורתו באהבה, עד יבוא המורה צדק לעדתו וארמון על משפטו ישב, ומלאה הארץ רעה את ד' כמים לים מכסים. הכ"ר חבורת לומדי ש"ע א"ח עם מג"א הבאים עה"ח היום יום ה' ה' דחנוכה לסדר ולפרט ושמת שמו אברהם זמצאת לבבו נאמן לפ"ק.

נאום: תלמוד תורה דרכים החמורה מכל המצות מי הוא אשר לא יבער לבבו בקרבו להיות מהנלוים לדבר ה' יקר כזה, אברהם בהגאון מ' גדלי' זצ"ל

נאום: מענדל פראנקל

נאום: בנימין בר"מ נר"ו

נאום: משה קיטשער

נאום: יאקב יאקבזאהן

נאום: משה טיקטין בהגאון אב"ד ברעסלויא ומדינת ...

נאום: יהושע טרייטל בן מהור"ר נתן נטע ז"ל יאכימסטאהל

נאום: משה במה"ו אליעזר נ"י לעווענטהאל

מכתבים אל המערכת

בס"ר י"ג סיון תש"מ.

לכבוד מערכת „כרם שלמה“.

הנה ראיתי בקובץ כרם שלמה שנה ג' קונטרס ז' שהקשה הרב גבריאל צינגער על רבניו הקרושים של מרן הגה"ק מצאנז זי"ע א"א על מה שהקשה במשנה רף ה' ע"ב ראיתא שם רר"ש אומר אינן נהרגין ער שיהיו כולם זוממים, רנלמר מקרא, וקשה שהרי יכולין לומר גברא קטילא קטל, שהרי יש עדים בלעדיהם לפניהם או תוך כ"ר אחריהם שראו שבאו. וע"ש שהקשה עליו שקושיתו צע"ג שהרי כל זמן שאין ג"ר אינו נקרא גברא קטילא וכמו שמבואר רף ה' ע"א.

ווראי מצוה ליישב רבניו הק', ונ"ל רכוונתו להקשות לפי מה שביאר ברש"י שם רף ה' ע"א ר"ה מאי טעמא, דהטעם דהעדים חייבים ברין הזמה הוי משום אילו הוי אתי ומורה הוה מיפטר. ולכן אינו גברא קטילא, אבל לולי טעם הוראה הנה הוה גברא קטילא אף לפני ג"ר, אלא כיון שעשה מעשה המחייבו מיתה הוי בר קטלא, וא"כ רבני הרבני חיים מבוארים היטב, שהקשה קושיא חזקה לרעת רש"י, שכיון שבאו עדים כבר הוי בר קטלא ולומר הייתי מורה ומיפטר אי אפשר לומר שהרי כבר באו עדים או שיבואו תוך כרי ריבור אחריהם, שלא שייך שהי' מורה ומפטר, וגם בתוס' שציין הוא מבואר רבאמת גברא קטילא הוי אף לפני ג"ר אלא שיש חשש שלא יבואו, ויתכן אם כבר באו אינו כן, שצריך שני החסרונות גם שמא לא יבואו וגם שמא לא יתקבלו, וטעם אחר אינו מספיק, אבל לפי שיטת רש"י שם קושיתו ברורה היטב.

אריה איזראעל

ראש כולל בית משה אהרן רחסרי באבוב

בני ברק

א"כ עודכי מערכת „כרם שלמה" הי"ו.

ראיתי בסוף הקובץ מחורש אייר בשם כ"ק הגה"ק משינאווא זי"ע כמי שנעשה כ"מ בחוה"מ שיניחם רק אחר יו"ט, וע"ז כאתם שם בהנה להעיר ע"ז ע"ש. עיין בהקדמת המו"ל סידור כתר נהורא בשם מאיר נתיב שהביא בשם ס' הדרת קורש בשם הגה"ק מהר"ש מבעלזא זי"ע שאמר רטוב יותר שהתעוררות שיש לו בחיבה יתירה בהתחלת המצוה שהי' רוקא בזמן החיוב מה"ת, ע"כ מי שנעשה כ"מ ביום ש"ק צוה כ"פ שיתחיל להניח ביום ראשון לשבוע ולא קודם, והביא בשם תשו' כת"י מהגה"ק מבלאזוב בשם זקינו רבה"ק הכני יששכר זי"ע שג"כ הקפיר שלא להניח תפילין קודם י"ג שלמים, ובשם אביו הגה"ק ר"ר מרינוב זי"ע כמי שנעשה כ"מ ביו"ט שיתחיל להניח ביום עיו"ט בלא ברכה דהיאך יברך אשר קדשנו ועריין לא קדשו עור עיו"ש, והמחבר פלפל שם בזה דלמה לא יברך ועיו"ש בסוף מאיר נתיב הערה שמה שכתב בשם הגה"ק ר"ש מבעלזא להניח תפילין ביום א', זהו אינו אמת רק תמיד צוה להניח תפילין ביום ועש"ק. וכן הי' אצל ק"ז רבה"ק מהר"א מזידיטשוב זי"ע שצוה להניח תפילין ביום ועש"ק כמ"ש בהתנהגות ק"ז הנ"ל שנכדו נעשה בר מצוה בשמחת תורה וצוה להניח תפילין בערב סוכות. ומ"ש במאיר נתיב בשם הגה"ק מרינוב הוא לו נרפסה בס' שו"ת צבי לצדיק סי' כ"ג. ומ"ש בס' מאיר נתיב לפלפל על הגה"ק מבלאזוב מכח דשווא עליהו חובה, עיין במנחת חינוך במצות ספירת העומר שתמה ע"ד המג"א בס' תפ"ט שכ'

דנשים מברכות אע"פ דהוי מעשהו"ג דשווי עליה חובה וגם בפרמ"ג שם מסיק זה בצ"ע דאפשר דרואא בתפלת ערבית שייך האי דשווי עליה חובה דהוי דשות גמור עיי"ש. ולענ"ד בתפילין דצריך גוף נקי וע"כ אפי' גדולים בני חובא הולכין רק אצל התפלה, וגם תפילין אסור בהיסח הדעת בוודאי ובוודאי דלא שייך עליו שווי עליה חובה, מ"מ בעש"ק או עיו"ט דהוי רק יום א' לפני זמנו אם נעשה ב"מ בשווי"ט בכדי שיהי' לו ידיעה מעשית שנכנס לעול המצות שפיר נהנו הקדושים הנז"ל לחנכם בתפילין ואפי' בברכה. ומה שפלפל בשו"ת צבי לצדיק בענין חשש דוקשרתם וכתבתם דמי שאינו בר קשירה אינו בכתובה ואם יניחו מקורם שפיר יש חשש, אפשר ביום א' והוא באופן הזה שהוא עשויו"ט ליכא חשש הנ"ל, דזה בעצמו דלובשין רק בעש"ק או עיו"ט שפיר הוי שנינו, ול"צ למ"צ בצל"צ בתשו' רמטעם זה נהג אביו הק' שנינו בלא ברכה וזה הוי השינוי דמניח בלא ברכה, ולפמ"ש שפיר הוי השינוי מה שלובש קורם הב"מ רק בעשויו"ט.

החותם בברכת כט"ס, ידירכם,

הק' שלמה דוב לאבין

רק דביהמ"ד עשרת צבי דזירישוב
לונרון

בס"ד. כ"ד סיון תש"מ.

כבוד העורך שליט"א.

אחרשה"ט. בבקשה לקבל דמי החתימה לשנת תש"מ, ולהרפים הרצוף פה. בענין רחיצת גופו בע"ש חזון. הנה לרחוץ בע"ש חזון כל גופו במים אסור, ואם מנהגו רכל פעם רוחץ פניו יריו ורגליו אז יכול, ואם ר"ח אב חל ע"ש מותר כל גופו בחמין אף שיש חולקין בזה, אבל היות שבמדינותינו נוהגים בכל פעם לרחוץ אז מותר ע"ש חזון. עיין בקונטרס בין המצרים עמוד י"ג להרב איירר שליט"א וכתב שם, שמעתי מפי הגרמ"פ שליט"א בשנת תשל"ח כשחל ע"ש חזון בח' אב שמותר להתרחץ אפילו בחמין למי שרגיל כן בכל ע"ש ואינו מבטלו אם לא מחמת אונס. וכן מ"כ מהגר"א הענקין וצ"ל בהסכמה לס' נחמת יוסף וז"ל, לענין רחיצה וזיעה בע"ש חזון לענ"ד במדינה זו שנוהגין לרחוץ תדיר, הכל כגדר איסטניס בזה, ודיינו להחמיר בשאר ימים ולא בע"ש, וכן ראיתי חסידים ברייסיין שרחצו במרחץ בע"ש, עכ"ל. וכן אמר לי ידידי המנוח הרה"ג ר' חיים לדנר ז"ל שבאירופה טבלו ע"ש חזון.

ועיין בספר נחלת אליהו בהקדמת המו"ל כתב עוד דשום אצלי שח"א רצה להתיר לבני הישיבה שמועין ביותר לעשות מקלחת (שקורין „שאוער") בתשעת הימים ומרן החזו"א וצ"ל לא הסכים. וע"ז טען ידידי האדמו"ר מהלמץ שליט"א דאולי זה רק לאותן רלא הולכים טבילת קרי אבל ההולכים טבילת קרי אז יתכן דיוורה דמותר להם עכ"ל. עכ"פ רואים דלא הי' נוחא לי' להחזו"א וצ"ל, וא"כ לכאורה טוב להחמיר אם אפשר. וכעת כתב לי ידידי הרב חנוך העניך קרלנשטיין שליט"א וז"ל שמעתי מאדמו"ר שליט"א ששמע ממרן החזו"א וצ"ל רבני תורה אשר מצטערים מאוד ע"י זיעה וכו' ומפריע להם ללימודם, מותר להתרחץ בתשעה הימים בחורש אב במים קרים וכלי סבון עכ"ל. ועי' ס' תקנ"א סט"ז כמה מנהגים, ויש מנהג שמקילים בחפיפת הראש. ע"ז כתב הרב איירר בעמוד י"ג, מותר לו לרחוץ כך ע"ש חזון ולא לו הפוסקים אם ר"ח אב חל בע"ש או יכול לרחוץ כל גופו אפילו במים חמים, וכך מבואר במ"ב בסקפ"ט, אבל לא כתב אם מותר עם סבון, אבל במ"ב סק"צ כתב אבל לא בזיף, וא"כ מרוע לא הביא הרב איירר נקודה זאת. ואולי כי המ"ב בעצמו לא הזכיר בסבון בר"ח לכן לא הזכיר, ויתכן דמותר בר"ח שחל

בע"ש ועיין בזה. ובביאור הלכה כתב ואפילו חל ע"ש של חזון בעט"ב יזהר לכתחילה שיהיה קודם חצות. וירירי הרב חנוך ה. קרלנשטיין נ"י העיר לי בזה וז"ל, מכואר מדברי הב"ח בהל' ט"ב דבר"ח שחל בע"ש מותר להתרחץ אפי' עם סבון, ואף בחמין אין לו דין כשאר ר"ח אב שרינו כשאר תשעת הימים, דהכא שאני כיון דהוה נמי ערב שבת, יעושה"ה ודו"ק. ולהלכה צ"ע בפוסקים עכ"ל.

הרו"ש,

הרב אפרים גרינבלאט

רב ושו"ב במעמפים

מח"ס שו"ת רכבות אפרים ג"ח

ב"ה.

בכרם שלמה סיון תש"מ עמוד מ"א כתב האברך המופלג ר' נתן נטע סג"ל לגרא נ"י בתוך הדברים, דמעשהו"ג כגון מצה, סוכה, לולב, ק"ש ותפילין, היום גורם שיתחייב להניח תפילין, ובכל יום יש חיוב מחמת היום, משא"כ מצות שנמשכין כל השנה ואין היום גורם החיוב, אף שאין המצוה נוחגת בלילה אין זה מעשהו"מ"ג.

הנה נדר מצות תפילין אין ברור כלל אם קבעה תורה להניח תפילין על זמן מסוים בכל יום. עיין בספר חמדת ישראל מהגאון ר' מאיר דן פלאצקי זצ"ל חלק ב' סימן ה' מאריך מאד בענין תפילין בשבת, ובתוך הדברים ברך כ"א כותב, "הנחת תפילין מצותן כל היום וכל רגע ורגע איכא מצוה חרשה", ולהלן שם הוא כותב להיפך, "ויותר נלענ"ד רחובת הגוף אינו אלא שיניח בכל יום תפילין ואם עבר כל היום ולא הניח תפילין ביטל מצ"ע, אבל אם הניח תפילין פ"א ביום זה וכו' וכן המצוה שיהי' עליו כל היום, אבל אין זה חובה, ולא נאמר שעובר על מצ"ע אם אינו מניח תפילין כל היום וכו' ויש להאריך עוד וכתבתי רק ראשי פרקים ע"כ. — וראה עוד בשו"ת לב אברהם מהרב אברהם וויינפעלד שליט"א ממאנסי תשובה ג' שהאריך בכקאות נפלאה, ובתוך הדברים כתב, "רבאמת עצם המצוה היא מצות תמידית כל היום וכו' ואין שום נפ"מ מן התורה במבטל יום שלם או במבטל שעה אחת, אלא דמרדכנן נראה שחייבו וקשרו את המצוה עם היום וכו', אבל מה"ת זוהי מצוה תמידית ממש וזה ה' מקובל ביד חז"ל שבמצוה תמידית כהאי יש בה גם קולא גרולה וכו' אבל מצוה כזו שהיא תמידית עכ"ח לא ניתנה תורה למלאה"ש וא"א לצמצם לחלוץ רק באונס גמור, ועכ"ח שאף בסיבה יותר קלה מותר להבטל מהמצוה התמידית הזאת". ובוודאי שאין הדברים עוד ברורים כרבעי, ואכ"מ להאריך, ובאתי רק להעיר ולעודר.

ברב תורה וברכות,

לייבל מאנדלבוים

ברוקלין, ניו יארק

בס"ד.

א"כ המערכת, "כרם שלמה" שיחיו.

ראיתי בקובץ מחורש סיון ש"ו במדור תמידות וישובים (דף ל"ט) פליאה בס' מאיר עיני חכמים, דחידש רהגמ' בר"ה דף כ"ח בכפאו ואכל מצה ריצא קאי בשיטת הלל עיי"ש והק' דא"כ איך יצא הרי להלל גם מצה בעי כריכה ואינו יוצא בלא"ה עכ"ק. ולכאורה אינו

יודע מחיכן נפיק ליה זה, כי להלל רק מרור ופסח לא יצא כי אם בכריכה אבל מצה וראי יוצא אף בלא כריכה, והביאור בהרב ש"ע שהביא (כוונתו בסמך תע"ה סעי' ט"ז) הוא ג"כ שלא יצא ידי חובת מרור ופסח רק בכריכה, אבל חיוב של מצה שהוא גם מהפסוק בערב תאכלו מצות יוצאין אף בלא כריכה רמה"ט אף שמא והי' בדרך דחוקה מחויבים במצה מן התורה, ואף בזה"ז מצה היא מן התורה. ובפרט לפי דברי התוס' פסחים קט"ו. ר"ה אלא אמר רב אשי רסברי דרק לכתחילה סובר הלל דיש לו לכרוך ובריעבר נפיק כי לא כריך א"ש ופשוט*).

וגם על מה שהפליא עור על הא דמסיים הג' מאוסטראווצא זצ"ל להוכיח רמצוע אצ"כ, והקשה אכתי לא הועיל כלום כמה שאינו מכוון, הא כיון רמצאצ"כ אכתי הפסיד מצות כריכה, עיי"ש. אינו רואה כאן פליאה כלל, ודברי הג' הנ"ל הם נכונים וברורים, כי וראי אם הי' תלוי בכוונתו לא הי' מכוין לצאת, כרי שלא יפסיד מצות פסח, רמצת רשות מבטל את המצוה, ומאחר דאמרינן דיצא, ש"מ רמצות אצ"כ (ובאופן זה אה"נ דאינו יוצא אח"כ מצות פסח).

רק אם אפשר להעיר על דברי הג' הנ"ל, הוא, לפי דברי התוס' סוכה דף ל"ט דאע"ג רמצות אצ"כ מ"מ אם מכוין בפירוש שלא לצאת בו, בעל כרחו לא נפיק ב' יעווי"ש, א"כ בכפאו ואכל מצה, כמו שלא יכוין לצאת כרי שלא יפסיד מצות פסח, כמו כן וראי יכוין בפירוש שלא לצאת, ובהיפוך כוונה אינו יוצא, וצ"ע.

ב) עוד ראיתי בקובץ מחורש אייר ש"ז במדור הנאהבים והנעימים קושיית הב' שלום הענדלער הי"ר על התוס' בריש חולין דנשים לא ישחטו משום דרעתן קלות, וכתב הדרישה דאין נזהרין על לפני עור, והקשה דכיון דצריכות לברך בוראי לא ילקלו משום לאו רלא תשא, עכ"ק. ולבאורה נראה דאין זו קושיא כלל, לפי המבואר בש"ע סי' י"ט דבברכה אחת יכולין לשחוט הרבה שחיטות, וא"כ הגם שבשחיטה ראשונה תהי' נזהרת משום לא תשא, אבל בשאר השחיטות לא תדרק עור, דעל לפני עור אינן נזהרות, ולכך לא ישחטו, ופשוט.

ג) בקובץ הי' ש"ז ברף מ"ה תמו' ברש"י פ' תשא מהגאון מוה"ר מאיר בומסלא זצ"ל. קושיא זו הקשה גם הטורי אבן מגילה דף כ"ט באבני שהם ונשאר בצ"ע. ובספר זבח שלמים פרשת כי תשא יש ישוב נכון על זה. בכרכת הצלחה רבה,

יעקב ציטראנענבוים

מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון
ברוקלין, ניו יארק

(*) עיין עוד בזה בכרך טעם בתחלת הספר, ובהגה שם. — ואנכי יש להעיר כמה שהקשה בהגה שם (הוא ממרן הגה"ק מצאנו זי"ע) על הא דאמר הש"ס (פסחים דף קט"ו). השתא רלא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר ניכול מצה לחורא ומרור לחור וחרר לאכול מצה ומרור כרי לצאת ידי שניהם, והק' רממ"נ כבר יצא, רבריעבר יוצא יר"ח באיזה אופן שאכלו בין ע"י כריכה ובין אם אוכל כל חרא לחורא, ומה יועיל שוב באכילתו, אטו אם אכל שני זיתי מצה עשה שום מצוה באכילת זית השני יעווי"ש. — ויש להעיר על זה מדברי המהר"ל מפראג הובא כשר"ח מערכת חמץ ומצה סי' י"ד סק"י ר"ה וירירי, שכתב, דהגם שמקיים המצוה רבערב תאכלו מצות בכזית, מ"מ אם אוכל יותר מקיים ג"כ מצוה, ועל כן פסק דכל מה שאוכל בליל ראשון צריך הסיבה, יעווי"ש כשר"ח אריכות בזה.

כבוד מערכת „כרם שלמה“.

בכרם שלמה קונטרס ז' משנה זו (עמוד מ"ט) נרפס תמיה על דברי מרן הגה"ק מצאנו זי"ע שהקשה ראם יש עדים יותר משנים יכולים שנים האחרונים לומר גברא קטילא בעי למיקטל דהא כבר העידו הראשונים וכבר נתחייב מיתה על פיהם, וכ' לתמוה שהרי קודם נמר דין למיתה אכתי לא מיקרי גברא קטילא כמבואר בדברי התוס' מכות ה' ע"א ד"ה רבעידנא. אמנם באמת לק"מ, דקושית הר"ח בנוי' על יסוד דברי הלחם משנה בפ"כ מהל' ערות ה"ג שכתב בתוך דבריו ליישב דברי הרמב"ם שם, וז"ל, לכך נראה לי לפרש דברי רבינו ראפי' הוזמו אחרונים קאמר דאינם נענשים כיון דהם באו להעיד אחד שהעידו הראשונים וכבר ה' חייב מיתה ע"פ הראשונים א"כ הם לא באו להעיד אלא על גברא קטילא כיון שכבר חייב מיתה וכו', עכ"ל ועיין בתומים סי' ל"ח שכ' שכרכי הלח"מ מוכרח בנימוקי יוסף עיי"ש. הרי בהדיא כמ"ש בדברי חיים, ולק"מ.

יחזקאל מנחם גראסם

מניד שיעור בישיבת תולדות יעקב יוסף
ברוקלין, ניו יארק

כבוד המערכת „כרם שלמה“ כיון הטוב הולך לדורי למישרים דובב שפתי ישנים.
בכרם שלמה מחורש תמוז"א תשל"ט כמדור תמיהות וישובים הקשה האב"ד ר' צבי גליק נ"י על דברי הפייטן בסליחות לי"ז בתמוז, הרסו אויבינו ההיכל וברחה שכינה מזוית היכל, ובסירור של"ה ועוד פירשו מזוית היכל מכותל מערבי, והקשה ממ"ש בשמות רבה (פ"ב ב') א"ר אחא לעולם אין השכינה זזה מכותל מערבי שנא' (שה"ש ב') הנה זה עומד אחר כתלנו. עכת"ר.

הנה האמת עד לעצמו שעל דברי הפייטן הנ"ל לא קשה מירי שענין זה במחלוקת שנוי, ובשמות רבה הנ"ל גופי' יש מ"ד שחולק על ר' אחא, וז"ל המד' א"ר שמואל בר נחמן ער שלא חרב בהמ"ק היתה שכינה שורה בתוכו שנא' ה' בהיכל קדשו ומשחרב נסתלקה לשמים שנא' ה' בשמים הכין כסאו עכ"ל. וכן הוא בפ' בגמ' ר"ה דף ל"א עשרה מסעות נסעה השכינה וכו'. וראיתי כיפה תואר (הארון, דפוס ויניציאה שנת זי"ת) על המדרש הנז' שכתב שגמ' זו במס' ר"ה לא אתיא אלא כר' שמואל בר נחמן שחולק על מ"ר שלא זזה השכינה משם. ועיין עוד בגמ' יומא דף כ"א ה' דברים חסרו בבית שני ואחר מהם שכינה. ועוד במדרש איכה (א' ל"ג) גלתה מנהררין ולא גלתה שכינה עמהם וכו' וכיון שגלו תינוקות גלתה שכינה עמהם הה"ר עוללי' הלכו, מיד ויצא מבית ציון כל הדרה זה הקב"ה. וכן נמי בילקוט, א"ל הקב"ה לשעבר ע"י שנבנה בהמ"ק ע"י כו"ד לפיכך חרב וסלקתי שכינתי, אבל לע"ל אני הוא שבונה אותה ומשרה שכינתי בתוכו ואינו חרב. אמור מעתה שהפייטן יסד דבריו לפי מאמרי חז"ל דאזלי בשיטת ר' שמואל בר נחמן.

וגם להלכה כתוב בתשו' מהרש"ם ח"ד סי' ס"ו לאמור שמחלוקת הרמב"ם והראב"ד ז"ל בפ"ו הט"ז מהל' ביהב"ח תלוו בפלוגתא אמוראי דמרדש הנ"ל שהרמב"ם ז"ל כתב שם וז"ל ולמה אני אומר במקדש וירושלים קדושה ראשונה קדשה לע"ל וכו' לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטלה עכ"ל, והיינו משום שסובר כר"א ששכינה לא זזה משם, והראב"ד ז"ל שחולק וסובר שקדושת המקדש בטלה היינו משום שם"ל כרשב"ג במדרש וכר' יוחנן בר"ה ל"א שנסתלקה שכינה, עיי"ש (ועיין עוד מ"ש בספרו דעת תורה לאו"ח סי' תקס"א סעי' ב'). וכמו כן מצאתי שהרמב"ן סובר

ג"כ כהרמב"ם בענין זה, עיין ברמב"ן שבועות פ"ב דף ט"ז ע"א ר"ה והא וז"ל ואפשר רמאי קרושתו עולם שמאחר שנבחר הבית שוב לא השרה שכניתו במקום אחר אע"פ שחרב.

וסברא זו שכתב המהרש"ם כבר מבואר בתשובת תשב"ץ ח"ג סי' ר"א וז"ל, וחילוק גדול יש בין קרושת הארץ לקרושת המקדש שקרושת המזבח וירושלים הוא מפני השכינה ושכינה אינה בטלה וכו' שנא' והיו עיני ולבי שם כל הימים ואומר קולי אל ה' אקרא ויענני מהר קרשו סלה אמר ר' אחא לעולם אין שכינה זוה מכותל מערבי, עכ"ל. (ב) עוד יש ליישב דברי הפייטן לפי דברי תשו' רדב"ז ח"ב סי' תרמ"ח שכתב פירוש אחר על מאמר הנ"ל מר' אחא וז"ל, אע"פ שאמרו לא זוה שכינה מכותל מערבי וכו' הא אמרנו נמי שכינה בכל מקום, ותו דלא אוכל לציין שתהי' השכינה מצוי' בזמן הזה בכותל מערבי בין טומאת העכו"ם, ומה שארז"ל לא זוה שכינה מכותל מערבי דומה למה שאמרו שכינה במערב רוצה לומר במערבו של עולם וצר מערב נקרא כותל מערבי עכ"ל. ולפי"ז אפשר לומר שדברי הפייטן קאי על מקום וסביבות מקום המקדש שברחה שכינה משם ודברי רז"ל קאי על מערבו של עולם כפי דברי הרדב"ז ז"ל.

(ג) בכרם שלמה מחורש סיון ש"ז מביא שם מחו' האבדך ר' נטע לנרא נ"י לתרץ הפייטן הנ"ל עפ"י דברי זקינו בשו"ת כנף רננה לתרץ הנמ' בר"ה דף ל"א עשרה מסעות נסעה השכינה, והנמ' ביומא דף כ"א ה' רבדים חסדו בבית שני וא' מהם שכינה, והקשה רה"י לעולם לא זוה שכינה וכו' (ולפי דברינו הנ"ל באות א' שדבר זה במחלוקת שנוי לא קשה מירי) וכ' לתרץ דבוודאי הכוונה שנסעה מזה שלא תהא השראת השכינה גלוי' ומפורסמת ע"כ, וכ' האבדך הנ"ל שזה נ"כ כוונת הפייטן. ובאמת רעיון זה שיש בחינות חלוקות ומדרגות שונות לגבי השראת השכינה ושאינן הארת השכינה בזמן החורבן כאשר היתה באמנה אתו בזמן שהי' בהמ"ק בנוי לתלפיות, כן איתא בספרי תלמידי בעש"ט ז"ל שבבית א' היתה השכינה בגלוי רב ועצום ביתר שאת ויתר עוז מפני קרושת הארון והלוחות וכו' משא"כ בבית שני שלא הי' בו הארון והלוחות לפיכך ארז"ל שלא שרתה בו שכינה, ועיין בלקוטי אמרים פרק ג' וז"ל והנה כשהי' בית ראשון קיים וכו' היתה השכינה וכו' שורה שם וכו' ובבית שני וכו' אמרז"ל שלא היתה שכינה שורה בו פי' מדרגות שכינה שהיתה שורה בבית ראשון וכו' עכ"ל.

וכעין זה כבר נמצא כתוב מאחר מגדולי הראשונים ז"ל והוא ברבינו בחיי פרשת ויגש (פמ"ו פכ"ז) וז"ל ומיום ששרתה שכינה בהר סיני במתן תורה לא זוה מישראל עד שחרב בית ראשון ומיום שחרב בית ראשון לא שרתה שכינה בישראל וכו' ואין הכוונה לומר שלא שרתה שכינה בבית שני כלל וכו' אלא שלא שרתה בו תדיר וכו' עכ"ל. נראה מכל הנ"ל שעכ"פ היתה שכינה שרוי' בבית שני רק שלא הגיעה לאותה השראה והארה גדולה שבבית הראשון, ודברי הפייטן נכונים וברורים.

(ד) עוד רציתי להעיר הערה קטנה על הכרם שלמה מחורש תמוז-אב תשל"ט, בעמוד ס"ג מתחת לקו מפרש שם המערכת כוונת רבינו חננאל במס' פסחים ק"ג ע"ב, "אף מי שאינו יושב בחבורת מצוה כגון קידוש" שכוונתו לקרה"ח ובאמת יש להעיר ע"ז מהירושלמי מו"ק פ"ג סוף הל' ח' וז"ל הירושלמי אם היתה חבורת מצוה או קידוש החדש עכ"ל הרי מוכח דחבו"מ לאו היינו קה"ח, וכמו כן העיר הרש"ש מירושלמי זה על התוס' במס' מו"ק כ"ב ע"ב ר"ה ולשמחת עיי"ש.

שמחה פינחס שמראהלי

ברוקלין, ניו יארק

פאקסימיליא מכת"י התשובה מהגאון מוה"ר שמחה לוצאטו זצ"ל הנרפס לעיל עמוד י"ב.

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם קלעצקין נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
 להאברך היקר ר' אברהם ריינהאלד להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה אברהם נייגער נ"י להולדת הנכד
 להאברך היקר ר' אברהם יוסף וויינגארטען נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' אהרן מינצער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' אהרן ארלאנסקי נ"י להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה אלימלך הויפטשיין נ"י להולדת הנכד
 להאברך היקר ר' בן ציון שפריי נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' דוב בערל הכהן ווייס נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר בנש"ק ר' חיים אלישע טייטלבוים נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' חיים מרדכי הלוי ניכטבורגער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר בנש"ק ר' טובי' הלוי ראטטענבערג נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יחזקאל שרגא ברוך עליאם נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יחזקאל פרענקיל נ"י מקרית באבוב להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יחיאל גרשון גוטוויין נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יצחק אליעזר פריינטליך נ"י להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה ישראל בייגעל נ"י להולדת הנכד
 להנה"ח מו"ה לייביש שארף נ"י להולדת הנכד
 להאברך היקר בנש"ק ר' מנחם מענדל שטערנהעלל נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' מנחם גרשון גרינוואלד נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' פסח הלוי מיללער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שאול הלוי לאנדא נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שלום בלויא נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שרגא דוד קליין נ"י להולדת הבן
 יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.
 המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אשר זעליג גאלדמאן נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר בנש"ק ר' בן ציון ארי' ליבוש ישראל רובין נ"י להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה חנא פאלגער נ"י להולדת הנכד
 להאברך היקר ר' חנוך סענאל נ"י מבני ברק להולדת הבת
 להרב מו"ה יקותיאל יהודא מיזליש שליט"א אבר"ק קהל יראים ד'סירגעיש
 להולדת הבת
 להאברך היקר ר' משה גרינצווייג נ"י להולדת הבת

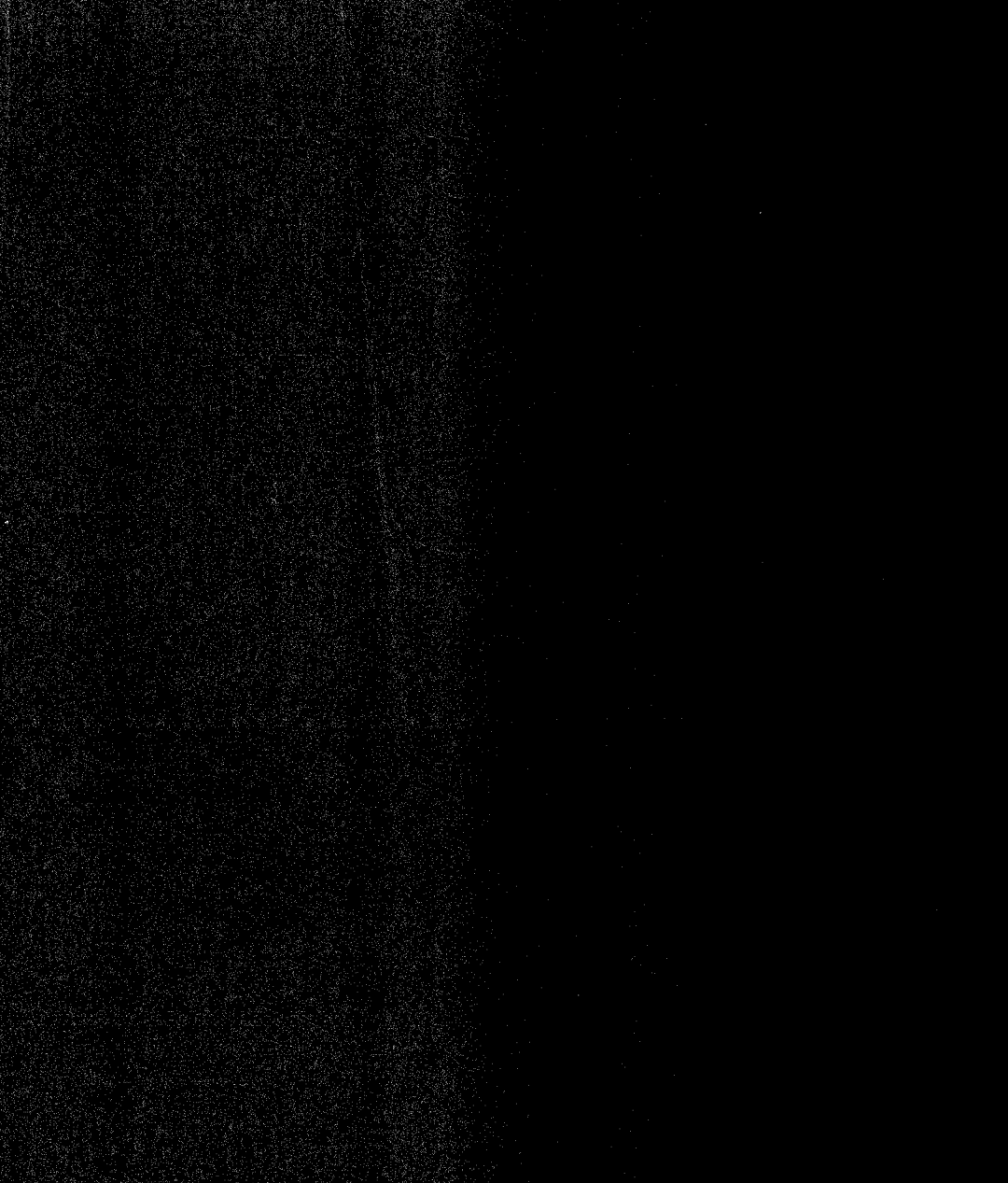
להאברך היקר ר' משה היימפעלד נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' משה ליב לויסער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' צבי יהודא געללער נ"י להולדת הבת
יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג אכ"ר.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אלעזר שאנדארף נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה אפרים גארדאן נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה בצלאל וואסער נ"י מלאָס-אנזשעלעס לנישואי בנו נ"י
להנה"ח מו"ה דוד ריינהאלד נ"י לנישואי בנו האברך היקר ר' ישראל יחזקאל נ"י
להנה"ח מו"ה חיים ישכר דוב גרינפעלד נ"י מנהל דמתיבתא עץ חיים דבאבוב
לנישואי בתו תחי'
להרב מו"ה יחיאל מיכל טווערסקי שליט"א ממילוואקי נכד כ"ק מרן אדמו"ר
זצוק"ל הי"ד לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה יוסף אייזיק גליק נ"י מקרית באבוב לנישואי בנו האברך היקר ר'
יעקב שלום נ"י תלמיד ישיבתנו בקרית באבוב
להנה"ח מו"ה ישראל וואסערשטרום נ"י מלונדון לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה ישראל משה גערמאן נ"י לנישואי נכדו ונכדתו יחיו
להנה"ח מו"ה מאיר יוחנן אקסלער נ"י לנישואי נכדו תחי'
להנה"ח מו"ה מרדכי אלטר בערגמאן נ"י לנישואי בתו תחי'
להרב מו"ה מרדכי דוב טווערסקי שליט"א נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד
לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה שלמה קנאבלאך נ"י לנישואי בתו תחי'
להאברך היקר ר' אהרן הלוי מייזעלס נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' אשר זעליג אשרי נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' דוד רוזי נ"י לנישואיו
להאברך היקר ר' דוד שטיינפעלד נ"י לנישואיו
להאברך היקר בנש"ק ר' טובי' ארי' ליבנש הורוויץ נ"י תלמיד ישיבתנו
לנישואיו
להאברך היקר ר' יהודא שניידער נ"י מבני ברק תלמיד ישיבתנו בקרית באבוב
לנישואיו
להאברך היקר ר' יוסף היימפעלד נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' יחיאל מיכל ווייזער נ"י לנישואיו
להאברך היקר ר' מנחם אליעזר שאול סג"ל לנדא נ"י מלונדון תלמיד ישיבתנו
דשם לנישואיו
להאברך היקר ר' משה יוסף ראזענבערג נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' נתן נטע הלוי גראסס נ"י ממאנטרעאל תלמיד ישיבתנו
לנישואיו

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לסלסול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידות
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהכחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה ג' קונטרס י' אלול תש"מ ברוקלין, נ. י.

יוצא לאור ע"י תלמידיו כ"ק
מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א

1533 48th Street

Brooklyn, New York

Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

ו כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

מדור זכרון לראשונים

ח הגאון מוה"ר מרדכי הענא מהמבורג זצ"ל

יד הגאון מוה"ר יהושע מקושנא זצ"ל

טו הגאון מוה"ר אברהם יצחק גליק זצ"ל

מדור אגרות קודש

כא

כב

מדור זכרון לאחרונים

כד הנ"ר מ"י ברוש אב"ד ציריך ז"ל

מדור שלטיל וחלכה

כה הרב גדליה פלדער שליט"א

כו הרב שלמה בן ציון הערבס שליט"א

לג ר' מרדכי ברוך בלום נ"י

עילת שבת כשבתו

לד המערכת

לו הר"ר מנחם בראכפלד שליט"א

מדור תשובות וישובים

מח

מדור הנאמרים והנעשים

מב חב' החתן ראובן איינהארן הי"ד

מדור זכיר ימות עולם

מו

מח

נ

נה, נו

נו

נמ

כל הזכויות שמורות אל המערכת

Copyright © 1980

by Cong. Shaare Zedek

דברים אחרים

לרגלי היוקר אשר יאמיר היום בהוצאות ההדפסה והכריכה והמשלוח ועוד, נאלצנו לקבוע את דמי החתימה לקובצנו „כרם שלמה" לשנת תשמ"א, כדלהלן:

באר"ב — 15 דאללער לשנה
בקאנאדע — 18 דאללער לשנה
בבעלניע — 750 פראנק לשנה
בענגלאנר — 10 פונט לשנה
בשאר ארצות — בדואר רגיל — 18 דאללער לשנה
— בדואר אויר — 25 דאללער לשנה

החכרה לא יגונה ולא ישובח

פני' דחופה!

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם
במוקדם האפשרי כלי שום שהיות.

מזכרת נצח

הקובץ הזה נרפס
לעילוי נשמות הקדושים

הרבני הנגיד החסיד
מו"ה ר' יוסף הילל ב"ר דוד יצחק בראכפעלד ע"ה
וזוגתו מרת בלימה בת ר' שמואל מרדכי וואכסמאן ע"ה
ובתם מרת דינה וילדותי, חי' שרה, וחנה ע"ה

שנהרגו עקב"ש במחנה בעלזין
ביום ט"ז אלול שנת תש"ב לפ"ק
ד' ינקום דמם ונקמת דם עבדיו השפוך
ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בניו וחתניו
של הרבני החסיד המופלג כש"ת
מוה"ר מנחם מענדל בראכפעלד שליט"א
יוסף חיים מאיר בראנער
יוסף הילל בראכפעלד
שלמה עקשטיין
אליהו יהודה שפיעלמאן
שלום אליעזר ליפשיץ
ירמיי' שמואל מרדכי בראכפעלד

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמות

הרבני החסיד הנכבד

מו"ה עזריאל אליעזר ב"ר משה דוד מאנדלבוים ע"ה
נהרג עקה"ש ביום ב' דר"ח אלול תש"ב לפ"ק

וזוגתו החשובה

מרת ח' רייזל בת ר' גדלי' צבי צינץ ע"ה
נהרגה עקה"ש ביום ז' אלול תש"ב לפ"ק

וילדיהם, בינה ביילא, חיים יצחק, אברהם אבא שלמה,
ברכה, ארי', ישראל ע"ה

נהרגו עקה"ש ביום ז' אלול תש"ב לפ"ק

ד' ינקום דמם ותהא נשמתם צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנם ונכריהם,

משה דוד מאנדלבוים

עזריאל אליעזר מאנדלבוים

יהודה מנחם מענדל מאנדלבוים

בן ציון גדלי' מאנדלבוים

צבי חיים מאנדלבוים

אמרי קודש כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת האזינו

ירכבהו על במתי ארץ ויאכל תנובות שרי וינקחו דבש מסלע ושמן מחלמיש צור. יש לומר בזה, בהקדם מה שכ' בס' אמרי אש על הגדה ש"פ בכוונת אוז"ל בסוף פ"ק דסוטה (דף י"ד ע"א) דרש רבי שמלאי מפני מה נתאוה משה רבינו ליכנס לארץ ישראל וכי לאכול מפרי' הוא צריך או לשבוע מטובה הוא צריך, וכתב הכוונה, דהנה הטור באו"ח סי' ר"ח הביא שיטת הבה"ג שצריך לומר בברכת מעין שלש על ארץ חמדה טובה ורחבה שרצית והנחלת לאבותינו לאכול מפרי' ולשבוע מטובה, והרא"ש לא הי' אומרו דאין לחמוד את הארץ בשביל לאכול מפרי' כי אם לקיים מצות התלוין בה. והב"ח תמה ואמר הלא קדושת הארץ הנשפע בה מקדושת הארץ העליונה היא נשפעת גם בפירותי' שיונקים מקדושת השכינה השוכנת בקרב הארץ וכו' ועל כן ניחא שאנו מכניסין בברכה זו ונאכל מפרי' ונשבוע מטובה, כי באכילת פירותי' אנו ניוונים מקדושת השכינה ומטהרתה ונשבוע מטובתה, יעווי"ש. אמנם כל זה רק בסתם בני אדם, אבל משה רבינו ע"ה אשר נזרכך ועמר ג' פעמים ארבעים יום בלי מאכל ומשתה, קדושתו למעלה מקדושת הארץ ואין לו עור צורך להתקדש מפרי הארץ, וזהו שאמר רבי שמלאי, וכי לאכול מפרי' הוא צריך, לא אמר לשון נתאוה, כמו שפתח מפני מה נתאוה, אלא וכי לאכול מפרי' הוא צריך, שמשמע"ה לא הי' צריך עור לשאוב קדושה מאכילת פירות הארץ, כי גופו הי' מקודש בלא"ה, עכ"ר.

העולה לנו מזה דמסגולת ארץ ישראל, להמשיך רוח קדושה לכל אדם השוכן בתוכה, וקדושתה נמשכת אף בפירותי' היונקים מקדושת השכינה השוכנת בקרב הארץ, ומהאי טעמא אמרו רז"ל (ב"ר פט"ז) אין תורה כתורת ארץ ישראל. אמנם כמה דברים אמורים, אם בני ישראל הררים בארץ ישראל עושים רצון קונם ואוכלים פירותי' באמונה אז קדושת הארץ ופירותי' משפיעים עליהם שפע רוח קדושה, משא"כ מי שדר באה"ק ואין לו אמונה ומתנהג שלא כשורה אז פועל בחינת ארץ ישראל עליו ח"ו להיפך, וכמו שכתב הבה"ח שם וז"ל, ואמר בסוף פרשת מסעי לא תטמא את הארץ אשר אתם יושבים בה אשר אני שוכן בתוכה כי אני ר' שוכן בתוך בני ישראל, אם תטמא את הארץ נמשכת הטומאה גם בפירותי' היונקים ממנה וכבר נסתלקה השכינה מקרב הארץ אשר אני שוכן בתוכה, ממש בגוף הארץ נסתלקה, מפני הטומאה שטימאתם ונמשך מזה כי גם אנכי אסלק שכינתי מתוך בני ישראל, כי ער עתה היכל ד' המה היו בני ישראל לפי שהשכינה היתה שורה בקרבם ממש ועתה באכלם פירות היונקים מטומאת הארץ נסתלקה השכינה כי כשהטומאה נכנסת עם אכילת פירות בתוך בני ישראל יוצאת כנגדה הקדושה מקרב הארץ, עכ"ל. וסמוכין לדבריו מאומרם ז"ל (הוריות דף י' ע"ב) שנים שצלו פסחיהם אחד אכלו לשם מצוה ואחד אכלו לשם אכילה גסה עליהם נאמר צדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם, כי כל דבר שבקדושה, העוסק בה בלי אמונה פועל ח"ו להיפך, ומה"ט רשעי ארץ ישראל גרועים מפי משאר הארצות.

וזהו שאמר הכתוב, ירכבהו על כמתי ארץ, דארץ ישראל גבוה מכל הארצות, וגם קרושתה למעלה משאר הארצות כי עיני ר"א בה מראשית השנה ועד אחרית שנה להשפיע בה רוח קדושה, ויאכל תנובות שרי, שגם בפירותי נמשכת רוח הקדושה, והשפעה זו נכנסת אל האדם האוכלם, ויניקהו רבש מסלע ושמן מחלמיש צור, דנודע כי התורה הק' נמשלה לרבש כמאה"כ (תהלים י"ט) ומתוקים מרבש, וגם נמשלה לשמן כראיתא במדרש רבה ריש פ' תבא, וסלע ויצור היינו אבנים, ובס' יצירה איתא ראותיות התורה נקראות אבנים, וזהו, ויניקהו רבש מסלע ושמן מחלמיש צור, רכשאוכל האדם תנובות הארץ סופג בקרבו קדושה יתירה ונפלאה, ועי"ז זוכה לאור גדול וקרוש בלימוד התורה וכמבואר לעיל שמשמע זה אין תורה כתורת ארץ ישראל. וממשיך הפסוק אח"ז, וישמן ישורון ויבעט וגו' ויטוש א־לוה עשהו וגו', זה קאי על אותן הבועטים בדרכי תורתנו הק', וסוברים שהארץ ניתנה לבני אדם למלאות תאוותם, אז מתלבש לבוש הקליפות על אור חיות הקודש הטמון בפירותי, ומוספת טומאה על טומאתו, (עיין בזה בספה"ק באר מים חיים בפ' שמות עה"פ אעלה אתכם מעני מצרים וגו', בסופו). ומסיים הכתוב, כי דור תהפוכו"ת המה, בניס לא אמון בם, וכפירשי, אמון לשון אמונה, שמאחר שאין בהם אמונה, מתהפכות להם הפירות בארץ ישראל להשריש בהם טומאה, וישמן ישרון ויבעט ויטוש א־לוה עשהו וגו'.

וברבר האמור יתכן לפרש גם הפסוק בסוף פרשתו, כי מנגד תראה את הארץ ושמה לא תבא אל הארץ אשר אני נותן לבני ישראל. והקשה האוה"ח הק' מאחר שאמר ושמה לא תבוא מה מקום לחזור ולומר אל הארץ וגו', גם צריך ביאור מה רייק באומרו אשר אני נותן לבני ישראל, ועוד ראוי להבין כוונת דברי רש"י, כי מנגד, מרחוק. אמנם להנ"ל יתבאר היטב, רהנה משה רבינו ע"ה ראה ברוח קדשו שדורות האחרונים יפגמו בקדושת הארץ מחמת חסרון אמונה, ועי"ז יהיו חייבים בלי" ח"ו, כאומרו כי ירעתי אחרי מותי כי השחת תשחיתו וגו' וקראת אתכם הרעה באחרית הימים וגו', אמנם הקב"ה שפך חמתו על העצים ועל האבנים בחורבן ביהמ"ק כרי להציל את ישראל, ומבואר במדרש ראם הי' משה רבינו נכנס לארץ ישראל לא הי' נחרב בית המקדש, ואז ח"ו לא הי' נשתייר משונאתיה של ישראל שריר ופליט, וזהו שאמר לו הקב"ה למשה רבינו, כי מנגד תראה את הארץ, כלו' הלא אתה רואה את ההתנגדות לקדושת ארץ ישראל שיחי' ברורות הרחוקים ממך, והערר האמונה יגרום ח"ו לתושבי הארץ ליפול בעומקא דתהום רבה כי פירות ארץ ישראל עצמם יתהפכו לשרש בהן טומאה, ועי"ז יתחייבו ח"ו בלי"ו, ולפיכך, ושמה לא תבוא, כרי שתשפך החימה על עצים ואבנים. ומסיים הכתוב אל הארץ אשר אני נותן לבני ישראל, ולא אמר אשר אני נותן לך, בא בזה לנחמו שלא ירמה שמחמת זה חסרה לו שפע הקדושה שמשפיעין פירות א", על כן בא להורות כי רק בני ישראל צריכין לקדושת הארץ כדי להשפיע עליהם קדושה, אבל משה רבינו לרוב קדושתו לא הי' צריך לזה, וכאמרם וכי לאכול מפרי' הוא צריך, כי קדושתו היא למעלה מקדושת הארץ ביתר שאת ועז.

לקט חידושים יקרים

מהגאון מוה"ר מרדכי הענא זצ"ל מהאמבורג⁽¹⁾

הקשה בקונטרס אחרון בספר פני יהושע בכתובות דף ו' ע"ב, קשיא לי טובא על מנהג דאחר מברך תחת חופה ברכת יין על הכוס וחתן וכלה שותין ממנו, קשה איך מברך בפ"נ כיון דאין המברך שותה ואיך יוצאים חתן וכלה בכרכתו הא קי"ל בסוף פ"ג דר"ה ברכת הנהנין אינו מוציא אם אינו נהנה, אך ברכת מצה ומוציא דבר שבחובה ניהו מוציא אע"פ שיצא כבר, אבל ברכות [הללו] לא חובה, בשלמא ברכת נשואין דטעון כוס הו"ל כדבר שבחובה, משא"כ ברכת אירוסין⁽²⁾, והניח בצ"ע. ונ"ל ליישב שזה אמרו בירושלמי ומובא כמור א"ח סי' תע"א כל האוכל מצה בע"פ כאילו בעל ארוסתו בבית חמיו, ומפרש בהנהות מהדרא"ט משום שגם מצה צריך ב' ברכות קודם אכילה, וא"כ אומר אני שברכת אירוסין נרמח לברכת מצה, ובמצה אע"פ שיצא מוציא, וה"ה בברכת יין מוציא במה שטועם חתן וכלה, כמו במצה⁽³⁾, ודו"ק.

ועוד י"ל הא דברכת נהנין צריך לטעום המברך אם לא אמר סברי רבנן שפי' הב"ח תנו דעתכם על הברכה לצאת בה, וא"כ אם אומר סברי רבנן יוצאין

(1) הגאון מוה"ר מרדכי הענא הוא בנו של מוה"ר יוסף יוזפא חוטר מגזע הגאון בעל חוות יאיר זצ"ל. בשנת תפ"ב נשא אשה את בתו של הג"ר שמשון חסיד מאלטונא מח"ס תוספות חדשים על משניות. כשנתיים אח"ז נתקבל לדיין ומגיד בק"ק האמבורג. נדפס ממנו ספר אגדת מרדכי על הגש"פ. על ספר זה יש הסכמות מגאוני הדור, ובתוכם גם מהגאון מוה"ר יהונתן אייבשיץ. (וראו לציין, שבתחלה ה' הוא מהלוחמים יחד עם הגאון מוה"ר יעקב עמדין נגד הר"י — ובתוך חיבוריו בכת"י יש איזה דפים השגות ע"ם כרתי ופלתי בלשונות חריפים, ומכנהו „קריעתו ובליעתו“, אבל במשך הזמן נוכח לדעת את האמת, ומשך ידו לגמרי מן הריב, עד שהגאון מוהר"י אייבשיץ נתן עליו מהדור בעת הדפים ספרו על הגש"פ, והגאון מוהר"י עמדין היטב חרה לו דבר זה, ובספרו שו"ת שאילת יעב"ץ ח"ב סוף סי' א' שפך סוללה עליו יעווי"ש). חוץ מספרו הנ"ל על הגש"פ, הניח אחריו ברכה חיבורים רבים בכת"י, וקצתם קיימים עד היום הזה באוספים שונים. ואלו הן, דברי מרדכי, שושנת המלך, דרישת מרדכי, מאמר מרדכי, שירת מרדכי, שם מרדכי, ידיעת מרדכי, גדולת מרדכי, מעשה מרדכי, פרשת מרדכי, אורות מרדכי, תולדות הנשמה, לבוש מלכות, לשונות ארנמן, מגדים חדשים, ועוד. — נלב"ע ביום י"ח לחודש אייר שנת תקכ"ז לפ"ק, ומנ"כ בהאמבורג.

חידושים הללו המודפסים בזה, נלקטו מתוך כרכים כתי"ק המונחים בבריטיש מוזיאום (אוסף גאָסטער) בלונדון.

(2) בחלקת מחוקק סי' ס"ב סק"א תמה מנ"ל לחלק בין ברכת אירוסין לגישואין. ובאמת בירושלמי סוטה פ"ח ה"ה איתא, ומקדשין בו את הכלה, ועיי"ש בשו"ר קרבן, ובהנהות סל תורה (להנר"מ אריק) על הירושלמי הנ"ל. ומשמע רעיקר המקור לברך על הכוס הוא בברכת אירוסין ולא בברכת גישואין, וצ"ע.

(3) עיין בישיעות יעקב על אהע"ז סי' ס"ב סק"ב.

בטעימת חתן וכלה, ואפשר שזה הטעם שכתב הב"ח בא"ח סי' קע"ב אם מברכין ברכת אירוסין וגשוואין בחופה אומרים סברי רבנן, וזה דלא כלבוש, ורחק עצמו בעל נחלת שבעה בס' י"ב למצוא טעם הב"ח, ואני אומר מפני דין זה שפיר [ראוי] לומר סברי, כדי שיהא חתן וכלה יוצאין בברכת בפח"ג, אף שאין טועם המברך, וא"כ במדינה זו שנוהגין שלא לומר סברי תחת חופה י"ל מן סתם סומכין על המנהג שמברך מתחלה כדי לצאת חתן וכלה בטעימת שלהם, והוי כאילו אומר סברי, ומיושב המנהג שנהגו שהוא כדיון וכדת.

ועוד י"ל כיון דמעיקר הדין שייך ברכת ארוסין לחתן עצמו אך כדי שלא לבייש מי שאינו בקי, כמו בס"ת קורא אפי' לבקי, וזה הטעם כתב הכל בו, א"כ לא דמי כלל לשאר ברכת הנהנין, כי המברך במקום חתן אומר, והוי כאילו תחתן מברך ומוציא לכלה, כן המברך במקומו יוכל להוציא, אבל שאר הנאה שאין טועם המברך לא יוכל להוציא לאחר שטועם.

* * *

שמעתי מן אב"ד דהמבורג מה"ר יחזקאל נר"ו⁽⁴⁾ שיש במדרש כל הנושא אשה בילדותו כאילו מקיים התורה מאל"ף עד תי"ו, ותמות. ואמר דאיתא בעוללות אפרים דיש פלוגתא אי ללמוד תורה ואח"כ לישא אשה או לישא אשה ואח"כ תורה ותליא בזה דמצינו דתורה נקרא בתו של הקב"ה, ואותיות בת"ו המה לאחר אותיות אש"ה, בי"ת אחר אל"ף, תי"ו אחר שי"ן, ו' של בתו אחר ה' של אשה, לכך אשה קודם לתורה, ומ"ד דתורה קודם לאשה משום דתורה נדרש דרך תשר"ק, וא"כ תיבת בתו שהיא תורה קודם לאשה, וא"כ ז"ש הנושא אשה ואח"כ תורה זה הוא מי שנשא אשה בילדותו, כאלו מקיים התורה מאל"ף עד תי"ו, חן יוצק בפיו.

ועפ"ז נתתי טעם מה שכתב הבע"ט פ' שופטים תמים תהי' עם ה' אלקיך תי"ו גדולה כל הולך בתמימות כאילו מקיים התורה מאל"ף עד תי"ו. דידוע איש ואשה שם י"ה ביניהם וזה התמימות שיש לו בטחון בה' שיתן פרנסה ונושא בילדותו וזה עם ה' אלקיך שיהי' בתמימות שלו ה' כידוע, (וגם שם י"ה עם בן ובת שנולד ומקיים פ"ו הוא ו"ה שבשם הוי' ב"ה, וזה תמים תהי' עם ה', השם תמים), לכך כאילו מקיים מאל"ף ועד תי"ו כמ"ש לעיל. וק"ל.

* * *

נשאלתי בבעל הטורים (פ' כי תצא) דכתב על פסוק לא יבא ממזר בקהל ה' גם דור עשירי לא יבא להם, סמך ממזר לפצוע דכא מה פצוע אינו מוליד אף ממזר אינו מוליד. ותמי' האי מילתא אם אינו מוליד איך אפשר למצוא דור עשירי בממזר, וגם החוש מכחיש. ונראה דבעל הטורים רצה לתרץ לפי המשנה דממזרים

(4) הוא הגאון בעל כנסת יחזקאל זצ"ל.

אסורים איסור עולם, א"כ למה כתבה התורה דור עשירי הלא לעולם אסור, אלא צ"ל כרעת ירושלמי עולם של ממזרים אינו אלא עשרה דורות, משום ראות לס' או לע' שנה מכלה הקב"ה ממזרין, וא"כ זה רמזה התורה דלא כתבה עד עולם רק דור עשירי שזה עולם שלחם, וא"כ פירוש של בעה"ט, רלא כתיב עד עולם משום שאי אפשר להוליד יותר מרור עשירי שלא חי, ולכן מסמך לפצוע רבא, וא"כ אינו מוליד רמזור, קאי לאחר דור עשירי, וק"ל.

ובעל הטורים הנ"ל שאלתי לכמה חכמים ואין פותר, וחד מרבני קשישאי, ר' נתן שמי, אמר ריש לפרש, רפצוע רבא פסול משום שאינו מוליד, וממזר פסול שמחלל בביאתו, והו"א היכי דיש ממזר עקר לא יהא אסור בקהל, משום שאי אפשר לחלל בביאתו לבת ישראל, כיון שהוא עקר, ואשמעינן הבעה"ט לכך סמכו התורה, מה פצוע רבא אסור בקהל אע"פ שאינו מוליד, אף ממזר אע"פ שהוא עקר דאינו מוליד, מ"מ אסור בקהל משום הסמיכות, עכ"ל. ועיקר חסר, דהי' [צריך] להיות אע"פ שאינו מוליד.

* * *

באה בשאלה, חברה של ער"ח שמתעניין וקורין ויחל מהו לעשות כן בערב ראש השנה שהוא ערב ר"ח תשרי. — והשבתי להם שאין נכון לעשות כן, כי לעיקרא דדינא מחיתי כמה פעמים באותן המשמורת, כל זמן שאין יורעים בשחרית שיש יו"ד מתעניין ומשלימין, אין להוציא ס"ת כלל ואין לומר ש"ץ ענינו ברכה בפני עצמה, כי מברכין ברכה לבטלה על התורה וברכת ענינו, רק יאמרו בשומע תפלה, וכן הי' צייתן לי, כמו שפסקו הפוסקים בא"ח סי' תקפ"א, ונוסף לזה בערב ראש השנה שהוא יום טוב כמו שעשו הקדמונים, א"כ יש בתענית ערב ר"ה איסור הנאמר בערב שבת ובשאר ימים טובים, שלא יכנס בהם כשהוא מעונה, לכן אפי' המתענה בהם תענית רשות חוץ יו"ד בשבת אין משלימין, וא"כ הוא הדין בער"ה אין להשלים, וכן נוהגים כל המתענים בער"ה, לקדש אחר יציאתם מבה"כ אפי' עדיין נהור יממא, לכן אין להוציא ס"ת, רק יתפללו מנחה עם ענינו בשומע תפלה. ודבר זה נעלם מבעל תשו' ספר מים רבים בחלק א"ח בשאלה נו"ן שפסק הדין כמ"ש, ולא זכר טעם עיקר, אך טעמים אחרים, ואוחז הטפל והניח העיקר טעם לשבח. לפיכך יש למחות באותן יחידים שרוצים להוציא ס"ת בער"ה במנחה, ממ"נ לא עבדי שפיר, אם משלימין התענית, נכנסו לז"ט כשהם מעונים, ואם אינן משלימין, עושין ברכה לבטלה, לכן מצות הוכחה לומר להם, אל תהיו צדיקים הרבה, וכל המוסיף גורע ...

* * *

מנהג לאכול בד"ה תפוחים, בא לן מגירסא שהיא בשור א"ח תקפ"ג דיהי' רגיל למיכל בריש שתא אתרוג, ותרנום פי' על וריח אפך כתפוחים, כריח אתרוג, ולפי גמרא דאילן שאכל ממנו ארה"ר אתרוג הי', ומזה קלפו כגריו ריח אתרוג,

לכך הואיל שנברא אדה"ר בר"ה, אתי שפיר הגירסא אתרונגא, דלא כב"י שכתב רליתא כנוסחא דידן, ומזה בא מנהג לאכול תפוחים, וגם תוס' בשבת דף פ"ח פ"י כתפוח בעצי יער זה אתרונג עיין שם, ותמצא שמנהג שלנו הוא הנכון. אך קשה, מי התיר לן לאכול אתרונג, כיון שנאסר לאדה"ר ונענש הוא וכל הדורות על אכילה, אך בתורה הותרה, ולקחתם לכם לכל צרכיכם, ומתחיל בפרי עץ הדר⁵.

* * *

נשאלתי מאת הק' הרבני מהר"א אפנהיים, למה קיי"ל לדינא דאבל נוהג אבילות בעי"כ בנעילת סנדל באין חולק בכל הפוסקים, הלא בגמרא נלמד מן קרא ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחודש כל האוכל בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאלו התענה תשיעי ועשירי, ותוך חמש (ענינים) [ענינים] הוא נעילת סנדל, א"כ דלמא המצוה ללבוש מנעלים דוקא בתשעה, ולא לאסור נעילת סנדל לאבל, למה לא יהא עיניו זו בכלל ועניתם.

והשבתי לו לפי מה שכתב הר"ן בחמש ענינים אין מן התורה דק אכילה ושת"י, אבל שאר עינינים אע"ג דלומדים מקרא, לאו מעיניו גמירי, אלא מקרא דשבתון ע"ש, וא"כ לא נכלל בלשון ועניתם כלל שאר עינינים, ולכך אין לומר על זה שיחי' מצוה בעי"כ, וק"ל.

ועפ"י מה שכתב הזוהר פ"י על ועניתם את נפשותיכם בעיניו לנשמה, בעי"כ הוא אכילה, ועיניו התענית לנוף בי"כ, ובזה מקיים נפשותיכם לשון רבים, מתורץ נמי, ודו"ק.

* * *

ראיתי ביום הקדוש י"כ החזנים מסופקים בנוסח ומנחתם, שיש מחזורים דפוס וזלצבך שסיים ושני שעירים לכפר, ובמחזורים דפוס אמשטרדם אינו רק ושעיר לכפר, זה צועק ככה וזה צועק ככה, ובפוסקים ראשונים אין בזה, וגם אחרונים לא כתבו, אך במוסף דר"ה מוזכר בש"ע בס' תקצ"א (מוזכר) משום שעיר ר"ה, ובי"כ אין לנו הכרעה⁶. ונ"ל להביא דאי' דנוסחת ושני שעירים אתיא שפיר להזכיר ביום הכיפורים, שני מעמים כמוסים, לפי שראיתי בהדרת קודש

(5) יעויין סוכה ל"ה ע"א ובתורה ל"ה.

(6) עיין זה מבוכה גדולה היא בפוסקים אם לומר ביוה"כ ושני שעירים לכפר או ושעיר לכפר. וגם במחזורים נמצאו ב' הנוסחאות. עיין כנובי" מהדו"ת חאו"ה סי' קכ"ז שדגעתו נוטה לומר ושני שעירים לכפר. ובספר דעת קרושים להג"ר רפאל הכהן אבר"ק אח"ו (רפוס ווילנא—דף ס' ע"ד) כתב דראוי למחות ביד האומרים ושני שעירים לכפר, יעויין ש. ובספר חכמי אח"ו (עמוד קל"ג) הביא שהג"ר חיים נאטאנזאהן מהאמבורג יצא לפלפל נגד הג"ר רפאל הכהן הנ"ל בענין נוסחא הנ"ל. ועיין עוד בזה בשו"ת בנין שלמה (להג"ר שלמה כ"ץ מו"ץ בוולנא) בחלק ב' סי' כ"א.

בדרשת מהריעב"ץ (בה' ר"ה בסדר מוסף) ביום הכיפורים יאמר בתפלת מוספים מלבד חטאת הכיפורים ושני תמידים כהלכתם אע"ג דאומר ובעשור לחודש, מ"מ צריך להזכיר גם חטאת הכיפורים, וסיים בשם רוקח בר"ה ובי"כ מצוה לומר סדר עבודת היום משום דכתיב ונשלמה פרים שפתינו. וא"כ הנוסח של שני שעירים לכפר אתי שפיר על שער הפנימי שהוא קרבן מוסף, ועל שער המשתלח שבזה עיקר כפרת כל ישראל.

ועוד ראי' שראיתי (בה' י"כ בסדר מוסף) קושיא שכתב מהרי"ל, שכל ימיו פליאה בעיניו מפני מה אנו מאריכין בפיושים של שער הפנימי יותר מעל שער המשתלח, והלא הפנימי לא הי' מכפר רק על טומאת מקדש וקדשיו, ואותו ענין לא נמצא עתה, ושעיר המשתלח הוא מכפר על כל עבירות שבתורה. וא"כ מקושיא זו נראה, מה שאפשר לקיים ונשלמה פרים שפתינו מצוה לומר, לכן יותר נכון גירסת ושני שעירים לכפר, אע"פ שתירץ מהרי"ל דנראה לו כפרת משתלח תלוי בשעיר הפנימי, ראי' לא נעשה עבודה כתקונה היתה מעכבת כפרת המשתלח כו', מ"מ יומא דרחמי מצוה להזכיר בפירוש מה ראפשר.

ועוד י"ל טעם אחר, לפי דעת הרמב"ם הנכנס עדיין (כלו' בזה"ז) בטומאה למקדש חייב כרת, והראב"ד משיג עליו, וא"כ אי לא יאמר שני שעירים דק ושעיר לכפר, י"ל רזה קאי על שעיר המשתלח ולא כדעת הרמב"ם דהאירנא אינו צריך שעיר הפנימי לכפר על טומאת מקדש, ובאמת הלכה בזה כרמב"ם, כמו שהבאתי ראי' במקום אחר, לכן נכון לומר כהילכתא.

* * *

נראה לי טעם על הגמרא דאמרו מרהן שבועה לאו הוי נמי שבועה⁽⁷⁾, למה הוי שבועה. למעיין היטב בשם של ע"ב היוצא מפוסקים ויסע ויבא ויט, תמצא שם שני שמות שהם לא"ו, וא"כ הוי שבועה, כאילו נשבע בשם של ע"ב, ודו"ק היטב.

* * *

רבים שאלו מנין סמך למנהג שנהגו ומובא במ"א סוף הל' תפילין באם אירע מכשול ד"ל שנפל ס"ת על הארץ נוהגין להתענות, מנין הרבר מגמרא או מפוסקים⁽⁸⁾.

(7) שבועות ל"ו ע"א, ושם הוא להיפך, מדלאו שבועה הן נמי שבועה.
(8) בשו"ת דברי חיים ח"א יו"ד סי' נ"ט מבאר הטעם עפ"י הגמרא בתענית (דף ט"ז) שעונותיהם של ישראל גורמין בזיון התורה, ולכן מתענין על עונותיהם, יעו"ש. ובשו"ת בית היוצר ח"א סי' י"ד הביא דבריו וכותב טעם אחר. גם בשו"ת צבי לצדיק סי' ט' כתב טעם נכון לתענית זה, יעו"ש בס' ט' וגם בס' מ"ז. והגאון מראגיטשאו בספרו שו"ת צפת פתנח (דווינסק) ח"ב סי' ח' אות ב' כתב הטעם עפ"י הגמ' (ר"ה דף י"ח) רכשנעשה דבר שלא יהא שם שמים מוטל בבזיון ח"ו עשו יו"ט שלא להתענות. חזינן מזה רח"ו להיפך צריך להתענות.

ואענה חלקי, מנהג ישראל תורה היא, ומבואר ממש מפורש בגמרא דמנחות דף ל"ב ע"ב דמייתי מעשה מר"א שנשמט על גבי קרקע ורומה כמי שנשכו נחש ומסיק ס"ת ע"ג קרקע הוי מונח ופי' רש"י מפני בזיון וצער הס"ת רומה לר"א כו' ע"ש. נשמע באם מונח ס"ת על הקרקע יש לצערא על צער רס"ת⁹). ומצינו בספר הזוהר בסדר אחרי מות דף ע"א כרי איכא צערא בעלמא ואפקי אורייתא סמוך לקברי כו' לא יהבון תמן בלא תשובה ובלא תעניתא ר' אבא אמר כולה אתלת תעניתא ור' יוסי אמר אפי' חר ובההוא יומא ע"ש באריכות, דמשמע רגם מצערא דאורייתא דאתגלייא צריך תענית, וא"כ כיון רתורה מונח על קרקע יש לצערא על צערא רתורה, ובצערא רס"ת צריך תענית. וזה ברור אלי ולא [צריך] שום ראי' למנהג זולת מ"ש.

ור' יוסי נימוקו עמו, לכך פסקינון חר תענית, עכ"פ יש ללמוד מזה בזה באם יהי' ר"ל מכשול זה שלא לאחר התענית, אך באילו אמרו מקרימין מרסיים ובההוא יומא, ושם קיבלו התענית מערב, וכאן צריך להתענות ביום הסמוך ליום המכשול¹⁰), ואז וסר עונו ותכופר.

(9) גם בשו"ת אמרי דוד סי' קט"ו הביא גמרא זו כמקור להצטער על נפילת ס"ת לארץ. והוסיף שם בחכמתו, רמח"א דאמרינן שנרמה לו כאילו הכישו נחש, מוכח דצריכין להתענות, כההוא דאמרינן בסנהדרין (דף צ"ח:) נכנס לביתו ומצא בניו ובנותיו מוטלים ברעב רומה כמי שנשכו נחש, הרי דהרעב והכשת נחש, שניהם עולים בקנה אחד, יעו"ש וש"י.

(10) יעויין שו"ת אוהל יהושע ח"ב סי' י"ד, ובשו"ת בית היוצר חאו"ח סי' ט"ו.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

בדין גירושין בנשתטית

מהגאון מוה"ר ישראל יהושע טרונק זצ"ל⁽¹⁾
אבד"ק קוטנא

ב"ה י"א טבת רמ"א לפ"ק.

שלום וכ"ט לכבוד י"נ חתני הרב הנאון המפורסם לשבח ולתהלה מ'
חיים אלעזר וואקס⁽²⁾ הנאבד"ק קאליש יצ"ו עש"ו בתי הרבנית
תחי'.

מכתבו הגיעני וע"ד המוכ"ז ר' בנימין עיינתי בגב"ע של הבר"צ מרארישיץ
וגם מש"כ הרב המ"ץ מפשעדרבורז שנ"ל שזו האשה איננה בכלל שוטה לפי
שיודעת לשמור עצמה וגם ניטה ויש לדון אותה כמורדת ואין דבריו נכונים וכמו
שאבאר, והנה באיכות שמירת גיטה ועצמה מבואר בתשו' רש"ל סי' ס"ה פילפול
בין רבינו שמחה וראבי' שדעת רבינו שמחה להקל רביודעת לשמור גיטה סני
בצורר וזורקו ולכל היותר כשמבחנת בין גיטה לר"א ורביודעת לשמור עצמה מיקל
הרבה, ולדעת ראבי' בודעת לשמור גיטה צריך הבחנה יתירה כעין פעושות ותלוי
בחילוק הגורסא דפ' התקבל עיי"ש, ורש"ל העלה להחמיר הרבה רביודעת
לשמור גיטה וא"י לשמור עצמה גם בדיעבד אינו מתגרש. גם כ' כי לא בקיאות
האידנא בבדיקה עיי"ש. והאמת כי יש להאריך הרבה בזה ולא ראיתי להאריך
בזה, ובמ"א בארנו מזה כי לפי הנראה לא קיי"ל כחומרת רש"ל בהא דאין אנו
בקיאות, ואם נראה לב"ד שהיא בחזקת יודעת לשמור את גיטה גם כי יש לה דעת
שלא תתפתה בנקל מותרת להתגרש, כי רש"ל שהחמיר היינו דס"ל בא"י לשמור
את עצמה גם בדיעבד אינו מתגרש, ולא קיימ"ל כן לרוב פוסקים, ועיין בא"ע סי'
ק"ך, והכי חזינן לרבנן קשישאי רסמכי על בדיקה גם בזה"ז, לכן באם תרצה
להתגרש דעתי נוטה להתירה, ואמנם מה שרצה הרב המ"צ דפשעדרבורז לומר
שהיא בכלל מורדת, ליתא, כיון דחזינן שהיא חולה ומשועוות (?) הא ווראי מה
שמואסת בתשמיש היא בשימוש בעלה מחמת חולי ונסתחפה שדהו, ועיין בשלהי
נדרים באומרת השמים ביני וביניך ובדברי הר"ן שם, ואע"ג דקיי"ל כמשנה

(1) נולד בחודש כסליו שנת תקפ"א לאביו הרח"ג מו"ה דוד מפלאצק, והוא בעצמו
חנכו וחכמו. שימש כרבנות בקהלות שרענסק, נאמבין, ווארקא, פולטוסק, ולבסוף בק"ק
קוטנא. חיבר ס' ישועות ישראל על חו"מ, וישועות מלכו על הרמב"ם, ושו"ת ישועות
מלכו. גם העמיד תלמידים רבים. — נפטר בקוטנא ביום כ"ה תמוז שנת תרנ"ג, ושם
מנ"כ.

תשובה זו הועתקה מעצם כתי"ק שנשלח לנו מאת יורינו הרבני החסיד הנגיד
הנכבד והמפורסם מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפן. הוד והודר פעלו וצדקתו
עומדת לעד. פאקסימיליא להלן בעמוד ג"ו.

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' א' עמוד ט'.

אחרונה, (הכי) [הכא] שראינו שהיא חולה ואינה בכלל בת דעת שתהי' שפוי' לגמרי, וודאי אין להפסיד כתובתה, לכן אין לגרשה בע"כ כ"א ע"י השתדלות שתתרחצ, כנלפע"ד. ומפני הטירדה אקצר שיח, אהלו יפריח. חותנו ידירו,

ישראל יהושע חוב"ק קוטנא יצ"ו

חידושים בסוגיא דתוס' יום הכיפורים

מהגאון מוה"ר אברהם יצחק גליק זצ"ל אבר"ק טאלטשאווא¹

בגמ' (יומא רף פ"א ע"א) יכול לא יהא מוזהר על תוס' מלאכה וכו' ודין הוא וכו' והק' חכפ"ת ז"ל אמאי לא פריך גם כאן על זה הק"ו מה למלאכה שכן הותרה מכללה מש"ה לית בה אזהרה על התוס' אבל עיניו דלא הותר מכללו אימא דיש בה אזהרה על התוס' כמו דרחי לקמן דרחי זה מה"ש עכ"ר ויע"ש מ"ש הלח"מ דבהרבה ספרים ל"ג לי' כלל יע"ש. ולענ"ד ג' לתרץ היטב בעזה"י, דלכאורה ק"ל במאי ראמר הש"ס בסמוך על מה דאמרינן דל"ל עונש במלאכה תיפוק לי' דילפינן מעונש הנאמר בעינוי ומה עינוי שאינו נוהג בשבתות וי"ש עונש כרת מלאכה שנוהגת וכו' לא כ"ש, ורחי ע"ז, מה לעינוי שלא הותר מכללה תאמר במלאכה שהותרה מכללה ופרש"י ז"ל דמלאכה הותרה אצל גבות עכ"ל, והא התוס' כתבו ביבמות דף ה' ע"ב ד"ה כולה משעטנו נפקא וכו', וא"ת היכי ילפינן בעלמא מהכא שאני כלאים דהותרו מכללו בבגדי כהונה ואר"י דהתם קאי נמי משום דאתי עשה רבנ"כ ורחי לאו דכלאים ואין זה הותר מכללו וכו' עכ"ל, וה"נ הרי מה דהותרו קרבנות בשבת וי"ש הוי מטעם דחיי', דעשה דקרבנות דחי לל"ת כמ"ש התוס' בברכות דף כ' ע"א ד"ה שב וא"ת שאני וכו' יע"ש"ה, וכ"ה מבואר מש"ס דיבמות שם יע"ש"ה, וא"כ באופן זה לא נקרא הותר מכללו כמ"ש התוס' הנ"ל, ואע"ג דבעיקר הענין יש לחלק דשם כוונת התוס' דשפיר ילפינן מכלאים בציצית דגם היתרא דבגדי כהונה הוי רק מטעם עשה דוחה ל"ת, אבל כאן סוף סוף מצינו במלאכה היתרא מה דלא מצינו בעינוי, מ"מ הרי גוף סברת

1) נולד לאביו מו"ה שמאי בשנת תקפ"ו בערך בעיר ווירעטש. למד אצל הגאון מוה"ר ש אבר"ק סעליש והגאון מוה"ר משה פערעלס אבר"ק באניהאר. בשנת תר"ו נשא אשה בתו של הג"ר ישעי' בנעט אבר"ק קאלוב. — בשנת תר"ך בערך נתקבל לאבר"ק טאלטשאווא. נרפס ממנו שו"ת יד יצחק ג' חלקים, וס' באר יצחק עמ"ס חולין ועמ"ס גיטין, והגהות על שו"ת פרשת מדרכי (לחו"ז הגאון מהר"ם בנעט אבר"ק ג"ש). — נלב"ע ביום ב' אייר שנת תרס"ט לפ"ק.

חידו"ת הללו הניע אלינו מאת הרה"ח המופלג מו"ה אברהם יוסף העניך קליינמאן נ"י שו"ב בכפר אתא בהשתדלות הכ' המופלג היקר והנעלה כמר שלום דוד געללער נ"י תלמיד ישיבתנו בקרית באבוב. — יתברכו ממעון הברכות בכל מילי רמיטב.

התוס' הנ"ל ברורה רמה והיו מטעם עדל"ת לא חשיב הותרה מכללו, דאין זה מטעם איזה קולא שהקילה התורה בגוף האיסור, אלא אדרבה הלאו נשאר על מכונו רק נדחה מפני העשה דקרבנות ומש"ה לא מצינו זאת בעינוי משום דשם לא מצינו מצוה דתהי' שייך למידחי הל"ת מפני, אבל לא משום דקיל מלאכה מעינוי אתינן עלה, והרק"ל וצ"ע לכאורה.

אך נלענ"ר דהכי אזלא קו' הש"ס בזה, דהא באמת כלל גדול הוא אין עשה רוחה ל"ת ועשה, וגם כלל גדול דאין עשה רחי לאו שי"ב כרת וכ"ה מסקנת רבא שם ביבמות דף ח' ע"א, דק בקרבנות מצינו דליתנייהו להני כללי, דהרי בשבת רחי אע"ג שיש בו כרת וגם הוה עשה ול"ת כמ"ש תוס' שם ביבמות דף ו' ע"א ד"ה נוגמר וכו' יע"ש, וגם ביו"ט הוי עשה ול"ת, אך בכ"ז א"א למילף משם לעלמא, כדדחי התם הש"ס דף ח' ע"ב מה לתמיד שכן תריד ומפסח שכן כרת ומכילהו נמי שכן לפני הריבור, וכ' תוס' שם ד"ה ומכילהו וכו' רגם משאר קרבנות דרחי שבת ל"ל, דיי"ל שכן תריד יעשה, וא"כ י"ל כיום הכפורים דלא הוי תריד דהוי רק פ"א בשנה, וגם ל"ר לפסח דהנהו קרבנות אינן בכרת וגם אינן פירכי ל"ש בזה כמובן, א"כ אדרבה מסתברא לומר דהא דרחי עשה דידהו ל"ת דיוה"כ היינו משום דליכא כרת, וא"ש פירכת הש"ס, דהא השתא נחתנין לומר דלא ליכתוב עונש כרת במלאכה רק למילף מעינוי מק"ו וע"ז דחי הש"ס שפיר דאדרבה יש לנו סברא לחיפך להוכיח רבמלאכה א"ב כרת שהרי הותרה מכללה והיינו דהותרה אצל גבוה, וא"כ ק' איך רחי עשה לל"ת שי"ב כרת, נהי רמצינו ביו"ט דרחי אע"ג דהוי עשה ול"ת וג"כ אינו תריד מ"מ אינו בכרת, ובשבת נהי דיי"ב כרת מ"מ הוי תריד, אבל כאן כיוה"כ דהוי בכרת וגם עשה ול"ת ואינו תריד מהיכי תיתי לומר דרחי, ומש"ה יש להוכיח דליכא כרת במלאכה, משא"כ בעינוי לא מצינו דהותרה לשום דבר ומש"ה ליכא למילף מעינוי למלאכה, וא"ש, וכ"ז כאן נדחתנין אי לא הוי כתיב כרת במלאכה, אבל הכא נדחתנין לאמת דכבר כתיב כרת במלאכה רק דנין למילף דליכא אזהרה בתוס' עינוי מק"ו מתוס' מלאכה, א"ש הקו', מה אמדת דיש לפרוך שאני מלאכה דהותר מכללו מש"ה קילא דל"ל ב' אזהרה, ז"א רכאן הא שייך שוב סברת התוס' יבמות הנ"ל כיון דהוי רק מטעם דחיי' רעשה רוחה לל"ת לא חשיבא הותרה מכללו כלל, דאין זה קולא בשום אופן וכמש"ל, וזה נכון מאור בעזה"י ודו"ק היטב.

ודע דלכאורה יש להעיר כמה דאמרי' דעינוי לא הותר מכללו, והרי מצינו גם בעינוי כן דהותר מכללו, דהא אמרינן בש"ס במ"ק דף ט' ע"א רבבנין בהמ"ק בימי שלמה באותו שנה לא עשו ישראל את יוה"כ ואכלו ושתו מדכתיב שבעת ימים ושבעת ימים ודרשו ק"ו מבנין וחינוך המשכן ויצאה ב"ק רעשו כשורה יעשה, א"כ מצינו גם בעינוי הותר מכללו לענין חינוך ביהמ"ק, והגם דיי"ל דשאני התם דהי' רק פעם אחד משא"כ מלאכה דהותר בכל שנה, מ"מ לא מסתבר כלל, רסוף סוף הותר מכללו מיקרי, דמה שלא הותרה רק פ"א ה"ט משום דלא הוצרכו בכך לרחות יוה"כ מפני זה רק אז, אבל אם הי' נצרכין לחינוך

בהמ"ק בכל שנה שפיר הי' מותר ג"כ בכל שנה, ועכ"פ הרי חזינו ריש מקום לרחות מצות עינוי ג"כ אצל גבוה מק"ו, וק"ו דאורייתא הוא כנודע.

אמנם י"ל רכוונת הש"ס רעכ"פ לא מצינו בפירוש שהותרה עינוי מכללו, והרי חזינו רישאל היו באמת דואנים ע"ז עד שיצאה ב"ק שכולם מזומנים לחיי עוה"ב כראי' בש"ס שם, וא"כ מוכח דאין היתרו פשוט כ"כ. גם י"ל דבאמת הי' רק היתר הוראת שעה כמו דמצינו כמה דברים עד"ז כגון אלי' בחר הכרמל וכי"ב, אבל מלאכה הותרה בפירוש מכללה כמובן, ובפרט רא"ש לפמ"ש"ל דלפ"ז ודאי י"ל כיון דעינוי לא הותרה בפירוש ה"א דרוקא בעינוי ענוש כרת ובאמת ליכא דחיי' כלל לגבי עינוי, אבל במלאכה ה"א ריש הכרח דליכא כרת מדהותרו קרבנות ביוה"ב וכמש"ל, ומ"מ עריין צ"ע כ"ז לענ"ד.

בגמ'. אבל אזהרה לעינוי של יום עצמו מניין לא יאמר עונש במלאכה וכו', והק' הכפ"ת הא אין עונשין מן הרין יע"ש שנדחק לתרץ דאתי' כמ"ד דעונשין מן הרין דהיינו ר' יצחק. ולענ"ד ג' דו"ל בפשיטות דהא ודאי אפי' לא ידענו מקרא דאיכא עונש ואזהרה במלאכה ובעינוי מ"מ איכא עשה, דבעינוי כ' ועניתם דהוי עשה ובמלאכה כ' שבת שבתון דהוי עשה עכ"פ ליוה"כ עצמו וממילא שפיר מהני ק"ו, לפמ"ש ה"ה ז"ל דהיכא ריש עונש עשה שפיר מזהירין ועונשין מן הרין כנודע וא"ש הכל ודו"ק²). מיהו בסמוך דאמר הש"ס אלא לא יאמר עונש בעינוי וכו', הקשה הכפ"ת ז"ל דל"ל לש"ס למימר לא יאמר עונש במלאכה ונילף מעינוי כדי שיהי' עינוי יתר ומופנה לג"ש למילף אזהרה לעינוי מג"ש, לילף אזהרה גופא לעינוי מהך ק"ו גופא ממלאכה שהותרה מכללה ק"ו לעינוי שלא הותרה מכללה, ותי' דלאזהרה לכ"ע אין מזהירין מן הרין כראמדינן במכות דף י"ז ע"ב ורק בעונש ס"ל לר"י דעונשין מן הרין עכ"ד בקצרה, א"כ דברי הכ"ת ז"ל מוכרחים דאתי' כר"י הנ"ל. אך לפענ"ד דבריו ז"ל צ"ע, דהא הא דאין מזהירין מה"ד איירי למלקות כרמוכח במכות דף י"ז ע"א שם דלאיסורא בעלמא שפיר ילפי' יעש"ה, וכיון דאתי' כר"י הרי הוא ס"ל דחייבי כריתות אין לוקין כראמדינן שם דף י"ג, והא דכתיב לאו בכרת הינו לעונש איסורא בעלמא כמ"ש תוס' דף י"ג ע"ב שם יעש"ה, וא"כ הדק"ל כיון דבעינוי כ' כרת א"כ ליכא מלקות רק אזהרת איסור בעלמא, ושוב שפיר ילפי' בק"ו והדק"ל גז"ש ל"ל. ולכן נלענ"ד דוראי' י"ל כמש"ל דלענין עונש דמלאכה שפיר ילפינן לעיל מעינוי מק"ו כיון דיש בו בלא"ה עשה רשבת שבתון א"כ י"ל כמ"ש בשם ה"ה ז"ל, אבל כאן נדחת' למילף עינוי ממלאכה י"ל שפיר דאפי' עשה ליכא דהא האי תנא דעצם

(2) עיין בזה בשער המלך פ"ב מהל' מאכלות אסורות ה"ב, שכתב שדברי הה"מ אמורים רק היכא דקרא אתי ללאו הבא מכלל עשה, אבל היכא דעיקר קרא אתי ליתן בו עשה, אף הה"מ מורה דאין מזהירין מה"ד, ועיי"ש שהוכיח כן מגמרא דידן. אמנם כתב אח"כ דהמל"מ הבין בדעת הה"מ דאפי' בעשה גרידא מזהירין, וכתב שלפ"ד קשה מסוגיא דידן.

עצם ס"ל דקרא דועניתם וגו' אתי' לענין האוכל ושותה בתשיעי כאילו התענה כראמרי' לקמן, ושפיר י"ל אין מזהירין מן הרין, ודו"ק היטב.

ע"ב בגמ'. אלא ר"א בר יעקב מ"ט ל"א כר"פ מבט"ל לכרתניא ועניתם וכו' מכאן שמוסיפין מחול על הקורש וא"ל אלא בכניסתו ביציאתו מנין ת"ל מערב עד ערב וכו'. וראיתי להעיר בכאן במה שמצינו מחלוקת הראשונים ז"ל בשיעור תוס' יוה"כ, רהתוס' בר"ה דף ט' ע"א ר"ה ור"ע האי ועיניתם וכו' כתבו בתי' קמא רסגי במשהו תוספות יע"ש, ואכן בכיצה דף ל' ע"א כתבו התוס' דע"כ בעי איזה שיעור ולא סגי במשהו יע"ש, וכ"כ הרא"ש והר"ן ז"ל בסוגי' יע"ש, ולכאורה צריך להבין טעם פלוגתתן. ונלענ"ד דלכאורה ק' ל"ל קרא לדבות תוס' יוה"כ תיפוק ל' כיון דקיי"ל א"א לצמצם אפי' בירי ארם וכ"ה מסקנת התוס' בכבודות דף י"ז ע"ב יע"ש א"כ בלא"ה ידעי' דגם קודם בה"ש מעט צריך לפרוש מכא א"א לצמצם, ולכאורה י"ל דמכא א"א לצמצם הי' אסור דק מספק, והשתא גלי קרא ראסור מכא ועניתם ויש ב' עשה גמור. אך ז"א מוכרח אי ועניתם הוא עשה, הגם שהפרי"ח ז"ל בס' תר"ח כ"כ יע"ש, וכן צירד הפמ"ג ז"ל שם כמג"א יע"ש מ"מ מרבירי חכ"ת ז"ל לא נראה כן ולקמן בסוגיא אבאר בזה אי"ה. אכן כבר העיר הר"ן ז"ל ער"ז בביצה בפ' המביא והובא בב"י ופרי"ח שם דע"כ גזה"כ לפרוש עוד קודם בה"ש ראי בבה"ש א"כ א"צ קרא רת"ל דספיקא דאורי' לחומרא עכ"ר, והפרי"ח ז"ל כ' שם דלפ"ז להרמב"ם דסרא"ו לקולא י"ל דקרא אתי לדבות בה"ש יע"ש. ולענ"ד זה תמוה דבתוס' דכריתות דף י"ז ע"ב מבואר דבה"ש מיקרי איקבע איסורא יע"ש וא"כ גם להרמב"ם ז"ל ספיקו לחומרא כנודע, וא"ל רתוס' כ' כן רק לבה"ש דמוצאי שבת דהי' אסור ביום אבל בבה"ש דע"ש לא הוי איקבע איסורא כיון דביום הי' מותר, דז"א רסוף סוף מיקרי איקבע איסורא דהוי כחתיכה א' מב' חתיכות דה"נ יש לפנינו צד איסור דהיינו ליל שבת וצד היתר דהיינו יום ע"ש, והשתא בבה"ש יש ס' אי הוי מהאיסור או מההיתר והוי איקבע איסורא ממש וז"ב לענ"ד.

ולפי"ז מיושב קושייתי הג"ל שפיר, דלהכי צריך קרא לתוס' יוה"כ אפי' אי נימא רסגי במשהו תוספות וא"ל רת"ל דבלא"ה אסור מצר א"א לצמצם דז"א דשפיר ה"א דשרי' מצר סרא"ו לקולא כשיטת הרמב"ם ז"ל, דא"ל דהו"ל איקבע איסורא, ז"א דהא תינח אי רנין על בה"ש גופא שפיר מיקרי איקבע וכמ"ש, אבל כאן דרנין על קודם בה"ש א"כ לא איקבע איסור כלל דהא בה"ש גופא ספיקא הוי וכאן רנין מצר א"א לצמצם על רגע זו אי שייכא ליום או לבה"ש, נמצא לפ"ז שפיר י"ל כשיטת התוס' דר"ה הנ"ל דשיעור תוס' דיוה"כ סגי במשהו והיינו לשיטת הרמב"ם ז"ל, אבל לשיטת רוב הראשונים דסרא"ו לחומרא אפי' בלא איקבע איסור הרק"ל ל"ל קרא לתוס' ת"ל דא"א לצמצם, אע"כ דקרא אתיא לאסור אפי' קודם רגע אלא צריך שיעור ידוע וזהו שיטת התוס' בביצה והרא"ש הנ"ל, וא"כ תליא זה בפלוגתת הרמב"ם ז"ל והראשונים ז"ל לענין סרא"ו אי לקולא אי לחומרא, וזה ענין נכון מאוד בעזה"י ודו"ק היטב.

ועפי"ז נ"ל לתרץ קו' הפ"י ז"ל בר"ה דף ט' ע"א דל"ל כאן תרי קראי

לתוס' יוה"כ לפניו וגם לאחריו הא כיון דכ' בלאחריו ממילא ידעינן בק"ו דנוהג תוס' גם לפניו, דהא מצינו שם בש"ס דר"ה דילפינן תוס' שביעית לר"י בנו של ריב"ב מקרא דוקדשתם את שנת וכו' לענין לפניו, ומיובל הוא ממעמינן מאחריו, הרי רשייך יותר לפניו מלאחריו לענין תוס' וא"כ כאן ביוה"כ כיון דגלי קרא לענין לאחריו כ"ש לפניו יע"ש שנדחק דאתיא כרבנן שם יע"ש.

ולענ"ד נראה בדרך פלפול בעזה"י, דהנה בתוס' חדשים בפ"ב דשבת מ"ז כתב דבספק רבת"ש י"ל אוקי היום אחזקתי יע"ש. ולענ"ד זה תמוה, דא"כ אמאי בעושה מלאכה בחד בה"ש דמ"ש חייב רק אשם תלוי כמבואר בכריתות דף י"ז הנ"ל ונימא דבחטאת קאי כיון דאיכא חזקת היום דבשבת ה"י אסור במלאכה בוודאי וכיון ריש חזקה שפיר יתחייב חטאת וכמ"ש תוס' בכתובות דף כ"ב ע"ב בכה"נ בהא דאמרין הבא עלי' באשם תלוי קאי, והק' תוס' נימא דבחטאת קאי מטעם חזקת א"א יע"ש וה"נ כן, לכן נלענ"ר דלענין בה"ש לא מהני חזקה כלל, וכלל גדול דברר, דחזקה שייכא רק היכא דנוף הספק אפשר להתברר כמו בספק א"א רוודאי אפשר להתברר אם הוא א"א או לא, וכן בנגע בחולין דף י' ע"א רמשם נובע מקוד רין חזקה, הרי אפשר לראות ולהתברר אי בציור ל' שיעורא דק השתא קרה מקרה דנולר לן ספק בנגע זו, וכן בזו הא"א, בזה נזה"כ דהחזקה תברר לן הספק, אבל בס' דבה"ש רא"א להתברר ס' זה מצד עצמו בשום אופן וכראמרין בשבת דף ל"ר ע"ב הנ"ל מש"ה אין בכח החזקה נ"כ לברר ס' כזה כיון דאינו עומד לברר כלל, וס' זה ישאר לנו במקומו גם למחר וליומא אחרא וז"ב מאוד למבין.

ומעתה נחקור לפ"ז לענין תוס' יוה"כ אי סגי ברנע הוספה כשיטת התוס' בר"ה הנ"ל, וכתבתי לעיל דלכאו' בלא"ה יהי' אסור מצד א"א לצמצם, ואכן יש לחקור בזה אפי' למ"ד אפשר לצמצם בידי אדם והתוס' צידדו בבכורות דף י"ז ע"ב לומר דקיי"ל הכי, וכ"כ בחולין דף כ"ח ע"ב ובעירובין דף ו' ע"א, מ"מ י"ל לפמ"ש תוס' שם בעירובין בתי' קמא וכ"ה שיטת רש"י ז"ל שם דמ"מ רוב בני אדם א"י לצמצם והוי' ס' צימצום יע"ש, א"כ ה"נ אסור מספק כיון דהוי' ס' צמצום. אמנם א"ש דהא נהי דרוב ב"א א"י לצמצם מ"מ מבואר דאיכא צד ריכולין לצמצם דהא איכא מיעוט דיכולין לצמצם כמבואר בתוס' ורש"י הנ"ל, וכיון שכן גם היכא דאיכא ספיקא שפיר מהני חזקת היום, דכאן ל"ל סברתי הנ"ל, דז"א, דהא כאן הספק שפיר במציאות להתברר כמובן.

ולפ"ז י"ל לענין תוס' יוה"כ לאחריו שפיר יש לאסור מה"ט גופא כיון דיש ספק צמצום אזלי' בתר חזקת היום המכריע לאיסור אפי' אי אמרינן ס' דאו' לקולא וכאן הרי לא איקבע איסורא וכמ"ש"ל דהא בין השמשות גופא ספיקא הוי והי' לנו לומר לתלות על רנע זו של התוס' לקולא דהוי לילה, מ"מ כיון דאיכא חזקה לאיסורא דהיינו חזקת היום בזה לכ"ע לחומרא כנודע, וכמ"ש הש"ש ז"ל ריש ספרו והוא פשוט יע"ש, אבל לענין לפניו אדרבה הרי איכא חזקת היום המכריע להתירא שפיר הוי מסתבר להתיר מטעם החזקה, ונמצא די"ל טעם גדול לחלק בין לפניו ובין לאחריו, מש"ה גלי לן קרא דלאו מטעם ספיקא אסור רק

מטעם ודאי דאפי' הוא ודאי יום מ"מ תוספתו אסור. ולפ"ז מיושב לנכון קושית הפ"י ז"ל הנ"ל דנהי דמוכח משביעית דהיכא די"ל איסור תוס' אסרינן יותר לפניו מלאחריו מ"מ כאן ה"א דהא דלאחריו אסור ה"ט משום ספיקא דצמצום ואוקי אחזקת היום, וכ"ת א"כ ל"ל קרא ע"ז הא כבר ידעינן דאזלינן בתר חזקה, ז"א דהא כאן בסוגיא מייתי הש"ס ברייתא זו אליבא דר' אחא בר יעקב כמבואר למעיין, והרי לראב"י לא ידעינן חזקה מקרא כמ"ש תוס' חולין דף י"א ע"א ד"ה מנא הא מילתא וכו' יע"ש ובמהרש"א ז"ל. ועוד י"ל דקמ"ל ג"כ דין זה דצימצום הנ"ל, וא"כ בלפניו שפיר ה"א להתיר ריש חזקה להתיר וכמ"ש, לכן צריך קרא דאסור מטעם ודאי וכמ"ש"ל, וזה נכון מאוד בעזה"י ורו"ק היטב.

* * *

⁽³⁾ בעזה"י ד' לסדר ברוך אתה וכו'.

אהובי חתני הה"ג חו"ב ומושלם במו"מ מזהר"י נ"י⁽⁴⁾ עמוש"א ע"ז

בתי היקרה ומושלמת הרבנית מ' ח' רבקה עמוש"א תי' עכ"מ שי'

כ"א עמוש"א.

יען שהקרה ה' לפני בחור א' מבני ישיבתי הקטנה שקיבל ע"ע להעתיק מח"ת בסוגי' רתום' יוח"ב, ע"כ צויתי להעתיק איזה גרגרים. ובזה אסיים בד"ש באהבה רבה וברכת כו"ח טובה, חמיך ואביך,

אברהם יצחק גליק

זוגתי תי' וחתני⁽⁵⁾ נ"י ובתי תי' וי"ח שי' גדיסן הערצליך.

זוגי תי' כעת לא כתבה יען אתמול כתבה לכם קארטל ובלי מ' הגיע לירכם. ואפרוס בשלו' נכרי המופלג אלעזר שי'.

מכתב מהגה"ק בעל ייטב לב זצ"ל⁽¹⁾

ב"ה יום א' בחד כ"ד למב"י תרכ"ד לפ"ק סיגעט

אל כבוד הרבני הנגיד מו"ה משה ארי' פריינד והרבני הנגיד מו"ה

חיים כהנא נר"ו החרדים אל דבר ה' ותורתו.

כבר מילתי אמורה בריסתקי יום וא"ו עש"ק העבר ועתה הנני בא בידים שניות לבקש מהם לאשר אלופי הקהל דפה שולחים כח הרשאה לידם ע"ד המלמדים ע"כ אבקש לכל ימהרו לצאת משם עד אשר יגמרו מעשיהם בגלל הדבר הזה כפי אשר תשיג ידם לבקש מלפני המלך והשרים, ועתידתינו וכפינו פרושות

(3) מכאן ואילך גוף כתי"ק. הפאקסימיליא להלן בעמוד נ"ו.

(4) הוא הרב הגאון מוה"ר יחזקאל בנעט אבר"ק וואראהל.

(5) הוא הרב הגאון מוה"ר אברהם הלוי יונגרייז אבר"ק משענעער.

השמים, אנא ה' יתן אותם לחן בעיני המלך והשרים ויש אליהם חסד למלא משאלותם ומשאלות לבבינו לטובה, וידוע ידעו כי הוא ענין פקוח נפש ממש הרוחה הכל כי לא יאומן כי יסופר גודל הצער ועיגום נפש ע"ד ביטול תנוקות של ב"ר אשר לא מצאו מנוח לכף רגלם הוכרח הרב להתעכב שם בשביל ענין זה להציע הרב להחזיר העטרה ליושנה, והמקום יהא בעזרם וזכות הרבים יהי עמהם.

ואומר שלו' מנאי הכואב ונאנח מצערן של ישראל ומחכה לישועה, יקותיאל יהוד' ט"ב

לפ"ש הרבני הנגיד מו"ה יודא ישראל נ"י גם אליו נאמרו הדברים הנ"ל.

ידרשו בנינו בשלו' דודי קרן הודי הרב הצדיק מו"ה שמואל שטערין נ"י אהבנו, לדבר אתו להיות תומך בידם בענין זה כל האפשרי, גם לדבר עם כבוד המופלג הנביר אשר הנכבד אוהב ישראל מו"ה יצחק דייטש להתאמץ בדבר וידו תיכון עמהם ועצתו תנחם במעגלי צדק להורות להם הדרך ילכו בו והמעשה אשר יעשו. השי"ת יצליח דרכם, דברי ב"א הרו"ש וטובתו מחכה לחסדי ה' וישועתו, יקותיאל יהוד' ט"ב

גם אני הנני אומר שלום לכבוד ידידי האהובים הנ"ל, והנה בזו הרגע באתי מוועד הקהל והשגתי מכתב הרצוף פה, ובפני נכתב הפאלמאכט בפראטאקאל רק התנו לכל לדבר שום דבר רק מעסק המלמדים כי רק על זה הוא פראטאקאלירט הפאלמאכט ואל-ש"די יתן לכם רחמים לפני אדונינו הקיר"ה להפיק ממנו חסד לכבוד התורה ולומדי,

דברי הרוש"ת מצפה לכשורות טובות מפיכם נשמעות,

הצעיר יהודא בר"י מודרן וצ"ל²⁾

(1) הועתק מנכת"ק. — כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ז' עמוד י"ט. — מכתב הנכחי, וגם לרבות ב' המכתבים שנרפסו בכר"ש אייר תשל"ט, ואולול תשל"ט, מונחים אצל הנה"ח מו"ה יהושע פריינד נ"י מאנטווערפן. תח"ח לו. הפאקסימילא להלן בעמוד נ"ד.

(2) הרב הגאון מוה"ר יהודא מודרין נולד ח' סכת שנת תק"פ לאביו הרבני מו"ה ישעי' ה' תלמיד מובהק להגאון בעל חת"ס וצ"ל, וחבבהו מאוד. בשנת תקצ"ז נשא אשה מעיר סיגעט (נכדת בעל קונטרס הספיקות), ונתיישב שמה. משם ה' רגיל לנסוע להגה"ק בעל ישמח משה וצ"ל ואל כ"ק מרן הגה"ק מצאנז ז"ע. נרפס ממנו ס' זכרון שמואל עמ"ס גיטין, פרי עץ עה"ת, והגהות על ס' תרומת הכרי. בספרי שו"ת יש הרבה תשובות אליו, ובקובץ וילקט יוסף נרפסו איזה תשובות ממנו. נפטר בש"ק פ' נח ר' לחודש מרחשון שנת תרנ"ר לפ"ק, ומנ"כ בעיר סיגעט.

מכתב מהגאון בעל כתב סופר זצ"ל¹

שיל"ת פ"ב ננחי ליום ב' פ' קרח ת"ר לפ"ק.

שלום וישע רב, יבוא ויקרב, לירידי מחותני התורני, הנגיד המפואר ומהולל ברב תשכחות כבוד ש"ת מו"ה משה גייגר² נ"י.

את יקרתו הניעני לנכון ע"י שלוחו המיוחד, ושמחני בהוריעני בו משלומי ושלום ביתו ומשפחתו ש' ות' כה יתן ה' כל טוב סלה, גם אתנו פה ב"ה החיים והשלום כבוד והוד בחמלת ה' עלינו תמיד, חן וחסד שלום ושלוחה כאשר ה'. ירידי מחו' נ"י, עשיתי את שלי והמתקתי סוד פעמים רבות עם בנו חביבי כנפשי גיסי הרבני המופלג נ"י³, ולא עלה בירינו כעת הזאת דבר הגון וכשר ובפרט לפי הנראה כי רוצה להיות בטוח להרוויח מיד כאשר מן הסוחרים הגדולים, ולדעתי זה אי אפשר, גם דברתי עם איזה נגידים מפה גם הם לא ידעו השב דבר ברור, ומי יודע. — ומה אעשה אהובי מחותני נ"י, קשה עלי פרידתם מאוד, כי מלבר שנפשי קשורה בנפש אחותי כלתו הצנועה המשכלת המפורסמת תי', ועיני זולגים רמעות בזכרי כי תרחיק נדוד מאתנו, גם לירידי אהובי חביבי גיסי נ"י אהבתי עזה ורבה אהבה שלא תיכבה נצח, יען ראיתי ישרותו והתמדתו עד הנה, והי' אהוב לאאמ"ו מאוה"ג זצ"ל והלך בדרכיו וקיבל ממנו מוסר השכל להיות נמשך אחריו בתורה ויראה, ובלתי ספק הרין ניח לאאמ"ו מאוה"ג זצ"ל הכ"מ באור החיים, והיתה נשמתו מתענגת אם הי' גיסי בנו חביבי נ"י תקע אהלו עוד פה מקום תורה ויראה, מתקבצים בכל יום בחורים ולומדים מופלגים למאות לפלפל ולשרר עמקות וקנאת סופרים תרבה חכמה, ומה נעשה אם מה' היתה זאת, יהי' רעוא דיהי' הכל לטובה, ואין כחי אלא בפה, יתנם ה' לחן ולחסד בעיני

(1) נולד ביום א' ר"ח אדר שנת תקע"ה לאביו הגאון בעל חתם סופר זצ"ל. נתחנך ונתגדל על ברכי אביו וממנו שאב רוב חכמתו. בשנת תקצ"ג נשא אשה מק"ק גארליץ. אחר חתונתו המשיך בלימוד התורה ודר בעיר פרעשבורג. כשנפטר אביו הגאון זצ"ל (כ"ה תשרי שנת ת"ר) נתמנה למלאות מקומו כאב"ד ור"מ דק"ק פרעשבורג. נהג נשיאותו ברמה, ונהרו אליו תלמידים מכל רחבי המדינה וחוצה לה, והעמיד תלמידים גדולי ישראל מפורסמים. — נרפס ממנו שו"ת כתב סופר על רחש"ע, כתב סופר על כמה מסכתות הש"ס, דרשות כת"ס, וכת"ס עה"ת, ועוד. — נלב"ע ביום י"ט לחודש סבת שנת תרל"ב לפ"ק, ומנ"כ בעיר פרעשבורג. — תולדותיו ותהלותיו נרפס בארוכה בכמה ספרים, ואכמ"ל.

תורתנו מובעת כזה להרבני הנגיד הנכבד מו"ה יצחק שייף נ"י (נכד הרבני מו"ה ישראל גייגער חתנו של החת"ס זצ"ל, המוזכר במכתב זה) שמסר לנו מכתב זה להרפסו בקובצנו. ישא ברכה מאת ד'. — פאקסימיליא מנוכת"ק להלן בעמוד נ"ה.

(2) הוא מחותנו של הגאון בעל חתם סופר זצ"ל. מושבו בעיר ראָזנאָנאָני. — נפטר שם כ"ה אלול תרכ"ח לפ"ק.

(3) הוא הרבני מו"ה ישראל גייגער תלמידו וחתנו של הגאון בעל ח"ס זצ"ל (נשא את בתו מרת חנה ייטל). הנישואין שלו הי' בערך בשנת תקצ"ח. נפטר ביום ז' ניסן תרס"א לפ"ק בעיר קאשוו.

כל רואיהם יעלו ויצליחו, ויגדלו בניהם לתורת ה' ועבודתו, ואז יראו שמחות ורב ברכות בהם, וזכות אבותינו הקרושים יעמוד להם ולזרעם עד עולם.

ועתה אחלה פני אחיבי ידידי מחו' הנגיד נ"י, נא ונא יעשה למען כבוד אבא מאוה"ג קדוש ה' רבן של ישראל אב לכולנו עבד ה', ולמען זקני הגאון הקדוש קדוש ה' זצ"ל⁴), אשר באור החיים המה, וזכותם עומד לימוננו תמיד, יהי' לו עינא פקחא על אחותי הצנועה כלתו תי' ובעלה גיסי בנו נ"י, ויתבונן תמיד לטובתם ויעמוד לימינם בעיני פרנסה, הא בדירהו, והא בדירדן, יראה שגיסי נ"י בל ירפה ידו ח"ו מתורה ועבודה ולא יהי' יגיעת אאמ"ו מאוה"ג זצ"ל הכ"מ לריק ח"ו, אשר שתלוהו על מי פלג תורה ועבודה והדריכתו דרך המלך מלכו של עולם ית"ש, וחוששני מחטאת לו ולהזוג אם ח"ו יהי' נסוג אחור, וח"ו ישליך דברי אלקים חיים אחריו, נא זכור יזכור תמיד את קדושת מחותנו זצ"ל יהי' זה תמיד נגד פניו, ויגדלו בע"ה לירא' ה', ולא להבלי הזמן לשטיי כזב ח"ו ילמרו תורה ויראה, אקוה כי דברים אלו המועטים יחזיקו כמרוכים, ולרוב טרדה אקצר בזה, ורי לנבון וחכם כמותו.

דברתי על לב גיסי נ"י עבור נטילת רשות מנכבדים מפה והשיבני כי אינו נוסע מכאן רק על ספק יבוא בחזרה לכאן, ומי יתן. ועכ"פ גם אנו לא נוכל לצאת חובתנו ללוותו כראוי וכרצוננו כמובן דלא יהי' תלונה שוב לאנשי עיר נכבדים ודיינים וכדומה שהלך מכאן בלא נטילת רשות, ורי בזה.

עבור חזקת הקהלה יהי' כמו שהי', הכתבים המגיעים לגיסי נ"י כבר נתתי לו בחורף העבר, ותו לא. רק החיים והשלום יחדיו יהיו תמים מן התם ומתמם עם תמימים אורך ימים ושנות חיים בנעימים דשנים ורעננים, כאות נפשו ונפש אוה"נ הר"ש מחו',

חק' אברהם שמואל בנימין כהג' מהרמ"ם זצ"ל הכ"מ

ד"ש לכל בני משפחתו ובני ביתו שי' ותי' ובפרט למחו' בנו התורני הקצין היקר ונכבד מ' שמואל נ"י.

ואומר שלום לידידי הרב המופלג המפואר חו"ב מו"ה נחום נ"י, גם לו דבריי נאמרים יורז תמיד גיסי חביבי נ"י שיחי' זריו ונשכר בדברי תורה ועבודה ושכרו יהי' כפול מן השמים, וברכה עד בלי דים,

חק' הנ"ל

לנות ביתו אשת חיל תי' שלום מזוגתי הרבני' הצנועה תי' ולכאל"ש.

(4) הוא הגאון מוה"ר עקיבא איגר זצ"ל, אבי אמו.

בסוגיא דשופר של עולה

מהרב הגאון מוה"ר מרדכי יעקב ברייש ז"ל אבד"ק ציריך¹

כבוד הרה"ג חו"ב מוכתר בנימוסין סופר מהיר

ר' נפתלי ברוינפעלד שליט"א בק"ק נויארק

אחרשה"ט וש"ת בכבוד והערצה בעדכו הרם.

יסלח לי כ"ת על איחור תודתי בער ירחונו האהוב אסיפת חכמים המלא טעם וריח שכל רואיו יתענג מטובו וישבע ממנו כף נחת. ועתה באתי בתשובה על מכתבו — בדאר הרגיל — וגלל כן נתאחר ביאתו, ונתאחר גם תשובתי. בדבר הערתו בר"ה כ"ח בשופר של עולה לא יתקע וכו' ובתוס' שם, הא דלא מחלק בעולה גופא בין שוגג למזיד, משום דניחא לי' לחלק בשוגג גופא והקשה מעלתו לשיטת מ"מ י"א מנדרים דבמופלא סמוך לאיש הקדשו הקדש מ"מ מעילה אין בו, וכנדה מ"ו, אכתי יש לחלק בעולה גופא ובשוגג גופא, דבתקע בשופר עולה שהקריש מופלא סמוך לאיש כיון דלא מעל לא יצא, וסיים בצ"ע. וזו הערה נכונה.

ולפע"ד לתרץ, כיון דמבואר בנזיר כ"ט ע"ב דרבי ס"ל מופלא סמוך לאיש רק דרבנן ורב יתורה בעל המאמר בר"ה הנ"ל ה' תלמיד מובהק לשמואל (כן מבואר בספר יוחסין דף צ"ג) ושמואל תלמיד דרבי, א"כ יתכן דרב יהורה ס"ל כרבי' דרבי' דמופלא סמוך לאיש רק דרבנן, א"כ דבותרא אשמעינן דאף בהקדש דאורייתא מצוה להנות ניתנה וכשלא מעל כגון בשלמים לא יצא משום דמצוה להנות נתנה, דבמצוה דרבנן גם לרבא ס"ל דלהנות נתנה, וכידוע שיטת בעה"מ, ואפי' להר"ן החולק, בכל אופן יותר רבותא לאשמעינן דאף דאורייתא להנות ניתנה.

ועי' תוס' נדרים י' א' ד"ה ארם משמע קצת דמצוה הבא בעברה רק בעבירה מה"ת ולא עבירה דרבנן (וברש"י פסחים ל"ה ב' ד"ה טבול מדרבנן מבואר להיפך), ניחא עוד יותר, דתוס' לשיטתייהו דבעבירה דרבנן לא שייך מה"ב, ושעמא דר"י דל"י הוא משום מה"ב וכמבואר שם. והנני בזה ידירו רו"ש בכבוד והערצה,

מרדכי יעקב ברייש

ציריך כ"ד טבת תשי"ב לפ"ק.

(1) נולד כסקאהל כיום י"ב אייר שנת תרנ"ה לאביו הרה"ג מו"ה חיים. נסמך להוראת מהגאון מוה"ר מאיר אריק זצ"ל אבד"ק טארנא. ראשית נשיאותו ה' כרב לעדת החסידים בעיר דיסבורג במדינת אשכנז, ומשם נתקבל לרב בק"ק לענס במדינת צרפת, ולבסוף נתקבל לאב"ד בק"ק ציריך. נרפס ממנו ס' החזיון והתיקון (דרשות), ותיקון עירובין, שו"ת חלקת יעקב ר' חלקים, ודרשות חלקת יעקב. תשובה אליו נרפסה בשו"ת חזון נחום סי' ל"ט. נפטר כיום י"ד כסליו שנת תשל"ז לפ"ק. מכתב חידו"ת הללו הגיע לירדנו מעוזבונו של השואל, המונח אצל אחותו תחי' בכני ברק. זכרה לה אלקי לטובה.

בדבר התקנה שצריך להיות ב' שוחטים¹

גדלי' פעלדער

מח"ס יסודי ישרון, שו"ת שאילת ישרון,
נחלת צבי, ופרי ישרון על התניא רבתי
טאראנטא

בס"ד. אור ליום ג' בהעלותך תשל"ח.

אל כ' יירי היקר והנעלה הרה"ג מוכתר בנימוסין וכו'... שליט"א.
שלו' וברכה וכו'.

אחרשה"ט כראוי, באתי בזה בדבר שיחתנו ביום כ' השבוע בקשר לשחיטת
ב' שוחטים במטבחים שהיא תקנת גאוני קרמאי, וכ"ת הראה ספיקותיו ובתוך
השיחה הביע חוות רעתו שלא נראה לו שחלה עלינו האי תקנה בימינו, וכן אמר
בשם הגה"ק בעל דברי חיים ז"ל שלא הקפיד, והיות שאני לא כן חושב ולא
ראיתי בדברי הגה"ק בעל ד"ח זצ"ל רמז לזה, אמרתי אבוא בכתב יושר דברי
אמת לברר דברי ואם יש לכ"ת שליט"א פירכא להאמור נא להוריעני, כי האמת
אהוב מכל ושבחייהו ררבנן רמורין על האמת בפרט בדברי תורה הנקראת אמת
(ראה ירושלמי ר"ה ג"ח, תרב"א זוטא כ"א וכו').

כירוע לכ"ת שליט"א שמאז ועד היום ראו גדולי ישראל ורבני הקהלות
שחובתם לעמוד על המשמר לחקוק חקים ולתקן תקנות לשמור את עץ החיים,
והתקנות האלה מאד נתקשרו אצלינו בתקנת גדולי קרמונים כמבואר בשו"ת
נחלת דוד סי' ג' שכחם כעין גזירות י"ח רבר (שבת י"ג ע"א), וזהו כח כ"ד או
חכם שבכל עיר ועיר ועיין דברי מאור התורה הגאון מהרש"ם ז"ל מובא בשו"ת
באר משה להגאון רמ"נ ירושלמיסקי ז"ל בקונטרס כבוד חכמים (סי' כ"א) ומבאר
שם דבריו, לכן אמינא שתקנות שנתקנו למגרר מילתא כנידונינו בטח נירונה
בועד חכמי האמת כבומר ראש ומי יודע כמה לילות עברו ולא היו זני הנחש רבנים
גדולים רישא אבי סריא עד שבאו לירי החלטה לתקן האי תקנה ולכן נתקדשה
בערת ישרון ונתקבלה בקהלות ישראל ועיין בשו"ת תפארת צבי להגה"ק הכהן
מלובלין ז"ל סי' י"ח מזה.

אחת התקנות החשובות והנחוצות היתה שחיטות ב' שוחטים, ולפי ערותו
של הגאון האריר מרא רשמעיתא מהרש"ם ז"ל שעל האי תקנה חתום מרן הכ"י
ז"ל בעל מחבר הש"ע עם מאה רבנים ועיין דעת תורה (יור"ד סי' י"ח אות ל"ח
באמצע) וז"ל, "ומצאתי בקונטרס ז"א ממנהגי ארץ המערב שנרשם בספר זל"א
מהשו"ב מלונרון (דף נ"ו אות פ"ו) וז"ל תקנת קרמונינו וכו' בנזרת נח"ש
שתברוק הסכין עם עור אדם אחר וכו'" ובסיום דבריו שם ז"ל, "והעיר לפני רב
אחר שראה קלף ישן נושן ועליו חתומים מאה רבנים ובראשם הכ"י ז"ל שתקנו
שיברקו תמיד שני שו"ב את הסכין וגם הריאה ופורץ גרר ישכנו נחש".

(1) עיין בזה בשו"ת תירוש ויצהר בסוף הספר (דף ל"ט ע"ד).

מהאמור יש לראות שבזמן המחבר ז"ל כבר הקפירו ע"ז, ולא לחנם כתב המורה הגדול בהנהו הלכתא הגאון האריר בעל תב"ש ז"ל (שמ"ח סי' י"ח"ב) שבמקומות החרדים ממנים שנים לשחיטה וטובים השנים מן האחר ואיש את רעהו יעזורו ויזהירו וכו', והביאו הפרמ"ג שם (בש"ר ס"ק כ"ט) ומרבירו מוכח שלא די בזה שמראה סכיניו לחכם בעיר אלא רורש היות שנים אצל השחיטה והבריקה ועיין בשו"ת חת"ס ז"ל (יור"ד סי' י"ג) להגאון מהר"ם בנעט ז"ל שהעיר ממה שתיקן מו"ר בעל הפלאה ז"ל, שאפילו עוף אין לשחוט בלי שנים בפרט נסות וכן נהגו בקהלות ישראל כרהעיר הגוה"ק בעל ר"ח זצ"ל בתשובה (יור"ד ח"א סי' י"ב) שכן המנהג כמעט בכל תפוצות ישראל ועיין בשו"ת קול אלי' (ח"א יור"ד סי' א') מובא בר"ת (סי' א' אות ע"ד) דהמנהג כן הוא בימיו בירושלים, בקושט"א מתקנות המהרי"ט שיהיו משגיחים עומדים על השו"ב ובשם רוח חיים מתקנת אזמיר ואנפי' וכו', ואל יבוא לשעון דלא לב' שובי"ם מתכוון וכד יעיין במקורו יראה ויבין שהמשגיח בקי הוא במלאכה זו וכן כתב ביד אפרים בקונטרס יפה לבריקה (אות ו') ברוב קהלות נהגו למנות שני שוחטין או שלשה ויותר אם העיר רבתי עם וצריכין לבשר הרבה דבר יום ביומו וכו', ובעיירות בינוניות נמנין שנים ומוזהרים ממנהיגי העיר וחכמיה שלא ישחוט האחד שלא בפני חברו כרי שיחי' כל אחד מושגח מחברו בבריקת הסכין ובריקת הריאה וכו', ואם בימיו כך נאמר, מה נאמר ונדבר היום כשהשחיטה מהירה כירוע, בפרט בעיר רבתי עם כעירנו כ"י וחבשר נאכל ת"ל לשובע ובמקום שבעבר היתה מנה אחת מספקת לכל המשפחה היום מרכים באכילת בשר וגם לרבות השמחות והבנקטים ובימי הקיץ המחנות וכו', ובמקום שלפני שנים כשהישוב כאן ה' קטן ומחציתו פה כעירנו היו ח"י שובי"ם וכעת עומד שו"ב אחד ושוחט רוב השחיטה ובושים אנו להודות ע"ז ובמקום לבוא ולהתריע ולהרים קול שועה מכסים אנו ע"ז בטענות שלא לנו כיוונו מתקני התקנה ומי יאמר שעלינו חלה, במקום לראות בתקנה זו יסור גרול וחזק, וכן תשובה לשענות כמה ראשונים ובתוכם בעלי התוספות (גיטין ב' ע"ב) והר"א ממיץ המובא במדרכי ריש חולין ובהג"א שם, איך איש אחד נאמן על השחיטה הא אמרינן ביבמות דהיכא דאתחזק איסורא עד אחד לא מהימן ובפרט כשנשחט כבר דלאו בידו מקרי וכבר דנו מזה בספרי הפוסקים ואין עת האספ פה לסדר האמור בזה, מיהו באם עומדים שנים שו"ב בטח טוב ומועיל ועיין יור"ד (סי' קכ"ז-ג') שעד אחד אינו נאמן באתחזק איסורא ומה שהקשו הפוסקים משו"ב אחד הא אתחזק איסורא והרבה חילוקים נולדו מזה וכאמור שאין מקומם כאן לדון עכ"ז.

נוסף להאמור יעיין נא כ"ת שליט"א בשו"ת מהר"ם שיק (יור"ד סי' ה') מש"כ, שכל אחד מחויב לחזק תקנת ב' שובי"ם בשחיטה ובריקה והזכיר דברי מו"ר מרן הגאון בעל חת"ס ז"ל ותביאו הר"ת בדיונו בשאלת ב' שובי"ם (סי' א' ס"ק רט"ו) וכן ציין שם לשו"ת טטו"ר (מהר"ת סי' קט"ו) שכתב אפילו בעיר שיש בה עשרה כ"ב עומדים ב' שובי"ם בשחיטה, מכ"ש בעיר שיש טירחא ועיין

בתוס' (פסחים ד' ע"ב ד"ה הימנוה) דנראה דהיכא דאיכא טרחא יתירא יותר יש לחשוש ומי לנו טרחא גדולה מעבודה בבית המטבחים שלנו ואני יודע זאת מנסיוני בימים שלמדתי מלאכת השו"ב, ולא לחנם אמרו שנסיון אחר יותר חשוב מהעדרת מאה עדים ובעינו בעין פקחא יתן הכרה לדברי.

עם סיום דברי רציתי לפנות מבטו לדברי הגאון בעל הרי בשמים ז"ל בשו"ת במהר"ת (סי' קצ"ה) שדן שלא מטעם נאמנות נתקנה התקנה וכו', בכ"ז רעתו דהאי תקנה צריכים לחזק ומסכים לדברי החת"ס ז"ל, רכל זמן שלא בטל טעם א"א לבטלו, ועיין מה שדנו בדברי החת"ס אלו הגה"ק הכהן מלובלין זצ"ל בשו"ת תפארת צבי (סי' י"ח) וכן יבלח"א מרא דשמעתא גאון דורינו הבעל אגרות משה שליט"א (יור"ד סי' קכ"ז ענף י') ועוד גדולים וחכמים. לכן לפענ"ד מהראוי להחזיר עטרה ליושנה ולתקן המעוות ולחזק תקנה זו ששורשה בטח בדברי קדמונים, וד' יערה עלינו רוח טהרה ונוכה להרמת קרן התורה והיראה בימינו ולבנין בית תפארתנו ולהשיב שופטינו כבראשונה אכ"ר.

ברגשי הוקרה ורב ברכות ידירו המכברו ודו"ש"ת,

גדלי' מעלדער

באיסור זריקה והושטה לאשתו נדה

שלמה בן ציון הערכסט

רב דקהל פרעמישלאן בפלעטבוש
ברוקלין, ניו יארק

ביו"ד סי' קצ"ה סעיף ב' כ' המחבר, לא יושיט מידו לידה שום דבר ולא יקבלנו מידה שמה יגע בבשרה, וע"ז כתב הרמ"א, וכן ע"י זריקה מידו לידה או להיפוך אסור (ב"ז ס"ס קנ"ד ובהנחות ש"ד בשם מהר"ם). וז"ל הגש"ר, על אותן שזורקין מפתחות או מעות ביד נשותיהן בעת נידתן ראוי לנעור בהן דהא אמרינן בפרק אע"פ (כתובות סא.) אביי מנח ל' אפומא רכובא רבא מנח ל' אשרשיפא ואח"כ נוטלת, אבל בזריקה לא אשכחן דשרי, אע"ג דשמואל מחלפא ל' בידא דשמואל ה"מ בימי ליבונה דבימיהם היו טובלות לסוף ז' לנדתה כרפי' ר"ת אבל בזמן הזה תחי' בנדתה עד שתבוא במים, מהר"ם, עכ"ל. ובמש"כ אבל בזריקה לא אשכחן דשרי, לכאורה כוונתו מרלא הביא הגמרא ציור שזרקו, ש"מ דאסור ע"י זריקה.

ויש להעיר בזה דהא שם איירי הגמרא ממזיגת הכוס שאי אפשר ע"י זריקה, ואף דבסוכה (נג.) איתא שמואל קמ' שבור מלכא בתמניא מזני חמרא, ופירש"י כוסות זכוכית מלאים יין ואין היין נשפך, הרי דאפשר ע"י זריקה, הא שם מביא הגמ' דברים נפלאים שעשו החכמים בשמחת בית השואבה, ומשמע שסתם בני

אדם אין יכולים, ופשוט. וצ"ל רכוונתו מרמביא הגמ' כמה שינויים שעשו להתיר מרוע לא ציירו זריקה בדבר האפשר בו זריקה, מזה דייקן לאיסור.

אך קשה לי דשם איירי הגמ' ממה שהאשה עושה לבעלה כל מלאכות שרגילה, חוץ מכמה דברים, ומזיגת הכוס חר מהן, וכמבואר בהפוסקים דכל מלאכות שהם דרך עבדות אשה עושה לבעלה חוץ מהדברים המביאים לירי חיבה. וע"ז הביא הגמ' דע"י שינוי התירו חכמים מזיגת הכוס, שע"י השינוי יוכירו טומאתם ולא יבואו לירי חיבה, וע"ז שפיר נוכל להביא ראי' בדבר המביא לירי חיבה ואפשר בזריקה, אסור, מרלא הביאו הגמ', ש"מ דאינו כ"כ שינוי חזקה, אבל לגבי הרין מה שהבעל אסור לעשות לאשתו בימי נידותה, שיהי' מותר או אסור לעשות ע"י זריקה, איך אפשר ללמוד, שמזה לא מיירי הגמ' כלל, והרמ"א בהנהגותיו כ' מירו לירי או להיפך אבל בהגש"ר לא מיירי כי אם מירו לירי, רמזה לא איירי הגמ' כלל.

והנה התוס' (כתובות סא.) ר"ה מחלפא רביתו בירא דשמאלא, שהביאו רבמחזור ויטרי פ"י הר"ר שמעי' שהי' נוהר רש"י אפי' שלא ליתן מפתח מירו לירי, ומכאן אין ראי' דשאני מזיגת הכוס. שהוא דבר של חיבה ואסורה אפי' להביא לפניו על השלחן וכו' עיי"ש. ובמש"כ ומכאן אין ראי', ר"ל דלכאורה יש להביא ראי' לשיטת רש"י לאסור הושטה מרשינה רביתו דשמאל להושיט בירא דשמאלא, ליתן סימן דבימי טומאתה עומדת, וע"ז כתבו דשאני מזיגת הכוס וכו'. וקשה לי דהנה המהרש"א בשבת (יג. על תוד"ה בימי ליבונה) כתב לפרש דלכך פירש"י בכתובות במחלפא בירא דשמאלא איירי בימי ליבונה, דאילו בימי נידותה ס"ל לרש"י דאסור להושיט אפי' ע"י שינוי, וכ"כ הק"נ בכתובות (על הרא"ש סי' כ"ד) סק"ו, להדיא, וא"כ איך רצו התוס' להביא ראי' לשיטת רש"י דאסור להושיט מרמחלפא בירא דשמאלא, הא רש"י בעל השיטה ס"ל דלא מהני להתיר ע"י שינוי כזה, מיר ימין ליר שמאל, בימי נידותה, ולכך פירש דמיירי בימי ליבונה, ע"י פנ"י בכתובות מש"כ בזה, ובלאו תירוצם דשאני מזיגת הכוס, אין להביא ראי' לאסור, דאי אסור, יאסור אף בירא דשמאלא.

ובאמת צדיכים להבין מרוע ס"ל לרש"י כן הושטה אסור אף ע"י שינוי, הא כל איסור הושטה הוא רק שמא יגע בבשרה כלשון המחבר בסעיף ב' (הנ"ל), ומשמע דקאי אתדווייהו אף אהושטה, דמה נפק"מ, ובתה"ק (ברפוסנו ריש דף ד') כ' בפירוש אהושטה לחורה שמא יגע בבשרה, ושמא יגע בבשרה בפשטא ר"ל דשמא מחמת שגגה יבא לירי מכשול ליגע בבשרה, וא"כ אם היא עושה שינוי לזכור שבימי טומאתה עומדת מרוע לא סגי לן להתיר, ובפרט שכל הגזירה אינה דק על איסור דרבנן לרוב פוסקים דנגיעה בעצמו נמי אינו איסור תורה, [ולשיטת הרמב"ם דקריבה בעריות אסור מה"ת ולוקין (ועי' ש"ך בסו' קצ"ה סק"כ, ובב"ש אהע"ז סי' כ' סק"א, ובעזר מקורש (אהע"ז שם) ובמחצה"ש כאן על הש"ך בשם המנ"י ליישב קושיות הש"ך] הא הרמב"ם בעצמו לא ס"ל איסור ההושטה מיר ליר כמבואר בדברי הה"מ (פכ"א מהל' אישות ה"ח ובפי"א מהל'

איס"ב הי"ט) מובא בכאן בב"י, ודיוקו מלשון הרמב"ם בהל' אישות ואינה נותנת אותו בידו כדרכו תמיד עיי"ש, וא"כ אין לבנות היסוד על שיטתו].
 ובאמת הי' נ"ל ליישב, דמה שכתבו המהרש"א והק"נ (הנ"ל) בדעת רש"י לאסור אף ע"י שינוי, שזה דוקא במזיגת הכוס, דמזה איירי הנמ' דמחלפא בידא דשמאלא דאוקי רש"י דמירי בימי ליבונה, אבל לא בשאר דברים, ומצאתי שיטה כזו בשיטה מקובצת בשם הריטב"א (בריטב"א לפנינו אין מבואר כך להדיא) וז"ל, ואחרים פירשו דמזיגת הכוס אורחא דמילתא נקט וה"ה שאר דברים שאסור ליטול ממנה בימי נדותה, ומיהו ע"י שינוי מותר בשאר דברים אפילו בימי נדותה משא"כ במזיגת הכוס, וכן ראוי לנהוג, עכ"ל, וע"ז סובר דרך במזיגת הכוס שניתוסף על איסור הושטה ג"כ ענין שהוא מהדברים שמביאים ליד חובה, בזה ס"ל לרש"י לאסור אף ע"י שינוי משא"כ בשאר דברים דאין בהו כ"א איסור הושטה יודה רש"י דמותר ע"י שינוי, אבל מה אעשה דהב"ח (בסי' קצ"ה ר"ה ולא יושיט) מברר שיטת רש"י וכ' לפדש דבריו כדברי המהרש"א בשבת, ומסיים וז"ל אבל בזמן הזה ל"מ דהושטה אפי' ע"י שינוי אסור מידו לידה ומידה לידו ואפי' בדבר ארוך כמ"ש הר"ר ירוחם ומביאו הב"י אלא אפי' זריקה נמי אסור וכו', עכ"ל עיי"ש, ומבואר מדבריו דנקט הלכתא כך אף בשאר דברים לאסור אף ע"י שינוי, ואכתי טעמא בעי.

ואפשר ליישב שיטת רש"י, שהחשש שמא ינע בבשרה אינו מפני השוגג שישכחו שהיא בימי טומאתה, אלא מפני האונס, שע"י ההושטה יבואו ליד נגיעה שלא ברצונם, וסעד לדברינו מצאתי בדברי רבנו ירוחם שהביא הב"י וז"ל העידו על רש"י שלא הי' רוצה לתת מפתח מידו לידה וכן נכון להחמיר אפי' בדבר ארוך, שמא לא יזהר „בטוב" וינע בידה עכ"ל, מבואר כדברינו, דאף בשעת הזהירות יוכל לנגוע בידה מתוך אונס, ולכך אסור רש"י להושיט אף ביד שמאל כיון שעדיין הוא עושה מעשה הושטה איסורו במקומה עומדת לחשוש שיבואו ליד נגיעה ע"י ההושטה, וזה יונח לן אף בשאר דברים לאסור שינוי כזה, אבל מדברי הב"י (הנ"ל) מבואר דלא כדברינו, חדא, דלפ"ז אילו יש לצייר שינוי שלא יוכלו לבא ליד נגיעה יהי' מותר אף לדעת רש"י, ומדלא פירש כן ש"מ דלא ס"ל הכי, ועוד דמסכים לשיטת רש"י דאף בזריקה נמי אסור ומה שייך בזריקה מידו לידה שיבואו ליד נגיעה באונס, אדרבה בשלמא אי החשש מחמת שוגג י"ל דס"ל דכמו ע"י הושטה ישכח, כ"כ ע"י זריקה יבא ליד שכחה לנגוע בה, משא"כ אם החשש ע"י אונס האין שייך זה בזריקה, ומדתנינהו בהרדי ש"מ דלא נחית לדברינו, ואכתי טעמא בעי מה שאוסר רש"י הושטה אף ע"י שינוי, והנה הרא"ש והרשב"א דאזלי בשיטת רש"י לאסור הושטה, יקשה אליבייהו ג"כ מהא דשמאל מחלפא בידא דשמאלא, דהא אסור להושיט, כן באמת הם מתרצים דשם לא מיירי שנתנה בידו רק שהניחה ע"ג שלחן, וז"ל הרא"ש (כתובות פרק ה' סי' כ"ד) ולי נראה דהכא במזיגת הכוס לא היתה נותנת הכוס לידו אפילו דרך שינוי ... ודביתהו דשמאל היתה מוזגת המים ביין ביד שמאל ומנחת הכוס על השלחן

ואינך היו מוזגות ביד ימין ולא היו נותנין הכוס על השלחן, אבל להושיט חפץ לידו מיוזרה זהירי כו"ע, עכ"ל. וכ"כ הרשב"א בחי' וז"ל, ול"ג שמזיגת הכוס שאמרו לא ליתן מידו לידה שזה בכל דבר אסור אלא שלא ימזגו ותניחנו לפניו בשלחן ושמואל מחלפא ל' משום שינוי ומניחתו לפניו ואביי משני ל' בהנחת פומא רכובא שאינו מקומו, עכ"ל. וכן המאירי (כתובות רף ד' ע"ב ד"ה ומעתה) כשמפרש דעת האוסרים להושיט מפרש הגמ' דמיידי בהנחה על השלחן, וכן בתוס' הרא"ש (שבת י"ג ע"ב ד"ה כמחזור) וכן בתוס' (כתובות) אפשר להעמיס כן, וכולם פירשו כך דלא ניחא להו לאוקמי בימי ליבונה כפירש"י דהם ס"ל דאין חילוק כלל בין ימי ליבונה לימי נדותה, ותמהו על רש"י בזה.

ומעתה יש להעיר בדברי הגש"ד (הנ"ל) דבאותו דיבור שאוסר לזרוק מידו לידה מקשה מהא דשמואל ומוקי לה בימי ליבונה כפירש"י, ותיכף אחר אותו דיבור כתב וז"ל, ואסור למזוג הכוס ואפי' הניחה הכוס על השלחן אא"כ ע"י היכר כגון שמניחתו בידא דשמאלא או כל דבר שהוא היכר עכ"ל, הרי שהביא פירושא דהרא"ש והרשב"א דמיידי בהנחה ע"ג שלחן, ואם שסיים דבזה"ז אין היתר כלל בימי ליבונה, מדוע לא הביא תיכף דק פירושא דהרא"ש והרשב"א, ומה לו להביא פירושא דרש"י דאינו להלכה למעשה כיון דבזה"ז אסור, ועוד מה שייכות לדינו שאוסר זריקה ההוא דינא דשמואל, ששם הוא הושטה, וכלא דינו וחידושו, דינא דשמואל צריך ישוב, וכבר טרחו כל הראשונים בזה, וגם הב"ח מביא כל דברי הגש"ד (הנ"ל) במה שמפרש דמיידי בימי ליבונה) כצורתה וצ"ב למה.

ונראה לפרש שיטת רש"י ע"פ מה שהבנתי מדברי הרא"ש כאן (כתובות פרק ה' סי' כ"ד) וז"ל, שרבינו שמעי' הביא סעד לדבריו (רש"י) מההיא עובדא דפ"ק דשבת (יג.) שקרא ושנה הרבה וכו', ואמרינן בתנא דבי אליהו ששאל אליהו לאשתו שמא הכאת לו את הפך שמא הכאת לו השמן ונגע כך באצבע קטנה אמרה לו חס ושלום שאפי' באצבע קטנה לא נגע בי אלמא משמע שאסור לקבל חפץ מידה, ואין דא' משם דהכי קאמר שמא בשעה שהכאת לו את הפך לא נזהר מליגע כך ומתשובתה משמע כן שאמרה אפי' באצבע קטנה לא נגע בי, אבל שלא הביאה את הפך לא אמרה, ולי נראה ללמוד מכאן איסור, כי לפי שהיתה קוראת תגר על מדת הדין רצה אליהו להוציא מפיה שתתודה שלא ה' נזהר במה שנוהגין שאר אנשים כי ה' סומך על זהירותו שה' יכול להזהר שלא יגע בה, לכך אמר לה שמא כשעת הושטת הפך והשמן אי אפשר לו ליוזר שלא יגע כך ולא ה' לו להקל בזה, השיבה לו שמדוב וזהירותו ה' נשמר יפה אבל לכל אדם אסור שמא יגע בה, עכ"ל הרא"ש. ודבריו הקדושים צ"ב מדוע בתחלה סתר הראי' לדעת רש"י ואח"כ חזר ובנאה, שרבינו שמעי' הביא ראי' משם לאיסור הושטה וסותרו ואח"כ הוא כעצמו מביא ראי' לאותו איסור הושטה, ואיזה דבר נתחדש לו לחזור ולבנות הראי' שלא ה' לו בעת שסתרה, ועוד יש לדקדק לשונו הטהור, ול"ג ללמוד מכאן איסור" שמשמעו שמחדש איסור חדש בסברתו והא אינו רק מחזק ומביא ראי' לדעת רש"י דאוסר הושטה מיד ליד.

ומתוך כ"ז הבנתי דהרא"ש הבין ברעת רש"י דלאו מכח גזירה שמע יגע בבשרה באה לאסור הושטה, אלא שרש"י באה לאוסרה מכח הושטה גופא, רכמו שאסרו כמה וכמה הרחקות בנדה שלא יבואו לירי מכשול הרגל דבר ובנגיעה גופא רעת כמה ראשונים ררק מכח הרחקה להרגל דבר אסרו (עי' מאירי כתובות ר' ע"ב ר"ה ומעתה), — ופלא דהרמב"ם (בפ"א מהל' איס"ב הל' י"ט) כתב ולא יגע בבשרה מפני הרגל עבירה, והא לשיטתו קריבה בעריות אסור מה"ת והו"ל לאסור מכח עצמה, ומה זה שכ' מפני הרגל עבירה, וצ"ל רס"ל נדה לאו בכלל ערוה (עי' בס' אתון דאורייתא כלל כ"א סברא זו), וזה יהי' דלא כמו שהבין הב"י (בס"י קצ"ה בסופו) ברעתו, והרמב"ם עצמו שם בפ"א (הל' ט"ז) כ' אין האשה עולה מטומאתה ויוצא מירי ערוה, הרי רקורא נדה ערוה, וע' באתון דאורייתא שם שמביא ג"כ דלהרמב"ם נדה הוי ערוה, וצ"ע בכ"ז, ואכמ"ל — כמו כן ס"ל לרש"י רגם הושטה הוא בכלל כל ההרחקות ואסורה מכח עצם מעשה הושטה ולא מכח גזירה רשמא יבא לירי נגיעה. ומצאתי דא"י לרבנינו בשיטה מקובצת (כתובות סא.) בשם תלמידי רבינו יונה שכ' וז"ל וכמו שאסור ליגע בה עד שתטבול כמו כן אסור להושיט לה שום דבר „רהושטה כנגיעה רייניגן ליה" וכן כתבו רבינו צרפת, עכ"ל עיי"ש. וזה ממש כרבנינו דהושטה אסורה מחמת עצמה כנגיעה שאסורה מחמת עצמה, ולאו מכח גזירה שמא יבא לירי נגיעה, ולפ"י יתיישב שיטת רש"י על נכון בס"ד כמה שאסור הושטה אף ע"י שינוי ואף בשאר דברים (כנ"ל) כיון שהוא איסור מחמת עצמו ולא מחמת גזירה מה לי ע"י שינוי או לא, כמו שאסור ליגע ע"י שינוי כמובן, ושפיר הצריך רש"י לאוקמי בימי ליבונה, דאל"ה אסור אף ביר שמאל כרבני המהרש"א והק"נ.

וע"ז רחה הרא"ש ראותו של רבינו שמעי' משם רמה ששאל שמא הבאת, לא כוון רק לשאול אם לא הי' נזהר מליגע בכ' וכמו שמשמע מתשובתה כמש"כ הרא"ש, ומה שחזר ובנאה הוא דהרא"ש יצא לחדש ולאסור הושטה מטעם אחר דהיינו מכח גזירה רשמא יבא לירי נגיעה, ולזה שפיר הביא דא"י דלא יגרע כלל מה ששאלת אליהו מסתובבת העיקר לירע אם באה לירי נגיעה כיון שכל איסור הושטה שבאנו ללמוד מרביו הוא ג"כ איסור מחמת גדר שלא יבוא לירי נגיעה כמו שהשיבה שהוא מרוב זהירותו הי' נשמר יפה אבל לכל אדם אסור שמא יגע בה, וכמו הרא"ש כמו כן הרשב"א ג"כ לא אסר הושטה כי אם מטעם שמא יגע בבשרה וכמו שפסק המחבר (בסעיף ב') מכח שמא יגע בבשרה. ומעתה י"ל דהאוסרים וזריקה מירו לירה, בעקבות רש"י אולי, רכמו שראה רש"י לאסור לעצמו הושטה מיר ליר, כ"כ ראו הם לאסור שלא לזרוק מירו לירה מכח עצמה שלא יבואו עי"ז לירי הרגל דבר כמו בכל שאר הרחקות (כנ"ל), וסער לרבנינו יש מרבני הררישה (בכאן סי' קצ"ה סק"ד) על הרין שאסורה ליצוק לו מים לרחוץ, רהב"י פי' אפי' אינה נוגעת בו ראיילו ליגע בו בלא"ה אסור, וע"ז מקשה הררישה דלהני ראסרי וזריקה אף מרחוק בלי נגיעה בלא"ה אסור, (ועי' בס"ט סק"ט שרוצה ליישב מכח דברי הטו"ז סק"ח עיי"ש) והנה אם כל איסור הזריקה הוא מכח נגיעה הא י"ל בפשיטות דער כאן לא אסרי בזריקה אלא ברבר שאם לא

יועיל הזריקה אפשר בהושטה ואפשר בנניעה, משא"כ בקיתון של מים שאם לא יבא המים על ידיו ע"י זריקה א"א לה להושיט מים, ובהושטת הכלי לא ינקו יריו, בזה אפשר רלא גזרו כלל, ומרלא נחית לזה ואררבה מפרש אליביהו רמירי שהיא מוצקת תוך משיכלא ושהוא ירחץ בו, ש"מ דסבר דלאוסרים זריקה נאסר בכל אופן, וזה אתי שפיר כרברינו דזריקה הוא הרחקה מצד עצמו, ולכך תיכף סמוך לזה שאסרו זריקה כתבו תירוצו של רש"י על רביתו רשמואל דאירי בימי ליבונה, ולא תירוצם של שאר ראשונים, לאורוי לן רכמו שרש"י הצריך לאוקמי בימי ליבונה רס"ל הושטה אסר אף ע"י שינוי והוא מטעמא דהרחקה לעצמו עשו שלא יבואו לירי הרגל דבר, ער"ז הם אומרים שראוי לנעור במי שזורק מירו לירה שלא יבואו ע"י כך להרגל דבר, ויובן ג"כ במה שהביאו ראי' מהא ראביי מנח ל' אפומא רכובא רב פפא מנח ל' אשרשיפא — ולא מרשמואל — רי"ל רער"ז הביאו ראי', מרלא הושיטו אף ע"י שינוי כגון ביר שמאל ורק הניחו ע"ג דבר אחר, אנו רואים רס"ל הושטה אסור מצד עצמו שלא יבואו לירי הרגל דבר, כמו כן הם אומרים דגם בזריקה יש לעשות הרחקה כזו ומחיכו תיתי לן להתיר, ובמש"כ דהא לא אשכחן בזריקה דשרי, אין כוונתם דהנמ' ה' לו להביא שינוי כזה, רק מכיון שרואים שהם לא הושיטו אף ע"י שינוי רס"ל דהו"ל הרחקה מצד עצמו, ס"ל דגם בזריקה יש לגזור כך והאיך אשכחן דשרי, ודו"ק.

ואף להאוסרים זריקה מבואר מדברי חכו"פ (ריש סי' קצ"ה) דרק זריקה להריא מירו לירה גזרו, ובאופן שי"ל שלא גזרו אין אנו מוסיפים מרעתנו, בהא דמתיר לזרוק כלפי מעלה (ואף הס"ט ס"ק ר') כתב שיש להקל מעיקר הדין אך המחמיר תע"ב עיי"ש) וכן י"ל לגבי איסור הושטה דהיכי רי"ל דבאופן זה לא הי' נכלל בהאיסור אין לנו לאסור מרעתנו.

ובזה יש ליישב במה שהקשה השואל בתשו' בית יצחק (חיו"ד ב' סי' י"ח) איך רשאי בעל ליתן גט לאשתו כשהיא נדה והלא אסור להושיט ואף לזרוק, ועיי"ש שמישב מכמה טעמים, ולענ"ד אף להב"ח שאוסר הושטה וזריקה אף ע"י שינוי (כנ"ל) מ"מ היכי רי"ל דבכת"ג לא הי' בכלל האיסור אין לאסור, וכן י"ל לפי המבואר בסדר הגט הזהירות והמתנות שאין הבעל עושה כלום כי אם בציווי הרב המסדר וכשהוא עושה אינו עושה לא ע"י הושטה ולא ע"י זריקה אלא ע"י נפילה מירו לירה עד כדי כך שבתשו' אבני נזר חאה"ע ז' סי' קפ"ט וסי' ק"צ מפלפל ליישב מנהגינו שהבעל מקרב ירו סגורה נגר ירי האשה ואח"כ מניח ליפול הגט לתוך ירי, שהי' נחשב בכלל נתינה מהבעל, שהשואל העיר דלאו כוחו הוא אלא סילוק כוחו עיי"ש, אין זה נכלל בכלל איסור הושטה וזריקה שאסור ע"י שינוי דבאופן כזה לא הי' כלל גזירה, וק"ל.

בענין קנס שלשים שקלים בחצי עבד וחצי בן חורין

מרדכי ברוך בלום

ברוקלין, ניו יארק

תנן (גיטין דף מ"א) מי שחציו עבד וחציו בן חורין עובד את רבו יום אחד ואת עצמו יום אחד דברי ב"ה ב"ש אומרים וכו' כופין את רבו ועושה אותו בן חורין וחזרו ב"ה להורות כדברי ב"ש. ובגמ' שם (דף מ"ב ע"ב) איבעיא להו מעוכב גט שחרור (רש"י, כל הנך דאמרינן בהו שיצאו לחירות ואין לרבו עליהם אלא שצריכין גט שחרור כגון מקדיש ומפקיר ומי שחציו בן חורין דנתן כופין את רבו) יש לרבו קנס שלשים שקלים אם ננחו שור או אין לו קנס, כסף שלשים שקלים יתן לאדוניו אמר רחמנא והאי לאו אדון הוא או דלמא כיון דמחוסר גט שחרור אדון קרינא ב', ת"ש המית מי שח"ע וחב"ח נותן חצי קנס לרבו וחצי כופר ליורשיו מאי לאו כמשנה אחרונה (רש"י, לאחר שחזרו ב"ה להורות דכופין את רבו ואפ"ה שקיל קנס דצד עבדות כל זמן שלא נכתב הגט), לא כמשנה ראשונה (רש"י, דלית להו כופין ואדון גמור הוא). והרמב"ם בפ"א מהל' נזקי ממון ה"א כתב כל המעוכב גט שחרור אין לו קנס הואיל ואין לו אדון שהרי יצא לחירות, וכתב המ"מ דכיון דהוא בעיא דלא איפשיטא פסק לקולא, ובה"ב כתב הרמב"ם המית מי שח"ע וחב"ח נותן חצי קנס לרבו ותמה המ"מ כיון דקי"ל כמשנה אחרונה כמו שנתבאר בהל' עבדים הרי הוא כבן חורין אלא שמחוסר גט שחרור, והיאך יהי' לו קנס, והניח דבריו בצ"ע.

והנ"ל בישוב דבריו, דבריש חגיגה תנן הכל חייבין בראי' חוץ מחרש וכו' ועבדים שאינם משוחררים, ובגמ' דף ד' אמרינן עבדים מנלן אמר רב הונא אמר קרא אל פני האדון ד' מי שאין לו אלא אדון אחד יצא זה שיש לו אדון אחד ומסקינן שם דלא נצרכה האי קרא אלא למי שח"ע וחב"ח דסתם עבדים שאינם משוחררים כלל פטורין משום דכל מצוה שאין האשה חייבת בה אין העבד חייב בה. והקשו שם תוס' דהכא משמע דדוקא לפי משנה ראשונה יש לו אדון אחד דהרי בריש מכילתין אמרי' דהכל חייבין בראי' לאתווי מי שח"ע וחב"ח למשנה אחרונה דכיון שכופין את רבו להוציאו לחירות הרי הוא כב"ח ודוקא למשנה ראשונה פטרינן ח"ע וחב"ח וא"כ פשיטא לן דלמשנה אחרונה אין לו אלא אדון אחד ואלו בהשולח מיבעי' לן במעוכב גט שחרור יש לו קנס או אין לו קנס יתן לאדוניו אמר רחמנא והאי לאו אדון הוא או דלמא כיון דמחוסר גט שחרור אדון קרינא ב' ופשיט הש"ס מח"ע וחב"ח דנותן חצי קנס לרבו וקאמר מאי לאו למשנה אחרונה, משמע דאף למשנה אחרונה איבעיא לן אם יש לו אדון אחר, ותרצו תוס' דעד כאן לא מחייבין ל' חכא אלא משום דעומד לכופ את רבו כמאן דשיחררו דמי, אבל התם כיון דמית אינלאי מילתא דלא הוה עומד לשיחררו.

ולפי סברת התוס' אפשר ליישב פסקי הרמב"ם, דאע"נ דפסק בה"א דמעוכב נט שחרור אין לרבו קנס רלאו ארוננו קרינא ב', מ"מ שפיר פסק דהמית ח"ע וחב"ח נותן חצי קנס לרבו אע"נ רק"ל כמשנה אחרונה דכופין את רבו לשחררו, דהרי כיון דמית אינלאי מילתא דלא הוה עומר לשיחרור, ושפיר ארוננו קרינא ב', ואה"נ כשארמ"י מאי לאו למשנה אחרונה הוי מצי הנמ' למימר דמ"מ לא נפשוט בעיין לענין מקדיש ומפקיר עבדו, דאפשר רוקא בח"ע וחב"ח משלם קנס שהרי אינלאי מילתא דארוננו הוי, משא"כ מקדיש ומפקיר עבדו כיון שאין רשות רבו עליו אלא שצריך נט שחרור ממנו לאו ארוננו הוא, אלא דבלא"ה משני שפיר דאפשר דהברייתא כמשנה ראשונה דאדון נמור הוא, אבל להלכה אף למשנה אחרונה צריך לשלם קנס לרבו דארוננו הוא, כסברת התוס' המוכרחת מהסוגיא דחגיגה.

עולת שבת בשבתו

תצא

וכי יהי באיש חטא משפט מות והומת ותלית אותו על עץ. י"ל בזה עפ"י מאמר הכתוב סו"פ נצבים, העדותי בכס היום את השמים ואת הארץ החיים והמות וגו' ובחרת בחיים. אמנם א' מתחבולות היצה"ר להחטיא את האדם היא ע"י שמחשיך עיניו שלא יבחין בין החיים ובין המות ובין טוב לרע כמאה"כ (ישעי' ה') הוי האומרים לרע טוב ולטוב רע, ומה יעשה האדם וחי, ע"ז כבר הורו לנו רז"ל בראתי יצה"ר בראתי לו תורה תכלין, שהתורה היא סמא דחיי ומפקחת עיני האדם לראות את הטוב כי המאור שבה מחזירו למוט"ב. והנה תיבת חטא יתפרש ג"כ מלשון חסרון (ע"ר קולע אל השערה ולא יחטיא). וזשה"כ כי יהי באיש חטא משפט מות, שיחסור לו הדעת להבחין ולשפוט כי דרכו הוא דרך המות ר"ל, ועי"ז והומת, שילך בדרך הרשעים הנקראים מתים, העצה היעוצה לזה היא, ותלית אותו על עץ, להדריכו ולהדביק אותו בתוה"ק אילנא דחיי, ועץ חיים היא למחזיקים בה להנחתו במעגלי צדק.

(כ"ק מרן ארומ"ר שליש"א)

תבא

ארמי אובר אבי וירד מצרימה. מקשין העולם מה שייכות ללכן הארמי לוירד מצרימה, הלא לכן הי' כמה שנים קודם ירידת מצרים. והענין בהקדים מאמר רז"ל במס' שבת פרק ב' (דף י' ע"ב) לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים שהרי בשביל שני סלעים מלת שעשה יעקב ליוסף נתגלגל הדבר וירדו למצרים וכו'. והנה קשיא מאי בנו בין הבנים, הול"ל לעולם אל ישנה בנו, מאי בנו בין הבנים, תיבת בין קשה מאד. אלא הענין כי מדרך הטבע לעשות כתונת פסים לבכור או לבנו הקטן, ולא שייך כאן קנאה כי שאר האחים יודעים שחמנהג כן, אך ליקח בן א'

שאינו בכור ולא בנו הקטן, על זה יפול קנאה גדולה. וזה שדייק הגמרא לעולם לא ישנה אדם בנו בין הבנים, בין רייקא, אם יקח הבן מתוך שאר בניו בזה יהי' קנאה, כי אינו בכור ולא בן קטן.

ומצורף לזה הקדמה, והוא, שכל מגמת יעקב שהלך ללבוש הי' בשביל ליקח רחל ולהוליד יוסף, תרע, שברח מפני שהי' לו מורא מעשו, והנה אמרו משנולד יוסף נולד שטנו של עשו כפי' רש"י בפ' ויצא, ואם כן אם לא הי' עושה לבן הרמאות ליעקב להחליף בנותיו הגדולה לפני הקטנה ליתן לו לאה לפני רחל, והי' נותן לו תיכף את רחל, הי' יעקב מוליד את יוסף תיכף, נמצא הי' יוסף בכור, ואם הי' יעקב אח"כ עושה לו כתונת פסים לא הי' מקנאים עליו האחים, כי הדרך לעשות לבכור כתונת פסים, אך על ידי רמאות לבן, הי' יוסף בנו בין הבנים, דהיינו שלא הי' בכור אלא כאחר מבניו, וכשעשה לו אח"כ כתונת פסים הי' הקנאה עליו וירדו למצרים. נמצא יפה אמר הפסוק ארמי אובר אבי וירד מצרימה. (הגאון מוה"ר יוסף דרשן מפוזנא זצ"ל¹)

ובאו עליך כל הברכות האלה והשיגוך כי תשמע בקול ד' אלקיך. י"ל כי ברכה כפולה נרמזה כאן, דהנה אדם המצליח בנכסיו, אבל מוכרח ליסע תמיד למרחקים לרגלי עסקיו, אין זו ברכה שלימה, כי צריך להיות נע וגר בארץ, על זה כתבה התורה, דאם תשמע לקול ד"א, אז כשיבואו עליך כל הברכות האלה, והשיגוך, כלו' ששיינו אותך בתוך ביתך, ע"ד אוז"ל (יומא ע"ה ע"א) דלצדיקים ירד המן על פתח בתיהם.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

נצבים

ושבת עד ד"א וגו' והיטבך והרבך מאבותיך. יש לפרש, דמצינו (ברכות דף ל"ד) במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולין לעמוד שם. וא"כ כשייטיבו, מניע להם יותר מאבותיהם, דהיו צדיקים גמורים, והם בעלי תשובה. (הגאון מוה"ר נפתלי הכהן שווארץ זצ"ל אבד"ק מאד²)

האזינו

יערוף כמטר לקחי, במסורה יערף ב', דין, ואידך, יערוף מזבחותם (הושע י'). אפשר לרמז מה שאמרו רז"ל (מנחות ק"י ע"א) כל העוסק בתורה אינו צריך לא עולה ולא מנחה, אם יערוף כמטר לקחי, שהיא התורה, אז יהרם מזבחותם, שאינם צריכים אליו.

(הגאון מוה"ר צבי הירש זצ"ל אבד"ק ברלין³)

(1) על פי כתב יד אחר.

(2) הועתק מכת"י. ותח"ח לירידנו נכדו האברך היקר והנעלה מו"ה נפתלי עהרנרייך

נ"י, שמסר לנו ד"ז להדפיסו בקובצנו.

(3) הועתק מכת"י ק, בשו"ת תירושו ויצהר, בקונטרס תפארת בנים סי' נ"ג אות א'.

לראש השנה

הנה שבט אפרים הוא נגד חודש תשרי אשר בו ראש השנה, והטעם בהיות חודש זה נקבע לרורות לפקודת עקרים ועקרות שבישראל כי שלש עקרות נפקרו בזה היום, ודא רוא רמלת אפרים, מלשון פרו ורבו כמאה"ב כי הפרני אלקים בארץ עניי, ובחי' הפקודה באה ע"י קול השופר דאיתעביד בי' כוללת שמאלא בימינא בחי' המתקת הדינין, וזהו סוד הכתוב הפרנ"י אלקי"ם באר"ץ גימט' בקו"ל שופ"ר.

ובזה יבואר הפסוק, וישלח ישראל את ימינו וישת על ראש אפרים, כי בהיות אפרים נגד חודש תשרי נגד ראש השנה אשר צריכין לאגברא ימינא על שמאלא בחי' כוללת שמאלא בימינא דאיהו ע"י התרועה מלשון ריעות ואחדות שמאלא בימינא שע"י נמתקין בחי' דינא קשיא ודינא רפיא כנודע דהוא שני ימים של ראש השנה, וברזא דא שכל את ידיו להיות יד ימין על ראש אפרים דייקא לאגברא ימינא על שמאלא רוא התרועה להמתיק דינא קשיא ודינא רפיא סוד ב' ימים של ראש השנה כנ"ל ועפ"י זה מספר יש"ת ע"ל רא"ש אפרים כחשבון יודע"י תרוע"ה עם רא"ש השנ"ה, וכן ב' מלות רא"ש אפרים גימט' דינ"א קשי"א דינ"א רפי"א, וזהו הטעם ששכל את ידיו להיות יד ימין גובר על שמאל רוא התרועה כמאה"ב אשרי העם יודעי תרועה, ולכן שכ"ל א"ת ידיו גימט' יודע"י תרוע"ה.

ודא רוא דקרא חבן יקר לי אפרים אם ילד שעשועים וגו', בסוד שבט אפרים שהוא נגד חודש תשרי אשר בו מצות שופר של איל דייקא לזכרון אילו של יצחק, וזה נרמז בר"ת יקר לי אפרים מלת אי"ל, וכן נמי ר"ת א"ם ילד שעשועים נוטריקון אילו של יצחק ואותיות הנשארים גימט' תק"ע עשה"כ תקעו בחודש שופר, וממשיך הכתוב, מדי דברי בו זכור אזכרנו עוד, כי מצות תקיעת שופר באה לעורר זכרון עקירת יצחק, ולכן זכ"ר אזכרנו עו"ד גימט' השופ"ר שע"י קול השופר מתעוררת זכרון עקירת יצחק ונמתקין הגבורות בראש השנה, וזהו מדי דברי "בו" קאי על השופר, ומלות הנשארות (היינו חוץ מתיבת "בו") מד"י דברי זכ"ר אזכרנו עו"ד, עולין רא"ש השנ"ה. והנה איתא במדרש עה"פ והנה איל אחר נאחז בסבך בקרניו, אפי' אם תחיו נסבכין בעבירות נמחל לכם ע"י השופר בזכות עקירת יצחק, ועי"ז באה המחילה והסליחה והכפרה, בסוד זכ"ר אזכרנו גימט' מחיל"ה סליח"ה כפרה".

(הרה"ק מוה"ר משה מראזוואדאו וצ"ל)

ליום כיפור

במס' יומא (פ"ה ע"ב) דרש ר' אלעזר בן עזרי' מכל חטאתיכם לפני ד' תטהרו, עבירות שבין אדם למקום יוח"כ מכפר עבירות שבין אדם לחבירו אין

יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו. ויש לפרש עפ"י מה ראיתא במדרש משל למה הרבר דומה לא' שנשבע לחבירו בחיי המלך לפרוע לו ממון ועבר הזמן ולא פרעו ובא לפייס את המלך, אמר לו המלך איני נתרצה לך עד שתדצה את חבירך ואחר כך אמחול לך. והנה בעבירה שבין אדם לחבירו כגון שגזל את חבירו או נשבע לו לפרעו ועבר שבועתו, יש בידו שתי עבירות, א' שפגם נגד הקב"ה שעבר על לאו רלא תגזול, וב' נגד הנגזל, או אם עבר על שנאת חנם או שריבר לה"ד על חבירו צריך לפייס את המקום וגם את חבירו, אמנם צריך לפייס את חבירו קודם שיפייס את המקום.

והשתא הכי פירושא דקרא, כי כיום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם, לפני ר' תטהרו, תיבת לפני יתפרש מלשון מקורם, כל' מכל חטאתיכם, היינו אותן עבירות שבין אדם לחבירו, לפני ר', תטהרו, שקורם שיפייס את המקום צריך לפייס תחלה את חבירו.
(הגאון מוה"ר אפרים זצ"ל מגיד מישרים בק"ק בראד')

נוסחאות והערות ברש"י עה"ת

(נלקטו מקונטרס, "יוסף הלל" להר"ר מנחם בראכפעלד שליט"א)

שופטים

קאפ' ט"ז פסוק י"ח.

לשכטיך, מוסב על תתן לך, שופטים ושופטים תתן לך לשכטיך ככל שעריך אשר ח' א' נותן לך: לשכטיך, מלמד שמושיבין דיינין לכל שבט ושבט, ובכל עיר ועיר: מה שעשו ריבור בפ"ע לשכטיך, מלמד שמושיבין וכו' אינו מוכן הלא זה הרבר שנתכוון לו רש"י בריבור הקרום באומרו לשכטיך מוסב על תתן לך, היינו שתתן לך שופטים לכל שבט. וברפוס הראשון כאמת נאמר בריבור אחר וכן הוא הנוסחה, לשכטיך, מוסב על תתן לך. שופטים ושופטים תתן לך לשכטיך ככל שעריך אשר נתן לך, מלמד שמושיבין לכל שבט ושבט ולכל עיר ועיר, שעדיין הן עיון. וכן הוא ברא"ם, וקרוב לל' זה ברמב"ן.

והנה מה שמסיים שעדיין הן עיון נראה שכוונתו בזה לתרץ קושית הרמב"ן שהקשה וז"ל ולא ירעתי פירוש דבר זה כי כיון שמנינן ב"ד ככל עיר ועיר הרי בתי דינין רבים בכל שבט ושבט, אולי בא לומר שאם היתה עיר אחת לשני שבטים כירושלים שיש בה חלק ליהודה ולבנימין שיושיב בה ב' בתי דינין וכך העלו בפרק חלק שחולקין עיר אחת לב' שבטים. והנה מש"כ שכן העלו המעיון

(5) בס' שם משמאל (להגר"ש סאליר דאבר"ק לבוב) בס"פ בחקותי, בשמו.

שם בגמרא (דף קי"א ע"ב) יראה שבמחלוקת היא שנוי' רק שהקשו שם למ"ד אין חולקין מהא דכתיב (יהושע כ"א) שנתנו ללויים ערים תשע מאת שני השבטים מאי לאו ארבע ופלגא מהאי וארבע ופלגא מהאי וש"מ חולקין, ומשני, לא, ד' מהאי וה' מהאי ופריך א"ה לפרוש פירוש, (פירש"י, לפרוש פירוש, הי נינהו שבט רשקיל מני' ה' והי' נינהו רשקיל מני' ד', ואמאי כתיב ערים תשע מאת שני השבטים משמע דבשוה שקיל) ועמדה בקשיא עיי"ש, ואולי משום זה כתב הרמב"ן שהעלו חולקין. אכן רש"י כתב שם, קשיא, לשון הפסוק קשה לתרץ למ"ד חולקין אבל לא מתותב. הרי שלדברי רש"י לא העלו כלל ועריין היא מחלוקת כמו שהוא הכלל שכל קושיא יש לה תירוץ. ואולי יש לתרץ הקושיא שמחמת שנחלת בני שמעון היתה בתוך נחלת יהודה והיתה שם עיר אחת שעדיין לא החליטו למי היא שייכת, לבני יהודה או לבני שמעון, ואותה העיר נתנו ללויים לפיכך כתב ערים תשע מאת שני השבטים, אף שבאמת היו ד' מהאי וה' מהאי רק מאחר שעדיין לא נודע מי הוא שנתן ד' ומי נתן ה' ע"כ כתוב שביניהם נתנו ט'. ואולי שזה כוונת רש"י כאן שמשימין לכל שבט ושבט, ולכל עיר ועיר שעדיין הן עיון, היינו שלעיר כזאת שעדיין הן עיון וטרם החליטו למי היא שייכת, היו משימין בה שני בתי דינין.

קאפ' כ' פסוק ג'.

אל ירך לבכם, אל תיראו, ואל תחפזו, ואל תערצו, ארבע אזהרות כנגד ארבעה דברים שמלכי האומות עושים, מגיפים בתריסיהם כדי להקישן זל"ז כדי להשמיע קול שיחפזו אלו שכנגדם וכו'. לפי מה שפירש"י לקמן אל תיראו מהגפת תריסין ואל תחפזו מקול הקרנות, הרי שהגפת התריסין הוא כדי שייראו, וכדי שיחפזו הם תוקעין בשופרות ומיני משמיעי קול דהיינו קול הקרנות ואיך כתב רש"י כאן שמגיפים בתריסיהם כדי שיחפזו. ובדפח"ר הנוסחה היא, „להשמיע קול שיפחדו" והפחד הוא כמו היראה. וכן הביא נוסחה זו בספר יוסף דעת, ורש"י במשנה כתב, לאיים על שכנגדם. וגם מ"ש בנס"ש שמלכי או"ה עושין, בדפח"ר הנוסחה היא, שאומות העולם עושין. ובגמ' דסוטה מ"ב ע"ב הנוסחה היא, ארבעה דברים שעובדי כוכבים עושין.

תצא

קאפ' כ"ב פסוק ט'.

מן תוקדש, כתרגומו תסתאב, כל דבר הנתעב על האדם בין לשבח כגון הקדש בין לגנאי כגון איסור, נופל בו לשון קדש, כמו (ישעי' ס"ה ה') אל תגש בי כי קדשתך. ובדפח"ר הנוסחה, אל תגע בי כי קדשתך. וכתב בס' יוסף דעת, נמחק מלת תגע, וצ"ל תחתיו מלת תגש, וממקומו בישעי' סימן ס"ה הוא מוכרע. עכ"ל. הרי שגם לפניו ה' כן בספרי רש"י ומחקו משום שבפסוק שם כתיב „תגש" ולא „תגע". ובדפח"ר גם בפ' וירא (בראשית י"ט ט') שהביא שם רש"י הפסוק הזה,

כתוב בו ג"כ אל תגע במקום אל תגש. ובמקומו בישעי' ס"ה בפירוש מהר"י קרא כתוב ג"כ אל תגע עיי"ש. ומאד קשה לומר שהוא טעות החזור ומתגלגל בכ"מ. ואולי אפשר לומר שרש"י כתב כן בכוונה לפי פירושו, ולהוציא מן הפירוש שפירש במקומו שם בישעי', כי קדשתיך כי קדשתי ומהרתי יותר ממך. הנה לא פירשו לגנאי כמו שכתב כאן, רק שהוא מלשון קדושה וטהרה, ועל לשון זה שפיר נופל קרב אליך, עמוד בעצמך ואל תגש בי. אבל לפי פירושו שפירשו כאן, וביותר ביאור כתבו רש"י בשבועות (דף י"ח ע"ב) וז"ל, לצני הדור היו אומרים לנביא עמוד בעצמך אל תגע בי שלא אטמאך שאתה קדוש ואני טמא, קדשתיך, טמאתיך, כמו הן ישא איש בשר קודש, וכמו פן תקדש המלאה עכ"ל, ולפי פירושו ע"כ צריך לפרש אל תגש אל תגע, כי בהגשה בלא נגיעה אינו מטמא, ולפיכך במקום שמפרשו מלשון טומאה אומר שהפירוש של אל תגש הוא אל תגע, ומעתיקו לפי פירושו.

קאפ' כ"ה פסוק ד'.

בדישו, יכול יחסמנו מבחוץ ת"ל לא תחסום שור מ"מ וכו'. אינו מבואר מהיכא תיתא לן להתיר שיחסמנו מבחוץ, שצריך רבוי לאסרו. וברש"י דפה"ד הגוססה היא, בדישו, יכול יחסמנו מבחוץ, כלומר קודם שיתחיל לדוש, שבדישו משמע כשהוא דש, ת"ל לא תחסום מכל מקום וכו'.

ועיין ב"מ דף צ' ע"ב חסמה מבחוץ מהו, בדישו אמר רחמנא והא לאו בדישו הוא או דלמא וכו', ועיי"ש מה שפשטו, שלכאורה הוא דלא כילפותא דרש"י כאן.

תבוא

קאפ' כ"ד פסוק ב'.

והקמות לך, בירדן, ואח"כ תוציאו משם אחרות ותבנו מהן מזבח בהר עיבל, נמצאת אתה אומר שלשה מיני אבנים היו י"ב בירדן וכנגדן בגלגל, וכנגדן בהר עיבל כראיתא במס' סוטה. דברי רש"י תמוהין ועמדו בזה כל המפרשים, כי בגמ' דסוטה (דף ל"ה ע"ב) איתא נמצאת אתה אומר ג' מיני אבנים היו אחד שהקים משה וכו' ואחד שהקים יהושע בתוך הירדן וכו' ואחד שהקים בגלגל וכו' ופירש"י לאחר שבנו מהן המזבח בהר עיבל קיפלו והביאום לגלגל וקבעום שם. הרי שאותן של גלגל הן אותן שבהר עיבל, והג' הם עם אותן שהקים משה. עיי"ש במהרש"א והרא"ם שהניחו את דברי רש"י בצ"ע.

ובדרפוס אלקבץ הגוססה כאן, י"ב בירדן, וכנגדם בהר עיבל והעלום (אולי צ"ל וקפלו) והביאום לגלגל במלון כראיתא במס' סוטה. הרי שאע"פ שפתח בג' לא מפרש מהם רק ב', כי רש"י אין לו עסק בכאן באבנים שהקים משה, רק שבא בזה לחזק פירושו שהכתוב מדבר כאן בשני מיני אבנים, ולא כמו שנראה מפשטות הכתובים שהכל אחר. ויהי' הפירוש, והקמות לך אבנים גדולות ושרת אותם כשיר וכתבת עליהן וגו', שאותן שתקים לך תשיר אותם וכתבת עליהן כן ה' נראה, אבל מאשר שראינו ששתי הקמות הקים יהושע, על כן מפרש רש"י והקמות לך,

בירדן, ומה שכתוב ושרת אותם כשיר וכתבת עליה, ע"ז אמר ואח"כ תוציאו משם אחרות ותבנו מהן מזבח, ואותן האבנים תשיר וכתבת עליהן, ומפרש שהן שני מיני אבנים, וע"ז הביא מהגמ' שאמרו שם שג' מיני אבנים היו, וחשיב שם, י"ב בירדן, וכנגדם כהר עיבל, ומשני המינים האלו ריכר הכתוב שלפנינו, אבל אותם של משה לא כתובי כאן. ולכן לא מזכירם רש"י.

וברפח"ר הנוסחה, שנים עשר בירדן, וכנגדן בגלגל, וכנגדן כהר עיבל וקפלום והביאום לגלגל במלון כדאיתא במסכת סוטה. וברוחק יש לפרש גם נוסחה זו, כנוסחת אלקבץ.

ובספר זכרון הביא הנוסחה כמו שהוא בגמרא, וכתב שזה הוא הנוסחה הנכונה. אך מה שפירש וז"ל, ופירוש וקפלום, חפרום ועקרום כראמרינן בפ' שואל (שבת קנ"ב ע"ב) הנהו קפולאי כלומר חופרי קרקע ור"ל שאותם האבנים השלשיים של הר עיבל עקרום והביאום לגלגל, עכ"ל, לא כוון יפה בזה, כי רש"י גופ' פירש בחולין דף מ"ב ע"ב בד"ה אקפולי, אקפל כמו נקלף ודומה לו וקפלו את האבנים במס' סוטה, ורמז עליו הגאון רע"א בנה"ש בסוטה (דף לו.) וכן אמרו שם בדף ל"ה ע"ב וקילפו את הסיד, ולא שייך כאן לשון חפירה כלל.

קאפ' כ"ח פסוק מ'.

יירש, יעני: צלצל, מין ארבה, ואי אפשר לפרש יירש לשון ירושה שאם כן ה' לו לכתוב יירש וכו'. באמת האונקלוס שתרגמו יחסנינ' מפרשו מלשון ירושה ולא חש לקושית רש"י, ועיין בתוס' (ב"ק קט"ז ע"ב) בד"ה יחסנינה, שהקשה ר"ת על רש"י שפירש צלצל מין ארבה, דלשון ירושה ואחסנתא משמע דאבני אדם איירי, הרי שהקשה מל' הפסוק שהוא ירושה ולא הזכיר כלל שרש"י נשמר מזה ופירשו מלשון עניות, והוא כי בדברי התרגום א"א לפרשו רק מלשון ירושה ולכן הוסיף תיבת ואחסנתא, ולפ"ז לא שייך בזה לומר שאי אפשר לפרשו, כמו שהוא בנפ"ש. אכן ברפח"ר הנוסחה היא, ואי אפשר לפרש, היינו, שהגם שאונקלוס פירשו מלשון ירושה, רש"י אינו רוצה לפרש כן מכח קושיתו.

ואולי זהו כוונתו במה שמהפך ומפרש תיבת הצלצל שהוא מין ארבה קודם שהשלים דבריו על תיבת יירש שהתחיל בו, אמנם, אם היינו מפרשים הצלצל מחנה האויב כמ"ש הרמב"ן כאן (ומקושית הרמב"ן מגמ' דב"ק שמשמע שם שהוא מלשון מסיקין גזלנין כבר נשמר רש"י בזה שכתב שם, שהארבה הוא גזלן שאוכל תבואת כל אדם) והר"ת שם בתוס', אז על כרחנו היינו מקבלים הרוחק והיינו מפרשים יירש מל' ירושה שכן באויב שייך יותר לשון ירושה כמ"ש והיה ירשה שיעיר אויביו וכ"מ. אך מאחר שצלצל פירושו מין ארבה, ובזה לא שייך כ"כ לשון ירושה ע"כ אי אפשר לפרשו מל' ירושה, הגם דאפשר לפרשו כן וכמ"ש התוס' דמצינו ג"כ ירושה בעופות וחיות וירשוה קאת וקיפור, מ"מ קשה שא"כ ה' לו לכתוב יירש. ועל מש"כ שהו"ל לכתוב יירש לכאורה קשה שהרי באמת כתוב כן רק שקושית רש"י הוא רק על הניקור, וכמ"ש בשפ"ח שהו"ל

לנקר בחיריק תחת יו"ד ראשונה והשני' נחה, והו"ל להקשות הי"ל לנקוד, ולא לכתוב, אבל בספר יוסף דעת מביא כאן גרסא דגרס הול"ל ירש, בחד יוד, וע"ז שייך שפיר הלשון הו"ל לכתוב, הגם שס"ס הקושיא הוא מן הניקוד כי מצינו גם בלשון ירושה שכתוב בשני יודין, מ"מ הי' יכול לכתוב ג"כ בחד יו"ר.

נצבים

קאפ' כ"ט פסוק ט"ז.

גלליהם, שמוסרחין ומאופין כגלל: ברפה"ר הנוסחה, מאוסים כגלל מוסרח, כי העץ ואבן וכסף וזהב אינם מוסרחין. והנראה שיסוד הררשה מרכתיב גלליהם כלא ו', דריש ל' מלשון גלל כי בפ' בחקותי (כ"ו ל') בפסוק ונתתי את פגריכם על פגרי גלולים כתיב בוא"ו, (וכן בכל התנ"ך, חוץ מ'ס' מלכים).

קאפ' ל' פסוק י"ט.

כאדם האומר לבנו בחר לך חלק יפה בנחלתי ומעמידו על חלק היפה ואומר לו את זה ברור לך.

על נוסחה זו יקשה קצת ממה שאמרו (שבת דף י' ע"ב) לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים. אבל ברפה"ר הנוסחה היא, כאדם האומר לחבירו, בחר לך חלק יפה בנחלתי ומעמידו בחלק היפה ואומר לו את זה בחר לך ואת זה קח לך. וגם כרפוס אלקבץ הנוסחה לחבירו.

וילך

קאפ' ל"א פסוק א'.

וילך משה וגו'. רש"י לא פירש בו כלום רק שבא לסמן תחלת הסדרא, וברפה"ר אינו. וגם מה שכתב בסוף הפרשה שלמעלה חסלת פ' נצבים, אינו. ובשורה אחת הוא סיום הפרשה דלעיל, והתחלת פרשה זו, בלי שום הפסק. ובסוף פ' זו כתוב חסלת אתם נצבים, ובוה יוכן מה שנרשם בסוף הסדרא, ע' פסוקים ארני' סימן, והם רק ל', אלא שאם נחברם לסדרא אחת או ישנם ע' פסוקים. ובכל שאר הסדרים שפעמים הם מחוברין נרשם סכום הפסוקים על כל אחד בפ"ע.

קאפ' ל"א פסוק ז'.

כי אתה תבוא את העם הזה, ארי את תיעול עם עמא הדין, משה אמר ליהושע, זקנים שבדור יהיו עמך הכל לפי דעתך ועצתך, אבל הקב"ה אמר ליהושע כי אתה תביא את בני ישראל אל הארץ אשר נשבעתי להם תביא על כרחם וכו'. ונוסחת רפוח"ר היא, כי אתה תבא את העם הזה, כתרגומו ארי תעול עם עמא הדין. אמר לו משה ליהושע זקנים שבדור שכינה עמהם אל תתנהג עמהם בדרך גדולה אלא עשה על פי דעתך ועצתך (תשא) [תבא] את העם הזה, כלומר שוה להן, אבל הקב"ה אמר לו, יהושע, כי אתה תביא את בני ישראל וגו' תביא על כרחם וכו'.

הנאהבים והנעימים

(מדור זה מוקדש להדפסת חידו"ת בפלפול ואגדה שדידי אש שנשארו לפליטה מחידושי האברכים והבחורים תלמידי ישיבות „עץ חיים" דבאבוב בנאליציע, שנחרגו ונשדפו על קידה"ש בשנות הזעם ת"ש-תש"ה לפ"ק).

פלפול בסוגיא דיקדוש

מהב' החתן המופלג כמר ראובן איינהארן הי"ד מקראקא⁽¹⁾

ב"ה ב' לסדר וישאלו איש לרעהו לשלוי' תרצ"ה קראקא יע"א.

שפעת שלומים, מנכחי מרומים, לכבוד ידידי ורב חביבי, הב' המהולל והמפואר, יפה פרי תואר, פרי צדיק עץ חיים, אשר ברוחו פי שנים, מופלג בתורה ויראת שמים, מרגניתא דלית בה טימא, משמיע קולו בנעימה, עוד בו רבותא, שושילתא דיחוסא, ירא ושלם, אוצר בלום, כ' משה אהר"ל⁽²⁾. יהי' שמו לעולם.

מכתבך הנעים לנכון קבלתי, ומה מאד נמלצו לחכי אמרותיך הנעימים, שוש איש ותגל נפשי, כי אראה שְׁמְךָ, ומעשי אצבעותיך אשר כוננתה, וכבוד והדר תעטרנה, כתוב הדר הוא, כת"ב נבחר לשון ערומים, בנועם שיח ומליצה יפה, כן תוסיף ירך שנית, לבא במגילת ספר כתוב, בכת"ב משנה, כי שש אנכי על אמרותיך כמוצא שלל רב, ואף כי נתת דבריך לשיעורי"ן, שאי אתה בן חורין להכטל מהם, אבל ראה זה מצאתי אמר קהלת לכל זמן ועת לכל חפץ, ודבר בעט"ו מה טוב, ואין זה בכלל ביטול תוה"ק ח"ו כי אותם האנשים הריקים אשר בטלין ומבוטלין, מדאוריית"א, כביטול בעלמא, וביטול מטעם הפק"ר, בהפקידא

(1) נולד בקראקא בשנת תרע"ו לאביו הרח"ח מו"ה יעקב איינהארן הי"ד. (מצד אמו הי' נכד הנאון בעל דרכי יושר וצ"ל ראבד"ק אושפיצין). כתלמיד ותיק בשיבת עץ חיים דבאבוב סניף קראקא, עלה ונתעלה במעלות ומדרגות רמות ונשגבות, ונוסף לזה סגל כשרונות נפלאים יוצאים מן הכלל, ועי"ז זכה להיות ממיוחד ומובחרי התלמידים, בתורה וביראה, בחסידות ובמדות. כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד אהבו מהם אהבה רבה והשתעשע עמו עד למאוד, כי הי' חריף ושנון בלימודו ובקי נפלא, בר דעת גדול, ספרא רבה, נפש יקרה ולב טוב, אהוב לשמים ולבריות וכו' וכו'. — ירידות מיוחדת הי' לו עם בנו הצעיר של כ"ק מרן זצ"ל, ה"ה הב' הנפלא והקדוש כמר משה אהר"ל הי"ד, ועמדו בחליפות מכתבים שנים רבות רצופות, — אחרים מהם נשארו לפליטה, ומכתב הנוכחי הוא א' מהם. — גם הציץ את חידושי ופלוילוי אל הנאון האדיר אבד"ק קראס זצ"ל הי"ד, והוא השיב לו בחיבה יתירה בהכירו בו רב גדלו בתורה וכשרונותיו המצוינים. — מעלה נוספת הי' בו, כי כוחו גדול הי' להשפיע על אחרים, וניצל כשרון זה להמשיך צעירי הבחורים בקראקא לתורה ולחסידות כיר ד' הטובה עליו. — רניל הי' לאסוף לעצמו אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד, וכותבם בדיוקנות יתירה בחוכמות, עד שעלה בירו חיבור גדול מאמרות ד' אמרות שהורות של כ"ק מרן אדמו"ר זי"ע הי"ד, והכל כלשון צח ונעים מסודר בסדר יפה. כל יודעיו ומכיריו העידו עליו כי לגדולות נוצר ועדיין

ניחא להו, עליהם יסובבו דברי רבינו הקדוש אביך שליט"א, שלא ילכו ריק"ם³), רק יחוסו על איבור ימיהם, שאינם חוזרים, אבל ביטול כזה לקיים לפעמים מצות שילוח"ח הק"ן הנוהג באר"ש אשר בפיו, הוא בכלל דברי חכמיו"ל מנחות צ"ט. פעמים שביטולה של תורה זו היא יסורה, ולכן כן יוסף וכן יתן לידירו שינ"ה,

לנאון ולתפארת. — בשנת תרצ"ט בא בקשר החיתון עם בת דורו הרה"ח מו"ה שאול איינהארן הי"ד. — כשפרצה מלחמת העולם, נלה לעיר סטריא, והנאב"ד רש"ם הרה"ח מוה"ר ישעי' אשר יאלעם הי"ד הכניסו לביתו, וגם הוא לא פסק מלהללו ולשבחו. משם נסע בהודמנויות שונות ללעמבערג, עיר אשר נלה לשם כ"ק אדמו"ר זצ"ל הי"ד בימי המלחמה, ועיי' השתרלות רב הרשו לו לפעמים לחסות בצלא דמהימנותא בצל קורת כ"ק מרן זצ"ל הי"ד (אף שבימי המלחמה הקפיד כ"ק מרן זצ"ל מאוד שלא יבואו אליו), ואף זכה להיות בין המסובים בהסדרים בחג הפסח האחרון — שנת תש"א.

כראי להביא כאן, מה שסיפר ניסו להבחיל"ח הרה"ח מו"ה צבי ציטראנענבוים נ"י שהי' נ"כ בעיר סטריא יחד עמו, כי בשנת ת"ש נזדמן לו להיות אחר הפסח בלעמבערג, ומסר לו אז כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א פנקס גדול פנוי, וביקשו למסרו לניסו הב' ראובן הנ"ל כדי שיכתוב בו כל המאמרים, מכ"ק אביו מרן זצ"ל המונחים בזכרונו, ועיי' לא ילכו לאיבור ח"ו. כאמור הי' זה אחר חג הפסח, — ועל חג השבועות, נסע הב' ראובן ללעמבערג, ותלמודו בידו, חיבור מלא ונדרש המכיל בתוכו שבע מאות מאמרים (כמספר אותה שנה שנת ת"ש לפ"ק) עם כמה דרשות ארוכות, הכל ממה שזכר בע"פ, וכתבם במשך חמשה שבועות בערך.

אחר שנהרג כ"ק מרן זצוק"ל עקה"ש הי"ד, הי' חיבור הנ"ל ביד כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א, ושמרו כבבת עינו, וכשניסה לברוח אח"כ מבאכניע למדינת אונגארן לקח עמו מקלו של מרן הנה"ק מצאנו זי"ע אשר כ"ק מרן זצוק"ל הי"ד הי' דניל לילך בו בשעת החופה אצל נישואי בנו ובנותיו, ובתרמילו הי' מונח תפילין שלו שנשאר מירושת כ"ק מרן מוה"ר ש"ש זצ"ל, ותפילין של כ"ק אביו זצוק"ל הי"ד מכת"ק הרה"ק מוה"ר משה מפשעווארסק זצ"ל, ושני כרכים ספר „דמשק אליעזר" כת"ק הרה"ק מוה"ר אליעזר מזויקוב זצ"ל, וגם חיבור הנ"ל. לדאכוננו לא זכינו שחפצים וחביורים הללו ישארו לפליטה, כי בהגיע כ"ק אדמו"ר שליט"א אל הגבול הסמוך לעיר ניימארק, נאסר עיי' הרוצחים, ושדרו ממנו כל מה שבידו, ודנו אותו למיתה ר"ל, דק בדרך נס ניצל בחסדי ר', ושב לבאכניע. (וזמן מה אח"כ ניסה שוב שנית לעבור הגבול למדינת אונגארן, זת"ל עלתה בידו, ואכמ"ל).

הב' ראובן הנ"ל נהרג עקה"ש, ולא ידענו מתי ואיפה. — אבל זאת ידענו, כי נגרע אילן באמצע פריחתו, אשר עלול הי' ללבלב ולנופף ולסייע הרבה להדמת קרן התורה והחסידות, ונלקח מאתנו עיי' הרוצחים הארורים ימ"ש, ויחר אתו הלכו לטמיון כמה מאות מאמרים מכ"ק מרן זצוק"ל אשר היו מונחים בקופסא — במוחו הנפלא. הנאהבים והנעימים בחייהם ובמותם לא נפרדו וזכרונם מאתנו, וזכרם אלקינו לטובה עם שאר צדיקי עולם, וינקום נקמת דם עבדיו השפוך לעינינו במהרה, אכ"ר.

תודתנו מובעת בזה לידרנו הנה"ח מו"ה שמואל הכהן ראזענגארטען נ"י, שמסר לנו בטובו הגדול מכתב זה להדפיסו בקובצנו. זכות הרבים תלוי בו.

(2) הוא בנו הצעיר של כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד. (ראה אודותו בכר"ש שנה א' קונט' א' עמוד י"ט).

(3) כוונתו על דברי כ"ק מרן זצ"ל לפרש המסורה לא תלכו ריקם — לא תלכון אחרי אלהים אחרים. — ועיין בספח"ק קדושת ציון ח"א דף פ"ג ע"א.

אשר שגן אנב חורפי, בכת"ב מלא יתננה לי, על ארבע כנפות האר"ש, ארשת שפתיו כל ימנע, ועל ביטול כזה נא' יושב בטל כיש"ן דמי.

והנה פתח דבריך יאיר, דבר יקר ונחמד, משמ"י קדישא יקרא, כ"ק אדמו"ר איבך הנאון הקדוש שליט"א, על עזר וכו' צדקתם תצחי"ר וכו'), והי' ראשיתך מצה"ר ראש דברך אמת, הלא מצה"ר היא ותחי נפשי.

גם אתה תתן בדינינו זבחיי"ם, ותבט עיני בשורותיך ונהנתי מאד, כי ערכים עלי דבריך, והי' אמונת עטי"ך חכמ"ת ודעת, בעזהשי"ת פלפלת בחכמ"ה, זה סדר קדשים, מש"ה שפיר קאמר פרח מטה אהר"ן, ויצין ציצים ופרחים לתורה, שכל את ידיו, ופריו יתן בעט"ו, ידו שלח בקדושי"ו, פרו קוד"ש הילולים, כי ד' יתן חכמ"ה מפיו דעת ותבונה.

ועתה אהובי ירירי, יען כי אתה עשית פרפראות לחכמ"ה, באיזהו מקומ"ן של זבחיי"ם, אמרתי אף אני אענה את חלקי, ואעלה בתאמ"ר דבר אחר, אשר עלה בידי כעת אשר אנכי מחזיר על הפסחיי"ם, שם בדף מ"ה ע"א, משום דהוי נזיר וחטאת שני כתובין הבאים כאחד ואין מלמדיו, יעיי"ש בגמ'. וידוע קו' העולם המפורסמת, מזבחים צ"ז ע"ב, דאזהיא ברייתא דיקדש, מקשה הנמ' שם, וליתי עשה ולירחי את ל"ת, ומשני רב אשי יקדש עשה היא ואין עשה דוחה את ל"ת ועשה, וקשה דלפי"ז איך קאמר רב אשי הכא דנזיר וחטאת הוי שני כתובין, כיון דאיהו גופי' מצריך להחיא קרא דיקדש לעשה דאי לא, הו"א דליתי עשה ותרחה את הל"ת.

ויש ליישב קושייתם בהקדם קו' הר"ש בפ"ב הטב"י משנה ג' דמאי מקשה הנמ' כלל דנילף היתר מצטרף לאיסור בכל התורה כולה, דלמאי נפקא מינה, אי לאיסור בעלמא בלא"ה איכא מטעם חצי שיעור, דאנן קיי"ל דח"ש אסור מה"ת ולמלקות ג"כ לא נוכל למילף ק"ו מנזיר, דאין עונשין מן הדין.

ויש ליישב עפ"י מה שכתב הארי' רבי עילאי סימן ה' על הא דאמרו חז"ל יומא ע"ד ע"א חצי שיעור אסור משום דחזי לאיצטרופי, הכוונה היא דכיון דקיי"ל דכזית בכרי אכילת פרס דאורייתא, א"כ אם נאמר דחצי זית הראשון שאכל היתר גמור הוא, א"כ מה יתן ומה יוסיף אח"כ, כשאוכל חצי זית השני שיתחייב עליו מלקות, והרי קיי"ל בכל התורה כולה ראין היתר מצטרף לאיסור⁴, ולזה כוונת חכמ"ל ח"ש אסור, מטעם דחזי לאיצטרופי אח"כ עם חצי זית השני להתחייב עליו מלקות. העולה מדבריו, דאם נימא בכה"ת אין היתר מצטרף לאיסור, אזי ממילא ח"ש אסור, (וה"ה להיפך אם היתר מצטרף לאיסור אז ח"ש מותר) ולפי"ז לא קשה קו' הר"ש הנ"ל, דשפיר מקשה הנמ' רנילף על כל התורה היתר מצטרף לאיסור, וממילא נוכל לומר רח"ש מותר וא"כ שפיר יש נפקא מינה לאיסורא בעלמא ודו"ק.

והנה המפרשים מקשים דמאי פריך הנמ' שם בזבחים רנימא עשה דוחה את ל"ת, והרי בלאו הכי אפשר לקיים שניהם ע"י ח"ש וכל היכא דאלק"ש לא

4) עיין בספח"ק קדושת ציון ח"ב דף י"ח ע"ב.

5) עיין שו"ת יד אלק"ט סי' כ"ה.

אמרינן ערל"ת, ומתרצים בפשיטות רכיון באמת גם ח"ש אסור שוב לא חשוב זה אפשר לקיים שניהם בחיתר גמור.

ולפי זה שפיר יהי' מיושב קושיית האחרונים הנ"ל, רשפיר קאמר רב אשי שם בפסחים רנזיר וחטאת שני כתובים הבאים כאחד, והיינו לפי סברת המקשן רפריך רגילף על כל התורה כולה, דחיתר מצטרף לאיסור, וע"כ דס"ל רח"ש מותר, והנ"מ בהילפותא לאיסורא בעלמא כנ"ל, וא"כ לא צריך קרא דיקדש דלא נימא עשה רוחה את ל"ת, רבלא"ה לא רחי משום ראפשר לקיים שניהם, ושפיר נוכל לומר רנזיר וחטאת היו שני כתובין הבאים כאחד ואין מלמדן, והבן היטב. יש עוד ב"ה הרבה לפלפל ולהאריך בענינים אלו, אבל לא אאריך כאן יותר, כי אין כאן מקומו...

ובזה הנני יודרך ואהבך, המחכה להתבשר נעימות בימינך, והחפץ לראות בשובע שמחות את פניך, דורש שלומך כל הימים, באהבה רבה באמת ובתמים. ראובן איינהארן

תמיהות וישובים

תמי' בהנהגות רעק"א

בהנהגות רע"א ליו"ד סי' פ"ז ט"ז ס"ק ב' וז"ל, „ועתה עובר על איסור בישול של תורה" עיי"ש, ולכאורה אין שום פירוש לדרבים אלו, דהט"ז כ' בשם הררישה והב"ח על קושיית הב"י רבמין א' טמא למה גזרו עליו איסור בשך בחלב שתירצו רנ"מ לענין חתיכה עצמה נ"נ עיי"ש, ומה שייך לומר ע"ז רעתה עובר על איסור בישול ש"ת, ואפשר שההנ"ה נסמן שלא במקומו, וצריך פתרון.

חיים יעקב מאיר רובין

בלאאמו"ר הרב מציעשינוב שליט"א
חבר כולל עץ חיים דבאבוב-ברוקלין

תמי' על כמה אחרונים

חזות קשה הוגר לי, ז"ל הטור א"ח סי' תקכ"ז, רגים קטנים מלוחים וכו' אבל במליחה בלא בישול לא, אע"פ שנאכלין מחמת מלחן עכ"ל. ובב"י, כ"מ מדברי הגמ' ומדברי הרא"ש ש'כ' בסמוך, ובב"ח האריך לחלק בין כבוש למליח (הובא החילוק במ"א סק"ג).

הנה אף שהמחבר בשלחנו הערוך לא הביא הלכה זו, מ"מ האחרונים שרנו בזה בראש וראשון החכם צבי סי' ק"ל הובא בשע"ת, וכן השו"מ מהר"ג ח"ב סי' צ"ו הובא בא"ח (ספינקא), משה אפרים תרכ"ה סעיף ל"ה, והרע"ת, הכף החיים, החיי אדם, ונ"א, המשנה ברורה ובשעה"צ שלו שהביא ממרחק לחמו מדברי המאירי, וכן הערוך השולחן הקשה בתורת קושיא למה לא הביא הטור רין מליח, עי' סעיף י"א, כולם כא' לא העירו שכבר דיבר בזה בטור, וצ"ע.

יודא ליכטער

שיכון סקווירא יע"א

קושיא בדברי המבאר

בחולין רף ק"ג ע"א א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן, אכל חלב מן החי מן הטריפה חייב ב' וכו', א"ר אבהו אר"י חייב ג' וכו', ומוקי שם פלוגתייהו בגמ' כגון שנטרפה לאחר כך וסבר ר"י בהמה בחייה לאברים עומרת ופליגי אי איסור טריפה חל איסור אמ"ה, עיי"ש. והקשה מהרש"א ז"ל רהא מוקי הש"ס בדף הזה אליבא ראב"י רסבר ר"י בהמה בחייה לאיברים עומרת ואיסור טריפה חל איסור אמ"ה, וא"כ היכי משכחת לה באכל חלב מן החי מן הטריפה דלא מחייב אלא ב' אליבא דר"ח ב"א וכו' וצ"ע, עכת"ד עיי"ש. — ותנ' בחידושי המבאר (הנדפס בסוף חידושי מהר"ם ש"ף) מברייטא בדף הסמוך ע"ב נטל צפור שאין בו כזית ואכלו ר' פוטר ור"א בר"ש מחייב, ופליגי, דר"א בר"ש סובר בבלא"ע ור' סובר לאו לא"ע, אמר רבא את"ל סבר ר' מחשבת אוכלין שמי' מחשבת חישוב לאוכלה מתה ואכלה חי' חייב, אמר אב"י ומי איכא מירי ראיילו אכל אחר לא מחייב ואכל האי מחייב א"ל זה לפי מחשבתו וזה לפי מחשבתו וכו', ולפי זה משכחת רמחייב ב' אף למאי דאמר' רסבר ר"י בבלא"ע כגון שחישוב לאכלה מתה רלא אתי איסור אמ"ה וחל איסור טריפה. ולכאורה דבריו תמוהים רהא מהרש"א הקשה רק לפי אוקימתת אב"י, והוא לא ס"ל האי רינא דמחשבת אוכלין.

אלי' צבי קרוין

תלמיד בישיבת קדושת ציון
קריית באבוב, כתר"ס

צוואת

הגאון מוה"ר יוסף שאול הלוי נאטאנזאהן זצ"ל*

ב"ה.

... כעת הוא בערך עשרים אלפים רינוש ע"י⁽¹⁾ היינו בוועקסלין ובשטאטס פאפירע ובמזומן ס"ה יעלה לערך עשרים אלפים דע"ו.
מזה לזונתי תי"ז⁽²⁾ סך שנים עשר אלף דע"ו. 12000
לאחי ג"י חוץ חלקו בהבית בכרזאן שוה 3000 וחוצ' מה שמניע לו
ענדרעקסטם מירושת אבי ז"ל⁽³⁾, סך 2000

(* צוואה זו נכתבה מעבר השני של מכתב שאלה שקיבל מעיר מיזילאבריק, מיום ר' פ' משפטים שנת תרל"ה. והוא נפטר אור ליום ה' פ' ויקהל תרל"ה. נמצאת אתה אומר שצוואה זו נכתבה זמן קצר לפני פטירתו, לא יותר מחורש ימים. — מקורה כת"י ירושלים (אוסף שבררון). כנראה שצוואה זו אינה בשלימותה, ואולי היא רק תוכן מה שרצה לכתוב אח"כ בהצוואה.

(1) אולי הר"ת רייניש עסטרייך ואונגארין.

(2) היא הרבנית שפרה בונא ע"ה. — בדברי שאול עה"ת מהדו"ת כפ' בשלח וכפ' תשא כותב שהיא זונתו השלישית. — נשאה אור ליום י"ב אדר שנת תרנ"י. והיא השתדלה הרבה אחר פטירת בעלה שיודפסו כתביו.

1000		לארץ ישראל.
500		שפיטאהל בעד קרקע ומצבת אבן.
3000		להרפסת כתבי ידות שלי סך.
		קרישים — ר' חיים יוסף ⁽⁴⁾ , ור' פייבל ⁽⁵⁾ , ור' שמואל גאלדבערג ⁽⁶⁾ ,
		ור' מאיר בראם ⁽⁷⁾ . להראשונים א' (= כל' לכל אחד) 150,
700		לר' מאיר בראם 250.
200		לחלק לפני המטה.
50		לר' ישראל מענדל.
300		על יא"צ להניח ת"ו זוגתי תי'.
150		לאנשי מעמד שילמדו משניות כל השנה.
כל הכלי כסף שלי והכלי בית הכל כאשר הוא כולם שייכים לזוגתי תי', אחרי		
כי עמלה וינעה עמי זה שנים רבות, ובכל ימי (מכאובה) [מכאובי] שינה לא		
ראתה בעיניה. ואני פוטרה משבועות וחרמות ות"כ והן צדק וכל ענין בעולם,		
ונותן אני לה כל תורת נאמנות שבועולם. באם ח"ו יארכו ימי מחלתי, אזי אני		
נותן נאמנות לזוגתי תי' כמה שתאמר אז שנשאר, ככה תחלק פעהעלטנים		
מעססיג. — ומי שיערער ע"ז אבד זכותו, מכל וכל.		
הספרים שלי יחולק לשלשה חלקים וינתן שנה אחד פטירת, השליש		
לבהכנ"ס רח"ל ⁽⁸⁾ , ושליש לביהכנ"ס רת"ה ⁽⁹⁾ , ושליש לביהמ"ד ברזאן חדש		
(ביהמ"ד חזן).		
שני ספרי תורות, הגדול ינתן לביהכנ"ס הגדולה רח"ל, והקטן לביהכנ"ס		
הגדולה רת"ה ⁽¹⁰⁾ .		
דיא פערצאהלטע דירה שייך לאשתי תי' עם כל הזכותים.		

-
- (3) הוא הגאון מוה"ר ארי' ליבוש הלוי נאטאנזאהן מח"ס שו"ת בית א"ל. והרבה חירושים ממנו מובאים בספרי בנו.
- (4) הוא הג"ר חיים יוסף עלינבערג חד מבי דינא רבה דק"ק לבוב. יש אליו הרבה תשובות בשו"ת שואל ומשיב. נפטר ט"ז אב שנת תרל"ח.
- (5) הוא הג"ר שרגא פייבל קארפ חד מבי דינא רבה דק"ק לבוב. יש אליו כמה תשובות בשו"ת שואל ומשיב.
- (6) הוא הרה"ג מו"ה שמואל גאלדבערג, תלמיד של הגאון בעל שואל ומשיב וצ"ל. נזכר בתשובותיו ובספריו כמה פעמים.
- (7) ת"ח עצים בעיר לבוב, הערותיו מובאים בספרי הגאון מלובב פעמים רבות אין מספר.

(8) = דחוץ לעיר (בעיר לבוב היו שני קהלות, תוך העיר, וחוצ' לעיר).

(9) = דתוך העיר.

10 בס' דברי שאול על אנדות הש"ס בברכות דף י"ז וגם בליקושים (דף קל"ד מדפח"ס) מזכיר שנתן ס"ת ארכו כחקופו לבהכ"נ הגדולה דתוך העיר, בחג השבועות שנת תקצ"ט.

ציונים והערות

ליקוטי הערות ומראה מקומות שנתקבלו במערכת,
על דברים שנרפסו בקובצינו.

- (א) שנה ב' קונט' ג' עמוד ל"ב, רמחלוקת תוס' ורמב"ן תלוי במחלוקת ר"י ור"ל — עיין בשו"ת שו"מ מהרורא שתייתא סי' מ"ה סוף ד"ה והנה בשנת, שקדמו בזה.
- (ב) שנה ב' קונט' ה' עמוד כ"ד ברברי הרמב"ן התמוהים. — עיין עוד בס' כסף מזוקק בתחלת הספר בהערות הנאון מוה"ר מאיר אריק זצ"ל מש"כ בזה. ועיין גם מש"כ הרה"ג מוה"ר דאובן הכהן רפ"פ רומז"ץ בטארנאפאל בהנהגות עיטור ספרים על ס' מטפחת ספרים בעמוד מ"ב אות כ"ה.
- (ג) שנה ב' קונט' ו' עמוד מ"ז ברברי דש"י התמוהים שכ' שמצינו אשם בציבור — עיין שו"ת צפנת פענח סי' קע"א.
- (ד) שנה ב' קונט' ז' עמוד כ"א בענין לקרות אב את מי שמגדלו — עיין דש"י פ' וישב עה"פ הבוא נבוא, שהדברים מגיעין לבלחה שגדלתו כאמו, ועי"ש ברא"ם, שפי' אמך אינו נופל אלא על אמו ממש, וזה ה' הרברים בטלים בהחלום.
- (ה) שנה ב' קונט' ט' עמוד ד"א, במ"ש דהיכי דברקו הסכין תחלה נשים מותרות לשחוט, — עיין בפנ"י ריש חולין שקדמו בזה.
- (ו) שם עמוד ל"ח — ברברי התיב"ע התמוהים — עיין בזה בקובץ אוהל מועד (רישא) שנה ב' סי' ס"א אות ג', ובאור שמח על הרמב"ם הל' טומאת מת פ"ב הי"ב בסופו, ובשו"ת צפנת פענח סי' רס"א, ובספר מאורות נתן ח"ב בליקוטים אות מ"ט. ועיין עוד בשו"ת משיב דבר (להנאון נצי"ב) סי' ק"ג.
- (ז) שם עמוד נ"ב, במש"כ דמת שאין מעון קבורה אינו אסור בהנאה — עיין שו"ת בנין ציון ח"א סי' קי"ט.
- (ח) שם עמוד ס"ב, בענין בנין ביהמ"ק אם הקרישו קודם שבנו או אח"כ — עיין שו"ת שו"מ מהרורא תליתא ח"א סי' ק"ה.
- (ט) שנה ב' קונט' י' עמוד י', בקו' חבר"ט מרבדי התוס' עירובין על הך רכתובות דף מ'. — עיין עוד בס' זבח השלמים למהר"ם גלאנטי בפ' ואתחנן, ובמעשה חושב על השעה"מ בהל' נדרים אות שמ"ח.
- (י) שם עמוד י"ג הערה 3 — שם בשו"ת פנ"י ח"ב שאלה מ"ז במכתבו אל הב"ח חותם א"ע תלמידו.
- (יא) שם עמוד ט"ז, בדיון תקע שופר בשבת ובידך שהחיינו — עיין בזה בשרי חמד מערכת מ"ם כלל ע"ז אות י"ג ד"ה וכן ראיתי.
- (יב) שם עמוד ל"ו — בדיון יפ"ת ביד שנים שכבשו וחלקו — עיין בזה בס' אמרי יוסף (להנאון מוהרי"ם טייכער רומז"ץ דק"ק פרעמיסלא) בתחלתו בקונטרס העלם דבר להרב הנאון מוה"ר רוד צבי זעחמאן ז"ל ראבד"ק דוקלא, אות י"ב.
- (יג) שנה ג' קונט' א' עמוד ל"ב, בספיקת הפרמ"ג אי אמרינן לבוד ורופן עקומה כי הררי — עיין במנחת פתים להנאון מוהר"מ אריק בקונטרס שירי מנחה (הנרפס בסוף חלק יו"ד) בס' תרל"ב.
- (יד) שנה ג' קונט' ב' עמוד מ"ו אות ג', קו' על הטורי אבן שכ' רבהמת הפקר חייבת בככורה, — בס' חלקת יואב בקונטרס קבא דקשייתא אות ס"ב קדמו בזה, והניח בצע"ג.
- (טו) שנה ג' קונט' ג' עמוד ל"ח הערה 3, — ראוי להוסיף כי הנאון רצ"ה הכהן חיבר ספר מראה עיני כהן ב' חלקים, עה"ת ואגרות הש"ס.

מז) שנה ג' קונט' ר' עמוד י"ט, בהא רכ' הרא"ש ברובא הוי ספק אם זה ברובא דאיתא קמן או ברובא דליתא קמן. — עיין בשב שמעתתא, שמעתתא ב' פרק ט"ו ד"ה והא, שכ' דרבנן הרא"ש אמורים רק ברובא דאיתא קמן. ועיין עוד בזה בהגהות הבר"ט על ס' שב שמעתתא (אות א'), וכיוון לרבנן הש"ש הנ"ל.

יז) שם עמוד כ"א, כ' ליישב קו' הנמוק"י עפ"י דבית מאיר אה"ע סי' ה', — כבר העיר בזה חכ"א בתשו' שו"מ מהרורא ו' סי' נ"ג ד"ה והנה ברבנן הירושלמי, יעו"ש. ח"י) שם עמוד ל"ו הערה 3, כ' ליישב קו' התוס' בפסחים ט"ו עפ"י חידושו של ס' מקרש דור, רבמשקין לא שייך דין דס"ט ברה"ר ורה"י. — כבר תירץ כן בשו"ת חזון נחום סי' קכ"ו, וע"ע שם בסוף הספר בקונטרס דברתי בחזון פרפר מ"ט.

יט) שם עמוד ל"ח הערה 1 בסופו, שצריך להגיה ב"ד במקום אב"ד, והכוונה על הנאון מוהר"י מהמבורג זצ"ל. — ראוי לציין בזה, מש"כ בס' המקנה בפ"ב רקדושין דף נ"ב, וז"ל, וכן הקשה ב"ד הנאון מוה"ר יצחק הלוי ז"ל.

כ) שם עמוד מ"ב, הביא רבני המהר"ל פראג בהקדמה לס' תפארת ישראל דאין מברכין רק על מעשה המצוה. — עיין גם בספרו גבורות ר' סוסי" ס"ב.

כא) שנה ג' קונט' ה' עמוד ל"ב, בענין גזירות שערות ומריטת נוצות קודם השחיטה. — עיין שו"ת דבר משה מהר"ת סי' ר'.

כב) שנה ג' קונט' ו' עמוד ח' הערה 1 — ראוי להוסיף כי הנאון ר' סנדר ה' ג"כ אבר"ק פשעווארסק, כן כתב בהסכמת ב"א הגר"א מרגליות בהסכמה על ספר אור פני משה עיי"ש. וכ"כ בשו"ת ארבע"ע חאו"ח סי' ה' ד"ה והנה.

כג) שם עמוד ט' הערה 3, בענין קטניות בפסח בשעת הרחק. — עיין עוד בשו"ת צמח צדק (להגה"ק מליובאוויטש זצ"ל) סי' נ"ו.

כד) שם עמוד ט"ו אפיקורסים נקראו ע"ש אפיקורס היווני — עיין הגהות מהריעב"ץ על פי' המשניות להרמב"ם עמ"ס סנהדרין פ"י.

כה) שם עמוד מ"ב, רח"ש אסור משום גזירה שלא יאכל שיעור שלם. — כן כתוב גם בשו"ת שו"מ מהר"ג ח"א סי' ת"ב, עיי"ש בתחלת התשובה.

כו) שנה ג' קונט' ז' עמוד י"ב הערה 6 בענין בישול אחר בישול בבב"ח. — עיין גם בס' מחזיק ברכה על יו"ד סי' פ"ז אות טו"ב, ועיין עוד בשו"ת חלקת יעקב ח"א סי' פ"ו.

כז) שם, בהערת הגריעב"ץ על רבני מהרי"ל בענין מסירת מזוזה לנכרי. — גם בספרו שו"ת שאילת יעב"ץ הביא כל רבניו שבכאן, עיי"ש בח"ב סי' קכ"א.

כח) שם עמוד ל"ה הערה 1. — גם בספר גנוי יוסף פ' אחרי הביא ר"ז בשמו.

כט) שנה ג' קונט' ט' עמוד ס"א-ס"ב, בענין השראת השכינה בביהמ"ק. — עיין גם בשו"ת בנין ציון ח"א סי' ג'.

ל) שנה ג' קונט' ה' עמוד כ"ט, קו' על הגמ' ד"פ כיצר מברכין. — עיין שו"ת מהרש"ם ח"א סי' נ"ד ד"ה אכן.

מכתבים אל המערכת

בס"ר.

אל כבוד המערכת החשובה כרם שלמה ר' עליהם יחיו, יפיש חייכון ויסני ירחיכון ויתן ארכא לשניכון.

(א) בירחון של חורש אייר שתא רנא ברף ל"ב, בדין ספירת העומר, בסוף ר"ה הנה ידוע, כתב, שקשה קצת להסביר להבה"ג למה עושין ברכה בכל יום כיון דלא הוי רק מצוה אחת, ע"כ. — וי"ל דלק"מ כיון דצריכים בכל יום לעשות פעולה חדשה דהיינו לספור ספה"ע ויש עוד הפסק גדול בינתיים כגון שינה ואכילה וכדומה, לכן צריכין לברך בכל יום ברכה אחריתא (וכעין מצות ישיבת סוכה דמברך כמה פעמים ביום בכל אכילה כיון שיש הפסק בינתיים, משא"כ אם לא הפסיק והסיח דעתו).

(ב) מה שהקשה שם, בר"ה ולהנ"ל, על הברכי יוסף שכתב בראתרוג השאול יוצאין בו חינוך אף ביום ראשון, וכן הוא המנהג שנותנים מקטן לקטן אף ביום ראשון, והקשה ע"ז רלבאורה הוא נגד דברי הראשונים הרישב"א בסוכה, והרמב"ם, שצריכים לחנכו באופן המצוה שיצא בו בגדלותו, ע"כ. — וי"ל דכוונתו היא שאם יעשה כך בגדלות לא יצא המצוה, אז לא מיקרי חינוך דהיינו באתרוג הגזול או במצה גזולה, משא"כ למנהגנו שנותנים האתרוג מקטן לקטן וא"כ נשאר לגבי קטן הב' שאול, הרי אם יעשה כן בגדלותו שיקח מחבירו ויתן לחבירו בוודאי יצא כי גדול הוא ושפיר קונה ומקנה, ומה שכעת אינו יוצא הוא מחמת סיבה צדדית משום קטנותו, אבל המעשה בעצמה היינו ליתן מאחר לאחר אין בה חסרון, משא"כ באתרוג הגזול שזה יהי' בגדלותו ג"כ פסול, בזה אין מחנכין אותו, ודו"ק. ובזה שפיר מתיישב מנהגנו. וראי' לזה יש ממצות ציצית אצל קטן שהביא שם לעיל מזה בשם הפרמ"ג ודה"ח דצריך להיות שיעור שיכסה בו ראשו ורובו של אותו קטן, ולבאורה אין זה שיעור ציצית שיצא בו בגדלותו, כי קטנו (בגדלותו) עבה ממתנו (בקטנותו), נמצא שאין מחנכין אותו בצורת המצוה שיצא בה, אלא ע"כ שזה נקרא צורת המצוה כיון שאם יעשה כך בגדלותו היינו שישער בראשו ורובו יצא, שפיר מחנכו האב בקטנותו שירע ששיעור מצות ציצית תלוי בראשו ורובו, וכמו כן הכא אביו מחנכו במצות אתרוג באופן שאם יעשה כן בגדלותו שיתן לחבירו וחבירו לחבירו, כמו שעשה בקטנותו, יצא בזה, ודו"ק.

(ג) שם בר"ה ולפי זה, הקשה לשיטת הבה"ג רכל ימי הספירה מצוה אחת נמשכת, צ"ע אם מותר לחנך הקטן ככרכה כשאינו סופר כל הימים, דחסר בעצם צורת המצוה, והוי כלולב בלא אתרוג, ע"כ. — ויש לחלק, דזה לא נקרא חסר עצם צורת המצוה, כיון דאינו ניכר בשעת קיום המצוה, כשאביו מחנכו היום לספור, שלא ספר אתמול (והשלילי, מה שלא ספר אתמול, זה לא חנכו אביו, וגם אינו מוכרח לירע), משא"כ לולב בלא אתרוג, נראה בולט בשעת עשיית המצוה שחסר שלימות צורת המצוה, ופשוט, ודו"ק. (ד) עוד תמה שם בסוגריים כמה שמברכין הקטנים על אכילת מצה או לישב בסוכה ואין מרקקין עליהן שיאכלו כזית בכא"פ, לק"מ, רחלק החינוך המוטל על האב, מצדו לא ניכר חסרון, והקטן הוא רשה באכילתו, ואביו לא חייבו כן, משא"כ כלולב בלא אתרוג וכדו' הרי אביו מחנכו כן לכתחילה לעשות המצוה שלא כתיקונו.

היוצא לנו מהנ"ל, שכוונת הראשונים היא, (א) דאין מחנכין במצוה שהיא פסולה בעצם כגזול וכשאול ממש, משא"כ בקטן הלוקח מקטן הרי כל מה שנחשב לשאול הוא רק מחמת קטנותו, שהרי בגדלותו יוצאין באופן זה, ואז שפיר מחנכין אותו כן. (ב) דאין

מחנכין ברבר שניכר בשעת קיום המצוה פסלותו כלולב בלא אתרוג, משא"כ אם אינו ניכר בקיומו החסרון כגון ספירת העומר, שפיר מחנכין אותו כן.

אשר זעליג גאלדמאן

מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון
ברוקלין, ניו יארק

* * *

ב"ה, ה' עקב, ח"י מנ"א, שיל"ת לפ"ק.

לכבוד מערכת „כרם שלמה" הי"ו.

בנוגע מש"כ בכר"ש שנה ג' קונט' ט' (תמוז-אב תש"מ) עמוד כ"ג, בקשר לררכו ונישתו של הנר"י ראזין מרווינסק זצ"ל לרברוי הפוסקים והש"ע, בכרי שלא ישתרש ח"ו בעיני הצעירים הקוראים טעות לתלות באילן גדול כמוהו, ולזול כל רהו כלפי הפוסקים בעלי השלחן ערוך, מאורינו ורבותינו ז"ע, מצווה אני ועומר להעתיק קטע חשוב ממכתב הנאון זלל"ה שצולם ונדפס במפענח צפונות (גוא-יארק תש"כ) גם בשו"ת צפנת פענח (ירושלים תשכ"ה), וז"ל . . . והנה באמת לא רציתי להשיב לכם, מה זו שאלה לעקור הלכות ותקנות קבועות ונטועות מן הראשונים ז"ל בלא דבר, רק על גדר ומקלו יגיד לו, אתמה, ובפרט בריני סרכות, אשר זה תליא בהוראה ולא בידור, ואנו אין לנו כח להורות רק במה שיש לנו רשות, וכיון שאנו הולכין כנגדם הוה כמו בלי רשות . . . עכ"פ ח"ו לפסוק בזה להפך מדברי הרמ"א ז"ל . . . לכן אל יזיו מפסק הרמ"א ז"ל, ואף שיש כח לנו להכריע בראיות, זה רק במקרה וסיבה וראיות ברורות . . . וזה ג"כ לרב גוברי וכו' . . . יוסף ראזין רב רפה רווינסק.

אקוה שרבורים אלו וכאלו יעמירו הקורא על אמינות עמדתו של אותו גאון וחסיד ז"ל באורו הנכון, וכבוד המערכת ימצא לראוי והגון לפרסם כל הנ"ל.
בברכה והצלחה,

משה יהודה דוב היילפרין, לונדון

בלאאמו"ר הנרא"ה שליט"א

מרדומישל-קאשוי

ג"ב. עוד דבר אנקש לפרסם. להוציא מלב הקוראים ט"ס בספר הנקרא „רכנו הקרוש מצאנו" שיצ"ל בירושלים (תשל"ז) בחלק שני עמוד רט"ו בסוף העמוד, מביא מה ששמע אאמו"ר שליט"א מפ"ק הה"צ מוהרי"צ מפשוורסק זצ"ל בשם אא"ז הנח"ק מוהר"ר מקשאנוב זצ"ל ע"ד התחלת חיוב חינוך ליטול ידי הקטנים, שנרפס בטעות „ליטול ידיים בבוקר". ובאמת המדובר הי' ע"ד „ליטול ידיים ללחם", שתלוי בהתחלת לימוד גמרא (ובמקומו וזמנו התחילו ללמוד גמרא בגיל צעיר מכחיום).

בתורה וברכה,

הנ"ל

* * *

לכבוד הנהלת המערכת של הקובץ החשוב „כרם שלמה" הי"ו.

שלום רב.

קבלתי כעת החבילה ממכם הכוללת שתי הכרכים תשל"ח תשל"ט ועוד חוברות משנה זו. ומידי הביטי מעט בחוברות מצאתי לנכון להעיר באיזה מקומן.

א. ראיתי בקונטרס ר' שנת תשל"ח דף מ', שתמה חכ"א שליט"א בדברי המהרש"א ביכמות ע"ז ע"ב (כצ"ל), ותו"ד ראיך שייד משום מנהג קדמוני שהביא הרמב"ן דקורם

מ"ת ה' דין יבום גם בקרובים לרחות דמואבית ע"כ. אך זה ברור דצ"ל בזה דס"ל
למהרש"א רקודם מ"ת ה' זה חיוב לייבם בשאר קרובים כמו באחיו (לדעת הרמב"ן)
ואחרי מ"ת נשאר באחיו חיוב ובשאר קרובים רשות. וכאן צריך לצרף שיטת הראב"ד
בפ' לתו"כ פר' ויקרא פרשה ב' דעשה דרשות רוחה ל"ת עיי"ש וכבר האריכו בזה
האחרונים הרבה. ועיי"ז יש להבין דברי המהרש"א ביבמות הנ"ל ודו"ק היטב. אכן
ברמב"ן נראה להדיא (ועוד יותר מפורש כן בפירוש השור הארוך עה"ת פר' וישב) דאחרי
מ"ת אוי נעקר בכלל דין יבום משאר קרובים ואינו ג"כ עשה דרשות ולכך צל"ע לע"ע,
עכ"פ ברעת המהרש"א נראה דצ"ל כן ודו"ק. (ובשיטת הראב"ד הנ"ל הן ידוע דמהתוס'
בקרושין לח. שתירצו, גזירה כזית ראשון אטו כזית שני, נראה דכזית שני שהוא רשות
ויש בו מצוה כמש"כ המהר"ל בנבירות ה' והובא בכ"ח סי' תע"ב אינו רוחה הל"ת
דחדש ומוכח דלא כהראב"ד ודו"ק היטב).

ב. בקובץ ב' שם ר' כ"ה הביא קו' הגרע"א והשפ"א ברב"ר רש"י בתמורה לר.
והתמיה היא עצומה. ושמעתי בזה ממו"ר הרה"ג הגדול ר' פנחס מנחם אלמר שליט"א
ראש ישיבת שפ"א בירושלים דו"ל דחקי ברש"י הוא בניחותא: והיינו — דאם אחד
נמצא במדבר. ואינו מוצא עצים ואש לשרוף. והי' ס"ד שאז סגי בקבורה — כרי שלא
ימצא אדם את האיסור"ה והוא ינהג מהם. קמ"ל דאפ"ה לא סגי בקבורה וזה ר"ל רש"י)
והוא בנותן טעם אמאי שירצה בכלל לקבור אותם: דלמא אתי איניש ואשכח להו ואכיל
להו עכ"ל. ואפ"ה קמ"ל דלא סגי בזה ודו"ק היטב ודפח"ח.

ובדרך אנב רציתי לציין, בפרש"י עה"ת שמיני יא'לה וטמאים יהיו לכם וז"ל: שלא
תאמר מצוה אני לנותצם. ת"ל וטמאים יהיו לכם שאם רצה לקיימם בטומאתם רשאי ע"כ.
וקשה מאוד מכאן למש"כ בשפת אמת לקוטים פר' מצורע בשם מהרש"א שכתב דאסור
להשהות כלי טמא בבית דשמא ישכח וישתמש בימי טהרה, וכאן מפורש ברש"י
דשרי להשהותם. וצל"ע. אכן י"ל דכוונת הרש"י ראין חיוב נתיצה, רק צריך להיוהר
שלא יבואו להנות. וא"כ כשיסגור זאת בארון סגי בזה, ואין חשש שכתב המהרש"א
שיבוא להנות מזה ודו"ק היטב. (ולפי"ז חייבי שריפה ממש אין הו"א דסגי בכח"ג שישים
שמירה שלא ינהג מהם ודו"ק וצל"ע).

ג. כן ראיתי בקובץ כרם שלמה טבת תשל"ט דף כ"ג שהעיר ביבמות ה. דיוצא
דל"ב שר"ס דאין שאלה בהקדש יש ללמוד מנזיר מצורע דעשה רוחה ל"ת ועשה עכת"ר
שם. הנה באמת כן העיר בשואל ומשיב ח"ג מה"ק סי' שני"ז וע"ע באתון דאורייתא כלל
ז' מש"כ בזה?). ובמק"א הארכתי דא"כ דלפי ב"ש עשה רוחה ל"ת ועשה, א"ש קושית
הפני יהושע בביצה ז' ע"ב על ד' הט"ז שכתב דל"ב עשה רוחה ל"ת ע"ש. והקשה הפני
יהושע דהרי ביו"ט יש עשה ול"ת ואין עשה רוחה ל"ת ועשה עיי"ש. אכן להנ"ל מבואר
דל"ב ש"א ה"נ עשה רוחה ל"ת ועשה ג"כ דילפינן מנזיר מצורע ודו"ק היטב.

ויש להוסיף בזה בס"ד. דהנה בתוס' יבמות ה' ע"א ד"ה שכן וכו' הקשו דנגמור
במה הצד מנזיר ובהן דעשה רוחה ל"ת ועשה. ותירצו דב' כתובים הבאים כאחד אין
מלמדים ע"כ. וכתבו בבית יצחק או"ח סי' ה' ס"ק ח' ובאר שמה פ"ג דיו"ט ה"ח וע"ע
בשפת אמת ר"ה ה. דלר' יהודה דס"ל דב' כתובים וכו' מלמדים, ו"ל דס"ל דעשה רוחה
ל"ת ועשה. באמת כקושית התוס' ע"כ. והנה בקרושין מ"ג ע"א ס"ל לשמאי הוקן דב'

(1) בשו"ת רעק"א סי' קפ"ח בשולי המכתב הקשה קושיא זו גם על הרע"ב, ועל לשון הרע"ב
לא יתכן תירוק זה, עיי"ש. (ואנב, במש"כ רעק"א שם וז"ל: תו קשה לי במ"ש הר"ש והרע"ב
כנראה שט"ס הוא, וצ"ל רש"י והרע"ב).

(2) עיין גם בשו"ת תורת חסד חאו"ח סי' נ"ב אות ב'.

כתובים וכו' מלמדים, ובתוס' יבמות קיז. ר"ה בה' וכו' כתבו רבית הלל לא נחלקו על הלל רבם עיי"ש ומסתמא ח"ה לב"ש. וא"כ ס"ל לב"ש כשמאי רב' כתובים וכו' מלמדים, ושפיר לדירדהו עשה דוחה ל"ת ועשה וכקו' התוס', ודו"ק היטב בס"ד.

ד. תשרי תש"מ רף ל"ב מש"כ להעיד ברברי המבוי"ט בספר בית אלוקים וכו' עיי"ש. אכן מקור דברי המבוי"ט רכל המדבר חשיב מקורה בעננים הוא ברוקח הל' עדובין ס' קע"ח שהקשה איך חזרו בני' לאחוריהם בזמן מ"ת י"ב מיל, הרי יצאו מתחומן, ותידין דהואיל ועננים מקיפים אותם חשיב כמחיצות עיי"ש. וכ"כ ג"כ בשו"ת מהר"ם בן ברוך ח"ג סי' ש"צ. וע"ע מש"כ באריכות בזה בספר הנפלא שו"ת תורת חסד או"ח ס' ל"ה אות ו' עיי"ש.

ואסיים בזה בברכת חזק ואמץ ותחזקנה ידיכם להוציא הלאה לאור חוברות חשובות ויפות כמו עד כעת.

בכבוד רב,

דוד אברהם מאנדלבוים

בני ברק

כוס תנחומין

משתתפין אנו בצערם של ידידינו

הרב בנש"ק מו"ה שלמה דוב קליינמאן שליט"א מלונדון
בהלקח מאתו אשתו החשובה ע"ה

הרב בנש"ק מו"ה שלום דוב שניאורזאהן שליט"א
בהלקח מאתו אביו ז"ל

הנה"ח מו"ה קלמן לעזער נ"י
בהלקח מאתו אחותו החשובה ע"ה

האבדך היקר ד' שלמה לאם נ"י
בהלקח מאתו אמו החשובה ע"ה

האבדך היקר ד' אברהם יחזקאל הכהן שלאף נ"י מלונדון
בהלקח מאתו אביו הנה"ח הנכבד מו"ה חיים הכהן שלאף ע"ה

השי"ת ירפא מחץ לבכם וינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים
ובלע המות לנצח ומחה ד' רמעה מעל כל פנים, אמן.

המערכת

1878
 1879
 1880
 1881
 1882
 1883
 1884
 1885
 1886
 1887
 1888
 1889
 1890
 1891
 1892
 1893
 1894
 1895
 1896
 1897
 1898
 1899
 1900
 1901
 1902
 1903
 1904
 1905
 1906
 1907
 1908
 1909
 1910
 1911
 1912
 1913
 1914
 1915
 1916
 1917
 1918
 1919
 1920
 1921
 1922
 1923
 1924
 1925
 1926
 1927
 1928
 1929
 1930
 1931
 1932
 1933
 1934
 1935
 1936
 1937
 1938
 1939
 1940
 1941
 1942
 1943
 1944
 1945
 1946
 1947
 1948
 1949
 1950
 1951
 1952
 1953
 1954
 1955
 1956
 1957
 1958
 1959
 1960
 1961
 1962
 1963
 1964
 1965
 1966
 1967
 1968
 1969
 1970
 1971
 1972
 1973
 1974
 1975
 1976
 1977
 1978
 1979
 1980
 1981
 1982
 1983
 1984
 1985
 1986
 1987
 1988
 1989
 1990
 1991
 1992
 1993
 1994
 1995
 1996
 1997
 1998
 1999
 2000
 2001
 2002
 2003
 2004
 2005
 2006
 2007
 2008
 2009
 2010
 2011
 2012
 2013
 2014
 2015
 2016
 2017
 2018
 2019
 2020
 2021
 2022
 2023
 2024
 2025
 2026
 2027
 2028
 2029
 2030
 2031
 2032
 2033
 2034
 2035
 2036
 2037
 2038
 2039
 2040
 2041
 2042
 2043
 2044
 2045
 2046
 2047
 2048
 2049
 2050
 2051
 2052
 2053
 2054
 2055
 2056
 2057
 2058
 2059
 2060
 2061
 2062
 2063
 2064
 2065
 2066
 2067
 2068
 2069
 2070
 2071
 2072
 2073
 2074
 2075
 2076
 2077
 2078
 2079
 2080
 2081
 2082
 2083
 2084
 2085
 2086
 2087
 2088
 2089
 2090
 2091
 2092
 2093
 2094
 2095
 2096
 2097
 2098
 2099
 2100
 2101
 2102
 2103
 2104
 2105
 2106
 2107
 2108
 2109
 2110
 2111
 2112
 2113
 2114
 2115
 2116
 2117
 2118
 2119
 2120
 2121
 2122
 2123
 2124
 2125
 2126
 2127
 2128
 2129
 2130
 2131
 2132
 2133
 2134
 2135
 2136
 2137
 2138
 2139
 2140
 2141
 2142
 2143
 2144
 2145
 2146
 2147
 2148
 2149
 2150
 2151
 2152
 2153
 2154
 2155
 2156
 2157
 2158
 2159
 2160
 2161
 2162
 2163
 2164
 2165
 2166
 2167
 2168
 2169
 2170
 2171
 2172
 2173
 2174
 2175
 2176
 2177
 2178
 2179
 2180
 2181
 2182
 2183
 2184
 2185
 2186
 2187
 2188
 2189
 2190
 2191
 2192
 2193
 2194
 2195
 2196
 2197
 2198
 2199
 2200
 2201
 2202
 2203
 2204
 2205
 2206
 2207
 2208
 2209
 2210
 2211
 2212
 2213
 2214
 2215
 2216
 2217
 2218
 2219
 2220
 2221
 2222
 2223
 2224
 2225
 2226
 2227
 2228
 2229
 2230
 2231
 2232
 2233
 2234
 2235
 2236
 2237
 2238
 2239
 2240
 2241
 2242
 2243
 2244
 2245
 2246
 2247
 2248
 2249
 2250
 2251
 2252
 2253
 2254
 2255
 2256
 2257
 2258
 2259
 2260
 2261
 2262
 2263
 2264
 2265
 2266
 2267
 2268
 2269
 2270
 2271
 2272
 2273
 2274
 2275
 2276
 2277
 2278
 2279
 2280
 2281
 2282
 2283
 2284
 2285
 2286
 2287
 2288
 2289
 2290
 2291
 2292
 2293
 2294
 2295
 2296
 2297
 2298
 2299
 2300
 2301
 2302
 2303
 2304
 2305
 2306
 2307
 2308
 2309
 2310
 2311
 2312
 2313
 2314
 2315
 2316
 2317
 2318
 2319
 2320
 2321
 2322
 2323
 2324
 2325
 2326
 2327
 2328
 2329
 2330
 2331
 2332

1871
 1872
 1873
 1874
 1875
 1876
 1877
 1878
 1879
 1880
 1881
 1882
 1883
 1884
 1885
 1886
 1887
 1888
 1889
 1890
 1891
 1892
 1893
 1894
 1895
 1896
 1897
 1898
 1899
 1900

פאקסימיליא מכתיו"ק הגאון בעל כתב סופר זצ"ל הגדפס לעיל עמוד כ"ב.

הבעש"ט הק', זי"ע, הנאון בעל פנ"י זצ"ל, והגר"א מוילנא זצ"ל.

בַּחֲתִימָתוֹ מִחוֹבְרִים שְׁנֵי שְׁמוֹתָיו וְעִ"ז בָּאִם אוֹתוֹת אֱלֹהִ"וּ בְּאַמְצַע כּוֹה: יִשְׂרָאֵל אֱלֹהֵינוּ שֶׁ, כִּי נִקְרָא ע"ש נִי, נִדּוּלִי אֲדָנִי.

פאקסמילי מכת"ך הנאז מזה"ר יהושע מקונפנא זצ"ל הנדפס לעיל עמוד י"ד.

1891
 1892
 1893
 1894
 1895
 1896
 1897
 1898
 1899
 1900
 1901
 1902
 1903
 1904
 1905
 1906
 1907
 1908
 1909
 1910
 1911
 1912
 1913
 1914
 1915
 1916
 1917
 1918
 1919
 1920
 1921
 1922
 1923
 1924
 1925
 1926
 1927
 1928
 1929
 1930
 1931
 1932
 1933
 1934
 1935
 1936
 1937
 1938
 1939
 1940
 1941
 1942
 1943
 1944
 1945
 1946
 1947
 1948
 1949
 1950
 1951
 1952
 1953
 1954
 1955
 1956
 1957
 1958
 1959
 1960
 1961
 1962
 1963
 1964
 1965
 1966
 1967
 1968
 1969
 1970
 1971
 1972
 1973
 1974
 1975
 1976
 1977
 1978
 1979
 1980
 1981
 1982
 1983
 1984
 1985
 1986
 1987
 1988
 1989
 1990
 1991
 1992
 1993
 1994
 1995
 1996
 1997
 1998
 1999
 2000
 2001
 2002
 2003
 2004
 2005
 2006
 2007
 2008
 2009
 2010
 2011
 2012
 2013
 2014
 2015
 2016
 2017
 2018
 2019
 2020
 2021
 2022
 2023
 2024
 2025
 2026
 2027
 2028
 2029
 2030
 2031
 2032
 2033
 2034
 2035
 2036
 2037
 2038
 2039
 2040
 2041
 2042
 2043
 2044
 2045
 2046
 2047
 2048
 2049
 2050
 2051
 2052
 2053
 2054
 2055
 2056
 2057
 2058
 2059
 2060
 2061
 2062
 2063
 2064
 2065
 2066
 2067
 2068
 2069
 2070
 2071
 2072
 2073
 2074
 2075
 2076
 2077
 2078
 2079
 2080
 2081
 2082
 2083
 2084
 2085
 2086
 2087
 2088
 2089
 2090
 2091
 2092
 2093
 2094
 2095
 2096
 2097
 2098
 2099
 2100
 2101
 2102
 2103
 2104
 2105
 2106
 2107
 2108
 2109
 2110
 2111
 2112
 2113
 2114
 2115
 2116
 2117
 2118
 2119
 2120
 2121
 2122
 2123
 2124
 2125
 2126
 2127
 2128
 2129
 2130
 2131
 2132
 2133
 2134
 2135
 2136
 2137
 2138
 2139
 2140
 2141
 2142
 2143
 2144
 2145
 2146
 2147
 2148
 2149
 2150
 2151
 2152
 2153
 2154
 2155
 2156
 2157
 2158
 2159
 2160
 2161
 2162
 2163
 2164
 2165
 2166
 2167
 2168
 2169
 2170
 2171
 2172
 2173
 2174
 2175
 2176
 2177
 2178
 2179
 2180
 2181
 2182
 2183
 2184
 2185
 2186
 2187
 2188
 2189
 2190
 2191
 2192
 2193
 2194
 2195
 2196
 2197
 2198
 2199
 2200
 2201
 2202
 2203
 2204
 2205
 2206
 2207
 2208
 2209
 2210
 2211
 2212
 2213
 2214
 2215
 2216
 2217
 2218
 2219
 2220
 2221
 2222
 2223
 2224
 2225
 2226
 2227
 2228
 2229
 2230
 2231
 2232
 2233
 2234
 2235
 2236
 2237
 2238
 2239
 2240
 2241
 2242
 2243
 2244
 2245
 2246
 2247
 2248
 2249
 2250
 2251
 2252
 2253
 2254
 2255
 2256
 2257
 2258
 2259
 2260
 2261
 2262
 2263
 2264
 2265
 2266
 2267
 2268
 2269
 2270
 2271
 2272
 2273
 2274
 2275
 2276
 2277
 2278
 2279
 2280
 2281
 2282
 2283
 2284
 2285
 2286
 2287
 2288
 2289
 2290
 2291
 2292
 2293
 2294
 2295
 2296
 2297
 2298
 2299
 2300
 2301
 2302
 2303
 2304
 2305
 2306
 2307
 2308
 2309
 2310
 2311
 2312
 2313
 2314
 2315
 2316
 2317
 2318
 2319
 2320
 2321
 2322
 2323
 2324
 2325
 2326
 2327
 2328
 2329
 2330
 2331
 2332
 2333
 2334
 2335
 2336
 2337
 2338
 2339
 2340
 2341
 2342
 2343
 2344
 2345

ප්‍රකාශන අංක 10

פאקסימיל"ק מכתב"ק מזה"ר אברהם יצחק בליק זצ"ל פאלאטשעוואדז"ק

[illegible]

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם כארבער נ"י מטאראנטא להולדת הנכר
להאברך היקר ר' אברהם גאלדבערג נ"י מטאראנטא להולדת הבן
להאברך היקר ר' אפרים אביגדור הלוי כארנשטיין נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' בנימין זאב פירסט נ"י מלונדון להולדת הבן
להרב מו"ה בן ציון יוחנן זאב ווייטץ שליט"א מלונדון נכר כ"ק מרן ארמו"ר
זצוק"ל הי"ד להולדת הבן

להאברך היקר ר' חיים מאנדעל נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
להאברך היקר ר' חיים ארי' ליפשיץ נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יוסף הלוי רודוינסקי נ"י מלונדון להולדת הבן
להאברך היקר ר' ישראל ארי' ליב הערבסט נ"י מלונדון להולדת הבן
להנה"ח מו"ה מענדל בעקער נ"י מנבעתיים להולדת הנכדים
להאברך היקר ר' מרדכי איזראעל נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' משה ריעגלער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' משה דוד פיללער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' נחמן יצחק חיים נייגער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' פסח הלוי מיללער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' ראובן שמעון דייטש נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' שלמה שליפעל נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' שמואל זיינוויל כאכנער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' שמואל יצחק אייזיק פערלמאן נ"י מקוממיות להולדת הבן
יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם יעקב ריענער נ"י להולדת הבת
להרב אלי' חיים קארלכאך נ"י להולדת הנכדה
להאברך היקר ר' זאב לאנגזאם נ"י מבני ברק להולדת הבת
להאברך היקר ר' יהושע צבי האממערמאן נ"י להולדת הבת
להנה"ח מו"ה יחיאל מיכל ריענער נ"י להולדת הנכדה
להאברך היקר ר' יוסף הלל (ב"ר מענדל) בראכפעלד נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' יעקב שיף נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' ישכר דוב פירסט נ"י מטאראנטא להולדת הבת
להנה"ח מו"ה צבי שלום מיללער נ"י להולדת הנכדה
להנה"ח מו"ה צבי פארשער נ"י מבני ברק להולדת הנכדה
להאברך היקר ר' שלמה יחיאל גיפס נ"י להולדת הבת
יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג אכ"ר.

המערכת

ברכת מזל טוב

להרב אברהם שטערנבוך שליט"א ר"מ בישיבת באבוב בני ציון בלונדון לנישואי
בנו האברך היקר ר' אלי' חיים נ"י
להנה"ח מו"ה דוד משולם דעמביצער נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה וואלף ראזנער נ"י מפאדיז לנישואי בתו תחי'
להרב המפורסם וכו' מוה"ר משה הלברשטאם שליט"א רומו"ץ רעדה החררית
בירושלים ור"מ דישיבת רבני חיים לנישואי בתו תחי'
להאברך היקר ר' צבי פעטערפריינד נ"י מתל אביב לנישואי
להאברך היקר ר' גרשון מאיר פערל נ"י מנתני' תלמיד ישיבתנו בקרית באבוב
לנישואיו
להאברך היקר ר' דוד ארי' הכהן ראטה נ"י תלמיד ישיבתנו בקרית באבוב
לנישואיו
להאברך היקר ר' מנחם מאניש קוט נ"י מירושלים עיה"ק תלמיד ישיבתנו בקרית
באבוב לנישואיו
יעזור השי"ת שיזכו לבנות בית נכון ונשא על דרך ישראל סבא
מתוך עושר ואושר והצלחה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה דוד הארן נ"י מבני ברק לאירוסי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה יהודא גאטליעב נ"י מבני ברק לאירוסי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה יעקב גוטוויין נ"י מבני ברק לאירוסי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה יצחק אהרן שפיצער נ"י מטאראנטא לאירוסי בנו הב' הח' הנעלה
כמר עוזיאל נפתלי מנחם נ"י
להנה"ח מו"ה משה דוד שטרום נ"י מלונדון לאירוסי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה משה חנוך גרינפעלד נ"י משב"ק אצל כ"ק מרן ארמו"ד שליט"א
לאירוסי בנו הב' הח' הנעלה כמר שלום יוסף נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה עוזר ישראל ווימער נ"י מקרית באבוב לאירוסי בנו הב' הח'
הנעלה כמר מרדכי נ"י תלמיד ישיבתנו דקרית באבוב
להרב מו"ה צבי הורוויץ שליט"א בהארמו"ד מסטדיוזוב לאירוסי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה שלום באכנער נ"י לאירוסי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה שמעון הלוי בלומענבערג נ"י לאירוסי בנו הב' הח' כמר אברהם
ברוך נ"י תלמיד ישיבתנו
בורא עולם בקנין השלם זה הבנין ערי עד
למזל ולברכה לשם ולתהלה.

המערכת